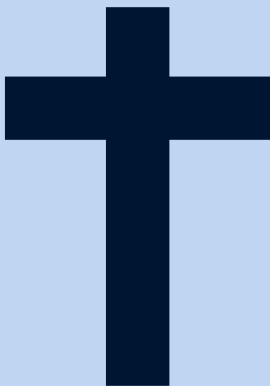

Ra 'da'yohogui
nangue ma Hmuhꞥ ra
Jesucristo

New Testament in Otomi, Eastern Highland (MX:otm:Otomi,
Eastern Highland)

**Ra 'da'yonhogui nangue ma Hmuhꞥ ra
Jesucristo
New Testament in Otomi, Eastern Highland
(MX:otm:Otomi, Eastern Highland)**

copyright © 1974 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Eastern Highland

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomí, Sierra [otm], Mexico

Copyright Information

© 1974, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Eastern Highland

© 1974, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022

eed5311a-6154-516f-aead-3829b2989366

Contents

SAN MATEO . . .	1
SAN MARCOS . . .	74
SAN LUCAS . . .	117
SAN JUAN . . .	188
HECHOS	241
ROMANOS	308
1 CORINTIOS . . .	338
2 CORINTIOS . . .	368
GÁLATAS	387
EFESIOS	397
FILIPENSES . . .	408
COLOSENSES . . .	415
1 TESALONICENSES	422
2 TESALONICENSES	428
1 TIMOTEO . . .	432
2 TIMOTEO . . .	440
TITO	445
FILEMÓN	449
HEBREOS	451
SANTIAGO	474
1 PEDRO	481
2 PEDRO	489
1 JUAN	494
2 JUAN	501
3 JUAN	502
JUDAS	503
APOCALIPSIS . . .	506

MATEO

Ran ho ma'da'yo bi 'yo't'a ra Mateo

Yám bombøta ra Jesucristo

1 Guehna n'da ra søcuꜥ i ja ua im ma to'o yá ngurpa bøta ra Jesucristo. Nu'a n'da ra Abraham ne man'da ra David ne xøn ngu mi'da gátho yú ngurpa bombøta u.

2 Nu ra Abraham bim 'bꜥ a n'da rá ts'unt'ꜥ ngue ra Isaac. Nu ra Isaac xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Jacob a. Ne nu ra Jacob xø bim 'bꜥ yú ts'unt'ꜥ. Nu'a n'da ra Judá a ne'ꜥ yún 'yohꜥ. Ne gue'ꜥ bi xandgahe u dyꜥ jꜥ'i israelgáhe, dyꜥ judíohe. 3 Ne nu ra Judá bim 'bꜥ i yoho yú ts'unt'ꜥ. N'dam'bꜥi thoho yoho. Nu'a n'da ra Fares. Nu'a man'da ra Zara. Ne nu'a rá mbe u rá thuhu ra Tamar a. Ne nu ra Fares bim 'bꜥ a n'da rá ts'unt'ꜥ ngue ra Esrom. Ne nu ra Esrom, xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Aram a. 4 Ne nu ra Aram bim 'bꜥ a n'da rá ts'unt'ꜥ ngue ra Aminadab. Ne nu ra Aminadab, xø bim 'bꜥ a n'da rá ts'unt'ꜥ, ra Naason a. Ne nu ra Naason, xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Salmón a. 5 Nu ra Salmón xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Booz a. Ne nu ra Booz, rá mbe a ra Rahab. Ne nu ra Booz xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Obed a. Ne nu rá mbe ra Obed, ra Rut a. Ne nu ra Obed xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Isaí a. 6 Ne nu ra Isaí xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra David a. Ne nu ra David gue'a bin ts'ut'abi a. Ne nu ra

David xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Salomón a. Ne nu rá mbe ra Salomón, gue'a xí du rá ndø rá thuhu Uriás.

7 Ne nu ra Salomón xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Roboam a. Ne nu ra Roboam xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Abías a. Ne nu ra Abías xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Asa a. 8 Ne nu ra Asa xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Josafat a. Ne nu ra Josafat xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Joram a. Ne nu ra Joram xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Uzías a. 9 Ne nu ra Uzías xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Jotam a. Ne nu ra Jotam xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Acaz a. Ne nu ra Acaz, xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Ezequías a. 10 Ne nu ra Ezequías xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Manasés a. Ne nu ra Manasés, xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Amón a. Ne nu ra Amón, xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Josías a. 11 Ne nu ra Josías, xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ ra Jeconías a, ne'ꜥ yún 'yohꜥ. Ne gue'ꜥ yꜥ pa bi ts'ix u ma mi israelhe dyꜥ judíohe bꜥ ja ra häi Babilonia. Bi zix yún suiꜥu.

12 Ne nubꜥya nu ra Jeconías bin xand bꜥ ra häi Babilonia a, ne'a rá ts'unt'ꜥ ngue ra Salatiel. Nu ra Salatiel xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Zorobabel a. 13 Ne nu ra Zorobabel xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ ra Abiud a. Ne nu ra Abiud xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Eliaquim a. Ne nu ra Eliaquim xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Azor a. 14 Ne nu ra Azor xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Sadoc a. Ne nu ra Sadoc xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Aquim a. Ne nu ra Aquim xø bim 'bꜥ rá ts'unt'ꜥ, ra Eliud a. 15 Ne nu ra Eliud xø bim 'bꜥ

rá ts'unt'u, ra Eleazar a. Ne nu ra Eleazar xø bim 'buh rá ts'unt'u, ra Matán a. Ne nu ra Matán xø bim 'buh rá ts'unt'u, ra Jacob a. ¹⁶ Ne nu ra Jacob xø bim 'buh rá ts'unt'u, ra José a. Gue'a rá ndø ra María a. Ne gue'a rá mbe ra Jesús a, ngue ra Cristo a buya, rá thahni Oja.

¹⁷ Ne gue'u gátho yám bombøta ra Jesucristo u. Mbudi tho ra Abraham, ná 'de'magoho a ra David. Ne xø bim 'buh mi 'de'magoho yám bombøta ne gue'u yu pa bi ts'ix pu Babilonia. Ne xø bim 'buh mi 'de'magoho, ná 'de'magoho a ra Cristo buya.

Nu'a bin ja 'bu mim 'buh ra Jesucristo

¹⁸ Ne nu'bu mim 'buh ra Jesucristo, nu'a rá mbe ngue ra María bi 'yän'na ra José, ne ya in nde din thät'ui, pe nu'bu hin ním 'buhmi, ya bi hnu ngue in hät'uhni ra María, pegue bi nequi zehé rá t'uhni nangue rá Hogandahi Oja. ¹⁹ Ne nu ra José buya bi bñi hanja bin hät'uhni a ra María. Pegue ra hocja'i a ra José ne him mi nde di yap'a ra María bu 'buh ra ze'mi pegue bi bñi da hyetho. ²⁰ Ne nu ra José, nu'bu ngubu mim bñi, bi 'uñ n'da ra t'j 'bu min apu rán ngunse, bi nu rá m 'behni Oja bi 'yëmbi:

—Nu'i, hague José, rá m bom'бето i ra David, xñ ho 'bu gam 'buhmi a ra xisu, nguetho nu ra 'uere dim 'bui, dim 'bui nangue rá Hogandahi Oja a. ²¹ Ne dim 'bu a n'da rá ts'unt'u ra María,

gui xip rá thuhu ra Jesús. Nu'a ra Jesús nam bøni ngue da yäni gátho yá mijudíohu, yu israhel, nangue yá ts'oqui u, bi 'yëmp'a rá m 'behni Oja a ra José 'bu min aha.

²² Nguetho maya'bu thoho bi zän Oja a ra María 'bu mi man'a ra pøngahya ngue bi 'yëna:

²³ N'da ra hmute ngue hin jam'bu n'dandj bi zo a n'da ran 'yohu, ne din hät'uhni.

Ne nu'a rá t'uhni dim 'bui da t'ëmbi ra Emanuel, bi 'yë'n'a ra pøngahya maya'bu.

Ne nu'a ra Emanuel in nde da ma: “Dí 'buhmbu Oja.”

²⁴ Janangue'a nu'bu mi hyax buya a ra José, bi 'yøt'e 'be'a bi xi a rá m 'behni Oja, ne 'bex bi zin'a ra María. ²⁵ Pe him 'bexque njuantho bim 'buhmi, ja gue'bu bim 'buh rá ts'unt'u ra María. Ne nu ra José buya bi xih rá thuhu ra Jesús a ra t'uhni bim 'bui.

2

Nu'u 'da yñ 'yohu bi dñde ra Jesús 'bu min 'uere

¹ Ne nu ra Jesús bám 'buru ra hnini Belén gueru ra häi Judea. Ne min ts'ut'abi bu ja a ra xequi a ra Herodes, ne mí zam bu ra dahnini Jerusalén. Ne bi zøm bu Jerusalén 'da yñ 'yohu ngue yá 'befi mí hand yu sø. Ne nu'u bí nexpu mbe ní bøx ra hyadi u. ² Ne nu'bu mi zøm bu Jerusalén bi 'yän'du 'buru:

—Haru i 'bucua a rá hmuts'ut'abi yu judío ja bim

'bɛi, bi 'yɛn'ɛ. Nguetho dán nuhe n'da ra sɔ njəm'bɛ dá nuhe n'dandj. Nɛ gue'a ra hmɛpya bi 'yurcahe ngue ya bim 'bɛi, nɛ bá ɛhmbe ya ga thɔndehe a, bi 'yɛn'ɛ bi nu ra sɔ.

³ Nɛ nu ra ts'ɛt'abi Herodes, nu'bɛ mi sifi 'bɛ'a bi man'ɛ yɛn 'yohɛ bi zɔm bɛ, bi hyonya thoho nangue a ram hma ngue bim 'bɛh man'da ra ts'ɛt'abi. Nɛ gátho 'bɛpɛ Jerusalén bin su nguetho im bɛni: “Masque i ja 'bɛ'a din ja ya,” ɛn ɛ. ⁴ Nɛ nu'a ra ts'ɛt'abi Herodes bɛya bi zon'dɛ yɛ hmumbäjä nɛ'ɛ yɛ xänbate nija, bi 'yänni hapɛ im man yú sɔcuɔ yɛ pɔngahyɔ dim 'bɛ a rá hmuts'ɛt'abi yɛ judío, ngue ra Cristo. ⁵ Nɛ nu'ɛ bi 'yɛmbi:

—Guepɛ Belén ra häi Judea dim 'bɛi, nguetho gue'a bi man ra pɔngahyɔ 'bɛ maya'bɛ 'bɛ mi hma ngue,

⁶ Nu ra hnini Belén bɛ ra häi Judea,

ra t'ɛhnini a, pɛgue din ja tengu n'da ra dɛhnini

nguetho guepɛ dim 'bɛpɛ ra Hmu

di jamansu ma t'ɛhni yɛ jä'i israel,

i ɛn Ojä, bi 'yɛn'a ra pɔngahyɔ maya'bɛ, bi 'yɛn ɛ yɛ mbäjä.

⁷ Nu'bɛ mi mbenc'ɛ yɛ mbäjä nɛ yɛ xänbate nija, nu ra Herodes bi zon'dɛ bi nu ra sɔ, pɛ njon mi ndepe da nu 'bɛ mam bá ts'i. Nɛ nu'bɛ mam bá ts'i bɛ 'bɛh ra Herodes, bi 'yänni:

—Ma njəm'bɛ bi nɛqui a ra sɔ, bi t'ɛmp'ɛ.

⁸ Nɛ nu'bɛ mi xifi, nu ra Herodes bɛya bi 'yɛmp'ɛ bi nu ra sɔ:

—Ní mbähä bɛ Belén, gui hyomhbɛ hapɛ bim 'bɛ a ra 'uere, nɛ nu'bɛ gá tɛmhɛ hapɛ i 'bɛi, gua ɛhmbɛ gui xijɛ, nɛcä ga mba ga thɔnde a, bi t'ɛmp'ɛ bi nu ra sɔ. Pɛ hinga gue'a mim bɛn a.

⁹ Nɛ nu'ɛ yɛn 'yohɛ bɛya bi mba da hyoni hapɛ bim 'bɛ a ra 'uere, nɛ xɔ bi nɛqui mahɔn'a a ra sɔ xpí nu bɛ yú häi. Nɛ i 'bɛt'o a. Nɛ nu'bɛ mi zɔm bɛ Belén, bin säya a ra sɔ bɛ din 'yɛt'ui a ra ngu nubɛ mí 'bɛ a ra 'uere. ¹⁰ Nɛ nu'ɛ yɛn 'yohɛ 'bɛ mí nu bin säya a ra sɔ, bin johya yú mbɛi bɛya. ¹¹ Nɛ bi yɛt'ambo, bi nu a ra 'uere nɛ ra María rá mbe. Nɛ bin dɛnyahmu, bi dɛnde a ra 'uere. Nɛ 'bexque bi xo't' yú 'bɛni bá tu, nɛ bi un yɛn t'unni a ra 'uere ngue ɛmme xɛn ngu di muui. Bi unna n'da ra oro, nɛ rá ndɛga ra za bi unni, nɛ n'da ra 'yɛthi yɛman'u. ¹² Nɛ nu'bɛ min ä ɛ yɛn 'yohɛ ngue bi nu ra sɔ, Ojä bi 'yut'a n'da ra t'i ngue nu'bɛ bi mben-gui hin dí mba bɛ bí 'bɛh ra Herodes. Janangue'a n'danni n'da ra 'yu bi hyɔx 'bɛ mi mbeng bɛ yú häi bɛya.

Ra Jesús bi ts'ix bɛ Egipto

¹³ Nɛ nu'bɛ mí mba ɛ yɛn 'yohɛ bɛya, n'da rá m 'bɛhni Ojä bi xi a ra José 'bɛ min äha:

—Dami ndants'i. Dami six'a ra 'uere nɛ a rá mbe. Gui' dahmbɛ, ni mbähä bɛ ra häi Egipto nɛ gam 'bɛhmbɛ bɛ 'da yɛ pa. Nɛ him 'bex gua pengüi, jague'bɛ dá xi'au

gua pengüi. Nguetho nu ra Herodes da hyon'a ra 'uere, ne nu'bu da dñi da hyo, bi 'yemp'a rá m 'behni Ojā a ra José.

14 Ne 'bex bi ndanc'a ra José a ra xui a. Bi zix a ra María ne rá t'uhni, ne bi mba bu ra häi Egipto. Him bi dø'mi 'be da hyats'i. 15 Ne bām 'buru Egipto jague'bu mi du ra Herodes, ja bá penc'u buya. Ne bin ja 'be'a bi man Ojā maya'bu, bi 'yena: "Gan zohn'na ma t'uhni bu Egipto," i en Ojā, bi 'yen'a rá pøngahya.

Ra ts'ut'abi Herodes bi manda di ho yu t'uhni

16 Ne nu ra Herodes emme bin cue ngue ya bi thät'i, nguetho nu'u yun 'yohu bi nu ra sø hin í mbeng bu 'bu mi dñ'a ra t'uhni. Janangue'a bi mben'ndu yá dofui ngue da hyo yu 'uere bu Belén ne yu hnini i hānbu. Ne gātho u yu t'uhni hinga na pē'ts'a nyojeya gātho bi hyo. Nguetho bi man u yun 'yohu, ya mbe má nyojeya ya bi nequi a ra sø.

17 Ne nu'a bin ja, maya'bu thoho bi man a ra pøngahya ra Jeremías ngue ngubu din ja 'bu mi 'yena:

18 Bin ja n'da ran ts'oni bu ra hnini Ramá,
nts'edi bi mbah yá xisu yu judío,
bin zoni ne him bi 'yø a bi xi u
bi hyurpa yá mbui,
nguetho emme im ben'u yá t'uhni bi thopi, bi 'yena ra Jeremías 'bu maya'bu.

19 Ne nu'bu mi du ra Herodes buya bi 'uj man'da

rám 'behni Ojā a ra José 'bu min xui, bu ra häi Egipto.

20 —Dami ndants'i. Dami six a ra t'uhni ne a rá mbe. Dami penju bu ra häi Israel, nguetho ya bi du u mí nde xtá hyo a ra t'uhni, bi t'emp'a ra José.

21 Ne nu ra José buya bi hyax ra 'yu ní mba bu ra häi Israel 'bu mi hyats'i, ne bi zix a ra t'uhni ne'a rá mbe ra t'uhni bi zits'i, ena xtán zøm bu ra xequi Judea. 22 Pe nu'bu mí 'yø a ra José ngue in ts'ut'abi bu ra Arquelao, bi zu da zøm bu mahøn'a, nguetho nu ra Arquelao rá ts'unt'u ra Herodes a. Ne'a xí 'uj xø bi bēm buya, ngue'a hin da mba bu Judea. Janangue'a í mba bu ra xequi Galilea buya. 23 Ne bi mba dim 'buru ra hnini Nazaret. Janangue'a bin ja 'be'a xmán t'o't'i bu ja yá søcuá yá pøngahya Ojā, gue nu ra Jesús da t'embu ra mengu Nazaret.

3

Bi man rá m hma Ojā bu ja ra dapo ra Xuua Nxixyā

1-2 Ne nubuya nu ra Xuua Nxixyā bi dñ'mi bi xih yu jā'i ne bi 'yena:

—Dami pāh nin 'yomfēnihu nguetho ya mi ts'utho di manda ua rá ts'edi Ojā, bi t'embu yu jā'i.

Ne mí 'buru ja ra dapo bu ra xequi Judea 'bu min yāhu yu jā'i a ra Xuua.

3 Ne nu a ra Xuua gue'a bi man ra pøngahya Isaias maya'bu ngue bi ma ba ēhe, 'bu mi 'yena:

N'da ra ja'i din ya bu ja ra dapo
ne da 'yena:

“Damin sahu ga simhu ra
Hmu mi ts'utho da
zocua,

dami hoc ni mbuihu ga
tomhu xun ho,” da
'yena, bi 'yen a ra Isaias
maya'bu.

4 Nu ya he ra Xuua am 'be
yu xingu ya camello, ne midin
gat'u ya xifani, ne mi sa ya
t'axi ne mi si ya t'afi t'asa
dapo. 5 Ne nu'bu mi da'mi bi
man ram hman a ra Xuua, bi
mba u ya mengu bu Jerusalen,
bi zom bu 'buh ra Xuua, ne
ya mengu bu ra xequi Judea,
ne'u mi 'buru hanbu ra dathe
Jordán, ngue nde da 'yode
'be'a da man'a ra Xuua. 6 Ne
nu ra Xuua bi xixyaba u to'o
bi 'yomanho 'be'a bi ma, ne bin
juanni nangue ya ts'oqui. Ne
xun ngu bi xixyaba bu ja ra
dathe Jordán.

7 Ne xun ngu ma ngurpihe
dyu israelhe, dyu judiohe, bi
zom bu mi 'bah ra Xuua ena
din xixya u. Nu'u 'da ya
fariseo u, ne u 'da ya saduceo
u. Ne nu ra Xuua buya bi
'yemp'u:

—Nu'ahu tengu'bu ni
menihu ya pozu nguetho gyu
tontohu. To'o bi xi ahua gua
xhmbu ua ngue gua 'dahmbu
bu ja ran unbi xun u tho, bi
'yena. 8 Ha guim bexhmbu
da za gan yaxhmbu 'bu hin
gui 'yothu a ran saui u to'o
bi pah ya mbui, bi t'emp'u
ma ngurpihe. 9 Pe hin din
ja ran 'yets'i ni mbuihu ngue
gui 'yexhmbu: “Nugähe ya
t'ahnigähe ra Abraham, ya

hin gan nuhe ran unbi,” hin-
gui sä gui 'yexhmbu, nguetho
nehya ya do i 'bongua da za
din ja'i ngue da 'yembi ya
t'ahni ra Abraham 'bu gue'a
da nde Oja da 'yot'e, bi 'yen'a
ra Xuua. 10 Ne nu'a ra aza
ya mahoqui xun ho ngue da
'yex u ya za hingui ho yan
dat'ä, ne da thospu ja ra sibi
din zo. Ne nu'ahu tengu'bu
gyu zahu ngue hingui ho yan
dat'ä, bi t'emp'u ya fariseo ne
ya saduceo.

11 Ne xo bi xi u mi'da:

—Nugä di xixya ahua
nangue ra dehe 'bu ya ga pah
ni mbuihu, pe nu'a man'da
ba xhe, di hoc'ahu nangue ra
Hogandahi Oja tengu'bu n'da
ra sibi. Ne nu'a, man'da i ja
ra ts'edi xinda guca. Hin
di sacä tengu a, i en a ra
Xuua. 12 Ne da 'yot' ran juanbi,
tengutho 'bu i pa ma hoqui ya
ju, ngue n'danni i pa m'be'ts'i
u ya ju ne n'danni da t'en u ya
hai. Ne nu u ya hai da t'uru
ja ra sibi njam'bu i hu't'i, bi
'yemb ya ja' i a ra Xuua.

Bin xixya ra Jesús

13 Ne nubuya bi nexpu ra hai
Galilea ra Jesús, bi zom bu ja
ra dathe Jordán gueru ja ra
dapo bi 'buh ra Xuua. Bi zom
bu ngue bi nde din xixya a ra
Jesús. 14 Pe nu ra Xuua him mi
ndehma di xixyabi ra Jesús,
ne bi 'yembi:

—Pe nu'i gui ena ga xixya
i, pe go man sä'be go gui
xixyagui, bi 'yen'a ra Xuua.

15 —Pe nuya xun ho 'bu gui
xixyagui, nguetho i jatho ga

øth_u 'be'a bi man Oja, bi 'yɛn'a ra Jesús.

—Da nde 'b_u, bi 'yɛn'a ra Xuua b_uya.

¹⁶ Nε nu'b_u mi gua a bin xixyā ra Jesús nε bi bōx b_u ja ra dehe, 'bex bi nu ngue bi xoh mahɛts'i, nε bi nu bá çah rá Hogandāhi Oja tengu n'da ra t'az_u, bi zōp_u mí 'bā a ra Jesús. ¹⁷ Nε 'bex bi t'ø a n'da ra nde bí 'yɛh mahɛts'i, bi 'yɛna:

—Nuna guehna ma Ts'ant'ugā na, ngue εmme dídi huɛcā nε dí numanho, bi 'yɛn Oja.

4

Bi mba nts'ä a ra Jesús nanguε ra zïthu

¹ Nε nu rá Hogandāhi Oja b_uya 'bex bi zixp_u ja ra dāpo, in ndepe da mba nts'ä a ra Jesús nanguε ra zïthu.

² Nε nyote pa nε nyote nxui bim 'b_up_u ja ra dāpo, nε him bin sihmε, nε εmme biñ tumanthuhu maha. ³ Nε nub_uya, bi zōm b_u a ra zïthu ngue da zāp rá mb_ui ra Jesús. Nε bi 'yɛmbi:

—Nu'b_u majuāni rá Ts'ant'u i Oja, dami japi ðim hmε y_u do i 'bongua nε gui si, bi 'yɛn'a ra zïthu.

⁴ Nu ra Jesús bi ðati:

—Hin ga øt'ä a, bi 'yɛna. Nguetho mán t'o't'i b_u ja rá m hman Oja, hinga hōnt'a ra hmε dām 'b_uh y_u jā'i pε nε a gātho i ma Oja, bi t'ɛmp'a ra zïthu.

⁵ Nu ra zïthu xø bi zixp_u Jerusalén a ra Jesús, nε bi

'yɛxp_u magats'i rá 'bet'e ra ðanijā. ⁶ Nε bi 'yɛmbi:

—Nu'b_u majuāni gue'e rá Ts'ant'u i Oja, damin säqui nε gui so n_u häi,

Nε Oja ba pēhn yám 'bēhni mahɛts'i ngue da mbāx'i'i nε da bēnt'i i, nε hin hap_u gui 'uaqui nanguε y_u do,

tengutho im mam b_u ja rá m hman Oja, bi 'yɛn'a ra zïthu, bi t'ɛmp'a ra Jesús b_uya.

⁷ Nu ra Jesús bi 'yɛna:

—Hāha, gue'a i hmam b_u, pε nε a i hmam b_u, ngue “Nu Oja ma Hmu_u njongui sä da zā a ngue da bā 'b_u majuāni da 'yøt'a im man'a,” bi 'yɛn'a ra Jesús.

⁸ Nε xø man'dandj b_uya, bi zix mahøn'a ra zïthu a ra Jesús b_u rá nyā n'da ra t'øhø x_un hɛts'i, nε bi 'yuti gātho na ndoho ra ximhäi nε gātho 'be'a x_un ho i ja b_u ja y_u hnini.

⁹ Nε bi 'yɛmbi:

—Gātho ga 'da a ya 'be'a dá ut'i i 'b_u gan ðanyahmu gui thāndegui, bi t'ɛmp'a ra Jesús, bi 'yɛn'a ra zïthu.

¹⁰ Nε bi ðāh mahøn'a ra Jesús, bi 'yɛmbi:

—Nu'i grā zïthu, dami 'dagui nanguεcā, nguetho nu rá m hman Oja i ɛna: “Hōnt'a Oja ra Hmu ga thāndeh_u nε ga ørpah_u rá 'be'fi a,” bi 'yɛn'a ra Jesús.

¹¹ Nε nub_uya bi 'da'a ra zïthu b_u 'b_uh ra Jesús, nε bá ɛh yám 'bēhni Oja bi zōp_u mí 'b_u a ra Jesús b_u dāpo nε bi 'uñ a.

Ra Jesús bi ðamp rá 'be'fi b_u ra xεqui Galilea

12 Nε bi bøm bυ ja ra dapo a ra Jesús bυya. Nε nu'bu mí bøm bυ, bi 'yøde ngue bi jot'a fädi ra Xuua nxixya. Janangue'a bi mbengda bυ ra häi Galilea. Guepυ ra hnini Nazaret bim 'bυpυ mahøn'a. 13 Pε hinga nya'a bim 'bυpυ nε bi mba bυ ra hnini Capernaum, nubυ ra ndendädehe guepυ ra xequi yú häi mam bombøtahe ra Zabulón nε mam bombøtahe ra Neftalí. 14-15 Nu'bu mi zøm bυ a ra Jesús bin ja 'be'a bi 'yo't'a ra pøngahya Isaias maya'bu ngue din ja bυ ra häi Zabulón nε ra häi Neftalí, i hånbu ra dädēhe, 'danguadi ra dæthe Jordán, ngue nε a i t'εmbi Galilea, guepυ 'bu υ i thände yú ojäzεhe. Nε bi 'yεn'a ra pøngahya ngue:

16 Nu yυ ja' i mi 'bυpυ tengu'bu i bυpυ ja ra 'bexui, nε i ja bυ ran dæte,

pε nuya bi nequi n'da ran nequi ngue di yot'i, bi 'yεn'a ra Isaias 'bu maya'bu. Nε gue'a bin ja 'bu mi zøm bυ ra Jesús.

17 Nε nu ra Jesús bi dυ'mi bi mam bυ rá m hma nε bi 'yεna:

—Dami päh nin 'yomfεnihu nangue yυ ts'oqui, ngue da zä di manda ua rá ts'edi Ojä bi zøcua guí 'bυhmbυ, bi 'yεmb yυ ja' i a ra Jesús 'bu mim 'bυpυ.

Goho yυ mbahuq bi den'na ra Jesús

18 Nε n'da ra pa mí 'yo bυ ja ra ndendädehe a ra Jesús nubυ ra häi Galilea, nε bi nu yoho yυn 'yohυ din 'yohυ zεhe

υ. Nu'a n'da ra Simón, gue'a ra Pedro a. Nε nu man'da ra Andrés. Nε nu'υ yυ mbahuq υ, nε mi enxit'a bυ ja ra dädēhe. 19 Nε nu ra Jesús bi 'yεmp'υ:

—Ba tεngau, gui xihmbυ yυ ja' i da 'yεc'yεigui, tengu thofo bυ gni theui yυ huq guí øt'ui, bi 'yεmp'υ.

20 Nε 'bex bi hyεpυ yú xit'a nε bi den'na ra Jesús.

21 Nε bi thopuya bin 'yo mi ts'υ a ra Jesús, nε bi nu mi yoho yυn 'yohυ din 'yohυ zεhe υ, nε nu n'da ra Jacobo, nε nu man'da ra Xuua, gätho yoho yú ts'ant'υ ra Zebedeo υ. Nε mín 'yohυ a rá ta mi hu bυ 'ben yú mbosa, mí 'uet yú xit'a. Nε xø bi xi υ da den'ni mahøn'a. 22 Nε 'bex bi zopυ rá ta nε'υ yú mbosa, 'bex bi den'na ra Jesús bυya.

Ra Jesús bi xänbi xυn ngu yυ ja' i

23 Nε nu ra Jesús mí 'yo gätho ra häi Galilea nε mí xänba υ yυ ja' i bυ ja yυ nija nε bi ma 'bεpυ dí manda ua rá ts'edi Ojä. Nε midí hoc yυ hyεnni ngue 'be'a gä ní gεhe mí hεmp'a n'da ngu n'da.

24 Nε gätho yυ ja' i bυ ra xequi Siria bi 'yøde 'be'a øt ra Jesús, nε bá thunba υ yυ hyεnni ngue 'dahma 'dan'yo yυn υ mí hεmbi nε'υ mín 'yohυ yυ zιthu, nε'υ zant'a mi sändæte 'da yυ ora, nε'υ xí ts'a rá ja' i, nε gätho bi hoc'a ra Jesús. 25 Nε xυn ngu yυ ja' i bi den'na ra Jesús. Mín numanho da denthoho yυ ja' i nangue 'be'a bi 'yøt'e. Nu'υ 'da yυ mεngu bυ ra xequi Galilea, nε υ 'da yυ mεngu

b_u ra xεqui Decápolis, nε'u 'da mí 'b_ur_u Judea, nε'u 'da mí 'b_ur_u 'danguadi ra d_uthe Jordán, nε'u 'da mí 'b_ur_u ra hnini Jerusalén. Gätho bi zøm b_u mi 'b_u a ra Jesús.

5

Ra Jesús bi mba b_u ja ra nyuni

¹ Nε nu ra Jesús 'b_u mi nu y_u ja'i εmme x_un ngu bi zøp_u, nε bi ndex b_u ja ra nyuni nε mi hup_u. Nε'u y_u xädi b_uya bi zøm b_u mí hudi, 'darpu mi huhmb_u. ² Nε bi xänba u.

Nu'u i h_un rán j_upi Oj_u

³ Nε bi 'yεmp'u y_u xädi ra Jesús:

—Nu'u to'o p_uσε hingui ho y_u mb_ui b_u na nu Oj_u nε da hyon Oj_u di zedi, nu Oj_u da zimanho b_u di manda rá ts'edi, janangue'a maj_upi u b_uya.

⁴ Nε nu'u tu y_u mb_ui, Oj_u da hyurpa y_u mb_ui, janangue'a maj_upi u.

⁵ Nε nu'u im b_uni i cose häi, da hy_un a ra hogahäi bi man Oj_u di unni, janangue'a maj_upi u.

⁶ Nε nu'u i humbi da 'yøt' ran ho, Oj_u di japi da 'yøt'e x_un ho, janangue'a maj_upi u.

⁷ Nε nu'u di huεc y_u mij_u'ih_u, xin di huεc Oj_u u, janangue'a maj_upi u.

⁸ Nε nu'u n'dat'a im b_uni, dim 'b_uhmb_u Oj_u u, janangue'a maj_upi u.

⁹ Nε nu'u øt' ran hocpate, nu Oj_u da 'yεmbi y_u t'uhni u, janangue'a maj_upi u.

¹⁰ Nε nu'u i nu ran unbi nangue ran ho i øt'e, da y_urpu

di manda rá ts'edi Oj_u u, janangue'a maj_upi u, i εn'a ra Jesús.

¹¹ Nε gan johyah_u 'b_u i u'ts'ah_u y_u ja'i nε i then'nah_u nε i xi ah_u y_u fehni 'b_u gui tengah_u, bi 'yεn'a ra Jesús. ¹² Nε da hyu ni mb_uih_u, gan johyah_u, guim bεmh_u ngue 'dat'a ran unbi guin nuh_u u y_u pøngahy_u mam 'bet'o, nε i ja 'be'a din 'da ah_u ngue am 'be'ts'i mahεts'i, bi 'yεn'a ra Jesús.

Ra u ja ra ximhäi

¹³ —Nu'ah_u gy_u u_h hap_u 'b_uh y_u ja'i, nguetho nu'a ra u di hoqui 'be'a i pa njapi, nε ngutho ah_u guídí hoju y_u ja'i, i εn a ra Jesús. Pε nu'b_u bi 'bεh rá ts'edi ra u, ya hin'y_u 'be'a sä dí hoqui, janangue da mba ma b_unt'i thoho b_u häi. Dami jamansuh_u hin din ja b_u gui 'yøth_u tengu a, bi 'yεmp'u y_u xädi ra Jesús.

Ran nεqui ua ja ra ximhäi

¹⁴ Nε bi 'yεn'a ra Jesús: —Nu ah_u gy_un nεqui_u b_u 'b_uh y_u ja'i, bi 'yεmp'u y_u xädi. Dami jaf_u da hnu a ran nεqui. Tengu n'da ra hnini i ja b_u ja rá ny_u ra t'øhø, am 'batho x_un ho ngue hin'y_u 'be'a i juti. ¹⁵ Ngutho n'da ra sibi, hingui sä da mba ma c_ut'i b_u ja ra huada 'b_u da mba ma søque, i jatho da t'εxp_u m'batho, janangue'a di yot'i gätho 'b_ur_u. ¹⁶ Nε ngutho gui 'yøth_u ngue tengu'b_u gy_u sibih_u εmme di hyärpu i 'b_uh y_u ja'i. Janangue'a da hnut'ah_u x_un ho nin t'øt'eh_u, nε u da 'yεspa Oj_u ma Tah_u 'b_ur_u mahεts'i

u baya, bi 'yemp'u yá xädi ra Jesús.

Ra Jesús bi 'yurcahu 'be'a nam bøn'u yún t'edi ra Moisés

¹⁷ Ne xø bi 'yēn'a ra Jesús:

—O guim bēmhbū ngue ga 'becā yūn t'edi bi man ra Moisés ne 'be'a bin xānbate u yū pōngahyā, pē bā ēcā ngue ga ut'ahū 'be'a majuḡni nam bøn u. ¹⁸ Majuḡni dí xi ahū, gātho 'be'a nt'o't'i bū, ne xīnga n'da u ngue hin din ja, 'bū guexta'a i jatho ra ximhāi ne mahḡts'i.

¹⁹ Janangue'a madí ts'utho maha a ram hma ngue hingui nde da 'yurpa ra güenda n'da, ne i xi u mi'da ngue din jabū da 'yøt'e, pē zi ts'utho rá ts'edi di nequi bū bí ja rá ts'edi Oḡ bū mahḡts'i 'bū. Pē nu'u di ja'ts'i gātho u mam bū ja rām hma Oḡ, ne i xi u mi'da ngue din ja bū da 'yøt'e, ne man'da xūn ngu rá ts'edi di nequi bū bí ja rá ts'edi Oḡ, bi 'yēn'a ra Jesús. ²⁰ Ne gue'a dí xi ahū a, nde'bū man'da xūn ho gui 'yøthū xinda gue ma ngurpihū yū fariseo ne yū xānbate nijā. Nguetho nu'bū hin gui 'yøthū xūn ho, nḡam'bū da zā gui cūthū hapū di manda rá ts'edi Oḡ, bi 'yemp'u yá xädi ra Jesús.

Ra Jesús bi ma hingui ho ra cuē

²¹ Ne man'da bi man ra Jesús, bi 'yēna:

—Gue'bū go maya'bū bi sih mam bombøtahū ran t'edi ngue im ma: “O guí haḡpahū rá te ni mijā'ihū, ne nu to'o da hyāpa rá te rá mijā'iui, i jatho da ts'änba rá muui a

bi 'yøt'e,” bi t'emp'u. ²² Pē i jagā man'da ga xi ahū, ngue nu'bū 'bo'o di cuēp rá mijā'iui nangue'a bi 'yørpe, ngue im bēni di co'ts'i, guehma da nu ran ts'embī. Ne nu'a to'o da xih ra ts'ore bū ja rá hmi rá mijā'iui, da ts'ixpū 'būh yū ngurpi da ts'embī. Ne nu to'o ēmmē then rá mijā'iui dí mba bū ja ran ts'embī ngue ra sibi nḡam'bū i huḡt'i, bi 'yēn'a ra Jesús.

²³ Janangue'a nu'bū guí pähä bū ja ra nijā ngue guí ēna gui thāndehū Oḡ, pē nu'bū gā sōmhbū bū ne 'bex gā bēmhbū 'be'a xquín xihmi ni mijā'ihū, ²⁴ gua peng thohū ne 'be gui mba bū i 'bū a ni mijā'iui gam punbauī, ja da zā gui thāndehū Oḡ baya, bi 'yēn'a ra Jesús.

²⁵ Ne nu'bū guí pāhmbū ja 'be'a guidín xihmbū n'da ni mijā'ihū, pē gan hocpa zehēhū, ne hin gui tōmhbū da ts'ix ahū bū 'būh yū ts'at'abi. Nguetho nu'bū guí sōmhbū bū, ²⁶ guehma da jo ahū ne hin da hyec'a thohohū ra zē'mi jague'bū gui unhdū ra mbeti hangū da 'yā ahū, ne xīnga n'da centavo da nde gui 'yēspahū, bi 'yēn a ra Jesús.

Ra Jesús bi 'yēna hingui ho ran 'yomt'ēni

²⁷ Ne man'da bi xih yá xädi ra Jesús:

—Nu man'da ran t'edi maya'bū i ēna: “O guí øthū ran 'yomt'ēni.” ²⁸ Pē i jagā man'da ga xi ahū, ngue nu'bū n'da ran 'yohū da hyant'a n'da ra xisu, ne im bēn'a

n'da ran 'yomfɛni xɛn ts'o nangue a, madague'bɛ bi bɛntho, tengu'bɛ ya bi 'yɔt' ran 'yomt'ɛni bɛ rá mbɛi a bɛya, bi 'yɛn a ra Jesús.

29-30 Janangue nu'bɛ i ja a i ut'ahɛ ra ts'oqui, pɛ gui sɛmzehe ni mbɛihɛ madague'bɛ guím bɛmhɛ ɛmme xɛn ɛ 'bɛ gui 'yɛshɛ. Tengu'bɛ xquí hyá'a n'da ni dáhɛ ne xquí 'yemhbɛ bɛ ma'ueni ne xquí n'dadä thohohɛ, uague tengu'bɛ xquí hyɛc'a nin 'yɛihɛ ne xquí 'yemhbɛ bɛ ma'ueni ne xquí n'da'yɛ thohohɛ. Pɛ man'da xɛn ho guin nuhɛ nangue gá 'bɛhbɛ yɛ ts'oqui, xinda gue'bɛ xquí 'yɔthɛ yɛ ts'oqui ne xquí 'bɛhbɛ ran ho mazɔi bɛ ja ra sibi.

Ra Jesús bi 'yɛna hin da hyeh rá xisu n'da ran 'yohɛ

31 Nɛ man'da bi man ra Jesús, bi 'yɛna:

—Nɛ a bi mam 'bɛ maya'bɛ gue: “Nu'bɛ n'da ran 'yohɛ in nde da hyeh rá xisu, i jatho da 'yɔt'a n'da ra sɔcuɔ din xummi.” 32 Pɛ i jagä man'da ga xi ahɛ, ngue hingui sä da hyeh rá xisu n'da ran 'yohɛ gue'bɛ hingui ɔt' ran 'yomt'ɛni a ra xisu. Nguetho nu'bɛ bi hyeh rá xisu n'da ran 'yohɛ, di japi da 'yɔt' ran 'yomt'ɛni a ra xisu 'bɛ bi hyɛgui ne dim 'bɛhmi man'da ran 'yohɛ. Nɛ 'bɛ n'da ran 'yohɛ dim 'bɛhmi n'da ra xisu bi thegui, ra 'yomt'ɛni a, bi 'yɛn a ra Jesús.

Nte ga ndɔnbahɛ rá thuhu, bi 'yɛn'a ra Jesús

33—Nɛ guí pɔhmbɛ ran t'ɛdi mí hmam 'bɛ maya'bɛ ngue i ɛna: “Pɛ nu'bɛ gá ndɔnbahɛ rá thuhu Ojɔ, guehma gui jɔ'ts'a gá mamhbɛ.” 34 Pɛ nuya i jagä man'da ga xi ahɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús. Hin'yɛ 'bɛ'a i sä gui ndɔnbahɛ rá thuhu 'bɛ ja a guí xihmbɛ ni mijá'ihɛ ngue guín ndefɛ da 'yɛc'yɛi a guí xihmbɛ. Hingui sä gui ndɔmhɛ Ojɔ, pɛ nguetho hingui sä gui ndɔmhɛ mahɛts'i, nguetho nu bɛ mahɛts'i bí ja bɛ rá ts'edi Ojɔ. 35 Nɛ xíngui sä gui ndɔmhɛ ra ximhäi, nguetho nɛcua i ja ua rá ts'edi Ojɔ. Nɛ xíngui sä gui ndɔmhɛ ra hnini Jerusalén, nguetho rá hnini rá Thahni Ojɔ a. 36 Nɛ xíngui sä gui ndɔmhɛ ni yáhhɛ, nguetho 'dat'a Ojɔ bi zán'na, ne xínga n'da ni xtáhhɛ sä gui sánzehɛhhɛ gue'bɛ xɛn t'axi o gue xɛm pothi da gohi. 37 Pɛ nu'bɛ ja a guí xihmbɛ ni mijá'ihɛ, “da zä,” ga ɛmhɛ 'bɛ da zä, “hin da zä,” ga ɛnthohɛ 'bɛ hin da zä. Pɛ gátho mi'da yɛm hma bí nɛxpɛ ja rán 'yomfɛni ra zıthɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Bi 'yɛn'a ra Jesús hin ga cos'hɛ 'bɛ ja a da t'ɔrcahɛ

38 Nɛ xɔ bi 'yɛn'a ra Jesús:

—Nu'ahɛ gá 'yɔhbɛ 'bɛ'a bi sih mam bombɔtahɛ ngue: “Nu'bɛ n'da ra jɔ'i di ts'onba rá dä rá mijá'iuí, pɛ ne a da mba ma ts'onbi rá dä. Nɛ nu'bɛ rá ts'i da 'yɔcpe, nguetho nɛ'a xin da t'ɔcpa rá ts'i.” 39 Pɛ nuya i jagä man'da ga xi ahɛ ya, ngue nu'bɛ 'bɛ a n'da in nde di ɛn'nahɛ, pɛ

o guí sahmbu a. Ne nu'bu 'bo'o da mbep'ahu 'danguadi ni hmih, gui unhd man'da nguadi da mbep'ahu. ⁴⁰ Ne nu'bu 'bo'o da zix ah bu 'buh ra ze'mi ngue da gan'na ni pahnih, pe ne a ni cotohu gui unhd. ⁴¹ Ne nu'bu i si ah gui tuspahu rá 'beni n'da ra ja'i n'da ora, xun ho 'bu nyo ora gui tuxhu a rá 'beni. ⁴² Ne hont'a go to'o da 'yá ah 'be'a i honi, dami unhd. Ne nu'bu 'bo'o da mip'ahu 'bu ja a guí pes'h, pe xun ho 'bu gui unhd, bi 'yén'a ra Jesús.

Ga huéc man saih, bi 'yén'a ra Jesús

⁴³ —Ne a n'da ram hma maya'bu i éna: “Dami huéc ni amigoh ne gui ucpa nin saih,” mí t'én'ahu. ⁴⁴ Pe i ja man'da ga xi ah, ngue gui huéc nin saih, gan yamanhoh u man yu ts'ore nangué ah, ne gui 'yorpahu ran ho to'o di uc'ahu. Ne dami 'yáfu rá mate Oja u to'o i numan' ah ne u di un'nah, bi 'yén a ra Jesús. ⁴⁵ Ne nu'bu ngubu gui 'yoth, 'da'angu gá 'yoth a ma Tahu 'buru mahéts'i ngue bá penh ra 'ye ne ra hyadi. Pe hinga hontbu 'bu u yu hocja'i gue i so ra 'ye ne ra hyadi, pe nepu i 'buh yu ts'om'bäi, bi 'yena. ⁴⁶ Pe nu'bu hont'u to'o di huéc'ahu guidí huéju, 'be'a gue gá tãhmbu 'bu ngubu gá 'yoth. Pe ne n'dat'a gá 'yoth u yu ziyate hyacahäi. ⁴⁷ Pe ha guí emhbu xun ho guí othu 'bu hont'u ni cuhu guidí zenguahu. Nu'bu guin jah bu, 'da'angu guí othu u

i thande yu oja zehé. ⁴⁸ Pe nde'bu xun hotho gui 'yoth, nguetho xun hotho Oja ma Tahu bí 'buru mahéts'i, bi 'yemp'u yu xädi ra Jesús.

6

Hin ga othu ran 'yets'i 'bu di othu yun t'ot'e xun ho

¹ Ne man'da bi man ra Jesús, bi 'yemp'u mi 'buru:

—Pe nu'bu guí othu rá 'befi Oja, hin gui 'yoth da 'yés'a ni mija'ih, nguetho hin te di 'da ah ma Tahu 'buru mahéts'i 'bu din jabu gui 'yoth, bi 'yén'a. ² Ne nu'bu guin nde gui fãxhu n'da ra hyoya, hin gui 'yoth ngue da nu ah yu ja'i, tengu ot'u di yorpa a im bēni 'bu di un'na n'da ran t'unni yu hyoya, ngue di um bu ja yu nija o gueru ja yu 'yu ngue in nde da 'yēspa yu ja'i 'be'a i ot'e. Majuani dí xi ah, ya hont'a ran 'yets'i bi dãha 'bu ngubu i ot'e, bi 'yena. ³ Pe nu'bu i ja a guí nde gui unhd n'da zi hyoya, nde'bu hin gui xihmbu u mi'da 'be'a gá 'yoth. ⁴ Ne man'da xun ho 'bu hin njon da nu 'be'a guidí unhd, pe go da nu Oja ma Tahu, ne i ja 'be'a din 'da ah buya, bi 'yén'a ra Jesús.

Hingui yoho guim bēmhb 'bu guí yqhu Oja

⁵ Ne man'da dí xi ah:

—Nu'bu guí yqhu Oja, o guí othu tengu i ot'u di yorpa a im bēni, bi 'yén'a ra Jesús. Nu'u, i 'bãru ja yu nija nepu ja yu xo'yu, éna i yqhu Oja pe hont'a ran 'yets'i im bēni. Majuani dí xi ah, hont'a ran 'yets'i bi

daha nangué 'be'a i øt'e. ⁶ Nε nu'bu guí yáhu Oja gui mbähä bu njon da nu ahü, pε Oja ma Tahü go i nu ahü nε di 'da ahü 'be'a guí äfü a, i εna.

⁷ Pε hinga guexta'a ram hma gui mamhbü ngue nte ní mba tho 'bu guí yáhu Oja, tengü i øt'ü ten yú oja zehε. Nε sä im bëni i ø'a Oja 'be'a im ma 'bu xüñ ngu i xifi.

⁸ Nε o guí øthü tengü i øt'ü, nguetho nu Oja ma Tahü ya i paði 'be'a gätho guí homhbü gue'bu hinga ná äfü, i εna. ⁹ Pε guim bëmhbü 'bu guí yáhu Oja 'da yüm hma tengü dí xi ahü ngue:

Nuya ma Ta ahe guí 'büpu mahçts'i.

Da hnumansu ni thuhu.

¹⁰ Nε dín ndehe din ja ua n'dihi ni ts'edi ngue di manda ua.

Nε da t'øt' ua ni pähä ua ja ra häi tengü tho i t'ørpu mahçts'i.

¹¹ Nε dami 'daje ran ts'ihmε dí homhbe ra pa i jabü ya.

¹² Dami punga ma ts'oquihe, tengü thoho bü na punbahe ü i ørcahe ran ts'o.

¹³ Nε o guí hegahe da daje ran ts'o, pε dami yänje nangué ran ts'o.

Nguetho nu'i gra hmuts'üt'abi, gä di manda ua ja ra häi ni ts'edi, nε i ja ni ts'edi mixte njäm'bu da guadi gätho yü pa mazqi.

Nε hønt'a dí xi'ahe ya.

¹⁴ Nguetho nu'bu gadí punbahü yú ts'oqui ni mijä'ihü, nguetho da 'yøt'ahü Oja ma Tahü 'büpu mahçts'i, di

pun'na ni ts'oquihü. ¹⁵ Pε nu'bu hin gadí punbahü ni mijä'ihü, nε ahü hin di pun'nahü Oja ma Tahü 'büpu mahçts'i 'bü, bi 'yεn'a ra Jesús.

Hin gui 'yuhmbü 'bu guí et' yün ts'ihmε 'bu guín yáhu Oja

¹⁶ —Nε nu'ahü, nu'bu guí nde gui 'yεt' nin sihmehü n'da ora ngue guim bëmhbü Oja, o guí øthü tengü øt'ü di yorpa a im bëni. Nu'ü i ut yü jä'i 'be'a øt'e, nde'a dí hnumanho, pε hønt'a ran 'yçts'i bi daha nangué 'be'a bi 'yøzehε, bi 'yεn'a ra Jesús. ¹⁷ Pε nu ahü, 'bu guí et' nin sihmehü ngue guim bëmhbü Oja, pε gan 'yomanhohü tengü'bu ya gán sihmehü. ¹⁸ N'dahma njon da badi 'be'a gá 'yøthü gue gá 'yεt' nin sihmehü, nε hønt'a Oja ma Tahü i nu ahü 'be'a gá 'yøthü, nε i ja 'be'a di 'da ahü büya, bi 'yεn'a ra Jesús.

Gui hyomhbü 'be'a dí nεcmanho bü mahçts'i

¹⁹ Nε man'da bi man ra Jesús, bi 'yεna:

—Hin gui muns'hü 'be'a gdám mëmbetihü ua ja ra ximhäi, nguetho nuua i 'büh yü zu'uε ngue di ts'oni 'be'a gätho guí pes'hü, nε ja'bu da boxjua, nε ja'bu da bë ahü yü bë. ²⁰ Pεgue gui hyoni gui xänthü 'be'a dí hnumanho ahü bü mahçts'i. Nguetho hin te dim 'büpu, hin da yürupü yü bë ngue da bë ahü 'be'a guí pes'hü bü, nε hin da boxjua, nε njo'o bü yü zu'uε ngue di ts'oni. ²¹ Nguetho hønbü i

ja ním pe'ts'i n'da im bɛn rá mbɛi n'da. Nu'bɛ guécua ja ra ximhái i ja 'be'a i pe'ts'a n'da, hɔnt'ua im bɛn a n'da, nɛ nu'bɛ guépɛ mahɛts'i, guépɛ im bɛn a n'da 'bɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ran nɛqui ní mbɛi n'da

22 Nɛ xɔ bi 'yɛna:

—Nɛ nu'bɛ hɔnt'a xɛn ho guím bɛmhɛ nɛ guí ɔthɛ, din ja ahɛ tengutho 'bɛ n'da ra ja'i xɛn ho rá dǎ, i handi xɛn ho ran nɛqui, din jabɛ ni mbɛihɛ. 23 Pɛ nu'bɛ hinga gue'a guím bɛmhɛ, sǎ guí ɛmhɛ i ja ahɛ ran nɛqui, pɛgue xɛm 'bɛxui thoho ni mbɛihɛ, tengutho 'bɛ n'da ra ja'i ngue hingui ho rá dǎ, nɛ xɛm 'bɛxui thoho bɛ i handi, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Hin di yoho yá hmu n'da

24 Nɛ xɔ bi 'yɛna:

—Nɛ hingui sǎ dim 'bɛ i yoho yá hmu n'da ra 'yɛɛ. Nguetho nu'bɛ yoho yá hmu i 'bɛ a n'da, nu'a n'da da numanho, nɛ nu'a man'da hin da numanho. Uague nu'a n'da da hyumbi dim pɛhmi a, pɛ nu'a man'da da zocpa thoho rá 'bɛfi a. Janangue'a hingui sǎ yoho yá hmu da dɛn'na n'da. Hingui sǎ da 'yɛmp Ojǎ rá Hmu 'bɛ i numanho ɛ yɛ mbɛti, nguetho tengu'bɛ rá hmu a ra mbɛti, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ojǎ di jamansu yá 'yɛc'yɛi

25 —Janangue'a dí xi ahɛ, hin go guím bɛnsɛhɛ 'be'a guí sihɛ ngue gdám 'bɛmhɛ, nɛ xín guím bɛmhɛ 'be'a guí hyehɛ. Pɛ guím bɛmhɛ

ngue man'da di muui ni tehɛ xinda gue ɛ nin ts'ihmɛhɛ, nɛ man'da di muui ni ja'ihɛ xinda gue ɛ ni hehɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús. 26 Dami nuhɛ yɛ doja i 'yo hɔnbɛ go hapɛ, nɛ hin'yɛ yá huɛhi, nɛ xín te i pe'ts'i, pɛ dí xi ahɛ, nu Ojǎ ma Tahɛ bí 'bɛpɛ mahɛts'i gǎtho i 'uɛn ɛ. Nɛ nu ahɛ, man'da di mu ahɛ xinda gue ɛ yɛ doja, bi 'yɛn'a ra Jesús. 27 Nɛ ha guím bɛmhɛ man'da nya'a gam 'bɛmhɛ ua ja ra ximhái 'bɛ ɛmmɛ guím bɛndumbɛihɛ 'be'a gǎtho guidí 'bɛmhɛ.

28 Nɛ hanja ɛmmɛ go guím bɛnsɛhɛ nangue ni hehɛ. Xɔgue ts'ɛtho guí ɛc'yɛihɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús. Pɛ dami nuhɛ yɛ dɔni i ja bɛ dǎpo, nɛ nu'ɛ hingui dim pɛfi nɛ xíngui di hoc yá he. 29 Pɛ dí xi ahɛ, man'da mahotho yɛ dɔni xinda gue a rá he ra ts'ɛt'abi Salomón ngue mí he 'bɛ mi ja rá ts'ɛdi, bi 'yɛn'a ra Jesús. 30 Nɛ ngubɛ bi 'yɔt'a Ojǎ nangue yɛ dɔni, mahotho nám pa ya, nɛ nixudi da mba nts'ɛqui nɛ da t'udi. Janangue'a guím bɛmhɛ, man'da xɛn ho da 'yɔt'ahɛ Ojǎ xinda gue ɛ yɛ dɔni, bi 'yɛn'a. 31 Janangue o guí ɛmhɛ: “'Be'a hmaha ga sihɛ.” Uague: “'Be'a hmaha ga hehɛ.” 32 Nguetho nu'ɛ i thǎnde yá ojǎ zɛɛ, gue'a zǎi i hon'ɛ, pɛ nu'ahɛ i 'bɛpɛ ni Tahɛ bɛ mahɛts'i, nɛ i pǎdi 'be'a gǎ guidí 'bɛmhɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús. 33 Janague'a nu ahɛ, m'bet'o thoho gan umhɛ di manda ahɛ rá

ts'edi Oja, ne gui hyomhbü n'da ra hogambüi nangué rá pähä Oja, ne nubüya di 'da ahü 'bé'a gätho gui hyomhbü. ³⁴ O guím bëndumbüihü, o guí ðmhü: "Bé'a da zä ga øthü 'bü nixudi." Pégue gui tømhbü, 'bé nixudi ja gui pähmbü büya 'bé'a da zä gui 'yøthü. N'da pa ngu n'da pa i ja 'bé'a din ja, bi 'yæn'a ra Jesús.

7

Ra Jesús bi ma hingui ho ranyäpi

¹ —"Nuna bi 'yøt' yü ts'oqui," hin gui 'yðmhü, n'dahma hinga gue'a dí ts'ep'ahü a, bi 'yængähe ra Jesús. ² Pë nu'bü guidi yäfü ü mi'da ngue guím bëmhü hønse ahü xün ho ahü, pë Oja hin da numanho ahü 'bü. Nè 'da'ingu da 'yøt'ahü Oja tengü gá 'yørpahü ü gá yäfü, bi 'yëna. ³ Hanja bi zä gá nurpahü ra zi häi i o rá dä ni mijä'ihü, ne hin go guí pähmbü i o ra xecza ni dähü. In jabü ní nequi ni ts'oquihü. ⁴ Nè ha da zä gui xihmbü ni mijä'ihü: "Mba ga häp'a ra häi o ni dä," sä gui 'yðmfü, ne go man'da xün ndoho ra xecza i o ni dähü. ⁵ ðmmë guidi yorpahü a guí øthü. Pë nde'bü m'bet'o gan hojü nangué yü ts'oqui guidi hosehü, janangué'a da zä gui hyämp'ahü ra häi o rá dä ni mijä'ihü, bi 'yæn'a ra Jesús.

⁶ O guidi unhdü a xün ho ü yü fo'yo, ndetho da za ahü. O gue'bü guidi unhdü a di muui ü yü ts'üdi, ndetho da nem bü häi, bi 'yæn'a ra Jesús.

Nu'bü ja da t'äp'a Oja di uni
⁷ Nè xø bi 'yðmp'ü:

—Dami 'yäfü Oja 'bé'a gui homhbü, ne nu'a di 'da ahü. ⁸ Nguetho nu'a to'o da 'yädi, Oja di un'na bi 'yäpi. Nè nu'a to'o ja a i honi, di und Oja a i honi. Nè nu'a to'o da hyoni da socpa n'da ra goxthi njut'i thoho, Oja da xocpa a, bi 'yæn'a ra Jesús.

⁹⁻¹¹ Pë nu'ahü madague'bü gyü ts'om'bäihü, xinga n'da ahü guidi unhdü ra do ni t'ühnihü 'bü i ä'ahü ra hmë, ne xing ra c'ëya guidi unhdü 'bü i ä'ahü ra huä, pë hønt'a xün ho guidi unhdü ni t'ühnihü. Ha maguet'a Oja ma Tahü 'büpü mahëts'i ngue hin di 'da ahü xün ho 'bü ja a guí äfü, bi 'yæn'a ra Jesús.

¹² Nè nu'bü guí nde da 'yøt'ahü ran ho ni mijä'ihü, nde'bü gui 'yørpahü ran ho. Gue'a nam bøn'a rán t'ëdi ra Moisés ne rám hma yü pøngahyä maya'bü, bi 'yæn'a ra Jesús.

N'da ran t'uti nangué ra goxthi ne yü 'yu

¹³⁻¹⁴ Nè man'da bi man ra Jesús, bi 'yëna:

—Nu'a ní yät'a n'da bü ja ra te mazäi, tengü'bü n'da ra goxthi xün ts'it'i, uague n'da ra t'ü'yu, ne hingui ngu yü jä'i i numanho da thopü. Pë dami hyomhbü gui cüthü bü. Nguetho nu'a ra goxthi xün ndoho nè ra dä'yü ní zix a n'da bü ja ran ünbi mazäi, nè xün ngu ü yü jä'i i numanho da thopü, bi 'yæn'a ra Jesús.

Nda'a ü yü hyäte pøngahyä

15 —Pε gam fāhmbu nangue yu hyāte pōngahya. Nu'bu i sōm bu guí 'buhmbu, sā øt'e tengu'bu yu de'yo ngue xun ho, pε nu yá mbui tengu'bu n'da ra zate. 16 Nε da zā gui pāhmbu yu hyāte pōngahya nangue yún t'øt'e i øt'e, tengu tho ho yu za da bā a n'da nangue yún dāt'ä i zupu. Nguetho hin din zupu ja n'da ra za n'da ran dāt'ä 'bu hinga gue'a rá za a. 17 Pε nu ra za xun ho i zah yún dāt'ä xun ho, nε ngutho ra za hingui ho i zah yún dāt'ä hingui ho. 18 Nguetho nu'a ra za xun ho hin da zā din zupu yún dāt'ä ngue hingui ho, nε ngutho a ra za hingui ho hin njam'bu da zā din zupu yún dāt'ä xun ho. 19 Nε nu yu za hingui ho u yún dāt'ä, da mba nt'ets'i nε da t'udi. 20 Janangue'a da zā gui pāhmbu u yu hyāte pōngahya nangue 'be'a da 'yøt'e, bi 'yεn'a ra Jesús.

Nda'a u di manda rá ts'edi Oja

21 Nε xø bi 'yεn'a ra Jesús:

—Nε sā εna yá hmuju u 'da, pε hin da yurpu di manda rá ts'edi Oja u. Pε hønt'u majuani i øt' rá pāhā ma Ta mahçts'i da yurpu u. 22 Nε nu'bu bi zøn ra pa ran juanbi 'bu rán zegui, xun ngu da mbarqui da 'yεngui: “Ma Hmu, nugähe dá mamhbe a nim hma, nε nangue ni thuhu dá hømhbe thi yu zithu, nε nangue ni thuhu xun ngu yun t'øt'e mixte dá øthe,” da 'yεngui. 23 Pε nugä ga εmp'u: “Njam'bu dá pa ah. Dami

'uehmbu ua ja ma hmigä, gyu ts'om'bäihü,” ga εmbi, bi 'yεn'a ra Jesús.

Hønt'a go to'o in nde da 'yø a dim ma, bi 'yεn'a ra Jesús

24 —Pε nu'a to'o i øh ma nde nε i øt'a ma pāhägä, i øt'e tengu bi 'yøt'a n'da ran 'yohu ngue mí ja rán 'yomfçni nε bi hyø a n'da rá ngu bu ja n'da ra dongu xun juani. 25 Nε bin ja n'da ra dā'ye, nε εmme xun ngu yu dehe bi 'yugui, nε bá çh ran dāhi xun ndoho mí nde xtí yøt'a ra ngu. Pε him bi yøt'a, nguetho nu'a ra ngu mí høpu ja ra dongu xun ho. 26 Pε nu'a to'o i ø'a dí ma nε hingui urpa ra güenda a, i øt'e tengu bi 'yøt'a n'da ran 'yohu ngue ra 'yāmbui, nε bi hyøh rá ngu bu mi ja n'da ra 'bomu. 27 Nε bin ja n'da ra dā'ye ngue bi 'yuh yu dehe, nε ran dāhi xun ndoho, nε bi yøt'a rá ngu. Nε εmme nts'utho bin ja buya, bi 'yεn'a ra Jesús.

Nu yu ja'i bi numanho rán xädi ra Jesús

28-29 Nε nu'bu mi gua a bi ma ra Jesús 'bu mí hyupu ja ra nyuni, nu yu ja'i mi huhmbu bu bi hyonya u.

—Haguen ja i xänbi xun ho, nε hinga ngubu i xāngahu ma xänbatehu bu ja ra nija, bi 'yεn'u yu ja'i.

Nguetho nu'bu mi xänba ra Jesús, bi 'yuti ngue mí ja rá ts'edi xun ho a.

8

Ra Jesús bi hoc'a n'da ran 'yohu mi hømb ra t'axca'ya

1 Nε nu'bu mi gua a bi man ra Jesús, ne bi garu ja ra nyuni buya, ne emme xun ngu ya ja'i mí numanho da denthoho mahon'a. 2 Nε bá ε'a n'da ran 'yohu ngu mi hεmb ra t'axca'ya. Bin danyahmu bu mí 'bäh ra Jesús, ne bi 'yεmbi:

—Gra Hmu, nu'bu ni pähä, da zä gui 'uec'i ts'u ran u dí hεmbi.

3 Nε nu ra Jesús buya bi uat rá 'ye bi dädi ne bi 'yεmbi:

—I jagä ra pähä nguε 'bex da zä i. Dami yäni.

Nε nu'bu mí 'yεmbi, 'bexgue bi yan'a ran 'yohu.

4 Nε nu ra Jesús buya bi hecpa a ran 'yohu njon da xifi to'o a bi japi bi yäni, ne bi 'yεmbi:

—Ní mba bu 'buh ya mbäjä da nu i nguε ya bi yan i, ne gui un'na n'da ra 'bōts'e tengu i man yün t'εdi ra Moisés, bi 'yεn'a ra Jesús.

Nε ja bi thopu ra hnini Capernaum buya.

Ra Jesús bi hocpa rá 'yεhe n'da ra hmudofui

5 Nε nu'bu mí zom bu ra hnini Capernaum a ra Jesús, 'bex bá ε a n'da ra hmudofui ra mengu bu Roma, ne bin c'at'ui ne bi 'yäp ra mate, 6 bi 'yεmbi:

—Nu'i grá Hmu, nu n'da ma 'yεhe i 'bem bu ja ma ngu, i ts'a rá ja'i, hingui sä di 'yäni, emme xun 'doni, bi 'yεmbi.

7 Nε nu ra Jesús bi 'yεmp'a:

—Ga mba bu ga hoqui.

8-9 Pε nu ra hmudofui buya bi 'yεmbi:

—Hingui jatho gui mba bu ja ma ngu, grá Hmu, nugä

hin dí sacä tengu e ne hin drá judiogä. Pε dí pädi nguε i ja ni ts'edi zεhe, nguε nu'bu guim ma da yäni, ne 'bexgue da yäni, bi 'yεna. Tengu thohogä bin 'dac'i ts'u man t'εdi, ne nu'bu i ja 'be'a dí xi u ma dofui ne'u ma 'yεhe, 'bexgue 'dahmantho in ja. Nε nguθho i, da zä guim mantho ua ne 'bexgue da yam buya, bi 'yεn'a ra hmudofui.

10 Nu'bu mí 'yoh ra Jesús 'be'a bi man a ra hmudofui, bi hyonya thoho ne bi xi u min 'yohu:

—Majuäni dí xi ah, njam'bu xtá tngä n'da ma menguhu ya ja'i israel dyu judiohu nguε xtám badi i ja ma ts'edi xun ho tengu na ran 'yohu, bi 'yεn'a ra Jesús.

11 Guim bεmhbu a dí xi ah, xun ngu ya ja'i nguε gätho na ndoho ra ximhäi, nguε him ma mijudiohu, da 'yεc'yεigui ne da yurpu di manda rá ts'edi Ojä, 'darbu dim 'buhmbu ma ngurpa bombotahu ra Abraham, ne ra Isaac ne ra Jacob. 12 Pε xun ngu ma mijudiohu nguε yün sähu xtän yurpu, pε man'da go da t'entru ja ra 'bexui u, ne din zom bu ne din guxpu yá ts'i, bi t'εmp'u ya ja'i 'bu mi 'yεn'a ra Jesús.

13 Nε nubuya bi t'εmp'a ra hmudofui:

—Ní mba ni ngu, ya bin ja a gäm ma nguεtho gá 'yεc'yεi i ja ma ts'edi, bi 'yεn'a ra Jesús.

Nε 'bexgue bi yan a rá 'yεhe buya.

Ra Jesús bi hocpa rá suto ra Pedro

¹⁴ Nε nu'bu mí mbenc'a ra hmudofui baya, xø bi tho a ra Jesús, bi zøm bu rá ngu ra Pedro. Nε bi nu 'bem bu rá oi a rá suto ra Pedro, mi hεmb ra pa. ¹⁵ Nε nu ra Jesús baya bi bendba rá 'ye, ne 'bex bi bøn a ra pa mi hεmbi. Nε bi ndanc'a ra xisu baya, bi hyonba ra hme a ra Jesús ne u mín 'yohu, nguetho ya bi yan'a ra xisu baya.

Xun ngu yu hyenni bi hoc'a ra Jesús

¹⁶ Nε nu'bu min xui baya xun ngu yu ja'i bá ts'i bu mi 'buh ra Jesús ngue min 'yohu yu zithu. Nε hønt'a n'dare bi man ra Jesús, 'bexgue gátho bi hyøn a thi u yu zithu, ne bi hoc'u yu hyenni. ¹⁷ Gátho bin ja 'be'a bi man a ra pøngahya Isaías maya'bu ngue din ja 'bu mi 'yena: “Da du zεhe 'be'a gátho xun hei dín nuhu, ne da nuse 'be'a gá man u dí hεmfu,” bi 'yεn'a ra Isaías 'bu maya'bu.

Yoho yun 'yohu εna da den'na ra Jesús

¹⁸ Nε nu'bu mín nu ra Jesús ngue εmme xun ngu yu ja'i mi 'bäru, bi 'yεmp'u yá xädi:

—Masque xun ho 'bu ga thombu 'danguadi ra dædehe, bi 'yεna.

¹⁹ Nε nu n'da ra xänbate nija bi 'yεmbi:

—Xänbate i, dín nde ga ten'ni i hønbu go hapu gui mba, bi 'yεmp'a ra Jesús.

²⁰ Nε bi dæ a ra Jesús ne bi 'yεmbi:

—Pε nu yu haho i ja yá ngu ne yu doja i ja hapu da 'yoi. Pε nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, hin'yu ma ngungä ua, bi 'yεmthoho ra Jesús.

²¹ Nε xø bi 'yεn'a man'da ra ja'i min 'yohu baya:

—Ma Hmu, dami tøcpi ts'u, 'be ga äcä ts'u ma ta ne ga ten'na baya, bi 'yεmbi.

²² Bi dæ'a ra Jesús, bi 'yεmbi:

—Tenga maha, nu'u xun du da 'yá u 'bäru, tengu'bu ne u xun du u, bi 'yεna.

Ra Jesús bi säyaba ran dæhi ne ra t'øthe

²³ Nε nu'bu mi gua'a man ra Jesús baya, 'bex bi hyu bu ja ra mbosa ne bi mbähä yá xädi, dí mba bu 'danguadi ra dædehe. ²⁴ Nε bi mbu'a n'da ran dæhi ts'edi bi 'yεn ra dehe, ne εmme di thoni yu t'øthe, bi dons i ts'u ra dehe a ra mbosa. Pε nu ra Jesús mí äha, him bi 'yaru ra güenda 'be'a midí ja ra dehe. ²⁵ Nε bi 'yá u yá xädi ne bi 'yεmbi:

—Gra Hmu, dami nuhu, guin yanje, nguetho ya in nde ga tonthu mbo ra dehe, bi 'yεmbi.

²⁶ Nε nu ra Jesús bi dædi:

—Hanja, ha εmme zi ts'utho guí εc'yεigahu ngue i ja ma ts'edi, ne guín suhu.

Nε nubaya bi ndanc'a ra Jesús ne bi xi a ran dæhi ngue din he ne ra dehe, ne 'bexgue bin he baya. ²⁷ Nε nu'u yun 'yohu baya bi hyonya thoho 'be'a bi 'yøt'a ra Jesús.

—'Be'a di 'yεt'ui na ran 'yohu, nguetho ne ran dæhi i

ø'a i xifi, nε ra dehe i ø'a i xifi, bin 'yεmzεhε u.

Ra Jesús bi hoc'i yoho yuñ 'yohu min 'yohu yuñ zĩthu

²⁸ Nε nubaya bi zøm bu 'danguadi ra dadehe buya, nguεpε ra xεqui Gadara. Nε 'bex bá εpε yoho yuñ 'yohu ngue min 'yohu yuñ zĩthu, nε mán ts'utho u, tengutho u yu zate. Mí 'buεpε ja yuñ 'yāgui u, janangue'a nu yuñ ja'i i su da thopε hānbε ja ran 'yāgui. Nε 'bex bá ε'u yuñ 'yohu bin c'athu a ra Jesús, nε bi mbafi:

²⁹ —'Bε'a gní 'yεcua gra Jesús, rá Ts'unt'u i Oja. Ha cpí 'yεhε gui ungahe, nε hinga na søn ra pa gui ungahe, bi 'yεñ yuñ zĩthu min 'yohu u yuñ 'yohu.

³⁰ Nε hinga yatho bu mi 'bu i 'da yuñ ts'udi. ³¹ Nε nu'u yuñ zĩthu buya bi 'yεmp'a ra Jesús:

—Nu'bu guín nde gui hyønje thi, dami 'daje ran t'εdi ga cāthe nε 'yo yuñ ts'udi, bi 'yεñ'u:

³² —Ni mbähä, dami cāthu nε, bi 'yεñ'a ra Jesús.

Nε nu yuñ zĩthu buya bi bøm bu ja rá mbui u yuñ 'yohu, nε 'bexgue bi yεrpε 'bah yuñ ts'udi. Nε nu yuñ ts'udi buya bin tihi nε bi garpε ja ra nguani, him bi zä bin säya, nin uεm bu ja ra dehe, bim 'bεpε.

³³ Nε nu'u mi fä u yuñ ts'udi buya, 'bexgue bi mba n'dihi bu ja ra hnini, nε nu'bu mi zøm bu, bi mam buya ngue 'bε'a bin ja nangue u yuñ 'yohu min 'yohu yuñ zĩthu, nε nangue u yuñ ts'udi. ³⁴ Nε bá εh yuñ mεngu bu ra hnini

buya, bi zøpε 'bäh ra Jesús, nε nts'edi bi 'yāp ra mate ngue da mbengui, nguetho him bi numanho 'bε'a bi 'yøt'a.

9

Ra Jesús bi hoc'a n'da ran 'yohu xí ts'a rá ja'i

¹ Nε nu ra Jesús buya, xø bá hu mahøn'a ra mbosa, bá peng bu 'danguadi ra dadehe. Bi zøm bu ra hnini mi 'bui. ² Nε bá thunba bu man'da ra hyēnni mahøn'a, ngue n'da ran 'yohu bá 'yox ra 'beza nguetho midí ts'a rá ja'i. Nε 'bexgue mí pā a ra Jesús mí εc'yεi u ngue i jase rá ts'edi, janangue'a bi 'yεmp'a ra hyēnni:

—O te guím bēni n'yø, nguetho ya dá pun'na ni ts'oqui, bi 'yεñ'a ra Jesús.

³ Nε nu'u 'da yuñ xānbate nija buya, nu'bu mi 'yøde 'bε'a bi man ra Jesús, 'bex bi bēn u:

—Nuna ran 'yohu hingui ho i øt' na, ha hinga hønt'a Oja sä di punba n'da, mi εnse u.

⁴ Pε nu ra Jesús 'bex bi bādi 'bε'a mim bēn'u yuñ xānbate nija, nε bi 'yεmp'a:

—Hingui ho guím bεmhbu mbo ni mbuihu, ngue guí εmhbu hingui ho 'bε'a dá øt'ä, bi 'yεna. ⁵⁻⁶ Ha guím bεmhbu nte ní mbatho dá xicä ran 'yohu, ngue rá ts'oqui ya dá punbi. Ha guím bεmhbu man'da xqui pāhmbu i ja ma ts'edi 'bu ga xifi da ndants'i, din 'yo. Pε nuya ga ut'ahu ngue i ja man t'εdigä ua ja ra häi ga punba yú ts'oqui yuñ ja'i,

nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, bi 'yεmp'ε.

Ne xø bi 'yεmp'a ran 'yohε i ts'a rá ja'i baya:

—Dami ndants'i, çax ni fiidi, ní mba ni ngu, bi 'yεmbi.

7 Bex bi ndanc'a ran 'yohε mi ts'a rá ja'i, bi mba rá ngu.

8 Ne nu'bε mín nu yε ja'i 'be'a bi 'yøt'a ra Jesús, bin su ne bi 'yεspa Oja nangue a n'da ra ja'i bin t'un'na ran t'εdi ngue di punba yá ts'oqui yε ja'i.

Ra Mateo bi den'na ra Jesús

9 Ne nu'bε mi bøm bε ra Jesús, bi thopε mi hucä bε dí hacä ra renta, drá hyaçahäigä ngue drá Mateo, ne bi 'yεngui:

—Dami tengui.

Ne nubεya dá ndangui ne dá tenni.

10 Ne nubεya 'darbε xädigähe ra Jesús yá xädigähe a ya. Ne bi zøm bε xøn ngu yε ziyate hyaçahäi ne yε ts'om'bäi, 'darbε dá huhmbe bε dán sihmehe. 11 Ne nu yε fariseo baya, ngue im bεni hønse xøn ho, 'bε mi nu 'be'a bi 'yøt'a ra Jesús, bi 'yängähe ngue yá xädigähe baya:

—Hanja in jabε ni xänbatehε 'darbε i sihmehε yε ziyate hyaçahäi ne yε ts'om'bäi, bi 'yεn'a.

12 Nu'bε mí 'yø'a ra Jesús 'be'a bi man ε, bi 'yεmp'ε:

—Hingui honi to'o da mbäx ε im bεnse xøn zaqui tengu ahε, pe hønt'ε i pæse xäm bøca i honi to'o da mbäx ε tengu ya i nde da dengui, bi 'yεmp'ε.

13 Ní mbähä bán xähmbε bε ja ní søcuahε 'be'a nam bøn'a rám hma Oja ngue i εna: “Pε

nugä man'da dí numanho 'bε gui 'yøthε ran huçcate xinda gue ε yε 'bøts'e guidí 'dajε,” i εn Oja, i εm bε ja yá søcuç Oja, bi 'yεn'a ra Jesús. Ne nugä him bá εcä gan zon'dε im bεnse xøn ho, pe bá εcä gan zon'dε i paði hingui ho, janangue da zä di päh yän 'yomfεni, bi 'yεn'a ra Jesús, bi 'yεmp'ε yε fariseo.

Ra Jesús bi ma nda'a ní pa da 'yεt'yän sihme yá xädi

14 Ne n'da ra pa baya bi zøm bε 'bäh ra Jesús yá xädi ra Xuua Nxixyç, ne bi 'yänni:

—Hanja dí εt'ähe man ts'ihme, ne yε fariseo, pe nu ní xädi hingui εt' yän ts'ihme ε, bi t'εmp'a ra Jesús.

15 Ra Jesús bi man'a n'da ran t'uti 'bε mi dadi, bi 'yεmbi:

—Pε nu'ε i 'bεpε ja ran thäti hin da du yá mbai, nguetho 'bεpε a ran 'yohε din thäti. Pε da zøn ra ora da ts'ispa a ran 'yohε, ne ja da 'yεt' yän ts'ihme baya, bi 'yεn'a ra Jesús.

16 Pε nu'a din xä ε ma xädigä hin da bømhanho 'bε ne'a ram hma maya'bε da den ya, bi 'yεna. Tengutho'bε n'da ra 'ya'bøt'e 'bε dí 'bøt'a ra 'bøt'e ma'da'yo, hin da bømhanho, ne nu'a ra 'bøt'e ma'da'yo di ts'on a ra 'ya'bøt'e. 17 Ne tengutho i øt' yε ja'i 'bε da xit' ra gui'uva ma'da'yo bε ja ra 'yambot'asçi, da fø'a ne dim fäni. Janangue i xit'a ra gui'uva ma'da'yo bε ja ra mbot'asçi ma'da'yo, ne hin da fogue ne hin dim fäni, bi 'yεn'a

ra Jesús, bi 'yεmp'a yú xädi ra Xuua.

Ra Jesús bi xoxa n'da ra hmute xí du, ne bi hoc'a n'da ra xisu mi hεmb ra mbäji

18 Nε nu'bη mí yāη η, 'bexgue bi zøm bη n'da ra ngærpi bη ja ra nijā, nε bin dānyahmu bη mí 'bāh ra Jesús nε bi 'yεmbi:

—Bi du n'da ma t'ixu, 'yørqui ts'u ra mate ga mbε gui cāx ni 'yε, nε da dāmbεni.

19 'Bex bi mba a ra Jesús, bi dεn'na bi du rá t'uhni. Nε gātho dá mbäcāhe dyη xädigāhe. 20 Nε nu'bη má mbāhmbe bη 'yu, hin da ná sømhbε bη ja rá ngu a ra ngærpi, bi zūje n'da ra xisu ngue ná 'de'mayo njeya min 'youi ra mbäji. Bi hyän bη rá xūtha ra Jesús nε bi dārpa rá nyāni rá pahni. 21 Nguetho mí εnse ra xisu: “Go høntho ga thārpa rá pahni, ya da yāngui.” 22 Nε nu'bη mí dārpa rá pahni ra Jesús a ra xisu, 'bex bi nyε a ra Jesús, bi nu a ra xisu nε bi 'yεmbi:

—Damin johya gra xisu, ya bi yān i nguetho gá 'yεc'yεi i ja ma ts'edi, bi 'yεmbi. 'Bexgue gue'a ra ora bi yān'a ra xisu baya.

23 Nε bi tho a ra Jesús baya, dá sōngāhe bη rá ngun'a ra ngærpi, nε mí 'bærη yη mbε'bida nε xæn ngu yη jā'i mí 'bærη ngue mí εna xtá 'yāh ra hmute xí du. 24 Nε bi 'yεn'a ra Jesús:

—Dami pømhbη thi, nguetho nuna ra hmute him bi du, nε i ātho, bi 'yεmbi.

Pε bin thetho η yη jā'i 'bη mi 'yø a bi xifi, nguetho mi pā η ya xí du ra hmute. 25 Nε nu'bη mi bøn'η yη jā'i baya, bi thopη mbo mi 'bεn a ra hmute ra Jesús, nε bi bεndba rá 'yε 'bex bi ndanc'a n'dihi ra hmute. 26 Nε gātho na ndoho ra xεqui bη bi 'yø η yη jā'i 'bε'a bin ja.

Yoho yη xädä bi hoc'a ra Jesús

27 Nε bi bøm bη rá ngu ra ngærpi a ra Jesús. Nε bi dεnni yoho yη xädä, nε i mba't' bη ní mba:

—Dami huεgä'be, gram bom'beto i ra David, bi 'yεmbi.

28 Nε bi zøm bη ja ra ngu a ra Jesús, bi dεn'ndη yη xädä. Nu ra Jesús bi 'yänni:

—Ha gui εc'yεiui i ja ma ts'edigā ngue ga xoc'a ni dāui, bi 'yεn a ra Jesús.

—Dí εc'yεi'be ngue i ja ni ts'edi, gra Hmu, bi 'yεn η yη xädä.

29 Nu ra Jesús baya bi dārpa yú dä nε bi 'yεmbi:

—Din ja tengu a gá 'yεc'yεiui, bi 'yεmbi.

30 Nε 'bex bi xo η yú dä. Nε nu ra Jesús baya bi hεcpa η yη n' 'yohη, bi 'yεmbi:

—Njon gui xihmi 'bε'a dá øt'au.

31 Pε høntho bi bøm bη yη xädä, 'bex bi xih yη jā'i 'bε'a bi 'yørpa ra Jesús.

Ra Jesús bi xocpa rá nde n'da ra gore

32 Nu'bη mi bøn η yη xädä, xø bá ts'inba man'da ran 'yohη a ra Jesús. Midí goreba n'da ra zīthu min 'youi. 33 Nu ra Jesús baya bi hyønba thi ra

zìthu min 'youi a ra gore, 'bex bi nyà a baya. Nu yu ja'i baya bi hyonya thoho 'bu mi nu a bin ja, ne bi 'yena:

—Hinjəm'bu xtá nuh u a ja ma häih ra Israel tengu dí nuh ya, bi 'yən u.

³⁴ Pɛ nu u yu fariseo sä i ɛna:

—Nuna ran 'yoh u i høn a thi yu zìthu nangue rán t'ɛdi bi un'na rá hmu yu zìthu, sä i ɛn u.

Bi huɛc yu ja'i ra Jesús

³⁵ Nɛ nu ra Jesús nzai mi pa bu ja yu hnini ne min xānbate bu ja yu nijə, ne mim mam bu ran ho ma'da'yo ngue 'beru ní manda rá ts'edi Oja. Nɛ midí hoqui hōnt'a go man u mi hɛmb yu ja'i. ³⁶ Nɛ bi huɛc' u yu ja'i a ra Jesús nguetho mi 'bui tengu'bu yu de'yo 'bu njon midí jamansu, i 'yodumbui thoho. ³⁷⁻³⁸ Nɛ bi 'yengähe ngue yu xädigähe:

—Majuani dí xi ah u, xun ngu yu ja'i i 'bui ngue di dāp rá mbui Oja 'bu 'bo'o da xifi nangue'a, pɛ hingui ngu i 'bui ngue da xifi. Nde'bu gui 'yāfu Oja di un ra 'befi mi'da da mbäx'a rá 'befi. Tengu'bu i ja n'da ra huahi x u 'yot'i, ne hingui ngu yu mbefi, ne da 'yāp'a ra mehuahi mi'da yu mbefi 'dahma da xoc'a n'dihi, bi 'yən'a ra Jesús.

10

Nu ra Jesús bi zānni 'de'mayoho yu xädi

¹ Nɛ nu ra Jesús baya bi zāngahe dí 'de'mayoho gähe yu xädigähe, ne bi 'daje rán t'ɛdi ga hōmhbe thi yu zìthu ne ga

hoje 'be'a gä nín u i hɛmb yu ja'i.

² Nɛ nugähe 'de'mayoho bi zāngahe, m'bet'o ra Simón, gue'a ra Pedro, ne'a ra Andrés rán 'yoh u a ra Pedro. Nɛ ra Jacobo ne a ra Xuua rán 'yoh u a ra Jacobo, ngue gätho yoho yu ts'unt' u ra Zebedeo u. ³ Nɛ ra Felipe, ne ra Bartolomé, ne ra Tomás, necä dra Mateogä ngue min haçahägä, ne ra Jacobo rá ts'unt' u ra Alfeo, ne ra Lebeo ngue gue'a rá thuhu ra Tadeo; ⁴ ne ra Simón t'ɛmbi ra cananista; ne ra Judas Iscariote, gue'a xí dä a ra Jesús. Nɛ guecähe 'de'mayoho bi huangähe ra Jesús.

Bi mben'du yu xädi da mamp'a ram hma

⁵ Nɛ nu'bu mí zāngahe dí 'de'ma yohogähe bi 'yənje:

—Nuya hin gui mbähä bu i 'bu u him ma mijudíoh u, dyu israhlu. Xinga guerp ra xequi Samaria gui mbähä. ⁶ Pɛ nuya gui mbähä bu 'bu u ma mēnguh u yu israel. Nu' u i 'bui tengu yu de'yo bi 'beh ra 'yu in nde xtán donspu ja ran dāte. ⁷ Nɛ nub u hapu gui mbähä gui 'yɛmfu: “Damin umhb u yu ngue di manda ah rá ts'edi Oja,” bi 'yengähe ra Jesús. ⁸ Gui hoju u i hɛmp'a ra t'axca'ya, ne hōnt'a go man u i hɛmb yu ja'i, ne gui xoxhu u xøn du, ne gui hyōmhbu thi yu zìthu in 'yoh u 'da yu ja'i. Nɛ nu'bu gui 'yōthu u, hin gui 'yäh nin zābih u, nguetho hin dá pä ah u a ma ts'edigä, bi 'yengähe ra Jesús.

⁹ Nε hin te ma mbeti gui hyaxh_u 'b_u gá mbähä, bi 'yεngähe. ¹⁰ Nε xín ni tu'doza gui tuxh_u, nε hont'a ni he guí heh_u nε hont'a ni thixfani gui 'yath_u, nε hin'y_u 'be'a gui hyaxh_u, nguetho nub_u gui sòmhb_u i ja nin t'edi ngue da zimanho ah_u u.

¹¹ Nε nu'b_u gá sòmhb_u b_u ja yá hnini ma mi israelh_u gui 'yänhd_u hap_u 'b_u a n'da ran 'yoh_u ngue ra hocja'i nε nu'a gätho y_u ja'i i numansu a. Nε guerp_u gam 'bahmb_u b_u, jague'b_u gui thohmb_u b_u man'da ra hnini mahøn'a, bi 'yεngähe ra Jesús. ¹² Nu'b_u gá sòmhb_u b_u ja rá ngu, gui zenguah_u, gui 'yäf_u rán japi Oja nangu'e'a. ¹³ Nε nu'b_u rán säui a da 'yot'ah_u u y_u mengu b_u hap_u gui sòmhb_u, Oja di un rán japi gá 'yäf_u buya. Pε nu'b_u hin'na, tengutho 'b_u nte gamí 'yäf_u. ¹⁴ Nε nub_u hap_u gui sòmhb_u, nu'b_u hin da zimanho ah_u nε hingui nde da 'yømanho a guí xihmb_u, dami pòmhb_u b_u nε gui huaju y_u böhäi ni guah_u. Nu'a nam bøn'a gui sohmb_u b_u u. ¹⁵ Nε majuani dí xi ah_u, nu y_u mengu b_u i ja n'da ra hnini hin da zimanho ah_u, pε nu'b_u bin ja ra pa ran juanbi, man'da εmme xh_u u tho da nu, xinda gue'u mí 'b_u p_u maya'b_u b_u ja ra hnini Sodoma nε ra hnini Gomorra, bi 'yεnje a ra Jesús.

Yun unbi da nu yá xädi ra Jesús

¹⁶ Nε xø bi 'yεna:

—Nuya hønba go hap_u ga pεn'nah_u, εmme di un'nah_u u 'b_u p_u, tenguthoho y_u zate di unba y_u de'yo. Damim fähmb_u tengu y_u c'eya nε gui 'yøth_u tengu øt' y_u t'az_u, hont'a ran ho gui 'yøth_u. ¹⁷ Nε gam fähmb_u, nguetho nu y_u ja'i di dä ah_u b_u 'b_uh y_u ngarpi b_u ja y_u nija, nε da mber'ah_u. ¹⁸ Nε da zix'ah_u b_u 'b_uh y_u zε'mi nε y_u ts'ut'abi, nguetho guí εc'yεigah_u, pε hinga nde-tho da zix ah_u b_u. Nguetho nu'b_u da zix ah_u b_u, da zä gui xihmb_u y_u zε'mi nε y_u ts'ut'abi nangu'e ma thuhugä, n'dahma nε u y_u judío nε u i thande yá oja zεhe da 'yøde nanguecä. ¹⁹ Nε nu'b_u da ts'ix ah_u b_u 'b_uh y_u ts'ut'abi, o guí hädumbüh_u 'be'a guim mamhb_u o gue'b_u da zä gan yäh_u uague hin'na, nguetho Oja di 'da ah_u ran 'yomfēni 'be'a gui mamhb_u 'b_u bi mba ma juan'ni ah_u. ²⁰ Nguetho hinga guesε ah_u gan yäh_u 'b_u bi mba ma juan'ni ah_u, pε gue'a rá Hogandahi Oja ma Tah_u din ya, bi 'yεngähe ra Jesús.

²¹ Nε dim 'b_u i 'da di däse yün 'yoh_u da mba ntho. Nε nu'u 'da di däse yá ts'unt'u b_u 'b_uh ra zε'mi da tho. Nε dim 'b_u i 'da y_u ts'unt'u di yap zεhe yá ta ngue da tho. Nε din jab_u da t'ørpa u i εc'yεigui, bi 'yεn'a ra Jesús. ²² Nε gätho na ndoho ra ximhäi da ts'an ah_u nangu'e gui tengah_u, pε nu'b_u gui hyäth_u gue'b_u go ran zεgui, gui taha gan yämhb_u buya, bi 'yεn'a ra Jesús. ²³ Nε nu'b_u n'da ra hnini di uc'ah_u,

dami 'dahmbu bu, ne gui mbähä bu man'da ra hnini buya. Ne majuani dí xi ahü, hin gní täthü gätho yu hnini Israel gui xihmbu rá m hma Oja ne gui 'dahmbu, 'bu bá pengä.

24-25 Ne tengu thoho n'da ra xädi hin da t'ëmbi xun ho 'bu him bi t'ëmbi xun ho rá xänbate; ne hin da hnumanho n'da ra 'yëhe 'bu him bi hnumanho rá hmu. Ne din jabu da 'yot'ahü, hin da numanho ahü yu ja'i, tengu thohogui him bi hnumanhogui, ne i t'ëngui drá zïthu, bi 'yën'a ra Jesús.

Ra Jesús bi ma hont'a Oja da ts'u

26 —Janangue'a hin gui suhu 'be'a da 'yot'ahü yu ja'i, guehma gui mamhbu a dí xi ahü. Hin gui cömhbu a. 27 Nu'a dí xi ahü ua njonguin nu, dami mamhbu bu 'buh yu ja'i, ne nu'a dí xi ahü njongui øde, dami mbahmbu bu ja yu hnini, da t'ørpe 'be'a gätho dá xi ahü ya, bi 'yëngähe ra Jesús. 28 Ne o guí suhu in nde da hyo ahü, hin'yü yú ts'edi ne'a ni mbühü di juat'ahü. Man'da xun ho 'bu gui suhu a Oja, ne hont'a i sä di un'na ni ja'ihü ne ni mbühü bu ja ran unbi mazai, bi 'yëngähe ra Jesús.

29-31 Janangue 'yo guí hädumbühü, guim bëmhbü yu doja i 'bä bu ja yu tai, hingui ngu di muui, pe nu'ü xinga n'da da du 'bu hin rá pähä Oja da du. Janangue'a guim bëmhbü, hin'yü 'be'a din ja

ahü 'bu hin rá pähä Oja din ja. Nguetho man'da di mu ahü bu na nu Oja xinda gue ü yu doja, ne i paði gätho nangue ahü. Janangue'a hin gan suhu, bi 'yëngähe ra Jesús.

Da ma to'o ten ra Jesús

32 —Ne gätho to'o da mam bu 'buh yu ja'i ngue i tengä, necä gam ma bu 'buh ma Ta nubü mahëts'i nangue ü. 33 Pe nu'a to'o din cöm bu i 'buh yu ja'i nanguecä, necä xin ga cöm bu bí 'buh ma Ta bu mahëts'i, bi 'yëngähe ra Jesús.

Ra Jesús bi ma da ts'ü to'o da denni

34 —Ne hin guim bëmhbü ngue bá ëcä da zeh yu sui, pe man'da din ja yu sui nanguecä. 35-36 Nu yu 'yëc'yëi da ts'urü ja rá nguse, nu'bu hing yu 'yëc'yëi 'burü. Nu yan 'yohü din sahmbü yá ta, ne nu yu xisu büya din sahmbü yá mbe ne ü yá cä, nangue ü hingui ëc'yëigui, bi 'yëna.

37 Pe nu'bu n'da ra ja'i man'da im bën'a rá ta ne rá mbe xinda guecä, hin ga ëmbi ngue rá hmugui. Ne nu'bu n'da ra ja'i man'da im bën'a rá ts'un't'ü ne rá t'ixu xinda guecä, ngutho ü hin da zä ga ëmbi ngue rá hmugui, bi 'yën'a ra Jesús. 38 Pe nu'bu 'bo'o ëna i tengui ne hingui hä't' yan unbi da t'ørpe, necä xin ga ëmbi rá hmugui. 39 Ne nu'a to'o da zu da thäcra rá te nanguecä, da mba ma unbi bu ja ran däte rá te a, pe nu to'o hin da zu da thäcra rá te nanguecä, hin da

mba ma unbi bu ja ran dāte a, bi 'yεngāhe ra Jesús.

Ra Jesús i man yun t'unni

⁴⁰ Nε xø bi 'yεn'a ra Jesús:

—Nu'a to'o da zimanho ah, necā xin bi zimanhogui, nε'a bá pεngā xim bi zimanho a. ⁴¹ Nε nu'a to'o da zimanho n'da rá pøngahya Oja nanguie a ra 'bεfi i øt'e, 'da'angu ran ho din t'unui a ra pøngahya. Nε nu'bu 'bo'o da zimanho n'da ra hocja'i nanguie a ran hocja'i i øt'e, 'da'angu ran ho din t'unui a. ⁴² Nε nu'bu n'da ra ja'i i ja 'bε'a di un'na n'da ma xädigä ngue'a i tengui, madague'bu hønt'i ts'u ra dehe di unni, pε nε a i ja 'bε'a din t'unni ngue man'da xun ho, bi 'yεn'a ra Jesús.

11

Ra Xuua Nxixya bi manda dí anni to'o a ra Jesús

¹ Nu'bu mi gua a man ra Jesús buya, bi mbεngāhe dí 'dε'mayohogāhe. Nε n'danni bi mbase ra Jesús buya. Bi mba bin xānbate bu mi'da yu hnini bu ra häi Galilea.

² Nε mi ofādi ra Xuua Nxixya, nε bi sifi 'bε'a gātho bi 'yøt'a ra Cristo, jananguie'a bi mben'ndu yoho yá xādi a ra Xuua. Nε nu'bu mi zøm bu 'buh ra Jesús, ³ bi 'yānni:

—Ha gue'e gra Cristo, gra Thahni i Oja, ngue mi hma ba εhe, uague ga thoqui ga tømhbū, bi 'yεn'u yá xādi ra Xuua.

⁴⁻⁵ Nu ra Jesús buya bi 'yεmp'u yá xādi ra Xuua:

—Ni mbε bu, gui xihmi a ra Xuua 'bε'a gātho guí øhmi,

bi 'yεmbi. Dami xihmi 'bε'a guín nuui, ngue nu yu xādā bin zø yá dā ya, nε'u yu dogua i 'yo, nε'u mi hεmb ra t'axca'ya ya bi yañ u, nε'u yu gogu ya i øhnahya ya, nε'u 'da xøn du i pa nsots'i, nε yu hyoya i si a ram hma ngue 'bεpu dí m pø u. ⁶ Majari u to'o hin di øt' yá mbui nanguiecā, bi 'yεn'a ra Jesús 'bu mi 'yεmp'u yá xādi ra Xuua.

⁷ Nε nu'bu mi mbenc'u yá xādi ra Xuua, nu ra Jesús bi xih yu ja'i 'bε'a øt' ra Xuua, nε bi 'yεmbi:

—'Bε'a guí mbähā guin nuhu bu ja ra dāpo 'bu mi 'bupu ra Xuua. Ha gā mbähā gbā nuhu n'da tengu ra xithi i εn ran dāhi. ⁸ Uague gā mbähā gbā nuhu n'da ran 'yohu mahotho rá he mí he. Pε guí pāhmbu to'o mahotho yá he i 'bupu ja yu ngunts'ut'abi u. ⁹ Uague gā mbähā gbā nuhu n'da rá pøngahya Oja. Majuani ngue gán nuhu n'da rá pøngahya Oja, nε nu'a, man'da xun hεts'i rá ts'edi a xinda gue'u gā mi'da yu pøngahya. ¹⁰ Nguetho gue'a ra Xuua a mí hmam bu ja rá m hman Oja maya'bu 'bu mí 'yεna:

M'bet'o ga pεhna n'da ran 'yohu ngue mam 'bεhni da xih yu ja'i ngue da døp'e'e xun ho, bi 'yεn Oja, bi 'yεn'a ra Jesús.

¹¹ Majuani dí xi ah, njon mí 'buh man'da ran 'yohu man'da xun hεts'i nanguie a rá 'bεfi bin t'unni xinda gue a ra Xuua. Pε hønt'a go to'o din uni ngue di manda rá ts'edi

Oja, madague'a hingui hęts'i rá 'bęfi din t'unni, pę man'da xtán hęts'i bę dí nęqui, xinda guepę ni nęqui a ra Xuua ya, bi 'yęna.

12 Asta gue'bę mi dęmp' rá 'bęfi ra Xuua nę guehya, i honi da yęrpę di manda rá ts'edi Oja yę ja'i. Nę nu'ę i humbi i honi, da dąha da yęrpę, bi 'yęn'a ra Jesús. 13 Nę gue'a bi man ę yę pęngahyą maya'bę ę bin ja, nę mí ęm bę ja yán t'ędi Oja, nę gue'ę mí man ę 'bę hín nim 'bęh ra Xuua. 14 Nę nu'bę guí ęc'yęi a dí xi ahę, guí pąhmbę ngue tengu'bę da gue a ra Elías a ra Xuua, ngue gue'a ra Elías guí tęmhbę ngue mí 'bęh maya'bę. 15 Nę nu'bę 'bo'o i ja rá zagu di jamansu a dí m angą ya, bi 'yęn'a ra Jesús.

16 Ga xi ahę 'be'a guí ęthę ya, ngue nte guí ęrpahę ra güenda. Guí ęthę tengu i ęt' yę t'ęhni 'bę in ęni. Din sęse ę, nę i xih yę mit'ęhnię: 17 "Dá pixt' mam 'bixt'i pę hin gá 'yęrpahę ra güenda, nę hin gán nęhmbę," i ęn'ę 'da. "Pę nugąhe dá pę'be n'da ra 'bęi ngue tengu'bę xęn du n'da, pę nte gá bęmhbę nę hin gán zombę," i ęn'ę mi'da yę t'ęhni. 18 Nę ngutho guí ęthę, hin gá 'yęrpahę ra güenda a ra Xuua, ngue him mi ho yán sihmę nę him bi zi ra vino, pę gá 'yęmdahę in 'youi ra zįthu. 19 Pę nugą, dán ja'igą ua ja ra ximhäi, xęn ho man ts'ihmę 'bę n'dandį nę ma ts'ithęgą, pę xinga guęcą guí ęrcahę ra güenda. Pę guí xiję yę fęhni,

guí ęnję: "Nuna ran 'yohę ran ząthu nę ra mihni na, nę yę amigo yę ts'om'bäi nę yę ziy-ate hyącahäi," guí ęnję. Pę Oja i pądi 'be'a xęn ho da 'yęt'e ngue bi ząnga'be, bi 'yęn a ra Jesús.

N'da ram hma nangue ran ęnbi da nu yę ja'i him bi pąh yę mbęi

20 Nę man'da ram hma bi man ra Jesús nangue yę hnini bę bi 'yęt'e xęn ngu yán t'ęt'e mixte. Nguetho nu yę ja'i bę, njąm'bę bi nde bi pąh yę mbęi, madague'a bi nu yán t'ęt'e mixte. Nę bi 'yęn'a ra Jesús:

21 —Huęhi maha ahę gyę męnguhę bę ra hnini Corazín nę ra hnini Betsaida, nguetho nu'bę xcą ęt'ą yęn t'ęt'e xcą ut'ahę bę ja ra hnini Tiro nę ra hnini Sidón, xtán du yę mbęi nangue ran ts'o mí ęt'ę nę xtí pąh yę mbęi ę. 22 Janangue'a nu'bę bi zęn ra pa din ja ran juąnbi, man'da xęn ę tho ran ęnbi guí nuhę xinda gue ę 'bępę Tiro nępę Sidón, bi 'yęmbi. 23 Ngutho ahę gyę męnguhę ra hnini Capernaum. Masque guí ęmhbę man'da xęn hęts'i rá ts'edi ni hninihę xinda gue ę mi'da. Pęgue hin'na, guehma da mba ma juadi ahę. Nguetho nu'bę xcą ęt'ą yęn t'ęt'e mixte bę ra hnini Sodoma tengu dá ęrpę ja ni hninihę, hin xtán guadi nangue ra sibi, nguetho xtím pąh yán 'yomfęni yę męngu bę, nę guęxta'a di jat'a ra hnini ya. 24 Pę guehma

12

majuani dí xi ahü, 'bü bin ja ran juanbi, man'da xün ü tho ran ünbi gui nuhü, xında gue a da nu yu mengu bü ra hnini Sodoma, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra Jesús i hurpa rá mbüi n'da

²⁵ Nε nubüya nu ra Jesús bin yäui Ojä ne bi 'yɛna:

—Ma Ta i, gra Hmu mahɛts'i, ne gra Hmu ua ja ra häi, jamadi ya ngue gá japi him bi bɔ'a ram hma nangue ni ts'edi ü im bɛnɛ ja yün 'yomfɛnise, pɛ gá japi bi bɔdi nangue'e ü i hon'a'i, tengu yu t'uhnɛ ngue hin te i pɔdi. ²⁶ Nε gue'a gá 'yɔt'e ma Ta i, ngue gue'a gá numanhose guí øt'e, bi 'yɛn'a ra Jesús 'bü min yäui Ojä rá Ta.

²⁷ Nε xø bi 'yɛmp'ü yu jä'i büya:

—Gätho 'bɛ'a i ja, bi 'dacä ma Ta. Nε njon da bɔqui xün ho, hinda hønt'a ma Ta i pɔqui. Nε njon da bɔdi xün ho ma Ta, hinda høngdä ngue rá Ts'unt'ugui dí pɔcä a, ne ü ngue ma pähä ga japi da bɔdi, bi 'yɛn'a ra Jesús. ²⁸⁻³⁰ Nε nu'bü gá yähmbü ne gán xømbüihü nangue 'bɛ'a gätho guí øthü, ba ɛhmbü gui tengahü, ne nugä ga hut'a ni mbüihü. Nε nu'a ra 'bɛfi dí 'da ahü hingui hɛi a, tengu'bü dí huthü ran thuyä dín hyanbahü ya. Nε nugä dí set ma mbüi ne hin'yü ran 'yɛts'i ma mbüi, ne ga xän'nahü ngue njabü gui 'yøthü, ne ga hut'a ni mbüihü, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra Jesús bi 'yuti nda'a man'da xün ho xtá 'yøt'ü yu fariseo

¹ Nε nu'a n'da ra pa mi 'yo a ra Jesús bü ja yu huahi. Nεcähe dá mbähmbe yá xädigähe a, 'bü ra pa ran ts'äya. Dá ndehmehε ne dá tɔje 'da yu trigo. Dá tɛnt' ma 'yehε ü yu trigo ne dá sahe. ² Nu yu fariseo bi nu 'bɛ'a dá øthe ne bi 'yɛmp'a ra Jesús:

—Nu ni xädi bi 'yøt'a hin xtá 'yøt'e, nguetho bi 'yøt'a n'da ra 'bɛfi ra pa ran ts'äya, 'bü mi dɛc yu trigo.

³ Nε bi dɔ'a ra Jesús, bi 'yɛmbi:

—Ha hin gán nuhü bü ja ni søcuahü, ngue ne a ra David bi mbesta a rán t'ɛdi Ojä 'bü mi mbähä ü 'da, ne bin tumanthuhu, má hin'yü 'bɛ'a da zi ü. ⁴ Janangue'a bi yurpü ja rá ngu Ojä, bi zi ü yu 'bøxthuhmε him mi sä da zi ü, pɛ hønt'ü yu mbäjä mi si ü. Pɛ hin guí ɛmhbü bi 'yøt' ra ts'oqui ra David, bi 'yɛn'a ra Jesús. ⁵ Uague hin guím bɛmhbü 'bɛ'a mam bü ja rán t'ɛdi ra Moisés nangue yu mbäjä 'büpü ja ra nija, ngue ne'bü ra pa ran ts'äya i øt' yü 'bɛfi. Pɛ hing ra ts'oqui a i øt'e, nguetho guerpü ja ra nija dim pɛfi. ⁶ Nε nugä dí xi ahü, man'da xün hɛts'i ma ts'edigä xında gue ra nija, hanja guí ɛmhbü bi 'yøt' ra ts'oqui ma xädigä, bi 'yɛmbi. ⁷ Pɛ nu ahü hin guí pähmbü 'bɛ'a nam bøn'a im ma bü ja rám hman Ojä ngue i ɛna: “Nugä man'da

dí nde din ja nin huɛcateh_u, xinda gue gui hyoh_u y_u zu'uɛ ngue gui pøscah_u,” i ɛn Oja, bi 'yɛn'a ra Jesús. Nu'b_u xquí p̄ahmb_u 'bɛ'a nam bøn'a, hin xcami yaf_u u hin'y_u yú ts'oqui, bi 'yɛn'a ra Jesús. ⁸ Nɛ nugã guezã dán ja'igã ua ja ra ximhãi, drá hmu, nɛ i ja man t'ɛdi ga mangã 'bɛ'a da 'yøt' y_u ja'i ra pa ran ts'äya, bi 'yɛmbi.

N'da ran'yoh_u ra mbedi rá yɛ bi hoc'a ra Jesús

⁹ Nɛ bi thoh p̄aya nɛ bi yurp̄u ja ra nijã. ¹⁰ Nɛ nu yán sũih_u a ra Jesús mi nde xtán d̄inba n'da ra ts'oqui ngue mi sä xti yapi, nɛ bi t'ɛmp'a ra Jesús:

—Ha da zã da mba ma hoqui a ra pa ran ts'äya n'da ra hyɛnni, uague hin'na, bi 'yɛn'u. Nguetho mí 'bup̄u n'da ran 'yoh_u ngue ra mbedi rá 'yɛ.

¹¹ Nɛ bi da'a ra Jesús:

—Ha i 'b_u a n'da ah_u ngue nu'b_u ni dɛ'yoh_u da dãp̄u ja ra hyahãi gue'b_u ra pa ran ts'äya, ha hin gui juxh_u. ¹² Ha má guet'a n'da ra ja'i ngue hin da zã da t'ørpa ran ho 'b_u ra pa ran ts'äya. Nɛ nu'a, man'da di muui xinda gue y_u dɛ'yo, bi 'yɛn'a ra Jesús.

¹³ Nɛ nubaya, bi 'yɛn'a ra Jesús:

—Dami juan ni 'yɛ, bi t'ɛmp'a ran 'yoh_u.

Nɛ bi juan baya. Nɛ 'bex bi gohi x_un ho tengu man'da rá 'yɛ x_un ho. ¹⁴ Nɛ nu y_u fariseo ɛmmɛ bin cuɛ baya. Bi bøm b_u ja ra nijã, bi nyãse u 'bɛ'a dí zã da hyo ra Jesús.

Maya'b_u bi hma 'bɛ'a bi 'yøt'a ra Jesús

¹⁵ Nɛ nu'b_u mi bɛn'a ra Jesús 'bɛ'a mi nde xtá 'yørpa u y_u fariseo, bi bøm b_u baya, bi mba n'danni, nɛ ɛmmɛ x_un ngu y_u ja'i bi numanho da denthoho. Nɛ gãtho midín hyɛnni bi hoc'a ra Jesús. ¹⁶ Nɛ bi xi u njon da xifi to'o a bi hoqui. ¹⁷ Nɛ nu'a bi 'yøt'a ra Jesús ngue njon bi ndepe da xifi, bin theui a mi hma maya'b_u 'b_u mi 'yɛn'a ra pøngahya Isaiás:

¹⁸ Nuna guehna ma 'yɛhegã dá huahni
ngue ɛmmɛ didí huɛcã nɛ i hurca ma mbai,
ga un ma Hogandahi
ngue da xi u i thãnde yú oja zehɛ, nangue ran juanbi ga øt'ã 'b_u ran zegui ra pa.

¹⁹ Nɛ hin din sate a nɛ xín dim mbatho, nɛ hingan ts'edi din ya hap_u din 'yo.

²⁰ Nɛ nu'u in ja tengu'b_u ra xithi bi domp' ran dahi, da xots'i mahøn'a.

Ngutho u in ja tengu n'da ra sibi mi ts'ũtho da huɛzehɛ, di japi ngue da dɛ x_un ho mahøn'a, asta gue'b_u bi zøni dim hmu x_un ho ua ja ra ximhãi, nɛ din jab_u da 'yøt'e.

²¹ Nɛ gãtho y_u ja'i 'dahma 'dan'yo b_u na ya da dømp' ran ho da 'yørpa u, i ɛn Oja, bi 'yɛn'a ra Isaiás maya'b_u.

Gue'a bi ma nangue ra Cristo rá Thahni Oja.

Bi t'ɛmbi n'youi rá ts'edi ra zĩthu a ra Jesús

22 Nɛ n'da ran 'yohɯ min 'youi ra zĩthu nɛ mi xädä nɛ mi gore, bi ts'ixpɯ 'bɯ a ra Jesús, ngue di hoqui. Nɛ 'bexgue bin zø yú dä, nɛ bi nyä bɯya.

23 Nu'ɯ gätho bi nu 'bɛ'a bi 'yøt'e bi hyonya thoho ɯ, nɛ bi 'yɛna:

—Masque guehna mi man ɯ yɯ pøngahyä, ngue rá m bom'beto ra David, ngue rá Thahni Ojä, bi 'yɛn'ɯ yɯ jä'i.

24 Nɛ nu yɯ fariseo 'bɯ mi 'yøde 'bɛ'a i man yɯ jä'i, bin cuɛ ɯ, bi 'yɛna:

—Nuna ran 'yohɯ na i høn a thi yɯ zĩthu nguetho in 'youi rá ts'edi a yú hmu, sä ɛn'ɯ.

25-26 Nɛ 'bex bi bə'a ra Jesús 'bɛ'a mim bɛn'ɯ yɯ fariseo nɛ bi 'yɛmp'ɯ:

—Pɛ him majuaɲi guí mamhbɯ, nguetho nu ra zĩthu hin da zä din sɯsɛhɯ yám fäts'ihɯ. Nu'bɯ din sɯsɛ din juasɛ yú ts'edi ɯ 'bɯ, tenguthoho 'bɯ n'da ra ts'ɯt'abi din heque nɛ din tunhdɯ ɯ yám fäts'ihɯ, di 'bɛsɛ yú ts'edi 'bɯ. Nɛ ngutho n'da ra hnini o gue n'da ra ngu 'bɯ din heque, pɛ gä dim 'bɛ ɯ. 27 Nu'ahɯ guí ɛmhbɯ dín 'yo'be rá ts'edi ra zĩthu, janangue'a i sä dí høn a thi yɯ zĩthu, sä guí ɛmhbɯ. Pɛ xi'bɯ da gue'a dí øt'ä, ha in jabɯ ɯ guí xänbahɯ 'bɯ i høn a thi yɯ zĩthu ɯ. Nɛ guesɛ ɯ i ut'ahɯ ngue him majuaɲi a guí mamhbɯ, bi 'yɛn'a ra Jesús. 28 Pɛgue rá Hogandəhi Ojä dá høn a thi yɯ zĩthu nɛ dá

ut'ahɯ ngue ya di manda rá ts'edi Ojä ua guí 'bɯhmbɯ, bi 'yɛmp'ɯ.

29 Nɛ tenguthoho n'da ran 'yohɯ 'bɯ i 'bɯpɯ ja rá ngu, hin njongui sä da yɯrpɯ 'bɯ hinga m'bet'o da mba nthurpi yú 'yɛ, nɛ nuya sä da yɯrpɯ nɛ da hyäspi 'bɛ'a gätho i ja bɯ. Dín jagä bɯ, him mí sä xcá mispa yɯ zĩthu 'bɯ hin xcá tapä ɯ yú hmu, bi 'yɛn'a ra Jesús.

30 Nɛ nu'a to'o hingui numansugui, man sɯi'be a. Nɛ nu'a to'o hingui øt' ma 'bɛfi i di japi dim 'bɛ ɯ mi'da, bi 'yɛn'a ra Jesús.

31 Janangue'a dí xi ahɯ, hønt'a go má ts'oqui nɛ hønt'a go má ts'ore da man a n'da, i sä da mba ma punbi, pɛ nu'bɯ i man ra ts'ore nangue rá Hogandəhi Ojä n'da, ya hin da zä da mba ma punbi n'da 'bɯ.

32 Pɛ dí xi ahɯ, nu'bɯ 'bo'o da man ra ts'ore nanguecä, dán jä'igä ua ja ra ximhäi, pɛ i sä da mba ma punbi a. Pɛ nu'a da man ra ts'ore nangue rá Hogandəhi Ojä, pɛ hin jam'bɯ da mba ma punbi a, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra Jesús bi ma 'da'anguui a rá mbɯi n'da a ránt'øt'e n'da

33 —Pɛ nu'bɯ xɯn ho ran t'øt'e ngue dá høn a thi ɯ yɯ zĩthu, nde'bɯ guí numanhojɯ 'bɯ, nguetho guí 'yɛmfɯ xɯn ho ra za gue'bɯ xɯn ho rán dät'ä. Pɛ nu'bɯ hingui ho yán dät'ä guí 'yɛmfɯ hingui ho ra za 'bɯ. Nguetho nu yán dät'ä i zɯpɯ da bə a n'da nda'a ní za a, bi 'yɛn'a ra Jesús. 34 Nu ahɯ, tengubɯ yú meni ahɯ yɯ pozn.

Hague dán zä gui mamhbü n'da ra nde xän ho 'bü xän ts'otho ahü. Nguetho nu'a i yupü rá mbüi n'da, gue'a i pøn rá nde n'da, bi t'emp'ü yü fariseo. ³⁵ Nu'a ran 'yohü i yuh ran ho rá mbüi, hont'a xän ho im ma, pë nu'a ran 'yohü xän ts'o, hont'a im ma, nguetho xän yuh ran ts'o rá mbüi. ³⁶ Në dí xi ahü ngue nu'a ra pa din ja ran juänbi, gätho yüjä'i da mba ma juänbi nangue a him bin 'yomfëni 'bë'a í mba a bi man ü. ³⁷ Në nangue yüm hma gá mamhbü dí ts'än'nahü ran ünbi 'da ahü në dí mba ma thögue 'da ahü, bi 'yë'n'a ra Jesús.

Ra Jesús nte ma hmëpya bi 'yu 'bü mi t'äp yü hmëpya

³⁸ Në nubüya, bi t'emp'a ra Jesús, bi 'yëmp'ü 'da ma ngürpihe yü fariseo në yü xänbate nijä:

—Gra xänbate, dami 'yurc-
ahe n'da ra hmëpya ngue'bü
majuäni Ojä bi 'da'a ni ts'ëdi.

³⁹ Bi dä'a ra Jesús:

—Nu'ü xø 'uegue nangue
Ojä në xän ts'o yü mbüi, gue'ü
i äh yü hmëpya ü. Pë hin da
t'ut yü hmëpya ü, pë hont'a
n'da ra hmëpya da t'uti, tengü
bi 'yöt'a ra Jonás. ⁴⁰ Ngue
tengü thoho ra Jonás, hyu pa
në hyu xui bi 'yo bü mbo rá
foho n'da ra dähuä, në ngutho
din jacä guecä dán jä'igä ua
ja ra ximhäi, hyupa në hyu
xui ga o bü 'bü ü xän du, bi
'yë'n'a ra Jesús 'bü mi 'yëmp'ü.
⁴¹ Në dí xi ahü, nu'ü mí 'büpü
ra dähnini Nínive 'darbü gam
'bähmbü ü 'bü bin ja ran juänbi

'bü ran zëgui, në da 'yut'ahü
i ja ni ts'oquihü. Nguetho
nu'ü 'bex bi päh yü mbüi 'bü
mí 'yø a bi man a ra Jonás,
pë nu ahü xø hin guín nde
gui päh ni mbühü nangue'a
dí mangä. Në nugä, man'da
xän hëts'i ma ts'ëdi xinda gue
ra Jonás, bi 'yë'n'a ra Jesús.
⁴² Në'a ra xisu min ts'üt'abi
bü Sur, 'darbü gam 'bähmbü a
'bü bin ja ran juänbi 'bü ran
zëgui. Në da 'yut'ahü ngue
i ja ni ts'oquihü. Nguetho
nu'a yatho bá ëhe ngue mi
nde da 'yø a 'bë'a bi man a ra
ts'üt'abi Salomón nangue ran
'yomfëni bi un Ojä, pë nu'ahü
hin guí nde gui 'yøhmbü a dí m
mangä. Pë nugä man'da i ja
rá ts'ëdi mam hmangä xinda
gue ra Salomón, bi 'yëmp'ü yü
fariseo a ra Jesús.

*Nu rá mbüi n'da da yüt' ra
zïthu mahøn'a 'bü hin da bën
Ojä*

⁴³ —Pë nu'a ran ts'o guidí
hohü, din ja ahü tengü bi
'yöt'a n'da ra jä'i min 'youi
n'da ra zïthu. Në bi bøn a ra
zïthu, bin 'yo bü ja ra 'yonhäi,
mí honi hapü din säya pë him
bi dïni hapü din säya. Në bi
mbeng bü ja rá mbüi ra jä'i
bü bá nets'i. ⁴⁴ “Man'da xän
ho 'bü ga peng bü bá nets'i,”
bi 'yë'nse a ra zïthu. Në nu'bü
mi mbeng büya, bi zøm bü ja
rá mbüi a ra jä'i mahøn'a, në
bi nu tengü'bü n'da ra ngu
ngue män joqui bü rá mbüi, në
njom mí 'büpü nguetho him
bin zäm bü rá m hman Ojä.
⁴⁵ Në xø bi mba büya bá si
mí yoto yü minzïthuhü ngue

man'da εmme xh̄n ts'o i øt'e, ne bi yærp̄, bin säya b̄u rá mb̄u i a ra ja'i. Ne man'da εmme xh̄n ts'o bi 'yøt'a ra ja'i b̄uya. Ne gan jah̄u b̄u, bi 'yεmp'̄u yu ja'i a ra Jesús.

Nda'a u i din cuh̄u ra Jesús

46 Ne nu ra Jesús mi yāh̄u yu ja'i 'b̄u mi zøm b̄u a rá mbe ne yān 'yoh̄u. Bi zøm b̄u ja ra ngu mí 'b̄u. Pe him bi yærp̄, bim 'bātho b̄u thi, mi nde xt̄in yāu i rá ts'unt'̄u. 47 Ne nu'̄u da b̄uya bi xi a ra Jesús:

—I 'bācua thi ni mbe ne nin 'yoh̄u, ne in nde gan yāh̄u 'na, bi t'εmp'a ra Jesús.

48 Ne bi dā a ra Jesús:

—Ga xi ah̄u to'o a ma mbe ne to'o u man 'yoh̄u.

49 Ne bi 'yut'̄u yā xādi b̄uya:

—I 'b̄ucua ya ma mbe ne ma cu, bi 'yεna. 50 Nguetho h̄ønt'a go to'o i øt' rá pāhā ma Ta bí 'b̄ur̄u mah̄εts'̄i, gue u man 'yoh̄u u, ne gue'̄u man ju u, ne gue'̄u ma mbe u, bi 'yεn'a ra Jesús.

13

Rān t'uti ra mbomhmudā

1 Ne nub̄uya bi b̄øn'a ra Jesús b̄u ja ra ngu mí 'b̄u, ne bi mba nín hup̄ ja ra ndendejā. 2 Ne εmme bim p̄eti b̄u yu ja'i, janangue'a nu ra Jesús bi ndex̄p̄ ja n'da ra mbosa ne bi hyu b̄u. Pe hingui 'yo a ra mbosa, bá cop̄u ndenthe. 3 Ne bi xānba u yu ja'i, bi xi i 'da yu t'uti. Ne nu'a n'da ran t'uti bi mam b̄u, bi 'yεna:

—N'da ra mbomhmudā bi mba b̄u huāhi. 4 Ne nu'b̄u mi mbon yu hmudā, nu'̄u da bi zo b̄u ja ra 'yu, ne bá εh̄ yu

doja bi za u. 5 Ne nu mi'da yu hmudā bi zo b̄u ja yu 'bodo, 'bexgue bi b̄øts'e nguetho hingui pidi ra häi. 6 Pe nu'b̄u mambá p̄ox ra hyadi 'bexgue bi 'yot'̄u nguetho him mi ja yu 'yu xh̄n ho. 7 Ne nu mi'da yu hmudā b̄uya bi zo b̄u ja yu 'bo'uīni, ne bi b̄øx'̄u yu hmudā. Pe nu'b̄u min te yu 'uīni b̄uya bi go'mi, ne bim 'bedi. 8 Pe nu'̄u da bi zo b̄u ja ra hogahäi, ne bin ja xh̄n ho u. Nu 'da bi ndø'a n'da ciento, ne nu'̄u da bi ndø'i hyāte, ne 'dāte ma 'det'a bi ndø u 'da. 9 Pe nu'b̄u i ja ni zaguh̄u, dami jamansu 'be'a dí xi ah̄u, bi 'yεmp'̄u yu ja'i a ra Jesús.

I ān'du yā xādi ra Jesús hanja i xih̄ yu n t'uti yu ja'i

10 Ne dá xih̄mbe ra Jesús b̄uya, dá εmfe:

—Hanja gn̄i xānba yu n t'uti yu ja'i, ne hingui pā u 'be'a nam b̄øn u, dá εmfe.

11 Ne nu ra Jesús bi d̄arcahe b̄uya, ne bi 'yεnje:

—Nu ah̄u bin ja ah̄u gā p̄ah̄mb̄u a njom mi p̄ah̄ mam'bet'o 'ber̄u ní manda rá ts'edi Ojā, pe nu'̄u mi'da, him bin japi da b̄adi, bi 'yεngāhe ra Jesús. 12 Ne tengu tho ho a ram hma i εna: “Nu'a i ja, man'da xh̄n ngu din t'unni, ne nu'a zi ts'utho i ja, ne'a i ja da th̄anba a,” gan jah̄u b̄u. Nu'̄u i honi da b̄adi, man'da xh̄n ngu da b̄adi. Pe nangue u hingui honi da b̄adi, ne a zi ts'̄u mi p̄adi da th̄anba u. 13 Janangue'a yu n t'uti tho ho dí xi u, nguetho i øde pe εna gue'b̄u him bi 'yøde, ne i nu pe tengutho 'b̄u hin te

xtá nu; him bi yut' yú mbui a dá xifi, bi 'yɛn'a ra Jesús. ¹⁴ Nɛ majuaɲi i man'a ra pɔngahya Isaiás nangue ɥ 'bɥ mi 'yɛn'a: Gui 'yøhmbɥ pɛ hin gui pəhmbɥ 'be'a gá 'yøhmbɥ.

Nɛ gui nuhɥ pɛ hin gui pəhmbɥ 'be'a nám bɔn'a guin nuhɥ.

¹⁵ Nguetho nu ni mbuihɥ ɛmmɛ xɥm mɛtho,

nɛ njam'bɥ gui 'yøhmbɥ, tengu'bɥ njot'i ni guhɥ,

nɛ njam'bɥ gui nuhɥ, tengu'bɥ guidi ts'ant' ni dāhɥ,

nɛ hin jam'bɥ i sä da bɛn ni mbuihɥ ngue dim pädi nangue ran ts'o, ngue ga nyaɲ ahɥ,

i ɛn Oja, bi 'yɛn'a ra pɔngahya Isaiás 'bɥ maya'bɥ, bi 'yɛn a ra Jesús.

¹⁶ Pɛ nu'ahɥ majapi ahɥ nguetho i nu ni dāhɥ nɛ i øh ni guhɥ, bi 'yɛngähe ra Jesús.

¹⁷ Majuaɲi dí xi ahɥ ɛmmɛ xɥn ngu yú pɔngahya Oja nɛ xɥn ngu yɥ ja'i ngue 'dat' Oja mim bɛni, mí nde xtá nuna gätho guí nuhɥ ya, pɛ him bi zä bi nu; nɛ ɛmmɛ mí nde xtá 'yøhna guí øhmbɥ ya, pɛ him bi zä bi 'yøde, nguetho him mí zɔn ra ora xtám badi, bi 'yɛngähe dyɥ xädigähe ra Jesús.

'Be'a rán theui a ran t'uti ra mbomhmudä

¹⁸ —Nɛ nuya ga xi ahɥ 'be'a nam bɔn'a rán t'uti a ra mbomhmudä, bi 'yɛngähe ra Jesús. ¹⁹ Nɛ nu'a to'o bi sih ram hma ngue di manda ua rá ts'edi Oja, nɛ him bi badi

'be'a nam bɔn'a, in ja tengu ɥ yɥ hmudä bi zo bɥ ja ra 'yu, nɛ 'bex bá ɛ'a ra zjthɥ bi hyax a ra hmudä bi thupɥ ja yú mbui ɥ. ²⁰ Nɛ nu'ɥ yɥ hmudä bi zo bɥ ja yɥ do, tengu'bɥ n'da ra ja'i ɛmmɛ di johya 'bɥ ja bi 'yø a ram hma, pɛ maxøts'e thoho. ²¹ Nɛ hinga gätho mbo yú mbui, nguetho hin'yɥ yú 'yɥ xɥn ho, nɛ go zi ts'ɥ din ɯnbi nangue a ram hma, 'bexgue da 'uegue. ²² Nɛ nu'a ra hmudä dá xi ahɥ bi zo bɥ ja yɥ 'uɲni, nam bɔni tengu n'da ra ja'i bi 'yø a ram hma, pɛ hɔnt'a ɛmmɛ im bɛn ra ximhäi nɛ ra mbɛti ngue i hä't'i, janangue'a bi japi bim 'be a nɛ hin te bin ja rá 'befi Oja nangue'a ra ja'i tengu a. ²³ Pɛ nu'a ra hmudä dá ma ngue bi zo bɥ ja ra hogahäi, nam bɔni tengu ɥ i ømanho a ram hma nɛ i pädi 'be'a yún thehɥ a, nɛ din te xɥn ho ɥ nɛ da ndøgue tengutho yɥ hmudä, ngue nu'ɥ 'da bi ndø'a n'da ciento, nɛ'ɥ 'da bi ndø a hyate, nɛ ɥ 'da bi ndø a 'däte ma 'det'a.

Rán t'uti ra hmudä xɥn ho nɛ a hingui ho

²⁴ Nɛ nu ra Jesús bɥya bi xih mi'da yɥn t'uti ɥ yɥ ja'i, nɛ bi 'yɛmbi:

—Nu'bɥ bi 'yøt' ran ts'ut'abi Oja, in ja tengutho 'bɥ n'da ra ja'i bi du a n'da yɥ hmudä xɥn ho bɥ ja rá huahi. ²⁵ Pɛ nu'bɥ mín xui nɛ gätho bin aha, bi mba a rán suiui nɛ 'darbɥ bi duhmi a n'da yɥ hmudä hingui ho bɥ ja rá huahi, nɛ bi mba bɥya. ²⁶ Nɛ nu'bɥ mí bøx

buya, bi bəx'x xən ho ne u hingui ho, 'darbu bi bəts'e. 27 Ne nu'u yú 'yēhe buya bi mba bi xi u yú hmu: "Nu yu hmudä gá tupu ja ra huəhi, xən ho 'bu gmi tuhu, hapu bi nequi u yu hmudä hingui ho," bi 'yēmbi.

28 Ne nu u yú hmu buya bi 'yēmbi: "Ne masque n'da man sui'be bá xhe bi ts'onga ma huəhi," bi 'yēna. "Ha ga xathu u yu paxi hingui ho," bi 'yēn'u yú 'yēhe buya. 29 Ne nu yú hmu bi 'yēmbi: "Hin'na, hin da zä gui mbähä gui xathu u yu paxi hingui ho, nguetho xəhma ts'ərpə tho ho ne u xən ho gui xathu. 30 Man'da xən ho gui hyethohu 'darpə din te, ja gue'bu bin ja ran sofo. Ne nubuya ga xi u yu mbe fi ngue nu'u hingui ho di peti ne da 'yudi, ne nu u xən ho buya da mbe'ts' bu ja ma ngu," bi 'yēn u yú hmu, bi 'yēn'a ra Jesús.

Ne guehna man'da ran t'uti bi mam 'bu mi xi u yu ja'i.

Rán t'uti rá hmudä ra mostaza

31 Ne man'da ran t'uti bi man'a ra Jesús ne bi 'yēna:

—Ne tengu n'da rá hmudä ra mostaza bi dupu ja rá huəhi n'da ra ja'i. Ne zi ts'ətho a, xəmmə man'da zi ts'u xında gue u mi'da yu hmudä. 32 Pe nu'bu bin te ne man'da xən ndoho bu ni nequi, madague'bu ra c'ani tho ho, pe i te tengu'bu n'da ra za guepu da zä da 'yət' yú 'bafi yu doja bu ja yú 'yē. In jabu rá ts'edi Oja bu ni nequi ngue di manda ua, bi 'yēn'a ra Jesús.

Rán t'uti rá íxi ra hocjuni

33 Ne man'da ran t'uti bi ma ra Jesús ne bi 'yēna:

—Ne tengu ra íxi 'bu din jap'a ra hocjuni, ne gätho bi nden a ra juni buya. In jabu rá ts'edi Oja bu ni nequi ngue di manda ua, bi 'yēna.

Maya'bu bi ts'änni da man yun t'uti a ra Jesús

34 Ne ngubu bi 'yət'a ra Jesús, hənt'u yun t'uti bi 'yut'u yu ja'i 'bu mi xänbi. 35 Ne gue'a bi man'a ra pəngahya maya'bu ngue din ja 'bu mi 'yēna:

Ga utä yu ja'i yan t'uti,
Ga xänba a njon mi pađi asta
gue'bu go mi mbəh ra
ximhäi,
i xən Oja, bi 'yēn'a ra Isaías 'bu
mim pəngahya.

'Be'a rán theui a rán t'uti ra hmudä xən ho ne'a hingui ho

36 Ne nubuya bi xi u yu ja'i a ra Jesús ngue da mbengui. Ne nu'bu gätho mí mba u, bi mba ra Jesús bu ja ra ngu. Ne dá tēndähe buya. Ne nu'bu mí hyupu ja a ra ngu, dá änhde:

—Dami xije ts'u 'be'a nam bən'a ran t'uti gá ma nangue ra hmudä hingui ho bi dupu rá huəhi a ran 'yohu, dá xmfē.

37 Ne bi 'yēngähe ra Jesús buya:

—Nu'a nam bəni ngue yu hmudä xən ho u dí tucä, guecä dán ja'igä ua ja ra ximhäi. 38 Ne nu a ra huəhi nam bəni gue'a ra ximhäi. Ne nu'a ra hogahmudä nam bəni gue'u di manda rá ts'edi Oja u. Ne nu'a ra hmudä hingui ho nam bəni yu ja'i ngue rá mbeti ra zithu. 39 Ne nu a rán

saiui a rá mbeti ra huq̄hi ngue bi dup̄u yu hmudä hingui ho, gue'a ra z̄ithu a. Ne nu'a ran sofo nam b̄oni rán zegui ra pa. Ne nu'u yu mbēfi da xoqui nam b̄oni ngue yám 'behni Oja mah̄ets'i. ⁴⁰ Ne tengu thoho u yu hmudä bi b̄ots'e ngue hingui ho ne bi mba ma munts'i ne bi mba nt'udi, din ja bu 'bu ran zegui ra pa. ⁴¹ Nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, 'bu rán zegui ra pa ga pen'du mam 'behni di peti gätho nangu yu ja'i ra ximhäi. Ne gätho u bi 'yot' ran ts'o da thon a thi, ne u gätho midí parpa yú mija'ihä da 'yot' yu ts'oqui. ⁴² Ne da thospu ja ra sibi njam'bu i hūt'i, guepu din zoni ne din guxt' yú ts'i bu. ⁴³ Ne nubuya, nu'u to'o i ot' rá pähä Oja, di nec thoho tengu ra hyadi bu di manda rá ts'edi ma Tahu mah̄ets'i. To'o gätho ja yú zagu, di jamansu a dí m mangä ya, bi 'yengähe ra Jesús.

Rán t'uti a ra mbeti man t'agui

⁴⁴ Ne man'da ran t'uti bi man'a ra Jesús, bi 'yena:

—Nu n'da ran 'yohu bi d̄in'a n'da ra mbeti bu mbo ra häi ngue emme di muui a. Ne bi gärp̄u mah̄on'a. Ne midí johya, ne bi mba büya da mbä 'be'a gätho mi pe'ts'i guepu bi zä bi dän'a ra xequi a guepu bi d̄in'a di muui, ngue mi pādi man'da da d̄api bu. Ne din jabu gui 'yothu ngue emme gui hyomhb̄u ngue di manda rá ts'edi Oja, bi 'yena ra Jesús.

Rán t'uti a ra do emme di muui xam hmadi

⁴⁵ Ne x̄o bi 'yena:

—Nu n'da ra p̄oh̄o ngue mi honi da dän yu do i thim bu mbo ra dehe xam hmadi di muui. ⁴⁶ Ne nu'bu mí d̄in a n'da man'da mahotho xinda gue'u gä min nu mam'bet'o, bi mbä 'be'a gätho mí pe'ts'i ne bi dän'a emme mahotho büya. Ne din jabu gui 'yothu ngue emme gui hyomhb̄u ngue di manda rá ts'edi Oja, bi 'yena ra Jesús.

Rán t'uti n'da ra xit'q an t'ei bu ja ra d̄ad̄adehe

⁴⁷ Ne man'da bi man'a ra Jesús, bi 'yena:

—Nu'a ní 'yot' ran ts'ut'abi Oja, in ja tengu n'da ra xit'q ngue i pa nt'ei bu ja ra d̄ad̄adehe, ne i the h̄ont'a go ní huq̄ i 'bapu mbo ra dehe. ⁴⁸ Ne nu'bu ya bi yu'a yú xit'q yu mbahua, da gux büya, da mba nín hupu ja ra ndenthe ne da huan'du yu huq̄ xan ho da 'yarp̄u ja yú 'b̄ots'e ne nu'u hingui ho büya di bant'i. ⁴⁹⁻⁵⁰ Ne din jabu 'bu rán zegui ra pa, 'darbu dim 'bähmbu yu ts'om'bäi u xan ho bi 'yot'e. Ne nu yám 'behni Oja mah̄ets'i da huan'du yu ts'om'bäi ne da 'yentpu ja ra sibi njam'bu i hūt'i, guepu din zom bu ne din guxt pu yú ts'i, bi 'yengähe ra Jesús.

Mahyoni a mi pezehe ne'a x̄o bi d̄im ma'da'yo

⁵¹ Ne nu'a ra Jesús büya bi 'yengähe yú xädigähe:

—Ha gui p̄ahmbu a dí xi ahua ya.

—Hāha, ma Hmu, ya dí p̄h̄mbe a guím ma, dá ɛmbāhe ā.

⁵² Nε xø bi 'yɛngāhe b̄ya:

—Nu_u midín xāh ram hma maya'b̄u, nε a ram hma ma'da'yo da hyumbi din xādi, ngue 'bep̄u ní manda rá ts'edi Ojā, hin te di 'bēh rán xādi u b̄ya, nε da zā da xānba u mi'da. Din ja tengu'b̄u n'da ra jā'i i ja 'bē'a i pē'tsi' ngue gā mahyoni. Nε'a bi zocpa yúm bombøta nε'a bi d̄inse. Janangue'a hin te di 'bē u 'b̄p̄u ja rá ngu, bi 'yɛngāhe ra Jesús.

Y_u mɛngu b̄u rá hnini zehε him bi 'yɛc'yēi rá ts'edi ra Jesús

⁵³ Nε nu'b̄u mi gua'a bi man ra Jesús b̄ya bi bøm b̄u. ⁵⁴ Nε bi mba b̄u rá hnini zehε ngue Nazaret. Nε bin xāp̄u ja ra nijā, nε nu y_u jā'i b̄ya bi hyonya thoho 'bē'a bi 'yøt'a, nε bi 'yɛna:

—Hap̄u bí hyā rán 'yomfɛni na, ngue da zā da 'yøt'a i øt'e. ⁵⁵ Ha hinga guehna rá ts'unt' u ra yaxi na, ngue i 'b̄cua rá mbe í María. Nε nu yán 'yoh̄u ra Jacobo nε ra José nε ra Simón nε ra Judas. ⁵⁶ Nε u yán ju dí 'b̄hmb̄u ua. Pε hap̄u bí hyā a ran 'yomfɛni na, bi 'yɛn u yá mɛnguh̄u. ⁵⁷ Nε him bi numanho a ra Jesús. Pε nu ra Jesús bi 'yɛmp' u:

—Gātho y_u jā'i in jab̄u. Nub̄u ja yá hnini zehε hin da hnumanho n'da rá pøngahyā Ojā, xínga gue' u i 'b̄p̄u rá ngu da numanho, bi 'yɛn'a ra Jesús.

⁵⁸ Janangue'a hingui ngu y_un t'øt'e mixte bi 'yørp̄u, ngue him bi 'yɛc'yēi u 'b̄p̄u.

14

Ra Xuua Nxixyā bi thecpa rá 'yuga

¹ Nε min ts'ut'abi b̄u ra xεqui Galilea a ra Herodes. Nε nu'b̄u mi sifi 'bē'a gā bi 'yøt'a ra Jesús 'b̄u min 'yo b̄u, bi 'yɛn'a:

²—Masque ra Xuua Nxixyā a, bi dāmbɛni b̄u 'b̄u u x̄n du, janangue'a i ja rá ts'edi x̄n ho i øt' y_un t'øt'e mixte, bi 'yɛm b̄ya.

³⁻⁵ Nguetho guesε a ra Herodes bi hyo a ra Xuua Nxixyā. Bin cūε a ra Herodes 'b̄u mi sifi ngue hingui ho a bi 'yøt'e ngue bi zinse a rá 'bepo, nu'a ra xisu mi 'b̄hmi a ra Felipe 'b̄u mi sin'a ra Herodes. Nε nu'a ra xisu, ra Herodías a. Nε bi 'yɛn'a ra Xuua: “Hingui ho gā 'yøt'e ngue gā sinba rá xisu a nin 'yoh̄u,” bi t'ɛmp'a ra Herodes. Bin cūetho ra Herodes b̄ya bi got'a fādi a ra Xuua nε bi manda dí tu't'i con y_u cadena. Nε mim bɛni xta hyo a ra Xuua, pε him bi hyo nguetho mi su din cūε y_u jā'i, ngue nu y_u jā'i mi pādi rá pøngahyā Ojā a ra Xuua. ⁶ Pε nu'b̄u mi zøn ra pa bin ja rá ngopa a ra Herodes 'b̄u mi dāt ra jeya mahøn'a, bi 'yøt'a n'da ran ts'ihmε nε bin nε a rá t'ixu a ra Herodías. Nε bi numanho a ra Herodes a ran hnei bi 'yøt' b̄ya. ⁷ Nε bi 'yɛmp'a ra hmute: “Dami 'yādi 'bē'a gātho guí nde gui 'yāqui. Majuāni dí xi i, ga 'da

i 'be'a gätho gui 'yäqui," bi 'yɛn'a ra Herodes. ⁸ Nε nu'a ra hmute bɔya bi 'yā a rá yā ra Xuua Nxixyā ngue di o ra mbohi, nguetho gue'a xí xi a rá mbe a da 'yāp'a.

⁹ Nε bi du rá mbɛi a ra Herodes bɔya, him mi ndehma da hyo a ra Xuua, pε hin'yɔ 'be'a sā da 'yɔt'e nguetho ya xí xifi di unni 'be'a gā da 'yāpi, nε ya xí 'yɔh yɔ jɔ'i di unni 'be'a gätho da 'yāpi. ¹⁰ Nε bi manda bɔya ngue da mba ba thecpa rá yā ra Xuua Nxixyā bɔ ja ra fādi, nε ba jät'a n'da ra mbohi din t'un'na ra hmute. ¹¹ Nε nu'bɔ min t'unni bi dɛn a ra mbohi bi un'na rá mbe bɔya.

¹² Nε nu yú xādi ra Xuua bɔya, bá tunba a rá ngɔc'yɛi bɔ ja ra fādi, bi 'yāgui. Nε bi mba bɔya bá xi a ra Jesús ngue ya bi du ra Xuua.

Bi 'uɪn'i cɔt'a mahuq̄hi yɔn yohɔ ra Jesús

¹³ Nε nu ra Jesús 'bɔ mí 'yɔde bi du ra Xuua, 'bex dá mbähmbe dá huhe bɔ ja ra mbosa mí nde xcá sɔmhbe bɔ 'danguadi, mi ɛna xcám 'bɔsɛhe n'da zi ora. Pε nu'bɔ mi pɔ ɔ yɔ jɔ'i ngue dá mbähmbe bɔ a ra Jesús, nε ɔ bá nɛxpɔ ja yú hnini bi dengähe, bin 'yogua thoho gätho bɔ ja rá nyani a ra dɔdehe. ¹⁴ Nε nu'bɔ má cɔhmbe bɔ ja ra mbosa a ra Jesús, xɔn ngu ɔ yɔ jɔ'i xí zɔm bɔ. Nε ɛmmɛ bi huɛc'ɔ bɔya nε bi hoqui hɔnt'a go to'o mí ɔ. ¹⁵ Nε nu'bɔ min de bɔya dá ɛmbähe a ra Hmu:

—Ya bin de ya, nε njongui 'bɔcua ja ra xɛqui ua, dami

xih yɔ jɔ'i da mba bɔ ja yɔ hnini nε da däm bɔ 'be'a da zi, dá ɛmbähe a.

¹⁶ Nε bi 'yɛn'a ra Jesús:

—Pε hingui jatho da mba, pε gueɛe ahɔ dami 'uɪmhɔ, bi 'yɛngähe.

¹⁷ Nε dá thɔhmbe bɔya:

—Pε hin'yɔ 'be'a da zi, nε hɔnt'i cɔt'a yɔ hmɛ i ja ua nε yoho yɔ huɔ, dá ɛmfɛ bɔya.

¹⁸ —Bá cɔhɔ ua, bi 'yɛn'a ra Jesús.

¹⁹ Nε bi xih yɔ jɔ'i ngue din säya bɔ ja yɔ t'ei, nε bi hyɔn ɔ cɔt'a yɔ hmɛ nε yoho yɔ huɔ. Bi ndɔs' mahɛts'i nε bi 'yāp rán jɔpi Ojɔ, nε bi xɛm bɔya nε bi 'dacähe dá darpähe yɔ jɔ'i. ²⁰ Gätho bin sihmɛ ɔ yɔ jɔ'i nε bin niyɔ nε bi bong mi'da yɔ xɛqui bi yu'i 'dɛ'ma yoho yɔ 'bɔts'e. ²¹ Nε nu'ɔ gätho bin sihmɛ í jua'i cɔt'a mahuq̄hi ɔ yɔn 'yohɔ, nε hin njon bi mbeh yɔ xisu xinga gue yɔ t'ɔhni.

Bin 'yo maxɔts'e ra dɔdehe a ra Jesús

²² Nε nubɔya, bi xije ga mbähmbe ngue ga 'daxhe ra dɔdehe mahɔn'a. Dá huhe a ra mbosa dá mbähmbe bɔya. Go bi gɔsɛ bɔ a ra Jesús, bin 'yɛhmɔ yɔ jɔ'i. ²³ Nε nu'bɔ mi mba ɔ yɔ jɔ'i bi ndezɛhe bɔ ja ra nyuni nε bi nyāui bɔ Ojɔ. Bá hazɛhe bɔ a. ²⁴ Nε nu'bɔ má mbähmbe ngue dá huhe ra mbosa, 'bɔ mi zɔm made ra dehe, bi zɛh ran dɔhi nε ɛmmɛ bin ja yɔ t'ɔthe, nε ts'edi midí cos'a ra mbosa. ²⁵ Nε nu'bɔ ya mbɛ mí ts'ɔtho da hyats'i, nε 'yo a ra Jesús bɔ maxɔts'e ra

dehe ngue da zu'a ra mbosa.
 26 Ne nu'bu mambá epu ra Jesús, ne i 'yo bu maxots'e ra dehe dá handähe buya, ba epu ne hin dí pahmbe ngue gue'a. Emmé dán suhe ne dá mbahmbe:

—Ba ehnu n'da ra ánima, dá emhbe.

27 Ne bi darcähe a ra Jesús:

—Dami hyuthu nzambu, o guín suhu, guecä, bi 'yengähe.

28 Ne bi dat'a ra Pedro buya:

—Nu'bu gue'e ma Hmu i, dami jaqui necä dan 'yo maxots'e ra dehe ne ga som bu guí 'bäi, bi 'yena.

29 —Ba ecua, bi 'yena ra Jesús, bi t'emp'a ra Pedro buya.

Ne nu'a ra Pedro buya bi gapu ja ra mbosa ne bi du'mi bin 'yo maxots'e ra dehe ngue in nde da zom bu bí 'bä a ra Jesús. 30 Pe bi nu ngue emme nts'edi ran dahi ne 'bex bin su buya, ne bi du'mi bi dont'a mbonthe. Ne nts'edi bi mbah puya:

—Ma Hmu, dami yangui, bi 'yena.

31 Ne 'bex bi bendba rá 'ye a ra Jesús buya.

—Hanja ts'utho guí ec'yei ngue i ja ma ts'edi ne 'bexgue gá su 'be'a gán nu, bi 'yemp'a rá hmu.

32 Ne nu'bu mi hyu ra mbosa a ra Pedro ne ra Jesús buya, 'bex bin he a ran dahi. 33 Ne nugähe mí huhmbe bu mbo ra mbosa dán danyahmuhe bu mí 'bä a ra Jesús ne dá emfe:

—Majuani maha, gue'e rá Ts'ant'u i Oja, dá emfe.

Bi hoc'u yu hyenni bu ra hnini Genesaret a ra Jesús

34 Ne dá thohmbe buya dá somhbe bu 'danguadi ra dehe bu mi ja ra xequi Genesaret.

35 Ne nu'u yu ja'i mi 'bupu, 'bu mi nu bi zom bu ra Jesús, 'bexgue bi mbenh ra nde honbu go hapu ja yu hnini ngue ya mí 'bupu ra Jesús. Ne bá ts'inbi gätho yu hyenni bu mi 'bucähe a ra Jesús. 36 Ne bi 'yäh ra mate u ngue bi därpa rá nyani rá pahni ra Jesús, ne 'bex bi yan u buya.

15

Ra Jesús bi ma 'be'a di ts'onba rá mbui n'da

1 Ne nubuya bá e i 'da ma ngurpihe ngue yu fariseo ne yu xänbate nijä. Bá nexpu Jerusalén u, ne bi 'yan'na ra Jesús:

2 —Hanja u ni xädi hingui ten yün t'ot'e mam bombotahu ne him 'be i xat'ye 'bu i sihme, bi 'yenu.

3 Bi da a ra Jesús ne bi 'yembi:

—Pe ne ahü guí festhohohu rán t'edi Oja 'bu guí homhbu guí 'yot' nin t'ot'e zehehu, bi t'emp'u yu fariseo. 4 Nguetho i mam bu ja rá m hman Oja: “Gui numansu ni ta ne ni mbe.” Ne a i mam bu ngue: “Nu'a to'o san rá ta ne rá mbe i jatho da tho,” bi 'yena ra Jesús. 5 Pe nu ahü, 'dan'yo thoho guí mamhbu, ngue guí emhbu xun ho 'bu di yarpa Oja a mi ja ngue xtá mbax'a rá mbe o gue rá ta n'da ran 'yohu. Ne hin gá xihmbu ngue him bi numansu rá ta 'bu

ngubꝫ bi 'yøt'e. ⁶ Gá 'yẽmhꝫ nte ní mba tho yán t'ẽdi Ojꝫ 'bꝫ guím bẽnse nin t'ẽdihꝫ, bi 'yẽn'a ra Jesús, bi t'ẽmp'u yꝫ fariseo. ⁷ Pẽ ẽmme guidí yorpahꝫ a guím bẽmhꝫ, bi 'yẽmp'a ra Jesús. Majuꝫni bi man Ojꝫ bꝫ ja rá sɔcuꝫ ra Isaías 'bẽ'a guí øthꝫ ngue bi 'yẽna:

⁸ Nuya yꝫ ja'i ya i ẽsqwi nangue yá nde, pẽ maxøts'e thoho nẽ hinga gátho yá mbꝫi.

⁹ Nẽ sáti thoho 'bꝫ i thãndegui, nguetho hønt'u yán t'ẽdi zẽhẽ i xãnba u mi'da, i ẽn Ojꝫ, bi 'yẽn'a ra Isaías 'bꝫ maya'bꝫ, bi 'yẽn'a ra Jesús.

¹⁰ Nẽ nubꝫya, nu ra Jesús bi zon'dꝫ yꝫ ja'i:

—Dami 'yømhꝫ 'bẽ'a dí xi ahꝫ janangue'a gui pꝫmhꝫ 'bẽ'a nam bøn'a. ¹¹ Hinga gue'a i ts'i di ts'onba rá mbꝫi n'da, pẽ gue'a ní bøm bꝫ rá nde n'da, bi 'yẽn'a ra Jesús.

¹² Nẽ dá mbãhmbe bꝫ mi 'bãh ra Jesús.

—Nu'u yꝫ fariseo bi bẽman'u a gãm ma, dá ẽmfẽ.

¹³ Nẽ bi dꝫh ra Jesús, bi 'yẽna:

—Hønt'a go 'bẽ'a ma paxi him bi 'yẽzẽhẽ ma Ta, i jatho da mba nsat'i. ¹⁴ Nte guim bẽmhꝫ nangue u nguetho tengu'bꝫ i xädä u, nẽ ẽna da 'yut' ra 'yu yá mixädãh. Nẽ nu'bꝫ n'da ra xädä i six'a rá mixädãui, thãmbẽni tho gátho yoho da zo bꝫ ja n'da ra hyãhäi, bi 'yẽngãhe ra Jesús 'bꝫ má ẽmfẽ.

¹⁵ Nu ra Pedro bꝫya bi xi a ra Jesús:

—Dami xije nangue a ran t'uti gá ma mahẽ'bꝫ, 'bẽ'a nam bøn'a, bi 'yẽmbi.

¹⁶ Nẽ bi dꝫ'a ra Jesús:

—Ha nẽ ahꝫ xingui ts'u gui pꝫmhꝫ 'bẽ'a nam bøn'a dí xi ahꝫ, bi 'yẽna. ¹⁷ Ha hin guí pꝫmhꝫ nu 'bẽ'a da zi n'da, da yãrpꝫ ja rá nde nẽ da mba bꝫ ja rá foho, nẽ hingui zãm bꝫ, bi 'yẽngãhe. ¹⁸ Pẽ nu 'bẽ'a gátho da bøn bꝫ ja rá nde n'da í nẽxpꝫ rá mbꝫi nẽ gue'a di ts'on'a n'da. ¹⁹ Nguetho guerpꝫ mbo rá mbꝫi n'da ni nẽx'u yꝫ ts'on'yomfẽni, ran thodu, ran 'yomt'ẽni madague'bꝫ bin thꝫt'a n'da o hin gana din thꝫti, nẽ yãm fẽ, nẽ yꝫ fehni, nẽ yãn ts'ante, nẽ gue'u gátho ní nẽxpꝫ rá mbꝫi n'da u. ²⁰ Nẽ gátho u gue'u ní ts'om'bãi n'da ra ja'i u. Pẽ nu'bꝫ bin sihmẽ nẽ him bi 'yøt'a ran t'øt'e ngue din xꝫt'yẽ, hinga gue'a dán ts'on'a, bi 'yẽngãhe ra Jesús.

N'da ra xisu hin rá mẽnguhꝫ a ra Jesús bi 'yẽc'yẽi a rá ts'edi nẽ bi yãn'a rá t'ixu

²¹ Nẽ nubꝫya dá pømhbẽ bꝫ a ra Jesús dá mbãhmbe bꝫ ja rá xẽqui ra hnini Tiro nẽ ra hnini Sidón. ²² Nẽ dán c'athe n'da ra xisu ra mẽngu Canaan, hing ra israel a. Nẽ ts'edi bi mbafi, bi 'yẽmp'a ra Jesús:

—Gra Hmu, rám bom'beto i ra David, din ja nin huẽcate nangue ma t'ixu in 'youi n'da ra zĩthu ngue ẽmme di uñbi.

²³ Nu ra Jesús bi thotho, tengu'bꝫ him bi 'yø a bi xifi.

Nugähe büya dá xihmbe ra Jesús:

—Dami 'yörpa ra mate a ra xisu, janangue'a da mbengui, ne i mbafi i tengaha.

24 Nu ra Jesús büya bi 'yëna:

—Nu Oja bá pengui ga örpa rá 'bëfi ngue hont'u ma menguhü yü israel ga jamansu, nguetho i 'bui tengu yü de'yo bi 'bëh ra 'yu, bi 'yëna.

25 Pë nu ra xisu bi zöm bü 'bäh ra Jesús bin danyahmu ne bi 'yëmbi:

—Gra Hmu, dami zëqui.

26 Pë nu ra Jesús bi 'yëmbi:

—Hingui ho 'bü n'da ran 'yohü da hyänba rá hmë yü t'uhni, go di un'da yü t'u'yo, bi 'yëmbi.

Ngubü bi xifi nguetho hing ra israel a ra xisu. 27 Bi 'yë'n'a ra xisu büya:

—Majuäni guím ma gra Hmu, pë ne'u yü t'u'yo i si yü xëca hmë 'bom bü ja ra 'bimëxa ngue i hë ü yü hmu.

28 Ra Jesús büya bi 'yëmp'a ra xisu:

—Gra xisu, ëmmë guí ëc'yëi xün ho a ma mate. Janangue'a din ja a gá 'yädi, bi 'yëmbi.

Ne 'bëxgue gue'a ra ora bi yän'a rá t'ixu.

Bi hoc mi'da yü hyënni a ra Jesús

29 Në nubüya nu ra Jesús bi böm bü. Dá mbähmbe bü ja ra ndendädehe bü Galilea ne dá texhe bü ja ra nyuni, ne bi hyupü a ra Jesús. 30 Në xün ngu yü jä'i bi zöm bü mi hudi, ne bá ts'inba yü dogua, ne yü xädä, ne yü gore, ne yü do'yë,

ne xün ngu mi'da yü mbëdi ne yü hyënni bá ts'inba bü mi hu'a ra Jesús. Në nu ra Jesús büya gätho bi hoc'u. 31 Në nu yü jä'i bi hyonya thoho 'bü mi nu bin yä yü gore ne bin 'yo ü mí dogua ne bi yän'u mi do'yë, ne bin zø yü dä ü mi xädä. Në nu 'bü mi nu 'bë'a bi 'yöt'a ra Jesús, bi 'yëspa Oja, ngue ma Ojähe dyü israelhe. Në hyu pa dán degähe bü yü jä'i.

Bi 'uün'i goho mahuähi yün 'yohü ra Jesús

32 Në nu ra Jesús bi zongähe bi 'yëngähe:

—Ëmmë dí m bëngä yü jä'i i 'bücua nguetho ya ná hyupa i 'bücua ne hin'yü 'bë'a da zi yü. Në nu 'bü ga xifi da mba bü yü ngu, masque hin da hyät'i da zöm bü ja yü ngu, bi 'yë'n'a ra Jesús.

33 Në dá ëmhbe büya:

—Pë hin hapü ga tïmhbü ra hmë ga unhndü yü jä'i, nguetho ëmmë xün ngu i 'bücua, ne njongui 'bücua ngue ga tämfü ra hmë, dá ëmfë.

34—Hangu guí hähü ra hmë thä, bi 'yë'n'a ra Jesús.

—Yoto thoho yü hmë ne zi yoho yü t'uhüä, dá ëmfë.

35 Në nu ra Jesús bi xih yü jä'i din säya bü häi. 36 Në bi hyän'u yü hmë a ra Jesús ne yü huä, ne bi 'yäp rán japi Ojä nangue ü bi hyäni. Nubüya, nu ra Jesús bi xën yü hmë ne yü huä ne bi dargähe ngue ga unhde yü jä'i bü mí hudi. 37 Në gätho ü mí 'büpü bin sihmë ü ne bin niyä, ne bi bongui yoto yü 'böt's'e 'bü mi niyä. 38 Në

goho mahuahi yu yu bin
sihme, ne njom bi mbeh yu
xisu ne yu t'uhni. ³⁹ Ne nu
ra Jesús buya bi xih yu ja'i
da mbeng yu ngu. Ne nu'bu
mi mbeng yu ja'i buya dá
mbähmbe mahon'a a ra Jesús,
dá huhe ra mbosa mahon'a
ngue ga somhbe bu ra xequi
Magdala.

16

*Yu ngurpi yu judío bi 'yäh
mi'da yu hmepya*

¹ Ne nu'bu ma somhbe bu, bi
zom bu 'da ma ngurpihe ngue
yu fariseo ne yu saduceo, in
nde da zap rá mbui a ra Jesús,
bi 'yembi:

—Yurcahe n'da ra hmepya
ngue ga pahmbe majuani Oja
ba pen'ni i, bi 'yem'u.

² —Pe nu'eh, bi 'yem'a ra
Jesús, gui nuhu xun theni yu
gui 'bu xon de ne gui emhbu
buya ngue din hyadi 'bu bi
hyats'i. ³ Ne nu'bu gui nuhu
ts'utho xun theni yu gui 'bu
xudi, gui emhbu din da'ye
buya. Emme guidi yorpahu
a guim bemhbu. Hanja ngue
gui pahmbu 'be'a nam bon'u
yu gui gui nuhu ne hin go
gui pahmbu 'be'a nam bon
yu hmepya gui nuhu ya, bi
'yem'a ra Jesús. ⁴ Nu ah
gui 'buhmbu ya, gue ah gyu
ts'om'bäih, xca 'uehmbu bu
rá 'yu Oja, ne sä gui ahmbu ra
hmepya ya pe hin da t'ut'ahu
ra hmepya. Pe hont'a ra
hmepya da t'ut'ahu tengu bi
'yot'a ra Jonás maya'bu, bi
'yem'a ra Jesús bi 'yemp'u yu
fariseo. Ne xo dá mbäcähe a
ra Jesús buya.

*Ra Jesús bi xih yu xädi di ja-
mansu nangue rá íxi yu fariseo*

⁵ Ne nubuya dá penje
mahon'a 'danguadi ra dadehe
a ra Jesús. Ne dá pumbenihe a
ra hme nzaí mí sihe ngue min
'yoi ra íxi. ⁶ Nu ra Jesús buya
bi 'yengähe:

—Damim fähmbu nangue
yu íxi yu fariseo ne yu sa-
duceo, bi 'yena.

⁷ Ne dá enshe:

—I man na ya ngue him bá
hahu ra hme.

⁸ Ne nu ra Jesús bi badi 'be'a
dá bemhbe ne bi 'yenje:

—Hanja gui emhbu:
“Hin'yu ra hme ga sihu.” Pe
ts'utho gui ec'yeh. ⁹ Ha
gá pumbenihu 'bu má 'uigä
goho mahuahi yu yu
ngue hont'i yoto yu hme
ne yoho yu t'ahu, ne bi
bong thoho yoto yu 'bots'e
yu hme. ¹⁰ Ne'bu má 'uip'i
cut'a mahuahi yu yu
ngue hont'i cut'a yu hme mi ja,
ne xun ngu yu 'bots'e bi yu
'bu mi bongui. ¹¹ Hanja hin
gá pahmbu 'bu má xi ah
nangue yu íxi yu fariseo ne yu
saduceo, pe hin nangue yu
hme dá xi ah, bi 'yengähe.

¹² Ja dá pahmbe buya 'be'a
nam bon'a bi xije ra Jesús. Dá
pahmbe ngue gue'a yu xädi
yu fariseo ne yu saduceo, ne
hinga gue'a njuantho ra íxi bi
ma.

*Ra Pedro bi ma to'o a ra
Jesús*

¹³ Ne nubuya dá mbähmbe
ra Jesús bu ra xequi Cesarea,
guemp min ts'ut'abi ra Felipe.

Nε bi 'yängähe dyu xädigähe ra Jesús:

—'Be'a im bεn'u yu ja'i ngue to'ogä, ngue guecä dán ja'igä ua ja ra ximhäi, bi 'yεna.

¹⁴ Dá thäthe büya:

—Nu'u 'da yu ja'i im bεni gue'e gra Xuua Nxixya, nε nu'u 'da im bεni ngue gue'e gra Elías mi 'buh maya'bu. Nε nu'u 'da im bεni gue'e grá Jeremías ngue maya'bu xøn du, uague man'da rá pøngahya Oja, i εn'u, dá εmfe büya.

¹⁵ Nu ra Jesús büya bi 'yängähe:

—Xi'ahu, 'be'a guím bεmhbu ngue to'ogä.

¹⁶ Ra Simón Pedro büya bi dätì:

—Gue'e rá thahni i Oja ngue ra Cristo, rá Ts'unt'u i Oja i 'bui.

¹⁷ Ra Jesús bi 'yεmbi:

—Majapi i gra Simón, rá ts'unt'u i ra Jonás, nguetho nu'a gá ma hinga n'da ra ja'i bi bεn'ni i, pεgue Oja ma Ta bí 'buh mahεts'i bi bεn'ni i.

¹⁸ Pε nε'a dí xi i, nu'i gra Pedro, nu'a ni thuhu nam bøni gue ra do. Nguetho tengu 'bu da gue'e gra dongu gueru dí mbuh rán ngu Oja, nangue'e ga du'mä ga pet'u da 'yεc'yεigui. Nε hin'yu 'be'a da zä di jua u, xing ran däte, bi 'yεn'a ra Jesús. ¹⁹ Nε ga 'da a n'da nin t'edi ngue gui xih yu ja'i 'bεpu dí yut'a n'da bu di manda Oja. Tengu'bu ga 'da a n'da ran sogui ngue gui xocpu di manda rá ts'edi Oja. Nε nu'a gui 'yεmbi hingui ho

ua ja ra ximhäi, nεpu mahεts'i da t'εmbi hingui ho a. Nε ngutho a gui 'yεmbi xun ho, nεpu mahεts'i da t'εmbi xun ho a, bi 'yεn'a ra Jesús.

²⁰ Pε nubüya, nu ra Jesús bi hεgähe hin ga mamhbe bu 'buh yu ja'i ngue gue'e a rá Thahni Oja, ngue ra Cristo.

Ra Jesús bi ma da tho nε da dambεni

²¹ Nε nu'a ra pa a, bi du'mi bi xije jatho da mba bu Jerusalén di unba bu u ma ngarpihe, ngue yu dác'yεi nε yu mbäja nε yu xänbate nijä. Nε bi xije da tho nε da dambεni 'bu ná hyupa. ²² Nε nubüya bi zixpu ma'ueni a ra Pedro nε bi zui, bi 'yεmbi:

—O guidí japi da bent'i i, damin yäni, bi t'εmp'a ra Jesús, bi 'yεn'a ra Pedro.

²³ Nε bi dā'a ra Jesús:

—Dami pøni gra zithu. Ní mba, nguetho gui εngui hin ga øt'ä a bi zän Oja. Hin'yu nin 'yomfεni tengu im bεn Oja, pε hønt'a im bεn yu ja'i guím bεni, bi 'yεn'a ra Jesús, bi t'εmp'a ra Pedro.

²⁴ Nε nubüya, bi 'yεngähe:

—Pε to'o gätho in nde da dengui i jatho hin da bεn'a rá pähä zεhe nε da hyät yun unbi madague'bu da tho. ²⁵ Nguetho nu'a to'o di huεczεhe rá te, da mba ma unbi rá te bu ja ran däte, pε nu'a to'o hingui su da thäcpa rá te nanguecä, da dñn'a ra te mazai a. ²⁶ Pε nu'bu n'da ra ja'i, madague da 'yøt'e rá mbeti 'be'a gätho i ja ua ja ra ximhäi, pε nte

ní mbatho 'b_u him bi pøh rá te. Nguetho njo'o n'da ra ja'i da zä da guzehe rá te, bi 'y_en'a ra Jesús. ²⁷ Nguetho nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, ne din jagä rá ts'edi ma Ta b_u mah_ets'i 'b_u bá pengä mahøn'a, ne gätho yúm 'behni ban 'yohe 'b_u bá _ecä. Ne i ja 'be'a ga undä nangue 'be'a bi 'yøt'a n'da ngu n'da y_u ja'i. ²⁸ Majuani dí xi ah_u, hinga gä gní tuh_u 'b_u bi du'mi di manda ma ts'edi ua, guecä dán ja'igä ua ja ra ximhäi, bi 'y_engähe ra Jesús.

17

N'da ran t'uti bi 'yøt' ra Jesús

¹ Ne nu'b_u mi tho i 'dato pa nu ra Jesús bi zix ra Pedro ne ra Jacobo ne ra Xuua, rán 'yoh_u ra Jacobo, ne bi mbähä b_u ja ra t'øhø. ² Ne nu'b_u mí zøm b_u, bim pä'a ra Jesús. Nu rá hmi bi hyät'i tengu'b_u ra hyadi, ne nu rá he bi t'axqui tengu'b_u ran nequi. ³ Ne nu' u ma mixädihe min 'yoh_u, bi nu bi zøm b_u ra Elías ne ra Moisés, bin ya_h ra Jesús.

⁴ Ne nu ra Pedro b_uya bi 'y_emp'a ra Jesús:

—Gra Hmu, x_un ho ngue dí 'b_uhmbe ua, ne ga høcähe hyu y_u t'angu. Nu n'da gam 'b_use, nu n'da dim 'b_uh ra Moisés, ne nu'a man'da dim 'b_uh ra Elías, bi 'y_en'a ra Pedro.

⁵ Pe nu'b_u mí ya ra Pedro, bi nequi n'da ra güi di fexni, ngue bi go'b_u, ne bi 'yø'a n'da ra nde bin ya b_u ja ra güi: “Guehna ma Ts'ant'ugä na,

emme dídi hu_ecä na ne dí nu-manho. Dami 'yøhm_u 'be'a i xi ah_u.” Gue'a bi man'a ra nde bi 'yøp_u.

⁶ Ne nu'b_u mí 'yø a ra nde u ma mixädihe 'bex bin danyahmu b_u häi ne bi nyetho nguetho bin su u. ⁷ Ne nu ra Jesús b_uya bi mba b_u mín danyahmu u ne bi 'y_embi:

—Dami ndanj_u, o guín suh_u.

⁸ Ne nu'b_u mi ndøx' u b_uya njom bi nu, pe hønt'a ra Jesús mí 'bäp_u.

⁹ Ne nu'b_u mam bá ep_u 'yu b_u ja ra t'øhø b_uya, bi 'y_en'a ra Jesús:

—Nuya njon gui xihmb_u 'be'a gá nuh_u b_u, jague'b_u dá thamb_enigä b_u 'b_u u xøn du, nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, bi t'emp' u.

¹⁰ Ne nu ma mixädihe b_uya bi 'yänni:

—Hanja i _en' u y_u xänbate nijä ngue m'bet'o thoho ba penc'a ra Elías, ne ja ba _e'a rá Thahni Ojä ngue ra Cristo b_uya, bi 'y_en' u.

¹¹ —Majuani im ma ngue m'bet'o ba _eh ra Elías di hoqui gätho. ¹² Pe dí xi ah_u, ya bi zøh ra Elías ne njon bi badi ngue gue'a. Pegue bi mba ma unbi ne bi mba ma upi, ne ngutho da t'ørcä ya, nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, bi 'y_en'a ra Jesús.

¹³ Ja bi b_u u ma mixädihe b_uya gue tengu'b_u ra Elías a ra Xuua Nxixy_u.

Nu ra Jesús bi hoc'a n'da ra sändqte

¹⁴ Nε nu'bu mi zom bu 'bah yu ja'i, bi zom bu n'da ran 'yohu bu mi 'bah ra Jesús, ne bi 'yεmbi:

¹⁵ —Gra Hmu, dami 'yorqui ts'a ran huεcate a ma ts'unt'u, jant'a thoho i sandate ne honbu go i so 'bu xo 'yagui. Ja'bu i so bu ja ra sibi, ne ja'bu i so bu ja ra dehe, honbu go hapu 'yo 'bu xon zandate. ¹⁶ Nε bá sigä bu mi 'bu u ni xädi, pe him bi zä bi hyäcra a ran u in 'youi, bi 'yεn'a ran 'yohu.

¹⁷ Nε bi 'yεn'a ra Jesús:

—Gyu ts'om'bäihü, hin gui εc'yεihü Ojä xun ho. Hangu yu pa ga töp'a thoho ahü ngue gui 'yεc'yεigahü, bi 'yεn'a ra Jesús. Bá si ni ts'unt'u guím ma, bi t'εmp'a ran 'yohu.

¹⁸ Nu'bu mi zopu büya, nu'a ra Jesús bi zu a ra zithu min 'youi, ne bi xifi da böni. 'Bex bi yan'a ra ts'unt'u büya.

¹⁹ M'bejua büya bin yahü u ma mixädihe a ra Jesús nubü däm 'busehe.

—Hanja him bi zä dá hongähe thi a ra zithu min 'youi a ra ts'unt'u, bi 'yεn'u.

²⁰ Bi dā a ra Jesús ne bi 'yεna:

—Him bi zä gä hyomhbu thi ra zithu, nguetho ts'utho gui εc'yεihü. Man'da zi ts'utho ni t'εc'yεihü xinda gue n'da rá hmudä ra c'u ngue εmme zicue. Nε nu'bu da zöni gui 'yεc'yεihü tengu n'da rá hmudä ra c'u, da zä gui xihmbu n'da ra t'ohö: "Dami 'uegue gui than nu n'danni," gui 'yεmfu, ne da 'uegue. Hin te gui hyεmfu 'bu majuani gui 'yεc'yεihü. Gätho xun hei i sä

gui 'yöthü, bi 'yεnje. ²¹ Pe nu'u 'da'u yu zithu tengu min 'youi a ra ts'unt'u, xun hei da hyon a thi u, pe hont'bu εmme hah rá mbai din yaui Ojä ne da 'yεt' ran ts'ihme n'da, da zä da hyon a thi u, bi 'yεngähe ra Jesús.

Ra Jesús bi ma mahon'a da tho ne da dambeni

²²⁻²³ Nε nu'bu män 'yohe bu ra häi Galilea, bi 'yεnje mahon'a a ra Jesús:

—Nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, dan dägä bu 'bah yu ja'i ngue da thogä. Pe ga thambeni 'bu ná hyu pa, bi 'yεn'a ra Jesús. Ne εmme bi du ma mbuigähe büya.

N'da ran t'anni to'o i jut ra mbeti nangue ra nijä

²⁴ Nε nu'bu má sømhbü bu ra hnini Capernaum a ra Jesús, bi t'εmp'a ra Pedro:

—Xi ni xänbätehu, ha hingui jut'a ra mbeti dí haxähe nangue ra nijä, bi t'εmbi.

²⁵ Bi dā a ra Pedro büya:

—Hahä i jut'i, bi 'yεmp'u.

Nε nubüya nu'bu mi yarpü ja ra ngu xín säya a ra Jesús, 'bex bi t'än'na ra Pedro:

—'Be'a guím bēni gra

Simón, ha ne'u yá t'uhni yu ts'ut'abi i jut'a ra mbeti ua ja ma häihü, uague hont'u yu ja'i thoho, bi 'yεn'a ra Jesús.

²⁶ Bi dā a ra Pedro:

—Nu'u yu ja'i thoho.

—Janangue'a hin män zähma'be ga jut'ä 'bu hingui jut'u yá t'uhni yu ts'ut'abi, bi 'yεn'a ra Jesús.

²⁷ —Pe ni mba bu ja ra dādehe, gui hyu'ts'a n'da ra

hua, ne gui xemba rá nde. Gui t̃m b̃u n'da ra mbeti, ngue'a x̃ot'a ga jut'ui a ra cota a ra nijã, n'dahma hin da b̃ẽman'ũ u i hãx ra mbeti, bi 'yẽn'a ra Jesús.

18

Ra Jesús bi ma to'o xtán h̃ets'i b̃u dán nu Ojã

¹ Ne x̃o dá änhde a ra Jesús:

—Xiya, to'o man'da x̃un h̃ets'i rán t'ẽdi b̃u na hnu b̃u di manda rá ts'edi Ojã, dá ẽmfe.

² Nu ra Jesús b̃uya bi zohna n'da ra t'ũhni ne bi g̃ats'i bi mbãmp'ũ made, ³ ne bi 'yẽnje:

—Majuãni dí xi ah̃u, nde'b̃u gui pãh ni mb̃uih̃u gui cohmb̃u tengu'b̃u gyũ t'ũhnih̃u, nu'b̃u hin'na hin gui sã gui c̃uth̃u b̃u di manda rá ts'edi Ojã 'b̃u, bi 'yẽnje. ⁴ Ne nu'a to'o da gohi tengu'b̃u ra t'ũhni ne da 'ỹot'e ngue hin'ỹu rá ts'edi, gue'a xtán h̃ets'i rán t'ẽdi b̃u na hnu b̃u di manda rá ts'edi Ojã. ⁵ Ne nu'a to'o da numanho n'da ra t'ũhni nangue ma thuhugã, nam b̃õni bi zingã b̃uya, bi 'yẽngãhe ra Jesús.

Ỹun t'ũt'ate i ja ua

⁶ —P̃e nu'b̃u 'bo'o di japi da 'ue a n'da ra t'ũhni ngue i ẽc'ỹeigui, x̃un utho ran unbi da nu. Man'da x̃un u xinda gue'b̃u da t'ẽrpa ra doj̃ni rá 'ỹuga ne da th̃õr̃p̃u ja ra dãdehe, bi 'yẽn'a ra Jesús.

⁷ —Nhuẽcate ah̃u nangue ỹam 'berate x̃un ngu da t'õt'ah̃u. Guehma gui nuh̃u u, p̃e í huẽhi maha to'o di 'ber'ah̃u, bi 'yẽna.

⁸ P̃e nu'b̃u gui ẽmh̃b̃u gue'a ni 'ỹeh̃u o gue ni guah̃u di 'ber'ah̃u gui 'ỹõth̃u ra ts'oqui, p̃e x̃un ho 'b̃u gui hỹej̃u gui 'ỹemh̃b̃u b̃u yatho. Nguetho man'da x̃un ho 'b̃u dan 'datho ni guah̃u o gue dan 'datho ni 'ỹeh̃u 'b̃u gã mba b̃u ja ra te mazã, xinda gue'b̃u di yoho ni 'ỹe o gue di yoho ni gua ne gui mba b̃u ja ra sibi njãm'b̃u da huẽt'i. ⁹ Ne nguetho 'b̃u gui ẽmh̃b̃u gue'a n'da ni dãh̃u di 'ber'ah̃u gui 'ỹõth̃u ra ts'oqui, p̃e x̃un ho 'b̃u gui hyãh̃mb̃u gui 'ỹemh̃b̃u b̃u yatho. Nguetho man'da x̃un ho 'b̃u dan 'datho ni dãh̃u 'b̃u gui c̃uth̃u b̃u ja ra te mazã xinda gue'b̃u di yoho ni dãh̃u ne gui mba b̃u ja ra sibi njãm'b̃u da huẽt'i, bi 'yẽn'a ra Jesús.

Ran t'uti nangue ra de'yo bim 'bedi

¹⁰ —Dami jamansuh̃u a gui õth̃u. Hin gui 'ỹõth̃u tengu'b̃u nte di muui u zicue, nguetho dí xi ah̃u nu yãm 'behni Ojã di jamansu u, ne zã i 'b̃õr̃p̃u ja rá hmi ma Ta b̃u mah̃etsi u yãm 'behni. ¹¹ Nguetho nugã, ngue dán jã'igã ua ja ra ximhãi, bá ẽcã ngue ga nyãnba yã te u x̃õm 'bedi nangue ỹu ts'oqui, bi 'yẽn'a ra Jesús.

¹²⁻¹³ —'B̃e'a guím b̃emh̃b̃u bi 'ỹõt'a n'da ran 'yoh̃u ngue mí si n'da ciento yã de'yo. Ne bim 'b̃e a n'da. Ha him bi hyon'a bim 'bedi. P̃e bi zõp̃u u goho 'dãte ma 'de'ma g̃õto b̃u mi sapaxi u, bi mba bi hyon'a bim 'bedi. Ne nu'b̃u mi d̃ĩni, man'da bin johya nangue'a, xinda gue'ũ mi'da ngue him bim 'bedi. ¹⁴ In jab̃u

ma Tah_u bí 'b_up_u mahçts'i, in ndepe xinga n'da dim 'bedi, madague'a hin te di muui b_u na hnu, bi 'y_çn'a ra Jesús.

N'da ran hocpi nangue y_u y_çc'y_çi

¹⁵ N_ç man'da ram hma bi man ra Jesús, bi 'y_çngähe:

—Nu'b_u n'da ni cuh_u b_u ja ram p_çti, 'b_u hinga gue'a da 'y_øt'e e, gui xi 'b_u gui 'b_us_çui, janangue'a da b_udi hingui ho a bi 'y_øt'e e, bi 'y_çngähe ra Jesús. N_ç nu'b_u bi 'y_ømanho a gui xifi, ya gá t_uha gá hocpa rá mb_ui a ni cu. ¹⁶ P_ç nu'b_u hingui _urpa ra güenda a gá xifi, gui six man'da o gue mí yoho y_u cu din testigo nangue'a guí mammi. ¹⁷ P_ç nu'b_u guexta'a him bi 'y_urpathoho ra güenda a guí mammi mah_øn'a, gui mam b_u ja ram p_çti b_uya. N_ç nu'b_u him bi 'y_urpa ra güenda a 'b_ç'a gá xihmb_u b_u, p_çgue gui 'y_øth_u tengu'b_u hin ni cuh_u a b_uya, bi 'y_çngähe ra Jesús.

¹⁸ —Maju_uni dí xi ah_u, nu 'b_ç'a guí _çmh_u hingui ho ua ja ra ximhäi, n_çp_u mahçts'i i t'_çmbi hingui ho a. N_ç ngutho a guí _çmf_u x_un ho, n_çp_u mahçts'i i t'_çmbi x_un ho a, bi 'y_çngähe ra Jesús.

¹⁹ —N_ç nu'b_u guí yohmi 'b_u n'dat'a guím b_çm_umi 'b_u ja a guí ähui ma Tah_u 'b_up_u mahçts'i, nu'a di 'da aui a gá 'yähui. ²⁰ Nguetho nu'b_u dim p_çti nangue ma thuhugä 'da, madague'b_u yoho o gue hyu, p_çgue dí 'bä i nde b_u, bi 'y_çn'a ra Jesús.

²¹ N_ç bi 'yän'na ra Pedro:

—Gra Hmu, xi'b_u ja 'b_ç'a da 'y_ørca n'da ra ja'i, hangu y_u nidi ga punbi. Ha x_øt'a yoto nidi, bi 'y_çn'a ra Pedro.

²² Bi d_u a ra Jesús:

—Hinga h_ønt'i yoto nidi, p_ç nde'b_u thocpa tho gui punbah_u, bi 'y_çn'a ra Jesús.

N'da ran t'uti a him bi punba rá mimb_çfiui

²³ —Janangue'a dí xi ah_u, nu'a nán ts'ut'abi Oja, i øt'e tengu bi 'y_øt'a n'da ra ts'ut'abi 'b_u mi 'y_urpa ra güenda hangu in dupate yám fäts'ih_u.

²⁴ N_ç nu'b_u mi nu rá s_øcu_u, 'b_çxgue bi manda ba ts'i a n'da ngue min dupate y_u millone thoho. ²⁵ P_ç nu'a ra ja'i, hin'y_u 'b_ç'a mi ja ngue xtán zä xtán gut'a min dupate. N_ç nu ra ts'ut'abi b_uya, mi nde xtá mbä a, n_ç y_u t'uhni, n_ç rá xisu mí 'b_up_u ja rá ngu, n_ç 'b_ç'a gä mi p_ç'ts'i, ngue da gut'a ndupate.

²⁶ N_ç nu'a ran 'yoh_u b_uya bin d_unyahmu n_ç nts'edi bi 'y_up ra mate a rá hmu: “Gra hmu, t_øcpi ts'_u, jante tho ga jut'i i.” ²⁷ Nu rá hmu b_uya bi hu_çc'a, n_ç bi punba a rán dupate n_ç bi th_øh p_uya. ²⁸ P_ç nu'b_u mi n_çxp_u, bin c'at'ui n'da rá mimb_çfiui xí hmit'i ts'_u ra mb_çti. Nu'a xí mba ma th_øgue b_uya, 'b_çxgue bim b_çnt'ate, bi b_çndba rá 'y_uga a bin c'at'ui, n_ç bi 'y_çmbi: “Curca a ma mb_çti guí tuc ya,” bi 'y_çmbi. ²⁹ N_ç nu'a rá mimb_çfiui b_uya bin d_unyahmu n_ç nts'edi bi 'y_up rá mate, bi 'y_çmbi: “T_øcpi ts'_u, jante tho ga jut'i i,” bi 'y_çmbi. ³⁰ P_ç nu'a xí mba ma

punbi him bi dɔ'mi, bi got'a fädi, ɛmbi din ofädi jague'bɔ da gut'a in dupate. ³¹ Nɛ nu yá mimbɛfiui bɔya ɛmmɛ bi bɛndumbɔi 'bɛ'a bi 'yɔt'a xí mba ma punbi, nɛ bi mba bi xi a rá hmu 'bɛ'a bi 'yɔt'a. ³² Nu yá hmu bɔya bi manda bá ts'i a ran 'yohɔ mahɔn'a nɛ bi 'yɛmbi: “Gra ts'om'bäi, nugä dá pun'ni i 'bɔ gmí 'yác ra mate, madague'a xɔn ngu guí tuqui. ³³ Nde'bɔ nɛ'e xquí huɛc'a ni mimbɛfiui,” bi 'yɛn'a rá hmu. ³⁴ ɛmmɛ bin cue a rá hmu, bi manda da jot'i gue'bɔ go bi gut'a gátho yɔ millone min dupatesɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús, 'bɔ mi man a ran t'uti.

³⁵ Din jabɔ da 'yɔt'ahɔ ma Tahɔ 'bɔpɔ mahɛts'i 'bɔ hin gui punbahɔ ni mijá'ihɔ ngue gátho ni mbaihɔ, bi 'yɛngáhe ra Jesús.

19

Man'da ram hma nanguie ran hyɛgui

¹ Nɛ nu'bɔ mi gua'a man ra Jesús, bi bɔm bɔ Galilea, bi hyax ra 'yu ni mba bɔ ra xɛqui Judea, 'danguadi ra dɔthe Jordán. ² Nɛ xɔn ngu yɔ já'i bi dɛnthoho nɛ bi hoqui xɔn ngu yɔ hyɛnni.

³ Nɛ nubɔya, bi zɔm bɔ'da ma ngɔrpihe ngue yɔ fariseo, bɔ mi 'bäh ra Jesús. Mí honi 'bɛ'a dí yápi, nɛ bi 'yɛmbi:

—Ha sä da hyɛh rá xisu n'da 'bɔ madí ts'ɔtho 'bɛ'a da 'yɔt'e, bi 'yɛn'a.

⁴ Nu ra Jesús bi dɔti:

—Ha hin gá nuhɔ bɔ ja rá m hman Ojá, ngue'bɔ rá

mbɔdi thoho ra ximhäi bi zän Ojá n'da ran 'yohɔ nɛ n'da rá xisu. ⁵ Nɛ i mam bɔ: “Nu n'da ran 'yohɔ him man da dɛn'na rá ta o rá mbe 'bɔ dim 'bɔhmi rá xisu, pɛ dim 'bɔhmi da gohi tengu'bɔ n'dan já'itho,” i ɛm bɔ ja rá m hma Ojá. ⁶ Janangu'e'a nu'bɔ n'da ran 'yohɔ i 'bɔhmi rá xisu, pɛ hingui yonjá'i bɔ na hnu, n'datho. Nɛ nu'a bi zän Ojá, dim 'bɔi tengu'bɔ n'dan já'itho, pɛ hin njon da bɛni din hyɛgui, bi 'yɛn'a ra Jesús, bi t'ɛmp'ɔ yɔ fariseo.

⁷ —Hanja gní 'yɛnje, nɛ nu ra Moisés bi ma da t'ɔt'a n'da rá sɔcuɔ ran xuni 'bɔ da hyɛh rá xisu n'da ran 'yohɔ, bi 'yɛn'a yɔ fariseo.

⁸ Xɔ bi 'yɛn'a ra Jesús bɔya:

—Gue'a bi 'yo't'a ra Moisés, nguetho ɛmmɛ xɔm mɛ ni mbaihɔ. Pɛ nu'bɔ rá mbɔdi ra ximhäi him mín jabɔ. ⁹ Nɛ dí xi ahɔ, nu'bɔ n'da ran 'yohɔ bi hyɛh rá xisu nɛ him mi 'yomt'ɛni a rá xisu, pɛ nu'bɔ bin thət'ui man'da ra xisu a ran 'yohɔ, ya i 'yomt'ɛni a bɔya. Nɛ nguetho 'bɔ n'da ran 'yohɔ din thət'ui n'da ra xisu bi thegui, nɛ a ra 'yomt'ɛni a bɔya, bi 'yɛn'a ra Jesús.

¹⁰ Nɛ nubɔya, dá ɛmbähe ra Jesús:

—Nu'bɔ hingui sä da hyɛh rá xisu n'da, man'da xɔn ho 'bɔ hin din thət'a n'da 'bɔ.

¹¹ Ra Jesús bi 'yɛna:

—Pɛ hinga gátho da zä din jabɔ, pɛ hɔnt'ɔ bi zän Ojá din jabɔ. ¹² Nguetho i 'bɔ i 'da ngue him bim 'bɔh rá xisu nguetho yɔ mbɛdi gue'bɔ go

mim 'bæi. Ne nu'u mi'da yan 'yohu him bim 'bæh yá xisu nguetho bi mbocpa u yá hmu. Ne nu'u mi'da, yá pähä zehë him bim 'bæh rá xisu nguetho gue'a í ts'änni ngue hin dim 'bæh rá xisu, ngue nte di hëni nangue rá 'bëfi Ojä mahëts'i da 'yøt'e. Nu'a to'o da bën'na ram hma na, gue'a da bā a, bi 'yæn'a ra Jesús.

Ra Jesús bi 'yäp rán japi Ojä nangue'u yu t'uhni

13 Ne nubaya bá ts'inba 'da yu t'uhni bu mi 'bæh ra Jesús, ngue'a mi hndepe da dospa yá yä yu t'uhni, ne da 'yäp rán japi Ojä nangue u yu t'uhni. Nugähe büya, dá hecpähe u yá ta u yu t'uhni ngue hin da thopu 'bä a ra Jesús. 14 Pe nu ra Jesús bi 'yænje:

—O guí hecpähu yu t'uhni ngue him ba thocua, pe dami jafu ba thocua, nguetho nu'u to'o di manda rá ts'edi Ojä, tengu'bu yu t'uhni u, bi 'yæna.

15 Ne bi dospa yá yä yu t'uhni büya ne bi 'yäp rá mfäts'i Ojä. Ne nu'bu mi jua a bi 'yøt'a ra Jesús, dá pøngähe bu büya.

N'da ra membeti bi nyqui ra Jesús

16 Ne man'da ra ts'unt'u bi mba bu 'bä a ra Jesús ne bi 'yæna:

—Hoga xänbate i, 'be'a nin ho da zä ga øt'ä ngue ga tìngä ra te, bi 'yæna.

17 Ra Jesús bi 'yæmp'a:

—Ha guím bëni 'be'a guí ma ngue guí engui xän hogui, nguetho hønt'a xän ho a Ojä.

Pe nu'bu guín nde gui tìn ra te, dami jä'ts'u yan t'ëdi.

18 —Nda'a nín t'ëdi, bi 'yæn'a ra ts'unt'u.

19 Bi dä'a ra Jesús:

—O guí hæcpa rá te ni mija'iui, o guí 'yomt'ëni, ne o guím pe, ne o guí man yu fëhni, ne gui numansu ni ta ne ni mbe, ne gui huëc ni mija'iui tengu'bu da guesë i, bi 'yæn'a ra Jesús.

20 —Gätho u xtá jä'ts'i gue'bu go mán t'uhni, 'be'a man'da di 'bedi ga øt'e, bi 'yæn'a ra ts'unt'u.

21 Nu ra Jesús bi 'yæmp'a:

—Nu'bu guí nde gui tìn ra te, ní mba bá pä 'be'a gätho i ja i, ne gui darpa yu hyoya a rá muui 'be'a gätho gá pä, ne din ja'a man'da di muui bu mahëts'i büya, ne nubaya ba ëhe gui tengui.

22 Pe nu ra ts'unt'u 'bu mí 'yø a bi xifi, ëmme bi du rá mbæi, nguetho ëmme xän ngu 'be'a gä mi ja, ne bi mbeng thoho büya.

23 Ne nu a ra Jesús büya:

—Majuqni dí xi ah, bi 'yæna, xän hëi da yærpu di manda rá ts'edi Ojä n'da ra membeti. 24 Dami 'yøhmbu mahøn'a. Man'da hingui hëi da yat'a ra camello bu ja rá gu ra 'yofani, xinda gue'a n'da ra membeti da yærpu di manda rá ts'edi Ojä, bi 'yænje.

25 Ne dá hyonya thohohe 'bu má øhmbe bi ma ra Jesús. “To'o maha da zä din yäni,” dán 'yëm zehëhe büya.

26 Bi hyërcähe ra Jesús ne bi 'yænje:

—Hin da zä da 'yøzεhe yu ja'i, pε nu'a Oja hingui hεmp'a da 'yøpα u yu ja'i.

27 Nu ra Pedro baya bi 'yεmp'a ra Jesús:

—Gra Hmu, nugähe dá socähe gätho 'bε'a mí pεts'ähe nε dá tεn'nahe, 'bε'a maha ga tīmhe ya.

28 Ra Jesús baya bi 'yεnje:

—Majuani dí xi ah, 'bu bin ja ma'da'yo mahεts'i nε ma'da'yo ra ximhäi, din ja ma ts'edi mixte, ga hup ja ma mεxa ga øt' ran ts'ut'abi, nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi. Nε ah gui 'dε'mayoho ah, 'darb ga huhmb, ga comhb ma ts'edigä, nε'ah ga juanbah ma mi israelh dy judíoh, bi 'yεngähe ra Jesús.

29 Nε man'da bi man ra Jesús, bi 'yεna:

—Nu'a to'o bi zoh rá ngu, o gue rán 'yoh o gue rán ju, o gue rá ta o gue rá mbe, o gue rá xisu o gue yá t'uhni bi zogui ngue bi dengui, o gue rá huahi, da dāha man'da xun ngu xinda guet'a n'da ciento nidi, nε a ra te mazai da hyani, bi 'yεngähe ra Jesús. 30 Pεgue nu' im bεni i 'bet'o dim 'bejua u. Pε nu' t'εmbi i 'bejua, dim 'bet'o u, bi 'yεngähe ra Jesús.

20

N'da ran t'uti bi 'yøt'a n'da ra mε'befi

1 Nε man'da ran t'uti bi man ra Jesús, bi 'yεna:

—Nu'bu bi 'yøt' ran ts'ut'abi Oja, din ja tengu bi 'yøt'a n'da ran 'yoh mí ja ra dāhuahi.

Midi 'yonba yu mbe'fi 'bu xudi thoho. 2 Nε 'bex bi xifi hangu da gu't'i, nε bi mba bu ja rá huahi u baya. 3 Nu'bu mbe guto xudi, xø i 'yo bu hnini a ra mε'befi mahøn'a, nε bi nu 'da yun 'yoh mí 'yotho bu nε bi mben bu ja rá huahi. 4 “Ní mbähä, gam pεhmb, ga jut'ah hangu dí nde ah gui tåhmb,” bi 'yεmbi. Nε bi mba u baya. 5 Nε nu'bu mi hyuxyadi, xø 'yo bu ja ra hnini mahøn'a ra mε'befi nε bi mbenh mi'da bu rá huahi. Nε'bu mi zøn'a hyu nde, xø bi mbenh mi'da. 6 Nε'bu mi zøn a cut'a nde, xø 'yo bu mahøn'a nε bi nu bu mi'da yu ja'i: “Hanja ngue xcán dethoh,” bi 'yεmbi. 7 “Nguetho njon bi xije ra 'befi,” bi 'yεn'u. Nε bi 'yεmp'u: “Ní mbähä bu ja ma 'be'figä gam pεhmb bu, ga jut'ah hangu dín ndegä ga jut'ah,” bi 'yεmbi. 8 Nu'bu min de baya nu ra mε'befi bi xi a rá ngarpa mbe'fi: “Dami zon'du yu mbe'fi, m'bet'o gui jut' m'bejua bi zøni,” bi 'yεmp'a. 9 Nε nu'bu mi mba nju't'i u xi zøm bu ja ra huahi 'bu cut'a nde, bin ju't'i tengu'bu gä ra pa xtím pεfi. 10 Nε nu'bu min ju't'u bi mbamxudi ra 'befi, bi bεni ngue man'da xtán dāha xun ho xinda gue'u n'da ora tho bim pεfi. Pεgue 'da'angu bi dāha. 11 Janangue'a bin cue u 'da 12 nε bi 'yεmp'a ra mε'befi: “Hanja ngue 'da angu gá jurcahe u m'bejua bi zøhø, nε ts'utho bim pε u. Pε nugähe, gätho ra pa dām pεhmb, madague'a xum pa

ra hyadi,” bi 'yεmbi. ¹³ Pε bi dāti, bi 'yεmp'a n'da mí 'bāpε: “Xi'e n'yø, nte man ts'o dá øt'e e. Ha hinga gue'a dá xi i dá jut'i i. ¹⁴ Dami hyān'a nin zābi, ní mba. Nugä, i ja ma pähä 'da angu ga jut'ahε ɱ rán zegui bi zøhø. ¹⁵ Ha hin'yε man t'εdi ga øt'ä a dín nde ga øt'ä nangu ma mbeti, uague guí sεya nguetho dá ørpa ran hocjā'i n'da,” bi 'yεn'a ra mε'befi bεya, bi 'yεn'a ra Jesús 'bε mi man a ran t'uti. ¹⁶ Nε ngubε din ja 'bε bin ts'ut'abi Ojā. Nu'ε m'bejua dim 'bet'o ε, nε nu'ε 'bet'o dim 'bejua ε. Xεn ngu bi zonhd Ojā, pε hinga gätho bi huahni, bi 'yεngähe ra Jesús.

Xø bi ma mahøn'a ngue da du nε da dāmbεni ra Jesús

¹⁷ Nε nu'ε mi ts'ut'ho ga sømhbe bε Jerusalén, dí 'yohe bε ja ra nguani. Nε bi gεgähe bε ma'ueni ts'ε a ra Jesús, dí 'dε'mayohohe, nε bi 'yεnje:

¹⁸ —Nuya ga mbähä bε Jerusalén. Nu'ε dá sømhbe bε, da mba ma dägä bε 'bεh yε hmumbäjä nε yε xānbate nijā, ngue da hyogä, guezä dán jā'igä ua ja ra ximhäi. ¹⁹ Nε di dägä bε 'bε ε him ma mijudíoε, nε din thengui nε da thεxcä nε di cuarcä bε ja ra za, ga tu bε, nε da t'ägui. Pε nu'ε ná hyupa ga thāmbεnigä, bi 'yεngähe ra Jesús.

Rá mbe ra Jacobo nε ra Xuua bi 'yāp rá mate ra Jesús nangue yú ts'unt'ε

²⁰ Nε nu'a rá mbe ra Jacobo nε ra Xuua, ngue yú ts'unt'ε ra

Zebedeo ε, bin dānyahmu bε ja a rá gua ra Jesús, in nde 'bε'a da 'yāpi. ²¹ Nε nu ra Jesús bi 'yεmbi:

—'Bε'a guí nde ga øt'e e, bi 'yεmbi.

—Dami 'yørcā ra mate ngue nu'bε guí 'yøt' ran ts'ut'abi, 'da xtí hyut'ε ma t'εhni, bi 'yεn'a ra xisu.

²² Bi dā a ra Jesús:

—Pε hin guí pādi 'bε'a nam bøn'a gā 'yāqui.

Nε bi 'yān'na ra Jacobo nε ra Xuua:

—Ha guí εna nε'auí guí hyät'ui guí nuuí ran εnbi tengu gan nugä, bi 'yεn'a ra Jesús.

Nε bi dā ε bεya:

—Hāha, ga hāt'be.

²³ —Majuāni maha, nε'auí guí nuuí ran εnbi tengu gan nugä, pε hingui sä ga 'da'a ran t'εdi guí ähmi. Pε gue'a ma Ta di un rán t'εdi to'o in ndepe 'da xtí hyutho 'bε dán ts'ut'abigä, bi 'yεn'a ra Jesús.

²⁴ Nε nugähe dí 'dεt'agähe bεya dán cue 'bε má øhmbε a 'bε'a bi man ε yoho. ²⁵ Nε gä bi zongähe ra Jesús dí 'dε'mayohohe, nε bi 'yεnje:

—Nu'ε yε ts'ut'abi ua ja ra ximhäi i øt' yá 'yεε to'o gätho di manda, nε tengu'bε magueε yú ts'edi ε. ²⁶ Pε nu'ahε hinga gue'a guí 'yøthε a. Pεgue gan 'yεε thohohε nangue ε mi'da 'bε guí nde din ja ni ts'ediε. ²⁷⁻²⁸ Nε nu'ahε 'bε guín nde gam 'bet'ohε, guí 'yøthε ngue hin'yε ni ts'ediε nε gan 'yεε thohohε, tengu thohogä ngue

dán ja'igä ua ja ra ximhäi, him bá ꝑcä dam hmugä, ꝑcä bá ꝑcä dan 'yꝑhægä ne ga dä ma te gan yaŋba yá te yꝑ ja'i, bi 'yꝑnje ra Jesús.

Yoho yꝑ xädä bi hoc'a ra Jesús

²⁹ Ne nu'buꝑ xø má nexhe buꝑ ra hnini Jericó, xꝑn ngu yꝑ ja'i bi denho na ra Jesús. ³⁰ Ne mí hupꝑ yoho yꝑ xädä buꝑ ja ra nden'yu. Nu'buꝑ mí 'yøde mba buꝑ ra Jesús, bi mbafi:

—Grá Hmu, rá m bom'бето i ra David, dami huꝑgä'be, bi 'yꝑn'ꝑ yꝑ xädä.

³¹ Ne nu yꝑ ja'i mín 'yohꝑ ra Jesús bi hꝑcpa ꝑ yꝑ xädä. ꝑcä man'da bi mba ꝑ, bi 'yꝑm mahøn'a:

—Grá Hmu, rá m bom'бето i ra David, dami huꝑgä'be, bi 'yꝑn'ꝑ.

³² Nu ra Jesús buꝑya 'buꝑ mí 'yø a man ꝑ yꝑ xädä, bi 'yänni:

—'Be'a guín nde ga øt'au, bi 'yꝑmp'ꝑ.

³³ Nu'ꝑ bi dät:

—Grá Hmu, xoga ma dä'be, bi 'yꝑn'ꝑ.

³⁴ ꝑmmꝑ bi huꝑc'a ra Jesús ꝑ, bi dárpa thoho yá dä, 'bex bi xoh yá dä ne bi den'na ra Jesús buꝑya.

21

Yꝑ ja'i bi 'yꝑspa a ra Jesús 'buꝑ mí yꝑrpꝑ Jerusalén

¹ Ne bi zøm buꝑ ja ra ndehnini Betfagé, nubꝑ ja ra nyuni Olivos, ne him ma yabꝑ ra hnini Jerusalén. Nu ra Jesús buꝑya bi mben'ndꝑ yoho ma mixädihe, ² ne bi 'yꝑmbi:

—Ní mbeꝑ nuꝑ ja ra t'ahnini, guehꝑnꝑ gua tꝑmꝑmi n'da ra buru in 'youi rá bꝑsi. Bá xocui, ne bá siui ua ꝑ. ³ Nu'buꝑ da t'ꝑn'au, 'be'a gui jahui, “Nu'a ra hmu da hyon'i ts'ꝑ ne 'bexgue ba sin'a thoho'be,” gui 'yꝑm thohoui, bi 'yꝑn'a ra Jesús.

⁴ Ne guehna bi man ra ꝑøngahyꝑ maya'buꝑ ngue din ja 'buꝑ mí 'yꝑna:

⁵ Gui 'yꝑmfꝑ yꝑ mꝑngu buꝑ Jerusalén:

“Dami nuꝑ ya ba ꝑcua ni hmuts'ꝑt'abihꝑ,

ne hin din 'yꝑts'i, ba hyux'a n'da zi buru thoho

bán 'youi rá bꝑsi,” gui 'yꝑmfꝑ, bi 'yꝑn'a ra ꝑøngahyꝑ maya'buꝑ.

⁶ Nu ma mixädihe buꝑya bi mba ne bi 'yøt'a bi xih ra Jesús.

⁷ Ne bá si ra buru ne'a rá bꝑsi, ne bi gꝑspa yá coto ne bi hyux'a ra Jesús buꝑya.

⁸ Ne nu yꝑ ja'i ꝑmmꝑ xꝑn ngu ꝑ bi denni ne bi mbøh yá coto buꝑ ja

ra 'yu ne yá pahni, ne yá paxi yꝑ za bi mbøcpa buꝑ ngue da

thopꝑ ra Jesús. Ne bi 'yꝑt'inde ra Jesús.

⁹ Ne nu'ꝑ i 'bet'o ne'ꝑ bim 'bejua bi mbꝑh na thuhu buꝑya, bi 'yꝑna:

—Mixte thoho rá ts'edi rá m bom'бето ra David. Ne xꝑn ngu rán jꝑpi in 'youi, nguetho bá ꝑhe nangue rá thuhu Ojꝑ, ra Hmu. Mixte thoho Ojꝑ mahꝑts'i, bi 'yꝑn'ꝑ yꝑ ja'i buꝑ ní mba.

¹⁰ Ne nu'buꝑ bi yꝑrpꝑ Jerusalén ra Jesús, gätho mi 'buꝑꝑ ja ra hnini bi hyonya thoho, ne bi 'yän'ndꝑ mín 'yohꝑ ra Jesús:

—To'o nín 'yohu na, bi 'yɛn'a.

11 —Guehna ra pɔngahya, ra Jesús, ra mɛngu Nazaret bu ra hãi Galilea, bi 'yɛn'a bi t'ãnni.

Bi hyɔn a thi u mim pã bu ja ra nijã ra Jesús

12 Nɛ nu'bu mi zɔm bu Jerusalén a ra Jesús bi yarpu ja rá dãnija Oja, bi hyɔn a thi gãtho u mím pã bu ne'u mín tai bu. Nɛ bi ndɔnpa yá mɛxa u midí pãh yu mbeti, nɛ bi buntpa yán thuts'i u mi pã yu ts'aha, nɛ bi 'yɛmp'u:

13 “I thø a ma ngu ngue da mba nthandegã bu,” i ɛn Oja, i ɛm bu ja rá m hma. Pɛ nu'ahu gá 'yɔrpadahu tengu'bu ra hyãdo gueru nín 'yãn'u yu bɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

14 Nɛ nu'bu mí 'bɛpu ja ra dãnija, xø bi zɔm bu mi'da yu xãdã, ne'u mi dogua. Nu ra Jesús bi hoc'u buya. 15 Pɛ nu yu hmumbãja nɛ yu xãnbate nija him bi numanho yán t'øt'e bi 'yøt'a ra Jesús bu. Nɛ bin cue 'bu mí 'yø a bi man'u yu t'uhni 'bu mí 'yɛna: “Majãpi rá m bom'betu ra David,” bi t'ɛmp'a ra Jesús:

16—Ha hin guí ø'a 'bɛ'a man yu t'uhni ngue i ɛ'ts'i i, bi t'ɛmp'a ra Jesús.

—Dí øcã a i man'u, bi 'yɛn'a. Pɛ xi ahã ha hin guím bɛmhbu a i mam bu ja rá m hma Oja ngue i ɛna:

Gá japi bi bɔmanho a i man u yu t'uhni 'bu i ɛ'ts'i i, bi t'ɛmp'a Oja 'bu mi t'ɛmbi, bi 'yɛn'a ra Jesús.

17 Nɛ bi zotpu u yu hmumbãja nɛ yu xãnbate, dá mbãcãhe a ra Jesús, bán oxãhe bu ja ra hnini Betania.

Ra Jesús bi japi da 'yot'a n'dara za

18 Nɛ nu'bu mí hyax buya, xø dá pengãhe a ra Jesús bu Jerusalén. Nɛ bin tumanthuhu bu 'yu. 19 Nɛ bi nu n'da ra za bu ja ra nden'yu, bi mba ɛna da dɛcpa n'da rán dät'ã. Pɛ hønt'u yá paxi mi ja. Nɛ bi 'yɛn'a ra Jesús:

—Nuya, njãm'bu din zãh nin dät'ã ya.

Nɛ 'bɛxgue bi 'yot'a ra za buya.

20 Nu'bu mán nuhe bi 'yot'a ra za, dá hyonya thohohe nɛ dá ãnhde ra Jesús:

—Hanja í 'yot'a n'dihi ra za, dá ɛmfɛ.

21 Bi dã'a ra Jesús:

—Majuãni dí xi ahã, nu'bu gui 'yɛc'yɛigahã xãn ho, nɛ n'dat'a guim bɛmhbu a rá ts'edi Oja, hinga hønt'a dá øt'ã sä gui 'yøthu, pɛ sä gui 'yøthu man'da xãn hɛi. Sä gui xihmbu nu ra t'øhø: “Dami 'uegue guin hyøzɛhe bu ja ra dejã,” gui 'yɛmfɛ, nɛ da 'ueh puya. 22 Nɛ nu Oja di 'da ahã 'bɛ'a gã guí äfu 'bu n'dat'a guím bɛmhbu a rá ts'edi Oja, bi 'yɛngãhe ra Jesús.

Bi t'ãn'na ra Jesús to'o bi un rán t'ɛdi

23 Nɛ nu'bu má sɔmhbe bu Jerusalén, xø bin xãnbate bu ja ra dãnija a ra Jesús. Nɛ xø bi mba bu yu hmumbãja nɛ mi'da ma ngurpihe, nɛ bi 'yãn mahøn'a:

—Hanja gní 'yòt'a njabũ. To'o bi 'da'a nin t'ɛdi, bi 'yɛn'ũ.

24-25 Bi 'yɛn'a ra Jesús bɔya:

—Nɛcã ga ân'nahũ to'o bi un rán t'ɛdi ra Xuua ngue bi 'yòt' ran xixyã. Hague Ojã uague yũ jã'i. Nu'bũ gui xijũ, nɛcã ga xi ahũ to'o bi 'dacã man t'ɛdi bɔya, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Nɛ bin 'yɛmzɛhɛ ɛ yũ hmumbãjã nɛ yũ xãnbate nijã:

—“Bɛ'a gue ga xihmbũ, nguetho nu'bũ ga ɛmfũ, “Ojã bi un rán t'ɛdi a ra Xuua,” nɛ da 'yɛna: “Hanja hin gá 'yɛc'yɛihũ thã.” 26 Nɛ nu'bũ ga ɛmfũ, “yũ jã'i thoho bi un rán t'ɛdi ra Xuua,” pɛ da zɛjũ yũ jã'i 'bũ, nguetho im bɛn ɛ ngue rá pɔngahyã Ojã a ra Xuua, bin 'yɛmzɛhɛ ɛ.

27 Janangue'a bi 'yɛmp'a ra Jesús:

—Hin dí pãhmbe, bi 'yɛntho ɛ.

Nu ra Jesús bɔya bi 'yɛna:

—Xínga guecã ga xi ahũ to'o bi 'dacã man t'ɛdi ga øt'ã a dí øt'ã, bi t'ɛmp'ũ.

Ran t'uti a yoho yũ ts'unt'ũ bi sih ra 'bɛfi

28 Nɛ man'da bi man ra Jesús, bi 'yɛna:

—Nu n'da ran 'yohũ mí 'bũ i yoho yú ts'unt'ũ. Nɛ bi 'yɛmp'a n'da rá ts'unt'ũ: “Ní mba bũ huãhi, bãm pɛfi,” bi 'yɛmbi. 29 Nɛ bi dã'a rá ts'unt'ũ: “Hin'na, hin ga mba,” bi 'yɛntho. Pɛ m'bejua bin 'yomfɛni ts'ũ nɛ bi mba bim pɛfi. 30 Nɛ'a man'da rá ts'unt'ũ bi xifi da mba mahøn'a. “Hãha, ga mba,” bi 'yɛna. Pɛ him bi mba, bi 'yɛn'a

ra Jesús. 31 Nɛ xø bi 'yãn'ndũ yũ xãnbate nijã:

—Nuya, dami xiqui nangue ran t'uti dá xi ahũ, nda'a ní ts'unt'ũ ngue njuãntho bi 'yòt'a rá pãhã rá ta, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Nu'ũ bi dãti:

—Masque nu'a ra ts'unt'ũ him mi nde da mba 'bũ ra mbudi, gue'a njuãntho bi 'yòt'a rá pãhã rá ta, bi 'yɛn'ũ.

Nɛ nubɔya bi 'yɛn'a ra Jesús:

—Guehma majuañi dí xi ahũ, nu yũ ziyate hyãcahãi nɛ yũ xisu 'yomt'ɛni, man'da da yũrpũ di manda rá ts'ɛdi Ojã, pɛ nu ahũ hin gui cãthũ bũ. 32 Nguetho nu'bũ mi xi'ahũ a ra Xuua Nxixyã, bi xãn'nahũ a ra 'yu xãn ho, nɛ nu ahũ hin gá 'yɛc'yɛihũ. Pɛ nu yũ hyãcahãi nɛ yũ xisu i 'yomt'ɛni, man'da go bi 'yɛc'yɛi ɛ nɛ bi pãh yú mbui. Nɛ nu'bũ gmí nuhũ ɛ, nɛ guexta'a hin gá nde gá pãh ni mbuihũ, bi t'ɛmp'ũ yũ hmumbãjã nɛ yũ xãnbate nijã.

Rán t'uti yũ ts'om'bãi mbɛfi

33 Nɛ bi 'yɛm mahøn'a ra Jesús:

—'Yøhmbũ ts'ũ man'da ran t'uti ga xi ahũ. Mí 'bũ a n'da ran 'yohũ mi ja rán uãndãt'ã, nɛ bi føt'e, nɛ bi hyø a n'da ra ngu guerpũ da thɛmp' yũ guindãt'ã. Nɛ bi mbã'ma n'da ra jãdo xãn hɛts'i, da ndɛx'ũ da nu rá hãi.

Nɛ nubɔya bi hmit yú hãi ɛ 'da yũ mbɛfi, nɛ bi nde bi mba n'danni a ran 'yohũ bɔya. 34 Nɛ nu'bũ mi ts'utho din ja yãn dãt'ã, bá pehn'i 'da yú 'yɛhɛ da duspa ɛ yãn dãt'ã,

nguetho gue'a án yáhu a, ngue di un'ni ts'ü 'bé'a da bøm bñ. ³⁵ Pε nu'ü yñ mbefi bi bent'ü yám 'behni a ra hmu. Nu'a n'da bi mbemthoho. Nu'a man'da bi hyotho. Nε nu'a man'da, bi hyøta dotho a. ³⁶ Nε xø mahøn'a, bá pehn mi'da xñn ngu yá 'yçhe ngue xtan duspa yán dät'ä a rá mbeti ran uandät'ä. Pε nu'ü yñ mbefi xø bi bent mahøn'a 'bñ mi zørñ ü, nε 'da'angu bi t'ørpe tengu bi t'ørpa ü mbudi bi zørñ.

³⁷ Nε nubüya bá pen'na rá ts'ant'ü zehε a rá mbeti ra huáhi. Bi bñni: “Masque da numansu na ma ts'ant'ü.” ³⁸ Pε nu'bñ mí nu ba εpñ rá ts'ant'ü, nu yñ mbefi xø bi bñn'ü: “Nuna, rá ts'ant'ü zehε, da gohmi ra häi na 'bñ bi du rá ta. Pε mbähä ga hohñ, janangue ga cosehñ ra häi büya.” ³⁹ Nε bi bent büya, bi zixpñ ma'ueni nε bi hyo, bi 'yçn'a ra Jesús.

⁴⁰ Nu ra Jesús bi 'yän'ndü mí 'bäpñ:

—Xi'bñ da mbasε na ra hmu, 'bé'a da jap'ñ yá mbefi 'bñ, bi 'yçmp'ñ.

⁴¹ Bi dā ü büya:

—Masque da hyo ü yá mbefi, nguetho εmme yñ ts'om'bäi ü, nε nu rá häi büya di hmit'ü i pädi da gu't'a ra renta 'bñ bi zøn ra pa da gu't'i, bi 'yçn'ü.

⁴² Nε xø bi 'yçm büya:

—Ha njäm'bñ gá nuhñ bñ ja rá m hma Ojā a ram hma i çna: Nu'a ra do bi bñnt'ü yñ gādo 'bñ mi hyøh ra ngu,

gue'a ra do man'da mahy-
oni, tengu thoho yñ
guangu.

Gue'a bi zän Ojā a,
nε gui hyonya thohohñ,
i çm bñ rá m hma Ojā, bi 'yçn'a
ra Jesús.

Nε gue'a i mam bñ nangue a
rá Thahni Ojā ngue ra Cristo.
⁴³ Janangue'a dí xi ahñ, Ojā
him bi numanho a gá 'yøthñ
nε da thñn'nahñ a ra 'béfi
bñ di manda rá ts'edi Ojā,
din t'un'dñ mi'da ngue da
'yøt'manho a ra 'béfi gmí øthñ.

⁴⁴ Nε nu'a ra do bi mba ma
bñnt'i, tengu'bñ n'da ra xñndo i
ti bñ ja ra 'yu. Nε hønt'a go to'o
da dāng bñ ja ra do, din tñni,
nε hønt'a go to'o da zε'ma ra
do, 'bexgue da 'yçt'i, bi 'yçn'a
ra Jesús.

⁴⁵ Nu'bñ mi 'yø'a bi man a
ra Jesús, bi bñ ü yñ fariseo nε
yñ hmumbäjä, gue guesε ü bi
'yøt'ü bi sifi. ⁴⁶ Nε mí nde
'bexgue xtām bent'a ra Jesús,
pε him bi bent'i, nguetho mi
su ü yñ jä'i, ngue mi çn'ü, rá
pøngahyā Ojā a ra Jesús.

22

*N'da ran t'uti ngue ran
thqti*

¹ Nε xø bi thoqui bi xänba yñ
jä'i nangue yñn t'uti thoho bi
man a ra Jesús, nε bi 'yçmp'ñ:

² —Nu'a ní manda rá ts'edi
Ojā, i t'øt'e tengu bi 'yøt'a
n'da ra ts'üt'abi. Nu'a ra
ts'üt'abi bi zän'na n'da ra ngo
'bñ min thqta n'da rá ts'ant'ü.

³ Nε bi mben'dñ yám 'behni
ngue ba sinba yá amigo, pε
him bi nde bá çhe. ⁴ Nε xø
bi mbehn mi'da, bi 'yçmbi:

“Dami xihmbu ma amigo ba ehe, nguetho ya dá hoc ran ts'ihme. Dá manda bi tho 'da man dani xun zaqui ne ya gátho mahoqui, i en'a ra hmu, gui 'yemfu.” Ne gue'a bi man u yúm 'behni. ⁵ Pe him bi 'yurpatho ra güenda u yú amigo, ne bi mba da huahi a n'da, nu man'da bi mba bám pätho, ⁶ ne nu'u mi'da bi bent thoho yúm 'behni ne i then-thoho ne bi hyo u. ⁷ Nu'bu mí 'yø a bin ja, emme bin cue ra ts'ut'abi buya, bi mbenh yú dofai bá ho u yu hyote ne bi 'yump'a yú hnini. ⁸ Ne bi xih mahøn'a u yúm 'behni: “Nuya him bá e'u ma amigo nguetho hing yún sähba ba ehe. ⁹ Ni mbähä bu ja yu 'yu ne gbá sihu ua hont'a go má ja'i gba tihmbu bu, nguetho ya ma hoqui 'be'a da zi ua ja ran thäti.” ¹⁰ Nu yúm 'behni buya bi mba bu ja yu 'yu ne bá pen bu ja ran thäti to'o gátho bin c'athu bu, pe hinga mfädi 'bu yu ts'om'bäi o gue yu hocjä'i 'da. Ne bi yuru ja rá ngu ra ts'ut'abi yu jä'i.

¹¹ Ne nu ra ts'ut'abi buya bi yuru mbo da nu u yu jä'i bi zøm bu. Ne bi nu n'da ran 'yohu ngue him mi he u yú he i the 'bu in ja n'da ran thäti. ¹² Ne bi 'yæn'a ra ts'ut'abi buya: “Xi'i grán 'yohu, hanja gá cat'ua ne hin guí he yún säui da the ua ja ran thäti,” bi 'yembi. Pe nu ran 'yohu him bi zä bi däti. ¹³ Ne bi 'yemp'u yú 'yehé ra ts'ut'abi: “Dami turpahu yú gua na ran 'yohu ne yú 'ye, ne gui 'yenthu bu ja ra 'bexui. Din zøm bu ne

din guxpu yú ts'i u,” bi 'yæn'a ra ts'ut'abi, bi 'yæn'a ra Jesús. ¹⁴ Nguetho xun ngu i ts'ohni pe hinga gá yún sähbu ngue da yuru, bi 'yæna.

N'da ran t'änni nangué ra renta bi t'än'na ra Jesús

¹⁵ Ne nubaya bi mba u yu fariseo. N'danni bá nyæse u, bi hyoni 'be'a dí ucpa ra Jesús ngue di yäpi. ¹⁶ Janangué bi 'behn pu 'buh ra Jesús u mi'da yú mifariseohu, ne mi'da ma ngurpihe mi ten'na ra ts'ut'abi Herodes. Nu'bu mi zøm bu, bi 'yæn'u:

—Grá xänbate, dí pahmbe gátho majuani guím ma, bi 'yemp'a ra Jesús u. Ne guí u a majuani rá 'yu Ojä, ne hin guí su 'bu da hnumanho i ogue hin'na, bi 'yæn'u. ¹⁷ Pe dín ndehe gui xije ts'u 'be'a guím beni. Ha din theui yún t'ædi Ojä ngue dí juthe ra renta a ra ts'ut'abi Roma in ts'ut'abi ua, uague hin'na.

¹⁸ Pe nu ra Jesús bi badi 'be'a mim ben'u ngue in nde da dñi 'be'a dí yäpi. Janangué'a bi 'yembi:

—Emme guidi yorpahu a guím bémhbu. Hontho guí nde gui sägdahu. ¹⁹ Xi ni mbeti gní jut ni rentahu, ga nugä, bi 'yæn'a ra Jesús.

Bi un'na ra mbeti buya. ²⁰ Ne nu'bu mi nu a ra mbeti, bi 'yæn'a ra Jesús:

—To'o rá hmi na i cuat na ra mbeti, ne to'o rá thuhu mán t'o'ti ua, bi 'yæn'a ra Jesús.

²¹ —Rá hmi ra ts'ut'abi Roma ne rá thuhu a, bi 'yæn'u.

Nu ra Jesús buya bi 'yemp'u:

—Nu'a rá mbeti ra ts'ut'abi gui unhd_u a. Nu'a xin rá mbeti Ojã, gui unhd_u Ojã a, bi 'yɛn'a ra Jesús.

²² Nɛ nu'b_u mí 'yø a bi man ra Jesús, bi hyonya thoho _u ngue mi nde xtí yapi. Nɛ xø bi mbatho _u.

N'da ran t'änni gue'b_u bi dambɛni _u xøn du

²³ Nɛ m'bejua b_uya xø bi zøm b_u 'da ma ngurpihe ngue y_u saduceo. Nu'_u him mi ɛc'yɛi ngue da dambɛni _u xøn du, nguetho mi ɛn'_u, nu rá mbui n'da, ma zã dim 'be 'b_u bi du. Nɛ nu'_u bi 'yän'na ra Jesús, bi 'yɛmbi:

²⁴ —Xänbate i, dí m bɛnthohe ran t'ɛdi bi man ra Moisés, ngue nu'b_u da du n'da ran 'yoh_u, 'b_u 'b_uh rá xisu, nɛ hin ním 'b_u a n'da rá t'uhni 'b_u mi du, nu'a rán 'yoh_u din thätui a rá xisu a ra du, nɛ nu'b_u dim 'b_uh rá mbudi t'uhni, da t'ɛmbi rá t'uhni a xí du. ²⁵ Pɛ mí 'b_ucua yoto yän 'yoh_u midín 'yoh_uzɛhɛ _u. Nu'a ra mbudi n'yoh_u bin thätui n'da ra xisu, pɛgue bi du n'dihi a ran 'yoh_u. Nɛ hin ním 'b_uh yú t'uhni 'b_u mi du, janangue'a bi zinba rá xisu a rán 'yoh_uzɛhɛ. ²⁶ Pɛ nɛ'a guexta'a bi du n'dihi, nɛ hin ní dñtho rá t'uhni a ra xisu 'b_u mi du. Janangue'a xø bim 'b_uhmi a man'da rá mbegue. Nɛ bin ja gue'b_u go mi dät'i bim 'b_uhmi gätho _u yú mbegue a ra xisu. ²⁷ M'bejua b_uya nɛɛ ra xisu bi du, bi 'yɛn'_u. ²⁸ Nuya, dami xije 'be'a din ja 'b_u majuañi da dambɛni _u xøn du, ngue guí mamhb_u.

Nda'a nín 'yoh_u da 'yɛmbi rá xisu a ra xisu, nguetho gätho yoto bim 'b_uhmi, bi 'yɛmp'a ra Jesús 'b_u mi denthoho _u.

²⁹ Bi dät'a ra Jesús:

—Nu ah_u guidí 'bethoh_u, nguetho hin guím bɛmh_u 'be'a mam b_u ja rá t'ohni Ojã, nɛ xín guí pãhmb_u rá ts'ɛdi Ojã. ³⁰ Nu'b_u bi dambɛni _u xøn du, ya him man ja ran thäti, pɛgue dim 'batho tengu yám 'bɛhni Ojã mahɛts'i, bi 'yɛn'a ra Jesús.

³¹⁻³² Nɛ nangue'a ram hma ngue da dambɛni _u xøn du. Ha hin gá nuh_u b_u ja rá t'ohni Ojã 'be'a bi ma nangue _u ma ndu mbombøtah_u 'b_u mi 'yɛna: “Nugã drá Ojãgã, nu ra Abraham nɛ ra Isaac nɛ ra Jacob, i ɛc'yɛigui,” bi 'yɛn Ojã. Ngub_u im ma nguetho guexta'a i 'b_uh yú mbui _u, bi 'yɛn'a ra Jesús.

³³ Nɛ nu'_u y_u jã'i 'b_u mí 'yø a bi man ra Jesús, bi hyonya thoho a bi xifi 'b_u mi xänbi.

Ra Jesús bi ma nda'a nín t'ɛdi man'da mahyoni

³⁴ Nɛ nu mi'da ma ngurpihe ngue y_u fariseo, 'b_u mi nu hin'y_u man'da sä da man'_u y_u saduceo, bin 'yänzɛhɛ 'be'a mí sä ngue dí yap'a ra Jesús. ³⁵ Nu'a n'da ra xänbate nangue _u y_u fariseo b_uya, bi 'yän'na ra Jesús:

³⁶ —Xänbate i, bi 'yɛna, nda'a rán t'ɛdi Ojã hñchi thoho ga øt'ähe.

³⁷ Bi dã a ra Jesús b_uya:

—Nu'a ran t'ɛdi i ɛna: “Gam bɛmh_u Ojã ngue gätho ma mbuih_u, nɛ gätho ma jã'ih_u,

ne gätho man 'yomfɛnihu.”
 38 Guehna ran t'ɛdi i 'bet'o
 na, nangue u gä mi'da yan
 t'ɛdi. 39 Ne'a ɛna: “Dami
 huɛc ni mijä'ihu tengu bu gní
 huɛczɛhe ni jä'ihu.” Guehna
 ná yoho ran t'ɛdi guexta'a
 mahyoni na. 40 Ne nu'bu
 gá 'yøthu ya yoho yan t'ɛdi,
 tengu'bu gá jashu gätho yán
 t'ɛdi ra Moisés ne yám hman
 yá pøngahya Oja, bi 'yɛn'a ra
 Jesús.

To'o rá 'yu a ra Cristo

41 Ne guexta'a mi 'bäpu yu
 fariseo, 42 ne bi t'ɛmp'u buya:

—'Be'a guím bɛmhbu, to'o
 rá 'yu a ra Cristo, rá Thahni
 Oja, bi 'yɛmp'u, bi 'yɛn'a ra
 Jesús.

Bi da u yu fariseo buya:

—Nu rá Thahni Oja, rá m
 bom'beto ra David a, bi 'yɛn'u.

43 Ne xø bi 'yɛn'a ra Jesús:

—Pe ne guesɛ ra David bi
 'yɛmbi rá hmu a ra Cristo 'bu
 hin ním 'bai, nguetho bi 'yɛna:

44 Nu Oja bi 'yɛmp'a ma
 Hmu:

“Hyucua ja man 'yɛi ga con-
 hui ma ts'edi gue'bu go
 dá tapä gätho u man
 sɛihɛ ngue gui manda
 u buya,” bi t'ɛmp'a
 ma Hmu, bi 'yɛn'a ra
 David, 'bu mi bɛnba rá
 Hogandähi Oja 'be'a bi
 ma.

45 Hanja i ɛmbi rá hmu ne
 xin rá m bom'beto a rá Thahni
 Oja, ngue ra Cristo, bi 'yɛn'a
 ra Jesús, bi 'yɛmp'u.

46 Ne hin'yu 'be'a bi zä
 dí dätí, janangue'a him

man'dandí bi zä da 'yän'ndu
 yu fariseo buya.

23

*Bi man ra Jesús 'be'a nam
 bøn'a øt'u yu fariseo ne yu
 xänbate nijä*

1 Ne nu ra Jesús bi xi u yu jä'i,
 necähe buya:

2—I ja yán t'ɛdi da xän'nahu
 u yán t'ɛdi ra Moisés u yu
 xänbate nijä ne yu fariseo.

3 Dami 'yøhmbu 'bu i xän'nahu
 u, pe hin gui 'yøthu tengu

yán t'øt'e i sänzɛhe, nguetho
 'dan'yo thoho gä mi'da i øt'e.

4 Ne xan hɛi i xi ahɛ gui 'yøthu,
 tengu'bu n'da ra 'bɛni xan huɛ
 i xi ahɛ gui tuxhu, pe nuse'u

xíngui ts'u in nde da 'yøt'a i
 sän zɛhe. 5 Ne hønt'a i honi

da hnumanho yán t'øt'e i ørpu
 'buh yu jä'i. Janangue'a di

cuat yá dɛ yán t'ɛdi Oja ngue
 xan ndoho ne i pät' yá 'yɛ, ne

ɛmme di ho di hoc yán zädi yá
 nyampahni. 6 Ne ɛmme di ho rá

mbudi din sihmɛ bu i t'øt' yan
 ts'ihmɛ; ne di ho da mipu ja

ran thuts'i mahoqui bu ja ra
 nijä. 7 Ne ɛmme di ho da t'ɛspa

'bu din zɛnguate. Ne i honi da
 t'ɛmbi yá xänbate u. Høntho in

nde da hnumansu.

8 Pe nu ahɛ o gui ndehu
 da t'ɛn ahɛ gyu xänbatehu,
 nguetho høngdä ni Xänbateju

ngue drá Thahnigä, ne nu'ahɛ
 guidín cuhu, bi 'yɛngähe ra

Jesús. 9 Ne hin gui 'yɛmfu
 ni tahu 'da u i 'bucua ja ra

häi, nguetho nu'a ni Tahu bí
 'bupu mahɛts'i a. 10 Ne xín gui
 ndehu ngue da t'ɛn ahɛ gyu
 hmuhɛ, nguetho guecä drá

Thahni Oja ngue ra Cristo, ni Hmuj. ¹¹ Nu'a to'o din 'yεhe thocho nangue yá mijá'ih, pe gue'a man'da xtán hεts'i b_u dá nu Oja a. ¹² Nguetho nu'a i øt'e ngue x_un hεts'i, man'da zi cuε b_u dá nu Oja a, pe nu'a i øt'e ngue hingui hεts'i, pe man'da xtán hεts'i b_u dá nu Oja a, bi 'yεn'a ra Jesús.

¹³ Ne nub_uya bi 'yεmp'u y_u xänbate nija ne y_u fariseo:

—Huēhi maha ah_u, gy_u xänbateh_u b_u ja ra nija, ne gy_u fariseoh_u, εmme guidí yorpah_u a guím bεmh_u, nguetho gá xihmb_u u mín nde xtán y_urp_u di manda rá ts'edi Oja, ngue xquí 'yuth_u ra 'yu, pe ne tengu'b_u gá corpa zehεh_u ra goxthi, nguetho 'dan'yo thocho gá xänbah_u. Neε ah_u hin da zä gui cuth_u b_u, bi 'yεn'a ra Jesús.

¹⁴ Huēhi maha ah_u, gy_u xänbateh_u ne gy_u fariseoh_u, εmme guidí yorpah_u a guí øth_u. Sä nya'a guí y_uh_u Oja b_u ja yá ngun y_u xisu xøn du yá ndø, ngue guí εmh_u guí äf_u rá m fäts'i Oja u, pe ne guí h_uspah_u 'be'a bi zopa yá ndø. Janangue'a man'da x_un øtho ran _ubi gui nuh_u.

¹⁵ Huēhi maha ah_u, gy_u xänbateh_u ne gy_u fariseoh_u, εmme guidí yorpah_u a guí øth_u. Säti thocho gán 'yoh_u høn_u go hap_u ne yatho gá mbähä, ngue gá sømhb_u b_u 'b_u u i th_unde yá oja zehε, ngue gá xihmb_u da den'na nin xädi_u. Pe nu'a to'o bi den'nah_u man'da gá jaf_u bim

'bedi, ne 'da gdí mbähä b_u ja ran _ubi mazai, bi 'yεmp'u.

¹⁶ Huēhi maha ah_u, gy_u ng_urp_uih_u, pegue tengu'b_u gy_u xädäh_u ne guí xihmb_u u guí xänbah_u: “Nu'b_u ja 'be'a bi ma n'da ra ja'i, ne bi ndønba rá thuhu ra nija, hingui jatho di ja'ts'a,” guí εmf_u. “Pe nu'b_u bi ndønba a rá oro i ja b_u ja ra nija, i jatho di ja'ts'a bi ma,” guí εmh_u. ¹⁷ Gy_u 'y_uamb_uih_u ne gy_u xädäh_u. Guí εmh_u man'da di muui ra oro xinda gue ra nija, pegue hin'na maha nguetho gue'a ra nija ní t'εmbi x_un ho a ra oro i ja b_u, bi 'yεn'a ra Jesús. ¹⁸ Ne guí εmh_u: “Nu'b_u ja 'be'a bi man a n'da ra ja'i, ne bi ndønba rá thuhu ran ts'äya b_u ja ra nija, guí εmh_u hingui jatho di ja'ts'i. Pe nu'b_u bi ndønba rá thuhu ran t'unni i høxp_u ja ran ts'äya, ya ra ts'oqui a b_uya 'b_u him bi ja'ts'i,” guí εmh_u. ¹⁹ Gy_u 'y_uamb_uih_u, tengu'b_u gy_u xädäh_u. Guí εmh_u man'da di muui u y_u 'bøts'e i ja b_u xinda gue ran ts'äya. Pegue hin'na maha, gue'a ran ts'äya ní t'εmbi x_un ho u y_u 'bøts'e bí ja b_u. ²⁰ Nguetho nu'a bi ndønba rá thuhu ran ts'äya b_u ja ra nija, hinga hønt'a ran ts'äya, pe gätho í ndønba rá thuhu 'be'a gätho høxp_u. ²¹ Ne nu'a to'o bi ndønba rá thuhu ra nija, hinga hønt'a ra nija bi ndønba rá thuhu, pe ne a rá thuhu Oja bi ndønbi, nguetho rá ngu Oja a ra nija. ²² Ne'b_u n'da bi ndønba rá thuhu mahεts'i, pe hinga høn b_u mahεts'i bi

ndøni, pε nε a rá thuhu Ojā bi ndønbi, nguetho bí 'bupε Ojā bε mahęts'i.

23 Huęhi maha ahε gyε xānbatehε nε gyε fariseohε, εmme guidí yorpahε a guí øthε. Hin njām'bε gá pumbęnihε gá hyaxhε bε ja ra nijā a ná 'det'a yú 'yęthi yε tǔhε bi bøxpε ja ni huąhihε, tengu bi man ra Moisés, pε gá pumbęnihε ε yęn t'ędi man'da mahyoni, ngue i ęna: “Da gdí numanhohε ni mijā'ihε, nε din ja nin huęcatehε, nε gui 'yęc'yęihε Ojā.” Guehya nde'bε man'da gan ęhya gui 'yøthε, madague'bε gui thoqui gui 'yøthε ε mi'da.

24 Pε gá 'yøthε tengu'bε gám fāhmbε ngue xínga n'da ra 'uę i sä di uąshε 'bε ja a guí sihε, pε nu'a go ra fani nε man'da go hin gá nuhε 'bε gmí tuthε a, nguetho hin guí pąhmbε nda'a nín t'ędi man'da xęn ndoho.

25 Huęhi maha ahε gyε xānbatehε nε gyε fariseohε, εmme guidí yorpahε a guím bęmhbε. Gá 'yęmhbε xęn hotho ahε, pε gá 'yøthε tengu'bε n'da ra baso bi mba m'berpe bε maxøts'e, pε hinga nεpε mbo. Nε tengu'bε n'da ra mbohi høn bε ní ndi a häi bi 'berpe, nε guín jahε bε nguetho εmme i yuh ni mbaihε nangue ram fę nε ran ts'iyate. 26 Gyε xädāhε, nde'bε gui 'yøthε tengu'bε nεpε mbo bin sät'i n'da ra mbohi, nε majuąni xtán ho ahε buya, bi 'yęn'a ra Jesús.

27 Huęhi maha ahε gyε xānbatehε nε gyε fariseohε, εmme guidí yorpahε a guím bęmhbε. Nε guín jahε tengu'bε ra jādo bε ja ran 'yāgui ngue xęn t'axi maxøts'e, nε mahotho, pε nubε mbo, yupε yε do'yodu nε gá mi'da xęn xątho. 28 Guín jahε bε. Nubε na nu ahε yε jā'i, ęna xęn ho ahε. εmme guidí yorpahε a guím bęmhbε nε εmme yuh ran ts'o ni mbaihε, bi 'yęn'a ra Jesús.

29 Pε í huęhi maha ahε gyε xānbatehε nε gyε fariseohε. Guidí yorpahε a guí øthε. Gá hocpahε yú jādon'yāgui ε yú pøngahyā Ojā maya'bε bi hyo nim bombøtahε, nε'ε yú jādon'yāgui ε guí εmfε yε hocjā'i gá hocpahε.

30 Nε sä guí ęmhbε: “Nu'bε di 'bāhmbε ε 'bε mi hyo yú pøngahyā Ojā ε mam bombøtahε, nε xcá uthε ngue hingui ho a bi 'yøt'e, nε xcá 'uethohε,” guidín 'yęmfε. 31 Janangue'a gadín juąnzehεhε ya ngue yú 'yε ahε yε hyote. 32 Dami juahmbε a ra 'bęfi bi 'yut'ahε nim bombøtahε, bi 'yęn'a ra Jesús.

33 Tengu'bε gyε pozahε. Hin da zā gui 'dahmbε bε ja ra sibi njām'bε i huęt'i. 34 Nguetho, nu'bε ba pęn'nahε ma pøngahyā nε ma xānbate, hin gui simanhohε ε, gui hyohε ε 'da, nε gui cuathε bε ja ra za ε 'da, nε gui fęhmbε ε 'da bε ja ni nijāhε. Nε εmme gui ęcpadahε ε 'da 'bε i 'yo bε ja ni hninihε. 35 Nε nangue a gui 'yøthε, tengu'bε gá

hyosεh_u u_u gä y_un hocj_a'i bi tho gue'b_u go rá mb_udi ra ximhäi, 'b_u mí tho ra Abel ngue man ra hocj_a'i ne asta gue'b_u mi tho a ra Zacarías, rá ts'unt'_u ra Berequías, gá hyoh_u b_u ja rá goxthi ra nijä. ³⁶ Majuq_uni dí xi ah_u, tengu'b_u ni ts'oqui zehéh_u u_u gä y_un thote i jatho ya, ne da ts'än'nah_u ran unbi nangue u_u, bi 'y_uñ'a ra Jesús, bi t'εmp'_u y_u xänbate nijä ne y_u fariseo.

Bi huεc'_u y_u mεngu Jerusalén ra Jesús

³⁷ Ne nub_uya bi xi a n'da ram hma u_u y_u mεngu b_u Jerusalén, bi 'y_umbi:

—εmme dí m b_uñ ah_u gy_u mεnguh_u Jerusalén. Nzäi guí hoh_u y_u pōngahy_u, ne guidí bat'adoh_u u_u mi'da ba p_un'nah_u Oj_u. Ne x_un ngu y_u nidi dí m b_uñgä xcá p_ut'ah_u xcá jamansu ah_u, tengu'b_u n'da ra sumf_u di p_ut y_u t'ahni ne i comp' rá hua, p_u nu'ah_u, hin gá ndeh_u xcá ja ah_u b_u, bi 'y_uñ'a ra Jesús. ³⁸ Dami nuh_u ya, nu ni hninih_u tengu'b_u ya njongui 'b_up_u ya, ³⁹ nguetho hin gui nuj_u mah_un'a jaque'b_u bi z_un ra ora ba pengä ua ne gui 'y_uscah_u. “Majäpi a ba εhe nangue rá thuhu ma Hmuh_u Oj_u,” gui 'y_uñj_u, bi 'y_uñ'a ra Jesús.

24

Bi ma ra Jesús da guah ra d_uñij_u

¹ Ne nub_uya, nu ra Jesús 'b_u mi b_um b_u ja ra d_uñij_u, dá

utähe 'b_uε'a gä mí ja b_u ja ra ngu.

—Mahotho ua, dá εmfe.

² P_uε nu ra Jesús bi 'y_uñje:

—Guí nuh_u ngue mahotho i ja ua, p_uε gätho da mba nso't'i, ne xínga n'da ra do din t_ucua ngue hin da mba ma juadi, bi 'y_uñ'a ra Jesús.

M'bet'o din ja y_u hmεpya 'b_u ran zεgui

³ Ne dá ne xähe dá mbähmbe b_u ja ra nyuni Olivos. Ne ní mip_u ra Jesús dá ändähe 'b_u njom mí øde, y_u xädigähe:

—Dín ndehe gui xije nda'a ní pa din ja a gäm mam b_u ja ra nijä. 'B_uε'a ní hmεpya din ja 'b_u guá pengui mah_un'a ne'b_u ran zεgui ra pa, dá εmfe b_uya.

⁴ Ne bi 'y_uñgähe ra Jesús:

—Damim fähmb_u 'dahma njon da hyä ah_u. ⁵ Nguetho x_un ngu y_u hyäte ba εhe da 'y_uña: “Nugä, guecä, rá thah-nigä Oj_u, drá Cristogä,” da 'y_uñ ah_u. Ne x_un ngu da hyät'_u nangue ra fehni da man u_u.

⁶ Ne nu'b_u gui 'y_uhmb_u ngue din ja y_u s_ui, o gue'b_u gui 'y_uhmb_u i ja b_u ja 'da y_u hnini ya, p_uε o guín suh_u, nguetho jatho din ja u_u. Ne nu'b_u bin ja u_u, xínga gue'b_u rán zεgui'b_u.

⁷ Nguetho da ndants'_u 'da y_u ts'ut'abi din s_uhmb_u u_u y_u mí ts'ut'abih_u, ne da ndanc'_u 'da y_u hnini din s_uhmb_u mi'da y_u hnini. Ne x_un ngu y_u nidj_u din ja ra thuhu, ne ra d_ugεhε, ne din ja y_u 'y_uamhäi b_u ja y_u xεqui ua ja ra ximhäi.

⁸ P_uε nu'ε, y_u mb_udi thoho y_un unbi din ja u_u.

⁹ Ne da mba ma dä ah_u ne da ts'ix ah_u ngue din

ʌn'nahʌ, nɛ da tho ahʌ 'da ahʌ. Nɛ gātho yʌ jɑ'i da zan ahʌ nguetho guí tɛngahʌ. ¹⁰ Nɛ nu'ʌ 'da mí ɛc'yɛigui, m'bɛjua da 'uesɛ. Nɛ guesɛ ʌ di dā ʌ ma 'yɛc'yɛi da mba ma ʌnbi. ¹¹ Nɛ dim 'bʌi xʌn ngu yʌ hyāte pɔngahyɑ nɛ xʌn ngu yʌ jɑ'i da hyāt'ʌ. ¹² Nɛ nangue a ran ts'o xtá ngu, him ma din ja yʌn huɛcate ʌ 'da. ¹³ Pɛ nu'a da hyāt'i gue'bʌ go ran zɛgui, da dɑhɑ dim pɔ a. ¹⁴ Nɛ gātho na ndoho ra ximhāi da hma 'bɛ'a da zā dí yʌrpʌ di manda rá ts'ɛdi Ojɑ n'da. Nɛ gātho yʌ jɑ'i 'dahma 'dan'yo bʌ na yɑ da sifi, nɛ nubʌya, gue'a ra pa ran zɛgui a bʌya, bi 'yɛn'a ra Jesús.

¹⁵⁻¹⁶ Nu ra pɔngahyɑ Daniel maya'bʌ bi ma ngue din ja n'da ran ts'o di ts'oni gātho. Janangue'a nu'bʌ gá nuhʌ da mbʌdi din ja bʌ ja ra dɑnija a, dami 'dahmbʌ bʌ ra xɛqui Judea, ní mbähä bʌ ja yʌ dɑpo. Nguetho nts'utho ran ʌnbi din jabʌ. ¹⁷ 'Bex gui mbähä. Nu'bʌ gdi tɔhmbʌ bʌ maxɔts'e ra tɔcangu, hin gui cʌthʌ mbo ra ngu ngue gui hyɑxhʌ 'bɛ'a di ja bʌ. Dami 'dathohʌ. ¹⁸ Nɛ nu'bʌ gdi 'bähmbʌ bʌ ja ni huɑhihʌ, hin 'bɛ gui mbähä bʌ ni ngumhbʌ ngue gba cɑ ni xi'yohʌ. Dami 'dathohʌ. ¹⁹ Huɛcate ʌ yʌ xisu in hɑt'ʌhni ʌ yʌ pa ʌ, nɛ'ʌ i 'bʌh yú 'uere, nguetho xʌn hɛi thoho da 'da ʌ. ²⁰ 'Yäfu rá mate Ojɑ hinga gue'ʌ yʌ pa xtan sɛ din ja ahʌ ran 'dagui, nɛ xinga gue'bʌ ra pa ran ts'äya, nguetho i man ʌ yʌn t'ɛdi hinga yatho gan 'yohʌ a

ra pa ran ts'äya. ²¹ Dami 'yäfu rá mate Ojɑ, nguetho nu'a ran ʌnbi din ja, hin jɑm'bʌ n'dandɪ xɔn ja gue'bʌ go rá mbʌdi ra ximhāi. Nɛ nu'bʌ ya bin ja, hin man'dandɪ din ja a ran ʌnbi tengu a. ²² Nɛ nu Ojɑ da zänba thoho ʌ yʌn ʌnbi din ja nangue a di huɛc'ʌ xí huahni. Nu'bʌ hin'na, njon da bongui.

²³ Nu'ʌ yʌ pa ʌ, “Dami nuhʌ ua, i 'bäcua ra Cristo,” da 'yɛn ahʌ. Nɛ nu'ʌ mi'da da 'yɛn ahʌ: “Dami nuhʌ i 'bähmʌ ra Cristo.” Pɛ o guí ɛc'yɛihʌ ʌ. ²⁴ Nguetho xʌn ngu yʌ hyāte dim 'bʌi, sä da 'yɛn'ʌ: “Guecä, rá thahni Ojɑ, drá Cristogä,” sä da 'yɛn'ʌ. Nɛ xʌn ngu da 'yɛna ngue dim pɔngahyɑ nangue Ojɑ, nɛ da 'yɔt' yʌ hyonya nt'ɔt'e nɛ yʌ hmɛpya ngue da nde da hyāt yʌ jɑ'i. Nɛ da hyoni 'bɛ'a da zā dí hyāt'ʌ xí huahn Ojɑ. ²⁵ Nuya gātho dá xi ahʌ guepʌ da zā gui pɑhmbʌ 'bɛ'a din ja. ²⁶ Janangue nu'bʌ da 'yɛn ahʌ: “Ní mbähä, bí 'bäpʌ ma'ueni a ra Cristo,” da 'yɛn'ahʌ, pɛ o guí pähä. O gue da 'yɛn'ahʌ: “Bá cʌthʌ ua, i 'bäcua ra Cristo,” da 'yɛn'ahʌ, pɛ o guí cʌthʌ bʌ. ²⁷ Nguetho nu'bʌ bá pengä ua mahɔn'a, nugä ngue dán jɑ'igä ua ja ra ximhāi, dan jagä tengu rán nɛqui ra huei ngue dam 'bathogä gātho ra ximhāi. ²⁸ Nɛ tengu i ɔt' yʌ pada, ɛmmɛ di pɛti bʌ 'bɛn ʌ xʌn du, din jabʌ a ran ts'ɛmbi din ja bʌ 'bʌ ʌ yʌ ts'om'bäi.

'Bʌ bá peng ra Jesús

29 Nε xø bi thoqui bi man ra Jesús nε bi 'yεna:

—Nu'bu bin ja a ran unbi buya, him man di nεc ra hyadi nε ra zana, nu'u yu sø 'buru mahεts'i da dāgui. Gātho bí ja bu mahεts'i gā di 'beh yú ts'edi u. 30 Nε nubaya di nεqui bu mahεts'i ra hμεpya nanguēcā ngue dán ja'igā ua ja ra ximhäi, nε gātho yu hnini ua ja ra ximhäi din su. Nε da nugui ba εcā bu ja yu güi, dan 'yo'be ma ts'edi tate thoho, mixte thoho, bi 'yεn'a ra Jesús. 31 Nε nts'edi din ya ra thaxi. Nε ba penhdā yām 'behni Oja di peti gātho u bi huahn Oja, gā na ndoho ra ximhäi.

32 Guim bεmhbu 'be'a dí øthu ua ma häih u dyu israelu, ngue nu'bu dí nuhu bi mbudi dim puh yú mbui 'da yu za, ya dí pahmbu mi ts'utho ba εpu yú pa ra pa'ye. 33 Nε ngutho 'bu guín nuhu bin ja gātho ya yun unbi dí xi ah u, gui pahmbu buya ngue mbe rán zεgui. 34 Nε majuani dí xi ah u, di 'butho ua 'da ah u'bu bi mbudi din ja. 35 Nu ra ximhäi nε mahεts'i da zøni da gua u, pε nu'a mam hmangā njam'bu da gua a.

36 Pε njongui pađi nda'a ní pa din ja a dí m mangā ya, xinga gue'u yām 'behni Oja mahεts'i nε xinga guengā rá Ts'unt'ugā Oja dí pađi, pε hønt'a Oja ma Ta i pa a ra ora din ja.

37 Nε tengu thoho bin ja 'bu mí 'buh ra Noé, ngutho din ja 'bu bá pengā mahø'n'a, nugā ngue dán ja'igā ua ja ra

ximhäi. 38 Nu yu pa u ngue'bu mi ts'utho din ja ra dambant'i, nu yu ja'i mi 'buhmbu ra Noé hønt'a ran ts'ihme mim bēni nε hønt'a ran thāti mí honi, gue'bu go mí yurpu ja ra mbosa ra Noé. 39 Nε him bi 'yurpa ra güenda a bi sifi ngue din ja ra 'ye, jague'bu mi mbuh ra 'ye, nε bi yuh ra dehe ua ja ra häi nε gātho bi gua u. Nε din jabu 'bu bá pengā mahø'n'a, guecā dán ja'igā ua ja ra ximhäi. 40 Nε dim 'bu i yoho yun 'yohu bu ja a ra huahi, nu'a n'da da mba nts'its'i nε man'da da ts'opu. 41 Nε'bu di cum bu ja n'da ra ngu yoho yu xisu, nu'a n'da da mba nts'its'i nε nu man'da da ts'opu.

42 Janangue'a dí xi ah u, o guí tonspah u ra t'aha, nguetho hin guí pahmbu 'be'a ní ora ba ε a ni hmuh u. 43 Nu'bu n'da ran 'yohu xtám bađi nda'a ní xui xtán yurpu yu bε bu ja rá ngu, xtín äthā, xtán dø'mi, nε hin xtá japi xtá nyurpu ja rá ngu ngue da bεpi 'be'a i ja bu. Pε hingui pađi 'be'a ní pa, janangue'a i tø'mi gātho yu pa. 44 Janangue'a dí xi ah u, damin säh u nguetho ts'urpu thoho ga søcā, guecā dán ja'igā ua ja ra ximhäi, ngue ra ora njongui tøcpā ga søcā, bi 'yεn'a ra Jesús.

Rán t'uti ra hogambefi nε ra ts'om'bāi mbefi

45-46 Nε xø bi 'yεna:

—Dami 'yøthu tengu'bu gyu hogambefihu. Nu'a ra ngurpambefi 'bu xun ho i øt'e, nε nu'bu da mba n'danni rá

hmu da zopu ja rá ngu, da 'yot'e tengu'bu i 'buse bu rá hmu. Ne nu'bu bá penc'a rá hmu, bi nu bi jamansu rá 'befi, ne xan ngu ran japi da nu a buya. ⁴⁷ Majuani dí xi ah, nu'a ra ngurpambefi, man'da din t'un ra ts'edi, ne 'be'a gátho i pe'ts'a rá hmu di jamansu a. ⁴⁸ Pe nu'bu ra ts'om'bái a ra ngurpambefi, ne im beni ngue him 'be ba penc'a rá hmu, ⁴⁹ ne di unba yá 'yeh ne i tenthoho yu mihni, ⁵⁰ ts'arpu thoho ba penc'a rá hmu n'da ra pa ngue hinguí pa a ra ngurpambefi. ⁵¹ Ne nubuya din t'un'na n'da ran unbi xan uho, ne n'dat'a ran unbi da nuhu u di yorpa a im beni. Ne din zom buya ne din guxtpu yá ts'i bu ja ran unbi mazai, bi 'yén'a ra Jesús.

25

N'da ran t'uti nangue yu hmute xti hyun yun thati

¹ Ne xø bi 'yena:

—Nu'bu bi 'yot' ran ts'ut'abi Oja, din ja tengu bin ja 'bu min ja n'da ran thati. Nu'a to'o gá bin sä, bi thopu mbo, pe nu'u him bin sä, bi gopu thi u. Nu'bu min ja ran thati, 'det'a yu hmute bi mba, ena xtín hyumhbu u din thati. Ne bá the yá bombilla mi tøm'ma ran 'yohu din thati. ² Pe nu'u cat'a yu hmute yu 'yambui u, ne nu'u mi cat'a bin 'yomfëni u. ³ Ne nu'u yu 'yambui him bi dux man'da ra sibi ngue xta xirpa yá bombilla 'bu bin the a po bu. ⁴ Pe nu'u bin 'yomfëni, bi dux yá sibi ngue

da xirba rá bombilla 'bu bin the a po bu. ⁵ Ne nu'a ran 'yohu him 'be bi zøm bu. Ne nu yu døm'mate bi zah ra t'aha u. ⁶ Nu'bu made ra xui bi 'yø a n'da ra nde bi 'yena: “Ya ba ecua ran 'yohu, ndanshu, ba thahmbu,” bi 'yena. ⁷ Gátho bi ndang buya ne bi hoc yá sibi u. ⁸ Pe nu'u yu 'yambui, bi 'yemp'u bin 'yomfëni: “Daje ts'u ni sibihu nguetho i nde da huët ma bombillahe,” bi 'yén'u. ⁹ Pe bi da u bi dux yá sibi: “Hin da zä, nguetho nu'bu ga 'da ahe go da huët' ma sibihu 'bu. Pe xan ho 'bu gui mbähä gba tämhbu.” ¹⁰ Pe nu'bu mi mba ba tän ra sibi, 'bexgue bi zøm bu a ran 'yohu din thati. Ne nu'u yu hmute bi dux yá sibi bi yurpu mbo ngue da nu ra ngo ran thati, ne 'bex bi mba njut'i ra goxthi buya. ¹¹ Ne nu'bu mi zøm bu u xí mba bá tän ra sibi, bi nu ngue njut'i tho ra goxthi, ne bi mba u, bi 'yén'u: “Gra hmu, grá hmu, dami xoqui,” bi 'yén'u. ¹² Pe nu'a ra hmu bi dat'u: “Hin dí padi to'o ah,” bi 'yëmbi, ne him bi xocpi, bi 'yén'a ra Jesús.

¹³ Ne bi 'yénje ra Jesús buya:

—Gue'a dí xi ah, nde'bu gan äthahu nguetho hin gui pahmbu a ra pa ba pengä ua, gucä dán ja'igä ua ja ra ximhäi, bi 'yén'a ra Jesús 'bu mí 'yengähe.

N'da rán t'uti yu 'yeh bi ts'ocpa ra mbeti

¹⁴ Ne man'da ran t'uti bi man ra Jesús, ne bi 'yena:

—Nu'bu bi 'yot' ran ts'ut'abi Oja, da 'yot'e tengu bi 'yot'a n'da ran 'yohu'bu mi zon'ndu yu 'yehē, bi 'yan'na rá mbeti xí zocpi. Nguetho nu'bu mí mba n'danni n'da ra häi, bi zon'ndu yu 'yehē da zocpa rá mbeti.

¹⁵ Nu n'da rá 'yehē bi zocpa cat'a mahuahi ngue di pepi; ne nu man'da, yo mahuahi bi zocpa a; ne nu man'da bi zocpa n'da mahuahi. Bi unni hangu xot'a di pepi n'da ngu n'da. Ne bi mba buya. ¹⁶ Ne nu'a bi unni cat'a mahuahi, bi pepi ne bi dah mi cat'a mahuahi. ¹⁷ Ne'a bi unni yomahuahi, yomahuahi xo bi dapi. ¹⁸ Pe nu'a bi un'na n'da mahuahi, bi mba bá cat'a häi a rá mbeti xi un'na rá hmu.

¹⁹ Ne him 'be bá penc rá hmu. Pe nu'bu mi zohō bi zon'ndu yu 'yehē mahōn'a ngue da nu 'be'a xí 'yot'u.

²⁰ M'bet'o bi zōn'a xín t'unni cat'a mahuahi, ne bi dāp'a rá hmu cat'a mahuahi ngue rá mbeti zehē rá hmu. Ne xo bi un'na xí dāha ngue mi cat'a mahuahi, ne bi 'yēmbi: “Grá hmu, i ja ua ni mbeti, nehna cat'a mahuahi dá taha,” bi 'yēmbi. ²¹ “Xun ho,” bi 'yēn'a rá hmu. “Nu'i grá hogambēfi,” bi t'ēm buya. “Xun ho gá 'yōrpa a ts'utho dá 'da i, janangue'a ga 'da i man'da xun ngu ya. Bá thocua mbo 'dat'ua dan johyau,” bi 'yēn'a rá hmu.

²² Ne xo bi zōm bu man'da xí unni yo mahuahi, ne bi 'yēna: “Grá hmu, i ja ua ra mbeti gá 'daqui, nehna mi yomahuahi dá taha i ja ua,” bi 'yēmp'a

rá hmu. ²³ Ne nu'a rá hmu buya bi 'yēmbi: “Xun ho, grá hogambēfi, xun ho gá 'yot'e, madague'bu hingui ngu dá 'da i, nuya man'da xun ngu ga 'da i. Bá thocua mbo 'dat'ua dan johyau,” bi 'yēmbi. ²⁴ Pe nu'bu mí zōm bu a xi hyān'a n'da mahuahi, bi 'yēmp'a rá hmu: “Grá hmu, mí paçá ngue hin'yu nin huçcate ne nzai guí honi 'beru gdí hyānba rá mbeti yu ja'i ne gui hyānba yu huahi u 'da. ²⁵ Janangue'a dá pes' thoho a gá 'daqui, dí su gui sūqui 'bu xcá 'betho, ne i ja ua ni mbeti gá 'dac ya,” bi 'yēna. ²⁶ Ne nu'a rá hmu buya bi 'yēmbi: “Gra ndōdānhyēi, hingui ho gá 'yot'e ngue hin gá pep'a ra mbeti. ²⁷ Nu'bu guí pađi ngue dí numanhogā ga taçá, sá xquí hmi a ra mbeti ne xtán dah rán zābi, ne hin xtím 'beh pūya,” bi 'yēn'a rá hmu. ²⁸ Ne bi 'yēmp'u mi'da yu 'yehē mí 'bāpū: “Hyānba na ra mbeti, dami un'na bin t'unni 'det'a mahuahi. ²⁹ Nguetho nu'a bim pēfi xun ho, man'da xun ngu din t'unni. Pe nu'a him bim pēfi, pē da thānba a zi ts'u mí pē'ts'i. ³⁰ Ne nuna ra ts'om'bāi mbēfi na, bá hōthū bu ja ra 'bexui guēpū din zom bu ne din guxtpū yu ts'i,” bi 'yēn'a ra hmu buya, bi 'yēn'a ra Jesús 'bu mi man na ran t'uti. Ne njabu din ja 'bu bi 'yot'a ran ts'ut'abi Oja.

Ran t'uti nangu ran ts'ēmbi da t'ōrpa yu ja'i

³¹ Ne bi 'yēm mahōn'a ra Jesús:

—Nu'b_u bá pengä, nugä
 ngue dán ja'igä ua ja ra
 ximhäi, dam mixtegä, dan
 ts'ut'abigä; dan 'yohe yám
 'behni Oja ne ga hup_u ja ma
 mexa ngue din ja ma ts'edi
 x_un ho. ³² Ne dim peti gätho y_u
 ja'igä na ndoho ra ximhäi b_u
 ga hucä. Ne gätho ga huan'd_u
 tengu ot'a n'da ra mbände'yo,
 ngue n'danni ga fä'b_u y_u de'yo
 ne n'danni ga fä'b_u y_u denzu.
³³ Ne nu y_u de'yo ga fämp'_u
 ja man 'yei ne nu y_u denzu
 ga fämp'_u ja ma gäha. ³⁴ Ne
 ga fämp'_u dim 'bäp_u man 'yei:
 “Ba f_hmb_u ua, bi jap'ah_u Oja.
 Ga 'da ah_u ra ts'edi án ts'anni
 ngue gui hyämhb_u gue'b_u
 go rá mbädi ra ximhäi,” ga
 fämp'_u. ³⁵ “Nguetho gá 'daj_u
 ra hm_e 'b_u mán tumanthuhu;
 ne gá 'daj_u ra dehe 'b_u mán
 tuthe; ne gá säyagah_u 'da ah_u
 'b_u mán 'yo b_u n'danni ni
 hninih_u. ³⁶ Ne gá 'daj_u ma he
 'b_u gmí nuh_u hin'y_u ma hegä;
 ne gá nuc 'b_u mán hyenni, ne
 gá zenguagah_u 'b_u mán ofädi,”
 ga fämp'_u, bi 'y_en'a ra Jesús.
³⁷ Ne da 'y_enc'ü: “Grá Hmu,
 'be'a ní pa dá ot'ahe a guím
 ma. Hin dím b_emhbe ngue
 gán tumanthuhu n'dandj ne
 gamá 'uj_n ahe. Ne hin dím
 b_emhbe ngue gán tuthe ne
 xcá 'da ahe ra dehe. ³⁸ Ne
 hin dím b_emhbe 'b_u xcamá
 säya ahe, ne xcá 'da ahe ni
 he. ³⁹ Ne hin dím b_emhbe 'b_u
 gamán hyenni o gue gamán
 ofädi ngue xcá nu ahe,” da
 'y_engui. ⁴⁰ Ne nugä drá
 hmuts'ut'abigä, ga fämp'_u b_u
 ya: “Majuani dí xi ah_u, nu'a

ran ho gá 'yörpah_u n'da ma
 cuh_u, madague'a nte di muui
 b_u na hnu, p_e guécä gá 'yörca
 a,” ga fämp'_u b_uya, bi 'y_en'a ra
 Jesús.

⁴¹ —Ne nub_uya, nugä drá
 hmuts'ut'abigä, ga fämp'_u
 'bäp_u ja ma gäha: “Dami
 'uehmb_u ua ja ma hmi, ní
 mbähä b_u ja ra sibi njäm'b_u
 da hu_et'i, ngu_ep_u dá sänni din
 z_o a ra z_ith_u ne y_u miz_ithuh_u.
⁴² Nguetho dán tumanthuhu
 ne hin gá 'uj_n, ne dán tuthe,
 ne hin gá sithegah_u, ⁴³ ne hin
 gá säyagah_u 'b_u mán 'yo b_u
 n'danni, ne hin te má he gá
 'daj_u 'b_u gmín nuh_u hin'y_u ma
 hegä; ne hin gá nugui 'b_u mán
 hyenni, ne hin gbán nuj_u 'b_u
 mán ofädi,” ga fämp'_u. ⁴⁴ Ne
 nu'ü da 'y_engui: “Grá hmu,
 'be'a ní pa dá nu ahe ngue
 gán tumanthuhu o gue gán
 tuthe o gue gán 'yo b_u n'danni
 ra hnini. Ne 'be'a ní pa dá
 nuhe hin mí he ni he; o gue
 xquín hyenni o gue xcamín
 ofädi,” da 'y_en'ü. ⁴⁵ P_e nugä
 drá hmuts'ut'abigä, ga fämp'_u
 b_uya: “Majuani dí xi ah_u, n'da
 ma cu madague'a nte di muui
 b_u na hnu, 'b_u hin gá 'yörpah_u
 ran ho, necä hin gá 'yörcah_u
 ran ho,” ga fämp'_u. ⁴⁶ Ne nu
 b_u ya da nu ran anb_i mazai.
 P_e nu'ü bi 'y_ot' ran ho din ja ra
 te mazai ü, bi 'y_en'a ra Jesús.

26

*Nu y_u ngürpi bi ma da bent'
 ra Jesús*

¹ Ne nu'b_u mi gua a bi man
 ra Jesús, bi 'y_engähe:

² —Nuya man yopa thoho di 'bedi ngue din ja ra d̄ampeti a ran d̄abaxjua, ne nub̄aya da mba ma d̄ägä ngue da mba ma cuatigä b̄u ja ra za, guecä dán ja'igä ua ja ra ximhäi, bi 'ȳengähe ra Jesús.

³ P̄e nu'̄u ma nḡurpihe ngue ȳu hmumbäjä, ne ȳu x̄änbate nijä, ne ȳu d̄ac'yei, bim peti b̄u mbo rá mbä't'i rá ngu ra Caifás, nu'a mi hmumbäjä a ra j̄eya a. ⁴ Ne bi nȳasē u, bi ma nda'a ní f̄ehni da xi a ra Jesús ngue da bent'i da hyo. ⁵ Ne bi ma, 'be da gua a ra d̄ampeti, ja da tho a. Nguetho bi zu d̄in junth̄u ȳu ja'i mi 'yo b̄u ja ram peti.

N'da ra xisu bi hocpa rá nḡoc'yei ra Jesús

⁶ Ne nu'b̄u mi mbeng b̄u ra hnini Betania a ra Jesús, bi z̄om b̄u ja rá ngu a ra Simón mí h̄emb ra t'axca'ya mam'bet'o. ⁷ Ne bi hyup̄u mi ja a rá mexa a, ξna d̄in sihme. Bi z̄om b̄u n'da ra xisu mí tu n'da ra xaro x̄um hmadi, án t'ot'e ra do ra alabastro. Ne mi po b̄u ra 'ȳethi ȳuman'u, ne'a ξmme di muui a. Ne nu'b̄u mi z̄om b̄u a ra xisu b̄u i hudi, bi xo'ts'a rá 'ȳethi bi xispa rá ya ra Jesús. ⁸ Ne dán cuehe 'b̄u mán nuhe 'be'a bi t'ørpa ra Jesús, ne dá ξmhbe:

—Ndetho bi xispa ra 'ȳethi, ⁹ x̄un ho 'b̄u xta 'bä, xta mba ma darpi ȳu hyoya a ra mbeti, dá ξmhbe b̄uya.

¹⁰ Ne bi ba'a ra Jesús 'be'a dá b̄emhbe, ne bi 'ȳenje:

—Hanja gní ̄nbahe rá mb̄u na ra xisu, ne x̄un ho

'be'a bi 'ȳorque. ¹¹ Nu ȳu hyoya nzai gam'b̄uhmb̄u ua u, ne h̄ont'a go má pa da zä gui f̄axh̄u u. P̄e nugä hin dan z̄angä ua, bi 'ȳengähe ra Jesús. ¹² Nuna ra xisu bi hoga ma nḡoc'yei 'b̄u mi xiscä ra 'ȳethi, ngue da mba nt'äguigä b̄u ja ran 'ȳägui. ¹³ Ne majuañi dí xi ah̄u, h̄onb̄u go hap̄u da hman a rán ho ma'da'yo Ojä, nehna da hman na bi 'ȳorcä na ra xisu, n'dahma h̄onb̄u go hap̄u da f̄en'a, bi 'ȳen'a ra Jesús.

Nu ra Judas bi ma di dä ra Jesús

¹⁴ Ne nub̄aya, nu'a ma mixädihe ra Judas Iscariote, bi mba bi nȳah̄u ȳu hmumbäjä ¹⁵ ne bi 'ȳembi:

—Hangu gui 'daj̄u ngue ga dä ah̄u ra Jesús, bi 'ȳemp'̄u.

Ne 'bexgue bi unni 'däte ma 'det'a ȳu mbeti ngue ra t'axi b̄uya. Ne x̄o bi mbeng b̄u 'b̄u a ra Jesús b̄uya. ¹⁶ P̄e ξmme mí honi 'be'a ní ora da zä dí dä a ra Jesús.

Rán ts'ihme ra Hmu

¹⁷ Ne nu'a rá mb̄u di pa ra d̄ampeti nangue ran d̄abaxjua 'b̄u zai dí sihe a ra hme hinguin 'youi ra íxi, ngue dȳu judíohe, dȳu israelhe, dá änhde ra Jesús yá xädigähe:

—Hap̄u guín nde ga hoje a rán ts'ihme ram baxjua ga sih̄u ya, dá ξmfe.

¹⁸ Ne bi xi u yoho ma mixädihe a ra Jesús, ne bi 'ȳemp'̄u:

—Ní mbe b̄u ja ra hnini Jerusalén ne gui xihmi a ran 'yoh̄u, gui 'ȳenui: “Nugä, ya mi ts'utho da z̄on ma ora, ne

dí nde ga si rán sihmε ram baxjua b_u ja ni ngu, nε u ma xädigä, i εn'a bá pengähe," gui 'yεnui.

¹⁹ Nε bi 'yøt'a bi xi u b_uya, nε bi hoc'a rán zibde a ram baxjua u b_uya. ²⁰⁻²¹ Nu'b_u mín de b_uya, dá sømhbε b_u Jerusalén, 'darp_u dán sihmεhe b_u ja ra mεxa ra Jesús, nε bi 'yεnje:

—Majuani dí xi ah_u, i 'b_u a n'da ah_u ngue gui däj_u, bi 'yεnje.

²² Nε εmmε bi du ma mbuihe, nε n'da ngu n'dagähe dá εmfε:

—Grá hmu, ha guengä ga dä i, dá εmfε n'da ngu n'daje.

²³ Nε bi dā a ra Jesús:

—Gue'a dí com'be ma mbohi ua dí sihmεh_u, gue'a di dägä a, bi 'yεm b_uya.

²⁴ Guecä ngue dán jät'igä ua ja ra ximhäi, da t'ørcä 'be'a gätho i mam b_u ja rá m hma Ojä ya, pε í huεhi maha a ran 'yoh_u ngue nu'a di dägä. Man'da xun ho 'b_u hin xtím 'b_u a, bi 'yεn'a ra Jesús.

²⁵ Nε bi dā'a ra Judas b_uya:

—Xänbate i, ha guecä.

—Häha, gue'e, bi 'yεmp'a ra Jesús.

²⁶ Nε nub_uya bi hyaç'a ra hmε ra Jesús nε bi 'yäp rán japi Ojä, bi xεm b_uya, bi darcähe a.

—Dami sih_u na, guehna nim bøni ma ngøc'yεi na, bi 'yεnje.

²⁷ Nε bi dec'a ra vaso mi po rán gui ra uva b_uya, bi un ra jamadi Ojä mahøn'a, nε bi 'daje a ra vaso, bi 'yεnje:

—Gätho dami sih_u, ²⁸ guehna nam bøni, ma jigä

ngue bi hoc'a ra 'da'yo 'yu bi 'yøt'ah_u Ojä na. Nε dim fäni dí punba yú ts'oqui y_u jät'i. ²⁹ Nε dí xi ah_u, him man'dandj ga sigä ra guindät'ä jague'b_u bi zøn ra pa ga sih_u ma'da'yo b_u di manda rá ts'edi ma Ta, bi 'yεngähe ra Jesús.

Ra Jesús bi badi din cøn'a ra Pedro

³⁰ Nε dán tuhmbe a ra thuhu nε dá mbähmbe b_u ja ra nyuni Olivos b_uya. ³¹ Nε bi 'yεngähe ra Jesús mahøn'a:

—Dí pädi, nu'b_u ni xui, gätho gui sogä thohoh_u, bi 'yεngähe ra Jesús. Nε gue'a nt'o't'i b_u ja rá m hman Ojä, i εna: “Ga ho ra mbändε'yo nε din 'uεxt'ε yä dε'yo b_uya,” i εn Ojä, bi 'yεn'a ra Jesús.

³² Pε nu'b_u dá thambεnigä, ga mbagä b_u Galilea ní tün ah_u b_u, bi 'yεngähe ngue yä xädigähe.

³³ Nε bi 'yεn'a ra Pedro:

—Madague'b_u gätho da 'uegue pε nugä, hin'nagä, bi 'yεn'a.

³⁴ Bi dā a ra Jesús:

—Majuani dí xi i, guet'a ra xui i jab_uya ná hyundj xquí cønc 'b_u bi mbah ra øni.

³⁵ Nu ra Pedro bi dät i mahøn'a:

—Madague'b_u 'darp_u ga tuui, pε njam'b_u ga cøn'i, bi 'yεna.

Nε n'dat'a gätho dá mamhbε ngue hin ga 'uehmbe u ma mixädihe.

Ra Jesús bi du rá mbui b_u ja ra nuqndät'ä Getsemaní

³⁶ Nε nu'b_u má sømhbε b_u ra nyuni Olivos, dá cäthe a

ra Jesús b_u ja ra nuãndät'ä mí
ẽmbi Getsemaní.

—Dami huhmb_u ua ya, ga
mbagä ua njongua ts'ũ, da
nyã'be Ojã ma Ta, bi 'yẽnjje.

37 Nẽ hu_u ma mixãdihe
bi zits'i, bi zix'a ra Pedro
nẽ'ũ yoho yú ts'ũnt'ũ ra Zebe-
deo. Nẽ ẽmmẽ man'da bi du
rá mbũi a ra Jesús. 38 Nẽ
bi 'yẽmp'ũ ma mixãdihe min
'yohũ:

—Ëna da fõh ma mbũi a ra
dumbũi, ãna ga tugã. Dami
tõcpahũ, 'dat'a dan äthãhũ, bi
'yẽmp'ũ.

39 Nẽ xõ bi dãm mi ts'ũ ra
Jesús b_u mi huhmb_u ẽ, nẽ bin
dãnyahmu b_u, bi nye'ma häi,
bi nyãui Ojã, bi 'yẽmbi:

—Ma Ta i, nu'b_u da zã,
dami japi hin gan nugã a ra
mbohi xcã sänni; pẽ hin dín
nde ma pähä zẽhẽ pẽ hõnt'a
go ni pähä zẽhẽ gui 'yõt'e, bi
'yẽmp'a Ojã.

40 Nẽ bá peng b_u mí hu_u xí
zopũ bũya, nẽ mí ẽ ẽ. Nẽ bi
'yẽmp'a ra Pedro:

—Ha xínga n'da zi ora xquí
sethũ a ra t'ãha, ngue 'bẽ
xcãn hyãmhb_u ts'ũ. 41 Damin
ãthãhũ nẽ gui nyãhũ Ojã,
guerpũ da zã hin hapũ gui tãnjũ
'b_u bi ts'ã ahũ ya, nguetho
nu ní mbũi n'da i ja ra pähä
nangue Ojã, pẽ nu ní ngõc'yẽi
n'da xãn güent'i thoho.

42 Nẽ ná yondj bũya bi mba
bi nyãui Ojã mahõn'a:

—Ma Ta i, nu'b_u ya hin da
zã ga socã a xcã sänni, pẽ
hõnt'a ni pähä zẽhẽ gui 'yõt'e,
bi 'yẽn'a ra Jesús.

43 Nẽ xõ bi mbeng b_u mi 'b_u
ẽ ma mixãdihe. Xõ mí ẽtho
'b_u xõ mi zõm b_u mahõn'a,
nguetho ẽmmẽ mí nde t'ãha ẽ.
44 Nẽ xõ bi zopũ ẽ mahõn'a, ya
ná hyundj bũya bi mbengui
di nyãui Ojã, nẽ guexta'a bi
ma. 45 Nẽ xõ bi mbeng b_u mí
'b_uh ma mixãdihe mahõn'a, nẽ
bi 'yẽmbi:

—Nuya, 'da'angutho 'b_u
gãn ẽhmb_u ya o hin'na,
nguetho ya bi zõn ra ora
da mba ma dägã b_u 'b_uh y_u
ts'om'bãi, guẽcã dán jã'igã
ua ja ra ximhäi. 46 Dami
ndanshũ, ga mbähã ba nuhũ
ya ba ẽcua ngue di dägã, bi
'yẽmp'ũ.

Bi fent'a ra Jesús

47 Nẽ guexta'a mí yãhũ ẽ
ma mixãdihe 'b_u mi zõm b_u
a ra Judas, n'da ma mixãdihe
dí 'dẽ'mayoho gãhe. Nẽ bán
'yohũ xãn ngu y_u jã'i ba hyã
yú juai nẽ y_u ts'ãza. Nẽ gue'ũ
yúm 'bẽhni y_u hmumbãjã nẽ
y_u dãc'yẽi, ma ngũrpa judíohe.

48 Nẽ nu'a di dã ra Jesús bi
xi a n'da ran t'uti da 'yõt'
'b_u bi zõm b_u: “Nu'a ga sũs
'b_u dán zẽngua'be, gue'a guim
benthũ a,” bi 'yẽn'a ra Judas.
49 Janangue'a nu'b_u mí zõm
b_u 'bã a ra Jesús, bi 'yẽmbi:

—Xũde ya 'b_u, grã xãnbate,
bi 'yẽmbi.

Nẽ bi zũspa rá 'yogu bũya.
50 Nẽ bi dã'a ra Jesús bũya:

—Xí'e n'yõ, ha gue'a gní 'yẽ
a.

Nẽ nu'ũ mi'da bũya bi hyãm
b_u 'bã a ra Jesús nẽ bi bent'i.

51 Nẽ nu'a n'da ma mixãdihe
min 'yohũ ra Jesús, bi c'os' rá
juai nẽ bi zẽcpa rá gu a rá 'yẽhẽ

ra hmumbäjä. ⁵² Ne bi 'yɛn'a ra Jesús bɛya:

—Dami pe'ts'a ni juai bɛ ja rán t'o. Nu'u din tuhni nangué ra juai, ne'u dí du ra juai u, bi 'yɛmp'a. ⁵³ Ha guí ɛna hin xtan zä ga äp'a rámfäts'i Ojä ma Ta ne ba penhua 'de'mayo munts'i yám 'bɛhni da yangui, bi 'yɛmp'a n'da ma mixädihe. ⁵⁴ Pe nu'bɛ da gue'a xcá mangä a, hague dán zä ga ja'ts'ä a bi man rá t'ohni Ojä, ngue 'be'a i jatho din ja, bi 'yɛn'a ra Jesús.

⁵⁵ Ne bi 'yɛmp'u yu ja'i bɛya:

—'Be'a guí homhbɛ ua ngue guí hɛ ni juaihɛ ne ni zahɛ. Ha guí ɛmhɛ drá bɛgä, ne nya'a thoho dá xän'nahɛ bɛ ja ra dɛnijä ne njám'bɛ gá bendgahɛ bɛ, bi 'yɛmp'u. ⁵⁶ Pe gue'a din ja a tengue bi man'u yú pøngahyá Ojä 'bɛ maya'bɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ne nugähe bɛya dyu xädigähe, 'bɛxgue dá 'dahmbe, dá sohmbe bɛ ra Hmu.

Bi juq̄nba a ra Jesús u yú ngurpi yu judío

⁵⁷ Ne bi bent'a ra Jesús, bá si bɛ 'bɛh ra Caifás, ngue ra ngurpa mbäjä. Ne ya xím peti gátho ma xänbate nijähe ne yu dɛc'yɛi, ma ngurpihe dyu judíohe. ⁵⁸ Ne bi den'na ra Pedro bɛya pegue a ná 'bejua thoho, bi zøm bɛ ja rá ngun'yu a ra hmumbäjä bɛ hapɛ xí zøn'a ra Jesús. Ne 'darbɛ bi hyuhmbɛ u yu asmayo, ngue in nde da nu a da t'ørpa a ra Jesús.

⁵⁹ Ne nu'u yu hmumbäjä ne yu dɛc'yɛi ne gä mi'da ma ngurpihe dyu judíohe, dyu israelhe, mi hon'a n'da ra fɛhni ngue da zä dí yap'a ne da hyo. ⁶⁰ Pe guehma nte bi dɛnbi, madague'bɛ xən ngu u bin juq̄nmi, bi 'yɛmbi majuq̄ni u yú fɛhni. Ne m'bejua bɛya, bi zøm bɛ yoho yun 'yohɛ din testigo, ⁶¹ ne bi 'yɛn'u:

—Nuna ran 'yohɛ na bi 'yɛna: “Nugä da zä ga xo't'ra dɛnijä ne man hyupa thoho da zä ga høe mahøn'a,” bi 'yɛna, bi 'yɛn'u bin juq̄n bɛ.

⁶² Ne bi ndanc'a ra hmumbäjä bɛya bim 'bäi, bi t'ɛmp'a ra Jesús:

—Hanja hin guí thɛti 'be'a i man ya yun 'yohɛ.

⁶³ Pe nu ra Jesús bin hɛtho. Ne bi 'yɛn'a ra hmumbäjä bɛya:

—Nangué rá thuhu Ojä mahɛts'i, dami xije 'bɛ majuq̄ni gue'e grá Thahni, grá Cristo, rá Ts'unt'u i Ojä, bi t'ɛmp'a ra Jesús.

⁶⁴ Bi dɛ a ra Jesús bɛya:

—Gue'a gám ma. Ne dí xi ahɛ, guin nuju, guecä dán ja'igä ua ja ra ximhäi, dam mixtegä ga com'be rá ts'ɛdi Ojä tɛte thoho rá ts'ɛdi. Ne guin nuju 'bɛ bá çäcä mahɛts'i mahøn'a, ba ɛcä bɛ ja yu güi, bi t'ɛmp'a ra hmumbäjä.

⁶⁵ Ne nu ra hmumbäjä bɛya, bi dɛnɛ rá pahni. Nam bøni ɛmbi hingui ɛspa Ojä ra Jesús nangué'a bi ma. Ne bi 'yɛna:

—Nuna ran 'yohɛ na, bi man ra ts'ore nangué Ojä.

Him man ga homhb_u y_u testigo. Ne gätho gah_u dá øhmb_u a bi ma. ⁶⁶ 'Be'a guí ndeh_u ga øth_u ya, bi t'εmp'_u yá mingurpih_u.

Bi d_u:

—Nuna i ja rá ts'oqui, i jatho da du, bi 'yεn'_u.

⁶⁷ Ne nub_uya, 'dahma 'dan'yo bi t'ørpa ra Jesús. Bi zox_u 'da, bi mbε'_u mi_u mi'da, bi mbenpa rá hmi_u mi'da, ⁶⁸ bi 'yεmbi:

—Nu'b_u maju_uni grá Thahni i Oj_u, ngue ra Cristo, dami xije to'o bi mbεp'_u i i.

Ne εmme bi dentho.

Ra Pedro bi gøn'a ra Jesús

⁶⁹ Ne nu ra Pedro mi hup_u thi b_u ja ra ngun'y_u, ne nu n'da ra xisu rá 'yεhe ra hmumbäjä, bi mba b_u hu a ra Pedro, bi 'yεmbi:

—εna ne'e gmín 'yoh_u na ra Jesús ra mεngu Galilea, bi 'yεmp'a ra Pedro.

⁷⁰ Ne bi d_u'a ra Pedro, bin cøni:

—Hin dí p_udi, bi 'yεn'a.

Ne gätho _u mi 'bap_u bi 'yø a bi man ra Pedro.

⁷¹ Ne nu'b_u mi nde da bøn'a ra Pedro, bi nu man'da ra xisu b_uya ne bi 'yεmp'_u mí 'bap_u:

—Nuna ran 'yoh_u na min 'youi ra Jesús, ra mεngu b_u Nazaret, bi 'yεn'a ra xisu.

⁷² Ne xø bin cøn'a ra Pedro:

—Maju_uni dí m mangä ngue hin dí p_ucä a ran 'yoh_u guím ma, bi 'yεmp'a ra xisu.

⁷³ M'bejua b_uya nu _u 'da mi 'yo b_u, bi mba b_u 'bäh ra Pedro, ne bi 'yεmbi:

—Maju_uni maha, ne'e gmín 'yoh_u a, mfädi thoho ni ndeh_u ne 'da'angu b_u gna y_uh_u a, bi 'yεmp'a.

⁷⁴ Ne nts'edi bi mam b_uya ne bin ju_unni, bi 'yεna:

—Oj_u i p_udi maju_uni hin dí p_ucä a ran 'yoh_u guí mamhb_u, bi 'yεn'a ra Pedro.

Ne 'bexgue bi mbah ra tamfø b_uya. ⁷⁵ Ne nu ra Pedro b_uya, ja bi bεn'a xí man a ra Jesús 'b_u mi 'yεmbi: “Dí p_udi hin ní mbah ra tamfø 'b_u na hyundj xquí cøngui.” Ne bi nexp_u b_uya ne εmme bin zoni, x_un _u bi bεni nangu e a bi 'yøt'e.

27

Ra Jesús bi mba ma dä b_u 'b_uh ra ts'ut'abi Pilato

¹ Ne nu'b_u mi hyax b_uya, gätho y_u hmumbäjä ne y_u d_uc'y_uei, ma ngurpihe dy_u judíohe, dy_u israelhe, 'da'angu bi bεni ngue di dä ra Jesús b_u 'b_u a ra ts'ut'abi, ngue da hyo. ² Ne án thu't'i 'b_u mi mba ma dä b_u 'b_u a ra Poncio Pilato, ra ts'ut'abi b_u a.

Bi zut rá 'yuga ra Judas

³ Ne nu'a ra Judas xí dä a ra Jesús, 'b_u mi 'yøde 'be'a bi man _u ma ngurpihe ngue da hyo a ra Jesús, bi mba b_uya bi cospa a 'däte ma 'det'a y_u mbeti ngue ra t'axi xí un'nd_u y_u hmumbäjä, bi bεni 'be'a bi 'yøt'e. ⁴ Ne bi 'yεn'a ra Judas:

—Hingui ho hma a dá øt'e. Dá fänba rá ji n'da ran 'yoh_u hin'y_u rá ts'oqui, bi 'yεmp'_u y_u hmumbäjä.

Pe nu'_u bi d_uti:

—Him ma güendagähe 'be'a gá 'yøt'e. Ya guí pã'a guím bẽnse bũ, bi 'yẽn'ũ yũ hmumbäjä.

⁵ Bá en bũ ra mbeti bũ ja ra nijã a ra Judas bũya, ne bi mba bá sũt rá 'yũga bũ ja ra ndehnini.

⁶ Ne nu'ũ yũ hmumbäjä bi hyãx'a ra mbeti ne bi 'yẽna:

—Hingui sä ga pẽs'hũ ua na ra mbeti ngue ðim pẽcua mahøn'a, nguetho rán jut'iuu ra ji na, bi 'yẽn'ũ, ne gue'a i mam bũ ja man t'ẽdihũ.

⁷ Ne bin 'yãnni 'be'a di jap'a ra mbeti. Ne bi bẽni da dãmba n'da xẽqui rá häi a ra 'yøt'ats'øe, guerpũ da t'äh yũ 'damhnini 'bũ da du bũ. ⁸ Ne asta guetya ní huti “rá häi ra ji” a ra xẽqui bũ. ⁹ Ne nu'a bin ja, maya'bũ bi man'a ra pøngahyã Jeremías ngue din ja 'bũ mí 'yẽna ngue: “Da thãx i 'dãte ma 'det'a yũ mbeti ngue ra t'axi, rá muui a ra jã'i. Gue'a bi man ỹ yũ mẽngu israel ngue di muui. ¹⁰ Ne bi dãnba rá häi a ra 'yøt'ats'øe, ngubũ bi xicã ra Hmu,” bi 'yẽn'a ra Jeremías 'bũ maya'bũ 'bũ mí ma.

Ra Pilato bi juq̃nba a ra Jesús

¹¹ Nu'bũ mim 'bãpũ ja rá hmi ra ts'ũt'abi Pilato, bi 'yẽmp'a ra Jesús:

—Ha gue'e grã hmuts'ũt'abi yũ judío, bi t'ẽmbi.

Bi dã a ra Jesús:

—Gue'a guím ma.

¹² Ne nu'bũ mí yãp'ũ yũ hmumbäjä ne mí'da ma ngũrpihe a ra Jesús, pẽ hin te i

tãtho a ra Jesús. ¹³ Nu ra Pilato bi 'yẽmp'a ra Jesús:

—Ha hin guí ø'a i man'ũ di yãp'i i, ne hin guí thãti.

¹⁴ Pẽ nu ra Jesús guexta'a hin te bi ma. Ne ẽmmẽ bi hyonya thoho ra ts'ũt'abi, him mi pãdi 'be'a sä da bẽni.

Bi hma da mba ma cuati bũ ja ra pont'i ra Jesús

¹⁵ Ne nu ra ts'ũt'abi nzãi midi thø a n'da ra ofãdi 'bũ ra pa ra dãmpeti ran dãbaxjua. Midi thø'a to'o bi huan'ndũ yũ jã'i. ¹⁶ Ne mí o bũ n'da ran 'yohũ í Barrabás, gãtho mi fãpũ 'be'a mí øt'a. ¹⁷ Nu ra Pilato bũya bi 'yãn'ndũ bim pẽti bũ:

—To'o guí ndehũ ga xoc-pahũ ya. Ha gue ra Barrabás uague ra Jesús ngue nu'a ẽmbi ra Cristo, bi 'yẽmp'ũ.

¹⁸ Ngubũ bi ma nguetho mi pãdi yũ zeya ỹ yũ yãpate.

¹⁹ Ne nu'bũ mí hupũ ja ran ts'ẽmbate ra Pilato, bi mbẽnpa ra nde a rá xisu bi 'yẽmbi: “Hin te gui 'yørpa a ra hogan'yohũ, nguetho má xui dá 'uĩ n'da ra t'ĩ nts'utho nangue a,” bi 'yẽmp'a ra nde bi mbẽnbi.

²⁰ Pẽ nu yũ hmumbäjä ne ỹ yũ dãc'yẽi, bi 'bẽp'ũ yũ jã'i da 'yãpi go da mba ma thøgue a ra Barrabás, ne go da mba ntho a ra Jesús. ²¹ Ne bi 'yãn mahøn'a a ra ts'ũt'abi:

—Nda'a guín ndehũ ga thøcã, bi 'yẽmp'ũ yũ jã'i.

Ne bi dã ỹ bũya:

—Gue'a ra Barrabás gui thøgue, bi 'yẽn'ũ.

²² Ne bi dã a ra Pilato bũya:

—Xi'a ra Jesús ɛmbi ra Cristo, 'be'a ga ɔrpä a tha.

Gätho bi 'yɛn'u 'bɔpɔ:

—Dami cuatpɔ ja ra pont'i

a. ²³ —Pɛ hin te mán ts'o dá tɪnba na, bi 'yɛn'a ra Pilato.

Pɛ nts'edi bi dɔ ɔ:

—Dami cuatpɔ ja ra pont'i.

²⁴ Min nu ra Pilato bɔya ngue hingui sä dim päh yú mbɔi yɔ jä'i, pɛ man'da bin junthɔ ɔ. Janangue'a bi manda bá thunba ra dehe bɔya, bin xɔt'yɛ bɔ yú hmi yɔ jä'i, nɛ bi 'yɛm bɔya:

—Nɛ nugä hin ma ts'oquigä rán dɔte da nu na ran 'yohɔ hin te in dupate, pɛ go ni ts'oqui zɛhɛhɔ, bi t'ɛmp'ɔ yɔ jä'i.

²⁵ Nɛ bi dɔ ɔ yɔ jä'i bɔya:

—Hɔha, madague'a i 'yosɛ ma güendahe a rán dɔte na ran 'yohɔ, nɛcähe nɛ mam bom'betohe dim 'bɔ 'bɔ niya'bɔ, bi 'yɛn'ɔ.

²⁶ Nu ra Pilato bɔya bi xocpa a ra Barrabás, nɛ bi manda dí fei a ra Jesús bɔya. Nɛ bi manda da mba ma cuati bɔ ja ra pont'i.

²⁷ Nɛ nu yɔ dofɔi bɔya bi zix'a ra Jesús bɔ mí ja yú ngun'ɔ yɔ dofɔi bɔ ja ra ngunts'ɔt'abi. Nɛ gätho yɔ dofɔi mí 'bɔpɔ bim peti, midí fäts'a ra Jesús. ²⁸ Nɛ bi mbɔcpa rá he bɔya nɛ bi het'a n'da ra he xɔn jɔpɔi tengu mi he yɔ ts'ɔt'abi. ²⁹ Nɛ nts'edi bi huspa n'da ra corona tengu mí hu'ts' yɔ ts'ɔt'abi, pɛgue ran thenni thoho bi 'yɔrpe, janangue'a ám 'be ra 'yɔ'uɪni a ra corona. Nɛ bi un'na n'da ra tɔhɔ rán 'yɛi tengu mí hɔ yɔ

ts'ɔt'abi. Nɛ bin dɔnyahmu bɔ ja rá hmi nɛ bi 'yɛmbi: “Grá hmuts'ɔt'abi yɔ judío.” Nɛ bi 'yɛns' yɔ biba, pɛgue ran thenni thoho bi 'yɔrpe.

³⁰ Nɛ bi ts'ots'i, nɛ bi hyɔnba a rá tɔhɔ nɛ bi mbärpa rá yɔ.

³¹ Nɛ nu'bɔ mi gua'a bi 'yɔspɪ bi mbɔcpa a ra he xí het pɔya, bi het'ɔ yú hesɛ mahɔn'a. Nɛ bi zix bɔya ngue di cuatpɔ ja ra pont'i bɔ ndehnini.

Bi cuatpɔ ja ra pont'i ra Jesús

³² Nɛ nu'bɔ mi ts'ɔtho da bɔm bɔ ja ra hnini, bin c'athɔ bɔ n'da ran 'yohɔ ra mɛngu bɔ Cirene, í Simón a. Nɛ bi t'ɔrpa ra ts'edi da duspa rá pont'i ra Jesús.

³³ Nɛ bi zɔm bɔ ja ra nyuni ɛmbi Gólgota bɔya. Nu'a ra Gólgota in nde da ma “ra t'ɔhɔ nyɔxmu” a. ³⁴ Nɛ nubɔya bi un'na n'da ra vino mauɔspi ra 'yɛthi xɔn ju. Nu'bɔ ya mí zä a ra Jesús, him bi nde bi zi.

³⁵ Nɛ nu'bɔ mi jua a bi cuatpɔ ja ra pont'i bɔya, nu'ɔ yɔ dofɔi bi 'yɔt'a n'da ran tɔha nangue rá he ra Jesús. Gue'a bi man'a ra pɔngahyɔ maya'bɔ ngue din ja 'bɔ mi 'yɛna: “Da mba ma dat'i a ma he nangue n'da ran tɔha da 'yɔt'e.”

³⁶ Nɛ mi hupɔ yɔ dofɔi mi fädi. ³⁷ Nɛ nubɔ rá yɔ a ra pont'i bi mba nt'ot'i bɔ ram hma bi ma 'be'a í ts'ɛmba a ra Jesús, bi 'yɛn'a ra t'ohni: “Nuna ra Jesús na, rá hmuts'ɔt'abi yɔ judío na.”

³⁸ Nɛ bi mba ma cuati bɔ ja ra Jesús yoho yɔ bɛ, 'da a n'da yú

pont'i. Ne bi 'bämp'u ja rán 'yei a n'da ne bi 'bämp'u ja rá gaha a man'da. ³⁹ Ne nu yu ja'i mi thopu, bi zani, ⁴⁰ ne bi 'yëmbi:

—Nu'i guí ña gui xo't' ra ñani ja ne xø man hyupa thoho gui hyøh mahøn'a, 'be'a guí øt' ya tha. Nu'bu majuani gue'e rá Ts'ant'u i Oja, dami çaru ja ra pont'i, gan yanse, bi 'yëñ'u.

⁴¹ Ne'u yu hmumbäja bi 'yuspi ne yu xänbate nija, ne yu fariseo, ne yu ñaç'yeyi, gätho ma ngurpihe, din 'yëmp'u:

⁴² —Bi yanba yá te u 'da, pe hingui sä din yanse ya. Pe nu'bu majuani da guehna ma hmuts'ut'abihu, dyu israelhu, sä xtán gase bu ja ra pont'i ne xcá ç'yeyihu büya. ⁴³ Bi ma, i ña i töp'ma rá m fäts'i Oja, da zä da yan a Oja ya 'bu, nguetho ya bi ma, guesë rá ts'ant'u Oja na, bi 'yëñ'u 'bu mi 'yuspi.

⁴⁴ Ne'u yu be 'darbu bi guat'u bi zan a ra Jesús.

Bi du ra Jesús

⁴⁵ Ne nu'bu mi hyuxadi büya bim 'bexui ra häi, ne jague'bu hyunde bi nequi mahøn'a. ⁴⁶ Nu'bu mi ts'utho da zøn a hyunde, nts'edi bi mbah ra Jesús, bi 'yëña:

—Elí, Elí, lama sabactani, bi 'yëña ngue ra nde ra arameo.

Nu'a nam böni: “Ma Oja i, ma Oja i, hanja gá hyega thoho,” bi 'yëña.

⁴⁷ Nu'bu mi 'yø'a bi man ra Jesús 'da yu ja'i mi 'bäpu, bi 'yëña:

—Nuna ran 'yohu na, i mba't'a ra pøngahya Elías, mí 'bu 'bu maya'bu.

⁴⁸ Ne nu'a n'da mí 'bäpu 'bex bi mba bá ha n'da ña ra fanjo, bi ñaru ja ra vino ne bi ndøcta n'da ra xithi, ne bi 'uaspä a ra Jesús, çmbi da zi. ⁴⁹ Ne bi 'yëñ'u mi'da mí 'bäpu:

—Dami hyehmbu. O te guidí unhdu. 'Be gan nuhu 'bu ba eh ra Elías da yäni, bi 'yëñ'u.

⁵⁰ Ne xø bi mbafi nts'edi mahøn'a ra Jesús, ne 'bex bi du büya. ⁵¹ Ne nu'a ra ora a büya, nu'a ra 'bøt'e mi ndam bu man'da mbo ra ñani ja bá fupu magats'i bi xet'i ne 'bexgue bi zøt'a häi. Ne bi 'yan ra häi büya, ne bi fø'i 'da yu do hønbu go haru.

⁵² Ne pu ja yun 'yägüi bi føh yu jado. Ne nu'bu mi ñambëni ra Jesús, bi böx u 'da yu 'yëç'yeyi xi du, bi ñambëni bu ja yun 'yägüi u, ⁵³ bi mba bu ra hnini Jerusalén u ne bi nu u 'da yu ja'i u xi du. Pe hinga gätho yu pa.

⁵⁴ Ne nu'bu mi du ra Jesús, ne nu'a ra hmudofüi mí fä a ra Jesús, ne'u mi'da min 'yohu, 'bu mi nu di 'yan ra häi, ne'u gä mi'da bin ja, çmme bin su u, ne bi 'yëñ'u:

—Majuani maha, rá Ts'ant'u Oja na ran 'yohu.

⁵⁵ Ne mí 'bäpu njombu ts'u 'da yu xisu ngue man yäm fäts'ihu a ra Jesús 'bu män 'yohe bu ja ra 'yu, 'bu mambá nexhe bu Galilea. Mi 'bäpu u, nguetho mi nde da nu 'be'a da t'ørpa ra Jesús. Ne nu'u bi nu 'be'a gä bin ja. ⁵⁶ Ne nu'a n'da mi 'bäpu, ra María Magdalena

a; nε'a man'da ra María mi 'bäpɸ, ngue rá mbe ra Jacobo nε ra José; nε nu man'da ra xisu mi 'bäpɸ, gue'a rá mbe ra Jacobo nε ra Xuua, yú ts'unt'u ra Zebedeo ɸ; nε'u mi'da yɸ xisu mi 'bäpɸ.

Bi mba nt'ägui a ra Jesús

57-58 Nε nu'a ra José, n'da ra mɛmbɛti bɸ ra hnini Arimatea, bi mba bɸ 'bɸh ra Pilato 'bɸ mi ts'utho da yɸh ra hyadi. Bi 'yädi da 'yäcpa rá ngøc'yɛi ra Jesús, nguetho mi εc'yɛi a. Nε bi manda ra Pilato bɸya din t'unni. 59 Nu ra José bɸya bi duspa rá ngøc'yɛi a ra Jesús nε bi mbärpa n'da ra 'bø't'e xɸn ho. 60 Nε bi gärpɸ ja rán 'yägüi zεhε a ra José. N'da ra hyädo xí manda xí mba nthεqui. Nu'bɸ mi gua'a bi gärpɸ, bi juaspɸ n'da ra xɪndo xɸn hyɸ bɸ ja rá goxthi ra hyädo, nε bi mba bɸya. 61 Nε mi hupɸ ra María Magdalena, nε man'da ra María mi hupɸ ja rá goxthi ra hyädo.

Yɸ dofɸi bi mbäh ran 'yägüi

62 Nε nu'bɸ mi hyax a ra pa ran ts'äya bɸya, xudi thoho bi mba ɸ yɸ hmumbäjä nε yɸ fariseo, bá nu ra Pilato, 63 nε sä bi 'yεmbi:

—Ma ts'ut'abi ahe, dá bεmhbe man'da bi man'a ra hyäte 'bɸ him maní du, bi 'yεna: “Nu'bɸ ná hyupa ga thambɛni bɸ 'bɸ ɸ xøn du,” bi 'yεna. 64 Janangue'a xɸn ho 'bɸ gui pɛhni to'o da mbäh ran 'yägüi an hyupa, xøhma ba ε ɸ yú xädi 'bɸ bin xui da gɸcpa a rá ngøc'yɛi, nε da 'yεna bi dambɛni bɸya. Man'da xɸn

ts'o ra fɛhni tengu a, xinda gue a bi mansε 'bɸ mi 'bɸi, sä bi 'yεn'u yɸ hmumbäjä nε yɸ fariseo.

65 Bi dą a ra Pilato bɸya, bi 'yεmbi:

—Sixɸ ɸ n'dan nε'ts'i ni dofɸi dá 'da'ahɸ. Dami cothɸ xɸn ho bɸ ja rá goxthi a ra hyädo, nε njon da zä da xo't'i.

66 Nε bi mbähä ɸ yɸ mbäjä nε yɸ fariseo, bi got'i xɸn ho a ra hyädo nε bi mεpya, nε bá peng bɸya, bá copɸ yɸ dofɸi ngue da mbädi.

28

Bi dąmbɛni ra Jesús

1 Nε nu'bɸ ya mi thoh ra pa ran ts'äya, xø rá mbɸdi ra semana, bi mba mxudi thoho ɸ yoho yɸ xisu. Nu'a n'da ra María Magdalena nε'a man'da ra María. Nu'bɸ mí nεts'i ní mba bɸ bí ja a ra hyädo. 2 Nε nu'bɸ mí mba ɸ, 'bεxgue nts'edi bi 'yən ra häi mahøn'a. Nguetho bi 'yøt'a rá m 'bɛhni Ojä xí zøpɸ 'bɸ mí 'uec'a ra do mi juaxpɸ ja rá goxthi ra hyädo. 3-5 Nε nu'a rá m 'bɛhni Ojä di fɛxni tengu n'da ra huɛi. Nε nu rá he bɸya, xɸn t'axi tengu n'da ran nεqui. Nε nu'u yɸ dofɸi 'bɸ mín nu a rá m 'bɛhni Ojä εmme bin su, bi fet'i, nε nte sä da 'yøt'e, tengu'bɸ xi du. Nu'a rá m 'bɛhni Ojä, mi hupɸ ja a ra do xí 'ueque, nε bi 'yεmp'ɸ yɸ xisu 'bɸ mi zøm bɸ:

—O guín suui. Dí pądi ngue guí hommi a ra Jesús xí cuatpɸ ja ra pont'i ɸ. 6 Pε njo'o ua, bi mba nsots'i tengu mi ma. Ba thohmi gui nuui ua mí

'beni, bi 'yɛn'a rám 'behni Oja 'bɛ mi 'yɛmp'ɛ yɛ xisu. ⁷Nuya, ní mbe 'dahmantho, gui xihmi yá xádi: “Bi dambɛni bɛ 'bɛ xɔn du ya,” gui 'yɛnui. Nɛ nde'bɛ gátho ahɛ gui mbähä bɛ Galilea nɛ guɛpɛ guin c'athɛ bɛ. Nɛ gue'a bá ɛcä ua ngue ga xi aui, bi 'yɛmp'a rám 'behni Oja mahɛts'i.

⁸Nɛ bi bøm ja ra hyädo ɛ yɛ xisu, bin su nɛ xim midi johya. Bin tihi, bi mba bá xi ɛ yá xádi ra Jesús 'be'a bi sifi. ⁹Nɛ bi zɛpɛ 'yu a ra Jesús ɛ yɛ xisu.

—Xíhats'i, bi 'yɛmp'ɛ.

Nu yɛ xisu bɛya bin danyahmu nɛ bi hyɛp'ɛ yá gua, bi dande bɛya. ¹⁰Nɛ bi 'yɛn'a ra Jesús:

—O guín suui, ni mbe ba xihmi ɛ ma cuhɛ, ní mbähä bɛ Galilea, ja nín tɛmhɛ bɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra fɛhni bi man yɛ dofɛi

¹¹Nɛ nu'bɛ mí mbenc'ɛ yɛ xisu, nɛ'ɛ yɛ dofɛi mí fäh ran 'yägüi bi mba bá xi ɛ yɛ hmumbäjä 'be'a gátho bin ja. ¹²Bim pɛti yɛ hmumbäjä bɛya, nɛ yɛ dɛc'yɛi. Bi ma 'be'a da zä da 'yɔt'e. Nɛ nubɛya xɛn ngu ra mbɛti bi un'ndɛ yɛ dofɛi ¹³nɛ bi 'yɛmp'ɛ:

—Gui 'yɛmhɛ: “Bá ɛ ɛ yá xádi 'bɛ min xui 'bɛ mán aɛmbe, bi bɛp'a rá ngɔc'yɛi,” gui 'yɛmhɛ, bi 'yɛmp'ɛ. ¹⁴Nɛ nu'bɛ da 'yɔ'a ra ts'ɛt'abi ngue gán aɛmhɛ, nɛ da 'yɛna da zɛ ahɛ, nugähe dan yähe ga fäx ahe, bi 'yɛn yɛ hmumbäjä 'bɛ mi 'yɛmp'ɛ yɛ dofɛi.

¹⁵Nɛ bi hyɛn a ra mbɛti ɛ yɛ dofɛi bɛya. Bi mba da 'yɔt'a bi sifi. Nɛ nu'a ra fɛhni bi man ɛ, xɛn ngu bi 'yɛc'yɛi ɛ ma mijudíohe dyɛ israelhe. Nɛ guexta'a ra fɛhni i man ɛ.

Yá xádi ra Jesús bi un yán t'ɛdi da mamp'a rám hma

¹⁶Nɛ dá mbähmbe bɛ ra häi Galilea bɛya, dí 'de'ma'da gähe, yá xädigähe ra Jesús. Nɛ dá sɔmhɛ bɛ ja ra nyuni xí xije ra Jesús dan c'athe bɛ. ¹⁷Nɛ nu'bɛ má nuhe, dá ɛspahe a, pɛ nu'ɛ 'da him mi ɛc'yɛi gue gue'a. ¹⁸Nɛ bi hyäm bɛ dí 'bähmbe a ra Jesús nɛ bi 'yɛnje:

—Gátho ra ts'ɛdi bin 'dacä ga manda gátho ra ximhäi nɛ mahɛts'i, bi 'yɛnje. ¹⁹Janangue'a ní mbähä ya hɔnbɛ go hapɛ 'bɛh yɛ jä'i gä na ndoho ra ximhäi, gui xihmbɛ da 'yɛc'yɛigui. Nɛ nu'ɛ to'o di dácä yá mbɛi, gui xixyɛbahɛ nangue rá thuhu ma Ta, nɛ nangue rá thuhu rá Ts'ɛnt'ɛ, nɛ rá thuhu rá Hogandahi Oja. ²⁰Nɛ gui xänbahɛ da 'yɔt'e 'be'a gátho dá xi ahɛ. Nɛ guim bɛmhɛ dín 'yohɛ gátho yɛ pa asta gue'bɛ da guah ra ximhäi, bi 'yɛngähe ra Jesús bɛya.

MARCOS

Ran ho ma'da'yo bi 'yo't' ra Marcos

Nu ra Xuua Nxixyaq bi ma mi ts'utho da zoh ra Hmu

¹ Ja ua ra mbudi ran ho ma'da'yo nangue'a ra Jesu-cristo, ra Ts'unt'u Oja. ² Bin ja a man t'ot'i 'bu maya'bu bu ja ra soucha Oja 'bu mi 'yena:

Nuga ga pehn'na n'da mam 'behni dim 'bet'o bu gni mba.

Nu'a da xih ya ja'i da dop'e'e, bi 'yemp'a ra Ts'unt'u.

³ Ne'a ra pongahya Isaías bi ma nguehna ram 'behni 'bu mi 'yena ngue:

N'da ra ja'i din ya nts'edi bu ja ra dapo ngue da 'yena:

"Damin sahu ga simhu ra hmu mi ts'utho da zoucha,

Dami hoc ni mbuihu ga tomhu xun ho," da 'yena a mam 'behni, i en Oja, bi 'yena'a ra Isaías.

⁴ Ne gue'a ra Xuua bi 'yot' ran xixya bu ja ra dapo bi man Oja maya'bu. Nu ra Xuua bi xih ya ja'i din xixya to'o di pah yan 'yomfeni ne da mba ma punbi ya ts'oqui buya. ⁵ Gatho ya ja'i mi 'bu ru ra xequi Judea, ne ru ra dahnihni Jerusalén, bi zom bu i ot' ran xixya ra Xuua. Ne nu'u 'da bi pah yan 'yomfeni ne bi mam buya ngue hingui ho 'be'a xi 'yot'e. Ne bi mba ma xixyaba bu ja ra dathe Jordán u buya.

⁶ Nu ra Xuua mi he n'da ra mbapahni an t'ot'e ngue ya

xingu ya camello ne mi ja ran gut'i ra xifani. Ne hont'u ya t'axi nan sihme ne ra t'afi t'asa dapo. ⁷ Ne bi 'yena:

—Ba ru n'da man'da ja ra ts'edi xinda guca, hin di suda tengu a. ⁸ Nuga xta xixya ahu nangue ra dehe thoho, pe nu'a di 'da'ahu ra Hogandahi Oja, bi 'yemb ya ja' i a ra Xuua.

Bi mba ma xixyabi ra Jesús

⁹ Ne nu ya pa bi 'yot' ran xixya ra Xuua, bi ne ru ra hnini Nazaret ra Jesús, ngue ra xequi Galilea. Ne bi zom bu ra Jesús bin xixya'a buya bu ja ra dathe Jordán. Gue'a ra Xuua bi 'yot' ran xixya. ¹⁰ Ne nu'bu mi bu ru ja ra dehe buya 'bex bi nu bi xoh mahets'i ne ba cah ra Hogandahi Oja, tengu n'da ra t'azu, bi zoru 'bah ra Jesús. ¹¹ Ne bi t'o a n'da ra nde mahets'i bi 'yena:

—Ma Ts'unt'u i, dadí huca i ne din numanho i, bi 'yena a ra nde.

Nu ra Jesús bi ts'ap ra mbui bu ma'ueni

¹² Ne nubuya nu ra Hogandahi Oja 'bex bi benbi da mba bu ma'ueni a ra Jesús. ¹³ Ne nyote pa bim 'bu ru ne nyote xui. Ne nu ra zithu ra Satanás bi zap ra mbui a ra Jesús gatho ya pa bim 'bu ru, ne mi 'buhmbu bu ya zate. Pe bi mbax'u yam 'behni Oja mahets'i a ra Jesús 'be'a ga bi nu bu.

Nu ra Jesús bi du'mi bi man a ram hma bu ja ya hnini

¹⁴ Ya xi jot'a fadi ra Xuua Nxixya 'bu mi bom bu ra Jesús

b_u ra xεqui Judea, bi mba b_u Galilea. Nε bi mam b_u ran ho ma'da'yo ngue 'bεp_u dí manda rá ts'edi Oj_u n'da. ¹⁵ Nε bi 'yεmb y_u ja'i:

—Mi ts'utho da zōn ra pa di manda ua rá ts'edi Oj_u, dami p_uh nin 'yomfεnih_u, damin unseh_u di manda ah_u Oj_u 'dahma din ja ah_u ra te ma'da'yo. Gue'a bi man a ra Jesús 'b_u mí 'yεmp'p_u y_u ja'i.

Ra Jesús bi zohni goho y_u mbahu_u

¹⁶ N'da ra pa mi 'yo b_u a ra Jesús b_u ndenda_udehe t'εmbi Galilea. Nε nub_uya bi nu a ra Simón n'youi rán 'yoh_u i Andrés a, mi enxit'á b_u ja ra d_udehe _u, ngue yá 'bεfi y_u mbahu_u _u. ¹⁷ Ra Jesús bi 'yεmp'p_u:

—Ba tengauí ga ja aui gui xihmí y_u ja'i da 'yεc'yεigui tengu thoho b_u gní theui y_u hu_u ngub_u guí øt'ui, bi 'yεmp'p_u.

¹⁸ 'Bex bi hyεp_u yá xit'á b_uya nε bi denni.

¹⁹ Nε xø bi thogui bin 'yo mi ts'p_u nε bi nu a ra Jacobo n'youi rán 'yoh_u i Xuua a, g_utho _u yoho yá ts'ant'p_u ra Zebedeo _u. Mí hub_u ja yá mbosa _u, midí hoc yá xit'á. ²⁰ Nε xø bi xifi da dεn'd_u. 'Bex bi dεn'd_u b_uya bi zop_u rá ta b_u ja ra mbosa _u b_uya nε yá mbεfi.

Ra Jesús bi hoc'a n'da ran 'yoh_u min 'youi ra zithu

²¹ Nε nub_uya nu ra Jesús bi y_uth_u b_u ja ra hnini Capernaum _u xí tenni. Nu ra pa ran säya mí cεrp_u ja ra nij_u nε mi xänba b_u y_u ja'i. ²² Nε

nu'p_u b_uya, εmme bi hyonya thoho 'b_u mí 'yø a bi man ra Jesús, nguetho bi xänbi xän ho nε hinga ngub_u mí man _u ma xänbate sche ngue dy_u israelhe, dyú judíohe. 'Bex gue bi b_udi ja rán t'εdi ra Jesús. ²³ Nε mi 'bεp_u n'da ran 'yoh_u n'youi ra zithu nε nts'edi bi mbah p_uya, bi 'yεna:

²⁴ —'Bε'a guí nde gui 'yørcache grá Jesús, grá mεngu Nazaret. Ha gui juaje ya. Dí p_udi gue'e rá Thahni i Oj_u gue xän hotho, bi 'yεna.

²⁵ Pε nu ra Jesús bi d_umhy_u ra zithu, bi 'yεmbi:

—Daman hε, dami pøm b_u ja rá mb_ui na ran 'yoh_u, bi 'yεmbi.

²⁶ Nu ra zithu b_uya nts'edi bi hu_u'ts'a ran 'yoh_u, nts'edi bi mbafi, nε bi bøm b_uya. ²⁷ Gätho bi hyonya thoho _u 'bεp_u nε bin 'yεmzεhe _u:

—'Bε'a nam bøn'a dí nuh_u ya. 'Bε'a ni 'da'yönxädi na, nguetho i ja rán t'εdi na i sah y_u zithu nε i su _u, bin 'yεmzεhe _u.

²⁸ Nε 'bexque 'dahmantho bi hmam b_u g_utho ra häi Galilea 'bε'a bi 'yøt'a ra Jesús.

Bi hoc'a rá suto ra Simón a ra Jesús

²⁹ Nu'b_u mi bøm b_u ja ra nij_u a ra Jesús bi mbähä ra Simón, nε ra Andrés, nε ra Jacobo, nε ra Xuua. Bi zømhb_u b_u rá ngu ra Simón. ³⁰ Nε nu'a rá suto ra Simón 'bεm b_u rá oi, i hεmb ra pa. Nε bi si a ra Jesús. ³¹ Nε bi nu b_u i 'ben'a ra xisu b_uya, bi benba rá 'yε nε bi xots'i. 'Bex bi bøn a ra pa,

hin hap_u x_un'u, nε 'bex bi zä bi hoc yän sihmε b_uya.

Ra Jesús bi hoqui x_un ngu y_u hyenni

32 Nε nu'b_u mí y_uh ra hyadi gätho u mi u bá ts'inba a ra Jesús b_u mi 'b_ui, nε u min 'yoh_u ra z_uth_u bá ts'inbi.

33 Bim pεti b_u ja ra goxthi gätho y_u ja'i 'b_up_u ja ra hnini.

34 Gätho na ngu y_u hyenni bi hoqui, nε bi hyønba thi y_u z_uth_u min 'yoh_u u 'da. Nε nu y_u z_uth_u, εmme mi ndehma da ma to'o a ra Jesús, pε nu ra Jesús him bi japi din y_uh.

Nu ra Jesús bi xänba y_u ja'i b_u ra xεqui Galilea

35 Nε nu'b_u mí ts'utho da hyax b_uya, bi ndants'a ra Jesús bi bøm b_u ja ra hnini, bi mba b_u ma'ueni bin y_uqui Oja.

36 Nε nu'b_u mí hyats'i x_un ho b_uya, bi mba ra Simón da hyoni, nε'u mí'da mí 'b_uhmb_u bi mbähä da hyomhb_u ra Jesús.

37 Pε nu'b_u mí d_um b_uya, bi 'yεmbi:

—Mbähä b_u ja ra ngu nguetho gätho y_u ja'i hon'a b_u mahøn'a, bi 'yεmbi.

38 —Hin'na, pε man'da x_un ho 'b_u ga mbähä b_u ja mí'da y_u hnini, nεp_u ga mangä b_u mam hmam b_u, nguetho gue'a bá εcä ua a, bi 'yεn'a ra Jesús.

39 'Bex bi mbähä b_uya, bin 'yo gätho ra häi Galilea, bi man räm hman Oja b_u ja y_u nijä nε bi hyøn'a thi y_u z_uth_u mín 'yoh_u 'da y_u ja'i b_u bi thogui.

Bi hoc'a n'da ran 'yoh_u mi hεmb ra t'axca'ya

40 Nε bi zøm b_u n'da ran 'yoh_u b_u 'bäh ra Jesús, i hεmb ra t'axca'ya. Bin danyahmu, bi 'yäp ra mate, bi 'yεna:

—Nu'b_u ni pähä da zä gui hogui ts'u, bi 'yεmbi.

41 Bin yeh rá mb_ui ra Jesús, bi dä'a ra hyenni, nε bi 'yεmb b_uya:

—I jagä ra pähä da yän'a ya, bi 'yεmbi.

42 'Bex bim 'bε'u y_u 'ya mi hεmbi. 43-44 Nu ra Jesús b_uya, nts'edi bi hεcpi nε bi 'yεmbi:

—Nuya, njon gui xifi 'bε'a dá øt'e'e. Ni mba, bán 'yup_u 'b_uh ra mbäjä, gui un b_u n'da ra 'bøts'e i man rán t'εdi ra Moisés da hyaxp_u n'da 'b_u ya bi yän ra t'axca'ya, nε da fäh b_uya gue bi zä i, bi 'yεmbi.

Nε bi xifi da mba b_uya. 45 Pε nu ran 'yoh_u 'b_u mí bøm b_u bi mbädi εmme mma. Nε bi xih y_u ja'i 'bε'a xí t'ørpe. Jan-nangue'a nu ra Jesús ya him bi zä da yεp_u ja y_u hnini nε 'yotho b_u ma'ueni nguetho εmme bi muns y_u ja'i 'b_u i cεp_u ja ra hnini. Pε guehma x_un ngu y_u ja'i mí zøm b_u hap_u mí 'yo gue høn b_u go hap_u ní nets'i.

2

Bi hoc'a n'da ra ja'i mi ts'a rája'i

1 Nu'b_u mí tho i ts'u 'da y_u pa bi y_ut mahøn'a b_u Capernaum ra Jesús. Nu'b_u mí 'yøh y_u ja'i gue 'bεp_u ja ra ngu, 2 'bexque x_un ngu bi zøm b_u y_u ja'i gue 'b_u go mí yup_u mbo

ra ngu nɛpɛ thi. Nu ra Jesús bɛya, bi xih rá m hman Oja ɛ yɛ ja'i. ³ Nɛ nubɛya, bi zɔm bɛ 'da yɛn 'yohɛ i tu n'da ra hyɛnni ngue mí ts'a rá ja'i. Goho ma 'yohɛ ɛ yɛn dute. ⁴ Nɛ hingui sã da thopɛ 'bɛh ra Jesús nguetho mi dɛ bɛ yɛ ja'i. Janangue'a bi xɔ'ts'a n'da xɛqui ra 'bet'e, bi çamp'ɛ a ra hyɛnni con rá 'beza. ⁵ 'Bex bi bɛh ra Jesús ngue mi pɛ ɛ ngue i jase rá ts'ɛdi, nɛ bi 'yɛmp'a ra hyɛnni bɛya:

—Nu'i, n'yɔ, ni ts'oqui ya xɛm pun'ni i, bi 'yɛmbi.

⁶ Nɛ nu'ɛ 'da yɛ xãnbate ni ja, mi hupɛ. Nɛ nu'bɛ mí 'yɔ'a 'bɛ'a i man ra Jesús, ⁷ bi 'yɛnse mbo yá mbɛi n'da ngu n'da: “Xina, hanja ni man na tengu na. Pɛ hingui numansu Oja na, njo'o n'da ra ja'i da zã di punba yá ts'oqui n'da, hinda hɔnt'a Oja,” bi 'yɛnse yá mbɛi ɛ. ⁸ Pɛ nu ra Jesús 'bexque bi bɛtho 'bɛ'a mbɛn ɛ, nɛ bi 'yɛmp'ɛ:

—Hanja ngubɛ guím bɛmhɛ mbo ni mbɛihɛ. ⁹ Ha guím bɛmhɛ ngue nte ni mba tho a dá xicã na ran 'yohɛ ngue rá ts'oqui ya xɛm punbi. Ha guím bɛmhɛ man'da xquí pɛmhɛ ngue i ja ma ts'ɛdi 'bɛ ga xifi da ndants'i, da gɛx rá fidi din 'yo. ¹⁰ Pɛ nugã ngue dán ja'igã ua ja ra ximhã, ga ut'ahɛ ya i ja man t'ɛdi ua ja ra häi ngue ga punba yá ts'oqui n'da ra ja'i, jannangue'a ga japi din 'yo na ran 'yohɛ ya, bi 'yɛn a ra Jesús.

Nɛ nubɛya, bi 'yɛmp'a mí ts'a rá ja'i:

¹¹ —Nu'i, dí xi i, ndants'i, çɛx ni fidi, ni mba ni ngu, bi 'yɛmbi.

¹² Nubɛya, 'bex bi ndants'i, bi gɛx rá fidi, bi bɔm bɛ i ja ra ngu. Nɛ bi nu ɛ gãtho mi 'bɛpɛ. Nɛ bi hyonya thoho ɛ. Jannangue a bi 'yɛspa Oja ɛ bɛya nɛ bi 'yɛn ɛ:

—Njam'bɛ xtá nuhɛ tengu a bin ja ya, bi 'yɛn ɛ.

Nu ra Leví 'bex bi den'na ra Jesús

¹³ M'bɛjua bɛya xɔ bi mba mahɔn'a bɛ ja ra ndendãdehe a ra Jesús. Nɛ mi sɔm bɛ yɛ ja'i nɛ mi xãnba bɛ ɛ. ¹⁴ Nu'bɛ mi thopɛ 'bɛ a ra Leví, i hupɛ ja rá mɛxa gue'a ra hyãchãi a. Nu'a ra Leví rá ts'unt'ɛ ra Alfeo a. Nu ra Jesús bɛya bi 'yɛmbi:

—Ba tɛngui.

'Bex bi ndants'a ra Leví bɛya, bi denni.

Jesús bin sihmɛhɛ yɛ ts'om'bãi

¹⁵ Nɛ bin sihmɛhɛ ra Jesús nɛ yá xãdi bɛ ja rá ngu a ra Leví. 'Darpɛ bin sihmɛhɛ 'da yɛ ziyate hyãchãi nɛ mi'da yɛ ts'om'bãi. Xɛn ngu mi 'bɛpɛ nguetho xɛn ngu ɛ ya xí 'yɛc'yɛi a. ¹⁶ Nɛ nu'ɛ 'da ma xãnbatehe bɛ ni ja, yɛ fariseo ɛ, nɛ nu'bɛ mi nu ra Jesús nɛ yá xãdi sihmɛhɛ ɛ yɛ ziyate hyãchãi nɛ yɛ ts'om'bãi nɛ bi 'yɛmp'ɛ yá xãdi ra Jesús:

—Hanja ngubɛ øt' ni Hmuhɛ. Hingui ho øt'a ngue i sihmɛhɛ yɛ ziyate hyãchãi nɛ yɛ ts'om'bãi, bi 'yɛn ɛ.

17 Nu'bu mí 'yøh ra Jesús 'be'a bi man u, bi 'yεmp'u:

—Nu'u im bεnse xun zaqui hingui honi to'o da mbäts'i, hinda hønt'u i pæse in zäman'u i honi to'o da mbäx u. Ne nugä bá εcä ga fäx u i pædi ja yú ts'oqui, him bá εcä ga fäx u im bεnse yu hocjä'i, bi 'yεn a ra Jesús.

Ran t'änni nangue u ε't' yün sihme

18 Nu'u yú xädi ra Xuua Nxixyε ne yú xädi yu fariseo mí ε't' yün sihme u. Ne bi zøm bu u 'da bu mí 'buu ra Jesús ngue bi 'yänni ne bi 'yεmbi:

—Hanja hingui ε't' yün sihme u ni xädi ne i ε't' yün sihme u yú xädi ra Xuua ne yú xädi yu fariseo, bi 'yεn u.

19 Ra Jesús bi xi'a n'da ran t'uti ngue ran thaṭi 'bu mi daṭ'u, bi 'yεmbi:

—Pe nu'u i 'buu ja ran thaṭi hin da du yú mbui nguetho 'buu a ran 'yohu din thaṭi. Hin da 'yεna ngue hin din sihme u. 20 Pe da zøn ra ora da ts'ispa a ran 'yohu ne ja da 'yε't' yün sihme buya, bi 'yεn a ra Jesús. 21 Ne nu'a din xä u ma xädigä hin da bømanko 'bu ne'a ra nyomhma da den ya, tengu thoho ra naxca 'bø't'e hin da zä di 'bø't'a ra 'ya'bø't'e nguetho da xe thoho mahøn'a.

22 Ne nguetho a ra vino ma'da'yo hin da zä da sirpu ja ra 'yambot'asεi nguetho nu'a ra vino ma'da'yo da dun 'bu da sirpu ne dim fän a ra vino buya, gätho 'da dín ts'onho buya. Nu'a ra vino ma'da'yo i pa nsit'i bu ja yu mbot'asεi

ma'da'yo, pi 'yεn'a ra Jesús 'bu mí daḍi.

Bi t'εmbi i øt' ra 'befi u yú xädi ra Jesús a ra pa ran ts'äya

23 Ne nu'a ra pa ran ts'äya bi mbähä yú xädi ra Jesús, bi thopu ja n'da rá huḥi yu trigo. Nu yú xädi buya i toc yu trigo bu bi thogui. 24 Nu yu fariseo bi nu 'be'a bi 'yøt'u yú xädi ra Jesús ne bi t'εmp'a ra Jesús buya:

—Hanja ngubu i øt'u ni xädiu ya ne i ma man t'εdihu hin dam pehmbu a ra pa ran ts'äya, bi 'yεn'u yu fariseo.

25 Pe nu'a ra Jesús bi 'yεmp'u:

—Ha hin guí nu bu ni søcuahu ngue ne ra David bi mbesta rán t'εdi Ojä 'bu n'dandj 'bu min tumanthuhu bu bin 'yo ne u min 'yohu. 26 Janangue'a bi yurpu ja rá ngu Ojä ne bi zihu bu yu 'bøxthuhme. Pe him mi sä xtän zi u ne hønt'u yu mbäjä i sä da zi u. Ne nu ra Abiatar, ra hmumbäjä bu a, bi 'yεmp'u.

27 Ne xø bi 'yεna:

—Í ts'än'na ra pa ran ts'äya nguetho bi ndep yu ja'i hin ε din unbi, hin í ts'änni ngue da mba nts'upi. 28 Ne nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, drá hmugä ne i ja man t'εdi gam mangä 'be'a da 'yøt' yu ja'i ra pa ran ts'äya, bi 'yεn a ra Jesús.

3

Bi hoc'a n'da ran 'yohu him mi sä di juqn rá ye

1 Ne nu ra Jesús buya bi yurpu ja ra nijä mahøn'a. Ne mí 'buu n'da ran 'yohu him

mi sä di juan rá 'ye. ² Ne mi 'bupru 'da di axtho ra Jesús 'bu di hocpa rá 'ye ran 'yohu. Ne nu'bu da nu di hocpi di yap ruya nguetho ra pa ran ts'äya a. ³ Pe nu ra Jesús bi 'yemp'a ran 'yohu:

—Ndants'i, gam 'bähnu made i 'buh yu ja'i, bi 'yembi.

⁴ Ne nubuya, bi 'yan'du 'bupru ne bi 'yemp'u:

—Dami xijü ya 'be'a xun ho da t'ot' 'bu ra pa ran ts'äya. Ha da t'ot'a n'da ran ho uague da t'ot'a n'da ran ts'o. Ha xun ho 'bu da yanba rá te rá mija'iuu n'da, uague xun ho 'bu da hyacpa rá te rá mija'iuu n'da.

Pe nu'u hin'yü 'be'a sä dí dätí. ⁵ Nu ra Jesús bi hyanman'u yu ja'i buya ne bi zot rá mbai nguetho hin'yü ran hocja'í u. Nubuya bi 'yemp'a mi u rá 'ye:

—Dami juan ni 'ye.

Ne 'bex bi juan rá 'ye buya, bi gomanho. ⁶ Bi bon yu fariseo buya ne in cue. Bin yahu mahon'a u yün suihu ngue mi ten ra Herodes, ne mí hon u 'beru dí hyo a ra Jesús.

Xun ngu yu ja'í bim peti bu ja ra dadehe mahon'a

⁷ Nu ra Jesús bi 'uegue bi mbähä yú xädi bu ja ra dadehe ne xun ngu yu ja'í mi 'bupru ra häi Galilea bi denthoho. ⁸ Ne u yu mengu bu ja ra häi Judea, neru ra hnini Jerusalén, neru ra häi Idumea, neru 'danguadi ra Jordán, neru ra xequi Tiro ne Sidón, bi 'yö u 'be'a gätho bi 'yot'a ra Jesús. Janangue a

gätho bi zom bu mi 'bu a. ⁹ Ne nu ra Jesús bi 'yemp'u yú xädi:

—Damin sähu, gui jomhu n'da ra t'umbosa nu ja ra dehe, bi 'yemp'u.

Ngubu bi xifi nguetho i nu man'da man'da ní zontho yu ja'í ne nu'bu bin du bu yu ja'í da hyuxru ja ra mbosa ra Jesús buya. ¹⁰ Nguetho ya xí hoqui xun ngu yu hyenni, janangue a din tonthoho u yan zäman'u in nde da benba rá pahni ra Jesús ngue mi pa u, hontho ga thärpa thoho rá pahni 'bex gue da yangui, mi en'u. ¹¹ Ne nu'u min 'yohu ra zithu bin danyahmu bu 'buh ra Jesús ne mbafi, en u:

—Nu'i gue'e rá Ts'ant'u i Oja, bi 'yenu.

¹² Pe nu ra Jesús nts'edi bi hecpa u nguetho hingui ndepe gue'u yu zithu dí ba u yu ja'í gue gue'a rá Ts'ant'u Oja a.

Ra Jesús bi huahni 'de'mayoho yú xädi

¹³ M'bejua buya bi guam bu ja ra nyuni a ra Jesús. Nubuya bi zohn'du 'da yú xädi ne nu'u bi mba bu 'buh ra Jesús u buya. ¹⁴ Ne nubuya bi huahn'du 'de'mayoho, bi zänni din 'yohu ngue da zä da mbehni da xih yu ja'í räm hman Oja. ¹⁵ Ne bi un yú ts'edi di hoc yu hyenni ne da hyon a thi yu zithu n'yohu 'da yu ja'í. ¹⁶ Bi zänna ra Simón, ne bi zänbi dí huti ra Pedro a. ¹⁷ Ne ra Jacobo ne'a ra Xuua rán 'yohu na ra Jacobo. Gätho yoho yú ts'ant'u ra Zebedeo ya. Ne bi zänba yün sospathuhu Boanerges,

i nde da ma tengu n'da ra ngäni. ¹⁸ Ne'a ra Andrés bi zänni, ne ra Felipe, ne ra Bartolomé, ne ra Mateo, ne ra Tomás, ne man'da ra Jacobo ngue rá ts'ant'ɥ ra Alfeo, ne ra Tadeo, ne man'da ra Simón, t'ɛmbi ra cananista. ¹⁹ Ne ra Judas Iscariote gue'a di dä a ra Jesús. Ne nu'bɥ mí gua'a bi un yá ts'edi ɥ, bá ɛɥ yá ngu.

Bi t'ɛmbi in 'youi rá ts'edi ra zɪthu a ra Jesús

²⁰ Ne xø bi zøm bɥ xɥn ngu yɥ jã'i mahøn'a xø him mí pongui din sihme ts'ɥ ra Jesús ne yá xädi. ²¹ Nu'bɥ mí 'yø ɥ yá meni ra Jesús 'be'a gätho i øt'a, ɛmbi in gät'i, ne bá ɛ ɥ bi zøm bɥ 'bɥh ra Jesús i nde da zits'i.

²² Ne nu yɥ xänbate niја xpí 'yɛ a Jerusalén, sä ɛn ɥ n'youi ra zɪthu ra Jesús, ne ɛn ɥ nangue rá ts'edi yá hmu ra zɪthu gue'a ní zä i høn a thi yɥ zɪthu ra Jesús, sä bi 'yɛn ɥ yɥ xänbate niја.

²³ Nu'bɥ mí bɥh ra Jesús 'be'a bi man ɥ, bi zon'dɥ bɥya ne bi xih yɥn t'uti da bɥdi hinga gue'a man ɥ. Bi 'yɛmp'ɥ:

—Hin da zä a ra zɪthu din sɥsɛɥ yá minzɪthuhɥ, ne xtí 'bɛtho rá ts'edi. ²⁴ Tengu n'da ra ts'ut'abi bɥ ja ra hnini hingu sä da hyɥ rá ts'edi 'bɥ din sɥsɛɥ ɥ yá jã'i. ²⁵ Ne ngutho n'da ra ngu 'darpɥ 'bɥhmbɥ yá ts'ant'ɥ n'da ran 'yohɥ da guasɛ ɥ 'bɥ hinga 'dat'a im bɛni. ²⁶ Ngutho ɥ yɥ zɪthu 'bɥ xtín sɥsɛɥ yá hmu, xtan guasɛ ɥ 'bɥ hinga 'dat'a im bɛn'ɥ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

²⁷ Ne xø bi xih man'da ran t'uti nangue 'be'a bi 'yøɾpa ra zɪthu, bi 'yɛmbi:

—Njon da zä da yɥɾpɥ ja rá ngu n'da ran 'yohɥ i ja rá ts'edi gue'bɥ hinga m'bet'o da thu't'i. Pe nu'bɥ ya bi thu't'i, hingui hɛi da thɥspi 'be'a gätho i pɛs' pɥya, bi 'yɛn a ra Jesús.

²⁸ Pe majuaɥni dí xi aɥh hønt'a go ma ts'oqui bi 'yøt' yɥ jã'i da mba ma punbi 'bɥ da hyon ra punbi, ne hønt'a go ma ts'ore bi ma. ²⁹ Pe nu'ɥ to'o im man ra ts'ore nangue rá Hogandɥhi Oја nјаm'bɥ da zä da mba ma punbi ɥ, da nu ran ɥnbi gätho yɥ pa mazɥi, bi 'yɛn a ra Jesús.

³⁰ Ngubɥ bi xih yɥ xänbate niја ra Jesús nguetho bi 'yɛn'ɥ hinga gue'a rá ts'edi rá Hogandɥhi Oја in 'youi ra Jesús, ngue mi høn a thi yɥ zɪthu.

Ra Jesús i ɛmbi rá mbe ne yɥn 'yohɥ ɥ i øt' rá pähä Oја

³¹ Ne nubɥya bá ɛsɛ rá mbe ra Jesús ne yɥn 'yohɥ. Pe mí 'bätho bɥ thi nguetho him bi zä bi yɥt'a mbo. Ne bi xi ɥ 'bäɾpɥ mbo:

—Xihmi ts'ɥ ra Jesús ngue dín zohndähe ua thi, bi 'yɛmp'ɥ.

³² Ne nu'ɥ 'darpɥ mí huhmbɥ ra Jesús bi 'yɛmp'ɥ bɥya:

—'Bäɾpɥ thi ni mbe ne nin 'yohɥ, i hon a i 'na.

³³ Nu ra Jesús bɥya bi dɥt'ɥ: —Ga xi aɥh te'o a ma mbe ne man 'yohɥ.

³⁴⁻³⁵ Ne bi hyant'ɥ 'darpɥ huhmbɥ bɥya, ne bi 'yɛna:

—'Bucua ya ma mbe, ne man 'yohu, nguetho hont'a go te'o da 'yørpa rá pähä Ojä, gue'a man 'yohu a, ne gue'a man ju a, ne gue a ma mbe a, bi 'yemp'bu mi dadi.

4

Ran t'uti ra mbomhmudä

1 Ne xø bi xänba yu jä'i mahøn'a bu ja ra ndendädehe a ra Jesús. Ne emme xän ngu yu jä'i bim petihu bu. Janangue'a bi yrbu ja ra t'ambosa bi dan i ts'u bu ja ra ndenthe. Nu yu jä'i bi gopu ndenthe buya. 2 Nu ra Jesús buya xän ngu yan t'uti bi xih yu jä'i 'bu mi xänbi, ne bi 'yena:

3 —'Yøhmbu ts'u ran t'uti ga xi ahü ya. Nu'a n'da ra uähi bi mba bá pon yu hmudä. 4 Ne bi zo 'da bu 'yu. Nubuya bá ɛh yu doja bi jua'a nts'a yu hmudä xí zo bu. 5 Nu'u mi'da yu hmudä bi zo bu ja yu ndaxnado ne ts'utho ra häi bu. Janangue'a 'bex bi bøxa n'dihi. 6 Pe nu'bu mam bá pøx ra hyadi 'bex bi 'yot'u nguetho hin hapu sä da mba yú 'yu. 7 Nu'u mi'da bi zo bu ja yu dapo, bi bøts'e pegue bi gom' yu dapo, ne nte bi ndø'u. 8 Pe nu'u mi'da buya bi zo bu ja ra häi xän ho. Bi bøts'e ne bin te, ne bi ndøgue. Nu'u 'da 'däte ma'det'a bi ndøgue, nu'u 'da hyäte, nu'u 'da n'da ciento bi ndøgue ngue n'da 'bäi, bi 'yena ra Jesús.

9 Ne xø bi 'yemp'bu yu jä'i:

—Hont'a go to'o ja yú zagu bi 'yø a dá ma, bi 'yembi.

Hanja i xih yan t'uti yu jä'i a ra Jesús

10 Nu'bu mi 'busehu 'de'ma yoho yú xädi ra Jesús ne'u mi'da yú 'yec'yei, bi xifi da xi u 'be'a na mbøn a ran t'uti bi ma. 11 Nu ra Jesús bi 'yemp'bu buya:

—Gue'ahu bi ja ahü gui pähmbu a him mam fädi mam 'bet'o ngue 'beru ní manda rá ts'edi Ojä. Pe nu'u yu jä'i thoho gue'u da sänba yan t'uti, 12 madague da nu pe hin da 'yørpa masu 'be'a da nu, ne madague da 'yøde pe hin da badi 'be'a ní mba a, ne hin da bēni di päh yú mbui ngue da hyon ra punbi, bi 'yena ra Jesús.

Rán theui a ran t'uti a ra mbomhmudä

13 Ne xø bi 'yemp'bu mahøn'a: —Nu'bu hin gui pähmbu 'be'a na mbøn'a ran t'uti dá mangä, ha da zä gui pähmbu gätho mi'da ga xi ahü 'bu. 14 Nu'a na mbøn'a dá mangä, nu'a ra uähi que'a bá man rá m hman Ojä hønbu go hapu. 15 Guehya bi zo bu ja ra 'yu na mbøni bi 'yømanho rá m hman Ojä ya. Pe nu ra zithu 'bex bi japi bi pumbēni a ram hma bi sifi. 16 Ximangutya bi zo bu ja yu ndaxnado na mbøni bi 'yøh ram hma ne bin johya. 17 Pegue hinga gätho rá mbui bi bēni. Janangue'a nu'bu bi nu yan ucpi ne yan unbi nangue rá m hman Ojä him bi hyät'i, 'bex gue bi zu ne bi 'uegue. 18 Ne nuya bi zo bu ja ra dapo na mbøni bi 'yømanho ram hma 19 pe emme di ho ra ximhäi ne ra mbeti i

hät'i, nε di ho da 'yøt' yú pähä zεε. Tengu'b_u bi gomba ram hma, nε hin di japi din te yú mb_ui. ²⁰ Pε nuya bi zo b_u ja ra häi x_un ho, na mbøni bi 'yømanho rá m hman Ojå, bi hyani, nε bin te yú mb_ui x_un ho, nε bi xant'a ram hma x_un ho, tengutho y_u hmudå, gue bi ndø'a 'dåte ma'det'a u 'da, nε hyåte u 'da, nε n'da ciento u 'da, bi 'yεmp'u yú xådi 'b_u mi xifi 'bε'a na mbøn'a ran t'uti bi ma.

Gåtho him mam fadi da zøni da fadi

²¹ Nε xø bi 'yεn'a ra Jesús:

—Nu'a mam hmangå nts'änni gåtho y_u ja'i da 'yøde, tengu n'da ra nyot'i nts'änni di yot'i gåtho b_u mbo ra ngu, hingan ts'änni da mba ma c_ut'i b_u ja ra 'bihuanza o ra 'bit'ots'i. ²² Nguetho gåtho 'bε'a him mam fadi da zøni da fadi, nε gåtho 'bε'a him midí nεqui da zøni da hnu.

²³ Hønt'a go to'o ja yú zagu bi 'yø a dá ma. ²⁴ Nε nu'a di jamansu a i øde da badi x_un ho nε Ojå di japi man'da x_un ngu da zøni da badi. Pε nu'a hin ε di jamansu a i øde, pε nε'a zi ts'u mi padi dim 'bedi, nε tengu ni t'eni gnán εmh_u gue'a dí t'εn'nah_u, nε man'da mbongui thoho din 'da ah_u. ²⁵ Din ja ah_u tengu ram hma i εna: “Nu'a x_un ngu i ja man'da x_un ngu din t'unni pε nu'a ts'atho i ja man'da da thånba a.”

Rån t'uti ra hmudå i te

²⁶⁻²⁷ Nu ra Jesús bi 'yεmp'u mahøn'a:

—Nuya di manda ua rá ts'edi Ojå madague'b_u hin di nεqui, tengu thoho n'da ra hmudå 'b_u bi du a n'da ran 'yoh_u, madague'b_u hingui nu hague ám bøts'e pεgue i padi da bøts'e, nte im bεntho. ²⁸ Nguetho nu'a ra häi dí tεε y_u thuhu a. Nu'b_u bi mb_udi bi bøts'e, y_u paxi thoho, m'bεjua b_uya da ndøh yú daxi, nε nub_uya din thå u. ²⁹ Nε nu ran 'yoh_u b_uya da xoqui nguetho bi zøn ra ora da 'bε'ts'i, bi 'yεn a ra Jesús. In jab_u rá ts'edi Ojå ngue di manda ua nε njongui nu hague na te.

Ran t'uti rá hmudå ra mostaza

³⁰ Nε man'da ran t'uti bi xih yú xådi ra Jesús mahøn'a, nε bi 'yεmp'u:

—Bεp_u dá bεmh_u hague di manda ua rá ts'edi Ojå. Ga xi ah_u n'da ran t'uti nangue'a. ³¹⁻³² In ja tengu n'da rá hmudå ra mostaza i pa m'boni, nε εmme zicue tho, εmme man'da zicue xinda gue mi'da y_u hmudå, pε man'da i te x_un ngu yú 'yε, xinda gue gå mi'da y_u paxi nε xøgue sä da 'yøt' yú 'bafi y_u doja b_u ja yú xaha. Njab_u rá ts'edi Ojå b_u ni nεqui ngue di manda ua, bi 'yεn'a ra Jesús.

Hanja bi xih y_un t'uti u y_u jq'i

³³ Nε x_un ngu mi'da y_un t'uti bi xånba y_u ja'i a ra Jesús 'b_u mi xånbi tengu ya i hman-gua, pε hønt'u hingui hεi b_u dá fadi bi xifi. ³⁴ Nε nte bi xih mi'da y_um hma, hønt'u y_un t'uti bi xifi. Pε nu'b_u mi 'b_useh_u yú xådi bi xih p_uya

'bɛ'a na mbɔn'u yɛn t'uti bi mam bɛ 'bɛh yɛ jɑ'i.

Bi xifi din hɛ ran dɑhi ra Jesús

³⁵ Nu'bɛ mɪn de bɛya nu ra Jesús bi 'yɛmp'u yú xádi:

—Nuya ga thohmbɛ nɛ 'danguadi ra dɑdehe, bi 'yɛmp'u.

³⁶ Nɛ nubɛya bi xih yɛ jɑ'i da mbeng bɛ yú ngu. Nu yú xádi bɛya bi 'yon a ra mbosa mi huhɛ ra Jesús, bi mbähä bɛya. Nɛ xɛn ngu mi'da yɛ jɑ'i bi dɛnni ngue bi hyɛsɛ yú mbosa ɛ. ³⁷ Nɛ nu'bɛ ya i 'yo bɛ ja ra dehe nɛ nts'edi ran dɑhi bin ja, nɛ bi dɔnts' ra dehe ra mbosa nɛ mi ts'utho xtán yudi. ³⁸ Pɛ nu ra Jesús mi hunh ra huhni, nɛ mi ɔpɛ ja ra mbosa. Nu yú xádi bi 'yɑ ra Jesús nɛ bi 'yɛmbi:

—Xänbate i, ha nte guím bɛni nɛ nde ga tuhɛ, bi 'yɛmp'u.

³⁹ Bi ndants'a ra Jesús bɛya nɛ bi 'yɛmp'a ran dɑhi nɛ a ra dehe:

—Daman hɛ, bi 'yɛmbi.

'Bex gue bin hɛ ran dɑhi nɛ ra dehe bɛya him mam bi 'yɑni. ⁴⁰ Nubɛya, bi 'yɛmp'u yú xádi:

—Guím suhɛ nguetho ts'utho guí ɛc'yɛigahɛ.

⁴¹ Nu yú xádi bɛya bi zu a ra hmu, nɛ bi hyonya thoho a bin ja. Bin 'yɛmzɛhɛ n'da ngu n'da ɛ:

—'Bɛ'a di 'yɛt'ui na ran 'yohɛ, nɛ ya 'bex gue in hɛ a ran dɑhi nɛ ra dehe di hɛcpi.

5

Ra Jesús bi hyɔnba thi yɛ zɪthu a ra mɛngu bɛ Gadara

¹ Nubɛya nu ra Jesús nɛ yú xádi bi zɔm bɛ 'danguadi ra dɑdehe nubɛ ja ra häi Gadara. ²⁻⁶ Nɛ mi 'bɛpɛ n'da ran 'yohɛ min 'youi yɛ zɪthu. Nu'a mi zɑm bɛ ja ran 'yɑgui, nɛ njo'o to'o mi sä da zɑmmi nguetho gä i xɛcthoho yɛ cadena mi pa nthɑt'i. Xɛn ngu yɛ nɪdi bi thurpa yú 'yɛ nɛ yú gua nangue yɛ cadena, pɛ gätho i xɛcthoho. Njon mi sä di hɛcpi. Gätho ra pa nɛ ra xui mi mbapɛ ja ra dɑpo o guɛpɛ ja ran 'yɑgui, nɛ midi ɛnba zɛhɛ nguetho mi hɛzɛhɛ rá jɑ'i nangue yɛ do. Nu'bɛ mí bɔm bɛ ja ra mbosa a ra Jesús nɛ yú xádi, 'bɛx bá ɛ a ran 'yohɛ bin c'athɛ, bí 'yɛpɛ ja ran 'yɑgui, bin dɑnyahmu bɛ 'bäh ra Jesús, bi dɑnde, ⁷ nɛ nts'edi mbafi, bi 'yɛna:

—'Bɛ'a guí nde gui 'yɔrcæhe grá Jesús, rá Ts'ant'u i Ojɑ mahɛts'i. Nuya dí ä a ra mate hin gui ɛngahe, ⁸ bi 'yɛn'u yɛ zɪthu 'bɛ mi sifi da bɔm bɛ rá mbɛi ran 'yohɛ. ⁹ Nɛ nubɛya nu ra Jesús bi 'yän'nɛ yɛ zɪthu:

—'Bɛ'a ní thuhu, bi 'yɛmbi.

—Ma thuhu “N'dan nets'igähe” nɛ ɛmmɛ xɛn ngu gähe, bi 'yɛna. ¹⁰⁻¹² Nɛ nts'edi dí ä a ra mate gue'bɛ ga pɔmhbe hin gui pɛngahe bɛ n'danni i ja yɛ häi, dami 'yɔrcæhe ra mate gui pɛngahe nɛ 'bɛh yɛ ts'udi ga cɛthe nɛ, bi 'yɛn'u. Nguetho hinga yatho mí 'yo ɛ yɛ ts'udi xɛn ngu, mi sapaxi bɛ.

13 Nu ra Jesús ya bi un ran t'ɛdi da yɛrɛ 'bɛh yɛ ts'ɛdi. Nu'bu mí yɛrɛ ya 'bex bán tih yɛ ts'ɛdi bá çɛrɛ ja ra nguani ɛ 'bex bi yɛrɛ ja ra dehe ɛ, nɛ gã bi du bu ɛ buya. Mbɛ yo mahuahi i jua ɛ.

14 Nu ɛ yɛn 'yohɛ midí ja-mansu yɛ ts'ɛdi, 'bex bi 'da 'bu min nu 'be'a bi 'yøt'ɛ yɛ ts'ɛdi. Bi mba bá mam bu ja ra hnini nɛrɛ huahi a bin ja. 'Bex bi mba yɛ ja'i buya da nuse ɛ 'be'a bi man ɛ yú mbädi yɛ ts'ɛdi. 15 Nu'bu mí zøm bu, bi nu i hupɛ a ran 'yohɛ madí ɛnba ra zĩthu, ya xízä nɛ i he rá zi pahni. ɛmmɛ bi mbidi yɛ ja'i buya. 16 Nu'ɛ xí nu yɛ ts'ɛdi, xø bi xifi xɛn ho yɛ ja'i mahøn'a 'be'a xín ja. 17 Nɛ nubuya, nu yɛ mɛngu bu ɛmmɛ bi 'yãp ra mate ngue 'bex gue da bøn a ra Jesús bu ja yú häi ɛ.

18 Bi mba da ndex ra mbosa a ra Jesús buya. Nɛ nu'a ran 'yohɛ xí ɛnba ra zĩthu ɛmmɛ i nde da dɛn'na ra Jesús gue 'darpɛ din 'yohɛ. 19 Pɛ nu ra Jesús him bi un ran t'ɛdi nɛ bi hɛçpi.

—Ni mba bu ni ngu, nɛ gui xi ɛ nim 'builhɛ ran ho bi 'yøt'a Ojã ra Hmu ngue bi huɛç'a i, bi 'yɛmp'a ran 'yohɛ.

20 Nu'a min 'youi ra zĩthu buya, bi mba rá ngu. Bi dɛ'mi bi mam bu gãtho ra xɛqui Decápolis 'be'a xí 'yørpa ra Jesús. Nɛ gãtho ɛ bi xifi bi hyonya thoho ɛ.

Ra Jesús bi 'yã'a rá t'ixu ra Jairo nɛ bi hoc'a n'da ra xisu mí hɛmb ra mbɛji

21 Nɛ nu'bu ya mi zøn ra Jesús bu ná 'danguadi ra dãdehe, ɛmmɛ xɛn ngu yɛ ja'i bim pɛti bu ndenthe mahøn'a guɛrɛ bin säya ra mbosa. 22 Bi zø'a n'da rá ngurbi ra nijã i Jairo a, bin danyahmu bu ja rá gua ra Jesús. 23 Nɛ ɛmmɛ bi 'yãp ra mate, bi 'yɛmbi:

—Yørqui ts'ɛ ra mate ga mbähä ba çãx ni 'yɛ ma t'ixu nguetho ɛmmɛi, janangue'a da yãni nɛ hin da du, bi 'yɛmbi.

24 Nu ra Jesús bi mbɛ buya, nɛ xɛn ngu yɛ ja'i bi dɛn'ndɛ, xøgue bin dɛ bu ni mba ɛ. 25 Nɛ bi zɛrɛ 'yu n'da ra xisu ná 'de'mayon jɛya mi hɛmb ra mbɛji. 26 ɛmmɛ xí nu ran ɛnbi nangue xɛn ngu yɛ 'yøthebate xí 'yøthe. Xi juadi gãtho rá mbɛti mi ja, nɛ xingui ts'ɛ bi dĩts'i, xøgue man'da ɛmmɛi. 27 Pɛ nuya i hon a ra Jesús nguetho xí 'yø'am man yɛ ja'i ngue di hoqui hønt'a go 'be'a man ɛ. Janangue nu'bu mí zɛdi 'bex bi yɛt'i nde bu ní mba ɛ, bi dãrpa rá xathapahni ra Jesús buya. 28 Nguetho mí ɛnsɛ ra xisu, “Høntho ga thãrpa rá pahni, ya da yãngui,” mí ɛna. 29 Nɛ nu'bu mí dãrpa rá pahni ra Jesús 'bex bin hɛ a rá mbɛji mí hɛmb buya. 'Bex bi bã a ra xisu ngue ya bi zã xɛn ho. 30 'Bex bi bãh ra Jesús ngue bi hoc'a n'da ra ja'i rá ts'ɛdi 'bu mí dãrpa rá pahni. Janangue bi nyɛ'a ra Jesús, bi hyɛt'ɛ yɛ ja'i min 'yohɛ nɛ bi 'yɛna:

—To'o bi dãrca ma pahni, bi 'yɛna.

31 Nu yú xádi bəya bi 'yɛmbi:

—Guín nuhma ɛmmɛ dɛ ua yɛ jɑ'i, “To'o bi dārca ma pahni,” nɛ guí ɛna.

32 Nu ra Jesús i tɔ'mi da manse to'o xí dārpa rá pahni.

33 Nɛ nu ra xisu bəya, bin su nɛ di fɛt'i nguetho pɑ a xí t'ɔrpe. Nɛ bi mba bɛ 'bäh ra Jesús bin dɑnyahmu bɛ ja rá hmi nɛ bi xifi gätho 'bɛ'a xí 'yɔt'e. 34 Nu ra Jesús bəya bi 'yɛmbi:

—Nu'i grá zi xisu, bi zä i nguetho gá 'yɛc'yɛigui. Ni mba da hyu ni mbɛi, him man di ɛn'a a gmi hɛmbi.

35 Gätho na yɑui a ra xisu 'bex bi zɔpɛ mi'da yɛ jɑ'i bí 'yɛpɛ ja rá ngu a ra Jairo, bi t'ɛmp'a ra Jairo:

—Nu'a ni t'ixu ya bi du. Säti thoho man'da gadi pah na ra xänbate.

36 Pɛ nu ra Jesús 'bɛ mí 'yɔ a bi man'ɛ, bi 'yɛmp'a ra Jairo bəya:

—O di tu ni mbɛi, hɔntho gui 'yɛc'yɛi ngue majuɑni i ja ma ts'ɛdi, bi 'yɛmp'a.

37 Guehma bi thoh pəya nɛ njom bi japi da dɛnni. Hɔnt'a ra Pedro, nɛ ra Jacobo nɛ ra Xuua rán 'yohɛ ra Jacobo, bi xifi da mbähä bɛ rá ngu ra Jairo. 38 Nu'bɛ mi zɔm bɛ ja rá ngun a ra Jairo bəya, bi nu ngue i zon'ɛ yɛ jɑ'i 'bɛpɛ, nɛ ɛmmɛ di mbahni na ts'oni.

39 Bi yɛrpɛ mbo ra Jesús bəya, bi 'yɛmp'ɛ 'bɛpɛ:

—Hanja ɛmmɛ gadi hiɛn na ts'oni. Nuna ra hmute hingui tu pɛgue i ɑha.

40 Nu'bɛ mi 'yɔh yɛ jɑ'i 'bɛ'a bi man a, bi den thoho bəya. Nu ra Jesús bəya, bi 'yɛmp'ɛ yɛ jɑ'i:

—Dami pɔmhɛ thi, bi 'yɛmbi.

Hɔnt'a rá ta nɛ'a rá mbe ra hmute xí du nɛ yú xádi, bi yɛthɛ ra Jesús bɛ 'bɛn a ra hmute. 41 Nu'a ra Jesús bəya bi bɛnba rá 'yɛ a ra hmute nɛ bi 'yɛmbi:

—Talita cumi, bi 'yɛmbi. I nde da ma: “Nu'i grá hmute dí xi i, dami ndants'i.”

42 Nu'a ra hmute bəya 'bex bi ndants'i nɛ bin 'yo. 'Dɛ'mayon jɛya mi pɛ'ts'a. Nu'ɛ bi yɛthɛ mbo bi hyonya thoho. 43 Nu'a ra Jesús bəya nts'ɛdi bi 'yɛmp'ɛ:

—Njon gui xihmbɛ 'bɛ'a dá ɔt'ä, bi 'yɛmp'ɛ. Nɛ nubəya bi 'yɛmp'a ra Jairo:

—Dami 'uɛn na ni t'ixu ya, bi 'yɛmbi.

6

Ra Jesús bi zɔm bɛ rá hninizɛhɛ

1 Bi bɔm bɛ ra Jesús bəya, bi mba bɛ ja rá hnini zɛhɛ Nazaret. Bi mbähä yú xádi.

2 Nɛ nu'a ra pa ran ts'äya, bi mbähä yú xádi bɛ ja ra niȷɑ. Nu ra Jesús bəya bi xänba bɛ yɛ jɑ'i. Nu'bɛ mi 'yɔh yɛ jɑ'i a bi man'a ra Jesús, bi hyonya thoho nɛ din 'yɛmzɛhɛ ɛ:

—'Bɛ'a niɛn xádi im man na. 'Bɛ'a ni ts'ɛdi i ja na, ngue i sä i ɔt' yɛn t'ɔt'e mixte na. 3 Ha hinga guehna ra yaxi na, rá ts'ɛnt'ɛ ra María. Nɛ yán 'yohɛ ra Jacobo, nɛ ra José, nɛ ra

Judas, ne ra Simón, ne u yán ju dí 'báhmbu ua, bi 'yén u.

Ne bi u't' yá mbui zehé u. 4 Janangue'a nu'a ra Jesús bi 'yemp'u:

—Gátho yá pøngahyá Ojá i hnumansu, pe hønbu ja rá háizehé nepu 'buh yá meni, nepu ja rá nguse hingui hnumansu bu, bi 'yén'a.

5 Ne hingui ngu yan t'ot'e bi 'yørpü ngue xtá 'yut rá ts'edi. Hønt'u zi yoho yan zäman'u bi gäx rá 'yé bi japi bi yan'u. 6 Ne bi hyonya thoho a ra Jesús nguetho him bi 'yéc'yéi u ngue i ja rá ts'edi u yá menguhü. Ne nubaya bi mba bu ja yu t'uhnihni jombu Nazaret, ne bi xänba bu u yu já'i.

Bi mbèhn'du 'de'mayoho da mamp'a rá m hma

7 M'bejua buya bi xi u 'de'mayoho yá xädi ngue da mba bu ja yu hnini. Ne 'da i yoho bi zänni, ne bi un yá ts'edi da hyøn'a thi yu zïthu in 'yohu u 'da yu já'i. 8-9 Ne bi xi u nte da hyäx 'bu bi mba u. Hønt'a n'da ra tøhø da hyäts'i n'da ngu n'da u. Ne hønt'u yu thïxfani da 'yat'i. Xíng yan ju'døzä, xíng yan zedi da hyäts'i, xíng ra mbeti, ne xín da gäx u yojo'ts'i yá pahni.

10 Ne man'da bi 'yemp'u:

—Hønbu go hapu da mba ma säya ahü 'bu gá sømhbu bu ja yu hnini, gam 'báhmbu bu gue'bu go gá nexhu bu. 11 Ne nubü hapü gui sømhbu ngue hin da zin ahü ne hin da 'yømanho a guí mamhbu, dami pømhbu bu, dami huaju ra häi ja ni xinguhü, ra

hmepyä ngue gui sohmbu bu u. Ne majuani dí xi ahü, nu'a ra hnini hin da zin ahü, man'da xän ngu ran ünbi da nu a 'bu bi zøn ra pa ran juänbi, xinda gue'a ra hnini Sodoma ne ra hnini Gomorra, bi 'yemp'u yá xädi.

12 Ne bi bøm bu 'de'mayoho buya, bi mba. Hønbu go hapu bin 'yo bi xih yu já'i di päh yán 'yomfëni nangue yu ts'oqui bi 'yøt'e. 13 Ne bi hyøn a thi xän ngu yu zïthu mín 'yohu 'da yu já'i ne xän ngu yan zäman'u bi gox ra aceite ne bi japi bi zä u.

Rán däte ra Xuua Nxixyá

14 Mí ø a ra ts'ut'abi Herodes ngue mí man yu já'i 'be'a mí øt'a ra Jesús bu mí 'yo, ne bi 'yemb buya:

—Masque gue'a ra Xuua Nxixyá a bi dambëni, janangue'a i øt yan t'ot'e ngue i uh rá ts'edi, bi 'yëna.

15 Pe nu'u 'da yu já'i, mi ëna:

—Ra Elías a ra Jesús.

Ne nu'u 'da i ëna:

—Ra pøngahyá tengu mi 'buh maya'bu.

16 Pe nu ra Herodes 'dat'a im ma, bi 'yëna:

—Gue'a ra Xuua Nxixyá a ngue dá manda da ts'ecpa rá 'yuga, masque bi dambëni, bi 'yën a ra Herodes.

17-18 Nguetho guesë ra Herodes bi mbènh'du bá bent ra Xuua, bi du't'i ne bi got'a fädi. Nguetho in cue ra Herodes 'bu mí t'ëmbi hingui ho a bi 'yøt'e ngue xí zin a rá 'bepo. Ne nu'bu mí zin'a ra xisu, mi 'buhmi a ra Felipe. Ne nu'a ra Felipe, rán 'yohu zehé a ra Herodes. Ne nu ra xisu i

Herodías a. Ne gue'a ra Xuua Nxixya bin yaui ra Herodes, bi xifi hingui ho a bi 'yot'e. Him bi 'yomanho ra Herodes baya, janangue bi manda dí cot'a fadi ra Xuua Nxixya.

19 Ne a ra Herodías bin cue ne emme honi 'beru dí hyo a ra Xuua. Pe him 'bex bi zä bi hyo. 20 Nguetho nu ra Herodes mi paði ra hocja'i a ra Xuua, ne bi xi u ya mbängoxthi njon da japi da yarpu ngue di unba ra Xuua. Ne nu ra Herodes, ja'bu di manda bá ts'inba ra Xuua ngue i nde da 'yø i ts'u rám hman ra Xuua. Ne bi 'yomanho tho madague'bu hinga gätho i paði 'be'a nam bon'a i man ra Xuua.

21 Nu'bu mi zøn ra pa rá ngopa ra Herodes, nu ra Herodías baya bi ðini 'beru dí hyo ra Xuua baya. Bi 'yot'a n'da ra ðansihme ra Herodes bá si yám fäts'ihu, ne yá hmudofui ne'u ya ngarpi bu ja ra häi Galilea. 22 Nu'bu min sihme u bi yarpu rá t'ixu ra Herodías, bin nee a ra hmute. Nu ra Herodes ne u gä mi huhmbu bu emme bi numanhop rán hnei ra hmute.

—Nuya gui 'yäqui 'be'a gui nde gui 'yäqui, nugä ga 'da i, bi 'yembi.

23 Ne xø bi 'yembi:

—'Yec'yei Oja majuani ga 'da i 'be'a gui 'yäqui madague a gui 'yác made gätho 'be'a dí pe'ts'ä, bi 'yembi.

24 Nu'a ra hmute baya bi boni ne bi 'yän'na rá mbe ngue ra Herodías, bi 'yembi:

—'Be'a sä ga äpi, mbe.

Nu'a rá mbe baya bi 'yembi:

—'Yäp'a rá ya ra Xuua Nxixya.

25 Bi mbenga n'dihi ra hmute baya bi 'yemp'a ra Herodes:

—Dí nde 'bexque guehya gui 'dac'a rá ya ra Xuua Nxixya, gui cärcä ra mbohi, bi 'yembi.

26 Nu ra Herodes baya bi du rá mbui 'bu mi 'yø a bi man a ra hmute, pe hingui sä 'be'a da mam baya nguetho hupu ja ran sihme u xi 'yøde 'be'a bim ma ngue ya xi ma majuani di unni 'be'a da t'äpi.

27 Janangue a guehma bi mbenhna n'da ra dofui bá hanba rá ya ra Xuua. 28 Nu'a ra dofui baya bi mba bá secpa rá ya ra Xuua nubu ja ra fädi ne bá cät'a n'da ra mbohi, bi unna ra hmute baya. Nu ra hmute baya, bi unna rá mbe a rá ya ra Xuua. Ne gue'a bin ja 'bu mi du ra Xuua Nxixya.

29 Nu'bu mí 'yøh yä xädi ra Xuua ngue bi ts'ecpa rá ya, bá e u, bi duspa rá ngoc'yei ne bi mba bi 'yäpu ja ran 'yägui baya.

Bi un ran ts'ihme cut'a mahuqi a ra Jesús

30 Nu'bu jam bá penc u yä xädi a ra Jesús, bi xifi 'be'a gätho xi 'yörpu bin 'yo, ne bi ma 'be'a gätho bi mam bu 'buh ya ja'i 'bu mi xih rám hman Oja u. 31 Nu ra Jesús bi 'yemp'u:

—Ga mbähä ts'u nu n'danni ngue dan säyah u ts'u nu, xøhma gui yähmbu, bi 'yemp'u.

Nguetho xən ngu yə ja'i i sòm bə, ní mba ne ní 'yɛhɛ, ne xíngui ts'ə im bongui din sihmɛ ɛ. ³² Janangue a bi hyu ra mbosa ɛ im bɛni da zòm bə ma'ueni ɛ guerpə da zä dim 'bʰsɛ ɛ. ³³ Pɛ xən ngu mi'da yə ja'i bi hyant'a ra mbosa bə ni mba ne bi bədi i hu bə ra Jesús. Ne bá nɛxpə ja yú hnini ɛ, ne ɛmmɛ bin ti ɛ ne 'yogua thoho ne m'bet'o bi zòm bə da zòn'a ra mbosa. ³⁴ Nu'bə mi gəh ra mbosa ra Jesús ne yú xädi, bi nu xən ngu yə ja'i ya xí zòm bə, ne bi huɛc'ɛ ngue in ja tengu yə de'yo njo'o di jamansu. Ne 'bex bi də'mi bi xih yə ja'i rá m hman ra Jesús mahøn'a asta gue'bə go mín de. ³⁵⁻³⁶ Nu'bə mín de bəya bi t'ɛmp'a ra Jesús:

—ɛmmɛ bin de ya, ne hinga nan sihmɛ yə ja'i, dami pɛnpə ja yə t'əhnini ya da dän yə hmɛ bə nguetho ma'ueni ua ne hin'yə 'bɛ'a da zi, bi 'yɛn'ɛ yú xädi.

³⁷ Pɛ nu'a ra Jesús bi 'yɛna:

—Gue'ahə gui 'uimhbə yə ja'i, bi 'yɛmbi.

Ne bi 'yɛn'ɛ yú xädi:

—Pɛ ha gui ɛnje gua tämhbe yociənto ra hmɛ ngue ga un-hde yə ja'i da zi, bi 'yɛn'ɛ. ³⁸ Nu ra Jesús bəya bi 'yɛmp'ɛ:

—Bá nuhbə hangu yə hmɛ ja bə.

Nu'bə mí bədi, bi 'yɛmbi:

—Cət'a mhmɛ ne yoho yə huə ja ua, bi 'yɛn'ɛ.

³⁹ Ne bi xih pəya:

—Dami xihmbə yə ja'i din säya nə i ja yə 'bot'ɛi.

⁴⁰ Ne 'darpə bi hyu ɛ n'da ciento, ne 'darpə bi hyu ɛ mi yote ma 'dɛt'a, ne njabə bi 'yɔt'e gätho ɛ mi'da. ⁴¹ Nu'bə mi gən'ɛ cət'a yə hmɛ ne ɛ yoho yə huə ra Jesús, bi ndɔs mahɛts'i, bi 'yäp rán jəpi Oja ne bí xɛn'ɛ yə hmɛ. Ne ɛ yə huə bəya. Nubəya bi un'də yú xädi di darpa yə ja'i. ⁴² Gätho bin sihmɛ ɛ 'bəpə ne bin niyə xən ho ɛ. ⁴³ Ne nu'bə mi jua'a bi pɛt'ɛ bi bongui, 'de'mayo 'bɔts'e bi yudi. ⁴⁴ Ne nu'ɛ bin sihmɛ cət'a mahuəhi ma 'yoh ɛ.

Ra Jesús bin 'yo maxɔts'e bə ja ra dədehe

⁴⁵⁻⁴⁶ Nu ra Jesús bəya bi xih yú xädi m'bet'o da mba ɛ da zòm bə ra hnini Betsaida, ne bi yət'a n'dihi bə ja ra mbosa ɛ bəya. Nu ra Jesús him 'bex gue bi mba ne nu'bə mín 'yɛhmbə gätho yə ja'i, bi ndɛxpə ja ra nyuni bin yəui Oja bə. ⁴⁷ Nu'bə mín xui, ya i 'yo bə ra mbosa bə made ra dehe. Nu ra Jesús mi 'bətho bə bán ts'ogui. ⁴⁸ Ne nu'bə mí hyant'ɛ 'bɛ'a ɔt'ɛ yú xädi, bi nu ngue xən hɛi bə ni 'yon yú mbosa nguetho di costa'a ran dəhi a ra mbosa. Ne nu'bə maguembə da hyax pəya bá ɛh ra Jesús bə ní mba yú xädi, ba 'yo maxɔts'e ra dehe. Ne nu'bə mi zədi ɛna da mi'ts'a ra mbosa. ⁴⁹⁻⁵⁰ Nu'ɛ yú xädi 'bə mi nu bi bɛn ɛ: "N'da ra du i mba bə," ɛn'ɛ. Ne ɛmmɛ bi mba ɛ nguetho bin su. Nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'ɛ:

—Guecä o te guim bɛmhbə. Damin johyahə, bi 'yɛmp'ɛ.

⁵¹ Nε bi ndexp_u ja ra mbosa b_uya. 'Bex bin hε ran dāhi, nε εmmε bi hyonya thoho yá xādi 'b_u mi nu 'yo maxøts'e ra dehe ra Jesús, nε bin hε n'dihi ran dāhi. ⁵² Bi hyonya thoho nguetho him bi bεni 'bε'a bi nu 'b_u mi 'u_in'i cut'a mahuāhi y_un 'yoh_u b_u ndenthe, nguetho hingana pādi x_un ho _u.

Ra Jesús bi hoc' u y_un zāman' u b_u ja ra xεqui Genesaret

⁵³ Nε bi zø_m b_u 'danguadi ra dādehe b_uya, nub_u ra häi Genesaret, bi zop_u yá mbosa.

⁵⁴ Nu'b_u mi gāp_u ja ra mbosa, gātho y_u jā'i bi bādi gue gue'a ra Jesús. ⁵⁵ Nε nu y_u jā'i bāya 'bex bi mba bá si y_u hyεn_i, bi zixp_u da thoh ra Jesús. Mi oxp_u ja yá 'beza 'da, høn_b go hap_u ní nεts'i. Nε nu'b_u mi thop_u ra Jesús b_u ja yá häi _u, ⁵⁶ høn_b go hap_u bi thogui, o gue y_u t'uh_ni_ni o gue y_u dāh_ni_ni, o guerp_u ma'ueni y_u h_ni_ni, ya xí 'bom b_u y_un zāman' u. Nε gātho b_u bi thogui bi si a ra Jesús: "Mada hønt'a ni pahni ga thät'i i," bi t'εmbi. Nε hønt'a go to'o bi dārpa rá nyāmpahni 'bex bi zā bāya.

7

Ra Jesús bi ma nda'a dí ts'onba rá mbai n'da ra jā'i

¹ Nε bi nεxp_u Jerusalén 'da y_u fariseo nε y_u xānbate nijā, bi zø_m b_u mi 'b_uh ra Jesús. ² Nε bi nu _u 'da yá xādi ra Jesús i sihme nε hin nin x_u'yε tengu rán s_u'yε bi zānzεhe yán t'εtizεhe _u. Nε bi 'yεmbi øt

ra ts'oqui _u. ³ Nguetho nu' u y_u fariseo nε gātho mi'da ma mijudíohe εmmε i tenda' u yán t'εdi y_u dāc'yεi. Nε nu'b_u hin nin x_u'yε tengu man yán t'εdi, ya hin din sihme 'b_u. ⁴ Nε ngutho 'b_u xpá mbenga tāi, him 'bex gue i sihme, 'bε din x_u'yε x_un ho tengu yán t'εdizεhe i tēn'd_u. Nε man'da x_un ngu y_un sūt'i i tēn'd_u, tengu yán t'εdi y_u dāc'yεi. Yán sūt'i ngue y_u tasa, nε y_u xaro, nε y_u t'εgui, nε yám 'be'te y_u t'ots'i. ⁵ Janangue nu y_u fariseo nε y_u xānbate nijā bi 'yānna ra Jesús:

—Hanja _u ni xādi hingui tēn yán t'εdi y_u dāc'yεi nε i sihme nε hin nin x_u'yε, bi 'yεmp' u.

⁶ Bi dāh ra Jesús, bi 'yεmp' u:

—Nu'ah_u yoho nin 'yomfεnih_u, bi 'yεmp' u. Nε majuāni bi man ra Isaías nangueeh_u 'b_u mim pøngahyā, bi 'yεna:

Nuya y_u jā'i nangue yá nde i εscagui,
pε maxøts'e thoho, hinga
gātho mbo yá mbai im
bεngui.

⁷ Sāti thoho i εscagui nguetho hønt' u

yán t'εdi zεhe i xānba _u mi'da, i εn Ojā, bi 'yεn a ra Isaías, bi 'yεn a ra Jesús. ⁸ Gue'a gá 'yøth_u a nguetho gá hyεhmb_u yán t'εdi Ojā nε gá tēnhd_u yán nt'εdi zεhe y_u jā'i nangue yán sūt'i y_u xaro, nε y_u tasa nε x_un ngu mi'da guí øth_u, bi 'yεmp' u.

⁹ Nε man'da bi xi _u, bi 'yεmp' u:

—Nε hønt'a ram fε'ts'i guí øth_u nangue yán t'εdi Ojā, tengu 'b_u nte di muui,

nguetho hōnt'u nin t'ɛdi zehɛhɛ guí nde guí tɛnhdɛ.
 10 Gue'a gní fɛstahɛ rán t'ɛdi Ojã bi xi a ra Moisés a guí øthɛ, nguetho nu a ra Moisés bi 'yɛna: “Gui numansu ni tahɛ nɛ ni mbehɛ” Nɛ man'da ram hma bi ma: “Nu'a to'o da zan rá ta o gue rá mbe, jatho da tho a.” 11-12 Pɛ nu'ahɛ 'dan'yo thoho guí mamhbɛ ngue guí ɛmhɛ hing ra ts'oqui 'bɛ bi yãrba Ojã a mi ja ngue xtá mbãx a rá mbe o gue rá ta n'da ran 'yohɛ. Nɛ hin gá xihmbɛ ngue him bi numansu yú ta 'bɛ ngubɛ bi 'yøt'e. 13 Gue'a gní combahɛ rãm hman Ojã a, nangue ni t'ɛc'yɛi zehɛhɛ guí xãnbahɛ mi'da yɛ jã'i. Nɛ xɛn ngu mi'da guí øthɛ, bi 'yɛmp'u yɛ fariseo a ra Jesús.

14 Nɛ nubɛya bi zohni gãtho yɛ jã'i bi 'yɛmp'u:

—Dami 'yøhmbɛ, gãtho ahɛ, nɛ dami pãhmbɛ na ga xi ahɛ ya. 15 Hin'yɛ 'bɛ'a da yãrpɛ mbo rá mbɛi n'da, gue di ts'onba bɛ, pɛgue nu'a ní bøm bɛ ja rá mbɛi n'da gue a dí ts'onba rá jã'i n'da a. 16 Hønt'a go to'o ja yú zagu bi 'yø a dí m mangã, bi 'yɛmp'u yɛ jã'i a ra Jesús.

17 Nɛ bi 'uɛpɛ 'bɛh yɛ jã'i a ra Jesús, bi mbãhã yú xãdi bɛ ja ra ngu. Nɛ nubɛya bi 'yãn'du yú xãdi:

—'Bɛ'a gue na mbøn'a ran t'uti gá ma.

18 Nɛ bi 'yɛmp'u yú xãdi buya:

—Ha nɛ ahɛ hin guí pãhmbɛ a dá mangã. Ha hin guí

pãhmbɛ hin'yɛ 'bɛ'a da yãrpɛ mbo rá mbɛi n'da, gue hinga gue'a dí ts'onba bɛ a. 19 Nguetho nu'a 'bɛ'a gãtho i si n'da, hin din zãm bɛ rá mbɛi n'da, pɛ da mba bɛ rá foho n'da nɛ da thotho a, bi 'yɛn a ra Jesús.

Ngubɛ bi man ra Jesús i ndepe da fãdi ngue xɛn ho 'bɛ'a gãtho i ja ua ngue da zi n'da. 20 Nɛ mi ɛn'a ra Jesús:

—Nu'a ní bøm bɛ rá mbɛi n'da ra jã'i, gue a dí ts'on'a n'da a. 21 Nguetho nubɛ ja yú mbɛi yɛ jã'i ní bøm bɛ gãtho yɛ ts'on'yomfɛni, nɛ'bɛ i 'yomt'ɛni thoho n'da, nɛ'bɛ di 'yomt'ɛniba n'da ra xisu nɛ i 'bɛh rá xisu, nɛ'bɛ i hãcpa rá te rá mijã'iu. 22 Nɛ'bɛ øt' ram fɛ, nɛ'bɛ øt' ran ts'iyate, nɛ'bɛ nzãi øt' ran ts'o, nɛ'bɛ i hãte, nɛ'bɛ ra 'yãsä o gue ran ts'ɛya, o gue yãn c'ãte, o gue yãn 'yɛts'i, o gue'bɛ i øt'e tengu 'bɛ hin'yɛ rán 'yomfɛni n'da. 23 Gue'u gãtho ní bøm bɛ yú mbɛi yɛ jã'i nɛ gue'u ní ts'onba yú mbɛi yɛ jã'i u, bi 'yɛmp'u yú xãdi ra Jesús.

N'da ra xisu ngue hing yɛ judío bi 'yɛc'yɛi ra Jesús

24 Nu'bɛ mi jua a bin yãhɛ yú xãdi a ra Jesús, bi mbãhã bɛ ra xɛqui yɛ hnini Tiro nɛ Sidón. Nɛ nu'bɛ mi dñi hapɛ din säya bi nde ngue njon da bãdi, pɛ njãm'bɛ bi zã bin 'yãgui. 25-26 Nguetho 'bɛx bi zøm bɛ n'da ra xisu mi 'bɛ a n'da rá t'ixu min 'youi ra zĩthu. Bi zøm bɛ ngue ya xí 'yøde nangue rá ts'ɛdi ra Jesús. Nu ra xisu, hin ma mijudíohe

a, ra mɛngu bɛ ra xɛqui Sirofenicia. Bin danyahmu bɛ ja rá gua ra Jesús nɛ nts'ɛdi bi 'yǎp ra mate ngue da hyɔnba thi a ra zĩthu in 'youi a rá t'ĩxu. 27 Nu'a ra Jesús bi 'yɛmbi:

—Hin nin sǎui ga ɔt'a a guím ma nguetho him ma mɛnguhɛ. Tenguthoho bɛ ja n'da ra ngu hin rán sǎhɛ rá mbɛdi da t'ĩn ɛ yɛ t'ɛ'yo, yú mbɛdi ɛ go yɛ t'ɛhni, bi 'yɛmbi.

28 Bi dǎ a ra xisu bɛya:

—Majuǎni guím ma, gra Hmu, pɛ nɛ'ɛ yɛ t'ɛ'yo i sip yú xeni yɛ ts'ɛnt'ɛ i hɛpɛ 'bimɛxa.

29 Nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'a:

—Xɛn ho ngue ngubɛ gǎ bɛni, janangue nu ra zĩthu min 'youi ni t'ĩxu ya bi bɔni. Ni mba ya.

30 Nu'bɛ mi zɔm bɛ rá ngu bi nu a rá t'ĩxu 'bɛm bɛ ja rá oi, ya xí 'ue a ra zĩthu bɛya.

Ra Jesús bi hoc'a n'da ran 'yohɛ i gogu nɛ i 'bare

31 Nɛ bi bɔm bɛ ra häi Tiro a ra Jesús bi thotho bɛ ra hnini Sidón, nɛpɛ yɛ hnini ra häi Decápolis, nɛ bi zɔm bɛ ja ra dǎdehe Galilea mahɔn'a. 32 Bá ts'inba n'da ra gogu nɛ i 'bare, bi t'ǎp ra mate ra Jesús da dospa rá yǎ a. 33 Nu'a ra Jesús bi zixa ra gogu bɛ ma'ueni ts'ɛ nguepɛ njongui 'bɛh yɛ ja'i, nɛ bi dɛmba rá saha bɛ ja yú zagu, nɛ nu rá jĩni bi gospa rá jaɛni. 34 Nɛ nubɛya, bi ndɔts' mahɛts'i a ra Jesús nɛ bin gǎ'ts'i nɛ bi 'yɛna:

—Efata, bi 'yɛn a ra Jesús. Nu'a i nde da ma: “Dami xoqui.”

35 Nɛ 'bɛx bi xoh yú zagu, nɛ bi xoh rá nde nɛ bin yǎ xɛn ho bɛya. 36 Nu ra Jesús bɛya nts'ɛdi bi xifi njon da xifi 'bɛ'a bi 'yɔrpe. Pɛ nu'bɛ mi sifi hin da ma pɛ man'da bi ma. 37 Nɛ gǎtho ɛ bi xifi ɛmmɛ bi hyonya thoho ɛ, nɛ bi 'yɛn'ɛ:

—Xɔgue xɛn ho tho gǎtho i ɔt'a ra Jesús. Di jap yɛ gogu da 'yɔhnahyǎ nɛ di japi din yǎ yɛ gore, bi 'yɛn ɛ.

8

Ra Jesús bi un ran ts'ihmɛ ɛ goho mahuqi

1 Nu'ɛ yɛ pa ɛ, xɛn ngu yɛ ja'i bim pɛti mahɔn'a bɛ ma'ueni mi 'bɛh ra Jesús, nɛ nte mi ja bɛ 'bɛ'a da zi, nguetho ma'ueni bɛ. Janangue a bi zohn'dɛ yú xǎdi ra Jesús nɛ bi 'yɛmp'a:

2 —Nhuɛcate tho yɛ ja'i nguetho ná hyupa dí 'bɛhmbɛ ua ya, nɛ hin'yɛ da zi. 3 Nɛ nu'bɛ ga pɛnpɛ yú ngu yɛ ja'i ngue ban sihmɛ bɛ masque da güent ra thuhu bɛ 'yu nguetho nu'ɛ 'da yabɛ bá nets'i, bi 'yɛn a ra Jesús.

4 Bi dǎ ɛ yú xǎdi bɛya:

—Ma'ueni ua, hapɛ da zǎ da thɛn a da zi ya 'bɛcua.

5 Nu ra Jesús bi 'yǎn'dɛ:

—Hangu yɛ hmɛ guí cɛhɛ, bi 'yɛmp'a.

—Yotomhmɛ, bi 'yɛn ɛ.

6 Nu ra Jesús bɛya bi xifi da hyupɛ häi yɛ ja'i. Nɛ bi hyǎn ɛ yotomhmɛ bi 'yǎp ra jamadi Ojǎ nɛ bi xɛm bɛya, bi un'dɛ yú xǎdi di darpa ɛ yɛ ja'i i hupɛ. 7 Nɛ yɛ t'ɛhuǎ mi cɛ ɛ, bi japi nɛ bi un'dɛ yú xǎdi bɛya

bi darpa yu ja'i hupɛ. ⁸ Gátho bin sihmɛ ɛ nɛ bin niya xɛn ho. Nɛ nu'bu mi mba ma peti ɛ bi bongui, bin ja yoto 'bɔts'e. ⁹ Nɛ nu'bu bin sihmɛ mi jua'i goho mahuahi. Nɛ nubuya, bi xih yu ja'i da mba yú ngu. ¹⁰ Nɛ bi yurpu ja ra mbosa ra Jesús buya nɛ yú xádi, bi zɔm bu ra häi Dalmanuta.

Yu fariseo i äp ra hmɛpya a ra Jesús

¹¹ Bex bi zɔm bu yu fariseo buya bi zä ra Jesús 'bu majuani Oja bi un rá ts'edi nɛ bi 'yäp yu hmɛpya mahɛts'i. ¹² Pɛ nu ra Jesús bin ga'ts'i, bi du rá mbui nguetho guexta'a hingui ɛc'yɛi gue ja rá ts'edi, nɛ bi 'yɛmp'u:

—Hanja ngue guexta'a guí äju yu hmɛpya. Majuani dí xi ahɛ hin te ma hmɛpya ga ut'ahɛ ya.

¹³ Nɛ bi zopu ɛ buya, bi mba bi yurpu ja ra mbosa mahɔn'a ɛ, bi mba bu 'danguadi.

Yu xádi ra Jesús bi xifi di jamansu nangue yún xádi yu fariseo

¹⁴ Pɛ nu yú xádi ra Jesús bi pumbɛni him bi hyax ra hmɛ. Nɛ hɔnt'a zi n'dam hmɛ mi o bu ja ra mbosa. ¹⁵ N'da ran t'uti bi xih yú xádi ra Jesús nɛ bi 'yɛmbi:

—Dami jamansuhɛ nangue rá íxi yu fariseo nɛ rá íxi ra Herodes, bi 'yɛmp'u.

¹⁶ Pɛ yú xádi buya sä bin 'yɛmzɛhɛ n'da ngu n'da ɛ:

—Masque i xiju nguetho him bá hahɛ ra hmɛ.

¹⁷ Pɛ nu ra Jesús 'bex bi baɗi ngue him mi pa ɛ ngue gue'u

yún t'ɔt'e yu fariseo nɛ'u mi ten ra Herodes bi xifi, nɛ bi 'yɛmp'u:

—Ha gue'a gnín 'yänhdɛ a, ngue nte bá hahɛ ra hmɛ. Hin gadin 'yomfɛnihɛ, xɛm mɛ tho ni mbuihɛ. ¹⁸ Ja ni dähɛ nɛ hin guím bɛmhbu 'bɛ'a gá nuhɛ, ja ni zaguhɛ nɛ hin guím bɛmhbu a gá 'yɔhmbu. ¹⁹ Nɛ nu'bu má xengä cut'a yu hmɛ dá japi bin xandi janague bin niya xɛn ho cut'a mahuahi dá 'uɪngä, ha'mi 'bɔts'e yu xɛqui gá pethu thɔ.

Nɛ bi 'yɛn ɛ:

—'Dɛ'mayo 'bɔts'e.

²⁰ Nɛ nu'bu má xengä yoto yu hmɛ dá japi bin xandi janague a bin niya xɛn ho goho mahuahi dá 'uɪngä, ha'mi 'bɔts'e gá pethu yu xɛqui thɔ.

Nɛ bi 'yɛn'u:

—Yoto 'bɔts'e.

²¹ —Ha guexta'a hin guí paɗmbu a dí m mangä, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra Jesús bi hoc'a n'da ra xädä bu ra hnini Betsaida

²² Nu'bu mi zɔm bu ra hnini Betsaida ra Jesús nɛ yú xádi, 'bex bá ts'inba n'da ra xädä, nɛ bi t'äp ra mate da dädi.

²³ Nu ra Jesús buya bi benba rá 'yɛ ra xädä nɛ bi zix bu ma'ueni ts'u ra hnini. Bi zorpa yú dä nɛ bi därpa yú xidä, nɛ nubuya bi 'yän 'bu in nu ts'u ran nɛqui. ²⁴ Nɛ nu'bu min hannu ra xädä bi 'yɛna:

—Dín nugä yu ja'i ya, ɛna yu za, pɛ i 'yo, bi 'yɛna.

²⁵ Nɛ bi därpa yú dä mahɔn'a nɛ bi japi bi nu xɛn ho ran

nequi baya. ²⁶ Ne nu ra Jesús baya bi mbenpa rá ngu bi 'yɛmbi:

—Hin gui mba bu hnini ne njo'o to gui xifi nangu e a dá øt'e'e, bi 'yɛmp'a mí xädi.

Ra Pedro bi ma gue gue'a rá Thahni Oja a ra Jesús

²⁷ Ne nu'bu mi bøm bu ra hnini Betsaida a ra Jesús ne yú xädi, bi mbähä bu ja yu hnini ra xequi Cesarea Filipo. Nu'bu mi mba bu 'yu bi 'yän'ndu yú xädi ne bi 'yɛmp'u:

—'Be'a i man yu ja'i nanguecä, bi 'yɛn'a ra Jesús.

²⁸ Ne nu'u bi ðäti:

—ɛn u 'da yu ja'i gue'e grá Xuua Nxixya. Ne nu'u mi'da i ɛn u gue'e grá Elías. Ne mi'da i ɛn u, gue'e 'da u yu pøngahya mi 'buh maya'bu, bi 'yɛn u yú xädi.

²⁹ Nu ra Jesús bi 'yänzɛhe yú xädi mahøn'a:

—Xi ah, 'be'a guí mamhbu nanguecä.

'Bex bi ðä a ra Pedro, bi 'yɛmbi:

—Nu'i gue'e grá Cristo, rá Thahni i Oja, bi 'yɛn'a. ³⁰ Ne nu'a ra Jesús bi hecua yú xädi ngue hin da ma to'o a.

Bi man ra Jesús nangue rán ðatezɛhe

³¹ Nu ra Jesús bi ðu'mi bi xi u yú xädi 'be'a da t'ørpe ngue gue'a bin ja'i ua ja ra ximhäi a, ne bi xi'u ngue hin da numanho ma ngurbihe yu ðac'yɛi, ne yu ngurba mbäjä ne yu xänbate nija, ne bi xi u jatho da nu xun ngu ran unbi ne da tho, ne da ðambɛni 'bu ná hyupa. ³² Ne bi xifi xun ho

'be'a da t'ørpe, hin'yu 'be'a bi gøn'du. Pe nu ra Pedro bi zix-manhɛ ne bi hecpi, bi 'yɛmbi:

—Njon gui japi da bent'i i, damin yani, bi 'yɛmbi. ³³ Nu ra Jesús bi hyand bu mi 'bäh mi'da yú xädi 'bu mi 'yɛmp'a ra Pedro:

—Dami 'uegue nangu e ma hmigä grá zithu Satanás. Nu'i hingui sä guim bɛni tengu im bɛn Oja, hønt'a guim bɛn a guín nu ua ja ra ximhäi, bi 'yɛmbi.

³⁴ Nu'a ra Jesús baya bi zohn'du yu ja'i ne yú xädi ne bi 'yɛmp'u:

Hønt'a go to'o i nde da dengui, hin da zän zɛhe 'be'a da 'yøt'e ne da hyät yun unbi madague da tho, ne da bɛni tengu dí m bɛngä. ³⁵ Nguetho nu'u to'o i su da du nanguecä, pɛ gätho yu pa da nu ran unbi mazai u, pɛ nu'u hingui su da du nanguecä ne nangu e mam hmangä, gätho yu pa mazai dim 'bu u. ³⁶ Hin'yu 'be'a xun ho da nu u yu ja'i 'bu xtí peti gätho 'be'a i ja ua ja ra ximhäi, ne hønt'a ran unbi mazai da nu u. ³⁷ Hin'yu 'be'a sä da 'yøt'a n'da ra ja'i ngue da 'yɛna di pøse rá te, bi 'yɛn a ra Jesús.

³⁸ Ne xø bi 'yɛna:

—Ne nu'a to'o i pɛ'ts' rá sä nanguecä ne nangu e mam hmangä bu 'bu u hingui ɛc'yɛi Oja, necä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, xín ga ɛmbi ma t'uhni 'bu rán zɛgui ra pa a, 'bu bá pengä mahøn'a. Ne din jagä rá ts'edi ma Ta bu mahɛts'i ne gätho yúm 'bɛhni

ban 'yohe 'b_u bá ɛcä mahø'n'a,
bi 'yɛŋ a ra Jesús.

9

*Ra Jesús bim pä a n'da ora
b_u ja ra nyuni*

¹ Nε man'da bi xi _u, bi
'yɛmbi:

—Majuani dí xi ah_u, 'b_u i'da
ah_u ngue hin gni tuh_u 'b_u bi
d_u'mi di manda ua rá ts'edi
Ojā.

² Nu'b_u mi tho'a n'dato pa
xím man ra Jesús na, bi zixa
ra Pedro nε'a ra Jacobo nε ra
Xuua b_u ma'ueni b_u bí ja n'da
ra t'øhø x_un hɛts'i. Nu'b_u mí
zøm b_u, bi nu yá xädi bim
pä'a ra Jesús. ³ Nε rá pahni
bim pädi bi fɛxni, nε ɛmmε
bi t'axqui xinda gue'_u gätho
mi'da t'ɛmbi x_un t'axi. ⁴ Nε
bi nεqui b_u ra Elías n'youi ra
Moisés, bin yāh_u ra Jesús, mi
'b_uh maya'b_u _u. ⁵ Nu ra Pedro
b_uya bi xih ra Jesús:

—Ma xänbate i, x_un ho ngue
gätho dí 'b_uhmb_u ua ya, bi
'yɛna. Ga høhmbe hyu y_u
t'ungu. N'da'e nε n'da Moisés,
nε n'da Elías, bi 'yɛna.

⁶ Ngub_u bi ma nguetho him
mi pädi 'bε'a bi ma nguetho
ɛmmε bi mbidi. ⁷ Nε nub_uya,
bá ɛh y_u güi bi gomp'_u mi 'bä
_u nε bi 'yø a n'da ra nde _u ngue
bin yā b_u ja y_u güi, bi 'yɛna:

—Guehna ma Ts'unt'_u
ɛmmε dadí huɛqui, dami
'yømanhoh_u 'bε'a da man na,
bi 'yɛŋ a ra nde bin yā.

⁸ Nε nu'b_u min hann _u yá
xädi ra Jesús, njon mam bi nu,
hønt'a ra Jesús bi nu i 'bäp_u.

⁹ Nε nu'b_u mi gäp_u ja ra
t'øhø, bi 'yɛmp'_u yá xädi ngue
njo'o to da xifi 'bε'a xi nu
b_u, jague'b_u bi dāmbɛnisε a ra
Jesús gue nu'a bin jā'i ua ja
ra ximhäi a. ¹⁰ Janangue a bi
bɛntho a ram hma bi sifi nε
him bi ma. Nε bin 'yänzεhε nε
bin 'yɛmp'_u:

—Bε'a ní mba a ram hma bi
ma ra Jesús ngue da dāmbɛni.

¹¹ Nε bi 'yän'na ra Jesús _u
b_uya:

—'Bε'a ní mba a i man y_u
xänbate nijā ngue jatho duam
'bet'o ra Elías nε m'bejua ra
Cristo, bi 'yɛmbi.

¹² Mi dā a ra Jesús, bi
'yɛmp'_u:

—Majuani im man _u, bam
'bet'o ra Elías di hoqui gätho
'bε'a ja ua. Nε ha guím
bɛmh_u 'bε'a man rá m hman
Ojā ngue din ja b_uya, ngue
da zøh man'da din jā'i ua ja
ra ximhäi, da nu x_un ngu ran
ɛnbi nε da t'ɛmbi nte di muui.
¹³ Pε dí xi ah_u ngue bi zøcua a
gue bi thocpa rá 'bεfi ra Elías,
nε bi 'yørpe gätho mí ndese
y_u jā'i da 'yørpe, tengu nt'o't'i
nangue a, bi 'yɛna.

*Ra Jesús bi hoc'a n'da ra
t'uhni min 'youi ra zìthu*

¹⁴ Nε nu'b_u mi zøp_u 'b_uh
mi'da yá xädi bi nu n'da
munts'i y_u jā'i ngue madi
thɛ'ts'_u. Nε nu'_u 'da y_u xänbate
nijā ngue madin junth_u yá
xädizεhε ra Jesús. ¹⁵ Gätho y_u
jā'i mi 'b_up_u bi hyonya thoho
'b_u min nu ba ɛp_u ra Jesús
nε bin 'yɛmp'_u: “Bε'a din ja
ya.” Nε 'bex bin tihi bi mba

bí zengua. ¹⁶ Ne nu ra Jesús bi 'yän'du ne bi 'yemp'u:

—'Be'a gue gnín junthü, bi 'yemp'u.

¹⁷ 'Bex bi dā a n'da ran 'yohü mín 'yohü yü jã'i:

—Xänbate i, nugä bá sigä ua n'da ma ts'unt'u ngue in 'youi ra zĩthu di japi i gore.

¹⁸ Ne hönbü go hapü i sits'i, ne i huã'ts'i, ne i pön yü fũgui rá nde büya. Ne di cuxt' yá ts'i ne di bõcabi. Ne dá xi ü ni xädi büya gue da hyõnba thi ra zĩthu pe him bi zä, bi 'yẽn'a.

¹⁹ Nu'a ra Jesús bi 'yemp'u:

—Nu'ehü guexta a hin guí çc'yẽihü 'be'a dí xi ahü. Ha'mi pa ngue ga tõp'a thoho ahü ngue guí 'yçc'yẽigahü. Nu'a ni ts'unt'u ba singa ya, bi 'yẽn'a ra Jesús.

²⁰ Bá ts'i büya. Nu'a ra zĩthu 'bü mi nu ra Jesús 'bex bi dexa häi ra ts'unt'u min 'youi. Ne nu'bü mi zo bü häi din dãn büya, ne i pön yü fũgui rá nde.

²¹ Nu ra Jesús bi 'yän'na rá ta ra ts'unt'u:

—Man jãm'bü bi mbüdi.

Bi dā a rá ta ra ts'unt'u büya:

—Bi mbü 'bü min t'uhni. ²² Ne xün ngu yü ñidi di japi i apü ja ra sibi nepe po ra dehe 'bü i 'yo bü, i nde dí du a. Nu'bü da zä, dami zec'be guí huęga'be, bi 'yẽmbi.

²³ Nu ra Jesús bi dãdi:

—Hãhã, nu'bü guí çc'yẽi gue i ja ma ts'edi. Gãtho ñin ja a da nde n'da ra jã'i 'bü i çc'yẽi i ja rá ts'edi Ojã, bi 'yẽmbi.

²⁴ Nu'a rá ta ra t'uhni 'bex bi dãti nts'edi:

—Majuãni dí çc'yẽi pe dami jaqui man'da ga çc'yẽi xün ho, bi 'yẽna.

²⁵ Ne min nu ra Jesús, man'da ni zõtho yü jã'i, janangue a 'bex bi hyõn a thi ra zĩthu min 'youi ra ts'unt'u, bi 'yẽmbi:

—Grá gore zĩthu ne grá gogu, dami pøm bü ne him man gui çurpü rá mbüi na ra ts'unt'u, bi 'yẽmbi.

²⁶ Ne nu'a ra zĩthu bi mbafi ne nts'edi bi huãspa rá jã'i ra t'uhni, ne bi bõm büya. Nu'a ra t'uhni bi gohi tengu 'bü xi du. Ne xün ngu ü ęna: "Bi du."

²⁷ Pe nu'a ra Jesús bi benba rá 'yẽ, ne bi xots'i, ne bim 'bãh ra t'uhni büya.

²⁸ Ne bi mbähã yü xädi ra Jesús bü ja ra ngu büya. Nu'bü mi zõm bü bi 'yän bü ma'ueni ts'u:

—Hanja him bi zä dá hõmhbe thi ra zĩthu min 'youi ra t'uhni, bi 'yẽn'ü yü xädi.

²⁹ Ne nu ra Jesús bi 'yemp'u:

—Nuna ra zĩthu tengu na, hin da zä guí hyõmhbü thi 'bü hinga m'bet'o guí 'yẽ't' nin sihmehü ne ęmme gan yãhü Ojã, bi 'yemp'u yü xädi ra Jesús.

Ra Jesús im ma mahõn'arãn dãte

³⁰ Nu'bü mi bõm bü ra Jesús ne yü xädi, bi mbähã bü Galilea, ne nu ra Jesús njom bi ndepe da bãdi ngue i 'yo bü. ³¹ Nguetho mí xänba yü xädi ne mí ęmbi:

—Nugã nque dán jã'igã ua ja ra ximhäi, da mba ma dägã bü ja yü 'yẽ yün 'yohü

ne da thogä. Ne nu'bu dá tu, ga thambenigä 'bu na hyupa.
 32 Pe nu yá xädi him bi badi 'be'a nam bøn'a bi ma ne mí su da 'yänni.

Nu'a i nde dim 'bet'o din yehε thoho a

33 Ne bi zöm bu Capernaum buya. Ne nu'bu mi zöm bu ja yá ngu, nu ra Jesús bi 'yän 'da yá xädi:

—'Be'a gnín junth bu 'yu.

34 Ne him bi da nguetho xin junt pu 'yu, xin 'yänni nangue'a to'o dim 'bet'o.

35 Nu'bu min säya ra Jesús,

—Bá thambhu ua, bi 'yemp'u 'de'mayoho yá xädi. Ne nubuya bi 'yemp'u:

—To'o nde di ngarbi da 'yot'e ngue dim 'bejua thoho ne din 'yehε nangue gätho bu mi'da, bi 'yæn'a ra Jesús.

36 Ne nubuya bi japi dim 'bä inde n'da ra t'uhni, ne bi dospa rá xixi ne bi 'yemp'u:

37 —Nu'a te'o i simanho n'da ra t'uhni nangue ma thuhugä, necä i simanhogui. Ne nu'a to'o i simanhogui, hinga hængdä i simanhoga a pe ne'a Oja bá pengä ua i simanho a, bi 'yæn a ra Jesús.

Nu'a i ten rá ts'edi ra Jesús räm fäts'ui a

38 Nu ra Xuua bi 'yemp'a ra Jesús:

—Xänbate i, xtán nuhe n'da ran 'yohu i ndøn'na ni thuhu 'bu i høn a thi yu zithu in 'youi 'da yu ja'i, ne dá hecpahe, nguetho hin dín 'yohu.

39 Pe nu ra Jesús bi 'yemp'u:

—Nde'bu hin xqui hecpahu nguetho hin di c'aman'ugä

to'o ot' yun t'ot'e mixte nangue ma ts'etigä. 40 Ne nu'u to'o i 'bai ngue him man saihu, gue'u mam fäts'ihu u. 41 Hønt'a go te'o di 'da ahu ts'u ra dehe ngue i paði gui tengahu, majuani dí xi ahu i ja 'be'a di un Oja a nangue ran ho bi 'yot'ahu, bi 'yæn a ra Jesús.

Nu'a da 'yot' ran ts'o xun ngu ran unbi da nu a

42 Ne xø bi 'yæn'a ra Jesús:

—Hønt'a te'o di 'bepi da 'yot' ran ts'o n'da ra t'uhni i εc'yεigui, xun atho ran ts'embi da nu a. Man'da xun bu xinda gue'bu da thurpi rá 'yuga bu ja ra do ngue ra juni xun hu, ne da t'en bu mbonthe ja ra deja. 43 Nu'bu ni 'yehu di ja ahui gui 'yothu ran ts'o, xun ho 'bu gui 'yothu tengu 'bu gui hyeju. Madague gan do'yehu pegue gui timhbu ra te mazai, xinda gue'bu di ja yoho ni 'yehu ne gui nuhu ran unbi mazai guepu ja ra sibi njam'bu i huēt'i. 44 Xun atho guin nuhu bu 'bu, tengu tho 'bu i sa a ni ngøhu yu zu'uε, ne njam'bu din hε a dí zapi gätho yu pa, ne tengu 'bu n'da ra sibi njam'bu da huēt'i.

45 O nu'bu ni guahu di ja ahui gui 'yothu ran ts'o, xun ho 'bu gui 'yothu tengu 'bu gui hyeju. Madague gan doguahu pegue gui timhbu ra te mazai xinda gue'bu di ja yoho ni guahu ne gui nuhu ran unbi mazai. 46 Xun bu tho guin nuhu bu 'bu, tengu tho n'da ra du ngue 'buh yá zu'uε sap yá ngø ne njam'bu din hε a ni zapi gätho

y_u pa, nε tengu 'b_u n'da ra sibi njam'b_u da huεt'i.

47 O nu'b_u ni dāh_u di ja ah_u gui 'yøth_u ran ts'o, x_un ho 'b_u gui 'yøth_u tengu 'b_u gui hyahmb_u. Madague gan 'dadä thohoh_u, pεgue gui c_uth_u b_u di manda rá ts'edi Oja, xinda gue'b_u di ja yoho ni dāh_u nε gui nuh_u ran unbi mazai.

48 X_un u tho guin nuh_u b_u 'b_u, tengu tho n'da ra du ngue 'b_uh y_u zu'uε sap y_u ngø nε njam'b_u din hε a ni zapi gätho y_u pa, nε tengu 'b_u n'da ra sibi njam'b_u da huεt'i.

49 Gätho ah_u din ja ah_u yan unbi 'dahma gui pømanhoh_u, tengu tho u y_u 'bøts'e din t'un Oja i pa ma japi ra u ngue da bømanho. 50 Nu ra u x_un ho. Pε nu'b_u bi 'bεh rá ts'edi ya hin'y_u 'be'a sä dín hoqui. Nε ngutho ah_u o guidi jaf_u gui 'bεhmb_u ran ho i ja ah_u. Pε guim 'b_umanhoh_u ni mija'ih_u.

10

Ra Jesús bi ma njon da hyeh rá xisu

1 Nu'b_u mam bá εp_u Capernaum ra Jesús bi zøm b_u ra xεqui Judea, nε bin 'yo b_u rá nyani ra häi Judea nεp_u 'danguadi ra dāthe Jordán. Bi mbah y_u ja'i bim peti mahøn'a b_u mi 'bäh ra Jesús, nε bi xänbi mahøn'a tengu nzai mi øt'e. 2 Nε nu'b_u mi zøm b_u y_u fariseo, bi 'yän 'b_u da zä da hyeh rá xisu n'da ran'yoh_u, nguetho i nde da dīnbi 'be'a dí yap'a ra Jesús. 3 Nu'b_u mi dā a ra Jesús:

—'Be'a mam b_u ja rán t'εdi ra Moisés nangue ran hyεgui.

4 Bi dā'y_u fariseo baya:

—Nu ra Moisés bi ma ngue nu'b_u n'da ran 'yoh_u in nde da hyeh rá xisu, da t'ørpa ra søcuq ngue ran xuni.

5 Nu'b_u mi dā a ra Jesús bi 'yεmp'ε:

—Nangue'a x_um mε ni mbuih_u janangue a gue a ran t'εdi bi man ra Moisés a. 6 Pε nu'b_u rá mbadi ra ximhäi, Oja bi zänna n'da ran 'yoh_u nε rá xisu. 7 Janangue a nu'b_u n'da ran 'yoh_u da zin a n'da ra xisu him man i 'yo rá güenda rá ta o gue rá mbe, 8 pεgue dim 'b_uhmi rá xisu nε dín ja tengu 'b_u n'dan ja'itho. Nu mam 'bet'o mí yonja'i, pε nu'b_u bi zini din ja tengu 'b_u n'dan ja'itho. 9 Nε nu'ε di penba Oja u, njon da zä di xunba u, bi 'yεn a ra Jesús.

10 M'bejua bi zøm b_u ja n'da ra ngu nε bi 'yän'du y_u xädi:

—'Be'a nam bøn a gám ma, bi 'yεn u.

11 Nu ra Jesús bi 'yεmp'ε:

—Gätho te'o da hyeh rá xisu nε da zim man'da, nu'a øt' ra 'yomt'εni a. 12 Nε ngutho n'da ra xisu 'b_u da hyeh rá ndø nε da zim man'da ran 'yoh_u nε'a øt' ra 'yomt'εni a, bi 'yεn a ra Jesús.

Nu ra Jesús i numanho y_u t'uhni

13 Nu'ε 'da y_u ja'i bi zix y_u t'uhni b_u 'b_uh ra Jesús, i ndepe da dospa y_u ya. Pε nu y_u xädi bi hεcpa u ngue hin da zix y_u t'uhni b_u 'b_uh ra Jesús. 14 Nu'b_u mi nu ra Jesús 'be'a bi

'yøt' yú xädi bin cue baya, ne bi 'yɛna:

—Dami jafu yu t'uhni ba thocua, 'yo gui corpahu bu, nguetho hont'u to'o da gohi tengu n'da ra t'uhni ngue din unse di manda rá ts'edi Oja, da yurpu di manda rá ts'edi Oja u. ¹⁵ Majauni dí xi ahu, nu'bu hin gui cohmbu tengu n'da ra t'uhni hin da zä gui cuthu bu di manda rá ts'edi Oja 'bu, bi 'yɛn'a ra Jesús.

¹⁶ Ne nubaya i thex'u yu t'uhni ne bi dospa yú ya ne bi 'yäp rá m fäts'i Oja nangu u.

Ra membeti ts'unt'u bi si a ra te mazai

¹⁷ Nu'bu mi bøn'a ra Jesús bu mí 'bui, 'bex bá ε a n'dihi n'da ra ts'unt'u. Bi zurpu 'yu, bin danyahmu bu ja rá gua ra Jesús ne bi 'yɛmbi:

—Hoga xänbate i, 'be'a ga øt'ä ngue din jagä ra te mazai, bi 'yɛn a.

¹⁸—Ha guím bɛni 'be'a guím ma ngue guí ɛngui xun hogui. Nguetho hont'a Oja xun ho. ¹⁹ Ha guí pa u yun t'ɛdi Oja ngue i ɛna: “O guí 'yomt'ɛni, o guí hacpa rá te ni mijä'iui, o guím pɛ, o guí man yu fehni, hin gan siyate, ne gui numansu ni ta ne ni mbe, ne gue'a man yun t'ɛdi a,” bi 'yɛn a ra Jesús.

²⁰ Ne bi da a ra ts'unt'u baya:

—Xänbate i, gätho yun t'ɛdi dá øt'ä gue'bu go man t'uhnigä.

²¹ Nu ra Jesús ɛmme bi huɛc 'bu min hyɛtui ne bi 'yɛmbi:

—I ja a man'da di 'bedi gui 'yøt'e. Ni mba, bá pä 'be'a

gätho i ja i, ne gui darpa yu hyoya ni mbeti baya. Ne din ja a 'be'a m'be'ts'i bu mahɛts'i gue di muui. Ne nubaya ba ɛhe gui tengui, ne gui hyät' yun unbi madague gui tu, bi 'yɛmbi.

²² Pɛ nu ra ts'unt'u bi du rá mbui 'bu mi 'yø a bi man a ra Jesús nguetho ɛmme ra membeti a. Janangu a bi 'uetho.

²³ Nu ra Jesús bi hyant'u gätho mi 'bäpu ne bi xih yú xädi baya:

—ɛmme xun hej n'da ra membeti da yurpu di manda rá ts'edi Oja, bi 'yɛna.

²⁴ Ne nu yú xädi bi hyonya thoho a bi man ra Jesús. Pɛ nu ra Jesús xø bi 'yɛmp'u yú xädi mahøn'a:

—Ma zu t'uhni ahu, xun hej da yurpu di manda rá ts'edi Oja n'da 'bu i hu rá mbui nangu ra mbeti. ²⁵ Man'da hingui hej ra camello da yurpu ja rá zagu ra 'yofani, xinda gue n'da ra membeti da yurpu di manda rá ts'edi Oja, bi 'yɛmp'u.

²⁶ Ne xø man'da bi hyonya tho u yú xädi ne bin 'yɛmzehe u:

—To'o maha da zä da dɛn a ra te mazai 'bu, bi 'yɛn u.

²⁷ Nu ra Jesús bin hyɛthu yú xädi ne bi 'yɛmp'u:

—Hingui sä da dɛnɛ ra te mazai n'da ra ja'i pɛ nu Oja gätho da zä da 'yøt'e, bi 'yɛn'a ra Jesús.

²⁸ Nu ra Pedro baya bi 'yɛmp'a ra Jesús:

—Nugähe, gätho 'be'a mi jaje xtá sohmbé nε dá tén'nahe.

²⁹⁻³⁰ —Majuani, εn a ra Jesús, nε dí xi ah_u ya, hont'a go to'o bi zoh rá ngu, o gue yú cu, o gue rá ta, o gue rá mbe, o gue rá xisu, o gue yú t'uhni, o gue yú häi, ngue da dengui, pε εmme man'da x_un ngu din ja ngue yú ngu, o gue yún 'yoh_u, o gue yún ju, o gue yú mbe, o gue yú t'uhni, o gue yú häi, xinda gue _u gätho mi ja mam 'bet'o, pε nε' _u y_un _unbi da nu, nε da nu ran ho gätho y_u pa mazai 'b_u rán zεgui ra pa. ³¹ Nε x_un ngu _u mi 'bet'o dim 'bejua nε nu' _u mi 'bejua dim 'bet'o _u, bi 'yεn'a ra Jesús.

Ra Jesús bi ma mahon'a rán dāte

³² Nu'b_u mi mba b_u 'yu Jerusalén ra Jesús, x_un ngu y_u ja'i bi denni. Nu ra Jesús mi 'bet'o, min 'yoh_u yú xädi, nε mí 'bejua y_u ja'i. Nε min su _u yú xädi, midi hyonya thoho _u ngue nde da mba b_u Jerusalén ra Jesús. Nε nu ra Jesús bi zix b_u ma'ueni ts' _u yú xädi nde da xifi 'be'a da t'ørpe. ³³ Nε bi 'yεmp' _u:

—Nuya ná mbähä b_u Jerusalén. Nε nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, da mba ma dägä b_u 'b_uh y_u ngurpa mbäjä nε' _u y_u xänbate nija, nε da 'yörca ran juanbi _u ngue ga tu, nε di dägä b_u 'b_u _u him ma mijudíoh_u. ³⁴ Nε da mba nthengui nε da mba m'be'migui, nε da mba nts'ots'igä, nε da thogui. Pε nu'b_u ná hyupa

ga thambεnigä, bi 'yεmp' _u yú xädi.

Äh ra mate ra Jacobo nε ra Xuua

³⁵ Nu ra Jacobo nε ra Xuua, yú ts'unt' _u ra Zebedeo, man'da bi hyäm b_u mí 'bäh ra Jesús nε bi 'yεmbi:

—N'da ra mate dí nde ga ä'a'be.

³⁶ Nε nu ra Jesús bi 'yεmp' _u:
—'Be'a guí nde ga ø't'auí.

³⁷ Nε bi 'yεmp' _u b_uya:

—Dí nde'be 'darp_u ga huhmb_u ngue 'da xtá hutho'be b_u ja ni mεxa 'b_u gán ts'ut'abi, bi 'yεmbi.

³⁸ Nε nu ra Jesús bi 'yεmp' _u:

—Nu'auí, hin guí pāhmi 'be'a nam bøn'a guí ähmi. Ha da zä nε'auí guí säui ran _unbi ga sägä. Ha da zä nε auí guí hyät'ui ra dumbäi ga hät'ä.

³⁹ —Da zä, bi 'yεn _u.

Nε nu ra Jesús bi 'yεmp' _u:

—Majuani, nu ran _unbi ga sägä guí säui a, nε nu a ra dumbäi ga hät'ä nε auí guí hyät'ui a. ⁴⁰ Pε hinga gue'a man t'εdigä gam mangä to'o dan hyuhmbe b_u ja ma mεxa. Pεgue gue'a Oja di un ran t'εdi to'o xan zänni, bi 'yεn a ra Jesús.

⁴¹ Nu'b_u mi 'yø _u yú mixädi _u 'be'a bi man ra Jacobo nε ra Xuua, bi mbüdi bin cue _u. ⁴² Janangue'a nu ra Jesús bi 'yεmp' _u gätho 'de'mayoho yú xädi b_uya:

—Nu' _u i ja yú ts'edi ua ja ra häi εmme x_un hεi i ørpa _u to'o di manda _u, nε εmme din 'yεx' _u. ⁴³ Pε nu'ah_u hinga ngub_u guí 'yøth_u. Pε hont'a

go to'o da nde din ja rán t'ɛdi xən ho, pɛgue jatho din 'yɛhɛ ngue gátho mi'da. ⁴⁴ Nɛ nu'bɛ 'bɛ a n'da ahɛ ngue i nde dim 'bɛt'o, pɛgue din 'yɛhɛ thoho ngue gátho mi'da. ⁴⁵ Tengu thohogá, ngue dán ja'igá ua ja ra ximhái, him bá ɛcá ngue dam hmugá, pɛ bá ɛcá ngue dan 'yɛhɛ thohogá, nɛ ga dá ma te gan yənbə yá te yə ja'i, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra Jesús bi hoc'a ra xädä i Bartimeo a

⁴⁶ Nɛ mi thopɛ ja ra hnini Jericó ra Jesús nɛ yá xädi, n'yohɛ xən ngu yə ja'i. Nɛ mi hupɛ nden'yu n'da ra xädä rá thuhu ra Bartimeo, rá ts'ant'ɛ ra Timeo. Mí äh ra mbeti a. ⁴⁷ Nɛ nu'bɛ mi 'yøde ngue gue'a ra Jesús ra mɛngu Nazaret ní mba bɛ, bi mba't'i, bi 'yɛmbi:

—Hague Jesús, rám bom'bɛto i ra David, dami huɛgui, bi 'yɛna.

⁴⁸ Pɛ nu yə ja'i bi hɛcpi, bi xifi din hɛ. Pɛ nu'a ra xädä man'da nts'ɛdi mbafi:

—Rám bom'bɛto i ra David, dín ja a nin huɛcate nanguecä, bi 'yɛna.

⁴⁹ Nu ra Jesús bim 'bäh pɛya, bi zonzna ra xädä. Nu yə ja'i mí 'bɛjua bi xi a ra xädä:

—Dami ndants'i, gan johya, nguetho in zon'na i ra Jesús, bi 'yɛmp'a.

⁵⁰ Bi tonts'a rá coto ra xädä bɛya, bi ndants'i nɛ bi mba bɛ mi 'bäh ra Jesús. ⁵¹ Nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'a:

—'Bɛ'a guí nde ga øt'a i.

Nɛ nu ra xädä bi 'yɛmbi:

—Xänbate i, dí nde gui xoga ma dä.

⁵² Nɛ nu ra Jesús bi 'yɛmbi:

—Ni mba, bi zä i nguetho gá 'yɛc'yɛigui, bi 'yɛna.

Nɛ 'bɛx bin zø yá dä nɛ 'bɛx bi dɛn bɛ ni mba ra Jesús.

11

Bi hyux ra buru a ra Jesús nɛ bi t'ɛspi

¹ Nɛ mi ts'utho da zøm bɛ Jerusalén ra Jesús nɛ ɛ mín 'yohɛ. Bin 'yo bɛ hämbɛ ra hnini Betfagé nɛ ra hnini Betania, hɛrpɛ ja ra nyuni Olivos. Nɛ nubɛya bi mbɛhn'dɛ yoho yá xädi ra Jesús.

² —Ni mbɛ nɛ njon nɛ bí ja ra hnini nɛ nu'bɛ gá sømmi, gui tɛmmi bɛ n'da ra buru nthət'i ngue njo'o to xí hyux'a n'dandj, nɛ gua xoc pɛya nɛ gua siui ua. ³ Nɛ nu'bɛ da t'ɛn'au: “Hanja ngubɛ guí øt'ui,” 'bɛ da t'ɛn aui, gui 'yɛnui: “Nu'a ra Hmu i honi nɛ xø ba si'be ua mahøn'a,” gui 'yɛnui, bi 'yɛn'a ra Jesús.

⁴ Nɛ bi mba bɛya, nɛ bi dɛm bɛ a ra buru, nthət'i bɛ ja ra goxthi nguɛpɛ i thoh ra 'yu. Nɛ bi xoc'ɛ bɛya.

⁵ Nu'ɛ mi 'bɛpɛ bi 'yɛn'ɛ:

—'Bɛ'a guí øt'ui bɛ, hanja guí xocui ra buru.

⁶ Nu'ɛ yə xädi bi dət'ɛ nɛ bi xifi tengu xi xih ra Jesús.

—Dami sixui 'bɛ, bi t'ɛmp'ɛ yə xädi bɛya.

⁷ Bá ts'inba a ra buru a ra Jesús bɛya nɛ bi mbøh yá coto ɛ bá si ra buru, ngue bi gəspɛ nɛ bi hyuxa ra Jesús bɛya. ⁸ Nɛ'ɛ yə ja'i bi mbøh

yám 'bexòts'e pahni bi ximba b_u 'yu, ne nu'_u mi'da y_u ja'i bi xec y_u paxi ne bi mbøcpa b_u ja ra 'yu.

⁹ Nu'_u mi 'bet'o b_u ní mba a ra Jesús, ne _u mi 'bejua, gätho í mba _u bi 'yɛn'_u:

—Majari a bá penhd Oja, bi 'yɛn _u. ¹⁰ Din ts'ut'abi a tengu tho ma mbombøtahe ra David. Mixte rá ts'edi Oja, bi 'yɛm b_u ní mba _u.

¹¹ Bi y_uth_u b_u Jerusalén ra Jesús b_uya. Ne bi y_urp_u ja ra danija, ne bi nu 'be'a gätho i t'ørp_u ne bi bøm b_uya nguetho ya bin de. Bi mba b_u ra hnini Betania ne _u 'de'mayoho yú xädi bi mbähä.

Ra Jesús him bi numanho ra za him mi z_uh yú ndät'ä

¹² Nu'b_u mi hyax b_uya bi bøm b_u Betania ra Jesús, bi mbeng b_u Jerusalén. Ne bin tumanthuhu b_u 'yu a. ¹³ Ne mi hant'a n'da ra za ja yú paxi, bi mba da nu 'b_u i zar_u yú ndät'o. Pe nu'b_u mi zøm b_u, nte bi d_um b_u, hont'_u yú xi nguetho hinga gue'_u y_u pa i z_uh yú ndät'o, ne säti tho ja yú xi. ¹⁴ Nu ra Jesús b_uya bi 'yɛmp'a ra za:

—Njam'b_u to da zi mahøn'a _u ni ndät'o, bi 'yɛmbi.

Ne bi 'yøh yú xädi a bi man ra Jesús.

Ra Jesús bi hyøn a thi _u y_u mbä ne _u y_u däi b_u ja ra danija

¹⁵ Ne bi thop_u Jerusalén ra Jesús ne yú xädi. Ne bi y_urp_u ja ra danija mahøn'a. Ne bi hyøn a thi gätho y_u mbä ne y_u däi mi 'b_urp_u. Ne bi ndønba yú mēxa y_um pämbeti ne yún thuts'i y_u

mbät'az_u. ¹⁶ Ne njon di japi da thop_u nija 'b_u i tu yú 'beni. ¹⁷ Ne bi 'yɛmp'_u y_u ja'i b_uya:

—Ha hinga nt'o't'i b_u ja rá søcuɔ Oja ngue bi 'yɛna: “I thø a ma ngu nguerp_u da dandegui gätho y_u ja'i 'b_ucua ja ra ximhäi,” i ɛn Oja, bi 'yɛn a ra Jesús. Pe nu'ah_u, xcá 'yørpah_u tengu 'b_u rá hyädo nguerp_u nin yän _u y_u bɛ, bi 'yɛmp'_u b_uya.

¹⁸ Bi 'yø _u y_u xänbate nija ne y_u ngurpa mbäjä 'be'a xí man'a ra Jesús, ne i honi hague dán zä da hyo, nguetho bin su 'b_u mi nu gätho y_u ja'i madi hyonya thoho nangue a 'be'a bi xänba ra Jesús. ¹⁹ Nu'b_u mín de bi bøm b_u a ra Jesús b_u ja ra dahnihni Jerusalén ne yú xädi. Bi mbähä b_u ra hnini Betania mahøn'a.

Bi 'yot'a ra za

²⁰ Nu'b_u mi hyax b_uya bi thoh mahøn'a b_u 'bä a ra za ngue mi ɛna xtán zip yán dät'o ra Jesús. Nu'b_u mi nu'_u, ya xí 'yot'i gätho yú 'y_u. ²¹ Nu ra Pedro b_uya bi bɛn a xí man ra Jesús ne bi 'yɛmbi:

—Xänbate i, ne nun_u ra za gá 'yɛmbi him man'dand_i da ts'ip yán dät'o ne ya xø 'yot' ya, bi 'yɛn a ra Pedro.

²² Ne nu'b_u mi dāh ra Jesús, bi 'yɛmp'_u:

—Dami 'yɛc'yɛih_u ngue gätho da zä da 'yøt' Oja a x_un hɛi. ²³ Janangue'a nu'b_u ya gá xihmb_u n'da ra t'øhø da 'uegue din hyøzɛhɛ b_u ja ra dejä, din ja a gá mamhb_u 'b_u hingui yoho

guim bɛmhbu, nɛ guí p̄ahmbu majuañi gátho sä da 'yot' Oja a x̄n hɛi. ²⁴ Janangue'a dí xi ah̄u ngue nu'bu ja a guí äfu Oja, dami 'yɛc'yɛih̄u ngue di 'da ah̄u a guí äfu nɛ din ja a buya. ²⁵ Nɛ nu'bu guí yāhu Oja him man guim bɛmhbu a bi 'yot'ah̄u ni mijá'ih̄u, gam punbah̄u u nɛ'a Oja di pun'nah̄u buya. ²⁶ Nguetho nu'bu hin gadim punbah̄u ni mijá'ih̄u xinga gue'a ni Tah̄u bí'buɾu mahɛts'i di pun'nah̄u, bi 'yɛmp'u yá xädi ra Jesús.

Ran t'änni nangue rán t'ɛdi ra Jesús

²⁷ Bi zom bu Jerusalén ra Jesús nɛ yá xädi, nɛ xø bi zom bu ja ra danija. Nɛ nu yu ngurpa mbäjä bi zom bu mi 'bäh ra Jesús, n'yohu yu xänbate nijä nɛ yu daç'yɛi. ²⁸ Nu'u bi 'yän'na ra Jesús:

—To'o bi 'da a ran t'ɛdi gui 'yot'a guí øt'e.

²⁹⁻³⁰ Nɛ nu ra Jesús 'bu mi daði bi 'yɛna:

—Nɛcä ga äñ'nah̄u to'o bi un rán t'ɛdi ra Xuua Nxixya, hague Oja uague yu ja'ithoho. Nɛ nu'bu gá xij̄u, nɛcä ga xi ah̄u to'o bi 'dacä man t'ɛdi buya. ³¹ Nu'u bin 'yɛmzɛhɛ u buya:

—Xi'bu ga xihmbu ngue gue'a Oja bi un rán t'ɛdi, nɛ da 'yɛñju: “Hanja hin gá 'yɛc'yɛih̄u th̄a,” da 'yɛñju buya.

³² Nɛ nu'bu ga ɛmhbu yu ja'i thoho bi un ran t'ɛdi ra Xuua, pɛ hingui sä ga xihmbu tengu a, bi 'yɛñ u, nguetho gátho yu ja'i mi ɛspa ra Xuua nɛ bi 'yɛc'yɛi ngue rá p̄ongahya

Oja a. ³³ Nɛ nu'bu mi da u yu xänbate nijä nɛ u gátho min 'yohu,

—Hin dí p̄ahmbe, bi 'yɛntho u.

Nu ra Jesús bi 'yɛmp'u:

—Xinga guecä ga xi ah̄u to'o bi 'dacä man t'ɛdi, bi 'yɛñ'a.

12

Rán t'uti yuñ ts'ombɛfi

¹ Nu ra Jesús 'bex bi du'mi bi xi a n'da ran t'uti nɛ bi 'yɛmp'u:

—Nu n'da ran 'yohu bi 'yot'a n'da ra nuandät'o, nɛ bi føt'e nɛ bi 'ya'ma n'da ra hyahäi guɛpu da 'yot'a n'da ran thɛ'ma guindät'o, nɛ bi hyø a n'da ra jaðo x̄n hɛts'i da ndex u da nu rá häi.

Nɛ bi hmit'u yu mbɛfi a rá häi ngue dim pɛpu, nɛ bi mba n'danni a ran 'yohu. ² Nu'bu bi zøn ra pa din ja u yuñ dät'o, bá pɛhna n'da rá 'yɛhɛ ba tu a xí mamhb̄u di unni. ³ Pɛ nu'u yu mbɛfi bi bent'a ra 'yɛhɛ, nɛ bi mbe'mi nɛ bi mbenthoho buya nɛ nte bi unni. ⁴ Nu rá mbɛti ra nuandät'ä bá pɛhn man'da rá 'yɛhɛ buya. Pɛ nɛ'a bi mba ma bat'a do a, nɛ bi mba ma unba rá ya, nɛ bi zantho, nɛ xø bi mbenthoho buya. ⁵ Nɛ bá pɛhn man'da, nɛ xø bá tho a. Nɛ x̄n ngu mi'da bí 'bɛhni. Nu'u da bi unba thoho nɛ nu mi'da bi hyo.

⁶ Mi 'bu a n'da rá ts'unt'u a rá mbɛti ra nuandät'o nɛ ɛmme di huɛc'a. “Nu yu mbɛfi masque da numansu ma ts'unt'u,” bi 'yɛñsɛ, nɛ bá pɛñ'na buya. ⁷ Pɛ nu u yu mbɛfi 'bu mi nurpa a rá ts'unt'u, bin 'yɛmzɛhɛ u:

“Nuna, guehna da gohmi ra häi 'b_u bi du rá ta. Mbähä ga hoh_u ne nubaya ma mbeti zeh_u ra nuandät'o,” bin 'y_{em}z_{eh} _u. ⁸ Ne bi bent'i ne bi hyo ne bi 'y_{em} b_u ma'ueni b_u ja ra nuandät'o, bi 'y_{en}'a ra Jesús 'b_u mi man a ran t'uti.

⁹ —Nuya guim b_{em}hb_u 'be'a da 'y_{ot}'a rá mbeti ra nuandät'o, bi 'y_{emp}'_u. Guehma ba _{εε} ne da hyo _u xí hmit'a rá nuandät'o ne di un ra nuandät'o _u mi'da, bi 'y_{en} a ra Jesús. ¹⁰ Ha hin gán xähmb_u rá t'ohni Oj_a ngue i _εna: Nu'a ra do bi b_{ant}'_u y_u g_{ado}, gue'a man'da mahyoni tengutho b_u ná thon y_u guangu.

¹¹ Gue'a bi zänd Oj_a, hanja gní hyonya thohoh_u, _εm b_u rá m hman Oj_a, bi 'y_{en} a ra Jesús.

¹² Nu y_u ngarba mbäjä ne'_u min 'yoh_u, bi nde da bent'a ra Jesús nguetho bi b_{adi} ngue go yán t'uti _u nangue a bi man ra Jesús, p_{eg}ue bi zutho din cue y_u ja'i, janangue him bi bent'i. Bi mbatho _u b_{uya}.

Ran t'änni nangue ra renta im man ra ts'ut'abi Roma

¹³ Ne bi 'benp_u 'b_uh ra Jesús _u mi'da y_u fariseo ne _u 'da ma ngarpihe mi ten'na ra ts'ut'abi Herodes. Bi 'behni ngue da 'yän'na n'da ran t'änni ne nu'b_u hinga gue a da ma, 'bex gue di y_{api}. ¹⁴ Nu'b_u mi z_{om} b_u bi 'y_{en} _u:

—Xänbate i, dí p_{ah}mbe gätho majuani guim ma ne njon guí su, nguetho hin guí _{or}pa masu a man y_u ja'i ne guí xänba

a majuani rá m hman Oj_a _u y_u ja'i. Dín nde gui xije, ha din theui yán t'edi Oj_a 'b_u dí _oth_u ngue dí juth_u ra renta im man ra ts'ut'abi b_u Roma in ts'ut'abi ua, uague hin'na. Ha x_{an} ho 'b_u ga thoqui ga juth_u uague hin'na, bi 'y_{en} _u. ¹⁵ P_e nu'a ra Jesús mi p_{adi} h_{on}tho i nde da d_{in}bi 'be'a dí y_{ap}'a, janangue a bi 'y_{emp}'_u:

—Hanja gní 'yängah_u, xi'a ni mbeti gní juth_u ra renta im man ra ts'ut'abi, gan nugä.

¹⁶ Ne bi un b_{uya}.

—To'o rá p_{ote} ne rá thuhu i cuat na ra mbeti, bi 'y_{en} a ra Jesús.

Ne nu'_u bi 'y_{en} _u:

—Rá p_{ote} ne rá thuhu ra ts'ut'abi Roma i cuat na.

¹⁷ Mí dah ra Jesús ne bi 'y_{emp}'_u:

—Nu'a rá mbeti ra ts'ut'abi Roma, gui un'na. Nu'a xin rá mbeti Oj_a gui un'na Oj_a a, bi 'y_{emp}'_u.

Ne nu'_u bi hyonya thoho nangue a bi man'a ra Jesús.

Ran t'änni nangue _u da d_{amb}eni

¹⁸ Ne bá _ε _u 'da y_u saduceo b_{uya} ngue mi _εn _u njo'o to da d_{amb}eni. Ne bi 'yän'na ra Jesús, bi 'y_{em}bi:

¹⁹ —Xänbate i, nu'a n'da ran t'edi bi man'a ra Moisés i _εna, ngue nu'b_u da du n'da ran 'yoh_u ne njo'o rá t'uhni 'b_u bi du, ne nu'a rán 'yoh_u zeh_u da zinba a rá xisu a rán 'yoh_u bi du. Ne nu'a rá t'uhni dim 'b_ui da t'emb_i rá t'uhni a xí du.

²⁰ Ne mi 'b_u i yoto y_{an} 'yoh_u i din 'yoh_u zeh_u _u. Ne nu'a ra 'bet'o n'yoh_u bi zin'a n'da

ra xisu, ne nu'bu mi du njo'o yú t'uhni. ²¹ Janangue'a nu a rán 'yohu a bi du bi zin a ra xisu mahon'a. Ne'a bi du a, ne xinga gue a bim 'buh yú t'uhni a. Ne ná hyu ngutho. ²² Ne gátho u yoto ma 'yohu ne 'dat'a ra xisu bi zini, ne xinga n'da mím 'buh yú t'uhni 'bu bi du u. Ne nze'gui ne'e ra xisu bi du. ²³ Nuya dami xije nu'bu majua'ni da damb'eni yu ja'i, nda'a nin 'yohu dim 'buhmi ra xisu, nguetho gátho yoto bim 'buhmi, bi 'y'en u yu saduceo. ²⁴ Mi dah ra Jesús ne bi 'yemp'u:

—Nu'ahu 'dan'yo thoho guí mamhu nguetho hin guím b'ehhu 'be'a mam bu ja rá t'ohni Oja xín rá ts'edi Oja guí pahmbu. ²⁵ Nu'bu bi damb'eni u xun du him man ja ran sini bu pegue dim 'butho yu ja'i tengu yám 'behni Oja 'bup mah'ets'i. ²⁶ Ne nu'a ram hma ngue da damb'eni u xun du, majua'ni a ne guin nuhu bu ja rá hman Oja ngue nu'bu min yaui Oja ra Moisés bu ja ra t'aza bi 'y'ambi: “Nugä drá Ojagä, nu ra Abraham ne ra Isaac ne ra Jacob ngue nim bombotahu, i 'e'c'y'eigui,” bi 'y'en Oja. ²⁷ Ngubu bi ma nguetho guexta'a i 'buh yú mbui u. Pe hin guím b'ehhu, nguetho 'dan'yo thoho guí mamhu, bi 'y'en a ra Jesús.

Rán t'edi Oja man'da ja ts'editho

²⁸ Nu'bu min yahhu yu saduceo ra Jesús, mi 'bup n'da ra xänbata nija bi 'yode 'be'a bi man ra Jesús ne bi badi ngue

xun ho a bi ma. Janangue'a bi 'y'anni:

—Nda'a rán t'edi Oja ngue man'da ja ts'editho ga othu, bi 'y'en'a.

²⁹⁻³⁰ Bi da'a ra Jesús:

—Nu'a rán t'edi Oja man'da jats'editho ga othu, gue'a ran t'edi ngue i 'ena: “Dami 'yohmbu gyú ja'i israelhu, nu'a Oja ra Hmu, n'datho a. Ne guim b'ehhu a nangue gátho ni mbuihu, ne gátho ni tehu, ne gátho nin 'yomf'eni, ne gátho ni ts'edihu,” i 'en rá t'ohni Oja. Pe guehna ran t'edi man'da ja ts'edi tho ga othu, bi 'y'en'a ra Jesús. ³¹ Ne 'da'angutho ui ná yoho ran t'edi ga othu i 'ena: “Gui hu'c ni mija'ihu tengu bu gnin hu'c zehhu,” i 'en rá t'ohni Oja. Guehya yun t'edi man'da ja ts'editho ga othu xinda gue u mi'da, bi 'y'en a ra Jesús.

³² Ne nu'a ra xänbata nija, bi 'y'em buya:

—Xänbata i, majua'ni xun ho guím ma, ngue hont'a n'da Oja i 'bui ne njo'o man'da tengu a. Ne ja ts'edi tho da b'en Oja n'da ngue gátho rá mbui, ne gátho rá te, ne gátho rán 'yomf'eni, ne gátho rá ts'edi, ³³ ne di hu'c rá mija'iuu tengu bu nin hu'czehu n'da. Man'da ja ts'editho da 'yot'a n'da u xinda gue u gátho yu 'bots'e ne yun t'unni dí mbospa Oja n'da, bi 'y'en a ra xänbata nija.

³⁴ Ne nu ra Jesús 'bu mí 'yoh a bi man ra xänbata nija bi badi ngue n'dat'a Oja im b'eni janangue a bi 'y'ambi:

—Nu'i ts'utho di 'be i ngue da zä gui cärpə di manda rá ts'edi Ojə, bi 'yemp'a.

Nε nubəya njom man'da bi zäpi da 'yän mi'da yən t'änni.

To'o gue rá Ts'unt'u a ra Cristo

³⁵⁻³⁶ Nε mí xänba yə jä'i a ra Jesús bə ja ra dənija, nε bi 'yemp'a:

—Hanja ɛn ɛ yə xänbate nijə ngue nu ra Cristo rām bom'beto ra David a, nε xim mi ɛmbi rá Hmu 'bə hin ním 'bəi, nguetho mi ɛn'a ra David:

Nu'a Ojə bi 'yemp'a ma Hmu: “Dat'ua ga huhmi ga conhui ma ts'edi gue'bə go dá tǎpə nin səihə ua ja ra ximhäi

nε gui manda ɛ bəya,” bi t'emp'a ma Hmu, bi 'yɛn a ra David 'bə mí bənba rá Hogandəhi Ojə nangue 'be'a da 'yot' ra Cristo. ³⁷ Guesε ra David bi 'yɛmbi rá Hmu a ra Cristo. Hague nja pε nε rām bom'beto a, bi 'yɛn a ra Jesús.

Pε nu yə jä'i, bi 'yømanho gätho a bi man ra Jesús.

Ra Jesús bi ma 'be'a i øt'u yə xänbate nijə

³⁸ Nε bi thoqui bi xänba yə jä'i a ra Jesús bi 'yemp'a:

—Gam fähmbə nangue a i xi ahə yə xänbate nijə, nguetho hønt'a ran 'yɛts'i i øt'u nε di ho da hye yə pahni xə mba guerpə i 'yo, nε di ho da mba ma zengua bə ja yə täi, ³⁹ nε di ho da hyux bə ja yən thuts'i xən ho bə ja yə nijə, nε di ho yú mbədi din sihmε bə ja yən sihmε ɛ, ⁴⁰ nε i hǎspi 'be'a

gätho bi ts'ocpa ɛ yə xisu xøn du yú ndø, nε sä nya'a thoho in yəhə Ojə ngue i nde da t'ɛmbi xən ho tho yú mbəi. Man'da xən ngu ran ɛnbi da nu ya, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ran t'unni man'da di muui bə na nu Ojə

⁴¹ Nε mi hupə ra Jesús bə mí ja ra huada guerpə i pa njät'i ra mbeti rán t'unni Ojə. Nε in nu bə i cät' ra mbeti ɛ yə jä'i bə ja ra huada. Nε bi nu xən ngu yə mɛmbeti bi thopə ngue xən ngu ra mbeti bi gärpə ja ra huada n'da ngu n'da ɛ. ⁴² Nε bi zøm bə n'da ra hyoya xisu xi du rá ndø, nε bi gät'i yocentavo thoho. ⁴³ Nε nu 'bə mi nu a bi 'yot'a ra xisu bəya nε bi 'yemp'a:

—Majuəni dí xi ahə nuna zə hyoya xisu man'da xən ngu di muui a bi gärpə ja ra huada xinda gue'u gätho mi'da. ⁴⁴ Nguetho gätho ɛ mi'da bi gät'a i pongui, pε nuna ra xisu madague i hyoya na, pε bi gät'i gätho mi pɛ'tsi, bi 'yemp'a yú xädi a ra Jesús.

13

Ra Jesús bi ma ngue damba nso't'i ra dənija

¹ Nu'bə mi bøm bə ja ra dənija ra Jesús nε yú xädi, nu'a n'da bi 'yɛn'a:

—Xänbate i, hyandi ts'u nə ra nijə, ɛmmε xə ndoho yə do n'yohə nε ɛmmε mahotho.

² Mi dǎh ra Jesús nε bi 'yemp'a:

—Guín nuhə ngue mahotho nε ɛmmε ndoho yə do,

pegue da zøn ra pa da so't'i, bi 'yεmp'u.

Yú hmεpya ngue rán zegui

³ Nε nu'b_u mi zøm b_u ja ra nyuni Olivos, bi hyup_u ra Jesús, hε't ra dānija. Nε hønt'u yú xādi mi 'b_uhmb_u b_u. Nε nub_uya ra Pedro nε ra Jacobo nε ra Xuua nε ra Andrés:

⁴ —Nda'a ní pa da mba nso't'i ra nijā gá xije, bi 'yεn u. Nda'a ni hmεpya da hnu 'b_u din ja a guím ma, t'εmp'a ra Jesús.

⁵ Mi dā a ra Jesús nε bi 'yεmp'u:

—Gam fāhmb_u njon da hyā ah_u, ⁶ nguetho x_un ngu ba εhe ngue sā da 'yεna: “Nugā, guecā drá Cristogā,” da 'yεn'u. Nε x_un ngu u da hyāt'i.

⁷ Nε nu'b_u gui 'yøhmb_u y_u sai nε'b_u da hma ngue din ja y_u sai, o guin suh_u nguetho jatho din ja u. Pε nu'b_u din ja u xinga gue'b_u ran zegui 'b_u. ⁸ Nguetho nu y_u jā'i b_u 'da y_u hāi din sahmi yú mijā'ih_u. Nε nu 'da y_u ts'ut'abi din sahmb_u yú mits'ut'abih_u, nε din ja y_u 'yānhāi, nε x_un ngu y_u nīdi din ja ra thuhu nε y_un 'yo'ts'i. Nε guehya yú mb_udi y_un unbi ya, bi 'yεmp'u.

⁹ Nε xø bi 'yεn'a:

—Nε gam fāhmb_u njon di 'uec'ah_u b_u ja rá 'yu Ojā, nguetho da mba ma dā ah_u b_u ja ran juānbate, nεp_u ja yú nijā ma mijudíoh_u da 'bεp'ah_u, nε nangue guí εc'yεigah_u da ts'on'nah_u b_u 'b_uh y_u ts'ut'abi, nεp_u 'b_uh y_u dāts'ut'abi ngue da ts'εp'ah_u. Nε x_un ho 'b_u din jab_u nε gue'a dí zā gui

xihmb_u mam hmangā u. ¹⁰ Pε m'bet'o thofo da mba nsifi gātho y_u jā'i 'b_ucua ja ra ximhāi ran ho ma'da'yo dí pø u. ¹¹ Nε nu'b_u da zix ah_u di dā ah_u b_u 'b_uh ra ts'ut'abi, pε him 'bε gui hyonsch_u 'bε'a gui mamhb_u 'b_u da mba ma juān'ni ah_u, nguetho nu'b_u bi zøn ra ora da t'ān'nah_u, hønt'a rá Hogandāhi Ojā da zā di bεn'nah_u 'bε'a gui mamhb_u. ¹² Nε nu n'da ran 'yoh_u di manda da tho rán 'yoh_u, nε nu'a rá ta di manda da tho rá ts'unt'u. Nε da ndants'u yú ts'unt'u din tunhd_u u yú ta nε yú mbe nε di manda da tho rá ta nε rá mbe 'da y_u ts'unt'u. ¹³ Nε gātho y_u jā'i da zan ah_u nangue a guí εc'yεigah_u. Nε nu'u to'o gātho da hyāt y_un unbi gue'b_u go rán zegui, gue u dim pø u, bi 'yεmp'u.

¹⁴ Nε bi thoqui bi xi u:

—Ba ε a n'da ra ts'edi x_un ts'o ngue di ts'oni gātho. Ngub_u bi man ra Daniel gue rá pøngahyā Ojā. Nε nu'b_u gá nuh_u dim 'bāp_u guerp_u hin rán sāui dim 'bāi, dami 'dahmb_u gyú mēnguh_u b_u Judea, gui mbāhā b_u ja y_u t'øhø guin 'yāmh_u b_u. Nu a to'o da nu ra søcuā i ja ua, da 'yεt'amb_u na. ¹⁵ Nε nu'b_u bin ja a, to'o i 'bāp_u goxthi hin da yεrp_u mbo rá ngu, hin da bēni ja 'bε'a 'bε da hyāts'i, 'bex gue da 'dagui. ¹⁶ Nε nu'a to'o 'bāp_u ja yú huāhi hin da mbeng b_u ja yú ngu ngue ba cā yú coto, 'bex gue da 'datho b_u. ¹⁷ Huεcate u y_u xisu in hāt'uhni nε u 'b_uh yú 'uere y_u pa u. ¹⁸ 'Yāf_u rá

mate Oja ngue hin din ja ah_u ran 'dagui 'b_u y_u pa x_un se x_ohma hin da zä gui 'dahmb_u.
 19 Ne nu' _u y_u pa _u, din ja x_un ngu y_un _unbi hin jam' b_u n'dandj x_on ja gue' b_u go rá mb_udi ra ximhäi. Ne nu' b_u ya bin ja, him man'dandj din ja y_un _unbi tengu _u. 20 Pe nangue _u y_u 'y_ec'y_ei, Oja di japi hingui ngu y_u pa din ja y_un _unbi, nu' b_u hin'na njon xtam bongui, bi 'y_en a ra Jesús.

21 Ne bi thoqui bi ma, bi 'y_ena:

—Ne nu' b_u da si ah_u: “Dami hyanth_u, 'b_ucua ra Cristo ya, rá Thahni Oja,” da t' _en ah_u. O gue da t' _en' ah_u: “Ba nuh_u 'b_ur_u ra Cristo ya, rá Thahni Oja,” da t' _en ah_u, pe o gui ' _ec'y_ei h_u. 22 Nguetho x_un ngu dim 'b_u _u y_u hyäte Cristo ne y_u hyäte p_ongahy_a da 'y_ot' y_u hy- onya nt' _ot' e nguetho i nde da hyät y_u 'y_ec'y_ei gue bi huanh Oja, 'b_u da zä da hyät' _u. 23 Pe nde' b_u gam fäse h_u nguetho ya dá xi ah_u 'be' a gätho din ja m' b_ejua, bi 'y_en a ra Jesús.

Nu' a din ja 'b_u bi z_ocua mah_on' a ra Jesús

24 Ne x_o bi 'y_emp' _u y_u xädi a ra Jesús:

—Ne nu' b_u ya bi guah y_un _unbi, nu a ra hyadi di 'beh rá ts' _edi ne ra z_ana him man ja rán nequi. 25 Ne nu y_u s_o da dägui. Ne gätho mi' da di 'beh y_u ts' _edi _u gä bí ja b_u mah_ets' i, di 'y_ani. 26 Ne nub_uya da hnugui ba ' _ecä ua ngue dán ja' igä ua ja ra ximhäi, ba ogä b_u ja y_u güi, dan 'yo' be x_un

ngu ma ts' _edi ne dam mixte x_un ho. 27 Ga pen' d_u y_um 'behni Oja mah_ets' i b_uya, di pet' _u gätho xtá huahni guecua gätho na ng_uni ra ximhäi, bi 'y_en' a ra Jesús.

28 Nuya da zä gui p_ahmb_u 'be' a gue nin t' uti i ut' ah_u 'da y_u za. Nu' b_u bi b_ox y_u 'dogui _u y_u 'y_e gui p_ahmb_u mi ts' _utho din ja ra hyethe b_uya. 29 Ngutho 'b_u ya bin ja gätho _u dá xi ah_u, gui p_ahmb_u ngue mi ts' _utho ba pengä ua mah_on' a b_uya, bi 'y_ena. 30 Maju_ani dí xi ah_u di 'b_utho ua 'da ah_u 'b_u bi mb_udi din ja a dí xi ah_u. 31 Mah_ets' i da guadi, ne c_ua ja ra häi, pe nu' a mam hmangä hin jam' b_u da gua a.

32 Pe nu' a ra pa a, njongui p_adi 'be' a ní ora din ja a dí m mangä, xinga gue _u y_um 'behni Oja 'b_ur_u mah_ets' i, xinga guecä ngue dán ja' igä ua ja ra ximhäi dí p_adi. H_ont' a Oja ma Ta i p_adi, bi 'y_en a ra Jesús.

33 Ne x_o bi 'y_ena:

—Thocpa thoho gan nuhmb_u tengu' b_u hin gui tonspah_u ra t' _aha. Ne xinga n' da zi ora gui pumb_eni h_u Oja ne thocpa thoho gan y_ah_u a, nguetho hin gui p_ahmb_u nda' a ni pa ba pengä mah_on' a. 34 Tengu n' da ran 'yoh_u bi mba yatho bi zoh rá ngu, bi un y_un t' _edi y_u 'y_ehe ngue di jamansu b_u, n' da ngu n' da bi xi a da 'y_ot' e. Ne bi xi a ra mbängoxthi ngue hin di tonspa ra t' _aha. 35 Ne ngutho dí xi ah_u, dami t_omhb_u tengu 'b_u gan äth_ah_u nguetho hin

guí p̄ahmbu 'be'a ní pa ba pengä ua, o gue'bu bin de, o gue'bu made ra xui, o gue'bu bi mbah yu øni, o gue'bu bi hyats'i. ³⁶ Nguetho hin guí p̄ahmbu nda'a ni ora ba ξcä, xi'bu ba ξcä ne ga t̄in ah bu gdi āhmbu. ³⁷ Ne nu'a dí xi ah, ngutho dí xicä gätho mi'da: "Dami t̄omhbu," bi 'yemp'u yú xädi a ra Jesús.

14

Yá ngurbi yu judío inde 'bex gue da bent'a ra Jesús

¹ Ne man yopa da dät ra pa 'bu mi b̄en a xí 'yot' ma mbombotahe bu Egipto dyu judíohe. Nu yu ngurpa mbäjä büya ne yu xänbate nijä bi b̄eni 'be'a ni fehni da xi a ra Jesús guerp̄ da zä da bent'i ngue da hyo. ² Ne bin 'yemzexe u:

—Hinga gue a ra pa ra d̄ampeti gam benth̄u ne xøhma d̄in cue yu jä'i, bi 'yɛn u.

N'da ra xisu bi naspa ra 'yɛthi rá yá ra Jesús

³ Ne mi 'b̄ur̄u ra Jesús bu ja rá ngu ra Simón bu ja ra hnini Betania. Gue'a ra Simón mi h̄emb ra t'axca'ya 'bu mam 'bet'o. Ne nu'bu mi sihme bu ra Jesús bi z̄orp̄ n'da ra xisu i tu n'da ra xito nt'ot'e ngue ra do'yaxi, mi po ra 'yɛthi ɛmme yaman'u a, ne x̄un ngu di muui a. Bi x̄epa rá nde büya ne bi naspa rá yá ra Jesús. ⁴ Nu'u 'da mí 'b̄ur̄u, bin cue u büya ne bi 'yɛn u:

—Hanja bim 'betho ra 'yɛthi ne x̄am hmadi di muui. ⁵ Mi sä xtá 'bä x̄tin t'un yu

hyoya a hyu ciento rá muui a ra 'yɛthi, bi 'yɛn u.

Ne bi numan'u ra xisu u. ⁶ Ne nu ra Jesús bi 'yemp'u:

—Hanja guín jah bu, o guidi pahmbu ra xisu nguetho x̄un ho bi 'yorcä na. ⁷ Nu'ahu thocpa thoho gam 'b̄ahmbu yu hyoya ne h̄ont'a go ma pa da zä gui fäxhu u. Pe nugä hinga thocpa thoho dam 'b̄ahmbu. ⁸ Bi 'yorca ra xisu a mi sä da 'yot'e, bi hoga ma ngoc'yɛi ngue da t'ägä bu ja ran 'yägüi. ⁹ Majuani dí xi ah gue h̄onbu go hapu da hman ran ho ma'da'yo gätho na ndoho ra ximhäi, nehna bi 'yorca ra xisu da hman na, 'dahma ne'a da f̄en a, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra Judas im ma di dä a ra Jesús

¹⁰ Nu'a ra Judas Iscariote büya, ngue'a n'da yú xädi ra Jesús, bi mba bu 'b̄ah yu ngurpa mbäjä bi xifi di d̄äp'a ra Jesús. ¹¹ Ne bi hyu yú mb̄ai u yu ngurpa mbäjä ne bi xifi di un ra mb̄eti. Ne bi mbenc'a ra Judas büya mi honi jam'bu di dä a ra Jesús.

Bin sihme ra Hmu u yú xädi

¹² Nu rá mb̄adi ra pa ra d̄ampeti ngue ran d̄abaxjua i ts'i ra thuhme hin'yü rá ixi, ne i ho ra t'ude'yo. Ne nu yú xädi ra Jesús bi 'yɛmbi:

—Hapu guí ndeje ga hoje ran ts'ihme ra mbaxjua ga sihu, bi 'yɛn u.

¹³ Ne nubüya bi xi u yoho yú xädi:

—Ni mbe bu ja ra dahnihni Jerusalén, ne nu'bu gá nuui bu n'da ran 'yohu i tu n'daxaro ra dehe gui tenui bu da zoni. ¹⁴ Ne nu'bu gá sōmhbu gui 'yēnu i a ra mēngu bu: “Nu'a ra Hmu bá pēngāhe ngue ga ān'nahe haru i ja a ra cuarto ngue ga sihe ran ts'ihme ra mbaxjua,” gui 'yēnu. ¹⁵ Ne nu'a buya da 'yut'au i n'da ra cuarto i ja bu magats'i xun ndoho ne mahoqui. Guepu ja gui hocui bu a ran sihme ga sihu, bi 'yēn'a ra Jesús.

¹⁶ Bi mba yú xādi buya ne bi zōm bu ja ra dahnihni Jerusalén ne bi dīm bu gātho 'be'a xi sifi. Gātho bi hocpu 'be'a da zi bu 'bu bin de, ne bi mbeng bu 'bu ra Jesús buya. ¹⁷ Nu'bu min de ts'u, bi mbāhā ra Jesús 'de'mayoho yú xādi buya. ¹⁸ Gātho bin sihme u. Ne nu ra Jesús bi 'yēmp'u:

—Majuḡni dí xi ahū, dí sihmehu ua n'da gue di dāgā, bi 'yēmp'u.

¹⁹ Nu yú xādi buya bi du yú mbui, n'da ngu n'da bi 'yānni:

—Ha guecā, bi 'yēn'u.

²⁰ Ne nu'a ra Jesús bi dāt'u:

—Go gue'a n'da gue gue'ahu guí 'de'mayoho ahū gue dí comh ma mbohi'be. ²¹ Majuḡni nugā ngue dán ja'igā ua ja ra ximhāi, ga tugā tengu nt'o't'i nanguecā. Pe í huḡhi maha a ran 'yohu ngue di dāgā. Man'da xun ho 'bu hin xtim 'bu a, bi 'yēn a ra Jesús.

²² Gātho na sihme u bi hyac man'da ra hme ra Jesús, bi un

ra jamadi Oja, bi xeni ne bi darpa yú xādi buya.

—Dami sihu na. Guehna nam bōn'a ma ngōc'yēigā na, bi 'yēmp'u.

²³ Ne bi dec'a ra vaso mi po a nzai mi si u. Bi un ra jamadi Oja ne bi un'da buya, bi zi n'da ngu n'da u.

²⁴ —Guehna tengu 'bu ma jigā na, i ot' ra 'da'yo nhogui, dim fāni dí yānba yú te yu ja' i 'bucua ja ra ximhāi.

²⁵ Majuḡni dí xi ahū, hin ga si man'da ra gui uva ja gue'bu bi zōn ra pa ga si ma'da'yo bu di manda rá ts'edi Oja, bi 'yēn a ra Jesús.

Jesús bi badi gue a ra Pedro da gōn'a

²⁶ Ne bin tu a n'da rá thuhu Oja u buya. Bi bōm bu mi sihme u ne bi mba bu ja ra nyuni Olivos. ²⁷ Ne nu ra Jesús bi 'yēmp'u yú xādi:

—Nu'ahu dí pačā ngue gui 'dahmbu, gui sogahu nān xui ya, tengu nt'o't'i bu ja rām hman Oja i ḡna: “Ga ho ra mbānde'yo ne din 'uext'u yú de'yo,” i ḡm bu ja rá t'ohni, bi 'yēna. ²⁸ Pe nu'bu dá thāmbēnigā dan tīmhu bu Galilea, bi 'yēmp'u yú xādi a ra Jesús. ²⁹ Nu'a ra Pedro bi 'yēn'a:

—Madague a gātho da 'dah ya 'da, pe nugā hin ga soc'i'i.

³⁰ Nu ra Jesús bi dāt'a buya:

—Hāha, dí pačā 'be'a gui 'yōt'a ra xui jabuya, ná hyundj xqui cōngā 'bu bi mbah ná yondj ra ōni, bi 'yēn a.

³¹ Pe nu'a ra Pedro man'da nts'edi bi 'yēn'a:

—Nugä hin ga cøn'a i madague'b_u 'darp_u ga tuui, bi 'yɛmbi.

Nε 'da'angu bi ma gätho _u mi'da yá xädi b_uya.

Ra Jesús i tu rá mb_ui nε gue'a ra ora da nu y_un _unbi a

³² Nε bi yarp_u ja ra nuäðøni Getsemaní guerp_u ja ra nyuni Olivos. Nu ra Jesús b_uya bi 'yɛmp'_u yá xädi:

—Hyuhmb_u ua gätho ah_u, 'bε dán yägä'be Ojä ua nan jongua ts'_u, bi 'yɛn'a.

³³ Nε nub_uya bi zixa ra Pedro, nε ra Jacobo, nε ra Xuua. Nε nu ra Jesús εmmε bi hyundumb_ui nε bin su. ³⁴ Nε bi 'yɛmp'_u:

—εmmε tu ma mb_ui, εna da hyog ra dumb_ui. Gui cohmb_u ua nε gan äthah_u, bi 'yɛmp'_u.

³⁵ Nε bi mba b_u njom b_u ts'_u. Bin danyahmu b_u ja ra häi bin yaui Ojä, gue'b_u da zä hin da nu ran _unbi a da nu. ³⁶ Nε bi 'yɛna:

—Ma Ta i, hin te guí hɛmbi, gätho da zä gui 'yøt'e. Dami 'uegä a ran _unbi. Pε hin dín nde gue gue'a ma pähä zεhε ga øt'ä pε gue'a go guí nde da t'øt'e, bi 'yɛna.

³⁷ Nε bi mbeng b_u xi go _u hyu nε bi 'yɛmp'a ra Pedro:

—Hague grá Simón, ha guí äha. Ha hingui sä xquin äth_u n'da ora. ³⁸ Damin äthah_u nε gui 'yäf_u Ojä ngue gui serbah_u 'bε'a di bɛn'nah_u ra zjth_u. Nu rá mb_ui n'da ja ra pähä nangu ran ho, pε nu rá ngøc'yεi n'da x_un güent'i a, bi 'yɛn a ra Jesús.

³⁹ Nε bi mbeng mahøn'a ra Jesús bin yaui Ojä nε guexta'a bi xifi. ⁴⁰ Nε nub_uya bi mbeng b_u bá co _u hyu nε bi ðim b_u i äha nguetho εmmε mí ndet'äha _u. Janangue nu'b_u mi zo _u hingui paði 'bε'a dí ða _u. ⁴¹ Ná hyundí bán yaui Ojä, 'b_u mam bá pengb_u bá co _u hyu, nε bi 'yɛmp'_u:

—Ähmah_u ya, damin säyah_u ya, bi 'yɛn'a. Nuya bi zøn ra ora ngue da mba ma dägä b_u 'b_uh y_u ts'om'bäi, nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi. ⁴² Dami ndansh_u, ga mbähä dan c'ath_u a di dägä, ya häntua, bi 'yɛmp'_u yá xädi a ra Jesús.

Ra Jesús bi bent'_u y_un suih_u

⁴³ Gätho ná yah_u yá xädi 'bex bi zøm b_u ra Judas, gue'a n'da rá xädi. Nε x_un ngu y_u ja'i bi zix'a, mi hä yá juai nε y_u ts'ät'εgui. Nε gue'_u yám 'bεhni y_u ngurpa mbäjä nε y_u xänbate nijä nε y_u ðac'yεi. ⁴⁴ Nε nu'a ra Judas ya xí xi _u:

“Nu'a ga s_us_upa rá 'yogu gue a ra Jesús a, 'bex guim benth_u b_uya nε gui sixh_u, nε hin gui thøhmb_u,” xi 'yɛmp'_u min 'yoh_u. ⁴⁵ Janangue a nu'b_u mi zøp_u mi 'bäh ra Jesús:

—Xänbate i, xänbate i, bi 'yɛmbi.

Nε bi z_us_upa rá 'yogu. ⁴⁶ 'Bex bi bent p_uya. ⁴⁷ Nε 'bex bi c'o'ts' rá juai a n'da min 'yoh_u ra Jesús nε bi zεcpa rá zagu rá 'yεhε ra ðambäjä. ⁴⁸ Nε nu ra Jesús bi 'yɛmp'_u bi bent'i:

—Ha guí εmh_u drá bεgä ngue guá häh_u ni juaih_u nε ni zah_u ngue gui bentcah_u.

49 Gätho yu pa dām 'buhmbu, dá xän'nahü bu ja ra dānija ne hin gá bentcahü bu. Pε ja xi jabu thoho, ngue din ja a nt'o't'i bu ja rām hman Oja ngue mi hma din ja, bi t'εmp'u yám 'behni yu mbäjä.

50 Pε nu'u yú xädi büya gätho bi 'dagui, bi zopu a ra Jesús.

Ra ts'unt'u ngue bi 'dagui

51 Hønt'a n'da ra ts'unt'u bi den'na 'bu mi ts'ix a ra Jesús, dim pät'a ra the'bø't'e, ne mí εn u ne'a xtám bent'a. 52 Pε nu'a hønt'a ra the'bø't'e bi bentpa a, ne bi 'dah püya ne bin 'yo mánxu bu ní mba.

Ra Jesús bi mba ma dä bu 'buh yu mbäjä

53 Nu'bu mi mba ma dä bu 'buh ra dāmbäjä, bim peti u ma ngurbihe ngue yu ngurpambäjä ne yu dāc'yei ne yu xānbate nijā. 54 Ne nu ra Pedro bin tet'i, i 'bejua thoho bu ni mba, gue'bu go mi zøm bu mbo rá mbä't'i rá ngu ra dāmbäjä, ne bi hyuhmbu bu u yu asmayo nijā, bin tšpihu u. 55 Nu yu ngurba mbäjä ne gätho u mi'da i øt' ran juānbate, mi honi to'o da ma xun ho 'beru dí yāp'a ra Jesús ngue da hyo, ne madague'a xun ngu u bin yā pε xinga n'da u bi ma njuāntho. 56 Xun ngu bi man yu fehni pε him bin tün yám hma. 57 Xø bi ndants'u 'da mahøn'a bi zänba man'da ra fehni u, ne bi 'yεn u:

58 —Nuna ran 'yohu bi ma ne bi 'yεna, “Nugā ga yøt' ra nijā ua, nt'øt'e yú 'ye yu jā'i, ne nu'bu ná hyupa ga hōcā n'da ngue hinga nt'øt'e yú 'ye

yu jā'i,” bi 'yεnna ran 'yohu, ne nugāhe dá øhmbe 'bu mí 'yεnna, bi 'yεm büya.

59 Pε xinga gue'u bin tün u yám hman u. 60 Pε nu ra Jesús bin hεtho. Njo'o to bi dāti. 61 Nu'a ra ngurpa mbäjä bi 'yän mahøn'a:

—Ha gue'e grá Cristo. Ha gue'e rá Ts'unt'u i Oja nuixte rá ts'edi.

62 Nu ra Jesús bi dāti:

—Guecā, ne guin nuju, nugā ngue dán jā'igā ua ja ra ximhäi, ga com'be rá ts'edi Oja madā rá ts'edi. Ne guin nuju 'bu bá pengā, ba εcā bu ja yu güi, bi 'yεn'a ra Jesús.

63 Pε nu'a ra dāmbäjä bi dānse rá pahni, εmbi hingui εspa Oja ra Jesús nangue a bi ma. Ne bi 'yεm büya:

—Ya hin ga homhbu mi'da yu testigo, 64 ne dá øhmbe ya ngue hingui εspa Oja na ran 'yohu. 'Be'a guí mamhbu ga ørpahü ya, bi 'yεn a ra dāmbäjä.

Ne gätho 'da'angu bi man u ngue di un ran ts'εmbi ngue da hyo. 65 Nu'u 'da büya bi zox'a ra Jesús, ne bi gorpa rá dä, ne bi mbe'mi ne bi 'yεmbi, “Grá pøngahyā, man ya, to'o bi mberp'a'i,” bi 'yεn u. Ne nu yu asmayo bu nijā εmme bi mbemp'a rá hmi.

Ra Pedro bi gøn a ra Jesús

66 Nu'bu mim 'bäpu ra Pedro bu mbo ra mbä't'i, bi thopu n'da ra xisu ngue rá 'yεhe ra dāmbäjä. 67 Ne bi nu'a ra Pedro din tšpi, bi hyε't'i ne bi 'yεmbi:

—Ǽna n'e gmín 'yoh_u ra Jesús ra mēngu b_u Nazaret, bi 'yēmp'a ra Pedro.

⁶⁸ P_ε nu'a ra Pedro bin cōni.

—Hin dí p̄adi 'b'e'a nam bōn'a guím ma, bi 'yēn a ra Pedro.

N_ε bi 'uegue bi mba b_u hänt ra goxthi. N_ε bi mbah ra tamfō b_uya. ⁶⁹ Ná ya'a ts'ū b_uya xō bi thop_u ra 'yēhexisu b_u 'bāh ra Pedro, n_ε bi 'yēmp'ū 'b_up_u:

—Nuna ran 'yoh_u, min 'yoh_u u mi tēn'na ra Jesús.

⁷⁰ P_ε nu'a ra Pedro bin cōni mahōn'a. Ná ya'a ts'ū b_uya, gues_ε u mí 'b_up_u mi 'bāh ra Pedro bi 'yēn u:

—Majuāni guín 'yoh_u u nguetho grá mēngu Galilea n_ε 'da igu b_u gná yāh_u u, bi t'ēmp'a ra Pedro.

⁷¹ Nu'a ra Pedro b_uya bi 'yēmp'ū:

—Nu'b_u him majuāni dí xi ah_u, Ojā da zēgbā, janangue dí xi ah_u, hin dí p̄acā a ran 'yoh_u guí mamhb_u, bi 'yēn a.

⁷² 'Bex bi mbah ná yondj ra tamfō b_uya. 'Bex bi bēn a ra Pedro 'b'e'a xí xih ra Jesús ngue xí 'yēmbi: “Dí p̄acā ngue ná hyundj xqui cōngä 'b_u bi mbah ná yondj ra ōni,” xí 'yēmp'a ra Jesús. N_ε nu'b_u mi bēn a xí 'yōt'e, bi du rá mb_ui ra Pedro n_ε 'bex bin zoni.

15

Ra Jesús bi mba ma dä b_u b_uh ra ts'ut'abi ra Pilato

¹ Nu'b_u t'ēxudi tho, nu y_u ng_urba mbājä n_ε y_u dāc'yēi n_ε y_u xānbate nijā n_ε gātho u mi'da ma ng_urbihe dyú

judíohe, bin yā_ε u. N_ε nub_uya bi zix a ra Jesús ngue di dāp'a ra Pilato. Bin thā't' 'b_u mi zits'i. ² N_ε nu ra Pilato bi 'yān'na ra Jesús:

—Ha gue e grá hmuts'ut'abi y_u judío, bi 'yēmp'a.

Bi dā a ra Jesús:

—Gue'a guím ma, bi 'yēna.

³ N_ε nu y_u ng_urpa mbājä ēmm_ε bi yāpi. ⁴ Janangue a nu ra Pilato bi 'yān'na ra Jesús mahōn'a, bi 'yēmbi:

—Hanja hin ni thātya i di yāpi'i. N_ε xān ngu 'b'e'a gātho i xi'i, bi 'yēmbi.

⁵ P_ε nu ra Jesús guexta'a him bi dāt'a ra Pilato. Janangue'a nu ra Pilato bi hyonya thoho.

Ra Jesús bin t'un ran ts'ēmbi ngue da du

⁶ Nu'a ra pa ram pēti ra mbaxjua, zāi di thō a n'da ra ofādi ra Pilato hōnt'a go nda'a da man y_u jā'i. ⁷ N_ε min ofādi n'da ran 'yoh_u i Barrabás, 'darp_u mi ofādi_u u 'da'ingu bi 'yōth_u ngue bin hote u, bi dām'ma n'da ra sūi. ⁸ Nu'b_u mi zōh y_u jā'i xān ngu b_u mi 'b_uh ra Pilato, nu'ū bi xih ra Pilato di thōcpa n'da ra ofādi tengu nzāi bi 'yōt' 'b_u ra pa ram pēti. ⁹ Janangue a nu ra Pilato bi 'yēmp'ū:

—Ha gue'a ni hmuts'ut'abi_u gyú israel_u, gyú judío_u, ga thōc'ah_u, bi 'yēmp'ū.

¹⁰ Nguetho mi pāh ra Pilato di sēya thohoba ra Jesús y_u ng_urpa mbājä 'b_u mi dāp'a. ¹¹ P_ε nu y_u ng_urpa mbājä bi parpa y_u jā'i gue'a ra Barrabás da 'yāh y_u jā'i.

12 Nu ra Pilato xø bi 'yεmp'ε mahø'n'a:

—Xina ni hmuts'εt'abihε, gyú israhelε, gyú judíoε, 'bε'a ga ørpä na baya, bi 'yεn'a.

13 Nu yε jã'i baya nts'edi bi 'yεn ε:

—Go gui cuarpε ja ra pont'i na ra Jesús.

14 Pε nu ra Pilato bi 'yεmp'ε:

—'Bε'a gue man ts'o xε 'yøt'na, bi 'yεmp'ε.

Nε nu'ε yε jã'i man'da nts'edi bi 'yεn ε:

—Go cuarpε ja ra pont'i na, bi 'yεn ε.

15 Nu ra Pilato bi nde da 'yørpa rá pähä yε jã'i, janangue guehma go bi thøcpa a ra Barrabás. Nε bi manda da mba m'bei a ra Jesús nε da mba ma cuati bε ja ra pont'i.

16 Nu yε dofai baya, bi zixa ra Jesús bε mbo guepε ja yún säya yε dofai, nε bi zo ε gätho yú mindofai hε 'bεpε.

17 Nε bi mba ma hete n'da ra pahni xεn jεpoi a ra Jesús ngue tengue he yε ts'εt'abi, nε nts'edi bi mba ma huspi n'da ra corona á m'be yε 'yε'uini nguetho bi den thoho.

18 Nε bi zεngua ε nε bi 'yεnsa yú biba ε: “Damim 'bεmanho gra hmuts'εt'abi yε judío,” bi 'yεmp' bε mi dentho.

19 Nε bi despa rá yä yε za nε bi zots'i, nε bin danyahmu, εna i thande pεgue bi dentho.

20 Nu'ε mi jua'a bi denni bi tonsa a ra pahni xεn jεpoi nε bi het'a rá pahni zεhε. Bi gεc pεya ngue bi zits'i da 'døm'pε ja ra pont'i.

Ra Jesús bi mba ma cuati bε ja ra pont'i nε bi du

21 Nε nu'ε mi mba bε 'yu, bin c'athε ra Simón, ra mεngu bε Cirene, rá ta ra Alejandro nε ra Rufo, bí 'yε a huahi a. Nε nu yε dofai baya bi 'yørpa ra ts'edi a ra Simón da duspa rá pont'i a ra Jesús.

22 Nε guepε ja ra nyuni Gólgota ní ts'ixa ra Jesús. Nu'a Gólgota in nde da ma “ra Nyuni Yäxmu.”

23 Nε nu'ε mi zøm bε, bin t'un ra vino ngue ma uants'i n'da ra 'yεthi xεn ju a ra Jesús. Pε nu'a him bi zi a.

24 Nε nu'ε mi 'døm'pε ja ra pont'i baya, nu yε dofai bi 'yøt'a n'da ran taha ε nangue yú he ra Jesús ngue i nde da badi nda'a ní 'bø't'e da gaxa n'da ngu n'da.

25 Gεto xudi 'bε mi mba n'dø'mi bε ja ra pont'i a ra Jesús.

26 Nε mán t'ø't'i bε ja ra pont'i a í yäp'a bi 'yεna, “Rá hmuts'εt'abi yε judío na,” εm bε.

27 Nε bi mba ma cuati hε ra Jesús yoho yε bε. 'Da a n'da yε pont'i. Nε bi 'bäm'pε ja rán 'yεi a n'da nε bi 'bäm'pε ja rá gaha a man'da.

28 Nε nuna bin ja, mi mam bε ja rá t'ohni Ojä maya'bε, bi 'yεna: “Da t'εmbi ngue 'da'anguui ε yε dädits'oqui a.”

29 Nε nu yε jã'i bi thorpε, bi εcpi nε bi dentho, bi 'yεmbi:

—Ha hinga gue e gá ma ngue gui xo't' ma nijahε nε hyupa tho gui hyøh mahø'n'a.

30 Sä gui capε ja ra pont'i ya 'bε, nε gan yänse, bi 'yεmbi.

31 Nε ximangutho bi man ε yε ngarba mbäjä bin 'yεmp'ε:

—Nuna, bi yaŋba yá te ɯ 'da, pɛ hingui sä din yaŋse ya. ³² Gan nuhɯ ra Cristo, rá hmuts'ut'abi yɯ judío 'bɯ ba çapɯ ja ra pont'i, gan nugähɯ, nɛ ga ɛç'yɛihɯ bɯya, bi 'yɛm 'bɯ mi dentho. Nɛ ɯ mi cuathɯ bɯ, bi ɯcra ra Jesús.

Bi du ra Jesús

³³ Nu'bɯ mi zøɯ a huxhyadi bɯya bim 'bɛxui gátho ra häi, ja gue'bɯ mi zøɯ a hyunde bin nɛqui mahøɯ'a. ³⁴ Nɛ nu'a ra ora a ɛ xø i huxhyadi, nts'edi bi mbah ra Jesús, bi 'yɛna:

—Eloi, Eloi, lama sabac-tani, bi 'yɛna. Nde da ma: “Ma Ojã i, ma Ojã i, hanja xcá hyɛga thoho.”

³⁵ Nu'bɯ mi 'yø ɯ 'da 'bɯpɯ, bin 'yɛmp'ɯ:

—Nuna, nzo a ra Elías, bin 'yɛmp'ɯ.

³⁶ Nɛ bán ti a n'da mí hã n'da tengu ra fãɯjo xí 'yot'i, bi fospɯ ja ra vino xɯɯ ju, nɛ bi ndøct'a n'da ra xithi. Pi uaspa ra Jesús ɛmbi da zi, nɛ bi 'yɛmp'ɯ min 'yohɯ:

—Pɛ 'bɛ ga undã na, ga nuhɯ 'bɯ da zøh ra Elías di tongui, bi 'yɛmp'ɯ.

³⁷ Pɛ nu'a ra Jesús nts'edi bi mbafi nɛ 'bɛx bi du. ³⁸ Nɛ nubɯ mbo ra dãnijã 'bɛx gue bin xɛngui nde ra 'bø't'e mi ndam bɯ. Bá fɯh magãts'i nɛ bi zøtahäi a bin xɛni. ³⁹ Nɛ nu'a rá hmu yɯ dofɯi, mi hɛt'a ra Jesús bi mba 'bɯ mi du, nɛ bi 'yɛna:

—Majuãni nuna ran 'yohɯ na, rá Ts'unt'ɯ Ojã na, bi 'yɛn a ra hmudofɯi.

⁴⁰ Nɛ mi 'bɯpɯ 'da yɯ xisu bɯ ma'ueni ts'ɯ, mi hant'a ra

Jesús. Nu'a n'da ra Salomé a, nɛ nu'a man'da ra María, ra mɛngu Magdala, nɛ nu'a man'da ra María, rá mbe ra Jacobo nɛ ra José. ⁴¹ Guehya yɯ xisu mi tɛn ra Jesús 'bɯ mi 'bɯpɯ Galilea nɛ mi fãts'i. Nɛ ɯ mi'da yɯ xisu bi dɛn 'bɯ mi mba bɯ Jerusalén, mi 'bãpɯ.

Jesús bi mba nt'ãgui

⁴²⁻⁴³ Nɛ ya bin de, nɛ mim bɛni da 'yãcra n'dihi rá ngøc'yɛi ra Jesús nguetho mi ts'utho da dɯ'ma ra pa ran ts'äya, nɛ nu ra pa ran ts'äya njongui sä da t'ã a. Janangue a nu ra José ra mɛngu Arimatea, bi hyut'anzambɯi bi mba bán yaui ra Pilato, bi 'yãp a rá ngøc'yɛi ra Jesús. Nu ra José n'da rá ngɯrbi yɯ jã'i israel, pɛ gue'a n'da majuãni mi ɛç'yɛi Ojã nɛ mi tøm'ma ra pa di manda ua rá ts'edi Ojã. ⁴⁴ Nu ra Pilato bi hyonya thoho 'bɯ mi sifi bi du ra Jesús. Nɛ nubɯya bi mbɛhna n'da ba si a rá hmu yɯ dofɯi ngue da 'yãn 'bɯ majuãni ya bi du. ⁴⁵ Nɛ nu'bɯ mi man a rá hmu yɯ dofɯi gue bi du, nu ra Pilato bi 'yɛmp'a ra José:

—Da zã gui tuxa rá ngøc'yɛi ra Jesús 'bɯ.

⁴⁶ Nu a ra José bɯya, bi dãn a n'da ra 'bø't'e nɛ bi mba bi tongba rá ngøc'yɛi ra Jesús, nɛ bi mbant'a ra 'bø't'e xi dãi nɛ bi cɯt' pɯ ja n'da ra hyãdo gue ran 'yãgui xí mba nthɛqui bɯ ja n'da ra t'umba'ye. Nɛ bi juaspa n'da ra xĩndo xɯɯ ndoho bɯ ja rá goxthi ran 'yãgui. ⁴⁷ Nɛ nu'a ra María, ra mɛngu bɯ Magdala,

ne man'da ra María ngue rá mbe a man'da ra José, bi nu hapu bi jät'i.

16

Bi dambëni ra Jesús

¹ Nu'bu mi thoh ra pa ran ts'äya, nu'a ra María ra mēngu bu Magdala, ne ra María rá mbe a man'da ra José, ne man'da ra xisu ngue ra Salomé, bi dän yu 'yēthi ngue yuman'u ngue da mba bu ja ran 'yāgui da gōspa rá ngōc'yēi ra Jesús, tengu man t'ōt'ehe dyū judíohe. ² Ne nt'uxudi dā ndomingo 'bu mi bōx ra hyadi bi mba bu ja ran 'yāgui u buya.

³ Ne bin 'yēmzēhe u:

—To'o da zä di 'uec'a ra do bí juaxpu ja ra hyādo, bí 'yēn u.

⁴ Ne nu'bu mi zōm bu bi nu buya, ya ma 'ueque a ra do, ngue xun ndoho. ⁵ Ne nu'bu mi yurpu ja ra hyādo buya, bi nu n'da ran 'yohu mi hupu rá hyo ngue rán 'yēi ra hyādo, mi he n'da ra pahni xun t'axi. Ne nu' u yu xisu bin su 'bu mi nu.

⁶ Pe nu'a, bi 'yēmp'u:

—O guín suhu. Dí pācā guí homhbu ra Jesús ra mēngu Nazaret, ngue bi 'dōm'pu ja ra pont'i, pe bi dambëni a, njo'o ua ya. Dami nuhu ua mí'bēni, bi t'ēmp'u yu xisu.

⁷ Ne xō bi 'yēna:

—Pe nuya ni mbähä gui xihmbu ra Pedro ne'u mi'da yū xädi ne gui 'yēmfa gui t̄imhbu bu Galilea a ra Jesús tengu tho bi xi ah," bi t'ēmp'u yu xisu.

⁸ Ne nu' u yu xisu buya 'bex bi bōn'a n'dihi bu ja ran

'yāgui ne bá ε u, εmme di fet'u nguetho bin su, ne njo'o to min nde din yāhu ngue bin su.

Ra Jesús bin t̄immi ra María Magdalena

⁹ Nu'a ra Jesús bi dambëni 'bu xudi thoho ndomingo. M'bet'o thoho bin t̄immi ra María ra mēngu bu Magdala, ngue gue'a xí hyōnba thi yoto yu z̄ithu. ¹⁰ Ne nubuya bi mba a ra María, bá xip'u yū xädi ngue bi dambëni a ra Jesús, ne mí zon'u ngue tu yū mbui, ngue bi du ra Jesús. ¹¹ Ne nu'bu mi 'yōde ngue bi dambëni ne bi man a ra María ngue bi nuse, pe him bi 'yēc'yēi u.

Ra Jesús bin t̄imhbu yoho yū xädi

¹² Nubuya bin t̄imhbu mi yoho yū xädi a ra Jesús bu 'yu, 'dan'yo ts'u bu án nu u. ¹³ Ne nu'u, bi mba u buya, bá xi u mi'da ngue xō bi nu mahōn'a, pe nguetho him bi 'yēc'yēi a bi man u.

Ra Jesús bi xi u yū xädi da mamp'a rām hma 'bu mí ndex mahēts'i

¹⁴ Rán zegui thoho bin t̄imhbu gätho 'de'ma'da yū xädi ra Jesús. Mi hupu ja ra mēxa u. Ne bi zu u nguetho him bi 'yēc'yēi a xi sifi ngue bi dambëni a. ¹⁵ Ne nubuya bi 'yēmp'u:

—Ni mbähä gätho na nguni ra ximhäi, gui mamhbu ran ho ma'da'yo. Hōnbu go hapu i 'buh yu jā'i gui xihmbu. ¹⁶ Nu'a to'o da 'yēc'yēi ne din xixya, gan yānba rá te a. Pe

nu'a hin da 'yɛc'yɛi, da nu ran ɯnbi gätho yɯ pa mazai a. ¹⁷ Nɛ nu'ɯ to'o da 'yɛc'yɛigui xɯn ngu yɯ hmɛpya ga japi da 'yøt'ɯ. Nangue ma ts'ɛdigä da hyøñ a thi yɯ zĩthu in 'yohɯ 'da yɯ ja'i, nɛ din ya 'dahma 'dan'yo yɯ nde, ¹⁸ nɛ nu'bɯ da bɛnt'ɯ yɯ pozɯ nte da ja ɯ, ngutho 'bɯ da zi ra 'yɛthi ngue ran däte, nte da ja ɯ. Nɛ di japi da yañ ɯ yɯn zäman'ɯ 'bɯ da gäspa yú 'yɛ, bi 'yɛmp'ɯ yú xädi a ra Jesús.

Bi ndex mahɛts'i a ra Jesús

¹⁹ Nɛ nu'bɯ mi gua a bi xih yú xädi, bi ts'ix bɯ mahɛts'i a ra Hmu, nɛ 'darɯ ní conhui rá ts'ɛdi Oja. ²⁰ Nu'ɯ yú xädi bi mba bɯya bi man ráñ hman Oja hønɯ go hapɯ bi mba. Nɛ nu ra Hmu bi japi da zä da ma xɯn ho nɛ bi japi da 'yøt' yɯ hmɛpya 'dahma da 'yɛc'yɛi yɯ ja'i yúm hman ɯ. Nɛ hønt'a dí xi ahɯ ya.

LUCAS

Ran ho Ma'da'yo bi 'Yo't'a ra Lucas

'Be'a í 'yo't' rá sɔcuq ra Lucas

¹ Dí pãcã xɛn ngu yɛ jã'i bi 'yo't' yɛ sɔcuq ngue i man'a bin ja 'bɛ mím 'bɛcua ja ra ximhãi ra Cristo. ² Nu'ɛ bi 'yo't'ɛ, tengu tho ho bi xãngahɛ ɛ bi nuse 'bɛ mi 'yɔt' rá 'bɛfi ra Cristo, nɛ tengu tho ho bi man'ɛ hɔnbɛ go hapɛ. ³ Nɛcã dra Lucasgã dí o't'na ra sɔcuq ngue im man'a bin ja, nɛ dí pɛn'na i, hague Teófilo, ma amigo i xɛn ho. Nɛ dá änzɛhɛ yɛ jã'i to'o bi nu 'bɛ'a gã bin ja. Nɛ ɛmmɛ dá hongã 'bɛ'a nt'o't'i gã mi'da yɛ sɔcuq, janangue'a da bɔmanho 'bɛ'a dí o't'ã. ⁴ Nguetho dín nde gui pãdi xɛn ho ngue majuãni a bi sãn'na i.

Rám 'bɛhni Ojã bi ma dim 'bɛh ra Xuua

⁵ Nu'ɛ yɛ pa min ts'ɛt'abi ra Herodes bɛ ja ra xɛqui Judea, mi 'bɛpɛ n'da rá mbãjã yɛ judío, ra Zacarías a. Madim pɛhmbɛ n'dan nɛts'i yɛ mbãjã bi dɛm'ma ra mbãjã Abías. Nu'a ra Elisabet, rá xisu ra Zacarías, gue'a n'da rá bom'bɛto ra Aarón a, ngue ra hmumbãjã maya'bɛ. ⁶ Nu'a ra Zacarías nɛ ra Elisabet, gãtho yonjã'i, Ojã bi numanho ɛ, nguetho xɛn ho yá mbɛi, nɛ mi ɔt'e gãtho yán t'ɛdi Ojã. ⁷ Nu ra Elisabet nɛ ra Zacarías, xɛn dãc'yɛi ɛ nɛ xínga n'dandĩ mi 'bɛh rá t'ɛhni a ra Elisabet.

⁸⁻⁹ Nɛ nu'bɛ xɔn zɔn ra pa dim pɛpɛ ja ra dãnijã ɛ n'dan nɛts'i yɛ mbãjã bi dɛ'ma ra Abías, janangue'a madim pɛpɛ ra Zacarías. Nɛ zãi mi thahna n'da ra mbãjã, ngue da yɛrpɛ man'da mbo ra dãnijã da 'yuh yɛ xiza yɛmanho. Nɛ gue'a ra Zacarías bi mba nthahni ngue da yɛrpɛ mbo. ¹⁰ Nɛ xɛn ngu yɛ jã'i mi 'bãpɛ thi mi yãhɛ Ojã 'bɛ ra ora bi 'yuh ra xiza ra Zacarías. ¹¹ Nɛ 'bɛx bi zɔ a n'da rá m 'bɛhni Ojã bɛ mi 'bãh ra Zacarías. Nɛ mi 'bãpɛ rá hyo rán 'yɛi ra mɛxa guɛpɛ mí uh yɛ xiza. ¹² Nu'bɛ mi nu a bɛya, ɛmmɛ bin su nɛ hingui pãdi 'bɛ'a da bɛni. ¹³ Nɛ nu'a rá m 'bɛhni Ojã bi 'yɛmbi:

—O guín su Zacarías, nguetho bi 'yɔ Ojã 'bɛ'a guí äpi, nangue ni xisu ra Elisabet din hãt'ɛhni nɛ dim 'bɛ a n'da rá ts'ɛnt'ɛ, nɛ gui xip rá thuhu dí Xuua. ¹⁴ Nɛ gan johya nɛ ɛmmɛ da hyu ni mbɛi, nɛ xɛn ngu yɛ jã'i din johya 'bɛ bim 'bɛi. ¹⁵ Nguetho Ojã di un ra 'bɛfi nujxte a. Nɛ nu'a, hin da zi ra vino xínga gue'a ra sɛi, nɛ din 'youi rá Hogandãhi Ojã gue'bɛ go bim 'bɛi. ¹⁶ Nɛ nu'a rá 'bɛfi da 'yɔt'e, gue'a dí japi xɛn ngu yɛ jã'i israel di pãh yán 'yomfɛni nɛ da 'yɛc'yɛi Ojã ra Hmu. ¹⁷ Nɛ nu'a ni t'ɛhni bam 'bɛt'o a 'bɛ bá ɛh ra Hmu mahɛts'i, nɛ din ja rá ts'ɛdi tengutho ho ra pɔngahyã Elías, nɛ di japi din hocpahɛ yá t'ɛhni ɛ yɛ jã'i. Nɛ nu'ɛ nzãi hingui ɔde 'bɛ'a pa nsifi, di japi da 'yɔde. Nɛ nangue

rám hman ra Xuua di päh yán 'yomfɛni yu ja'i n'dahma da zä da zimanho ra Hmu 'bu bá ɛhe, bi t'ɛmp'a ra Zacarías 'bu min yaui rá m 'behni Oja.

¹⁸ Nu ra Zacarías buya:

—Hague dán zä ga paçä a guí xiqui nguetho xtán daç'yeigä ne'a ma xisu, bi 'yɛna.

¹⁹ Nu rá m 'behni Oja bi 'yɛmp'a buya:

—Nugä dí Gabriel ne dí 'bäcä bu ja rá hmi Oja, ne Oja bá pengä gue ga xi a ran ho din ja ahu. ²⁰ Pe nuya, gan gore ya, nguetho hin guí ɛc'yɛi a dí xi i. Nuya hin da zä gan ya astague'bu go bin ja a dá xi a i, nguetho gätho din ja a dá xi a i, bi 'yɛn'a rá m 'behni Oja.

²¹ Nu yu ja'i mi 'bäpu thi, mi tɔ'ma ra Zacarías, ne him mi pa'u hanja him 'bexque pɔni. ²² Ne nu'bu mi bɔm bu ra Zacarías hingui sä din ya, hɔnt'a bi uanda rá 'ye. Nu yu ja'i bi bah puaya ngue bi nu n'da ran t'uti bu mbo.

²³ Ne nu'bu mi guah yu pa dim pepu ra Zacarías bi mba rá ngu buya. ²⁴ Ne bin haɥ'uhni ra Elisabet, ne nubuya hin hapu í mba an cat'a zana, bim 'butho bu rá ngu. Ne bi 'yɛna: ²⁵ “Xun ngu rá mate bi 'yɔrcä Oja, nuya him man da zangä yu ja'i nguetho dim 'bu'a n'da ma t'uhni ya,” bi 'yɛnsɛ.

Rám 'behni Oja mahɛts'i bi ma dim 'bu'h ra Jesús

²⁶ Nu'bu mi tho i cat'a zana, nu'a Oja bi mbɛhn mahɔn'a

a rá m 'behni ngue í Gabriel. Bi mbɛhn pu ra hnini Nazaret bu ra xɛqui Galilea. ²⁷ Nu'a, bi zɔm bu mi 'bu a ra María. Nu ra María xinga n'dandj bin yaui n'da ran 'yohu, pe ya mi an'na ra José, n'da rá m bom 'beto ra ts'ut'abi David a. ²⁸ Nu rá m 'behni Oja bi zɛngua, bi 'yɛmbi:

—Nu'i María ya bi 'yɔt'a n'da rá mate Oja ne guín 'youi a. Pe man'da bi jap'a Oja xinda gue'u gätho mi'da yu xisu, bi 'yɛmbi.

²⁹ Nu'a ra María 'bu mi nu rá m 'behni Oja, bin su ne bin 'yomfɛni 'be'a ním bɔn'a bi sifi. ³⁰ Nu rá m 'behni Oja bi 'yɛmp'a buya:

—O guín su María nguetho guín 'youi rá mate Oja, ³¹ ne dim 'bu'a n'da ni Ts'unt'u ne guí xip rá thuhu ra Jesús. ³² Ne nu'a, din ja rá ts'edi ne da faɗi ngue rá Ts'unt'u Oja tate tho ho rá ts'edi. Ne nu'a Oja di japi din ts'ut'abi tengu rá m bombɔta ngue ra David. ³³ Ne di manda yu ja'i israel gätho yu pa ne hin jam'bu da guah rá ts'edi a, bi 'yɛn'a rá m 'behni Oja.

³⁴ Nu ra María bi 'yɛn'a:

—Hague dán zä din jabu ne hin jam'bu dán ya'be n'da ran 'yohu, bi 'yɛna.

³⁵ Pe nu rá m 'behni Oja bi 'yɛmp'a:

—Nu rá ts'edi rá Hogandahi Oja di ja i guí tɪn ni t'uhni, ne nu'a dim 'bui, rá Ts'unt'u Oja a. ³⁶ Ne'a ni meni ra Elisabet xun daç'yei a, pe dim 'bu a n'da rá ts'unt'u. N'dato zana ya i ha'a rá t'uhni ne mi ɛn

y_u ja'i ngue hin jam'bu da din rá t'uhni. ³⁷ Nu Oja gátho sä da 'yot'a, hin'y_u 'be'a gue hinguí sä da 'yot'e, bi 'y_{en}'a rá m'behni Oja.

³⁸ Nu'a ra María bi 'y_{en}'a:

—Nugä rá 'y_{eh}gä Oja, nu'bu gue'a in nde Oja, da 'y_{or}que gátho guím ma, bi 'y_{ena}.

'Bex bi mbeng mah_{ets}'i rá m'behni Oja buya.

Ra María bi mba bí zengua ra Elisabet

³⁹⁻⁴⁰ Nu'a ra María buya, 'bex bi mba bí zengua yú meni mí 'bap_u ja y_u nyuni bu ra xequi Judea, gue'a ra Zacarías ne rá xisu ra Elisabet. ⁴¹ Ne nu'bu mi mba ma zengua ra Elisabet, 'bexque bi 'yan'a rá t'uhni mí o rá mbai. 'Bex bin 'youi rá Hogandahi Oja ra Elisabet buya, ⁴² ne bi 'y_{ena}:

—Oja man'da bi jap'i i María, xinda gue'u mi'da y_u xisu. Ne nu'a ni ts'unt'u dim 'bai, majapi a. ⁴³ Pe xan ngu ra mate gá 'y_{or}que ngue gá zenguagui, nguetho gue'e rá mbe a ma Hmu. ⁴⁴ Ne dí padi gue'e rá mbe a ma Hmu nguetho nu'bu má ocä nin zengua, 'bex bin johya a ra t'uhni o ma mbai ne bi 'yani. ⁴⁵ Bi jap'a Oja nguetho gá 'y_{ec}'y_{ei} a bi xi i, ne majuani da 'yot' Oja a bi xi i, bi 'y_{en}'a ra Elisabet, bi 'y_{emp}'a ra María.

⁴⁶ Nu ra María buya bi 'y_{espa} Oja ne bi 'y_{ena}:

Emme dí _{espa} Oja ma Hmu,

⁴⁷ ne din johya ma mbai nangue Oja mam pørpate.

⁴⁸ Nguetho Oja bi b_{engä} ngue dra hyoya 'y_{eh}gä, ne gátho y_u ja'i da 'y_{en}gui dá t_{ingä} rá mate Oja.

⁴⁹ Xan ngu ran ho bi 'y_{orca} Oja madä rá ts'edi, ne xan hotho a. ⁵⁰ Ne da nu rá yembui to'o gátho da numansu a.

⁵¹ Nu Oja nuixte tho yan t'ot'e, bi 'berpa yú ts'edi u din yezhe ngue im b_{eni} jase yú ts'edi.

⁵² Ne bi 'berba yú ts'edi y_u ts'ut'abi,

ne go bi un yú ts'edi y_u ja'i thoho.

⁵³ Ne bi japi da ba u to'o i honi da badi,

pe nu'u to'o him bi hyoni da badi bi japi di 'be'u.

⁵⁴ Ne nu Oja bi mbäxcahu ya ngue dy_u ja'i israelgahu,

ngue bi 'y_{en}ju yú t'ahnigahu a, ne him bi pumb_{eni} a ran ho bi ma da 'y_{orca}hu.

⁵⁵ Pe bi 'yot'e tenguthoho bi si a ra Abraham ta t'orcahu,

yúm bom'betoju, gátho y_u pa mazai, bi 'y_{en}'a ra María 'bu mi 'y_{espa} Oja.

⁵⁶ Ne nu'a ra María hyuzna bi gop_u rá ngu ra Elisabet, m'bejua bi mbeng bu rá nguse.

Bim 'buh ra Xuua Nxixya

⁵⁷ Ne bi z_{on} ra pa dim 'bu a rá ts'unt'u ra Elisabet. ⁵⁸ Ne gátho yú meni ne yú menguhu bin johya 'be'a bi 'y_{or}pa Oja a ra Elisabet, ne bi z_{om} bu rá ngu bi zengua a. ⁵⁹ Nu'bu mi gua'an hyato pa xím 'bu a ra t'uhni, bi mba nts'its'i da

thɛcua rá xifani. Ne gätho ɯ mi 'bɯpɯ, bi ma da hyɔnba rá thuhu rá ta ngue dí Zacarías.

60 Pɛ nu rá mbe bi ma ngue hin da zä, pɛgue jatho da hyux rá thuhu ngue dí Xuua.

61 Ne gätho mi 'bɯpɯ bi 'yɛna: —Pɛ njo'o n'da ni mɛnihɯ í Xuua, bi 'yɛmbi.

62 Ne nu'ɯ, bi uɔn yá 'yɛ, bi 'yän'na rá ta: “Bɛ'a rá thuhu a ni t'ɯhni,” bi 'yɛmbi. 63 Nu rá ta bɯya bi 'yäh ra sɔcuɔ ne bi 'yo't'a n'da ram hma ngue bi 'yɛna: “Dí Xuua a ma t'ɯhni.”

64 Bɛx bi zä bin yɔ mahɔn'a ra Zacarías bɯya, ne bi 'yɛspa Ojɔ a. 65 Ne bi hyonya thoho gätho mi 'bɯpɯ. Ne gätho yɯ jä'i mi 'bɯpɯ ja yɯ nyuni a ra xɛqui Judea bi 'yɔ a bin ja. 66 Ne gätho bin 'yomfɛnise 'bɛ'a da 'yɔt'a ra t'ɯhni, nguetho Ojɔ bi jäpi.

Bi 'yɛspa Ojɔ ra Zacarías 'bɯ mim 'bɯh rá t'ɯhni

67 Ne bin 'youi rá Hogandəhi Ojɔ ra Zacarías, ne bim pɔngahyɔ a, bi 'yɛna:

68 ɛmmɛ dí ɛspa Ojɔ ra Hmu nguetho bi bɛnjɯ dyɯ jä'i israelgähɯ, dyɯ judíoɯ, ngue da yɔnjɯ.

69 Ne nanguehna ma t'ɯhni bim 'bɯi, janangue'a dí pɔdi him ma ya'a ba pɛnga mam pɔrpateɯ í ja rá ts'ɛdi,

rám bom'beto ra ts'ɯt'abi David a.

70 Gue'a bi bɛnba Ojɔ ɯ yá pɔngahyɔ maya'bɯ thoho,

71 ngue bi ma da yɔnjɯ nangue man sɯihɯ,

ne nangue gätho ɯ i nu-man'ɯjɯ.

72 Pɛ nu Ojɔ bi huɛc'ɯ mam bombɔtahɯ,

ne him bi pumbɛni ran ho mi ɛna da 'yɔrcahɯ.

73 Ne majuaɔni da 'yɔt' Ojɔ a bi xih mam bombɔtahɯ ra Abraham,

74 ngue bi xifi da yɔnjɯ nangue ɯ man sɯihɯ, ne hin ga su ga thəndehɯ a Ojɔ bɯya.

75 Janangue da gohi xɯn ho ma mbɯihɯ bɯ dá nu a Ojɔ, ne ga ɔthɯ ra hogam'bɯi bɯ ja rá hmi.

76 Ne nuna ma t'ɯhni, da 'yɛmb yɯ jä'i rá pɔngahyɔ Ojɔ mahɛts'i, ne da xih yɯ jä'i di päh yán 'yomfɛni, da dɔ'ma ra Hmu.

77 Ne da xi ɯ da mba ma punbi yá ts'oqui, ne da mba nhyɔni.

78 Gätho da 'yɔt' Ojɔ nguetho di huɛgahɯ

ne ba pɛngahɯ ra Hmu ngue guesɛ rán nequi ma mbɯihɯ.

79 Ne gue'a di yorpa yá mbɯi ɯ i 'bɯpɯ ja ra 'bɛxui

ne i 'yo bɯ ja rá 'yu ran dɔte, ne da zixpɯ ja ran nequi, bi 'yɛn'a ra Zacarías 'bɯ mim pɔngahyɔ.

80 Ne nu rá t'ɯhni, ngue ra Xuua, bin te mán zaqui ne bin te rá mbɯi nangue Ojɔ. Ne nu'bɯ min te, bim 'bɯpɯ ja ra dɔpo asta gue'bɯ go bi zɔn ra pa bi dɯmp' rá 'bɛfi bi xi Ojɔ, guerpɯ 'bɯh yá mi'israelhɯ.

2

Bim 'bua ra Jesús

1 Nu'bu mím 'buh ra Jesús, gue'u yu pa bin ja ra dapede bi 'yot'a ra hmuts'ut'abi ngue ra Augusto César. 2 Ne gue'u yu pa bin ts'ut'abi ra Cirenio bu ja ra xequi Siria, ne gue'u yu pa ja bi du'mi bi 'yot' ra pede u. 3 Gätho yu ja'i bi mba bu ja rá hnini zehε yám bomböta ngue da thuspa bu yú thuhu. 4 Janangue nu ra José bi nexpu ja ra hnini Nazaret ngue ra xequi Galilea, ne bi mba bu ja ra hnini Belén ngue ra xequi Judea, nguetho gueru rá hnini a rámbomböta a ra José, ngue ra David. 5 Ne bi mba da thuspa bu rá thuhu. Bi mbe a ra María rá xisu. Pe nu'a ra María ya min hat'uhni a. 6 Ne nu'bu mi zöm bu ja ra hnini Belén, bi zön ra pa dim 'buh rá t'uhni buya. 7 Ne bim 'bu a rá mbudi ts'unt'u a ra María ngue ra Jesús. Ne bi mbant yu bazu, ne bi cäru ja rán ts'adethä yu fani bu ja ra ngumfani, nguetho hin'yu bu din säya bu ja n'da ra ngu.

Yám 'behni Oja bi xih yu mbände'yo ngue bim 'buh ra Jesús

8 Nu'a ra xui a buya, mi 'bupu hántho ra hnini Belén 'da yu mbände'yo, madí jamansu yú de'yo u. 9 'Bex bi nu n'da rámb 'behni Oja u, ne bi yorpu rán nequi Oja bu 'bui, ne emme bin su'u. 10 Pe nu'a rámb 'behni Oja bi 'yemp'u:

—O guín suh, nguetho bá ecä ga xi ah bu n'da ram hma gue di ja ah gan johyah gyú

ja'ihu ua ja ra ximhäi. 11 Nu bu ra hnini Belén, ngue rá hnini ra David, ja bim 'bu'a nim pörpatehu, gue'a ra Cristo ra Hmu bi ma ba pen'nahu Oja. 12 Ne nu'bu gá tihmbu n'da ra 'uere xí järpu ja rá yänza yu fani m'bant'i yam 'bahni, gue'a gdí pahmbu a buya, bi 'yén'a rámb 'behni Oja 'bu mi 'yemp'u yu mbände'yo.

13 'Bex bi nequi n'dan nets'i yám 'behni Oja, bi 'yεspa Oja ngue bin tuhu, ne bi 'yén'u:

14 Nuixte rá ts'edi Oja mahets'i.

Oja da hyurpa yú mbui gätho u i 'bucua ja ra häi, hont'a go to'o da hyän'a rá mate, bi 'yem 'bu min tuhu.

15 Ne bi mbeng mahets'i yám 'behni Oja buya. Ne nu'u yu mbände'yo bin 'yemp'u buya:

—Ga mbähä bu ja ra hnini Belén, ga nuhu a bin ja ngue bi jajü ra Hmu ga pahmbu.

16 Bi mba n'dihi u buya, ne bi düm bu a ra María ne ra José ne ra 'uere. Ne nu'a ra uere mi o bu ja rá yänza ra fani. 17 Ne nu'bu mi nu'u yu mbände'yo buya, bi mam bu a xí xih rámb 'behni Oja nangue ra t'uhni bim 'bui. 18 Ne gätho u bi 'yö'a bi man'u yu mbände'yo, bi hyonya thoho u. 19 Pe nu'a ra María, bi bεm bu mbo rá mbui 'be'a gätho bin ja. 20 Ne nu yu mbände'yo bi mbeng buya, ne bi 'yεspa Oja, ngue gätho bin ja'u 'be'a gätho bi sifi, ne xí nu.

Bi mba ma däpi Oja a ra 'uere Jesús bu ja ra danija

21 Nu 'b_u mi gua'an hya_o pa xim 'b_ui, bi thecua rá xifani ra 'uere, ne bi thuspa rá thuhu dí Jesús, ne ngue'a xí xih rám 'b_ehni Oj_a a ra María 'b_u hin ní hya_o rá t'uhni.

22 Ne nu 'b_u mí gua'a ra pa nts'änni da dø'ma ra María, tengu bi man yán t'edi ra Moisés, ya i sä da mba b_u ja ra danija b_u Jerusalén. Ne bi zixa rá t'uhni u ngue di dáp Oj_a. 23 In ja b_u bi 'yøt'e nguetho ne'a i mam b_u ja rán t'edi ra Moisés, ngue: "Gátho y_u mb_udi ts'ant'u da mba ma dáp_i Oj_a," i em b_u ja y_un t'edi. 24 Ne bi hyaxa n'da ra 'bøts'e b_u ja ra danija tengu bi mam b_u ja rán t'edi ra Moisés ngue i xna: "Yoho y_u t'az_u uague yoho y_u ts'aha ngue da hyo b_u ja nija to'o im 'b_uh yá t'uhni."

Nu ra Simeón i thex ra 'uere Jesús

25 Ne mi 'b_up_u Jerusalén n'da ran 'yoh_u i Simeón, ra hocj_a'i a, mi numansu Oj_a ne mi tø'ma ra pa ngue da mba nhyani u y_u ja'i israel, ne min 'youi rá Hogand_uhi Oj_a a. 26 Nu rá Hogand_uhi Oj_a bi b_enba ra Simeón gue hin da du asta gue'b_u go da nu'a rá Thahni Oj_a ba p_ehni ngue ra Cristo a. 27 Ne nu'a rá Hogand_uhi Oj_a bi b_enbi da zøm b_u a ra Simeón b_u ja ra danija 'b_u mi zøm b_u rá ta ne rá mbe di dä'a ra Jesús. 28 Nu ra Simeón bi dexa ra 'uere ne bi 'y_espa Oj_a b_uya, bi 'y_ena:

29 Ma Hmu i, p_e hin te dím b_engä 'b_u ga tugä ya,

nguetho dá nugä na gá xiqui ngue ga nugä, ni 'y_eh_egä.

30 Nuya dá nusegä mam pørpatehe,

31 ngue gá sänni ngue da y_anba yú te u to'o da b_uh n_a.

32 Nuna di japi da nu ran nequi u hing y_u judío, ne gue'a dí t'esc_uhe dy_u ja'i israelgähe, dy_u judíohe, bi 'y_en'a ra Simeón 'b_u mi dexa ra 'uere Jesús.

Bim pøngahy_a ra Simeón 'b_u mi nu ra Jesús

33 Nu ra José ne rá mbe ra Jesús bi hyonya thoho 'be'a bi man ra Simeón nangu'e'a ra 'uere. 34-35 Nu ra Simeón b_uya, bi 'y_ap Oj_a da 'y_enspa rán japi ra José ne ra María, ne bi 'y_ena:

—Nuna ra t'uhni 'b_u din dan'yoh_u nts'änni x_un ngu u yú mi'israel_u dim 'bedi 'b_u hin da numanho. P_e nu'u to'o da numanho da y_an'a. Guehna dí f_adi 'be'a im b_em b_u mbo yú mb_ui n'da ngu n'da y_u ja'i. Ne nu'i María, gui nu ra dumb_ui x_un u tho ngue 'be'a da t'ørpa na ni ts'ant'u, bi 'y_en'a ra Simeón.

Ne'a ra Ana bim pøngahy_a 'b_u mi nu ra Jesús

36 Ne'a n'da ra d_ac'y_ei xisu ngue í Ana mi 'b_up_u ja ra danija, ne'a xin rá pøngahy_a Oj_a a. Nu'a, rá t'ixu ra Fanuel a, rám bom'beto ra Aser ngue n'da rá ts'ant'u ra Israel. Nu ra Ana, nu'a nyoto j_eya bim 'b_uhmi rá ndø ne 'bex bi du. 37 Ne bim 'b_use goho 'däte ma goho nj_eya, ya x_un d_ac'y_ei a.

Nε nu ra Ana, mi zəm b_u ja ra dənijə a. Min yaui Ojə ra pa nε ra xui, nε ja y_u pa him mi sihmε 'b_u i tħənde Ojə. ³⁸ Nu 'b_u min yaħ_u ra Simeón ra María nε ra José, bi zəm b_u ra Ana, nε 'bex bi xi Ojə jamadi 'b_u mi nu'a ra 'uere, nguetho bi bədi gue yú yante _u. Janangue'a bi 'yεmp' _u to'o mi tōmp' yú yante ngue ya bi zəh ya.

Bi mbenc'a ra José b_u ra hnini Nazaret nε rá xisu

³⁹ Nu 'b_u mi 'yət' _u gətho mi man rán t'εdi Ojə ngue da 'yət'e, nu ra José nε ra María bi mbeng b_u ja ra hnini Nazaret b_u ja ra xεqui Galilea. ⁴⁰ Nε nu'a ra t'ħhni bin te mán zaqui a, nε mi ja rán 'yomfεni x_un ho. Nε εmmε bi jəp Ojə a.

Dε'mayon jεya pε'ts'a ra Jesús 'b_u mi mba b_u ja ra dənijə

⁴¹ Nu ra José nε ra María zəi n'dandj n'da jεya i pa b_u ja ra hnini Jerusalén da nu ra dəmpeti ngue ran dəbaxjua. ⁴² Nε nu 'b_u mi mbe'ts'a 'dε'mayon jεya ra Jesús, bi mbähä b_u ja ra hnini Jerusalén ngue da nu ra dəmpeti b_u. ⁴³ Nu 'b_u mi gua'a ram peti, bi mbeng b_u yú ngu y_u ja'i. Nε nu 'b_u mi mba b_u 'yu ra José nε ra María, him mi pə' _u ngue bá cop_u a ra Jesús. ⁴⁴ Pε mim bεni min 'yoh_u yú amigo. Nε n'dapa bin 'yo b_u ja ra 'yu. Nε nu 'b_u mín de bin säya b_uya, nε njo'o b_u ra Jesús. Nε nu rá mbe nε rá ta bi 'yän'd_u yú amigo: "Ha gbán 'yoh_u a ra Jesús," nε' _u yú mēni bi 'yänni. ⁴⁵ Pε him bi

djini, janangue'a bi mbeng b_u Jerusalén, bi hyom b_u.

⁴⁶ Nε ná hyupa b_uya ja bi dīm b_u ja ra dənijə. Mi 'b_uhm_u b_u y_u xänbate nijə. Nε nu'a ra Jesús mi øde 'be'a mi man' _u nε bi 'yän y_un t'änni 'be'a bi 'yøde. ⁴⁷ Nu y_u xänbate nijə b_uya bi hyonya thoho nangue gətho 'be'a mi pə'a ra Jesús. ⁴⁸ Nε nu'a rá mbe nε ra José, bi hyonya thoho 'b_u mi nu i yaħ_u y_u xänbate. Nu'a rá mbe bi 'yεmbi:

—Ts'unt' _u, hanja in jab_u gá 'yørca'be, nguetho nu'a ni ta nεcä εmmε dá hon'a'be nε mi tu ma mbəi'be.

⁴⁹ Nu ra Jesús bi dədi:

—Pε nde'b_u hin xqui hyongüi, nguetho guí pəhmi ngue jatho ga øt'ä rá 'befi ma Ta.

⁵⁰ Pε nu' _u, him bi bədi 'be'a nam bøn'a bi man'a.

⁵¹ Pε nu'a ra Jesús 'bex bi mbähä b_u ja rá ngu b_u ra hnini Nazaret, nε nzəi mi øt'a i pa nsifi. Pε nu'a rá mbe mim bεntho b_u ja rá mbəi 'be'a gətho bin ja. ⁵² Nu ra Jesús, in te rá ja'i nε in te rán 'yomfεni. Nε gətho y_u ja'i mi numanho a nε'a Ojə mi numanho a.

3

Xuua Nxixyq bi d_u'mi bi man rám hma Ojə b_u ma'ueni

¹⁻² Nu 'b_u ná 'dε'ma cət'a njεya in ts'ət'abi ra hmuts'ət'abi Tiberio, nε bin yaui Ojə ra Xuua b_u ja ra dəpo mi 'b_u, bi xifi di dəmp'a rá 'befi. Nε gue'a ra Xuua rá ts'unt' _u ra Zacarías a. Nε guet'a ra jεya bin ts'ət'abi ra

Poncio Pilato bu ja ra xequi Galilea, ne n'dat'a ra jeya bin ts'ut'abi a ra Felipe bu ja ra xequi Iturea ne ra xequi Traconite. Nu'a ra Felipe ngue rán 'yohu ra Poncio Pilato. Ne guet'a ra jeya a bin ts'ut'abi ra Lisaniás bu ja ra xequi Abilinia. Ne 'dat'a ra jeya mi ngurpa mbäjä ra Anás ne ra Caifás bu Jerusalén.

³ Ne nubuya, bi dämp' rá 'befi ra Xuua Nxixya, bin 'yo bu n'danguadi ra dæthe Jordán ne bi xih yu jä'i di päh yán 'yomfëni nangue yú ts'oqui, n'dahma da mba ma punbi. Ne bi xifi din xixya buya. ⁴ Ne guehna ra Xuua bi man'a ra Isaías 'bu mi 'yëna:

N'da ra jä'i din ya bu ja ra dapo ne da 'yëna:

“Dami päh nin 'yomfënihu, ga simhu ra Hmu mi ts'utho da zocua.

Dami hoc ni mbühhu, ga tømhu xun ho.

⁵ Tengu yu mbothäi ne yu t'ohø din juäni

tengu n'da ra 'yu i pa ma hoqui, hingui ndaxni, i uenthø, din ja bu ni mbühhu.

⁶ Ne gätho yu jä'i da nu'a ram pørpate ba pënd Ojä,” da 'yëna, bi 'yë'n'a ra Isaías.

⁷ Ne bi zøm bu yu jä'i bu 'buh ra Xuua ngue in nde din xixya u. Ne nu ra Xuua bi 'yëmp'u:

—Nu'ahu tengu thoho 'bu gyú pozuhu, ne guí ënsehü hin guin nuhu rá muui ni ts'oquihu 'bu gan xixyahu, ne hin gui hoc ni mbühhu. ⁸ Pë

nte di muui 'bu guí ëmhbu gán yamhu ngue ya nim bombøtahü ra Abraham. Pë nehya yu do i 'bongua mi sä xtá 'yëna yú t'uhni ra Abraham gue'bu gue'a xtán nde Ojä a. ⁹ Ne nu'a to'o gätho him bi päh yán 'yomfëni nangue yú ts'oqui, tengu'bu yu za ngue hingui ho yán dät'o. Ne nu rán ts'onza Ojä ya mahoqui xun ho ngue da 'yex'u yu za hingui ho yán dät'o, ne da thøspu ja ra sibi din zø, bi 'yë'n a ra Xuua.

¹⁰ Nu yu jä'i buya, bi 'yë'n'u: —'Be'a sä ga øt'ähe 'bu, bi 'yëmp'a ra Xuua.

¹¹ Nu ra Xuua bi dät:

—Nu'a to'o i ja yoho yú pahni, di un'na n'da to'o hin'yu rá pahni. Ne nu'a to'o i ja 'be'a da zi, di unni ts'u a to'o hin'yu da zi, bi 'yëna.

¹² Ne'u 'da yu hyacahäi xí zøm bu ngue in nde da mba ma xixyabi, bi 'yän'du:

—Xänbate i, 'be'a sä ga øt'ähe.

¹³ Nu ra Xuua bi dät:

—'Yo guí huspahü man'da ra renta, pë hønt'a i man rán t'ëdi ra häi gui hyajü.

¹⁴ Ne'u 'da yu dofui bi 'yänni: —Necähe, 'be'a sä ga øt'ähe, bi 'yë'n'u.

Nu ra Xuua bi dät:

—O guí hacuahü ra mbeti yu jä'i nangue ni ts'edizehü. Ne o gadí yafu n'da ra jä'i 'bu guí pähmbü him majuäni a guí mamhu. Ne hin guim bëmhu ngue man'da ëmme xun ngu guí tähmbü, pë hønt'a nin zäbi gui tähmbü, bi 'yë'n'a ra Xuua.

15 Nε xηn ngu η ngue mi tθ'ma ra Cristo mim bεnse η ngue εmbi ra Cristo a ra Xuua.

16 Pε nu'a ra Xuua bi 'yεmp'η:

—Nugä dí xixyā ahη ngue ra dehe thoho, pε ba ε'a n'da ja rá ts'edi xinda guecä, hin dí sūcä tengu a. Nu'a di hoc'ahη nangue rá Hogandāhi Ojā tengu'bη xti hoc'ahη ra sibi.

17 Nε da huahn'dη yη jā'i tengu 'bη i pa nt'ei yη trigo. Nu rá xi di 'uec ran dāhi, nε nu yη trigo da mba m'be'ts'i, pε nu yá xi da t'upη ja ra sibi njam'bη i huεt'i, in jabη da 'yθt' 'bη bi huahn yη jā'i a ra Cristo, bi 'yεn a ra Xuua.

18 Nε xηn ngu mi'da yηm hma bi xi η yη jā'i nangue ran ho ma'da'yo. 19 Pε nu ra Xuua bi dāmyā ra ts'ut'abi Herodes nguetho nu ra Herodes bi zin'a rá 'bεpozhe, ngue rá xisu ra Felipe, í Herodías a ra xisu. Nε hinga hθnt'a pε xηn ngu mi'da yηn ts'o bi 'yθt'a, janangue bi dāmyā. 20 Pε nu ra Herodes man'da xηn ngu rá ts'oqui bi 'yθt'e nguetho bi got'a fādi a ra Xuua.

Ra Jesús bin xixyā

21 Nu'bη mi xixyāba yη jā'i a ra Xuua, nε'a ra Jesús bi mba bη, bin xixyā. 22 Nε nu ra Jesús 'bη mi yāui Ojā, 'bex bá xoh mahεts'i nε bá cā a rá Hogandāhi Ojā tengu n'da ra t'azη, nε bi zoxpη ja rá jā'i ra Jesús. Nε bi t'θ'a n'da ra nde mahεts'i bi 'yεna:

—Nu'i ma Ts'unt'η i, εmme dadí huεc'i i, nε dí numanho i, bi 'yεn Ojā.

Nu'η yām bombōta ra Jesús

23 Nu ra Jesús mi pε'ts'a n'dāte ma'det'a njeya 'bη mi dūmp' rá 'bεfi ua ja ra hāi. Nu yη jā'i mim bεni rá ts'unt'η ra José a ra Jesús. Nε nu ra José rá ts'unt'η ra Elí a. 24 Nu ra Elí, nu'a rá ta, gue'a ra Matat a. Nu ra Matat, nu'a rá ta gue'a ra Leví a. Nu ra Leví, nu'a rá ta gue'a ra Melqui a. Nu ra Melqui, nu'a rá ta gue'a ra Jana a. Nu ra Jana, nu'a rá ta gue'a ra José a. 25 Nu ra José, nu'a rá ta ra Matatías a. Nu ra Matatías, nu'a rá ta ra Amós a. Nu ra Amós, nu'a rá ta ra Nahum a. Nu ra Nahum, nu'a rá ta ra Esli a. Nu ra Esli, nu'a rá ta ra Nagai a. 26 Nu ra Nagai, nu'a rá ta ra Maat a. Nu ra Maat, nu'a rá ta, ra Matatías a. Nu ra Matatías, nu'a rá ta ra Semei a. Nu ra Semei, nu'a rá ta ra José a. Nu ra José, nu'a rá ta ra Judá a. 27 Nu ra Judá, nu'a rá ta ra Joana a. Nu ra Joana, nu'a rá ta ra Resa a. Nu ra Resa, nu'a rá ta ra Zorobabel a. Nu ra Zorobabel, nu'a rá ta ra Salatiel a. Nu'a ra Salatiel, nu'a rá ta ra Neri a. 28 Nu ra Neri, nu'a rá ta ra Melqui a. Nu ra Melqui, nu'a rá ta ra Adi a. Nu ra Adi, nu'a rá ta ra Cosam a. Nu ra Cosam, nu'a rá ta ra Elmodam a. Nu ra Elmodam, nu'a rá ta, ra Er a. 29 Nu ra Er nu'a rá ta ra Josué a. Nu ra Josué, nu'a rá ta ra Eliezer a. Nu ra Eliezer, nu'a rá ta ra Jorim a. Nu ra Jorim, nu'a rá ta ra Matat a. 30 Nu ra Matat, nu'a rá ta ra Leví a. Nu ra Leví, nu'a rá ta ra Simeón a. Nu ra Simeón, nu'a rá ta ra Judá a. Nu ra Judá, nu'a

rá ta ra José a. Nu ra José, nu'a rá ta ra Jonán a. Nu ra Jonán, nu'a rá ta ra Eliaquim a. ³¹ Nu ra Eliaquim, nu'a rá ta, ra Melea a. Nu ra Melea, nu'a rá ta, ra Mainán a. Nu ra Mainán, nu'a rá ta ra Matata a. Nu ra Matata, nu'a rá ta, ra Natán a. ³² Nu ra Natán, nu'a rá ta, ra David a. Nu ra David, nu'a rá ta, ra Isaí a. Nu ra Isaí, nu'a rá ta, ra Obed a. Nu ra Obed, nu'a rá ta, ra Booz a. Nu ra Booz, nu'a rá ta ra Salmón a. Nu ra Salmón, nu'a rá ta, ra Naasón a. ³³ Nu ra Naasón, nu'a rá ta ra Aminadab a. Nu ra Aminadab, nu'a rá ta ra Aram a. Nu ra Aram, nu'a rá ta ra Esrom a. Nu ra Esrom, nu'a rá ta ra Fares a. Nu ra Fares, nu'a rá ta ra Judá a. ³⁴ Nu ra Judá, nu'a rá ta ra Jacob a. Nu ra Jacob, nu'a rá ta ra Isaac a. Nu ra Isaac, nu'a rá ta ra Abraham a. Nu ra Abraham, nu'a rá ta, ra Taré a. Nu ra Taré, nu'a rá ta ra Nacor a. ³⁵ Nu ra Nacor, nu'a rá ta ra Serug a. Nu ra Serug, nu'a rá ta ra Ragau a. Nu ra Ragau, nu'a rá ta, ra Peleg a. Nu ra Peleg, nu'a rá ta, ra Heber a. Nu ra Heber, nu'a rá ta, ra Sala a. ³⁶ Nu ra Sala, nu'a rá ta, ra Cainán a. Nu ra Cainán, nu'a rá ta ra Arfaxad a. Nu ra Arfaxad, nu'a rá ta, ra Sem a. Nu ra Sem, nu'a rá ta, ra Noé a. Nu ra Noé, nu'a rá ta, ra Lamec a. ³⁷ Nu ra Lamec, nu'a rá ta, ra Matusalén a. Nu ra Matusalén, nu'a rá ta, ra Enoc a. Nu ra Enoc, nu'a rá ta, ra Jared a. Nu ra Jared, nu'a rá ta, ra Mahalaleel a. Nu ra Mahalaleel, nu'a rá ta ra Cainán a. ³⁸ Nu ra Cainán,

nu'a rá ta ra Enós a. Nu ra Enós, nu'a rá ta ra Set a. Nu ra Set, nu'a rá ta ra Adán a. Ne nu ra Adán, bi zänd Ojå a.

4

Ra Jesús bi nu rán ts'äte ra zïthu

¹ Nu ra Jesús bi nεxpυ ja ra dæthe Jordán nε min 'youi rá Hogandåhi Ojå. Ne nu'a rá Hogandåhi Ojå bi bεnbi da mba bυ ma'ueni bυ ja ra dæpo. ² Ne nyote pa nε nyote xui bim 'bυpυ ja ra dæpo ra Jesús. Ne bi ts'äp rá mbui, bi zä'a ra zïthu. Ne xingui ts'υ bin sihmε gätho yυ pa bim 'bυpυ, nε bin tu-manthuhu bυya. ³ Ne bi 'yεn'a ra zïthu:

—Nu'bυ majuani gue'e rá ts'unt'υ Ojå, dami japi dim hmε ra do 'bεngua, bi t'εmp'a ra Jesús.

⁴ Nu ra Jesús bi dæti:

—Nt'o't'i bυ ja rám hman Ojå: “Hinga hont'a ra hmε dím 'buh yυ ja'i pε nε'a gätho i man Ojå,” bi t'εmp'a ra zïthu. Ne him bi 'yøt'a bi sifi.

⁵ Pε nubaya, nu ra zïthu bi zix a ra Jesús bυ ja n'da ra t'øhø xñn hεts'i, nε bi 'yuti hapυ gätho 'b'υ ja yá ts'edi yυ ts'ut'abi ua ja ra häi, ⁶ nε bi 'yεmbi:

—Gätho guí nu ya ga 'da'a'i, nguetho ma mbεtigä. Ya bin'daqui nε sä ga unni to'o gätho dín nde ga unni. ⁷ Ne nu'bυ gan danyahmu bυ ja ma gua nε gui thandegui, ga 'da a i gätho guín nu ya, i εn'a ra zïthu.

⁸ Nu ra Jesús bi dæti:

—“Hønt'a Oja, ra Hmu, ga thāndeha ne ga ørpa ha rá 'befi a,” i em bu ja rá m hman Oja, bi 'yēn'a ra Jesús.

⁹ Nubaya, nu ra zithu bi zix mahøn'a a ra Jesús bu ra hnini Jerusalén, ne bin tøpø magæt'si thoho ra ðanija. Ne bi 'yēmbi:

—Nu'bu majuañi gue'e rá ts'ant'u i Oja, damin säqui, gui sonu häi, ne hin hapu gui 'uaqui, ¹⁰ nguetho nt'o't'i bu ja rá m hman Oja:

Nu'a Oja ba pen'du yám 'behni da mbäx'i i.

¹¹ Ne da bent'i i ne hin hapu gui 'uaqui, i em bu ja rá t'ohni Oja, bi 'yēn'a ra zithu.

¹² Nu ra Jesús bi ðati:

—Pe ne'a i mam bu ngue: “Nu Oja ma Hmuh njongui sä da zä'a ngue da ba 'bu majuañi da 'yøt'a im man'a,” i em bu ja rá t'ohni Oja, bi 'yēn'a ra Jesús.

¹³ Nu'bu mi gua'a bi man yún ts'äte ra zithu, bi 'uepaya, bi zo'a ra Jesús 'da yu pa.

Ra Jesús bi ðump' rá 'befi bu ja ra xequi Galilea

¹⁴ Nu ra Jesús bi mbeng bu ja ra häi Galilea, min 'youi rá Hogandahi Oja. Ne gätho yu ja'i mi 'buru bi 'yø'a i øt' ra Jesús. ¹⁵ Ne bi xänba yu ja'i bu ja yu ni ja, ne gätho bi numanho a.

Nu ra Jesús bi mba bu ja ra hnini Nazaret gueru bin te

¹⁶ Nu ra Jesús buya bi mba bu ja ra hnini Nazaret, gueru bin te. Nu ra pa ran säya bi mba bu ja ra ni ja tengu zai mi

ørpø hapu mí 'yo. Ne bim 'bäi ngue da neh rá m hman Oja. ¹⁷ Ne bin t'un'na rá søcuä bi 'yo't'a ra pøngahya Isaiás, ne bi tants'a ra søcuä gueru i ena:

¹⁸ Nu'a Oja bi 'yēncä rá Hogandahi

nguetho bi huangä ne bá pengä ga xih yu hyoya ran ho ma'da'yo.

Bá pengä ngue ga hurpa yá mbui to'o i ja yu dumbui.

Ne ga xocua u to'o xí bent'a ra zithu tengu'bu i ofädi u.

Ga xocpa yún 'yomfēni yu ja'i ne da ba'a majuañi rá 'yu Oja u.

Ne ga japi him man zä ran u u di unba yá hmu.

¹⁹ Ne ga xih yu ja'i ngue bi zøn ra ora da 'yørpa rá mate Oja u, i em bu ja rá søcuä ra Isaiás gueru bi neh ra Jesús.

²⁰ Nu ra Jesús 'bu mi gua'a bi neh ra søcuä, bi mbants'i, bi uni da 'bes' mahøn'a ra søcuä. Ne bi hyuh pøya ngue da xi u 'be'a mí mam bu. Ne gätho yu ja'i mi 'buru ja ra ni ja bi hyēt'a ra Jesús. ²¹ Nu'a bi 'yēna:

—Nu'a dá necä ya, mi mam bu ja rá søcuä ra Isaiás ngue mi ma din ja, ne bin ja a ya, nguetho dí 'bucä ua, bi 'yēna.

²² Ne gätho yu ja'i bin yamanho nangue ra Jesús ne bi hyonya thoho nguetho mahotho a bi man ra Jesús bu ja ra ni ja. Ne en'u:

—Hanja ngubu i øt'e, en'u nguetho im bēni gue ra Jesús rá ts'ant'u ra José.

23 Nu ra Jesús baya bi 'yemp'u:

—Masque guí nde gui xijá a ram hma i éna: “Grá 'yøthebate, damin hoczehé,” masque guí nde gui xijá a, nguetho guím benseh, hin dí øt'ua ja ma hnini zehé u yan t'øt'e nuixte tengu dá øt'á b, ja ra hnini Capernaum, bi 'yena. 24 Majuani dí xi ah, n'da rá pøngahya Ojá hingui hnumansu b, ja rá häizehé. 25 Njabu bi 'yøt' ra pøngahya Elías 'b, maya'b. Xan ngu y, xisu xí du yá ndø mi 'b, ngue yá mijudíoh, gue'b him bin 'ye hyu jeya made, ne bin ja ra thuhu b. 26 P, him bi mbäx'a n'da ra xisu xí du rá ndø b, ja rá häizehé, pegue bi 'ben b, ra hnini Sarepta guerp, ra häi Sidón, da mbäx a n'da ra xisu mi 'b, bi 'yena. 27 N, ngutho bi 'yøt' ra pøngahya Eliseo, guexta'a xan ngu yá mijudíoh mi hemb ra t'axca'ya, p, xinga n'da bi hoc'a ra pøngahya ngue yá menguzehéh, hønt'a ra hmudofui Naamán, ra mengu b, ra häi Siria, bi hoqui, bi 'yena ra Jesús.

28 N, nu'b, mi man'a ra Jesús a bi ma, nu y, ja' i mi 'b, ja ra nijá emme bin cue baya. 29 N, bi ndants'u bi bent'a ra Jesús ne bi zixp, maya ra nyuni, im b, ni da hyøm b, ja ra mba'ye. 30 P, nu'a ra Jesús bi tho in de b, 'b, y, ja' i, ne bi zop, ne hin te bin jap'a.

Bi hoc'a n'da ran 'yoh, min youi ra zithu a ra Jesús b, ja ra

nijq

31 N, nu'a ra Jesús bi mbeng b, ja ra hnini Capernaum b, ja ra häi Galilea, ne i xänba y, ja' i 'b, ra pa ran säya. 32 N, gätho y, ja' i bi hyonya thoho nangué rán xädi a, nguetho ra Jesús bi 'yuti xan ho ngue mi ja rán t'edi gue'b, mi xänbi.

33 Nu n'da ra pa mi 'b, ra Jesús b, ja ra danija ne mi 'b, n'da ran 'yoh, min 'youi ra zithu, ne emme nts'edi bi mbafi, ne bi 'yena:

34 —Gra Jesús, ra mengu Nazaret, 'be'a guí nde gui 'yørcähe, ha gui juaje ya. Nugä dí pçä to'o i, rá Hogam 'behni Ojá i.

35 N, nu ra Jesús bi 'yembi: —Damin h, ne gui pøm b, ja rá mb, na ran 'yoh.

N, nu'a ra zithu nts'edi bi hyømma häi ran 'yoh, b, 'bäh y, ja' i ne bi bøm b, rá mb, ran 'yoh, baya, p, hin hap, bi unba ran 'yoh. 36 N, bi hyonya thoho y, ja' i 'be'a bin ja na ran 'yoh. N, bin 'yemzehé n'da ngu n'da: “'Be'a ní ts'edi i ja na ran 'yoh, ne i sä i høn'a thi y, zithu,” bin 'yemzehé.

37 N, bi t'øde gätho ra xequi b, 'be'a bi 'yøt'a ra Jesús.

Ra Jesús bi hocpa rá suto ra Simón Pedro

38 Nu ra Jesús baya bi bøm b, ja ra nijá, bi mba b, ja rá ngu ra Simón Pedro. N, nu'a rá suto ra Simón Pedro, xan u, nts'edi ra pa mi ja. N, bi si a ra Jesús ngue xan u a ra xisu. 39 Nu ra Jesús bim 'b, mi 'ben'a ra hyenni, ne bi ma ngue da bøn'a ra pa. 'Bex bi

bøn'a ra pa, hin hapu xun u buya. 'Bex bi ndants'a ra xisu ne bi hoc ran sihme, bi 'ujn'u.

Nu ra Jesús bi hoqui xun ngu yu ja'i

⁴⁰ Ne nu'bu mi yuh ra hyadi, gätho yu hyenni bi ts'ixpu 'buh ra Jesús. Ne 'bex bi yan'u yu hyenni 'bu mi mba nthädi n'da ngu n'da u, bi dä'a ra Jesús. ⁴¹ Ne yu zithu min 'yohu 'da yu ja'i bi japi da bøn'u. Ne nts'edi i mba'u, i en'u:

—Nu'i, rá Ts'unt'u i Oja, bi t'emp'a ra Jesús.

Pe nu ra Jesús him bi japi din ya nguetho mi pa'u gue ra Cristo a ra Jesús.

Nu ra Jesús bi man rám hma bu ra xequi Galilea

⁴² Ne nu'bu mi hyax buya, t'uxuditho bi mbase bu ma'ueni ra Jesús. Nu yu ja'i bi hyoni gue'bu go mi dini, ne him min nde'u da mba ra Jesús. ⁴³ Pe nu'a ra Jesús bi 'yemp'u:

—Nugä jatho ga mbagä mi'da yu hnini, ga mam bu ran ho ma'da'yo, ga xih yu ja'i 'beru ní manda rá ts'edi Oja ua, jananjabu bá pengä Oja, bi 'yena.

⁴⁴ Ne bi thopu ja mi'da yu hnini ja ra xequi Galilea buya, ne bi mam bu rám hma bu ja yu nija.

5

'Da yu mbahuq bi jap'a ra Jesús xun ngu bi de yu huq

¹ Ne man'da ra pa, ra Jesús mi 'bäpu ja ndendädehe Gene-saret. Ne emme mi du bu yu ja'i in nde da 'yoh rám hman

Oja, ne hingui sä bu dim 'bä'a ra Jesús. ² Ne bi nu, i hõpu yoho yu mbosa hin te i ja bu mbo. Ne bi zo'u yu mbeti bu ndenthe gue'bu mi mben yu xit'a. ³ Nu'a n'da, rá mbeti ra Simón Pedro, ne bi hyu'a ra Jesús. Ne bi xi'a ra Simón da gon'i ts'u ra mbosa. Ne nu yu ja'i bim 'bäpu ndenthe u. Nu ra Jesús bi xänba yu ja'i buya. ⁴ Ne nu'bu mi gua'a bi man ra Jesús bi 'yemp'a ra Simón:

—Dami thäm bu xun he ra dehe, ne gui 'yem bu ni xit'a. Guepu da zä gui the yu huq.

⁵ Pe bi 'yena ra Simón:

—Xänbate, gätho ra xui däm pehmbe ne hin te dá thehe yu huq, pe nu'bu guim ma, ga emhbe mahøn'a, bi 'yena.

⁶ Ne bi 'yem buya, ne xun ngu bi de yu huq gue'bu go mi mbadi bin tən yu xit'a. ⁷ Ne bi xi'u yu mimbahuqhu di ze'i ts'u. Ne bi yuts'i gätho yoho yu mbosa, ne in nde da dom bu mbo ra dehe yu mbosa nangue nän hyu yu huq. ⁸ Ne nu'bu mi nu ra Simón Pedro 'be'a bin ja, bin danyahmu bu ja rá gua ra Jesús, ne bi 'yembi:

—Dami 'ue'i ts'u nanguecä nguetho nugä drá dädits'oquigä, bi 'yena ra Pedro.

⁹ Ngubu bi ma nguetho bi hyonya thoho ngue xun ngu yu huq bi de. ¹⁰ Ne'a ra Jacobo ne ra Xuua ngue yu ts'unt'u ra Zebedeo, bi hyonya thoho u. Ne nu'u mi combu rá 'befi a ra Pedro. Pe nu ra Jesús bi 'yemp'a ra Simón:

—O guin su ne nuya gui du'mi gui hyon yu ja'i to'o da 'yeyei, bi 'yembi.

11 Ne nu'bu mí zòm bu ndenthe u yá mbosa buya, bi den'na ra Jesús.

Nu ra Jesús bi hoc'a n'da mí hemb ra t'axca'ya

12 Nu n'da ra pa mi 'buḅu ja n'da ra hnini ra Jesús. Ne'a n'da ran 'yohu mi 'buḅu, mí hemb ra t'axca'ya gátho rá ja'i. Ne nu'a ran 'yohu 'bu mi nu a ra Jesús, 'bex bim 'bemfo bu ja rá gua ra Jesús, ne bi 'yāp ra mate ran 'yohu ngue in nde da yaḅi, bi 'yembi:

—Ma Hmu i nu'bu guín nde, da zā gui jaqui da yaḅgā.

13 Nu ra Jesús bi dāti ne bi 'yembi:

—Nugā, dín nde ngue 'bex da zā i. Nuya bi yaḅ'a ya, bi 'yembi.

'Bex bi zā'a ran 'yohu buya.

14 Ne nu ra Jesús bi hecua a ran 'yohu gue hin da mam bu 'buh yu ja'i, pe da mam bu 'buh yu mbāja. Ne bi 'yembi:

—Ní mba bu 'buh yu mbāja, gui 'yot'a rán t'ēdi ra Moisés ngue da 'yot'a n'da 'bu bi yaḅ'a ra t'axca'ya, n'dahma da baḅ yu ja'i ngue majuḅi bi yaḅ'i, bi 'yēḅ'a ra Jesús.

15 Pe nu'bu yu ja'i guemhma mi ma hōnbu go hapu ja yu hnini 'be'a gátho ot'a ra Jesús, ne man'da xun ngu bi mba bu mi 'bui ngue da 'yose u 'be'a i man'a, ngue in nde din hocpa yún u i hēmp'i 'da'u. Ne xun ngu bi hoc'a ra Jesús, madague'a hōnt'a go mán u mi hēmp'u. 16 Nu'a ra Jesús buya mi pa bu ma'ueni guēpu hingui 'buh yu ja'i, din yaḅi Oja.

Nu ra Jesús bi hoc'a n'da mí ts'a rá ja'i

17 Nu n'da ra pa bi xānba yu ja'i ra Jesús. Ne mi 'buḅu 'da yu fariseo ne 'da yu xānbate ni ja, xpí 'yē'u hōnbu go hapu i ja yu hnini bu ra xequi Galilea ne ra xequi Judea, neḅu ra dāhnini Jerusalén. Ne nu'a ra Jesús bi 'yut'u ngue min 'youi xun ngu rá ts'edi Oja 'bu mi hoc yun zāman'u. 18 Ne bi zòm bu 'da yun 'yohu, bá tu n'da ran 'yohu xun u, mi ts'a rá ja'i a, ox ra 'beza. Ne min nde xtán yuḅu mbo 'buh ra Jesús.

19 Pe emme du yu ja'i bu ja ra goxthi, ne hin hapu sā dí yut'i. Janangue'a bi zix ra dārgēhe bu maxots'e ra ngu, ne bi xospa rá 'bet'e ne bi ca'ma ran 'yohu bu made i 'bā'a ra Jesús. Ne ox ra 'beza 'bu mi cāmp'u. 20 Bi baḅ ra Jesús buya gue i ēc'yēi xun ho u yun 'yohu gue i ja rá ts'edi a, 'bu mi nu'a bi 'yot'u. Janangue'a bi 'yēmp'a ra dārgēhe:

—Amigo, ya ma punbi ni ts'oqui, bi 'yembi.

21 Pe nu'bu yu fariseo ne yu xānbate ni ja bin 'yēmzehe u: “Hanja na ran 'yohu ngue ēna da 'yot'a i ot' Oja, ne ya ēna sā di punba rá ts'oqui n'da ra ja'i. Hingui numansu Oja na,” bi 'yēmp'u yu xānbate ne yu fariseo.

22 Pe nu'a ra Jesús i paḅi 'be'a im bēn'u, ne bi 'yēmp'u:

—Hanja in jabu guím bēmhbu. 23 Ha guím bēmhbu ngue nte ní mbatho dá xicā ran 'yohu, ngue rá ts'oqui ya xum punbi. Ha guím bēmhbu

man'da xquí p̄hmbu ngue i ja ma ts'edi 'bu ga xifi da ndants'i, din 'yo. ²⁴ Pε ga ut'ah̄u ngue i ja man t'ēdi ua ja ra h̄ai ga punba yá ts'oqui n'da ra ja'i, ngue ga japi din 'yo na ran 'yoh̄u, guecā gue dán ja'igā ua ja ra ximh̄ai, bi 'yēn'a ra Jesús.

Nε nub̄aya bi 'yēmp'a mí ts'a rá ja'i:

—Dami ndants'i, gui c̄ax ni f̄idi nε gui mba ni ngu, bi t'ēmbi.

²⁵ 'Bex bi ndants'a ran 'yoh̄u bi ḡax rá f̄idi nε bi mba rá ngu, nε bi 'yēspa Oja bu ní mba. Nε ḡatho yu ja'i mi 'bup̄u bi nu 'be'a bin ja. ²⁶ Nε ḡatho bi hyonya thoho u, nε bin su, bi 'yēspa Oja nε bi 'yēn'u:

—N'da ran t'øt'e nuixte dá nuh̄u ra pa jab̄u ya, bi 'yēn'u yu ja'i.

Ra Jesús bi xih ra Leví da den̄ni

²⁷ M'bejua buya, bi b̄om bu ja ra ngu ra Jesús, nε bi thop̄u mi hu'a ra Leví, guerp̄u mí hac rán ju't'i ra h̄ai, nguetho ra hyaçah̄ai a. Nε nu'a ra Jesús bi 'yēna:

—Dami tengui, bi t'ēmp'a ra Leví.

²⁸ Nu ra Leví buya, 'bex bi ndants'a, bi zop̄u ḡatho mi ja nε bi den'na ra Jesús.

²⁹ Nε nu'a ra Leví buya, bi 'yøt'a n'da ran sihmε x̄n ndoho bu ja rá ngu, ngue bin sihmε bu ra Jesús. Nε bi zøm bu ja ran sihmε x̄n ngu yu hyaçah̄ai nε x̄n ngu mi'da yu ja'i, 'darp̄u bin sihmeh̄u ra

Jesús. ³⁰ Pε nu'u yu fariseo nε yu x̄nbate nijā bi 'yēna:

—Hanja gní sihmeh̄u yu d̄adits'oqui nε yu ziyate hyaçah̄ai, bi t'ēmp'u yá x̄adi ra Jesús.

³¹ Nu ra Jesús bi xi a n'da ran t'uti 'bu mi d̄at'u:

—To'o i 'buh mán zaqui hingui hon'a to'o da 'yøthe, pε h̄ont'a to'o x̄n u i hon'a da 'yøthe. ³² Nugā ma 'befigā ngue ga xih yu d̄adits'oqui di p̄ah ȳn 'yomfēni. Pε nu'u to'o ēnse mahoqui yá mb̄ai, nε hingui sā ga ze'u, bi 'yēn'a ra Jesús.

Bi t'än'na ra Jesús hanja him bi 'yē't' ȳn sihmε yá x̄adi

³³ Nε bi t'ēmp'a ra Jesús:

—Nu yá x̄adi ra Xuua Nxixyā nzai ε't' ȳn sihmε 'bu i ȳui Oja, nε'u yá x̄adi yu fariseo, pε nu ni x̄adi hin j̄am'bu ε't' ȳn sihmε. Hanja ngue in jab̄u, bi 'yēmbi.

³⁴ Nu ra Jesús bi d̄ati:

—Pε nu'u i 'bup̄u ja ran th̄ati, hin da du yá mb̄ai nguetho 'bup̄u a ran 'yoh̄u din th̄ati. Hin da 'yēna ngue hin din sihmε u. ³⁵ Pε da zøm ra ora da ts'ispa a ran 'yoh̄u, nε ja da 'yē't' ȳn sihmε buya, bi 'yēn'a ra Jesús.

³⁶ Nε xø bi xih man'da ran t'uti, ngue da 'yuti hingui sā yá x̄adizeh̄e ra Jesús da den'na ran yonx̄adi, nε bi 'yēmp'u:

—Njo'o n'da ra ja'i da x̄en ma'da'yo rá pahni ngue da mbørba rá 'yapahni, nguetho nu'bu da mbørba a, hin da bøm̄anho nε di ts'ontho a ma'da'yo. ³⁷ Nε njo'o to da xirp̄u ra 'yaxfani mbot'asēi ra

vino ma'da'yo, nguetho nu'bu bin hogui, da fəh ra 'yaxfani buya. Ne dim fän ra vino ne di ts'on'a ra 'yaxfani, gätho dim 'bedi. ³⁸ Nu'a ra vino ma'da'yo da sirpə ma'da'yo ra xifani, ngue hin dim 'besh ra vino, ne xín din ts'on'a ra xifani.

³⁹ Ne to'o in zai i si ra nyomvino, pe hingui nde a ra vino ma'da'yo, nguetho man'da xə cəhi ra nyomvino, ɛn'ə. Guín jahə bu ngue hin guí numanhohə man xädigä, bi 'yɛn'a ra Jesús.

6

Nu ra Jesús bi ma 'be'a da t'ət' ra pa ran säya

¹ Nu n'da ra pa ran säya, nu ra Jesús ne yá xädi bi thopə ja n'da ran uətrigo. Nu ə yá xädi bi dɛc'i 'da yə trigo. Bi dɛnt yá 'yɛ'ə yə trigo, bi za buya. ² Ne nu'ə 'da yə fariseo bi 'yɛmp'ə:

—Hanja in jabə guí ɔthə, nguetho i mam bu ja man t'ɛdihə hingui sä guí 'yɔthə ra 'bɛfi a ra pa ran säya, bi 'yɛn'ə.

³ Nu ra Jesús bi dəti:

—Ha hin guí pəhmbə 'be'a mam bu ja rá sɔcuə Oja ngue ne'a ra David bi mbesta man'da rán t'ɛdi Oja, ne'ə min 'yohə, nu'bu mi tumanthuhu.

⁴ Nu'a ra David bi yərpə ja rá ngu Oja ne bi zi yə thuhmɛ rán t'unni Oja oxpə ja ra mɛxa, ne bi un'də min 'yohə. Ne hɔnse yə mbäjä i sä da zi ə. Pe hin guím bəmhə ra ts'oqui bi 'yɔt'a ra David ne yəh 'yohə nguetho xəh ho bi 'yɔt'ə, bi 'yɛn'a.

⁵ Ne man'da bi man'a ra Jesús, bi 'yɛna:

—Ne nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, dra Hmugä, ne ja man t'ɛdi ga mangä 'be'a da 'yɔt' yə ja'i ra pa ran säya.

Ra Jesús bi hoc'a n'da ran 'yohə mi mbedi rá yɛ

⁶ Ne xə man'da ra pa ran säya, nu ra Jesús bi xänba yə ja'i bu ja ra nija. Ne mi 'bupə n'da ran 'yohə ra mbedi rán 'yɛi. ⁷ Ne'ə 'da yə xänbate nija ne 'da yə fariseo mi 'bupə, mi tɔmthoho, in nde da nu 'be'a da 'yɔt'a ra Jesús ra pa ran säya, nguetho in nde di yəp'a. ⁸ Pe nu ra Jesús i pədi 'be'a im bɛn'ə. Ne bi xi'a ran 'yohə mi ja rá mbedi'yɛ:

—Ba ɛcua, damim 'bäcua da nu'a yə ja'i, bi 'yɛmbi.

Ne 'bex bi mba bu ran 'yohə.

⁹ Nu ra Jesús bi 'yɛmp'ə buya:

—'Be'a i mam bu ja man t'ɛdihə, nda'a xəh ho ga ɔthə. Ha i mam bu ga ɔthə ran ho uague ran ts'o ga ɔthə ra pa ran säya. Uague i man bu gan yənbahə rá te n'da uague i mam bu ga jafə da du n'da a ra pa ran säya, bi 'yɛn'a ra Jesús.

¹⁰ Nubəya, nu ra Jesús bi hyɛt'ə yə ja'i, ne bi 'yɛmp'a ran 'yohə:

—Dami juən ni 'yɛ.

Nu'a ran 'yohə bi juən rá 'yɛ, ne bin hogui xəh ho. ¹¹ Pe nu yə fariseo ne yə xänbate nija ɛmmɛ bin cuɛ'ə ne bi hy-oni 'be'a sä da 'yɔrpa ra Jesús.

Ra Jesús bi huahn'də 'de'mayoho yá xädi

¹² M'bejua buya bi mba bu ja n'da ra nyuni ra Jesús, haxa

ín yaui Oja. ¹³ Nu'bu mi hyats'i bi zohn'du yú xädi ngue i ja a da xifi mahøn'a. Ne bi huahni 'de'mayoho din 'yohu ngue yú 'bäihü. ¹⁴ Ne nu'ü bi huahni, gue'a ra Simón t'ëmbi ra Pedro, gue'a rá thuhu bi xih ra Jesús a. Ne'a ra Andrés, rán 'yohu a ra Simón, ne ra Jacobo, ne ra Xuua, ne ra Felipe, ne ra Bartolomé. ¹⁵ Ne ra Mateo, ne ra Tomás, ne man'da ra Jacobo rá ts'ant'ü ra Alfeo, ne ra Simón Zelotes, ¹⁶ ne ra Judas rán 'yohu ra Jacobo, ne ra Judas Iscariote, gue'a xí dä'a ra Jesús 'bu m'bejua. Ne gue'ü bi huan'na ra Jesús ü ngue yú 'bäihü.

Xun ngu yu ja'i bi xänba a ra Jesús

¹⁷ Nubüya, nu ra Jesús ne yú xädi bi garü ja ra nyuni ne bin thehü xün ngu yu ja'i bu xün juani, bí ne xpü yu hnini ra xequi Judea, ne pü ra dahnini Jerusalén, ne pü ndendädehe, guerpü i ja ra hnini Tiro ne ra hnini Sidón. Ne nu'ü, bi zøm bu ngue in nde da 'yøde 'be'a man ra Jesús, ne nu'ü mi'da büya, in nde da mba ma hoqui ü. Ne nu ra Jesús bi hoc'ü. ¹⁸ Ne xün ngu ü min 'yohu ra zïthu bi zøm bu, ne nu'a ra Jesús bi hyøn'a thi ü. ¹⁹ Ne gätho ü min nde da därpa rá ja'i ra Jesús, nguetho gätho yu hyënni bi hoc'a nangué rá ts'edi.

Ra Jesús bi ma to'o din johya ne to'o da nu ra dumbüi

²⁰ Ne nubüya, nu ra Jesús bi hyët'ü yú xädi ne bi 'yëmp'ü:

—Guí hyoyahu, pe ya gä cuthü bu di manda rá ts'edi Oja janangué'a majäpi ahü.

²¹ Ne guí tumanthuhü, pe Oja di ja ahü gui tïmhü a guí homhbü, janangué'a majäpi ahü.

Ne guí sähü ra dumbüi ya, pe Oja da hyut'a ni mbüihü, janangué'a majäpi ahü.

²² Ne ngutho 'bu i san ahü yu ja'i, ne'bu i 'uegue nangué ahü, ne'bu di c'aman'ü ahü, ne'bu da ndøm mant's'o ni thuhuhü ngue guí têngahü, guecä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, guemhüa majäpi ahü. ²³ Gan johyahü, da hyu ni mbüihü 'bu din jabü da 'yøt'ahü yu ja'i, nguetho ngutho bi t'örpa ü yu pøngahyü mam'bet'o, ne i ja 'be'a din 'da ahü ngue am 'be'ts'i mahët's'i, bi 'yë'n'a ra Jesús.

²⁴ Ne xø bi 'yëmp'ü:

—Pe i huëhi maha ahü gyü membetihü ngue hønt'a ni mbeti guím bëmhü, nguetho ya hin guin nuhü man'da ran johya njäm'bu da guadi.

²⁵ Ne í huëhi maha ahü, ngue guí ëmhü hin te gadí 'behmbü, pegue gan tumanthuhü.

Í huëhi maha ahü, ngue ja nin johya zehëhü, nguetho m'bejua da du ni mbüihü.

²⁶ Í huëhi maha ahü ngue gätho i mamanho nangué ahü yu ja'i. Bin jabü yu hyäte pøngahyü bi numanho gätho yu ja'i, bi 'yë'n'a ra Jesús.

Dami huëc nin süihü, bi 'yë'n'a ra Jesús

27 Pɛ dami 'yøhmbɛ na ga xi ahɛ ya, bi 'yɛn'a ra Jesús:

—Gui huɛc nin sɛihɛ nɛ gui 'yørpɛ ran ho ɛ to'o i numan'ɛ ahɛ. 28 Nɛ dami 'yäp Ojä da mbäx'ɛ di c'aman'ɛ ahɛ, nɛ gui 'yäp Ojä da 'yɛnsɛpɛ rän jäpi ɛ di ɛn'nahɛ. 29 Nɛ nu'bɛ n'da da mbɛp'a ni 'yoguhɛ, gui 'bät ni hmiɛ da mbɛp'a man'da nguadi ni 'yoguhɛ. Nɛ nu'bɛ n'da da gän'na ni cotohɛ, nɛ'a ni pahni gui unhdɛ. 30 Dami unhdɛ 'bɛ'a gätho da 'yá ahɛ, nɛ nu'a da thän'nahɛ hingui 'yähmbɛ. 31 Nu'bɛ gui ndehɛ da 'yøt'ahɛ ran ho ni mijä'ihɛ nde'bɛ gui 'yørpahɛ ran ho.

32 Pɛ nu'bɛ hønt'ɛ di huɛc'ahɛ gui huɛjɛ, hin te di muui a 'bɛ, 'da'angu gá 'yøthɛ ɛ him mahoqui yá mbɛi. 33 Nɛ nu'bɛ hønt'ɛ bi 'yøt'ahɛ ran ho gui ørpahɛ ran ho, hin te di muui 'bɛ, nguetho in jabu øt'ɛ him mahoqui yá mbɛi. 34 Nɛ nu'bɛ hønt'ɛ gui pähmbɛ i jut'i gui hmit ni mbɛtihɛ, hin te di muui 'bɛ, nguetho gue'a i øt' yɛ ts'om'bäi, di hmit yá mits'om'bäihɛ ngue im bɛni da mba ma cospi rá mbɛti. 35 Pɛ dí xi ahɛ, dami huɛc nin sɛihɛ, nɛ gui 'yørpahɛ ran ho ɛ, nɛ gui hmithɛ madague'a gui pädi hin di cos'ahɛ. Nu'bɛ ngubɛ gui 'yøthɛ, gue'a nám fädi gue yá t'uhni ahɛ Ojä. Nɛ i ja 'bɛ'a di 'da ahɛ Ojä bɛya. Nguetho gue'a i øt' Ojä, gätho i ørpɛ ran ho madague'a hin da 'yɛn'ɛ: “Jamadi Ojä.” Nɛ gätho i ørpɛ ran ho madague yɛ ts'om'bäi ɛ. 36 Dami huɛc ni mijä'ihɛ tengutho bɛ i

huɛc'ahɛ Ojä ma Tahɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Hin gui 'yɛmhɛ bi 'yøt' yɛ ts'oqui ɛ mi'da yɛ jä'i

37 Nɛ man'da bi man'a ra Jesús, bi 'yɛna:

—“Nuna bi 'yøt' yɛ ts'oqui,” hin gui 'yɛmhɛ, nɛ hin da t'ɛn'ahɛ gá 'yøthɛ yɛ ts'oqui 'bɛ. Nɛ 'yo gadí yäfɛ ni mijä'ihɛ nɛ hin da zɛp'ahɛ Ojä, pɛ gam punbahɛ nɛ Ojä di pun'nahɛ bɛya. 38 Dami un'dɛ 'bɛ'a i hon ni mijä'ihɛ, nɛ Ojä man'da xɛn ngu di co'ts'ahɛ nɛ dim fons thoho a di 'da ahɛ xinda gue'a gadí un ni mijä'ihɛ. Nguetho da 'yøt'ahɛ Ojä tengu gui ørpahɛ ni mijä'ihɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

39 Nɛ xø bi xi'a n'da ran t'uti, bi 'yɛna:

—Hingui sä n'da ra xädä da 'yut ra 'yu rá mixädäui, ts'ɛrpɛ thoho da däpɛ ja ra hyɛ ɛ. Nɛ ngutho n'da ra jä'i hingui sä da 'yut ran ho rá mijä'iu i 'bɛ hingui päɛɛ ran ho. 40 Nɛ ngutho n'da ra xädi, man'da hingui ngu pädi xinda gue'a rá xänbate, nɛ nu'bɛ bi juah rän xädi, 'da'ingu i pähmi a. Nu'bɛ ts'ɛtho i pä'a ra xänbate nɛ ts'ɛtho i pä'a rá xädi.

41 Nɛ hingui sä gui mamhɛ nangue to'o i ja zɛ ts'ɛ ran ts'o 'bɛ xɛn ts'o ni mbɛihɛ. 42 Hanja gni 'yɛmhɛ gui zɛhmbɛ ɛ mi'da yɛ jä'i di hoc yá mbɛi, nɛ ɛmmɛ go xɛn ts'o ni mbɛizɛhɛ. Jatho 'bɛ gui hoczɛhɛ ni mbɛihɛ, ja da zä gui zɛhmbɛ ɛ mi'da, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Nangue rán dät'o dí fq'a ra za

⁴³ Nε man'da bi man'a ra Jesús ngue bi 'yεna:

—Nu n'da ra hogaza hingui sä din z^hh yⁿ dät'o ngue hingui ho. Nε ngutho a n'da ra za hingui ho, hingui sä din z^hh yⁿ dät'o x^hn ho. ⁴⁴ Nu yⁿ dät'o i z^hp^h, gue'a ctí p^hhmb^h 'be'a ní za a ra za, nguetho hingui sä din z^hh yⁿ dät'o ngue y^h higo b^h ja ra 'uⁿza. Nε xⁿ din z^hh yⁿ dät'o ngue y^h uva b^h ja y^h t'ax'uⁿi. ⁴⁵ Ngutho n'da ra j^hi x^hn ho rá mb^hi, i øt' ran ho tengu i ja b^h mbo rá mb^hi. Nε ngutho n'da ra ts'om'bäi i øt' ran ts'o tengu i ja b^h mbo rá mb^hi, nguetho gätho a i ja b^h mbo rá mb^hi n'da, gue'a ní bøn rá nde n'da a, bi 'yεn'a ra Jesús.

Rán t'uti ^h i øt'a man ra Jesús ne'^h hingui øt'e

⁴⁶ Nε xø bi 'yεn'a ra Jesús:

—Hanja gní 'yεnj^h ni hmu^h nε hin guí øth^h 'be'a dí xi ah^h. ⁴⁷ Ga xi ah^h rán t'uti ^h i øt'a dí mangä. ⁴⁸ Nu'^h, i øt'e tengu bi 'yøt'a n'da ran 'yoh^h bi hyø'a n'da rá ngu, nε x^hn hε bi 'yamp' ra häi ngue da mbämp'^h y^h j^hdo. Nε nu'b^h mam bá εh ra mboxthe, nte bi jap'a ra ngu, nguetho mbo bim foxa ra j^hdo. ⁴⁹ Pε nu'^h i øh ma nde nε hingui øt'a dí mangä, rán t'uti ^h tengu n'da ran 'yoh^h bi hyøh rá ngu nε bi 'yεx maxøts'e y^h j^hdo, nε nu'b^h mambá ε'a n'da ra mboxthe, 'bex bi yøt rán ngu b^hya, bi 'yεn'a ra Jesús.

7

Ra Jesús bi hocpa rá 'yεhe n'da ra hmudof^hi

¹ Nε nu'b^h mi gua'a man'a ra Jesús, bi mba mahøn'a b^h ja ra hnini Capernaum. ² Nε mi 'b^hp^h n'da ra hmudof^hi, ra mεngu b^h Roma a. Nε x^hn'^h n'da rá 'yεhe, nde da du. Nε nu'a ra hmudof^hi εmme madi huεc'a rá 'yεhe. ³ Nε nu'b^h mi 'yøde 'b^hp^h ra Jesús bá pεhni 'da y^h ng^hbi b^h ja ra hnini ngue da zix'a ra Jesús di hocpa rá 'yεhe. ⁴ Nε nu'b^h mi zøm b^h 'b^hh ra Jesús, bi 'yäp ra mate da mba, nε bi 'yεmbi:

—Dín nde gui 'yøcahe ra mate gui mba, nguetho nu'a ra hmudof^hi ra hocj^hi a, ⁵ nε εmme di huεgah^h ngue dy^h judío^h. Nε nu'a bi guzεhe a í thøh ma nij^hh, madague hing ra judío a, bi 'yεmbi.

⁶ Nu ra Jesús bi mbähä, nε nu'b^h mi ts'atho da zøm b^h ja rá ngu a ra hmudof^hi, pε nu'a ra hmudof^hi bá pεhni 'da y^h amigo mahøn'a, din c'ath^h a ra Jesús, da 'yεmbi:

—Hingui jatho gui søm b^h ja ma ngu, nguetho nugä hin dí sucä tengu i, ⁷ xíngui sä ga εna ga mba gan y^hui, nε hin drá judiógä. Pε dí p^hdi ngue i ja ni ts'εdizehe, ngue nu'b^h guim ma da y^hni, nε 'bex gue da y^hni. ⁸ Tengu thohogä bin 'dac'i ts'^h man t'εdi, nε nu'b^h i ja 'be'a dí xi ^h ma dof^hi, nε'^h ma 'yεhe, 'bexgue 'dahmantho in ja. Nε ngutho i, sä guim mantho b^h guí 'bäi nε 'bexgue da y^hn b^hya, bi 'yεn'a ra nde bá pεhna ra hmudof^hi ngue

bi man'ɥ yá amigo. ⁹ Nu ra Jesús bi hyonya thoho 'bɥ mi 'yø'a bi man'ɥ yɥn 'yohɥ ngue bá pɛhna ra hmudofɥi, nɛ bin yɛgui bi xi'ɥ mí tɛnni, nɛ bi 'yɛna:

—Xínga n'da ma mijudíohɥ dá tɪngá ngue i ɛc'yɛi i ja ma ts'ɛdi tengu a ran 'yohɥ, bi 'yɛn'a ra Jesús. Nuya bin ja a bi 'yáqui, bi 'yɛna.

¹⁰ Nɛ bi mbeng bɥ ja ra ngu ɥ yá amigo a ra hmudofɥi bɥya, nɛ bi nu'a rá 'yɛɛ ra hmudofɥi ngue ya xí zá.

Nu ra Jesús bi xox rá ts'unt'ɥ n'da ra xisu xí du rá ndø

¹¹ Man'da ra pa bɥya, ra Jesús bi mbähä yá xädi bɥ ja ra hnini Naín. Nɛ xɥn ngu yɥ ja'í mi tɛnni. ¹² Nɛ nu'bɥ mi zøm bɥ ndehnini, ba ɛpɥ yɥ 'yägüi, ba tu rá ts'unt'ɥ n'da ra xisu xí du rá ndø. Nɛ njo'o man'da rá ts'unt'ɥ. Nɛ xɥn ngu yɥ ja'í min 'yohɥ yɥ 'yägüi. ¹³ Nɛ nu ra Jesús 'bɥ mi nu a ra xisu bɥya, bi huɛc'a nɛ bi 'yɛmbi:

—O guí zoni, ɛn'a.

¹⁴ Nɛ nubɥya, bi dä'a ra huada mi o ra du a ra Jesús nɛ bim 'bä'ɥ yɥn dute. Nu ra Jesús bi 'yɛmp'a ra du bɥya:

—Grá ts'unt'ɥ, dami ndants'i, bi 'yɛmbi.

¹⁵ Nɛ nu'a xí du 'bex bi ndants pɥ ja rá huada nɛ bin yá. Nu ra Jesús bɥya, bi xi'a rá mbe da zits'i. ¹⁶ Nɛ gátho yɥ ja'í mi 'bäpɥ bin su, nɛ bi 'yɛspa Ojá ɥ.

—Nuya, n'da ra pøngahyá nuixte dí 'bɥhmbɥ ua, nɛ Ojá da yáñjɥ ya, yá ja'ígähɥ Ojá ya, bi 'yɛn'ɥ.

¹⁷ Nɛ gátho yɥ ja'í mi 'bäpɥ, nɛpɥ ra xɛqui Judea, bi ma 'be'a bi 'yøt'a ra Jesús.

Ra Xuua Nxixyá bi mbɛhni 'da da 'yänni to'o a ra Cristo

¹⁸ Nɛ bi si'a ra Xuua Nxixyá 'be'a bi 'yøt'a ra Jesús, bi man ɥ yá xädi. ¹⁹ Janangue'a nu ra Xuua bi zon'dɥ yoho yá xädi ngue da mbɛn bɥ 'bɥh ra Jesús nɛ da 'yänni: “Ha gue'e ra Cristo mi hma ba ɛɛɛ, uague ga thoqui ga tømhbɛ,” gui 'yɛnui, bi 'yɛn'a ra Xuua. ²⁰ Nɛ nu'bɥ mi dɪn'a ra Jesús ɥ yám 'bɛhni ra Xuua, bi 'yɛmbi:

—Nu'a ra Xuua Nxixyá bá pɛngä'be nguetho in nde da bádi gue'bɥ gue'e ra Cristo i hma ba ɛɛɛ, uague ga thoqui ga tømhbɛ, bi 'yɛn'ɥ.

²¹ Nɛ 'bex bi hoc'ɥ 'da yɥ hyɛnni a ra Jesús bɥya, nɛ bi hyøn'a thi yɥ zɪthu ngue mín 'yohɥ 'da yɥ ja'í, nɛ bi xocpa yá dá yɥ xädä. ²² Nɛ nubɥya, bi 'yɛmp'ɥ yá xädi ra Xuua:

—Ní mbe ya, gui xihmi ra Xuua 'be'a gá nuui ua, nɛ 'be'a gá 'yøhmi ya. Gui 'yɛnui: “Nu yɥ xädä i nu ran nɛqui ya, nɛ yɥ dogua i sä i 'yo ya, nɛ nu'ɥ mi hɛmb ra t'axca'ya bi yáñ'ɥ ya, nɛ yɥ gogu i øhnahyá ya, nɛ'ɥ xí du bi ndants'i, nɛ yɥ hyo-ya i ø'a ran ho ma'da'yo ya.

²³ Din johya ɥ to'o i ɛc'yɛi xɥn ho, nɛ hin di ɥt' yá mbɛi ɥ,” gui 'yɛnui, bi 'yɛn'a ra Jesús.

²⁴ Nɛ nu'bɥ mi mbenc'ɥ yám 'bɛhni ra Xuua bɥya, nu ra Jesús bi ma 'be'a øt' ra Xuua, nɛ bi 'yɛmp'ɥ yɥ ja'í:

—Nu'bɥ gá mbähä bɥ ma'ueni ngue gá nuhɥ ra

Xuua, 'bɛ'a gá bɛmhɓu ngue gua nuhɓu bɓu. Ha guá nuhɓu n'da ran 'yohɓu xɛn güent'i tengu n'da ra xithi i ɛn ran dahi. ²⁵ Uague gá nuhɓu n'da ran 'yohɓu mi he ra pahni xɛm hmadi. Pɛ nu'u, 'bɛpɓu ja ra ngunts'ut'abi u. ²⁶ Uague guá nuhɓu n'da rá pɔngahya Oja. Majuani a gá nuhɓu, nɛ hinga hɔnt'a n'da rá pɔngahya Oja, pɛ nu'a, xɛn hɛts'i rá ts'edi xinda gue'u mi'da yu pɔngahya. ²⁷ Gue'a ra Xuua i hmam bɓu ja rá sɔcuɔ Oja, gue i ɛna:

Nugä, ga pɛhn'na n'da mam 'bɛhni dim 'bɛt'o bɓu gní mba, da xih yu ja'i da dɔp'e xɛn ho, i ɛm bɓu ja rá m hman Oja, bi 'yɛn'a ra Jesús.

²⁸ Xínga n'da ra ja'i mi 'bɛi ngue nuixte rá 'bɛfi tengu ra Xuua. Pɛ nu'a to'o dim 'bɛpɓu di manda rá ts'edi Oja, nu rá 'bɛfi da 'yɔrpɓu madague'a ts'atho, pɛ man'da nuixte a xinda gue'a ra 'bɛfi i ɔt' ra Xuua ya, bi 'yɛn'a ra Jesús.

²⁹ Nɛ nu yu hyacahäi nɛ mi'da yu ja'i xí xixyaba ra Xuua Nxixya, 'bɓu mi 'yɔ a bi man ra Jesús, bi ba'u xɛn ho i ɔt' Oja. ³⁰ Pɛ nu yu fariseo nɛ yu xánbate nija, ngue him bi nde'a ran xixya bi 'yɔt' ra Xuua, him bi numanho'a bi nde Oja da 'yɔrpa'u. ³¹ Nɛ xɔ bi 'yɛn'a ra Jesús:

—'Bɛ'a nín t'uti ga xi ahu ngue gui pɔhmbɓu 'bɛ'a guí ɔthɓu. ³² Guí ɔthɓu tengu ɔt' yu t'ahni 'bɓu in ɛni nɛ i ɛmp'u yú mit'ahnihɓu: “Nugähe, dá

pɛhmbe ra 'bida pɛ nu'ahu hin gán nɛhmbɓu,” ɛn'u 'da. Nɛ xɔ ɛn'u mi'da buya: “Pɛ nugähe, dá pɛhmbe yu thuhu tengu'bɓu xɛn du n'da, nɛ nu ahu hin gán zomhbɓu,” ɛn'u mi'da. ³³ Nɛ ngutho guí ɔthɓu tengu ɔt' yu t'ahni, ngue nu ra Xuua Nxixya bi zɔcua, nɛ him bin sihmeɓu yu ja'i nɛ xím bi zi ra vino. Pɛ nu ahu gá 'yɛmdahu in 'youi ra zithu. ³⁴ Pɛ nugä, ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, nɛ bá ɛcä nɛ dí sihmeɓe yu ja'i, nɛ nu ahu sä guí ɛnjɓu drá hyugugä nɛ drá mihni, nɛ guí ɛnjɓu dín amigogähe yu ziyate hyacahäi nɛ yu ts'om'bäi. ³⁵ Pɛ nu 'bɓu majuani i ja rán 'yomfɛni n'da, da ba'di to'o u ngue majuani bi un rán 'yomfɛni Oja, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Nu ra Jesús bin sihme bɓu ja rá ngu n'da ra fariseo í Simón

³⁶ Nɛ n'da ran 'yohɓu mí tɛn rán xädi yu fariseo, bi xi'a ra Jesús din sihme bɓu ja rá ngu. Nɛ bi mbähä ra Jesús buya, din sihme bɓu. ³⁷ Nɛ nu'a n'da ra xisu ra 'yomt'ɛni a, nɛ nu 'bɓu mi 'yɔde 'bɛpɓu ra Jesús, bi yɔrpɓu mi hu a ra Jesús, i tu n'da ra xito án t'ɔt'e ra do alabastro, mi po ra 'yɛthi yumanho, xɛm hmadi di muui. ³⁸ Nɛ nu'a ra xisu mi hupɓu ja rá gua ra Jesús, nɛ mi zoni. Janangue bi mboxpɓu ja rá gua ra Jesús a rá guidä, nɛ bi ducua rá gua yú xtä, nɛ ɛmme zɛspa rá gua ra Jesús, nɛ bi xispa rá gua ra 'yɛthi yumanho. ³⁹ Nɛ nu'a ra mɛngu bɓu, 'bɓu mi nu

'bɛ'a i ɔt'a ra xisu, bi bɛnse: "Him majuaṇi rá pɔngahya Oja a ra Jesús," nguetho ɛmbi hingui paḍi ra 'yomt'ɛni a ra xisu. ⁴⁰ Nu ra Jesús bɛya, bi 'yɛmp'a:

—Nu'i grá Simón i ja'a ga xi'i.

Nu ra Simón bi 'yɛna:

—Gra xānbate, dami xic 'bɛ.

⁴¹ Nu ra Jesús bɛya, bi xih ra Simón n'da ran t'uti, nɛ bi 'yɛmbi:

—Mi 'bɛ a n'da ran 'yohɛ zaḍi di hmih ra mbɛti. Nɛ mi 'bɛ'a n'da ran 'yohɛ bi hmiti cɛt'a ciento, nɛ man'da bɛya bi hmiti yote ma'dɛt'a thoho. ⁴² Nɛ nu'u gātho yoho hin'yɛ 'bɛ'a dí co'ts'a ra mbɛti xí mba ma hmiti. Janangue nu'a xí hmih ra mbɛti bɛya, bi punba thoho ɛ. Dami xic ya, Simón, nda'a man'da da bɛn'a ra mate bi t'ørpe, bi 'yɛn'a ra Jesús.

⁴³ Nu ra Simón bi daḥ pɛya, nɛ bi 'yɛna:

—Masque gue'a ran 'yohɛ min dupate xɛn ngu, man'da da bɛn'a ra mate bi t'ørpe, bi 'yɛna.

—Majuṇi a guím bɛni, bi 'yɛn'a ra Jesús.

⁴⁴ Nu ra Jesús bɛya, bi hyɛt'a ra xisu nɛ bi 'yɛmp'a ra Simón:

—Guí nu na ra xisu 'bɛcua, nu'bɛ má cɛt'ua ja ni ngu xíngui ts'ɛ gá 'dac ra dehe gue xcá pe't'ä ma gua, pɛ nu ra xisu i hucua, rá guidä í mbercä ma gua nɛ yá xtä í dugä ma gua. ⁴⁵ Pɛ nu'i, hin gá sɛsca ma 'yogu ngue xquí zenguagui, pɛ nuna ra xisu him bin hɛ a ní zɛsca ma gua.

⁴⁶ Nɛ nu'i, hin gá cosca ma ya ra aceite, pɛ nuna ra xisu i hucua, bi xisca ma gua ra 'yɛthi yɛman'u. ⁴⁷ Guehna dí xi a i na, xɛn ngu rá ts'oqui na ra xisu nɛ xɛn ngu rá punbi ya, janangue ɛmmɛ im bɛngä na. Pɛ nu'u im bɛnse ts'ɛtho ra punbi i honi, man'da ts'ɛtho im bɛngä ɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

⁴⁸ Nɛ nubɛya, bi 'yɛmp'a ra xisu:

—Ya ma punbi ni ts'oqui ya, bi 'yɛn'a ra Jesús.

⁴⁹ Nɛ nu'u i sihmɛ bɛ bin 'yɛmzɛhɛ ɛ:

—To'o nín 'yohɛ na, gue i ɛna sä di punba yá ts'oqui n'da, bin 'yɛmzɛhɛ ɛ.

⁵⁰ Pɛ nu ra Jesús bi 'yɛmp'a ra xisu:

—Gá 'yɛc'yɛigui, janangue ya ma punbi ni ts'oqui ya. Ní mba ya nɛ gan johya, bi 'yɛmbi.

8

Yɛ xisu bi mbäxa ra Jesús

¹ Nu'bɛ mi tho'i 'da yɛ pa, nu ra Jesús bi mbähä 'dɛ'mayoho yá xädi bɛ ja yɛ hnini, nɛ bi mam bɛ 'bɛpɛ ní manda rá ts'edi Oja. ² Nɛ bi mbähä a ra Jesús 'da yɛ xisu xí hoc 'bɛ mí ɛ, nɛ'u 'da xí hyɔnba thi yɛ zĩthu min 'yohɛ, nɛ'a ra María ra mɛngu bɛ ra hnini Magdala, gue mín 'yohɛ yoto yɛ zĩthu 'bɛ mi hoc'a ra Jesús. ³ Nɛ'a ra Juana, rá xisu ra Chuza, n'da ran 'yohɛ im hmu bɛ ja rá ngu ra ts'ɛt'abi Herodes. Nɛ'a ra Susana, nɛ xɛn ngu mi'da yɛ xisu bi mbähä, mi fäx'a ra Jesús nɛ yá xädi nangue yá mbɛti zɛhɛ.

Rán t'uti ra mbomhmudä

⁴ Nε xən ngu yu ja' i bi nεxpυ i ja mi'da yu hnini, nε bim peti bu 'buh ra Jesús. Nε nu'a ra Jesús bi xi'a n'da ran t'uti, bi 'yεmp'υ:

⁵ —Nu n'da ran 'yohu bi mba bu ja rá huəhi bá pom bu yu hmudä. Nu'υ 'da yu hmudä bi zo bu ja ra 'yu, nε nu yu ja' i bi nεm buya nε yu doja bi za.

⁶ Nε 'da'υ yu hmudä bi zo bu ja yu ndaxnado, nε nu'bu mi bōts'e 'bex bi hmanc'a n'dihi, nguetho hin'yυ ra dehe bu ja yu do. ⁷ Nu'υ mi'da yu hmudä bi zo bu ja yu 'uini, nε nu'bu mi bōts'e, bi gom' yu 'uini υ, nε him bin te. ⁸ Nε'υ 'da yu hmudä bi zo bu ja ra hogahäi nε bin te xən ho bu, nε bin xəndi, xən ngu bin ja, bi 'yεm 'bu mi man ran t'uti.

Nu'υ i ja yú zagu, bi 'yø'a dá ma, bi 'yεmp'υ yu ja' i ra Jesús.

Hanja bi xih yun t'uti yu ja' i a ra Jesús

⁹ Nu'υ yú xädi, bi 'yän'na ra Jesús:

—'Bε'a nam bøn'a ran t'uti gá ma.

¹⁰ Nu'a ra Jesús bi 'yεmp'υ:

—Nu'ahu, Oja bi ja ahu gui pəhmbu 'bεpu ní manda rá ts'edi. Pε nu'υ mi'da, dí xih yun t'uti υ, nguetho in nu yú dá pε hingui pədi 'bε'a in nu, nε i ja yú zagu, pε hingui pədi 'bε'a i øde, bi 'yεn'a ra Jesús.

Ra Jesús bi ma 'bε'a nam bøn'a rán t'uti ra mbomhmudä

¹¹ —Nuya, ga xi ahu 'bε'a nim bøn'a ran t'uti dá mangä. Nu'υ yu hmudä, ra hμεpya rá m hman Oja υ. ¹² Nu'υ bi

zo bu ja ra 'yu, ra hμεpya υ to'o bi 'yøh rá m hman Oja, pε nu ra zıthu bi japi 'bex bi pumbəni, nε him bi zä bi 'yεc'yei ngue da mba nhyanı.

¹³ Nε nu yu hmudä bi zo bu ja yu do, ra hμεpya υ to'o bi 'yøh rá m hman Oja nε bin johya 'da yu pa. Pε him bi gopu mbo yú mbui rá hman Oja nε nu'bu bi zä ra zıthu υ, 'bex bi 'ueh puya. ¹⁴ Nε nu'υ yu hmudä bi zo bu ja yu 'uini, ra hμεpya υ to'o bi 'yøh rá m hman Oja, pε hōnt'a bi bəni 'bε'a dí hyuse yú mbui, nε 'bε'a i ja ua, nε 'bε 'a bi numanhose, hinga xøt'a din te bu yoho yu hmudä, nε nte bin ja a ra hoga hmudä. ¹⁵ Nε nu'υ yu hmudä bi zo bu ja ra hogahäi, ra hμεpya υ to'o bi 'yøh rá m hman Oja, nε bi mbes'pu mbo rá mbui, nε bi xi'υ mi'da yu ja' i, nε xən ngu mi'da bi 'yεc'yei nangue'υ, bi 'yεn'a ra Jesús.

Ran nεqui hinga nt'qgui

¹⁶ Nε man'da ran t'uti bi ma ra Jesús, bi 'yεna:

—Xinga n'da ra ja' i di søc yu bombilla ngue da go'mi, o gue da mbøxpυ 'bit'ots'i, pε da 'yεxpυ m'batho ngue di nεc bu mbo ra ngu. ¹⁷ Ngutho mam hmangä. 'Bε'a gätho dí xi a zεhεhu, pε jatho gui xihmbu mi'da yu ja' i, janangue'a din ja ran nεqui yú mbui.

¹⁸ Dami jamansuhu xən ho 'bu guí øhmbu mam hmangä, nguetho nu'bu guí øhmbu xən ho, sä gui pəhmbu xən ho a mam hmangä. Pε nu'υ to'o hingui øde xən ho, di

pumbɛni a zɛ ts'ɛ bi 'yøde, bi 'yɛmp'ɛ yú xädi ra Jesús.

Ra Jesús bi ma to'o rá mbe ne yú cu

19 N'da ra pa bi mba bɛ rá mbe ne'ɛ yú cu ngue da nu'a ra Jesús. Pɛ him bi zä da nu nguetho ɛmmɛ dɛ yajá'i bɛ mi 'bɛi. 20 Nɛ bi si'a ra Jesús i 'bäpɛ thi rá mbe ne yú cu, in nde da nu a. 21 Nu ra Jesús bi dɛti, bi 'yɛna:

—Nu ma mbe ne ma cu, gue'ɛ to'o i øh rá m hman Ojã, ne øt'a i mam bɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Nu ra Jesús di japi din hɛ ran dɛhi ne ra dehe

22 Nu'a ra Jesús n'da ra pa bi hyu n'da ra mbosa, bi mbähä yú xädi, ne bi 'yɛmp'ɛ:

—Ga mbähä bɛ 'danguadi ra dɛdehe, bi 'yɛna. Nɛ 'bex bi mba bɛya.

23 Pɛ nu'bɛ i 'yo'a ra mbosa bɛ ja ra dehe, bin a'a ra Jesús. Nɛ ɛmmɛ nts'ɛdi ran dɛhi bi 'yɛn'a ra dehe, gue'bɛ go mi mbo ra dehe bɛ mbo ra mbosa, nts'utho a bin ja. 24 Pɛ nu'ɛ yú xädi, bi 'yents'a ra Jesús:

—Xänbate i, xänbate i, nde da goguahɛ ra dehe, bi 'yɛmbi.

Bi ndants'a ra Jesús, bi hɛcua ran dɛhi ne ra dehe, bin hɛ'ɛ bɛya, ne xɛn ho ra dehe bɛya. 25 Nu ra Jesús bi 'yɛmp'ɛ yú xädi:

—Hanja, ha zɛ ts'utho guí ɛc'yɛigahɛ.

Pɛ nu'ɛ yú xädi bin su, ne bi hyonya thoho. Nɛ bin 'yɛmzɛhɛ ɛ:

—'Bɛ'a din 'yɛt'ui na ran 'yohɛ, ne ya 'bexque in hɛ'a ran dɛhi ne ra dehe di hɛcpi, bi 'yɛn'ɛ.

Ra Jesús bi hoc'a n'da ran 'yohɛ min 'youi ra zɛthu

26 Nɛ nu'bɛ min hɛ ran dɛhi, bi thopɛya, bi zø m bɛ ja ra häi Gadara, din hyant'ui bɛ 'danguadi ra häi Galilea. 27 Nɛ nu'bɛ mi gá'a ra Jesús bɛ ja ra mbosa, bin c'at'ui n'da ran 'yohɛ ra mɛngu bɛ, min 'yohɛ yɛ zɛthu a. Nɛ nu'a ran 'yohɛ, him mí he rá he, ne him mi 'bɛpɛ ja rá ngu, pɛ mi 'bɛpɛ ja yɛn 'yägüi. 28 Nɛ nu'bɛ mi nu'a ra Jesús bɛya, 'bex bin dɛnyahmu bɛ ja rá gua ne nts'ɛdi bi mba'a ra zɛthu:

—Nu'i Jesús, rá ts'ant'ɛ i Ojã nuixte, 'bɛ'a gui 'yørcähe ya. 'Yørcähe ts'ɛ ra mate, o gadí ɛngahe, 29 bi 'yɛn'a ra zɛthu 'bɛ mi xifi da bø m bɛ rá mbɛi ran 'yohɛ.

Nguetho na ya'a thoho bi ɛnba ran 'yohɛ ne i xɛcta yɛ cadena i pa thu't'i, nangue rá ts'ɛdi ra zɛthu, ne i sixpɛ ma'ueni mahøn'a. 30 Nu ra Jesús bi 'yänba rá thuhu a ran 'yohɛ.

—Dí n'dan nɛts'igähe, bi 'yɛm 'bɛ mi dɛdi.

Nguetho min 'yohɛ xɛn ngu yɛ zɛthu. 31 Nɛ nu'ɛ yɛ zɛthu bi 'yäp ra mate ra Jesús hin da 'yɛntpɛ hapɛ bí nɛts'i, nguɛpɛ ja ra mba'ye xɛn hɛtho ne nts'utho. 32 Nɛ mi 'bɛpɛ xɛn ngu yɛ ts'ɛdi mi sihmɛ bɛ.

33 Nε nu y_u zīthu bi bōm b_u ja rá mb_ui ran 'yoh_u nε bi y_urp_u 'b_uh y_u ts'ɛdi. Nε gātho y_u ts'ɛdi 'bex bin tih_i, bin gōxp_u ja ra nguani, gātho bi zo b_u dehe, bim 'bedi.

34 Nu'a y_un 'yoh_u mi fāh y_u ts'ɛdi, 'bex bi 'dah p_uya 'b_u mi nu 'be'a bi 'yōt'ɛ y_u ts'ɛdi. Bi mba b_u ja ra hnini nεp_u ja y_u huq_uhi, bi ma 'be'a bin ja.

35 Nε x_un ngu bi mba b_u, ba nuse 'be'a bin ja. Nε bi nu'a ran 'yoh_u min 'yoh_u y_u zīthu, mi hup_u ja rá gua ra Jesús, mi he rá he. Ya x_i y_um b_uya. Nε gātho y_u ja'i bin su 'b_u mi nu 'be'a bi t'ōrpa ran 'yoh_u.

36 Nε nu'a y_u ja'i in 'yoh_u a ra Jesús, 'b_u mi hoc'a ran 'yoh_u, bi xi'ɛ m'bejua bi zōm b_u 'be'a gātho bi 'yōt'a ra Jesús.

37 Nε gātho mi 'b_up_u ja ra hāi Gadara bi 'yāp ra mate ngue hin din 'yo b_u ja ra xεqui a, nguetho εmme min su gātho ɛ. Janangue'a nu ra Jesús, bi hyu ra mbosa mahōn'a nε bi mbāhā y_u xādi b_uya. 38 Nu'a ran 'yoh_u min 'yoh_u ra zīthu, εmme in ndehma da dεn'na ra Jesús. Pε nu'a ra Jesús him bi japi da mba. Pε bi 'yεmbi:

39 —Ní mba ni ngu nε gui mam b_u 'be'a bi 'yōt'a'a Ojā.

Nε nu'a ran 'yoh_u bi mba rá ngu b_uya, nε bi mam b_u rá hnini a ran ho bi 'yōrpa ra Jesús.

Nu ra Jesús bi xoxa rá t'ixu ra Jairo, nε bi hocp_u 'yu n'da ra xisu mi hεmb ra mbeji

40 Nu'b_u mi mbeng b_u ra Jesús 'danguadi ra dādehe, εmme bin johya y_u ja'i

nguetho x_un ngu mi tōmp'a. 41 Nε 'bex bi zōm b_u 'b_uh ra Jesús a ra Jairo, n'da ra ngarp_i b_u ja ra nijā, nε bin dānyahmu b_u ja rá gua, nε bi 'yāp ra mate da mba ra Jesús b_u ja rá ngu. 42 Nguetho hōnt'a n'datho rá t'ixu mi 'b_ui, ngue 'de'ma yonjeya mi pε'ts'i, nε in nde da du. Nε nu'b_u mi mbāhā ra Jesús, εmme d_u b_u y_u ja'i b_u ní mba.

43 Nε nu'b_u mi mba b_u 'yu, hin ní zōm b_u ja rá ngu ra Jairo, bi z_u'a n'da ra xisu mí hεmb ra mbāji, ngue 'de'ma yonjeya mi hεmp'a ran ɛ. 44 Pε nu'a ra xisu b_uya bi dārpa rá nyāmpahni b_u ja rá xūthā ra Jesús, nε 'bex bin hε'a ran ɛ mi hεmbi.

45 'Bex bi 'yān'na ra Jesús:

—To'o bi dārca ma pahni, bi 'yεna.

Pε gātho ɛ mi 'bāp_u bi 'yεmbi: “Njom bi dā'i.” Nε'a ra Pedro nε mi'da y_u xādi bi 'yεmp'a:

—Hanja gní 'yεna 'bo'o bi dā'a i, nε εmme i d_u y_u ja'i b_u gní mba, bi 'yεmbi.

46 Pε nu ra Jesús bi 'yεmp'ɛ:

—Pε dí pādi ngue n'da ra ja'i bi dāqui nguetho ma ts'edigā ín ho'a, bi 'yεna.

47 Nε nu'b_u mi bā'a ra xisu hingui sā din cōni, εmme bin su, nε di fet'i, nε bin dānyahmu b_u ja rá gua ra Jesús, nε bi xifi 'be'a í dādi. Nε bi 'yεna ngue 'bex bi y_um 'b_u mi dādi. 48 Nu ra Jesús bi 'yεmthoho:

—Grá xisu, bi zā bi yān'i nguetho gá 'yεc'yεi i ja ma

ts'edi. Ní mba ya ne da hyu ni mbai, bi 'yɛmbi.

⁴⁹ Nɛ yau ra xisu a ra Jesús 'bɛ mi zøm bɛ 'da yá 'yɛɛ ra Jairo xí nɛxpɛ ja rá ngu, nɛ bi 'yɛmbi:

—Nu ni t'ixu ya bi du'a, säti thoho guí pah na ra Hmu, bi t'ɛmp'a ra Jairo.

⁵⁰ Pɛ nu'a ra Jesús mi øde 'bɛ'a bi man'a, nɛ bi 'yɛmp'a ra Jairo bɛya:

—O guín su, pɛ dami 'yɛc'yɛi nɛ din nu'a ni t'ixu, bi 'yɛmbi.

⁵¹ Nɛ nu'bɛ mi zøm bɛ ja rá ngu a ra Jairo bɛya, nu ra Jesús him bi japi da tho'a mbo yɛ ja'i bɛ 'bɛn'a ra hmute xí du. Hønt'a ra Pedro nɛ ra Jacobo nɛ ra Xuua, nɛ rá mbe nɛ rá ta ra hmute bi thopɛ. ⁵² Nɛ mi 'bɛpɛ xɛn ngu yɛ ja'i mi zoni ngue xí du'a ra hmute. Nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'a:

—O guí zombɛɛ nguetho hingui tu na, i ātho na, bi 'yɛn'a.

⁵³ Pɛ nu yɛ ja'i bi den'na ra Jesús nguetho mi pādi ya xí du'a ra hmute. ⁵⁴ Nu'a ra Jesús bi bɛntpa rá 'yɛ ra hmute nɛ bi 'yɛmbi:

—Nu'i grá hmute, dami ndants'i.

⁵⁵ Nɛ 'bɛx bi ndants' pɛya, bin ja rá te, bim 'bɛi mahøn'a.

Nu ra Jesús bi 'yɛna:

—Dami 'uɛm̄mi na ni t'ixuui ya, bi t'ɛmp'a rá ta nɛ rá mbe.

⁵⁶ Nu rá ta nɛ rá mbe bi hyonya thoho ngue bi dambɛni rá t'ixu. Pɛ nu'a ra Jesús bi xifi njon da xifi 'bɛ'a bin ja.

9

Nu ra Jesús bi mbɛhni 'dɛ'mayoho yá xädi da mamp'a rá m hma

¹ Nu ra Jesús bi zohn'dɛ 'dɛ'mayoho yá xädi nɛ bi un yún t'ɛdi ngue da hyøn'a thi yɛ zĩthu in 'yohɛ 'da yɛ ja'i, nɛ di hocua yɛn ɛ i hɛmb yɛ ja'i. ² Nɛ bi mbɛhn'dɛ yá xädi din 'yo bɛ ja yɛ hnini bɛ, nɛ da mam bɛ 'bɛpɛ ní manda rá ts'edi Ojɔ, nɛ di hoc yɛn zäman'u. ³ Nɛ bi xi'u hin te da hyāts'i, nɛ hin da hyāx rá tøhø xíng ra mbeti xínga gue mi'da yá pahni. Da mbatho. ⁴ Nɛ bi 'yɛmp'a:

—Hønt'a to'o rá ngu bɛ guí cuthɛ, gam 'bɛhmbɛ bɛ gue'bɛ go gá thohmbɛ bɛ ja man'da ra hnini. ⁵ Nɛ nu'bɛ gá cuthɛ bɛ ja 'da yɛ hnini nɛ hin da 'yøm̄anho yɛ ja'i bɛ 'bɛ'a guí mamhbɛ bɛ, nɛ 'bɛx guí pømhbɛ bɛ ja yɛ hnini nɛ guí huajɛ rá häi i pät ni mbonguahɛ, ra hmɛpya ngue guí zohmbɛ bɛ ɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

⁶ Nu yɛ xädi bɛya bi mba hønɛ go hapɛ ja yɛ hnini nɛ bi mam bɛ ran ho ma'da'yo. Nɛ bi hoc yɛ hyɛnni.

Nu ra Herodes bi ma bi hyɛcpa rá 'yuga ra Xuua Nxixyɔ

⁷ Nɛ mí ø'a ra ts'ut'abi Herodes 'bɛ'a gätho i øt'a ra Jesús, nɛ bi hyonya thoho. Nguetho nu'u 'da yɛ ja'i bi bɛni gue'a ra Xuua Nxixyɔ a, gue bi ndants' mahøn'a. ⁸ Nu'u mi'da bi bɛni gue gue'a ra Elías a ra Jesús, uague

man'da rá pøngahya Oja ngue bi dambeni. ⁹ Pe nu'a ra Herodes bi 'yena:

—Nugä dá manda bi thecpa rá 'yuga ra Xuua Nxixya, janangue'a dí paði hinga gue'a ra Xuua a guí mamhb. Pe to'o maha a, bi 'yena ra Herodes.

Janangue emme min nde da nuse a ra Jesús.

Nu ra Jesús bi 'ujn'u cut'a mahuahi yu ja'i

¹⁰ Nu yú xädi baya bá peng bu xi 'behni, ne bi xih ra Jesús 'be'a bi 'yörpu bin 'yo. Ne nu'a ra Jesús baya bi mbäsehu yú xädi bu ja ra hnini Betsaida.

¹¹ Pe nu'bu mi ba' yu ja'i hapu ní mba a ra Jesús, bi deni. Ne nu'a ra Jesús bi zomanho u 'bu mi zädi, ne bi xi'u baya 'berpu ní manda rá ts'edi Oja, ne bi hoc'u gätho yun zäman'u.

¹² Pe nu'bu mi ts'atho da yuh ra hyadi, gätho u 'de'mayoho yú xädi ra Jesús bi xifi da 'yet' yu ja'i, da mba bu n'danni ja yu hnini, din sihme bu ne bá opu 'bu bin xui. “Nguetho hin'yuh 'be'a da zi ua ma'ueni,” en'u.

¹³ Pe nu'a ra Jesús bi 'yemp'u yú xädi:

—Pe nu'a zehhu gui 'uimhb.

Nu'u yu xädi baya bi 'yemp'a ra Jesús:

—Pe hont'u cut'a yu hme ne yoho yu t'uhua i ja ua. Pe hinda høn 'bu ga tämhbe mi'da yu hme, sä ga 'uimhb gätho yu ja'i i 'bucua baya.

¹⁴ Nguetho mbe cut'a mahuahi mi 'bupu yun 'yoh.

Nu'a ra Jesús baya bi xi'u yú xädi di japi 'da n'danni da hyu'i yote ma 'det'a yu ja'i. ¹⁵ Ne bi hyu pu ya gätho tengu xi xifi. ¹⁶ Ne nu'a ra Jesús bi hyan'a ra hme ne yu hua, bi ndos' mahets'i, ne bi jap'u. Ne bi xeni bi un yú xädi di darpa u yu ja'i. ¹⁷ Ne gätho na ngu yu ja'i bin niya ne bi bong thoho, 'de'mayo 'bøts'e bi mbes'u yú xädi.

Nu ra Pedro bi ma gue'a ra Jesús ra Cristo

¹⁸ N'da ra pa bin yaseui Oja ra Jesús, min 'yohu u yú xädi. Nu'bu mi gua'a bin yaui Oja, bi 'yan'du yú xädi:

—'Be'a man yu ja'i nanguca, 'be'a im ben'u to'ogä.

¹⁹ Nu yú xädi bi 'yemp'a:

—Nu'u 'da i ma gue'e gra Xuua Nxixya. Ne nu'u mi'da i ma gue'e gra Elías, ne nu'u mi'da i ma gue'e man'da ra pøngahya mi 'buh maya'bu ngue bi dambeni, bi 'yenu.

²⁰ Ne nu'a ra Jesús bi 'yänzehe yú xädi:

—Pe xi ah, 'be'a guim bemhb to'ogä.

Ne nu'a ra Pedro bi 'yembi:

—Nu'i gra Cristo rá Thahni i Oja, bi 'yembi.

²¹ Ne nu'a ra Jesús baya bi hecpa yú xädi njon da xifi to'o a.

Nu ra Jesús bi man rán däte

²² Ne bi 'yemp'u:

—Nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, i jatho ga nu ran unbi xun ngu. Nu ma ngurpihu yu dac'yei ne yu ngurpa mbäja ne yu xänbate

nija hin da 'yεc'yεigui. Ne nu'ε da hyogä ε, pε ná hyu pa ga thãmbεnigã nε dam 'bui mahøn'a, bi 'yεn'ra ra Jesús.

23 Nε man'da bi xi'ε yú xadi, bi 'yεmp'ε:

—To'o gãtho in nde da dengui da hych rán t'εdi zεhε nε da hyät yεn εnbi n'da pa ngu n'da pa, madague da tho. Nε da bεni tengu dím bεngã.

24 Pε nu'ε'ε 'bε a n'da im bεn rá te, nε i su da nu yεn εnbi, pε da nu ran εnbi mazai a. Pε nu'a hinguim bεn rá te madague da tho 'bε da dengã, di pøh rá te a. 25 Hin te di muui n'da ran 'yohε 'bε da 'yøt'e rá mbeti 'be'a gã i ja ua ja ra ximhäi, 'bε hin da dñ'a ra temazai.

26 Nε nu'a gãtho to'o i pεs' rá sä nanguecã nε nangue mam hmangã, nεcã hín ga εmbi ma t'uhni ε 'bε bá εcã ua nε gan 'yohe yú hoga m'behni Oja mahεts'i, nε din jagã rá ts'edi Oja ma Ta, nugã ngue dán jã'igã ua ja ra ximhäi. 27 Pε majuañi dí xi ahε, 'bεcua 'da hin da nu ran dãte asta gue'bε go di dε'mi di manda rá ts'edi Oja ua ja ra ximhäi.

Ra Jesús 'dan'yo bε í nεqui bε ja ra t'øhø

28 Mbe ná hyãto pa bεya, ra Jesús bi mbähã bε ja n'da ra nyuni ra Pedro, ra Jacobo nε ra Xuua, ngue din yaui Oja. 29 Nε nu'ε'ε min yaui Oja a ra Jesús, 'dan'yo bε í nεqui a rá hmi nε nu rá pahni εmme xεn t'axi, di fεxni a. 30 Nε 'bex bi nεqui bε ra Moisés nε ra Elías bin yañε ra Jesús, mi 'bεh

maya'bε ε. 31 Nε bi hyãrpε n'da ran nεqui hapε mi 'bã ε. Nε nu'ε bi mamhbε 'be'a da t'ørpa 'bε bi tho bε Jerusalén a ra Jesús. 32 Pε nu'a ra Pedro nε'ε min 'yohε bi zãh ra t'ãha ε, pε nu'ε'ε min nuhu bi nu di hyãrpε n'da ran nεqui bε 'bäh ra Jesús nε ra Moisés nε ra Elías. 33 Nε nu'ε'ε ma guerpε da mba ra Moisés nε ra Elías, nu ra Pedro bi 'yεna:

—Ma Hmu i, εmme xεn ho ngue dí 'bεhmbε ua ya, ga høcãhe hyu yε t'ungu, 'da'a n'da ni mbetihε. Nu'i, nε ra Moisés nε ra Elías, bi 'yεna.

Pε him mim bεn'a mi man'a. 34 Nε nu'ε'ε mi 'yεn'a ra Pedro, 'bex bá cã n'da ra güi bi go'ma ra Moisés nε ra Elías, nε εmme bin su'ε yú xadi ra Jesús. 35 Nε bi t'ørpε n'da ra nde bε ja ra güi ngue bi 'yεna:

—Nuna ma ts'unt'ε dadí huεcã na, dami 'yøhmbε 'be'a i man na, bi 'yεn'a ra nde.

36 Nε nu'ε'ε mi gua'a bi man'a ra nde bε ja ra güi, nu yε xãdi bi nu 'bãε bε ra Jesús. Nε nu'ε yε xãdi, njom bi xi'ε 'be'a bi nu'ε.

Ra Jesús bi hoc'a n'da ra t'uhni min 'youi ra zĩthu

37 Nu'ε'ε mi hyax bεya, bi gapε ja ra nyuni ra Jesús nε'ε hyu yú xãdi min 'yohε. Nε xεn ngu yε jã'i bin c'athε ra Jesús. 38 Nu n'da ran 'yohε nts'edi bi mbafi:

—Xãnbate i, nurqui ts'ε ma ts'unt'ε nguetho hønna zε n'datho dí si. 39 Nε ja'bε im bent ra zĩthu nε εmme di εnba a, i tεxa hai, nε εmme mbafi, nε di fet rá jã'i, nε i soh yε

fugui. Ne zai di ja bu ra zithu.
 40 Ne da xi'u ni xadi di hoqui,
 pe nu'u him bi za bi hoqui, bi
 'yɛn'a ran 'yohu.

41 Nu ra Jesus bi 'yɛmp'u:

—Nu'ahu guexta'a hin
 guɪ ɛc'yɛihɛ 'be'a di xi ahɛ.
 Ham'mi pa ngue ga tɔp'a tho-
 hohɛ ngue gui 'yɛc'yɛigahɛ.

Ne xɔ bi 'yɛmp'a ran 'yohu
 buya:

—Bá si ua ni ts'unt'u.

42 Ne nu'bu bá si ra ts'unt'u,
 bi bent mahɔn'a a ra zithu, bi
 dexa häi ne nts'ɛdi bi unbi. Pe
 nu'a ra Jesus bi xi'a ra zithu
 da bɔni, ne bi hoc'a ra ts'unt'u
 buya. Bi xi'a rá ta da zix buya.

43 Ne gátho yɛ ja'i bi hyonya
 thoho a rá ts'ɛdi Oja.

*Ra Jesus bi ma mahɔn'a rán
 dɔte*

Ne guexta'a i ya u yɛ ja'i ne
 i ma 'be'a gátho i ɔt'a ra Jesus.
 Nu ra Jesus buya, bi 'yɛmp'u
 yú xadi:

44 —Dami 'yɔhmbɛ xɛn ho a
 di xi ahɛ ya, nugá ngue dán
 ja'igá ua ja ra ximhäi, da mba
 ma dägá bu 'bɛh yɛ ts'om'bäi,
 bi 'yɛmbi.

45 Pe nu'u yú xadi him mi
 paɔi 'be'a nam bɔn'a i man'a
 ra Jesus, nguetho Oja hin
 ní japi da ba'u, ne bi zu da
 'yän'na ra Jesus 'be'a nam
 bɔn'a bi man'a.

*Ra Jesus bi 'yut yú xadi
 nda'a dim 'bet'o*

46 Nu'u yú xadi bin junzehe u
 nangue'a to'o dim 'bet'o. 47 Ne
 nu'a ra Jesus mi paɔi 'be'a
 mim bɛn u, ne bá si n'da ra
 t'uhni bi mbämp'u i 'bäi, 48 bi
 'yɛmp'u yú xadi:

—Hɔnt'a go to'o da zi-
 manho n'da ra t'uhni tengu
 na ngue i ɛc'yɛigui, nɛcä bi
 zimanhog 'bu ya bi 'yɔt'a. Ne
 to'o bi zimanhogä nam bɔni
 bi zimanho ma Ta. Ne nu'a
 to'o i ɔt'e ngue nte di muui,
 gue'a dim 'bet'o a, bi 'yɛn'a ra
 Jesus.

*Nu'u hingui sɛjɛ, ma
 amigohɛ u, bi 'yɛn'a ra Jesus*

49 Nu ra Xuua buya bi xi'a ra
 Jesus, bi 'yɛmbi:

—Nugähe dá nuhe n'da ran
 'yohu bi ndɔn'na ni thuhu 'bu
 mi hyɔn'a thi yɛ zithu, ne dá
 hecuahe nguetho him man
 'yogähe a ran 'yohu.

50 Pe nu'a ra Jesus bi 'yɛmbi:

—Nde'bu hin xquɪ hecuahe,
 nguetho nu'u hingui sɛjɛ ma
 amigohɛ u, bi 'yɛmbi.

*Nu ra Jesus bi dɔmhyɔ ra
 Jacobo ne ra Xuua*

51 Ne ya mi ts'utho da zɔn ra
 pa da mba mahɛts'i ra Jesus.
 Ne bi nde bi mba bu Jerusalén,
 madague i paɔi da mba ma
 unbi bu. 52 Nu'bu mi mba bu
 'yu, bi xifi da tho'u 'da yú xadi,
 da hyonbi hapɛ din säya. Ne
 nu'u yú xadi buya, bi yɛrpɛ
 ja n'da ra hnini bu ra xɛqui
 Samaria. 53 Pe nu yɛ ja'i bu
 hinguin ndepe din säya bu'a
 ra Jesus, nguetho him bi nu-
 manho ngue ní mba ba nu ra
 dɔmpeti bu Jerusalén. 54 Ne nu
 ra Jacobo ne ra Xuua ɛmme
 bin cue 'be'a bi man yɛ ja'i bu
 buya. Ne bi 'yɛmp'a ra Jesus:

—Ha guɪn nde ngue ga
 mandagä'be ra sibi ba çah
 mahɛts'i, ne din zɔ'u gátho
 'bɛcua, bi 'yɛn'u.

10

⁵⁵ Pε nu ra Jesús bi dāmhya
 ɱ yú xādi bɣya, gue hingui ho
 a im bɛn'a. ⁵⁶ Nε bi thopɱ
 man'da ra hnini bɣya.

*Hyu yɱn 'yohɱ ɛna da
 den'na ra Jesús*

⁵⁷ Nε nu'bɱ mi 'yo bɱ 'yu ra
 Jesús bi 'yɛn'a n'da ran 'yohɱ:

—Ma Hmu i, nugä ga tɛn'ni
 i hɔnbɱ go hapɱ guí mba, bi
 'yɛmbi.

⁵⁸ Nu ra Jesús bi 'yɛmp'a:

—Nu yɱ haho i ja yú oi bɱ
 ja yɱ hyädo, nε yɱ doja i ja
 hapɱ din säya ɱ, pε nugä ngue
 dán ja'igä ua ja ra ximhäi, hin
 hapɱ i jase ma oigä ua, bi
 'yɛmbi.

⁵⁹ Nu ra Jesús bɣya, bi
 'yɛmp'a man'da ran 'yohɱ:

—Dami tɛngui, bi 'yɛmbi.

Pε nu'a ran 'yohɱ bi 'yɛm
 bɣya:

—Grá Hmu, 'bε ga äcä ma ta
 'bɱ bi du.

⁶⁰ Nu ra Jesús bi 'yɛmbi:

—Pε gue'ɱ hingui ja ra te
 ma'da'yo, da 'yä'ɱ xɔn du. Pε
 nu'i gui tɛngui, gui xih yɱ ja'i
 'bɛpɱ ní manda rá ts'edi Ojä.

⁶¹ Xø man'da ran 'yohɱ bi
 'yɛmp'a ra Jesús:

—Ma Hmu i, dín nde ga
 tɛn'ni i, pε 'bε ga mbagä bɱ ma
 ngu dan 'yɛ'be ma ta nε ma
 mbe.

⁶² Pε nu ra Jesús bi 'yɛmbi:

—Gätho to'o ɛna da dɛngui
 nε im bɛn'a bi zogui, hing yán
 sähɱ bɱ di manda rá ts'edi Ojä
 ɱ. Nu'a i øt'ɱ tengu øt'a n'da
 ran 'yohɱ 'bɱ i hɛnhäi nε in
 yɛh rá xɱthä, hingui uɛntho
 yú the i hɛqui.

*Ra Jesús bi mbɛn'dɱ hyäte
 ma'det'a bɱ ja yɱ hnini*

¹ Nubɣya nu'a ra Jesús bi
 huan'dɱ hyäte ma 'det'a yú
 xādi nε bi mbɛhni 'da'i yoho
 bɱ ja yɱ hnini guɛpɱ da those
 ra Jesús. ² Nε bi 'yɛmbi:

—Tenguthoho 'bɱ ya xø
 'yo't'a n'da ra huähi, pε zɱ
 yonjä'i tho ɱ yɱ xofo, xɱn ngu
 ɱ yɱ jä'i da 'yɛc'yɛi, pε go zɱ
 yoho thoho ɱ da xifi. Dami
 'yäfɱ Ojä ra Hmu ba penh
 mi'da yɱ mbɛfi da xih yɱ jä'i
 da 'yɛc'yɛi.

³ 'Bex gui mbähä ya, nε
 nugä dí pɛn'nahɱ tengu'ɱ yɱ
 dɛ'yo 'bɱ da mba bɱ 'bɱh
 yɱ zate. ⁴ Nε o guí hɱx
 ní mbɛtihɱ, xín ní buxahɱ,
 xín gui cɱxhɱ ná yopare ní
 thɱxfanihɱ, gui mbäthohɱ nε
 hinga nya'a gui zɛnguahɱ yɱ
 jä'i bɱ 'yu.

⁵ Nε nu'bɱ guí cɱthɱ bɱ ja
 n'da ra ngu ngue di säya ahɱ
 a ra mɛngu bɱ, gui zɛnguahɱ,
 nε gui 'yäfɱ Ojä da 'yɛnspa
 rán jäpi a ra mɛngu bɱ. ⁶ Nε
 nu'bɱ in nde rán jäpi Ojä a
 ra mɛngu bɱ, da gohmi a rán
 jäpi Ojä 'bɱ, pε nu'bɱ hinguin
 nde, nte da gohmi 'bɱ. ⁷ Nε
 nu'bɱ gá sɔmhɱ bɱ ja n'da
 ra hnini, gam 'bɱhmbɱ bɱ
 hapɱ rá mbɱdi da mba ma
 säya ahɱ. Hin gui päpɱ gam
 'bɱhmbɱ. Nε gui sihɱ 'bɛ'a
 gätho din 'da ahɱ, nε hin gui
 pɛs' ní sä gui sihɱ nguetho
 gue'a guí tɱhmbɱ a ngue guí
 xihmbɱ rá m hman Ojä ɱ. Nε
 njo'o n'da ra mbɛfi ngue hin
 da mba njut'i. ⁸ Nε hɔnt'a go

má hnini nguep_u da ts'in ah_u,
gui sih_u 'bε'a gätho di 'da ah_u
y_u ja'i.

⁹ Nε gui hoc'_u y_un zäman'_u
i 'b_up_u, nε gui xihmb_u y_u ja'i
ngue mi ts'utho di manda rá
ts'edi Oj_u ua. ¹⁰ Pε hont'a go
nda'a má hnini gui c_uth_u, nε
nu'b_u hin da zin ah_u y_u ja'i b_u,
gan 'yoh_u b_u ja ra hnini, nε
gui 'yεmf_u y_u ja'i: ¹¹ “Nugähe
dí huac ma guahe ra fonthäi
ua ja ni hninih_u, ra hmεpya
ngue ga sogahe ua. Pε gui
p_uhmb_u εna xti manda maha
ua rá ts'edi Oj_u,” gui 'yεmf_u _u.
¹² Nε dí xi ah_u, nu'b_u bi z_un
ra pa ran ju_unbi, man'da x_un
_u tho ran _unbi da nu'_u, xinda
gue'_u mi 'b_up_u ja ra hnini
Sodoma, bi 'yεn'a ra Jesús 'b_u
mi 'yεmp'_u y_u xädi.

*Da ts'änba rá muui y_u
ts'oqui _u him bi 'yεc'yei ra Jesús*

¹³ Í hu_uhi gätho ah_u gui
'b_uhmb_u b_u ja ra hnini
Corazín, nε gätho ah_u gui
'b_uhmb_u b_u ja ra hnini
Betsaida, nguetho ya gá nuh_u
y_un t'ot'e nuixte dá ot'ä nε hin
gá p_uh nin 'yomf_unih_u. Nu
y_u ja'i mi 'b_up_u ja ra hnini
Sidón nε'_u mi 'b_up_u ja ra hnini
Tiro, nu'b_u xtá nu'_u y_un t'ot'e
nuixte gá nuh_u ya, xti p_uh
y_un 'yomf_uni _u, nε xtá hye
y_u pahni tengu y_u 'd_uz_u nε
xtá 'y_ux y_u 'bospi y_u ja'i, ra
hmεpya ngue εmme tu y_u
mb_ui nangue y_u ts'oqui _u.
¹⁴ Nε nu'a ra pa rán ju_unbi Oj_u,
nu ah_u man'da da zän'nah_u
ran _unbi xinda gue'_u mi
'b_up_u ja ra hnini Tiro nεp_u
ja ra hnini Sidón. ¹⁵ Nε ah_u

gui 'b_uhmb_u b_u ja ra hnini
Capernaum, gnín 'yεxh_u a
ngue gui εmh_u gui s_umhb_u
b_u mahεts'i, pε hin'na, pε
guep_u ja ran _unbi mazai gui
mbähä, bi 'yεn'a ra Jesús.

¹⁶ Nε bi 'yεmp'_u y_u xädi
b_uya:

—Nu'_u i øh ni ndeh_u,
tengu'b_u ma ndesεgä bi 'yø'_u.
Nu'_u to'o hin da zin ah_u tengu
tho'b_u him bi zingä'_u, nε nu'_u
him bi zingä, xím bi zin'a ma
Ta bá pεngä, bi 'yεn'a ra Jesús.

*Bá penc'_u hyate ma 'det'a xí
mben'na ra Jesús*

¹⁷ Nu'b_u mambá penc'_u
hyate ma'det'a y_u xädi a ra
Jesús b_u bi mbehni, εmme bin
johya _u. Nε bi 'yεmp'_u:

—Grá Hmu, hinga hont'_u
y_un zäman'_u dá hoje pε nε'_u
y_u zithu dá hømhb_u thi 'b_u má
ndømhb_u ni thuhu, bi 'yεmbi.

¹⁸ Nu ra Jesús bi 'yεmp'_u
b_uya:

—Dá nugä rá hmu y_u zithu
'b_u gmí t_uf_u, bi mba häi tengu
ra huεi 'b_u x_un gai, bi 'yεna,
nε ya dá 'da ah_u ra ts'edi gui
t_uf_u rá ts'edi man s_uih_u. ¹⁹ Pε
madague gui nes'h_u y_u poz_u
b_u gui thohmb_u, nε y_u mboz_u,
pε nte da ja ah_u. ²⁰ Pε hin
gan johyah_u ngue bi zä gui
hømhb_u thi y_u zithu, pε nu'a
gdín johyah_u ngue bi zin ah_u
Oj_u nε bi hyux ni thuhuh_u b_u
mahεts'i, bi 'yεn'a ra Jesús 'b_u
mi 'yεmp'_u y_u xädi.

Bin johya ra Jesús

²¹ Nub_uya nu rá Hogand_uhi
Oj_u bi japi εmme di johya ra
Jesús, nε bi 'yεna:

—Dí ε'ts'a i nguetho gá japi bi ba'a ni ts'edi u i hon'i, tengu yu t'uhni ngue hin te i pa'di, ne hinga gue'u im bense ja yán 'yomfēnise gá japi bi ba'u. Ne gue'a gá 'yot'e ma Oja i, ngue gue'a gá numanhose guí øt'e, bi 'yēmp'a Oja.

²² Ne man'da bi man ra Jesús, bi 'yēna:

—Gätho i ja a ma Ta bi 'daqui. Ne hōnse ma Ta i pa'cä xun ho ngue rá Ts'unt'ugä, ne hōnsegä rá Ts'unt'ugä dí pa'cä xun ho a ma Ta, ne'u to'o ga japi da ba'a, bi 'yēn'a ra Jesús.

²³ Ne bi 'yēmp'u yá xädi:

—Gan johyah u ngue guín nuh u a dí øt'ä ya. ²⁴ Majuani dí xi ah u, xun ngu yá pōngahya Oja ne xun ngu yu ts'ut'abi mi 'bui, mi nde da nu'a guín nuh u ya, ne da 'yø'a guí øhmbu ya, pe him bi zä, bi 'yēmp'u yá xädi ra Jesús.

Rán t'uti a ran 'yoh u bi huεc rá mijq'ui

²⁵ Ne bi zøm bu 'buh ra Jesús n'da ra xänbate nijä, im bēni da zä'a ra Jesús, ne bi 'yänni:

—Xänbate i, 'be'a sä ga øt'ä n'dahma din jagä ra te mazai, bi 'yēna.

²⁶ —Be'a mam bu ja yán t'ēdi ra Moisés, bi 'yēn'a ra Jesús.

²⁷ Nu'a ra xänbate nijä bi 'yēna:

—I mam bu: “Gam bēmhb u Oja ra Hmu ngue gätho ma mbuih u ne gätho ma teh u, ne gätho ma ts'edih u, ne gätho man 'yomfēnih u, ne ga huεc ma mijq'ih u tengu bu nan

huεc zehēh u,” i εn rán t'ēdi Oja, bi 'yēn'a ra xänbate nijä.

²⁸ Bi da'a ra Jesús buya:

—Majuani guí ma. Nuya gui 'yøt'u ne din ja'a ra te mazai, bi 'yēmbi.

²⁹ Nu ra xänbate nijä mi pa'pu mbo rá mbui ngue hinga gue'a mí øt'e, ne bi 'yēmthoho:

—Pe to'o ma mijq'i'be ga huεcä, bi 'yēn'a.

³⁰ Ne nu'a ra Jesús bi xi'a n'da ran t'uti ne bi 'yēmbi:

—Nu n'da ran 'yoh u mi 'yo bu ja ra 'yu, bí nexp u Njerusalén ní mba bu Jericó. Ne nu'a 'da yu be bi gorpa'yu ne bi unba'a ran 'yoh u, ne gätho u yá pahni mi he bi ga'spi ne'a rá mbeti. Ne bi zopu nden'yu a ran 'yoh u buya, εna da du. ³¹ Ne bi thopu n'da ra mbäjä, ne bi nu'a ran 'yoh u 'bem bu pe bi mbächthoho.

³² Ne'a man'da ran 'yoh u, ra mbe'fi bu ra nijä a, bi thopu, bi nu'a ran 'yoh u 'bem bu, ne'a bi mbächthoho tengu bi 'yøt' ra mbäjä. ³³ Pe nu'a n'da ran 'yoh u, ra mēngu Samaria, 'bu mi thopu buya, bi nu mi 'bem bu a ran 'yoh u, ne bi huεc'a. ³⁴ Ne bi xispa ra aceite ne ra vino bu xí ts'erbi, ne bi mbantpa ra 'bøt'e. Ne bi 'yēxa rá fani buya, bi zixpu ja n'da ra ngun'oi ne bi jamansu'a.

³⁵ Ne nu'bu mi hyats'i, bi thopu ní mba, ne bi zocpi ts'u ra mbeti a ra mēngu bu, ne bi xifi di jamansu'a ran 'yoh u, ne da gurpa rá gasto 'bu hin dí gua'a 'bu bá peng bu ní mba, bi 'yēn'a ra Jesús 'bu mi man ran t'uti.

36 Nubəya bi 'yän'na ra xänbate nijä:

—Xiya, nda'a nín 'yohə bi 'yørpa ran huɛcate rá mijä'iui.

Bi də'a ra xänbate nijä:

37 —Nu'a bi mbäts'i.

Nu ra Jesús bi 'yɛmp'a bəya:

—Ní mba din jabə gui 'yørpa ni mijä'ihə, bi 'yɛmbi.

Ra Jesús bi mba bá nu'a ra Marta ne ra María

38 Ra Jesús ne'ə yá xädi mi 'yo bə ja ra 'yu ní mba bə ja ra hnini Jerusalén, ne bi zəm bə ja n'da ra hnini guepə 'bə'a n'da ra xisu í Marta a. Ne nu'a ra Marta bi xi'ə din säya bə ja rá ngu. 39 Ne mi 'bupə n'da rá juhué í María. Nu'a mi hupə i yə ra Jesús, bi 'yø'a bi man'a.

40 Pɛ nu'a ra Marta, xən ngu ra 'bɛfi i øt'e. Ne bi 'yɛmp'a ra Jesús:

—Ma Hmu'i, ha hin gui ərpa ra güenda 'bɛ'a øt' ma cu, nde'bə gui xifi di zɛqui, bi 'yɛmbi.

41 Nu ra Jesús bi dät'a:

—Ma zə Marta, ɛmmə guím bɛn'a ni 'bɛfi. 42 Pɛ n'datho a mahyoni xən ho, ne gue'a bi huan'na ra María, ne njon di 'uecpa'a mam hmangä i øde, bi 'yɛn'a ra Jesús.

11

Ra Jesús bi xänba yá xädi din yəhə Ojə

1 N'da ra pa bi 'ue'a ra Jesús ne bin yəui Ojə. Ne nu'bə mi gua'a bin yəui Ojə, n'da rá xädi bi 'yɛmbi:

—Ma Hmu'i, dami xängahe dan yəhe Ojə tengu thoho ra Xuua bi xänba yá xädi.

2 Nu ra Jesús bi 'yɛna:

—Ngubə gui mamhbə 'bə gui yəhə Ojə:

Ma Ta ahe,

Da hnumansu ni thuhu

Ne dín ndehe din ja ua n'dihi ni ts'ɛdi ngue di manda ua.

3 Ne dami 'daje ra hmɛ dí homhbe ra pa i ja bə ya.

4 Dami punga ma ts'oquihe tengu thoho bə na punbahe ɛ i ørcahe ran ts'o.

O gui hɛgähe da daje ran ts'o, pɛ dami yənje nangue ran ts'o, gui 'yɛmhə, bi 'yɛn'a ra Jesús.

5 Ne xø bi xih man'da ran t'uti ɛ, bi 'yɛna:

—Xi'bə n'da ran 'yohə xti mba bə rá ngu n'da rá amigo, made ra xui, ne xtá 'yɛmbi:

“Hmiqui ts'ə hyun thuhmɛ,

6 nguetho nu'a n'da ma amigo ja bi zəm bə ja ma ngu, ne hin'yə 'bɛ'a ga unni da zi,” xtá 'yɛmbi. 7 Ne xi'bə xtá 'yɛmp thoho:

“Yo gadí paqui, nguetho ya án thə'ti ma ngu ne ya dá ohmbe gätho

ma t'əhni, ne hingui sä ga ndants'i ngue ga 'da'i,” xtá 'yɛntho. 8 'Bɛ'a hmaha xtá 'yøt'a ran 'yohə 'bə.

Nu'bə hingui pɛs' rá sä di thoqui da 'yäpi, ne guehma da ndants'a

rá amigo ne di un'na bi 'yädi, bi 'yɛn'a ra Jesús. 9 In ja bə 'bə gui yəhə Ojə, gui thoqui

gui 'yäfə ne sä thocua thoho gui hyəmhə. Thocua thoho gui hyomhbə ne thocua thoho

da zä gui tɪmhə. Thocua thoho guin zohmbə ne Ojə da xoc'ahə. 10 Nguetho gätho to'o

da 'yädi da hyäni, ne gätho to'o da hyoni, da dïni, ne gätho to'o da zofo da xocpi, bi 'yëna.

11-13 Ne nu ah_u madague gyú ts'om'bäih_u, xinga n'da ah_u gadí unhd_u ra poz_u ni t'uhnih_u 'b_u i ä ah_u ra huä, ne xing ra mboz_u gadí unhd_u 'b_u i ä'ah_u ra do'öni, pe hont'a x_un ho gadí un ni t'uhnih_u. Ha maguet'a Ojä ma Tah_u 'b_upu mahëts'i ngue him ba pen'nah_u rá Hogandähi 'b_u guí äfa a, bi 'yëna' a ra Jesús.

Bi t'ëmp'a ra Jesús in 'youi ra zïthu

14 Ne mi 'b_upu n'da ran 'yoh_u hingui sä din yä, nguetho madi goreba ra zïthu. Ne nu ra Jesús bi hyön'a thi ra zïthu ne bin yä ran 'yoh_u b_uya. Nu y_u jä'i ëmme bi hyonya thoho. 15 Pe nu'ä 'da bi 'yëna:

—Nuna ran 'yoh_u sä i hön'a thi y_u zïthu, nguetho gue'a rá hmu y_u zïthu bi un rán t'ëdi na, sä ën'ä 'da.

16 Ne nu'ä mi'da bi zä ra Jesús 'b_u ya majuäni Ojä bi un rá ts'ëdi, ne bi 'yäp ra hmëpya mahëts'i. 17 Pe nu ra Jesús mi päp_u yän 'yomfëni n'da ngu n'da'ä ne bi 'yëmp'ä:

—Nu'b_u din heczeh_u y_u jä'i 'b_upu ja n'da ra hnini, ne ba ëh yän s_uih_u, hin da zä din tunhd_u yän s_uih_u 'b_u. Da mba ma juadi ä. Ne ngutho ä 'b_upu ja n'da ra ngu, 'b_u din s_usë ä dim 'bëdi. 18 Ne ngutho rá ts'ëdi ra zïthu, ha da zä din s_usë ä ngue di 'bëh yú ts'ëdi, ne sä guí ëmh_u, ngue'a rá ts'ëdi ra zïthu a ná hön'a thi y_u zïthu

ä. 19 'Bë'a ni ts'ëdi guí ëmh_u i ja ni xädih_u 'b_u i hön'a thi y_u zïthu. Guesë'ä i ut ah_u ngue him majuäni guím mamh_u. 20 Nugä dí hön'a thi y_u zïthu nangue rá ts'ëdi Ojä, gue'a ctí pähmb_u ngue ya di manda rá ts'ëdi Ojä ua guí 'b_uhmb_u, bi 'yëna' a ra Jesús.

21 Ne man'da ran t'uti bi ma, ne bi 'yëna:

—Nu'b_u 'b_u'a n'da i ja rá ts'ëdi ne i ja 'bë'a däm fädi x_un ho b_u ja rá ngu, hin te da ja. 22 Pe nu'b_u da zöm b_u n'da ngue man'da i ja rá ts'ëdi ne da däpi, da hyänba a nám fädi ne da duspi 'bë'a gätho i ja b_u ja rá ngu b_uya.

23 Nu'a to'o hinga 'da'ingu dí mam'be, man s_ui'be a. Ne nu'a to'o hingui øt' ma 'bëfi, di japi dim 'bë'ä mi'da.

Rán t'uti ra zïthu bá peng b_u ja rá mb_ui n'da ra jä'i

24 Ne man'da ran t'uti bi ma, bi 'yëna:

—Nu'b_u bi böm b_u ja rá mb_ui n'da ra jä'i ra zïthu, bin 'yo b_u ja ra 'yonhäi, bi hyoni hap_u sä dim 'b_ui, ne nu'b_u him bi dïni, bi bënse ba peng mahön'a hap_u mi 'b_ui. 25 Ne nu'b_u mi zöm b_u, bi nu njongui 'b_upu, ne ma hoqui x_un ho. 26 Ne nub_uya, bi mba bá hom mi yoto y_u zïthu man'da x_un ts'o xinda guesë'a bin honte, ne gätho bim 'b_uhmb_u b_u. Ne nu'a ra jä'i b_uya, bi gohi man'da x_un ts'o xinda gue'b_u mi 'b_upu n'datho ra zïthu, bi 'yëna' a ra Jesús 'b_u mi man ran t'uti. Din

ja b_u u hinga gätho rá mbúi i éC'yéi.

Ran japi majuani

²⁷ Gätho na yá ra Jesús ne bi da'a n'da ra xisu, bi 'yèna:

—Majapi'a ra xisu bi te'e, bi 'yèmbi.

²⁸ Pè nu ra Jesús b_uya bi 'yèmp'a:

—Pè ne'è man'da majapi gätho to'o i øh rám hman Oja ne i øt'a gätho i mam b_u, bi 'yèmbi.

Y_u ts'om'bäi bi 'yäh y_u hmèpya mahèts'i

²⁹ Bi munts'è y_u ja'i b_u 'bäh ra Jesús, ne nu ra Jesús bi xi'è man'da ram hma, ne bi 'yèmp'è:

—Nu'ah_u guí 'bèhmb_u y_u pa ja b_u ya, gyá ts'om'bäih_u, guí äj_u ra hmèpya mahèts'i, pè hin te ma hmèpya da t'ut'ah_u, pè hønt'a n'da ra hmèpya da t'ut'ah_u tengu bi 'yøt'a ra Jonás. ³⁰ Ne gue'a ra hmèpya bi 'yøt' ra Jonás, bi bäh y_u ja'i b_u ja ra hnini Nínive majuani Oja bí mbèhn'na. Ngutho ah_u, sä guí pähmb_u majuani bá pèngä Oja 'b_u gá nuh_u 'bè'a din jacä, nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, bi 'yèna. ³¹ Ne dí xi ah_u, nu'a ra xisu min ts'ut'abi b_u Sur, 'dat'a guí ndans'h_u a 'b_u bin ja ran juanbi 'b_u ran zegui. Ne da 'yut'ah_u ngue i ja ni ts'oquih_u. Nguetho nu'a yatho bá èhe ngue mín nde da 'yø'a bi man'a ra ts'ut'abi Salomón nangue rán 'yomfèni bi und Oja, pè nu ah_u, hin guín nde guí 'yøhmb_u a dí mangä ngue dí 'bèhmb_u

ua. Pè nugä man'da i ja rá ts'edi mam hmangä xinda gue ra Salomón, bi 'yè'n'a ra Jesús.

³² Ne xø bi 'yèna:

—Ne'è mi 'bèp_u ja ra hnini Nínive 'dat'a guí ndans'h_u u 'b_u bin ja ran juanbi 'b_u ran zegui, ne da 'yut'ah_u ngue i ja ni ts'oquih_u, nguetho nu'è 'bèx bi päh yá mbúi 'b_u mí 'yø'a bi man'a ra Jonás, pè nu ah_u, xø hin guín nde guí päh ni mbüh_u nangue ni ts'oquih_u. Ne nugä, man'da x_un hèts'i mam hmangä xinda gue ra Jonás, bi 'yè'n'a ra Jesús.

Nu'a dá pähmb_u rán nequi Oja

³³ Ne xø bi 'yè'n'a ra Jesús:

—Pè njon di søc'a n'da ra sibi ngue da go'mi, uague di cøt' p_u ja ra huada. Pè i tixp_u ja ra mbøxasibi, ndepe di yot'i gätho to'o ba èhe. ³⁴ Gue'a ni däh_u di ja ah_u guí hyanth_u ran nequi. Nu'b_u x_un ho ni däh_u, guí hanth_u x_un ho ran nequi, ne nu'b_u hingui ho ni däh_u, x_um 'bèxuiho b_u guí hanth_u. ³⁵ Ne ngutho ni mbüh_u di ja ah_u guí pähmb_u rán nequi Oja. Nu'b_u i hon ni mbüh_u rán ho Oja, i ja ah_u ran nequi 'b_u, nu'b_u hin'na, sä guí èmh_u i ja ah_u ran nequi, pè hønt'a ra 'bèxui i ja ah_u. ³⁶ Nguetho hønt'b_u guín ndeh_u b_u ni mbüh_u, di 'uec'ah_u ra 'bèxui a Oja ne di 'da ah_u rán nequi, ne nub_uya guí 'yøth_u tengu'b_u gyá sibih_u ne guí 'yuth_u mi'da rá 'yu Oja,

tengu ra nyot'i di yorp_u ní mba n'da, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Nura Jesús bi xi'uh yuh fariseo ne yuh xänbate nijä maxøts'e thoho iyä'uh

37 Nɛ nu'b_u mi gua'a man ra Jesús, n'da ra fariseo bi xih ná ts'ihmɛ a ra Jesús, nɛ bi mba bin sihmeh_u. 38 Nɛ nu ra fariseo bi nu him bin x_u'yɛ ra Jesús, tengu i man yún t'ɛdizehɛ yuh fariseo, nɛ bi hyonya thoho. 39 Pɛ nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'a:

—Nu ah_u gyú fariseoh_u, guí peth_u x_un ho ni jä'ih_u, pɛ guexta'a x_un ts'o ni mbuih_u. Hønt'a ran ts'iyate guím bɛmh_u, gyú ts'om'bäi thohoh_u. 40 Xøgue, x_um mɛ tho ni mbuih_u. Nu Ojä i pädi 'bɛ'a gadí jaf_u ni jä'ih_u, pɛ nɛ'a ni mbuih_u i pädi 'bɛ'a im bɛni, nguetho Ojä gätho bi zän'd_u, bi 'yɛna. 41 Pɛ nu'b_u gui huɛɔ ni mijä'ih_u nɛ gui fäxh_u, da fah p_uya mahoqui ni mbuih_u.

42 Í huɛhi maha ah_u, gy_u fariseoh_u, nguetho guí haxh_u b_u ja ra nijä a ná 'det'a yú 'yɛthi y_u tuh_u bi bøxp_u ja ni huahih_u, pɛ go hin gá 'yøth_u a man'da in nde Ojä ngue 'da xquín numanhoh_u ni mijä'ih_u nɛ xquí huɛj_u u. Guehya nde'b_u man'da gui 'yøth_u, madague'b_u gui thoqui gui 'yøth_u u mi'da. 43 Huɛhi maha ah_u, gyú fariseoh_u, ɛmmɛ guí homhb_u ngue da hnumansu ah_u b_u ja ra nijä, nɛ gadí hoh_u y_un zengua 'b_u guí 'yoh_u b_u ja ra täi. 44 Í huɛhi maha ah_u, nu'ah_u tenguthoho n'da ran 'yägüi hingam fädi, nɛ nu'a

da thop_u hin da badi o b_u x_u 'ya. Ngutho ah_u, im bɛn y_u jä'i ngue x_un ho ah_u, pɛ him majuani.

45 Nɛ mi 'bup_u n'da ra xänbate nijä, nɛ bi 'yɛna:

—Nu'i grá Jesús, gra xänbate i, ɛmmɛ gadí unga ma mbuihe a gá ma, bi 'yɛmbi.

46 Bi dät'a ra Jesús:

—Nɛ ah_u, gy_u xänbateh_u, í huɛhi maha ah_u, nguetho ɛmmɛ x_un hɛi a gá hyuspah_u yún t'ɛdi ra Moisés ngue guí xihmb_u y_u jä'i da 'yøt'e, pɛ nuse ah_u xingui ts'ü guí øth_u a guí xihmb_u da 'yøt'ü.

47 Í huɛhi maha ah_u, guí hocpah_u yú jädon'yägüi u yú pøngahyä Ojä bi hyo'ü nim bombøtah_u, ngue guí nde da 'yɛn'ah_u y_u jä'i x_un ho ah_u. 48 Pɛ gue'a gní 'yuhmb_u ngue guín numanhoh_u yún t'øt'e u nim bombøtah_u, bi hyo'ü yú pøngahyä Ojä nɛ go gadí hocpah_u yú jädon'yägüi bi 'yo u.

49 Pɛ nu Ojä i pädi 'bɛ'a gätho din ja, janangue'a bi 'yɛna: “Ga pɛhdä u ma pøngahyä, nɛ'ü mi'da da mam mam hmangä. Nu'ü 'da da tho, nɛ nu'ü 'da da t'ɛthoho,” bi 'yɛn Ojä. 50 Janangue'a gue'a ctí nuh_u rán ts'ɛmbi Ojä nangue gätho yú pøngahyä Ojä nɛ yám 'behni bi mba ntho gue'b_u go rá mbädi ra ximhäi. 51 Nu rá mbädi ra Abel bi tho asta gue'b_u nɛ'a ra Zacarías bi tho b_u mbo ra dänijä, tengu thoho 'b_u ni ts'oquih_u a gätho í tho'ü yú pøngahyä Ojä, nɛ gue'a dí un'nah_u a.

52 Í huęhi maha ah_u gyú xänbath_u, guí pąhmb_u 'be'a nam bön'a rá hman Oj_ą pę hinga gue'a guí xänbah_u y_u j_ą'i. Him majua_{ni} guí tēnhd_u a nę hín gadi jaf_u da den'd_u in nde da dēnni, bi 'yęn'a ra Jesús. 53-54 Nę bi bōm b_u ra Jesús b_uya. Pę nu y_u xänbate nij_ą nę y_u fariseo ęmme bin cue, nę xō bi d_u'mi ęmme bi 'yän y_un t'änni, ngue i honi 'ber_u d_i y_ąp'a ra Jesús.

12

Ra Jesús bi ma 'be'a din ja to'o i mam maxōts'e thoho

1 Nę bim peti b_u 'b_uh ra Jesús x_un ngu y_u j_ą'i, nę ęmme din tōnthoho. Nu ra Jesús bi 'yęmp'_u y_u xādi:

—Gam fāhmb_u nangue y_u ixi y_u fariseo ngue hin gui tēnbah_u y_un t'ōt'e, ęna x_un ho b_u na hnu _u pę n'dan'yo thoho im bęn y_u mb_ui. 2 Hin gui 'yōth_u tengu'_u nguetho gātho 'be'a im bęm b_u mbo rá mb_ui n'da, da f_ądi. Madague'b_u ęn'_u njon da b_ądi, pę guehma din c'ą y_u ts'oqui. 3 Nę gātho a i man'a n'da b_u njongui øde, da hmam b_u 'b_uh y_u j_ą'i. Nę gātho i mam mant'ągui n'da b_u ja rá ngu, da f_ąp_u 'b_uh y_u j_ą'i, bi 'yęmp'_u y_u xādi ra Jesús.

Gui suh_u Oj_ą, bi 'yęn'a ra Jesús

4 Nę xō bi 'yęna:

—Nu'ah_u, ma amigo ah_u, o guí suh_u _u in nde da hyo ah_u. Nu'_u, s_ą da hyo'a ni j_ą'ih_u pę hin'y_u 'be'a man'da i s_ą da 'yōt'e. 5 Ga xi ah_u to'o a gui suh_u. Dami suh_u Oj_ą nguetho

nu'a, i s_ą da hyo ah_u nę i ja rá ts'edi da 'yęnt'ah_u b_u ja ran _unbi maz_ąi. Majua_{ni} d_i xi ah_u, jatho gui suh_u Oj_ą.

6 Nę njom man'da gui suh_u. Guim bęmh_u y_u doja, ts'utho di muui, hōnt'a z_u yocentavo di muui _u c_ut'a ndoja, pę guexta'a i pa mfęni _u, Oj_ą im bęn'_u. 7 Nę nu ah_u man'da d_i mu ah_u xinda gue y_u doja b_u ní bęn Oj_ą, nę asta i p_ądi hangu na ngu i ja ni xt_ąh_u. Janangue'a o guín suh_u.

To'o hingui su da ma nangue ra Jesús

8 Nę man'da bi man ra Jesús, bi 'yęna:

—Majua_{ni} d_i xi ah_u, gātho to'o hingui su da mangua ja ra h_ąi gue i p_ąqui, nug_ą, ngue d_ąn j_ą'ig_ą ua ja ra ximh_ąi, ga mam b_u ja y_u hmi y_um 'behni Oj_ą, gue d_i p_ąc_ą _u. 9 Pę nu'a to'o da gōng_ą ua ja ra h_ąi, nęc_ą ga cōng_ą b_u mahęts'i a.

10 Nu'a to'o di c'aman'ug_ą nguec_ą ngue d_ąn j_ą'ig_ą ua ja ra ximh_ąi, s_ą da mba ma punbi 'b_u da bęn'a bi ma. Pę nu'_u to'o di c'aman'_u rá Hogand_ąhi Oj_ą, hin'y_u rá punbi _u.

11 Nu'b_u pa ma y_ąp'i'ah_u nę da ts'ix ah_u b_u 'b_uh y_u ng_urpi ja ra nij_ą o guerp_u 'b_uh y_u zę'mi nę y_u ts'at'abi, pę o ęmme guím bęmh_u 'be'a s_ą gui mamh_u b_u da mba ma ju_ąnni ah_u, 12 nguetho nu'b_u g_ąm 'b_ąhmb_u b_u ja rá hmi _u, nu'a rá Hogand_ąhi Oj_ą 'bex di bęn'nah_u gui mamh_u, bi 'yęn'a ra Jesús.

Rán t'uti ra membeti bi bense 'be'a da hyoni

13 Ne nu'bu min ya'a ra Jesús, mi 'bä inde bu 'bah ya ja'i n'da ran 'yohu, ne bi 'yembi:

—Xänbate i, dami xih man 'yohu da xegäts'u ra häi bi zoh ma ta'be.

14 Nu ra Jesús bi 'yena:

—Nu'i, grän 'yohu, hin dra ze'migä ngue ga øt'ä a guí ma, bi 'yembi.

15 Ne xø bi 'yemp'u 'buru:

—Dami jamansu ni mbuihu hin din ja ahü ran 'yuya. Nguetho hinga gue'a i ja n'da däm 'bu'a n'da, madague'a xän ngu i ja.

16 Ne nubuya, bi xi'a n'da ran t'uti, ne bi 'yemp'u:

—Mi 'bu'a n'da ran 'yohu ra membeti. Ne nu'a rá häi emme xän ho, ne xän ngu 'be'a gätho bin ja bu. 17 Ne nu'u yá ngump'e'ts'i, emme bi yudi ne bi bongthoho 'be'a mi ja bu ja rá huähi. Ne nu'a ran 'yohu buya, bi beni 'be'a sä da 'yøt'e. 18 Ne bi bense: “Nuya, ga xo't' ma ngump'e'ts'i ne ga høh mi'da xän ndoho, n'dahma din ja hapu ga pe'ts'ä 'be'a gätho i jagä. 19 Ne nubuya, dam 'batho, hønt'a dí hyu ma mbai ga øt'ä,” bi 'yense ran 'yohu. 20 Pe nu'a Ojä bi 'yemp'a: “Nu'i, hin guí paði 'be'a guím ma, nguetho nän xui ya guí tu. Ne to'o hmaha da gohmi 'be'a gätho guím beni gui hyonse,” bi 'yembi, bi 'yen'a ra Jesús.

21 Ngubu din ja gätho ya 'yuya, ngue'a hønt'a i ja ua ja ra ximhäi im beni, pe hinga

gue'a rá mbeti dí yanba yá te u, bi 'yen a ra Jesús.

Nu Ojä di jamansuyá t'uhni

22 Ne nubuya, bi 'yemp'u yá xädi:

—'Yo emme gui hyadumbuihu 'be'a gui sihu ne 'be'a gui hyehu. 23 Ne man'da xän ho guim bemhbu ni tehu xinda gue nin sihmeu, nguetho man'da di muui ni tehu, ne'a ni ja'ihu man'da di muui xinda gue ni hehu. 24 Damin 'yomfenuhu ts'u 'be'a i øt' yu ca. Nu'u, hingui øt' yá huähi ne hin te i pe'ts'i 'be'a i honi, pe nu Ojä di jamansu'u. Pe man'da di jamansu ahü Ojä xinda gue ya doja, nguetho man'da di mu ahü. 25 Nte sä gui tñsehü, xinga gue nin sihmeu, xinga gue ni hehu, xinga gue ni tehu, gue gam 'buhmbu ua nya'a thoho. 26 Janangue'a hin gui hyadumbuihu nte di muui.

27 Dami nuhu ya døni. Hin te má 'befi i øt'e, pe guehma i te. Ne nu'a ra ts'ut'abi Salomón mi he rá pahni mahotho ne xäm hmadi. Pe nu ya døni man'da mahotho xinda gue rá pahni mi he ra Salomón. 28 Nu'a Ojä di jamansu ya døni ne di japi din te, madague n'da pa thoho i døni. Xi ahü, ha hin guím bemhbu ngue man'da xän ho di 'da ahü Ojä. Xøgue ts'utho guí ec'yehü. 29 Janangue o guí hädumbuihu 'be'a gui sihu n'da pa ngu n'da pa, 30 nguetho nu'u hingui ec'yehi Ojä, gue'a i øt'u. Pe nu'ahu ni Tahu 'buru mahets'i i paði 'be'a gätho guí

homhb_u. ³¹ M'bet'o thoho guin unse_h di manda ah_u rá ts'edi Oj_a, nε nub_uya di 'da ah_u Oj_a 'be'a gátho guí homhb_u, bi 'yɛn'a ra Jesús.

To'o di mɛmbeti b_u mahɛts'i

³² Xø bi 'yɛn'a ra Jesús:

—O guín suh_u, madague'a hingui ngu ah_u, nguetho i hu rá mb_ui Oj_a ngue ya guí 'b_uhmb_u b_u di manda rá ts'edi. ³³ Dami p_uh_u 'be'a i ja ah_u, gui unhd_u y_u hyoya, nε din ja ah_u x_un ngu b_u mahɛts'i. Nub_u, nte dim 'bɛp_u nε nj_um'b_u din thegue, hingui s_a n'da ra bɛ da y_ur_up_u, xinga gue'_u y_u zu'uɛ. ³⁴ Nu'b_u guecua ja ra ximh_ui i ja 'be'a pɛ'ts'a n'da, hønt'ua im bɛn'a n'da, nε nu'b_u guerp_u mahɛts'i, guerp_u im bɛn'a n'da b_u, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra Jesús bi ma da thø'mi x_un ho

³⁵ Nε xø bi 'yɛn'a ra Jesús:

—Dami tɔgbah_u nε gan s_uh_u tengu'b_u i sø ni sibih_u. ³⁶ Tengu i øt' y_u 'yɛhɛ 'b_u i tøm'b_u y_u hmu da mbeng b_u xín sihme b_u ja ran th_uti, n'dahma 'bex da xocpa n'dihi 'b_u bi zofu. ³⁷ ɛmme din johya _u bi dø'mi, nguetho da xi'_u da hyup_u ja rá mɛxa, go guesɛ'a ra hmu din 'yɛhɛ b_uya, ngue da 'u_un'_u y_u 'yɛhɛ. ³⁸ Din johya _u bi dø'mi madague'a made nxui uague t'axuditho 'b_u bi zøh ra hmu. ³⁹ Nu n'da ran 'yoh_u 'b_u xtám b_udi 'be'a ní pa da y_ur_up_u ra bɛ b_u ja rá ngu, xtán dø'mi, hin di japi da fɛpi 'be'a pɛ'ts'i. Pɛ hingui p_udi 'be'a ní pa da y_ur_up_u ra

bɛ, janangue i tøm'i gátho y_u pa. ⁴⁰ Ngutho ah_u gui tɔgbah_u nguetho hin guí p_uhmb_u 'be'a ní ora ba pengä, nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximh_ui, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Rán t'uti y_u 'yɛhɛ x_un ho nɛ'a hingui ho

⁴¹ Nu'a ra Pedro b_uya, bi 'yänni 'be'a bi man ra Jesús, bi 'yɛmbi:

—Ma Hmu i, ha høngdähe guí xije ran t'uti, uague gátho _u mi'da guí xifi.

⁴² Nu ra Jesús bi d_uti:

—Nu'a ra 'yɛhɛ x_un ho, nz_ui i øt' rá 'bɛfi x_un ho, nε di manda b_u ja rá ngu rá hmu, nε di darpa y_u mi'yɛhɛh_u. Nε nu'b_u bi zøn ra ora din sihme ts'_u y_u mi'yɛhɛh_u, i 'u_un' x_un ho. ⁴³ Nε nu'a ra 'yɛhɛ, da d_un'a rá hmu b_u dim pɛh 'b_u bi zøhø, da nu ran johya a b_uya. ⁴⁴ Nguetho maju_uni dí xi ah_u, nu rá hmu di un man'da ra 'bɛfi ngue di manda b_uya 'be'a gátho i pɛ'ts'i. ⁴⁵ Pɛ nu'b_u n'da ra 'yɛhɛ im bɛnse him ba ɛ'a n'dihi rá hmu, nε di d_u'mi di _unba y_u mi'yɛhɛh_u, madague y_u xisu o gue y_un 'yoh_u, nε i sihmezehe nε i mi-hni, ⁴⁶ ts'arp_u thoho ba ɛh rá hmu nε bi d_un'a rá 'yɛhɛ b_u hin di jamansu rá 'bɛfi, nε da z_u'a rá 'yɛhɛ b_uya. Nε da hyøn'a thi, nε da 'yɛmbi nte rán j_ui a. Nε da mbɛnp_u ba nu ran _unbi b_u 'b_uh mi'da guexta'a him bi 'yøt'a xí sifi, bi 'yɛn'a ra Jesús.

⁴⁷ Nε man'da ran t'uti bi xi'_u, nε bi 'yɛmp'_u:

—Nu n'da ra 'yɛhɛ 'b_u mi b_udi 'be'a in nde rá hmu, nε

him bi 'yøt'e, pε xɛn ɛ tho ram fei din jap'a. ⁴⁸ Pε nu'a n'da ra 'yɛhε 'bɛ hingui pɔdi 'bε'a in nde rá hmu, nε him bi 'yøt'a i numanho rá hmu, pε ts'ɛtho ram fei din jap'a. Nu'a to'o bin japi da bɔdi xɛn ngu, jatho da 'yøt'e xɛn ngu. I jatho da 'yøt'e n'da ngu n'da hangu na ngu bin japi da bɔdi, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Din ja yɛn heque

⁴⁹ Nε xø bi 'yɛn'a ra Jesús:

—Nugä bá ɛcä, pε hinga gätho yɛ jɔ'i da numanhogui, janangue din sɛ'u 'da. Pε guexta'a hinga nan ja xɛn ho. ⁵⁰ M'bet'o ga nu xɛn ngu yɛn ɛnbi, nε nu'bɛ bi zøɛn ra pa din ja'a díɛm ma, n'da ran ɛnbi xɛn ɛtho ga nugä bɛya. Nε xɛn ho 'bɛ ga nu n'dihi. ⁵¹ Pε o guí ɛmhbɛ din hɛ yɛ sɛi ngue bá ɛcä ua, pε man'da din ja yɛ sɛi. ⁵² Nuya din hec yɛn 'yomfɛni ɛ 'bɛpɛ ja n'da ra ngu. Tengu'bɛ hyu'ɛ 'bɛpɛ da dɛngui, yoho ɛ hin da dɛngui. ⁵³ Nε din hec yɛn 'yomfɛni yɛn 'yohɛ nε din sɛhmbɛ yɛ ts'ɛnt'ɛ nanguecä. Nε yɛ xisu din sɛhmbɛ yɛ t'ixu nε din sɛhmbɛ yɛ ts'ihue, hinga 'da'angu da bɛmhbɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Nu yɛ jɔ'i him bi bɔ'a rá hmɛpya ra Jesús

⁵⁴ Nε xø bi 'yɛn'a ra Jesús:

—Nu'bɛ guí nuhɛ n'da ra güi ní bøxɛ ní yɛh ra hyadi, guí ɛmhbɛ din 'ye, nε din 'ye bɛya. ⁵⁵ Nε nu'bɛ guí nuhɛ ba ɛh ran dɔhi bɛ sur, guí ɛmhbɛ xtám pa ra pa bɛya, nε

xtám pa bɛya. ⁵⁶ Maxøts'e tho guím mamhbɛ, guí pɔhmbɛ 'bε'a din ja ra pa, pε nε hin guí pɔhmbɛ 'bε'a ní hmɛpya guí nuhɛ ya, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Damin hocpazεhε nin sɛihɛ

⁵⁷ —Hanja ngue hingui sä gan 'yomfɛni 'bε'a xɛn ho guí 'yøthɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús. ⁵⁸ Nu'bɛ 'bɛ'a n'da da zix ahɛ bɛ 'bɛh ra zε'mi in nde di yɔp'ahɛ, nu'bɛ gá mbε bɛ 'yu, gan hocuazεhεhɛ bɛ 'yu. Nu'bɛ hin'na, guehma guí sømɛmi bɛ 'bɛh ra zε'mi, nε di manda da jo ahɛ. ⁵⁹ Nε hin da zä guí pømhbɛ bɛ asta gue'bɛ go gá juthɛ gätho bi zänni guí juthɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

13

Hnɛhi thoho di päh rán 'yomfɛni n'da

¹ Nε bi si'a ra Jesús 'bε'a xí t'ørpa 'da yɛ mɛngu bɛ Galilea nε bi t'ɛmbi:

—Nu'a ra Pilato bi manda dí ho'ɛ 'da nu'bɛ mim bøx yú 'bøts'e bɛ ja ra dɔnija Njerusalén, bi 'yɛmbi.

² Nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'ɛ:

—Ha guím bɛmhbɛ man'da i ja yú ts'oqui ɛ to'o bi mba ntho xinda gue'ɛ mi'da yú mɛnguhɛ. ³ Pε hin'na maha. Pε dí xi ahɛ, ngubɛ dín ɛn'nahɛ. Gui nuhɛ ran ts'ɛmbi mazɔi 'bɛ hin guí päh nin 'yomfɛnihɛ. ⁴ Nε'ɛ 'dε'ma hyɔto bi du bɛ Siloé 'bɛ mi yøt' ra jɔdo, ha guí ɛmhbɛ man'da mi ja yú ts'oqui ɛ xinda gue'ɛ mi'da 'bɛpɛ Jerusalén. ⁵ Hin'na maha, nε ngutho ahɛ guin nuhɛ ran ɛnbi 'bɛ hin

gui päh nin 'yomfɛnihɘ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra hmɛpya ra za him bin zɘh yán dät'o

⁶ Nɛ nubɘya, bi xi'a n'da ran t'uti, bi 'yɛna:

—Mi 'bɘ'a n'da ran 'yohɘ mi ja n'da rá huɘhi. Nɛ bi 'yɛt'a n'danza ra higo. Nɛ mi pa ran 'yohɘ da nu 'bɘ di zɘpɘ yán dät'o, pɛ xínga n'dandɪ bin zɘh yán dät'o ra higo. ⁷ Janangue bi zon'na rá mbɛfi bɘ ja rá huɘhi nɛ bi xifi da 'yɛxa ra za: “Nuya, ná hyu jɛya ya ngue dí tɔ'mi din ja yán dät'o na ra za, pɛ hin te i zɘdi. Dami 'yɛx ya, ndetho í sɘnba yú dehe ra häi a ra za,” bi 'yɛmbi. ⁸ Pɛ nu'a rá mbɛfi bi 'yɛna: “Dím 'bäpɘ man'da jɛya, ga zɘnsɘpa ra häi bɘ rán dɘi, nɛ ga ponbä xɘn ho yɘ häi. ⁹ Xɔhma din zɘh yán dät'o bɘya. Pɛ nu'bɘ hin din zɘdi, ga ɛxä 'bɘ,” bi 'yɛn'a ra mbɛfi bɘya, bi 'yɛn'a ra Jesús 'bɘ mi man'a ran t'uti.

Nu'a ra Jesús bi hoc'a n'da ra mbɛdi xisu

¹⁰ N'da ra pa ran säya bɘya, min xänbate bɘ ja ra nijä ra Jesús. ¹¹ Nɛ mi 'bäpɘ n'da ra xisu ngue ná 'dɛ'ma hyäto jɛya madi ɘnba ra zɪthu, him madi japi di juɘn rá jã'i. ¹² Nɛ nu'bɘ mi nu'a ra Jesús, bi 'yɛmbi:

—Grá xisu, ya bi zä ni jã'i ya, bi 'yɛmbi.

¹³ Nɛ bi mba nthädi ra xisu bɘya, bi dä'a ra Jesús, 'bɛx bi juɘn rá jã'i a bɘya. Nɛ nu'a ra xisu bi 'yɛspa Ojä. ¹⁴ Pɛ nu'a ra ngɘrpi bɘ ja ra nijä ɛmme bin cuɛ nguetho bi nu ra Jesús

bi hoc'a n'da ra jã'i ra pa ran säya. Nɛ bi 'yɛmp'ɘ mi 'bɘpɘ:

—Nts'änni 'dato pa gam pɛhmbɘ n'da semana, nɛ gue'ɘ yɘ pa gua ɛhmbɘ ngue din hoc'ahɘ ua, pɛ hinga gue ra pa ran säya gua ɛhmbɘ da mba ma hoc'ihɘ ua, bi 'yɛn'a ra ngɘrpi bɘ ja ra nijä.

¹⁵ Nu ra Jesús bi 'yɛna:

—Xi ahɘ, ha hin guí xoju nin dɘnihɘ nɛ guí sixhɘ bɘ ja ra dehe madague ra pa ran säya. ¹⁶ Nɛ mi 'bäcua n'da ra xisu rá m bom'bɛto ra Abraham, ná 'dɛ'mahyäto njɛya madi ɘnba ra zɪthu tengu'bɘ án thu't'i, nɛ guí ɛmhɘ hinguí ho ngue dá xocpä a nangue rá ts'ɛdi ra zɪthu, nguetho ra pa ran säya ya, bi 'yɛn'a ra Jesús.

¹⁷ Bin hɛtho ɘ yán suiɘ ra Jesús bɘya, nɛ bi mbɛs' yú sä. Pɛ nu'ɘ yɘ jã'i bin johya 'bɘ mi nu yɘn t'ɔt'e nuɪxte bi 'yɔt'a ra Jesús.

Rán t'uti ra hmudä ra mostaza

¹⁸ Nɛ xɔ bi 'yɛn'a:

—'Bɛ'a ní hmɛpya sä ga xi ahɘ ngue ga ut'ahɘ 'bɛpɘ ní manda rá ts'ɛdi Ojä ua. ¹⁹ Nu'a, tengu rá hmudä ra mostaza. Zɘ ts'ɘ 'bɘ xɘ 'boni, pɛ nu'bɘ xɘ m bɔts'e, i te tengu n'da ra za, nɛ yɘ doja i ɔt' yú 'bafi bɘ ja yú 'yɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ran t'uti rá íxi ra thuhmɛ

²⁰ Nɛ xɔ bi 'yɛna:

—'Bɛ'a man'da ra hmɛpya sä ga xi ahɘ ngue ga ut'ahɘ 'bɛpɘ ní manda rá ts'ɛdi Ojä ua. ²¹ Nu'a, tengu ra íxi 'bɘ din jap'a ra jɘni, nɛ gátho bi

nden'a ra jani baya, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ran t'utira goxthi xən ts'it'i

22 Nu ra Jesús i 'yo ra 'yu ní mba bə Jerusalén, nɛ bi xənba yə jə'i bə ja yə hnini bi thogui.

23 Nɛ nu'ə 'da yə jə'i bi 'yänni:

—Ha hin ɛ ngu'ə yə jə'i dim pøhø, gue da mba nhyani, ɛn'ə.

24 Nu'a ra Jesús bi dət'i:

—Nu'a ní yət'a n'da bə mahɛts'i, tengu n'da ra goxthi xən ts'it'i. Dami hyomhbə gui cəthə bə, nguetho dí xi ahə, da zøn ra ora xən ngu da nde da yəpə, pɛ ya him man zä. 25 Nguetho da zøn ra ora da gut ra goxthi ra Hmu, nɛ dim 'bäpə thi ɛ 'da da zo'a, da 'yɛmbi: “Ma Hmu i, dami xogahe.” Pɛ nu'a ra Hmu da 'yɛmda'ə: “Hin dí pə ahə,” da 'yɛmbi. 26 Nɛ nu'ə da 'yɛn'ə: “Pɛ dán sihmehə, nɛ gá xängahe bə ja ma hninihe,” da 'yɛmbi. 27 Pɛ nu'a ra Hmu da 'yɛna: “Pɛ dí xi ahə, hin dí pə ahə, ní mbähä bə, hin da zä gui cəthə ua, gyú ts'om'bäihə,” da 'yɛmthoho ɛ.

28 Nɛ ɛmmɛ da bɛndumbəi ɛ 'bə dim 'bäpə thi bə di manda rá ts'edi Ojə. Nɛ din zom bə di cuxt' pə yə ts'i ɛ nangué ran ɛnbi da nu bə. Nɛ da hyant'a ra Abraham 'bəpə mbo, nɛ ra Isaac, nɛ ra Jacob, nɛ gätho mi'da yə pøngahyə Ojə, 29 nɛ da hnu ɛ xən ngu mi'da yə jə'i ngue bi nɛxpə gä na ngəni ra ximhäi i hupə di manda rá ts'edi Ojə. 30 Nɛ dí xi ahə, to'o ɛna i 'bet'o ua, dim 'bɛjua bə ɛ,

nɛ nu'ə t'ɛmbi i 'bɛjua ua, dim 'bet'o bə ɛ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra Jesús min nde xti huɛc'ə 'bəpə Jerusalén

31 Nu'bə mi man'a ra Jesús, bi zø'i 'da yə fariseo nɛ bi 'yɛn'ə:

—Nde'bə gui pøn'a n'dihi ua di manda rá ts'edi ra Herodes, nɛ in nde da hyo'a i.

32 Bi də'a ra Jesús:

—Nu ra Herodes ra hyäte a. Ní mbähä gui xihmbə ngue nuya nɛ nixudi ga thoqui ga øt' ma 'bɛfi, ga høn'a thi yə zı̄thu, nɛ ga hoc yə hyɛnni bə ga thogui. Nimani bəya ga juacä ma 'bɛfi, gui 'yɛmfə, bi 'yɛmbi. 33 Nuya, nɛ nixudi, nɛ nimani dan 'yogä, i jatho ga søm bə Jerusalén, nguetho guerpə i tho bə yə pøngahyə Ojə, bi 'yɛn'a ra Jesús.

34 Nɛ ɛmmɛ bi du rá mbəi ra Jesús nangué'ə i 'bəpə Jerusalén, nɛ bi 'yɛna:

—Nu ahə gyə mɛnguhə Jerusalén, gui hohə yə pøngahyə Ojə, nɛ gadí bat'adohə ɛ bí pɛn'nahə Ojə. Hangu yə pa dá nde ga jamansu ahə tengutho n'da ra c'ə'øni i comp' yə bəsi 'bə xən de, pɛ nu ahə hin gá ndehə. 35 Nuya njon da mbäh ni hninihə nɛ hin din ja ahə rán jəpi Ojə. Nɛ dí xi ahə, hin gui nujə mahøn'a jague'bə bá ɛcä mahøn'a. Nɛ nu'bə gá nujə, gui 'yɛnjə: “Majəpi a bá ɛhe nangué rá thuhu ra Hmu,” gui 'yɛnjə, bi 'yɛn'a ra Jesús 'bə mi 'yɛmp'ə yə mɛngu bə Jerusalén.

14

Nu'a ra Jesús bi hoc'a n'da xan nden rá ja'i

1 Nu n'da ra pa ran säya, bi mba bán sihme bu rá ngu n'da ra ngarpa fariseo a ra Jesús. Ne gátho i 'bupu ja ran sihme emme bi d'omi da nu 'be'a da 'yot'a ra Jesús. 2 Nguetho mi 'bupu n'da ran 'yohu xu nden rá ja'i. 3 Ne nu'a ra Jesús bi 'yan'du yu fariseo ne yu xänbate nijá buya:

—Ha din theui yun t'edi 'bu di hoc'a n'da ra hyenni 'bu ra pa ran säya, xn'a.

4 Pe xinga n'da'u bi dat'a. Nu ra Jesús buya, bi hoc'a ran 'yohu ne bin 'yehmi. 5 Ne nubuya, bi 'yemp'u yu fariseo ne yu xänbate nijá:

—Xi'bu n'da ahü, 'bu xtan däh nin danihu ogue ni buruhü bu ja ra hyähäi a ra pa ran säya, ha hin guí jaxhu madague ra pa ran säya, bi 'yxn'a ra Jesús.

6 Pe xinga n'da bi zä bi dadi.

Ra Jesús bi ma hin da hyoni din nuixte zehé n'da

7 Nu ra Jesús buya, bi nu'u 'da i hon yün thuts'i, in nde 'darpü da hyuhmbü u i pa nt'xspi bu ja ran sihme, ne bi 'yena:

8-9 —O guí homhbü ngue 'darpü gui hyuhmbü u ja yú ts'edi, nguetho nu'bu 'darpü guí huhmbü u, xi'bu da zom bu n'da ngue man'da da t'xspi, ne da xi ahü ra mengu bu, “Gui ndanjü nguetho rán säui da hyupü na,” da 'yxn'ahü. “Bá huhnü,” da 'yxn'ahü, ne emme gui pes' ni sähu buya.

10 Man'da xun ho gui hyuxhu bu ma'ueni ts'u 'bu gá cäthü bu ja ran sihme, ne nu'bu bi nu ahü ra mengu bu, da xi ahü: “Amigo ahü, ba xhmbü ua, gui hyuxhu ua man'da xun ho,” da 'yxn'ahü. Ne gátho'u 'bupü da numanho ahü buya, bi 'yxn'a ra Jesús. 11 Nguetho gátho'u din 'yexehé, da zon ra pa da go'ahäi. Pe gátho to'o hin din 'yexehé, da zon ra pa da t'xspi, bi 'yxn'a ra Jesús.

12 Ne xö bi 'yxn'a ra Jesús, bi 'yemp'a ra mengu bu:

—Nu'bu gui 'yot'a n'da ran sihme, o guí zon'du ni amigo, xinga gue'u ni cu, xinga gue'u ni meni, xinga gue'u yu membeti guin tot'am'baihu, nu'u, m'bejua da zix'i i gan sihme, tengü gá 'yörpe. 13 Pe nu'bu gui 'yot'a n'da ran sihme, dami zon'du yu hyoya, ne yu mbedi, ne yu dogua, ne yu xädä, 14 ne di jap'ahü Ojä buya. Nguetho nu'u, hin da zä di co'ts'a'i 'be'a gá 'yörpa u. Pe Ojä di co'ts'a 'bu bi zon ra pa da xox'u yú 'yex'yei xun du, bi 'yxn'a ra Jesús.

Ran t'uti ra dānsihme

15 N'da ran 'yohü mi sihmebu bu, 'bu mi 'yø'a bi man ra Jesús, bi 'yena:

—Majapi gátho to'o din sihme bu di manda rá ts'edi Ojä, bi 'yxn'a ran 'yohü.

16 Ne nu'a ra Jesús bi xi'a n'da ran t'uti nangue'u to'o njuantho din sihme bu di manda rá ts'edi Ojä, ne bi 'yemp'u:

—Mi 'bu'a n'da ran 'yohü bi 'yot'a n'da ra dānsihme, ne

εμμε xun ngu u bi xifi din sihme bu. ¹⁷ Ne nu'bu mi gua'a bi hoc ran sihme, bi mben'na ra 'yehε da xi'u 'bex ba εhe. ¹⁸ Pe gätho u bi ma hingui sä da mba. Nu n'da ran 'yohu bi 'yεna: “Nugä ja dá tängä n'da ma huahi, jatho ga mba ba nugä. Dami pungagui, hingui sä ga mba,” bi 'yεn'a n'da. ¹⁹ Ne nu'a man'da ran 'yohu xø bi 'yεna: “Nugä ja dá tängä cut'a pare yu mbændani, jatho ga säpi ga pepi, dami pungagui, hingui sä ga mba,” bi 'yεn'a man'da. ²⁰ Ne xø man'da buya bi 'yεna: “Ja dá singä n'da ma xisu ne hingui sä ga mba bu,” bi 'yεn'a.

²¹ Nu'a ra 'yehε buya, bi mbengbu ja rá ngu'a rá hmu, ne bi xifi 'be'a gätho bi man'u yun 'yohu. 'Bex bin cue'a rá hmu buya, ne xø bi mbenh mahøn'a ngue da mba n'dihi bu ja yá 'yu ra hnini, ne ba si'u yu hyoya, yu mbedi, ne yu xädä, ne yu dogua da ðim bu, ba εhe din sihme. ²² Nubuya, nu ra 'yehε bi 'yεmp'a rá hmu: “Bucua ya bá sigä ya, pe him bi yuh ni ngu.” ²³ Nu rá hmu buya, bi 'yεmbi: “Ní mba bu ma'ueni ts'u ra hnini, ne dami 'yørpa ts'edi ba ε'u hont'a go to'o gui ðim bu 'yu, da yuh ma ngu. ²⁴ Pe xínga n'da ran 'yohu rá mbadi dá zohndä da zi na man sihmeägä,” bi 'yεn'a rá hmu, bi 'yεn'a ra Jesús 'bu mi man na ran t'uti. Bi ma nanguε'u t'εmbi hin yán sähu, pe man'da go da yurpu di manda rá ts'edi Oja u.

Da nu yun unbi to'o da

den'na ra Cristo

²⁵ Ne xun ngu yu ja'i mi ten bu 'yu ra Jesús. Nu ra Jesús buya, bi nyεgui ne bi 'yεmp'u:

²⁶ —To'o gätho in nde da dengui, jatho man'da xun ngu da bεngä xinda guepu nam bεn'a rá ta o gue rá mbe, ogue rá xisu, ogue yá t'uhnι, o gue yá cu. Jatho man'da da bεngä xinda guepu nín huεczεhe. Nu'bu hin'na, hin da zä da dengui. ²⁷ Ne to'o gätho hin da hyät yun unbi, ngue i su da tho 'bu da dengui, hin da zä da dengä u.

²⁸ Ne 'be gan 'yomfεnihu ts'u 'bu gui hyäthu gui tengahu, tenguthoho n'da ran 'yohu 'bu da 'yεna da hyøh rá ngu. ²⁹ M'bet'o din 'yomfεni 'be'a da 'yøt'e, nu'bu hin'na, ts'urpu thoho hinga xøt'a dí jua'a rá ngu. Nu yu ja'i buya da den-thoho, ³⁰ ne da 'yεn'u: “Nuna ran 'yohu bi d'u ma rá ngu, pe hinga xøt'a bi juadi,” da 'yεn'u, bi 'yεn'a ra Jesús. ³¹ Ne ngutho n'da ra ts'ut'abi 'bu i 'bu'i 'det'a mahuahi yá dofui, pe m'bet'o din 'yomfεni 'bu da zä din tunhui a man'da ra ts'ut'abi 'bu'i 'däte mahuahi yá dofui. ³² Ne nu'bu im bεni hingui sä da ðapi, pe da mbehna n'da rá m'behni da 'yän 'bu da zä din hocpadahu.

³³ Ne ngutho ahu, pe jatho 'be gan 'yomfεnihu 'bu da zä gui 'ye'ts' ni pähä zεhehu, ne him man guim bεmhbu 'be'a i ja ahu, jananguε da zä gui tengahu buya, bi 'yεn'a ra Jesús.

Hingui ho ra ɥ 'bɥ di 'bɛh rán ho

³⁴ Nɛ man'da bi man ra Jesús, bi 'yɛna:

—Nu ra ɥ mahyoni a, pɛ nu'bɥ di 'bɛh rán ho, hin'yɥ 'bɛ'a din hogui. ³⁵ Nɛ nte da mbɛfi, xínga gue ra hái sá di hoqui, nɛ da mba ma bɥnt'i thofo. Guín jahɥ bɥ 'bɥ hin'yɥ nin hohɥ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

15

Ran t'uti ra dɛ'yo bim 'bɛdi

¹ N'da ra pa, xɥn ngu yɥ hyaçahái nɛ mi'da yɥ ts'om'bái bim pɛti bɥ, da 'yɔde 'bɛ'a i man'a ra Jesús. ² Janangue'a nu'ɥ yɥ fariseo nɛ yɥ xánbate nijá bi c'aman'ɥ ra Jesús, nɛ bi 'yɛn'ɥ:

—Hingui ho ɔt'na ran 'yohɥ, nguetho i yahɥ nɛ i sihmɛhɥ yɥ ts'om'bái, sá bi 'yɛn'ɥ.

³ Nɛ nu'a ra Jesús bi xi'a n'da ran t'uti, nɛ bi 'yɛmp'ɥ:

⁴ —Xi'bɥ n'da ran 'yohɥ i 'bɥ'a n'da ciɛnto yá dɛ'yo, nɛ xtim 'bɛ'a n'da, nɛ hɔnt'ɥ goho 'dáte ma'dɛ'ma gɥto di 'bɥpɥ, 'bɛ'a da 'yɔt'a. Ha hin da zopɥ goho 'dáte ma'dɛ'ma gɥto, ngue da mba ba hon'a bim 'bɛdi gue'bɥ go bi dɥni.

⁵ Nɛ nu'bɥ bi dɥni, da gáx rá xixi, din johya bɥya. ⁶ Da duxpɥ ja rá ngu, da zon'dɥ yá amigo, nɛ'ɥ din tɔt'am'báihɥ, nɛ da 'yɛmp'ɥ: “Dan johyahɥ ya, nguetho dá tɥngá na ma dɛ'yo bim 'bɛdi,” da 'yɛmp'ɥ.

⁷ Ngutho bɥ mahɛts'i, ɛmmɛ di johya ɥ bí 'bɥpɥ 'bɥ bi páh rán 'yomfɛni n'da ra dádits'oqui ua ja ra ximhái. Man'da di

johya nangu'e'a, xinda gue'ɥ mbɛni hingui dim 'bɛdi, ngue ɛna hin'yɥ yá ts'oqui, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ran t'uti n'da ra xisu bi 'bɛh rá mbɛti

⁸ Nɛ man'da ran t'uti bi man ra Jesús, bi 'yɛna:

—Nɛ ximangutho n'da ra xisu mi ja 'dɛt'a yá mbɛti nɛ bi 'bɛ a n'da, pɛ 'bɛ'a hmaha da 'yɔt' ra xisu bɥya. Ha hin di sɔc rá sibi nɛ da goc rá ngu, da hyoni gue'bɥ go bi dɥni. ⁹ Nɛ nu'bɥ bi dɥm bɥya, da zon'dɥ yá amigo nɛ'ɥ din tɔt'am'báihɥ, nɛ da 'yɛmbi: “Dan johyahɥ nguetho dá tɥngá ma mbɛti dá 'bɛcá,” da 'yɛmbi. ¹⁰ Ngutho ɥ yám 'bɛhni Ojá bí 'bɥpɥ mahɛts'i, ɛmmɛ di johya 'bɥ bi páh rá mbɛi n'da ra já'i ua, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ran t'uti n'da ran 'yohɥ bi huɛc rá ts'unt'ɥ

¹¹ Ra Jesús bi ma man'da ran t'uti 'bɛpɥ ní huɛgahɥ Ojá nɛ bi 'yɛna:

—Mí 'bɥ'a n'da ran 'yohɥ yoho yá ts'unt'ɥ mi 'bɛi. ¹² Nu'a ná yoho rá ts'unt'ɥ bi 'yɛmp'a rá ta: “Dami 'dac ya 'bɛ'a guím bɛni gui soga 'bɥ gá tu,” bi 'yɛmbi. Janangue nu'a ran 'yohɥ bɥya, bi unni 'bɛ'a gátho in ndepe da gohmi'ɥ yá ts'unt'ɥ. ¹³ Mí tho'i ts'ɥ yɥ pa bɥya, bi hyáxa bin t'un'na to'o

xí 'yáh ra erencia, nɛ bi mba. Bi mba n'danni ra hái, yatho, nɛ 'bɛxque 'dahmantho bi jua'a bi hyáts'i, nguetho bi 'yɔt'e 'bɛ'a bi numanhosɛ. ¹⁴ Gátho bi juadi, xíngui ts'ɥ

nte bi 'yεgui. Ne guepυ ra häi xí zøni bin ja n'da ra dαthu, ne xíngui ts'υ 'bε'a da zi.

15 Pε nubυya bi hyon ra 'bεfi ra ts'unt'υ. Ne nu n'da ran 'yohυ, ra mεngu bυ, bi xifi di jamansup yá ts'υdi.

16 Pε njon bi 'uɿn'a ra ts'unt'υ ne in nde da zi'a mi si yυ ts'υdi, nguetho εmme tumanthuhu. 17 Ne nu'bυ mi thoh yυ pa, bin 'yomfεni bυya, bi bεni: "Nubυ ja rá ngu ma ta, mbongui thoho 'bε'a da zi yá 'yεhe, ne nugä dí sägä ran unbi ngue hin'yυ ga sigä ua. 18 Pε man'da xυn ho 'bυ ga pengä ne ga xi'a ma ta: "Nu'i ma ta'i, nugä dá øt'ä ram fε'ts'i nangue'e ne nangue Ojα, 19 ne him man sä'be gui 'yεngui ni ts'unt'υgä ya. Gui 'yεngui ni 'yεhethohogä ya, ga εmbi," bi 'yεnse a ra ts'unt'υ.

20 'Bex bi mba bυya bi hyαx ra 'yu í mba bυ 'bυh rá ta. Pε nu'bυ mi ts'υtho da zøn rá ngu, 'bex bi hyant'a rá ta ngue ba εpυ, ne εmme bin johya, bi huεc'a rá ts'unt'υ. Bin ti'a rá ta, bin c'at'ui bυ 'yu, bi hyafi ne bi zεspa rá 'yogu. 21 Pε nu'a ra ts'unt'υ bi xi'a rá ta: "Nugä, dá øt'ä ram fε'ts'i nangue'e ne nangue Ojα. Ne him man sä'be gui 'yεngui ni ts'unt'υgä ya," bi 'yεmbi.

22 Pε nu'a rá ta, bi xih yá 'yεhe: "Dami hethυ ra pahni man'da xυn ho, ne dami cärpahυ n'da ram fo'yε rá xä, ne gui 'yεrpahυ yá zapato. 23 Ne ba sihυ ra t'undani xυn zaqui ne gui hyohυ, gui hojυ ran sihme ne dan johyahυ.

24 Nguetho nuna ma ts'unt'υ

tengu'bυ bi du, pε nuya, tengu'bυ bim 'bυi mahøn'a. Bim 'bεdi pε nuya dá tɿn ya," bi 'yεn'a rá ta.

Ne 'bex bin ja ran sihme.

25 Pε nu'a ra 'bεt'o ts'unt'υ mi 'yo bυ huαhi, ne nu'bυ mi mba bυ ja rá ngu, i øh ra 'bida ne ran johya mi ja bυ ja rá ngu rá ta. 26 Ne nu'a, bi zohn'na n'da rá 'yεhe bi 'yänni: "Bε'a i ja bυ ja rá ngu ma ta," bi 'yεmbi.

27 Ne nu ra 'yεhe bi 'yεmbi: "Nu'a nin 'yohυ bi zøhø, ne ni ta bi hyo ran dani xυn zaqui, bi 'yøt'a n'da ran sihme xυn ndoho. Nguetho bin johya ngue ya bá penc'a nin 'yohυ," bi 'yεmbi.

28 Pε nu'a rá mbυdi ts'unt'υ bin cue ne him bi nde bi yεrpυ mbo ra ngu. Ne nu'a rá ta bi bøni, bi 'yørpa ts'edi da yεrpυ mbo. 29 Pε nu rá ts'unt'υ bi 'yεmp'a: "εmme xυn ngu yυ jεya dá øt'ä ni 'bεfi ne xínga n'dandɿ dá festhoho a gá xiqui. Ne hin jam'bυ xcá 'dac'a n'da ra t'uchibo ngue dan sihmeche ma amigo. 30 Pε nu'bυ go mi zø'a ni ts'unt'υ bi juat'a ni mbeti ne xυn ts'o bi 'yøt'e, 'bex gá hyo ra t'undani xυn zaqui," bi 'yεmbi.

31 Pε nu'a rá ta bi 'yεmbi: "Pε ma zυ ts'unt'υ i, thocua thoho dí 'bυhmi ua, ne gätho 'bε'a i jagä, gätho ni mbeti. 32 Pε xυn ho 'bε'a dá øt'ä nguetho nu nin 'yohυ tengu'bυ ya xí du ne i 'bυi mahøn'a, nu'a bim 'bεdi pε ya dá tɿmhυ," bi 'yεn'a rá ta, bi 'yεn'a rá Jesús 'bυ mi man ran t'uti.

16

Ra nt'uti ra ngurpa 'yεhe hinga gue'a bi 'yot'e

¹ Nε xø bi ma man'da ran t'uti a ra Jesús, nε bi 'yεna:

—Mi 'bη'a n'da ra mεmbeti, nε mi si n'da rá ngurpa 'yεhe bi xifi di manda 'be'a gátho i pε'ts'i. Pε bi si'a ra mεmbeti hingui ho øt' rá ngurpa 'yεhe nguetho i haczεhe 'be'a i ndese. ² Janangue'a bi zon'na rá 'yεhe nε bi 'yεmbi: “Dá øcä hingui ho'a guí øt'e. Nuya, dami däqui hangu din theui ma 'befi nguetho ya him man gam pεcua,” bi 'yεmbi.

³ Nu'a ra 'yεhe bi bεm baya 'be'a da 'yot'e. Bi 'yεnse: “Nuya him man zä dam pεcua ya, nε hingui sä dam pεh na huähi, nε dí pε'ts' ma sä ga ätho ra mbeti, 'be'a hmaha ga øt'ya,” bi 'yεnse. ⁴ Bi bεm baya 'be'a da 'yot'e n'dahma dim 'bηh yú amigo di zε 'bη hin'yη rá 'befi.

⁵ Nε nu ra ngurpa 'yεhe bi zon'dæ to'o i tup'a rá hmu. Nε bi 'yän'na n'da hangu in dupate. ⁶ Nε bi ðati, bi 'yεna: “N'da ciento ðambot'εgui ra aceite dí tupi.” Nε nu'a ra 'yεhe bi 'yεmbi: “Dami ts'on ni søcuä nε guí 'yo't' ma'da'yo guí hyuxpη ngue hønt'a yote ma'det'a yη ðambot'εgui guí tupa ma hmu,” bi 'yεmbi. ⁷ Nε xø bi 'yän'na man'da ran 'yohη hangu xø in dupate a. Nu'a bi ðati: “N'da ciento t'eni ra trigo dí tupi.” Nε nu'a ra 'yεhe bi 'yεmbi: “Dami päh ni søcuä, nε dami hyuxpη goho 'däte t'eni thoho guí tupi.”

⁸ Nε nu'bη mi pā'a rá hmu 'be'a bi 'yot' rá 'yεhe, bi 'yεmbi: “Èmme guí pādi 'be'a sä guí 'yot'e ngue din jase 'be'a gátho guí hyoni,” bi 'yεn'a rá hmu. Nu yη jā'i 'bηh ya, εmme i pādi da hyät' yú mijā'ihη n'dahma da ðase. Pε nu'η i 'yo bη ja ran nεqui, hingui pādi da 'yot'e tengu na, bi 'yεn'a ra Jesús.

⁹ Nε dí xi ahη ngue nu ra mbeti di ts'onba rán 'yomfēni η 'da, pε da zøn ra pa ngue hin te di muui a, pε nu ni mbetiη xηn ho 'bη guí fāxhη yη jā'i, nε dim 'bηh ni amigohη ngue 'darpη gním 'bηhmbη bη mahεts'i.

¹⁰ 'Bη'i 'da zη ts'ætho i ja da 'yot'e, pε i pādi di jamansu a, janangue'a mfādi da bādi di jamansu 'bη di ja xηn ngu 'be'a da 'yot'e. Pε 'bηi 'da zη ts'ætho i ja da 'yot'e, nε hingui pādi di jamansu a, janangue mfādi ngue hin da bādi di jamansu 'bη di ja xηn ngu 'be'a da 'yot'e. ¹¹ Nu'bη hingui pādi di jamansu 'be'a i ja ua ja ra ximhäi, nε xín da bādi di jamansu rá 'befi Ojä. ¹² Nε nu'bη hingui pādi di jamansu a hin rá mbeti zεhe, njon da zä di un'na njuæntho rá mbeti 'bη.

¹³ Njo'o n'da ra jā'i sä dim 'bη'i yoho yú hmu, nguetho nu'a n'da ra hmu hin da nu-manho a, nε nu man'da di huεc'a. Uague da 'yørpa rá 'befi a n'da nε da zocpada bη rá 'befi a man'da rá hmu. Ngutho n'da ra jā'i hingui sä da 'yεmbi rá hmu a Ojä 'bη εmme di ho ra mbeti, bi 'yεn'a ra Jesús.

14 Nu y_u fariseo ɛmmɛ di ho ra mbeti _u, nɛ nu 'b_u mi 'yø'a bi man ra Jesús, bi dentho.

15 Pɛ nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'_u:

—Nu ah_u gyá fariseoh_u, guí øth_u 'bɛ'a ní numansu ah_u y_u jã'i, pɛ nu Ojã i pãdi 'bɛ'a i ja b_u mbo ni mb_uih_u. Nɛ nu 'u gátho im bɛnse y_u jã'i ngue di muui, pɛ hin te di muui b_u na nu Ojã _u, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra Jesús bi ma din theui _u y_un t'ɛdi a rá ts'edi Ojã

16 —Nu mam 'bet'o gán xähmb_u yán t'ɛdi ra Moisés, nɛ gán xähmb_u 'bɛ'a bi 'yo't' y_u pøngahyã maya'b_u, bi 'yɛmp'_u. Pɛ nu ra Xuua Nxixyã bi d_u'mi bi man ran ho ma'da'yo nɛ bi ma 'bɛp_u ní manda rá ts'edi Ojã. Nɛ x_un ngu y_u jã'i ya i øt'ra ts'edi da yurp_u di manda rá ts'edi Ojã.

17 Pɛ madague'a, pɛ xínga n'dant'ohni dim 'bɛ'u y_un t'ɛdi. Nu ra ximhäi nɛ mahɛts'i da guadi, pɛ hin dim 'bɛ'u y_un t'ɛdi, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra Jesús bi ma hingui ho ran hyɛgui

18 —Nɛ nu'a to'o da hyeh rá xisu nɛ da zim man'da, ra 'yomt'ɛni a. Nɛ nu'a to'o da zin'a ra xisu bi thegui, nɛ gue'a dín 'yomt'ɛni a b_uya, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ran t'uti ra membeti nɛ ra hyoya í Lázaro

19 Nɛ bi ma man'da ran t'uti ra Jesús, bi 'yɛna:

—Mi 'b_u'a n'da ra membeti nɛ mahotho rá pahni x_um hmadi a mi he, nɛ ɛmmɛ mi

'b_umanho b_u ja rá ngu, tengu thoho 'b_u i ja ra ngo. 20 Nɛ i 'b_u'a n'da ra hyoya, ɛmmɛ mi sä ran _unbi, í Lázaro a. Nɛ gátho rá jã'i mi ja y_u 'ya. Nɛ mi hup_u ja rá goxthi ra membeti, 21 ngue mim bɛni da zi 'bɛ'a da hyɛp_u ja rá mɛxa a ra membeti. Nɛ nu 'u y_u xã'yo bi decpa yá 'ya b_u i hudi.

22 Bi zøn ra pa bi du'a ra hyoya. Nɛ nu yám 'bɛhni Ojã bi zixp_u mahɛts'i nguep_u 'b_u'a ra Abraham. Mbɛjua b_uya bi du'a ra membeti. 23 Nɛ nu 'b_u mi du'a ra membeti b_uya, ɛmmɛ bi nu ran _unbi b_u bi mba.

Nɛ bi ndøts'e, bi nu yab_u bí 'b_u'a ra Abraham nɛ ra Lázaro 'darp_u bí 'b_uhmi. 24 Nu ra membeti bi mbafi, bi 'yɛmp'a ra Abraham: “Nu'i mam bombøta i Abraham, dami huɛgui ts'_u, ba penhua ra Lázaro da d_ut'ra dehe rá xã, da dārca ma jãni, nguetho ɛmmɛ di _ung na ra sibi i ja ua.” 25 Pɛ nu ra Abraham bi 'yɛmp'a: “Nu'i, mam bom'beto i, dami bɛn'ti ts'_u 'bɛ'a gá 'yøt'e 'b_u gmi 'b_up_u ja ra ximhäi. Gátho x_un ho 'bɛ'a mi ja i, pɛ nu'a ra Lázaro hønt'a ran _unbi bi nu b_u. Pɛ nuya din johya ua ra Lázaro ya, pɛ go hønt'a ran _unbi guí nu ya. 26 Nɛ man'da dí xi'i, hingui sä n'da da nɛxua da zørp_u guí 'b_ui, nguetho i ja inde n'da ra mba'ye x_un ndoho. Nɛ nu'i hingui sä gua nɛxp_u guí 'b_ui guí søcua, nguetho i cot'a ra mba'ye b_u,” bi 'yɛn'a ra Abraham.

27 Nu ra membeti xø mahøn'a bi xi'a ra Abraham: “Pɛ nu 'b_u hin da zã ba

penhua, pe gui pen'na ra Lázaro bu ja rá ngu ma ta da xi'u 'buru 'be'a dí sãgã. ²⁸ Nguetho i 'buru cut'a man 'yohu, ne dí ndepe ne'u da zom bu gui 'buhmi 'bu bi du, ne him ba εcua ja ran unbi," bi 'yɛn'a. ²⁹ Pe nu ra Abraham bi 'yɛmp'a: "Nubu 'buh nin 'yohu, i ja bu rá m hman ra Moisés ne yú pɔngahya Oja, i sã da 'yoxu 'be'a i man'u." ³⁰ Pe nu ra membeti bi 'yɛn'a: "Pe nu'i ma ta Abraham, hinga xot'a rá m hman ra Moisés ngue da 'yot'u man 'yohu, pe nu'bu da ndants'a n'da xun du ngue da xifi, da 'yot'bu." ³¹ Pe nu ra Abraham bi 'yɛmbi: "Nu'bu hin da 'yurpa ra güenda 'be'a i man ra Moisés ne yú pɔngahya Oja, xin da 'yurpa ra güenda 'bu da ndants'a n'da xun du," bi 'yɛn'a ra Abraham, bi 'yɛn'a ra Jesús 'bu mi man ran t'uti.

17

Xun daxqui ra ts'oqui

¹ Nu'a ra Jesús bi xih yú xädi, bi 'yɛmp'u:

—Hin'yu n'da ra pa hin da ts'ä a ni mbuihu gue i nde di 'ber ahu gui 'yothu ra ts'oqui. Pe ndumbutho da nu'a to'o di japi da 'yot' yu ts'oqui rá mijá'iu. ² Dí xi ahu, to'o di japi da 'yot' ran ts'o n'da hinga na te rá mbui, man'da xun ho 'bu xtín tharpa n'da ra dojuni rá 'yuga ne xtá t'entru ja ra deja, xinda gue'bu xti japi xta 'yot' ran ts'o a n'da hinga na te rá mbui. ³ Dami jamansu 'be'a gui othu. Nu'bu 'bu'a n'da ni mijá'ihu bi 'yot'ahu

ran ts'o, dami xihmbu hingu ho'a bi 'yot'ahu. Ne nu'bu da 'yomanho a gui xihmbu, damim punbahu 'bu. ⁴ Ne nu'bu yoto nidi n'dapa da 'yot'ahu ran ts'o, ne n'dandj ngu n'dandj da 'yá ahu ra punbi, dami punbahu gätho, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Gätho xun hei sä da 'yot'a n'da 'bu i εc'yei xun ho

⁵ Nu'u yu xädi bi 'yɛm buya:

—Grá Hmu, dami jaje ga εc'yeihe xun ho, bi 'yɛmp'a ra Jesús.

⁶ Nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'u:

—Madague'a εmme zu ts'utho gui 'yɛc'yεigahu, tengu bu ni nequi rá hmudä ra c'u, sä gui xihmbu ra za 'bäcua da 'uegue dí m 'bäpu ja ra deja ne da 'ueh puja. Hin'yu 'be'a xun hei 'bu gui 'yɛc'yεigahu, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Hin ga εmfu xun ho dí othu 'bu dí othu'a i siju

⁷ —Nu'bu n'da ran 'yohu 'buh rá 'yɛhe di jamansup yú de'yo uague dim peru rá huahi, ne nu'bu bin de bá eru ja rá ngu buya, ha da sifi din sihme. ⁸ Pe hin'na, pe da sifi di hocpa rán sihme rá hmu, ne nu'bu bi niya, ja din sihme ra 'yɛhe buya.

⁹ Nu'a ra 'yɛhe 'bu bi 'yot' rá 'befi bi xih rá hmu, hingu t'ɛmbi "jamadi gá 'yorca ma 'befi," hingu t'ɛmbi, ngue ya ra 'yɛhe thoho. ¹⁰ Ne ngutho ahu 'bu gá 'yothu rá 'befi Oja, gui 'yenthohu buya: "Hin nte dá othe ngue dí hnumanhoje, nguetho hont'a bi xije Oja dá

øthe,” gui 'yεmhβu, bi 'yεn'a ra Jesús.

Ra Jesús bi hoqui 'det'a yun 'yohu mi hεmb ra t'axca'ya

11 Nu'a ra Jesús 'βu mi 'yo βu ja ra 'yu ní mba Jerusalén, bi tho inde βu ja yún yani yu xequi Samaria ne Galilea. 12 Ne nu'βu mi ts'εtho da yat'a n'da ra hnini, ba εpu 'det'a yun 'yohu i nde din c'athu ra Jesús. Gätho mi hεmb ra t'axca'ya u. Ne nu'u yun 'yohu yabu ts'u bim 'bäi ne nts'edi bi mbafi, bi 'yεn'u:

13—Nu'i Jesús, grá xänbate i, dami huεgahe ts'u, bi 'yεmbi.

14 Nu ra Jesús 'βu mi nu'u βuya, bi xi'u da 'yut yú ja'i u yu mbäjä. Ne nu'βu mi mba u, nu'a ra Jesús bi japi bin hoc yú ja'i βu ní mba. 15 Ne nu n'da, 'βu mi baði bi zä rá ja'i, 'bex bá peng βu 'bäh ra Jesús ne nts'edi bi 'yεspa Oja. 16 Bin danyahmu βu ja rá gua ra Jesús, bi 'yáp ra jamadi nguetho bi yan'a. Ne nu'a, ra mεngu Samaria a, hing rá mijudíoβu ra Jesús. 17 Pe nu ra Jesús bi 'yεna:

18—Ha hinga gue'u 'det'a dá hoqui. Ηαη i 'βu'u mi guto. Ha hingui sä ba ε'u 'da xti un ra jamadi Oja. Pe hønna n'da ran'yohu hing ra judío bi βεn'a ra mate bi 'yørpa Oja, ne im βεnse u mi'da ngue εna i pä Oja u, bi 'yεna.

19 Ne xø bi 'yεmp'a ran 'yohu:

—Damim 'bäi, ní mba ya. Bin yan'a ya nguetho gá 'yεc'yεi gue i ja ma ts'edi, bi 'yεn'a ra Jesús.

Ra Jesús bi ma 'be'a di ja βu di manda rá ts'edi Oja

20 Nu'u 'da yu fariseo bi 'yän'na ra Jesús:

—'Be'a ní pa di manda ua rá ts'edi Oja, bi 'yεn'u.

Nu ra Jesús bi 'yεmp'u:

—Hin da fa 'βu bi manda rá ts'edi Oja ua. 21 Hingui sä n'da da 'yεna: “Guecua di manda ua rá ts'edi Oja,” xingui sä n'da da 'yεna: “Guembu di manda rá ts'edi Oja βu,” njon da zä da 'yεna, nguetho guepu ja ní mbui n'da di manda rá ts'edi Oja, bi 'yεn'a ra Jesús.

22 Ne nubuya, bi 'yεmp'u yú xädi:

—Da zøn ra pa εmme guin ndeβu ba pengä, nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi. Pe di 'betho yu pa ba pengä. 23 Pe nu'u 'da da 'yεn'ahu: “Guecua i 'βucua ya,” da 'yεn'ahu. Ne nu'u mi'da da 'yεn'ahu: “Guembu i 'βupu a.” Pe 'yo gui øhmbu 'be'a da man'u. 24 Nguetho nu'βu bá pengä, nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, di nequi tengu ra huei ngue di hyät'i gätho na nguni ra ximhäi. 25 Pe m'bet'o thoho ga nugä xun ngu ran unbi, nguetho yu ja'i 'βucua ya, hin da 'yεc'yεigui.

26 Nu'a ra pa ba pengä, nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, nu yu ja'i dim 'βui da 'yøt'u tengu bi 'yøt' yu ja'i mi 'βuhmbu a ra Noé. 27 Nu'u yu pa mi 'βu'a ra Noé, gätho yu ja'i mi øt'e 'be'a mi numanhose, mi sihme, mi mihni, ne mi sin yú xisu, ne gue'a mi øt'u gätho yu pa gue'βu go mi zøn ra pa bi yat ra dambosa

ra Noé. Ne bin da'ye buya, bi go'mi gátho ra hâi a ra dehe, bi du gátho u yu ja'i mi 'bui. Din jabu da 'yot' yu ja'i 'bu bá pengä.

²⁸ Ne tengu bi 'yot' yu ja'i yu pa mi 'bu'a ra Lot, ne ngutho da 'yot' yu ja'i dim 'bu 'bu bá pengä. Gátho yu ja'i bi 'yot'e 'be'a mi numanhose da 'yot'e, bin sihme, bim mihni, bim pä, ne bin tai, bi 'yot' yú huähi, bi hyøh yú ngu. ²⁹ Gue'bu go mi zøn ra pa bi bøn ra Lot bu ja ra hnini Sodoma, ne bá cah mahets'i ra sibi ma uanspi ra azufre, bi juah ra hnini, ne gátho mi 'buru bi du buya. ³⁰ Ne din jabu da 'yot' yu ja'i 'bu bi zøn ra pa gua pengä.

³¹ Ne to'o i 'bäru maxøts'e ra zets'angu, hin da yaru mbo rá ngu ngue da hyats'i 'be'a ja bu, da mba tho. Ne gátho to'o dim peru ja rá huähi, hin ba peng bu ja rá ngu. ³² Dami bemhbu ts'u 'be'a bi 'yot'a rá xisu ra Lot 'bu mi sifi da 'da'u, ne man'da bi bense rá ngu, ne gue'a í du'a buya. ³³ Ne gátho to'o in nde da yanse rá te, da nu ran unbi mazai a. Pe gátho to'o hin da beni da yanse rá te, din ja ra te mazai a.

³⁴ Nu'bu bi zøn ra ora gua pengä, di aru yoho bu ja rá oi, nu'a n'da da ts'ix'a, ne nu'a n'da da gopu. ³⁵ Ne nu'bu yoho yu xisu 'daru i jüni, nu'a n'da da ts'ix'a, ne nu'a man'da da gopu. ³⁶ Ne nu'bu yoho yan 'yohu i 'yo bu ja yú huähi, nu'a n'da da ts'ixa, ne nu'a man'da da gopu, ne hont'a to'o da 'yec'yei,

da ts'its'i, bi 'yæn'a ra Jesús.

³⁷—Grá Hmu, haru din ja'a guim ma, bi 'yemp'u yú xädi.

—Nubu haru di peti yu pada, gui pahmbu gue di 'bom bu xun du, bi 'yæn'a ra Jesús.

18

Ran t'uti ra xisu ne ra ze'mi

¹ N'da ra pa, bi xi'a n'da ran t'uti yú xädi ra Jesús, ra hmerpya jatho thocua thoho din yau Oja ne hin din xombui da 'yädi gue'bu go din ja 'be'a ädi. ² Ne bi 'yæna:

—Mi 'bu a n'da ra ze'mi bu ja n'da ra hnini, him bi numansu Oja xinga gue yú mijä'ihu. ³ Ne mi 'buru n'da ra xisu xí du rá ndø. Ne thocua thoho mi søm bu ne mi äpi da mbäts'i nangue rán suiui i 'bui. ⁴ Ne him 'be bi 'yaru ra güenda 'be'a bi man ra xisu a ra ze'mi. Jague'bu min xombui ne bi 'yense: “Nugä, hin dí numansu Oja, xinga gue'u yu ja'i. ⁵ Pe emme di pac na ra xisu, masque ga øt'ä 'be'a in nde n'dahma hin di thoqui da zocua ngue di xuhnanyagui,” bi 'yense ra ze'mi, bi 'yæn'a ra Jesús.

⁶ Nubuya, bi 'yemp'u yú xädi:

—Dami bemhbu 'be'a bi 'yot'a ra ze'mi. Madague ra ts'om'bäi. ⁷ Dí xi ahü, man'da da 'yø'a Oja 'bu gui hyumbi gui 'yafu rám fäts'i ngue yú t'uhni ahü a. Nu'a Oja hingui tø'mi 'be din xombuizehe a. ⁸ Pe dí xi ahü, 'bexque da mbäx ahü 'bu gui äfu rám fäts'i. Janangue'a gui 'yafu Oja di zet'a ni mbuihu, ne hin da du

ni mbuih_u ngue him 'be ba pengä ua. Ne nu'b_u bá pengä nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, ga t̄n ah_u b_u guí ěc'y_eigah_u, bi 'y_en'a ra Jesús.

Ran t'uti n'da ra fariseo ne ra hyaçahäi

⁹ Ne x_o bi xih man'da ran t'uti u im b_eni x_un hose, ne i numan'u u y_u mija'ih_u. Ne bi 'y_ena:

¹⁰ —Yoho y_un 'yoh_u bi mba b_u ja ra d_anija, din yaui Oja. Nu'a n'da ra fariseo, ne nu'a man'da ra hyaçahäi. ¹¹ Nu'a ra fariseo, bim 'bäi ne bin ya, bi 'y_ena: “Jamadi Oja, nguetho nugä xingui ts'u x_un ts'o ma mbui, nugä hin drá siyategä, ne hin drá hyätegä, ne hin drá 'yomt'ēnigä tengu'u gätho mi'da. Jamadi ngue nugä hin dí øt'ä tengu øt'na ra hyaçahäi i 'bäcua. ¹² Nugä zaí dí ε't' man sihme yondj n'da semana, ne dí un'a ná 'det'a a dí t_ah p_u ja ra nija,” sä bi 'y_en'a ra fariseo 'b_u min yaui Oja.

¹³ Pe nu'a ra hyaçahäi, n'danni ts'u mi 'bäi, ne i su da ndøts' mah_ets'i, bi hy_e'mahäi, ne εmme tu rá mbui. Ne bi 'y_emp'a Oja: “Ma Oja i, dín yeh ni mbui, nguetho drá d_adits'oquigä,” bi 'y_en'a ra hyaçahäi. ¹⁴ Pe dí xi ah_u, nu'a ra hyaçahäi ya xí punba Oja 'b_u mi mbeng b_u ja rá ngu. Pe hin'na a ra fariseo, guexta'a x_un ts'o rá mbui 'b_u mi b_om b_u. Nguetho to'o din 'y_ets'i, gue'a dín unba u. Pe gätho to'o hin din 'y_ets'i, gue'a dí t'εspa u, bi 'y_en'a ra Jesús.

Ra Jesús bi jaq y_u t'uhni

¹⁵ N'da ra pa, nu 'da y_u ja'i bá si y_u t'uhni b_u 'b_uh ra Jesús ngue da mba nthädi u y_u t'uhni. Pe nu'b_u mi nu'u y_u xädi 'be'a øt' y_u ja'i, him bi japi da ts'ix u y_u t'uhni b_u 'bä'a ra hmu, bi d_amyh_a tho ho u. ¹⁶ Pe nu'a ra Jesús bi zon'd_u y_u t'uhni ne bi 'y_emp'u y_u xädi:

—Dami jaf_u ba thocua ya y_u t'uhni, o gadí hecua_u, nguetho gätho to'o da y_urp_u di manda rá ts'edi Oja, jatho 'be da gohi tengu n'da ra t'uhni. ¹⁷ Dami 'y_ohmb_u 'be'a dí xi ah_u: Jatho gui 'y_oth_u tengu'b_u gy_u t'uhni_u 'b_u guí ěc'y_eih_u. Nu'b_u hin'na, hin gui c_uth_u b_u di manda rá ts'edi Oja, bi 'y_en'a ra Jesús.

N'da ra membeti i yaui ra Jesús

¹⁸ Ne nu'a n'da rá ngurpi y_u judío, bi 'yän'na ra Jesús:

—Grá hogaxänbate, 'be'a sä ga øt'ä ngue din jagä ra te mazai.

¹⁹ Bi d_ah ra Jesús:

—Ha guím b_eni 'be'a guím ma ngue guí εngui x_un hogui, nguetho h_ont'a Oja x_un ho. ²⁰ Guí p_adi 'be'a i mam b_u ja y_un t'ēdi ngue i εm b_u: “O guí 'yomt'ēni, o guí hodu, o guím p_e, o guí man ra fehni, ne gui numansu ni ta ne ni mbe,” i mam b_u, bi 'y_en'a ra Jesús.

²¹ Nu ran 'yoh_u bi d_ati:

—Gätho dí øt'ä u gue'b_u go mán t'uhni_{gä}, bi 'y_en'a ran 'yoh_u.

²² Ne nu'a ra Jesús'b_u mi 'y_ode 'be'a bi ma, bi 'y_emp'a:

—Gadí 'be'i ts'u. Ní mba, gui pä gätho 'be'a i ja i, ne gui

darpa yu hyoya. Gua eñ pəya, gui tenguí. Ne nubəya, xən ngu din ja i bə mahəts'i, bi 'yən'a ra Jesús.

²³ Pɛ nu'a ran 'yohə 'bə mi 'yø'a bi man ra Jesús, ɛmmɛ bi du rá mbəi, nguetho ɛmmɛ ra mɛmbɛti a. ²⁴ Nu'a ra Jesús 'bə mi nu bi du rá mbəi a ran 'yohə, bi 'yən'a:

—Xən hɛi yu mɛmbɛti da yərpə di manda rá ts'edi Ojə.

²⁵ Man'da hingui hɛi n'da ra camello da yərpə ja rá gu ra 'yofani, xinda gue'u yu mɛmbɛti da yərpə di manda rá ts'edi Ojə, bi 'yən'a ra Jesús.

²⁶ Ne nu'u yu jə'i 'bəpə bi 'yən'a:

—Pɛ nu'bə in jabə, to'o maha da zä dim pəhø 'bə, bi t'ɛmp'a ra Jesús.

²⁷ Nu'a ra Jesús bi dət'u:

—Nu'a Ojə sä da 'yøt'a hingui sä da 'yøzɛhɛ yu jə'i, bi 'yən'a ra Jesús.

²⁸ Nu'a ra Pedro bəya, bi 'yɛmbi:

—Nugähe, gätho a mi jaje dá sohmbɛ ne dá tɛn'nahe.

²⁹⁻³⁰ Nu ra Jesús bi 'yən'a:

—Guehma dí xi ahə, gätho to'o bi zoh rá ngu, ogue rá xisu, ogue yá cu, ogue rá ta, ogue rá mbe, ogue yá t'uhni, ngue bin unse di manda rá ts'edi Ojə u, Ojə di unni man'da xən ngu xinda gue'a mí ja. Pɛ ne'a ra te mazəi bəya, bi 'yən'a ra Jesús.

Xø bi ma mahøn'a rán dətɛ ra Jesús

³¹ Nu ra Jesús, bi zixpə ma'ueni gätho 'de'mayoho yá xädi, ne bi 'yɛmp'u:

—Dami 'yøhmə ya. Ga mbähä bə Jerusalén, ne din ja bə 'bɛ'a gätho bi man yu pəngahyə maya'bə nanguécä, ngue dán jə'igä ua ja ra ximhäi. ³² Nu yu jə'i di dägä bə ja rá ts'edi u hing yu judío, ne nu'u da dengui, ne di c'aman'ugui, ne da zoxqui. ³³ Ne da mbɛgbä, ne da hyogä. Pɛ ná hyu pa bəya ga ndants'i mahøn'a, bi 'yən'a ra Jesús.

³⁴ Pɛ nu'u yá xädi, him bi bədi 'bɛ'a nam bøn'a bi man ra Jesús. Nguetho njo'mitho yán 'yomfɛni u.

Nu'a ra Jesús bi hoc'a n'da ra xädä mi haxta'a mi

³⁵ Ne mi 'yo bə häntho bə ja ra hnini Jericó a ra Jesús, ne mi hupə nden'yu n'da zə xädä mi haxta'a mí si. ³⁶ Ne nu'bə mi 'yø'a ra xädä ngue xən ngu yu jə'i mba bə, bi 'yänni 'bɛ'a øt'u. ³⁷ Ne bi sifi mba bə ra Jesús ra mɛngu Nazaret. ³⁸ Ne nu'a ra xädä bəya, nts'edi bi mbafi, bi 'yən'a:

—Nu'i gra Jesús, rám bom'beto i ra David, dami huɛgui ts'u.

³⁹ Ne nu'u yu jə'i mi 'bəpə, bi xifi din hɛ. Pɛ madague him mi ndepe din yə, pɛ man'da nts'edi bi mbafi, bi 'yən'a:

—Gra Jesús, rám bom'beto i ra David, dami huɛgui ts'u.

⁴⁰ Nu'a ra Jesús bim 'bäh pəya ne bi manda ba ts'inba a ra xädä. Ne nu'bə mim 'bähmi ra Jesús a ra xädä, bi 'yän'na ra Jesús bəya:

⁴¹ —'Bɛ'a guí nde ga øt'a'i, bi 'yɛmbi.

Ne nu ra xädä bi dətɛ:

—Dín nde ga nu ran nequi.

42 —Sä guin nu ya, bi zä ni dä nguetho gá 'yɛc'yɛi i ja ma ts'ɛdi, bi 'yɛmp'a ra Jesús.

43 'Bex bi zä bi nu ran nequi rá dá bɥya. Ne bi den'na ra Jesús. Bi 'yɛspa Oja bɥ ní mba. Ne'ɥ gätho yɥ ja' i mi 'bɥpɥ, bi 'yɛspa Oja bɥya.

19

Ra Jesús ne ra Zaqueo

1 Nu'a ra Jesús bi yɥpɥ ja ra hnini Jericó, mi 'yo bɥ, ɛna da thogui. 2 Ne mi 'bɥpɥ n'da ra ngɥpa hyaçahäi, ɛmme ra mɛmbeti a, í Zaqueo a. 3 Ne nu'a ra Zaqueo, ɛmme min ndehma da nu'a ra Jesús, pɛ him mi sä nguetho hingui hɛts'i, ne ɛmme dɥ yɥ ja' i bɥ mi 'yo'a ra Jesús. 4 Janangue'a, bin tihi bi ndexa n'da ra za ra sicómoro, ngue da zä da nu ra Jesús 'bɥ bi thopɥ. 5 Ne nu'bɥ mi zɔn'a ra Jesús bɥ 'bä'a ra za mi huxa ra Zaqueo, bi ndøts'e ne bi 'yɛmbi:

—Zaqueo, bá cɔ n'dihi nguetho ga sɔm bɥ ja ni ngu ra pa ya, bi 'yɛmbi.

6 Ne nu'a ra Zaqueo bin johya, 'dahmantho bi gɔi, bi mba rá ngu ne bi zimanho a ra Jesús 'bɥ mi zɔm bɥ rá ngu. 7 Pɛ nu'ɥ yɥ ja' i him bi numanho nguetho bin säya bɥ ra Jesús bɥ ja rá ngu n'da ra ziyate. 8 Ne nu'a ra Zaqueo bim 'bäi bi 'yɛmp'a ra Jesús:

—Ma Hmu i, nuya ga undä yɥ hyoya made 'be'a gätho i jagä. Ne nu'bɥ mi siyagä n'da ra ja' i ngue hin rá 'yu 'be'a mi

øt'ä, goho nidi ga cospa a dá siyabi, bi 'yɛn'a ra Zaqueo.

9 Ne nu'a ra Jesús bi 'yɛmbi:

—Gá päh nin 'yomfɛni ne i ja ra punbi ni ts'oqui ya, ne gätho i 'bɥcua ja ni ngu, gra Zaqueo, rá m bom'beto i ra Abraham. 10 Ne gue'a ná ɛcä, ngue guecä dán ja'igä ua ja ra ximhäi, ngue gan yɥnba yú te'ɥ i paði ja yú ts'oqui, ne hin da nu ran ɥnbi mazai, pɛgue din ja ra te mazai ɥ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ran t'uti yɥ 'yɛhe him bi xɔnd ra mbeti

11 Nu ra Jesús bi xih man'da ran t'uti ɥ yɥ ja' i, nguetho bi bɛn'ɥ yɥ ja' i ngue nu'bɥ da zɔm bɥ Jerusalén ra Jesús, 'bex di japi di manda bɥ rá ts'ɛdi Oja. 12 Ne bi 'yɛmp'ɥ:

—Mi 'bɥ'a n'da ran 'yohɥ, ra ts'ɛt'abi rá ta. Ne bi mba bɥ n'danni n'da ra hnini ngue bin nde bin t'un bɥ rá 'bɛfi ngue din ts'ɛt'abi bɥ rá häizehe. 13 Pɛ nu'bɥ mi nets'i, bi zon'dɥ 'det'a yú 'yɛhe, 'da'a n'da bi un ra mbeti ngue ra oro xɥn ngu di muui. Ne bi 'yɛmp'ɥ: “Gui hyomhbɥ 'be'a da zä gui 'yøthɥ ngue di xɔnd ma mbeti,” bi 'yɛmbi.

14 Ne nu'ɥ yɥ ja' i mi 'bɥpɥ ja rá häi, him mi numanho a ran 'yohɥ. Janangue bi mbɛhni 'da yám 'bɛhni ngue m'bet'o da zɔni da ma ngue hin din t'un rá ts'ɛdi a ran 'yohɥ. 15 Pɛ nu'a ran 'yohɥ, bin t'un ran t'ɛdi din ts'ɛt'abi ne bi mbeng bɥ rá häi bɥya. Nu'bɥ mi zɔm bɥya, bi zon'dɥ yú 'yɛhe xí un ra mbeti, nde da baði hangu

bi hyuxa rá mbeti xí un'na n'da ngu n'da u.

16 Nu ra mbudi 'yɛhɛ bi 'yɛmp'a: "Nuya bin ja 'det'a a ni mbeti," bi 'yɛn'a. 17 Bi 'yɛmp'a rá hmu bɔya: "Xɛn ho gá 'yɔt'e, gra 'yɛhɛ xɛn ho, gá xanda zɛ ts'u dá 'da'i, pɛ nɛ ga 'da'a nin t'ɛdi ngue gui manda 'det'a yɛ hnini," bi 'yɛmbi. 18 Nu ná yoho ra 'yɛhɛ bi 'yɛmp'a: "Nuya bin ja cut'a a ni mbeti gá 'daqui ga xandä," bi 'yɛn'a. 19 "Nu'i, ga 'da'a nin t'ɛdi ngue gui manda cut'a yɛ hnini 'bɛ," bi 'yɛmp'a rá hmu bɔya.

20 Nɛ xø man'da ra 'yɛhɛ bi 'yɛmp'a rá hmu bɔya: "I ja ua ni mbeti gá 'daqui. Dá pɛ'ts'ä xɛn ho. 21 Nguetho dí paçä 'bɛ'a nim 'bäi, ngue ya hin'yɛ nin huɛcate. Guí honi 'bɛpɛ gdí hyɛnba rá mbeti yɛ ja'i. Nɛ guí hɛnba yá huɛhi, janangue dá pɛ'ts'ä ni mbeti ngue dí su ga 'bedi," bi 'yɛn'a. 22 Nu'a rá hmu bi 'yɛmbi: "Nu'a gá ma i udi ngue grá ts'om'bäi. 23 Hanja hin gá hmi'a ma mbeti n'dahma xtí hyux'i ts'u," bi 'yɛmbi.

24 Nɛ bi 'yɛmp'u mi 'bäpɛ: "Dami hyɛnbahɛ rá mbeti na ran 'yohɛ nɛ gui unhdɛ a ra mbudi 'yɛhɛ, nu'a to'o bi dɛha xɛn ngu," bi 'yɛmbi. 25 Pɛ nu'u mi 'bäpɛ, him bi nde da 'yɔt'e 'bɛ'a bi man yá hmu, nguetho xɛn ngu i ja a ra mbudi 'yɛhɛ. 26 Pɛ nu'a ra hmu bi 'yɛmp'a: "Nu'a to'o i hmbi i øt' ma 'bɛfi, hinga hønt'a rán zäbi da dɛha, pɛ man'da xɛn ngu ga unni. Pɛ nu'a hingui

nde da 'yɔt' ma 'bɛfi, hin te da dɛha, nɛ ga hɛnba'a dá unni," bi 'yɛna. 27 "Nɛ nu'u him mi ndeje dan ts'ut'abi ua, ba sihɛ, gui sɛcpahɛ yá 'yɛga ua," bi 'yɛn'a ra hmu bɔya, bi 'yɛn'a ra Jesús 'bɛ mi man ran t'uti.

Ra Jesús bi yɛrpɛ ja ra hnini Jerusalén

28 Nɛ nu'bɛ mi gua'a bi man ra Jesús, bi thopɛya, ní mba bɛ Jerusalén. 29 Nɛ nu'bɛ mi ts'utho da zøm bɛ ja ra nyuni guerpɛ i ja ra hnini Betfagé nɛ ra hnini Betania, 30 bi mbɛhni yoho yá xädi, bi 'yɛmbi:

—Ní mbɛ bɛ nán jombɛ ja ra hnini. Nɛ gui tɛmmi bɛ n'da ra t'uburu ɛn thət'i bɛ ja ra nden'yu, nɛ xínga n'da ra ja'i ní hyuts'i. Bá xocui nɛ ba siui ua. 31 Nɛ nu'bɛ 'bo'o da 'yän'naui: "Hanja gní xocui ra buru," gui 'yɛnui: "Nu'a ra hmu i hon'a ra buru," gui 'yɛnui, bi 'yɛmp'u yoho yá xädi.

32 Nɛ bi mba bɛya, nɛ bi dɛn'a 'bɛ'a xí xi'a ra Jesús. 33 Nɛ nu'bɛ mi xoc ra buru, bi 'yän'na rá mbeti:

—Hanja gní xocui na ra buru, bi 'yɛmbi.

34 Bi dɛh yɛ xädi bɛya:

—Nu'a ra Hmu i honi, bi 'yɛn'u. Nɛ bi ndepe da zix bɛya.

35 Nɛ nu'u yɛ xädi bá si ra buru bɛya, nɛ bi gɛspa yá coto bɛ ja rá xuthä ra buru nɛ bi hyuxa ra Jesús. 36 Nɛ nu'bɛ mi mba bɛ 'yu ra Jesús, nu'u yɛ ja'i 'bɛx bi mbøcua yá pahni bɛ ja ra 'yu ngue da thopɛ a ra Jesús. 37 Nɛ nu'bɛ mi

garp̄ ja ra nyuni ní mba bu Jerusalén, gátho u min 'yohu nts'edi i mbafi, bin johya ne bi 'yɛspa Oja nangue yuñ t'ot'e nuixte bi nu. ³⁸ Bi 'yɛn'a:

—Majapi ra ts'ut'abi bá ɛhe nangue rá thuhu ra Hmu. Ne din ja rán johya Oja yá mbui yu ja'i. Nuixtetho rá ts'edi Oja, bi 'yɛn'a.

³⁹ Ne nu 'da'u yu fariseo bi 'yɛmp'a ra Jesús:

—Dami hecua ni xádi din he.

⁴⁰ Pe nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'a:

—Nu'bu ga hecpä yu ngue i ɛspa Oja, pe go da 'yɛspa Oja ya yu do bongua, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra Jesús bin zoni nangue yu ja'i 'buja ra hnini Jerusalén

⁴¹ Ne nu'bu mi hyän bu ra hnini Jerusalén a ra Jesús, bin zoni. ⁴² Ne bi 'yɛn'a:

—Min ndegä ngue xqui pähmbu a dí yan'ahu bu ja ran unbi mazai, pe hin gán nde gá pähmbu, pe nuya him man zä, nguetho tengu'bu njo'mi ni däh. ⁴³ Ne da zõn ra pa ba ɛh nin süh di mbät'a ni hninihe ne njon da zä da bõni ngue din yani, ne gan tunhd u buya. ⁴⁴ Ne gátho ah u ngue guí 'buhmbu nu, da hyo ah u ne da guah ni hninihe. Ne da mba nso't'i, ne xinga n'da ra jado da gopu. Nguetho nu ah u xingui ts'u gá pähmbu a ra pa xti pø ah u Oja, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Nu ra Jesús bi hyõn'a thi yu mbä bu ja ra danija

⁴⁵ Ne nu'a ra Jesús buya, bi mba bu ja ra danija ne bi hyõn'a thi gátho yu mbä mi 'buju. ⁴⁶ Ne nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'a:

—I mam bu ja rám hman Oja: “Í thø'a ma ngu ngue da mba nthandegä bu,” i ɛn Oja. Pe nu ah u gá 'yõrpadah u tengu'bu ra hyado guerp u nín 'yan'u yu be, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Bi t'õmanho a bi man ra Jesús

⁴⁷ Nu'a ra Jesús thocua thoho min xänbate bu ja ra danija. Pe nu'u yu ngurpa mbäja, ne yu xänbate nija, ne yu dác'yei, min nde da hyo'a ra Jesús. ⁴⁸ Pe hin'y u 'be'a da 'yõt'e ngue da hyo. Nguetho gátho yu ja'i bi 'yurpa ra güenda 'be'a bi man ra Jesús. Njon bin nde bi u't' yú mbui u 'da.

20

Rán t'ɛdi ra Jesús

¹ Ne nu ra Jesús n'da ra pa bi xänba yu ja'i bu ja ra danija nangue ran ho ma'da'yo. Ne'u yu ngurpa mbäja ne yu xänbate nija, ne yu dác'yei, gátho bi zõm bu. ² Ne bi t'än'na ra Jesús:

—Hanja sä guí øt'e 'be'a guí øt'e. To'o bi 'da'a nin t'ɛdi, bi 'yɛmbi.

³ Pe nu ra Jesús bi dāti:

—Necä, ga än'nah u, ⁴ to'o bi un rán t'ɛdi ra Xuua ngue bi 'yõt' ran xixya, hague Oja uague yu ja'i, bi 'yɛna.

⁵ Pe nu'u bin 'yänzehe u 'be'a dí dāti. Ne bi 'yɛnɛ:

—Nu'b_u ga xmf_u ngue Oj_a bi un'na rán t'ɛdi a ra Xuua, nɛ da 'yɛnj_u b_uya: “Hanja hin gá 'yɛc'yɛih_u 'b_u.” ⁶ Pɛ nu'b_u ga xmf_u, y_u ja'i thoho bi un rán t'ɛdi, dí bat'adoj_u y_u ja'i nguetho x_un ngu y_u ja'i ɛc'yɛi rá pɔngahy_a Oj_a ra Xuua, bin 'yɛmzɛhɛ _u.

⁷ Janangue'a bi t'ɛmp'a ra Jesús:

—Hin dí p_uhmbe to'o bi un rán t'ɛdi ra Xuua, bi 'yɛntho.

⁸ Nɛc_a hin ga xi ah_u to'o bi 'dac_a ran t'ɛdi ga ɔt'ä 'bɛ'a dí ɔt'ä, bi 'yɛna.

Ran t'uti y_u ts'ombɛfi

⁹ Nɛ bi xih man'da ran t'uti a ra Jesús, bi 'yɛna:

—Mi 'b_u'a n'da ran 'yoh_u bi 'yɔt'a n'da ra nu_undät'o, nɛ bi hmit'i 'da y_u mbɛfi. Nu'a rá mbɛti bi mba n'danni b_uya, nɛ nya'atho b_um 'b_up_u.

¹⁰ Nɛ nu'b_u mi zɔn y_u pa da th_uc y_un dät'o, nu'a rá mbɛti bá pɛhna n'da rá 'yɛhɛ da duspa 'da y_un dät'o, ngue'a án y_uh_u a. Pɛ nu'_u bi zocpa a ra nu_undät'o, bi mbɛmba thoho ra 'yɛhɛ nɛ bi 'yɛt'i, xín te bi unni. ¹¹ Nɛ ná yoho rá 'yɛhɛ bá pɛhna rá mbɛti ra nu_undät'o, pɛ ngutho bi 'yɔrpa ra 'yɛhɛ, nɛ'a bi mbɛmba thoho mahɔn'a, bi 'yɛr b_uya nɛ nte bi unni. ¹² Nɛ ná hyu rá 'yɛhɛ xɔ bi mbɛhni mahɔn'a a ran 'yoh_u, ngutho bi t'ɔrpe, bi unba y_u mbɛfi nɛ bi 'yɛt'i, xíngui ts'_u bi unni.

¹³ Nɛ nub_uya, nu ra mɛndät'o bi bɛni 'bɛ'a da 'yɔt'e. Nɛ bi 'yɛna: “Masque ga pɛhn'na ma ts'unt'_u, dadí

huɛqui, xɔhma da numansu na,” bi 'yɛnɛɛ. ¹⁴ Pɛ nu'b_u mi nurpa rá ts'unt'_u _u y_u mbɛfi, bi mam b_uya ngue da hyo, bi 'yɛn'_u: “Mbähä ga hoh_u rá ts'unt'_u, janangue da zä ga cosɛh_u ra nu_undät'o,” bi 'yɛn'_u. ¹⁵ Janangue'a bi zix p_u ma'ueni, bi hyɔn'a thi ra ts'unt'_u, nɛ bi hyo b_u, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Nɛ xɔ bi 'yän'd_u y_u ja'i mi 'b_up_u:

—'Bɛ'a guím bɛmh_u da 'yɔt'a rá mbɛti ra nu_undät'o ya, bi 'yɛna.

¹⁶ Pɛ dí xi ah_u, ba ɛɛɛ nɛ da hyo'_u, nɛ n'dan'yo di un'na rá nu_undät'o b_uya, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Nɛ nu'b_u mi 'yɔt'_u y_u ja'i 'bɛ'a bi man ra Jesús, nu'_u bi 'yɛn'_u:

—Oj_a da 'yɔt'e hin din ja a guím ma, bi 'yɛn'_u.

¹⁷ Pɛ nu'a ra Jesús bi hyɛt'_u, nɛ bi 'yɛmbi:

—Pɛ 'bɛ'a nam bɔn'a rá m hman Oj_a nt'o't'i maya'b_u 'b_u, ngue i ɛna:

Nu'a ra do bi b_unt'_u y_u g_udo 'b_u mi hyɔh ra ngu,

gue'a ra do man'da mahyoni, tengu thoho y_u guangu, i ɛm b_u ja rá m hman Oj_a.

¹⁸ Nɛ tengu'b_u da guesɛgä a ra do i hmam b_u. Hɔnt'a go to'o hingui ɛc'yɛigui, din unbazɛhɛ, tengu'b_u da d_ung b_u ja ra do din t_uni, nɛ go ga ɛmpä a tengu'b_u ra do da zɛ'mi nɛ da 'yɛt'i, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Bin t'än'na ra Jesús 'b_u din jut'ra renta ogue hin'na

19 Nu yu ngurpa mbäjä ne yu xänbate nijä 'bu mi 'yø'a ran t'uti bi man ra Jesús nangu'e'u yu hyote mbefi, min nde da got'a fädi ra Jesús, nguetho bi badi tengu'bu guesε u yu hyote mbefi u yu mbäjä ne yu xänbate nijä. Pe him bi got'i nguetho bi zutho yu jä'i. 20 Janangue bi bεm mahøn'a büya ne bi mbεhni 'da yun 'yohu ngue da 'yän yun t'änni a ra Jesús, n'dahma din ja 'be'a sä dí fent'a ra Jesús ngue di dä bu 'buh ra ts'ut'abi. 21 Ne nu'u yun 'yohu bi xi a ra Jesús:

—Xänbate i, dí pähmbe hont'a majuani guí ma. Ne dí pähmbe guí xänbi xun ho hont'a go to'o má jä'i ne hin guí huahni to'o guí xänbi, pe guí xifi xun ho nangu'e Ojä. 22 Dami xije ya, ha din theui man t'εdihε bi 'dajε Ojä 'bu ga juthε ra renta a ra ts'ut'abi Roma, uague hin'na, bi 'yεn'u.

23 Pe nu'a ra Jesús mi pädi i ts'amhya thoho. 24 Ne bi 'yεmp'u:

—Hanja gní 'yängui, xi ni mbeti gní juthε ra renta ra ts'ut'abi, gan nugä, bi 'yεna.

Ne bi un büya.

—To'o rá pøte ne rá thuhu i cuat na ra mbeti, bi 'yεn'a ra Jesús.

Ne nu'u bi 'yεn'u:

—Rá pøte ne rá thuhu ra ts'ut'abi Roma i cuat na.

25 Bi dah ra Jesús büya ne bi 'yεmp'u:

—Nu'a rá mbeti ra ts'ut'abi Roma, guí un'na. Nu'a xin rá mbeti Ojä, guí un'na Ojä a, bi 'yεmp'u.

26 Janangue nu yun 'yohu him bi zä xtá hyät'a ra Jesús, pe bi hyonya thoho u 'be'a bi man'a ra Jesús.

Ran t'änni 'bu da ndants'u xun du

27 Ne nu'u 'da yu saduceo, bi zøm bu 'buh ra Jesús, gue'u hingui εc'yei da ndants'u xøn du. Nu'u bi 'yεmp'a ra Jesús:

28 —Nu'a ra Moisés bi 'dajε n'da man t'εdihε ne bi 'yεna: “Nu'bu bi du n'da ran 'yohu ngue mi 'buh rá xisu ne njo'o yú t'uhni, nu'a rán 'yohu da zinba a rá xisu. Ne nu'a rá mbadi t'uhni dim 'bui, da thuspa rá thuhu a ran 'yohu bi du ne da'yεmbi rá ta a,” bi man ra Moisés.

29 Pe gue'a ga än'nahe. Bim 'bu'i yoto yun 'yohu din 'yohu zεhε. Nu'a ra mbadi n'yohu bi zin'a n'da ra xisu, ne m'bejua büya bi du a ran 'yohu ne him bim 'buh rá t'uhni. 30 Ne nu'bu mi du ran 'yohu büya, ná yoho rán 'yohu bi zin'a ra xisu mahøn'a, ne xø bi du a. 31 Ne xø bi zin'a man'da rán 'yohu büya, 'da'ingu bi 'yøt'u gätho yoto yun 'yohu, gätho bi du ne xinga n'da bim 'buh yú t'uhni. 32 Mbejua büya, bi duse ra xisu, bi 'yεn'u. 33 Nuya, dami xije 'be'a din ja a ra pa da ndants'u xun du. To'o da 'yεmbi rá xisu a ra xisu, nguetho gätho yoto bim 'buhmbu ra xisu ua ja ra häi, bi 'yεn'u yu saduceo.

34 Ne nu'a ra Jesús bi däti:

—Hont'ua ja ra häi din thät'u yu jä'i. 35 Ne gätho to'o yün sähu da mba bu mahεts'i 'bu bi ndants'u xun du, ne

him man ja ran th̄ati b̄u.
 36 Nguetho da gohi tengu tho
 yám 'b̄ehni Oj̄a u, n̄e him man
 da du b̄u. N̄e ma'da'yo da gohi
 'b̄u bi xoxa Oj̄a u ngue yú t'
 ah̄nise Oj̄a u.

37 P̄e n̄e'a ra Moisés bi ma
 da ndants'u x̄un du 'b̄u mi
 'yo't'i 'b̄e'a bin ja, nu'b̄u mi
 nu mí z̄o ra za 'b̄u maya'b̄u.
 N̄e i mam b̄u ngue nu Oj̄a rá
 Oj̄a ra Abraham n̄e ra Isaac
 n̄e ra Jacob, n̄e nu'u, ná ya'a
 thoho x̄i du u 'b̄u mi 'ȳemp'a
 Oj̄a ra Moisés. 38 Ngub̄u bi
 ma nguetho guexta'a i 'b̄uh
 yú mb̄u. Nub̄u na nu Oj̄a
 'da'ingutho 'b̄u i 'b̄u'a n'da
 ogue x̄un du n'da. Guexta'a i
 jatho yú te u x̄un du, bi 'ȳen'a
 ra Jesús.

39 N̄e nu'u 'da ȳu x̄anbate
 nij̄a, bi 'ȳemp'a ra Jesús:

—̄mm̄e x̄un ho a gá ma, bi
 'ȳen'u.

40 N̄e nu'u ȳu saduceo ya
 him mi s̄a da 'ȳan mi'da ȳun
 t'anni.

*To'o r̄ám bom'b̄eto a ra
 Cristo*

41 N̄e nub̄aya, bi 'ȳen'a ra
 Jesús:

—Hague nán z̄a guí ̄mf̄u ra
 Cristo r̄ám bom'b̄eto ra David
 a. 42 Nguetho bi manse ra
 David b̄u ja ra s̄ocūa bi 'yo't'a:
 Nu'a Oj̄a bi 'ȳemp'a ma Hmu:
 "Hyucua ga conhui ma ts'edi,
 43 gue'b̄u go dá t̄ap̄a ḡätho u
 nin s̄uih̄u," i ̄en Oj̄a, bi
 'ȳen'a ra David 'b̄u mi
 ma nanguie ra Cristo.

44 Hanja i ̄m̄bi rá Hmu, n̄e
 r̄ám bom'b̄eto a, bi 'ȳen'a ra
 Jesús.

*Ra Jesús bi ma hinga gue'a
 b̄u nán x̄anbate u ȳu x̄anbate nij̄a*

45 Nu'a ra Jesús b̄uya, ní
 jat'a nȳah̄u yú x̄adi, ḡätho mi
 'b̄äp̄u mi øde 'b̄e'a bi man ra
 Jesús. Bi 'ȳemp' u b̄uya:

46 —O guí ̄r̄p̄ah̄u masu
 'b̄e'a da man'u ȳu x̄anbate nij̄a,
 nguetho i he yú mbapahni
 x̄um hmadi ngue da t'̄spi,
 n̄e ̄mm̄e di ho da mba ma
 zengua ngue da 'ȳespa ȳu j̄a'i.
 N̄e ̄mm̄e i honi da hyup̄u ja
 ȳun thuts'i x̄un ho b̄u ja ȳu
 nij̄a, n̄ep̄u ja ȳun sihme. 47 N̄e
 i siyabi 'b̄e'a i p̄e'ts' ȳu xisu
 x̄un du ȳán nd̄o, n̄e i tunba yú
 ngu, n̄e ní jat'i nya'a thoho i
 ȳah̄u Oj̄a b̄u ja ȳu nij̄a. P̄e nu'u,
 man'da x̄un utho ran unbi da
 nu, bi 'ȳen'a ra Jesús.

21

*Nu'a ran t'unni man'da di
 muui*

1 Nu'a ra Jesús mi 'b̄äp̄u ja
 ra d̄anij̄a n̄e bi nu ȳu m̄emb̄eti
 i c̄ät yú mb̄eti b̄u ja ra huada,
 ngue r̄án t'unni Oj̄a. 2 N̄e
 bi nu n'da z̄u hyoya xisu bi
 ḡäp̄u yoho ȳu t'uc'axt'i. 3 Nu
 ra Jesús bi 'ȳemp' u mi 'b̄äp̄u
 b̄uya:

—Majūani dí xi ah̄u, nuna
 ra hyoya xisu man'da di
 muui bi uni xinda gue'u ḡätho
 mi'da. 4 Nguetho ḡätho ȳu
 m̄emb̄eti 'b̄u ya bi ḡät'a n'da
 ra mb̄eti ja ra huada, p̄e ya
 mbongui thoho yú mb̄eti, p̄e
 nu'a z̄u hyoya xisu, bi uni
 ḡätho mi ja, x̄ingui ts'u bi
 bongui 'b̄e'a da hyonse, bi
 'ȳen'a ra Jesús.

Ra Jesús bi ma 'be'a dinjara dānijā

⁵ Nu'a ra Jesús mi ø'a man yu jā'i: "Mahotho ra dānijā, ne mahotho yun t'unni i zup." Pε ra Jesús bi 'yemp':

⁶ —Nuna gātho guín nuhū ya, da zōn ra pa hin te din ja ua, xingui ts'ū da bongā n'da zū xεqui ngue hin da yōt'e, bi 'yēn'a ra Jesús.

Ran unbi din ja ua ja ra hāi

⁷ Nε nu'ū 'da yu jā'i mi ø'a bi man ra Jesús, ne bi 'yānni:

—Gra xānbate i, nda'a ní pa din ja a guím ma, 'be'a ní hmεpya din ja sā ga pāhmbē.

⁸ Nε nu ra Jesús bi 'yemp':

—Dami jamansu 'be'a guí εc'yēihū. Nguetho da zōn ra pa ba ēh yu hyāte da hyā ahū: "Nugā drā Cristogā," da 'yēn'ahū. Nε da 'yēn'ū: "Ya bi zōn ra pa ran zεgui," da 'yēn'ū. Pε o guí εc'yēihū 'be'a da man'ū. ⁹ Ga xi ahū 'be'a gātho din ja ua ja ra hāi gue'bū go ba εcā mahōn'a. O guí suhū 'be'a guí 'yōhmbū, nguetho din ja yu dāshū, ne yu jā'i hinga 'da'angu da bēni. Pε hinga gue'bū ran zεgui din ja ū, bi 'yēn'a ra Jesús.

¹⁰ Nε xō bi 'yēna:

—Nε 'da'a n'danni yu hāi din ja yu sūi. Nε din sūε n'da ngu n'da yu ts'ut'abi. ¹¹ Nε din ja yu 'yāmhāi nts'utho, ne din ja ra dāthu, ne ra dāgēhe, ne din ja yu hmεpya nts'utho bu mahēts'i.

¹² Pε hin nín ja a dím mangā 'bū bim fent'ahū ne da mba ma un'ni ahū. Nε da ts'ix ahū bu ja yu nijā, di un'nahū

bū. Nε da mba ma dā ahū bu 'būh yu ts'ut'abi nepu 'būh ja yū ts'edi. Gātho ngubū da t'ot'ahū ngue guí tēngahū. ¹³ Pε nu'bū da ts'ix ahū bu, da zā guí mamhbū bu ran ho ma'da'yo. ¹⁴ Nε 'yo gadín 'yomfēnihū 'be'a guí mamhbū 'bū bi mba ma juān'ni ahū.

¹⁵ Nguetho nugā, ga bēn'nahū 'be'a da zā guí mamhbū ra ora gam 'bāhmbū bu. Nε nu'a ga bēn'nahū, xinga n'da nin sūihū da zā da dāti 'be'a guí mamhbū bu. ¹⁶ Nε madague'bū, ni tahū ogue ni mbehū, ogue ni cuhū, ogue ni mēnihū, ogue ni amigohū, pε guemhma di dā ahū bu 'būh yu ts'ut'abi. Nε 'da'ahū da tho ahū ngue guí εc'yēigahū. ¹⁷ Nε gātho da ts'an ahū nanguecā. ¹⁸ Pε o guín suhū nguetho xinga n'da ni xtāhū dim 'bēpu ja ni yāhū. ¹⁹ Pε nu'bū guí hyāthū yun unbi, Ojā di 'da ahū ra te mazāi, bi 'yēn'a ra Jesús.

Ra Jesús bi ma 'be'a dinjara dāhnini Jerusalén

²⁰ Nε man'da bi man ra Jesús, bi 'yēna:

—Nu'bū guin nuhū xí mbāt ra hnini Jerusalén yu dofūi, guí pāhmbū mi ts'utho da guah ra hnini. ²¹ Nε nu'bū bin ja bu Njerusalén, gātho ū 'būpu ja ra xεqui Judea xun ho 'bū da 'dagui da mba bu dāpo bu ja yu nyuni. Nε'ū i 'būpu ja ra hnini, xun ho 'bū da bōni, ne gātho i 'būpu dāpo hin da 'yēna da mba bu ja ra hnini. ²² Nguetho gue'a ra pa di un rán unbi Ojā ū, ne gātho

din ja tengu tho i mam bu ja rá hman Oja din ja. ²³ Ne nu'bu bin ja a, huçcate u in hať'uhni, ne'u gátho u 'buh yú 'uere. Nguetho ndumbuitho rán ts'embi Oja din ja ua ja ra hái ne xun ngu yan unbi da nu yu ja'i. ²⁴ Ne nu'u 'da'u dí mba ntho ra juai, ne nu'u mi'da da ts'ixpu n'danni yu hái ne da gohi tengu'bu i ofádi. Gue'u hing yu judío di ts'on na ra dahnini ne di manda ua, gue'bu go da zón ra pa da hyanba yú ts'edi Oja, bi 'yén'a ra Jesús.

'Bu bi zón ra pa ba eh ra Cristo

²⁵ Ne man'da bi man ra Jesús, bi 'yena:

—Nu Oja da 'yot' yu hmerpya bu ja ra hyadi, nerpu ja ra zana nerpu ja yu so. Ne yu ja'i 'bucua ja ra hái emme din su'u 'bu da 'yode nts'edi da 'yen ran dahi yu deja. ²⁶ Ne emme da güent yú mbui nanguie ra mbidi din ja. 'Ne da zu 'bu da beni 'be'a din ja gátho ua ja ra ximhai. Ne gátho 'be'a bí ja bu mahets'i di 'yani. ²⁷ Ne nu'bu bin ja a dí xi ah, 'bex gua ecä, ngue dán ja'igä ua ja ra ximhai, ba ecä bu ja yu güi, ban 'yo'be ma ts'edi xun ngu ngue dán nuixtegä. ²⁸ Ne nu'bu gán nuhu da mbudi din ja, dami hyuthu nzambui ne gui ndos'hü mahets'i, nguetho ba eh ni porpatehu da yan ah, bi 'yén'a ra Jesús.

²⁹ Ne man'da bi man ra Jesús ngue bi man'a n'da ran t'uti, bi 'yena:

—Gan 'yomfenihu ts'u 'be'a di ja ra za ra higo ne'u mi'da yu za. ³⁰ Nu'bu guin nuhu i pox yú paxi yu za, guí pahmbu 'bex ba eh yu pa xum pa. ³¹ Ngutho 'bu bi mbu'a dí xi ah, gui pahmbu mi ts'utho di manda rá ts'edi Oja ua buya.

³² Majuani dí xi ah, nu yu ja'i 'bucua ya, hinga gátho xti du 'bu bi mbudi din ja a dí xi ah. ³³ Nu bu mahets'i ne ra ximhai da guadi, pe nu'a mam hmangä hin da gua'a, bi 'yena.

³⁴ Jananguie dami jamansu 'be'a guí othu, o guin nde gui 'yothu ni pähä zehehu, ne hinga hont'a guim bemhu nin sihmehu. Dami jamansu a gui 'yothu, hin ga tñ'nahu ngue gdí othu a 'bu bá pengä. ³⁵ Nguetho njon da ba'a ra ora ba ecä, pe gátho yu ja'i 'bucua ja ra ximhai da nu. ³⁶ Dami tøm thohohu ne thocua thoho gan yah Oja, n'dahma din ja ni ts'edihu gui hyäthu yan unbi din ja. Nu'bu ngubu gui 'yothu, hin gui pes' ni sähu 'bu gá 'bähmbu bu ja ma hmigä, nugä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhai, bi 'yén'a ra Jesús 'bu mi xih yú xädi 'be'a gátho din ja.

³⁷ Ne nu'a ra Jesús 'bu mi 'bupu Jerusalén, gátho yu pa mi xänba u yu ja'i bu ja ra danija. Pe nu'bu ra xui buya, mi pa bu ja ra nyuni Olivos. ³⁸ Ne gátho yu xudi mi pa bu yu ja'i bu ja ra danija, da 'yo'a i man ra Jesús.

Bi hma da tho ra Jesús

¹ Nuya mi ts'utho da zøn ra pa da ts'i ra hme hin'yü rá íxi. Gue'u yu pa ra dämpeti ran dąbaxjua. ² Nu'u yu ngurpa mbäjä ne yu xänbate nija, mi honi 'be'a dí hyo ra Jesús. Pe mi su'u 'be'a da 'yöt' yu jä'i 'bu da hyo'a.

³ Ne nu'a ra zıthi bi yut' rá mbui ra Judas Iscariote, gue'a n'da rá xädi ra Jesús. ⁴ Nu'a ra Judas bi mba, bin yahü yu ngurpa mbäjä ne yu hmu dofai, ne bi xifi 'be'a da 'yöt' bu di dä'a ra Jesús. ⁵ Nu'u bi hyu yú mbui 'bu mi man'a ra Judas 'be'a da 'yöt'e. Ne bi xifi da gut rán zäbi ra Judas. ⁶ Ne nu ra Judas büya, bi dø'ma ra ora 'bu njongui 'buru yu jä'i ngue di dä'a ra Jesús.

Rán sihme ra Hmu

⁷ Ne mi søn ra pa bin ja ra dąnts'ihme i ts'i ra hme hin'yü rá íxi, ne i ho ra t'ude'yo. ⁸ Ne nu'a ra Jesús bi mben'na ra Pedro ne ra Xuua ne bi xifi di hoc ran sihme ran dąbaxjua, da zi 'bu bin de. ⁹ Nu ra Pedro ne ra Xuua büya:

—Hapü guín nde ga hoc'be, ęn'u.

¹⁰ Nu ra Jesús bi 'yęmp'u:

—Nu'bu gán 'youi bu ja ra ndenhni ne gui nuui n'da ran 'yohu i tu n'da ra xaro ra dehe, dami tendui a ran 'yohu, ne gui cat'ui bu ja ra ngu da yut'a. ¹¹ Ne gui xihmi a ra męngu bu: “Nu'a ra xänbate bá penga'be ngue gui xic'be hapü i ja ra cuarto ngue ga sägähe ra dąnsihme,” gui 'yęnui. ¹² Ne nu'a ran 'yohu da

zix aui bu magats'i hapü i ja ra cuarto xün ndoho. Guepu gui hocui rán sihme ran dąbaxjua, bi 'yęmp'u yú xädi.

¹³ Nu ra Pedro ne ra Xuua büya bi mba bi dıni tengutho bi man'a ra Jesús. Ne bi hocpu ran sihme büya.

¹⁴ Nu'bu mi zøn ra ora büya, nu'a ra Jesús ne mi'da yú xädi bi zøm bu ne bin sihmebu. ¹⁵ Nu ra Jesús bi 'yęmp'u yú xädi:

—Emme dán ndegä ga sihu na ran sihme ran dąbaxjua 'bu di 'bedi ga tugä. ¹⁶ Ne dí xi ahü, him man'dandı ga sigä na ran sihme jague'bu bi zøn ra pa ngue gán yąmhbu xün ho 'bu gám 'buhmbu bu di manda rá ts'edi Ojä.

¹⁷ Nu ra Jesús büya bi deca n'da baso ra vino ne bi un ra jamadi Ojä, ne bi 'yęmp'u yú xädi büya:

—Dami comhbu na po na ra baso, gui sihu. ¹⁸ Nguetho dí xi ahü, hin ga sigä mahøn'a asta gue'bu go da zøn ra pa di manda ua rá ts'edi Ojä xün ho.

¹⁹ Ne nubüya, bi hyaç ra hme ne nu'bu mi gua'a bi un ra jamadi Ojä büya, bi xeni ne bi darpa u yú xädi, bi 'yęna:

—Nuna ra hme na, ma ngøc'yeigä na, ga ungä nanguie ahü. Ne n'dandı ngu n'dandı 'bu guí sihu, guim bęnjü, bi 'yęn'a ra Jesús.

²⁰ Ne nu'bu mi guadi bin sihme u, nu ra Jesús bi dec'a ra baso ra vino ne bi un'du yú xädi ne bi 'yęmp'u:

—Nuna, ran hoqui ma'da'yo, guehna nam bønı ma jigä ngue bi hoc'a ra

'da'yo'yu bi 'yõt'ah_u Ojã na, bi 'yëna.

²¹ P_E dí huhmb_u ua n'da di dägä. ²² N_E nugä, ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi, da thogä, ngue gue'a bi zänd Ojã, p_E í huëhi maha a di dägä, bi 'yën'a ra Jesús.

²³ Nu yá xädi, 'bex bin 'yänzehe to'o di dä'a ra Jesús.

Ra Jesús bi ma to'o dim 'bet'o

²⁴ N_E man'da ran junt'i bi 'yõt'u yá xädi ngue to'o dim 'bet'o nanguese u. ²⁵ P_E nu ra Jesús bi 'yëmp'u:

—Nuua ja ra häi, nu yu ts'ut'abi ne'u i ja yá ts'edi, xun hëi i ørpa yu ja'i 'b_u di manda u, i øt'e yá 'yëhe u, ne i t'ëmbi xun ho a i øt'e. ²⁶ P_E nu ah_u, hin gan jah_u b_u. Nu'a to'o dim 'bet'o, da 'yõt'e dim 'bejua thoho. N_E nu'a to'o din ngarpi, da 'yõt'e din 'yëhe thoho a. ²⁷ Nu yu hmu 'b_ucua ja ra häi, hin dim p_E'u, p_E gue i tø'mi da mberp'u yá 'yëhe, p_E nugä madague dí m hmugä, p_E dí øt'ä ngue ni 'yëhegah_u, bi 'yën'a ra Jesús.

²⁸ N_E man'da bi xifi, bi 'yëna:

—P_E nu'ah_u, dán hy_umhb_u 'b_u má nugä yun unbi ua ja ra ximhäi. ²⁹ Janangue ga 'da'a nin t'ëdih_u, tengutho bi 'dacä ma Ta. ³⁰ N_E nu'b_u bi zøn ra pa ga øt' ran ts'ut'abi, 'darp_u dan johyah_u, ne gui comhb_u ma ts'edi gui juanbah_u ma mi'israelh_u, dyá judío_u, bi 'yën'a ra Jesús.

Ra Jesús i pãdi 'be'a da 'yõt'a ra Pedro

³¹ N_E bi t'ëmp'a ra Pedro:

—Ma z_u Pedro, nu'a ra zĩthu bi 'yäh ran t'ëdi ngue da zä'a ni mb_uih_u, in nde ah_u gan 'uëxth_u tengu'b_u i 'uëxt ran dahi yá häi ra trigo. ³² P_E nugä, ya dá äp ma Ta him má zä gui pumbëni ni t'ëc'yëih_u. N_E nu'b_u gán 'yomfëni ts'u, gui 'yëc'yëi xun ho mahøn'a, ne gui zerpa yá mb_ui ni mi'yëc'yëih_u, bi 'yëmbi.

³³ N_E nu'a ra Pedro bi däh p_uya:

—Nugä, ga ten'na i madague dan ofädiui ogue ga tuui, bi 'yëna.

³⁴ Bi d_u'a ra Jesús b_uya:

—Gra Pedro, dí xi'i, nu'b_u hin ní mbah ra øni, ná hyundi xqui cøngui, bi t'ëmp'a ra Pedro.

Ra Jesús bi ma mi ts'utho da nu ran unbi

³⁵ Xø bi 'yëmp'u yá xädi b_uya:

—Nu'b_u ra mb_udi dá pen'nah_u b_u gá mamhb_u ran ho ma'da'yo, ne hin te gá hyaxh_u. 'Be'a gá 'yøth_u, ha bin ja 'be'a gätho gá hyomhb_u, uague hin'na.

N_E gätho yá xädi bi 'yëna:

—Hin te dá 'behmbe.

³⁶ P_E nuya n'dan'yo gui 'yøth_u, gui tux ni buxah_u, ne gui hyax ni mbetih_u. N_E nu'b_u hin'y_u ni espadah_u, gui pä ni pahnih_u gui tämh_u n'da.

³⁷ Nguetho i jatho din jagä tengu i mam b_u ja rá hman Ojã, i ëm b_u: “Y_u ja'i da 'yëmbi ra ts'om'bäi a,” i ëm b_u ja rá m hman Ojã nanguecä, bi 'yën'a ra Jesús.

³⁸ N_E nu'u yá xädi bi 'yëmbi:

—Gra Hmu, i jaje yoho yu espada, bi 'yɛn'ɥ.

—Dí gua'ɥ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra Jesús in yɥui Oja bɥ ja ra nyuni Olivos

³⁹ Nu'a ra Jesús bɥya, bi bɔm bɥ ja ra cuarto mi sihme ɥ, bi mba bɥ ra nyuni Olivos, bi mbähä yá xädi. ⁴⁰ Nɛ nu'bɥ mi zɔm bɥ, nu ra Jesús bi 'yɛmp'ɥ:

—Dami 'yäfɥ rá ts'edi Oja gue da zä gui hyäthɥ yán ts'äte ra zïthu, bi 'yɛmbi.

⁴¹ Nɛ nu'a ra Jesús bi 'ue'i ts'ɥ bɥ mí 'bäh yá xädi, nɛ bin dɥnyahmu, bin yɥui Oja. ⁴² Nɛ bi 'yɛna:

—Ma Ta'i, nu'bɥ ni pähä, dami japi ngue hin ga sigä a ra mbohi gá sänmi ga sigä, pɛ hin dín nde ma pähäzɛhe pɛ go ni pähä dín nde ga øt'ä, bi 'yɛn'a ra Jesús.

⁴³ 'Bex bi nɛqui bɥ n'da rá m 'bɛhni Oja mahɛts'i ngue bá hɥnba a í zɛrpa rá mbɥi. ⁴⁴ Pɛ nu'a ra Jesús ɛmme bi du rá mbɥi, nɛ man'da nts'edi bin yɥui Oja. Xøgue ra ji a rá xänthe mi täpɥ häi.

⁴⁵ Nɛ bi ndants'a ra Jesús bɥya, bi mba bɥ 'bɥh yá xädi. Pɛ nu'ɥ, gätho min ɥha nguetho bi güent yá jɥ'i ɥ nangue ra dumbɥi mim bɛni. ⁴⁶ Nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'ɥ:

—Hanja gnán ɥhmbɥ. Dami nuhmbɥ, gan yɥhɥ Oja janangue'a da zä gui tähmbɥ rán ts'äte ra zïthu, bi 'yɛmbi.

Bi fɛnt'a ra Jesús

⁴⁷ Nɛ nu'bɥ min yɥhɥ yá xädi, 'bex bá ɛpɥ n'da nɛts'i yu

jɥ'i, nɛ bá 'bɛt'o ra Judas, gue'a n'da rá xädi ra Jesús. Nɛ nu'a bi zɔm bɥ 'bɥh ra Jesús nɛ bi zɥspa rá 'yogu 'bɥ mi zɛngua. ⁴⁸ Pɛ nu'a ra Jesús bi 'yɛmbi:

—Grá Judas, ha ran ts'ɥ'ts'i guí dägüi, nugä ngue dán jɥ'igä ua ja ra ximhäi, bi 'yɛn'a ra Jesús.

⁴⁹ Nɛ nu'ɥ mi'da yá xädi 'bɥ mi nu 'bɛ'a bin ja, bi 'yän'na ra Jesús:

—Ha ga japähe ma espadahe, ɛn'ɥ.

⁵⁰ Pɛ him bi dø'mi 'bɛ'a da si'a n'da ɥ, 'bex bi zɛcua rán 'yɛizagu rá 'yɛhe ra ngɥrpa mbäjä. ⁵¹ Pɛ nu'a ra Jesús 'bex bi hɛcua yá xädi:

—O guí øthɥ a, bi 'yɛmbi.

Nɛ 'bex bi hocua mahøn'a a rá zagu a ran 'yohɥ. ⁵² Nɛ nu'a ra Jesús 'bex bin yɥhɥ yu jɥ'i ngue bá ɛhe da zits'i. Min 'yohɥ yu ngɥrpa mbäjä nɛ yu ngɥrpa mbädi bɥ ja ra dɥnijä, nɛ mi'da yá ngɥrpi yu judío. Nɛ bi 'yɛmbi:

—Ha drá bɛgä ngue guá hɥhɥ ni espadahɥ nɛ ni zahɥ ngue gui sixcahɥ, bi 'yɛna. ⁵³ Hanja hin gá bɛntcahɥ bɥ ja ra dɥnijä, nɛ zɥnt'a min xänbategä bɥ. Pɛ nuya bi zøn ra ora din ja a bi zänd Oja nɛ n'da ora thohe gui tajɥ, nɛ'a ra dɥmants'o n'da ora thohe da dɥqui, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ra Pedro bi gøn'a ra Jesús

⁵⁴ 'Bex bi fɛnt'a ra Jesús nɛ bi ts'ixpɥ ja rá ngu ra hmumbäjä. Nɛ nu'a ra Pedro bi dɛnni a na 'bejua thohe. ⁵⁵ Nɛ mi zø bɥ n'da ra sibi bɥ mbo rá mbä't'i rá ngu ra

hmumbäjä. Nε nu ra Pedro madin t̄asp̄ih̄u b̄u ȳu ja'i. ⁵⁶ Nε mi 'b̄äp̄u n'da ra hmute ngue ra 'ȳεhe b̄u. Nε nu'b̄u mi nu'a ra Pedro, bi 'ȳεna:

—Nuna ran 'yoh̄u hucua, min 'yoh̄u ra Jesús.

⁵⁷ Pε nu'a ra Pedro bin c̄oni, nε bi 'ȳεna:

—Nu'i grá xisu, x̄oḡue hin dí p̄açä to'o a guí ma, bi 'ȳεna.

⁵⁸ Nu'b̄u mi tho n'da z̄u t'̄u ora, n'da ran 'yoh̄u bi nu'a ra Pedro nε bi 'ȳεmbi mah̄on'a:

—Nu'i grán 'yoh̄u, gue'e gmin 'yoh̄u ra Jesús.

Pε nu'a ra Pedro bin c̄oni:

—Hinga guecä, bi 'ȳεna.

⁵⁹ Nε nu'b̄u mi thoh man'da ora, x̄o man'da ran 'yoh̄u bi 'ȳεmbi:

—Nugä, dí p̄açä na ran 'yoh̄u. Guehna n'da rá x̄ädi ra Jesús. Nεhna ra m̄engu Galilea na, bi 'ȳεna.

⁶⁰ Pε nu'a ra Pedro bi ðati:

—Nu'i grán 'yoh̄u, hin dí p̄açä 'b̄e'a guím ma, bi 'ȳεna.

Nε 'bex bi mbah ra øni b̄uya. ⁶¹ Nu'a ra Jesús 'bex bin ȳεgui nε bi hyant'a ra Pedro. 'Bex bi b̄en'a ra Pedro xí xi'a rá Hmu, ngue bi 'ȳεmbi: "Dí p̄açä nu'b̄u hin ná mbah ra øni, hyund̄i xquí c̄ongui," ngue xí 'ȳεmbi. ⁶² Nε nu'a ra Pedro b̄uya, bi mba b̄u thi nε bin zoni, bi b̄enman'̄u 'b̄e'a bi 'ȳøt'e.

Ra Jesús bi t'̄uspi

⁶³ Nε nu'̄u ȳuñ 'yoh̄u mi f̄ä'a ra Jesús, bin ̄uspate tho'̄u.

⁶⁴ Nε bi gorpa rá d̄ä ra Jesús, nε bi mb̄emp' p̄uya, nε bi 'ȳεmp'a ra Jesús:

—Grá p̄ongahya, xije to'o bi mb̄ep'a'i, bi 'ȳεmbi.

⁶⁵ Nε ε̄m̄m̄e x̄uñ ngu ran ts'o bi xi'a ra Jesús.

Ra Jesús bi jūq̄nba ȳu nḡurpi ȳu judío

⁶⁶ Nε nu'b̄u mi hyax p̄uya, bim peti b̄u ȳu ðaç'ȳei, nε ȳu nḡurpa mbäjä, nε ȳu x̄änbate nijä. Nε nu'̄u bi zixp̄u madím peti ḡätho ȳu nḡurpi ȳu judío, ngue di jūq̄nba ra Jesús. Nε bi 'ȳεmp'a:

⁶⁷ —Dami xije ya, ha majuañi gue'e grá Cristo, rá Thahni i Ojä.

Nε nu'a ra Jesús bi ðati:

—Madague'a ga xi āh̄u, hin gui 'ȳεc'ȳeigah̄u. ⁶⁸ Nε ngutho'b̄u ga äñ'nah̄u n'da ran t'̄änni, hin gui th̄ah̄mb̄u, bi 'ȳεn'a ra Jesús. ⁶⁹ Pε nuya, bi z̄on ra ora ga com'be rá ts'edi Ojä nūixte thoho, nugä ngue ðän ja'igä ua ja ra ximhäi, bi 'ȳεn'a ra Jesús.

⁷⁰ Nε nu'̄u mi hup̄u bi 'ȳänni:

—Ha gue'e rá Ts'ant'̄u e Ojä 'b̄u.

Nε nu'a ra Jesús bi ðati:

—Gue'a guí mamhb̄u, bi 'ȳεna.

⁷¹ Pε nu'̄u b̄uya, 'bex bi 'ȳεn'̄u:

—Hingui jatho ga homhb̄u mi'da ȳu testigo, nguetho ya bin jūq̄nz̄eh̄e, nε dá øhmb̄u a bi ma, bi 'ȳεn'̄u.

23

Ra Pilato bi jūq̄nba ra Jesús

¹ Janangue'a bi ndants'̄u, bi zix'a ra Jesús b̄u 'b̄uh ra ts'ut'abi Pilato. ² Nε ḡätho ̄u bi

yap'a ra Jesús. Ne bi 'yεmp'a ra Pilato:

—Nuna ran 'yoh_u i 'bäcua, εmme i hät y_u ja'i, ne bi xih y_u ja'i ngue hin din jut y_u renta im man ra ts'ut'abi Roma, ne bi manse ngue guesε ra Cristo, ra hmuts'ut'abi na, bi 'yεn'ua madí yap'a ra Jesús.

³ Ne nu'a ra Pilato büya, bi 'yän'na ra Jesús:

—Ha majua_{ni} gue'e rá hmuts'ut'abi y_u judío.

Ra Jesús bi dāti:

—Gue'a gá ma, bi 'yεn'a ra Jesús.

⁴ Nu ra Pilato büya bi 'yεmb y_u ngurpa mbäjä ne y_u ja'i mi 'bäp_u:

—Xínga n'da ra ts'oqui dá tǐnbä na ran 'yoh_u, bi 'yεna.

⁵ Pε εmme man'da nts'edi bi man'ua y_u yapate:

—Nuna ran 'yoh_u bi d_u'ma n'da ran heque nanguε 'be'a bi xänba y_u ja'i. Gue'a bi 'yørp_u ja ra häi Galilea, ne p_u ra xεqui Judea, ne nuya bi zøcua ja ra hnini Jerusalén, ngue da 'yøt'ua, bi 'yεn'ua.

Ra Herodes bi juq_nba ra Jesús

⁶ Nu'b_u mi 'yøde 'be'a bi man y_u ja'i, nu ra Pilato bi 'yänni:

—Ha ra mεngu b_u Galilea na ran 'yoh_u 'b_u.

⁷ Ne nu'b_u mi bādi gue ra mεngu b_u Galilea a ra Jesús, bi manda da ts'ixp_u 'b_uh ra Herodes. Nguetho ra Herodes ra ts'ut'abi b_u ja ra häi Galilea, ne gue'a ra pa i 'b_up_u ja ra dāhnini Jerusalén a. ⁸ Ne nu'a ra Herodes, 'b_u

mi nu'a ra Jesús, bin johya, nguetho mi øde 'be'a gätho mi øt' ra Jesús, ne in nde da nu n'da ran t'øt'e nuixte. ⁹ Ne nu'a ra Herodes, x_un ngu bi 'yän y_un t'änni, pε nu'a ra Jesús him bi 'yεrpatho ra güenda, xíngui ts'ua bi dādi. ¹⁰ Ne hinga yatho mi 'bäh y_u ngurpa mbäjä, ne y_u xänbate nijä, ne εmme ts'edi bi mbafi, di yap'a ra Jesús. ¹¹ Pε nu'a ra Herodes ne yá dofui, εmme bi denthoho a ra Jesús, ne xíngui ts'ua bi numansu'a. Ne nu'ua y_u dofui bi het'a ra pahni tengu yá pahni y_u hmuts'ut'abi, ne bi mbenh mahøn'a b_u 'b_uh ra Pilato. ¹² Ne madín s_uhmi a ra Herodes a ra Pilato, pε nu ra pa a, bin amigoui büya.

Nura Pilato bi manda dí ho ra Jesús

¹³ Ne nu'a ra Pilato bi zon'd_u y_u ngurpa mbäjä ne'ua mi'da yá ngurpi y_u judío. ¹⁴ Ne bi 'yεmbi:

—Guá sih_u na ran 'yoh_u 'bäcua, ne gá xij_u ra hyäte na. Pε x_un ngu y_un t'änni xtá ändä ne xínga n'da ra ts'oqui dá tǐnbä na, bi 'yεna. ¹⁵ Ne xínga gue'a ra Herodes bi ma xtán dǐnba n'da rá ts'oqui, ne bá pεntho ua mahøn'a. Ne hin'y_u 'be'a bi 'yøt'na ran 'yoh_u gue dí nu ran dāte. ¹⁶ Nuya, ga manda da 'bei ne nubüya ga thøtho, bi 'yεna.

¹⁷ Nguetho nu ra Pilato nzai di thø'a n'da ra ofädi 'b_u i ja ram peti ran dābaxjua. ¹⁸ Pε nu y_u ja'i εmme bi mbafi ne n'dat'a bi man'ua:

—Dami hyo na ran 'yohu, ne go gui thø'a ra Barrabás, bi 'yɛn'u.

19 Ne nu'a ra Barrabás, ra hyodu a, ne mi ofädi nguetho bi parpa yu ja'i din sahmbu ra ts'at'abi. 20 Pe nu'a ra Pilato, emme min nde di thø'a ra Jesús, ne bi zäpi din yahu yu ja'i mahøn'a. 21 Pe nu'u yu ja'i emme i mbafi. Ne bi 'yɛn'u:

—Cuarpu ja ra pont'i, bi 'yɛn'u.

22 Ne ná hyundi buya, bi 'yän'na ra Pilato:

—'Be'a ní ts'oqui bi 'yøt'na ra Jesús, xinga n'da ra ts'oqui xtá tñbä ngue dí nu ran däte, pe 'be da gua'a m'bei ga xocä buya, bi 'yɛn'a.

23 Pe man'da nts'edi bi mbah yu ja'i, ne n'dat'a bi ma ngue di cuarpu ja ra pont'i ra Jesús. Ne bi dāha 'be'a min nde buya. 24 Nguetho nu'a ra Pilato bi manda da t'øt'a 'be'a go i nde yu ja'i. 25 Go bi thø'a ra Barrabás, ngue bi man yu ja'i, madague'a ín ofädi a nam parpate ne n'e'a ín hodu. Pe nu'a ra Jesús, go bi dāp'u yu ja'i da 'yørpe tengu mim bēni da 'yørpe.

Nu ra Jesús bin cuatpu ja ra pont'i

26 Ne nubuya, bi ts'ixa ra Jesús bu ndehni. Ne bin c'athu n'da ran 'yohu, í Simón, ra mengu bu ra hnini Cirene, ngue ní mba bu ja ra hnini Jerusalén. Ne bi fent'i ne bin japi da duspa rá pont'i ra Jesús. 27 Ne n'dan nets'i yu ja'i bi den'na ra Jesús. Ne nu'u 'da yu xisu zom bu ní mba, i tu yú

mbui 'be'a da t'ørpa ra Jesús. 28 Pe nu'a ra Jesús bi hyɛt'u ne bi 'yɛmp'u:

—Gyú zu xisuhu, ngue gyú menguhu Jerusalén, o guí zomhu ngue ga tugä, pe man'da go gui zomhu nangue 'be'a gui nusehu, gyu menguhu Jerusalén, ne ni t'uhnihu. 29 Nguetho da zøn ra pa xun u tho ran unbi guin nuhu. Ne him man gui samhbu u yu xisu him bi dñ yú t'uhni, pegue guim bēmhu majapi u, nguetho ya njo'o yú t'uhni da nu'a ran unbi xun u tho tengu da nu ni t'uhnihu.

30 Ne da 'yɛn'i 'da: “Man'da xun ho 'bu xtan yøt' yu t'øhø ne yu nyuni xtan gogbahu, xinda gue'bu ga thoqui ga nuhu ran unbi xun u tho,” da 'yɛn i 'da. 31 Ne gui pāhmbu, nu'bu xun u tho ran unbi bi t'ørpa n'da ngue hin'yu rá ts'oqui, man'da xun u tho da t'ørpa u ja yú ts'oqui, bi 'yɛn'a ra Jesús 'bu mi xih yu xisu i zoni.

32 Ne'u yoho yun 'yohu bi ts'its'i ngue 'darpu da thohu a ra Jesús. Pe gātho u yoho mi ja yú ts'oqui u. 33 Ne gātho bi zøm bu ja n'da ra nyuni t'ɛmbi ra yaxmu. Guepu bi mba ma cuati bu ra Jesús ne'u yoho yun 'yohu. N'da a n'da bi guarpu ja yu pont'i. 34 Ne nu'a ra Jesús bi 'yɛna:

—Ma Ta'i, dami punba a i ørcä ya yu ja'i, nguetho hingui pādi 'be'a i øt'e, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ne nu'u yu dofui bi 'yøt'a n'da ran tāha to'o da gāxa rá pahni ra Jesús. 35 Ne mi

hand thoho yu ja'i. Ne nu yu ngurpi, emme bi den thoho ne bi 'yena:

—Nun_H ran 'yoh_H bi pø'i 'da, i sä dim pøse ya gue'b_H gue'a ra Cristo rá Thahni Oja n_H, bi 'yēn'ḥ.

36 Ne'ḥ yu dofui emme bi denthoho ne di säti di un'na ra vino xan ju, embi da zi a ra Jesús. 37 Ne bi 'yēmbi:

—Nu'b_H gue'e rá Hmuts'ut'abi yu judío, damim pøse 'b_H, bi 'yēn'ḥ yu dofui.

38 Ne män t'o't'i n'da ra xithe b_H ja ra pont'i b_H ja rá yā ra Jesús. Ne nt'o't'i b_H: “Nuna rá Hmuts'ut'abi yu judío na.”

39 Ne nu'a n'da ran 'yoh_H mi cuat rá pont'i mi 'bāp_H nān ja rá hyo ra Jesús, bin sante thoho. Ne bi 'yena:

—Nu'b_H majuaṇi gue'e grá Cristo, hanja hin gám pøse, necä'be xquí pøc'be, bi t'ēmp'a ra Jesús.

40 Pe nu'a man'da ran 'yoh_H mi cuarp_H b_Hya, bi hecpa a bin sante ne bi 'yēmbi:

—Ha xingui ts'ḥ guí su Oja, ne 'dat'a man unbih_H, bi 'yena.

41 Pe nugüi, ran dāte rán säui a dá øt'ui. Pe nuna ra Jesús, xingui ts'ḥ ran ts'o bi 'yøt'na, bi 'yēmbi.

42 Pe nub_Hya, bi 'yēmp'a ra Jesús:

—Dami bēnc 'b_H bin ja ni ts'edi ngue gui manda ua, bi 'yena.

43 Nu ra Jesús bi 'yēmbi:

—Majuaṇi dí xi'a'i, ga sømmi nám pa ya b_H mahēts'i, bi 'yēmbi.

Bi du ra Jesús

44 Pe nu'b_H huxyadi, bim 'bexui gātho ra ximhäi, asta gue'b_H hyunde. 45 Ne nu'b_H mim 'bexui, bin xengui nde ra 'bø't'e i ndam b_H mbo ra dānija. 46 Ne nu'a ra Jesús nts'edi bi mbafi, ne bi 'yena:

—Ma Ta i, dadí dā'a ma te ya, bi 'yena.

Ne 'bex bi du b_Hya.

47 Ne nu ra hmudofui mi 'bāp_H, 'b_H mi nu 'be'a bin ja, bi 'yēspa Oja, ne bi 'yēnse:

—Majuaṇi nun_H ran 'yoh_H hin te mi ja ra ts'oqui, bi 'yena.

48 Ne gātho na ngu yu ja'i 'bāp_H ngue yu nute, 'b_H mi nu 'be'a bin ja, 'bex bi mba yū ngu, bi bēndumbui ne bi hyonya thoho. 49 Pe nu'ḥ yū amigo ra Jesús n'danni ts'ḥ mi 'bāi. Ne'ḥ 'da yu xisu mi ten'na ra Jesús 'b_H mambá nexp_H ja ra häi Galilea, gātho bi nu 'be'a bi t'ørpa ra Jesús.

Bi t'ä'a ra Jesús

50-51 Ne mi 'b_H'a n'da ran 'yoh_H, í José, ra mengu b_H ra hnini Arimatea, n'da rá hnini yu judío b_H ra xequi Judea. Nu'a, ra hoc'ja'i a, ne mi hnumansu. Ne mi tøm' ra pa di manda ua rá ts'edi Oja. N'da rá ngurpi yu judío a, pe hinga 'da'ingu bi bēmh_H bi juanba ra Jesús. 52 Ne nu'a ra José bi mba b_H bí 'b_H ra Pilato ne bi 'yāp rá ngøc'yēi ra Jesús ngue da 'yāgui. 53 Ne bi tong b_H ja ra pont'i a ra Jesús. Ne bi mbantpa rá ja'i ra Jesús n'da ra hoc'bø't'e xan ho, ne bi gārp_H ja n'da ra hyādo xinga n'dandī bi 'yo n'da ra du. 54 Ne nu'b_H mi 'yāgui, gue'a ra pa

din sä yu ja' i ngue da nu ra pa ran säya.

⁵⁵ Ne nu'u yu xisu, mi ten'na ra Jesús 'bu xi nexpu ja ra häi Galilea, bi den'na ra José ne bi nu haru bi jat'a ra Jesús, ne mi nu haru an ja rá ya. ⁵⁶ Ne nu yu xisu bi mba buya, di hoc ra 'yethi i yuman'u, ne ra aceite da gospa rá ja' i ra Jesús. Pe nu'bu mi mbu'a ra pa ran säya, bin säya tengu thoho bi mam bu ja yun t'edi.

24

Bi dambeni ra Jesús bu ja rán 'yagui

¹ Ne t'uxuditho ra pa ndomingo, nu'u yu xisu bi dux ra 'yethi bi hoqui, ne bi mba bu ja ran 'yagui ngue ra hyado gueru mi o ra Jesús. ² Ne nu'bu mi zom bu, bi nu, ya xi mba njunni a ra do mi juaxpu ja ra hyado. ³ Ne 'bex bi yurpu mbo, pe him bi dim bu rá ja' i ra Jesús. ⁴ Ne nu'bu mi 'bäpu ne din 'yomfeni 'be'a bin ja, 'bex bim 'bähmbu yoho yam 'behni Oja, mi he yu pahni di faxni. ⁵ Ne nu'u yu xisu, emme bin su ne bi hye't'u yan 'yohu. Ne bi 'yemp'u:

—Hanja gni hyomhu ua n'da ran 'yohu i 'bai, guecua ja ran 'yagui. ⁶ Nu'a gui homhu, bi ndants'a, njo'o ua a. Nde'bu guim bemhu a bi xi ahu 'bu gam 'buhmbu bu ja ra häi Galilea. ⁷ Ngue bi ma jatho da nu ran unbi, ne da mba ma da bu 'buh yu ts'om'bäi, ne da du bu ja ra pont'i, ne nu'bu ná hyu pa da

dambeni, bi 'y'en'ahu, bi 'y'en'u yam 'behni Oja.

⁸ Ne nu'u yu xisu bi bem buya 'be'a xi man'a ra Jesús. ⁹ Ne bi nexpu ja ran 'yagui, bi mba bu 'bu'u 'de'ma'da yu xadi ra Jesús ne'u gätho mi'da, ne bi xi'u 'be'a bin ja bu ja ran 'yagui. ¹⁰ Ne nu'u yu xisu, ra María Magdalena a n'da, ne ra Juana a man'da, ne ra María rá mbe ra Jacobo a man'da, ne'u mi'da min 'yohu gue' u bi xi'u yu xadi a ra Jesús 'be'a bi nu bu ja ran 'yagui. ¹¹ Pe nu'u yu xadi, him bi 'yec'yei 'be'a bi man yu xisu, ne bi 'yembi bi bense 'be'a bi man'u.

¹² Pe nu'a ra Pedro, bi mba n'dihi bu ja ran 'yagui ne bi nu bu mbo. Ne bi nu mi 'bontho bu ra 'bø't'e má mbant'i ra Jesús. Ne bi mbeng bu ja rá ngu buya, bi hyonya thoho 'be'a bin ja.

Ra Jesús bin 'yohu bu 'yu 'da yu 'yec'yei

¹³ Ne gue'a ra pa bi mba yoho yu 'yec'yei bu ja ra hnini Emaús ngue hinga yatho, hyu ora tho ná 'yo. ¹⁴ Ne i mam bu ní mba 'be'a bin ja bu Jerusalén. ¹⁵ Ne gätho ná ya'u, bi zupu 'yu a ra Jesús ne bin 'yohu. ¹⁶ Ne nu'u bi nu a, pe him bi badi to'o a. ¹⁷ Ne nu'a ra Jesús bi 'yan'da:

—'Be'a gui mammi.

Ne nu'u yoho bim 'bäpu buya, ne emme tu yu mbai.

¹⁸ Ne nu'a n'da í Cleofas bi dati, bi 'yena:

—Masque hon'a zeh hin gui padi 'be'a bin ja bu

Jerusalén yu pa i ja baya, bi 'yɛmbi.

19 Nu'a ra Jesús bi 'yänni:

—'Be'a bin ja bu.

Nε bi xih paya 'be'a bin ja, bi 'yɛmbi:

—Nu ra Jesús, ra mɛngu Nazaret, n'da rá pɔngahya Oja ɛmme mi ja rá ts'edi, bi 'yɔt' yun t'ɔt'e nuixte nε bi hoc yun zāman'u. Nε bi 'yɔt' ran ho bu na nu Oja, nε nu yu ja'i bi numansu a. 20 Nε nu'u yu ngurpa mbāja nε mi'da ma ngurpihu, bi dā'a ra Jesús bu 'buh ra ts'at'abi ngue da tho. Nε bi mba ma cuati bu ja ra pont'i baya. 21 Nε nugāhe, dá bɛmhbe gue'a da yanju dyú ja'i israelgāhu, nε xtín jase ma ts'edi zehɛhu mahon'a. Pε ya ná hyu pa ya bi tho. 22-23 Pε nu'u 'da yu xisu ma mi 'yɛc'yɛihe, mán t'uxuditho bi mba bu ja rán 'yāgui, gueru bí o ra Jesús, pε him bi dīm bu a, nε bá peng bu ja ra ngu bi xije 'be'a bi nu, nε bi man'u bi nu 'da yám 'bɛhni Oja mahɛts'i, bi xifi i 'bu'a ra Jesús. Nε ɛmme dadí hyonya thohe. 24 Pε nu'u 'da man 'yohe, bi mba bu ja ran 'yāgui nε ngutho bi man'u ngue hin'yū bu rá ja'i, bi 'yɛn'u yu 'yɛc'yɛi.

25 Pε nubaya, nu'a ra Jesús bi xi'u min 'yohu:

—Nu'au, guí 'yambuiui nε xingui ts'u guí ɛhya guí 'yɛc'yɛiui 'be'a gātho bi man yu pɔngahya Oja. 26 Nguetho gātho u bi ma jatho da nu ran unbi ra Cristo, gue'bu go bi gonhui rá ts'edi Oja, bi 'yɛn'a ra Jesús.

27 Nε nubaya, bi xi'u 'be'a gātho bi man yu pɔngahya ngue din ja, nε 'be'a nam bɔn'a nt'o't'i bu. Bi du'mi bu rá mbudi rá sɔcuq ra Moisés nε bi xifi gātho u mi'da yu sɔcuq Oja.

28 Nε nu'bu mi ts'utho da zom bu ní mba, nu ra Jesús bi 'yɔt'e tengu 'bu da thogui. 29 Pε nu'u yoho min 'yohu bi zammi din oxhu bu, nguetho bin de. Nε nu'a ra Jesús baya, bi gohmbu bu u.

30 Nε nu'bu min sihmehu, nu ra Jesús bi hyac ra hme, nε bi un ra jamadi Oja, bi xeni, bi un'du mi 'buru baya. 31 'Bexgue 'dahmantho bi baði to'o a ra Jesús tengu'bu ja bin zɔ yú dá. Pε nu'a ra Jesús 'bexque bim 'bɛtho bu, him bi nu hapu í mba. 32 Nε nu'u yoho bin yase u, bi 'yɛn'u:

—Pε hanja hin dá paḥmi 'bu mán c'athu bu ja ra 'yu. Ha him bin johya ma mbuiui 'bu mí xicui 'be'a nam bɔn'a rá mhma Oja, bin 'yɛmzɛhu u.

33 'Bex bi ndants'i, bi mbeng bu Jerusalén, nε bi dīm bu u 'de'ma'da ngue madím petihu mi'da yu ja'i. 34 Nε ɛmme madí johya u, nε i ma ngue bi ndants'i mahon'a ra Hmu nε bin yaui ra Pedro. 35 Pε nu'u bi zohø ngue min 'yohu ra Jesús bu 'yu, bi xi'u mi'da 'be'a bi 'yɔrpu 'yu. Nε bi xi'u ngue gue'a í ba'a ngue bi xen ra hme ra Jesús.

Ra Jesús bin 'yuse bu 'buh yú xādi

36 Nε nu'bu gātho na ya'u yu xādi, ya xí 'bāpu ra Jesús 'bu

mi nu. Ne bi zengua ɱ, bi 'yɛmbi:

—Gan johyahɱ.

³⁷ Ne ɛmmɛ bin su, bi bɛni gue i nu n'da ran dɔhi, ngue him majuɔni. ³⁸ Pe nu ra Jesús bi 'yɛmp'ɱ:

—Hanja ngue in jabɱ nin 'yomfɛnihɱ, ne hingui sá gui 'yɛc'yɛigahɱ. ³⁹ Dami hyɛtcahɱ, ne guin nuhɱ ma 'yɛ ne ma gua, ne gui nuhɱ ngue gueczɛhɛgá. Dami tháqui, janangue da zá gui pɔhmbɱ ngue i ja a ma ngɔc'yɛi. Pe nu'a n'da ran dɔhi tengu guím bɛmhɱ, hinguin 'youi rá ngɔc'yɛi a, bi 'yɛn'a ra Jesús.

⁴⁰ Ne nubɱya, bi 'yut'ɱ yú 'yɛ ne yú gua. ⁴¹ Pe guexta'a him 'bexque bi 'yɛc'yɛi nguetho bi hyonya thoho, ne xin di johya ɱ. Nu ra Jesús bɱya, bi 'yápi 'be'a da zí. ⁴² 'Bex bi un'na n'da xɛqui ra huá. ⁴³ Bi hyɔm bɱya ne bi za, ne gátho yɱ já'i mí 'bɱpɱ bi nu. ⁴⁴ Ne nu ra Jesús bi 'yɛmp'ɱ:

—Nuya bin ja 'be'a gátho dá xi ahɱ 'bɱ mám 'bɱhmbɱ. Ya dá xi ahɱ gue din ja a nt'o't'i bɱ ja yán t'ɛdi ra Moisés, neɱ ja yú sɔcuá yɱ pɔngahyá, ne'a nt'o't'i bɱ ja yɱ thuhu, yɱ salmo, ne ya bin ja, bi 'yɛn'a ra Jesús.

⁴⁵ Nu ra Jesús bɱya, bi xocpa yán 'yomfɛni ngue da zá da bɔ'ɱ 'be'a nam bɔn'a rá m Hman Ojá. ⁴⁶ Ne bi 'yɛmp'ɱ:

—Nt'o't'i bɱ ja rá m Hman Ojá gue da nu ran ɱnbi ra Cristo, ne da tho, ne ná hyu pa da dɔmbɛni. ⁴⁷ Ne nt'o't'i bɱ ngue dí mbɱpɱ Jerusalén

da hman ran ho ma'da'yo, ne gátho ná ngɱni ra ximhái, ne da sih yɱ já'i di páh yán 'yomfɛni ne da mba ma punbi yú ts'oqui, ngue nangue rá thuhu ra Cristo. ⁴⁸ Nu ahɱ, sá guim mamhbɱ majuɔni ran ho ma'da'yo, nguetho gá nuhɱ 'be'a gátho bin ja. ⁴⁹ Ne gua pɛn 'nahɱ rá Hogandɔhi Ojá bi mam ma Ta di 'da ahɱ. Pe jatho gui tɔmhɱ ua Jerusalén, gue'bɱ go bá ɛh mahɛts'i rá ts'edi gan 'yohɱ, bi 'yɛn'a ra Jesús, bi 'yɛm'bɱ min yɔhɱ yú xádi.

Bi ndex mahɛts'i ra Jesús

⁵⁰ Nu'bɱ mi gua'a bi man ra Jesús, bi zix ɱ yú xádi bɱ ja ra 'yu ní mba bɱ Betania, ne guɛpɱ bi 'uá'ts' yú 'yɛ ne bi jáp'ɱ bɱya. ⁵¹ Pe nubɱya bi zopɱ ɱ yú xádi ne bi ndex mahɛts'i. ⁵² Ne gátho ɱ mi 'báɱ bi 'yɛspi ne ɛmmɛ bin johya yú mbɱi ɱ. Ne bi mbeng bɱ Jerusalén bɱya. ⁵³ Ne gátho yɱ pa bin de bɱ ja ra dɔnijá, mi numansu Ojá ne bi un ra jamadi Ojá bɱ. Ne hɔnt'a dí xi'a ya.

Xuua
Ran ho ma'da'yo bi
'yo't'a ra Xuua rá
xädi ra Jesús, nε xin
rá 'bäiui a

Nu'a ra Cristo t'εmbi ram
Hma

¹ Nu'a ra Cristo tengu'b_u ram hma nguetho di jaj_u ga p_uhmb_u Oj_a a. Nε ya xmí 'b_u 'b_u hin te mí ja ra ximhäi, nε i 'b_uhmi Oj_a a, nε nu'a Oj_a a.

² Nε gue'a mí 'b_uhmi Oj_a 'b_u rá mb_udi thoho. ³ Gätho bi 'y_ot'e 'b_e'a i ja. Nu'b_u hin xtá 'y_ot'a, hin te di ja 'b_u. ⁴ I jase rá te, nε gue'a ní ja yú te _u y_u j_a'i, ngue di 'yomf_enip yú mb_ui _u.

⁵ Janangue'a nu'a tengu ran nεqui di yorp_u ja ra 'b_exui. Pε nu'a ra 'b_exui hin da zä di huε't'a ran nεqui.

⁶ Nu Oj_a bi huahna n'da ran 'yoh_u gue'a ra Xuua Nxixy_a a. ⁷ Nu'a ra Xuua Nxixy_a bi thahni da ma nangu'e'a ran nεqui majua_{ni}, ndepe gätho da 'yεc'y_ei ran nεqui y_u j_a'i, nangu'e'a bi man'a ra Xuua.

⁸ Pε nu'a ra Xuua Nxixy_a hinga gue'a ran nεqui a, pε bi ma nangu'e'a ran nεqui.

⁹ Nu'a ran nεqui majua_{ni}, bá εcua ja ra ximhäi, ndepe gätho din ja ran nεqui yú mb_ui y_u j_a'i.

¹⁰ Nu'a ran nεqui majua_{ni} bi 'y_ot' ra ximhäi, nε bim 'b_ucua, pε nu y_u j_a'i ua ja ra ximhäi him bi ba_{di} gue gue'a.

¹¹ Í z_ocua dí 'b_uhmbe ngue ma mεngugähe a. Pε x_un ngu _u

him bi 'y_omanho a. ¹² Pε gätho to'o bi zim b_u mbo yú mb_ui a ra Cristo, nε bi 'yεc'y_ei gue yú y_ante a, gue'a í zä bi x_and mah_on'a Oj_a _u ngue bi 'y_ot'e yú t'uhni zεhe _u. ¹³ Pε nu'b_u bi x_and mah_on'a Oj_a n'da, hinguin ja tengu'b_u x_um 'b_u a n'da ra 'uεre, ngue bi ndese y_u j_a'i nε nangu'e yú j_a'i zεhe, pε bim 'b_ui mah_on'a nangu'e Oj_a.

¹⁴ Nε nu'a tengu'b_u ram hma bin j_a'i a, nε mí 'b_uhmbe a. Nε dá nuhe rá nuixte nguetho rá 'dats'unt'_u Oj_a a, hin hap_u i se a rá mate, nε gätho majua_{ni} bi ma. ¹⁵ Nu'a ra Xuua Nxixy_a bim p_ongahy_a nangu'e'a. Nε ts'edi bi ma bi 'yεna:

—Nuna guehna dá mangä 'b_u má xi ah_u, m'bejua ba εhe, pε man'da nuixte xinda guecä, nguetho ya xmí 'b_u 'b_u rá mb_udi thoho, nε hin'na gä, mí εngä, bi 'yεn'a ra Xuua Nxixy_a.

¹⁶ Nε gätho gah_u dy_u 'yεc'y_ei_h, dá h_amb_u rá mate x_un ndoho, nε thocua thoho di 'daj_u man'da rá mate. ¹⁷ Nu ra Moisés bi xängah_u yán t'edi Oj_a. Pε nu ra Jesucristo bi 'daj_u rá mate ngue majua_{ni} dí zingdah_u Oj_a a. ¹⁸ Nj_o'o n'da ra j_a'i da zä da nu Oj_a ngue xtám b_ase, hinda h_ont'a rá 'dats'unt'_u dim p_aseui a rá Ta, nε gue'a bi jaj_u dá p_uhmb_u a.

Ra Xuua Nxixy_a bi ma to'o
a

¹⁹ Nu'_u ma ngurpihe dy_u judíohe dy_u israelhe ngue mí 'b_up_u ja ra d_ah_nini Jerusalén, bi mba _u 'da y_u mbäjä nε'_u 'da

yám fäts'ih_u, bi zòm b_u 'b_uh ra Xuua Nxixyá da 'yänni to'o a. ²⁰ N_ε nu'a bin ju_unni, him bin cøni, n_ε bi 'y_εna:

—Hinga guecä dra Cristo gue x_u huand Oj_u, bi 'y_εn'a.

²¹ N_ε bi t'änni mahø'n'a:

—To'o e, ha gue'e gra Elías.

—Hin'na, hinga guecä, bi 'y_εn'a.

—Ha gue'e gra pøngahyá bi man ra Moisés gue ba çhe.

N_ε bi d_uti:

—Hin'na, bi 'y_εntho.

²² N_ε bi t'änni mahø'n'a:

—To'o e. Xije. Nu'b_u gui xije n_ε da zä ga xihmbe _u bá pøngähe b_uya.

²³ N_ε bi d_u'a ra Xuua Nxixyá b_uya:

—Nugä guecä bi man ra pøngahyá Isaías 'b_u mi ma: “Dim 'b_u a n'da dim 'bäp_u ma'ueni ra hnini, n_ε ts'edi da ma di hoc yá mb_ui y_u j_u'i gue da 'yømanho ra Hmu 'b_u bi zøhø,” bi 'y_εn'a ra Isaías, bi 'y_εn'a ra Xuua Nxixyá.

²⁴ N_ε nu'_u bi zòm b_u, yám 'b_εhni y_u fariseo _u. ²⁵ N_ε bi t'εmp'a ra Xuua:

—Hanja gní 'yøt' ran xixyá 'b_u hinga gue'e grá Cristo, xínga gue'e grá Elías, xínga gue'e man'da ra pøngahyá bi man ra Moisés.

²⁶ Nu'a ra Xuua b_uya bi d_ut'_u, bi 'y_εna:

—Nugä, ra dehe thoho ná xixyába y_u j_u'i, pøgue i 'bä inde n'da ran 'yoh_u ua dí 'bähmb_u, ngue hin guí p_uhmb_u 'b_ε'a di 'y_εt'ui a. ²⁷ Nuna guehna dá mangä ngue m'b_εjua di d_ump' rá 'b_εfi, p_ε man'da nuixte xinda guecä,

janangue'a hin dí s_ucä tengu a, bi 'y_εn'a ra Xuua Nxixyá.

²⁸ N_ε guehya gätho y_un t'änni bi hmam b_u ja ra x_εqui Betábara, n'danguadi ra d_uthe Jordán, guep_u bi 'yøt' ran xixyá ra Xuua.

Tengu ra t'udε'yo ra Cristo

²⁹ Nu'b_u mi hyats'i, nu ra Xuua Nxixyá bi nu ba εp_u ra Jesús, n_ε bi 'y_εmp'_u mí 'bähmb_u b_u:

—Dami hyanth_u ya, tengu'b_u ra t'udε'yo, nguetho bi zänba Oj_u dim 'bøts'e z_εh_ε, gue di hocpa yá ts'oqui y_u j_u'i 'b_ucua ja ra ximhäi. ³⁰ Nun_u guehn_u mí m_ungä n_u 'b_u má εngä: “Ba ε a n'da ran 'yoh_u m'b_εjua, nu'a man'da nuixte xinda guecä, nguetho ya xmi 'b_u 'b_u rá mb_udi thoho, n_ε hin'nagä.” ³¹ N_ε nugä him mí p_ucä to'o a t'εmbi ra Cristo. P_ε bi siqui ga xixyá ah_u nangue ra dehe, ngue gui p_uhmb_u to'o a ni y_unteh_u, ma mi isra_εl ah_u, bi 'y_εna.

³² N_ε bi ma majua_uni ra Xuua Nxixyá, bi 'y_εna:

—Dá nugä rá Hogand_uhi Oj_u bá ç_uh mah_εts'i, tengu n'da ra t'az_u, n_ε bi gohmi ra Jesús 'b_u má ørpa ran xixyá. ³³ Ja dá p_ucä b_uya ngue gue'a. Nguetho nu Oj_u ngue bi xiqui ga øt' ran xixyá nangue ra dehe, n_ε bi xiqui: “Nu'b_u guin nu ma Hogand_uhi da ç_uh n_ε da gohmi n'da ran 'yoh_u, gui p_udi ngue gue'a di un ma Hogand_uhi y_u j_u'i,” bi 'y_εngui. ³⁴ N_ε gue'a dá nugä a b_uya, janangue dí m_ungä: “Guehna rá Ts'unt'_u Oj_u na,”

dí ɛngä, bi 'yɛn'a ra Xuua Nxixya.

Yá mbudi yá xädi ra Jesús

³⁵ Xø man'dapa bɣya mí yo'be mi 'bähmbe ra Xuua Nxixya yá xädigä'be a. ³⁶ Nu ra Xuua Nxixya bɣya bi hyandi ngue 'yo bu ra Jesús, nɛ bi 'yɛnc'be:

—Dami nuui ya ra t'udɛ'yo ngue'a rá m 'bɛhni Oja, bi 'yɛna.

³⁷ Nu'bu má ø'be a bi ma, dá tɛn'be ra Jesús. ³⁸ Nɛ nu'a ra Jesús bin yɛ'bu má tɛn'be nɛ bi 'yänga'be:

—'Bɛ'a guí hommi, bi 'yɛnc'be.

Nɛ dá ä n'be a:

—Rabí, nde da ma, xänbate i, hapu guí 'bui.

³⁹ Nɛ bi xic'be ra Jesús:

—Ga mbähä gua nuui bu dí 'bucä.

Dá mbähmbe bɣya nɛ dá nu'be hapu mi 'bui. Nɛ man'da ora däm 'bu'be bu 'bu má sømhbɛ bu, nguetho mbɛ goho nde 'bu má sømhbɛ bu.

⁴⁰ Nɛ nu'a man'da gue min 'yohe 'bu mi xic'be ra Xuua Nxixya ga tɛn'be ra Jesús, ra Andrés a, rán 'yohu ra Simón Pedro. ⁴¹ Nuna ra Andrés 'bex bi mba bá xi a rán 'yohu.

—Ya dá tɛm'be ra Mesías, bi 'yɛna. Nu'a nde da ma rá Tahni Oja a, ngue gue'a ra Cristo a.

⁴² Nɛ nu ra Andrés bɣya, bi zix'a ra Simón guepu bí 'bä a ra Jesús. Nɛ nu ra Jesús 'bu min nu, bi 'yɛmbi:

—Nu'i gra Simón rá ts'ant'u i ra Jonás. Nuya ga xi a man'da ni thuhu ga hut'a ra

Cefas, n'dat'a ra Pedro gue nde da ma, ra do.

Ra Jesús bi zon'na ra Felipe nɛ ra Natanael

⁴³ Xø man'dapa mahøn'a bɣya bi bɛn a ra Jesús da mba bu ra häi Galilea. Nɛ nu'bu má mbähmbe bin tɛm mi ra Felipe.

—Dami tɛngui, bi 'yɛmp'a.

⁴⁴ Nuna ra Felipe ra mɛngu bu Betsaida, nɛ ra Andrés, nɛ ra Pedro. ⁴⁵ Nɛ nu'bu mi mba ra Felipe nɛ bi dɛn'a ra Natanael, bi 'yɛmbi:

—Ya dá tɛngähe a gue mi hmam bu ja rá søcuä ra Moisés, nepu ja yá søcuä yá pøngahya Oja mi hma, nɛ gue'a ra Jesús ra mɛngu Nazaret, rá ts'ant'u ra José, bi 'yɛn'a.

⁴⁶ Nu ra Natanael bɣya bi 'yɛna:

—Hague dán zä di nɛqui n'da ra hocjä'i bu Nazaret.

Nu ra Felipe bɣya bi 'yɛmp'a:

—Ga mbɛ gua nuse.

⁴⁷ Nɛ nu'bu min nu ra Jesús gue ba epu ra Natanael, bi 'yɛnje bu mi 'bähmbe:

—Dami nuhu nu ran 'yohu ba ɛhnu ya, gue rán säui njuantho da t'ɛmbi ra israel, nguetho hingui yoho rán 'yomfɛni, bi 'yɛna.

⁴⁸ Bi 'yɛn'a ra Natanael bɣya:

—Hanja guí paði gue hingui yoho man 'yomfɛnigä nɛ njam'bu gá nugui, bi 'yɛna.

Nu ra Jesús bi 'yɛmp'a:

—Nu'bu hin ní zo a ra Felipe, dí paði 'bɛ'a gnám bɛm 'bu gmi hupu ja ra za, bi 'yɛmp'a.

49 Nu ra Natanael bɥaya bi 'yɛmp'a:

—Ma Hmu i, rá Ts'unt'u i Oja, gue'e bi zán'na Oja gam hmuts'ut'abi nanguecähe dyu israelh, dyu judioh.

50 Nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'a:

—Ha gue'a guí 'yɛc'yɛigä a dá xi i, gue'bu má xi i: “Dípađi 'be'a gnám bɛm 'bu gmi hupɥ ja ra za.” Pɛ man'da nuixte guin nu 'bu m'bejua xinda guehna dá xi i. 51 Nguetho majuađi dí xi i, guin nuh da xoh mahɛts'i, ngue guin nuh yám 'behni Oja ba çah mahɛts'i, ne da zopɥ hapɥ gä dan 'yogä, ne da ndets'e, gue guecä dán ja'igä ua ja ra ximhäi, bi 'yɛn a ra Jesús.

2

N'da ran thəti bin ja bu Caná

1 Ne nu'bu mí tho'a nyopa buya bin ja n'da ra dants'ihme 'bu mín thəta n'da ra ts'unt'u bu Caná ra häi Galilea. Ne bi zom bu rá mbe ra Jesús, bi mbäx'u bi hoc ran ts'ihme. 2 Ne ra Jesús necähe yú xädigähe bi ts'oncahe bu ja ran ts'ihme. 3 Ne nu'bu min theh ra gui'uva dá sihe, bi 'yɛn'a rá mbe ra Jesús:

—Bin the'a ra gui'uva, bi 'yɛmp'a ra Jesús.

4 Bi dā'a ra Jesús buya:

—Ma mbe i, 'be gám bɛnse 'be'a ga ot'ä, nguetho hinga na sön ra ora ga ot'a n'da ran t'ot'e nuixte, bi 'yɛmp'a rá mbe.

5 Ne nu'a rá mbe ra Jesús buya bi xi u yu 'yɛhe 'buɥ:

—Hont'a go 'be'a da xi ahɥ ra Jesús, dami 'yothɥ, bi 'yɛna.

6 Ne mí hɔpɥ 'dato yu xaro ngue yu do, mbɛ goho 'däte litro i hät'u. Nguetho i ja ran t'ɛdi ma mi judiohe gue i jatho din xət'yɛ. 7 Ne nu'bu mí zön ra ora bi man ra Jesús, bi xi u yu 'yɛhe 'buɥ:

—Dami yus'hɥ yu xaro nangue ra dehe.

—Ne bi yus' pɥya. 8 Ne bi 'yɛmbi mahön'a:

—Dami 'yä i ts'u ra dehe ne gui un'na ra ngɥrpa 'yɛhe, bi 'yɛna.

Ne bi un buya. 9 Ne nu'bu mí zä a ra ngɥrpa 'yɛhe gue xín gui'uva a ra dehe, bi zä mancɥhi. Pɛ him bi bədi hapɥ bi nequi, pɛ nu yu 'yɛhe gue bi 'yä a ra dehe mí pə u. Janangue'a nu ra ngɥrpa 'yɛhe bi ma bá ts'i a ra ts'unt'u da 'yänni nangue ra gui'uva, gue nu'a ra ts'unt'u go din thəti. 10 Ne bi t'ɛmp'a:

—Pɛ hanja 'be bin niya u yu ja'i, gá un'na ra gui'uva xən cɥhi, ne hinga gue'a zai ot' yu ja'i a. Pɛ zai rá mbədi thoho di un a xən cɥhi bu ja n'da ran ts'ihme, ne nu'bu bin niya yu ja'i din t'un'na hin ε ho, bi 'yɛn'a ra ngɥrpa 'yɛhe. Ne xinga gue'a mí pə a.

11 Ne guehna rá mbədi ran t'ot'e nuixte bi 'yot' ra Jesús bu Caná ra häi Galilea, gue bi 'yuh rá ts'edi. Ne man'da dá ɛc'yɛihe buya yú xädigähe a.

12 M'bejua buya dá mbähmbe ra Jesús bu ra hnini Capernaum, ne rá mbe ne yán

'yohu. Pe hinga nya'a dām
'buhmbe bu.

*Ra Jesús bi mbaxt'a ra
danija*

¹³ Dá mbähmbe ra Jesús
bu Jerusalén 'bu ma guepu
da dāt' ra pa mahøn'a ran
dabaxjua gue 'bu mi hyo
ra t'ude'yo bu Egipto mam
bombøtahe. ¹⁴ Ne nu'bu mí
yurpu mbo má mbät'ti ra
danija, bi nu ngue 'buru yu
mbändani ne yu mbäde'yo ne
yu mbäts'aha mim pä bu. Ne
mí 'buru u yam pämbeti øt'
yú 'befi bu. ¹⁵ Ne bi 'yøt'a
n'da ram fei gue ra xahi gue
í dex'u yu mbä. Ne gätho bi
hyøn a thi yu mbä ne yän dani
ne yú de'yo. Ne bi 'uønba yú
mbeti yam pämbeti, bi ndønba
yú mexa. ¹⁶ Ne bi t'emp'u yu
mbäts'aha:

—Ní mbähä, dami six ni do-
jahu. Hingui sä gui 'yøthu ra
nguntäi ua rá ngu ma Ta, bi
'yøn'a ra Jesús.

¹⁷ Ne 'bex dá bëmhbē a mán
t'øt'ti ja rá t'ohni Oja: “Çna
da guah ma mbui nanguē ra
dumbui 'bu má nu a ni ngu,
nguetho emme dín ndepe
xtán hotho bu,” bi 'yemp a rá
Ta ra Cristo, bi 'yøn rá t'ohni.

¹⁸ Nu'u ma ngurpihe dyu
judíohe bi 'yän buya, ne bi
'yembi:

—'Be'a ní hmēpya gui 'yurc-
ahe ya, n'dahma da zä ga
pähmbe 'bu i ja nin t'ēdi gui
'yøt'a gá 'yøt' ya, gue gá hyøn
a thi yu mbä, bi 'yøn'u.

¹⁹ Nu ra Jesús bi dät'u:

—Ga xi ahū ra hmēpya gá
'yäjū. Nu'bu gui xothū ra nijā

ua, ne hyupa thoho dá høh
mahøn'a, bi 'yemp'u.

²⁰ Bi 'yøn'u ma ngurpihe
būya:

—Pe yote ma 'dato njeya
än guahna ra nijā, ne gui
çna, nhyupa thoho gdí hyøh
mahøn'a, bi 'yøn'u.

²¹ Pe nu'a ra nijā bi man
a ra Jesús, bi ma nanguē rá
ngøc'yēi zēhe. ²² Nu'bu mí zøn
ra ora bi du ne bi dambēni,
'bexgue dá bēmhbē 'be'a xí
man'a, ne man'da dá pähmbe
majuāni a bi man rá t'ohni
Oja ne yām hman ra Jesús.

Gätho i pçse ra Jesús

²³ Ne nu'bu mám 'buhmbe
bu Jerusalén, gue'u yu pa
ran dabaxjua, xun ngu çna bi
'yēc'yēi ra Jesús 'bu mín nu
yan t'øt'e nuixte bi 'yørpu. ²⁴ Pe
nu'a ra Jesús hinga gätho bi xi
u 'be'a mím bēni, nguetho bi
bādi 'be'a di ja yú mbui gätho
yu jā'i, bi bādi hin da 'yømanho
u. ²⁵ Ne hinga hnehi tho da
sih ra Jesús 'be'a im bēn yu jā'i
nguetho ya i pā a ra Jesús 'be'a
di ja yú mbui.

3

*Bin yqui ra Jesús a ra
Nicodemo*

¹ Mí 'bu a n'da ran 'yohu,
n'da ra fariseo, gue'u min
çhya da 'yøt' yän t'ēdi Oja, í
Nicodemo a. Nu'a n'da rá
ngurpi ma mijudíohe. ² N'da
ra xui bi zøm bu 'buh ra Jesús,
ne bi 'yembi:

—Xänbate i, dí pähmbe
Oja bi zän'ni i gui xängahe,
nguetho hin xtán zä xqui 'yøt'

yən t'ət'e nuixte 'bɛ hin di zɛ a Oja, bi 'yɛna.

³ Nu ra Jesús bi daɗi, bi 'yɛmp'a:

—Majuɓni dí xi a i, nu'a hin dim 'bɛi ma'da'yo, hin da zä da yɛrɸɸ di manda Oja, bi 'yɛmbi.

⁴ Nu ra Nicodemo bi 'yɛm buya:

—Hague dán zä dim 'bɛi ma'da'yo n'da gue'bɛ xɸn daɗ'yei n'da. Ha da zä da yɸt' mahøn'a bɛ ja rá mbɛi rá mbe nɛ dim 'bɛi mahøn'a.

⁵ Nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'a:

—Majuɓni dí xi a i, gue nu'a to'o him bim 'bɛi ma'da'yo nangue ra dehe nɛ rá Hogandahi Oja, hin da zä da yɛrɸɸ di manda Oja.

⁶ Nguetho nu'bɛ din xɸnd yɸ ja'i, xø yɸ ja'itho yú t'ɸhni, pɛ nu'ɸ dí xɸnd rá Hogandahi Oja, gue'ɸ i ja rá te Oja bɛ ja yú mbɛi ɸ. ⁷ Janangue'a o gadi hyonya thoho a dí xi a i, jatho gam 'bɛi ma'da'yo. ⁸ Nɛ tengu ran daɗi i 'yo hønɸ go hapɸ in nde, nɛ guí øde di hi, pɛ hin guí paɗi hapɸ ní 'yɛɸ o hapɸ ní mba. Njabɸ i øt' rá Hogandahi Oja 'bɛ bi xɸnd mahøn'a n'da, hingam 'batho ha bin ja 'bɛ mí un ra 'da'yote, pɛ mfadi ngue i ja a, bi 'yɛn a ra Jesús.

⁹ —Hín dí paɗi 'bɛ'a nam bøn a guí man ya, bi 'yɛn'a ra Nicodemo.

¹⁰ Nu ra Jesús bi 'yɛmp'a:

—Nu'i grá xänbate, zai guí xänba rá m Hman Oja ɸ ma mi israelɸ, hanja hin guí paɗi 'bɛ'a dí xi a i. ¹¹ Majuɓni dí xi i, dí m mangä a dí paɗä, nɛ dí m ma majuɓni 'bɛ'a xtá

nugä, pɛ hin guí hɸmhɸ mam hmangä. ¹² Dá xi'a rá 'bɛfi Oja i øt' ua ja ra ximhäi, pɛ hin gá 'yɛɸ'yei. Pɛ dami 'yɛɸ'yei a, janangue'a da zä ga xi i 'bɛ'a rán 'yomfɛni Oja, ngue 'bɛrɸ ní nɛqui rá 'bɛfi i øt' ua.

¹³ Nɛ høngdä da zä ga mangä ua a, nguetho drá mengugä bɸ mahɛts'i nɛ bá ɛcä bɸ, guecä ngue dán ja'igä ua ja ra ximhäi. Nɛ njo'o man'da ra ja'i ngue bi yɸt' mahɛts'i nɛ bá pengui ngue da mangua 'bɛ'a øt' Oja. ¹⁴ Nɛ tengu thoho bi 'yøt' ra Moisés, gue bi cuarɸ magats'i n'da ra pozɸ nt'øt'e ra t'ɛgui, nu'bɸ mín 'yo bɸ ja ra ɸhäi, ngutho jatho din jacä din cuarcä magats'i, guecä gue dán ja'igä ua ja ra ximhäi. ¹⁵ Nɛ nu'bɸ bin jacä tengu a, nɛ hønt'a go to'o da 'yɛɸ'yei 'bɛ'a dá tugä bɸ, hin da nu ran ɸnbi mazai, pɛgue din ja ra 'da'yote mazai a, bi 'yɛn a ra Jesús, bi 'yɛmp'a ra Nicodemo.

Oja di huɛɸ'ɸ 'bɸcua ja ra ximhäi

¹⁶ Nguetho ɛmme di huɛgahɸ Oja gue dí 'bɸmhɸ ua ja ra ximhäi. Janangue'a bi 'dajɸ rá 'dats'ɸnt'ɸ ngue ma yɸntɸhɸ, n'damhma hin da nu ran ɸnbi mazai to'o gätho di dɸp rá mbɛi a, pɛgue din t'un ra 'da'yote mazai. ¹⁷ Nguetho in nde Oja da yɸnjɸ guejɸ dí 'bɸmhɸ ua ja ra ximhäi, nɛ hinguin nde di 'dajɸ rá muui ma ts'oquihɸ, nɛ gue'a bí mbenhua rá Ts'ɸnt'ɸ ua ja ra ximhäi a.

18 Ne nu'a to'o di dāp rá mbui a rá Ts'unt'u Oja, hin da nu a rá muui yá ts'oqui. Pe nu'a to'o hin di dāp rá mbui a, pe guehma da nu a xí ts'ānbi da nu nangue yá ts'oqui, nguetho hingui εc'yēi a rá 'dats'unt'u Oja. 19 Ne gue'a bí mbēn Oja ran nequi ua ja ra ximhäi, gue ní nequi 'be'a di ho yu ja'i. Nu'u to di ho ra 'be'xui hingui sōm bu ja ran nequi, nguetho øt' ran ts'o. Mfadi xun ho din unba u. 20 Nguetho gätho u i øt' ran ts'o hin di ho ran nequi, ne hingui sōm bu ja ran nequi, ngue i su hin da hnumanho 'be'a øt'u. 21 Pe nu yu ja'i i honi da 'yøt'a ran ho, i pa bu ja ran nequi, n'dahma da hnu gue gue'a Oja di ze u da 'yøt' ran ho.

Nu ra Xuua Nxixya bi ma mahøn'a nangue ra Jesús

22 M'bejua dá mbähmbe ra Jesús dyú xädihe, dá mbähmbe bu ja ra häi Judea, ne dām 'buhmbe bu 'da yu pa ne dá xixyabahe yu ja'i bu. 23 Ne'a ra Xuua Nxixya mí øt' ran xixya bu Enón 'darpu ra xequi Salim, nguetho xun ngu yu mbøthe i pøpu, 24 ngue'bu hin ní jot'a fädi ra Xuua Nxixya.

25 Bin junth u 'da u yú mi-judío hu u yú xädi ra Xuua, gue bi be'ni man'da di muui rán xixya i øt'a ra Jesús. 26 Bi zōm bu 'bä'a ra Xuua Nxixya u yú xädi buya, ne bi 'yēmbi:

—Xänbate i, nu'a ran 'yohu gmín 'youi bu 'danguadi ra dæthe Jordán, gue gá xije to'o

a, pe nuya i øt' ran xixya, ne gätho yu ja'i i tenni.

27 Nu ra Xuua Nxixya buya bi 'yēmp'u:

—Guesε Oja bi zänni hangu nangu ra 'befi n'da ngu n'da ngue da zä da 'yøt'a n'da.

28 Nu'ehu guí pa'hmbe 'be'a gätho dām mangä gue dá xi ah u, hinga guecä drá Cristo, pe nugä bām 'bet'ogä, gue dá xih yu ja'i din sä da den ra Cristo. 29 Tengu'bu n'da ra hmute din thäti, da den'na rá ndø. Ne nu'a rá amigo a ran 'yohu bin thäti, i 'bäpu i ø'a i ma, ne di johya gue i ten'na rá ndø a ra hmute. Dín jadä buya, dadín johyagä 'bu dín nu i ten yu ja'i a ra Jesús.

30 Nu'a ra Jesús jatho da dæha gue nugä, pe nugä jatho ga 'becä, bi 'yēn a ra Xuua Nxixya.

Bí 'yēh mahęts'i ra Jesús

31 Nguetho nu'a ra Jesús bá εh mahęts'i, man'da nuixte a xinda gue u gäthogahu. Pe nuju dām 'buhmbe nangue yu ja'i ua ja ra ximhäi, dyu menguhu ua ja ra ximhäi, ne hinga gätho da zä ga pa'hmbe, hont'a 'be'a da zä da ba'a n'da ua ja ra ximhäi. Pe nu'a bá εh mahęts'i man'da xun ho ngue gätho mi'da, 32 ne im ma 'be'a bi nu bu ne 'be'a bi 'yøpu. Pe hingui ngu bi hyanba ráman hman a. 33 Nu'a to'o bi hyanba ráman hma, bi ba'di majuani bi man Oja ngue gue'a rá Ts'unt'u a. 34 Nguetho bá penh Oja a, ne guesε Oja i ya 'bu i ya a, nguetho nte di 'be'xui rá Hogandähi Oja a. 35 Nu'a

ra Ta εμμε in numanho rá Ts'ant'ɥ, janangue'a bi un ran t'ɛdi gátho di manda rá 'bɛfi. ³⁶ Nu'a to'o i εc'yɛi rá Ts'ant'ɥ Oja ya i ja ra 'da'yote mazai, pɛ nu'a hingui εc'yɛi rá Ts'ant'ɥ Oja, hin da nu ra te pɛ guexta'a da nu rá cuɛ Oja mi ja da nu, nɛ gátho yɥ pa mazai.

4

Nu ra Jesús bi 'yäp ra dehe ra xisu bɥ Samaria

¹ Nɛ nubɥya nu yɥ fariseo bi 'yø a man yɥ ja'i ngue man'da xɥn ngu i tɛn ra Jesús nɛ man'da xɥn ngu di xixyabi, xinda gue'a ra Xuua Nxixyaa.

² Pɛ nu ra Jesús him bi 'yøzɛhɛ ran xixyaa, pɛ hɔngdähe yú xädigähe dá øthe ran xixyaa.

³ Nɛ nu'bɥ mi bɔ'a ra Jesús 'bɛ'a mi 'yø ɥ yɥ fariseo, bi bɛni da 'uetho, ngue hin da bɛn yɥ fariseo din sɥhmi ra Xuua. Bi bøm bɥ ja ra häi Judea bɥya, nɛ dá mbähmbe mahøn'a bɥ ra häi Galilea.

⁴ Pɛ guemhma bá thohmbe bɥ ja ra häi Samaria. ⁵ Nɛ nu'bɥ má thohmbe bɥ, dá sømhbe bɥ ja ra hnini Sicar, mɛ hántho ra xɛqui bi un'a ra Jacob, bi un'na ra José rá ts'ant'ɥ. ⁶ I jabɥ n'da ra pozo ra dehe gue bi 'yøt'a ra Jacob maya'bɥ. Nɛ guɛpɥ bin säya ts'ɥ ra Jesús, nguetho bi yäh ra 'yu. Mbɛ huxhyadi 'bɥ má sømhbe bɥ. ⁷ Nɛ bi zøm bɥ n'da ra xisu ra mɛngu Samaria, da gɥx ra dehe. Bi 'yɛn'a ra Jesús:

—'Daqui ts'ɥ ni dehe, ga sigä ts'ɥ, bi 'yɛmp'a.

⁸ Nɛ gátho gähe dyɥ xädigähe xtá sohmbe bɥ ra Jesús, nɛ dá

cøthe bɥ ja ra hnini ga tämhbe 'bɛ'a gátho ga sihe.

⁹ Nu'a ra xisu bi 'yɛna:

—Hanja gní zoqui nɛ guí äc ra dehe, nguetho nu'i grá judío, nɛ nugä drá mɛngu Samaria, bi 'yɛmbi.

Ngubɥ bi man ra xisu nguetho nu ma mijudíohe hinguin zomanho yɥ mɛngu bɥ Samaria. ¹⁰ Nu ra Jesús bi 'yɛmbi:

—Nu'bɥ xquí pɔ a rá mate Oja in nde dí 'da'i, nɛ'bɥ xquí pɔqui to'ogui gue dí ä'a ra dehe, xquí 'yäc ra dehe di un ra te, nɛ nugä xcá 'da'a 'bɥ, bi 'yɛna.

¹¹ Nɛ nu ra xisu bi 'yɛna:

—Nu'i grán 'yohɥ, hin'yɥ nin juxthe, nɛ xɥn hɛ ua po na ra dehe. Hapɥ ja a ra dehe di un ra te guím ma. ¹² Pɛ nu mam bombøtahɥ ra Jacob bi zi ra dehe i po ua nɛ ɥ gátho yú t'ɥhni nɛ yán dani. Nɛ bi zogahe ra pozo ja ua. Ha man'da ja ni ts'ɛdi ngue guí ɛna man'da xɥn ho ra dehe gui 'daje, bi 'yɛn'a ra xisu.

¹³ Nɛ nu ra Jesús bi dɔt'a bɥya:

—Hønt'a go to'o i sithe ua, gue'a nám 'bɥ ɥ yɥ pa ja bɥya, pɛ i tuthe mahøn'a. ¹⁴ Pɛ hønt'a go to'o da zi ra dehe dadí ungä, njam'bɥ din tuthe mahøn'a, pɛ din ja tengu n'da ra mbøthe bɥ mbo rá mbɥi njam'bɥ din thegue, nɛ gue'a nám 'bɥh mazai n'da a, bi 'yɛna.

¹⁵ Nu'a ra xisu bi 'yɛmbi:

—Grán 'yohɥ, 'daqui ts'ɥ ra dehe guím ma gue hin dan

tuthe mahøn'a, ne hin gua ꞥcä mahøn'a ua ja ra pozo ga jax ra dehe baya.

¹⁶ Nu'a ra Jesús bi dät'a:

—Grá xisu, ní mba bá si a ni ndø.

¹⁷ Nu'a ra xisu bi dät'a:

—Njo'o ma ndø, bi 'yenthø.

Nu'a ra Jesús bi 'yemp'a:

—Majuani guím ma, njo'o ni ndø. ¹⁸ Nguetho ya hin guí 'bähmi 'da u cät'a yän 'yohu xcán thätu, pe nu'a guí 'bähmi ya hin ni ndøse a. Janangue'a majuani njo'o ni ndø, bi 'yén'a ra Jesús.

¹⁹ Bi dät'a ra xisu baya:

—Nu'i grán 'yohu, masque grá pøngahya Oja. ²⁰ Xiqui ts'u 'be'a ga øt'ähe, nguetho nu ma tahe mí thände Oja ua ja ra t'øhø, pe nu ahu gyu judío ahü guí emhbu, jatho da mba n'da bu Jerusalén da dände Oja bu, bi 'yena.

²¹ Nu ra Jesús baya bi 'yemp'a:

—Grá xisu, dami 'yéc'yei a ga xi i, ε maguepu da zøn ra pa hinga hønt'ua ja ra t'øhø, xinga hønbu Jerusalén din thände ra Ta. ²² Sä guí ena guí thändehu Oja, pe hin guí thändehu tengu bi zän zehø Oja ngue din thände. Nugähe dyu judíohe dí thändehø a bi zän Oja nguetho bi zän Oja ma t'éc'yēihe, ne'a ra Yante bi zän'na Oja ra judío a. ²³ Pe bi zän Oja n'da ra xequi bu din thände, guepu ja ní mbui n'da. Ne mi ts'utho da zøn ra ora, pe ya bi zøni, ngue da dände Oja nangue yú mbui u to majuani da dände, ne hin nangue yän t'øt'e ua ja ra

ximhäi. Nguetho nu'a Oja i honi to'o da dände nangue yú mbui. ²⁴ Nguetho hin di nequi Oja. Janangue'a hønt'a go to'o da dände Oja, jatho da dände nangue rá mbui ne nangue i ten'na ram hma majuani, bi 'yén'a ra Jesús.

²⁵ Nu'a ra xisu baya bi 'yembi:

—Dí paçä ba ε a rá Thahni Oja ngue ra Cristo a. Ne nu'bu bá ehø da xängahu xän ho gätho.

²⁶ Nu'a ra Jesús bi 'yembi:

—Guecä drá Cristogä dín zo'a i ya, bi 'yembi.

²⁷ Nu'bu mí gua'a bi man ra Jesús, ε xø dí sømhbe bu dyu xädigähe. Ne dá hyonya thohø gue nu ra Jesús mi yaui a ra xisu. Pe xinga n'dagähe gue dá änhde hanja bin yaui o 'be'a bin xifi. ²⁸ Nu ra xisu baya 'bex bi zøpu rá mbamhmi, ne bi mba bu hnini bi xih yu ja'i:

²⁹ —Mbähä ne gua nuhu n'da ran 'yohu bi xicä gätho 'be'a xtä øt'ä. Ha hinga gue'a ra Cristo 'bu, bi 'yemp'u.

³⁰ Bi mba yu ja'i baya da zøm bu 'bä a ra Jesús. ³¹ Pe nu'bu hin ni zøm bu yu ja'i, nugähe dá xihmbe ra Jesús:

—Xänbate i, xi'bu gan sihme ya, dá emfe.

³² Pe bi dät'a ra Jesús, ne bi 'yénje:

—Ja man'da ní niya ma mbuigä, pe hinga ná paḥmbu, bi 'yénje.

³³ Dán 'yänzehøhe:

—Ha 'bui to'o bi 'uini, dán 'yemfe baya dyu xädigähe.

³⁴ Nu'a ra Jesús bi 'yénje:

—Tengu'bu man ts'ihmegä a ngue ga øt'ä rá pähä a bá pengä ne ga juacä rá 'befi a. Ne gue'a man'da ní niyá ma mbäigä a. ³⁵ Janangue'a gue'a dí xi ahü a ya, nguetho ya ba ðhnü yu ja'i. Ne ha gui ðmhbu di 'beh man goho zana din ja ran sofo. Pe dami hyanthü yu ba ðhnü, tengu'bu n'da ra huähi ya xü 'yot'i gue da mba nsoqui, nguetho 'bexque da zä ga cuthü bu di manda Ojä yu. ³⁶ Ne nu'u to i pa ma cüt'i bu din zam bu hönt'bu go njäm'bu. Janangue'a nu'u to da xoqui di johya, ne nu'u to bi duhu ne'u bi xoqui 'da dán johya thoho. ³⁷ Nguetho majuañi rán theui rá 'befi Ojä a bi 'yøt'a n'da ra ja'i, "bi zopu rá huähi bi duhu, ne n'dan'yo bi xoqui," ngue i man yu ja'i. ³⁸ Ya xtá xi ahü gui xojü harü hin gá tuhmbü, xín gá uafü, pe n'dan'yo bi 'yøt' ra 'befi bu, pe guehma gui comhbü 'be'a da da ü, bi 'yëngähe ra Jesús.

³⁹ Ne nu'bu mí mam bu ja ra hnini ra xisu, xän ngu yü menguhü bi 'yëc'yei gue ra Cristo a ra Jesús, nguetho bi man'a ra xisu gue xí xi a ra Jesús gätho 'be'a xí 'yøt'e. ⁴⁰ Nu'bu mí zøm bu yu mengu Samaria bu 'bäh ra Jesús, bi 'yëñ'u:

—Dami 'bucua ja ma hninihe, bi t'ëmp'a ra Jesús.

Ne dán dehe bu nyopa büya. ⁴¹ Ne ðmme man'da xän ngu bi 'yëc'yei yu ja'i bu, nangue rá m hmanse ra Jesús. ⁴² Bi t'ëmp'a ra xisu büya:

—Ya dí ðc'yëihe ya, pe hinga hönt'a gá xije ná ðc'yëigähe ya, pe ne'a dá øsehe bi man na ra Jesús. Ne dí pañmbe majuañi ra Cristo na, rá m pøpate yu ja'i 'bucua ja ra ximhäi, bi 'yëñ'u yu ja'i.

Ná mbähmbe Galilea a ra Jesús

⁴³ Nu'bu mí gua'a nyopa dá pømhbü bu ra hnini Sicar, dá hañhe ra 'yu mahøn'a ní mba bu Galilea. ⁴⁴ Ne bi manse ra Jesús, nubü rá häi zehü n'da ra pøngahyá hin da hnumansu bu. ⁴⁵ Pe nu'bu má sømhbe bu ra häi Galilea, bi numanho ma menguhe bu. Nguetho xí nu yän t'øt'e nuixte bi 'yøt'a ra Jesús bu Jerusalén 'bu mín ja ra dämpeti ran dábaxjua, ngue ne'u xí mba bu ü.

Bi yañ rá ts'ünt'u rá m fäts'iui ra ts'üt'abi

⁴⁶ Ne dá mbähmbe ra Jesús mahøn'a bu ra hnini Caná ra häi Galilea, guepu xí päh ra dehe bin gui'uva. Ne mí 'bupu n'da rá m fäts'iui ra ts'üt'abi xän ü rá ts'ünt'u, ne i 'bem bu ja rán oi nubü ja ra hnini Capernaum. ⁴⁷ Nu'bu mí 'yøde gue bi zøh mahøn'a bu ra häi Galilea ra Jesús ne i 'bupu ra hnini Caná, ne bá epü 'buh ra Jesús büya, bi 'yøpü ra ts'edi da zixpu Capernaum bu ná 'ben a rá ts'ünt'u, da xospi nguetho nde da du a. ⁴⁸ Ne bi dá a ra Jesús:

—Pe ha jatho m'bet'o guin nuhü yu hmepyä ne yän t'øt'e nuixte, ja gui 'yëc'yëigahü büya.

⁴⁹ Pe man'da i humbi sits'i, ne bi 'yëmbi:

—Pε mbεhma ts'ɥ cuø, xøhma da du ma t'ɥhniǵä.

⁵⁰ Nε bi dät'a ra Jesús:

—Ní mba bá nu, nguetho hin da du ni t'ɥhni.

Nε nubɥya bi 'yεc'yεi a rám hman a ra Jesús, nε bi mba bɥya. ⁵¹ Nε bá thɥ ɥ 'da yú 'yεhe 'bɥ mím mba bɥ 'yu bi xifi:

—Bi zä ni ts'ɥnt'ɥ ya, ɣn'ɥ.

⁵² Nε bi 'yänni:

—'Bε'a ma ora bi zä.

Nε bi t'εmbi:

—N'dande mande bi bøn ra pa, bi 'yεn'ɥ.

⁵³ Nε 'bex bi bɥ'a rá ta gue gue'a ra ora mín yɥui ra Jesús 'bɥ mí 'yεmbi da yɥn a rá ts'ɥnt'ɥ. Janangue'a nu'a ran 'yohɥ bi dɥp rá mbɥi ra Jesús bɥya, nε'ɥ gátho mi'da 'bɥpɥ rá ngu.

⁵⁴ Guehna bi 'yøt' ra Jesús 'bɥ mambá penje bɥ Judea dá sømhbε bɥ Galilea. Ya ná yondɥ ra hmεpya bi 'yørpɥ ja ra häi Galilea.

5

Bi yɥn ran 'yohɥ bɥ Betesda

¹ M'bεjua bɥya bin ja man'da ra dɥmpeti ma mijudíohe. Nε dá mbähmbe ra Jesús bɥ Jerusalén. ² Nubɥ Jerusalén mí po bɥ n'da ra mbothe mbε hántho bɥ ja rá goxthi yɥ dε'yo, gue ma ndehe dyɥ judíohe dí εmfε Betesda. Nε jabɥ cat'a yɥ 'døzangu midí mbä'ts'a ra dehe. ³ Nε xɥn ngu i 'bom bɥ yɥ mbedi, 'da ɥ yɥ xädä nε ɥ yɥ dogua nε ɥ bi ts'a yú jɥ'i. Nε gátho ɥ i tø'mi di 'yɥn ra dehe. ⁴ Nguetho ja'bɥ bí ɣh mahεts'i n'da rám 'bεhni

Ojɥ nε i ɥn ra dehe. Nε nu'bɥ xɥn nu di 'yɥn ra dehe, nε nu'a rá mbɥdi da yɥpɥ ja ra dehe din ho a rá mbedi i ja. ⁵ Nε mí 'bεm bɥ n'da ran 'yohɥ, ya ná 'däte ma 'dε'ma hyɥto njɥya madí ts'a rá jɥ'i, him mi sä din 'yo. ⁶ Nε nu'bɥ min nu a ra Jesús, nε bi bɥdi nya'a thoho mi hεmbi, bi 'yεmbi:

—Ha guín nde xtán ho i, bi 'yεmp'a.

⁷ Bi dät'a ra mbedi:

—Dín ndehma thɥ, n'yø, pε njongui 'bɥcua da zixcä nɥ ja ra dehe. N'dandɥ ngu n'dandɥ dí ɣna ga cɥhnɥ ja ra dehe, 'bex go i 'bεt'o ɥ'da.

⁸ Bi 'yεmp'a ra Jesús bɥya:

—Dami ndants'i jɥx ni fidi nε gan 'yo, bi 'yεmbi.

⁹ 'Bex bin hoh rá jɥ'i 'bɥ mí ndants'i, nε bi gɥx rá fidi nε bin 'yo. Nε nu'a gue'a ra pa ran ts'äya a. ¹⁰ Nu'ɥ'da ma mijudíohe bi 'yεmp'a ran 'yohɥ xín hoh rá jɥ'i:

—Nuya ra pa ran ts'äya ya, hingui sä gui cɥx ni fidi, bi t'εmp'a.

¹¹ Bi dɥ'a ran 'yohɥ:

—Pε nu'a bi hoga ma jɥ'i, gue'a bi xiqui nguetho bi 'yεngui: “Dami ndants'i gui cɥx ni fidi nε gan 'yo,” bi 'yεngui, bi 'yεn'a mí ts'a rá jɥ'i.

¹² Nε nu'ɥ'da ma mijudíohe bi 'yänni:

—To'o nín 'yohɥ bi xi i gui cɥx ni fidi nε gan 'yo, bi 'yεn'ɥ.

¹³ Pε nu'a him mi pɥdi to'o xí hocpa rá jɥ'i, nguetho nu ra Jesús bi yɥt'inde bɥ 'yo yɥ jɥ'i xɥn ngu.

¹⁴ M'bejua bi mba ra Jesús b_u ja ra danija. Ne nu'b_u mi d_in'a ran 'yoh_u b_uya, bi 'y_embi:

—Bin ho a ya, nde'b_u hin gmi 'y_ot' mi'da y_u ts'oqui. Man'da ts'edi ran _ubi guin nu 'b_u gui 'y_ot' mi'da y_u ts'oqui, bi 'y_embi.

¹⁵ 'Bex bi mba a ran 'yoh_u b_uya, da xi _u ma mijudíohe xí 'yänni, gue gue'a ra Jesús bi hoqui. ¹⁶ Janangue'a bi d_up'_u ma ng_urpihe dy_u judíohe di _ucra ra Jesús, ne im b_eni da hyo. Nguetho _en'_u: “I _ot' rá 'b_efi a ra pa ran ts'äya.” ¹⁷ P_e nu ra Jesús bi 'y_emp'_u:

—Nzai dim p_eh ma Ta, janangue'a ne_cä jatho dam p_ecä, bi 'y_emp'_u.

¹⁸ P_e nanguehna bi man ra Jesús, nu'_u ma ng_urpihe b_uya man'da bi b_eni da hyo, nguetho hinga h_ont'a bim p_efi ra pa ran ts'äya í _ucpi, p_e ne'a í ma gue gue'a Oj_a rá Ta, nam b_oni 'da i guui Oj_a.

Ija rá ts'edi rá Ts'unt'_u Oj_a

¹⁹ Janangue'a nu ra Jesús bi 'y_ena:

—Maju_uni dí xi ah_u, nte sä ga _ozehegä p_e h_ont'a 'b_e'a d_in nu _ot' ma Ta. Ne gätho 'b_e'a i _ot' ma Ta, gue'a dí _ot'ä a. ²⁰ Nguetho nu ma Ta _emm_e in numanhogui ngue rá Ts'unt'_ugä a, ne i urqui 'b_e'a gätho i _ot'e. Ne da 'yurcä mi'da y_un t'_ot'e man'da nu_ixte xinda gue _u gán nuh_u, ne gui hyonya thohoh_u. ²¹ Nguetho tengu ma Ta i xox'_u x_un du ne di un ra te mah_on'a, nguthogä, rá Ts'unt'_ugä a, dadí un ra

te mah_on'a _u to'o gätho d_in nde ga unni. ²² Ne nu ma Ta hingui ju_unbatese, p_e bi 'dacä ra ts'edi go dan ju_unbategä rá Ts'unt'_ugä a. ²³ Nguetho in nde ma Ta gätho y_u ja'i da numansugui gue rá Ts'unt'_ugä a, tengutho ma Ta i hnumansu. Nu'b_u 'b_u a n'da hingui numansugui, xinga gue ma Ta i numansu a, gue gue'a bá pengä.

²⁴ Maju_uni dí xi ah_u, nu'a _oh mam hmangä ne i _ec'y_ei ma Ta bá pengä, gue'a i ja ra 'da'yote mazai a. Ne hin da nu rá muui rá ts'oqui p_e tengutho 'b_u xí th_umb_eni b_u 'b_u x_un du, nguetho ya i ja ra 'da'yote mazai a. ²⁵ Maju_uni dí xi ah_u, ya bi z_on ra ora da 'y_oh mam hmangä _u x_un du nangu_e yá mb_ui, p_egue din t'un ra 'da'yote 'b_u da 'y_omanho mam hmangä rá Ts'unt'_u Oj_agä. ²⁶ Nguetho tengu ra Ta i jase ra te rá mb_ui, ne bi 'dacä ra ts'edi din jase ra te ma mb_uigä, ne gue'a ra 'da'yote dí un y_u ja'i. ²⁷ Ne bi 'dac ra ts'edi dan ju_unbategä, nguetho dán ja'igä ua ja ra ximhäi, dí pa_udi 'b_e'a i sä n'da. ²⁸ O gadi hyonya thohoh_u a dá xi ah_u, nguetho da z_on ra ora gätho y_u ja'i x_u t'äg_ui da 'y_oh ma nde 'b_u dá zohni. ²⁹ Ne da b_ox'_u bi 'y_ot' ran ho, din ja ra 'da'yote mazai. Ne da b_ox'_u bi 'y_ot' ran ts'o, da nu ran _ubi mazai.

Di dä maju_uni nangu_e ra Jesús

³⁰ Ne man'da bi man'a ra Jesús, bi 'y_ena:

—Nugä hin te dí m angä nangué man 'yomfēnise. Pē nu'a i xic ma Ta gue'a dí m angä a. Nē'a 'bē'a dí sändä, xñn ho a, nguetho him ma pähä zēhē dí honi ga øt'ä, pē hønt'a rá pähä ma Ta bá pēngä. ³¹ Nu'bñ høngdä xcä däse majuāni gue i ja ma ts'ēdi, nte di muui a mam hmangä 'bñ. ³² Pē nē a ma Ta di dä majuāni ngue rá Ts'ant'ugä a, nē dí paçä ngue majuāni im ma 'bñ im ma nanguecä.

³³ Nu ahñ gá pēnhdñ 'da da 'yän'na ra Xuua Nxixyā nanguecä. Nē nu'a ra Xuua bi ma majuāni a. ³⁴ Nē madague'bñ hin xtí dä majuāni, pē guemhma ja ma ts'ēdigä. Pē dadí bēn'nahñ a bi man ra Xuua Nxixyā ngue man'da da zä gui 'yēç'yēigahñ nē gan yaḡmhñ bñya. ³⁵ Nē tengu ra sibi di hyät'i nē i fät yñ zu'uē, bin ja bñ ra Xuua Nxixyā, gá numanhohñ 'da yñ pa. ³⁶ Nē nu'a ra Xuua Nxixyā bi ma nanguecä. Pē i ja 'bē'a gue man'da i udi nanguecä xinda gue'a rá m hman ra Xuua, nē gue'a ra 'bēfi bi 'dacä ma Ta gue ga juacä. Nē gue'a ε xø i uh majuāni bá pēngä ma Ta. ³⁷ Nē'a ma Ta gue'a bá pēngä, di dä majuāni nanguecä, pē nu'ahñ njām'bñ gá 'yømanhohñ 'bñ mín ya, xín gá 'yørpahñ ra güenda 'bñ mín 'yuse.

³⁸ Mfädi hin gá hyāmhñ rá m hma bñ ja ni mbñihñ, nguetho nu'bñ xquí hyāmhñ a, xquí 'yēç'yēigahñ gue bá

pēngä a. ³⁹ Nu ahñ thocpa tho ho guidín xähmbñ yñ søcuā Ojā, nguetho guí εmhñ gue'a gní ṭmhñ ra te mazāi a. Pē nu'ñ gätho yñ søcuā guidín xähmbñ gätho im ma nanguecä. ⁴⁰ Nu ahñ hin guín nde gui xijñ gan yañ'na ni tehñ, pē hinda hønt'bñ gui xijñ gan yañ ahñ din ja ahñ ra te mazāi 'bñ, bi 'yēn a ra Jesús.

⁴¹ Nē xø bi 'yēna:

—Pē madague'bñ njon da numansugui, pē guexta'a rá Ts'ant'ugä Ojā. ⁴² Pē dí paçi hanja hin guí pajñ, nguetho hín guín numansuhñ Ojā nangué ni mbñihñ. ⁴³ Bá εçä nangué rá thuhu ma Ta, pē nu'ehñ hin guín numanhojñ. Pē nu'bñ ba ε a n'da nangué rá thuhu zēhē, man'da guín numanhohñ a. ⁴⁴ Njām'bñ da zä gui 'yēç'yēigahñ, nguetho guí homhñ da numanho ahñ yñ jā'i, nē hin guí homhñ da numanho ahñ Ojā ngue hønt'a i 'bñi. ⁴⁵ Ha guí εmhñ guecä ga yaḡ'ahñ bñ 'bñh ma Ta. Pē dí xi ahñ gue gue'ñ yám hman ra Moisés gue'ñ dí nēqui i ja ni ts'oquihñ, pē sä guím bēmhñ gue'ñ dí yañ'ahñ. ⁴⁶ Pē nu'bñ xquí 'yēç'yēihñ yñm hma bi 'yo't' ra Moisés, xquí 'yēç'yēigahñ ya, nguetho bi ma nanguecä. ⁴⁷ Pē hin guí εç'yēihñ 'bē'a bi 'yo't' ra Moisés, janangué'a xín guí εç'yēihñ 'bē'a dí mangä ya, bi 'yēn'a ra Jesús 'bñ mín yaḡñ ma ngärpihe dyñ judíohe.

6

Ra Jesús bi 'uñ ñ çut'a

mahuqhi

¹ Nε nu'b_u mí tho i 'da y_u pa, m'bεjua b_uya, dá mbähmbe ra Jesús b_u 'danguadi ra dādehe Galilea, n'dat'a ra dādehe Tiberias. ² Nε x_un ngu y_u ja'i bi dengähe nguetho bi nu y_un t'ot'e nuixte bi 'yot'a ra Jesús nangue u mín zäman'u. ³ Nε dá mbähmbe ra Jesús b_u ja n'da ra nyuni, nε dá huhmbe b_u. ⁴ Nε nu'u y_u pa u mí ts'utho da zøn ra pa ga ot'ähe ra dāmpeti ran dābaxjua, dy_u judíohe. ⁵ Nε nu'a ra Jesús bin hanni nε bi hyandi x_un ngu y_u ja'i ba εp_u. Nu'a ra Jesús bi 'yεmp'a ra Felipe b_uya:

—'Bεp_u dí zä ga tämhbu 'be'a da zi y_u ba εhn_u.

⁶ Gue'a bi man ra Jesús nguetho in nde da bādi 'be'a dí dāt'a a ra Felipe. Pε nu ra Jesús mí pāse 'be'a da 'yøzεhe.

⁷ Nε bi dāt'a ra Felipe:

—Pε hin dí gua'u y_u mahuqhi tho dá tämhbu a da zi y_u ba εhn_u 'b_u di ja, madague'b_u z_u ts'utho din t'unni n'da ngu n'da, bi 'yεna.

⁸⁻⁹ Nε nub_uya nu'a man'da ma mixädihe ra Andrés, rán 'yoh_u ra Simón Pedro, bi xi a ra Jesús:

—'B_ucua n'da ra ts'unt'u i hā z_u ts'u rán zedi, gue cat'a y_u hmε ra cebada, nε yoho y_u t'uhua. Pε hin dí gua'u y_u ja'i nguetho x_un ngu u, bi 'yεn'a ra Andrés.

¹⁰ Nε bi 'yεngdahe ra Jesús:

—Jaf_u din säya y_u ja'i, bi 'yεna.

Nguetho mi ja b_u ra 'bot'ei. Nε bi hyup_u häi b_uya, nε mí jua i cat'a mahuqhi u y_un

'yoh_u. ¹¹ Nε nu'a ra Jesús bi hyān'a ra hmε, nε bi 'yāp rán jāpi Ojā nangue ra hmε nε bi 'daje y_u xädigähe. Nε nugähe dá darpähe u y_u ja'i b_uya, nε u y_u huā, nε bin niyā gātho y_u ja'i. ¹² Nε nu'b_u mín niya y_u ja'i, nu ra Jesús bi xicähe:

—Pεth_u u gātho 'be'a bi bongui, gue nte dim 'bedi, bi 'yεnje.

¹³ Nε nu'b_u má pεthe b_uya bi yu u gātho 'dε'ma yoho ma 'bōts'ehe y_u xεqui, 'b_u mín niyā y_u ja'i nangue cat'a y_u hmε. ¹⁴ Nu'b_u mín nu ran t'ot'e nuixte u gue bi 'yot'a ra Jesús, bi 'yεn'u b_uya:

—Masque majuāni guehna ra pōngahyā mí hma da zōcua ja ra ximhäi, bi 'yεn u.

¹⁵ Pε nu'a ra Jesús bi bādi 'be'a mbεn u y_u ja'i ngue nde da bεnt'i, im bεnbi din ts'ut'abi. Janangue'a bi zoh y_u ja'i b_uya, bi mbase, nε man'da bi guam b_u ja ra dāpo.

Ra Jesús bin 'yo maxōts'e ra dehe

¹⁶ Nu'b_u mín de b_uya dá mbäsehe b_u ja ra dādehe. ¹⁷ Nε dá hux ma mbosahe, gue ga sōmhbe b_u ja ra hnini Capernaum. Nε hin ná nuthe ra Jesús 'b_u mí zūje ra 'bεxui. ¹⁸ Nε nts'edi bi 'yεn ran dāhi a ra dehe b_uya. ¹⁹ Nu'b_u mí dān i ts'u ra mbosa mí huxhe nε dá sōmhbe made ra dādehe, dá nuhe ba εp_u ra Jesús, ba 'yo maxōts'e ra dehe, ní 'yεp_u ja a ra mbosa mí huxhe. Nε εmme dá suhe nguetho him min nuhe x_un ho, him mi

pahmbe ngue gue'a ra Jesús.

²⁰ Nu ra Jesús bi 'yɛnje:

—Guecä, o guín suh.

²¹ Nɛ bi hyu ma mbaihe, nɛ dá xihmbe a ra Jesús da hyuxpɛ ja ra mbosa. Nɛ ɛna ya xmí 'bähmbe bɛ ndenthe ná mbähmbe bɛya nubɛ ra hnini Capernaum.

Bi thon'a ra Jesús

²² Nu'bɛ mí nɛc pɛya, nu'ɛ yɛ ja'i 'bɛpɛ hapɛ xí 'uɪn a ra Jesús, bi bɛm bɛya gue hɔnt'a n'da ra mbosa mí hɔpɛ a ran de dán sihmɛhe, nɛ hin dá mbähmbe ra Jesús 'bɛ má huhe ra mbosa, pɛ dá mbäshe. ²³ Pɛgue m'bejua thoho bi zɔm bɛ mi'da yɛ mbosa bí nɛxpɛ Tiberias, nɛ bi zɔm bɛ jom bɛ dán sihmɛhe 'bɛ mí 'yäp rán jaɪ Oja ra Jesús. ²⁴ Nɛ nu'ɛ yɛ ja'i 'bɛ mí hyon'a ra Jesús nɛ him bi dɪm bɛ, xinga guecähe, bi hyux'ɛ mi'da yɛ mbosa bɛya nɛ bi zɔm bɛ ja ra hnini Capernaum, i hon a ra Jesús.

Ra Jesús ra hmɛ däm 'bɛh mazɪ n'da a

²⁵ Nɛ nu'ɛ yɛ ja'i 'bɛ mí dɪm bɛ ra Jesús bɛ 'danguadi ra dɛdehe, bi 'yänni:

—Mán jam'bɛ gá sɔcua, bi 'yɛmp'ɛ.

²⁶ Nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'ɛ:

—Majuani dí xi ahɛ, hin gní hyonjɛ gue gui pahmbɛ a ran t'uti dá ut'ahɛ, pɛ nu'a guín niyaɛhɛ 'bɛ gmín sihmɛhɛ gue'a gní hyonjɛ a. ²⁷ Pɛ dami 'yɛs'hɛ ngue hɔnt'a gní hyomhbɛ ra hmɛ nám 'bɛhmbɛ yɛ pa ja bɛya. Pɛ

m'bet'o thoho dami hyomhbɛ a ra hmɛ nám 'bɛh mazɪ n'da a gue ga 'da ahɛ, guecä dán ja'igä ua ja ra ximhäi. Nguetho gue'a ran t'ɛdi bi 'dac Oja ma Ta, bi 'yɛna.

²⁸ Nu yɛ ja'i bɛya bi 'yän'na ra Jesús nɛ bi 'yɛmbi:

—'Bɛ'a sä ga ɔt'ähe gue ga tɪmhbe a guím ma, bi 'yɛn'ɛ.

²⁹ Nu'a ra Jesús bi dɛdi:

—Nu'a in nde Oja gui 'yɔthɛ gui sinjɛ bɛ ni mbaihɛ, guecä bá pɛngä Oja, bi 'yɛna.

³⁰ Nɛ bi t'ɛmp'a ra Jesús:

—'Bɛ'a ní hmɛpya gui 'yurcähe, ngue da zä ga sin ahe bɛ ma mbaihe. Ha da zä gui 'yɔt'e tengu bi 'yɔt'a ra Moisés. ³¹ Nguetho nu'ɛ mam bombɔtahɛ bi zi ra maná 'bɛ mí 'yo bɛ ja ra ahäi, tengu mán t'o't'i bɛ ja rá sɔcua Oja, i ɛna: “Nu'a ra Moisés, bi un yɛ ja'i ra hmɛ bí 'yɛh mahɛts'i,” i ɛna, bi 'yɛn'ɛ yɛ ja'i.

³² Nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'ɛ:

—Majuani dí xi ahɛ, hinga gue'a ra Moisés bi un'a ra hmɛ bí 'yɛh mahɛts'i, pɛ Oja bi un a. Nɛ hinga gue'a ra hmɛ nám 'bɛh mazɪ n'da a ra maná mi si ɛ. Pɛ nuya, nu ma Ta di un a njuantho ra hmɛ mahɛts'i gue nám 'bɛh mazɪ n'da a. ³³ Nɛ nu'a njuantho ra hmɛ di un Oja, bí 'yɛh mahɛts'i a, gue däm 'bɛh mazɪ ɛ yɛ ja'i 'bɛcua ja ra ximhäi, bi 'yɛna.

³⁴ Nɛ bi 'yɛn'ɛ:

—'Daje thocpa thoho a ra hmɛ guím ma, n'yɔ.

³⁵ Nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'ɛ:

—Guecä drá hmɛ däm'bɛh mazɪ n'da a. Nu'a to'o da zingä bɛ ja yá mbai tengu'bɛ

i sihme, ne njam'bu din tu-manthuhu yá mbui ne xín din tuthe buya. ³⁶ Pe tengu dá xi ah, hin gui ec'yeyigah, madague'bu gá nuh 'be'a dá øt'ä. ³⁷ Pe nu'bu to'o bi 'dacä ma Ta, gue'u di dácä yá mbui u. Ne nu'bu di dác yá mbui, njon ga embi hin da zä ga sini. ³⁸ Nguetho bá ecä mahets'i ngue ga øt' rá pähä a bá pengä, ne him bá ecä ga øt' ma pähä zeh. ³⁹ Nu'a rá pähä ma Ta bá pengä, gue'a nte ga 'becä gátho bi 'dacä, pe ga xoxä u 'bu rán zegui ra pa, ne dim 'bui mazai. ⁴⁰ Nu rá pähä ma Ta, gue hont'a go to'o da badi rá Ts'ant'ugä Oja, ne da 'yec'yeyigui, din ja ra te mazai u. Janangue'a ga xoxä u 'bu rán zegui ra pa, bi 'yæn'a ra Jesús.

⁴¹ Ne bi mbudi bi ucpa a ra Jesús u ma mijudíohé 'bu mí 'yø a bi ma, gue bi 'yæna: "Nugä drá hme majuani gue bá cah mahets'i." ⁴² Ne bin 'yemzeh u:

—Ha hinga guehna ra Jesús, rá ts'ant'u ra José na, rá ta ne rá mbe dí pahmbu. Hanja ní 'yæna bí 'yeh mahets'i, bi 'yæn u.

⁴³ Ne nu ra Jesús bi 'yemp'u buya:

—O gadí c'aman'uju n'da ngu n'da ah. ⁴⁴ Xinga n'da sä da dengui 'bu hin di un ra pähä a ma Ta, gue'a bá pengä, ne ga xoxä 'bu rán zegui ra pa u, ga undä ra te mazai. ⁴⁵ Tengu män t'o't'i bu ja yá søcuä yá pøngahya Oja, bi 'yæna: "Gátho yu jã'i da xänba

Oja," bi 'yæn'u. Janangue'a nu'bu to'o gátho bi hyani xun ho a bi xänba Oja, ne gue'u di dác yá mbui u.

⁴⁶ Pe hin dí æna 'bo'o xun nu Oja, hinda hængdä gue bá nexä bu, dín nugä a. ⁴⁷ Majuani dí xi ah, nu'a to'o ec'yeyigui i ja ra 'da'yote mazai a. ⁴⁸ Nugä drá hme majuani gue nám 'buh mazai n'da. ⁴⁹ Nu'bu mam bombøtah bi zi ra maná bí 'yeh mahets'i 'bu min 'yo bu ja ra uhäi, pe guehma bi du u. ⁵⁰ Pe nugä drá hme majuani, bá nexä bu mahets'i, gue sä da zin'a n'da tengu'bu i sihme, ne njam'bu da du. ⁵¹ Nugä drá hme majuani, bá ecä mahets'i, tengu ra hme i si n'da i ja rán zaqui yu pa i ja bu ya. Pe nu'a ra hme dím mangä, din ja ran zaqui mazai to da zi. Ne gue'a ma jã'igä a gue ga uni, ngue din ja ra 'da'yote u 'buca ja ra ximhäi, bi 'yæn'a ra Jesús.

⁵² Bin junzeh u ma mijudíohé buya, bin 'yemzeh u:

—Hague nja ran 'yohu sä di 'daju rá jã'i ga sahu, bin 'yemp'u.

⁵³ Ne nu ra Jesús bi dät'u:

—Majuani dí xi ah, nu'bu hin gui sihu ma ngøc'yeyi ne ma ji, guecä dán jã'igä ua ja ra ximhäi, hin'yu mbo ni mbuihu ra 'da'yote mazai. ⁵⁴ Nu'a to'o da za ma ngøc'yeyi ne da zi ma ji, i ja ra 'da'yote mazai, ne ga xox 'bu rán zegui ra pa. ⁵⁵ Nguetho nu ma ngøc'yeyi ne ma ji njuantho ran ts'ihme ngue dám 'buh mazai n'da. ⁵⁶ Nu'a to'o da za ma

ngøc'yēi ne da zi ma ji dí zəm
b_u ja y_u mb_ui, ne i ja ra te
nanguēcä. ⁵⁷ Tengu thoho dí
øt'be ma Ta, nu'a i jase rá te,
ne i jagä ra te nangu'e'a b_uya.
Nε bá pengä gue ga thocpa a
ra te _u to da zingä, tengu'b_u i
sagä. ⁵⁸ Nuna ra hme dí xi ah_u
gue bá cəh mahęts'i, hinga
ngu a bi zi mam bombøtah_u,
nguetho bi du _u. Pε nu'a to'o
da zi ra hme dí m mangä ya,
gue'a dí m 'b_uh mazai a, bi
'yęn'a ra Jesús.

⁵⁹ Nε guehna ram hma
bi man'a ra Jesús 'b_u mín
xänbate b_u ja ra nijä b_u
Capernaum.

*Y_um hma di un ra 'da'yote
mazai*

⁶⁰ Nu'b_u mí gua'a bi man ra
Jesús, bi 'yęn'_u mí tenni:

—Hingui ho a bi xij_u n_u ya,
to'o da hyät'i da 'yøde, x_un
ngu _u bi 'yęna.

⁶¹ Nu ra Jesús bi badi 'be'a
bi bęn'_u y_u ja'i, gue him bi
numanho rá m hma, ne bi
'yęmp'_u:

—Ha guím bęmh_u hingui
ho a dá xi ah_u. ⁶² 'Be'a
guim bęmh_u 'b_u gá nu_u ga
texä b_u mahęts'i guerp_u bá
nεxä, guecä dán ja'igä ua ja
ra ximhäi. ⁶³ Pε nu'a nam
bøn'_u y_um hma dá xi ah_u, hin-
gan juantho gui saj_u, pε gui
'yęc'yęih_u ngue ga un ma te
nangu'e ah_u, ne din ja ah_u ra
te b_uya. ⁶⁴ Pε 'b_u i 'da ah_u
hin gui ęc'yęigah_u, bi 'yęn'a ra
Jesús.

Nguetho x_um pádi to'o hin
da 'yęc'yęi, ne x_um pádi to'o di
dá a. ⁶⁵ Nε bi 'yęmp'_u mahøn'a:

—Janangu'e'a dá xi ah_u,
hingui sä n'da ra ja'i ba ęhe
da dengui 'b_u him bi jap'a ma
Ta bi dác rá mb_ui.

⁶⁶ Nu'b_u mí 'yøh mahøn'a
_u mí tenni, x_un ngu bi 'ue
_u ne him bin 'yoh_u mahøn'a.
⁶⁷ Janangu'e'a nu ra Jesús bi
'yängahe dí 'de'mayohogähe:

—Ha ne ah_u gui sogah_u, bi
'yęnje.

⁶⁸ Nu ra Simón Pedro bi
dät'a:

—Ma Hmu i, pε njo'o
man'da da zä ga tenhde
nguetho nu'i ja nim hma di
un ra 'da'yote mazai. ⁶⁹ Nε
nugähe dí ęc'yęi ahe ne dí
pəhmbe gue gue'e grá Cristo
rá Ts'unt'_u i Ojä i 'b_ui, bi 'yęna.

⁷⁰ Bi dā'a ra Jesús:

—Nugä xtá huan'nah_u gui
'de'mayohoh_u, pε nu'a n'da
ah_u i ten ra zıthu, bi 'yęnje.

⁷¹ Pε nu'a bi man ra
Jesús, gue'a ra Judas a, rá
ts'unt'_u ra Simón Iscariote,
nguetho gue'a di dá a. Nε
gue'a n'da mín 'yohe a, mí
'de'mayohogähe.

7

*Hingui ęc'yęi yän 'yoh_uzēhe
a ra Jesús*

¹ M'bejua b_uya, bin 'yo b_u
mi'da y_u hnini b_u Galilea.
Him bi nde bi mba b_u ja ra
xęqui Judea, nguetho nu ma
ngarpıhe dy_u judıohe, dy_u is-
raelhe, nde xtá hyo b_u. ² Nε
ma guerp_u da dät ra pa ngue
zai dim peti ma mijudıohe,
'b_u x_u hyøh y_u t'angu, im
bęni 'be'a bi 'yørp_u Ojä _u mam
bombøtahe 'b_u min 'yo b_u ja

ra ʰäi. ³ Nu yán 'yoh_u a ra Jesús bi 'yɛmbi:

—Nde'b_u gui pɔngua ní mba b_u ja ra xɛqui Judea, ba nu a b_u i tɛn'ni i nangue'a guí øt'e. ⁴ Nguetho njo'o to da 'yãh rá 'bɛfi 'b_u in nde da t'ɛspi. Nu'b_u majuani guí øt' yán t'øt'e nuixte bá ut y_u ja'i, nɛ gätho ra ximhäi da bɔ'a i, bi t'ɛmp'a ra Jesús.

⁵ Ngub_u bi xih yán 'yoh_u nguetho him mi ɛc'yɛi ʰ. ⁶ Nu a ra Jesús bi 'yɛmp'ʰ b_uya:

—Hinga na sɔn ra ora bi ts'ängä ga mbagä b_u, pɛ nu'ah_u hɔnt'a go 'bɛ'a má ora da zä gui mbähä b_u. ⁷ Nu'ʰ 'b_ucua ja ra ximhäi hin di ʰc'ah_u nguetho 'da i gu guí øth_u ʰ, pɛ go di ʰgä ʰ nguetho dí m mangä gue hingui ho øt'ʰ. ⁸ Ní mbäseh_u 'b_u guín ndeh_u, nugä hin ga mba ya nguetho hinga na sɔn ra ora ga mba b_u, bi 'yɛna.

⁹ Nu'b_u mí gua'a bi man b_uya bim 'bɛt p_u mi'da y_u pa b_u ra xɛqui Galilea.

Bin xänbate ra Jesús b_u ja ra dɔmpɛti

¹⁰ Nu'b_u mí mba b_u Jerusalén ʰ yán 'yoh_u, m'bɛjua bi mba b_u ra Jesús. Mbɛ bin 'yãntho nguetho bi nde him 'bɛxque da hnu. ¹¹ Nɛ nu ma ngɛrpihe dy_u judíohe i 'b_up_u, bi hyon'a ra Jesús b_u ja ram pɛti. Nɛ bin 'yɛm zɛhɛ ʰ:

—Har_u i 'b_ui 'b_u, bin 'yɛmp'ʰ.

¹² Nɛ xɛn ngu y_u ja'i bin yãnj'o'dre nangue'a ra Jesús,

nu'ʰ 'da im ma ngue xɛn ho a, nɛ nu'ʰ 'da i ɛna: “Häte a.”

¹³ Pɛ xinga n'da bin yã ts'edi nangue'a ra Jesús nguetho i su ma ngɛrpihe 'b_up_u.

¹⁴ Nu'b_u mí tho'i ts'ʰ y_u pa, ya bi zo i nde yãmpɛti i t'ørp_u, ja bi mba b_u ja ra dɔnijã ra Jesús b_uya nɛ bin xänbate b_u.

¹⁵ Nɛ nu ma ngɛrpihe b_u ja ra nijã bi hyonya thoho nɛ bi 'yɛn'ʰ:

—Hague nja i sä da ma xɛn ho rá m hman Ojã na ran 'yoh_u, nɛ him bi zɛ'a man xädiʰ, bin 'yɛm zɛhɛ ʰ.

¹⁶ Bi dɔ a ra Jesús:

—Nu'a man xädigä him mam hmansɛgä a pɛgue rá m hman a to bá pɛngä. ¹⁷ Nu'b_u 'b_u a n'da gue nde da 'yøt' rá pähä Ojã, da bɔ 'b_u rán xädi Ojã, o gue da bɔ 'b_u mam hmansɛgä. ¹⁸ Nu'b_u 'b_u a n'da im ma 'bɛ'a mbɛnsɛ, i honi da hnumansusɛ. Pɛ nu'b_u 'b_u a n'da i honi da t'ɛspa rá hmu, im ma majuani a nɛ hingui häte a.

¹⁹ Nɛ xø bi 'yɛna:

—Bi 'daj_u yãn t'ɛdi ra Moisés, pɛ xinga n'da ah_u guí øth_u nguetho bi ma njon din hote, nɛ guín nde gui hyoj_u, bi 'yɛn'a ra Jesús.

²⁰ Nɛ bi dɔ'ʰ y_u ja'i thoho:

—Masque bi bɛn'na ra zĩth_u a gám ma, njo'o to in nde da hyo i, bi 'yɛn'ʰ.

²¹ Nu ra Jesús bi dɔt'ʰ:

—Nugä dá øt'a n'da ra 'bɛfi 'b_u ra pa ran ts'äya, nɛ gätho ah_u gá hyonya thohoh_u.

²²⁻²³ Pɛ nɛ'ah_u, nu'b_u din tĩn i yoho yãn t'ɛdi bi man ra

Moisés, nu'a n'da bi ma gue guí hęcpah_u yá ja'i y_u 'uere, ne nu man'da b_uya ra pa ran ts'äya, guí huanhd_u nda'a guí øth_u, gue guí hęcpah_u yá ja'i y_u 'uere. Nguetho hin guín nde guí festah_u a rán t'ędi ra Moisés. Ne hinga hønt'a ra Moisés bi ma da thecpa yá ja'i y_u 'uere, pe ne'u mam bombøtah_u bi ma. Ne ngutho dá øt' 'b_u má hoc'a n'da ra hyęnni 'b_u ra pa ran ts'äya. Hanja gní s_uju ne gue'a n'youi b_u rán t'ędi ra Moisés dá øt'ä. ²⁴ Pe damin 'yomfęnih_u x_un ho 'b_u guí ęna guí juanbah_u n'da ra ja'i. Jatho 'be guí p_uhmb_u 'be'a nam bøn'a i øt'a n'da, bi 'yęn'a ra Jesús.

Bin 'yän'd_u 'b_u gue'a ra Cristo

²⁵ Ne nu'u 'da y_u męngu b_u Jerusalén bin 'yęmp'u:

—Ha hinga guehna ran 'yoh_u im ma ma ngurpih_u da hyo. ²⁶ Pe Hague in ja, in xänbate ua bim peti gätho y_u ja'i ne nte i xih ya. Uague bi bęn'u ma ngurpih_u gue majua_uni ra Cristo na ra Jesús, gue bi huand Oja dim Hmu ua. ²⁷ Pe nuna ran 'yoh_u, dí p_uhmb_u hap_u bá nęxna, pe nu'b_u bá ę a majua_uni ra Cristo, njo'o to da b_udi hap_u dí nęx'a, bin 'yęm zeh_u u.

²⁸ Nu'b_u mín xänbate ra Jesús b_u ja ra d_unija, nts'edi bi 'yęna:

—Guím bęmh_u guí p_uju ne guím bęmh_u guí p_uhmb_u hap_u bá nęxä. Pe hin bá ęcä nanguesęgä, pegue bá pęngä a majua_uni i ja rá ts'edi. Nu'eh_u

hin guí p_uhmb_u a. ²⁹ Nugä dí p_ucä a nguetho bá nęxä b_u i 'b_u a, ne gue'a bá pęngä a, bi 'yęna.

³⁰ Ne 'bexque nde da bent p_uya, pe njom bi zä bi bent'i nguetho hin ní zøn ra ora da bent'i. ³¹ Ne x_un ngu y_u ja'i bi 'yęc'yei gue majua_uni ra Cristo a. Ne bi 'yęn'u:

—Guehma majua_uni ra Cristo na ra Jesús gue mí hma ba ęhe, nguetho njon da zä da 'yøt' y_un t'øt'e man'da nuixte, bi 'yęn'u.

Bi 'benh y_u asmayo da bent'a ra Jesús

³² Nu'b_u mí 'yøh y_u fariseo ne y_u d_umbäja 'be'a bi man y_u ja'i nangue'a ra Jesús, bi xi u 'da y_u asmayo b_uya da bent'a ra Jesús ngue da got'i.

³³ Nu'a ra Jesús 'b_u mí thoqui bin xänbate, bi 'yęna:

—Mí ts'utho dí 'b_uhmb_u ua nguetho ga mba b_u bí 'b_u a bá pęngä. ³⁴ Ne nu'ah_u b_uya guí hyonj_u pe hin da zä guí tįnj_u, ne hin da zä guí sømhb_u b_u hap_u dam 'bucä, bi 'yęna.

³⁵ Ne bin 'yęmzehe ma ngurpihe:

—Hap_u da mba gue hin da zä ga tįmh_u. Ha da mba b_u n'danni 'b_u u ma mijudío_u, ne da xänba u, ne'u n'dan'yo y_u ja'i gue y_u griego. ³⁶ 'Be'a ním bøn'a man'a: “Gui hyonj_u ne hin guí tįnj_u, ne hin da zä guí sømhb_u hap_u ga mba,” ęnj_u, bin 'yęmzehe u.

Tengu n'da ra d_uthe da nęxp_u ní mb_ui n'da

³⁷ Nu rán zęgui ra pa nangue y_um peti mí øt'u,

gue'a ra pa εmb yu ja'i man'da xun ndaxqui a. Ne 'bäpü ra Jesús ne nts'edi im man'a:

—Nu'a to'o di 'be a man'da mahyoni thoho rá mbüi, tengu'bü i tute, ba εhe ga un'na mahyoni thoho, tengu'bü da zi ra dehe. ³⁸ Ne nu'a to'o da zi ra dehe dí m mangä, din ja tengu n'da ra dæthe da nexpü rá mbüi gue di un mahøn'a ra 'da'yote, tengu xí man rá t'ohni Oja, bi 'yεn'a ra Jesús.

³⁹ Ne gue'a bi ma nangué rá Hogandähi Oja da hyäni to'o gätho da 'yεc'yei. Pe hin ní zøh rá Hogandähi Oja 'bü mí m ma nguetho hin ní ndex mahεts'i ra Jesús gue tpa pengahü a.

'Dahma 'dan'yo bi bεn yu ja'i

⁴⁰ Nu'bü mí 'yøh yu ja'i 'be'a bi man ra Jesús, bi 'yεn i 'da:

—Masque majuäni rá pøngahyå Oja mí hma ba εhe.

⁴¹ Ne nu mi'da bi 'yεna:

—Nu'a, ra Cristo gue rá Thahni Oja a.

Pe nu mi'da bi 'yεna:

—Pe ha dí 'yεpü Galilea ra Cristo. ⁴² Nguetho bi man rá t'ohni Oja, gue ra Cristo ba εhe nangué rá 'yu ra David, ne di nequi bü ra hnini Belén guepü mí 'büh ra David, εn'ü.

⁴³ 'Bex bin hec yu ja'i nangué'a bi man'ü, ne 'dahma 'dan'yo 'be'a mí m bεni ngue to'o a ra Jesús. ⁴⁴ Ne 'da ü nde da bent'i ngue da got'i, pe xinga n'da bi zä bi bent'i.

Him bi 'yεc'yei yu ngurpi

⁴⁵ Nu'bü mbenc'ü yu as-mayo bü 'bü ü yu dæmbäjä ne yu fariseo, nu'ü bi 'yänni:

—Hanja hin guá sihü a dá xi ahü, bi 'yεn'ü.

⁴⁶ Ne nu yu asmayo büya bi dædi:

—Pe him mí 'bü a n'da im ma tengu man'a ra Jesús, bi 'yεn'ü.

⁴⁷ Ne bi dæ yu fariseo büya:

—Ha ne ahü bi hyä ahü.

⁴⁸ Pe xinga n'dagähe dyu fariseohe dí εc'yeihe a, xinga gue'ü mí da ma mingurpihe. ⁴⁹ Pe nu ü yu ja'i thoho gue hingui päh yun t'edi, hønt'ü i εc'yei a ran 'yohü ü, pe da nu ran ünbi mazäi ü, bi 'yεn ü.

⁵⁰ Ne nubüya nu ra Nicodemo, gue'a xí zøm bü 'büh ra Jesús 'bü n'da ra xui, bi 'yεmp'ü yú mifariseohü:

⁵¹ —Nu'a man t'εdihü, hingui sä ga juänbahü n'da ra ja'i 'bü hin dá øhmbü 'be'a da manse, ne'bü hin dí pähmbü majuäni 'be'a i øt'e, bi 'yεna.

⁵² Ne bi dæ ü, bi 'yεmbi:

—Nu'i tengu'bü ne'i guí 'yεpü Galilea, nguetho ne'i guím ma tengu im man yu 'yåmbüi. Pe dami hyomhbü ja rá søcuå Oja gue'bü di nequi bü Galilea n'da rá pøngahyå Oja.

⁵³ Ne n'da ngu n'da bi mba yú ngu büya.

8

Ra xisu ra 'yomt'εni

¹ Pe nu ra Jesús bi mba bü ja ra nyuni Olivos. ² Ne nu'bü t'xudi tho bi mbeng bü ja ra dänijå mahøn'a ne bi hyupü.

Nε gätho nan ngu y_u ja'i bá xhe nangue'a nε bi xänba u. ³ Ya xí ya b_u ra Jesús 'b_u mí zøm b_u y_u fariseo nε y_u xänbate ni ja, bi zispa n'da ra xisu gue bi nu 'b_u mín yaui n'da ran 'yoh_u hing rá ndø. Nε bi mbä'minde b_u 'b_uh y_u ja'i. ⁴ Bi 'yεmp'a ra Jesús:

—Xänbate, nuna ra xisu dá tĩmhbe b_u i øt' ran 'yomt'εni. ⁵ Nε nu ran t'εdi bi xij_u ra Moisés, tengu na bi 'yøt' ra xisu ya, nε i jatho da mba ma bat'ado gue da du. Xi'e, 'bε go guí xije ya, bi 'yεn' u y_u fariseo nε y_u xänbate ni ja.

⁶ Pε guehna bi man u nguetho i sätho ra Jesús, i honi 'bεp_u dí ya pi. Nε 'bex bi mbom thoho a ra Jesús nε bi 'yo't' rá saha b_u häi tengu'b_u hin xtá 'yø'a bi man' u. ⁷ Pε man'da bi thoqui bi 'yänni, nu ra Jesús bim 'bäh p_uya nε bi 'yεmp' u:

—Nu'b_u 'b_u a n'da ah_u hin'y_u ni ts'oquih_u, gue'a di d_u'mi da 'yεmba ra do ra xisu a.

⁸ Nε bi mbo'mi mahøn'a b_u häi nε bi 'yo't' rá saha b_u ja ra häi. ⁹ Nε nu'b_u mí 'yø' u 'bε'a bi man ra Jesús, bi d_u'mi 'dahmi 'datho bi mba, m'bet'o bi mba a man'da xín dæc'yεi asta gue'b_u go mín the u y_u ya pate, nguetho bi bæse mbo yá mb_ui i ja yá ts'oqui. Nε hønt'a ra Jesús bi gohmb_u b_u u mí xänbi, ne'a ra xisu. ¹⁰ Nε nu'b_u mí m' 'bä'a ra Jesús nε bi nu njo'o b_u y_u ya pate, pε hønt'a ra xisu bi gop_u, bi 'yεmbi:

—Grá xisu, hap_u bi mba u bi yap'i i. Ha njo'o ua u in nde

xti 'da'a rá muui ni ts'oqui.

¹¹ Nε bi dæ'a ra xisu:

—Grá Hmu, xinga n'da.

Nε nu ra Jesús bi 'yεmbi:

—Nεcä, xinga guecä ga 'da'a rá muui ni ts'oqui. Ní mba ya, pε hin gui 'yøt' mi'da y_u ts'oqui.

Rá nyot'i yá mb_ui y_u ja'i

¹² Nu ra Jesús bi thoqui bi xänba y_u ja'i mahøn'a, bi 'yεna:

—Nugä, drá nyot'i yá mb_ui y_u ja'i 'b_ucua ja ra ximhäi. Nu'a to'o da dengui him man 'yo b_u ja ra 'bexui, pε din ja ran nequi yá mb_ui gue ra 'da'yote maza i, bi 'yεmp' u.

¹³ Janangue'a nu'b_u mi dæ u 'da y_u fariseo mi 'bap_u, bi 'yεmbi:

—Pε nu'i guím manse 'bε'a guí øzεhe, janangue'a säti thoho a guím ma, sä bi 'yεn' u.

¹⁴ Nu'a ra Jesús b_uya bi dæt' u nε bi 'yεmp' u:

—Madague'b_u dí m manse nanguesgä, pε di muui a, nguetho dí paçä hap_u bá nexä nε hap_u ná mbagä. Pε nu ah_u hin gui pa hmb_u hap_u bá nexä o hap_u ná mbagä. ¹⁵ Nu'eh_u sä gadí juanb_u n'da 'b_u hin gui pa hmb_u xøn ho 'bε'a øt'a n'da. Pε nugä madague'b_u dí pa di 'bε'a øt'a n'da, pε njon dadí juanbä ya. ¹⁶ Pε nu'b_u dí m mangä 'bε'a øt'a n'da, majuani dí m ma, nguetho hin dí 'dase pε n'dat'a dí m mam'be ma Ta gue bá pengä ua. ¹⁷ Nt'o't'i b_u ja yøn t'εdi za i guidín xähmb_u, gue nu'b_u yoho yøn 'yoh_u 'da'angu da ma 'b_u xøn juanni, mfädi gue

ya majuḡni a baya. ¹⁸ Nugä dí xi ahḡ to'ogä, n'dahma gui pajḡ, ne'a ma Ta bá pengä di jaqui da faqui, bi 'yḡna.

¹⁹ 'Bex bi 'yḡn'ḡ:

—Hapḡ 'bḡh ni ta, bi 'yḡmbi.

Ne nu ra Jesús bi dat'ḡ:

—Hin guí pajḡ, xínga gue'a ma Ta guí paḡmbḡ. Nu'bḡ xquí pajḡ, ne'a ma Ta xquí paḡmbḡ 'bḡ, bi 'yḡna.

²⁰ Ne guehna bi man ra Jesús 'bḡ mín xänbate bḡ ja ra danija guerpḡ i pa m'be'ts'i ra mbeti. Ne njom bi bent'i gue xtan got'i nguetho hin ní zøn ra ora dim fent'i.

Him bi zä bi mbähä ra Jesús

²¹ Nu ra Jesús bi thoqui bi xih mahøn'a ḡ:

—Nugä ga mbagä, ne m'bejua gui hyonjḡ, ne gui tuhḡ 'bḡ hin nín hotho ni ts'oquihḡ. Nubḡ hapḡ ga mbagä hin da zä gui mbähä bḡ, bi 'yḡna.

²² Ne bi 'yḡn ḡ ma ngurpihe:

—Ha din hyose nanguese nguetho bi ma: “Nubḡ ga mbagä, hin da zä gui mbähä bḡ,” bi 'yḡnjḡ, bi 'yḡn'ḡ.

²³ Ne nu'a ra Jesús bi 'yḡmp'ḡ:

—Nu'ahḡ i ja ahḡ rán 'yomfḡni ra ximhäi nguetho gyḡ mēnguhḡ ua ja ra ximhäi. Pe nugä 'da'angu dím bḡm'be Oja, nguetho hin dra mēngugä ua ja ra ximhäi.

²⁴ Janangue'a dí xi ahḡ, nu'bḡ hin gui 'yḡc'yēihḡ 'be'a dím manse gue to'ogä, gui tuhḡ ne njam'bḡ din hoh ni ts'oquihḡ, bi 'yḡna.

²⁵ Ne bi 'yän'ndḡ baya:

—To'o i, bi 'yḡn'ḡ.

Nu'a ra Jesús baya bi 'yḡmp'ḡ:

—Ya xtá xi ahḡ to'ogä ne guexta thogä. ²⁶ I ja man'da xḡn ngu ga xi ahḡ 'berḡ nín ja ni ts'oquihḡ. Pe majuḡni a dím ma nguetho majuḡni a bá pengä. Ne nu'ḡ yḡm hma di bēngä a, gue'ḡ dím mangä ua ja ra ximhäi ḡ, bi 'yḡna.

²⁷ Pe nu'ḡ ma ngurpihe 'bḡ mí xi ḡ, him bi ba ḡ gue'a bi ma ra Jesús gue Oja bá penhua. ²⁸ Janangue'a xø bi 'yḡn'a ra Jesús:

—Nu'bḡ gä cuarcahḡ bḡ magats'i, guecä dán ja'igä ua ja ra ximhäi, m'bejua baya ja gui paḡmbḡ to'ogä. Ne ja gui paḡmbḡ baya nte dím manse, pe gätho xtá ma bi xānga ma Ta. ²⁹ Nu a ma Ta gue bá pengä ua, n'dat'a dím bḡm'be, ne njam'bḡ i sogä a nguetho zai gätho dí ø't'ä a in numanho, bi 'yḡn'a ra Jesús.

³⁰ Nu'bḡ mí man na, xḡn ngu ḡ mi'da bi 'yḡc'yēi mahøn'a.

Yü 'yḡhe a ra ts'oqui

³¹ Ne nu ra Jesús bi 'yḡmp'ḡ 'da ma mijudíohe ngue ḡna bi 'yḡc'yēi a:

—Nu'bḡ gui thoqui gui tenhdḡ mam hmangä, majuḡni ma 'yḡc'yēi ahḡ 'bḡ. ³² Ne da zä gui paḡmbḡ 'be'a nam bøn'ḡ yḡm hma majuḡni, ne gue'a dí yḡn ahḡ gue da zin ahḡ Oja, bi 'yḡna.

³³ Ne bi da ḡ:

—Pe nugähe, dyḡm bom'betoje ra Abraham

janangue'a ya yú t'uhnigähe Oja. Ne njam'bu midí mandagähe man'da ra hmu. Hanja gní xije da mba nhyangähe gue da zinje Oja, bi 'yɛn'ɛ.

³⁴ Ne nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'ɛ:

—Majuani dí xi ahɛ, nu'a to'o øt' ra ts'oqui, rá hmu ra ts'oqui a. ³⁵ Nehna man'da guim bɛmhbu, hin gui sá gui comhbu ran ho ra Abraham, pɛ tengu'bu yú 'yɛhe thoho ahɛ a. Pɛ hont'ɛ njuantho yú t'uhní da gomhbu ran ho mazai. ³⁶ Nugä njuantho rá Ts'unt'ɛ Ojagä. Ne nu'bu guecä ga juc'ahɛ bu ja yu ts'oqui, majuani da zin ahɛ ma Ta ne yú t'uhní ahɛ a 'bu. ³⁷ Ne madague'bu bi xant'ahɛ ra Abraham, tengugä, pɛ guín nde gui hyoju, nguetho hin hapɛ da zä da yut' mam hma bu ja ni mbuihɛ. ³⁸ Hont'a bi 'yurcä ma Ta dí m mangä. Ngutho ahɛ, hont'a bi 'yut'a ni tahɛ guí øthɛ, bi 'yɛmp'ɛ.

³⁹ Ne bi dɛ ɛ ma mijudíohe mí 'bäpɛ:

—Ra Abraham ma tahe.

Ne nu ra Jesús xø bi 'yɛmp'ɛ:

—Nu'bu majuani yú t'uhní ahɛ ra Abraham xquí comhbu ran 'yomfɛni ra Abraham 'bu. ⁴⁰ Pɛ nuya guín nde gui hyoju, guecä dí xi ahɛ a majuani gue'a bi xänga ma Ta. Pɛ hinga ngubu bi 'yøt' ra Abraham tengu guín nde gui 'yørcahɛ. ⁴¹ Janangue'a dí xi ahɛ, guí øthɛ rá 'bɛfi man'da ni tahɛ, bi 'yɛna.

Ne 'bex bi 'yɛn'ɛ:

—Hin dyɛ 'betat'uhní gähe, pɛgue n'datho ma tahe 'bui, Oja a, bi t'ɛmp'a ra Jesús.

⁴² Nu'a ra Jesús bi dɛt'ɛ:

—Nu'bu da gue'a Oja ni tahɛ, xquí numanhoju 'bu, nguetho bá ɛcä bu bí 'bu Oja. Ne hin bá ɛcä nangue ma ts'edi zehɛ pɛ gue'a Oja bá pɛngä ua. ⁴³ Hanja hingui sá gui pəhmbu 'be'a dí m mangä. Nguetho hin guín nde gui pəhmbu a. ⁴⁴ Nguetho ra zĩthu ni tahɛ, ne guí honi gui 'yøthɛ rá pähä a. Ne nu'a, rá mbadi thoho bi dɛ'mi bin hote, ne guet'ɛ yu pa i ja bu ya i øthoho. Ne nu'a, him bin zammi a majuani nguetho him bi numanho a. Ne hont'ɛ yu fehni man'a nguetho rəm 'bäi a. Ne in ta nangue gätho yu fehni. ⁴⁵ Pɛ nugä dí m ma majuani, janangue'a hin guí ɛc'yɛigahɛ. ⁴⁶ To'o ahɛ da ma majuani dí øt' ran ts'o o gue dí m man ra fehni. Pɛ nu'bu gätho majuani a dí xi ahɛ, hanja hingui sá gui 'yɛc'yɛihɛ. ⁴⁷ Nu'a to'o bim 'bui nangue Oja, i ømanho rəm hman Oja a, pɛ nu'ahɛ hin guí ømanho rəm hman a nguetho hin gám 'buhmbu nangue Oja, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Ya xmi 'buh ra Cristo 'bu hin ním 'buh ra Abraham

⁴⁸ 'Bex bi dɛt'ɛ ma mijudíohe buya:

—Ha him majuani dí m mamhbe, gue nu'i grá mangu bu Samaria, gue him majuani grá mbom'beto ra Abraham. Ne guí 'buhmi n'da ra zĩthu, sá bi 'yɛn'ɛ.

⁴⁹ Nu ra Jesús bi dɛt'ɛ:

—Nugä hin dí 'b_u'be n'da ra zïthu p_e dí numansu ma Ta. Nu'ah_u hin guí numansuj_u.
 50 N_e hin dí honi gue da hnumansugui p_e i 'b_u a n'da gue i honi da hnumansugui, n_e di _unbi to'o hingui numansugui.
 51 Maju_uni dí xi ah_u, nu'a to'o da 'y_ec'y_ei a dí_m mangä hin da nu ran d_ate a, bi 'y_ena.

52 'Bex bi d_a'_u ma mi-judíohe:

—Nuya dí p_ahmbe go gue'e guí 'b_uhmi a ra zïthu, nguetho bi du ra Abraham n_e gätho y_u p_ongahy_a Oj_a, p_e sä guí _ena, hin da du to'o da 'y_ec'y_ei i. 53 Ha guí _ena man'da guín nuixte xinda gue'a ma tahe ra Abraham n_e _u y_u p_ongahy_a, n_e maya'b_u x_un du _u. To'o guí _ena gue gue'e 'b_u, bi 'y_en'_u.

54 Nu'a ra Jesús bi d_at'_u:

—Nu'b_u x_cá honi dan nuixte zeh_egä, säti thoho 'b_u. P_e nangu_e a rá ts'edi ma Ta, gue'a nán nuixtegä a, gue'a guí _emf_u ni Oj_ah_u. 55 P_e njam'b_u gá p_ahm_u a. P_e nugä dí p_acä a, n_e nu'b_u x_cá mangä hin dí p_acä a, x_cám feh_nigä 'b_u, teng_u ah_u. P_e maju_uni dí p_acä a n_e dí _ot'a im man a. 56 Nu a ra Abraham, z_ai guí _emf_u ni tah_u, p_e bin johya 'b_u mi b_adi da z_on ra pa ba _ecä ua. N_e bi t'uti gue ga s_ocä ua, n_e bin johya 'b_u mi nugui, bi 'y_ena.

57 N_e sä 'bex bi 'y_emp'_u ma mijudíohe:

—Hin guí p_e'ts'i yote ma 'd_et'a n_ey_a n_e guí _ena gá nu ra Abraham, bi 'y_en'_u.

58 N_e nu ra Jesús bi 'y_emp'_u:

—Maju_uni dí xi ah_u, nu'b_u hin ním 'b_uh ra Abraham, x_mi 'b_ucä, nguetho z_ai dí 'b_ui, bi 'y_emp'_u.

59 'Bex bi g_ux y_u do _u, _ena di bat'i, p_e nu ra Jesús 'bex bi y_ut'i nde b_u 'b_uh y_u j_a'i, bin 'y_ani n_e bi b_om b_u ja ra d_anij_a b_uya.

9

Ra xädä 'b_u mim 'b_ui bi y_ani

1 Nu'b_u má mbä_hmbe b_u'y_u ra Jesús, dá nuhe n'da ran 'yoh_u, ra xädä gue'b_u go mim 'b_ui. 2 N_e nugähe dy_u xädihe dá änhde:

—Xänbate i, to'o bi 'y_ot' ra ts'oqui, ha gue'a rá ta o gue rá mbe, uague rá ts'oqui zeh_e gue bin xädä, dí _emf_e.

3 Nu'a ra Jesús bi 'y_engähe:

—Xínga guehna ran 'yoh_u n_e xinga gue'a rá ta n_e xínga gue'a rá mbe, p_e h_ont'a ran t'_ot'e nuixte da 'y_orpa Oj_a gue da nu y_u j_a'i. 4 Nuj_u i jatho ga humbi ga _orpa_u rá 'b_efi Oj_a ya teng_u'b_u ma patho ya, nguetho da z_on ra pa ga tuh_u, n_e hin man da zä ga _oth_u ra 'b_efi ua ja ra ximhäi b_uya. 5 Nu'b_u dí 'b_ucua ja ra ximhäi dí xänba y_u j_a'i, teng_u'b_u dí xocpa y_u dä da nu ran n_equi, bi 'y_enje.

6 Nu'b_u mí jua'a bi ma, bi zoh rá j_ini b_u häi, n_e í 'y_ot' ra b_ohäi rá j_ini n_e gue'a í gospa rá dä ra xädä a b_uya. 7 N_e bi 'y_emp'a ra xädä:

—Ní mba bán xädä n_u ja ra mbothe Siloé.

Bi mba n_e bán xädä. N_e nu'b_u mam bá pengui in nu ran n_equi b_uya. 8 N_e nu'_u din

töt'am'baih_u ne'u mi'da y_u ja'i
gue zai mín nu 'b_u mín xädä,
nu'b_u mín nu _u, bin 'yemp'u:

—Ha hinga guehn_u ra xädä
n_u mí haxta'a 'be'a mí si.

⁹ Da'u bi ma:

—Guehn_u.

Ne nu'u mi'da bi 'yena:

—Ena ngun_u a pe hinga
guehn_u.

Pe nu ra xädä bi dadi:

—Guecä, bi 'yena.

¹⁰ Ne bi 'yän'du baya:

—Hague nja bi xoh ni dä.

¹¹ Ne nu ra xädä bi dadi:

—Nu'a ran 'yoh_u rá thuhu
ra Jesús bi 'yöt' ra böhäi ne bi
gosca ma dä. Ne bi 'yengä: “Ní
mba b_u ja ra mbothe Siloé ne
guan xädä b_u,” bi 'yengä a. Ne
dá mba dán xädä, ne bi zä dá
nu ran nequi ma dä baya, bi
'yena.

¹² Ne bi t'emp'a:

—Har_u i 'b_u a.

Ne bi dah p_uya:

—Hin dí pa_udi, bi 'yenth_u.

*Bi t'orpa ran t'änni a mí
xädä*

¹³ Ne bi zix b_u 'b_uh y_u
fariseo baya. ¹⁴ Nu'a ra pa
bi 'yöt' ra böhäi ra Jesús ne bi
xocpa rá dä ra xädä, ra pa ran
ts'äya a. ¹⁵ Nu y_u fariseo bi
'yänni mahøn'a:

—Hague nja bi nu ran
nequi ni dä.

Ne bi 'yemp'u:

—Bi gosca ra böhäi ma dä,
ne bán xädä, ne nuya dín nu
ran nequi, bi 'yena.

¹⁶ Janangue'a bi 'yena 'da
y_u fariseo:

—Nu'a ran 'yoh_u guím ma,
hingui numansu Oja nguetho

hingui numansu ra pa ran
ts'äya, sä bi 'yena.

Pe nu'u mi'da _u bi 'yena:

—Pe nu'b_u ra ts'om'bäi hin
xtán zä da 'yöt' y_un t'öt'e
nuixte gue i öt'a.

'Bex bin hec'u baya. ¹⁷ Ne bi
t'än'na ra xädä:

—'Be'a guím ma nangu'e'a
bi xoc'a ni dä.

Ne bi 'yena:

—Nu'a, n'da rá pøngahy_u
Oja a, bi 'yena, ne bi bøm baya.

¹⁸ Pe nu'u him bi 'yec'yei gue
gue'a mí xädä, jague'b_u mí
zonpa a rá ta ne rá mbe. ¹⁹ Ne
bi 'yän'du:

—Ha gue'a ni ts'unt'ui gue
mí xädä a. Hague nja in nu
ran nequi ya, bi 'yena.

²⁰ Bi da'a rá mbe ne rá ta:

—Dí pa'be gue gue'a ma
ts'unt'ui'be gue mí xädä 'b_u
mim 'bai. ²¹ Pe hin dí pa'be
hague in ja in nu ran nequi
ya, hin dí pa'be to'o bi xocpa
rá dä. Nu'a x_un dan'yoh_u ya,
dami 'yänhd_u, da manse to'o.

²² Ngub_u bi man rá ta ne
rá mbe nguetho i su ma
ngurpihe dy_u judiohe. Gue
bi zän'na n'da ra nde, gue
da hyøn'a thi b_u ja ra nij_u
_u to'o da ma bá penh Oja a
ra Jesús, ne ma zä hin da
hnumanho b_u ja yá hnini.
²³ Janangue'a bi 'yenth_u rá ta
ne rá mbe: “X_un dan'yoh_u ya,
dami 'yänhd_u,” bi 'yenth_u _u.

²⁴ Janangue'a bi zonz
mahøn'a ran 'yoh_u mí xädä,
ne bi 'yemp'a:

—Pe dami ma majuani gue
gue'a Oja bi xoc'a ni dä. Pe
nu'a ran 'yoh_u gá ma, dí

pəhmbe ra ts'om'bäi a, bi 'yɛn'ɥ.

²⁵ Nɛ nu'a mí xädä bi dɔdi:

—Hin dí pəcä 'bɥ ra ts'om'bäi a, o gue hin'na, pɛ hɔnt'a dí pɔdi mí xädägä, nɛ dín nu ran nɛqui ya.

²⁶ Nɛ bi 'yɛmbi mahɔn'a:

—'Bɛ'a bi 'yɔt'a'i 'bɥ mí xoc'a ni dā.

²⁷ Nɛ bi dɔ'a:

—Nugä ya xtá xi ahɥ nɛ hin gá 'yɛc'yɛihɥ. Ha gui 'yɛc'yɛihɥ 'bɥ ga xi ahɥ mahɔn'a. Ha nɛ ahɥ guín nde gui tɛnhɥ a 'bɥ, bi 'yɛna.

²⁸ 'Bex bin sante thoho ɥ 'bɥ mí 'yɛmp'a:

—Nu'i rá xädi i a ra ts'om'bäi. Pɛ nugähe yá xädigähe a ra Moisés. ²⁹ Dí pəhmbe Ojɔ bin yɔui ra Moisés, pɛ nu'a ran 'yohɥ guí ɛspi hin dí pəhmbe hapɥ bi nɛx'a rán t'ɛdi a, bi 'yɛn'ɥ.

³⁰ Bi dɔ'a mín xädä bɥya:

—Nugä dadí hyonya thoho nangu'e'a gá mamhbɥ, gue hin guí pəhmbɥ hapɥ bí 'yɛ a rán t'ɛdi, nɛ ya bi xoga ma dɔ a. ³¹ Nɛ dí pəhmbɥ hin da 'yɔmanho Ojɔ 'bɥ da 'yäp rá ts'edi n'da ra ts'om'bäi, pɛ nu'bɥ 'bɥ a n'da i thənde Ojɔ nɛ ɔrpa rá pähä, i ɔ Ojɔ 'bɥ i äp rá ts'edi. ³² Nɛ gätho yɥ jɛya xɥ thogui njəm'bɥ bim 'bɥ a n'da bi xocpa rá dā n'da mi xädä 'bɥ mí m' bɥi. ³³ Nu'a ran 'yohɥ dím ma, nu'bɥ hin di fəx Ojɔ a, hin te sä da 'yɔt yɥ nuixte 'bɥ, bi 'yɛn'a mí xädä.

³⁴ Nɛ bi t'ɛmp' mahɔn'a:

—Nu'i grá dɔdits'oqui, janangu'e'a guí xädä 'bɥ gmím

'bɥi. Ha go gui xängahe, bi 'yɛn ɥ.

Nɛ bi hyɔn a thi gue ma zä hin da numanho ma mi-judíohe bɥya.

I xädä yá mbɥi ɥ 'da

³⁵ Nu'bɥ mí 'yɔ'a ra Jesús gue bi thɔn'a thi ra xädä, bi dɔni nɛ bi 'yänni:

—Ha guí ɛc'yɛi rá ts'ant'ɥ Ojɔ, bi 'yɛmbi.

³⁶ Nɛ bi dɔt'a:

—Ma Hmu, to'o a guím ma. Dami xiqui ts'ɥ, ga ɛc'yɛi a, bi 'yɛna.

³⁷ Nɛ nu ra Jesús bi 'yɛmp'a: —Guecä guín nug ya, nɛ dí yɔui ya.

³⁸ Nɛ bi 'yɛmbi:

—Ma Hmu i, dí ɛc'yɛi a ya.

Nɛ bin danyahmu bɥ ja rá hmi bɥya. ³⁹ Nɛ nu ra Jesús bi 'yɛna:

—Janangu'e'a dám 'bɥcä ua ja ra ximhäi, gue ga japi di nɛqui 'bɛ'a mbɛni n'da ngu n'da. Nɛ nu'ɥ i xädä da nu ran nɛqui, nɛ nu'ɥ in nu ran nɛqui din xädä, bi 'yɛna.

⁴⁰ Nɛ nu'ɥ 'da yɥ fariseo bi 'yɔh rá m hman a, bi 'yɛn'ɥ:

—Ha nɛcähe dí xädähe, bi 'yɛn'ɥ.

⁴¹ Nɛ nu ra Jesús bi 'yɛmp'ɥ:

—Nu'bɥ xquí pəhmbɥ gue guí xädähɥ, xtán zä xtím pun'nahɥ 'bɥ nɛ njon xtá xi ahɥ gue ja ni ts'oquihɥ bɥya. Pɛ guí ɛnsɛhɥ guín nuhɥ ran nɛqui, janangu'e'a hin dim pun'na ni ts'oquihɥ, bi 'yɛn'a ra Jesús.

10

Ran t'uti nangu'e rá mbä't'i yɥ dɛ'yo

1 —Majuḡni dí xi ahḡ, bi 'yɛn'a ra Jesús, nu'ḡ hin dí yḡrḡ ja rá goxthi a rá mbä't'i yḡ de'yo, nɛ dí dons pḡ ja ra mbä't'i, yḡ bɛ ḡ. 2 Pɛ nu'ḡ dí yḡrḡ ja ra goxthi, njuḡntho yḡ mbändɛ'yo ḡ. 3 Nɛ da xocpa a ra mbängoxthi nɛ da yḡt'ambo ra mbändɛ'yo bḡya. Nɛ nu'ḡ yḡ de'yo i ɔrpa rá nde a rá mbädi nɛ i ɔt'a i xifi. Nɛ i ndɔnba yḡ thuhu nguetho i pḡ ḡ yḡ mbɛti a. Nɛ i sixpḡ ja yḡ 'bot'ei. 4 Nɛ nu'bḡ mí gḡc pḡ thi gätho ḡ yḡ de'yo, di 'bet'o 'bḡ i sits'i, nɛ nu'ḡ yḡ de'yo i tenni nguetho i pḡrpa rá nde 'bḡ im mba't'i. 5 Hingui tenna n'dan'yo n'da ra ja'i, pɛ i 'dagui, nguetho hingui pḡrpa rá nde a n'dan'yo, bi 'yɛna.

6 Nu'a ran t'uti bi man'a ra Jesús, pɛ hingui pḡ ḡ 'bɛ'a nam bɔn'a bi si ḡ.

Ra Jesús ra hogambändɛ'yo

7 Janangue'a 'bex bi 'yɛmbi mahɔn'a:

—Majuḡni dí xi ahḡ, nugä drá goxthigä a ra mbä't'i guerpḡ i 'bḡh yḡ de'yo. 8 Pɛ gätho ḡ im bɛni dim 'bet'o zɛhɛ xinda guecä, nɛ gue'ḡ yḡ bɛ ḡ. Pɛ nu'ḡ yḡ de'yo hingui ɔrpa yḡ nde ḡ. 9 Nugä drá goxthigä, nu'a to'o da yḡt'i nanguecä, ma zä da ts'imanho bḡ. Nɛ da bḡdi gue rá ngu bḡ, janangue i 'yo nɛ da dḡni 'bɛ'a dí zɛrpa yḡ mbḡi, tengutho ra de'yo i tḡn yḡ t'ei.

10 Nu'ḡ yḡ bɛ ní 'yɛhɛ dim pɛ nɛ din hodu nɛ di ts'onbi gätho rá 'bɛfi Oja. Pɛ nugä ná ɛhɛ gue dí tḡn ra te n'da nɛ dḡn ja ra te i juadi xḡn ho.

11 Nugä drá hogambändɛ'yo

nɛ ga 'bɛh ma te gue gan yḡn ḡ ma de'yo. 12 Pɛ nu'ḡ 'da yḡ mbɛfi, hɔnt'ḡ yḡn zäbi nde da dḡha, nɛ him majuḡni yḡ mbändɛ'yo, gue hin yḡ mbɛti ḡ yḡ de'yo. Janangue'a nu'bḡ in nu ba ɛrḡ n'da ra zate, i sopḡ yḡ de'yo nɛ i 'dagui. Nɛ nu ra zate bḡya im bɛnt'ḡ yḡ de'yo nɛ im maxt'i. 13 Nu'ḡ yḡ mbɛfi i 'dagui nguetho hin'yḡ yḡn huɛcate nangue yḡ de'yo, nɛ hɔnt'ḡ yḡn zäbi ní hyu yḡ mbḡi.

14 Nugä drá hogambändɛ'yo, nɛ dí pḡh ma de'yo nɛ nu'ḡ i pḡqui. 15 Tengu thofo dí ɔt'be ma Ta, i pḡqui nɛ dí pḡcä a. Nɛ ga ungä ma te ngue gan yḡn ḡ ma de'yo. 16 I 'bḡh mi'da ma de'yo gue hinga guecua i 'bḡcua. Nɛ'ḡ jatho gua sigä. Nɛ da 'yɔ 'bḡ dá mba't'i. Janangue'a 'darpḡ din 'yo gätho ma de'yo. Nɛ gätho ga fäh pḡya nguetho hɔngdä drá mbändɛ'yogä.

17 ɛmmɛ numanho ma Ta 'bɛ'a ga ɔt'ä gue ga ungä ma te nangue ma de'yo. Pɛ ga thḡmbɛnigä mahɔn'a. 18 Xínga n'da ra ja'i da zä da hyogui, pɛ nugä ga unse ma te. Ja ma ts'edi ga uni nɛ ja ma ts'edi ga thḡmbɛni, nguetho gue'a bi xic ma Ta, bi 'yɛn'a ra Jesús.

19 Nangue'a bi man ra Jesús, bin hec ma mijudíohe mahɔn'a. 20 Xḡn ngu ḡ bi 'yɛna:

—Nuna 'bḡhmi ra zḡtho nɛ ran gḡt'i na. Hanja gní 'yɔhmbḡ 'bɛ'a man na, bi 'yɛn'ḡ 'da.

21 Pɛ nu'ḡ mi'da bi 'yɛna:

—Pε hinguin jabu rám hman a in 'youi ra zı̄thu. Ne mfadı hin'yü rá ts'edi ra zı̄thu da xocpa yú dá yu xädä, bi 'yɛn'u mi'da.

Him bi hnumanho a ra Jesús

22 Nu yu pa xun se bin ja ran ts'ihme bu Jerusalén ngue ra dampeti bi 'yot' ma mijudı̄ohe. 23 Nu ra Jesús mí 'yo bu ja rá ngun'yu ra danı̄jā ní hu ra Salomón. 24 Nu'u 'da ma mijudı̄ohe buya bi mbä'ts'a ra Jesús, ne bi 'yɛmp'a:

—Hanja gnı̄ jacthohohe dan 'yänhde nangue'e, pe dami xije njuantho 'bu gue'e grá Cristo, bi 'yɛn'u.

25 Ne nu ra Jesús bi dat'u:

—Ya xtá xi ahü pe hin gá 'yɛc'yɛigahü. Ne'a ra 'befi dí ot'ä nangue rán t'ɛdi ma Ta, i udi to'ogä. 26 Pe nu ahü hin guı̄ ɛc'yɛihü nguetho him ma de'yo ahü, tengu xtá xi ahü. 27 Nu'u ma de'yo i omanho ma nde, ne dí parpa yú mbü u ne i tengui. 28 Ne dí un ra 'da'yote mazai u ne njam'bu dim 'bedi. Ne njo'o to'o da zä da huq'ts'u i o ma 'ye. 29 Nu a ma Ta bi 'dacä u, man'da nuı̄xte a, ne njo'o man'da tengu a. Ne njo'o to da zä da huq'ts'u i o rá 'ye ma Ta. 30 Nugä ne ma Ta n'datho dí com'be, bi 'yɛn'a ra Jesús.

31 'Bex bi gux yu do mahon'a ɛna di bat'i ngue da hyo. 32 Pe nu ra Jesús bi 'yɛmp'u:

—Xun ngu yu 'befi xun ho xtá ut'ahü ngue bi xic ma Ta. Nda'a ní 'befi guın nde gdı̄ bajü yu do, bi 'yɛna.

33 Ne bi 'yɛmp'u yu judı̄o:

—Hin nangue yu 'befi xun ho dí ɛna ga ba ahe, pe nangue hin guı̄ ɛspa Ojā gue gá 'yɛna, n'datho guı̄ cohmi Ojā, ne grá jā'i thoho, bi t'ɛmp'a ra Jesús.

34 Nu ra Jesús bi dat'u:

—Ha hinga nt'o't'i bu ja yun t'ɛdi gadın xähmbü, gue bi 'yɛn Ojā: “Nu ahü tengu'bu gyü ojahü,” i ɛm bu ja ra t'ohni. 35 Gue bi 'yɛmbi tengu'bu yu oja u bi un rán t'ɛdi Ojā. Ne hingui sä dim 'bɛh rá T'ohni Ojā. 36 Pe hanja gnı̄ 'yɛnjü hin dın numansugä Ojā 'bu dım mangä, rá Ts'ant'u Ojägä, guecä gue bi huangä ma Ta ne bá pengä ua. 37 Nu'bu hin dí ot'ä tengu ot'a ma Ta, hin guı̄ 'yɛc'yɛigahü 'bu. 38 Pe nu'bu dí ot'ä tengu ot'a ma Ta, dami pahmbü ngue hont'a Ojā sä i ot'u yu nuı̄xte dí ot'ä. Janangue'a da zä guı̄ 'yɛc'yɛihü gue n'datho ran 'yomfɛni dí com'be ma Ta, bi 'yɛna.

39 Janangue'a bi 'yɛna da bent'i mahon'a u ma mijudı̄ohe mí 'bäpü. Pe nu ra Jesús bi 'uegue.

40 Ne bi mbeng mahon'a bu 'danguadi ra dāthe Jordán, guepü rá mbüdi mí ot' ran xixyā ra Xuua, ne bim 'bupü 'da yu pa. 41 Ne xun ngu yu jā'i bá ɛpü 'buh ra Jesús. Ne bi man u:

—Madague'bu nte man t'ot'e nuı̄xte bi 'yot' ra Xuua Nxixyā, pegue gätho ma-juanı a bi mam 'bu mi xijü nanguehna ra Jesús, bi 'yɛn'u.

⁴² Nε xən ngu ɥ bi mba bɥ, bi 'yεc'yεi a ra Jesús.

11

Bi du ra Lázaro

¹ Mí 'bɥpɥ Betania n'da ran 'yohɥ in zāman'ɥ, í Lázaro. Nε mí 'bɥhmbɥ yoho yán ju, ra María nε ra Marta. ² Nε nuna ra María, guehna bi xispa ra 'yεthi rá gua ra Jesús ɛmme yɥman'u nε bi 'yonbi nangue yá xtɔ. Guehna rán ju ra Lázaro na, gue xən ɥ. ³ Janangue'a nu'ɥ yán ju bi mbehna n'da ra nde bɥ 'bɥh ra Jesús nε bi 'yεmp'a:

—Ma Hmu a'be, xiya 'be'a ga ɔthɥ ya, xən ɥ a guidí huεqui, bi 'yεmbi.

⁴ Nε nu'bɥ mí 'yøh ra Jesús, bi 'yεna:

—Nu'a ran ɥ hing ran dɔte a pε hont'a gue da hnu rá ts'edi Ojɔ nuixte thoho, necä rá Ts'ant'ɥ Ojɔgä, bi 'yεna.

⁵ Nu ra Jesús ɛmme madi huεc'a ra Marta nε rá juhue nε'a ra Lázaro. ⁶ Pε nu'bɥ mí 'yøde xən ɥ ra Lázaro, him 'bex bi nde da mba, 'be bi døm' man yopa guerpɥ mí 'bɥhmbɥ.

⁷ M'bejua bɥya bi xije dyɥ xädigähe a:

—Ga mbähä bɥ Judea mahøn'a, bi 'yεnje.

⁸ Pε dá ɛmfɛ bɥya:

—Xänbate i, ha gui mba bɥ mahøn'a, nguetho nu ma mijudíohe 'bɥpɥ him maya'bɥ gue nde di bat'a do i, dá ɛmfɛ.

⁹ Nu ra Jesús bi xije n'da ran t'uti bɥya:

—Ha hinga gue'a 'de'mayo ora n'da pa. Nu'bɥ ma pa i 'yo n'da ra ja'i, hin di fet rá

gua nguetho in nu hapɥ i pa. ¹⁰ Pε nu'bɥ 'yoxui n'da, di fet rá gua nguetho hinguin nu hapɥ i pa. Nu'a bi ma gue hingana søn ra ora da du.

¹¹ Nε m'bejua bi 'yεnje mahøn'a:

—Nu'a ma amigohɥ ra Lázaro i äha. Nε ga mbähä ga ents'ä a, bi 'yεna.

¹² 'Bex dá ɛmbähe a bɥya:

—Ma Hmu ahe, nu'bɥ i äha da yəm 'bɥ, dá ɛmfɛ.

¹³ Pε nu ra Jesús bi ma gue bi du 'bɥ mí ma i äha. Pε dá bεmhbe gue i ätho. ¹⁴ 'Bexque njuantho bi man ra Jesús:

—Ya bi du ra Lázaro. ¹⁵ Pε nangue ahɥ, xən ho gue hin dá nugä 'bɥ mín hyɛn'na, gue man'da gui 'yεc'yεigahɥ 'bɥ guin nuhɥ 'be'a ga ɔt'ä ya. Nuya ga mbähä ba nuhɥ.

¹⁶ Pε nu'a ra Tomás nε i t'εmbi ra Go, ma mixädihe, bi 'yεnje:

—Mbähmahɥ 'bɥ, madague'a 'darpɥ ga tuhɥ.

Nu ra Jesús di un ra te ɥ xən du

¹⁷ Nu'bɥ má sømhbe bɥ ra Jesús bɥya, ya ná goho pa xí t'ä a ra Lázaro. ¹⁸ Nu bɥ Betania hinga ya bɥ Jerusalén, mbe made ora na 'yo. ¹⁹ Janangue'a xən ngu ma mijudíohe bi mba bɥ rá ngu ra Marta nε ra María gue da hyurpa yá mbɥi ɥ, nangue'a rá ida bi du. ²⁰ Nu'bɥ mí 'yøh ra Marta gue ba ɛpɥ ra Jesús, bi mba nε bin c'at'ui bɥ 'yu. Pε nu ra María bi gotpɥ ja rá ngu. ²¹ Nε nu'a ra Marta bi 'yεmp'a ra Jesús:

—Ma Hmu i, nu'b_u xquím 'b_uque ua, hin xtán du ma ìda.
 22 P_e madague'b_u ya bi du ya, p_e dí p_acä di 'da'a Oj_a hont'a go 'be'a gui 'yäpi, bi 'y_ena.

23 Nu a ra Jesús bi dät'a:

—Nu'a ni ìda da ndants' mahøn'a, bi 'y_ena.

24 Nu ra Marta bi 'y_ena:

—Dí p_acä da ndants'a rán zegui ra pa a, n_e u gätho x_un du, bi 'y_ena.

25 N_e nu ra Jesús bi 'y_emp'a:

—Nugä guecä dadí un ra te u x_un du. Nu'a to'o da 'y_ec'y_eigui, madague'a da du, p_e ga japi da ndants'i n_e din ja ra 'da'yote mazai. 26 N_e nu'a to'o 'b_ui nanguecä n_e _ec'y_eigui, nj_am'b_u da du a. Ha guí _ec'y_ei a dí xi i, bi 'y_embi.

27 N_e bi 'y_emp'a:

—H_aha ma Hmu i, dí _ec'y_ei gue gue'e grá Cristo, rá Ts'unt'u i Oj_a, gue'e mí hma gua _ecua ja ra ximhäi, bi 'y_ena.

Bin zon'a ra Jesús

28 N_e nu'b_u mí gua'a bin yaui ra Marta a ra Jesús, bi mbeng b_u rá ngu n_e bin yajodreui a rá juhue ra María, n_e bi xi a:

—Bí 'bäp_u ra xänbate n_e in zon'na i, bi 'y_ena.

29 N_e nu'b_u mí 'y_o a 'be'a bi sifi, bi ndants'a n_e bi mba n'dihi guep_u 'bäh ra Jesús.

30 Nu ra Jesús him 'bex bi z_om b_u ja ra hnini, p_e bim 'bätho b_u ndehnini guep_u xín yaui ra Marta. 31 Nu ma mijudíohe mí hup_u mbo rá ngu ra María gue i hurpa rá mbai, nu'b_u mí nu bi ndants'a ra María n_e

bi mba n'dihi, bi den'd_u ma mijudíohe b_uya, n_e bi 'y_en u: “Masque ní mba ban zom b_u ja ran 'yägui na.”

32 Nu'b_u mí z_om b_u ra María b_u bí 'bäh ra Jesús, bin danyahmu b_u ja rá gua, n_e bi 'y_emp'a:

—Nu'b_u xquím 'b_uque ua, hin xtán du ma ìda 'b_u, bi 'y_ena.

33 Nu'b_u mín nu ra Jesús gue i zon'a ra María, n_e u ma mijudíohe zoni gue'u bi denni, bin g_as' p_uya n_e bi hyundumb_ui. 34 N_e nu ra Jesús bi 'yänni:

—Hap_u bi t'ä a ra Lázaro.

N_e bi t'ém b_uya:

—Ma Hmu ahe, ga mbähä gua nu, bi t'ëmbi.

35 N_e a ra Jesús bin zom b_uya. 36 'Bex bin 'y_em zeh_e ma mijudíohe b_uya:

—Nun_u ya mfädi emme madi hu_ec'a, bin 'y_emp'u.

37 N_e nu'u 'da bi 'y_en'u:

—Nuna guehna bi xocua y_u dä ra xädä. Ha hin xtán zä xtí japi hin xtán du ra Lázaro 'b_u.

Nu ra Jesús bi xox'a ra Lázaro b_u ja rán 'yägui

38 Nu'b_u mí z_om b_u ja ran 'yägui ra Jesús, bin g_a'ts' mahøn'a. Nu ran 'yägui n'da ra hyädo a n_e bi juaspa n'da ra x_indo. 39 N_e nu ra Jesús bi 'y_emp'u:

—Dami 'uej_u ts'u na ra x_indo.

P_e nu ra Marta, rán ju a xí du, bi 'y_embi:

—Ma Hmu i, masque x_un x_a ya nguetho má goho ma pa ya bi du, bi 'y_ena.

40 Nu ra Jesús bi 'yεmp'a:

—Pε dí xi i mahøn'a, nu'bη guí 'yεc'yεi gue i ja ma ts'edi, guin nu rá ts'edi Ojā nuixte, bi 'yεmbi.

41 'Bex bi mba ma 'ueque ra do bηya. Nε nu ra Jesús bi ndøts'e nε bi 'yεna:

—Ma Ta i, dadí 'da a ra jamadi, nguetho gá 'yøh ma nde 'bη má äp'i'i nanguehna ra Lázaro. 42 Nε dí pādi thocpa thoho guí øh ma nde. Pε nu'a dí xi a ya, ngue dí ndepe da 'yøh ya i 'bācua ya, n'dahma da 'yεc'yεi gue gue'e bá pengä ua.

43 Nε nu'bη mí jua'a bin yaui Ojā bin ya nts'edi:

—Lázaro, bá pøni.

44 Nε nu'a xí du bá pøm bη ja rán 'yägüi bηya, nsøt'e thoho ra 'bøt'e rá 'yε nε rá gua, nε nu rá ya n'dan'yo ra 'bøt'e mán søt'e. Nu ra Jesús bi 'yεmp'η:

—Xothη, da zä din 'yo bηya, bi 'yεn'a ra Jesús.

Ihma da fent'a ra Jesús

45 Nε xηn ngu ma mijudíohe ngue xí den'na ra María, bi 'yεc'yεi ra Jesús 'bη mí nu a bi 'yøt'e. 46 Pε nu mi'da bi mba bá xih yη fariseo 'bε'a bi 'yøt' ra Jesús. 47 Janangue'a bi man yη dāmbājā nε yη fariseo ngue 'darpη dim pεtihη η yú mí ngærpihη, nε bin 'yεm zεhε η:

—'Bε'a sä ga øthη, nguetho nu'a ran 'yohη i øt'e xηn ngu yηn t'øt'e nuixte. 48 Nu'bη hin ga hεcpahη, gätho yη jā'i da 'yεmbi yú ngærpi. Nε nubηya nu yη romano da zujη ngue da bēni ya dá tēnhdη man'da ra Hmu, nε hinga hønt'η dí

tēnhdη η, nε di juarca ma duxca nijāhη nε di juajη bηya.

49 Nε nu'a n'da í Caifás, ra dāmbājā a ra jεya a, bi 'yεna:

—Ha hin guí pāhmbη 'bε'a da zä ga øthη ya. 50 Ha hin guí pāhmbη man'da xηn ho 'bη n'datho da du n'dahma hinga gätho na ngujη ga juahmbη, bi 'yεna.

51 Pε him bi bεnε a bi ma, pε nangue'a ra dāmbājā a ra jεya a, janangue'a bi jap Ojā da ma 'bε'a da t'ørpa ra Jesús, gue da du da yañje dyη judíohe. 52 Pε nu ra Jesús 'bη mí du, hinga høngdähe in nde da yañje, pε nε η gätho mi'da i 'bui hønbnη go bi zä gätho na ndoho ra ximhäi, 'darpη dam 'buhmbη a. 53 Nε nangue'a xí man ra Caifás, 'da'angu bi bεn η gätho ma ngærpihe bηya. Nε gue'a ra pa bi ma njuantho da hyo ra Jesús.

54 Janangue'a m'bet'o bi 'uetho ts'η bη 'buh ma ngærpihe, nε bi mba bη ja rá nyāni n'da ra ηhäi, nε dām 'buhmbe bη 'da yη pa bη ja ra hnini Efraín.

55 Nε mi ts'ηtho da zøn ra pa ran dābaxjua, n'da ra dānts'ihme bi zängahe Ojā maya'bη dyη judíohe. Janangue'a xηn ngu yη jā'i 'da'a n'danni bi nets'i bi mba bη Jerusalén. Nguetho bi sije m'bet'o thoho ga hoc ma jā'ihε bη, nangue ra dehe. 56 Nε nu'bη mí zøm bη ja ra dānijā η 'da ma mijudíohe, bi hyom bη a ra Jesús nε bin 'yän'dη n'da ngu n'da η:

—'Be'a guím mamhb_u, ha ba ðh ra Jesús da nu ram peti ua uague hin'na, bin 'yemp'u.

⁵⁷ Nu y_u dambäjä ne y_u fariseo bi 'yén'u:

—Nu'b_u 'b_ui to i paði hap_u i 'b_ui, jatho da ma, n'dahma da zä gam benthe, bi 'yemp'u y_u ja'i.

12

Pansispi ra 'yethi rá gua ra Jesús

¹ Di 'beh man 'dato pa din ja ra dants'ihme b_u Jerusalén nangué ran dābaxjua, ne bi mba mahøn'a b_u Betania a ra Jesús, nguep_u rá ngu a ra Lázaro, gue'a xí jap ra Jesús bi dambēni b_u ja rán 'yāgui ngue xí du. ² Nu'b_u mín de, nu ra Marta bi 'yörpa n'da ran ts'ihme ra Jesús. Ne'a ra Lázaro 'darp_u bin sihmeh_u b_u ja ra mexa. ³ Ne bi mba ra María b_u mí huh ra Jesús, bi xispa rá gua made litro ra 'yethi emme y_uman'u ne x_um hmadi, ne í 'yonba ra 'yethi nangué rá xtā. Ne gātho ra ngu bi y_un'a ra 'yethi. ⁴ Ne mí 'b_up_u rá ts'ant'u ra Simón, ra Judas Iscariote a, n'da ma mixādihe a, ne gue'a bi dä a ra Jesús. Ne nu'b_u mín nu a bi 'yöt'a ra María, bi 'yēna:

⁵ —Hanja him bi 'bā a ra 'yethi, y_u mahuāhi thoho xtín ja rá muui gue xtín t'un y_u hyoya, sä bi 'yēn a ra Judas.

⁶ Ngub_u bi man a nguetho ra bē a, ne him majuāni di huēc y_u hyoya. Pe rá 'befi a gue ní mbesca ma mbetihe dy_u xādihe ne'a rá mbeti ra

Jesús. Ne nzai hāc zēhe ra mbeti 'b_u in nde. ⁷ 'Bex bi 'yēn'a ra Jesús:

—O guidí hēcpa na ra xisu, nguetho bi 'yörca a rán säui da 'yörque, nguetho mi ts'utho ga tu ngue da t'āgagui. Janangué'a mí pēsta'a ra 'yēthi na, xtí jacā ma ja'i 'b_u dá tu. ⁸ Pe thocpa thoho gam 'b_uhmb_u y_u hyoya, pe nugā hinga thocpa thoho dam 'b_uhmb_u ua, bi 'yēn'a ra Jesús.

Ihma da tho ra Lázaro

⁹ Nu'b_u mi 'yöde x_un ngu ma mijudíohe, gue 'b_up_u ja rán ngu ra María a ra Jesús, bi mba bá nu, pe hinga hōnt'a ra Jesús in nde da nu, pe ne'a ra Lázaro gue xí xox ra Jesús b_u ja ran 'yāgui. ¹⁰ Janangué'a nu y_u dambäjä bi bēni ne'a ra Lázaro da hyo. ¹¹ Nguetho gue'a ra Lázaro í japi man'da x_un ngu bi 'yēc'yēi a ra Jesús u ma mijudíohe.

Bi t'ēspa ra Jesús 'b_u mí yut'a Jerusalén

¹² Nu'b_u mi hyax b_uya dá mbähmbe ra Jesús b_u Jerusalén. Ne nu'u y_u ja'i x_un ngu xí zōm b_u Jerusalén gue in nu ra dāmpeti, bi 'yöde da mba b_u ra Jesús. ¹³ Janangué'a bi gāx yú xí y_u jāxiza ne bi mba bá thap_u 'yu. Ne nts'edi bi 'yēn'u:

—Nuixte tho rá ts'edi Ojä di jap na ma Hmuts'at'abih_u dy_u israelh_u, dy_u judíohe, bi zōcua ya nangué rá thuhu Ojä, bi 'yēn u.

¹⁴ Nu'a ra Jesús i hux'a n'da ra t'uburu xí dīni, tengu mán

t'o't'i b_u ja rám hman Ojã.

¹⁵ Gue mán t'o't'i:

Him man gan suh_u ya gy_u
mengu_u ua Sión,

nguetho ba ξ h ni hmuts'ut'abih_u,
da hyux'a n'da ra t'uburu, mí
 ξ n rá t'ohni maya'b_u.

¹⁶ P ϵ nuje dy_u xádihe him
'bexque dá pãhmbe 'be'a nám
bøn na bin ja, p ϵ nu'b_u mí
mbeng mahëts'i ra Jesús dá
b ξ mhbe b_uya gue guehna bi
t'ørpa ra Jesús gãtho mán t'o't'i
maya'b_u.

¹⁷ Nu' _u y_u ja'i mí 'bãhmbe
ra Jesús 'b_u mi xox'a ra
Lázaro, xí ma gue xí xox'a
ra Lázaro. ¹⁸ Janangue x_un
ngu y_u ja'i bi mba bá thã a ra
Jesús, nguetho bi 'yø a xin ja.
¹⁹ Janangue'a nu y_u fariseo
bin 'y ξ mz ϵ h ϵ u:

—Nte ts' _u ní mbatho 'b_u
dadí h ϵ cpah_u y_u ja'i. Ha hin
guín nuh_u ya gãtho ra ximhäi
i t ϵ nn_u ra Jesús, bin 'y ξ mp' _u.

*Ihon ra Jesús _u y_u mengu b_u
Grecia*

²⁰ N ϵ nu' _u 'da bi mba b_u
Jerusalén da nu ram p ϵ ti b_u,
y_u mengu b_u ja ra häi Gre-
cia u. ²¹ N ϵ bin t $\imath$ mh_u ra Fe-
lipe u 'b_u mãm 'bãhmbe b_u
Jerusalén. N ϵ nu ra Felipe, ma
mixádihe a, ra mengu b_u Bet-
saida ra x ϵ qui Galilea. N ϵ nu
y_u mengu b_u Grecia bi 'y ξ n' _u:

—Hague n'yø, dín nde dan
yãhe ts' _u ra Jesús, bi 'y ξ n' _u.

²² Nu'a ra Felipe b_uya bi xi
a ra Andrés, n ϵ nu' _u b_uya bi xi
a ra Jesús. ²³ N ϵ nu ra Jesús bi
dãt' _u:

—Ya mi ts' _utho da zøn ra pa
dan u $\imath$ xtegã 'b_u dá tu, guecã

dán ja'igã ua ja ra ximhäi.

²⁴ Majuãni dí xi ah_u, tengu
n'da ra hmudã, nu'b_u hin
da thup_u ja ra häi ngue dim
da thuh_u, da zã din xãndi. P ϵ nu'b_u
da thuh_u, da zã din xãndi x_un
ho. ²⁵ Nu'a to'o i su din ϵ nba
'b_u da d ϵ ngui, da mba ma
 ϵ nbi rá te a, p ϵ nu'a hingui
su din ϵ nba 'b_u da d ϵ ngui
gucua ja ra ximhäi, din ja
ra te mazã a. ²⁶ Nguetho
nu'b_u 'b_u a n'da in nde din
'y ξ h ϵ nanguecã, jatho da
b ξ ni tengu dím b ξ ngã, n ϵ ga
com'be ma ts'edi b_u mahëts'i
b_uya. Nu'b_u 'b_u a n'da din
'y ξ h ϵ nanguecã, nu'a ma Ta
dá numanho a.

Ra Jesús im ma da tho

²⁷ —P ϵ nuya ξ mme tu ma
mb_ui, bi 'y ξ n'a ra Jesús. 'Be'a
sã ga xih ma Ta. Ha sã ga äpi
di 'uegã 'be'a din jacã ya. P ϵ
hingui sã, nguetho gue'a bá
 ξ cã ngue gan nu'a i jatho gan
nugã ya, bi 'y ξ n'a ra Jesús.

²⁸ N ϵ nub_uya bin yaui rá Ta:
—Ma Ta a i, dami jaqui gan
nugã hønt'a go nda'a dí t'ë's'i i,
bi 'y ξ mbi.

'Bexque bi t'ø'a n'da ra nde
b_u mahëts'i, bi 'y ξ na:

—P ϵ ya dí ja'i guín nu, n ϵ
guin nu mahø'n'a, bi 'y ξ na.

²⁹ N ϵ nu' _u y_u ja'i mí 'bãhmbe
b_u, bi 'yøh rá nde Ojã n ϵ bi
'y ξ n' _u 'da:

—Bin gãni.

N ϵ nu' _u mi'da:

—Masque n'da rãm 'b ϵ hni
Ojã mahëts'i bi zofo, bi 'y ξ n _u.

³⁰ P ϵ nu'a ra Jesús bi
'y ξ mp' _u:

—Nu'a ra nde gã 'yøhmb_u,
nts'edi bi zocã Ojã, hin

nangue ga paçä bi 'yøh ma nde, pε guepε gui paħmbε ya i øh ma ndegä a. ³¹ Nuya mi ts'atho ga øt'ä a dí faði nda'ε da mba ma εnbi, nε nda'ε hin da mba ma εnbi. Nε mi ts'atho ga tap ra zĩthu, gue in ts'at'abi ua ja ra ximhäi a, nε da ts'änba ya da t'erbε ja ran εnbi. ³² Nu'bε dá cuat'ä bε ja ra pont'i, gue'a dá zohn'dε gätho yú mbúi yε ja'i ga xifi di dác yú mbúi gan yañ'ε, bi 'yεñ'a ra Jesús.

³³ Nε guehna mi man na, ngue mi ndepe xtám baħ yε ja'i 'be'a nín dāte dí tho a. ³⁴ Nε nu yε ja'i bεya bi dāt'a:

—Nugähe ya dá øhmbe im mam bε ja rán t'εdi Oja, i 'búi mazäi a ra Cristo. Nε guí εnse jatho gui tu bε ja ra pont'i, gán ja'i ua ja ra ximhäi. To'o e ngue guí εnse gán ja'i ua ja ra ximhäi. Masque hinga gue'e gra Cristo 'bε.

³⁵ Nu ra Jesús 'bex bi 'yεmp'ε:

—Him min ngu yε pa ga xän'nahε ya, ngue drán nεquigä. Nde'bε gan 'yohε bε ja ran nεqui ya, nε hin da zε ahε ra 'bexui. Nguetho nu'a to'o i 'yo bε ja ra 'bexui hingui paði hapε i 'yo. ³⁶ Dami hyāmhbε ran nεqui ya, janya i ja ya, nε din ja ran nεqui ni mbuihε bεya, bi 'yεmp'ε.

Nε nu'bε mí jua a bi man ra Jesús bi mba, bin 'yañse.

Hinguin nde da 'yεc'yεi ε ma mijudíohe

³⁷ Pε guexta'a him bi 'yεc'yεi xεn ngu ma mijudíohe, madague'a xεn ngu yañ t'øt'e

nuijte bi nu bi 'yøt' ra Jesús. ³⁸ Pεgue bin ja tengu tho ho bi man ra pøngahya Isaiás 'bε mí ma 'be'a din ja, bi 'yεna:

Ma Hmu i, to'o maha bi 'yεc'yεi a dá mamhbe nε to'o bi ba 'bε gmí 'yuh ni ts'edi, bi 'yεna.

³⁹ Him bi zä bi 'yεc'yεi ε 'da nguetho nu'bε him mín nde ε, bi mba njapi tengu bi man ra Isaiás 'bε mí ma mahøn'a:

⁴⁰ Nu'a Oja bi gomba yú dá ε nε bi mεp yú mbúi ε, gue din ja tengu'bε din xädä, nε hin din ja yún 'yomfēni yú mbúi, nε hin da zä di päh yú mbúi gue xtí punba Oja ε, bi 'yεñ a ra Isaiás.

⁴¹ Guehna bi man ra Isaiás 'bε mí 'yut Oja din ja rá ts'edi nuijte ra Cristo, nε bi mam bεya 'be'a da 'yøt'a ra Cristo.

⁴² Pε xεn ngu ma nguεpihe mim bεnse ngue εc'yεi ra Jesús. Pε him bi ma gue εc'yεi ε, nguetho i su xtá hyøn a thi yε fariseo bε ja yú nijä, gue má zä da zan'ε. ⁴³ Nguetho man'da bi bēni 'be'a da man yú mijä'ihε, gue da 'yεmbi xεn ho ε, xinda gue'bε go xtá 'yεmp Oja xεn ho ε.

Dí mba ma juqñbi n'da ε yám hman ra Jesús

⁴⁴ Pε nu ra Jesús nts'edi bi ma:

—Nu'a to'o i εc'yεigui, i εc'yεi a bá pengui. ⁴⁵ Nguetho nu'ε to'o i paqui, i pa a bá pengä. ⁴⁶ Nu'a bá εcä gue ga yorba yú mbúi ε 'bεcua ja ra ximhäi. Nu'a to'o da dengui hin din 'yo bε ja ra 'bexui a. ⁴⁷ Nu'a to'o da 'yøh mam

hmangä ne hingui εc'yεi, pe hinga guecä ga juånba a, nguetho hin ná εcä ga øt' ran juånbate, pe ná εcä ua gan yån u 'bucua ja ra ximhäi. 48 Nu'a to'o hin da 'yεc'yεigui ne hin da 'yø a dí m angä ya, nu'a mam hma dá mangä ya, gue'a dí juånba u 'bu rán zegui ra pa. 49 Nguetho him mam hmanse a dá ma, pe nu'a ra Ta gue bá pengä bi xiqui 'be'a dá mangä ne 'beru ná xänba yu ja'i. 50 Ne dí paçä da dñ ra te mazai u to'o da hyån rá m hma ma Ta. Ne gue'a i xicä a ne dí mangä a buya, bi 'yεn'a ra Jesús.

13

Ra Jesús bi xuguaba yá xädi

1 Nu'bu mi ts'utho da mbuh ra dämpeti nangue ran dābaxjua, ne mí pañ ra Jesús ya mi ts'utho da zøn ra ora da bōngua ja ra ximhäi, da mbeng bu bí 'buh rá Ta. Ne gätho yu pa mi 'bucua, midí huεc'u to gätho bi 'yεc'yεi a, ne nuya man'da di huεc'u di huεqui.

2 Ne nu'bu mán sihme ra Jesús 'bu bin de, nu'a ra zñthu buya bi bēnba ra Judas rá ts'unt'u ra Simón Iscariote gue di dá a ra Jesús.

3 Nu ra Jesús i pañi bí nεxp'u 'buh rá Ta ne da mbeng bu mahøn'a, ne i pañi gue rá Ta bi unni gätho 'be'a i ja gue di manda zεhe. 4 Pe guehma bin 'yεhe nanguēcähe. Nguetho bi ndants' 'bu mín sihme ne bi mbø'a n'da rá pahni, in nte di hēni. Ne bi dut' rá foho n'da ran thu'yε. 5 Ne nu'bu mí xit' ra dehe ra ximbo, bi du'mi

bi mberca ma guahe ne bi dugahe nangue'a ran thu'yε mim bongui bu rá foho.

6 Ne nu'bu mí zøm bu huh ra Simón Pedro, nu ra Pedro bi 'yεmp'a buya:

—Ma Hmu i, ha gui perca ma gua, bi 'yεna.

7 Nu ra Jesús bi dāti ne bi 'yεmbi:

—Majuñi hingui sä gui pañ ya 'be'a nam bøn'a dí øt'ä, pe m'bejua da zä gui pañi, bi 'yεmbi.

8 Nu ra Pedro xø bi 'yεmp'a: —Njam'bu dan uni gui perca ma gua.

Pe nu ra Jesús bi dāt'a:

—Nu'bu hin ga pe't'ä ni gua, nte man jai 'bu, bi 'yεna.

9 Nu ra Simón Pedro buya bi 'yεmp'a:

—Ma Hmu i, hinga hōnt'a ma gua 'bu, ne'a ma 'yε ne'a ma ya, bi 'yεmbi.

10 Nu ra Jesús bi 'yεmp'a:

—Pe ya ma zä bi bo ahu nangue ni ts'oquihu, nguetho nu'a to'o bin hi ya bi bo rá ja'i. Pe hōnt'u ni guahu zai da 'be'te ngue pärpu yu fonthäi hapu guí 'yohu. Pe nu n'da ahu him bin hi, bi 'yεna.

11 Ngubu bi ma nguetho bi pañi i hupu a di dá a. Janangue'a bi ma hinga gätho dán hihe.

12 Nu'bu mí jua a bi xuguagahe, bi hye mahøn'a rá pahni ne bin säya. Bi 'yεnje buya:

—Ha guí pañmbu 'be'a nam bøn'a dá øt'ahu ya. 13 Nu ahu guí εñju drá xänbategä ne guí εñju drá Hmugä. Xuñ ho guím mamhu nguetho

gue'a dí øt'ä a. ¹⁴ Dá pe't'ä ni guah_u, guecä ni xänbatej_u ne ni Hmu_u. Janangue'a ne ah_u gam perpa ni guah_u n'da ngu n'da ah_u, ngue gui 'yøth_u gui cohmb_u häi ne 'da gdám fäxtah_u. ¹⁵ Nuya dá ut'ah_u 'be'a gui 'yøth_u nguetho dín nde ah_u gui 'yøth_u tengu dá øt'ah_u. ¹⁶ Maju_uni dí xi ah_u, man'da nuixte n'da ra Hmu xinda gue'u yá mbefi, man'da nuixte a i pehnate xinda gue'a ram 'behni. ¹⁷ Nu'b_u guí p_uhmb_u a dím mangä ya ne thocpa thoho gui 'yøth_u a, gan johyah_u nangue Oj_u 'b_u.

¹⁸ P_e hín dím mangä gätho ah_u da zä gan johyah_u nangue Oj_u, nguetho dí pät'a ni mb_uih_u n'da ngu n'da ah_u gue dá huan'nah_u. P_e guehma dá huahni gätho ah_u, n'dahma dín ja 'be'a bi man rá t'ohni Oj_u ngue bi 'y_ena: "Nu'a n'da dí sihm_e'be, gue'a di dägä a." ¹⁹ M'bet'o dí xi ah_u 'be'a da t'ørcä, janangue'a da zä gui thoqui gui 'y_ec'y_eigah_u gue drá Cristogä 'b_u ya bin ja. ²⁰ Maju_uni dí xi ah_u, nu'a to'o da 'yømanho a im man a n'da mam 'behnigä, i simanhogä a ne i simanho a bá pengä, bi 'y_enje.

Ra Jesús i p_udi di dä a ra Judas

²¹ Nu'b_u mí jua a bi man ra Jesús, bi du rá mb_ui, ne bi xije mahø'n'a:

—Maju_uni dí xi ah_u, i 'b_u a n'da ah_u di dägä, bi 'y_enje.

²² Nugähe b_uya dy_u xädigähe, dán hy_ethe n'da ngu n'daje ne dán 'yänhde:

"To'ogah_u di dä 'b_u," dán 'y_emf_e. ²³ Ne nugä 'darp_u mi hu'be ra Jesús nguetho _emm_e midí hu_egä. ²⁴ Nu ra Simón Pedro b_uya bi u_unga rá 'y_e, ndeque ga änni nda'a di dä a. ²⁵ Nugä b_uya gue 'darp_u mí hu'be ra Jesús, dá änni:

—Ma Hmu i, to'o a guím ma, dá _embi.

²⁶ Bi 'y_engä a ra Jesús b_uya:

—Nu'a ga cäp_a a ra hm_e ra t_uh_u gue ga unni, gue'a di dägä a, bi 'y_engä a b_uya.

Ne 'b_ex bi un'na ra hm_e a ra Judas Iscariote rá ts'unt'_u ra Simón. ²⁷ Ne nu'b_u mí zi ra hm_e, 'b_ex bi y_ut' ra z_uth_u rá mb_ui. Ne nu ra Jesús bi 'y_embi:

—Nu'a guí nde gui 'yøt'e dami 'yøt'a n'dihi ya, bi 'y_ena.

²⁸ Ne xínga n'dagähe mi huhmbe b_u ja ra m_ex_a gue dá p_uhmb_e 'be'a nám bøn a bi xifi.

²⁹ P_e 'dagähe dím b_emhbe gue gue'a bi xih ra Judas da mba da däi 'be'a ga homhbe 'b_u bin ja ra d_unts'ihm_e. Ne nu mi'da gähe dím b_emhbe gue bi xih ra Judas da mba di unni ts'_u ra mb_eti y_u hyoya, nguetho mí h_u ra bux_a i o ma mb_etihe. ³⁰ Ne nu'b_u ya xí zi ra hm_e, 'b_ex bi mba n'dihi. Ya bin xui b_uya.

Ra 'da'yont'ëdi

³¹ Nu'b_u ya xí mba ra Judas, nu ra Jesús bi 'y_engähe:

—Nuya di nequi dan uixtegä guecä dán j_u'igä ua ja ra ximhäi. Ne nu'a ga øt'ä ya, gue'a man'da dí nequi gue x_un hotho Oj_u. ³² Ga udi nuixte x_un hotho Oj_u, ne nu

Ojã da 'yudi gue nuixte xan hogã guecã ngue dán ja'i ua ja ra ximhäi. Ne mi ts'utho ya din ja a dím mangã. ³³ Ma zã t'uhni ahã, man'da zã ora dam 'bãhmbã ya. Ne m'bejua guim bẽnjã. Ne ga xi ahã ya tengu dá xi ã ma ngarpihã, hingui sä 'darbã ga mbãhã hapã ga mbagã. ³⁴ Nuya ga xi ahã n'da ran t'ẽdi ma'da'yo, gue 'da xtín huẽctahã n'da ngu n'da ahã. Tengu thoho bã dá huẽc'ahã, ngubã gan 'yõrpaã n'da ngu n'da ahã. ³⁵ Nangue 'da gdín huẽctahã n'da ngu n'da ahã, gãtho yã ja'i da bãdi guí tẽngahã, bi 'yẽnje.

Ra Jesús i paqi din cõn'a ra Pedro

³⁶ Nu ra Simón Pedro bi 'yẽmp'a:

—Ma Hmu i, hapã gui mba.

Nu ra Jesús bi ðãt'a:

—Hingui sä 'bex gui tẽngã ya hapã ga mba. Pẽ m'bejua da zã gui mba bã ga mbagã.

³⁷ Janangue'a nu ra Pedro bi 'yẽmp'a:

—Hanja hingui sä 'darpã ga mbe ya, madague'a necã da thogã nangue'a ga ten'ni i, bi 'yẽna.

³⁸ Nu ra Jesús bi ðãt'a:

—Ha majuaqi gui tẽngui madague'bã da tho i, nguetho ná hyundj xquí cõng 'bã bi mbah ra tamfõ, bi 'yẽmbi.

14

Ra Jesús ra 'yu ní zõm bã bí 'bãh rá Ta

¹—Pẽ o di tu ni mbũihã. Guí ẽc'yẽihã Ojã janangue'a necã

dami 'yẽc'yẽigahã. ² Nubã rá ngu ma Ta bí ja bã xan ngu yã ngu mahotho. Nu'bã hin te di ja bã, xcã xi ahã 'bã. Pẽgue i ja bã, janangue'a nu'bã dá mbagã gua hoc'ahã hapã dam 'bãhmbã. ³ Ne nu'bã dá mbagã ba hoc'ahã bã dam 'bãhmbã, nẽ ba pengã mahõn'a ga six ahã bã ngue 'darpã dam 'bãhmbã bãya. ⁴ Nubã ga mbagã guí paãhmbã nẽ guí paãhmbã ra 'yu, bi 'yẽnje.

⁵ Pẽ nu'a ra Tomás bi 'yẽmp'a:

—Ma Hmu i, hin dí paãhmbẽ hapã gui mba, xín dí paãhmbẽ a ra 'yu, bi 'yẽna.

⁶ Nu ra Jesús bi 'yẽmp'a:

—Nugã drã 'yugã nẽ guecã ní fa a majuaqi nẽ dadí ungã ra 'da'yote mazã. Njon da zã da zõm bã 'bãh ma Ta hinda hõnt'bã da 'yẽc'yẽigui. ⁷ Nu'bã majuaqi xquí paãhmbã nẽ'a ma Ta xquí paãhmbã 'bã. Pẽ ja gã paãhmbã ya nguetho ya guín nuhã a ya, bi 'yẽnje.

⁸ Pẽ nu ra Felipe bi 'yẽmp'a:

—Ma Hmu i, pẽ hin dín nuhe a ni Ta, dami jaje gan nuhe nẽ nte ga 'bẽhmbẽ, bi 'yẽna.

⁹ Nu ra Jesús bi ðãt'a:

—Ha guexta'a hin guí paãhmbã nẽ nya'a tho xtãm 'bãhmbã. Nu'a to'o xan nugui, ya xan nu ma Ta. Hanja gní 'yẽngui: “Yurcahe ni Ta.” ¹⁰ Ha hin guí ẽc'yẽi gue n'datho dí com'be ma Ta. Nu'ã yãm hma dí xi ahã him mam hmãnsẽgã ã, pẽ yãm hman a ma Ta i 'bãcua ja ma mbũigã, nẽ gue'a di jacã ga õt'ã a dí õt'ã. ¹¹ Dami 'yẽc'yẽigahã

gue n'datho dí com'be ma Ta. Pɛ nu'bu xun hɛi gui p̄ahmbu, dami p̄ahmbu gue hont'a Oja sä i ɔt'u yu nuixte dí ɔt'ä. Janangue'a da zä gui 'yɛc'yɛihɛ gue n'dat'a dí com'be ma Ta. ¹² Majuani dí xi ahɛ, nu'bu gui 'yɛc'yɛigahɛ, nu ra 'bɛfi dí ɔt'ä, nɛ ahɛ da zä gui 'yɔthɛ 'bu. Nɛ man'da nuixte yu 'bɛfi da zä gui 'yɔthɛ nguetho ga mba bu bí 'buh ma Ta. ¹³ Nguetho hont'a go 'be'a gui 'yähmbu 'bu 'da angu dí m bɛmhbu, ga ɔt'ä, janangue'a da t'ɛspa ma Ta nangue a ga ɔt'ä, rá Ts'unt'ugä a. ¹⁴ Hont'a go 'be'a gui 'yäqui 'bu n'dat'a dí m bɛmhbu, ga ɔt'ä.

Ra Jesús bi ma ba penpa rá Hogandahi Oja

¹⁵ Nɛ man'da bi man ra Jesús, bi 'yɛna:

—Nu'bu majuani hɔngdä guín numanhoju, dami pɛs'hɛ 'be'a gätho dí xi ahɛ. ¹⁶ Nɛ ga äp ma Ta ba pen'nahɛ man'da nim fäts'ihɛ da mbäx ahɛ tengu dá ɔt'ahɛ, nɛ gam 'buhmbu mazai a buya. ¹⁷ Gue'a rá Hogandahi Oja a, nɛ di ja ahɛ gui p̄ahmbu a majuani. Pɛ nu'u di ho ra ximhäi hin da zä da zini, nguetho hin'yɛ 'be'a dí ba a, xingui p̄adi 'be'a rá 'bɛfi a. Pɛ nu ahɛ gui p̄ahmbu a nguetho dí 'buhmbu a, nɛ da zɔn ra pa din zam bu mbo ni mbuihɛ. ¹⁸ Hin gan jahɛ tengu yu hyoya t'ahni 'bu dá mbagä, nguetho ba pengä dam 'bucä bu mbo ni mbuihɛ. ¹⁹ Mi ts'utho ya him man da nuc'u di ho ra

ximhäi. Pɛ nu ahɛ da zä guin nuju nangue ni mbuihɛ, nɛ zai gam 'buhmbu nguetho zai dí 'bucä. ²⁰ Nɛ nu a ra pa da zɔh rá Hogandahi Oja, da zä gui p̄ahmbu gue dam 'bupɛ mbo ni mbuihɛ, nɛ gam 'buhmbu bu ja ma mbuigä buya. Nɛ da zä gui p̄ahmbu dí 'bui nangue ma Ta. ²¹ Hont'a go to'o i ɔt' man t'ɛdigä nɛ pɛ'ts'a mam hmangä, gue'a majuani hɔngdä i numanhogä a. Nɛ nu'a ma Ta nɛcä ga huɛc'be a, nɛ ga japi da badi xun ho ma ts'edi, bi 'yɛnje.

²² Nu'a ra Judas, pɛ hinga gue'a ra Judas Iscariote, bi 'yän'na buya:

—Haguen ja hɔngdähe gui jaje ga p̄ahmbe xun ho ni ts'edi, nɛ hin'na u di ho ra ximhäi, bi 'yɛna.

²³ Nu ra Jesús bi dat'a:

—Nu'bu i 'bu a n'da ahɛ majuani hɔngdä i numanhogui, da mbɛsca mam hmangä a 'bu. Nɛ di huɛc'a ma Ta buya, nɛ ba ɛ'be, nɛ dan zam'be bu mbo rá mbui a. ²⁴ Pɛ nu'a to'o hingui numanhogui, hingui pɛ'ts' mam hmangä a. Nɛ nu'a mam hmangä, him mam hmansegä pɛ rá m hma ma Ta gue'a bá pengä ua, bi 'yɛna.

²⁵ Nɛ xɔ bi 'yɛna:

—Nuya yu m hma dá xi ahɛ gätho yu pa däm 'buhmbu ua ja ra ximhäi. ²⁶ Pɛ nu'a nim fäts'ihɛ rá Hogandahi Oja gue ba pen'nahɛ ma Ta, tengu'bu da guecsegä a, nu'a di bɛn'nahɛ yu m hma xtá xi ahɛ, nɛ da xän'nahɛ 'be'a gätho mi'da.

27 Dadín 'yɛhmbɛ ya, dami hyɛhmbɛ ran t'unni ngue ran johya dadí 'da ahɛ ya, nɛ thocpa thoho din ja ahɛ. Hinguin ja tengu rán johya ra ximhäi. O di tu ni mbɛihɛ nɛ hin din su ni mbɛihɛ. 28 Nɛ nu'bɛ majuɓni guín numanhojɛ, din johya ni mbɛihɛ nanguéhna dí xi ahɛ: "Ga mba bɛ bí 'bɛh ma Ta." Nɛ man'da ja rá ts'ɛdi xinda guécä. 29 Nugä xtá xi ahɛ 'bɛ'a gätho din ja guɛpɛ da zä man'da gui 'yɛc'yɛigahɛ 'bɛ ya bin ja.

30 Nuya him ma nya'a dan yɛhɛ ya, nguetho ba ɛpɛ rá ngɛrpi ra ximhäi. Pɛ njám'bɛ bi dɛcpä a, janangue hin'yɛ rá ts'ɛdi da dɛcpä a ya. 31 Pɛ jatho ga ɔt'ä a ma 'bɛfi ga ɔt'ä ya, n'dahma da bɛ ɛ 'bɛcua ja ra ximhäi hɔnt'a ma Ta dín numanhogä, nɛ zäi dí ɔt'a i xiqui. Janangue'a ga ndanshɛ ya ga mbähä, bi 'yɛnje ra Jesús.

15

Rá za ra uva majuɓni nɛ'ɛ yú 'yɛ

¹ Nu ra Jesús bi 'yɛna:

—Nugä drá za majuɓni, ngue i zɛh yún dät'o. Nɛ nu'a ma Ta di jamansu a. ² Nɛ nu'ɛ yú 'yɛ hingui ja yún dät'o, nu'a ma Ta da hyɛqui, nɛ da mbøgue. Pɛ nu'ɛ yɛ 'yɛ i ja yún dät'o, di hoqui gue din ja mi'da yún dät'o. ³ Nu'ahɛ ya mahoqui ahɛ nangue mam hmangä dá xi ahɛ. ⁴ Dami thojɛ ngue thocpa thoho dam 'bɛhmbɛ. Nguetho hingui sä gui 'yɔthɛ rá 'bɛfi Ojɛ 'bɛ hin gui thoqui gui hyɛhmbɛ ma

tegä, tengu n'da rá 'yɛ ra za hingui sä din jase yún dät'o 'bɛ hin da nɛxpɛ rá te a rá za.

⁵ Nugä tengu'bɛ drá za, nu ahɛ tengu'bɛ yú 'yɛ ahɛ ra za i zɛh yún dät'o. Nu'a to'o da guat'i nanguécä, da hyɛnga ma ts'ɛdi nɛ din zɛdi xɛn ngu yún dät'o. Pɛ nu'a hin da guat'i nanguécä nte din ja. ⁶ Nu a to'o da hyɛgä din ja tengu n'da ra 'yɛza 'bɛ bi dāse, da 'yot'i, da mba ma bɛnt'i nɛ i pa ma pɛti da t'upɛ ja ra sibi.

⁷ Nu'bɛ gui thoqui gui cuathɛ nanguécä nɛ'bɛ din zɛm bɛ ja ni mbɛihɛ mam hmangä, dami 'yähmbɛ 'bɛ'a guín nde gui 'yähmbɛ nɛ din ja bɛya. ⁸ Nɛ nu'bɛ din ja xɛn ngu nin dät'ohɛ, gue'a dí 'yu a rá nuixte ma Tahɛ a, nɛ gue'a dí fadi majuɓni ma 'yɛc'yɛi ahɛ a. ⁹ Tengu thoho bɛ ni huɛgä ma Ta, ngubɛ na huɛc'ahɛ. Dami thoqui guin ndehɛ man huɛcate. ¹⁰ Nu'bɛ gui pɛspɛ ni mbɛihɛ gätho dí xi ahɛ nɛ gui 'yɔthɛ a, da zä thocpa thoho gui pɛhmbɛ man huɛcate 'bɛ. Tengu bɛ na pɛ'ts'ä rá m ma Ta, janangue'a thocpa thoho dí pɛh rán huɛcate.

¹¹ Gätho ya dí xi ahɛ n'dahma ga comhbɛ a man johyagä, nɛ da yupɛ ni mbɛihɛ nɛ da bonts' thoho bɛya. ¹² Nu'a man t'ɛdi dí xi ahɛ, gan huɛjɛ n'da ngu n'da ahɛ, tengu bɛ na huɛc'ahɛ. ¹³ Nu'a ran huɛcate man'da xɛn ho, gue di un rá te n'da nangue ɛ yú amigo da yɓni. ¹⁴ Nu ahɛ ma amigo ahɛ 'bɛ

guí øth_u 'be'a gätho dí xi ah_u.
 15 Him ma xi ah_u ma 'y_εh_e
 ah_u, nguetho nu a ra 'y_εh_e
 hingui p_ädi 'be'a i øt' rá hmu.
 P_ε nuya dí xi ah_u ma amigo
 ah_u, nguetho ya dá xi ah_u
 gätho bi xicä ma Ta. 16 Nu'ah_u
 hin gá huangah_u, p_ε go dá
 huan'nah_u n_e dá sän'nah_u din
 z_uh nin dät'oh_u, nangue gui
 'yøth_u ma 'be'figä n_e da hyät'
 maz_äi. Janangue'a hønt'a
 go 'be'a gui 'yähmb_u ma Ta
 nangue n'dat'a dím b_εmhb_u,
 din ja b_uya. 17 Nuna man
 t'εdigä dí xi ah_u, gan huej_u
 n'da ngu n'da ah_u.

*Nu ra ximhäi di ucpa ra
 Jesús ne'u i tenni*

18 N_e xø bi 'y_εn'a ra Jesús:

—Nu'b_u di uc'ah_u u di ho
 ra ximhäi, dami p_ähmb_u
 m'bet'o thoho bi ugä. 19 Nu'b_u
 da 'da angu gui øth_u u
 di ho ra ximhäi, nu'u da
 numanho ah_u u 'b_u. P_ε hin
 guí øth_u tengu øt'u nguetho
 dá huan'nah_u. Janangue'a
 di uc'ah_u ya. 20 P_ε guim
 b_εmhb_u a ram hma dá xi
 ah_u: “P_ε man'da rán säui
 da hnumanho n'da ra Hmu
 xinda gue'u yá mbe'fi.” N_e
 nugä hingui hnumanhogui,
 janangue'a ha ma gue'adah_u,
 da hnumanho ah_u. N_e him bi
 t'ømanho a dá ma, janangue'a
 ngutho hin da t'ømanho a
 guim mamhb_u. 21 N_e din
 ja b_u da t'øt'ah_u nangue gui
 tengah_u. Nguetho nu'u di
 ho ra ximhäi hingui p_ä a bá
 p_εngä.

22 Nu'b_u hin xcá søcä ua
 gue xcá zofo, hin xtám b_ädi
 gue ja yá ts'oqui 'b_u. P_ε

nuya hingui sä da gøn yá
 ts'oqui u ya. 23 Nu'a to i pøh
 rá cu_ε nanguecä, n_e a ma
 Ta i numan'u. 24 Nu'b_u hin
 xcá øt' y_un t'øt'e njo'o sä da
 'yøt'e, hin xtám b_ädi gue ja
 yá ts'oqui 'b_u. P_ε nuya ya bi
 nu man t'øt'e nuixte. P_ε bi
 cu_εcthohogä u. P_ε nu'u bi ugä
 gue'a ma Ta bi u'p'u. 25 P_ε
 gue'a mán t'o't'i b_u ja rán t'εdi
 Oj_ä maya'b_u, bi 'y_εna: “Din
 ja ra cu_ε nanguecä, p_ε hin'y_u
 'be'a dín cu_ε u,” mí_εn ra t'ohni
 z_äi din xä u.

26 P_εgue ga xicä ma Ta ba
 p_εn'nah_u rá Hogand_ähi, n_e
 da mbäx ah_u di ja ah_u gui
 p_ähmb_u a majua_{ni} n_e da xi
 ah_u nanguecä. 27 N_e ah_u
 da zä guim mamhb_u majua_{ni}
 nanguecä, nguetho gätho y_u
 pa xtám'b_uhmb_u gue'b_u go
 má t_um' ra 'be'fi n_e guehya, bi
 'y_εn'a ra Jesús.

16

1 N_e man'da bi man ra Jesús
 bi 'y_εna:

—Guehya dí xi ah_u
 n'dahma hin gui hy_εgah_u 'b_u
 gá nuh_u y_un u_nbi. 2 Nguetho
 da hyø_n ah_u thi b_u ja yá nija
 ma mijud'ioh_u, n_e da zø_n ra pa
 da hyo ah_u n_e da b_εni gue'a ní
 'yø_rpa rá 'be'fi Oj_ä a. 3 N_e din ja
 b_u da 'yøt'ah_u, nguetho him bi
 b_äcä, xínga gue'a ma Ta. 4 P_ε
 nuna dí xi ah_u, janangue'a
 nu'b_u bin ja, guim b_εmhb_u
 b_uya gue gue'a xtá xi ah_u. N_e
 nuna dí xi ah_u ya, hin dá xi
 ah_u mám'bet'o, nguetho hin
 ní zø_n ra ora ga mba.

Nu rá 'bɛfi rá Hogandɔhi Oja

⁵—Nuya ga mbagä b_H bí 'b_H a bá pengä. Nɛ xínga n'da ah_H guí ängah_H ya hap_H ga mbagä. ⁶Nguetho i tu ni mb_Hi_H ngue dá xi ah_H ga mbagä. ⁷Pɛ guehma majuɔni dí xi ah_H, man'da x_Hn ho nangué ah_H ngue ga mbagä. Nguetho nu'b_H hin ga mbagä, hin da zä ba ɛh nim fäts'ih_H 'b_H. Pɛ nu'b_H dá mbagä, ba pɛn'nah_H nim fäts'ih_H gue rá Hogandɔhi Oja. ⁸Nɛ nu'b_H bi zɔcua ja ra ximhäi rá Hogandɔhi Oja, di jap y_H ja'i ua ja ra ximhäi da badi i ja y_H ts'oqui, nɛ di japi da badi drá 'yugä nangué ran ho, nɛ di japi da badi din ja rá muui ran ts'o. ⁹Nu rá Hogandɔhi Oja di bɛnba y_H ja'i gue i jatho y_H ts'oqui nguetho him bi xiqui gan y_Hnba y_H te. ¹⁰Nɛ di bɛnba y_H ja'i gue drá 'yugä nangué ran ho. Da fadi nguetho ga thambɛni nɛ da zingä ma Ta b_H bí 'b_Hi, nɛ hin da hnugä ua ja ra ximhäi. ¹¹Nɛ nu rá Hogandɔhi Oja di bɛnba y_H ja'i ngue din ja ran ɛnbi rá muui ran ts'o, nguetho da ts'änba rá muui a rá 'bɛfi ra zithu gue nu'a rá ngɛrpi ra ximhäi.

¹²Guexta'a i jagä x_Hn ngu dín nde ga xi ah_H, pɛ hin gui hyäth_H gui 'yøhmb_H mi'da 'b_H ga xi ah_H. ¹³Pɛ nu'b_H bi zɔcua rá Hogandɔhi Oja, da xän'nah_H gätho a majuɔni. Nɛ nte da mansɛ nanguesɛ, pɛ hont'a 'bɛ'a da xi Oja, gue'a da xi ah_H a. Nɛ da xän'nah_H 'bɛp_H gdí 'yøth_H rá 'bɛfi Oja, nɛ

da xi ah_H 'bɛ'a gätho man'da din ja. ¹⁴Nɛ di japi da fadi i ja ma ts'edi x_Hn ho, nguetho ga un mam hma da xän'nah_H nanguecä. ¹⁵Nu'a nam bõni n'dat'a ra ts'edi i jac'be ma Ta, janangué'a dá xi ah_H, ga un mam hma da xän'nah_H nanguecä.

Ni dumb_Hi_H dim pommi ran johya

¹⁶—Nɛ hin guin nuj_H man'da pa o gue manyopa, pɛ sä guin nuj_H mahõn'a mi'da y_H pa, nɛ m'bejua ga mba b_H bí 'b_Hh ma Ta, bi 'yɛna.

¹⁷'Bex bin 'yän'd_H 'da ma mixädihe:

—'Bɛ'a ní mba bi ma, nɛ ɛna: “Hin guin nuj_H man'da pa o gue manyopa, pɛ sä guin nuj_H mahõn'a 'da y_H pa, nɛ m'bejua ga mba b_H bí 'b_Hh ma Ta,” bi 'yɛnj_H. ¹⁸'Bɛ'a ní mba gue bi xij_H na, 'bɛ'a da 'yøt'e 'da y_H pa. Hingui sä ga p_Hhmb_H 'bɛ'a man na, bin 'yɛmzɛhɛ ma mixädihe.

¹⁹Nu ra Jesús mi padi 'bɛ'a nde da 'yänni, gue 'bɛ'a nam bõn'a xí man a, nɛ bi 'yɛnje:

—Ha gadín 'yänzɛhɛh_H 'bɛ'a nám bõn'a däm mangä 'b_H má xi ah_H: “Hin guin nuj_H man'dapa o manyopa, pɛ sä guin nuj_H mahõn'a mi'da y_H pa,” gue dá ɛngä. ²⁰Majuɔni dí xi ah_H, da du ni mb_Hi_H nɛ gan zomh_H, pɛ nu'ɛ y_H ja'i i tɛn ra ximhäi din johya ɛ. Pɛ m'bejua b_Hya nu ni dumb_Hi_H dim pommi ran johya. ²¹Tengu n'da ra xisu 'b_H bi zõn ra ora dim 'b_Hh rá t'uhni, i tu rá mb_Hi nguetho in

nu ran unbi, pe m'bejua din johya 'bu bim 'buh rá t'ahni buya, ne him mam ben a ran unbi mín nu. ²² Ne ngutho ahú i tu ni mbúihú ya. Pe gan nu ahú mahon'a ne da hyu ni mbúihú, ne njon da zä da hyac'a nin johyahú buya.

²³ Ne nu'bu bi zon ra ora a dí m angä ya, nte gui 'yängahú. Pe majuani dí xi ahú, hont'a go 'be'a gui 'yáfu ma Ta 'bu 'dat'a dí m bémhbú, ne din ja buya. ²⁴ Nte ganá áfu ma Ta nangué ma thuhugä, pe nuya dami 'yáfu ya ne din ja ahú, janangué'a da yuh ni mbúihú ran johya.

Nu ra Jesucristo bi 'berpa rá ts'edi ra ximhäi

²⁵ —Nuya yam hma dá xi ahú, yan t'uti u, bi 'yén'a ra Jesús. Pe da zon ra ora hin ga xi ahú mi'da yan t'uti, pe njuantho ga xi ahú xén ho nangué Oja. ²⁶ Ne nu'bu bi zon'a ra pa dí m angä, da zä gui 'yápzehehú ma Ta nangué ya gui páju, ne him man ga thocpá a gui áfu ma Ta. ²⁷ Nguetho guesé ma Ta di huéc'ahú nangué guín numanhoju, ne gá 'yéc'yéihú gue guerpú bí 'buh ma Ta bá nexä. ²⁸ Nugä bá nexä bu 'buh ma Ta, ne dá søcua ja ra häi. Ne ga pøngä mahon'a ua ja ra häi, ga mba bu bí 'buh ma Ta, bi 'yénje.

²⁹ —Nuya mfädi 'be'a gui xije ya, nguetho hin gui xije n'da ran t'uti ya, dá emfe buya. ³⁰ Nuya dí páhmbe nte guídí 'bedi gui pädi, nguetho m'bet'o thoho gui pädi 'be'a

dím bémhbé 'bu ya ja a dí n de ga än'nahe. Ne gue'a ná páhmbe gue guerpú bí 'bu Oja gbí 'yéque, dá emfe.

³¹ Nu ra Jesús bi 'yénje mahon'a:

—Ha majuani guíéc'yéigahú. ³² Pe nuya bi zon ra ora gan 'uexthú, gui 'dahmbú, n'da an 'danni gui mbähä. Ne gätho ahú gui sogahú. Pe hin dan 'dase nguetho dí 'bu'be ma Ta. ³³ Nuya yam hma dá xi ahú, n'dahma guexta'a gan johyahú nanguécä, madague'bu guin nuhú ran unbi nangué ra ximhäi. Pe o di tu ni mbúihú, pe guim bémhbú dá tapä ra ximhäi.

17

Bin yqui rá Ta ra Jesús

¹ Nu'bu mí jua a man ra Jesús, bi ndøts'e, ne bin yqui rá Ta:

—Ma Ta a i, ya bi zom ma oragä din ja a gä sängui. Dami jap ya emme da bømanho 'be'a ga øt'ä ya, ni ts'ant'ugui, ne gue'a dí fädi nuixte xén ho i buya. ² Nguetho ya xcá 'dac ra ts'edi ga unni 'be'a xcá sänba u gätho i 'bæcua ja ra ximhäi, janangué'a ga un ra 'da'yote mazai u gätho gá 'daqui. ³ Ne nu'a to'o i ja ra 'da'yote mazai, majuani dí m páhmbu u, gue gue'e høn'a thoho i majuani grá Oja, ne nugä drá Jesucristogä gue guá pengä dan yantegä ua.

⁴ Ya ní mba bu ga juacä ra 'befi gá 'daqui, guerpú da bah yu jã'i ua ja ra ximhäi emme xén hotho i. ⁵ Ma Ta i, nu'bu

ya dá juacä, dami jaqui ga conhui ni nuixte b_u guí 'b_ui, tengu tho mín jai 'b_u má hin'y_u ra ximhäi. ⁶ Nuya dá xih y_u ja'i nangue e, gue nu'u gá huanhua ja ra ximhäi. Ni mbeti _u, nε gá 'daqui, nε bi mbe'ts'a nim hma dá xänba _u. ⁷ Nε i pa _u ya gue gue'e gá 'dac ra ts'edi dá øt' ra 'bεfi dá øt'e, nε y_um hma dá mangä. ⁸ Nguetho bi hyän'a ram hma gá xiqui dá xifi. Janangue'a i paði majuani bá nexä b_u guí 'b_ui, nε bi 'yεc'yεi gue gue'e guá pengä dan yantegä ua.

⁹ Nugä dí äp'a ya gui fäx'i ts'_u _u, nε hin dí ä a nim fäts'i nangue _u i ten ra ximhäi. Pε hont'_u gue gá 'daqui nguetho ni mbeti _u. ¹⁰ Nε nu'u gätho ma mbeti ni mbeti _u, nε nu'u gätho ni mbeti ma mbeti _u. Nε gue'_u i udi nuixte xän hogä _u.

¹¹ Nuya him man dam 'b_ucua ja ra ximhäi. Ga mbagä b_u guí 'b_ui. Pε nu'u go di thoqui dim 'b_ucua _u. Janangue'a, ma Hogata i, dami jamansu _u gätho gá 'daqui nangue ni ts'edi zεhε, gue da gohi tengu'b_u n'danja'itho tengu gauí. ¹² Gätho y_u pa däm 'b_uhmbe _u gá 'daqui, dá jamansu _u nangue ni ts'edi gá 'daqui. Nε xinga n'da bim 'bεdi, hont'a n'da nts'änni dim 'bεdi, tengu mán t'o't'i b_u ja ni sōcuq maya'b_u ngue ngub_u din ja.

¹³ Nε nuya mi ts'atho ga mba b_u guí 'b_ui, pε nuna dim mangä ya ngue dí 'b_ucua ja ra ximhäi, janangue'a da yuh yú mb_ui _u i øh ya nangue man johyagä. ¹⁴ Nugä dá

un'na nim hma nε bi hyam b_uya. Janangue'a di _ucpa ra ximhäi _u, nguetho hing yú mengu ua ja ra ximhäi _u, tengugä hind rá mengugä ua ja ra ximhäi. ¹⁵ Hin dí ä'a i gue gui 'uec'_u nanguecua ja ra ximhäi _u, pε dí ä'a i gui jamansup yú mb_ui hin da dap ra zithu _u. ¹⁶ Nu'_u hing y_u mengu ua ja ra ximhäi _u, tengu thogä. ¹⁷ Dami xänbi xän ho a nim hma majuani, janangue'a da 'uegue xän ho nangue y_un ts'o i ja ua ja ra ximhäi. ¹⁸ Tengu tho b_u guí 'dac ra 'bεfi dá jap y_u ja'i ua ja ra ximhäi da b_u i, nguthogä dí un ra 'bεfi _u, di jap y_u ja'i ua ja ra ximhäi da b_u'a i. ¹⁹ Dan unse janangue'a nε'_u tengu'b_u da du nangue yú nyomb_ui, nε da zä da den'na ram hma majuani.

²⁰ Nε nu'b_u bi mam mam hmammi _u i εc'yεigä ya, nε nu'b_u bi 'yεc'yεigä _u da sifi, nε'_u dí äp'a nim fäts'i nangue gätho _u b_uya. ²¹ Janangue'a gätho da gohi tengu'b_u n'danja'itho, tengu thogauí ma Ta i, n'datho dí conhui. Dami japi n'dat'a da bεn _u, nguetho n'dat'a man 'yomfēniui dá unui gätho _u. Janangue'a da 'yεc'yεi _u i ten ra ximhäi, gue gue'e guá pengä dan yantegä ua ja ra ximhäi. ²² Nu ra ts'edi gá 'daqui dá undä _u, gue da zä da gohi tengu'b_u n'danja'itho, tengu gauí. ²³ Nugä dí 'b_uhmbe _u, nε'e dí 'b_uhmi, janangue'a majuani da zä gätho 'dat'a gam bεmh_u. Nε

da nu ɛ i tɛn ra ximhäi, da bədi gue gue'e guá pɛngä dan yəntegä ua ja ra ximhäi, nɛ da bə ɛ i tɛn ra ximhäi gue ɛmmɛ guidí huɛc'u tengu bɛ gní huɛgagui.

²⁴ Ma Ta i, dín nde 'darpɛ dan zəmhɛ ɛ gá 'daqui, gue da nu mazəi a ran ho tətə tho ho gá 'daqui. Nguetho zəi guidí huɛgä nɛ gue'bɛ go má hin'yɛ ra ximhäi. ²⁵ Ma Hogata a i, nu ra ximhäi hingui pə'a i. Pɛ nugä dí pə'a i, nɛ'ɛ 'da gá 'daqui i pədi gue gue'e guá pɛngä. ²⁶ Nugä dá japi bi bə'a i, nɛ man'da man'da ga japi da bədi gätho nin ho, gue da zä din ja xɛn ho nin huɛcate bɛ mbo yá mbɛi ɛ, tengu tho bɛ nan jagä nin huɛcate. Nɛ dan zəm bɛ ja yá mbɛi ɛ, bi 'yɛmp'a rá Ta.

18

Bi fɛnt'a ra Jesús

¹ Nu'bɛ mí jua'a bin yəui rá Ta, dá mbähmbe ra Jesús bɛya dyɛ xädihe, dá 'daxhe n'da ra t'əhyɛ gue ra Cedrón, nɛ dá cəthe bɛ ja n'da ra nuəndät'o. ² Nu'a ra Judas, gue'a di dä a ra Jesús, mí pəpɛ ja ra nuəndät'o nguetho zəi mí pähmbe bɛ ra Jesús. ³ Nu yɛ fariseo nɛ yɛ dəmbəjə bá pɛhn'dɛ 'da yɛ dofɛi nɛ mi'da yɛn 'yohɛ gue bán 'yohɛ ra Judas. Gätho i hə yɛ sibi nɛ yá juai. ⁴ Nu ra Jesús i pədi gätho 'bɛ'a din ja ngue da t'ørpe. Janangue'a bi mba bin c'athɛ, nɛ bi 'yän'dɛ:

—To'o guí homhbɛ, bi 'yɛmbi.

⁵ Nɛ bi də ɛ:

—Dí homhbɛ ra Jesús ra mɛngu bɛ Nazaret, bi 'yɛn'ɛ.

—Guecä, bi 'yɛn'a ra Jesús bɛya.

Nɛ i 'bähmbɛ bɛ ra Judas gue di dä. ⁶ “Guecä,” 'bɛ mí 'yɛn'a ra Jesús, 'bɛx bi goh yá xətha ɛ yɛn hyonte nɛ bi 'ya ɛ bɛya nangue ra mbidi. ⁷ Nu ra Jesús bi ma mahən'a:

—To'o guí homhbɛ.

Nɛ bi də ɛ:

—Dí homhbɛ ra Jesús ra mɛngu bɛ Nazaret, bi 'yɛn'ɛ.

⁸ Nu ra Jesús bi dət'ɛ bɛya:

—Ya dá xi ahɛ, guecä.

Pɛ nu'bɛ həngdä guí honjɛ, hinga nɛhya ma xädi gui sixhɛ, bi 'yɛna.

⁹ Nɛ guehna bi man na ra Jesús bin thɛui a bi xih rá Ta 'bɛ mín yəui, ngue xí 'yɛmbi: “Gätho gá 'daqui xínga n'da ga 'bedi,” xí 'yɛmbi. ¹⁰ Nu ra Simón Pedro bɛya bi gəx a rá juai mí hə nɛ bi 'yespa rán 'yɛizagu a rá 'yɛhɛ ra dəmbəjə, rá thuhu Malco a. ¹¹ Pɛ nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'a ra Pedro:

—Fo'ts' ni juai a nin t'əjuai.

Nuna ra mbohi xɛn zänga ma Ta ha hin ga sigä na, bi 'yɛmbi.

Bi ts'ix bɛ 'bɛh ra hmumbəjə a ra Jesús

¹² 'Bɛx bi bɛnt'ɛ yɛ dofɛi nɛ'ɛ yá hmu nɛ yɛ policía bi mbɛn ma mijudíohe, nɛ bi du't'i. ¹³ M'bɛt'o bi zixpɛ 'bɛh ra Anás rá ndəhyə a ra Caifás, nɛ nu'a ra Caifás, ra dəmbəjə a ra jɛya a. ¹⁴ Guehna ra Caifás ngue xí xi ɛ yá mi ngərpihɛ, gue man'da xɛn

ho 'b_u n'datho da du, xinda gue'b_u gätho ga juahmb_u.

Nu ra Pedro bi gøn'a ra Jesús

¹⁵ Nu ra Simón Pedro, necä b_uya, dá ten'be ra Jesús. Ne madím p_a'be a ra dambäjä, janangue'a bi zä dá cut'ä b_u bi mba ma c_ut'i a ra Jesús b_u mbo rá mbät'i a rá ngu ra dambäjä. ¹⁶ Pe nu ra Pedro mí 'bäp_u thi b_u ja ra goxthi. Pe dá pöngä b_uya gue dá äp ra mate a ra mbängoxthi, janangue'a bi zä bi y_ut'ambo ra Pedro b_uya. ¹⁷ Nu'a ra mbängoxthi b_uya, gue n'da ra xisu, bi 'yemp'a ra Pedro:

—Nu'i ha hinga gue'e rá xädi'i n_u ran 'yoh_u, bi 'y_em_bi.

Nu ra Pedro bi dät'a:

—Hin'na, hinga guecä, bi 'y_ena.

¹⁸ Madín t_aspih_u u yá 'y_ehe ra dambäjä ne y_u policia a ra Pedro, nub_u ja ra sibi xí 'yudi, nguetho x_un se.

Nu ra hmumbäjä bi juq_nba ra Jesús

¹⁹ Nu ra dambäjä bi 'yänna ra Jesús to'o gätho i tenni, ne bi 'yänni 'be'a ním hma im ma 'b_u in xänbate. ²⁰ Nu ra Jesús bi dät'a:

—Nugä zäi dá mam b_u ja ma nij_hu nep_u ja ra danija, guep_u zäi dim peti gätho ma mijudío_h. Njam'b_u dá mangä b_u njongui 'b_uh y_u jä'i. ²¹ Ne ndetho guí ängui 'be'a dá mam 'b_u mán xänbate. Nde'b_u guí 'yän'd_u bi 'yøh mam hmangä. Nu' u i p_adi 'be'a dá mangä u, bi 'y_ena.

²² Ne nu'a ra Jesús 'b_u mí dät'a ra dambäjä, ne nu'a n'da ra ngurpa dof_ui bi mbemp'a rá hmi, bi 'y_em_bi:

—Hanja ngub_u gá xih ra dambäjä, bi 'y_em_bi.

²³ Nu ra Jesús bi 'yemp'a:

—Nu'b_u ja 'be'a dá mangä gue hingui ho, dami ma. Pe nu'b_u nte dá mangä, hanja gní p_egbi, bi 'y_em_bi.

²⁴ Nu ra Anás b_uya bi mbenhna ra Jesús b_u 'b_uh ra Caifás, rá mi dambäjäui.

Nu ra Pedro bi gøm mahøn'a ra Jesús

²⁵ Ne mí 'bäp_u ra Simón Pedro madín t_aspi a. Ne än'd_u i 'bähmb_u:

—Ha ne'e rá xädi'i n_u.

'Bex bin cøni:

—Hinga guecä, _ena.

²⁶ Nu'a n'da rá 'y_ehe ra dambäjä b_uya, gue dim meniui a ra 'y_ehe xí 'yespa rá zagu ra Pedro 'b_u mí 'y_ena da yän'a rá Hmu, bi 'y_em_bi:

—_ena gue'e dá nu a b_u ja ra nuändät'o, bi t'emp'a ra Pedro.

²⁷ Ne bin cøm mahøn'a ra Pedro. 'Bex bi mbah ra tamfø.

Nu ra Pilato bi juq_nba ra Jesús

²⁸ T'uxuditho bá ts'i b_u ja rá ngu ra Caifás a ra Jesús, ne bi ts'ix b_u ja ra nguts'ut'abi. Pe nu ma ngurpihe dy_u judíohe dy_u israelhe, him bi y_uzehe b_u mbo nguetho _en yän t'edi din ts'on yá jä'i 'b_u da yurp_u ja yá ngu u hing y_u judío, ne hin da zä da zi ran ts'ihme nangue ran d_abaxjua 'b_u xtán yurp_u mbo. ²⁹ Janangue'a nu ra ts'ut'abi Pilato, bi mba b_u

thi gue da zo u yu yapate, ne bi 'yän'du:

—'Be'a gñi yafu a ran 'yohu, bi 'yena.

³⁰ Ne bi da u ma ngurpihe:

—Nu'bu hin gra ts'om'bäi, hin xcá dá ahü 'bu, bi 'yenn'u.

³¹ Ne nu ra Pilato bi 'yemp'u:

—Dami sixhu 'bu, ne gui juanbahü nanguie nin t'edi zehehu, bi 'yena.

Ne nu ma ngurpihe bi dat'a:

—Pe hin'yü man t'edizehhe gue'a ga hohe n'da, bi 'yenn'u.

³² Nu'a bi man'u bin theui a bi man a ra Jesús 'bu mí ma 'be'a mán date dí du a, gue da mba ma cuati bu ja ra pont'i.

³³ Nu ra Pilato bi mbeng mahøn'a bu ja ran ts'embate ne bi 'yänna ra Jesús:

—Nu'i ha gue'e grá hmuts'ut'abi yu judío, bi 'yembi.

³⁴ Nu ra Jesús bi dat'a:

—Ha guím bense 'be'a guím ma, uague n'dan'yo bi xi i nanguecä, bi 'yembi.

³⁵ Nu ra Pilato bi 'yem büya:

—Hin drá judiogä. 'Be'a gá 'yot'e tha, ngue bi dá'a ua ni mijudíohü ne ni dambäjahü.

³⁶ Nu ra Jesús bi dat'a:

—Hin däm hmuts'ut'abigä ua ja ra ximhäi. Nu'bu xcám hmuts'ut'abigä ua, xtín tunhdü u ma ja'igä u bi bendgui 'bu, ne hin xtí dägä ua 'bu. Pe nu ma ts'edigä him bi nequi ua ja ra ximhäi a, bi 'yena.

³⁷ Nu ra Pilato bi 'yembi mahøn'a:

—Ha majuañi grá hmuts'ut'abjudío, bi 'yembi. Ne bi mbe'mi 'bu, bi 'yembi.

Nu ra Jesús bi dat'a:

—Majuañi guím ma gue drá hmuts'ut'abigä ne gue'a däm 'bucä ua ja ra ximhäi, ne gue'a ná xcä ua gue ga u'a majuañi. Nu'u to'o in nde da ba'a majuañi, da 'yømanho a dím mangä u, bi 'yena.

³⁸ Nu ra Pilato i ena:

—'Be'a maha a majuañi, njon da zä da bañi nda'a a majuañi, bi 'yemthoho.

Bi ts'änba rán unbi ra Jesús

Ne nu'bu mí jua'a bi man ra Pilato, bi mba bu thi din yahu u yá yapate mahøn'a, ne bi 'yemp'u:

—Nte mán ts'o dá tñbi. ³⁹ Pe nu'ahu zai guí xijü ga thøc'ahu n'da ra ofädi 'bu bi dat' ra pa ran dabaxjua. Ha guín ndehü ga thøc'ahu ni hmuts'ut'abihü, bi 'yena.

⁴⁰ Ne bi mbudi bi mbafi nts'edi u, bi 'yenn'u:

—Hin'na, hinga gue'a, pe nu'a ra Barrabás, gue'a gui thøgahe a, bi 'yenn'u ma ngurpihe.

Nu ra Barrabás, n'da ra hyote a.

19

¹ Nu ra Pilato bi manda dí fei a ra Jesús. ² Nu yu dofui büya bi 'yørpa n'da ra corona gue yu 'yu'uñi, ne nts'edi bi huspa rá ya ra Jesús. Ne bim pārba n'da ra 'bøt'e xän jəpoi tengu dim pät' yu hmuts'ut'abi. ³ Ne bi den büya ne bi 'yenspa yá biba, bi 'yembi:

—Biba, grá hmuts'ut'abi yu 'yembi. Ne bi mbe'mi büya ngue yá 'ye.

⁴ Bi mba b_u thi mahøn'a a ra Pilato, bin yãh_u ma ngærpihe:

—Nuya gã dã ah_u na ran 'yoh_u, dami pãhmb_u nte dá tĩnba n'da ran ts'o gue x_u 'yõt' na, bi 'yẽna.

⁵ Bi ts'ix b_u thi ra Jesús b_uya, ya i hu'ts' ra corona ngue nt'õt'e y_u 'y_u'uĩni, nẽ he ra 'bø't'e x_un jũpoi.

—I 'bãcua na ran 'yoh_u ya, bi 'yẽn'a ra Pilato.

⁶ Nu'x y_u dãmbãjã nẽ ma ngærpihe 'b_u mín nu a ra Jesús, nts'edi bi mbafi, nẽ x_un ngu y_u nidi bi 'yẽna:

—Dá du, dá 'døm'p_u ja ra pont'i.

Nu ra Pilato bi 'yẽmp'x b_uya:

—Dami sizẽhẽh_u 'b_u guín nde gui cuath_u b_u ja ra pont'i, nguetho nugã hin te dá tĩnbã n'da ran ts'o x_u 'yõt' na, bi 'yẽmp'x.

⁷ Nu'x ma ngærpihe bi dãp_uya:

—Nugãhe i jaje n'da man t'ẽdihe gue da du n'da im ma tengu im ma na, nguetho bi mansẽ guesẽ rá Ts'unt'x Ojã, bi 'yẽn'x.

⁸ Nu'b_u mí 'yø a ra Pilato mí ẽn'a ra Jesús gue rá Ts'unt'x Ojã a, man'da bi zu a. ⁹ Nẽ bi zix p_u mbo ja ran ts'embate mahøn'a a ra Jesús, bi 'yãnni:

—Har_u ẽ majuãni guí nẽts'i.

Pẽ nu ra Jesús him bi ðãti.

¹⁰ Nu ra Pilato bi 'yẽmp'a:

—Hanja hin gní thãrcagui. Ha hin guí pãdi ja ma ts'edi ga cuat'a b_u ja ra pont'i, nẽ ja ma ts'edi ga xoc'a b_u, bi 'yẽmbi.

¹¹ Nu ra Jesús bi ðãdi:

—Hin xtín ja ni ts'edi nẽ nte sã gui 'yørque 'b_u hin xtán zãn Ojã 'bẽ'a gui 'yørque. Pẽ nu'x bi dãgã ua, man'da ja yã ts'oqui x_u xinda gue'e, bi 'yẽn'a ra Jesús.

¹² Nẽ nub_uya nu ra Pilato ẽmmẽ bi hyoni 'bẽp_u dí hyetho a ra Jesús. Pẽ nu ma ngærpihe nts'edi bi mbafi, bi 'yẽn'x:

—Nu'b_u gui hyet na, nin sãiu i a ma hmuts'ut'abih_u ra César 'b_u. Nguetho nu'b_u 'bo'o da ma gue im hmuts'ut'abi zẽhẽ din sãhmi a ra César 'b_u, bi 'yẽn'x.

¹³ Nu'b_u mí 'yøhna ra Pilato, bá si b_u thi mahøn'a a ra Jesús b_u ja rá ngun'yu ran juãnbate magãts'i, dí ẽmfe ma ndehe Gabata. Nẽ bi hyux ra Pilato b_u ja rá mẽxa ran juãnbate. ¹⁴ Nu'a ra pa a, i pa ma hoqui yãn ts'ihmẽ da ts'i 'b_u bi hyats'i, nangue ran dãbaxjua. Nẽ di 'bẽh mits'x da zøn i huxhyadi. Nẽ nu ra Pilato bi 'yẽmp'x ma ngærpihe:

—Nuya 'bãcua na ni hmuts'ut'abih_u, bi 'yẽmp'x.

¹⁵ Pẽ nts'edi bi mba x:

—Dá du, dá duhma, dá 'døm'p_u ja ra pont'i, bi 'yẽn'x.

Nẽ nu ra Pilato bi 'yẽmp'x:

—Hanja gní 'yẽnj_u gam ma da 'døm'p_u ja ra pont'i ni hmuts'ut'abih_u, bi 'yẽmbi.

Pẽ nu y_u dãmbãjã bi ðãdi:

—Njongui 'bãcua man'da ma hmuts'ut'abihe, hõnt'a ma hmuts'ut'abih_u b_u Roma ngue ra César, bi 'yẽn'x.

¹⁶ Nu ra Pilato b_uya bi 'yõt'a bi nde y_u mbãjã, bi manda dí cuati b_u ja ra pont'i ra Jesús. Nẽ bi ts'ix b_uya.

Bi mba n'dø'mi b_u ja ra pont'i ra Jesús

17 Nε bi zix y_u dofai a ra Jesús b_uya, nε i tuzehε rá pont'i b_u ní mba, da zøm b_u ja n'da ra nyuni t'εmbi Gólgota, nde da ma ra Nyuni nyaxmu.

18 Nε nu'b_u mí zøm b_u, bi mba n'dø'mi ra Jesús b_u ja ra pont'i. Bim 'bä inde rá pont'i, nε n'da an 'danguadi bim 'bä u mi'da y_u pont'i, bi guarp_u u mi yoho. 19 Nu ra Pilato, bi 'yo't'a n'da ram hma bi 'yεna: “Nuna ra Jesús ra mεngu b_u Nazaret, rá hmuts'ut'abi y_u judío na,” bi 'yo't'i. Nε nu'a ra t'ohni bi mba n'dø'mi b_u ja ra pont'i. 20 X_un ngu ma mijudíohe dy_u israelhe bi nu b_uya 'be'a nt'o't'i b_u, nguetho mbe ndehnini tho b_u. Nε nt'o't'i nangue ma ndesche ra hebreo, nε yá nde y_u mεngu b_u Grecia gue ra griego, nε yá nde y_u mεngu b_u Roma gue ra latín. 21 Nu' u y_u dambäjä b_uya bi 'yεmp'a ra Pilato:

—Hanja gá 'yo't'i gue ma hmuts'ut'abihe. Pε dami hoqui da ma: “Bi mansε: Nugä drá hmuts'ut'abi y_u judío,” da 'yεna, bi 'yεn' u.

22 Pε nu ra Pilato bi dät' u:

—Ya nt'o't'i 'be'a dá o't'ä, dá guet'a, bi 'yεmthoho.

23 Nu'b_u mí cuar b_u ja ra pont'i ra Jesús, nu y_u dofai b_uya bi gäspa yá he, goho munts'i bin ja yá he, n'da ngu n'da y_u dofai n'da n'da munts'i bi gax' u. Pε nu rá pahni rá m 'bexøts'e hin hap_u ma zøte a. 24 Janangue'a bin 'yεmzεhε u:

—Nde'b_u ga øth_u n'da ran taha to'o da bøni din theui rá pahni na.

Nε nu'a bi man' u bin theui a mán t'o't'i b_u ja rá t'ohni Ojä gue njab_u da 'yøt' u, mi εna: “Bi mba ma darqui ma he, n'da a n'da munts'i bi gax' u 'da. Pε nu'a mam 'bexøts'e bi t'øt'a n'da ran taha to'o da gäts'i,” mí εn rá t'ohni. Gue'a bi 'yøt' y_u dofai a.

25 Nuya mí 'bäp_u ja ra pont'i rá mbe ra Jesús nε a rá juhue, nε'a ra María rá bømbe a ra Cleofas, nε'a ra María ra mεngu b_u Magdala a. 26 Nε nu'a ra Jesús 'b_u mín nu a rá mbe, necä gue madí huεgä, bi xi a rá mbe b_uya:

—Ma mbe i, dami 'yεmbi ni ts'unt' u n_u ma xädi guí 'bähmi, bi 'yεmbi.

27 Nε bi 'yεngä ra Jesús b_uya:

—Dami bεni tengu'b_u ni mbe n_u ma mbegä, bi 'yεngui.

Nε 'bex dá sixä b_u ja ma ngu b_uya, nε dá jamansu a.

Bi du ra Jesús

28 Nε nu'b_u mí man a ra Jesús bi bäh p_uya gue bi juah rá 'befi mí mam b_u ja rá T'ohni Ojä gue din ja. Nε bi 'yεm b_uya:

—Dí tuthe, bi 'yεna.

Nε'a bin theui a mán t'o't'i a bi ma. 29 Nε mí hørp_u n'da ra t'axaro i po ra guindät'o x_un ju. Nu' u mí 'bäp_u b_uya bi gärp_u ja ra guindät'o a n'da εna ra fεnjo gue bi zinni, bi fospa rá yä ra xithi b_uya nε bi hyurpa rá nde ra Jesús da zøts'i. 30 Nu'b_u mí zøts'a ra Jesús:

—Ya bi guah ma 'bɛfi, bi 'yɛna.

'Bex bin ye'mahäi rá ya, nɛ bi unɛ rá te bi du bɛya.

Bin sɛnba rá 'bɔts'e ra Jesús

³¹ Nu ma ngɛrpihe hingui ndepe da guathoho bɛ ja yɛ pont'i ɛ yɛ ja'i 'bɛ ya xɛ hyats'i, nguetho gue'a ra pa a ya man'da tɛte nangue ra dɛmpeti. Janangue'a bi t'äp ra mate ra Pilato da mba n'uacpi yá juɛngua gue da du n'dihi ɛ, nɛ da mba ma tongui bɛya.

³² 'Bex bi mba ɛ yɛ dofai, nɛ bi 'uacpa yá juɛngua ɛ yoho mí cuarpɛ ja yá pont'i guepɛ mí 'bäh rá pont'i ra Jesús.

³³ Pɛ nu'bɛ mi zɔm bɛ cuat'a ra Jesús, bi nu gue ya xí du, janangue'a him bi 'uacpa yá juɛngua a.

³⁴ Pɛ nu'a n'da ra dofai bi sɛnba rá 'bi'bɔts'e ra Jesús a ra ts'ɛt'ɛgui. 'Bex bi bɔn ra ji nɛ ra dehe. ³⁵ Nɛ nugä gätho dá nuse 'bɛ'a bi t'ɔrpa ra Jesús. Janangue'a majuaɛni na dí o't'ä ya. Nɛ guehna dí o't'ä na n'dahma da zä gui 'yɛc'yɛihɛ. ³⁶ Nɛ nu 'bɛ'a gätho bin ja, bin thɛui a mán t'o't'i bɛ ja rá sɔcuɛ Ojɛ gue din ja. Nɛ man t'o't'i: “Xínga n'da rá do'yo da mba n'uacpi,” mi ɛn ra t'ohni. ³⁷ Nɛ man'da bi hmam bɛ ja rá T'ohni Ojɛ, bi 'yɛna: “Nu'ɛ di ɛcpi da nu gue gue'a bi mba ma sɛnbi ra ts'ɛt'ɛgui rá 'bɔts'e,” mí man'a ra T'ohni.

Bi t'ä'a ra Jesús

³⁸ Nɛ nubɛya nu ra José ra mɛngu bɛ Arimatea, nu'a n'da rá 'yɛc'yɛi ra Jesús, pɛ

him mi ma gue mí ɛc'yɛi nguetho mí su ma ngɛrpihe, pɛ nuya bi 'yäp ran t'ɛdi ra Pilato di tongba rá ngɔc'yɛi ra Jesús bɛ ja ra pont'i da 'yägui. Nɛ nu'bɛ min t'un ran t'ɛdi ra José, bi mba bɛya nɛ bi tongba rá ngɔc'yɛi ra Jesús. ³⁹ Nɛ bá ɛh ra Nicodemo bɛya, gue gue'a xí zɔm bɛ mí 'bɛh ra Jesús n'da ra xui. Nɛ i tu ra 'yɛthi ɛmme i yɛman'u, mbɛ 'däte ma 'det'a kilo nan hyɛ, ma thɛspi ra mirra a ra áloes. ⁴⁰ Nu'bɛ mi mbantpa rá ngɔc'yɛi ra Jesús ra hoc'bɔt'e xɛn ho, nɛ bi 'yɛrpa ra 'yɛthi guepɛ ním fiɛ ra 'bɔt'e, tengu zai dí øthe dyɛ judíohe 'bɛ dí ähmbe n'da ra du. ⁴¹ Nɛ i ja bɛ n'da ra mba'ye jombɛ ja ra pont'i xí 'dɔm'ma ra Jesús, nɛ nubɛ häi oqui bɛ n'da ra hyɛdo ngue ran 'yägui, mahoqui pɛ njon ní 'yo bɛ n'da ra du. Nɛ jabɛ n'da ra nuɛndät'o bɛ rá goxthi a ra hyɛdo gue ran 'yägui. ⁴² Nɛ nu'a ra pa man'da tɛte thoho nangue ran dɛbaxjua ɛ ma guepɛ da mbadi. Janangue'a bi cu't'a n'dihi bɛ ja ra hyɛdo a rá ngɔc'yɛi ra Jesús, nguetho hinga yatho bɛ.

20

Bi dɛmbɛni a ra Jesús

¹ T'ɛxuditho domingo hin ní nɛc ra häi nu ra María ra mɛngu bɛ Magdala bi zɔm bɛ ja ran 'yägui. Bi nu gue xí mba njɛnni a ra xɛndo mi juax bɛ ja rá goxthi ran 'yägui. ² Bá pengui nɛ bán tihí, bi zɔm bɛ mí 'bɛ'be ra Simón Pedro nɛ bi 'yɛnc'be:

—Bin juc ma Hmuh. Ne hin dí p̄adi hap̄a bi thux ya, bi 'yɛnc'be.

³ Dá mbɛ'be b̄a ja ran 'yägui b̄aya. ⁴ ɛmmɛ dán ti'be, bin ts'ogui ts'ɔ ra Pedro, ne m'bet'o go dá sɔngä b̄a ja ra hyädo. ⁵ Dá c'ä't'ä b̄a mbo dá nu hɔnt'ɔ ȳa 'bø't'e çax b̄a ngue xí 'bant'i. Pɛ him 'bex dá çat'ä mbo. ⁶ Ne nu'b̄a mí zɔm b̄a ra Simón Pedro, 'bex bi uɛntho b̄a mbo, ne'a bi nu çax b̄a ȳa 'bø't'e. ⁷ Ne nu'a n'da ra 'bø't'e xí 'banba rá ȳa ra Jesús n'danni mí çats'i, ma do'mi a. ⁸ Necä dá çat'ä mbo b̄aya, madague'b̄a m'bet'o dá sɔngä b̄a. ⁹ Ne nu'b̄a má nu 'bɛ'a di ja b̄a, dá ɛc'yɛigä gue majuani bi d̄ambɛni a ra Jesús. ¹⁰ Dá peng'be b̄a ma ngu'be b̄aya.

Nu ra Jesús bi nequi b̄a mí 'bä a ra María

¹¹ Pɛ nu'a ra María bi gotho b̄a ja rá goxthi ra hyädo ne i zoni ne di c'ar̄p̄a mbo. ¹² Ne bi nu yoho ȳam 'bɛhni Oj̄a mahɛts'i i he ȳa t'axcahe. I hup̄a n'da b̄a mí ja rá ȳa ra Jesús ne hup̄a man'da b̄a mí ja yú gua. ¹³ Ne bi xi a ra María:

—Grá xisu, hanja gná zoni, bi 'yɛmp'a.

Ne nu ra María bi d̄at'ɔ:

—Nguetho bin juc'a ma Hmu ne hin dí p̄adi hap̄a bi thuts'i, bi 'yɛna.

¹⁴ Ne nu'b̄a mín hanni ra María, bi nu ra Jesús i 'b̄ap̄a. Pɛ him mí p̄adi gue gue'a. ¹⁵ Nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'a:

—Grá xisu, hanja gná zoni, to'o guí honi, bi 'yɛmbi.

Pɛ nu ra María mín b̄ɛni gue gue'a ran 'yoh̄a

di jamansu ra nuandät'o. Janangue'a bi 'yɛmbi:

—Nu'b̄a gue'e gá j̄uga ma Hmu, dami 'yurqui ts'ɔ hap̄a gá pɛgui ne ga tuxä, bi 'yɛmbi.

¹⁶ Ne nu ra Jesús bi ndɔnba rá thuhu:

—María, bi 'yɛmbi.

Nu ra María 'bex bi 'bät'i x̄un ho b̄aya, bi nu ne bi 'yɛna:

—Raboni, nde da ma, "Xänbate i," bi 'yɛmbi.

¹⁷ Ne nu ra Jesús bi 'yɛmbi:

—Pɛ hingui sä 'bexque gui thäcä ya nguetho di 'bɛh mi ts'ɔ ga mba b̄a bí 'b̄ah ma Ta. Janangue'a 'bɛ ní mbahma bá xi ɔ ma cuui ga pengb̄a bí 'b̄ah ma Tagä, ne ah̄a ni Tah̄a a, nu'a ma Oj̄agä a, ne ah̄a ni Oj̄ah̄a a, bi 'yɛmbi.

¹⁸ Nu'a ra María ra m̄engu b̄a Magdala bi mba b̄aya, ne bi xije dȳa xädihe gue bi nu ra Hmu ne bi xije 'bɛ'a bi man'a.

Nu ra Jesús bi nequi b̄a mí 'b̄a yú xädi

¹⁹ Ne nu'b̄a mín de guet'a ra pa domingo, nth̄at'i yú jut'i ra ngu b̄a dām 'b̄ahmbe nguetho dá su ma nḡarpihe, ne nu'b̄a má nuhe, 'bä inde b̄a dí 'b̄ahmbe ra Jesús. Ne bi 'yɛna:

—Daman johyah̄a, bi 'yɛnje.

²⁰ Ne nub̄aya bi 'yurcahe yú 'yɛ guerp̄a xí 'dɔmbi, ne rán z̄a'bøts'e guerp̄a x̄in sanba ra ts'ät'ɛgui. Ne nu'b̄a má nuhe, dá p̄ahmbe majuani ma Hmuhe a, ne ɛmmɛ dán johyahe b̄aya. ²¹ Ne bi ma mahɔn'a ra Jesús:

—Daman johyah_u. Ne tengu tho b_u í 'dac ra 'bɛfi ma Ta dá jap y_u ja'i ua ja ra ximhäi da bađi, nguthogä dí 'da ah_u ra 'bɛfi gui jaf_u y_u ja'i ua ja ra ximhäi da bađi, bi 'yɛnje.

²² Ne nu'b_u mí jua a bi man na, bi huigähe ran dađi n'da ngu n'dagähe b_uya.

—Dami hyamhb_u rá Hogandähi Oja, bi 'yɛnje.

²³ Nu'a to'o di päh y_u mb_ui nangue y_u ts'oqui, i ja nin t'ɛdih_u gui xihmb_u ma punbi a. Pe nu'a hin di päh y_u mb_ui nangue y_u ts'oqui, i ja nin t'ɛdih_u gui xihmb_u him ma punbi a, bi 'yɛnje.

Bi hyaxanjuani a ra Tomás

²⁴ Pe nu ra Tomás gue'a i t'ɛmbi ra Go a, n'da ma mixädihe, njo'o b_u 'b_u mí nequi ra Jesús. ²⁵ M'bejua b_uya dá xihmbe ra Tomás:

—Nugähe dá nuhe ra Hmu.

Pe nu ra Tomás bi 'yɛna:

—Pe nugä dí ɛna him maj_uni a gui xij_u hinda hont'b_u gan nuse hap_u bim fospa y_u clavo y_u 'yɛ, ne ga fospa ma saha hap_u bim fox y_u clavo ne ga fot ma 'yɛ b_u ja rá 'bi'bɔts'e, sä ga ɛc'yɛi 'b_u, bi 'yɛnje.

²⁶ Nu'b_u mí dät'an hyäto pa b_uya däm petihe mahøn'a. Ne'a ra Tomás. Ne nth_u't'i y_u jut'i tengu mam'bet'o, pe xø bi nequi b_u ra Jesús mahøn'a, bim 'bä inde b_u dí 'b_uhmbe.

—Daman johyah_u, bi 'yɛnje mahøn'a.

²⁷ Nu'a ra Jesús b_uya bi xi a ra Tomás:

—Dami fos' ni saha ua bim foscä y_u clavo ne guin nu ma 'yɛ, ne bá 'uať ni 'yɛ gui fo'ts'ua ja ma 'bɔts'e. O gui ɛna him maj_uni pe dami 'yɛc'yɛi, bi 'yɛmbi.

²⁸ Nu ra Tomás bi 'yɛmp'a:

—Ma Hmu i, ma Oja i, bi 'yɛna.

²⁹ Nu'a ra Jesús bi 'yɛmp'a:

—Tomás, gui ɛc'yɛi ya nguetho ya gá nugui. Pe nu' _u to da 'yɛc'yɛigui 'b_u nte ní nu, man'da di jap Oja _u, bi 'yɛmbi.

'Bepu án t'o't' na ra søcuq

³⁰ Pe nu' _u y_u hyonya nt'øt'e dá nuhe bi 'yøt' ra Jesús, hinga gätho dá o't'ä ua ja ra søcuq. ³¹ Pe hont'_u 'da dá o't'ä dí ja ah_u gui 'yɛc'yɛih_u gue maj_uni ra Cristo a ra Jesús rá Ts'ant'_u Oja a. Ne nu'b_u gue'a gui 'yɛc'yɛih_u din 'da ah_u ra 'da'yote mazäi.

21

Bi nequi ra Jesús b_u ndenthe

¹ M'bejua b_uya dá nuhe ra Jesús mahøn'a, bi jaje dá pađmbe man'da x_un ho b_u ja ra dađehe Tiberias, n'dat'a ra dađehe Galilea. Ne ga xi ah_u gätho bin ja. ² Mín 'yohe ra Simón Pedro ne ra Tomás i t'ɛmbi ra Go, ne ra Natanael ra m_ungu b_u Caná ra xequi Galilea, ne man 'yohugä y_u ts'ant'_u gä'be ra Zebedeo, ne mí yoho ma mixädihe. ³ Ne nub_uya bi 'yɛnje ra Simón Pedro:

—Nugä ga mba na 'bahuq, bi 'yɛnje.

—Ga mbähä 'b_u, dá ɛmfe.

Dá mbähmbe bəya 'bex dá huhe n'da ma mbosahe. Pɛ gátho ra xui nte dá thɛhe yu huə. ⁴ Nɛ nu'bu mí hyax bəya mí 'bäpə ndenthe a ra Jesús. Pɛ nugähe him 'bexque dá pəhmbe gue gue'a. ⁵ Bi 'yɛnje ra Jesús:

—Gyɛ ts'ant'uhɛ, ha nte gá thɛhɛ yu huə.

—Hin'na, dá ɛmfe.

⁶ Nu ra Jesús bi 'yɛnje bəya:

—Pɛ dami 'yɛnt ni xit'əhɛ bu ja rán 'yɛi ra mbosa, nɛ 'bex gui thɛhɛ bəya.

Dá øthe a bi xije ra Jesús, nɛ ɛmmɛ xɛn ngu dá thɛhe yu huə, him mí sä ga jɛxhe ra xit'ə. ⁷ Nɛ nugä gue madi huɛgä ra Jesús, dá ɛmp'a ra Pedro:

—Guehnɛ ma Hmuhɛ nɛ.

Nu'bu mí 'yøh ra Simón Pedro gue gue'a ra Hmu a, 'bex bi hye rá he nguetho xí mbøgue. Nɛ bin säcpɛ ja ra mbosa gue bi zøn'a n'dihi bu i 'bäh ra Jesús. ⁸ Pɛ nuje dá cohmbɛ bu ja ra mbosa, zɛn jante dá sømhbe bu ndenthe nguetho dí jɛt'ähe ra xit'ə nɛ yupɛ yu huə. Nɛ hinga yatho ndenthe, mbɛ n'da ciento metro. ⁹ Nɛ nu'bu mí zøm bu ndenthe ra mbosa mí huhe, dá nuhe n'da ra sibi i zø bu, nɛ n'da ra huə i oxpɛ ja yu despi, nɛ mí oxpɛ ra hmɛ. ¹⁰ Nɛ nu ra Jesús bi 'yɛnje:

—Bá cɛ 'da ni huəhɛ xcá thɛhɛ.

¹¹ Nu ra Simón Pedro bəya, bi mba bá jɛt'a ra xit'ə bu ja ra häi i yuh yu huə, n'da ciento nɛ yote ma 'dɛ'ma hyu yu huə xɛn ndoho. Pɛ hin hapɛ bi

xɛt'a ra xit'ə. ¹² Nu ra Jesús bi xije:

—Ba ɛhmbe dan sihmɛhɛ, bi 'yɛnje.

Pɛ xinga n'daje xcá änhde to'o a, nguetho dá pəhmbe gue gue'a ma Hmuhe. ¹³ Nɛ bi mba bu zø ra sibi a ra Jesús bi hyəc ra hmɛ, nɛ bi 'daje, nɛ ra huə.

¹⁴ Nɛ ná hyundɪ dá nuhe ra Jesús bəya gue bin 'yuse, gue'bu go mí dambɛni bu ja rán 'yägui.

I yqui ra Jesús a ra Simón Pedro

¹⁵ Nu'bu mán niyəhe, nu ra Jesús bi 'yɛmp'a ra Simón Pedro:

—Simón rá ts'ant'ɛ i ra Jonás, ha man'da guí numanhogui xinda guehya 'da.

Nu ra Pedro bi 'yɛmp'a:

—Həha ma Hmu i, guí pədi gue dí numanho i.

Nu ra Jesús bi 'yɛmb bəya:

—Dami 'uɪn ɛ ma t'ɛdɛ'yo, nangue mam hmangä guí xänba yu jə'i i ɛc'yɛigui.

¹⁶ Ná yondɪ xø bi 'yɛmp'a:

—Simón rá ts'ant'ɛ i ra Jonás, ha majuəni guí numanhogui.

—Həha ma Hmu i, guí pədi gue dí numanho i, bi 'yɛmbi.

Nɛ nu ra Jesús bi 'yɛmp'a:

—Dami fäh ma dɛ'yo 'bɛ.

¹⁷ Nɛ ná hyundɪ bəya bi 'yɛmbi:

—Simón rá ts'ant'ɛ i ra Jonás, ha guí numanhogui, bi 'yɛmbi.

Nɛ bi du rá mbɛi ra Pedro, nguetho ya ná hyundɪ bi 'yän 'bɛ i numanho. Nɛ bi dətɪ:

—Ma Hmu i, gätho guí pãdi, guí pãdi dí numanho i.

Nε nu ra Jesús bi 'yεmbi mahøn'a:

—Dami 'uɿn'u ma zɯ dε'yo dadí huεcä. ¹⁸ Nu'bɯ gmín ts'ant'u zai gán 'yose hønɯ go hapɯ guín nde gui mba, nε guí tuzεε rá ngut'i ni foho. Pε nu'bɯ gán ðac'yεi gui ɿng ni 'yε nε n'dan'yo da tut'i i, nε da zix'i i hapɯ hin guín nde gui mba, bi 'yεmbi.

¹⁹ Guehna bi man ra Jesús, gue da bah ra Pedro 'be'a nín ðate da nu a, nε gue'a dí 'yudi xɯn hotho Ojã a. Nε nu ra Jesús bi 'yεmp'a ra Pedro mahøn'a:

—Dami tεngui gui thoc'a ma 'befigä, bi 'yεmbi.

Bi t'än'na ra Jesús nanguε a ra Xuua

²⁰ Nε nu'bɯ mí dɯ'mi bi ðεn bɯya bi nyεgui, bi nugä gue nεqui dí tet'i, guecä madí huεgä ra Jesús, ngue 'darpɯ xtá hu'be bɯ ja ra mεxa 'bɯ mán sihmεhe gue'bɯ má änni to'o di dä a. ²¹ Nε nu'a ra Pedro 'bɯ mín nugui dí tet'i, bi 'yän'na ra Jesús:

—Ma Hmu i, 'be'a nín ðate xin da nu na ra Xuua, bi 'yεmbi.

²² Nu ra Jesús bi ðati:

—Nu'bɯ ma pähä di 'bɯtho ua gue'bɯ go dá sɔcä mahøn'a, hin ni 'befi gui 'yängui. Pε nu'a ni 'befi gui tεngui gui thoc'a ma 'befi, bi t'εmbi.

²³ Pε jananguε'a mi manse yɯ 'yεc'yεi gue njam'bɯ ga tugä. Pε hinga ngubɯ bi man ra Jesús, pε bi 'yεna: “Nu'bɯ ma pähä di 'bɯtho ua gue'bɯ

go dá sɔcä mahøn'a, hin ni 'befi gui 'yängui,” xí 'yεmp'a.

²⁴ Guecä rá xädigä gue bi man ra Jesús, nε guecä xin dí o't' na ra sɔcuã 'be'a dá nu gue majuani bin ja. Nε dí pãhmbe majuani na dí o't'ä ya. ²⁵ Nε xɯn ngu mi'da yɯn t'ɔt'e bi 'yɔt'a ra Jesús. Pε nu'bɯ gätho xcá o't'ä, hinga xɔt'a gätho xtín ja ua ja ra ximhäi 'bɯ. Nε høn't'a dí xi ahɯ ya.

HECHOS Yún t'òt'e yú 'bäihü ra Jesucristo

Bi man ra Jesús ba êh rá Hogandähi Ojä

¹ Nu'i Teófilo, rá mbädi ra søcuä dá o't'a'i mäm'bet'o, dá xi'i gätho bi 'yòt' ra Jesús nu'bü mi dümp' rá 'bëfi. Nè dá xi'a'i gätho ngue bi ma 'bü mín xänbäte. ² Nè dá xi'a'i gätho bi 'yòt'a ra Jesús asta gue'bü mi mba mahëts'i. Nè nu'bü mi 'bücua ja ra häi, nu rá Hogandähi Ojä bi xih ra Jesús 'bë'a da xih yú 'bäihü gue da 'yòt'e. Nu'ü yú 'bäihü, gue'ü yün 'yohü bi huanh ra Jesús ngue man yú xädi ü. ³ Nu ra Jesús bi nu ran ünbi nè bi du. Nè gätho nyote pa 'bü mí ndants'i mahøn'a, bin 'yuse bü 'bäh yú 'bäihü, ja'bü bi hnu, ja'bü hin'na. Nè bi 'yuti xün ngu yün t'òt'e guerpü bi nde da fädi gue i 'büi. Nè bi xi'ü nangue rá 'bëfi i òt' Ojä ua ja ra ximhäi, nè 'bëpü dí manda Ojä ü gätho dim 'büi.

⁴ Nu'bü mím 'bähmbü yú 'bäihü mahøn'a a ra Jesús, nè bin sihmehü, bi xi'ü da dümp'ü Jerusalén 'bë'a bi ma majuäni rá Ta gue ba êhe. Nè ên'a ra Jesús:

—Ya xcá 'yòhmbü dá mangä mam'bet'o ngue ba pënh Ojä rá Hogandähi. ⁵ Nu'a ra Xuua bi 'yòt'ahü ran xixyä nangue ra dehe thoho, pë mi ts'ütho ya ga 'da ahü rá Hogandähi Ojä, bi 'yë'n'a ra Jesús.

Bi ndex mahëts'i ra Jesús

⁶ Nu'bü mim pëti ü, bi 'yänni: —Ma Hmu ahe, hague guehya yü pa jabüya gui 'yòt'e din ja ma ts'ëdi zehëhü mahøn'a, dyü israelhü.

⁷ Bi dä'a ra Jesús:

—Hingui sä gui pähmbü nda'a ní pa xün zän ma Tahü da 'yòt'a 'bë'a gätho da 'yòzëhe. Hin ni 'bëfihü gui pähmbü. ⁸ Pë nu'bü bá êh rá Hogandähi Ojä, nè gam 'bähmbü, din ja ni ts'ëdihü. Nè nu'bü bin ja, gui xihmbü yü jä'i ua ra dähnini Jerusalén nanguecä, nè gätho ua ra häi Judea, nerpü ra häi Samaria, nè gätho na ngüni ra ximhäi.

⁹ Nu'bü mi gua'a man ra Jesús bi mba mahëts'i. Nu yú 'bäihü bi nu nu'bü mi ndex mahëts'i. Nè n'da ra güi bi go'mi nè him bi nu yú 'bäihü mahøn'a. ¹⁰ Nè mi 'bäpü, mi ndò'ts' mahëts'i, 'bex mi 'bähmbü yoho yäm 'behni Ojä mahëts'i, i he yü t'axca pahni.

¹¹ Nè bi 'yëmbi:

—Nu'ahü gyü mëngühü Galilea, hanja gni 'bähmbü ua ya nè gni ndòs'hü mahëts'i. Nu ra Jesús bi ndex ua gui 'bähmbü, nè tengutho bü á ndets'e, ngutho 'bü bá çah mahøn'a, nè guet'a ra Jesús a.

Bi thahn'na ra Matías rámpöniui ra Judas

¹² Nu yú 'bäihü ra Jesús bi nerpü ja ra nyuni Olivos büya, bi mba bü ra hnini Jerusalén, nè hinga yatho, ndëhnini. ¹³ Nè nu'bü mi yärpü ja ra hnini bi nderpü n'da ra cuarto magäts'i guerpü i 'büü. Gue'ü i 'büpü ü, ra

Pedro, ne ra Xuua, ne ra Jacobo, ne ra Andrés, ne ra Felipe, ne ra Tomás, ne ra Bartolomé, ne ra Mateo, ne ra Jacobo rá ts'unt'u ra Alfeo, ne ra Simón gue t'ɛmbi ra Zelote, ne ra Judas rán 'yohu ra Jacobo. ¹⁴ Gätho ya 'darpu bim peti ne zaï min yaḥu Oja. Ne bi zøpu 'da yu xisu ne ra María rá mbe ra Jesús, ne'u yún 'yohu ra Jesús.

¹⁵ 'Darpu madím peti u n'da ciento ne 'däte njá'i. Ne nu'u yu pa'u bi ndants'a ra Pedro ne bi 'yɛna:

¹⁶ —Ma cu ah u nangué ra Cristo, nu rá Hogandáhi Oja maya'bu bi jap'a ra David da 'yo't' ra søcuq, ne bi ma 'be'a da 'yøt' ra Judas, nguetho mí pɔ Oja 'be'a da 'yøt'a. Gue'a ra Judas ngue bi dá'a ra Jesús nu'bu mi fent'i. Ne gue'a bin ja nguetho gätho 'be'a mán t'o't'i bu rá m hman Oja din ja. ¹⁷ 'Dat'a ra 'befi dá øthe ra Judas nguetho ra Jesús bi huahn'na ra Judas tengu bu á huançáhe. ¹⁸ Ne bi thán'a n'da ra häi nangué'a í mbá'a ra Jesús. Nu'bu mi zohäi ra Judas, bi nyepu häi, ne bi føh rá foho, ne bi bøni gätho yú xɛfo. ¹⁹ Gätho yu jã'i mi 'bupu Jerusalén bi 'yøde 'be'a bin ja. Jananjabu bi mba ma huti ra häi ngue yú nde'u, Acéldama, gue nde da ma bim fäm bu ra ji. ²⁰ Nguetho nt'o't'i bu ja rá søcuq ra Salmos:

Din häitho ra häi
ne njon dim 'bupu,
ne nt'o't'i ngue n'dan'yo da
hyañ rá 'befi mi ja xtá 'yøt'a.

²¹ Janangué'a jatho ga huahndu a dam pɛhmbe. Jatho ga huahndu n'da rá m poniui ra Judas, gue'a n'da madí hyenje gätho yu pa mí 'buhmbe ra Hmu, ra Jesús. ²² Ne ga huahndu n'da bi nu 'bu mi xixyaba ra Jesús a ra Xuua, ne madí hyenje gätho yu pa dám 'buhmbe ra Jesús, gue'bu go mí mba mahɛts'i, bi nu, nguetho n'dat'a ga mamhbe ngue bi ndants' mahøn'a ra Jesús 'bu mi du, bi 'yɛn'a ra Pedro.

²³ Ne nubuya bi ndønba yú thuhu to'o da thahni, gue yoho yun 'yohu bi hndøni. Nu'a n'da ra José Barsabás ne í Justo, ne nu'a man'da ra Matías. ²⁴ Ne nu'u yu jã'i bin yaḥu ra Hmu buya, ne bi 'yɛna:

—Ma Hmu ahe, guí pɔrpa yú mbui gätho, dami 'yurcahe ya yoho nda'a xcá huahni. ²⁵ Nu'a ga comhbe ra 'befi ngue ma 'bäigähe ra Jesu-cristo, ngue'a xtá 'yøt'a ra Judas. Nguetho xí 'uepu ja rá 'befi nangué rá ts'oqui, bi mba da nu'a rán säui da nu, bi 'yɛm 'bu min yaḥu Oja.

²⁶ Nu yu 'yɛc'yɛi buya bi 'yøt'e tengu'bu n'da ran taha, ngue nde da bɔ'u nda'a bi nde Oja. Bi bøni gue gue'a ra Matías. Ne nu yu 'yɛc'yɛi buya bi huanh ra Matías, ne bi gomhbu yú 'befi u 'de'ma'da yú 'bäih u ra Cristo.

2

Bi zøh rá Hogandáhi Oja

¹ Pɛ guex̄ta'a di thoqui dim peti gātho y_u 'yɛc'yɛi, din ja'a mí tɔ'mi, gue bá pɛnh Ojā a rá Hogandāhi, nɛ bin thɛui n'da ra dāmpeti mí sänba Ojā u y_u israel, t'ɛmbi Pentecostés. ² 'Dahmantho bi zɔp_u di hj, tengu'b_u n'da ra ndønthi gue bí 'yɛh mahɛts'i a. Nɛ nu'a ní hj b_u, bi yus'p_u ja ra ngu guerp_u mi hu'ɛ. ³ Bi nɛqui tengu y_u t'usibi nɛ 'da'i ts'ɛ bi zox yá yā y_u jā'i n'da ngu n'da u mi 'b_up_u. ⁴ Ngue n'da ngu n'da mi 'b_up_u, gātho bin t'un rá Hogandāhi Ojā, nɛ bi hət̄ ra ts'ɛdi x_un ho u. Nɛ bi mb_udi 'dahma 'dan'yo b_u án yā'ɛ n'da ngu n'da'ɛ nangue rá ts'ɛdi rá Hogandāhi Ojā in 'yoh_u.

⁵ Nɛ nu'ɛ y_u pa'ɛ bi zɔm b_u Jerusalén u y_u judío, da 'yɔt'a ra dāmpeti mí xi Ojā maya'b_u, ngue bá nɛxp_u gātho y_u häi ua ja ra ximhäi. ⁶ Nɛ nu'b_u mi 'yɔ'a di hj u y_u jā'i, bim peti b_u, nɛ n'da ngu n'da u bi zɔ'ɛ y_u 'yɛc'yɛi nangue yá ndese, nɛ him bi zā bi bɛni ha bin ja. ⁷ Nɛ bi hyonya thoho nɛ him bi bādi 'bɛ'a nam bøni, nɛ bin 'yɛmb zɛhɛ u:

—Hague án zā bin ja b_u, bin 'yɛmp'ɛ. Ha hinga gue'ɛ y_u mɛngu b_u Galilea gātho i yā ua ya. ⁸ Hanja sä i siju ma ndesɛh_u n'da ngu n'daj_u. ⁹ Nɛ nuju n'da'a n'danni bá nɛxh_u, nɛ 'daj_u, 'b_ui 'da bá nɛxp_u Partia, nɛp_u Media, nɛp_u Elam, nɛp_u Mesopotamia, nɛp_u Judea, nɛp_u Capadocia, nɛp_u Ponto, nɛp_u ra häi Asia. ¹⁰ Nɛp_u Frigia, nɛp_u Panfilia,

nɛp_u ra häi Egipto, nɛp_u ra häi Africa jom b_u Cirene. Nɛ nu'ɛ mi'da y_u romanos u, madague'b_u gātho y_u judío u, nɛ nu mi'da u gue ɛc'yɛi tengugah_u dy_u judío_h, nɛ 'b_uh mi'da bá nɛxp_u Creta, nɛp_u Arabia. ¹¹ Nɛ dí øhmb_u i mam ma ndeh_u nangue yán t'øt'e gue i øt' rá ts'ɛdi Ojā, bin 'yɛmp'ɛ.

¹² Nɛ gātho madi hyonya thoho, nɛ hingui pādi 'bɛ'a da bɛni. Nɛ n'da ngu n'da bi mānsɛ u:

—'Bɛ'a ní mba na in ja ya.

¹³ Pɛ nu'ɛ mi'da bi ma:

—[ti u.

Bi zoh y_u jā'i ra Pedro

¹⁴ Nɛ nu ra Pedro b_uya 'darp_u mí 'bāhmb_u u mi 'dɛ'ma'da yá 'bāih_u ra Cristo, nɛ nts'ɛdi bin yā, bi 'yɛna:

—N'yoh_u ah_u dy_u judío_h nɛ gātho ah_u guí 'b_uhmb_u ua Jerusalén, dami 'yøhmb_u x_un ho 'bɛ'a ga xi ah_u ya.

¹⁵ Nuje hin dí itihe tengu guím bɛmh_u, nguetho ja guto ya.

¹⁶ Pɛ nuna guehna gue bin ja ya, gue'a bi man ra Joel rá pøngahyā Ojā, bi 'yɛna:

¹⁷ Din ja b_u n'da ra pa ba ɛhɛ, ɛn Ojā,

gue ga pɛn'nah_u ma Hogandāhi gātho nangu y_u jā'i 'b_ucua ja ra ximhäi.

Nɛ nu'ɛ ni ts'ant'ah_u nɛ ni t'ixuh_u dim pøngahyā.

Nɛ ni ts'ant'ah_u da nu'ɛ y_un t'uti tengu y_u t'i

nɛ ni dāc'yɛih_u da 'uɪ y_u t'i.

¹⁸ Nu'b_u bin ja, nu'ɛ ma 'yɛhɛ, y_un 'yoh_u nɛ y_u xisu, ga

pɛnpä ma Hogandähi
 18 nɛ dim pɔngahyã nanguecä.

19 Nɛ ga uh yɥ hmɛpya bɥ
 magats'i,

nɛpɥ ja ra häi, yɥ hmɛpya ra ji,
 nɛ ra sibi nɛ ra 'bifi.

20 Nɛ nu'a ra hyadi ya hin din
 ja rán nɛqui,

nɛ ra zãna xtan theni tengu ra
 ji.

M'bet'o nja bɥ din ja, m'bejua
 da zɔn ra pa dua ɛh ra
 Hmu mahɛts'i,

nɛ nu'a ra pa a, nuixte thoho
 nɛ nts'utho 'be'a din ja.

21 Nɛ nu'a ra pa dua ɛhe,
 din ja gue hont'a to'o xí
 mba't'a ra Hmu da yãn
 Ojã a.

Ngubɥ bi 'yo't'a ra Joel 'bɥ
 maya'bɥ, bi 'yɛn'a ra Pedro.

22 Nu ra Pedro xɔ bi 'yɛmp'ɥ
 mahɔn'a:

—N'yohɥ ahɥ dyɥ israelhɥ,
 dami 'yɔhmbɥ ma nde. Dí m
 mangã nangue ra Jesús ra
 mɛngu Nazaret. Ojã bi japi
 ngue bi 'yɔt' yãn t'ɔt'e nuixte
 nangue rá ts'edi Ojã, nɛ yɥ
 hyonya nt'ɔt'e, nɛ yɥ hmɛpya,
 guerpɥ da zã gui pãhmbɥ ngue
 Ojã bi ze'a. 23 Nɛ maya'bɥ Ojã
 mí pãdi 'be'a gá 'yɔrpahɥ rá
 Ts'unt'ɥ. Nɛ Ojã mí sãnni gue
 gá cuathɥ bɥ ja n'da ra pont'i
 nangue yá 'yɛ yɥ tonto, nɛ gá
 hyohɥ. 24 Pɛ nu'a Ojã bi xox
 'bɥ mí du, nɛ bi hyãcua ran
 dãte, nguetho hin'yɥ rá ts'edi
 ran dãte xtán zã xtán zãm'ma
 ra Jesús. 25 Nguetho bi man ra
 David gue 'be'a da nu ra Jesús,
 'bɥ mí 'yɛna:

Nugã thocua thoho dí nugã
 Ojã bɥ ja ma hmi.

Nɛ di 'dac ra ts'edi, janangue'a
 njon da zã di 'uegagui.

26 Janangue'a i hu ma mbɥi,
 nɛ dadín johya 'bɥ dí m
 mangã nangue'a.

Nɛ nu'bɥ din sɥnya ma jã'i bɥ
 ja ran 'yãgui, dí tɔp'ma
 ran ho da t'ɔrcagui.

27 Nguetho hin gui hyɛgã ma
 te da gopɥ guerpɥ o'ɥ
 xɥn du,

Nɛ hin gui japi da 'ya ma
 ngɔc'yɛi, guecã, ni
 Hoga t'uhnigui.

28 Nɛ gá 'yurqui 'berɥ dãm
 'bɥhmi mazaï mahɔn'a,

nɛ nu'i gui jaqui ngue din
 ja ran johya ma mbɥi
 nu'bɥ dá nut'a ni hmi,

bi 'yɛn ra Pedro tengu bi man
 ra David.

29 Nɛ xɔ bi 'yɛn'a ra Pedro:

—N'yohɥ ahɥ, da zã ga
 xi ahɥ majuãni nangue ma
 ngãrpa mbombɔtahɥ ra
 David mí 'bɥi maya'bɥ, him
 bi manse nanguesɛ 'be'a da
 t'ɔrpe, nguetho bi du, nɛ
 guexta'a i o bɥ rán 'yãgui
 i ja ua dí 'bɥhmbɥ. 30 Pɛ
 nu ra David bim pɔngahyã
 'bɥ mí man na, nɛ mí pãdi
 majuãni 'be'a bi xi'a Ojã, gue
 n'da rãm bom'betɔ ra David
 din ts'ɥt'abi nangue yɥ israel
 tengu ra David, nɛ guehna
 ra Cristo na. 31 Nɛ mí pãh ra
 David 'be'a din ja, janangue'a
 bi ma nangue da ndants'
 mahɔn'a ra Cristo, nɛ hin da
 ts'opɥ nidu rá te, nɛ xín da 'ya
 rá ngɔc'yɛi a. 32 Nguetho ra
 Jesús, Ojã bi xox 'bɥ mí du, nɛ
 nu'a dí pãhmbɛ majuãni gãtho
 gahe, nɛ dí mamhbe nguetho
 dá nuhe 'be'a bi t'ɔrpe. 33 Ojã

bi xots'i ne bi zixpɛ ja rá ts'edi, ne bi un'na rá Hogandəhi tengu xí man Oja, janangue'a bi 'dacəhe bɛya. Gue'a rá Hogandəhi i ɔt'e 'be'a gətho guín nuhɛ ya, ne guí ɔhmbɛ ya. ³⁴ Nguetho ra David him bi ndex mahɛts'i, pɛ gue'a im mansɛ a:

Nu'a ra Hmu bi xi'a ma Hmu: "Dami hyucua ja ma ts'edi,

³⁵ asta gue'bɛ ga təhui man sɛiui,"

bi 'yɛn'a ra David, bi 'yɛn'a ra Pedro.

³⁶ Ne xɔ bi 'yɛna:

—Gətho ahɛ ma mi israel ahɛ, guí pəhmbɛ ya majuaɲi bi jap Oja dim hmu a gá cuathɛ bɛ ja ra pont'i, ne guehna ra Jesús, ne guí pəhmbɛ gue bi huan Oja a, bi 'yɛn'a ra Pedro.

³⁷ Nu'bɛ mi 'yɔh yɛ ja'i 'be'a bi man'a ra Pedro, ɛmme bi du yú mbɛi, 'bɛ mí 'yɔde gue rá Ts'ant'ɛ Oja a xí hyo. Ne bi t'än'na ra Pedro ne yún 'yohɛ:

—Man 'yohɛ ahɛ, 'be'a da zä ga ɔthe ya, ɛn'ɛ.

³⁸ Nu ra Pedro bi dəti:

—Gui pəh nin 'yomfɛnihɛ nangue ran ts'o, ne gan xixyəhɛ n'da ngu n'da ahɛ nangue rá thuhu ra Jesu-cristo. Ne din ja ra punbi ni ts'oquihɛ, ne di 'da ahɛ rá Hogandəhi Oja. ³⁹ Nguetho bi man Oja di 'da ahɛ ran t'unni gue'a rá Hogandəhi Oja, ne ni t'əhnihɛ din t'unni, ne gətho ɛ hɔnbɛ go hapɛ i 'bɛi din t'unni, gue hɔnt'a go to'o da zohn'na Oja ra Hmu, bi 'yɛn'a ra Pedro.

⁴⁰ Ne nu ra Pedro man'da xɛn ngu bi xifi ne bi hɛcui, ne bi 'yɛmbi:

—Damin yəmhɛɛ nangue'a ran ɛnbi da nu'ɛ yɛ ts'om'bäi i 'bɛcua ya, bi 'yɛn'a ra Pedro.

⁴¹ Ne gətho to'o bi 'yɔmanho a bi man ra Pedro bi mba ma xixyəbi. Nu ra pa gue bi man ra Pedro, mbɛ hyu mahuəhi yɛ ja'i bi 'yɛc'yɛi. ⁴² Ne nu'ɛ bi thocta'a bi xänba yú 'bäihɛ ra Cristo ɛ, ne bi hyu yú mbɛi nguetho 'da'angu im bɛni. Ne thocua thoho bim pɛti gue din yəhɛ Oja, ne da zi ra xɛcahme, ngue bi bɛn rán dəte ra Hmu.

Yəm 'bɛi ɛ mbɛdi bi 'yɛc'yɛi

⁴³ Gətho yɛ ja'i bi numansu Oja ne ɛmme bi hyonya thoho 'be'a bin ja nangue yɛn t'ɔt'e nuixte ne yɛ hmɛpya bi 'yɔt' yú 'bäihɛ ra Cristo. ⁴⁴ Ne gətho gue bi 'yɛc'yɛi n'dat'a in numanho n'da ngu n'da, ne nu'a 'be'a mí pɛ'ts'i n'da ngu n'da, 'da nan gomthoho. ⁴⁵ Ne nu'bɛ n'da mí honi 'be'a madí 'bɛdi, nu'a man'da bɛya bi mbä 'be'a mí pɛ'ts'i, bi un'na bɛya. ⁴⁶ Ne mpa 'bɛ mpa 'bɛ madím pɛti bɛ ja ra dənija. Ne nu'bɛ xɛn sihme, bin sänbi bi mba bɛ ja yú ngu yú mi'yɛc'yɛihɛ, ne bin johya yú mbɛi, ne 'dat'a im bɛni. ⁴⁷ Ne bi 'yɛspa Oja, ne bi hnumansu ɛ nangue gətho yɛ ja'i. Ne nu Oja bi japi n'dapa ngu n'dapa i cɛrɛpɛ ja rá ts'edi mi'da yɛ ja'i, gue bi zin'ɛ.

3

Bi zä ra dogua

1 N'da ra pa 'b_u hyunde, gue'a ra ora 'b_u nzai mí y_hu Oja y_u ja'i, bi mba b_u ra d_unija ra Pedro ne ra Xuua. 2 Mi 'b_u n'da ran 'yoh_u ra dogua gue'b_u go mim 'b_u. Ne nzai bi thuxp_u ja rá goxthi ra d_unija. Nu ra goxthi t'ɛmbi mahotho. Nu ran 'yoh_u da 'y_äp y_un t'unni y_u ja'i i thop_u mbo. 3 Nuna, nu'b_u min nu ra Pedro ne'a ra Xuua ní mba b_u ja ra d_unija, bi 'y_äp ran t'unni. 4 Nu ra Pedro n'youi ra Xuua, nu'b_u min nu i hup_u, bi 'yɛmbi:

—Hyandg'a'be.

5 Nu ra dogua bi hyant'ɛ, mi t'ɔ'mi da hy_uni 'be'a di un'd_u. 6 Pɛ nu ra Pedro bi 'yɛmbi:

—Xíng ra t'axi xíng ra c'axt'i dí h_ugä, pɛ nu'a i jagui dadí 'da'a'i. Nangue rá ts'edi ra Jesucristo m_ungu b_u Nazaret, damí ndants'i ne gan 'yo, bi 'yɛmbi.

7 Nu ra Pedro bi b_untpa rán 'y_{ei}, bi xots'i. 'Bex bin h_uts'edi rá gua, ne rá hyudi xíngua. 8 Ne n'da sägui thoho bi 'y_øt' 'b_u mi ndants'i ne bin 'yo. Ne'a bi y_uth_u b_u ja ra d_unija, sägui ne 'yo, ne ɛspa Oja. 9 Gätho y_u ja'i bi nu ran 'yoh_u ngue bin 'yo ne bi 'yɛspa Oja. 10 Ne mi p_udi gue nu'a mi hup_u ja ra goxthi mahotho b_u ja ra d_unija mi äh ra mb_ueti. Ne gätho bi hyonya thoho 'be'a bin ja ran 'yoh_u.

Nu ra Pedro im mam b_u ja ra ngun'yu t'ɛmbi Salomón

11 Nu'a mi dogua hingui nde da hye'a ra Pedro ne ra Xuua, ne bá ɛp_u x_un ngu y_u

ja'i guep_u ja ra ngun'yu mi 'b_u, t'ɛmbi Salomón, ne madí hyonya tho'ɛ. 12 Nu'b_u mí hyant'ɛ y_u ja'i a ra Pedro, bi 'yɛmbi:

—N'yoh_u ah_u dy_u israelh_u, hanja gadí hyonya thoh_u nanguehna ra dogua, ne hanja gní hyandga'be. Ha guí ɛmh_u gue ma ts'edis'be ne man hose'be gue xtá jap'be bin 'yo na. 13 Hin'na maha, pɛ ga xi ah_u hague bin ja. N'dat'a Oja gue mí ɛspa mam bomb_utah_u ra Abraham ne ra Isaac ne ra Jacob, bi zixp_u mahɛts'i a rá Ts'unt'ɛ, ne bi un rá ts'edi. N'dat'a ra Jesús gue gá d_uh_u b_u ja rá hmi ra Pilato ne gá c_umh_u b_u. Nu ra Pilato mim ma xtá mba nth_ugui. 14 Pɛ nu'eh_u gá c_umh_u n'da x_un ho, ne gue'a rá Thahni Oja a. Ne gá 'y_ähb_u n'da ra hyodu da soc'ah_u. 15 Ne gá mamh_u gue da mba ntho ra Hmu gue di un ra te. Pɛ Oja bi xoxp_u 'b_u x_un du, gue'a dá nuhe ne dadín ju_unhde. 16 Bi zä na ran 'yoh_u nguetho bi 'yɛc'y_{ei} ra Jesús. Ne guehna ran 'yoh_u guín nuh_u ya, ne guí p_uhb_u to'o na.

17 Pɛ nuya, n'yoh_u ah_u, dí p_ucä ngue hin gmí p_uhb_u 'be'a xcá 'y_øth_u 'b_u gmí hyoh_u ra Jesús, ne ximangutho ni ngurpih_u. 18 Pɛ Oja bi japi bin ja 'be'a gätho bi ma maya'b_u, gue bi man y_u p_ungahy_u nangue ran unbi bi nu ra Cristo rá Thahni Oja. 19 Janangue'a nuya, damí p_uh nin 'yomf_unih_u ne guí d_up ni mb_uih_u Oja. Ne nu Oja b_uya

da zä da duc'a ni ts'oquih_u ne di 'da ah_u ran johya ni mb_uih_u. ²⁰ Ne nu Oj_u ba penhua mahøn'a ra Jesús ne gue'a ra Cristo xa ts'änni di j_ucauh_u. ²¹ Nu ra Jesús jatho da gop_u mah_uts'i jague'b_u da zøn ra pa da mba ma hoqui gätho ua ja ra ximhäi, tengubi man Oj_u maya'b_u, nanguue yú nde yú hoga pøngahy_u. ²² Pe bi 'y_uense a ra Moisés: "Nu'a ra Hmu ma Oj_uh_u, da zänna n'da rá_u m'behni ngue gue'a nin 'yoh_uh_u tengugä. Damí 'yøhmb_u 'be'a gätho da man'a. ²³ Ne din ja, hønt'a go to'o má j_u'i hin da 'yømanho a, da mba ma 'ueque nanguue yú t'uhni Oj_u, ne da mba ma 'be_upi rá te," bi 'y_un'a ra Moisés.

²⁴ Ne majua_uni, gätho bi man yú pøngahy_u Oj_u gue'b_u mí man ra Samuel ne gätho mi'da y_u pøngahy_u m'bejua mí 'b_ui, gätho bi ma 'be'a gätho da 'yøt' Oj_u, ne gue'ü dí nuh_u y_u pa jab_uya. ²⁵ Guej_u dy_um bom'betoj_u yú pøngahy_u Oj_u, ne ndej_u Oj_u ga comhb_u rán hogui bi 'yø_upa ma ng_urp_u bøtah_u nu'b_u mi t'emp'a ra Abraham: "Nanguue n'da nim bom'beto dim 'b_uh niya'b_u, dí mba ma j_upi gätho y_u j_u 'i guecua ja ra häi," bi t'emp'a. ²⁶ Jananguue'a nu'b_u mi xoxa Oj_u a rá Ts'unt'ü gue bi du, m'bet'o thoho bá penhua dí 'b_uhmb_u, ngue nde di 'uegah_u n'da ngu n'daj_u nanguue ma ts'oquih_u, bi 'y_un'a ra Pedro.

4

Pa ma juanbi ra Pedro ne ra

Xuua

¹ Nu'b_u mi xänba y_u j_u'i ra Pedro ne ra Xuua, bá _uh_u y_u mbäjä ne'ü y_u hmu b_u ja rá danij_u y_u judío, ne y_u saduceos. ² Nu'ü emme bin cue ü, nguetho bi xänba y_u j_u'i gue bi ndants'a ra Jesús b_u 'b_u'ü xän du. ³ Nu'ü bi bent'a ra Pedro ne ra Xuua, ne bi got'a fädi, jague'b_u mi hyats'i bi juanbi, nguetho xän de 'b_u mi got'i. ⁴ Pe xän ngu ü xí 'yøh ram hma bi ma, bi 'y_uç'y_ui. Mb_u é jua'i cat'a mahu_uhi yän 'yoh_u ngue bi 'y_uç'y_ui.

⁵ Nu'b_u mi hyats'i bim peti b_u Jerusalén y_u ng_urp_u mbäjä ne y_u d_uç'y_ui ne y_u xänbate nij_u. ⁶ Mi 'b_urp_u ra Anás ra dambäjä a, ne ra Caifás, ne ra Xuua, ne ra Alejandro, ne gätho mi'da yú meni ra dambäjä, bim peti ngue di juanba ra Pedro ne ra Xuua. ⁷ Ne bi manda da ts'ispa ra Pedro ne ra Xuua, ne bim 'b_urp_u ja yú hmi ne bi 'yänni:

—'Be'a má ts'edi o gue to'o rán t'edi ngue xcá 'yøt'ui na.

⁸ Nu ra Pedro b_uya n'youi xän ngu rá ts'edi rá Hogand_uhi Oj_u, bi 'y_umbi:

—Gyú ng_urp_uih_u y_u j_u'i ne gy_u d_uç'y_ui_u dy_u j_u'i israelh_u.

⁹ Ha guí ängahe nam pa ya nanguue ran ho bi t'ørpa na ran 'yoh_u, ne hague nja bi zä na ran 'yoh_u ngue mi ü.

¹⁰ Nu'b_u majua_uni guí ängahe, guí 'yøhmb_u ya, ne gätho ma mi'israelh_u, ngue nanguue rá ts'edi ra Jesucristo, gue'a í zä ín 'yo na ran 'yoh_u ya. Gue'a ra Jesús ra mengu b_u Nazaret, gue gá cuath_u b_u ja

ra pont'i, ne nu Oja bi xoxpu 'bu'u xun du. ¹¹ Guehna ra Jesús hin gá nde gá pãhmbu, ngue tengu'bu gyã gãdohu gá samhbu n'da ra do. Pe nuya Oja bi japi ngue tengu'bu n'da ra do man'da mahyonida bu pa nthøe ra nguãdo. ¹² Njo'o man'da da zã di pø'a n'da hinda hont'a ra Jesús. Nguetho him bi zãn Oja man'da ra ts'edi ua ja ra ximhãi gue da zã di pøjã, hinda hont'a ra Jesús, bi 'yẽn'a ra Pedro.

¹³ Ne madi hyonya thoho u yã juãnbate 'bu mí bãdi him bi zu din yãhu ra Pedro ne ra Xuua, gue mí paði him bin xãdi. Pe bi bẽm buya, bin 'yohu ra Jesús ra Pedro ne ra Xuua. ¹⁴ Ne nu'bu min nu ran 'yohu xĩ zã gue mi 'bãhmbu u, hin'yã 'be'a man'da sã da xifi. ¹⁵ Ne bi mbẽhn bu thi u yoho n'da zu ora, ngue nde din 'yãn'du 'be'a da zã da 'yørpe. ¹⁶ Ne bin 'yãn'du:

—'Be'a sã ga øthu nangue yun 'yohu, nguetho majuañi n'da ran t'øt'e nuixte bi 'yøt'u. Ne gãtho 'bucua Jerusalén i paði, hingui sã ga cømhbu. ¹⁷ Pe guehma nde'bu ga sãhmbu n'dahma njon da xifi nangue ra Jesús, gue him man'da di thoc ram hma bu 'bãh yã ja'i, bi 'yẽn'u.

¹⁸ Bi zohn mahøn'a u, bi xih pãya, gue him man'dandĩ da ma, xĩn da xãnba yã ja'i nangue ra Jesús. ¹⁹ Bi dah ra Pedro ne ra Xuua, bi 'yẽmbi:

—'Be'a go guím bẽnsehã ngue i nde Oja ga øt'be, ha gue'a guím mamhbã o gue'a

man Oja a ga øt'be. ²⁰ Nguetho jatho ga mamhbe 'be'a xtã nuhe ne 'be'a xtã øhmbẽ, bi 'yẽn'u.

²¹ Nu'bu man'da mi dãmhyã u, bi hyegui nguetho him mi tĩni 'be'a dí unba u. Nu'u i supi din cue yã ja'i 'bu xtĩ unba ra Pedro ne ra Xuua, nguetho gãtho yã ja'i mí ẽspa Oja nangue'a xĩn ja. ²² Nguetho nu ran 'yohu mi ponga nyote njeya mi pe'ts'i, ngue bi t'ørpa ran t'øt'e nuixte, gue bi zã.

Nu yã 'yẽc'yẽi bi 'yãp Oja hin din su

²³ Nu'bu mi theh ra Pedro ne ra Xuua, bã ẽpu guepu mi 'bãh yã 'yẽc'yẽi. Ne bi xifi gãtho xĩ xĩ u yã mbãja ne yã dãc'yẽi. ²⁴ Nu'u, nu'bu mí 'yøde, bi zo Oja, n'dat'a im bẽni, ne bi 'yẽn'u:

—Ma Oja ahe, gue gra Hmu, gá 'yøt' mahẽts'i necua ja ra hãi ne ra deã ne gãtho u i jabu. ²⁵ Ne nu ní Hogandãhi bi bẽnba mam bombøtahe ra David, ni 'yẽhe, 'bu mí 'yẽna: Hanja nĩn 'yo'ts'u yã ja'i gue hingui tẽn'na Oja,

ne im bẽn'u gue him majuañi. ²⁶ Yũ hmuts'ut'abi yã hãi ya bi du'mi bi zã bi dãmp' ra sui.

Ne yã ts'ut'abi bim peti din sãhmbu ra Hmu Oja ne ra Cristo rá Thahni Oja, bi 'yẽn'a ra David.

²⁷ Nguetho majuañi bim peti ua ja ra hnini ra Herodes, ne ra Poncio Pilato, ne yã ja'i ngue hing yã judío, ne ma mi'israelhe, ne bi zãh ni hoga Ts'ant'u Jesús, gue'a gá huahni. ²⁸ Nu'u bi 'yøt'u

gätho 'be'a xcá sän mam'bet'o gue bin ja. ²⁹ Nuya ma Hmu ahe, damí nu'u gue nde di unje, ne damí 'daje ni ts'edi, ni 'yēhēgāhe, ga huthe ran zambui ga mamhbe nim hma. ³⁰ Ne ga uthe yu ja'i ni ts'edi gue da zā'u yun zāman'u. Ne gui 'yut yun t'ot'e nuixte ne yu hmēpya nangue ni Hoga ts'ant'u ra Jesús, bi 'yēm 'bū min yāhu Oja u.

³¹ Ne nu'bū mí jua'a bin yāhu Oja, nu ra ngu guēpū xīm peti bin huāni, ne gätho u man'da bi huā yú ts'edi nangue rá Hogandāhi Oja. Ne gätho yu 'yēc'yēi bi hyut'an zambui, bi mamp'a rām hman Oja.

Bi gohmi 'be'a gätho mi ja

³² Gätho yu 'yēc'yēi i 'bui tengu n'danjā'i tho, 'dat'a i ot'e, 'dat'a im bēni. Xinga n'da bi ma gue jase yú mbeti, ne gätho 'be'a mi ja mi cohmi. ³³ Ne nu yú 'bāihū ra Cristo, nu'bū mí thoqui bi ma gue bi ndants'a ra Hmu Jesús 'bū mi du, ne bi jap Oja bin ja rá ts'edi yūm hma, ne xun ngu rá mate Oja bin t'un'ndū n'da ngu n'da u. ³⁴ Gätho yu 'yēc'yēi nte madi 'bedi 'be'a gätho mi honi, nguetho xun ngu bi mbä yú häi o gue yú ngu mí ja, ne bi un ra mbeti yú 'bāihū ra Cristo. ³⁵ Ne nu'u bi darpa u to'o di 'be a da hyoni. ³⁶ Ne gue'a bi 'yot'a n'da ra 'yēc'yēi, ra José na, ra mēngu Chipre, rá 'yu ra Leví, pē nu'u yú 'bāihū ra Cristo bi zānba man'da rá thuhu gue dí Bernabé, nde da ma i hurpa rá mbui n'da. ³⁷ Ne

gue'a bi 'yot'e, bi mbä n'da rá huāhi mi ja, ne bá hā ra mbeti, ne bi dä bū 'bāihū yú 'bāihū ra Cristo, ngue di un'dū nte mi ja.

5

Rá ts'oqui ra Ananías ne ra Safira

¹ Pē nu'a man'da ra 'yēc'yēi í Ananías mi 'būpū, ne rá xisu, bi mbä yú häi. Nu'a rá xisu ra Safira a. ² Ne bi gōn'i ts'u ra mbeti ne 'dat'a bi bē mmi rá xisu. Ne bá hāc made ra mbeti, bi gāpū 'bū'u yú 'bāihū ra Cristo. ³ Pē nu ra Pedro bi 'yēmp'a:

—Nu'i grá Ananías, hanja guí cāt' ni mbui ra zīthu, ra Satanás, gue di 'bēp'i'i gui xih ra fehni rá Hogandāhi Oja, ngue gá huāc'i ts'u ra mbeti guí pä ni häi. ⁴ Nu'bū hin xquí pä ni häi, ha hin xquí cohmi gue ni mbeti zehē. Ne nu'i gá pä ni häi, ha hinga gue ni 'bēfizehē xquí 'yot'e nangue ni mbeti. Hanja ngubū guím bēni. Hinga gue'u yun 'yohū gá xih ra fehni, pēgue Oja gá xih ra fehni, bi 'yēn'a ra Pedro.

⁵ Ne nu'bū mí 'yō'a ra Ananías 'be'a bi man'a ra Pedro, 'bex bi du. Ne gätho to'o bi 'yōde nangue'a ēmme bin ja ra mbidi yú mbui u. ⁶ Nu'u yun 'yohū mi 'būpū bi ndants'i, bi mbant'a ra ánima Ananías, bi duts'i, bi 'yāgui.

⁷ Ne nu'bū mi tho'i ts'u nhyu ora, bi zōh ra Safira, rá xisu ra Ananías, ne him mí pādi 'be'a bi thogui. ⁸ Nu ra Pedro bi 'yān'na ra xisu:

—Xiqui hangu guí päui ni häi, tengu man ni ndø, bi 'yɛn'a ra Pedro.

—Haha ngubə rá muui, bi 'yɛntho ra Safira.

⁹ Nu ra Pedro bi 'yɛmp'a buya:

—Hanja 'dat'a gá bɛm̄mi, hanja sä gá cøn rá Hogandahi Oja. Nuya 'bäcua ja ra goxthi ɛ gue bá äc'a ni ndø, nɛ'e da dux'a ya, bi 'yɛmbi.

¹⁰ Nɛ 'bex bi yørpə ja rá gua ra Pedro, nɛ bi du. Bi yut'ɛ yən 'yohə, bi nu, ya xí du, nɛ bi duts'i, nɛ bi 'yäḡui, 'darpə thofo bi 'youi rá ndø.

¹¹ Nɛ ɛm̄mɛ bi mbidi gätho ɛ yə 'yɛc'yɛi, nɛ'ɛ gätho mi'da bi 'yøde bi mbidi.

Xən ngu yən t'øt'e nuixte bi 'yøt'yú 'bäihə ra Cristo

¹² Xən ngu yə hmɛpya, nɛ yən t'øt'e nuixte bi 'yøt' yú 'bäihə ra Cristo bə 'bəh yə jə'i. Nɛ gätho madim peti bə ja ra dənijə guerpə t'ɛmbi rá ngun'yu ra Salomón, nɛ 'dat'a im bɛn'ɛ. ¹³ Nɛ nu'ɛ mi'da ɛ gue hingui ɛc'yɛi, bi zu din uəns'hə yə 'yɛc'yɛi, nɛ bi hnumansu yə 'yɛc'yɛi. ¹⁴ Pɛ man'da man'da xən ngu bi 'yɛc'yɛi ra Hmu, yən 'yohə nɛ yə xisu. ¹⁵ Nɛ nangue bi 'yøt' yən t'øt'e nuixte yú 'bäihə ra Cristo, jananjabə i ts'opə ja 'yu yə hyɛnni guerpə da tho'ɛ, i oxpə ja yú t'ots'i nɛ yú fidi. Nɛ nu'ɛ da thopə rá xudi ra Pedro da yəni. ¹⁶ Nɛ xən ngu bi bøm bə ja yə hnini guerpə hən bə Jerusalén, bi mba bə Jerusalén, bi zix'ɛ yən

zäman'ɛ, nɛ'ɛ min 'yohə yə zj̄thu. Gätho bi zä.

Ra Pedro nɛ ra Xuuabi hnuman'ɛ

¹⁷ Janangue'a yə dambjäjə nɛ gätho min 'yohə, nu'ɛ ɛmbi yə saduceos, ɛm̄mɛ bin ja yən ts'eya yú mbəi ɛ.

¹⁸ Janangue'a bi bent'ɛ yú 'bäihə ra Cristo nɛ bi got'a fädi. ¹⁹ Pɛ nu'a n'da ram 'bɛhni bí 'yɛh mahɛts'i 'bə min xui, bi xocua ra jut'i yə ofädi nɛ bi zixpə thi. Nɛ bi xifi:

²⁰ —Ní mba, damam 'bähmbə bə ja ra dənijə, dami xihmbə yə jə'i gätho nangue ram 'bəi ma'da'yo, bi 'yɛna.

²¹ Nu'ɛ, nu'ɛ mí 'yøh na, bi yarpə ja ra dənijə 'bə mi t'axuditho, nɛ bi xänba yə jə'i.

Nɛ nu'ɛ mí peti yə hmumbjäjə bə ja n'da ra ngu, nɛ'ɛ min 'yohə, nɛ madin zohni yə ngarpi nɛ yú dəc'yɛi yə israel, nɛ sä bi mbɛnpə fädi yə asmayo gue ba si yú 'bäihə ra Cristo. ²² Pɛ nu'ɛ mi zøm bə ja ra fädi yə asmayo, njom bi djm bə ɛ. Bi mbeng mahøn'a bə bí 'bəh yə hmumbjäjə, ²³ nɛ bi 'yɛmbi:

—Dá t̄m'be ra goxthi xø man thə't'i thofo nɛ yə mbädi mi 'bäpə thi ja ra goxthi. Nɛ nu'ɛ ma xoc'be, njo'o to'o dá t̄m'be bə mbo, bi 'yɛn'ɛ.

²⁴ Nɛ nu'ɛ mi 'yø'a rá hmu yə mbädi bə ja ra dənijə, nɛ yə hmumbjäjə, bi hyonya thofo. ɛm̄mɛ bi du yú mbəi: “Harə maha nín sɛ'a øt'ɛ,” din 'yɛmp'ɛ. ²⁵ 'Bex bi zøn'a n'da, bi xifi:

—Nu'a yun 'yohu gá cothu fädi bí 'bäpü ja ra dānijā ya, nē i xānba u yu jā'i, bi t'ēmp'ü.

²⁶ Nē bi mba rá hmu yu mbädi büya, nē in 'yohu yu mbädi. Nē xø bá si yú 'bāihü ra Cristo, nē him bi ünbi, nguetho mí su xtí mba ma bat'ado. ²⁷ Nē nu'bü bá ts'i bü ja ra junta, bi 'yān yun t'ānni a ra hmumbājä. Bi 'yēmp'ü:

²⁸ —Ha hin dá hēc'ahü gue hin gui xānbahü yu jā'i nangue ra Jesús. Pē hin gui øhmbü 'bē'a dá mangähe. Nuya gätho yu jā'i 'bücua Jerusalén i päh ram hma gui mamhbü. Ha gui ēnje go ma ts'oquihe bi du ra Jesús.

²⁹ Nu'a ra Pedro nē'ü mi'da yun 'yohu bi dāti:

—Jatho ga øthe 'bē'a i xije Ojä xinda gue i xije yu jā'i. ³⁰ Nu Ojä gue bi dānde ma ngurpa bōtahü, bi xox'a ra Jesús, nu'a gue'a gá hyohü 'bü gmí cuathü bü ja ra za. ³¹ Pē Ojä bi zixpü bi gonhui rá ts'edi, ngue dim hmu nē dim pørpate. Nē da japi di päh yú mbüi yu jā'i israel nē di punba yú ts'oqui.

³² Nē nugähe dí mamhbe majuāni nanguehna. Nē'a rá Hogandāhi Ojä im ma majuāni nanguehna. Nē nu Ojä bi un rá Hogandāhi to'o gätho bi 'yēc'yēi, gue da bāse gue majuāni a, bi 'yēn'a ra Pedro.

³³ Nē nu'bü mí 'yø'ü hupü, ē mmē bi dē ra cue, nē min nde xtá hyo ü. ³⁴ Pē bi ndants'a n'da ran 'yohu mi hupü ja ra junta, nuna n'da ra fariseo rá thuhu ra Gamaliel. Gue'a

n'da ra xānbate yun t'ēdi yu judío. Nē gätho yu jā'i in nūmansu a. Nu'a bi mandā da ts'ixpü thi n'da zü ora ü i pa ma juānbi. ³⁵ Nē bi 'yēna:

—N'yohü ahü, dyü israelhü, dami jamansu 'bē'a gui ørpahü ya yun 'yohü. ³⁶ Nguetho hin ε huā maya'bü bi ndants'a n'da ran 'yohu ra Teudas, mi ēna mi jase rá ts'edi. Nē xun ngu yu jā'i bi dēnni, mbē goho ciento. Nē nte dá ørpahü pē bi tho, nē gätho mi tēnni bin 'uēxt'i 'da'a n'danni bi mba. ³⁷ M'bējua büya, bi ndants' ra Judas ra mēngu ra häi Galilea. Nu yu pa bin ja ra pede bin tēt'i 'da yu jā'i. Pē nē'a bi mbantho, nē gätho mi tēnni bin 'uēxt'i. ³⁸ Janangue'a dí xi ahü, dami hyēhmbü ya yun 'yohü, nguetho nu'bü rá ts'edi zēhe gue ra 'bēfi i øt'e, da mba ma juadi 'bü. ³⁹ Pē nu'bü rá 'bēfi Ojä i øt'e, hingui sä gui hēcpahü. Nu'bü gui ēna gui hēcpahü, gan sühmbü Ojä 'bü, bi 'yēn'a ra Gamaliel.

⁴⁰ Nu'ü, bi 'yømanho 'bē'a bi man ra Gamaliel, nē nu'bü mí xifi da yut'a mbo mahøn'a yú 'bāihü ra Cristo, bi mba m'bēi, nē bi xi'ü hin diñ xānbate nangue ra Jesús, nē bi hyētho büya. ⁴¹ Nu'bü mí bøm bü ja ra junta ü, bin johya yú mbüi, nguetho ya bi nu ran ünbi nangue ra Jesús. ⁴² Nē xínga n'da ra pa mi ε't'i gue him mi mamp'a ra hogam hma nangue ra Jesucristo, nē bi xānba yu jā'i nubü ja rá dānijā yu judío, nēpü ja yu ngu.

6

*Bi thahni yoto má 'yohu
ngue dim fäxte*

¹ Nu'u yu pa u man'da xun ngu bi 'yεc'yei. Nu'u 'da buya gue i ya ra griego, bi du'mi bi zu'u i ya ra hebreo, i εna hingui pa ma peti xun ho u 'da yu menguhu, gue yu xisu xun du yu ndø, gue'bu pa ma dat'i yun ts'ihme n'da pa ngu n'da pa. ² Nu'u 'de'mayoho yu 'bäihu ra Cristo bi ma gue dim peti yu 'yεc'yei buya, ne bi xifi:

—Hingui sä yoho ga øt'ähe, hingui sä ga thoqui ga unhde yun ts'ihme yu ja'i, nguetho jatho ga mamhbe rám Hman Oja. ³ Janangue'a ma zu cu ahu nangué ra Cristo, dami huahndu 'da gue gue'ahu yoto yu hogan'yohu gue i ha ra ts'edi xun ho nangué rá Hogandahi Oja in 'yohu, ne xun ho yun 'yomfēni, di darpa yun ts'ihme yu ja'i ngue nte i ja. ⁴ Pe nugähe ga thoje dan yahe Oja ne ga mamhbe rám Hman Oja.

⁵ Ne gätho u gue madi peti bu, bi 'yømanho u 'be'a bi man'u yu 'bäihu ra Cristo. Ne bi than'na ra Esteban, n'da ran 'yohu εmme εc'yei xun ho ne in 'youi xun ho rá Hogandahi Oja. Ne bi than'na ra Felipe, ne ra Prócoro, ne ra Nicanor, ne ra Timón, ne ra Parmenas, ne ra Nicolás, nu'a mí tenba yu t'εc'yei yu judío 'bu hin ní 'yεc'yei ra Cristo, nu'a bá nεxpū ja ra hnini Antioquia. ⁶ Ne gätho bi ts'ixpu 'buh yu 'bäihu ra Cristo. Ne nu'u bi gäspa yu 'ye yu ya u

buya, ne bin yahū Oja ngue da mbäx'u nangué ra 'befi bin t'un'du.

⁷ Ne man'da man'da bi hman rám hman Oja, janangue'a man'da xun ngu yu ja'i bu Jerusalén bi 'yεc'yei. Ne'u yu mbäja bu ja yu nija yu judío, xun ngu bi 'yεc'yei ne bi dēnni.

Bi fent'a ra Esteban

⁸ Nuna ra Esteban, xun ngu rám fäts'i Oja bi unni ne rá ts'edi, ne bi 'yøt' yun t'øt'e nuixte ne yu hmεpya nangué rá ts'edi Oja bu 'buh yu ja'i. ⁹ Pe nu'u 'da yun 'yohu bi du'mi bin junthu ra Esteban, gue'u i pa bu ja n'da rá nija yu judío guerpū i pa yu ja'i min 'yεhe, ne'u 'da yu mengu bu ra häi Cirene, nεpū ja ra hnini Alejandría, nεpū ja ra häi Cilicia, ne 'da yu mengu bu ra häi Asia, gätho bin junthu ra Esteban. ¹⁰ Pe him bi zä bi dāp'a ra Esteban, nguetho xun ngu rán 'yomfēni mi ja, ngue mi ya con rá ts'edi rá Hogandahi Oja. ¹¹ Janangue'a nt'āgui thofo bi 'bep'i 'da da man ra fehni, da 'yεna: “Dá øhmbe a bi ma, bi c'āman'u ra Moisés gue bi 'dac man t'ēdihū, ne bi c'āman'u Oja,” bi t'εmp'u 'da. ¹² Bi parpa yu ja'i buya, ne yu dāc'yei, ne yu xānbate nija, bi fent'a ra Esteban ne bi ts'ixpu bí ja ra junta nguerpū i ja rán juānbate yu hmumbäja. ¹³ Ne bi mba nthoni 'da da man yu fehni, ne bi 'yεna:

—Hingui εts'a ní c'āman'u na ra dānija ne'u yun t'ēdi ra Moisés. ¹⁴ Nguetho dá

øhmbe bi man na ran 'yohu, bi 'yena: “Nu ra Jesús ra mengu Nazaret da xo't' ra danija ne di pah yan t'øt'e gue bi xijh ra Moisés,” bi 'yēn na ra Esteban, sā bi 'yēn'u.

¹⁵ Gātho mi huph ja ra junta bi hyand ra Esteban, ne bi nu ngue majuañi in 'youi xhñ ngu rá ts'edi Oja.

7

Din juqn ra Esteban

¹ Nu'a ra dambāja bi 'yān'na ra Esteban:

—Ha majuañi 'be'a si'a ya.

² Nu ra Esteban bi daqi:

—N'yohu ahū, gyū ta ahū, dami 'yøhmbe ya 'bū majuañi guecā dí øt'ä a i sicā. Nu'a Oja nuixte thoho bin yaui ma ngurpa bøtahū ra Abraham, nu'bū mí 'buph Mesopotamia, ne hin ní mba bū ra häi Harán. ³ Oja bi xifi: “Dami pøngua ni häi, ne gui socua ni menī, ne gua epū n'da ra häi ga ut'a'i,” bi 'yēmbi. ⁴ Janangue'a bi bøm bū ra häi Mesopotamia, ne i t'ēmbi Caldea, ne bim 'buph ra häi Harán. Nu'bū ya bi du rá ta, bi nexph Harán ne Oja bá si ua ja ra häi dí 'būhmbe ya. ⁵ Pē nu ra Abraham hinga gue'a ra ora bi xi Oja di un'na ra häi, xinga n'da xequi da ma gue rá häi zehē. Pē majuañi bi xifi di un ra häi gue da gomhbū yūm bom'beto. Nu'bū mi xifi, mán jo'o yá t'uhni ra Abraham.

⁶ Nu'a Oja bi 'yēmbi: “Nu nim bom'beto ban 'yēhē bū n'danni ra häi, ne da mba ma unbi goho ciento njeya.” ⁷ Ne xø bi 'yēmbi: “Nugä ga unbä

u yū jā'i 'buph ja ra häi gueph din 'yēhē, ne m'bejua būya nu'u ba pøm bū gueph min 'yēhē, ne ba ecua ja ra häi, ne guecua da dandegui,” bi 'yēn Oja. ⁸ Oja bi 'yøt'ui ran hoqui ra Abraham, nu rá hmepya a gue da mba nthēqui rá xifani, ne'u yá xifani yá ts'unt'u. Bin jabū 'bū mim 'būh ra Isaac rá ts'unt'u ra Abraham, ná hyāto pa bi mba nthēqui rá xifani. Ne nu'bū mín dan'yohū ra Isaac, bim 'būh ra Jacob rá ts'unt'u, ne nu'bū min te ra Jacob bim 'bū'i 'dē'mayoho yá ts'unt'u, nu'u gue'u ma ngurpa bøtahū, bi 'yēn'a ra Esteban.

⁹ Ne xø bi 'yēna:

—Nu'a n'da rá ts'unt'u ra Jacob, ra José a. Ne nu yān 'yohū ra José bi seyabi, ne bi mbā. Ne nu'a to'o bi dāi bi zixph ja ra häi Egipto. Pē Oja min 'youi ra José. ¹⁰ Nu Oja bi zeh ra José nangue gātho yan unbi bi nu, ne bi un rām fāts'i ne bi un rán 'yomfēni xhñ ho. Ne nu'a ra Faraón, ra hmuts'ut'abi bū ja ra häi Egipto, bi numanho a ra José, ne bi japi di manda gātho ra häi bū neph ja rá ngu.

¹¹ Ne bin ja n'da ra dāthu bū gātho ra häi Egipto, neph ra häi Canaán, ne nu yū jā'i bi nu ran unbi nguetho xø ma hin'yū 'be'a da zi ma bøtahū bū mí 'buph. ¹² Ne nu'bū mi 'yøh ra Jacob gue mi pa m'be'ts'i bū 'be'a da ts'i bū ja ra häi Egipto, bi mben'dū 'da yá ts'unt'u, gue'u ma bøtahū. ¹³ Ne nu'bū mi mba mahøn'a yūn 'yohū, guexta'a him mi pā'a ra José. Nu ra José bi 'yēmp'h: “Dadín 'yohūhū.”

Nε nu'a ra José bi xi'a ra Faraón gue gue'ᵘ yún 'yohᵘ ᵘ. 14 Nu ra José bᵘya bi ma din zohni rá ta, ra Jacob, nε gátho ná ngu mi 'bᵘpᵘ ja rá ngu, gue í jua'i hyáte ma'de'ma cút'anja'i. 15 Janangue'a nu ra Jacob bi mba bᵘ ja ra häi Egipto nε bi du bᵘ. Ne'ᵘ yú ts'unt'ᵘ mam bombøtahᵘ bá tu bᵘ ᵘ. 16 Pε nu'ᵘ, him bá t'ápᵘ, pε bi thuxpᵘ Siquem nubᵘ ra häi mí 'bᵘi, nε bi t'ápᵘ ja n'da ra jaðo. Nu ra jaðo gue'a bi dän'a ra Abraham gue bi mbä yú ts'unt'ᵘ ra Hamor, ra mεngu Siquem.

17 Nu'bᵘ mi ts'ᵘtho da hyän yᵘ pa tengu bi xi Oja ra Abraham, gue di un rá häi yúm bom'βeto, εmme bin xand yᵘ ja'i bᵘya, gue ma mi'israelᵘ, nubᵘ ja ra häi Egipto. 18 Nε nubᵘya bi ndants' man'da ra Faraón bᵘ Egipto, nguetho gátho ní huti yᵘ Faraón yᵘ ts'ᵘt'abi Egipto. Nε nuna man'da ra Faraón him mí paḥ ra José. 19 Janangue'a bi ᵘcpi nε bi ᵘnba ᵘ mam bombøtahᵘ. Nε bi manda da mba ma bᵘnbi gátho yú ts'unt'ᵘ a ra pa dim 'bᵘi, gue da du, nguetho in ndepe him man'da din xand yᵘ ja'i israel. 20 Nu'ᵘ yᵘ pa'ᵘ bim 'bᵘ'a ra Moisés. Nu'a, n'da ra t'ᵘhni madi nεqui din hocja'i, nε mi numanho Oja. Nhyuzna bi jamansu rá ta nε rá mbe bᵘ ja yú nguse. 21 Pε nu'bᵘ mi thøn'a thi ra 'uere Moisés, nu rá t'ixu ra Faraón bi dᵘni. Nε bi zini nε bi tede tengu'bᵘ ε rá t'ᵘhni zεhe. 22 Nu'a ra Moisés bᵘya gátho mi sänbi 'be'a mí paḥ

yᵘ mεngu Egipto. Nε gátho í pømanho 'be'a mi ma, nε xan ngu mi sä da 'yøt'e.

23 Nε nu'bᵘ mi mbε'ts'a nyote njeya, bi bēni da mba bí zengua hapᵘ madím pεh yú mεnguhᵘ gue yᵘ ja'i israel. 24 Nu'a n'da ᵘ, bi nu ran ᵘnbi ngue bi ᵘnba n'da ra ja'i egipto. Nu'bᵘ mi nu'a ra Moisés, bi yaṇi, bi cospa ra pengui bi hyo ngue bi du ra ja'i egipto. 25 Nu ra Moisés mim bēni gue mi pa'ᵘ yᵘ ja'i israel 'be'a da 'yøt' Oja, gue ra Moisés da yaṇ'ᵘ, di japi him man da nu ran ᵘnbi. Pε him mi pa'ᵘ yᵘ ja'i. 26 Man'da pa bᵘya bi nu mahøn'a ra Moisés gue bin tuhni yoho yᵘn 'yohᵘ israel, nε nu ra Moisés bi zä bi hocua yú mbai, bi 'yεmbi: "N'yohᵘ aui gadín cuui, 'be'a guí εnui a guí øt'ui gadín sᵘhmi," bi 'yεmbi. 27 Pε nu'a gue mi ja rá ts'oqui bin cue, nε bi ndøn'na ra Moisés, bi 'yεmp'a: "Ha i ja nin t'εdi gui hegä'be, to'o bi xi'i gan ts'ᵘt'abi ngue gui hogä'be. 28 Ha guí εna gui hyogui tengu'bᵘ gmí hyo ra mεngu Egipto mán de," bi 'yεmbi. 29 Nu ra Moisés nu'bᵘ mi 'yøde 'be'a bi man'a ran 'yohᵘ, bi 'dagui, bi mba bᵘ 'danguadi ra häi Madián. Nε mí 'bᵘpᵘ tengu bᵘ nam 'bᵘ'ᵘ yᵘ 'dan'yo ja'i, nε guerpᵘ ja bim 'bᵘpᵘ yoho yú ts'unt'ᵘ.

30 Nε nu'bᵘ mi tho'a nyote njeya ngue mi 'bᵘpᵘ, bi nεqui n'da rá m 'behni Oja mahεts'i bᵘ ja ra t'ᵘza mi zø ra sibi, nubᵘ ja ra ᵘhäi, jombᵘ ra t'øhø

t'ɛmbi Sinaí. ³¹ Nu'b_u mín nu ra Moisés, madi hyonya thoho, bi mba bi hyän'i ts'u b_u ja ra t'ɛza ɛna da nu 'be'a i ja b_u. Bi 'yørpa rá nde ra Hmu mahɛts'i b_uya, ³² bi 'yɛmbi: “Nugä drá Ojå gue i thånde ni ngørpa mbombøtah_u. Nugä dra Ojå gue i thånde ra Abraham, nɛ ra Isaac, nɛ ra Jacob,” bi 'yɛmbi. Pɛ nu ra Moisés bi fet'i nɛ bin su, him bi hyanzamb_ui gue xpi hyandi. ³³ Nu'a ra Hmu bi 'yɛmbi: “Dami c'oc ni thiɣfani nguetho nuua guí 'bäi, x_un ho ua, ngue ya dí 'bäcä ua,” bi 'yɛn Ojå. ³⁴ Nɛ xø bi 'yɛn Ojå: “Dá nu ma t'ɛhni 'b_up_u ra häi Egipto ngue i pa ma ɛnbi. Nɛ dá øcä yá hmbafi _u. Bá ɛcä ya gue ga japi da thegui. Nɛ nuya gui mba b_u Egipto,” bi 'yɛn Ojå, bi t'ɛmp'a ra Moisés, bi 'yɛn'a ra Esteban.

³⁵ Nu ra Esteban xø bi xi'ɛ y_u juånbate mahøn'a, bi 'yɛna:

—Guehna ra Moisés bi ts'u 'b_u mí 'yɛna xtí hecua yoho y_un 'yoh_u ma mi'israelh_u, nɛ bi t'ɛmbi: “Ha i ja nin t'ɛdi gui hegä'be, to'o bi xi'i gan ts'ɛt'abi.” Guehna ra Moisés, Ojå bi mbɛnp_u ngue din ts'ɛt'abi nangue y_u ja'i israel, nɛ bi japi bi mba nthegui. Nɛ nu'a 'be'a bi 'yøt'a ra Moisés, bi 'yøt'e nangue rá_m 'behni Ojå mahɛts'i bi nɛqui b_u, nu'b_u mi dɛ ra t'ɛza. ³⁶ Nuna ra Moisés bi 'yøt' y_un t'øt'e nuixte nɛ y_u hmɛpya nub_u ja ra häi Egipto. M'bejua b_uya bi g_ucp_u thi y_u ja'i b_u ja ra häi Egipto, nɛp_u ja ra thenga dejä bi 'yøt'a n'da ran t'øt'e

nuixte, nɛp_u ma'ueni nguep_u bin 'yo yote njɛya y_u ja'i. ³⁷ Guehna ra Moisés bi xih y_u ja'i israel: “Ojå da huan'nah_u n'da ra pøngahyå guep_u 'b_uh nin 'yoh_uh_u, tengutho b_u bi huancä. Nu'a jatho gui 'yøhmb_u 'be'a da man'a,” bi 'yɛna, bi 'yɛn'a ra Esteban.

³⁸ Nu ra Moisés gue'a bin 'yoh_u y_u ja'i b_u ma'ueni. Nɛ nub_u ja rá yå ra t'øhø Sinaí bin y_ui rá_m 'behni Ojå mahɛts'i, 'b_u mi gop_u ja rán d_ui ra t'øhø mam bombøtah_u. Nɛ bi hyånba rá_m hman Ojå ra Moisés gue njåm'b_u da guadi, nɛ gue'a bi thogah_u a ya.

³⁹ Pɛ nu'ɛ mam bombøtah_u him bi nde bi 'yɛc'yɛi a ra Moisés, him bi nde bi dɛnni x_un ho, pɛ bi numan'ɛtho nɛ bi goh yá mb_ui, mí_m bɛ_m b_u Egipto. ⁴⁰ Nu'ɛ bi 'yɛmp'a ra Aarón, ra hmumbåjå: “Dami 'yørcahe 'da y_u ojä da zixcah_u. Nguetho hin dí p_uhmb_e 'be'a bi ja a ra Moisés gue bá jugåhe b_u ja ra häi Egipto,” bi 'yɛn'ɛ. ⁴¹ Nu'ɛ bi 'yøt'a n'da ra t'undani b_uya, ɛmbi yá ojä, nɛ bi hyo y_un dani nɛ bi mbøx yá 'bøts'e. Nɛ madín johya a bi 'yøt'e nangue yá 'yɛsɛ. ⁴² Pɛ nu Ojå bi 'uegue nangue'ɛ, nɛ bi hyɛgui da dån_e ra hyadi, ra zåna, nɛ y_u sø, nguetho nt'o't'i b_u ja rá søcuå y_u pøngahyå:

Pɛ hanja hinga guecä gá pøscah_u 'b_u gmí hyoh_u y_un dani 'b_u gmí 'b_uhmb_u nyote njɛya b_u ma'ueni, i ɛn Ojå, bi 'yɛn'ɛ y_u pøngahyå. ⁴³ Pɛ hinga guecä gá thåndegah_u pɛ guá

tuh_u n'da ra ngu'bø't'e
 guep_u gá th_undeh_u a gá
 sänba zeh_e rá thuhu, gá
 εmf_u ra Moloc.

Ne guá tuh_u n'da rá hmite ra
 sø gá 'yεmb zeh_eh_u ra
 oja Renfán,

ngue gá nde gá th_unde zeh_eh_u.

Janangue'a ga un'nah_u ne
 ga pen'nah_u man'da
 yatho xinda guep_u ra
 häi Babilonia,

i εn Oja, bi 'yεn' u y_u pøngahya.

44 P_e guehma mi tu n'da ra
 ngu'bø't'e gue mí sänba Oja
 u ma ngarpa bombøtah_u 'b_u
 mín 'yo b_u ma'ueni, guep_u da
 d_unde Oja u, bi 'yøt'e tengu xí
 xí Oja ra Moisés, nu'b_u min
 yaui b_u ja ra t'øhø. Bi xifi
 da 'yøt'e tengu ra hmεpya
 xí nu.

45 M'bejua b_uya,
 nu'b_u mí ngarpi ra Josué,
 pε guexta'a ra ngu'bø't'e bá
 tu' u ma ngarpa bombøtah_u
 'b_u mí zøm b_u ja ra häi xí xí
 Oja. Ne mí 'b_u p_u mi'da y_u ja'i
 gue hing y_u israel. Nu Oja
 b_uya bi hyøn'a thi y_u 'dan'yo
 ja'i ne bim 'b_u p_u y_u israel
 b_uya. Ne guexta'a mí jatho ra
 ngu'bø't'e nu'b_u min ts'ut'abi
 ra David.

46 Nu'a Oja εmme
 mí numanho ra David, gue
 'dat'a Oja mí th_unde ra Jacob.
 Nu'a ra David bi 'y_up rán t'εdi
 Oja da hyømba rá ngu gue
 rá m poniui ra ngu'bø't'e. 47 P_e
 nu ra Salomón rá ts'unt' u ra
 David a, gue'a bi hyømba rá
 ngu Oja. 48 P_e nu'a Oja nuixte
 thoho hingui 'b_u p_u ja y_u ngu
 nt'øt'e ngue y_u 'yε yan 'yoh_u.
 Ngub_u bi man ra pøngahya 'b_u

mi thocpa rá m hma ra Hmu
 mahεts'i, ne bi 'yεna:

49 Nuua mahεts'i i ja ma ts'edi,
 necua ja ra ximhäi ja ma
 ts'edi,

'be'a ní ngu guín nde gui
 hyøguah_u,

o hap_u guí εmh_u ja ma säya.

50 Ha hinga guesεgä dá øt'ä
 gätho ja ua ya,

εn Oja, bi 'yεn'a ra pøngahya,
 bi 'yεn'a ra Esteban.

51 Ne bi thoc'a ra Esteban bi
 xi' u y_u mbäjä i ørpa ran ju_uñbi:

—Nu'ah_u xingui ts' u guí
 øhmb_u 'b_u ja'a si ah_u, ne x_um
 mε ni mb_ui h_u, xingui ts' u
 di c_ut' ni zaguh_u. Thocua
 thoho guí säman'ah_u rá
 Hogand_uhi Oja tengutho
 mam bombøtah_u, guín
 jah_u b_u. 52 Xinga n'da rá
 pøngahya Oja gue him bi
 hyo mam bombøtah_u, n'dat' u
 y_u pøngahya gue bi ma dua
 εh ra Hoga Cristo, gue'a gá
 d_uh_u ne gá ya_u ne xin gá
 hyoh_u. 53 Nu' u y_um 'behni
 Oja mahεts'i bi 'daj_u rán t'εdi
 Oja, pε hin guí arpah_u ra
 güenda a 'be'a bi ma, bi 'yεn'a
 ra Esteban 'b_u mi 'yεmp' u y_u
 ngarpi.

Bi tho ra Esteban

54 Ne nu'b_u mí 'yøh ya 'be'a
 bi ma ra Esteban, bi dε ra
 cue y_u mb_ui ne bi yεxp_u y_u
 ts'i. 55 P_e nu ra Esteban mí
 h_u ra ts'edi x_un ho rá mb_ui
 nangué rá Hogand_uhi Oja in
 'youi, ne bi ndøs' mahεts'i ne
 di nec thoho hap_u 'b_u Oja. Ne
 bi nu ra Jesús 'darp_u 'b_u hmi
 Oja ne i ja rá ts'edi. 56 Ne bi
 'yεna:

—Pε dami ndøs'hu nu dín nugā, n'yø, nsoqui mahęts'i ne dín nugā a bin ja'i ua ja ra ximhäi, i 'buhn ja rán 'yei Oja, bi 'yęna.

⁵⁷ Pε nu'hu baya man'da bi got yá zagu, ne bi mbafi nangue yá cue, gátho bi muxpu 'bäh ra Esteban. ⁵⁸ Ne bi gacpu ja ra hnini ne bi bat'ado bu ma'ueni. Ne nu'hu gue bim bate, bi mbøh yá coto nguetho in nde nte di hęn'hu. Bi mbøpu ja rá gua n'da ran 'yohu ní huti ra Saulo, ne bi 'yęn'hu:

—Gui jamansu ts'hu ma cotogähe, bi t'ęmp'a. ⁵⁹ Ne nu'bu gátho ní mba ma bat'ado ra Esteban, bi zo'a Oja, bi 'yęmbi:

—Nu'i ma Hmu Jesús, dami hyanga ma te ya.

⁶⁰ Ne bin danyahmu, nts'edi bi mbafi, bi 'yęna:

—Ma Hmu i, o guí urpa ra güenda nanguehna ra ts'oqui bin ja ya.

Ne nu'bu mi man na, bi du buya.

8

Nu ra Saulo bi un ran unbi yu 'yęc'yei

¹⁻³ Ne nu'a ra Saulo 'da'angu bi mamhbu u bi hyo'a ra Esteban. Janangue'a nu ra pa ngue bi nu ran unbi ra Esteban, nu yu 'yęc'yei mi 'bupu Jerusalén bi mba ma upi. Ne xun ngu u bi mba bu mi'da yu hnini bu ra häi Judea, nepu ra häi Samaria, pe bi goru u 'de'mayoho yá 'bäihu ra Cristo. Ne 'da'hu yu 'yęc'yei bi 'yäh ra Esteban, ne ęmme bin

zoni nangue'a. Nu ra Saulo ęmme madi ucpa yu 'yęc'yei, ne mi cupu ja yu ngu mi six yun 'yohu ne yu xisu, ne bi got'a fädi.

I hman ran ho ma'da'yo nubu ra häi Samaria

⁴ Pε nu'hu bi 'dagui, bi mamp'a rán ho ma'da'yo ra Cristo bu n'danni nım pa. ⁵ Nu'a ra Felipe bi mba bu ja n'da ra hnini ra häi Samaria, ne bi xih yu ja'i nangue ra Cristo. ⁶ Gátho yu ja'i bi 'yømanho 'be'a bi man na ra Felipe 'bu mi nu yun t'øt'e nuixte bi 'yøt'a. ⁷ Nguetho xun ngu yu ja'i bi hyønba thi yu zıthu, ne nts'edi bi mba 'bu mí bøn'hu. Ne nu'hu mí 'ue'ts' yá ja'i ne'hu yu dogua gátho bi zä. ⁸ Janangue'a ęmme bin ja ran johya bu ja ra hnini.

⁹ Ne mí 'bupu n'da ran 'yohu í Simón, mi øt' ran thäte, ne nu'hu yu mengu Samaria madi hyonya thoho. Nu ra Simón min ndep yu ja'i da bęni jase rá ts'edi. ¹⁰ Ne gátho na ngu'hu, yu t'ahni ne yu dęc'yei, nu'bu mi 'yø'hu 'be'a bi man a, bi 'yęna:

—Nuna ran 'yohu na, ja ra ts'edi tengu Oja, ęn yu ja'i.

¹¹ Nu'hu mi numansu ra Simón nguetho nya'a thoho mi häte. Ne bi hyonya thoho u 'be'a bi 'yøt'a. ¹² Pε nu yu ja'i bi 'yęc'yei 'be'a bi man'a ra Felipe nu'bu mí ma ra Hogamma 'beru ní manda rá ts'edi Oja, ngue bi ma nangue ra Jesús. Ne bi mba ma xixyabi yun 'yohu ne yu xisu. ¹³ Ne'a ra Simón ęna bi

'yɛc'yɛi, nɛ nu'bɯ mín xixyá, bi dɛn'na ra Felipe. Nɛ nu'bɯ mín nu yɯ hmɛpya nɛ yɯn t'ɔt'e nuixte bi 'yɔt' ra Felipe, bi hyonya thoho ra Simón.

14 Nɛ nu'bɯ mi 'yɔ'ɯ yú 'bäihɯ ra Cristo 'bɯpɯ Jerusalén gue bi 'yɛc'yɛi yɯ mɛngu Samaria, bi mbɛnpɯ ra Pedro nɛ ra Xuua ɯ mi'da yú 'bäihɯ ra Cristo. 15 Nu'bɯ mi zɔm bɯ bɯya, bin yáɯ Ojɔ, bi 'yáp rá ts'ɛdi ngue da hyɔn rá Hogandɔhi Ojɔ yɯ 'yɛc'yɛi 'bɯpɯ. 16 Nguetho hin ní zɔh rá Hogandɔhi Ojɔ bɯ ja yú mbɯi ɯ, pɛ hɔnt'a nangue rá thuhu ra Hmu Jesús bin xixyá ɯ. 17 Nu ra Pedro nɛ ra Xuua bɯya, bi gäsɣa yú 'yɛ yú yá yɯ 'yɛc'yɛi, nɛ bi hyɔn rá Hogandɔhi Ojɔ bɯya.

18 Pɛ nu ra Simón, nu'bɯ mi nu bi hyɔn rá Hogandɔhi Ojɔ ɯ bi gäx yú 'yɛ yú 'bäihɯ ra Cristo, bi 'yut ra mbeti bɯya. 19 Bi 'yɛmbi:

—Dami 'dac ma ts'ɛdi gue hɔnt'a to'o ga cäx ma 'yɛ da hyɔn rá Hogandɔhi Ojɔ tengu guí ɔt'ui, ma gá jut'au, bi 'yɛna.

20 Pɛ nu ra Pedro bi 'yɛmbi:

—Di jua Ojɔ ni mbeti, nɛ'e, nguetho guím bɛni nangue ra mbeti sä guí tän'a 'bɛ'a di un Ojɔ. 21 Nguetho hinga gue'e ga comhbɯ na ra 'bɛfi, mfɔdi ya him mahoqui ni mbɯi bɯ ja rá hmi Ojɔ. 22 Dami päh ni mbɯi nangue ran ts'o. Dami 'yáp rá punbi ra Hmu, nɛ da zä di pun'na'i nangue ran ts'o gá bɛni. 23 Nguetho dí pɔdi ɛmme ja ran ts'ɛya ni mbɯi, nɛ

ɛmme xɯn ngu ran ts'o ja ni mbɯi guím bɛni.

24 Nu ra Simón bi dɔti:

—Nu'au, gui 'yähmi ts'ɯ rá ts'ɛdi ra Hmu nanguecä, ngue hin gan nugä a guí mammi, bi 'yɛmp'ɯ.

25 Nu'bɯ mim 'bɯ'i ts'ɯ bɯ ra Xuua nɛ ra Pedro, nɛ xí mamp'a rá m hma ra Hmu mahɛts'i, bi mbeng bɯ Jerusalén. Pɛ him 'bex bi zɔm bɯ, nɛ m'bet'o gätho ná ngu ra häi Samaria bi man'a ran ho ma'da'yo bɯ bi thogui.

Nu ra Felipe nɛ ra mɛngu Etiópia

26 Nu'a n'da rá m 'behni Ojɔ mahɛts'i bi zɔm bɯ bí 'bɯ'a ra Felipe, nɛ bi 'yɛmbi:

—Ní mba 'danguadi guɛpɯ bí thoh ra 'yu ní mba Gaza, gue ní bɔm bɯ Jerusalén. Nuna ra 'yu ní mba bɯ ra huenhäi na, bi 'yɛmp'a rá m 'behni Ojɔ.

27 Bi ndants'a ra Felipe 'bex bi mba bɯ. Bi nu, i 'yo bɯ 'yu n'da ran 'yohɯ xɯn hɛts'i rá 'bɛfi, di jamansup rá mbeti ra xuts'ɯt'abi Candace bɯ ra häi Etiópia. Janangue'a i t'ɛmbi ra eunuco, ngue nde da ma, m'boqui. 28 Nu'a xpí mbeng bɯ Jerusalén guɛpɯ bá thɔnde Ojɔ. 29 Nu rá Hogandɔhi Ojɔ bi 'yɛmp'a ra Felipe:

—Gui mba gui sɯ'a ran 'yohɯ i hux ra carro.

30 Nu ra Felipe bin tih pɯya nɛ bi zɔdi. Nu'bɯ mí zɔm bɯ, bi 'yɔde gue mi nɛh ra sɔcuá ran 'yohɯ, gue rá sɔcuá ra Isaías rá pɔngahyá Ojɔ. Ra Felipe bi 'yän bɯya:

—Ha guí p̄adi 'bɛ'a nam
bøn'a ra s̄ocuaɣ gadín xäh ya.

³¹ Bi d̄a'a ran 'yoh̄u:

—Hague dán zä ga p̄acä
nu'b̄u njon da xängui.

Nɛ bi xih ra Felipe da
ndets'e din hȳummi b̄u.

³² Nɛ nu'a ra s̄ocuaɣ madin
xäh ran 'yoh̄u mim ma gue:

I ts'ix'a n'da ran 'yoh̄u tengu
n'da ra d̄ɛ'yo i ts'its'i
ngue da hyo.

Nɛ tengu n'da ra t'ud̄ɛ'yo
nu'b̄u i ɣp̄ra rá x̄ingu,
hin di c'uɛ̄ɛ,

nɛ ngutho a ran 'yoh̄u hin din
ȳ.

³³ Nɛ nu'b̄u mín nu ran ɯnbi,
njom bi ȳani, njom bi
mbäts'i.

Nɛ njon da zä da ma hangu da
d̄enni,

ngutho bi th̄acua rá te ua ja
ra ximhäi.

Gue'a bi man ra s̄ocuaɣ bi nu
ran 'yoh̄u.

³⁴ Nu ran 'yoh̄u b̄aya bi
'yän'na ra Felipe:

—Dami xiqui ts'ɯ to'o nín
'yoh̄u na da nu ran ɯnbi,
uague guesɛ na ra p̄ongahȳa
bi nu, uague n'dan'yo, bi
'yɛmbi.

³⁵ Nu'a ra Felipe b̄aya, bi
d̄u'mi bi ma 'bɛ'a nam bøn'a
ra s̄ocuaɣ nub̄u madín xäh na
ran 'yoh̄u, nɛ bi xifi nangue
ra Jesús bi t'ørpa na im man
ra s̄ocuaɣ, nɛ bi thoqui bi xifi
x̄un ho. ³⁶ Nɛ nu'b̄u mí z̄om b̄u
po ra dehe, nu'a ran 'yoh̄u bi
'yɛmp'a ra Felipe:

—Ha hin da zä dan xixyagä
'b̄u, nɛ po ua ra dehe ya, bi
'yɛn'a.

³⁷ Bi d̄a'a ra Felipe:

—Da zä, nu'b̄u guí ɛc'yɛi a dí
xi'i nangue ra Jesús, gue gätho
ni mb̄u.

Bi d̄a'a ran 'yoh̄u:

—Dí ɛc'yɛi gue gue'a ra Je-
sucristo rá Ts'unt'ɯ Oj̄a a.

³⁸ Nɛ bi säyabi rá carro b̄aya.

Nɛ bi ḡap̄u ja ra carro nɛ bi
mba b̄u mí po ra dehe. Nu

ra Felipe b̄aya bi 'yørpa ran
xixȳa a ran 'yoh̄u. ³⁹ Nɛ nu'b̄u

mí b̄oxp̄u mí po ra dehe, 'dah-
mantho bi 'berp̄u ra Felipe

gue bi zix rá Hogand̄ahi Oj̄a.

Nɛ nu ra m̄engu Etiopía him
man'dand̄i bi nu'a. Nɛ nu'b̄u

mí thogui, bin johya rá mb̄u.

⁴⁰ Pɛ nu ra Felipe ní n̄equi
mahøn'a b̄u ra hnini Azoto.

Nɛ nu'b̄u mambá thop̄u ja
yɯ hnini, bi mam b̄u ran ho
ma'da'yo asta gue'b̄u mí z̄om
b̄u ja ra hnini Cesarea.

9

*Nu'a ra Saulo bi p̄äh rán
'yomf̄ɛni*

¹ Pɛ nu'a ra Saulo mim
man ȳan ɯcuate, nɛ ran d̄ate

nangue yɯ 'yɛc'yɛi, gätho ná
'yot'a bi 'yot' ra Felipe. Nɛ bi

mba b̄u bí 'b̄u ra hmumbäjä.

² Nɛ bi 'yäp̄ ra s̄ocuaɣ ngue
ran t'ɛdi da mba b̄u ja ȳu nija

yɯ judío nub̄u ra hnini Dam-
asco. Nɛ nu'b̄u 'bo'o da d̄im b̄u

gue i t̄en ra Cristo, ogue ran
'yoh̄u ogue ra xisu, da bent'i

nɛ da zixp̄u Jerusalén nthu't'i
din ofädi b̄u. ³ Nɛ nu'b̄u mí

mba b̄u 'yu, mí ts'ɯtho da
z̄om b̄u Damasco, 'bex bí 'yɛh

mahɛts'i n'da ra nyot'i ɛm̄mɛ
bi hyäp̄u i 'bä'a ra Saulo. ⁴ Bi
d̄ang b̄u häi ra Saulo b̄aya, nɛ

bi 'yot'a n'da ra nde bi 'yɛna:

—Saulo, Saulo, hanja gñi ùngui.

⁵ Bi dą'a ra Saulo:

—To'o i, gra Hmu.

Nu ra Hmu bi dąt'a:

—Nugä dra Jesús, guecä gadí ùngui, ne xən hęi guí øt'e tengu n'da ra mbəndəni i pa ma sən i ra t'o ndepe dim pęfi xən ho, ne i nęte thoho.

⁶ Nu'a ra Saulo ęmmę bin su ne bi fet'i, bi 'yęna:

—Ma Hmu, 'be'a guín nde ga øt'ä.

Nu ra Hmu bi 'yęmbi:

—Dami ndants'i gui mba bə ja ra hnini, nubə, da si'i 'be'a gui 'yøt'e, bi t'ęmbi.

⁷ Ne nu'ə gätho mín 'yohə him mi sä din yą nguetho bin su. Nu'ə mí øh ra nde pę him min nu to'o min yą.

⁸ Nu'bə mi ndants'a ra Saulo bi zøt' rá dā pę him mi nu, mi xädä thoho. Nu'ə mín 'yohə bi bentpa rá 'yę bi zixpə Damasco. ⁹ Ne hyupa bám 'bəpə, ne mi xädä, ne him mi sihmę, xing ra dehe mi si.

¹⁰ Ne mi 'bəpə Damasco n'da ra 'yęc'yęi rá thuhu ra Ananías. Nu ra Hmu mahęts'i bin 'yuse bə ne bi zofu tengu'bə bin 'uı.

—Ananías, bi 'yęmbi.

Nu ra Ananías bi dądi:

—Dí 'bęcä ua gra Hmu.

¹¹ Nu ra Hmu bi 'yęmp'a:

—Dami ndants'i gui mba bə ja ra 'yu t'ęmbi xən juanı, ne gui hyom bə n'da ran 'yohə ra Saulo, ra męngu Tarso, i 'bəpə ja rá ngu ra Judas. Nuya in zocä ya. ¹² Ne'a ra Saulo in nu tengu'bə ra t'ı nguę guí mba bə ne guí cāx ni 'yę, ne da

nu ran nequi mahøn'a, bi 'yęn Ojā.

¹³ Bi dąt'a ra Ananías:

—Ma Hmu i, xən ngu yə ją'i bi xiqui 'be'a øt'na ra Saulo, xən ngu yən ts'o xə 'yøpə yə 'yęc'yęi 'bəpə Jerusalén.

¹⁴ Ne nuna bá äp rán t'ędi yə hmumbäjä da bent'i ne da got'a fädi gätho to'o da ndøn'na ni thuhu, bi 'yęna.

¹⁵ Pę nu'a ra Hmu bi xi'a ra Ananías:

—Ní mbahma nguetho dá huahndä da ma nanguęcä bə 'bə'ə hing yə judío, ne yə hmuts'ət'abi, ne yə ją'i israel ngue yə judío. ¹⁶ Ne ga xifi xən ngu yən ənbi da nu nanguęcä, go bi 'yęn Ojā.

¹⁷ Bi mba ra Ananías bəya, ne nu'bə mi yəpə ja ra ngu, bi gāx rá 'yę rá yą ra Saulo ne bi 'yęmbi:

—Ma cu'i Saulo, nu ra Hmu Jesús, nu'a gue gá nu bə 'yu 'bə guá ęhę, bá pęcä ua ya gue di ja i da xoh ni dā. Ne di ja i gui hyą ra ts'ędi xən ho nanguę rá Hogandəhi Ojā gan 'youi, bi 'yęna.

¹⁸ Ne 'bex bi hyø'ə mi comba yú dā tengu ra xihuą. Ne 'bex bi hyand ran nequi yú dā ra Saulo, 'bex bi ndants' pəya ne bin xixyą. ¹⁹ Ne nubəya, bin sihmę ne bi zac mahøn'a rá ją'i. Ne bám 'bə'i ts'ə bə bí 'bə'i 'da yə 'yęc'yęi bə ra hnini Damasco.

Nu'a ra Saulo bi mam bə rá m Hman Ojā bə Damasco

²⁰ Ne nu ra Saulo bəya 'bex bi d'əmi bá mam bə rá m Hman Ojā bə ja yú ni ją yə judío. Ne bi xifi gue nu

ra Jesús rá Ts'ant'u Oja a.
 21 Gätho mi øde bi hyonya
 thoho ne bi 'yena:

—Ha hinga guehna ran
 'yohu na mi cot'a fädi gätho mi
 ndønba rá thuhu ra Jesús bu
 Jerusalén. Ne ha him bá εcua
 ngubu da 'yøt'e, ne da zits'i
 nthu't'i bu 'buh yu hmumbäjä,
 bin 'yemp'u.

22 Pe nu ra Saulo man'da bi
 hya ra ts'edi bi ma xun ho.
 Ne nu yu judío 'buru Damasco
 nte mi sä da ma, nguetho bi
 xifi, nu 'be'a gätho män ts'änni
 da'yøt'a rá Thahni Oja gue ra
 Cristo, pe gue'a bi 'yøt'a ra
 Jesús, gueru bi 'yuti n'dat'a.

*Nu'a ra Saulo bi 'dagui, εna
 xtám bent yu judío*

23 Ne nu ra Saulo 'bu mím
 'buru nya'a ts'u yu pa, n'dat'a
 mí man'u yu judío hing yu
 'yεc'yεi, ngue da hyo. 24 Pe nu
 ra Saulo mi øde 'be'a mbεn'u
 yu judío. Nu'u mí fäh yá gox-
 thi bu ja ra ndehnini, gueru
 ma mbä't'i ra jado. Ma pa ne
 ra xui mí fäh yu goxthi ngue
 nde da hyo. 25 Pe nu yu 'yεc'yεi
 bi zix ra Saulo gue ra xui, í
 ca'ma n'da ra 'bøts'e bu thi bu
 ja ra jado ngue ma føt'e ra
 hnini. Gue'a í 'da'a.

*Ra Saulo 'buru ja ra hnini
 Jerusalén*

26 Nu'bu mí zøm bu
 Jerusalén ra Saulo, mím bεni
 gue xtín 'yohu yu 'yεc'yεi. Pe
 nu'u mín su'u ne him mí εc'yεi
 gue ra 'yεc'yεi ra Saulo. 27 Pe
 nu ra Bernabé bi zix'a ra
 Saulo gueru 'buh yá 'bäih ra
 Cristo. Ne bi xifi ngue bi nu
 ra Hmu bu 'yu, ne bin yaui ra

Hmu. Ne bi xifi bi hyut' ran
 zambu bu Damasco nu'bu
 mím ma nangue ra Jesús.
 28 Nu yu 'yεc'yεi bi zim buya,
 ne bin 'yohu bu Jerusalén.
 29 Ne nu ra Saulo bi hyut' ran
 zambu bi mamp'a rám Hman
 Oja nangue ra Jesús. Pe nu'u
 'da yá mijudíohu gue í ya ra
 nde ra griego, madin junthu
 ra Saulo, ne'u nde da hyo'u.
 30 Nu'bu mí 'yøh yu 'yεc'yεi gue
 nde da tho ra Saulo, bi zixru
 Cesarea ne bi mbεnru Tarso.

31 Nuya bin hε yán unbi
 yu 'yεc'yεi gätho ra häi Judea,
 ne ra häi Galilea ne ra häi
 Samaria. Ne bin te yá mbui
 nangue Oja. Bi numansu ra
 Hmu ne bi nu rám fäts'i rá
 Hogandahi Oja. Ne man'da
 xun ngu bi 'yεc'yεi.

Bi zä'a ra Eneas

32 Nu'a ra Pedro mí 'yo mi
 nu u yu 'yεc'yεi 'buru ja yu
 hnini, ne bi zøm bu ja ra hnini
 Lida gue da nu yu 'yεc'yεi
 'buru. 33 Ne bi dím bu n'da
 ran 'yohu ní hu Eneas, nhyato
 njeya xí 'yoi gue xun u, xín
 t'ε'ts' rá ja'i. 34 Nu ra Pedro bi
 'yemp'a:

—Eneas, da zä'i nangue ra
 Jesús, dami ndants'i pants' ni
 fiði, bi 'yεmbi.

'Bex bi ndants'a ra Eneas
 buya. 35 Ne gätho ngue 'buru
 Lida eru Sarón bi 'yεc'yεi ra
 Hmu 'bu mín nu'a bin ja, ne bi
 hyεε yá t'εc'yεi.

*Nu'a ra Dorcas bi dambεni
 'bu mi du*

36 Ne nu'u yu pa u, mí 'buru
 ja ra hnini Jope n'da ra xisu
 gue ra 'yεc'yεi, í Tabita, ne

í Dorcas ngue rá nde yu griego. Nuna ra xisu emme xun ngu ran huçcate mí ørpa yú mijá'ih. ³⁷ Pε nuya bin zāman'u, nε bi du. Nu'bu mí 'berpa rá ja'i, bi jāxpū bí ja n'da ra t'ots'i magats'i. ³⁸ Nu ra hnini Lida mí hān bu Jope. Nu'bu mí 'yøh yu 'yεç'yεi, gue 'buḅu Lida ra Pedro, bi mbēhn'du yoho yun 'yohu gue ba ørpa ra ts'edi ba εhe. ³⁹ Nu ra Pedro buya 'bex bán 'yohu u. Nu'bu mí zøhø, 'bex bi ts'ixpū magats'i ja a ra cuarto guerpū mí 'bā'u yu hyoya xisu mí zoni. Nε bi 'yut yú he xí t'ørpabi, gue bi 'yørpa ra Dorcas 'bu mí 'būi. ⁴⁰ Pε nu ra Pedro bi xifi:

—Dami pømhbu ts'u n'da zu ora gātho ahu.

Nε bin danyahmu nε bin yaui Oja. Nε bi hyant'a gue bi du, bi 'yεmbi:

—Tabita dami ndants'i, bi 'yεmbi.

'Bex bi zøt' rá dā, nε nu'bu mín nu ra Pedro, bi hyudi. ⁴¹ Nu ra Pedro buya bi bentpa rá 'ye nε bi xots'i, bim 'bāi. 'Bex bi zohn'du yu 'yεç'yεi nε yu hyoya xisu buya:

—Dami nuhu na xí du, nε bi dambēni ya, bi 'yεmp'u.

⁴² Nu'bu mí 'yø'u gātho ra hnini Jope, xun ngu bi 'yεç'yεi ra Hmu. ⁴³ Nε nu ra Pedro xun ngu ts'u yu pa bá copu Jope, bām 'buḅu rá ngu ra Simón. Nu ra Simón ra hoca xindani a.

10

Ra Pedro nε ra hmudofui Cornelio

¹ Mí 'buḅu n'da ran 'yohu í Cornelio, nubu ra hnini Cesareia. Gue nuna ran 'yohu im hmu nangue'u n'da munts'i yu dofui gue'a ní t'εmbi Italiano u. ² Nuna ra Cornelio madague'bu hing ra judío a, pε nu'a nε gātho 'buḅu rá ngu mi thānde Oja nε mí numansu a. Nzai mí un yun t'unni yu hyoya nε nzai min yaḅu Oja. ³ N'da ra pa mbε hyunde, tengu'bu bi 'u'i 'bu mí nu n'da rām 'bēhni Oja mahεts'i, bi yurpu ja ra cuarto mí 'bāi, bi zozo:

—Cornelio, bi 'yεmbi.

⁴ Nε nu'bu mí hyandi, bin su nε bi dādi:

—'Bε'a ma Hmu.

Nu ram 'bēhni bi 'yεmbi:

—Nu'a Oja im bēn'i, nε i ø'bu guí yaui, nε in nu Oja 'bu gdí un yun t'unni yu hyoya.

⁵ Nuya, guí pēhn'du 'da yun 'yohu bu Jope da dīm bu n'da gue ra Simón, nε guet'a ra Pedro a, nε gua pēnhua. ⁶ Nu'a ra Pedro i 'būhmbu n'da ran 'yohu í Simón gue ra hoca xindani a, nε i 'buḅu ndendeja. Nu'a da xi'a'i 'bε'a guí 'yøt'e, bi 'yεn'a rām 'bēhni Oja.

⁷ Nu'bu mí gua'a im ma, 'bex bi mbeng mahεts'i ram 'bēhni. Nu ra Cornelio buya bi zohni yoho yú 'yεhe nε n'da ra dofui ngue i numansu Oja, ngue rá 'yεhe a. ⁸ Nε nu'bu mí xifi gātho 'bε'a bi xih rām 'bēhni Oja mahεts'i, bi mbēnpu Jope u buya.

⁹ Man'da pa buya mbε huxyadi nu'bu bá εpu 'yu yām 'bēhni ra Cornelio, hāntho Jope, nu ra Pedro bi ndεxpū

thi b_u ja ra ze'ts'angu b_u mí 'b_ui, guerp_u din yaui Oj_a.
 10 Nu'a ra Pedro x_mε bin tumanthuhu, nε g_ätho ní mba mahoqui ran ts'ihmε, nu ra Pedro b_uya bi nu n'da ran t'uti, tengu'b_u bi 'u_i. 11 Nε bi nu nsoqui mahεts'i, nε bá c_ai tengu n'da ra the'b_o't'e x_un ndoho gue mfent'i y_ú ts'at'i. 12 Nε ba 'yo b_u ja ra 'b_o't'e h_ont'a go 'be'a má zu'uε i ja goho y_ú gua, nε y_u zate, nε y_u poz_u, nε y_u doja. 13 Nu ra Pedro bi 'y_o'a n'da ra nde, bi t'εmbi:

—Dami ndants'i gui hyo gue gui sa.

14 Bi d_a'a ra Pedro:

—Hin'na ma Hmu, nguetho njam'b_u xtá sagä x_un ts'o, gue'a i man nin t'εdi hingui ho 'b_u ga sa.

15 Nε bi 'yεmbi mah_on'a:

—'Yo guí εna hingui ho 'be'a dá sändä da ts'a, ngue g_ätho dí hocä _u, bi 'yεmp'a ra nde.

16 Ná hyund_i bi sifi, bi ndex mah_on'a mahεts'i ra 'b_o't'e. 17 Nu ra Pedro, nu'b_u g_ätho madí hyonya thoho nε im bεni 'be'a ní mba'a xí nu tengu ra t'_i, 'bex bi z_oh y_um 'bεhni ra Cornelio. Nε mí 'b_ap_u thi ja ra goxthi rá ngu ra Simón, nε xí 'yänni hap_u ja'a ra ngu. 18 Nu'b_u mí z_om b_u, bi 'yänni:

—Ha 'b_acua ra Simón Pedro.

19 Nε g_ätho nín 'yomfεni ra Pedro 'be'a ní mba a xí nu, nu'a rá Hogand_ähi Oj_a bi 'yεmbi:

—'B_up_u hyu y_un 'yoh_u i hon'i. 20 Dami ndants'i,

gui c_ai nε gui mbähä _u y_un 'yoh_u, gui tenni nε hin gan su, nguetho nugä bá penhdä _u, bi 'yεmbi.

21 Nu ra Pedro b_uya bi g_ap_u mi 'bäh y_un 'yoh_u gue bá penh ra Cornelio, nε bi xifi:

—Nugä guecä guí hongui. 'Be'a gní hyonj_u.

22 Bi d_a'a:

—Nu ra Cornelio ra ng_arpa dof_ui bá p_encähe. Nu ra Cornelio n'da ra hocj_a'i gue i numansu Oj_a. Nε g_ätho y_u judío i nd_omanho nangue'a. Nε n'da ram 'bεhni mahεts'i bi xi'a da zonh'na'i, gue gui mba b_u rá ngu, nε da t'_omanho 'be'a g_ätho gui xifi, bi 'yεn'_u.

23 Nu ra Pedro bi xifi da y_ar_u mbo ra ngu, bin oxp_u b_uya. Nu'b_u mi hyats'i bi mbähä ra Pedro. Nε'_u 'da y_u 'yεc'y_ei mí 'b_up_u Jope bi mbähä.

24 Man'da pa b_uya bi z_om b_u ra hnini Cesarea. Nu ra Cornelio xí zohni g_ätho 'b_up_u ja rá ngu nε y_ú amigo, ngue dim peti b_u ja rá ngu. G_ätho i t_om'b_u. 25 Nu'b_u mí z_om b_u ja ra goxthi ra Pedro, bá p_on ra Cornelio, bi d_adi nε bin d_anyahmu bi d_ande. 26 Pε nu ra Pedro bi g_u'ts'i nε bi 'yεmbi:

—Dami ndants'i nguetho nugä dran 'yoh_u thohogä tengutho i, bi 'yεna.

27 Nε i yaui g_ätho án y_ut'a mbo rá ngu. Nε bi nu x_un ngu xím peti b_u. 28 Nu ra Pedro bi 'yεmp'_u b_uya:

—Guí p_ahmb_u hin 'y_u man t'εdihe dy_u judíohe gue dan u_ans'h_u o gue ga c_uthe b_u ja ní ngumhb_u, nguetho hin

gyu judío ahu. Pɛ Ojɑ xu 'yurcagui gue xinga n'da yu jɑ'i ga ɛmhbe hin da zɑ dan yɑmanhohe, ogue ga ɛmfe hingui ho. ²⁹ Janangue'a nu'bu gmí zoncagui, bá ɛcɑ nɛ nte mán t'änni dá änni. Nuya dín nde ga pɑdi hanja gá zoncagui, bi 'yɛn'a.

³⁰ Nu ra Cornelio bi 'yɛm buya:

—Ná goho pa tengu ra ora jabuya, dá ɛ't' man ts'ihmɛ 'bu mán yɑgɑ'be Ojɑ, 'bex bi zø'a n'da ran 'yohu ua dí 'bui, mí he ra pahni di fɛxni. ³¹ Nɛ bi 'yɛngui: “Cornelio, Ojɑ bi 'yøde 'be'a gám ma nɛ bi nu yun t'unni gá un yu hyoya, nɛ im bɛn'a'i. ³² Nuya guin zohna ra Simón Pedro 'buru Jope bu ja rá ngu ra Simón ra hoca xindani a, nɛ i ja rá ngu bu ndendejɑ. Nɛ nu'bu da zøcua gan yɑui,” ɛn'a ram 'bɛhni mahɛts'i 'bu min zoqui. ³³ Jananjabu dá zonh'na 'i nɛ xun ho guá ɛhe. Nuya gáthogáhe dí 'buhmbe ua ngue da nuje Ojɑ, ga øhmbe 'be'a gátho da xije Ojɑ, gue gui xije, ɛn'a ra Cornelio.

Bi sih ran ho ma'da'yo a ra Cornelio

³⁴ Nu ra Pedro bi 'yɛmp'u:

—Nugá dí pɑcɑ ya hingui huahna Ojɑ to'o da numanho gue'bu ra judío o hing ra judío. ³⁵ Nu Ojɑ da zini hont'a go nda'a ní nde i yɑ, ngue to'o gátho da numansu'a, nɛ to'o i øt' ran ho. ³⁶ Guí pɑhmbu ram hma bá pɛncáhe Ojɑ dyu israelgáhe, dyu judiogáhe, bi ma nangu ra Jesucristo, gue

nu'a di hocpa ní mbui n'da, guehna rá Hmu bu gátho hont'a go 'be'a ní nde i yɑ. ³⁷ Nɛ guí pɑhmbu ram hma nangu ra Jesucristo bi hmam bu gátho ra hái Judea, bí mburu Galilea, gue'bu ya xí juah rá 'bɛfi ra Xuua Nxixyɑ gue bi ma di xixyɑba yu jɑ'i. ³⁸ Nɛ guí pɑhmbu Ojɑ bi un rá ts'edi rá Hogandahi Ojɑ ra Jesús, ra mɛngu bu Nazaret. Nu ra Jesús hɔnbu go hapu bin 'yo mí øt' ran ho, nɛ gátho bu mín 'yohu ra zĩthu bi hyɔnba thi ra zĩthu. Gátho bi 'yøt'bu nguetho min 'youi Ojɑ. ³⁹ Nɛ nugáhe ma 'báigáhe a ra Jesús, dí mamhbe majuani, nguetho dá nuhe 'be'a gátho bi 'yøt' ra Jesús nubu ma háihe dyu judíohe, nɛru ma ngurpa hninihe Jerusalén. Nɛ m'bejua bi tho, bi guarpu ja ra pont'i. ⁴⁰ Pɛ Ojɑ bi xox'a ná hyupa, nɛ bi japi dá nugáhe xun ho. ⁴¹ Pɛ njom mi'da bi nu, hɔngdáhe gue xí huancáhe Ojɑ. Janangue dí mamhbe majuani, gue ya majuani dán sihmegáhe ra Jesús 'bu mi ndants' 'bu mi du. ⁴² Nɛ nu'a bi mbɛncáhe gue ga xihmbe yu jɑ'i nɛ ga mamhbe, gue gue'a bi huahn'na Ojɑ da 'yørpa ran juanbi yu jɑ'i 'bui nɛ'u xun du. ⁴³ Nɛ guehna mím man'u gátho yú pɔngahyɑ Ojɑ, gue gátho to'o da 'yɛc'yɛi nangu ra Jesús, da hyɑn ra punbi nangu yú ts'oqui, bi 'yɛn'a ra Pedro.

Nu'u hing yu judío bin t'un rá Hocandahi Ojɑ

⁴⁴ Nε i ya ra Pedro, 'bex bá εh rá Hogandahi Oja, gátho bi gohmbu ya ja'i i øh rá m hma ra Pedro. ⁴⁵ Nε nu'u ya judío min 'yohu ra Pedro madí hyonya thoho 'bu mí baði bin t'un rá Hogandahi Oja u hing ya judío. ⁴⁶ Nguetho bi 'yøde bin ya 'da ya nde hing yú ndese u, gue bi 'yεspa Oja 'bu mí ya. ⁴⁷ Nε bi 'yεn'a ra Pedro, bi 'yänni:

—Ha sä da mba ma hecpi ya 'bucua gue hin din xixya, ne ya xu hyan rá Hogandahi Oja tengukah, bi 'yεna.

⁴⁸ Nε bi ma di xixyabi nangué rá thuhu ra Jesu-cristo. M'bejua buya bi 'yap ra mate ra Pedro da gohmbu bu mi'da ya pa.

11

Nu ra Pedro i xih ya 'yεc'yεi bu Jerusalén hague án zä bi 'yεc'yεi u hing ya judío

¹ Nε nu'u mi'da yú 'bäih u ra Cristo ne ya 'yεc'yεi bu ra häi Judea mí øde gue ya ja'i hing ya judío bi hyan rá m hman Oja. ² Pε nu'bu mí mbeng bu Judea ra Pedro, ne bi zøm bu Jerusalén, nu'u 'da ya judío ya 'yεc'yεi bu, bi zu'a ra Pedro. ³ Nu'u bi xi'a ra Pedro, bi 'yεmbi:

—Hanja gá mba bu yú ngu ya ja'i ngue hing ya judío, ne gán sihmeh u.

⁴ Nu ra Pedro buya bi xifi 'be'a gátho xín ja, gue'bu mí du'mi bi xi Oja gue da zøm bu rá ngu ra Cornelio. Bi 'yεna:

⁵ —Mí 'bucä bu ra hnini Jope, ne mí ya gä'be Oja. Dá

nugä tengu'bu dá 'uj, bá çah mahεts'i tengu n'da ra the'bøt'e. Nε bá çai mfent'i goho yú ts'at'i, ne bi zøpu dí 'bui. ⁶ Nu'bu má handi dá nu hont'a go 'be'a má zu'uε 'bucua ja ra häi. Dá nu'u ja goho yú gua, ya zu'uε ne ya zate ne mi'da. Nε dá nu ya poz u ne ya doja. ⁷ Nε dá ø'a n'da ra nde bi xiqui: “Pedro, dami ndants'i gui hyo gue gui sa,” bi 'yεngui. ⁸ “Hin'na ma Hmu,” dá εmbi, “nguetho njam'bu dá sagä a man nin t'εdi ngue hin ga sahe.” ⁹ Pε nu ra nde mahεts'i bi xiqui mahøn'a: “Pε 'yo guí εna hingui ho 'be'a dí sändä da ts'a, ngue gátho dá hocä ya,” bi 'yεngä a ra nde. ¹⁰ Nhyundi bi 'yøt'e njabu, bi mba ra 'bøt'e bu mahεts'i buya. ¹¹ Nε 'bexque gue'a ra pa bi zøpu hyu yan 'yohu bu ja ra goxthi gueru dám 'bucä, gue yam 'behni bá ne xpu Cesarea, ne bi hyongui. ¹² Nε nu'a rá Hogandahi Oja bi xiqui ga tenni, ne nte mán t'änni ga änni. Nε 'bäcua ya 'dato ya 'yεc'yεi ngue dá mbähmbe. Nε dá cæthe bu ja rá ngu n'da ran 'yohu í Cornelio. ¹³ Nε nu'a bi xije gue bi nu n'da rá m 'behni Oja mahεts'i mí 'bäpu ja rá ngu, gue bi xifi da mbenpu ja ra hnini Jope 'da yan 'yohu, da 'yänni nanguecä. ¹⁴ Nε bi xifi gue ga xifi hague dán zä dim pøhø, ne'u 'bupu rá ngu. ¹⁵ Nε nu'bu mí jua'a bi xic ra Cornelio, dá du'mi dá zocä buya. Nε nu'bu má du'mi dá mangä, nu rá Hogandahi

Ojā bá ɛhe ne bi gohmbu u mí 'bap̄u buya, tengutho bi 'yørcahu rá mb̄udi thoho. ¹⁶ Ne nub̄uya dá bɛngä rá m hma ra Hmu Jesús nu'bu mim ma: “Nu ra Xuua bi xixya ah̄u ra dehe, pe nugä ga 'da ah̄u rá Hogandahi Ojā,” bi 'yɛngähe ra Jesús, bi 'yɛn'a ra Pedro.

¹⁷ Ne xø bi 'yɛna:

—Nu'bu n'dat'a ran t'unni bi un Ojā u, tengutho bi 'daj̄u 'bu ya xtá ɛc'yɛih̄u ra Hmu Jesucristo, ha da zä ga serpä a in nde da 'yøt' Ojā, bi 'yɛn'a ra Pedro.

¹⁸ Nu'bu mí 'yø'u yu 'yɛc'yɛi 'buɾu Jerusalén 'be'a bi man ra Pedro, him mam bi zai pe bi 'yɛspa Ojā, ne bi 'yɛn'u:

—A, njab̄u øt Ojā 'bu, gue ne'u yu jã'i hing yu judío di japi di päh yän 'yomfɛni nangue yá ts'oqui, ngue ne'u din ja ra temazãi u, bi 'yɛn'u.

Nu yu 'yɛc'yɛi dim peti bu Antioquia

¹⁹ Nu'u 'da yu 'yɛc'yɛi ngue bi nu ran unbi bu Jerusalén 'bu mí mba ntho ra Esteban, bin 'uɛxt'u. Nu'u 'da bi mba bu n'danni yu häi Fenicia neɾu Chipre neɾu ja ra hnini Antioquia. Bi man rán ho ma'da'yo ra Cristo bu bim 'bu, pe hønt'u yá mijudío hu bi xifi. ²⁰ Pe nu'bu mí zøm bu Antioquia 'da yu mɛngu bu Chipre neɾu Cirene, bi zo'u hing yu judío, gue ne'u bi xifi nangue ra Hmu Jesús. ²¹ Nu'u mí ja ra ts'edi xun ho nangue Ojā u, janangue'a xun ngu yu jã'i hing yu judío bi 'yɛc'yɛi, bi

hyɛɛ yá t'ɛc'yɛi, ne bi den'na ra Hmu.

²² Ne bi 'yø'u yu 'yɛc'yɛi 'buɾu Jerusalén gue bi 'yɛc'yɛi u 'da hing yu judío bu Antioquia. Janangue'a bi mbenɾu a ra Bernabé. ²³ Ne nu'bu mí zøm bu, bi nu ngue i nu rá mate Ojā yu jã'i i 'buɾu. Bin johya rá mb̄ui ra Bernabé buya, ne bi zofu, bi xifi hin da hyɛgui, pe din 'yomanho bu ja rá 'yu Ojā, ne da 'yørpa rá 'beɸi Ojā ngue gätho yá mb̄ui. ²⁴ Nuna ra Bernabé n'da ra hocjã'i na, ne mí hã rá ts'edi xun ho rá mb̄ui nangue rá Hogandahi Ojā in 'youi, ne mí ɛc'yɛi xun ho. Janangue'a xun ngu mi'da yu jã'i bi 'yɛc'yɛi ra Hmu.

²⁵ Nub̄uya, bá pøm bu ra Bernabé, bi mba bu Tarso bi hyom bu ra Saulo. Ne nu'bu mí d̄ini, bi zixɾu Antioquia. ²⁶ Ne n'dajɛya bãm 'buhmi bu, ne mí pa bu ja ram peti ne bi xänbi xun ngu yu jã'i. Gueɾu ra mb̄udi bi t'ɛmbi yu cristiano u yu 'yɛc'yɛi, gue mí nde da ma, i ten ra Cristo u.

²⁷ Nu'u yu pa u, bá neɾuɾu Jerusalén 'da yu pøngahya, bi mba bu Antioquia. ²⁸ Nu'a n'da í Agabo, bi ndants'i bim 'bäɾu madim peti yu 'yɛc'yɛi, ne bi ma con rá ts'edi rá Hogandahi Ojā. Bi ma gue din ja ra thuhu gätho ra ximhäi. Ne nuna bin ja 'bu mim hmuts'ut'abi bu Roma a ra Claudio. ²⁹ Ne nu'bu mín ja ra thuhu, nu'u yu 'yɛc'yɛi bu Antioquia bi zänni hangu na ngu ts'u ra mb̄eti da b̄adi n'da ngu n'da, gue da 'benpa u yá mí 'yɛc'yɛih̄u 'buɾu ra

häi Judea, ngue da mbäx'i ts'u. ³⁰ Nε ngubü bi 'yøt'e, bi mbεnpa ra mbeti u yú ngärpi yu 'yεc'yεi bε Judea, bi hyäx'a ra Bernabé nε ra Saulo.

12

Bi tho ra Jacobo nε bi mba mfent'i ra Pedro

¹ Nu'u yu pa u, nu ra ts'ut'abi Herodes bi manda da mba mfent'i yu 'yεc'yεi, bi du'mi di unba u. ² Nε bi manda ngue bi tho ra Jacobo rán 'yohü ra Xuua, ra juai í tho a. ³ Nu'bü mi bäh ra Herodes gue i numanho yu judío hing yu 'yεc'yεi gue bi hyo ra Jacobo, bi bent'a ra Pedro, nε bin theui n'da ra dāmpeti mí sänba Ojä u yu israel, t'εmbi dābaxjua. ⁴ Janangue'a him 'bex bi tho ra Pedro, pε bi jot'a fädi. Nε bi manda 'de'ma 'dato yú dofui ra Herodes di jamansu ra goxthi, 'da'i goho n'da cut'i. Mím bεn'a ra Herodes xtán zixpü 'bäh yu jä'i, mí εna xtá hyo bε 'bü mí gua'a ram peti ran dābaxjua. ⁵ Nu ra Pedro guexta'a mí pa m'bädi xεn ho bε ja ra fädi, pε nu yú mi 'yεc'yεihü bim peti, nε εmmε bin yähü Ojä nangue ra Pedro.

Ojä bi güc'a ra Pedro nu'bü mí ofädi

⁶ Nu ra xui a gue mi εn'a ra Herodes xtán güc 'bü mí hyats'i, nu ra Pedro mi cät'inde yoho yu dofui, nε nu'a, nthu't'i yoho yu cadena, nε bin äha. Nε xø mí 'bäpü mi'da yu dofui bε ja rá goxthi ra fädi. ⁷ N'dahmantho bi

zøpü 'bäh ra Pedro n'da rám 'behni ra Hmu mahεts'i. Nε bi nεcpü mbo ra fädi. Nu ram 'behni bi 'yänba rá hyo ra Pedro, bi 'yä'a, nε bi 'yεmbi:

—Ndants'a n'dihi, bi 'yεmbi.

Nu yu cadena bi xose gue'a mán thu't'i rá 'yε. ⁸ Nε nu ram 'behni bi 'yεmp'a mahøn'a:

—Dami tüt' ni ngüt'i nε gui 'yüt' ni thixfani.

Nu ra Pedro bi 'yøt'e tengu bi si'a. Nε xø bi 'yεmbi:

—Hye ni dāpahni nε gui tengu.

⁹ Nu ra Pedro bi den'na ram 'behni, bi bøm büya. Pε him mí pā 'bü majuāni gue'a rám 'behni Ojä bi zits'i, uague tengu'bü bi 'uitho. ¹⁰ Nε nu'bü mi thopü bí 'bäh rá mbädi yu mbädi, nε bi thopü ná yoho 'bäh yu mbädi, bi zøm bε bí ja ra jut'it'εgui bε ja ra 'yu ní mba bε hnini. Bi xose ra jut'i nε bi bøm büya. Nε nu'bü min 'yo bε 'yu, bi 'ue'a rám 'behni Ojä, bi ts'o'a ra Pedro büya. ¹¹ Nu'a ra Pedro, nu'bü mi bādi 'be'a gätho bin ja, ngue majuāni nε hing ra t'i, bi 'yεnse:

—Dí pāsegä ya gue ra Hmu mahεts'i bá pēhna n'da rám 'behni, nε bá jägä bε ja rá ts'edi ra ts'ut'abi Herodes, nε bi yängä nangue 'be'a nde xtá 'yørcä ma mijudíohe, bi' yεnse ra Pedro.

¹² Nε nu'bü mín 'yomfēni ts'u, bi mba bε ja rá ngu ra María, rá mbe ra Xuua Marcos, nε xεn ngu madím peti bε, i yähü Ojä nangue ra Pedro. ¹³ Nε nu'bü madí jät

ra jut'i b_u thi ja ra mbä't'i, bi mba b_u n'da ra hmute, ra 'yε_{hε}, í Rode, gue da badi to'o i 'bäp_u. ¹⁴ Nε nu'b_u mí 'yörpa rá nde ra Pedro, bi badi to'o, nε ε_{mmε} madí johya. Pε him 'bex bi xocuabi nguetho in nde m'bet'o bi xi'a n'dihi y_u ja'i 'bäp_u, gue 'bäp_u ra Pedro b_u ja ra goxthi. ¹⁵ Nu y_u ja'i bi 'yεmbi:

—Guí häte.

Pε nu'a ra hmute guexta'a mi ma gue gue'a ra Pedro. Nε nu'a bi ma:

—Gue'a rán dahi a.

¹⁶ Pε nu ra Pedro bi thoc thoho di jät ra jut'i, nε nu'b_u mi xocpi nε bi nu gue gue'a ra Pedro, bi hyonya thoho _u.

¹⁷ Pε nu'a ra Pedro bi uanba rá 'yε, ndepe din hε. Nε bi xifi ha án zä bi g_uc_u ja ra fädi ra Hmu. Nε bi 'yεmp' _u y_u ja'i:

—Dami xihmb_u a man'da ra Jacobo, gue ra Santiago a, nε' _u mi'da y_u 'yεc'yεi 'be'a bin ja, bi 'yεna.

Nε bi bøn'a ra Pedro bi mba n'danni.

¹⁸ Nu'b_u mi hyats'i, ε_{mmε} bin ja ran cui, gue'da xnin 'yänthoho y_u dof_ui, nguetho him bi badi 'be'a bin ja ra Pedro. ¹⁹ Nε nu ra Herodes bi manda dí honi pε him bá th_uni. Nε nub_uya bi 'yän'd_u y_u mbängoxthi Hague bin ja, nε bi manda ngue da tho' _u b_uya. M'bejua bi bøn'a ra Herodes ra häi Judea, bi mba b_u ja ra hnini Cesarea, nε bäm 'bäp_u.

Bi du a ra Herodes

²⁰ Nε nu ra Herodes ε_{mmε} mí numan' _u y_u ja'i 'bäp_u ra hnini Tiro nεp_u Sidón. Pε

nu y_u ja'i bim peti, pε m'bet'o bin amigoh_u ra Blasto, rá_m fäts'iu_i ra ts'ut'abi Herodes. Nε bi sih ra Blasto din hoc-pah_u a ra Herodes, nguetho jatho dí nεxp_u 'be'a da zi y_u ja'i b_u bí ja rá häi ra Herodes. ²¹ Janangue'a bi zän man'da ra pa b_uya, nu y_u ja'i bim peti. Nu ra Herodes bi hye rá pahni ε_{mmε} x_un ho, nε bi hyup_u ja rá mεxa, nε bin hōt'ahya. ²² Nε ε_{mmε} bi mbahni y_u ja'i nε bi 'yεn' _u:

—Hing rá nde n'da ran 'yoh_u b_u na ya n_u, pεgue rá nde n'da ra oja, sä εn' _u.

²³ 'Dahmantho n'da rá_m 'behni Oja mahεts'i bi japi 'bex bin zäman' _u ra Herodes, nguetho him bi ma ngue hinga gue'a Oja a, him bi 'yεspa Oja. 'Bex bi nεqui y_u zu'uε mbo rá foho, bi du b_uya.

²⁴ Pε nu rá_m Hman Oja bi thoqui bi hma, gätho b_u n'danni bi 'yōh rá_m Hman Oja y_u ja'i.

²⁵ Nu ra Bernabé nε ra Saulo, nu'b_u mi guah y_u 'befi, gue bi sifi da hyax ra mbeti b_u Jerusalén, bá peng b_uya, bán 'yoh_u ra Xuua Marcos, bi zōp_u Antioquia mahōn'a.

13

Nu ra Bernabé nε ra Saulo bi d_ump' y_u 'befi ngue bi mamp rá_m hman Oja b_u n'danni y_u häi

¹ Nub_u ra hnini Antioquia mi 'bäp_u y_u 'yεc'yεi ngue nzai dim peti. 'Da' _u y_u pōngahya, nε 'da' _u y_u xänbate. Mí 'bäp_u ra Bernabé, nε Simón t'εmbi Negro, nε ra Lucio ra mεngu

b_u Cirene. Ne mí 'b_up_u ra Manaén, nu'a 'darp_u bi mba ma tedeui ra Herodes rá ts'ut'abi ra häi Galilea, ne mí 'b_up_u ra Saulo. ² N'da ra pa nu'b_u mí 'yot' ram peti _u, ne mí ε't' yán ts'ihme, ne nu'a rá Hogandähi Ojä bi 'yemp'a:

—Dami 'uej_u ya yoho y_un 'yoh_u, ra Bernabé ne ra Saulo, nguetho xtá huanhdä _u da 'yot' ra 'befi dá xifi, bi 'yembi.

³ Nu'b_u mí 'ye't' yán ts'ihme mahøn'a, bi 'yöp rá m fáts'i Ojä 'b_u mí dospa rá yä ra Bernabé ne ra Saulo.

Bin 'yēhmb_u b_uya:

—Ojä da zix ah_u, bi 'yembi.

Nu' u bi 'behni bi mam b_u rá m Hman Ojä b_u Chipre

⁴ Nub_uya nu rá Hogandähi Ojä bi zix'a ra Bernabé ne ra Saulo, bi mba b_u ra hnini Seleucia. Nu'b_u mí ne xp_u, bi hyu ra barco, bi mba b_u ra häi Chipre, ra t'uhäi i ja b_u made rá dejä. ⁵ Ne nu'b_u mi zøm b_u ra hnini Salamina, bi mam b_u rá m Hman Ojä b_u ja yú nijä y_u judío. Ne ra Xuua Marcos mín 'yoh_u ne bim fáxp_u. ⁶ Nu'b_u mi thop_u gätho ra häi Chipre, bi zøm b_u ja yú hyodi ra hnini Pafos. Ne bin t_umh_u n'da ra judío gue ra badi, εna rá pøngahyä Ojä pegue ra hyäte a, nu rá thuhu í Barjesús. ⁷ Nu'a mín 'youi b_u ja rá 'befi ra Sergio Paulo, rá ts'ut'abi ra häi b_u. Nu'a ra Sergio Paulo n'da ran 'yoh_u εmme mí ja rán 'yomfēni x_un ho. Nu'a bi zohna ra Bernabé ne ra Saulo nguetho nde da 'yøh rá m Hman Ojä. ⁸ Pε nu ra badi Barjesús, n'dat'a ra

Elimas, bi 'y_ut'a ra ts'ut'abi, nguetho hingui ndepe da 'yεc'yēi a i sifi, ne bin junth_u a ra Bernabé ne ra Saulo. ⁹ Nu ra Saulo, n'dat'a ra Pablo a, n'youi x_un ngu ra ts'edi nangue rá Hogandähi Ojä a, εmme bi hyēt'a ran 'yoh_u ngue ra badi. ¹⁰ Ne bi 'yemp'a:

—Nu'i gra ndøhyäte εmme guín 'youi gätho 'be'a x_un ts'o. Nu'i gra ts'unt' u i ra dāmants'o. Nu'i gadí ucu_u 'u gätho x_un ho. Ha njām'b_u gui 'ye'ts'a gní xih y_u ja'i hingui ho 'b_u da den Ojä. ¹¹ Nuya da 'yot'a'i ran _ubi ra Hmu mahēts'i. Gan xädä gue hin da zä gui nu ran nequi 'da y_u pa, bi 'yemp'a ra Pablo.

'Bex bin xädä, bi gä 'bexui rá dä, ne bi hyoni to'o da gurpa rá 'ye'a b_uya. ¹² Nu'b_u mí nu'a ra ts'ut'abi 'be'a bin ja, bi hyonya thoho, 'bex bi 'yεc'yēi b_uya, nguetho ya bi badi majuq_ui a rán xädi ra Hmu mahēts'i ngue mím man'a ra Pablo.

Ra Pablo ne ra Bernabé nub_u ra hnini Antioquia, gue ra häi Pisidia

¹³ Nu ra Pablo ne' u mín 'yoh_u bi hyu ra barco, bi ne xp_u Pafos ne bi zøm b_u Perge b_u ja ra häi Panfilia. Pε nu ra Xuua Marcos bá ε'a, bá sotho _u mín 'yoh_u, ne bá peng mahøn'a b_u Jerusalén. ¹⁴ Nu ra Pablo ne'a ra Bernabé mín 'youi, bi ne xp_u Perge bi mba b_u man'da ra hnini Antioquia b_u ra häi Pisidia. Ne nu'b_u mi zøn ra pa ran säya, bi y_urp_u ja rá nijä y_u judío ne bi hyup_u _u. ¹⁵ Nu'b_u mi gua'a

man'u 'bap̄u, ngue rá s̄ocua yún t'edi yu judío ne rá s̄ocua yu p̄ongahya, nu'u di jamansu bu ja ra nija bi xi'a ra Pablo ne ra Bernabé:

—N'yohu aui, nu'bu ja aui ts'u n'da ran zofo, dami xije ts'u.

16 Bi ndants'a ra Pablo buya, bim 'bāi, bi uan rá 'ye ngue ndepe da 'yoh yu ja'i, ne bi 'yēmbi:

—N'yohu ah̄u ma mi'israelhu, ne gātho ah̄u guín numansuh̄u Oja, dami 'yohmbu ya.

17 Nu'a Oja gue dí tēnhdu dyu israelhu, bi huan'du mam bombōtah̄u ne bi japi bin x̄andi x̄un ngu nu'bu mí 'bap̄u ra häi Egipto, ne mí 'bap̄u tengu yu n'dan'yo ja'i. Ne nu Oja buya bá j̄uc'u nangue rá ts'edi bu mi 'bui. 18 Ne madague'a him madí d̄ap̄ Oja yú mbui u 'bu min 'yo mbe nyote n̄jeya bu ma'ueni u, p̄e guehma bin ja rá yembui Oja.

19 Ne bi un'na ra häi Canaán u ma mi'israelhu gue di manda zeh̄e, 'bu mí jua'a bi hyo'u yoto yu nde x̄mí 'bap̄u. Ne bin z̄am bu ma mi'israelhu buya. 20 Nu Oja buya bi japi bim 'buh yú ze'mi, ne goho ciento ne yote ma'det'a n̄jeya madí manda ma mi'israelhu, asta gue'bu go mí'm 'buh ra p̄ongahya Samuel. 21 M'bejua bi ndese yu ja'i n'da ra hmuts'ut'abi di manda u. Ne bi jap̄ Oja a ra Saúl dim hmuts'ut'abi buya. Nu ra Saúl, rá ta a ra Cis, gue rá'm bombōta ra Benjamín mí 'buh maya'bu. Ne nu'a ra Saúl bim hmuts'ut'abi yote n̄jeya. 22 Nu'bu mi 'uec Oja

ra Saúl buya, bi japi bim hmuts'ut'abi ra David. Ne mi man Oja, bi 'yēna: “Nuna ra David, rá ts'unt'u a ra Isaí, ēmme dín numanho, nguetho da 'yōrca a ma p̄ähä ne 'be'a gātho dín nde,” bi 'yēn Oja, bi 'yēn'a ra Pablo 'bu mín zo'u yú mijudíohu bu ra hnini Antioquia, ra häi Pisidia.

23 Ne bi thoqui bi man ra Pablo, bi 'yēna:

—Ne gue'a ra David rá'm bom'betō na ra Jesús gue bá pencahu Oja, ma p̄ōrpatēhu dyu israelhu, dyu judíohu, tengu mí man Oja maya'bu.

24 Ya ma guep̄u di d̄amp'rá 'befi ra Jesús, nu ra Xuua mí xih ma mi'israelhu gue din xixya to'o gātho bi p̄äh yú mbui nangue yú ts'oqui.

25 Nu'bu mi ts'utho da du a ra Xuua, nu'a mí mam buya: “Nu'a gá b̄emhb̄u gue guecä p̄e hinga guecä. P̄e m'bejua ba ēh̄e, ne hin dí s̄ucä tengu a, nguetho ēmme x̄un h̄ets'i rá ts'edi a,” mí ēn'a ra Xuua, bi 'yēn'a ra Pablo.

26 Ne bi thoqui bi man ra Pablo, bi 'yēna:

—Man 'yohu ah̄u, yám bom'betōju ra Abraham, ne mi'da ah̄u gue ne'ah̄u guí numansuh̄u Oja, gueju bá pencahu na rá'm hma Oja, ne i ma hague dán zä di p̄ōju.

27 P̄e nu ma m̄enguh̄u mí 'bap̄u Jerusalén, ne yú nḡurpi u, him mi p̄adi gue gue'a ra Jesús mí o't' yu p̄ongahya, madague'bu i hmam bu ja ma nijahu gātho yú pa ran säya. Janangue'a bi 'yōrpa ra Jesús tengu mán t'o't'i 'bu mí yapi gue da hyo.

28 Nu ra Jesús nte min dupate, pe bi si'a ra Pilato gue di manda da tho. 29 Ne nu'bu mí 'yørpe 'be'a gätho män t'o't'i bu ja rá m hman Oja, ne m'bejua buya bi mba ma ca'mi bu ja ra pont'i, ne bi t'ägüi. 30 Pe nu Oja m'bejua ts'u bi xoxpu 'bu'u xun du. 31 Ne nu yan 'yohu mín 'yohu mam'bet'o a ra Jesús 'bu mí nexpu ra häi Galilea, ne bi mba bu ra dahnini Jerusalén, ne guet'u i xih yu ja'i u ya.

32 Necä'be dí xi ahü ya nangué ra Jesús, ran ho ma'da'yo gue'a mí xi Oja u ma bötahü 'bu mí ma gue 'be'a majuani din ja. 33 Ne gue'a bin ja a ya. Gue bi jacuahu 'bu mí xox'a ra Jesús, gue gueju dyum bom'betojü u bi xi Oja majuani. Tengu män t'o't'i bu ja rá m Hman Oja, ná yoho ra Salmo, i ena: “Nuya nam pa ya, dí ε'ts'i'i, da nu'u yu ja'i ya gue majuani ma Ts'unt'üi,” mí en Oja 'bu mí 'yena, bi 'yén'a ra Pablo.

34 Ne xø bi 'yén'a ra Pablo:

—Ne bi xox Oja a ra Jesús 'bu mí du, ne hin da du mahøn'a. Ne gue'a bi man Oja, 'bu mí 'yena: “Dat'a ra hoganjapi ga 'da'i tengu dá xih majuani ra David,” bi 'yén Oja, bi 'yén'a ra Pablo.

35 Ne xø bi 'yena:

—Ne gue'a bi mam bu man'da ra Salmo gue bi 'yo't'a ra David, bi xi Oja: “Hin gui jap'a ni Hoga Ts'unt'ü da 'ya a rá ngøc'yéi,” bi 'yëmbi. 36 Pe nu ra David nu'bu mí jua'a rá 'befi ngue bi 'yørpa rá pähä Oja gätho mí 'bucua ja ra häi, bi du. Ne 'darpü yän 'yägüi yá

bøta bi t'ägüi, ne bi 'ya bu rá ngøc'yéi a buya. 37 Pe nu'a rá ngøc'yéi ra Jesús, bi xox Oja a, him bi 'ya a. 38 Ma cu ahü, dín nde ahü gui pähmbü, nangué ra Jesús i jaju ra punbi nangué ma ts'oquihü, ne gue'a dí xi ahü a ya. 39 Hønt'a go to'o gahü ga döp ma mbühü a ra Jesús, dín jaju ra punbi gätho ma ts'oquihü. Ne madague'a dí øthü yän t'ëdi ra Moisés bi xi Oja, pe hinga gue'u dí punga ma ts'oquihü u. 40 Damí 'yëc'yéihü ra Cristo ya, janangué'a hin gui nuhü 'be'a bi man yu pøngahya bu ja rá m Hman Oja, nu'bu mí ma:

41 Damin 'yomfënihü ts'u a gnán thennate thohü, nguetho dí øt'ä n'da ra 'befi nuixte yu pa jabüya guí 'bühmbü.

Pe nu'bu hin gui 'yëc'yéihü 'bu 'bo'o i xi ahü, gui hyonya thohohü 'bu bi mba ma un'ni ahü, ne gui tuhü buya.

Gue'a mí man yu pøngahya 'bu mí 'yén Oja, bi 'yén'a ra Pablo.

42 Ne nu'bu mí bøm bu ja ra nijä ra Pablo ne'a mín 'youi, ne nu'u 'da gue madim peti bu bi 'yöp ra mate gue da xih mahøn'a 'bu ni yoto u, tengu xí xih ya. 43 Ne nu'bu mí gua'a ram peti bu ja ra nijä, xun ngu yü mijudíohü ne'u i ëc'yéi tengu yu judío, bi den'na ra Pablo ne ra Bernabé. Nu ra Pablo ne ra Bernabé bi xifi ngue di thoqui da 'yëc'yéi ra Jesús, gue dí 'daju rá mate Oja a.

44 Janangué'a nu'bu mí zøn'a hyäto pa buya, ngue ra

pa ran säya, mbe gätho na ngu yu ja'i 'bupu ja ra hnini bim peti bu, ngue da 'yoh ram Hman Oja mahon'a. ⁴⁵ Pe nu'bu mi nu'u yu judio ngue ni mba bu ja yu nija gätho yu ja'i, ne bin seya u buya. Ne bin junthu ra Pablo ne mi en'u him majuanu a bi ma, ne bi c'aman'u a. ⁴⁶ Nu ra Pablo ne ra Bernabé bi hyut'ran zambu ne nts'edi bi ma:

—Bi zan Oja m'bet'o thoho bi siju ram Hman Oja dyu judiohu, ne hin ga hyambhu. Janangue'a hin nin sahu gui hyambhu ra temazai. Pe ga mbahmbe ga xihmbe yu ja'i hing yu judio ya. ⁴⁷ Nguetho ra Hmu mahets'i bi mbencähe ne mi ma:

Ya da penh'nahu gui xihmbu yu ja'i hing yu judio, din ja ran nequi yu mbu.

Ne gätho ra ximhai gui mamhu hague dan za ga yanba yu te yu ja'i, ne gue'a bi xije ra Hmu a, bi 'yena ra Pablo.

⁴⁸ Ne nu'bu mi 'yoh yu ja'i ngue hing yu judio 'be'a bi man ra Pablo, bin johya yu mbu, ne bi 'yena:

—Xun ho ram Hman Oja, bi 'yenu.

Ne bi 'yenc'yei to'o gätho man thahn gue din t'un'na ra temazai. ⁴⁹ Ne nu ram Hman Oja, ya gätho bu ja ra hai Pisidia bi hma. ⁵⁰ Pe nu'u 'da yu judio bi parpa u 'da yu xisu, gue'u 'da mi som bu ja yu nija ne mi pa nt'epsi bu ja ra hnini, ne'u mi'da yun 'yoh gue yu ngarpi bu ja ra hnini. Ne nu'u bi ucpa ra

Pablo ne ra Bernabé buya, ne bi xifi da bom bu ja yu hai. ⁵¹ Janangue'a nu ra Pablo ne ra Bernabé bi huac yu gua yu fonthai, ngue n'da ra hmerpya nde da ma, da nu ran theui a bi 'yot'u. Ne bi mba bu ja ra hnini Iconio buya. ⁵² Pe nu yu 'yenc'yei bu Pisidia emme bin johya, ne bi hya ra ts'edi xun ho nangue ra Hogandahi Oja.

14

Ra Pablo ne ra Bernabé nubu ra hnini Iconio

¹ Nubu Iconio, bi yurpu ra Pablo ne ra Bernabé bu ja yu nija yu judio, ne bi mam bu a ram Hman Oja. Ne bi ma xun ho, janangue'a xun ngu yu mi-judiohu bi 'yenc'yei, ne'u yu ja'i gue hing yu judio. ² Pe nu'u 'da yu judio ngue him bi 'yenc'yei emme madin 'yuthu u hing yu judio, bim parbi da zu'u yu 'yenc'yei. ³ Pe nu ra Pablo ne ra Bernabé nya'a bim 'bupu, nguetho xun ngu bi 'yenc'yei bu, ne bi hyut' ran zambu bi ma nangue ra Hmu mahets'i. Nu ra Hmu bi un yu ts'edi u ngue da 'yot' yu hmerpya ne yun t'ot'e nuixte, gueru da bah yu ja'i, Oja in 'yohu ra Pablo ne ra Bernabé. ⁴ Pe nu yu ja'i bu ja ra hnini bin heque. 'Da'u bi den yu judio hing yu 'yenc'yei, ne 'da'u bi den ra Pablo ne ra Bernabé. ⁵ Janangue'a, nu yu ngarpi bu ja ra hnini bi un ran t'edi u hing yu 'yenc'yei, yu judio u'da, hing yu judio u 'da, gue da zu'u, ne di bat'ado u. ⁶ Pe nu ra Pablo ne ra Bernabé, 'bu mi badi 'be'a nde da 'yörpe, bi 'dagui, bi mba bu ja ra hnini

Listra, nepu ra hnini Derbe nubu ra häi Licaonia. Ne bin 'yo gätho ra xequi bu. ⁷ Nepu bá mam bu rán ho ma'da'yo ra Cristo bu u.

Bi mba ma bat'ado ra Pablo bu Listra

⁸ Nubu ja ra hnini Listra mí 'bupu n'da ran 'yohu, ra dogua, ngue ya xín jabu 'bu mim 'bui. Ne mí hurpu nguetho hin jam'bu bin 'yo. ⁹ Nu ran 'yohu i øde 'be'a bi man ra Pablo. Nu'bu mí hyet a ra Pablo, mí paði 'be'a mí m bèn'a zu dogua, ngue ya i ec'yei gue dí hocpa rá gua ya. ¹⁰ Janangue'a nu ra Pablo nts'edi bi ma:

—Ndants'i gam 'bäi.

Nu ran 'yohu buya 'bex bi zägui bin 'yo. ¹¹ Ne nu'u yu ja'i, nu'bu mín nu 'be'a bi 'yot'a ra Pablo, nts'edi bi mbafi, ne bin ya yú nde 'u licaonia, bi 'yena:

—Nuya yu oja ya, pe bi nequi tengu'bu yun 'yohu, bi zocua ja ra häi dí 'buhmbu, bi 'yenu.

¹² Nu ra Bernabé bi 'yembi tengu rá thuhu yú oja zehu ra Júpiter, ximangutho a ra Pablo bi 'yembi tengu rá thuhu yú oja zehu ra Mercurio. Nguetho man'da mi ya'a ra Pablo, ne i embi rá pøngahya ra Júpiter a ra Mercurio. ¹³ Nu'a ra mbäja buya, ngue mí pep'a yú oja Júpiter, mí ja bu n'da ra ngu bu ndehnini, gueru mí thande ra Júpiter yu ja'i. Nu'a ra mbäja ne'u 'da yu ja'i bá si yun dani gueru 'buh ra Pablo ne ra Bernabé, embi ra Mercurio ne ra Júpiter, gue da hyo yun

dani da mbøspe. Ne bá ca yu døni, gätho da mbøspe. ¹⁴ Pe nu'bu mí bah ra Bernabé ne ra Pablo 'be'a i nde da 'yot'u yu ja'i, bi yurpu 'buh yu ja'i, bi dun yú pahni, ndepe da bah yu ja'i hingui numanho 'be'a nde da 'yot'u, ne bi 'yembi:

¹⁵ —N'yohu ahu hanja ngubu gní 'yothu. Nguetho dyán 'yohu thoho'be, pe bá e'be ua gue dín nde ga xi a'be gui 'yes'hü 'be'a gui øthu, nguetho säti thoho 'be'a guím bømhu. Nde'bu gui 'yes'hü gní thandehu u guí emfu yu oja ua ja ra häi, ne gui thandehu majuañi Oja. Nguetho gue'a bi 'yot' mahets'i necua ja ra häi ne ra deja ne gätho i ja ua. ¹⁶ Nu'u yu pa bi thogui, Oja bi hyetho yu ja'i da 'yøzehu yú pähä zehu. ¹⁷ Pe nu Oja buya za i urcahu rá hogan 'yomfeni i ørcahu, gue bí penh ra 'ye ne di japi din ja ma huahihu, ne di 'daju 'be'a dí sihu ne di 'daju ran johya ma mbuihu, bi 'yenu'a ra Pablo.

¹⁸ Madague'bu ngubu mí man ra Pablo, pe xun hei bu í hecra yu ja'i gue hin da mbøspe.

¹⁹ Pe bi zøm bu 'da yu judío bá nexpu ra hnini Antioquia bu ja ra häi Pisidia, nepu Iconio, ne nu'u bi parba yu ja'i da zuh ra Pablo ne ra Bernabé. Nu yu ja'i buya bi bat'ado ra Pablo ne bi gurpu häi, bi hyøn'a thi bu ja ra hnini, ne embi gue ya bi du. ²⁰ Pe nu'bu mí zøh yu 'yec'yei bu 'ben'a ra Pablo, bi ndants' puya, ne bi mba mahøn'a bu ja ra hnini.

Nu'bu mí hyax buya bi mbe ra Bernabé bu ja ra hnini Derbe.

²¹ Nubu ja ra hnini Derbe bi mamp'a rán ho ma'da'yo ra Cristo, ne xun ngu bi 'yεc'yεi. Ne nubuya, nu ra Pablo ne ra Bernabé bá nexp, bi thoh mahon'a bu ja yu hnini Listra ne Iconio nepe Antioquia bu ra hai Pisidia. ²² Guepu bi thoqui bi hat ra ts'edi yá mbui yu 'yεc'yεi, ne bi xifi di thocta a dí 'yεc'yεi, nguetho gátho to'o da yurpu di manda rá ts'edi Oja, jatho da nu xun ngu yun unbi. ²³ Ne nubuya nu ra Pablo ne ra Bernabé bi 'ye't' yún ts'ihme 'bu mí huan'du din ngurpi n'da ngu n'da bu ja yum peti. Ne bi 'yap Oja ngue da mbax'u yu ngurpi. Ne bi dap'a Oja u gátho na ngu u yu 'yεc'yεi gue di jamansu, nguetho bi 'yεc'yεi Oja u.

Bá peng bu ra Pablo ne ra Bernabé bu Antioquia ra hai Siria

²⁴ Ne nubuya ra Pablo ne ra Bernabé bi thopu ra hai Pisidia ne bi zom bu ra hnini Perge nubu ra hai Panfilia. ²⁵ Ne guepu bi mamp'a rán ho ma'da'yo ra Cristo. M'bejua buya bi mba bu ra hnini Atalia. ²⁶ Guepu bi hyu ra barco bi mba bu Antioquia bu ra hai Siria, guepu ra mbudi xí un Oja yá 'befi u, ne xí t'ap rá m fát's'i Oja u. Ne nuya bi juah ya. ²⁷ Nu'bu mi zom bu, bi ma dim peti yu 'yεc'yεi, ne bi xifi gátho bi 'yot'e ngue bi ze'a Oja, ne bi xifi ne'u hing yu judío bi jap Oja bi 'yεc'yεi. ²⁸ Ne nu ra Pablo ne ra Bernabé, nya'a

bim 'buhmbu yu 'yεc'yεi bu buya.

15

Bim peti yu ngurpi bu Jerusalén

¹ Nu'u yu pa u bi zom bu Antioquia 'da yun 'yohu bi nexp ra hai Judea. Ne sä bi xi'u yu 'yεc'yεi hing yu judío ngue hingui sä dim pø'a n'da 'bu hinga nthequi yá xifani, tengu bi xänba ra Moisés u yu judío. ² Nu ra Pablo ne ra Bernabé nts'edi bin junthu u, janangue'a bi t'εmbi da mba bu Jerusalén, ne'u mi'da yu 'yεc'yεi, din yahu bu yá 'bäih ra Cristo ne'u mi'da yu ngurpi bu, nangue 'be'a bi man'u yun 'yohu.

³ Janangue'a nu'u yu 'yεc'yεi bu Antioquia bin 'yεhmbu buya, bi mbenpu ja ra 'yu u. Ne nu'bu mi hyax ra 'yu ní mba Jerusalén, bi thopu ja ra hai Fenicia nepe ra hai Samaria. Ne nubu bi thogui, bi xih yu 'yεc'yεi ngue bi hye'u yá t'εc'yεi zeh u hing yu judío, ne bi den ra Cristo. Ne nu'bu mí 'yø'u yu cu nangue ra Cristo 'be'a bi man ra Pablo, bin johya buya.

⁴ Nu ra Pablo ne ra Bernabé ne'u mín 'yohu buya, bi zom bu Jerusalén. Ne nu yá 'bäih ra Cristo ne'u mi'da yu ngurpi mi 'buru, ne gátho mi'da yu 'yεc'yεi, bin johya 'bu mín nu'u, ne bim petihu. Ne nu ra Pablo ne ra Bernabé bi ma gátho 'be'a bi 'yot'e, ngue bi ze'a Oja 'bu mí xi'u hing yu judío. ⁵ Pe 'da'u yu judío, yu

fariseo ɹ ngue mí ɛc'yɛi, bim 'bäi ne bi 'yɛna:

—Jatho da mba nthɛqui yá xifani yɹ 'yɛc'yɛi gue hing yɹ judío, ne da sifi da 'yɔt' yán t'ɛdi ra Moisés, bi 'yɛn'ɹ.

6 Nu'ɹ yá 'bäihɹ ra Cristo buya, ne'ɹ mi'da yɹ ngarpi, bim pɛti ngue bin 'yän'dɹ 'be'a man'da xɹn ho da 'yɔt'e.

7 Ne nu'bɹ nya'a thoho madín 'yomfɛni ɹ, bim 'bä'a ra Pedro, ne bi 'yɛna:

—N'yohɹ ahɹ, guí pɹhmbɹ gue maya'bɹ ts'ɹ bi xicä Ojɹ n'dandj gue ga xi'ɹ 'da yɹ jɹ'i hing yɹ judío ran ho ma'da'yo. Ne nangue dá mangä, bi zä bi 'yɔde ne bi 'yɛc'yɛi. 8 Nu Ojɹ gue i pɹpɹ yá mbɹi yɹ jɹ'i, bi jajɹ ga pɹhmbɹ i sin'ɹ hing yɹ judío, nguetho bi un rá Hogandɹhi Ojɹ ɹ, tengu bi 'dajɹ dyɹ judíoɹ. 9 Nu Ojɹ him bi 'yɔt'a n'da ran heque nanguejɹ dyɹ judíoɹ ne'ɹ hing yɹ judío, pɛ ne'ɹ bi japi bi bo yá mbɹi ngue bi 'yɛc'yɛi. 10 Nuya hanja guí ɛmhɹ hin da zin Ojɹ ɹ gue him bi 'yɔt' yán t'ɛdi ra Moisés, pɛ ya bi zin Ojɹ ɹ. Nguetho guí ɛmhɹ i jatho da 'yɔt'ɹ yán t'ɛdi, tengu'bɹ guí hyɔspahɹ n'da ra 'beni, gue hin dá häthɹ, xínga gue'ɹ mam bombɔtahɹ xtá hyät'i, bi 'yɛn'a ra Pedro.

11 Ne xɔ bi 'yɛna:

—Pɛ nujɹ dí ɛc'yɛihɹ ngue da mba ma pøhøgähɹ nangue rá mate ra Hmu Jesús, ngutho'ɹ hing yɹ judío, bi 'yɛn'a ra Pedro.

12 Ne nubɹya bi yɹ ra Bernabé ne ra Pablo, ne bi xi'ɹ 'be'a gätho bi 'yɔt'e nangue rá ts'ɛdi Ojɹ, yɹ hmɛpya ne yán t'ɔt'e nuixte ngue bi 'yɔrpɹ 'bɹh yɹ jɹ'i hing yɹ judío. Ne gätho ná yɹ'ɹ njom bin yɹ. 13 Nu'bɹ mí gua'a bi ma ra Pablo ne ra Bernabé, nu ra Jacobo Santiago bi 'yɛmp'ɹ madim pɛti bɹ:

—N'yohɹ ahɹ guí 'yøhmbɹ ya 'be'a dí mangä. 14 Nu ra Simón Pedro ya bi xijɹ ha ín ja Ojɹ ra mbɹdi bi huahn'ni 'da yɹ jɹ'i hing yɹ judío ngue da 'yɛc'yɛi. 15 Ne ngutho bi man yɹ pøngahyɹ 'bɹ maya'bɹ, 'bɹ mi 'yo't'i 'be'a bi man Ojɹ.

16 Bi 'yɛna:

M'bejua gua pengä mahøn'a, ne ga japi din thandegui mahøn'a tengu mi thandegui nu'bɹ mí 'bɹh ra David.

Tengutho 'bɹ di hoc mahøn'a n'da ra nijɹ gue xɹn yɔt'e.

17 Ne gätho mi'da yɹ jɹ'i da hyongui, guécä dra Hmu mahɛts'i.

Gätho to'o yɹ jɹ'i hing yɹ judío ngue ma mbɛti ɹ, da hyongui.

18 Njabɹ bi man Ojɹ maya'bɹ ne bi japi bi fɹhyɹ gue'bɹ go maya'bɹ.

19 Janangue'a dí xi ahɹ ya, ɛn'a ra Jacobo, nde'bɹ hin te ga xihmbɹ da 'yɔt'a xɹn hɛi ɹ hing yɹ judío, gue nu'ɹ xí hyɛɛ yá t'ɛc'yɛi ne i ten'na Ojɹ. 20 Pɛ ga othɹ n'da ra søcuɹ, ne ga xihmbɹ ɹ da hyɛgui gätho yán t'ɔt'e yɹ hmite, ne hin da 'yɔt' yán 'yomt'ɛni, ne hin da

za ra ngø gue him bi bøn rá ji 'b_u mí tho, nε hin da zi ra ji. ²¹ Janangue'a hin di _unba yú mb_ui to i ten yán t'ɛdi ra Moisés, nguetho x_un ngu y_u jeya xí thogui i hmam b_u ja yú nijá y_u judío yán t'ɛdi ra Moisés, gátho y_u hnini i hma 'b_u ra pa ran ts'äya, bi 'yɛn'a ra Jacobo.

²² Gätho y_u 'yɛc'yɛi nε yú 'bäih_u ra Cristo nε mi'da y_u ngurpi bi numanho 'be'a bi man'a ra Jacobo. Nε mi ɛn'u gue da thanh'ni 'da da 'behni da mbähä ra Pablo nε ra Bernabé b_u Antioquía. Nε bi thanh'na ra Judas t'ɛmbi Barsabás nε ra Silas, nε gue'u 'da yú ngurpi y_u 'yɛc'yɛi u. ²³ Nε nu ra sœcuá ngue bi gats'i bi ma:

“Nugähe, ma 'bäigähe a ra Jesucristo, nε mi'da gähe gue dyú ngurpigähe, nε gátho ni cuje nangue ra Cristo, dí pen'nah_u ra sœcuá, ma cu ah_u, nε dadí zengua ahe. Dadín cuh_u nangue ra Cristo gy_u já'ih_u ngue hin gy_u judíoh_u guí 'b_uhm_u b_u Antioquía, nεp_u gátho ra häi Siria nεp_u ra häi Cilicia. ²⁴ Nugähe dá øhmbe ngue 'da y_un 'yoh_u bi nεxua bi mba b_u, nε bi pat'ah_u nε bi xi ah_u ngue jatho da mba nthequi ni xifanih_u nε gui 'yøth_u rán t'ɛdi ra Moisés. Pε nu'u hin dá penhdähe u. ²⁵ Nugähe däm petihe nε dá sänhde 'da y_un 'yoh_u da mbähä ra Pablo nε ra Bernabé. ²⁶ Nu ra Pablo nε ra Bernabé ɛmme dí numanhohe, nguetho hingui su din 'yo b_u hap_u ɛna da

tho, ngue da ma nangue ma Hmuh_u ra Jesucristo. ²⁷ Nε dá penhde ra Judas nε ra Silas da xi'asɛh_u 'be'a dá othe. ²⁸ Nguetho rá Hogandähi Ojä bi xije, nε dá numanhohe, ngue hin ga 'da ah_u mi'da y_un t'ɛdi x_un hɛi gui 'yøth_u nangue yán t'ɛdi ra Moisés. Hønt' ya z_u ts'u y_un t'ɛdi dá ot'ahe. ²⁹ Nuya dí xi ahe ya, ngue hin gui sih_u 'be'a bi 'bøspa y_u hmite, xínga gue ra ji gui sih_u, xínga gue gui sah_u ra ngø gue him bi bøn ra ji 'b_u mi tho. Nε hin gui 'yøth_u y_un 'yomt'ɛni. Nu'b_u gui hyɛhmb_u gátho 'be'a dí xi ahe, x_un ho 'b_u. Ojä da mbäx ah_u. Nε hønt'a dí xi ahe ya,” bi 'yɛn'a ra sœcuá bi 'yo't'a ra Jacobo Santiago 'b_u mi ja ram peti b_u Jerusalén, bi gax ra Pablo.

³⁰ Nε nub_uya, bi mbähä ra Pablo, ra Bernabé, nε ra Judas, nε ra Silas b_u ja ra hnini Antioquía. Nu'b_u mí zøm b_u, bi ma dí peti y_u 'yɛc'yɛi nε bi dá ra sœcuá baya. ³¹ Nε nu'b_u mí nu'u 'be'a mí mam b_u ja ra sœcuá, bin johya yú mb_ui nangue ran zofo bi sifi, ngue bi hyurpa yú mb_ui. ³² Nu ra Judas nε ra Silas, nε'u, y_u pøngahyá u. Nε nangue rán zofo u bi hyurpa yú mb_ui y_u 'yɛc'yɛi. Nε bi mbäts'i da 'yɛc'yɛi x_un ho. ³³ Nu ra Judas nε ra Silas bim 'b_up_u Antioquía 'da y_u pa. M'bejua bin 'yɛte y_u 'yɛc'yɛi, bi mbɛhni da mbeng b_u 'b_uu ngue bá penh'du. ³⁴ Nε m'bejua him bi nde bi mbeng b_u ra Silas, nε bá cop_u Antioquía. ³⁵ Nε ra

Pablo ne ra Bernabé bi gopu Antioquia. Nu'u ne'u gätho mi'da yu xänbate bin xänbate bu, ne bi mamp'a rám Hman ra Cristo.

Ná yondj bi mba n'danni ra Pablo, bi man rám Hman Ojã

³⁶ Nu'bu mí tho'i 'da yu pa, ra Pablo bi 'yemp'a ra Bernabé:

—Ga mbε bu ja n'da ngu n'da yu hnini xtán 'youi xtám mammi rám Hman Ojã. Ga nuui ma cuhu nanguie ra Cristo 'be'a di ja'u.

³⁷ Nu ra Bernabé bi nde da zix'a ra Xuua Marcos. ³⁸ Pe nu ra Pablo him mi nde da zix'a, nguetho nu'a bi 'dapu Panfilia, ne him bi thoc rá 'befi bu. ³⁹ Ne hinga 'da'angu bi bεmmi ne bin heque. Nu ra Bernabé bi zix'a ra Marcos bi hyu ra barco i mba bu ra t'uhäi Chipre. ⁴⁰ Nu ra Pablo bi huanh'na ra Silas ngue da mbε. Ne nu yu 'yεc'yεi bu Antioquia bin yahu Ojã, bi 'yãp rá mate Ojã nanguie'u. Bi mba buya. ⁴¹ Ne nu'u bi thoru ra häi Siria nebu Cilicia, ne nya'a ts'u bim 'buru haru bi thogui, gue bi hat ra ts'edi xun ho yu 'yεc'yεi bu.

16

Nu ra Timoteo bin 'yohu ra Pablo ne ra Silas

¹ Nu ra Pablo ne ra Silas bi mba bu ra hnini Derbe nebu Listra. Ne bin tımhbu bu n'da ra 'yεc'yεi, ra Timoteo na. Nu rá mbe ra judío, ne ra 'yεc'yεi a, pe nu rá ta, ra mengu bu Grecia a. ² Nu yu 'yεc'yεi

bu Listra nebu Iconio bi manho nanguie ra Timoteo. ³ Ne nu ra Pablo bi nde din 'youi a, jananguie'a bi hyεcpa rá xifani, gue hin di u't' yu mbui yu judío. Nguetho gätho yu judío 'buru i pađi ngue rá ta ra mengu bu Grecia a. ⁴ Ne gätho yu hnini bu bi thogui bi xih yu 'yεc'yεi da 'yot'e 'be'a bi man ra Jacobo ne yu 'bäih bu ra Cristo ne yu ngurpi yu 'yεc'yεi bu Jerusalén, ngue 'be'a xun ho da 'yot'u hing yu judío. ⁵ Ne gätho yu 'yεc'yεi bi thochtatho bin te yu mbui nanguie 'be'a bi 'yεc'yεi. Ne mpa 'bu mpa 'bu man'da i hux'a ná ngu yu 'yεc'yεi.

Nu ra Pablo bi 'uj tengu'bu n'da ra mengu Macedonia

⁶ Nu'u bi thoru ra häi Frigia nebu ra häi Galacia buya, nguetho him bi jap'a rá Hogandahi Ojã xtá man ram hma bu ra häi Asia. ⁷ Nu'bu mi zom bu ra häi Misia εna xtá mba bu ra häi Bitinia, pe nu rá Hogandahi Ojã xinga gueru bi japi da mba bu. ⁸ Bi thoru ja ra häi Misia buya, bi mba bu ra hnini Troas bu ndendejã. ⁹ Ne nubuya nu ra Pablo bi nu n'da ran t'uti 'bu mín xui, tengu'bu ra t'j, εna gue'bu n'da ran 'yohu ra mengu Macedonia mí 'bäru ja rá hmi, ne bi 'yεmbi: “Ba εcua ja ra häi Macedonia ne gui zeje ts'u,” bi 'yεna. ¹⁰ Ne nugä dra Lucas, dí o't'ä ra søcuã i ja ua, dín nde ga mbähmbe bu ra Pablo. Ne nanguie'a bi t'ut'a ra Pablo, jananguie'a 'bex dán sähe ga mbähmbe bu

ja ra häi Macedonia, nguetho dá haxhe njuani ngue'a Oja bi zoncähe b_u, in ndeje ga mamhbe b_u ran ho ma'da'yo dí yanj_u a.

Bi zom b_u Filipos ra Pablo ne ra Silas

¹¹ Nu'b_u má p_omhbe b_u Troas dá huhe n'da ra barco ne njuantho dá uenthe b_u ja ra t'uhäi Samotracia gue i jab_u made ra dej_u. Nu'b_u mi hyats'i dá thohmbe b_u Neápolis. ¹² Dá nexhe b_u Neápolis b_uya ne dá s_omhbe b_u ra dahnini Filipos, rán guat'i ra häi Roma. Nu ra hnini Filipos man'da ja rá ts'edi xinda gue mi'da y_u hnini b_u ra häi Macedonia. Ne däm 'b_uhmbe b_u 'da y_u pa. ¹³ Ne nu'b_u ra pa ran säya dá p_omhbe b_u ja ra hnini, dá mbähmbe b_u ja ra ndenda_uthe guer_u zant'a min y_uh_u Oja y_u ja'i. Ne dá huhmbe b_u, dá xihmbe rá_m Hman Oja _u y_u xisu ngue madím peti b_u. ¹⁴ Ne nu n'da ra xisu í Lidia ra m_engu b_u Tiatira, bi 'y_ode 'be'a dá mamhbe. Nu'a ra Lidia ra mbä'b_ot'e na, i pä ra 'b_ot'e x_un j_upoi ngue x_un ho. Nu'a i _εc'y_ei ne mi numansu Oja, janangue'a bi xocua rá mb_ui da 'y_ode x_un ho 'be'a bi man'a ra Pablo. ¹⁵ Nu ra Lidia bin xixy_u b_uya ne gätho 'b_uru rá ngu. M'bejua bi xicähe:

—Nu'b_u guí _εna majuani dí _εc'y_ei ra Hmu mahets'i, ba _εhm_u ua ja ma ngu gam 'b_uhm_u ua 'da y_u pa, bi 'y_εnje.

Ne bi 'y_orcahe ts'edi janangue'a dá mbähmbe.

¹⁶ N'da ra pa nu'b_u má mbähmbe b_u z_ui bi y_uh_u Oja y_u ja'i, dán c'athe n'da ra hmute ra 'y_εhe. Nu'a man ra 'y_ode nangue ra z_uthu min 'youi, ne mí t_uha x_un ngu ra mb_εti di un'd_u y_u hmu. ¹⁷ Nu'a ra hmute mi t_εn'na ra Pablo necähe. Bi mbafi bi 'y_εna:

—Nuya y_un 'yoh_u, y_u mb_εfi Oja nuixte thoho, i xängah_u hague dán zä dam p_ohm_u, bi 'y_εna.

¹⁸ Ne x_un ngu y_u pa ngub_u mi _ot' ra hmute. Madí x_omb_ui ra Pablo ne bi xi'a ra z_uthu min 'youi ra hmute:

—Nangue rá thuhu ra Jesu-cristo dami p_om b_u rá mb_ui na ra hmute, bi 'y_εm_u.

'Bexque bi b_on ra z_uthu b_uya.

¹⁹ Nu'b_u mí p_uh y_u hmu ra hmute gue him man zä da d_up rán zäbi, bi bent'a ra Pablo ne ra Silas, ne bi zixp_u ja ra tai guer_u 'b_uh y_u z_ε'mi. ²⁰ Ne nu'b_u mi dä b_u 'b_uh y_u z_ε'mi, bi 'y_εn'na:

—Nuya y_un 'yoh_u 'b_ucua, y_u judío ya. Ne in nde di ts'on y_u ja'i 'b_ucua ja ma hninih_u. ²¹ Ne i man y_un t'_ot'e gue hin-gui sä ga _oth_u, nguetho nuj_u dy_u romanoh_u. Ne hin'y_u man t'_εdi ga _oth_u a i xij_u, sä bi 'y_εn'na y_u y_upate.

²² Ne bi munts' y_u ja'i ngue nde da z_u'na. Nu y_u z_ε'mi b_uya, bi manda da 'b_ocua y_u pahni, da mba m'bei ra Pablo ne ra Silas. ²³ Ne nu'b_u mi juadi ngue _εmme xí 'bei, bi mba njot'i b_u ja ra fädi. Ne bi sih ra mbängoxthi da mbädi x_un ho. ²⁴ Nu'b_u min t'un ran t'_εdi ra

mbädi bi zixpə man'da mbo. Nε bi zεmba yú gua bə ja ra fädi.

²⁵ Nu'bə mi zəm made ra xui bəya, nu ra Pablo nε ra Silas min yəhə Ojə nε bin tuh yú thuhu Ojə. Nε gätho mi'da yə ofädi mi øde. ²⁶ Nε 'dahmantho 'bə mi mbədi bin ja n'da ra 'yənhäi, gue'bə go mi guhni yú guangu ra fädi. Gätho yə jut'i bin xozεhε nε gätho yə t'εgui man thət'i yə ofädi bin xozεhε. ²⁷ Nε nu'bə mi nuh rá mbängoxthi ra fädi, bi nu gätho nsoqui yə goxthi, bi gəx rá juai bəya gue nde xtín hyose, nguetho mim bəni ngue εmbi gätho xí 'da'u yə ofädi. ²⁸ Pε nu ra Pablo nts'edi bi mba't'i, bi 'yεmbi:

—O gadín ənba zεhε nguetho gätho dí 'bəcähe ua.

²⁹ Nε nu'a ra mbängoxthi bəya bi 'yä'a n'da ra sibi, bi yərpə mbo, nε εmme di fet'i nguetho min su. Nε bi yərpə ja rá gua ra Pablo nε ra Silas. ³⁰ Nε bi gəcpə thi ə, nε bi 'yänni:

—N'yohə aui 'bε'a sä ga øt'ä nguεpə da zä dam pøcä, bi 'yεna.

³¹ Nu ra Pablo nε ra Silas bi 'yεmbi:

—Dami dāp ni mbəi ra Hmu, ra Jesucristo, di pun'na ni ts'oqui, nε da zimanho i, nε'u gätho 'bəpə ni ngu, 'bə di dāp yú mbəi a, bi 'yεmbi.

³² Nubəya bi xih rán ho ma'da'yo ra Cristo nε gätho 'bəpə rá ngu. ³³ Nε nu'a ra mbängoxthi nε gätho 'bəpə ja rá ngu bin xixyə a ra xui a.

³⁴ Nu'a ra mbängoxthi bəya bi

zix'a ra Pablo nε ra Silas bə ja rá ngu, nε bi 'uüni. Nε'a, nε gätho 'bəpə ja rá ngu εmme bin johya nguetho bi 'yεc'yεi Ojə.

³⁵ Nu'bə mí hyats'i, nu'u yə zε'mi bi mbənh'də yə as-mayo da xih ra mbängoxthi da bəm bə ja ra fädi ra Pablo nε ra Silas. ³⁶ Nε nu'a ra mbängoxthi bi xi'a ra Pablo bəya:

—Nu yə zε'mi bá pεnh ra nde ga xoc'au. Nuya sä gui pømmi nε nte gui jaui, bi 'yεmbi.

³⁷ Pε nu ra Pablo bi 'yεmbi: —Nugä'be dí cə'be ran t'εdi bi bəm bə Roma, pε guehma bi 'bεzagä'be bə 'bəh yə jə'i, nε him 'bε bi juəngä'be pε bi goctä'be. Nuya ha εn'u gui jugä'be ngue njon da nu. Hin'na, hingui sä. Bá xifi ba εε da xogä'be, bi 'yεna.

³⁸ Nu yə asmayo bəya bi mba bi xih yə zε'mi 'bε'a bi ma ra Pablo. Nu yə zε'mi nu'bə mi 'yøde ngue i cə yən t'εdi bə Roma a ra Pablo nε ra Silas bəya, εmme bin su. ³⁹ Nε nu'bə bá εh yə zε'mi bəya, bi xocuabi nε bi 'yāp ra punbi, nε bi xi'u:

—'Yørcähe ra mate gui pømmi ua ja ra hnini, bi 'yεmbi.

⁴⁰ Pε nu ra Pablo nε ra Silas 'bə mí bəm bə ja ra fädi, bi mba bə ja rá ngu ra Lidia. Nε nu'bə mi nu yə cu nangue ra Cristo, bi hət ra ts'edi yú mbəi ə, nε bi mba bəya.

17

Ran 'yo'ts'i bə Tesalónica

¹ Nu'a ra Pablo ne ra Silas bi thopu ja ra hnini Anfipolis nepu Apolonia ne bi zom bu ja ra hnini Tesalónica. Guepu Tesalónica bí ja bu n'da rá nija yu judío. ² Ne nhyu semana bim 'bapu, ne nu'bu xun dat yu pa ran säya, bi mam bu ram Hman Oja a ra Pablo. ³ Ne jante thoho bi xifi xun ho nangue ram hma man t'ot'i maya'bu, gue gue'a ra Cristo jatho da nu ran unbi ne da du, ne m'bejua da ndants' mahon'a bu 'bu'u xun du.

—Ne gue'a bi nu ra Jesús a man t'ot'i tengu dí xi ah, janangue'a ga pahmbu gue gue'a ra Cristo rá Thahni Oja a, bi 'yem 'bu mi xänbi.

⁴ Ne nu'u 'da yu judío bi dap yu mbai ra Cristo, ne bi den'na ra Pablo ne ra Silas. Ne emme xun ngu yu mengu bu Grecia ngue mi numansu Oja bi 'yec'yei. Ne xun ngu yu xisu yu mengu bu grecia gue mí hnumansu, bi 'yec'yei. ⁵ Pe 'da yu judío ngue him mí ec'yei bin seya, ne bi zonh'nu yu ts'om'bäi bi xifi di parba yu ja'i, asta gue'bu gätho ra hnini bi parbi. Ne nu'u bi mba bu rá ngu ra Jasón, bi 'uexpa bu rá ngu, i hon'a ra Pablo ne ra Silas, ena da guqui gue di dä bu 'buh yu ja'i. ⁶ Ne nu'bu him mi din ra Pablo ne ra Silas, bi zix'a ra Jasón, nts'edi bi gats'i, ne mi'da yu 'yec'yei, bi zixpu 'buh yu ze'mi bu ja ra hnini. Bi mbafi ne bi 'yena:

—Guehna n'dat'a mbemhbu u yun 'yohu gue ya bi ts'oni gätho ra ximhäi, ne bi zocua ya. ⁷ Ne nuna ra Jasón bi

säyaba bu rá ngu. Ne nu'u hingui numansu rán t'edi ma ts'ut'abihu bu Roma, nguetho en'u i 'buh man'da ra ts'ut'abi guehna ra Jesús, bi 'yem'u yu ts'om'bäi.

⁸ Nu yu ja'i ne yu ze'mi bin cue 'bu mí 'yode 'be'a bi man'u. ⁹ Ne nubaya nu ra Jasón ne'u mi'da bi thacua ra mbeti gue da bom bu ja ra hnini ra Pablo ne ra Silas, ne bi mba ma thogue buya.

Bi zom bu Berea ra Pablo ne ra Silas

¹⁰ Bexque guet'a ra xui a bin 'yehmbu yu 'yec'yei a ra Pablo ne ra Silas. Bi mba bu ja ra hnini Berea. Ne nu'bu mí zom bu, bi mba bu ja rá nija yu judío. ¹¹ Nu yu judío gue 'bapu, man'da xun ho yu mbai xinda gue'u 'bapu Tesalónica. Nguetho 'bexque bi xoc yu mbai, mí ja ra pähä ngue da hyan a bi man ra Pablo. Ne gätho yu pa bi neh yu socua Oja maya'bu, ngue nde bu da badi 'bu din theui u i man'a ra Pablo. ¹² Ne xun ngu u bi 'yec'yei. Ne yu xisu, yu mengu bu grecia, ngue mi hnumansu, xun ngu bi 'yec'yei, ximangut yun 'yohu bi 'yec'yei. ¹³ Ne nu yu judío bu Tesalónica nu'bu mi badi gue i man ran ho ma'da'yo bu Berea a ra Pablo, bi mba bu buya ngue di parba yu ja'i. ¹⁴ Pe nu yu 'yec'yei 'bex bi zix'a ra Pablo bu ndendeja. Pe nu ra Silas ne ra Timoteo bi gopu Berea. ¹⁵ Nu'u min 'yohu ra Pablo bi zixpu ja ra hnini Atenas buya. Ne bi mbeng bu, ne bi xi'a ra Silas ne ra Timoteo

gue ra Pablo ndepe da mba bu n'dihi bu 'bäi.

Bi zoh yu mēngu Atenas a ra Pablo

¹⁶ Nε nu'bu min dø'mate ra Pablo bu Atenas, εmme bi du rá mbäi 'bu mín nu gátho ra hnini xí muns' yu nyogui. ¹⁷ Janangue'a nu ra Pablo bin yáhu yu judío bu ja ra nija, ne'ü mi'da ngue mi thānde Oja. Nε gátho yu pa mi yáhu yu ja'i ngue gátho mi tím bu ja ra täi. ¹⁸ Ne'ü 'da yun 'yohu gue i tenba yú t'εc'yēi zehε yu Epicúreos, ne mi'da i tenba yú t'εc'yēi zehε yu Estoicos, bin yáhu ra Pablo. Nu'ü 'da bi ma:

—'Be'a ní mba i man na ra ndemhyá n'yohu.

Ne'ü mi'da bi ma, bi 'yεna:

—Masque im ma ngue 'buh mi'da yu oja, bi 'yεn'ü.

Ngubu bi ma nguetho bi man ra Pablo nangue ra Jesús, ne bi ma ngue bi ndants' 'bu mi du. ¹⁹ Nu'ü bi zix'a ra Pablo bu ja ra nyuni t'εmbi Areópago bu ja ra hnini guerpü zäi i hman yun zofo. Nε bi xi'a ra Pablo:

—'Be'a ním hma guín nde gui xije, dín nde ga pähmbe. ²⁰ Nguetho guí xije 'dan'yo yam hma ngue hin dí pähmbe, ne dín nde ga pähmbe 'be'a nám bøn'a, bi 'yεn'ü.

²¹ Nguetho yu mēngu bu Atenas ne'ü mi'da yu 'damhnini mí 'bupü, hont'a numanho da 'yøt'a, gue da 'yøde 'be'a gue ma' da'yo, ne da ma.

²² Nε nu ra Pablo bi 'bä'inde bu ja ra junta guerpü Areópago. Nε bi xi'ü:

—N'yohu ahü gyü mēnguhu ua Atenas, dá nugä εmme guí thāndehü yu oja. ²³ Nu'bu män 'yogä bu ja ni hninihü dá nugä 'be'a guí thāndehü. Nε dá nugä n'da ra mεxado guerpü guí thāndehü man'da ra Oja, ne man t'o't'i bu: “Ra Oja ngue njongui pädi to'o a.” Nuya ga xi ahü ya nangue ra Oja guí thāndehü pε hin guí pähmbe to'o.

²⁴ Nu'a Oja ngue bi 'yøt' ra ximhäi ne gátho 'be'a i ja ua, nu'a gue'a ra Hmu mahεts'i necua ja ra häi. Nu'a hingui 'bupü ja yu ngu i høh yu ja'i. ²⁵ Nε nte di 'bedi, hingui jatho da hyäni 'be'a da 'yøpü yu ja'i nguetho gue'a di un ra te ne di un ran zaqui gátho to'o i 'bäi. Nε gátho mi'da mahyoni di uni.

²⁶ Nε 'dat'a ra ji bi 'yøt' Oja gátho yu ja'i ngue gátho yu nde, ndepe dim 'bäi gátho na ngäni ra ximhäi, ne bi zänba yu pa dim 'bucua ja ra häi, ne bi zänbi hapü dim 'bäi. ²⁷ Njabü bi 'yøt' Oja, ndepe gátho yu ja'i da hyon'a Oja guerpü da dñi. Pε majuäni hinga yatho i 'bu Oja 'bu ga homhbü ga pähmbe a. ²⁸ Nguetho nu Oja bi jajü däm 'buhmbü, ne bi jajü dí 'yohü, ne dadí 'yämhbü. Tengu bi man'i 'da ni 'yosøcuähu nu'bu i εna: “Nujü yú ja'igähu Oja nguetho bi zänni däm 'buhmbü ua,” bi 'yεn'ü. ²⁹ Nu'bu gue'a Oja di 'dajü ma tehü, hanja gní 'yεmfü Oja a ra hmite ra c'axt'i o gue ra t'axi o gue ra do nt'øt'e ngue yú 'yε yun 'yohü,

nangue yán 'yomfɛnise. ³⁰ Pɛ nu Ojã him bi 'yɛrpa ra güenda 'bɛ'a mim bɛnse ɯ yɯ ja'i 'bɯ him mi bɔ Ojã mam'bet'o. Pɛ nuya Ojã bi mangue gátho yɯ ja'i di pãh yán 'yomfɛni. ³¹ Nguetho xɯn zãn Ojã n'da ra pa din ja ran t'änni nangue ra ximhäi. Da 'yøt'ran t'änni xɯn ho n'da ran 'yohɯ ngue bi huanh Ojã. Nuna ran 'yohɯ, Ojã bi xox 'bɯ mi du, janangue'a da bɔh yɯ ja'i hingui hɛi da 'yøt' ran juɔnbi, bi 'yɛn'a ra Pablo.

³² Nɛ nu'bɯ mí 'yø'ɯ yɯ ja'i 'bɛ'a mí man'a ra Pablo, gue bi ndans' 'bɯ mi du, 'da'ɯ bin thennate nɛ 'da'ɯ mí ɛna:

—Ga øhmbɯ mahø'n'a nanguetha bi ndants'i.

³³ Nu ra Pablo bi 'uepɯ bɯya. ³⁴ Pɛ nu'ɯ 'da bi dɛn'na ra Pablo nɛ bi 'yɛc'yɛi. Nuna n'da, ra Dionisio na, gue n'da ra zɛ'mi bɯ guerpɯ madím pɛti yɯ ja'i bɯ Areópago. Nɛ n'da ra xisu, ra Dámaris, nɛ'ɯ mi'da bi dɛn'na ra Pablo.

18

Bi zøm bɯ Corinto ra Pablo

¹ M'bejua bɯya nu ra Pablo bi bøm bɯ Atenas, bi mba bɯ ra hnini Corinto. ² Nɛ bin tĩmmi bɯ n'da ra judío í Aquila, ra mɛngu ponto. Ja ní søhø bí 'yɛpɯ Roma bɯ ra häi Italia ra Aquila nɛ rá xisu Priscila, nguetho nu ra hmuts'ut'abi Claudio bá høn'a thĩ gátho yɯ judío bɯ ra dɔhnini Roma. Nu ra Pablo bi mba bá nu'a ra Aquila nɛ ra Priscila bɯya. ³ Nɛ bin zøm bɯ yú ngu, nguetho 'dat'a ra 'bɛfi

i øt'e, i øt' yɯ ngu'bø't'e. ⁴ Nɛ gátho yú pa yɯn säya mí pa bɯ rá nijã yɯ judío a ra Pablo, nɛ bi mam bɯ rá m Hman Ojã nɛ bi hyoni 'bɛpɯ dí 'yɛc'yɛi yɯ judío nɛ'ɯ hing yɯ judío.

⁵ Nu'bɯ bá ɛpɯ ra häi Macedonia ra Silas nɛ ra Timoteo, bi nu ra Pablo gue gátho yɯ pa ɛmmɛ mi mam rá m Hman Ojã. Mí xãnba yɯ judío ngue gue'a ra Jesús majuani ra Cristo mí tø'bɯ yɯ judío ngue din yante a. ⁶ Pɛ nu yɯ judío bi dɯ'mi bi ɯcpa a, nɛ bi man yɯ ts'ore nangue ra Pablo. Nɛ nu ra Pablo bɯya bi huac rá pahni, n'da ra hmɛpya gue hingui numanho 'bɛ'a i øt'ɯ. Bi 'yɛmbi:

—Ya ni ts'oqui zɛhɛhɯ ngue hin gá hyãn ra te mazai, tengu'bɯ gãn hyosɛhɯ. Nuya hingui pa ma güendagã, nguetho ya dá xi ahɯ. Pɛ nuya ga mbagã ga xih yɯ ja'i hing yɯ judío, bi 'yɛn'a ra Pablo.

⁷ Nɛ má zã bi bøm bɯ ja rá nijã yɯ judío a ra Pablo, bi mba bɯ ja rá ngu ra Justo. Nu'a, n'da ran 'yohɯ ngue i thãnde Ojã, nɛ nu rá ngu, 'darpɯ jaurá rá nijã yɯ judío, nɛ guerpɯ din xãnbate bɯ mahøn'a. ⁸ Nu ra Crispo, n'da ra ngarpi bɯ ja rá nijã yɯ judío, bi 'yɛc'yɛi nɛ gátho 'bɛpɯ rá ngu. Nɛ xɯn ngu yɯ mɛngu corinto mi øh ran ho ma'da'yo, nɛ bi 'yɛc'yɛi, nɛ bi mba ma xixyabi. ⁹ Nu ra Hmu mahɛts'i bi zo'a ra Pablo bɯya, nu'bɯ min xui, tengu'bɯ bi 'uĩ n'da ra t'ĩ. Nɛ bi xifi:

—O guín su, pɛ dami thoqui gan yã, hin gan hɛtho,

¹⁰ nguetho dadí hyan'a'i, ne njon da zä di an'na'i, ne xan ngu i 'bucua ja ra hnini da 'yεc'yεigui, bi 'yεn Oja.

¹¹ Nubaya nu ra Pablo bi gopu ja ra hnini Corinto n'da jeya made, ne bi xänba rám Hman Oja u yu ja'i.

¹² Pe nu'bu mín ts'ut'abi ra Galiön nubu ra häi Acaya, nu 'da'u yu judío bim peti ngue nde da zu'a ra Pablo. Ne bi zix'a ra Pablo bu 'buh ra ts'ut'abi. ¹³ Bi 'yεmbi:

—Nuna ran 'yohu na bi xänba yu ja'i ngue da dande Oja, pe n'dan'yo im ma, hinga gue'a tengu man t'εdih, εn'u.

¹⁴ Ne nu ra Pablo in nde din ya, pe nu ra ts'ut'abi ra Galiön 'bex bi 'yεmp'u yu judío:

—Nu'bu xcuá sihu na ran 'yohu nangue n'da ran ts'o xtá 'yot na, xcá ocä a guim mamhu. ¹⁵ Pe guín cuhu nangue rá t'εc'yεi na, ngue nde da xi ahü to'o gui thandeh, ne nangue nin t'εdi zehéh. Hin dí nde dan juanbate nangue nin t'εdi zehéh, janangue'a dami hocpa zehéh, bi 'yεn'a ra Galiön.

¹⁶ Bi 'yet'i, bi hyon'a thi buya. ¹⁷ Nubaya gätho yu mengu bu ja ra hnini gue hing yu judío bi bent'a ra Sóstenes, ra ngurpi bu ja rá nijä yu judío, ne bi 'benza bu ja rá hmi ra ts'ut'abi. Pe nu ra ts'ut'abi ra Galiön him bi 'yörpamasu.

Bi mbeng bu ra häi Siria a ra Pablo

¹⁸ Nu ra Pablo buya bi thoqui bim 'buru nya'a ts'u yu pa mahon'a bu Corinto. M'bejua

bi 'yε'u yu 'yεc'yεi, bin 'yohu ra Aquila ne ra Priscila, ne bi hyu ra barco bi mba ra häi Siria. Ne nu'bu mí jua'a ra hmεpya gue bi te rá xtä, bi 'yax rá ya buya, gue'a bi 'yörpu Cencrea. N'da ra hmεpya nangue ram hma xí man ra Pablo gue bi xi Oja di ja'tsi.

¹⁹ Nu'bu mi zöm bu ra hnini Éfeso ra Pablo, bi zopu ra Priscila ne ra Aquila ne bi mba bu rá nijä yu judío. Ne bi xih yu judío bu rán ho ma'da'yo ra Cristo. ²⁰ Nu yu judío mi ndepe xtán gopu 'da yu pa, pe nu ra Pablo him bi nde. ²¹ Bin 'yεte ne bi 'yεmbi:

—Jatho ga mba bu Jerusalén ga nu bu ra dampeti da 'yot' ma mijudíohu. Pe nu'bu rá pähä Oja gua pengä mahon'a, bi 'yεna.

Bi nexpü, bi hyu n'da ra barco buya.

Ná hyundj bi mba n'danni ra Pablo

²² Nubu Cesarea bi gapu ra Pablo bu ja ra barco, ne bi mba bu Jerusalén, bi zengua yu 'yεc'yεi bu ja ra nijä, ne 'bex bi mba bu Antioquia. ²³ Nu'bu mim 'buru 'da yu pa, bi mba bu ja n'da ngu n'da yu hnini bu ja ra häi Galacia nepu Frigia, bi hat ra ts'edi yú mbui yu 'yεc'yεi 'buru.

Ra Apolos bi mamp rám Hman Oja bu Éfeso

²⁴ Nu'u yu pa u bi zöm bu Éfeso n'da ra judío, rá thuhu Apolos, ra mengu bu ra hnini Alejandría. Nu'a bi badi xan ho rám Hman Oja maya'bu.

25 Nε bi sänbi zü ts'ü nangué ra Hmu, ra Jesucristo. Nε εmmε bin johya nε nts'edi bi ma xän ho 'bü min xänbate, bi ma majuani nangué ra Jesús. Pε hont'a rám hma ra Xuua Nxixyá mí pãdi, nε rán xixyá. 26 Nε nu ra Apolos bi hyut'an zambüi him bi zu bi mam bü ja rá nijá yu judío. Pε nu'bü mí 'yøh ra Priscila nε ra Aquila 'bε'a man'a, n'danni bi zits'i nε bi xänbi man'da xän ho ngue rá 'yu Ojá. 27 Nε nu'bü mí nde da mba ra Apolos ra häi Acaya, guerü Corinto, nu yu cu nangué ra Cristo bi xifi ngue xän ho da mba. Bi 'yørpa n'da ra søcuá da gats'i, bi xih yu 'yεc'yεi bü ngue da zini. Nε nu'bü mí zøm bü, bi hæť ra ts'edi yú mbüi yu 'yεc'yεi bü, nε bi mbäts'i gätho bi 'yεc'yεi rá mate ra Cristo. 28 Nguetho nu'bü min yähu yu judío gue hing yu 'yεc'yεi, bi dāha, ngue ya mí yá con rá ts'edi Ojá. Bi 'yuti nangué rám Hman Ojá maya'bü, gue gue'a ra Jesús ra Cristo mí hmam bü, gue mí tø'bü.

19

Bi zøm bü Éfeso ra Pablo

1 Nu'bü mí 'bürü Corinto ra Apolos, nε nu ra Pablo büya i 'yo gätho yu hnini maxøts'e, nε bi zøm bü ra hnini Éfeso. Nε bin tĩmhbü bü 'da yu 'yεc'yεi.

2 Nu ra Pablo bi 'yän büya:

—Ha bin 'da ahü rá Hogandāhi Ojá nu'bü gmí 'yεc'yεihü, bi 'yεna.

Nu'ü bi dāti:

—Hin'na, njām'bü dá øhmbe gue i 'bāh rá Hogandāhi Ojá, bi 'yεn'ü.

3 Nübüya bi 'yän'na ra Pablo:

—'Bε'a ním hma gá hyāmhbü 'bü gmín xixyāhü, bi 'yεmp'ü.

Nε bi 'yεn'ü büya:

—Tengu tho ho bi man ra Xuua Nxixyá, bi yεn'ü.

4 Nε nu ra Pablo bi 'yεmbi:

—Guim bεmhbü 'bε'a bi man ra Xuua, nguetho nu'a ra Xuua bi xixyá yu jā'i to'o bi päh yän 'yomfēni nangué yú ts'oqui, nε bi xih yu jā'i da 'yεc'yεi n'da ba εhe m'βεjua, gue ra Jesús ra Cristo na, bi 'yεna.

5 Nε nu'bü mí 'yøh rám hman ra Pablo, nu'ü bi mba ma xixyābi nangué rá thuhu ra Hmu Jesús. 6 Nε nu'bü mí dospa yú yá yu jā'i ra Pablo, bi hyän rá Hogandāhi Ojá ü. Nε n'dan'yo yu nde bin yä'ü büya, nε bim pøngahyá bi man rám Hman Ojá. 7 Nε nu'ü yu jā'i gue bi 'yεc'yεi, í jua'i 'dε'mayoho ü.

8 Nu ra Pablo bim 'bürü nhyuzna bü Éfeso büya. Bi hyut'an zambüi bin yá bü ja rá nijá yu judío, bi xih yu jā'i hague dán zä di manda Ojá bü ja yú mbüi, nε bi hyoni 'bεpü dí 'yεc'yεi yu jā'i. 9 Pε nu'ü 'da bi ü't' yú mbüi, hingui nde da 'yεc'yεi, nε bi man ra ts'ore nangué rá 'yu Ojá, guerü madím peti yu jā'i. Janangué'a bi 'ue'a ra Pablo büya nε bi mbähä yu 'yεc'yεi bü ja n'da ra ngxädi, nu'a ra

Tiranno ra xänbate bu. Nu'bu xam pøn yú xädi, i cut'a ra Pablo buya ne gätho yu pa min xänbate bu. ¹⁰ Nyo jeyä njabu bi 'yot'a ra Pablo. Ne gätho yu ja'i 'buru ja ra häi Asia, yu judío ne'u hing yu judío mí øh ran ho ma'da'yo nanguie ra Hmu, ra Jesús. ¹¹ Ne xun ngu yan t'ot'e nuixte bi 'yot'a ra Pablo, ngue bi 'yot' Oja. ¹² Nguetho bi dä'u yu bayu o gue yu 'bøt'e a ra Pablo, gue'u bi mbenpa u yan zäman'u buya, ne gätho bi zä, ne bi bøn'u yu zithu min 'yohu.

¹³ Nubuya 'da yu judío ngue zai yu mbonni, ena paði da hyøn'a thi yu zithu, ne sä i ndønpa rá thuhu ra Jesús. Bi du'mi bi xih yu zithu:

—Dami pøni nanguie rá thuhu ra Jesús, gue'a ra Jesús i man ra Pablo, sä en'u.

¹⁴ Ne nuya guehya yoto, yú ts'ant'u n'da ra judío, ra Escava, ra hmumbäjä a. Ne nu'u yú ts'ant'u ena da hyøn'a thi n'da ra zithu. ¹⁵ Pe nu ra zithu bi daði:

—Nu ra Jesús dí paçä ngue ja rá ts'edi, ne ra Pablo dí paçä ngue ja rá ts'edi, pe nu'ehu, to'o ehä, bi 'yæn'a ra zithu.

¹⁶ Ne nuna ran 'yohu min 'youi ra zithu, bi zäspa maxøts'e gueru mi 'bä'u yoto má 'yohu, bi dāha bin tunhdu ne bi unbi, gätho di danba yú pahni. Ne bi bøm bu thi yan 'yohu, ya xí unbi gätho, nte he yú he. ¹⁷ Ne nu'a bin ja, gätho bi t'øpu ja ra hnini Éfeso. Gätho yu judío ne'u hing yu judío bi 'yøde ne gätho mí ja

ra mbidi. Ne gätho bi 'yæspa ra Jesús, ra Hmu buya.

¹⁸ Ne xun ngu u gue mí æc'yæi, bi zøm bu, bi nde da gomanho yú mbui, ne bi dä ra güenda a xí 'yot'e. ¹⁹ Ne'u 'da mí m badi bá ca yú søcuä, ngue yu libro yün xädi yu badi, ne bi hyøspu ja ra sibi, gätho da nu'u mí 'buru. Ne nu'bu mi mbede hangu gätho di muui, mbe mí jua'a yote ma 'det'a mahuahi yu mbe ti gue ra t'axi. ²⁰ Ne man'da xun ngu bi 'yæc'yæi rá m hman Oja yu ja'i bu Éfeso, man'da bi faði ja rá ts'edi Oja.

²¹ M'bejua buya bi ben'a ra Pablo da mba bu Jerusalén, pe m'bet'o da zøm bu ra häi Macedonia, neru ra häi Acaya. Ne bi 'yæna:

—Dam 'buçä ts'u bu Jerusalén, m'bejua ga mbagä bu ja ra dāhnini Roma, bi 'yæna.

²² Ne bi mbenpu Macedonia u yoho yám fäts'ihu, ra Timoteo ne ra Erasto, pe guese ra Pablo bim 'buru mí'da yu pa bu Éfeso gue ra häi Asia.

Ran 'yo'ts'mahya bu Éfeso

²³ Nu yu pa u, xun ngu bi ndesui nanguie rá 'yu Oja bu Éfeso, ²⁴ Nguetho nu'a n'da ran 'yohu í Demetrio, rá 'befi da 'yot' yu zu t'angu ngue ra t'axi, ngue yú pøte ra dāniya gueru i pa nthānde ra oja Diana. Nu'a, ne'u madim pēmbu, xun ngu bi dāha nanguie ra 'befi i øt'u. ²⁵ Nu ra Demetrio buya bi zonh'du 'da'angu ra 'befi mí øthu, ne bi xifi:

—N'yohu ahü guí pãhmbu nangue ma 'befihu xun ngu ra mbeti dí tãhmbu. ²⁶ Dí nuhu ne dí øhmbu hinga hont'ua ra hnini Éfeso pe gãtho ra häi Asia, 'be'a øt' na ra Pablo, i xih yu ja'i gue nu'u yu oja nt'øt'e yú 'ye yun 'yohu embi ngue hing yu oja u. Ne xun ngu yu ja'i bi pãh yun 'yomfëni ne bi 'yëc'yëi a bi man ra Pablo.

²⁷ Nuya dán thehu n'da ra 'yãnthi, ngue nu ma pøte dí øthu njon da däi. Ne dim 'beh rá ts'edi rá ngu ra oja Diana, ngue i nuixte. Ne da t'ëmbi nte di muui. Pe nu'a ra Diana gue'a oja a, ne gãtho yu ja'i 'bucua ja ra häi Asia ne gãtho ra ximhäi i thãnde a, sä bi 'yën'a ra Demetrio.

²⁸ Ne nu'bü mí 'yø'u, ëmme bi de ra cue. Ne nts'edi i mbafi: —Xun ngu rá ts'edi ra Diana gue ma oja hu dyu manguhu ua Éfeso.

²⁹ Ne gãtho bi yuntonto gue 'bupu ja ra hnini. Ne gãtho bin tihí 'darpü ní muxpu ja n'da ra ngu xun ndoho, ne bá bent' ra Gayo ne ra Aristarco, bi zixpu, ne nu ra Gayo ne ra Aristarco, yu mangu bu Macedonia min 'yohu ra Pablo bu 'yu. ³⁰ Ne'a ra Pablo nde xtá mba bu 'buh yu ja'i, pe nu yu 'yëc'yëi bi japi hin da mba. ³¹ Ne 'da'u gue mi ja yú ts'edi bu ja ra häi Asia madin amigohu ra Pablo, bi mbenpa ra nde gue hin da mba bu bí mux yu ja'i. ³² Ne 'dahma 'dan'yo bi man'u n'da ngu n'da nguetho gãtho bi yuntonto. Ne xun ngu u hingui pãdi hanja bim peti bu.

³³ Nu ra Alejandro mi 'bä'inde bu 'buh yu ja'i, bi mba njëqui bu ja yú hmi yu ja'i büya, nguetho ndep'u yú mijudíohu din ya. Nu'a ra Alejandro büya bi uanba rá 'ye ndepe din he yu ja'i, nguetho nde da xifi nte män ts'o mí øt' yu judío.

³⁴ Pe nu'bü mi nu yu ja'i ngue ra judío ra Alejandro, mbe ma nyo ora bi mbafi, ne 'da'ingu bi ma:

—Xun ngu rá ts'edi ra Diana ma oja hu dyu manguhu ua Éfeso.

³⁵ Nu ra secretario bu ja ra hnini büya, bi japi ngue bin he yu ja'i, bi xifi:

—Dyun 'yohuhu, dyu me'efesohu, hingui 'bucua n'da ran yohu gue hingui pãdi dí jamansuhu ra oja Diana, gueju dyu me'efesohu, ne gãtho dí espahu ra do bi däh mahëts'i, gue rá pøte ra Diana. ³⁶ Ne nuna njo'o da zä da gøni. Janangue'a daman 'yomfënihü ts'u ne hin gui 'yøthu a hin da bømanho. ³⁷ Nu yun 'yohu ngue guá sihu ua, him bim pe bu ja rá nijã ra oja Diana. Ne him bi man ra ts'ore nangue'a ma oja hu ra Diana, bi 'yëna.

³⁸ Ne xø bi 'yën'a ra secretario:

—Nuna ra Demetrio ne'u mi'da gue dim pëhmbu, nu'bü i ja 'be'a i nde dí yapa n'da, nde'bu gue din yaui bu ja ra dangu n'dahma n'da ngu n'da da zä din yase. ³⁹ Ne nu'bü ja man'da guí nde gui 'yøthu, dami xihmbu ra ze'mi da 'yøt'a n'da ra junta, guepu da mba ma hoqui. ⁴⁰ Nguetho

dí su da hnercah_u häi 'b_u da t'ängah_u nangue ra mbahni dá øth_u ra pa jab_uya, nguetho hin'y_u 'b_e'a sä ga mamhb_u nangue'a dá øth_u ya, bi 'y_ena.

⁴¹ N_e nu'b_u mi gua'a im ma, bi 'y_et' y_u ja'i.

20

Nu ra Pablo bi mba b_u ra häi Macedonia n_ep_u ra häi Grecia

¹ N_e nu'b_u min h_e nín 'yo'ts'mahy_a b_u ra hnini Éfeso, nu ra Pablo bi zonh'd_u y_u'y_ec'y_ei. N_e nu'b_u mí un ran zofo, bin 'y_ete b_uya, bi mba b_u Macedonia. ² N_e gätho bi zengua y_u'y_ec'y_ei gätho ra häi Macedonia, bi h_at ra ts'edi y_u mb_ui nangue rá_m hman Oj_a bi xi'ü. N_e m'bejua bi zø_m b_u ja ra häi Grecia mahø'n'a. ³ Hyuzna bim 'b_up_u, ξna xtá hyu ra barco, gue xtá mba b_u ra häi Siria, p_e nu'ü 'da y_u judío ξna xtán däqui. N_e nu'b_u mí b_adi 'b_e'a nde xtá t'ørpe, bin 'yomf_eni n_e bá peng b_u ja ra häi Macedonia. ⁴ N_e min 'yoh_u ra Pablo ra Sópater ra m_engu berea a, n_e'a ra Aristarco n_e ra Segundo, y_u m_engu tesalónica ü, n_e nu ra Gayo ra m_engu derbe a, n_e nu'a ra Timoteo n_e ra Tíquico n_e ra Tróximo, y_u m_engu asia ü. ⁵ Nu'ü bim 'bet'o bi mba ní tøguahe b_u ra hnini Troas, n_e nugä dra Lucascä, dí o't' ra søcu_a j_aua, dín hy_unbahe ü. ⁶ Nu'b_u mí guah y_um p_eti nangue ran d_abaxj_ua, dá huhe ra barco dá n_exhe b_u ra hnini Filipos, nc_ut'a pa dán 'yohe dá sømhbe b_u Troas guerp_u i

tøguahe ü mi'da. N_e nyoto pa däm 'b_uhmbe b_u.

Nu ra Pablo i 'b_up_u Troas

⁷ Nu'a ra pa domingo däm p_etihe y_u 'y_ec'y_ei b_u ja ra hnini Troas, dá sihe ra x_ecahm_e, gue dá b_emhbe rán d_ate ra Hmu. N_e nu'a ra Pablo bi man rá_m Hman Oj_a. N_e nya'athoho bin y_a gue'b_u go mi zø_m made ra xui, nguetho da mba 'b_u bi hyats'i. ⁸ N_e ξmm_e x_un ngu ra sibi mí zø b_u ja ra cuarto mag_ats'i guerp_u bim p_eti y_u ja'i. ⁹ N_e huxp_u ja n'da ra ventana n'da ra ts'unt'ü í Eutico, n_e ξmm_e bi ndet'äha, nguetho ra Pablo nya'a bin y_a. Nu ra ts'unt'ü bi dop ra t'äha, bi dägui, ná hyu tøque ra ngu b_u bi dägui. Ya xí du 'b_u mi th_ats'i. ¹⁰ N_e bi g_ah ra Pablo, ní nyexp_u 'ben'a ra ts'unt'ü n_e bi hy_uf_i, n_e bi xi'ü b_uya:

—O di tu ni mb_uih_u, ya bi d_amb_eni na.

¹¹ Nu ra Pablo bi nd_ex mahø'n'a b_u ja ra cuarto b_uya, n_e dán sihm_ehe. N_e nya'a thoho bin y_a ra Pablo mahø'n'a, gue'b_u go mi bø_x ra hyadi, ja bi mba b_uya. ¹² N_e nu'b_u mí ts'ix'a ra ts'unt'ü gue bi dägui, n_e i te 'b_u mí zø_m b_u rá ngu, gätho bin johya ü.

Bi mba b_u Mileto ra Pablo

¹³ Nugähe dá hugähe ra barco n_e dá mbähmbe b_u ra hnini Asón nguetho nub_u dan c'athe ra Pablo, ngub_u bi xije mam'bet'o, gue xí 'y_en ra Pablo dín 'yogua thoho. ¹⁴ N_e nu'b_u mán t_imhbe b_u Asón a ra Pablo, dá sixhe dá huhe

ra barco ne dá sòmhbē b_u ja ra hnini Mitilene. ¹⁵ Ne dá ne xhe b_u, ne man'da pa dá sòmhbē b_u ní hē't'a ra t'uhäi Quío gue i jab_u made ra de ja. Ne man'da pa b_uya dá sòmhbē b_u ra t'uhäi Samos gue i jab_u made ra de ja. Ne dán säyahe ts'ü b_u ra hnini Trogilio, ne man'da pa b_uya dá sòmhbē b_u ra hnini Mileto. ¹⁶ Nguetho nu ra Pablo bi nde bi thochtho b_u ra hnini Éfeso, hingui nde din säya b_u ra häi Asia. Nguetho di xöni da zön'a n'dihi b_u Jerusalén, ya dí 'b_up_u 'b_u ra pa ra dämpeti t'ëmbi Pentecostés.

Nu ra Pablo bi zonz'h'd_u y_u ng_urpi y_u 'y_uc'y_uei b_u Éfeso

¹⁷ Ne nu'b_u má sòmhbē b_u Mileto, ra Pablo bi ma dín zonz'h'd_u y_u d_uc'y_uei, ngue y_u ng_urpi y_u 'y_uc'y_uei dim peti b_u ra hnini Éfeso. ¹⁸ Ne nu'b_u mi zöp_u b_u, bi 'y_ump'a ra Pablo:

—Nu'eh_u guí p_uhmb_u 'be'a gätho mam 'b_ui dá öt'ä ua ra häi Asia, asta gue'b_u go rá mb_udi dá söcä ua. ¹⁹ Gätho y_u pa däm 'b_ucä ua dá örpä rá 'be'fi ra Hmu mah_uts'i, ne hin dadín 'y_uts'i. Ne x_un ngu ma guidä dá fäni gue'b_u má h_uh ma mb_ui dá äp Oj_u nangue ah_u. Ne x_un ngu ran ünbi dá nu ngue bi 'y_urcä y_u judío.

²⁰ P_u nugä hin te dá cön'nah_u p_u dá xi ah_u gätho 'be'a da mbäx ah_u. Ne dá xän'nah_u b_u dim peti y_u j_u'i, ne dá xän'nah_u b_u ja ni ngumhb_u.

²¹ Ne dá xifi x_un ho y_u judío ne'ü hing y_u judío, ngue di p_uh y_un 'yomf_uni nangue Oj_u, gue da 'y_uc'y_uei ma Hmu'ü ra Jesucristo. ²² P_u nuya, rá

Hogand_uhi Oj_u i örcä ra ts'edi ga mbagä b_u Jerusalén, ne hin dí p_udi 'be'a gua thocä b_u. ²³ P_u hönt'a di p_ucä gue dan ofädi b_u Jerusalén, ne ga nugä x_un ngu y_un ünbi, nguetho gues_u rá Hogand_uhi Oj_u bi xiqui hönb_u go hap_u dá thocä b_u ja y_u hnini. ²⁴ P_u hinga guet'a dím b_un'a, hin te di muui ma tesegä nanguec zeh_ugui. Hönt'a ran johya dí nde ga nu 'b_u dá juah ra 'be'fi bi 'dacä ma Hmu'ü ra Jesús, gue'a ga mangä ran ho ma'da'yo nangue rá mate Oj_u.

²⁵ Ne gätho ah_u dá xi ah_u rá m Hman Oj_u gue 'be'p_u ní mandagah_u Oj_u, ne dí p_ucä xinga n'da ah_u gui nurcah_u ma hmi mahön'a. ²⁶ Nuya nam pa ya dí xi ah_u, hingui pa ma güendagä 'b_u gui 'be'hmb_u rán ho Oj_u ya. ²⁷ Nguetho hin te dá cön'nah_u, gätho dá xi ah_u 'be'a nde Oj_u gui p_uhmb_u.

²⁸ Nuya gui jamansu 'be'a gui 'y_uth_u, ne da zä b_u gui jamansuf_u y_u mb_ui ni mi 'y_uc'y_uei h_u b_uya. Ne gue'a ra 'be'fi bi 'da ah_u rá Hogand_uhi Oj_u, gue gui jamansuf_u y_u 'y_uc'y_uei ra Hmu, gätho ná ngu'ü i 'b_uhmb_u ra Cristo, nguetho rá jise ra Cristo í gurpa y_u ts'oqui 'b_u mí du.

²⁹ P_u nu'b_u dá mbagä, dí p_ucä m'be'jua ba ë'i 'da tengu y_u zate, nde da za'ü y_u de'yo, din jab_u da 'y_ut'ah_u gue di ün'na ni mb_ui h_u gy_u 'y_uc'y_uei h_u.

³⁰ Ne 'da'ü gue gues_u ah_u da ndants'i, ne hinga nju_untho da man rá m Hman Oj_u, gue da ndep'a dí ten'd_u mi'da.

³¹ Janangue'a gui jamansu ni mbũihũ ngue hin da hyä ahũ Ƴ. Nε guim bεmhbu gue nhyu jεya, ma pa nε ra xui, dá xän'nahũ n'da ngu n'da ahũ, nε εmme dán zoni nangue ahũ.

³² Nuya dadí dā ahũ Ojā. Nε ga soc'ahũ rá m Hman Ojā, nu'a i ma nangue rá mate Ojā, gue'a ram hma di zet'a ni mbũihũ, nε gue'a dín ja ahũ gātho i ja Ojā, tengu tho Ƴ gātho mi'da i pa nthahni. ³³ Nugā hin dá nde a ni mbetihũ, xínga gue ni pahnihũ. ³⁴ Pε guí pāhmbũ dām pepzehe nε dá undā 'be'a gātho mí hon'ũ dán 'yogāhe. ³⁵ Dá øt'ā gue dá honse man ts'ihme, dá ut'ahũ gue dam pεhmbũ nε ga fāxhũ Ƴ hin 'yũ 'be'a da hyoni. Nε gam bεmhbu 'be'a bi ma ma Hmuhũ ra Jesús 'bũ mí 'yεna: “Man'da di johya ní mbũi n'da 'bũ di uni, xinda gue'bũ din t'unna n'da,” ngubũ bi man ra Hmu, bi 'yεn'a ra Pablo.

³⁶ Nε nu'bũ mi gua'a rá m hma ra Pablo, bin danyahmu gātho mí 'bũpũ, nε bin yāhũ Ojā. ³⁷ Nε nu'ũ gātho bin zoni, nε bi hyũ'a ra Pablo nε bi zũspa rá 'yogu. ³⁸ Nu'ũ εmme bi du yú mbũi, nguetho ra Pablo bi xi'ũ him man'dandĩ da nu mahøn'a. Nε nu'ũ bi zix'a ra Pablo bũ ja ra barco bũya.

21

Bi mba bũ Jerusalén ra Pablo

¹ Nε nu'bũ mán hyehmbe yũ 'yεc' yei, dá huhe ra barco,

nε njuāntho 'bex dá sōmhbe bũ ja ra t'ũhāi Cos ngue i ja bũ made ra deĵa. Nε man'da pa bũya dá thohmbe bũ ja ra hnini Pátara. ² Nubũ, dá tĩmhbe n'da ra barco ní mba bũ ra hāi Fenicia, dá huhe bũya dá mbāhmbe. ³ Nε nu'bũ má thohmbe nthandi thoho ra t'ũhāi Chipre i ja bũ made ra deĵa, ngāha dá mbāhmbe dá sōmhbe bũ ra hāi Siria nubũ ra hnini Tiro, guerpũ da zoh rá 'beni ra barco. Nε dá çāhmbe bũya, dá mbāhmbe bũ ja ra hnini. ⁴ Nu'bũ má tĩmhbe bũ yũ 'yεc'yei bũya, dām 'bāhmbe nyoto pa. Nε nu rá Hogandāhi Ojā bi bēnba yũ 'yεc'yei 'be'a da thoh ra Pablo 'bũ da mba bũ Jerusalén. Janangue'a bi xifi hin da mba. ⁵ Nε nu'bũ mí gua'a nyoto pa, dá pōmhbe bũ. Nε gātho yũ 'yεc'yei, yũn 'yohũ nε yũ xisu nε yũ t'ũhni, dá mbāhmbe asta gue dá pōmhbe bũ ja ra hnini. Dán danyahmuhe bũ ja ra ndendeĵa bũya, nε dán yāhe Ojā. ⁶ Nubũya dán 'yēhmbe nε nugāhe dá huhe ra barco, pε nu'ũ bi mbeng bũ ja yú ngu.

⁷ Bá nεxhe bũ Tiro, dá mbāhmbe nε dá çāhmbe 'bũ má sōmhbe bũ Tolemaida. Nu'bũ má zenguahe yũ cu, dán tehe bũ n'da pa. ⁸ Nu'bũ mi hyats'i, gātho gahe ngue dín 'yohe ra Pablo dá thohmbe bũ ra dāhnini Cesarea. Nε dán sāyahe bũ ja rá ngu ra Felipe. Nu'a ra Felipe zai mi mam bũ rán ho ma'da'yo Ojā. Nu'a, n'da gue'ũ yoto má 'yohũ nthahni

mín 'yoh_u ra Esteban. ⁹ Ne nu ra Felipe mi 'b_ui goho yá t'ixu him bin th_uti, ne nu' _u, y_u p_ongahya_u _u, bi man rá_m Hman Oj_u. ¹⁰ Ne nu' b_u má_m 'b_uhmbe b_u 'da y_u pa bi z_o'a n'da rá p_ongahya_u Oj_u í Agabo, bá n_exp_u ra hái Judea. ¹¹ Nu' b_u mi z_om b_u dí 'b_uhmbe a, bi g_as_pa a rá ng_ut'í ra Pablo ne bi duze_ue yá gua ne yá 'y_e ra Agabo, ne bi ma:

—Nu rá Hogand_uhi Oj_u bi b_eng_u ngue ngub_u da 'y_orpa y_u judío a rá mb_eti na ra ng_ut'í b_u Jerusalén, ne din dá b_u 'b_uh y_u j_u'i ngue hing y_u judío.

¹² Nu' b_u má _ohmbe 'be'a bi man ra Agabo, g_utho gahe ne y_u m_engu b_u, dá _orpahe ra ts'edi hin xtá mba ra Pablo b_u Jerusalén. ¹³ Nu ra Pablo bi 'y_em b_uya:

—'Be'a guí _oth_u guí zomhb_u. O gadí _ungah_u ma mb_ui. Nug_u dadín s_ug_u h_ont'a go 'be'a da t'_orcagui, o gue da thurqui o gue da thog b_u Jerusalén nangue ra Jesús, ma Hmu.

¹⁴ Ne him bi z_u dá s_umhbe, dá h_ethe b_uya ne dá _emhbe:

—Nu'a rá p_uh_u Oj_u da t'_ot'e.

¹⁵ Ne m'bejua b_uya dán s_uhe ne dá mb_uhmbe ra Pablo b_u Jerusalén. ¹⁶ Ne 'da' _u y_u 'y_ec'y_ei b_u Cesarea dá mb_uhmbe. Ne nu' b_u má s_omhbe b_u Jerusalén, nu' _u bi zixc_uhe b_u rá ngu ra Mnasón, ra m_engu chipre. Ne maya'b_u thoho mí _ec'y_ei ra Mnasón. Gu_ep_u rá ngu dán s_uyahe.

Bi zengua ra Jacobo ra Pablo b_u Jerusalén

¹⁷ Nu' b_u má s_omhbe b_u Jerusalén, nu y_u cu nangue ra Cristo b_u, bi hyu yá mb_ui 'b_u mi nuje, ne bi zimanhoje. ¹⁸ Man'da pa b_uya dá mb_uhmbe ra Pablo dá nuhe ra Jacobo Santiago, ne' _u g_utho mí 'b_up_u, yá ming_urpih_u, y_u d_uc'y_ei. ¹⁹ Nu ra Pablo bi z_engua _u ne 'b_ex bi d_u'mi 'dahmi'datho bi ma 'be'a g_utho bi 'y_ot' Oj_u nangue rá 'be'fi ra Pablo, nub_u 'b_uh y_u j_u'i ngue hing y_u judío. ²⁰ Ne nu' b_u mi 'y_o' _u 'be'a bi man ra Pablo gue bi 'y_omanho 'b_u mí sih rá_m Hman Oj_u, _emme bin johya ne bi 'y_es_pa Oj_u. Pe nu' _u, bi 'y_embi:

—Pe guí p_udi, ma z_u cu'í Pablo gue y_u mahu_uhi thoho y_u judío i _ec'y_ei ya, ne g_utho i _ena jatho da 'y_ot' y_un t'_edi ra Moisés. ²¹ Ne nu' _u bi sifi 'be'a g_utho gá 'y_ot'e. Ne s_u _en' _u gá x_unbi gue g_utho da hy_eh y_un t'_edi ra Moisés _u y_u judío gue 'b_up_u 'b_uh y_u j_u'i hing y_u judío, ne gá xifi ngue hin da mba nthequi yá xifani, ne hin da 'y_ot' y_un t'_ot'e y_u judío, _en' _u. ²² Nuya 'be'a s_u ga _oth_u ya, g_uehma dim p_eti _u ma mi 'y_ec'y_ei_u y_u judío, gue da gohmahya'a'i, nguetho da 'y_ode ya gá s_oh_o, bi 'y_embi. ²³ Nuya nde'b_u guí 'y_ot'e 'be'a ga xi ahe. Nuya 'b_ucua goho y_un 'yoh_u ngue bi ma da 'y_ot'a n'da ran hogui nangue Oj_u, ne jatho da 'y_ot'e. Nuya guí 'y_ot'e 'be'a da 'y_ot' _u. ²⁴ Nu' i gue'e guí six b_uya y_un 'yoh_u, ne guí 'y_ot'e tengu jatho da 'y_ot' _u, ngue mí ma n'da ran hogui nangue Oj_u. Ne g_utho

gui jurpa yá gasto ɯ, gui tãmb yɯ de'yo ngue da mbøts'e. Ne nubɯya sã gui 'yax ni yaxɯ tengu i øt' yɯ ja'i nu'bɯ xɯn guah yɯ pa yɯn hogui. Ne gãtho yɯ ja'i sã da badi ngue him majuani'be'a bi man'ɯ 'da nangue'e. Ne da bah pɯya ne'e gui ten'na rán t'ɛdi ra Moisés. ²⁵ Pɛ nangue yɯ ja'i hing yɯ judío ngue bi 'yɛc'yɛi, ya dá penpahe n'da ra søcuã, ne dá xihmbe hin da zi 'be'a bi 'bøspa yɯ hmite, xín da za'a ra ngø ngue him bi bøn rá ji, xín da zi ra ji. Ne hin da 'yøt' yɯn 'yomt'ɛni, bi 'yɛn'a ra Jacobo Santiago.

Bi mba mfɛnt'i ra Pablo bɯ danija Jerusalén

²⁶ Nu ra Pablo bi zix'ɯ yɯn 'yohɯ bɯya, ne bi 'yøt'e tengu bi 'yøt'ɯ. Ne bi mbähã bɯ mbo yá danija yɯ judío, ngue da ma nda'a ní pa da guah yá pa ran hogui. Ne bi ma nda'a ní pa di un yɯ 'bøts'e.

²⁷ Hin ɛ ní zøn'a yoto pa mi juah ran hogui, nu yɯ judío gue hing yɯ 'yɛc'yɛi, yɯ mɛngu ra häi Asia, bi nu bɯ mbo ra danija ra Pablo. Nu'ɯ bi parba yɯ ja'i ne bi bent' ra Pablo. ²⁸ Bi mbafi:

—N'yohɯ ahɯ dyɯ israelhɯ, dami zeje gam benthɯ na ran 'yohɯ 'bãcua, i xänba yɯ ja'i hønba go hapɯ i pa ngue hingui hojɯ, ne ɛna nte di muui yán t'ɛdi ra Moisés ne nte di muui ma danijahɯ. Ne hinga hønt'a bi 'yøt'e, pɛ man'da, bá si ua mbo ra danija yɯ ja'i ngue hing yɯ judío. Janangue'a bi ts'on'a

ra hoganija ngue majapi, sã ɛn'ɯ.

²⁹ Nguetho mi nu min 'youi ra Pablo bɯ ja ra hnini n'da ra mɛngu éfeso í Tróximo. Ne mi manɛ ngue ɛmbi bi zixpɯ mbo ra danija.

³⁰ Ne nubɯya gãtho ra hnini bin ja n'da ran 'yo'ts'i, ne gãtho ní muxpɯ 'bäh ra Pablo, bi bent'i, bi gɛcpɯ thi ra danija. Ne 'bex bi gut' yá nija. ³¹ Ne nu'bɯ mí zãpi ɛna xtã hyo ra Pablo, nu ra hmudofai mí øde ngue gãtho ra hnini Jerusalén bin 'yo'ts'i. ³² Nu'a 'bex bi zix'ɯ yɯ dofai ne gãtho yɯ hmudofai, ne bi mba n'dihi bɯ 'bäh yɯ ja'i. Ne nu'bɯ mi nu yɯ ja'i gue mba bɯ yɯ dofai ne yɯ hmudofai, 'bex bin hɛ ním 'benza ra Pablo. ³³ Ne nu'a ra hmudofai bɯya bi bent' ra Pablo ɛna da got'i, ne bi manda ngue da mba nthat'i yoho yɯ cadena. M'bejua bi t'an'dɯ, ne bi t'ɛmp'ɯ:

—To'o na, 'be'a bi 'yøt'na.

³⁴ Pɛ nu yɯ ja'i ɛmmɛ madí mbahni ne gãtho 'dahma 'dan'yo bi ma. Janangue'a nu ra hmudofai him mi sã da badi hanja bin 'yo'ts'i. Bi manda ngue da zixpɯ ja ra ngundofai a bɯya. ³⁵ Ne nu'bɯ mí zøm bɯ ja rá 'dede ra ngu, bi dux'ɯ yɯ dofai a ra Pablo, nguetho nu yɯ ja'i man'da nde da bent'i mahøn'a. ³⁶ Nguetho xɯn ngu yɯ ja'i bi dɛnni bi mbafi:

—Dami hyohɯ, ɛn'ɯ.

Nura Pablo bin juan zɛhɛ bɯ ja yá hmi yɯ ja'i

³⁷ Nε nu'bu mangueru da zixru mbo ja rá ngu ra Pablo bi 'yän'na ra hmudofui:

—Dami 'yörqui ts'u ra mate dan yaui ts'u, bi 'yena.

Nu ra dofui bi dadi:

—Ha gui pä'a rá nde yu griego.

—Haha, bi yen'a ra Pablo.

³⁸ —Oh, ha hinga gue'e gra mengu Egipto, ngue gá dmp'a n'da ran 'yo'ts'i ne gá sixru ma'ueni goho mahuahi yan 'yohu ngue yu hyodu, bi 'yemi.

³⁹ Nu ra Pablo bi dadi:

—Hin'na, hinga guca. Nugä dra judiögä ne dra mengu Tarso, n'da ra dahnini ngue ja rá ts'edi bu ja ra häi Cilicia. Nuya dí ä'a n'da ra mate ngue ga xicä ts'u yu ja'i.

⁴⁰ Nu ra hmudofui bi un ran t'edi. Nubaya, nu ra Pablo bi 'bäru ja ra 'dede, ne bi ua'ts' rá 'ye ndepe din he yu ja'i. Ne nu'bu min he, bi zofo nanguue yu ndese u, gue yu nde ra hebreo, bi 'yena:

22

¹ —N'yohu ah, gyu ta ah, gui 'yohmbu 'be'a ga xi ah ya, bi 'yen'a ra Pablo 'bu mi dmi bin ya.

² Ne nu'bu mi 'yö'u ngue bi ts'ofu nanguue yu ndese ra hebreo, man'da bin he. Nu ra Pablo bi 'yem buya:

³ —Nugä dra judiögä, dám 'bcä bu Tarso, nubu ra häi Cilicia, ne bi mba ma tedegä ua Jerusalén. Ne dán xäcä rán xädi ra Gamaliel, ne dán xäcä xun ho yän t'edi u ma ngarpa bota. Ne emme mi hyagä

nanguue rá 'befi Oja ngue gätho ma mbai, tengutho ah ya. ⁴ Ne madí undä ran unbi to'o gätho mi ec'yei ra Jesús, ne 'da'u dá ho ne'u mi'da, yan 'yohu ne'u yu xisu dá sixru fädi. ⁵ Nu ra hmumbäja ne yu dác'yei da zä din juanni 'be'a xtä ø'tä, nguetho dá canba yu søcuä bi 'dacä, gue mí ena xcä un yu ngurpi bu ja yu nija ma mijudíohu bu Damasco. Ne dá hax ra 'yu dá mba bu Damasco. Nu ra søcuä dá jucä ngue'a ran t'edi ga cot'a fädi yu 'yec'yei, ne dí ena xcuä si ua Jerusalén, ngue xtä nu ua ran unbi.

Nu ra Pablo bi ma ha bin jabu i 'yec'yei

⁶ Ne nu'bu män 'yogä bu 'yu hänbu Damasco, tengu'bu mbe huxyadi, bá ca n'da ra nyot'i mahets'i, ngue nts'edi bi hyäru dí 'bäi. ⁷ Nugä dá tang bu häi, ne dá ø'a n'da ra nde bi xiqui: “Saulo, Saulo, hanja gní unagui,” bi 'yengui. ⁸ Ne dá thäti: “To'o i ma Hmu.” Ne nu'a bi xiqui: “Nugä dra Jesús, dra mengu nazaret, guca gadi unagui.” ⁹ Ne nu'u 'da min 'yogähe bi nu'a ra nyot'i, pe him bi 'yø'a ra nde ngue bi zocä. ¹⁰ Ne dá änni: “Ma Hmu 'be'a sä ga ø'tä.” Ne nu ra Hmu bi 'yengui: “Dami ndants'i ní mba bu Damasco, nubu, da si'a bu 'be'a gätho dá sän'ni'i gui 'yø't'e.” ¹¹ Ne nugä 'bex dán xädä nanguue'a ra nyot'i, ne nu'u mín 'yogähe bi gurca ma 'ye, ne dá sømhbe bu ja ra hnini Damasco.

12 Nε mi 'bupu n'da ra hocja'i í Ananías, ngue mi tenni xun ho yán t'edi ra Moisés. Nε gátho yu judío mi 'bupu mi numanho a. 13 Nu ra Ananías bi zopu dám 'bucä, nε bi xiqui: “Ma cu'i Saulo, dami hyand ran nequi ni dä ya.” Nε 'bex bi zø ma dä, nε bi zä dá nu a ran 'yohu buya. 14 Nε bi xiqui: “Nu'a Oja mi thande ma ngurpa botahu bi huahn'na'i ngue gui padi 'be'a rá pähä a. Nε bi ja'a'i gá nu rá Hoga Ts'unt'u, nε bi ja'a'i ngue gá 'yörpa rá nde a. 15 Nuya gui mam bu 'buh yu ja'i 'be'a gá nu nε 'be'a gá 'yøde. 16 Nε hin'yu 'be'a man'da gui tø'mi, dami ndants'i gan xixya, gui 'yεc'yei majuani a ra Hmu ngue di 'uec'a'u ni ts'oqui nangue rá thuhu a ra Hmu,” bi 'yεngä ra Ananías, bi 'yεn'a ra Pablo.

Bi man ra Pablo hanja bi mba bu 'bu'u hing yu judío

17 Nε xø bi 'yεna:

—Nε nu'bu jambá pengä ua Jerusalén, dán ya'be Oja bu mbo ra danija, nε nu Oja bi jacä dá nu tengu n'da ra t'i. 18 Nε dá nugä ra Hmu, bi 'yεngui: “Dahmantho dami pøngua Jerusalén, nguetho hin da t'ørpamasu 'be'a gui ma nanguecä.” 19 Nε dá xi'a: “Ma Hmu, nu'u ma mεnguhe ua gátho i padi 'be'a gátho dá øt'ä, dá mba bu gátho ma nijähe, nε dá unba u gátho bi 'yεc'yei i, nε dá cot'a fädi u. 20 Nε nu'bu mi mba ntho ra Esteban mi 'bäcä bu, nε 'da'angu dá bεmhbe u bin hote, nε dá jamansup yá

pahni u.” 21 Pε nu ra Hmu bi xiqui: “Ní mba, nguetho ga pεnh'na bu yabu gueru 'buh yu ja'i ngue hing yu judío,” ngubu bi xiqui, bi 'yεn'a ra Pablo.

Nu ra Pablo bi mba ma dä bu 'buh yu hmudofai

22 Nu'u bi 'yømanho 'be'a bi man'a ra Pablo, asta gue'bu mí ma da mba bu 'buh yu ja'i hing yu judío. Nubuya bin cue'u yu judío i 'bäpu gue hing yu 'yεc'yei, bi mbafi nε bi 'yεna:

—Dá tho na ran 'yohu, man'da xun ho 'bu hin di thoqui dim 'bui, bi 'yεn'u.

23 Man'da bi mbafi bi huat' yá pahni nε bi 'yents' yu fonthäi. 24 Nu ra hmudofai bi manda da ts'ixpu mbo ra Pablo, nε bi manda da mba m'bei, ngue ndep'a dín juan'na ra Pablo hanja ná mba'u yu ja'i. 25 Nε nu'bu i pa nthat'i ra Pablo ngue ra xifani, bi 'yän'na ra dofai ngue mi 'bäpu:

—Ha i ja nin t'ε dihu gui fe'a n'da ra romano nu'bu hin ní t'ørpa ran juanbi, bi 'yεn'a ra Pablo.

26 Nε nu'bu mi 'yø'a ra dofai a bi man ra Pablo, bi mba bá xi'a rá hmu nε bi 'yεmbi:

—Dami jamansu 'be'a gui ørpa na ran 'yohu, n'da ra romano na.

27 Nε bá ε'a ra hmudofai buya, bi 'yän'na ra Pablo:

—Ha majuani gue'e gra romano.

Nu ra Pablo bi dadi:

—Häha, bi 'yεna.

28 Nu ra hmudofai bi 'yεmp'a:

—Xun ngu ra mbeti dá jut'ä ngue dán romanogä.

Nu ra Pablo bi xi'a:

—Pε nugä mbudi thoho ma ta bin t'un ran t'ɛdi gue din romano, janangue'a man'da dra romanogä.

²⁹ Nε nu'a ra hmudofui bin su nguetho ya xí du'ti ne nu'a ra Pablo ra romano na. Janangue'a nu'u nte bi 'yörpa ra Pablo, ɛna xtá mbei.

Nu ra Pablo mi 'bäpɥ ja rá junta u yá hmumbäjä yu judío

³⁰ Nε nu'bɥ mi hyats'i, nu ra hmudofui nde da badi hanja í yäp'u yu judío, bi xocta'a ra Pablo män thu'ti, ne bi manda dim peti yu hmumbäjä ne yá ngurpi yu judío. Nε bi zix'a ra Pablo bu dim peti.

23

¹ Nu ra Pablo ɛmme madín hyethu bu, ne bi xifi:

—N'yohu ahɥ, nugä zai dí øt'ä'a i xicpa ma mbui Ojä, asta gue ra pa jabɥya, bi 'yεm 'bu mí d'u'mi din yä.

² Pε nu ra Ananías, ra dambäjä, bi xi'u gue 'darpɥ mi 'bähmbɥ ra Pablo, da mberpa rá nde. ³ Nu ra Pablo bi xi'a ra Ananías buya:

—Ojä da mberp'a'i nguetho yoho ni mbui. Sä guí ɛmhbu hin dá øt' yun t'ɛdi, pε go gue'ahɥ hin guí øthu yun t'ɛdi, ngue gadí manda da 'berca ma nde.

⁴ Nε nu'u 'darpɥ mi 'bähmi bi 'yεmbi:

—Hanja gní that'a ra dambäjä ngue bi huahn'na Ojä.

⁵ Ra Pablo bi dädi:

—Cu ahɥ, hin dí paçä ngue ra dambäjä a, nu'bɥ xcá paçä hin xcá thatä 'bu, nguetho nt'o't'i gue hin ga c'aman'u ma ngurpihɥ, bi 'yεmbi.

⁶ Nε nu'a ra Pablo 'bu mí nu'u 'da gue hupɥ ja ra junta, bi badi hinga 'da'ingu yá t'ɛc'yei u, nguetho 'da'u bi den'du i man yu saduceo ne nu mi'da bi den'du i man yu fariseo. Janangue'a nu ra Pablo bi 'yεmp'u 'burɥ ja ra junta:

—N'yohu ahɥ, nugä dra fariseogä, ne xin rá ts'ant'ugä n'da ra fariseo. Nugä dí 'bäcua ne guí ørcahɥ ran juanbi nguetho dí ɛc'yei gue i ndants' mahøn'a u i tu, bi 'yεn'a ra Pablo.

⁷ Nε nangue'a xí man na ra Pablo bin junthu yu fariseo u yu saduceo, ne gätho bin hecpɥ ja ra junta. ⁸ Nguetho i man'u yu saduceo gue hingui ndants' mahøn'a u i tu, ne i ma ngue njo'o yám 'behni Ojä mahɛts'i, ne i ma ngue njo'o yun dähi. Pε nu yu fariseo gätho i ɛc'yei. ⁹ Bin ja n'da ra mahni, ne nubɥya bin ndants'i 'da'u yá xänbate u yu fariseo, bi 'yεn'u:

—Nuna ran 'yohu 'bäcua, nte män ts'o bi 'yøt'e. Xi'bu majuani n'da ran dähi o gue n'da rám 'behni Ojä mahɛts'i bin yäui, nde'bu hin ga sähmbɥ Ojä, bi 'yεna.

¹⁰ Pε nu'u 'burɥ ja ra junta, ɛmme bin su'u, asta gue'bu mí zu ra hmudofui da sen'inde ra Pablo. Bi xih yá dofui buya gue ba jεcpɥ 'buɥ yu jä'i,

ne da zix mahøn'a b_u ja ra ngundof_{ui}.

¹¹ N_e nu' b_u min xui, ra Hmu mah_εts'i bim 'bähmi ra Pablo ne bi 'y_εmbi:

—O di tu ni mb_{ui} Pablo, nguetho ngutho gui ma b_u ja ra d_{ah}nini Roma nanguecä, tengutho gá man-gua Jerusalén.

Mi _εna xtá tho ra Pablo

¹² Nu' b_u mi hyats'i, 'da'u y_u judío 'da'ingu bi b_εn'u da hyo ra Pablo, ne bi ma jatho di j_ä'ts'a bi man'u. Ne bi 'y_εn'u ngue hin din sihm_ε, xing ra dehe da zi, asta gue'b_u go bi hyo. ¹³ N_e mi pongui yote má 'yoh_u u 'da'angu bi ma ngue da hyo ra Pablo. ¹⁴ Nu'u bi mba b_u 'b_{uh} y_u hmumbäjä ne y_u d_{ac}'y_{ei}, ne bi xifi:

—Nugähe dá mamhbe ma-ju_{ani} 'be'a ga øthe, ne hin dan sihm_εhe asta gue'b_u go dá hohe ra Pablo. ¹⁵ Janangue'a nu ah_u ne'u mi'da guin 'yoh_u b_u ja ra junta, nu' b_u nixudi gui xihmb_u ra hmudof_{ui} ba si'a ra Pablo, gui 'y_εmbi gue gui 'yänhd_u mi'da y_{an} t'änni. Janangue'a nugähe b_uya, dan sähe gua täcuahe b_u ja ra 'yu, ga hohe, bi 'y_εn'u.

¹⁶ P_e nu rá 'be'ue ra Pablo bi 'yøde 'be'a nde da 'yørp_a y_{an} 'yoh_u. Bi mba b_u ja ra ngundof_{ui} ne bi xi'a ra Pablo. ¹⁷ Nu ra Pablo bi zoh'n'a n'da ra dof_{ui} b_uya, bi 'y_εmbi:

—Dami six na ra ts'ant'u b_u bi 'b_{uh} ra hmudof_{ui}, nguetho i ja 'be'a da xifi.

¹⁸ Nu ra dof_{ui} bi zixp_u 'b_u'a rá hmu, ne bi xifi:

—Nu'a ra Pablo ngue i ofädi, bi zoncagui ne bi 'yäc ra mate gua siua na ra ts'ant'u, nguetho ja 'be'a da xi'i.

¹⁹ Nu ra hmudof_{ui} bi b_εntpa rá 'y_ε ra ts'ant'u, n'danni bá änni:

—'Be'a guin nde gui xiqui.

²⁰ Nu'a ra ts'ant'u bi xi'a ra hmudof_{ui} b_uya:

—Nu'u 'da y_u judío bin y_{as}_ε'u, bi ma da 'yä'a ra mate 'b_u nixudi, ngue gui sixp_u mahøn'a b_u ja ra junta ra Pablo, nguetho da 'y_εn'i, da 'yän mi'da y_{an} t'änni. ²¹ P_e 'yo guí øt'e 'be'a da xi'i, nguetho i pongui yote má 'yoh_u y_u judío ngue x_{an} jot' ra 'yu, i täcua b_u ra Pablo. Nu'u, 'da'angu x_{am} ma ngue x_{in} din sithe x_{in} din sihm_ε asta gue'b_u go bi hyo ra Pablo. Ne i t_øp'a thoho 'be'a go gui ma, bi t'emp'a ra hmudof_{ui}.

²² Nu ra hmudof_{ui} bi h_εcua ra ts'ant'u ngue njon da xifi, ngue ya xí xi'a ra hmudof_{ui}. N_e nub_uya bi xifi da mba.

Nu ra Pablo bi mba m'behni b_u 'b_{uh} ra Félix

²³ Nub_uya nu ra hmudof_{ui} bi zoh'n'd_u yoho y_u ng_{ar}pa dof_{ui}, bi xifi din sä yoci_εnto ndof_{ui} da mba b_u ra hnini Cesarea 'b_u g_uto nxui. N_e da mbähä mi hyäte ma 'd_εt'a y_u dof_{ui} ngue din t_øgue, ne da mbähä mi yoci_εnto y_u dof_{ui} ngue i c_u y_{an} ts'ät'εgui. ²⁴ N_e bi manda da thøspa y_u fani ngue da hyux a ra Pablo. N_e bi xifi di jamansu x_{an} ho b_u 'yu, asta gue'b_u go bi dä b_u 'b_{uh} ra ts'at'abi Félix. ²⁵ N_e bi 'yo't'a n'da ra s_øcua

ra hmudofui, bi mbenpa ra ts'ut'abi Félix.

²⁶ Nε bi 'yɛn'a ra sɔcuɔ:

“Nugä dra Claudio Lisias, dadí zengua'i, gra Félix, gra hoga ts'ut'abi. ²⁷ Nuna ran 'yohu na, nu'bu mi bent' yu judío, nde xtá hyo. Pε dá yamhbe nanguε xun ngu yu dofui, nguetho dá øcä ngue ra romano na. ²⁸ Nugä him mí pɔdi hanja bi mba ma yapi, dá sixpu ja rá junta yu judío. ²⁹ Pε nubuya dá øde ngue hont'u yün t'ɛdi zεhe yu judío ngue í mba ma yapi, nε hin'yü 'be'a dí tho, o gue dín ofädi. ³⁰ Nε nu'bu mi sicä 'be'a nde da 'yot' yu judío, ngue nde da hyo, 'bex dá penh'na bu gui 'bui. Nε dá xi'u yu nyapate gue da xi'i 'be'a ní mbespa ra hnuman'u. Nε hont'a dá xi'a ya,” bi 'yɛn'a rá sɔcuɔ ra hmudofui.

³¹ Nu yu dofui buya bi 'yot'e tengu bi xi'u yú hmu. Nu'u bi zix'a ra Pablo 'bu min xui, asta gue'bu mí zøm bu Antípatris. ³² Nu'bu mí hyax buya, bá peng bu yu dofui gue him madín tɔgue. Pε nu'u gätho madín tɔgue bi thoqui bi zix'a ra Pablo u. ³³ Nu'bu mí zøm bu ra hnini Cesarea, bin dáp ra sɔcuɔ ra ts'ut'abi, nε bi mba ma dä bu ra Pablo. ³⁴ Nε nu'bu mi nu'a ra ts'ut'abi a ra sɔcuɔ, bi 'yän'na ra Pablo:

—Haru ni häi.

Nε nu ra Pablo bi xifi gue ra mangu bu ra häi Cilicia. ³⁵ Nu ra ts'ut'abi buya bi xi'a ra Pablo:

—Nugä ga øcä 'be'a gui mam 'bu bi zø'u di yap'i'i.

Nε bi manda da mba m'bädi bu ja rá nguts'ut'abi ndudan Herodes.

24

Nura Pablo binjuɔn zεhe bu 'buh ra Félix

¹ Nε nu'bu mi jua'a cut'a pa, bi mba bu ra Ananías, ra hmumbäjä, nε 'da yu dɔc'yei, nε ra Tértulo ran hocpate. Nε bi xi'a ra ts'ut'abi 'be'a í mba ma yapi ra Pablo. ² Nu'bu mí ts'onh ra Pablo, bi d'u mi bin yapate a ra Tértulo. Nu'a bi xi'a ra Félix:

—Nugähe dí pɔhmbe ngue nanguε'e i ja ran johya ua ra häi dí 'buhmbe. ³ Nε gäthogähe man'da dí 'buhmbe xun ho nanguε 'be'a gui øt'e. Nε gätho yu pa dí xi'ahe ra jamadi nanguε'e. ⁴ Nuya hingui ngu 'be'a ga xi'a'i, pε gui 'yørca ra mate gui 'yøde 'be'a dí xi ahe. ⁵ Nuna ran 'yohu, εmme ra ts'om'bäi na, nε εmme di parba yu judío hønbu go haru 'bui ngue gätho ra ximhäi. Nε nuna, rá ngurpi 'da'u yu jä'i t'εmbi yu nazareno. ⁶ Nu'a mí nde xtí ts'on ra dɔnija bu Jerusalén, pε nugähe dá benthe, nε dí εmhbe xcá juɔnbahe tengu im mam bu ja man t'ɛdihe. ⁷ Pε nu ra hmudofui, ra Lisias a, con rá ts'edi bá jɔcpu mi 'buhmbe. ⁸ Nε bi xije dan yafe ua. Nuya, nu'bu gui 'yän zεhe a, gui pɔdi gue majuani 'be'a gätho ní mba ma yapi, bi 'yεmp'a ra ts'ut'abi a ra Tértulo.

⁹ Nε nu'u yu judío min 'yohu, 'da'angu bi man'u. ¹⁰ Nε nu ra ts'ut'abi bi un ran t'ɛdi ra

Pablo gue din ya b̄ya. Nu ra Pablo bi ma, bi 'ȳna:

—Nugä i hu ma mb̄i ngue sä dan juandä ua, nguetho guí p̄adi 'be'a nám 'b̄hmbe dȳ judíohe, gue x̄n ngu ȳ j̄ya guín ts'ut'abi ua. ¹¹ Nu'b̄ guí nde gui p̄adi, sä gui p̄adi, ja mán 'de'mayo ma pa ya gue dá mba b̄ Jerusalén, dá th̄nde Oj̄a b̄. ¹² Ne nu'̄ ma mijudíohe him bi nu 'b̄ 'bo'o xcán junthe, xím bi nu 'b̄ 'bo'o xcá parbi, xínga guerp̄a ja ma d̄anij̄ahe, xínga guerp̄a ja ma t'̄nij̄ahe, xínga guerp̄a ḡätho ra hnini.

¹³ Nuya hingui sä din juanni x̄n ho nguetho him majuani 'be'a ní ȳcp̄a ya. ¹⁴ Pe nuya dadín juandä gue dí tendä ra 'yu ma'da'yo, ne gue'a ěmbi him majuani ̄. Pe guet'a ra 'yu mí ten'd̄a ma nḡrpa b̄tahe, gue mí numansu Oj̄a nguetho dí ěc'ȳei 'be'a ḡätho mán t'o't'i b̄ ja rá s̄ocūa yán t'̄di ra Moisés ne ȳ s̄ocūa ȳ p̄ongahya. ¹⁵ Ne nugä dí t̄'mi 'be'a nín ho da 'ȳot' Oj̄a, tengu i t̄omp' ya i 'b̄cua. Nugähe dí ěc'ȳeihe ngue ḡätho x̄n du da ndants'i, ne'̄ bi 'ȳot' ran ho, ne'̄ bi 'ȳot' ran ts'o. ¹⁶ Janangue'a ḡätho dí ot'ä 'be'a di b̄ngä Oj̄a n'dahma hin hap̄a da th̄nga ma ts'oqui, xínga guerp̄a 'b̄ Oj̄a xínga guerp̄a 'b̄h ȳ ja'i, bi 'ȳna.

¹⁷ Ne x̄ bi 'ȳna:

—Ne nu'b̄ mi thogui x̄n ngu ȳ j̄ya, bá pengä b̄ Jerusalén ngue ga un ȳn t'unni ma m̄enguhe, ne ga un ȳn t'unni b̄ ja ma d̄anij̄ahe.

¹⁸ Ne ngub̄ dá ot'ä b̄ d̄anij̄a, dá th̄nde Oj̄a. 'Da'̄ ȳ judío, ȳ m̄engu b̄ ra häi Asia dán t̄imbe b̄ b̄ya. Ne njom mí 'b̄rp̄a x̄n ngu ȳ ja'i, xíng ra sai mi ja b̄. ¹⁹ Nu'̄ gue dán t̄ngähe b̄, nde'b̄ gue'̄ xtambá 'ȳcua ̄, xtá mangua 'b̄ ja 'be'a dá ot'ä b̄. ²⁰ O gue guehya ȳn 'yoh̄ 'b̄cua da ma 'b̄ ja 'be'a bi nurcä 'b̄ má mbagä b̄ ja ra junta. ²¹ H̄nt'a nts'edi dá mangä b̄, ne dá ěmb̄ ̄: “Nu ah̄ guí orcä ran ts'̄mbi nam pa ya nguetho dí ěc'ȳei ngue i ndants'̄ i tu,” dá ěngä, bi 'ȳn'a ra Pablo.

²² Ne nu'b̄ mi 'ȳo'a ra Félix 'be'a bi man ra Pablo, 'bex bi ma da guah ra junta, nguetho x̄n ngu ts'̄ mi p̄a'a ra Félix nangue rá 'yu Oj̄a. Ne bi xi'̄:

—Nu'b̄ dambá ěcua ra hmudof̄i, ra Lisias, sä ga p̄cä 'be'a ḡätho bin ja.

²³ Ne nu'a ra Félix bi manda da thoqui da mba m'b̄adi ra Pablo. Ne bi manda ngue da t'̄rpa ran ho nangue'a, ne nu'̄ ȳ amigo sä da mba b̄ ne di unni 'be'a ḡätho da hyoni.

²⁴ Nu'b̄ mí tho'i ts'̄ 'da ȳ pa, nu ra Félix bá peng b̄ ja ra hnini Cesarea, bán 'youi rá xisu í Drusila, nu'a ra judío a. Ne bi zon'na ra Pablo, ndepe da ma hague dán zä n'da da 'ȳc'ȳei ra Jesucristo. ²⁵ Ne nu'b̄ mi man ra Pablo nangue ram 'b̄i njuantho, ne bi ma ngue di jamansu 'be'a da 'ȳot'a n'da, ne bi ma din ja ran t'änni 'b̄ ran zegui nangue ȳ ts'oqui, nu ra Félix bin su b̄ya, ne bi xifi:

—Hønt'a gá xic ya, 'bε ním 'bähma b_u ja ra fädi mahøn'a, nε nu'b_u da bongui ga zon'na'i mahøn'a, bi t'εmp'a ra Pablo.

²⁶ Nu ra Félix mí εna xtán gu'ti ts'ε, n'dahma xtí thø'a ra Pablo. Janangue'a njant'a thoho min zohni nε min yäui.

²⁷ Nε nu'b_u mi gua'a nyojεya bi mba ma poni a ra Félix, nε bi hyu'a ra Porcio Festo. Nu ra Félix 'b_u mí bøm b_uya, bi zop_u ra Pablo b_u ja ra fädi, nguetho mí su da numan'ε y_u judío 'b_u xtí hocpi.

25

Nu ra Pablo din juan b_u 'b_uh ra Festo

¹ Nu ra Festo bi mba b_u ra häi guep_u din ts'ut'abi, nε hyupa bim 'b_up_u ra hnini Cesarea, bi mba b_u ra hnini Jerusalén b_uya. ² Nub_u

Jerusalén, y_u hmumbäjä nε yú ngurpi y_u judío bi xi'a ra Festo, bi nyäpi nangue ra Pablo. ³ Nε bi 'yørpa ts'edi bi 'yäp ra mate ngue da zohna ra Pablo ngue da zøm b_u Jerusalén, nguetho im bεn'ε da gorpa b_u 'yu, gue nde da hyo. ⁴ Pε nu ra Festo bi xifi ngue ofädi b_u Cesarea ra Pablo, nε “mi ts'utho ga mbagä ya,” bi 'yεmbi.

⁵ Nε bi xifi:

—Nde'b_u ga mbähä 'da ah_u gue ja ni ts'edi_u, nε nu'b_u ja män ts'o bi 'yøt'a, sä gui yäfu.

⁶ Nu ra Festo, masque mβε man 'det'a pa bim 'b_up_u Jerusalén, bi mba b_u Cesarea b_uya. Nu'b_u mí hyax b_uya, bi mba b_u ja rán juanbate, nε

bi manda ba ts'i ra Pablo. ⁷ Nε nu'b_u mi zøm b_u ra Pablo, nu y_u judío ngue bá nεxp_u Jerusalén bi mbä'ts'i. Nε εmme x_un ngu 'bε'a x_un ts'o í yäpi. Pε hingui sä da bøm majuani 'bε'a bi man'ε. ⁸ Nu ra Pablo bi ma nanguesε b_uya:

—Nte dá øt'ä ngue hingui ho nangue man t'εdihe dy_u judíohe, xínga gue'a ra dänijä, xínga gue'a rán t'εdi ra hmuts'ut'abi b_u Roma, bi 'yεn'a ra Pablo.

⁹ Nu ra Festo nde da 'yøt'a dí numanho ε y_u judío, janangue'a bi 'yän'na ra Pablo:

—Ha guí nde gui mba b_u Jerusalén, guep_u ba øt'a ran juanbi b_u, nangue 'bε'a í yäp'a y_u judío.

¹⁰ Nu ra Pablo bi dädi:

—Hin'na, guecua rán säui da t'ørcä ran juanbi ua, nguetho bi 'da'a ran t'εdi ra hmuts'ut'abi 'b_up_u Roma gue gui 'yørcä ran juanbi ua. Nε nte män ts'o xtá ørpa y_u judío, gue gui sixcä b_u. Nu'í guí pädi x_un ho ngue te dá øt'ä. ¹¹ Pε nu'b_u xtá øt'ä n'da ran ts'o gue i man nin t'εdi gui hyogui, jatho ga tu 'b_u, hin ga 'dagui nangue man däte. Pε nu'b_u him majuani 'bε'a ní yäcpä ε, njo'o n'da i ja rán t'εdi di dägä b_u ja yú 'yε ε. Nugä dí ä'a ran t'εdi gui thocä b_u 'b_uh ra hmuts'ut'abi b_u Roma, bi 'yεn'a ra Pablo.

¹² Nu'b_u min yäp_u yám fäts'ih_u a ra Festo, bi xi'a ra Pablo:

—Nu'bu guí ɛna ga dä ahe bu Roma, da zä 'bu, bi 'yɛmbi.

Nu ra Festo i yqui ra ts'ut'abi Agripa

13 Nu'bu mi tho'i 'da yu pa, n'da rá ts'ut'abi yu judío, ra Agripa na, ne'a rán ju, Berenice, bi zøm bu Cesarea di zengua a ra ts'ut'abi Festo.

14 Ne nu'bu mi 'buɸu 'da yu pa, nu ra Festo bi xi'a ra Agripa nangué ra Pablo, bi 'yɛmbi:

—O bu n'da ran 'yohu, i ofädi, ngue bi zocua ra Félix, í Pablo a. 15 Ne nu'bu má mbagä bu Jerusalén, nu yu hmumbäjä ne yu dác'yei ngue yu judío bi xicä nangué ra Pablo. Nu'u mi äp ran unbi nangué'a. 16 Ne nugä dá xi'u: “Pe nugähe dyu romanogähe hingui sä ga hohe n'da 'bu hinda nadí juänbähe u, ne dim 'bäɸu ja yu hmi to'o di yäpi, din yäse.” Ngubu dá xifi. 17 Ne nu'bu mi zocua yun yäpate, nu'bu mi hyats'i, 'bex dá mba bu ja man juänbate ne dá manda da ts'ixɸu a ra Pablo. 18 Nu'bu mí 'bähmbe bu u yun yäpate, pe xinga n'dare bi ma gue yu ts'oqui tengu mím bɛngä ngue xtá ma. 19 Pe hont'a n'da ram hma madín junthu nangué 'be'a mí ɛc'yei zɛɛ u yu judío. Ne nangué n'da ran 'yohu í Jesús nín junt'u, ngue bi du, pe nu ra Pablo nts'edi bi ma ngue i 'bui, bi 'yɛna.

20 Nu ra Festo bi thoqui bi ma:

—Ne nugä hin dí pácä ga øt'ä ran juänbi nangué 'be'a ɛc'yei yu judío. Janangué'a dá än'na ra Pablo 'bu nde da

mba bu Jerusalén, da mba ma juänbi bu. 21 Pe nu ra Pablo bi 'yác ran t'ɛdi, nde ga dä bu 'buh ra hmuts'ut'abi Augusto bu Roma. Dá manda buya da 'bädi asta gue'bu bi zä ga pehdä bu 'buh ra hmuts'ut'abi, ɛn'a ra Festo.

22 Nu ra ts'ut'abi Agripa buya, bi xi'a ra Festo:

—Nugä dín nde ga øde 'be'a da man'a ran 'yohu.

Bi dā'a ra Festo buya:

—Nixudi da zä guí 'yøde.

23 Man'da pa buya bi mba bu ja rá ngu ran juänbate ra Agripa ne ra Berenice. Ne bi mba bu mbo gätho ja yu ts'edi, min 'yohu yu hmudofui ne yu ngurpi bu ja ra hnini Cesarea. Ne bi ts'ini xun ho nguetho i ja yúts'edi. Ne nu'a ra Festo bi manda da ts'ixɸu ra Pablo. 24 Ne nubuya bi 'yɛn'a ra Festo:

—Nu'i gra ts'ut'abi Agripa, ne ahu gyun 'yohuhu gätho guí 'buhmbu ua ya, guí nuhu na ran 'yohu. Ne gätho yu judío 'buɸu Jerusalén ne'u 'bucua Cesarea madín yäpi nanguéhna. Nu'u njam'bu mi ɛ't'a mi xiqui ngue mi ädi da mba ntho. 25 Pe nu'bu má pácä ngue nte bi 'yøt'a rán säui dí tho, dá ɛngä ga penɸu 'buh ra hmuts'ut'abi bu Roma, nguetho mí manse da mba ma dä bu. 26 Pe hin'yuh 'be'a sä ga o't'ä a xu 'yøt'e ngue ga penpa ma hmu. Janangué'a dá zonhdä na ran 'yohu, gui 'yøhmbu ts'u 'be'a da man ya, ma ts'ut'abi Agripa i. Ne nu'bu gá 'yøhmbu, masque da zä gui xij buya 'be'a da zä ga o't'ä

nangue ran yaꝑi. ²⁷ Nguetho dí ɛna hingui ho ga pɛnpɛ n'da ra ofádi, nɛ nte má sɔcuꝥ da jaꝥs'i ngue da mam bu hanja i ofádi, bi 'yɛn'a ra Festo buya.

26

Nura Pablo bin juꝥn zɛhɛ bu 'buh ra ts'ut'abi Agripa

¹ Nu'a ra Agripa bi xi'a ra Pablo:

—Da zä gui mansɛ nangue'a zɛhɛ, bi 'yɛmbi.

Nu ra Pablo bi uꝥn rá 'yɛ nɛ bi ma nanguesɛ. Bi 'yɛna:

² —I jagä ran johya, nguetho sä dam 'bäcä ua ja ni hmi, gra ts'ut'abi Agripa, nɛ sä gam mangä nangue 'bɛ'a í yaꝥpä ma mijudíohe.

³ Nguetho gui paꝑi xɛn ho 'bɛ'a gätho yán t'ɔt'e yɛ judío, nɛ gui paꝑi 'dahma 'dan'yo ma t'ɛꝥ'yɛihe dyɛ judíohe. Janangue'a dí ä'a ra mate, gui 'yɔ'i ts'ɛ xɛn ho 'bɛ'a gam mangä.

Rám 'bui ra Pablo 'bu hin ní 'yɛꝥ'yɛi

⁴ Nu'ɛ gätho ma mijudíohe i paꝑi 'bɛ'a ním 'bui dá ɔt'ä bu 'buh ma mɛnguhe, 'bu mánt'uhnigä nɛ'bu mánt'bu cä bu Jerusalén, asta guehya.

⁵ Nu'ɛ hin'yɛ ra pähä da ma, pɛ maya'bu mi paꝑi ngue nya'a thoho dá tɛnni xɛn ho tengu man yɛ fariseo. Nu yɛ fariseo man'da ɛhya da 'yɔt' man t'ɛdihe dyɛ judíohe xinda gue'ɛ mi'da. ⁶ Nuya dí 'bäcua ja ran juꝥnbate, nangue'a 'bɛ'a dí ɛꝥ'yɛi. Nugä dí ɛꝥ'yɛi 'bɛ'a bi xi'a

Oja ma ngurpa bombɔtahe, ngue da xox'ɛ xɛn du.

⁷ Nugähe yám bom'bɛto ɛ 'dɛ'mayoho yá ts'unt'ɛ ma ngurpa bombɔtahe ra Jacob, dí ɛhyahe ma pa nɛ ra xui nangue rá 'bɛfi Oja. Nɛ nugähe dí tɔmhbe 'bɛ'a bi man Oja, gue da xox'ɛ xɛn du. Nugä dí ɛꝥ'yɛi gue majuꝥni bi du'mi bi 'yɔt'a, nɛ gue'a ní yaꝥpä ya ma mijudíohe, ma ts'ut'abi Agripa i. ⁸ Hanja gní bɛmhbu ngue hingui sä Oja da xox'ɛ xɛn du, bi 'yɛn'a ra Pablo.

Bi man ra Pablo madí unba yɛ 'yɛꝥ'yɛi

⁹ Nɛ xɔ bi 'yɛm mahɔn'a:

—Guec zɛhɛgä, nya'a thoho dá bɛngä ngue mi ɛngä xɛn ho 'bu ga sɛcä ra Jesús, ra mɛngu Nazaret. ¹⁰ Nubɛ Jerusalén xɛn ngu yɛ 'yɛꝥ'yɛi dá cot'a fädi, nguetho bi 'dacä ran t'ɛdi yɛ hmumbäjä. Nɛ nu'bu mi t'ɛna da mba ntho, 'da'angu dá bɛmhbe. ¹¹ Nɛ xɛn ngu yɛ nidj dá unba ɛ yɛ 'yɛꝥ'yɛi bu ja ma nijähe dyɛ judíohe. Nɛ dá säpi dá sɛrpa yá t'ɛꝥ'yɛi. Nɛ nugä ɛmmɛ min cuɛgä nangue'ɛ, nɛpɛ ja yɛ hnini yatho dá mbagä, dá un ran unbi ɛ, bi 'yɛna.

Bi mam mahɔn'a ha bin jabɛ bi 'yɛꝥ'yɛi

¹² Nɛ xɔ bi 'yɛm mahɔn'a:

—Nɛ dá ɛaxä ra sɔcuꝥ, ngue rán t'ɛdi yɛ hmumbäjä, ngue ga unba yɛ 'yɛꝥ'yɛi. Dá ha ra 'yu ná mba bu ra hnini Damasco. ¹³ Nu'i ma ts'ut'abi Agripa i, nu'bu mbɛ huxyadi dá nu bu 'yu n'da ra nyot'i bi

'yɛh mahɛts'i, nɛ man'da madí hyät'i xínda gue ra hyadi. Nɛ nu'a bi hyärpɸ dí 'bähmbe. ¹⁴ Nɛ nu'bɸ gätho má tənje bɸ häi, dá øcä n'da ra nde ngue ma ndesɛ i ts'oqui, ra hebreo, i ɛna: “Saulo, Saulo, hanja gní ɸngui. Xɸn hɛi guí øt'e, tengu n'da ra mbündəni i pa ma sɸni ra t'o hndepe dim pɛfi xɸn ho, nɛ i nɛte thoho,” bi 'yɛngui. ¹⁵ Nɛ nugä dá änni: “To'o i, ma Hmu.” Nu ra Hmu bi dadi: “Nugä dra Jesús, guecä gadí ɸngui. ¹⁶ Nuya dami ndants'i, gui 'bäi. Nuya dán 'yusɛgä ua n'dahma gui ma nɛ gan juənni nangue gätho 'bɛ'a gá nu ya, nɛ gätho 'bɛ'a ga ut'a m'bejua.” ¹⁷ Nɛ bi 'yɛngui: “Nuya ga pɛhn'na'i bɸ 'bɸh yɸ jə'i hing yɸ judío, nɛ ga jamansu i nangue 'bɛ'a da nde da 'yøt'a'i yɸ judío, nɛ yɸ jə'i ngue hing yɸ judío. ¹⁸ Nɛ nangue nim hma, ga japi da xoc yú mbɸi yɸ jə'i nɛ him man din 'yo bɸ ja ra 'bɛxui, pɛ din ja ran nɛqui yú mbɸi. Nɛ ga japi da 'uepɸ ja rá ts'edi ra zıthɸ, nɛ din 'yo bɸ ja rá ts'edi Ojə ma Ta. Nɛ din ja ra punbi yú ts'oqui. Nɛ da nu ra te mazəi ɸ, nɛ gätho ran japi ga unni, tengu mi'da dá 'uecä,” bi 'yɛngä ra Jesús, bi 'yɛn'a ra Pablo.

Ra Pablo him bi mbɛsta a bi man ra Hmu 'bɸ mın 'yusɛ

¹⁹ Nɛ nu ra Pablo bi thoqui bi xi'a ra ts'ut'abi Agripa:

—Nugä hin dá festhoho 'bɛ'a bi xicä ra nde gue bá ɛh mahɛts'i. ²⁰ Rá mbɸdi dá xi'ɸ 'bɸpɸ Damasco, gue di päh

yún 'yomfɛni nɛ din 'yo bɸ rá 'yu Ojə. Nɛ dá xifi da 'yøt' ra 'bɛfi xɸn ho nguepɸ da fadi xɸ päh yún 'yomfɛni. Ngutho dá mangä bɸ Jerusalén, nɛpɸ gätho ra häi Judea, nɛ dá xicä yɸ jə'i ngue hing yɸ judío. ²¹ Pɛ nangue'a 'bɛ'a dá mangä, nu'ɸ 'da yɸ judío bi bentcä bɸ ja ra dənija, mi nde xta hyogui. ²² Pɛ asta gue yɸ pa jabɸya i fäxcä Ojə. Nɛ dí xi'ɸ ja yú ts'edi, nɛ dí xi'ɸ hin'yɸ yú ts'edi. Nɛ hønt'a dí xänbi 'bɛ'a bi man ra Moisés nɛ 'bɛ'a bi man yɸ pøngahya, ngue bin ja. ²³ Nu'ɸ, bi ma ngue jatho da nu ran ɸnbi ra Cristo, nɛ gue'a ra mbɸdi da mba nsots'i bɸ 'bɸ'ɸ xɸn du. Da mba nsots'i guepɸ da zä di un ran nɛqui yú mbɸi ɸ yɸ judío, nɛ'ɸ hing yɸ judío, bi 'yɛn'a ra Pablo.

Ra Pablo ndepe da 'yɛc'yɛi ra ts'ut'abi Agripa

²⁴ Nɛ nu'bɸ ngubɸ mi man ra Pablo, nu ra Festo nts'edi bi mbafi:

—Nu'i gra Pablo, guín gət'i, ɛmme xɸn ngu guí pəh ra søcuə janangue'a guín gət'i.

²⁵ Bi də'a ra Pablo bɸya:

—Hin dí jət'ä, gra hoga ts'ut'abi gra Festo. Pɛ gätho dí mangä majuəni a. ²⁶ Nu ra Agripa in ts'ut'abi bɸ 'bɸh yɸ judío, i 'bɸcua, i pədi nangue 'bɛ'a gätho dım mangä. Janangue'a hin dí su ga mangua ja rá hmi. Nɛ dí haxa njuəni ngue i pədi, nguetho him bi t'əgui 'bɛ'a bin ja, bi 'yɛn'a ra Pablo.

²⁷ Nɛ xø bi xih ra ts'ut'abi Agripa:

—Ma ts'ut'abi Agripa i, ha guí εc'yēi 'be'a bi man yú pøngahya Oja. Nugä dí paçä gue guí εc'yēi, bi 'yēmbi.

²⁸ Nu ra Agripa baya bi dat'a ra Pablo:

—Nu'i, guí nde 'bex ga päcä man 'yomfēni, ngue ga εc'yēi ra Cristo.

²⁹ Nu ra Pablo bi 'yēmp'a:

—'Bexgue guehya, ogue niya'bu ts'u, Oja i paçi 'be'a dín ndegä. Dín nde gue gui 'yεc'yēi, ne ahu gätho guí 'buhmbu ua guí øhmbu 'be'a dím mangä ya. Ne dín nde gui cohmbu tengugä, pe hont'u yu cadena hin'na u, bi 'yēmbi.

³⁰ Ne nu'bu ngubu mi man ra Pablo, ra Festo ne ra Agripa bim 'bäi, ne'a ra Berenice ne'u mi'da mi hupu. ³¹ Ne nu'bu mi mba bu thi, n'da ngu n'da bin yaše u:

—Nu'a ran 'yohu ra Pablo, nte bi 'yøt'a ngue da du, xinga gue'a din ofädi, bin 'yεmzεhe u.

³² Nu ra Agripa bi 'yēmp'a ra Festo:

—Nu'bu hin xtá ma din dä bu 'buh ra hmuts'ut'abi bu Roma, sä da mba nso'ts'i 'bu, bi 'yēmbi.

27

Bi 'benpu Roma a ra Pablo

¹ Nu'bu ya xí hma ngue ga huhe ra barco, ne ga mbäcähe bu Roma, ra häi Italia, nu ra Pablo ne mi'da yu ofädi bi mba ma däpi a ra ngurpadofui, rá thuhu ra Julio, rá ngurpadofui ra hmuts'ut'abi Augusto bu Roma. ² Dá huhe ra barco ngue bi nexp'u ra hnini

Adramitio, ne εn'u da thopu ja yu hnini bu ja ndendeja bu ra häi Asia. Dá nexhe bu buya, ne dá mbähmbe ra Aristarco, ra mengu ra hnini Tesalónica bu ra häi Macedonia. ³ Nu man'da pa dá sømhbe bu ra hnini Sidón, dán säyahe bu. Nu ra Julio min yamanhoui ra Pablo, ne bi un ran t'ēdi da mba bu 'buh yú amigo. Ne nu yú amigo bi un ran säya. ⁴ Ne nu'bu má nexhe bu, dá thohmbe bu nthē't'i ra t'uhäi Chipre i ja bu made ra deja. Dá thothe bu n'danguadi nguetho εmme ts'edi ran dahi bu njombu. ⁵ M'bejua dá thohmbe bu ja ra häi Cilicia ne ra häi Panfilia ja bu ndendeja. Dá sømhbe bu ra hnini Mira bu ra häi Licia.

⁶ Guepu bi dīm bu n'da ra barco a ra hmudofui ngue bá nexp'u Alejandría, ní mba bu ra häi Italia. Ne nu'a ra hmudofui bi jaje dá huhe ra barco. ⁷ Ne xun ngu yu pa zu njante thoho dán 'yohe bu ja ra deja, ne xun hej dá thohmbe bu gätho rá nyani ra t'uhäi Gnido. Nu ran dahi him bi jaje njuantho dá uenthe, janangue'a yabu dá cäthe njombu ja ra t'uhäi Creta, guepu nthē't'i ra t'uhäi Salmón. ⁸ Ne xun hej dá thohmbe bu gätho rá nyani ra t'uhäi Creta, ne dá sømhbe bu ja yán säya yu barco, t'ēmbi Buenos Puertos. Ne hinga yabu ja ra hnini Lasea.

⁹ Ne xun ngu yu pa ya dá 'behmbe nangu ran dahi, ne nts'utho bu dín 'yo ra barco bu ja ra dehe, nguetho yu pa ya i

ja yun dahi. ¹⁰ Nu'a ra Pablo bi xi'u min 'yohu:

—N'yohu ahu dí xi ahu, nu'bu ga thohmbu, ga nuhu n'da ra 'yanthi nguetho xun hei thoho bu dí mba ma 'yoni ra barco. Ne hinga hont'a ra barco ne ra 'beni ga 'behmbu, pe ts'urpu thoho necahu ga tuhu, bi 'yemp'u.

¹¹ Pe nu ra hmudofui man'da mi ec'yei 'be'a bi ma rá mbeti ra barco ne ra hmu ngue madí 'yoni, xinda gue'a 'be'a mi man ra Pablo. ¹² Nubu Buenos Puertos hingui ho ngue da goru ra barco yu pa xu se. Janangue'a nu'u mbe gátho u mi ena xcá sómhbe bu ra hnini Fenice, gueru xcám 'buhmbe yu pa xu se. Nubu Fenice, ra hnini bu ra t'uhái Creta, man'da ja yun säya xun ho bu yu barco, nguetho hin e ts'edi thoru ran dahi.

Ran dahi bi 'yen ra deja

¹³ Ne n'da ra pa bi pom bu bí 'yeh ran dahi, ne hinga nts'edi i 'yo. Ne en'u xun ho 'bu da thogui. Janangue'a bi gux'a ra t'egui mi o bu mbo ra dehe, ngue rán ts'ammi ra barco. Dá thohmbe buya, zu njante thoho á tho'a ndendeja ra barco bu ra t'uhái Creta. ¹⁴ Ne 'bex bá e'a n'da ran dahi emme nts'edi, bá nexpu Creta. ¹⁵ Ne nu'bu mí mbudi bi ndon ra barco ran dahi, him mí sä da mba ma 'yoni buya, dán unthe buya, ne dá tendahe ran dahi bu í mba. ¹⁶ Ne dá cäthe bu herpu ja ra t'uhái Claudia i ja bu made ra deja, nguetho bi täc'i ts'u ran dahi ra häi. Ne

xun hei bu dá juxhe bu mbo a n'da zu t'ubarco ngue mí jut'a ra barco. ¹⁷ Ne nu'bu mi carpu mbo ra t'ubarco, bi mba m'bänba yu xahi a ra barco ngue hin da xot's' yu xithe. Ne nu'u buya mí supi da 'yen ran dahi ra barco bu ja ra 'bomu, ne da dontpu gueru t'embi Sirte. Janangue'a bi gacua yun thäcan dahi ra barco. Ne bi duxtho ran dahi ra barco bu ja ra dehe. ¹⁸ Man'da pa buya bi du'mi bi hyorpu ja ra dehe yu 'beni mi horpu mbo ra barco, ndepe hin di hyu ra barco, nguetho emme nts'edi mi enje ran dahi. ¹⁹ Ne ná hyu pa buya dá sosegähe, dá hómhbe thi 'be'a gátho mí honi 'bu di 'yon ra barco. ²⁰ Ne xun ngu yu pa emme mi ja yu güi, ne nya'a him bin c'a ra hyadi, xinga gue yu sò 'bu xun xui. Ne dá nuhe n'da ran datendahi emme nts'utho. Ne dí su ga tuhe.

²¹ Ne nya'a thoho njom bin sihme. Nu ra Pablo bim 'bäi bi 'yena:

—N'yohu ahu nde'bu xqui 'yode 'be'a dá mangä. Nde'bu xcambán säyah bu Creta, ne hin xcá nuhu ran unbi ya, ne hin xqui 'beh ni 'benihu. ²² Pe nuya, o di tu ni mbaihu, nguetho xinga n'da ahu gam 'behmbu, pe hont'a ra barco dim 'bedi. ²³ Nguetho dám 'bä'be n'da rá m 'behni Oja mahets'i má xui, gue nugä rá mbetigä Oja ne dí thande a. ²⁴ Ne nu'a ram 'behni bi xiqui: “O guín su Pablo, nguetho jatho da mba ma dä'i bu 'buh ra hmuts'ut'abi bu Roma. Ne

nu'a Oja hin di japi da du u guí 'buhmbu ua ja ra barco, tengugá 'yápi," en'a rá m 'behni Oja mahéts'i. ²⁵ Nuya, n'yohu ah, dan johyah, nguetho dí éc'yéi gue majuañi da 'yot' Oja tengu bi xic rá m 'behni. ²⁶ Pé nu ran dahi da 'yenju bu ja n'da ra t'uhäi i ja bu made ra dehe, bi 'yen'a ra Pablo.

²⁷ Né nu'bu ya xí gua'i 'de'ma goho ma pa dí 'yohe, nubuya bi 'yengähe ran dahi bu ja rá xequi ra dejá t'ëmbi Adria, 'bu min xui. Né nu'u yu mbéfi gue di 'yon ra barco, mí m bëni hinga yabu ja n'da ra häi. ²⁸ Né bi 'yeni hangu nan hë ra dehe, 'däte ma 'de'ma'dato metro nan hë. Né bi dan'i ts'u ra barco, bi 'yeni mahön'a, né nuya hönt'i 'däte ma yoto metro nan hë ra dehe. Janangue'a bi bađi him ma yatho bu ndenthe. ²⁹ Nu'u mi supi da zòm bu ndenthe ra barco, gue din thehu yu do. Janangue'a bi 'yent'i goho yu t'ëgui ngue yán ts'ammi ra barco, bi 'yentru ja rá xuthä ra barco, ndepe hin din 'yo. Né emme mi xønni din nequi. ³⁰ Nu yu mbéfi di 'yon ra barco mim bëni xtá 'dagui, bi ca'ma man'da ra t'ubarco bu ja ra dehe. Pé bin häte, nguetho éna gue'u yu t'ëgui xtá 'yent' mi'da bu ja rá ya ra barco, gue yán ts'ammi. ³¹ Pé nu ra Pablo bi 'yemp'a ra hmudofui, né'u yu dofui:

—I nde da 'dah yu di 'yon ra barco, pé nu'bu da 'dah yu, hin da zä gui ponju 'bu.

³² Nu yu dofui buya bi

hyecua yán that'i ra t'ubarco, né bi dux ra dehe, janangue'a njom bi 'dagui.

³³ Né nu'bu t'nequi tho nu'a ra Pablo bi xifi nde'bu din sihme. Bi 'yëna:

—Nuya, ná 'de'magoho ma pa ya ngue mí tutho ni mbuihu, né hin gán sihmehu. ³⁴ Nuya dí øt'ahu ra ts'edi gui sihu ts'u ra hme. Nu'a dí zac ni ja'ihu a, né gueru da zä xinga n'da gam 'behmbu né njon din unbi, xingui ts'u.

³⁵ Né nu'bu mi jua'a bi man'a ra Pablo bi hyaca n'da ra thuhme, bi un ra jamadi Oja bu ja yú hmi gätho mí 'buru, né bi xeni bi du'mi bi zi. ³⁶ Nu'a bi man ra Pablo bi hyurpa yú mbui u, bin sihme ts'u buya. ³⁷ Né nugähe í juaje yociento né hyäte ma 'de'ma 'dato nja'i mi 'buhmbe bu ja ra barco. ³⁸ Né nu'bu mi juadi bin sihme u, nu'a ra trigo mi hørpu ja ra barco bi hyøm bu ja ra dehe, ndepa dí çah nan hyu ra barco.

Bi xen ra barco ra dehe

³⁹ Né nu'bu mí hyats'i, him mi pađi 'be'a rá thuhu ra häi bi hyandi. Nu'bu mi nu mi ja bu n'da ra 'yethe gue him mí ja yu do, gueru mim bëni mi sä xtí cüt' ra barco. ⁴⁰ Bi hyecua yán that'i yan ts'ammi buya, bi zopu dehe. Né bi xocua yán thu't'i yán thäcadehe ngue yám 'bät't'i ra barco. Né bi 'yëspa mahön'a n'da ran thäcandahi. Nu ran dahi buya bi 'yon ra barco, né bi du'mi bi hyäm bu ja ra ndendeja. ⁴¹ Pé nu'bu má sømhbe haru hingui hë ra

dehe, dán t̄imhbe b̄u yoho yu 'yεthe, n'da n'danni ní yεhe. Nu'a rá ȳa ra barco bi ȳarp̄u ja ra 'bomu nε bin d̄u b̄u, nε him mi sä da thogui. Pε nu rá x̄uth̄a b̄uya bi mb̄adi bi x̄en ra dehe, nguetho nts'edi din the b̄u ȳu dehe. ⁴² Nu ȳu dof̄ui b̄uya, ξna da hyo ȳu of̄adi, ngue mi supi din xaha, da 'dagui. ⁴³ Pε nu ra hmudof̄ui him mi ndepe gue nε ra Pablo da tho, him bi japi da 'ȳot'e 'be'a mim b̄en'u ȳu dof̄ui b̄uya. Bi manda ngue to'o p̄ah nan xaha, ra mb̄adi da zo b̄u ja ra dehe nε din xaha, da z̄om b̄u ja ra häi. ⁴⁴ Nε'u mi'da ngue him mi p̄ah nan xaha, bi 'yoxp̄u ja ȳu xithe o gue ȳu xεca barco. Nε ḡätho bi z̄omanho b̄u ja ra häi.

28

Bi z̄om b̄u ra häi Malta a ra Pablo

¹ Nε nu'b̄u má s̄ohmbe b̄u ja ra häi, bi sije ngue rá thuhu ra t'uh̄ai Malta, i ja b̄u made ra dehe. ² Nu ȳu m̄engu b̄u εmme bi 'ȳorcahe ran ho, nguetho bi 'yurcahe n'da ra sibi nguerep̄u dán t̄aspihe. Bin 'ye b̄u nε x̄u seje. ³ Nu ra Pablo bi pet ȳu 'yont'o, bi 'ȳasp̄u ja ra sibi, 'bex bi b̄on'a n'da ran d̄ate poz̄u b̄u ja ra t'o, nu'b̄u mi z̄a ra sibi. Nε nuna ra poz̄u bi zap rá 'yε ra Pablo, nε bin z̄arp̄u. ⁴ Nu'b̄u mi nu ȳu m̄engu b̄u ngue i z̄arp̄u ja rá 'yε ra Pablo ra poz̄u, bi 'yεn'u:

—Masque ra hyodu na ran 'yohu, masque him bi du b̄u ja ra dehe, pε nuya m'bejua da gut'a 'be'a xí 'ȳot'e.

⁵ Pε nu ra Pablo bi hūaç rá 'yε, nε bi d̄ah ra poz̄u, n̄in so b̄u ja ra sibi, nε nte mán h̄nbi bi nu ra Pablo. ⁶ Nε nu'u 'b̄arp̄u, mi t̄o'mi nde da nu 'b̄u da nden b̄u bi zapi, o gue da 'yagui nε 'bex da du. Nε nu'b̄u ná nya'a mi t̄o'mi, hin te bi ja, bi p̄ä'a mim b̄en'u. Nε εn'u: “Masque n'da ra oja na.”

⁷ Nu'a rá ts'ut'abi ra t'uh̄ai Malta, í Publio a, mí jase n'da x̄equi rá häi jomb̄u dán t̄aspihe. Nε bi xije ga mb̄ahmbe b̄u rá ngu. Nε hyu pa d̄am 'b̄ahmbe b̄u, nε εmme x̄un ho bi 'ȳorc̄ähe. ⁸ Nu rá ta a ra ts'ut'abi Publio ya xm̄i u 'b̄u má s̄ohmbe b̄u, mi ja ra pa nε ra mb̄oni. Nu ra Pablo bi mba b̄u da nu, bin ȳaui Oja nε bi ḡax rá 'yε, nε 'bex bi z̄ä b̄uya. ⁹ Nε nu'b̄u min ja 'be'a bi 'ȳot'a ra Pablo, ḡätho mi 'b̄arp̄u ja ra häi ngue m̄in z̄aman'u bi z̄om b̄u, nε ḡätho bi hoqui, bi z̄ä b̄uya. ¹⁰ Nε x̄un ngu ȳun t'unni bi 'daje, nε nu'b̄u má mb̄ac̄ähe, x̄o bi 'daje ḡätho 'be'a ga homhbe b̄u ja ra barco.

Bi z̄om b̄u Roma ra Pablo

¹¹ Nhyuzna d̄am 'b̄ahmbe b̄u ja ra t'uh̄ai Malta, dá huhe n'da ra barco b̄uya. Nu ra barco mi h̄o b̄u ḡätho ȳu pa x̄u se, ngue bá n̄exp̄u Alejandría. Nu rá thuhu ra barco t'εmbi ȳu gon'yohu Cástor nε Pólux. ¹² Nε dá huhe ra barco, dá n̄exhe b̄u ra t'uh̄ai Malta b̄uya, nε dá s̄ohmbe b̄u n'da ra hn̄ini Siracusa, ngue 'dan'yo ra häi, nε hyupa dán dehe b̄u. ¹³ Dá n̄exhe b̄u, nε dá c̄äthe b̄u ja ndendej̄a asta gue'b̄u go má

sømhbe b_u ra hnini Regio. Nε man'da pa b_uya bin 'yo x_un ho ran d_uhi, nε ná yopa dá sømhbe b_u ra hnini Puteoli, gue ra h_ui Italia, nε dá çaçähe b_uya. ¹⁴ Nub_u, dá t_umhbe 'da'u y_u cu nanguē ra Cristo. Nu'u bi xije dan säyahe b_u nyoto pa. M'bejua b_uya dá h_uxhe ra 'yu í pa b_u ra d_uhnini Roma. ¹⁵ Nε nu'u y_u cu nanguē ra Cristo mi 'b_up_u Roma, mi øde ba çhmbe b_u 'yu. Bá çh p_uya, bi d_uje b_u ja ra hnini Foro de Apio, nε bi d_uje mi'da b_u ra hnini Tres Tabernas. Nε nu ra Pablo 'b_u mí nu, bi xi Oj_u jamadi, nε nu Oj_u bi hyurpa rá mb_ui b_uya. ¹⁶ Nε nu'b_u má sømhbe b_u ja ra d_uhnini Roma, nu ra hmudof_ui bi dá b_u y_u ofädi b_u 'b_uh rá hmu y_u mbädi. Pε nu'a ra Pablo bin t'un ran t'çdi dim 'b_use b_u ja n'da ra ngu, nε h_unt'a n'da ra dof_ui da mbädi.

Bi man rá m Hman Oj_u ra Pablo b_u Roma

¹⁷ Nε nu'b_u mi tho'an hyupa, nu ra Pablo bi zon'd_u y_u ngurpi y_u judío ngue mí 'b_up_u. Nε nu'b_u mim p_uti b_u 'b_u'a ra Pablo, bi 'y_umbi:

—Man 'yoh_u ah_u, nte man ts'o dá ørpä u ma mijudío_u, xín dá festa yán th_unde bi thocta u ma ngurpa bombøtah_u, pε guehma bi mba ma dägä b_u 'b_uh y_u romano b_u Jerusalén. ¹⁸ Nε nu'b_u mi 'yørcä ran ju_unbi, nu'u mi nde xtá hyega thoho, nguetho nte dá øt'a ngue da thogui. ¹⁹ Pε nu ma mijudío_u him mi nde xtá hyega thoho, jananguē'a dá äh ran t'çdi

di dägä ua Roma. Pε hin'y_u 'be'a dím b_uni dá yapä u ma mijudío_u. ²⁰ Jananguē'a dá zoh'n'nah_u dan nuh_u nε dan y_uh_u. Nuj_u dy_u israelh_u, dí tømhb_u din ja 'be'a bi man Oj_u gue din ja. Pε dí çc'y_ui ngue ya bi d_u'mi bin ja 'be'a bi man Oj_u, jananjab_u nthu't'igä ra t'çgui ja ua, bi 'y_un'a ra Pablo.

²¹ Nu'u bi xi'a ra Pablo:

—Nugähe nte má søcu_u bi 'b_ungähe ní 'y_up_u Judea nanguē'e. Xínga n'da man 'yoh_uh_u bí n_uxp_u, bi man ran ts'o nanguē'e, njo'o to'o bi yap'a'i. ²² Pε dím nde gui xije ts'u 'be'a guím b_uni, nguetho høn_ub_u bi zä i hma hingui ho 'be'a guí çc'y_uei_u, bi 'y_un_u.

²³ Nε nu'u bim p_uti man'da ra pa nanguē'a xí ma, nε x_un ngu u bi zøm b_u mi 'b_u'a ra Pablo. Nu ra Pablo b_uya gätho ra pa bi xifi nanguē rá 'b_ufi i øt' Oj_u ua ja ra ximhäi, nε 'b_up_u ní manda Oj_u u y_u j_u'i. Bi hyoni 'b_up_u dí 'y_uçc'y_ui ra Jesús, nε bi 'yuti hap_u nt'o't'i nanguē ra Jesús b_u ja rá søcu_u ra Moisés, nε y_u søcu_u y_u pøngahy_u. ²⁴ Nu'u 'da bi 'y_uçc'y_ui 'b_u mí man ra Pablo, pε 'da'u him bi 'y_uçc'y_ui. ²⁵ Nε nu'b_u him mí sä'u ngue 'da'angu da b_uni, bi mbädi bi mba. Pε nu ra Pablo man'da ram hma bi xi'u:

—Nuna rá Hogand_uhi Oj_u maju_uni bi ma nu'b_u mim pøngahy_u ra Isaías, nε bi xi'u ma ngurpa bombøtah_u. ²⁶ Nε bi t'çmp'u:

Ní mba b_u 'b_uh ni mijudío_u,
nε gui 'y_umbi:

“Nu ah_u zai guí øhmb_u
nangue ni zaguh_u, p_e
hin guí p_hmb_u 'be'a
guí øhmb_u.

N_e guín nuh_u nangue ni däh_u,
p_e hin guí p_hmb_u 'be'a
guín nuh_u,”

ngub_u bi 'y_emb y_u ja'i.

²⁷ Nguetho nu y_u ja'i x_um m_e
yá mb_ui,

n_e xíngui ts'_u cu't' yá zagu 'be'a
øde.

N_e tengu'b_u di ts'ant' yá dä,

nguetho su da nu,

su da 'yøde,

nguetho hingui nde di päh yá
mb_ui

guerp_u da zä xcá hocpa yá
mb_ui,

en'a rá Hogandahi Oja 'b_u
mím pøngahyá ra Isaías, bi
'y_en'a ra Pablo.

²⁸ N_e bi thoqui bi 'y_embi:

—Dami p_hmb_u ngue nuya
da si'_u hing y_u judío 'ber_u da
zä dí zin Oja _u, n_e gätho y_u pa
dí mba b_u. N_e nu'_u, man'da da
'yø'_u, bi t'emp'_u y_u judío.

²⁹ N_e nu'b_u mí gua'a bi
ma ra Pablo, nu y_u judío bi
mba, n_e bin junzehe _u 'b_u mí
mba'_u, nangue 'be'a bi man'a
ra Pablo.

³⁰ N_e nu'a ra Pablo bim
'b_up_u nyo jeya b_u ja ra ngu xí
mihi. N_e gätho to'o bi mba
b_u, bi numanho. ³¹ N_e nu ra
Pablo bi ma 'ber_u dí manda
Oja _u, n_e bi xänbi nangue ma
Hmuh_u ra Jesucristo. N_e nu'a
ra Pablo him mi supi to'o da
'yøde, n_e njo'o to bi hecpi.

ROMANOS

Ra sɔcuɔ bi 'yorba ra Pablo ɥ yɥ 'yɛc'yɛi bɥ ja ra ngurpa ɔɔhnini Roma

Ran zengua

1 Nugä drá Pablogä, drá 'yɛhɛgä ra Jesucristo. Ne bi xic Ojɔ ma 'bäigä'be ra Cristo, ne bi huangui gam mangä rán ho ma'da'yo Ojɔ. 2 Ne guet'a ram hma mi man Ojɔ bɥ ja rá hoga t'ohni bi 'yo't'ɥ yú pɔngahya maya'bɥ. 3 Ne n'dat'a ram hma im ma nangué ra Jesucristo rá Ts'ɥnt'ɥ Ojɔ a, ne nangué'a bim 'bɥcua ja ra ximhäi, rá m bom'betó ra David a. 4 Pɛ nu'bɥ mi ɔɔmbɛni bɥ 'bɥ ɥ xɥn du, ja bi 'yu Ojɔ xɥn ho gue rá Ts'ɥnt'ɥ Ojɔ a bɥya nte hɛmbi nangué rá Hogandahi in 'youi. Gue'a ma Hmuhɥ a. 5 Ne rá mate zɛhɛ bi xiqui ma 'bäigä'be ra Cristo, ga japi da'yɛc' yɛi yɥ ja'i gätho yɥ hnini, ne gue'a dí hnumanho ra Cristo a bɥya. 6 Janangué'a in ndec Ojɔ ga mba ga fäx'a ni t'ɛc'yɛihɥ, nguetho bi zon'nahɥ Ojɔ bi ja'ahɥ yú mbeti ahɥ ra Jesucristo. 7 Guehna dí ot'ahɥ na ya gätho ahɥ guí 'bɥhmbɥ bɥ ja ra ɔɔhnini Roma, ngue bi huɛc'ahɥ Ojɔ ne bi zon'nahɥ, ne bi 'uec'a ni mbuihɥ in nde ahɥ hɔnt'a guim bɛmhɥ a. Dí äp Ojɔ ma Tahɥ ne ra Jesucristo ma Hmuhɥ da

hyut'a ni mbuihɥ nangué rá mate zɛhɛ.

*ɛmmɛ in nde da zɔm bɥ
Roma a ra Pablo*

8 M'bet'o thoho dí xi ahɥ ɛmmɛ dadí johyagä, nguetho dí ø'a man yɥ ja'i hɔnbɥ go hapɥ dí 'yo ngue guí ɛc'yɛihɥ xɥn ho. Janangué'a dí xi Ojɔ jamadi nangué gätho ahɥ. Ne di thocpa ra jamadi ma Ojɔhɥ ra Jesucristo. 9 Ne i pa Ojɔ hin dí ɛ'ts'a ná ya'be nangué ahɥ. Ne dí hah ma mbui dí ørpa rá 'bɛfi 'bɥ dí m man a ran ho ma'da'yo nangué rá Ts'ɥnt'ɥ. 10 Ne dí äp rá mate Ojɔ ngue hin da ya'a ga mbagä bɥ guí 'bɥhmbɥ. Ne hin dí paði 'bɛ'a da zä dá sɔm bɥ, pɛ go pa Ojɔ, ne xɔmhma thoho da nde Ojɔ ga mba bɥ. 11 Nguetho ɛmmɛ dín nde gan nu ahɥ, ga fäx ahɥ dín ja ahɥ man'da xɥn ngu rá ts'edi Ojɔ, ne man'da gam 'bähmbɥ xɥn ho bɥya. 12 Necä da zä guí fäxcahɥ, janangué'a da zä 'da xtám fäxtahɥ nangué ma t'ɛc'yɛihɥ dí comhbɥ. 13 Ma zi cu ahɥ dín nde guí paɥhmbɥ ngue xɥn ngu yɥ nidí mí ɛna xcá mba bɥ, pɛ hinga na sä. Pɛ guehna dín nde ga mbagä bɥ ne da hnurca ma 'bɛfi bɥ guí 'bɥhmbɥ, tengu bɥ mi'da yɥ hnini xtá mba. 14 Nguetho i 'yo ma güenda ga xänba yɥ ja'i, ne ɥ 'bɥpɥ ja yɥ hnini ne ɥ yam 'bɥndapo ja'i, ne'ɥ paɥ ra sɔcuɔ ne ɥ hingui paði, gätho ga xänbi. 15 Janangué'a ne ahɥ ɛmmɛ jag ra pähä ga xän'nahɥ rán ho ma'da'yo ra

Cristo, gätho ah_u guí 'b_uhmb_u
b_u ja ra d_uh_unini Roma.

*Nu ran ho ma'da'yo ní y_un
u to'o gätho da hy_un a*

16 N_e hin dí p_es' ma sä
gam mangä ran ho ma'da'yo,
nguetho gue'a ram hma rá
ts'edi Oj_a a dí y_un u to'o gätho
da hy_un a. N_e mb_udi bi sije
dy_u israelgähe, n_e x_u bi si u
mi'da b_uya. 17 Nguetho nu
ran ho ma'da'yo i xij_u 'b_e'a ní
hogah_u, gue ga h_unthoh_u rá
mate, n_e hin'y_u 'b_e'a man'da
dí zin_u Oj_a a. Tengu mán
t'o't'i: "To'o bi 'y_ec'y_ei rá mate
Oj_a, bi hocpa y_u ts'oqui, bin
t'un ra 'da'yote b_uya."

*Gätho y_u ja'i in dupate y_u
ts'oqui*

18 Nguetho nu'b_u hin da
y_un Oj_a y_u ja'i i jatho di _unbi,
nangue'a 'dan'yo thoho i
th_unde, n_e i _ut'e 'b_e'a gä má
ts'oqui. N_e nu'a maju_uni
nde di b_enba Oj_a u, p_e di
h_ecpada u, nguetho man'da
in numanhos_e y_u ts'oqui.
19 P_e i p_uhma 'b_e'a sä da
f_udi nangue Oj_a, nguetho
gues_e Oj_a di b_enbi. 20 N_e
madague'b_u hin di n_equi Oj_a,
p_e da zä da b_uh y_u ja'i gue
magues_e Oj_a n_e i ja rá ts'edi
maz_ui a, nguetho in nu 'b_e'a
gätho bi 'y_ut'ua ja ra häi. N_e
gue'b_u go rá mb_udi ra ximhäi
mi sä xtá f_udi x_un ho. N_e mi sä
xtám b_uh y_u ja'i xtá numansu
Oj_a. Janangue'a njon da zä
da xi Oj_a nte in dupate. 21 N_e
mi sähma xtám b_u Oj_a, p_e him
mi nde xtá numansu a n_e him
bi xifi jamadi 'b_e'a gätho bin
t'un'd_u. P_e bi d_u'mi bi b_en a

n'da ran 'yomf_eni nte ní mba
tho. Janangue'a bi 'b_eh ra
hogan'yomf_eni. N_e nj_um'b_u
bi zä da b_eni 'b_e'a x_un ho
da 'y_ur p_uya. 22 Sä _ena p_us_e
u, n_e gu_ep_u i 'b_ep_u ra hogan
'yomf_eni b_uya. 23 Nu Oj_a t_ute
x_un ho a, gue i 'b_ui maz_ui. P_e
nu'u bi 'y_uz_ehe y_u ja'i bi b_uni
tengu y_u p_ute y_u ja'i dim 'b_edi,
n_e y_u doja n_e y_u zate n_e y_u
poz_u, man'da bi 'y_em_ubi oja
u. 24 Janangue'a bi hy_e Oj_a
u. N_e man'da bi 'y_uz_ehe 'b_e'a
gätho bi numanhos_e b_uya gue
ran 'yomt'_eni. N_e bi ts'onse
y_u ja'i n'da ngu n'da u. 25 Bi
hy_e a maju_uni Oj_a n_e go bi
'y_ec'y_ei u him maju_uni Oj_a.
Bi d_unde gätho bi 'y_ut' Oj_a ua
ja ra ximhäi xinda gue'a Oj_a
gue bi 'y_ut'u. P_e h_unt'a Oj_a
mixte x_un ho a gätho y_u pa
maz_ui. Janangue'a h_unt'a ga
_espah_u a. 26 N_e gue'a i hy_e Oj_a
u. N_e nub_uya bi zä bi 'y_ut'
ran ts'o, gue'b_u go mí 'y_ut'
man'da x_un ts'o, n_e y_u xisu bi
pä a bi zänba Oj_a xtá 'y_ut'e,
gue bi 'y_usäba y_u mixisuh_u
tengu'b_u ran 'yoh_u z_ehe. 27 N_e
y_un 'yoh_u bi hy_eh y_un t'_edi
mi sän Oj_a xtín th_ut' u y_u xisu
ngue xtí manda, nguetho
_emme in nde di 'y_usäba y_u
min'yoh_uh_u, nu'a him mi sä
xtá 'y_ut'e. P_e bi hyonse ran
_unbi gue y_u ja'i z_ehe u 'b_u
mí 'uegue. 28 N_e nu'b_u him
mi numanho a ran 'yomf_eni
maju_uni nangue Oj_a, ngutho
bi hy_e Oj_a u, n_e man'da bi
b_en u y_u ts'on 'yomf_eni n_e
bi 'y_ut' y_un ts'o him mi sä
xtá 'y_ut'e. 29 N_e _emme di

yus' yú mbúi gátho yú ts'oqui, ran 'yomt'ɛni, ra ts'om'bái, ran ts'iyate, ra nexmate, ran ts'eya, ran thote, ran súi, ran thâte, ran ucate, ran c'áte. ³⁰ Nε yú zánfɛhni ɱ, nε i san Ojã, nε hingui su n'da ra ja'i, nε din 'yɛx'ɱ, nε ma maguesε ɱ, thocpa thoho i honse mi'da yú ts'oqui hingui pa'di da 'yɔt'e, nε i festa'a 'be'a man yú ta nε yú mbe. ³¹ Nε hingui nde din 'yomfɛni ɱ, nε hin di ja'ts'a man ɱ, nε hin'yú yún huɛcate, nε hin'yú yú yembúi. ³² I paħma di ɱnba Ojã ɱ gátho yú pa mazai, gue'a yún sáħa a nguetho i ɔt' ya i hmangua. Pε man'da guexta'a i ɔt'e nε man'da di johya 'bɱ xɱn ngu ɱ 'da'angu ɔthɱ ɱ.

2

Di ɱnba Ojã ɱ to'o di ho yú ts'oqui

¹ Janangue'a hingui sä ga ɛmhɱ him man sáħa a ran ɱnbi hɔnt'a go to'o gahɱ. Nguetho nu'bɱ dí numan'ɱħ ɱ 'da nangue yú ts'oqui, nε dí ɛmhɱ go yún sáħa da nu ran ɱnbi ɱ, pε gue'a nán juɱnba zehɛħa a 'bɱ gue n'dat'a dí ɔthɱ. ² Pε dí paħmbɱ gue yún sáħa 'bɱ di ɱnba Ojã ɱ ɔt' yú ts'oqui. ³ Pε sä dí ɛmhɱ ngue go ga ponjɱ rán juɱnbi Ojã, ngue go dí ɛmfɱ hingui ho ɔt'ɱ 'da, nε ya 'da'angu dí ɔthɱ ɱ. ⁴ Ha hin dí paħmbɱ hanja him 'bexque di ɱngahɱ Ojã nangue ma ts'oquihɱ. Pε gue'a ní jajɱ ga päħ ma mbúihɱ xɱn ho a. Pε nujɱ dí festahɱ rá yembúi i ɔrcahɱ.

⁵ Pε nu'bɱ xɱm mε ní mbúi n'da, nε xingui ts'ɱ coh rá mbúi nangue yú ts'oqui, pε ɛmme di pet yún ɱnbi da t'ɔrpa 'bɱ bi zɔn ra pa, ngue rá muui a bi 'yɔt'e, nε da zemp Ojã a. ⁶ Nε n'da ngu n'da din t'un'na rán theui 'be'a bi 'yɔt'e. ⁷ Nu Ojã di unt'a ra temazai 'bɱ 'bo'o zai ɔt'a ran ho, nguetho honi dim 'bɱhmi Ojã, nε i honi da 'yɔt'a i numanho Ojã, nε i honi da t'ɔrpa ran ho njam'bɱ din thegue. ⁸ Pε nu'bɱ dadín sáħmbɱ Ojã, nε hin dí numanhohɱ a ra 'yu majuani pε hɔnt' yú ts'oqui go dí numanhohɱ, pε gue'a dí 'dajɱ ra cue Ojã a 'bɱ, ngue ɛmme nts'utho. ⁹ Nts'edi yún ɱnbi nε 'be'a gátho má dumbúi da nu'ɱ n'da ngu n'da to'o gátho nzai ɔt' yú ts'oqui, neje dyɱ israelhe, nε ahɱ hin gyɱ israelhɱ. ¹⁰⁻¹¹ Pε hɔnt'a go to'o da hyoni da 'yɔt' ran ho, di japi 'darpɱ dim 'bɱhmi Ojã nε da numanho Ojã a, nε da hyurpa rá mbúi thocpa thoho, nεcáhe dyɱ israelgáhe, nε ahɱ hing yú israelhɱ. Nguetho gátho 'da'angujɱ bɱ na nujɱ Ojã. ¹² Nε nu'ɱ hing yú israel him bi sih yún t'ɛdi Ojã. Nε madague'bɱ him bi sifi, pε guehɱma da nu yún ɱnbi to'o di thocta yú ts'oqui. Nε ngutho ɱ yú israel ngue bi sih yún t'ɛdi Ojã, nε gue'ɱ yún t'ɛdi Ojã dí juɱnba ɱ to'o di thocta yú ts'oqui. ¹³ Nguetho nu'bɱ da baħho yún t'ɛdi Ojã n'da, hin da numanho Ojã a 'bɱ, hinda hɔnt'bɱ da 'yɔt'a hmam bɱ. ¹⁴ Nu'ɱ hing yú israel, him

bin t'un yún t'ɛdi Ojã ngue ran hocjã'i xtã 'yøt'e. Pɛ guehma i pãse mbo yá mbúi nda'a xũn ho, nguetho ja'bũ i øt'a rán theui ɛ yún t'ɛdi Ojã ngue ran hocjã'i. ¹⁵ Nɛ madague'bũ him bi sih yún t'ɛdi Ojã ɛ 'da, pɛ tengu 'bũ mán t'o't'i bũ ja yá mbúi ɛ yún t'ɛdi Ojã, nɛ guese yá mbúi i xifi ngue hingui ho a bi 'yøt'e, o ja'bũ xũn ho. ¹⁶ Nɛ gue'a dí juãbã Ojã ɛ gãtho yũ jã'i, nangue ra Jesucristo 'bũ bi zøñ ra pa. Nɛ di juãbã ɛ nangue ɛ i aše mbo yá mbúi ɛ. Nɛ gue'a i mam bũ ja ran ho ma'da'yo ngue dí m mangã.

Sã ín 'yɛx'ũ 'da yũ israel ɛ yún t'ɛdi Ojã

¹⁷ Pɛ nu ahũ ma mi'israel ahũ, guidín 'yɛxhũ nguetho gyũ mɛngu israelhũ, nɛ, "høñsegahũ i numanhojũ Ojã, nguetho bi 'dajũ ɛ yún t'ɛdi," sã guí ɛmhũ. ¹⁸ Nɛ gá pãhmbũ rá pãhã Ojã, nguetho gán xãhmbũ yún t'ɛdi, nɛ gá pãhmbũ nda'a xũn ho da zã da 'yøt'a n'da. ¹⁹ Nɛ guím bɛñsehũ guí uthũ ra 'yu ɛ yũ xãdã, guím bɛmhũ yá nyot'i ahũ ɛ i 'yo bũ ja ra 'bɛxui. ²⁰ Nɛ sã guí ɛmhũ ja nin t'ɛdi guí xãnbahũ yũ 'yãmbúi, nguetho guí pãhmbũ ɛ yún t'ɛdi Ojã ngue majuãni, ngue di un ran 'yomfɛni n'da. ²¹ Pɛ nu'bũ gue'a guí øthũ ma mi'israel ahũ guí xãnbahũ mi'da, hanja hin gán xãsehũ thã. Guí xihmbũ mi'da ngue hin dim pɛ, pɛ hanja go guím pɛsehũ thã. ²² Guí xihmbũ mi'da ngue hin din 'yomt'ɛni, pɛ hanja

go guí 'yomt'ɛni zɛhɛhũ. Guí xihmbũ mi'da hin da 'yɛspa ɛ yũ hyãte oja, pɛ ha hin guím bɛmhũ ngue go guí cãzɛhɛhũ bũ i thãnde yá ojašɛ ɛ, nɛ guí pɛfũ 'bɛ'a guí numanhohũ bũ. ²³ Gnã yãthũ a ngue'a guí ɛmhũ guí pãhmbũ yún t'ɛdi Ojã. Pɛ man'da gadí jafũ hin da numansu Ojã ɛ mi'da, nguetho guí festahũ ɛ yún t'ɛdi bi ma. ²⁴ Janangue'a bin ja tengu mán t'o't'i, ngue di c'ãman'ũ Ojã ɛ hing yũ israel 'bũ i nu a ran ts'o guí øthũ, gyũ israelhũ. ²⁵ Pɛ nu'bũ xcã øthũ yún t'ɛdi Ojã bi man ra Moisés, xũn ho ngue am hmɛpya ma jã'ihũ, ngue dyũ israelhũ. Pɛ nu'bũ hin dí tɛnhũ ɛ, sãti thoho am hmɛpyagahũ 'bũ, nɛ nte ja bũ a uh ma hmɛpyahũ. ²⁶ Nɛ nu'ũ hing yũ israel ngue him bi mba ma hmɛpyabi yá jã'i, nu'bũ øt' yún thehũ ɛ yún t'ɛdi Ojã, nu'ũ i numanho Ojã ɛ, tengu'bũ xtã hmɛpya bũ na nu Ojã ɛ. ²⁷ Nɛ nu'ũ hing yũ israel ngue nte ma hmɛpya i ja, pɛ nu'bũ i øt' yún t'ɛdi Ojã, gue'ũ dí jajũ din c'ã ma ts'oquihũ ɛ, dyũ israelhũ. Nguetho sã dá mɛpya ma jã'ihũ, tengu man'a ran t'ɛdi, nɛ hin dá øthũ a rán sãui ma hmɛpyahũ. ²⁸ Nɛ madague'bũ n'dat'a mam bombøtahũ ra Abraham, pɛ hinga gue'a ní 'yøt'e rá t'ũhni Ojã n'da a. Nɛ xín nangue'a am hmɛpya maxøts'e rá jã'i n'da. ²⁹ Pɛ hinda hønt'bũ hmɛpya ma mbúihũ nangue rá Hogandãhi Ojã, nu'a njuãntho ra hmɛpya i nu Ojã

a. Ne nu'bu njabu ma mbuihu, hin gam beḡmhbhu ngue da numanhoju ma mijaihu, pe hont'a Oja gam beḡmhbhu da numanhoju.

3

¹ Nu'bu 'bo'o da 'yengui: "Pe hanja bi huand Oja u yu israel tha, ne 'be'a nam bon'a ra hmerpya bi si u," gue'bu 'bo'o da 'yengui. ² Pe xun ngu 'be'a i huand Oja u. M'bet'o thoho gam beḡmhbhu bin t'un ram hman Oja maya'bu u ndu mam bombotahu. Ne gue'a ga xi u to'o da 'yangui. ³ Pe xun ngu u him bi nde. Pe ha gam beḡmhbhu bi zepu a mi ena xta 'yorpa Oja yu jai 'bu. ⁴ Hin'na maha, pe guehma guesu Oja di jai'ts'a ram hma, madague'bu gatho xtin hetu yu jai nanguu ra 'befi. Ne tengu bi man ra t'ohni Oja, gatho di jai'ts'a bi ma, ne hin hapu ga timhbhu ngue him bi 'yot' Oja a mi ma, 'bu ga anhdhu. ⁵ Pe sa en u 'da hingui oh ram hman Oja: "Hingui ho 'bu di unghahu Oja nanguu ma ts'oquihu, nguetho man'da di necmanho ran ho Oja 'bu gatho xun ts'otho ga othu," enu yu jai. ⁶ Pe hingui sahma ngubu ga mamhbhu, ne xun ho 'bu di unghahu Oja nanguu ma ts'oquihu, nguetho jatho da 'yot' ran ts'ut'abi nanguu gatho ra ximhai. ⁷ Ne sa en u 'da: "Man'da di espahu Oja nanguu ma fehnihu di mamhbhu. Pe hanja di unghahu 'bu, tengu'bu dyu 'yot'a ts'oquihu, ne man'da

di uhmbhu ngue njam'bu dim fehni Oja," sa en u 'da. ⁸ "Ne mbaha ga othu ran ts'o, n'dahma di nequi a ran ho," i enju di emhbhu u 'da 'bu di ena hin ni yanju Oja u yan t'edi, gue'u to i sanju. Pegue da ts'emba u nanguu yam hman u.

Gatho din dupatehu yu ts'oqui

⁹ Pe ha gam beḡmhbhu man'da xun hoju dyu israelhu. Pe hin'na, tengu thoho da xi ahhu 'bu ra mbudi, nguetho 'da'angu dyu 'yot'a ts'oquihu, ne'u yu israel ne'u hin yu israel. ¹⁰ Ne man't'o't'i:

Njo'o n'da xun ho, xinga n'da.

¹¹ Njo'o n'da i ja ran 'yomfeni, ne njo'o i hon Oja ngue nde da deni.

¹² Gatho gahu da 'uethohu, ne 'da an ts'ontho 'be'a da othu.

Xinga n'dajhu di othu ran hocjai.

¹³ Emme xun ts'o ma ndehu, tengu'bu n'da ra hyahai bu ja ran 'yagui ngue hingan jo'mi, xun xa, in jabu ma ndehu.

Nguetho emme di mamhbhu yu fehni,

ne ran date i pom ma ndehu, tengu'bu dyu pozahu.

¹⁴ Nu ma ndehu emme yupu ran ts'ante ngue xun ju.

¹⁵ Nu ma guahu, emme i ehya na 'dih ngue dan hotehu.

¹⁶ Pe i huhi thoho u 'bupu hapu di 'yohu, ngue xun ts'o 'be'a di oprahu u.

17 Nε hin dadí hocpah_u yú mbúi ma mijá'ih_u, xínga gue'a ma mbúi zehéh_u.

18 Nε xíngui ts'_u dí_m bεmh_u ngue ga numansuh_u Oj_á.

Nε gue'a bi man rá t'ohni Oj_á 'b_u maya'b_u a. 19 Nε nu'a mí hmam b_u ja ram hma maya'b_u ngue bi xije Oj_á dy_u israelgáhe, ga p_hmb_u gátho i ja ma ts'oquih_u b_u na nuju Oj_á. Janangue'a gátho ra ximhái din hεtho 'b_u bi 'y_orpa ran ju_umbi Oj_á. 20 Nε nu'_u yán t'εdí Oj_á, xínga n'da ra ja'i dí 'yεmbi x_un ho _u ngue bi xij_u ran hocjá'i xcá øth_u. Pε nu'_u yán t'εdí, ja ga t_umh_u b_u 'bε'a dá øth_u.

Da y_uq_u Oj_á 'b_u ga h_umh_u rán hoqui

21 Janangue'a nuya bi t'urcah_u man'da ran hoqui ngue dí 'yεn_u x_un hoj_u Oj_á, nε hin nangue _u yán t'εdí ngue bi xij_u xcá øth_u ran ho, madague'b_u midí nεqui ts'_u b_u ja ram hma maya'b_u a ran hoqui dí xi ah_u ya. 22 Gue ga h_unthoh_u a rán hoqui Oj_á nangue ra Jesucristo di hoga ma ts'oquih_u h_ont'a go to'o gah_u. 23 Nguetho njo'o gah_u dá jas'h_u gátho ran ho nguep_u xtá numanhoj_u Oj_á, pε gátho dá øth_u y_u ts'oqui b_u án nuju. 24 Janangue'a bi zänni di hogazehéh_u Oj_á ngue rán t'unni thoho, nguetho bi gurca ma ts'oquih_u ra Cristo Jesús. 25 Nguetho bi zän Oj_á a ra Cristo ngue bim 'b_ots'e zehε, bi gurca ma ts'oquih_u

nangue rá ji. Nε gue'a ní y_un _u to'o da hy_un'a bi 'y_orpe.

Nε nguetho nangue _u mí 'b_uh maya'b_u, nu'b_u mi du ra Cristo, ja bi nεqui a í punba yú ts'oqui _u to'o mí nde rá punbi Oj_á. Nε ja bi 'yu Oj_á b_uya 'bε'a í thøtho _u. 26 Nε ja bi 'yu Oj_á a rán jut'i ma ts'oquih_u, janangue'a da zä di hogah_u ya, nε da zimanhoj_u ngue guej_u dá εc'yεih_u rá mate ra Jesús. 27 Pε xiya, hap_u bi go'a man 'yεts'ih_u. Bi mba ma 'bεrquigah_u. Pε hague nja. Nguetho hin dá jas'h_u yán t'εdí Oj_á, pε bin 'dactah_u rá mate 'b_u má εc'yεih_u a. 28 Nε dí p_hmb_u ngue bi hogah_u Oj_á 'b_u má h_unthoh_u rá_m hma nangue rán hoqui. Nε hin da 'yängah_u 'b_u xcá jas'h_u, o hin'na. 29 Pε sä dí εmh_u dy_u israelh_u h_ongdah_u í numanhoj_u Oj_á. Pε i jatho ga p_hmb_u ngue nε'_u hin y_u israel in nde da numanho Oj_á. 30 Nguetho n'datho a Oj_á, nε gátho to'o da hy_un rá mate gátho 'da ni hocpada Oj_á _u nε da zimanho, nε _u y_u israel, nε _u hing y_u israel. 31 Pε ha dí εn ah_u nte di muui yán t'εdí Oj_á ngue dí εn ah_u ga h_unthoh_u rá mate. Pε hin'na, pε man'da dí jas'h_u yán t'εdí Oj_á ya, nangue ra Cristo rá mate Oj_á i fäxch_u.

4

Ran t'uti nangue ra Abraham

1 Xi a mam bombøtah_u ra Abraham ngue dy_u israelh_u, 'bε'a í hocpa yú ts'oqui Oj_á a th_u, nε 'bε'a í 'yεmbi x_un

ho a. ² Pe hinga gue'u 'be'a gätho bi 'yøt'e í t'ɛmbi xun ho a, nguetho nu'bu da gue u, ya mí ja 'be'a xtín 'yɛzɛhe 'bu. Pe hin te ín 'yɛx'a ra Abraham bu án nu Oja a. ³ Pe tengu man rá t'ohni Oja, nu ra Abraham bi 'yɛc'yɛi tho a ram hma 'bu mí xifi 'be'a da 'yøɾpa Oja. Ne gue'a í 'yɛmbi xun ho a buya. ⁴ Nu'bu xtá xijɛ Oja ngue gue'a rá 'beɸi ga øthɛ dí 'yɛnjɛ xun hojɛ a, pɛ hing ra mate tho ho a dí 'yɛnjɛ xun hojɛ 'bu, pɛ tengu'bu man zäbithohɛ a 'bu. ⁵ Pe nu Oja hingui xijɛ n'da ra 'beɸi dí 'yɛnjɛ xun hojɛ, nguetho hingui zaqui ma mbaihu nanguie ma ts'oquihu. Jananguie'a i xijɛ ga hanthohɛ a rá mate di hoga ma ts'oquihu, ne gue'a dí 'yɛnjɛ xun hojɛ a buya. ⁶ Ne'a ra David ngubɛ bi 'yøɾpɛ ja rá t'ohni Oja maya'bu ngue:

ɛmme di johya n'da ra ja'i
 ngue da 'yɛmp Oja xun
 ho, ne hin da 'yɛɾpa ra
 güenda 'bu xun ho xtá
 'yøt'e o hin'na.

⁷ Nguetho bi mba ma punbi
 yá ts'oqui, ne him man
 din c'a, bi 'yɛna.

⁸ Ne ɛna:

Di johya u to'o bi mba ma
 hoqui yá ts'oqui ne nte
 da thɛnba 'bu bi mba ma
 juanbi,

bi 'yɛn'a ra David. ⁹ Pe ha
 guím bɛmhbu ngue hønt'u
 am hmɛpya yá ja'i da nu na
 ran johya i hmangua. Ha
 hin guím bɛmhbu ngue ne u
 hin gam hmɛpya, da zin Oja,
 ngue'bu 'da'angu im bɛmhbu

a ra Abraham 'bu mi hyantho
 a ra mate bi man Oja, ne gue'a
 í t'ɛmbi xun ho a buya. ¹⁰ Pe ga
 än'nahɛ, ha m'bejua bi t'ɛmbi
 xun ho a ra Abraham, 'bu
 mi hmɛpya rá ja'i. Uague
 m'bet'o tho ho bi t'ɛmbi xun
 ho. Pe hinga m'bejua maha,
 pɛ 'bexque bi t'ɛmbi xun ho
 'bu hin ní hyɛc rá ja'i. ¹¹ Ne
 m'bejua bi sifi da hyɛc rá ja'i,
 ngue ra hmɛpya ya xí 'yɛmp
 Oja xun ho a. Pe bi 'yɛmbi
 xun ho 'bu mi hyantho a ram
 hma 'bu hin ní hyɛc rá ja'i.
 Jananguie'a i ɛmbi rá ta ra
 Abraham u to'o gätho i ɛc'yɛi
 tho a bi man Oja. Ne'u hing
 yɛ israel, ngue him bi mba
 nthɛqui yá ja'i, ne'u da t'ɛmbi
 xun ho u. ¹² Neju dyɛ israelhu
 gue dá hec ma ja'ihu, da'igu
 bu na 'yɛnjɛ xun hojɛ Oja a
 ra Abraham, 'bu 'da'angu dí m
 bɛmhbu ra Abraham 'bu hin
 ní hyɛc rá ja'i.

*Ga hɛmhbu rá m hma Oja
 nanguie ran jaɾi i xijɛ*

¹³ Ne nu Oja bi mam ma-
 juani a da 'yøɾpa ra Abraham,
 ngue bi 'yɛmbi: “Ga 'da'a
 ran jaɾi ne'u nim bom'betø
 gätho ná ndoho ra ximhäi,
 ne ga 'da ahɛ ra 'da'yo häi,”
 bi 'yɛmp Oja a ra Abraham.
 Pe hin nanguie n'da ra 'beɸi
 nín t'un na ran jaɾi na, pɛ
 nanguie bi t'ɛmbi xun ho 'bu
 mí hyantho na ram hma bi
 sifi. ¹⁴ Pe nu'bu dí m bɛmhbu
 gue gue'u yán t'ɛdi dí jaɾ Oja
 n'da, pɛ dí m bɛmhbu nte ní
 mba tho a man'da ran hogui
 'bu, ngue ga hanthohɛ a rá m
 hma, ne hin da zä di jaɾpahɛ

Ojã 'bũ. ¹⁵ Nguetho nu'bũ dí ɛna gue gue'ũ yán t'ɛdi Ojã ga homhbũ, o gue'ũ dí pãsehũ xcá ɔthũ, pɛ dí fɛstahũ ɛ, nɛ hɔnt'a ran ɛnbi ga nuhũ 'bũ. Pɛ nu'bũ hin xtín ja yun t'ɛdi, o gue'bũ hin xcá pãsehũ mbo ma mbũihũ, hin xtí nɛqui yũ ts'oqui 'bũ. ¹⁶ Pɛ hingui ma nangue yán t'ɛdi dí jãpahũ o gue'ũ dí pãsehũ, nguetho hin xcá nuhũ ran ho 'bũ. Pɛ i ma ga hãnthohũ rá m hma nangue rá mate, nɛ nubũya da zã majuañi gãtho gahũ ga nuhũ ran ho bi sih ra Abraham da nu yúm bom'beto. Nɛ madague'bũ njuãntho dyũm bom'betojũ ra Abraham o hin'na, pɛ 'da'angu dí m bɛmhũ ra Abraham. Janangue'a ma tahũ ra Abraham bũ nam bɛñ Ojã. ¹⁷ Nɛ gue'a nam bɔn'a mí xi Ojã ra Abraham 'bũ mí 'yɛmbi: “Nu'i grã Abraham, ga ɔt'e'e ngue grã ta xun ngu nim bom'beto gãtho nan ndoho ra ximhäi.” Nɛ nu'a ra Abraham bi hyãn'a ram hma bi sifi, nguetho bi bãdi jase rá ts'edi Ojã, gue da zã dí un ra ts'edi ɛ xun dãc'yɛi nɛ ɛ xun du. Nɛ tengu'bũ ya bin ja 'bũ mí ma Ojã, nguetho majuañi da 'yɔt'e. Nɛ gue'a bi bɛn'a ra Abraham. ¹⁸ Nɛ nu ra Abraham him mi sä xtín ta nangue ɛ yúm bom'beto dim 'bũ. Pɛ bi hyãn a ram hma 'bũ mi sifi: “Xun ngu nim bom'beto dim 'bũ gãtho nan ndoho ra ximhäi.” Nɛ bi dɔ'mi din ja, janangue'a bin ja bũya. ¹⁹ Nɛ madague'bũ xí thoh yũ pa i 'bũ ngue

xtím 'bũh yũ t'ũhni, nguetho ya xí ndɔ, xí mbɛ'ts'a n'da ciento njɛya, nɛ 'da'angu xín dãc'yɛiui a rá xisu ra Sara, him mí sä xtím 'bũh yũ t'ũhni, pɛ him bi 'bɛh rá ts'edi rá t'ɛc'yɛi, bi bãdi majuañi dim 'bũh rá t'ũhni. ²⁰ Nɛ xingui ts'ũ bi bɛni ngue hin da 'yɔt' Ojã a bi ma, nguetho bi bãdi hingui hɛmp'a da 'yɔt' Ojã. Janangue'a bi hyãn rá ts'edi Ojã a bũya, nɛ gue'a í 'yɛspa Ojã a. ²¹ Nɛ n'dat'a mim bɛni ngue jase rá ts'edi Ojã dí ja'ts'a bi ma. ²² Nɛ nu'a bi hyãntho a ram hma 'bũ mí sifi 'bɛ'a da 'yɔrpa Ojã, nɛ gue'a í hocpa Ojã a, nɛ bi 'yɛmbi xun ho, i ɛm bũ ja rá m hman Ojã. ²³ Pɛ hinga hɔnt'a ra Abraham bi t'ɛmbi xun ho 'bũ mi hyãntho a ram hma bi man Ojã. ²⁴ Pɛ nɛjũ, bi hogahũ Ojã nɛ bi 'yɛñjũ xun hojũ 'bũ má hãnthohũ a ram hma bi xijũ Ojã, ngue bi xox'a ma Hmuhũ ra Jesús 'bũ mi du. ²⁵ Nu'a bi un rá te bi gurca ma ts'oquihũ, nɛ bi t'ãgui. Nɛ bi xox Ojã a, janangue'a dí pãhmbũ majuañi bi dãha bi xogahũ.

5

Dí yãmanhohũ Ojã nguetho bi pungahũ rá Ts'unt'ũ

¹ Bi hogahũ Ojã 'bũ má hãmhũ rán hoqui bi ma. Midín sũhmbũ Ojã, pɛ nuya dí yãmanhohũ, ngue bi hogahũ ma Hmuhũ ra Jesucristo. ² Nɛ bi zixcahũ ra Jesucristo bũ i ja rá mate Ojã, nguetho dá hãmhũ rán hoqui, nɛ

dí 'buhmbu bu. Ne dadín johyahue gue dí tømhbue a ran ho tate thoho da 'yõrcahu. ³ Ne hinga hõnt'a ran ho dí tømhbue nán johyahue ya, pe ne u yan unbi dín nuhue ya, guexta'a dadín johyahue. Nguetho nu'ue yan unbi ní jajue ga hãthue xun ho u. ⁴ Ne nu'bu dí hãthue xun ho, gue'a dín te ma mbueihue a. Ne nu'bu bin te ma mbueihue, gue'a ná tømhbue a ran ho dí 'dajue Ojã buya. ⁵ Ne dí pãhmbue hin da hyãjue Ojã nangue ran ho dí tømhbue, nguetho di huegahu. Ne nu'a rá Hogandãhi bi 'dajue, di jajue dí sãhue rán huecate Ojã emme xun ngu. ⁶ Ne him mí sã xcãn yanse ma teshue, nguetho bi güendga ma mbueihue nangue ma ts'oquihue. Pe bi du ra Cristo 'bu mi zõn ra pa bi man Ojã, ngue bi yanjue dyue ts'om'bãihue. ⁷ Pe hinga ngubue rán huecate n'da ra jã'i, hõnt'bu ra hocjã'i rá amigo, da nde di 'beh rá te ngue xtãn yan a, pe nu'bu ra ts'om'bãihue, hin da nde di 'beh rá te 'bu. ⁸ Pe nu Ojã i urcahue tate thoho xun ho rán huecate, nguetho hin dyue hocjã'ihue, pe bi du ra Cristo bi yanjue 'bu man dyue ts'om'bãihue. ⁹ Nuya bi hoga ma ts'oquihue nangue rá ji ra Jesucristo, ne bi zimanhojue Ojã. Janangue'a dí pãhmbue majuaní da yanjue ra Jesucristo nangue rá cue Ojã 'bu rán zegui. ¹⁰ Ne nu'bu midín sãhmbue Ojã, pe bi hogahue rá Ts'unt'ue zehue 'bu mi du. Ne i 'bueh ya, janangue'a bi zã di thoqui di 'dajue ra hogambue ya, ne da xoxcahue

'bu rán zegui. ¹¹ Pe ne a i õrcahu ya dadín johyahue nangue dadín amigohue Ojã ya. Nguetho bi 'uegahu 'be'a midín sãhmbue Ojã a ma Hmueh ra Jesucristo.

Ra Adán bim pommi ra Jesucristo

¹² Pe n'datho maha ran 'yohue bi dũmp' ra ts'oqui ua ja ra ximhãi, gue nu ra Adán. Ne bi dũmp' ran dãte nangue rá ts'oqui a buya. Ne gue'a gãtho ran dãte bi thoc'ue yue jã'i a buya. Nguetho tengue'bu 'dat'a dá õthue ra ts'oqui ra Adán. ¹³⁻¹⁴ Ne nguetho bin ja u bi xãnd ra Adán, guehma bi du nangue yú ts'oqui, madague'bu him bi si'a n'da ran t'ẽdi tengue bi sih ra Adán. Gue gãtho yue jã'i mí 'bu 'bu him mí hman yun t'ẽdi Ojã, gue hin nám 'bueh ra Moisés, pe bi du, nguetho yú hmu a ra Adán. Pe bi zõh man'da ra hmu ngue rá m poniui ra Adán, nu'a ra Jesucristo a, gue mí hma ba ehue. ¹⁵ Pe n'dan'yo thoho bi 'yõt' ra Adán ne ra Jesucristo. Nu'a ra Adán, bi un ran dãte gãtho yue jã'i, nangue rá ts'oqui a. Pe nu ra Jesucristo emme man'da xun ngu rá ts'edi, nguetho rá mate zehue bi punga ma ts'oquihue hõnt'a go to'o da hyãn a. Ne gue'a rán t'unni Ojã bi 'dajue. ¹⁶ N'dat'a rá ts'oqui ra Adán, ín unba yue jã'i. Pe nu ra Cristo bi gut'í xun ngu yue ts'oqui nangue rá mate zehue, janangue'a da zã da xocpa yue jã'i. ¹⁷ Ne nangue ra ts'oqui bi 'yõt'a n'da ra jã'i

ngue ra Adán, gue'a án ja rá ts'edi ran däte a nangué gätho yu ja'i a baya. Pe nu to'o gätho da hyan rá mate Oja, da mba ma hoqui yu mbai, 'darpu dim hmuhu a ra Jesucristo, ne din ja bu dim 'buhmbu gätho yu pa mazai. ¹⁸ Nu'u bi xant'a ra Adán gätho bi ts'anba ran unbi nangué rá ts'oqui ra Adán. Pe nu ran ho bi 'yot'a ra Jesucristo, da zä da xocpa yu ja'i, ne di un ra temazai. ¹⁹ Nu'a ra Adán bi mbesta'a ram hman Oja, gue'a in ts'om'bäi gätho u bi xandi. Pe nu ra Jesucristo 'bu mi 'yot'a bi man Oja, gue'a in hocja'i u to'o gätho bi xant'a. ²⁰ Nu Oja bi un yan t'edi, da fadi emme xun ngu yu ts'oqui i ja. Nguetho nu'bu di pahmbu ngue emme xun ngu yu ts'oqui i jaju, ga pahmbu baya, emme man'da xun ndoho ran huécate Oja ngue di pungahu. ²¹ Tengu thoho a ra ts'oqui bim hmu, ne mi nde xti 'daju ran däte. Ne ngutho a rá mate Oja, bim hmu ne gue'a bi pungahu, ne bi 'yenjxun hoju, ne di 'daju ra te mazai nangué ma Hmuhu ra Jesucristo.

6

Bi 'berca man 'yomfenishu a ran däte ra Cristo

¹ 'Be'a maha gam bembhu baya, ha ga thoqui ga othu yu ts'oqui 'bu, n'dahma man'da xtán ndoho rán huécate Oja di pungahu. ² Pe hingui sahma ngubu gam bembhu, ngue xo ga thoqui ga othu

yu ts'oqui. Pegue din jahu tengu n'da ra du hingui o 'bu sifi da 'yot' yu ts'oqui. Hague dán zä ga thoqui ga othu yu ts'oqui 'bu. ³ Ha hin dim bembhu 'be'a nám bøn'a ran xixya dí othu. Nám bōni bi 'berca ma ts'on 'yomfenihu 'bu mí du ra Cristo. ⁴ Ne nu'a ran xixya nam bōni bi t'ä a ma ts'on 'yomfenihu 'bu mí t'ä a ra Cristo. Ne bi 'daju ran 'yomfēni ma'da'yo 'bu mi xoxa rá Ta nangué rá ts'edi mixte. Janangué'a bi zä 'darbu dí 'buhmbu bu ja ra 'da'yote ne dí othu yan thehu a. ⁵ Nu'bu mí du ra Cristo, ne'a ma ts'on 'yomfenihu bi du baya. Janangué'a nu'bu mi xox Oja a ra Cristo, dám 'buhmbu ma'da'yo ne ma'da'yo dim bembhu ya. ⁶ Ne dí pahmbu tengu'bu mi mba ma cuati ma ts'on 'yomfenihu bu ja ra pont'i 'bu mi du bu ra Cristo. Janangué'a bi thacpa rá ts'edi man 'yomfenishu, ngue hin di mandagahu yu ts'oqui. ⁷ Nguetho tengu'bu n'da ra du, ya him ma 'yot' ra ts'oqui, pe ya bi mba ma thogue bu ja rá ts'edi ra ts'oqui. ⁸ Bi du ma ts'on 'yomfenihu nangué bi du ra Cristo, janangué'a dí pahmbu 'darbu dí 'buhmbu ra Cristo ya. ⁹ Ne dí pahmbu ngue bi ndants' mahōn'a ra Cristo 'bu mi du, ne him man'dandj da du mahōn'a, him man ja rá ts'edi ran däte mahōn'a nangué ra Cristo. ¹⁰ Nguetho má zät'a n'dandj bi du ra Cristo nangué ma

ts'oquih_u, ne nuya nám 'b_ui di japi da f_uh rá ts'edi Oj_u ya. ¹¹ Janangue'a i jatho ga p_uhmb_u tengu'b_u dá tuh_u nguetho bi th_ugah_u rá ts'edi ra ts'oqui nanguej_u, ne hin dín nde ga øhmb_u y_u ts'oqui ya. Ne nuya nám 'b_uhmb_u dí jaf_u da f_uh rá ts'edi Oj_u, nangue ra Cristo Jesús dí 'b_uhmb_u. ¹² Janangue'a hingui sä dan hy_uhmb_u ngue di mandagah_u ra ts'oqui mahøn'a, ngue di 'b_ucpah_u ga øth_u 'b_ue'a im mam man 'yomf_uñis_uh_u. ¹³ Ne hingui sä ga un ma ja'ih_u da 'yøt' y_um p_ufi ra z_uth_u, ngue ga øth_u y_u ts'oqui. P_ugue dan unse_uh_u b_u 'b_u Oj_u ngue bi 'daj_u ra 'da'yote 'b_u mí du man 'yomf_uñis_uh_u. Ne ga un ma ja'ih_u da 'yøt' y_um p_ufi Oj_u, ngue ga øth_u ran ho. ¹⁴ Ne hin man säh_u di mandagah_u ra ts'oqui ya, nguetho dín 'yoh_u a rá mate Oj_u ngue di z_uerca ma mb_uih_u. Ne hin di mandagah_u y_un t'edi Oj_u, nu'x hingui sä di z_uerca ma mb_uih_u u.

Hin ga øc'y_uei_uh_u y_u ts'oqui, p_u ga øc'y_uei_uh_u Oj_u

¹⁵ P_u nu'b_u rá mate thoho Oj_u dín 'yoh_u ya, ne hin di mandagah_u y_un t'edi Oj_u, ha da zä ga øth_u y_u ts'oqui 'b_u. P_u hingui sä ngub_u gam b_uhmb_u. ¹⁶ Ha hin dí p_uhmb_u nu'b_u dadí d_up ma mb_uih_u a n'da ra hmu ngue ga ørpah_u rá 'b_ufi, ma hmuh_u a 'b_u, ne dí t_unhd_u a b_uya. Nu'b_u gue'a ra ts'oqui ma hmuh_u, hønt'a ran unbi maz_ui di 'daj_u a. P_u nu'b_u da gue'a Oj_u ma

hmuh_u, dí øth_u a i xij_u, ne di 'daj_u ra hogamb_ui, ne dam 'b_umanhoh_u a Oj_u gätho y_u pa b_uya. ¹⁷ P_u jamadi Oj_u nangue ah_u. Ne madague'b_u gá p_up ni hmuh_u ra ts'oqui mám'bet'o, p_u nuya i ja ni pähä gui thoctah_u 'b_ue'a bi 'yut'ah_u 'b_u gmín däh_u b_u ja rán xädi Oj_u. ¹⁸ Ne bi mba nj_uc'i ah_u nangue rá ts'edi ra ts'oqui, janangue'a guín 'y_uh_uh_u rá ts'edi ran ho ya. ¹⁹ Dí xi ah_u y_un t'uti, n'dahma hingui h_ui b_u dí p_uhmb_u. Ngue tengu b_u dán däh_u b_u ja y_u ts'oqui, gue dá øth_u gätho y_un ts'o dím b_uhmb_u. P_u ngutho ya, mbähä dan däh_u b_u ja ran ho, gue dam 'b_uhmb_u ga øth_u gätho rá hoga'b_ufi Oj_u. ²⁰ P_u nu mám'bet'o xíngui ts'x mí ndeh_u ran ho 'b_u mín 'y_uh_uh_u y_u ts'oqui. ²¹ P_u nte mán ho bi bøn'a ma 'b_ufi dá øth_u. Ne nuya dí p_us' ma säh_u 'b_u dím b_uhmb_u 'b_ue'a dá øth_u mam'bet'o, ne gue'x mí sixcah_u b_u ja ran unbi maz_ui u. ²² Ne nuya bi mba nj_uguigah_u nangue rá ts'edi ra ts'oqui, ne dín 'y_uh_uh_u b_u 'b_u Oj_u ya. Janangue'a man'da da hnurca ma hoga 'b_ufi_uh_u b_u. Ne i ts'ixcah_u b_u dan z_uhmb_u b_u, gätho y_u pa maz_ui. ²³ Nu'a rán zäbi da d_u u to'o øt' y_u ts'oqui, ran unbi maz_ui a. P_u nu'x to'o i 'b_uhmb_u ra Cristo Jesús ma Hmuh_u, di unda Oj_u ra te maz_ui u, ne hingui jut'x.

7

Tengu'b_u dán th_uth_u ra Cristo

1 Ma zi cu ah_u, ga xi ah_u n'da ran t'uti ya. Guim b_εmhb_u hague in ja _u y_un t'ɛdi, di manda n'da 'b_u i 'b_ui, p_ε nu'b_u bi du, ya ma hin'na. 2 Tengu'b_u n'da ran 'yoh_u i 'b_uh rá xisu. N_ε nu rá xisu i jatho din z_um_umi a rá ndø gátho y_u pa i 'b_ui. P_ε nu'b_u bi du rá ndø, him man zä di manda a rá xisu. 3 P_ε nu'b_u hinga na tu rá ndø, n_ε nu'b_u dim 'b_uhmi man'da ran 'yoh_u ra xisu, da t'ɛmbi ra 'yomt'ɛni 'b_u. P_ε nu'b_u bi du rá ndø, bi mba ma thøgue b_u mi 'b_uhmi rá ndø. Nuya da zä dim 'b_uhmi a man'da ran 'yoh_u, n_ε hin da t'ɛmbi ra 'yomt'ɛni b_uya. 4 N'da ran t'uti nanguej_u, ngue bi mba ma thøguegah_u nangue ma hmuh_u mí 'b_uhmb_u, ngue y_un t'ɛdi Oj_u, nguetho tengu'b_u dá tuh_u 'b_u mi du ra Cristo. N_ε gue'a ma hmuh_u dán th_uth_u 'b_u mí xox Oj_u a ya. N_ε 'darb_u dí 'b_uhmb_u a ya, p_ε gue'a ní zä ga øth_u x_un ho rá 'b_εfi Oj_u ya. 5 P_ε nu'b_u mi 'b_uthoh_u a man 'yomfɛniseh_u ɛmme xøt y_u ts'oqui midí hoh_u. Janangue'a nu'b_u mi xij_u _u y_un t'ɛdi Oj_u ngue hin ga øth_u _u dí numanhoseh_u, man'da dá øth_u _u b_uya. N_ε nu' _u bin ja ma 'b_εfi_u, ran d_ute n_ε ran _unbi a b_uya. 6 P_ε nuya ma thøguegah_u nangue _u y_un t'ɛdi Oj_u nguetho bi du man 'yomfɛniseh_u mi pa ma h_εcpi. Janangue'a dí ørpah_u rá 'b_εfi Oj_u ya, nangue ma'da'yo ra ts'edi, n_ε gue'a rá Hogand_uhi Oj_u a. N_ε hin dí tenthohoh_u _u maya'b_u nt'o'ti

nangue y_un t'ɛdi Oj_u.

Nán c'q ma ts'oquih_u _u y_un t'ɛdi Oj_u

7 'B_ε'a gam b_εmhb_u b_uya, ha ga ɛmf_u hingui ho _u y_un t'ɛdi Oj_u. Hin'na maha, x_un ho y_un t'ɛdi Oj_u, nguetho gue'a dá p_ucä ngue i ja ma ts'oquigä. Nugä hin jam'b_u xcä p_ucä gue dí øt' ra ts'oqui ngue ran ts'eya. P_ε nu'b_u má b_εngä a ran t'ɛdi ngue i ɛna: "O gadí s_εyaba ni mijä'iu," ja dá p_ucä i ja ma ts'oqui. 8 P_ε nu'b_u má b_εngä 'b_ε'a man na rán t'ɛdi Oj_u, man'da dá øt'ä ran ts'eya mí o ma mb_uigä b_uya. P_ε nu'b_u hin xcä c_ut' ma mb_ui a ran t'ɛdi, hin xti nequi x_un ho y_u ts'oqui o ma mb_uigä 'b_u. 9 Janangue'a nu'b_u him ma ná b_εngä nangue rán t'ɛdi Oj_u, him mi p_ucä ngue drá ts'om'bäigä. Xø mi 'b_utho, dá b_εnse ngue x_un hogä. P_ε nu'b_u má b_εngä nangue'a ran ho xcä øt'ä, dá festä a. N_ε ja dá p_ucä b_uya ngue ran d_ute maz_ui a man zäbi. 10 Janangue'a nu y_u hogant'ɛdi Oj_u, ngue xti 'dac ra te 'b_u xcä ja'ts'ä _u, p_ε nangue hin dá ja'ts'ä _u, mí ja xti 'dac ran d_ute. 11 N_ε mí ɛngä xcám 'b_umanho nangue y_un t'ɛdi Oj_u. P_ε bi mu't' _u y_un t'ɛdi a ma ts'oqui, janangue'a mí ja xti _ungä _u y_un t'ɛdi Oj_u b_uya. 12 P_ε x_un hohma _u y_un t'ɛdi Oj_u, n_ε n'da ngu n'da ran t'ɛdi gátho x_un hotho _u, n_ε i ma nangue rá pähä Oj_u _u, n_ε hin hap_u di 'b_εdi. 13 P_ε ha gue'a rá hogant'ɛdi Oj_u í zixcä b_u ja ran d_ute 'b_u. Hin'na.

Pe nu'u yun t'edi nán c'a ma ts'oqui i o ma mbwigä, ngue n'dan'yo thoho dí øt'ä. Ne mí ja xtí 'dac ran unbi nangue a. Da zä ga pähmbu büya ngue majuani xun ts'o u ma ts'oquihü, nguetho di jap'a rá hogant'edi Oja da 'yørcahü ran unbi.

I ørcahü ran sñi a man yomfënisëhü

14 Dí pähmbu bi man yün t'edi Oja a rá Hogandahi. Pe n'dan'yo thoho dímb bëmhbü. Nugä dán däsë bü ja ra ts'oqui, ne dá øt' ma hmu a. 15 Pe xingui ts'ü dí pácä 'bë'a dí øt'ä, nguetho hin dí øt'ä a majuani dín nde. Pe nu'a xingui ts'ü dí numanho, go dí øt'ä a. 16 Ne dín juan zehögä 'bü hin dí øt'ä yün t'edi Oja, pe nu'a nán juan zehögä gue'a ná pácä xun ho yün t'edi Oja a büya. 17 Pe hinga guécä dí øt'ä 'bü dí øt'a xun ts'o, pegue ma nyon 'yomfënisë i 'büpu mbo ma mbwigä gue'a di 'becpi ga øt'ä a. 18 Ne dí pácä ngue nu ma nyon 'yomfënisë, hin te manho i ja. Dín ndehma thocpa thoho ga øt'ran ho, pe ja'bü hingui sä. 19 Dín nde ga øt'ä ran ho, pe hin dí øt'ä a, ne hin dín nde ga øt' ran ts'o, pe go dí øt'ä a. 20 Nubüya, dí pädí ngue hinga guécä dá øt'ä a him ma pähä 'bü dí øt'e, pegue gue'ü yu ts'oqui o ma mbwigä. 21 Ne njabü dí øt'ä, ngue nu'bü dín nde ga øt'ä ran ho, pe man'da hingui hëi ga øt'ä yu ts'oqui. 22 Ne nu'a ë ma mbwigä, gue ëmme dadí hohma a rán t'edi Oja.

23 Pe dín nugä man'da ran t'edi gue rán t'edi ra ts'oqui i o ma ja'igä, ngue din sähmi a rá hogant'edi Oja ngue dí numanhögä. Nguetho ne'a xø in nde da xiqui ga ørpa rá pähä. 24 Pe í huëhi mahagä nangue ma nyon 'yomfënisëgä, i ørca ran sñi, in nde da zixcä bü ja ran däte, ngue gätho yu dumbüi gätho yu pa mazai. To'o maha da zä da yängui. 25 Pe jamadi Oja, da yängui nangue ma Hmuhü ra Jesu-cristo. Ne nuya dí ørpa rán t'edi Oja nangue ma 'da'yon 'yomfënisë, madague'bü numanho ra ts'oqui a ma nyon 'yomfënisë.

8

Hønt'a rá Hogandahi Oja nám 'bühmbü ya

1 Janangue'a, nuya, hin te da gügbahü a rá muui a ma ts'oquihü, nguetho dí 'bühmbü ra Cristo Jesús, ne hin dímb bëmhbü man 'yomfënisëhü ya, pe dímb bëmhbü rá Hogandahi Oja. 2 Dí comhbü ra 'da'yote ra Cristo Jesús nangue rá ts'edi rá Hogandahi Oja. Ne gue'a í thøgahü bü ja rá ts'edi ra ts'oqui, ngue mí ëna xtí 'dajü ran unbi mazai. 3 Nu yün t'edi Oja hin dá hät'i dá øthü, janangue'a him bi zä bi 'dajü ra hogambüi u guepü xtá numanhøjü Oja. Pegue bi 'dactahü ra hogambüi Oja 'bü mam bá penhua rá Ts'ant'ü zehë, ngue bin ja'i a, tengu'bü n'da ma mi ts'om'bäihü, bin däsë, bi nu ran unbi nangue

ma ts'oquih_u. Ne gue'a í yañj_u nangue ra ts'oqui midí mandagah_u. ⁴ Ne gue'a í zä bi 'daj_u ra hogamb_ui tenguthoho 'b_u dá jas'h_u yán t'èdi b_u án nuj_u Oj_u. Janangue'a hin dím b_umh_u man 'yomf_uñiseh_u ya, p_u nuya h_unt'a rá Hogand_uhi Oj_u dím b_umh_u ya. ⁵ P_u nu'a to'o 'b_ui nangue rán 'yomf_uñise, im b_uni da 'y_ut'e 'b_u'a i numanhose, p_u nu'a to'o i 'b_ui nangue rá Hogand_uhi Oj_u, im b_un a rán 'yomf_uñi Oj_u di un'na rá Hogand_uhi. ⁶ Ne nu'a to'o i t_un'na rán 'yomf_uñise, ra dumb_ui a ngue gätho y_u pa ne ran unbi maz_ui. P_u nu'a to i t_un rá Hogand_uhi Oj_u, ra te a ne ran johya gätho y_u pa maz_ui. ⁷ Nguetho nu man 'yomf_uñiseh_u rán s_uiui Oj_u a, ne hin jam'b_u da hyät'i da 'y_ut'_u yán t'èdi Oj_u, ne hingui nde da 'y_ut'_u. ⁸ Janangue'a nu'_u to'o i t_un thoho yán 'yomf_uñise, hingui hä't'i da 'y_ut'_u a i numanho Oj_u u. ⁹ P_u nuj_u hin dím b_umh_u a man 'yomf_uñiseh_u ya, nguetho 'b_up_u mbo ma mb_ui_u a rá Hogand_uhi Oj_u. P_u nu'b_u 'b_u a n'da hingui 'b_uhmi rá Hogand_uhi ra Cristo, hin te rán j_uui ra Cristo a 'b_u. ¹⁰ Ne madague'b_u o tho ran u ne ran d_ute ma ja'ih_u nangue ma ts'oquih_u, p_u nangue ra Cristo i 'b_up_u mbo ma mb_ui_u, dí 'b_umanhoh_u ngue ya bi hogah_u Oj_u. ¹¹ Ne nu'b_u 'b_up_u mbo ma mb_ui_u rá Hogand_uhi Oj_u, gue n'dat'a rá Hogand_uhi bi xox'a ra Cristo

Jesús 'b_u mi du, janangue'a ne'a ma ja'ih_u di un ra 'da'yote 'b_u bi xoxcah_u. ¹² Janangue'a ma zi cu ah_u, hin'y_u ran t'èdi ga t_unhd_u a man 'yomf_uñiseh_u ngue rá pähä ma ng_uc'y_uei_u. ¹³ Nguetho nu'b_u dí _uth_u rá pähä man 'yomf_uñiseh_u, ga tuh_u 'b_u. P_u nu'b_u thocpa thoho dan samz_ueh_u nangue rá Hogand_uhi Oj_u, tengu'b_u ga hoseh_u man 'yomf_uñiseh_u, ne dam 'b_uhmb_u 'b_u. ¹⁴ Nguetho nu'_u din uni di manda rá Hogand_uhi Oj_u, h_unt'_u y_u t'uhni Oj_u u. ¹⁵ Ne nu rá Hogand_uhi Oj_u dá hamh_u hin di jaj_u dan suh_u mah_un'a. Ne hinga ngu 'b_u min 'y_ueh_u b_u ja y_u ts'oqui min suh_u b_u. P_u bi zin_u y_u t'uhnigah_u a, nangue rá Hogand_uhi. Janangue'a, "ma zi Ta ahe," dí _umf_u Oj_u ya. ¹⁶ Ne nu rá Hogand_uhi Oj_u di b_unga ma mb_ui_u, gue maj_uañi y_u t'uhnigah_u Oj_u. ¹⁷ Ne nangue y_u t'uhnigah_u Oj_u, ga comh_u rá herencia Oj_u bin t'un ra Cristo. Nguetho nu'b_u ga comh_u rán unbi ra Cristo, ne ga comh_u rá herencia b_u bí ja rá ts'edi b_uya.

Ne'a ma ng_uc'y_uei_u di pärcah_u Oj_u

¹⁸ P_u gam b_umh_u _umm_u zi ts'utho ran unbi dín nuh_u ya, p_u nu'_u yan ho gan nuh_u m'bejua _umm_u mixte thoho. ¹⁹ Ne gätho 'b_u'a bi 'y_ut' Oj_u _umm_u i t_u'mi 'b_u'a da t'ørpa u 'b_u bi z_un ra pa din t'un yan ho mixte thoho u y_u t'uhni Oj_u. ²⁰ Nguetho nu 'b_u'a gätho

bi 'yøt' Ojå, gätho him bi gohi xæn ho, pε hin yú ts'oquizehε u, pε nangue rá ts'oqui ra Adán. Pε bi zänd Ojå gue hin da gohi xæn ho ra ximhäi, nguetho ndep'u yu ja'i da hyon'a ran ho da 'yørpa 'bu m'bejua. ²¹ Nguetho nu yu ximhäi bi 'yøt' Ojå, gätho da mba ma hoqui nangue'a ran ts'oni bin ja, ngue him man ja yu 'yänthi ne yæn unbi, ne 'be'a Gä i ja. Ne gätho u 'dat'a da mba ma hoquigahu yú t'uhnigahu Ojå, 'bu bi pärca ma ja'ihu. ²² Nguetho dí pähmbu gätho 'be'a bi 'yøt' Ojå, tengu'bu gätho 'da na mbahni thoho gue'bu go maya'bu ne asta guehya, tengu'bu xæn u, ne tu yú mbui, tengu'bu in nde dim 'buh rá 'uere n'da ra xisu. ²³ Ne segahu tengu thoho 'bu 'da na mbahni thohohu gätho 'be'a i ja, madague'bu bi du'mi bi ts'inju ya, gue dí 'buhmbu rá Hogandahi Ojå, gue'a rá mbudi a ran ho da 'yørcahu Ojå. Pε dí sähu ran u nangue ma mbuihu gätho yu pa dín døm'atehu ua, gue'bu go ne'a ma ngøc'yēihu da yāngahu. ²⁴ Ne gue'a dá pähmbu 'bu mí zinjū, ngue him 'bex da mba mahoqui gätho ma ngøc'yēihu. Janangue'a dí tømhbū ya. Pε nu'bu 'bexque xcá nuhu a dí tømhbū, ya hin di tømhbū a ya 'bu, ne hingui jatho ga tømhbū a ya bin ja. ²⁵ Pε nuya dí tømhbū a hinga nan ja, ne dí häthū yæn unbi, gue'bu go bi päju xæn ho Ojå. ²⁶ Ne gätho yu pa dín dømthohohu, di zeju

rá Hogandahi Ojå, nguetho xæn güent'igahu, gue hin dí pähmbu dan yāhu Ojå xæn ho, ja'bu dí çastahu bu nam bæn Ojå. Pε guesε rá Hogandahi i yāui a Ojå bu ja ma mbuihu 'bu dí yāhu a. ²⁷ Ne nu Ojå di aşca ma mbuihu 'bu dí yāhu a. Ne i pädi 'be'a dí äfu, nguetho din theui rá pähä zehε a bi bēngahu rá Hogandahi Ojå.

Pε dí tqfu xæn ho yæn unbi nangue ra Cristo

²⁸ Ne dí pähmbu di jap Ojå dí 'yørcahu ran ho a 'be'a Gä dí thohmbu ua, ngue nuju εmme dí numanhohu a Ojå. Nguetho ya bi zänni 'beru dá cohmbu m'bejua. ²⁹ Ngue nu'bu to'o bi huanh Ojå mam'bet'o, guet'u bi zänni da gohi tengu rá Ts'ant'u zehε. Janangue'a dim 'bet'o rá Ts'ant'u zehε ngue xæn ngu yú cu dim 'bejua. ³⁰ Ne nu'bu bi zänd Ojå mām'bet'o, ne guet'u in zonh Ojå u ya ngue da yäru bí 'bui. Ne nu'bu in zonh Ojå, gue'u i εmbi xæn ho u ya, ngue bi hocpa yú ts'oqui. Ne guet'u da gohi tengu rá Ts'ant'u zehε. ³¹ 'Be'a gam bēmhbū buya, nguetho guesε Ojå i numanhøjū. To'o maha da zä da 'yørcahu ran ts'o. ³² Nu Ojå xinga gue rá Ts'ant'u zehε bi huεqui, pε bi dāp ran dāte nangueju. Janangue'a gätho di 'daju 'be'a i ja, nte da gøngahu. ³³ Pε nuju to'o maha a da xi Ojå ngue hingui ho dí øthū, ngue yú thahnigahu Ojå. Nguetho guesε Ojå thocpa thoho di hoga ma ts'oquihu. ³⁴ To'o

gue da zä da xi Ojä ngue dan unbah nangue ma ts'oquih, nguetho guesε ra Cristo bi du, bi nu ran unbi nanguej, ne xø bi xox Oja baya, ne bí 'bap guerp i conhui rá ts'edi Ojä. Ne thocpa thoho i äp rá mate Ojä nanguej. ³⁵ 'Be'a maha da zä di 'uegah, gue hin gan nuh a rán huçcate ra Cristo. Ha gue'u yan unbi, uague yu dumbai, uague yan ucpi, uague ra thuhu, uague ra 'yåhe, ua gue'bu nts'utho hap di 'yoh, uague da thoj nangue ra juai. Ha gam bεmhbu ngue hin di huçgah ra Cristo 'bu dín nuh u. ³⁶ Pε hin'na, nguetho ya nt'o'ti:

Thocpa thoho t'εna da thoj nangue Ojä dí εc'yεih, ne im bεni tengu'bu dyu de'yoh gue nts'anni da tho.

³⁷ Pε nu gätho yan unbi, dí tafu xan ho, nangue ra Cristo di huçgah. ³⁸ Ne dí pahmbu majuañi hin'yu n'da ra ts'edi da zä di 'uegah gue hin ga nuh a rán huçcate ra Cristo. Xínga guehya gue dí 'buhmbu, ne xínga gue'bu dá tuhu. Ne xínga gue'a n'da rá m 'behni Ojä mahεts'i, ne xínga gue'a n'da rá m 'behni ra zithu, xínga gue man'da ra ts'edi. Ne xínga gue'a 'be'a gätho i ja ya, o din ja nixudi o nimani, da zä di 'uegah. ³⁹ Ne xínga gue'u 'bap mahεts'i, ne xínga gue'u 'bucua ja ra häi, ne hin'yu 'be'a gätho i ja ngue da zä di 'uegah gue hin ga nuh rán huçcate Ojä i ørcah ra Cristo Jesús ma Hmuh, nguetho gätho bi 'yøzeh Ojä u.

9

Bi huand Ojä yu israel maya'bu

¹ Nu ra Cristo dí 'bu'be, i pañi majuañi dí xi ah ya, ngue εmme dadí huçmahagä ma mijudíohe yu israel. Pε ne'a rá Hogandahi Ojä i xicpa ma mbai ngue majuañi dím mangä. ² Ne thocpa thoho dín nu ran unbi ngue ma mbai ne εmme tu ma mbai nangue ma mijudíohe. ³ 'Be'a sä ga øt'ä ngue xtím pø'u ma mi'israelhe. Ha ga xi Ojä di 'berca ma te ngue njam'bu ga nu ra Cristo. Ngue gue'a ga øt'ä 'bu gue'a dí pø u. ⁴ Nguetho nuje dyu israelhe bi thahn ma ngarpa bøtahe ngue bi nde dyu t'uhni Ojaje, ne bi nu rá Thai Ojä ma bøtahe ne bi bah paya ngue Ojä mí 'buhmbu. Ne gue'u bi 'yøth ran hoqui a Ojä u, ne gue'u bin t'un yan t'εdi Ojä nangue 'berp dá m 'bamanhohe. Ne bi sih yan t'øt'e dí dande Ojä. Ne bi sih majuañi nangue 'be'a gä da 'yørpe. ⁵ Ne nu'u ma mi'israelhe i 'buh ya, yá t'uhni ndu ma ngarpa bombøtahe ngue bin yaui Ojä maya'bu. Ne guet'u yu israel bu ám 'bu'a ra Cristo 'bu min ja'i ua ja ra ximhäi. Pεgue Ojä a, rá Hmu ngue gätho 'be'a i ja, janangue'a gätho yu pa mazai ga numansuh a. Ne hønt'a gam bεmhbu a ya. ⁶ Pε xan ngu hingui εc'yεi u ma mijudíohe yu israel. Pε hin gam bεmhbu ngue bi zerp a bi man Ojä, ngue hin di ja'ts'a ran hoqui bi ma. Pεgue gam bεmhbu

ngue'a hinga gätho majuañi yu israel u yú t'uhni ra Israel bu nam beñ Oja, gue'bu mí ma di jap yu israel. ⁷ Ne hinga gätho yú t'uhni ra Abraham bu nam beñ Oja u bim 'bui, pe hont'a bi xi a Oja ngue dim 'bui. Tengu bi man Oja: "Pe hont'u di xant'a ra Isaac, ngue ni ts'unt'u, ga embi ni t'uhni," bi 'yemp Oja a. ⁸ Nu'a in nde da 'yurcahu ngue njo'o n'da rá t'uhni Oja bim 'bui nangue rá ta o gue rá mbe. Pe hont'u bim 'bui nangue'a bi man Oja, da 'yembi yú t'uhni. ⁹ Ne guehna bi xi a Oja a ra Abraham: "Ni jeya, tengu ya, ga ut'auí ma ts'edi ne din ja a dí xi i, gue dim 'bu a n'da rá ts'unt'u ra Sara," bi 'yemp Oja a. ¹⁰ Ne ngutho nangue yú ts'unt'u ra Isaac, Oja bi ma nda'a da numanho. Bin ja ngue bim 'bu i yoho yú ts'unt'u ra Rebeca, nangue a ra Isaac a rá ta u. ¹¹ Pe nu'bu hin ním 'bu u yoho, hin ní 'yot' ran ho, ne xín ni 'yot' ran ts'o, pe Oja mí sänni 'be'a din jap'u. Janangue'a bi zä bi japi nda'a bi nde di japi, nangue bi ndese, ne hin nangue yán t'ot'e bi 'yot'u. ¹² Ne nu'bu hin ním 'buh yú t'uhni, bi xi Oja a ra Rebeca: "Nu'a m'bet'o dim 'bui, din 'yehé nangue'a m'bejua dim 'bui." ¹³ Ne tengu nt'o't'i, man'da ram hma i ña: "Dá numanho a ra Jacob ngue ra Israel, pe nu ra Esaú hin dá numanho," bi 'yén Oja. ¹⁴ Xiya, ha gam beñmbu hingui ho 'be'a bi 'yot' Oja, ngue bi huahna n'da, ne hin'na a man'da. Pe hingui sä ga

emhbu hingui ho ot' Oja. ¹⁵ Pe tengu bi xi Oja a ra Moisés: "Ga un ra mate to'o dín nde ga unni, ne ga huéqui to'o dín nde ga huéqui," bi 'yén Oja. ¹⁶ Dí pañmbu ya, nangue in ndese Oja di un rá mate ne hin nangue bi ndese n'da, o gue bi 'yot' yan t'ot'e ngue bi beñi dí dah rán japi Oja. ¹⁷ Ne tengu bi man ra t'ohni, bi sih ra ts'ut'abi bu Egipto, ngue ra Faraón: "Dá sän'ni i ngue gan ts'ut'abi, ne ga mep'a ni mbui ngue hin gui 'yot'a ga xi i. N'dahma da zä ga ut'a ma ts'edi 'bu ga penh yu 'yanthi bu ja ni häi. Ne da faça ma ts'edigä gätho na ngüni ra ximhäi buya," bi 'yén Oja. ¹⁸ Janangue'a ga pañmbu ya, Oja di un rá mate to'o in ndese di unni, ne guese Oja di mep rá mbui n'da to'o in nde di mep rá mbui, tengu thoho bi 'yörpa a ra Faraón. ¹⁹ Pe ha 'bo'o da 'yängä buya: "Nu'bu in jabu i ot' Oja, hague dán zä da 'yena i ja rá ts'oqui n'da 'bu, ne njon da zä da zerpa a in nde Oja gue xtám beñi 'be'a xun ho xtá 'yot'e." ²⁰ Pe hingui sä ngubu gui mamhbu, gyu ja'ihu, to'o ahü ngue gui xihmbu hingui ho ot' Oja. Xi'bu n'da ra ts'oe ngue ra jahäi, ha da zä da 'yänni to'o bi 'yot'e: "Hanja ngubu gá 'yörque," ha da zä da 'yena. ²¹ Ha hin'yu rá ts'edi a to i ot' ra ts'oe, ha hingui sä da zän zehé 'be'a da 'yörpa n'da ra böhäi 'bu, ngue da zän'na n'da mahotho, ne'a man'da him mahotho, ne n'dat'a ra böhäi ní 'yot'e. ²² Nguetho in ndese Oja da 'yuh rá cue

nangue u to yún sähü di unbi. Ne madague'bu i hä't'i set rá mbüi nangue u to di unbi. Pe nu'bu hinguium bēni 'beru nan dø'ma Oja, gue'a man'da dí nequi xun ho rá cue Oja ne rá ts'edi 'bu bi unba u buya. ²³ Janangue'a da fadi tate xun ho rá mbüi Oja 'bu bi un rá mate u mi'da yu ja'i, madague'bu ne'u yún sähü xti unbi, tengu thohogahu. Ne nuya m'bet'o thoho di hogahu Oja, ngue da zä ga comhbu rán ho. ²⁴ Ngue gueju bi zongahu Oja, nangue ma 'yahu 'dahma 'dan'yo, ne u yu judío, ne u hin yu judío, pe hont'u bi numanhose bá si. ²⁵ Ne gue'a bi mam bu ja rá søcuä ra Oseas, bi 'yēna:

Nu'u him mi εmbä ma t'uhni, gue'u ga εmbi ma t'uhni u ya.

Ne nu'u him madí huεcä, pe nuya ga huεcä u ya, bi 'yēn Oja.

²⁶ Ne mi εn ra t'ohni:

Nubu haru bi t'ēn ah: "Him ma t'uhni ah,"

gueru da t'ēn ah buya ngue yá t'uhni ah Oja i 'büi.

²⁷ Pe nangue yu israel bi man ra Isaías: "Madague'bu εmme xta ngu u yüm bom'bet'o ra Israel, tengu yu 'bomu bu ja ra deja, pe hont'u zi yoho dim pøhø," bi 'yēna. ²⁸ Nguetho Oja di juanba ra ximhäi, ne di jua'a n'dihi rán ts'εmbi bi ma. ²⁹ Ne tengutho mi ma mam'bet'o ra Isaías, bi 'yēna:

Nu'bu hin xta 'ye Oja 'da yu hmudä nangueju, dyu israelhu,

gätho xti juaju 'bu, tengu ra hnini Sodoma, ne ra hnini Gomorra, ngue bi jua Oja, bi 'yēna.

Xun ngu yu israel him bi nde bi hyqn rá mate Oja

³⁰ Pe xiya, hague bin ja nangue yu ja'i hin yu judío. Bi t'εmbi xun ho nguetho bi hyantho rá mate Oja ngue bi hocpa yá ts'oqui, madague'bu him mím bēni xta 'yøt' ran hocja'i i mam bu ja yún t'ēdi Oja. ³¹ Pe nu yu israel gue mí honi xta 'yøt' ran hocja'i i mam bu ja yún t'ēdi Oja, pe him bi zøni ngue xta t'εmbi xun ho u. ³² Pe hanja him bi t'εmbi xun ho u yu israel. Nguetho him bi nde bi hyantho rá mate Oja gueru xta t'εmbi xun ho u. Pe bi bēni xta hnumanho 'bu mi 'yøzehe yún t'ēdi Oja u. Ne nu ra Cristo buya tengu'bu n'da ra do 'bem bu ja ra 'yu, gueru di fet rá gua n'da, ne bi dang bu yu israel 'bu mi 'yēna xtán dah ra 'dih. ³³ Ne gue'a mán t'o't'i bu rám hman Oja, i ēna:

Dami bεmhbu, dí hørp n'da ra do bu Siön, gueru da dang bu n'da, ne dim 'bedi.

Pe nu'a to'o da 'yεc'yei a, hin da mbes' yá sä, pe guehma da hnumanho.

10

¹ Ma zi cu ah, εmme dí hah ma mbüi dí äp rá mate Oja di pø u ma mi'israelhe. ² Ne dí paði ngue majuani εmme

ɛhya ɯ nangue Oja, pegue hingui pɔdi ndana majuani rá 'yu Oja ɯ. ³ Nguetho hingui nde da bɔdi 'bɛɸɯ dí 'yɛmp'a Oja ngue xtán ho. Im bɛni din hoc zɛɛ nangue yún hose, nguetho im bɛni dí numanho Oja 'bɛ'a ɔt'ɯ. Janangue'a hingui nde din uni xtí hoc Oja ɯ, nangue ran hoqui bi zánd Oja. ⁴ Pɛ gátho to'o bi 'yɛc'yɛi ngue gue'a ra Cristo bi hoqui, bi 'yɛ'ts'a ní hyoni ngue xtín hoqui nangue yɯn t'ɛdi.

To'o gátho da 'yáp rám fäts'i ra Hmu, da yɔn ɯ

⁵ Nu ra Moisés bi 'yo'ti 'bɛ'a da 'yɔt'a n'da nangue yɯn t'ɛdi ngueɸɯ xtán zɔni xtá numanho Oja n'da. Ngue bi 'yɛna: “Nu'ɯ yɯ ja'i 'bɯ di ja'ts'ɯ yɯn t'ɛdi, gue'ɯ dí japi dim 'bɯ'ɯ,” bi 'yɛna. ⁶ Pɛ nu'a ran hoqui ga hɔmhɯ rá mate Oja, o guí ɛmhɯ xɯn hɛi bɯ dá tɪmhɯ a, gue ba sɔnsehɯ bɯ mahɛts'i ba sisehɯ ua ra Cristo. ⁷ Nɛ o guí ɛmhɯ ga mbähä bɯ 'bɯ ɯ xɯn du ngue ba sisehɯ bɯ a ra Cristo. ⁸ Pɛ 'bɛ'a i man'a ran hoqui 'bɯ. Pɛ hingui hɛi bɯ dá tɪmhɯ a. Nɛ ɛna: “Gui hyanthohɯ rá mate Oja, nɛ da zä da 'yo ni mbɯihɯ bɯya, nɛ da zä da 'yo ni ndehɯ bɯya.” Nɛ gue'a ram hma dí m mamhbe a. ⁹ Ngue nu'bɯ ga ɛmhɯ ma Hmuɯ ra Jesús, nɛ ga ɛc'yɛihɯ mbo ma mbɯihɯ ngue bi xox Oja a 'bɯ mi du, da yɔnjɯ Oja 'bɯ. ¹⁰ Nguetho gue'a ní 'yɛnjɯ xɯn hojɯ Oja a ga ɛc'yɛihɯ mbo ma mbɯihɯ, nɛ gue'a ní pɔjɯ Oja a gam mamhɯ nangue ma ndehɯ.

¹¹ Nɛ mí ɛn rá t'ohni Oja: “To'o gátho da 'yɛc'yɛi a bá penh Oja, hin da thäda ɯ,” bi 'yɛna. ¹² Nɛ hin gam bɛmhɯ ngue n'dan'yo yá hmu i 'bɯ ɯ yɯ judío nɛ ɯ hing yɯ judío. Pɛ n'dat'a yá hmu ngue gátho yɯ ja'i i 'bɯi, nɛ 'da dí unthoho xɯn ngu to'o gátho da 'yáp rám fäts'i. ¹³ Nguetho nu'ɯ to'o gátho da 'yáp rám fäts'i ra Hmu, di pɔ ɯ, mí ɛn ra t'ohni maya'bɯ. ¹⁴ Pɛ hague dán zä da 'yáp rám fäts'i ra Hmu 'bɯ him bi bɔ a rá mate bɯ ja rá mbɯi. Nɛ hague dán zä da hyɔn rá mate 'bɯ him bi 'yɔde. Nɛ hague dán zä da 'yɔde 'bɯ njon da xifi nangue ra Cristo. ¹⁵ Nɛ hague dán zä da mba n'da da xifi 'bɯ hingam 'bɛhni. Janangue'a i ɛn rám hman Oja: “Mahotho i ɔt'a n'da 'bɯ i man ran ho ma'da'yo di 'dajɯ ran johya, hapɯ i 'yo,” bi 'yɛna. ¹⁶ Pɛ hinga gátho i ɔmanho ɯ i sih ran ho ma'da'yo. Tengu bi man ra Isaías, bi 'yɛna: “Ma Hmu i, nda'a ɯ bi 'yɔmanho a dá mamhbe ya.” ¹⁷ Pɛ nu'bɯ 'bɯi to'o da sih ram hma nangue ra Cristo, da zä da hyɔn rá mate Oja 'bɯ. ¹⁸ Pɛ dí ä n 'bɯ hin xtamá 'yɔ ɯ yɯ judío. Pɛ hagen ja ngue him bi 'yɛc'yɛi ra Cristo. Bi 'yɔhma, nguetho hɔnbɯ go hapɯ bi mba rám hman Oja, bin 'yo gátho ná ngɯni ra ximhäi. ¹⁹ Nɛ xɔ dí ä n'nahɯ, ha him mí pɔ ɯ yɯ israel ngue man'da da t'ɛmbi yá t'ɛhni Oja ɯ hing yɯ israel. Bi bɔhma, nguetho nubɯ ja rá sɔcuɔ ra Moisés mí ɛn Oja:

Ga ja ah_u gan seyahu 'b_u ga simanho 'da y_u ja' i him mí ɛmbä ma t'uhni.

Ne ga ja ah_u gan cuehu 'b_u ga simanho 'da y_u 'yambui ja' i, bi 'yemp Oja u y_u israel.

20 Ne bi xifi x_un ho b_u ja rá s_ocu_a ra Isaias, bi 'y_en Oja: "Bi d_ingä u 'da him mí hongui, ne dá japi da bac' u him mí ängui," bi 'y_ena. 21 Pe nangue y_u israel bi 'y_en Oja, "Gätho ra pa dá 'u_arpa ma 'y_e, dá zon'nd_u, pe bi mbesca thoho ma 'y_e, ne bi ugä thoho u," bi 'y_en Oja.

11

'Da u y_u israel bim pøh ya

1 Pe ga än'nahu mahøn'a, ha gätho bi hye u yá t'uhni Oja, gue nu u yám bom'bet_o ra Israel. Pe hin'na. Nguetho gueczehägä drá m_e'israel, ngue mam bombøtagä ra Abraham, ne ra Benjamín.

2 Pe Oja hingui he u njuantho yá t'uhni ngue' u bi huan 'b_u mam'bet'o. Ha hin guím b_emhb_u 'be'a bi man rá t'ohni Oja, gue bi sih ra Elías 'b_u mí yap' u yá mí israelh_u. Ne bi 'y_ena: 3 "Ma Hmu i, bi hyo ni pøngahyá u y_u israel, ne bi xot'a b_u ja ni mexa mí pa m'bøts'e ni 'bøts'e, ne høngdä dá pongä, nequi nde da hyogui," sä bi 'y_en a ra Elías. 4 Pe ha hin guím b_emhb_u 'be'a í d_a Oja b_uya nangue bi t'ɛmb ra Elías. "Pe hin'na, hin guí 'dase," bi 'y_em_i. "Pe dá jamansup yá mbui u yoto mahu_ahi y_un 'yoh_u israel, gue' u him bin

danyahmu b_u 'bäh ra pøte ra Baal," ngue mi t'ɛmbi oja.

5 Ne ngutho ya, 'b_u i 'da y_u israel him bi 'uegue nangue Oja, ngue gue' u to bi huand Oja nangue rá mate thoho.

6 Ne gam b_emhb_u nu'b_u rá matethoho Oja bi huan'nd_u, ga p_ahmb_u b_uya hin nangue y_un t'øt'e i øt'a n'da ní huan'na n'da. Nguetho nu'b_u xtá hnumanho nangue y_un t'øt'e

bi sifi, hin xtín ja rá mate tho Oja 'b_u, ne nte nam bøn'a rá mate Oja 'b_u.

7 Xiya, 'be'a gam b_emhb_u nangue y_u israel, ne hinguin ngu u bi d_ini 'be'a mí honi, gue da t'ɛmbi x_un ho. Pe

hønt' u nthahni bi d_ini, ne bim pøhø. Pe nu' u mi'da bi m_ep yá mbui u. 8 Ne gue'a mán t'o't'i:

"Oja bi pumb_enip yá mbui, tengu'b_u bin äha. Ne bi japi him bi zä bi nu ne him bi zä bi 'yøhnahyá. Ne guexta u y_u pa i jab_u ya," bi 'y_en rá t'ohni Oja.

9 Ne ngutho bi man ra David:

Da mbøspa Oja, pe hin da b_eni 'be'a nam bøn u y_u 'bøts'e da 'yøt' u,

ne gue'a dán unba u.

10 Ne din xädä, hin da nu ran nequi.

Ne nu yá x_utha dim mboqui ma zä, nangue yá ts'oqui x_un ngu i tuts'i, bi 'y_en a ra David.

Ne' u 'da hing y_u israel bim pøh ya

11 Pe dí än'nahu mahøn'a, nu'b_u mí 'ue' u y_u israel, ha bi b_en Oja him man'dand_i da 'y_enspa rán japi u 'b_u. Pe hin'na. Pe nangue'a bi zan rá

mate Ojã ɯ yɯ israel, nɛ gue'a í zã bim pø ɯ hing yɯ israel bɯya. Pɛ gue'a bi 'yøt' Ojã, n'dahma din sɛya yɯ israel 'bɯ bi nu ɯ bi hyãn rá mate Ojã, nɛ da hyon Ojã mahøn'a. 12 Nu Ojã bi zã bi jãp'ɯ 'da yɯ jã'i hing yɯ israel gãtho ná ndoho ra ximhäi, nanguie bi 'ue'ɯ yɯ israel. Nɛ bi dɪn rá mate Ojã ɯ hin yɯ israel 'bɯ mi thãcpa rán jãpi Ojã ɯ yɯ israel. Jananguie'a man'da xɯn ngu ran jãpi da nu ɯ hing yɯ israel 'bɯ bá peng bɯ 'bɯ Ojã ɯ yɯ israel mahøn'a. 13 Guehna dí xi ahɯ na ya, ngue hin gyɯ israel ahɯ, nguetho drám 'bɛhnigã nanguie ahɯ. Nɛ dín nde ga ja ahɯ gui pømanhohɯ nanguie ra Cristo, 14 n'dahma din 'yomfɛni ɯ ma mijudíohe yɯ israel 'bɯ bi nu a ran ho gá tɪmhɯ, jananguie'a man'da xtá ngu dim pø ɯ bɯya. 15 Nɛ nu'bɯ mí hyɛ Ojã ɯ yɯ judío, bi zã bi hocpa ɯ hing yɯ judío 'bɯcua gãtho ua ja ra ximhäi. Pɛ ɛmmɛ man'da xɯn ho din ja ua gãtho ra ximhäi 'bɯ bi ts'im mahøn'a xɯn ngu ɯ yɯ judío. Nɛ dín ja tengu'bɯ ya bi ndants'ɯ yɯ du. 16 Nu mam bombøtahe mí yãhɯ Ojã maya'bɯ, yú mbɛti Ojã ɯ, tengu'bɯ yú 'bøts'e Ojã ɯ. Nɛ tengu'bɯ mí 'bøspa Ojã ra mbɛdi thuhmɛ 'bɯ øt ra thuhmɛ, jananguie gãtho a ra jɯni rá mbɛti Ojã bɯya. Nɛ nu'bɯ mí huand Ojã a ra Abraham, nɛ gue'a í than'ndɯ yú 'yɯ a bɯya, tengu'bɯ n'da ra za xɯn zaqui rán dɯi, nɛ'ɯ yú 'yɛ xɯn zaqui ɯ. 17 Pɛ bi ts'ɛcpa 'da ɯ yú 'yɛɛ a ra hogaza.

Nɛ nu ahɯ hing yɯ israel ahɯ nɛ tengu'bɯ bá ts'ɛc'ahɯ bɯ gmí tøhmbɯ tengu n'da ra za hingui ho. Nɛ bi t'ɛs'ahɯ bɯ bi ts'ɛcpa ɯ 'da yú 'yɛ ra hogaza. Nɛ gá comhbɯ rán zaqui a ra za, gue bá nɛxpɯ rán dɯi, ngue nu ra Abraham bi huand Ojã maya'bɯ. 18 Pɛ hingui sä gdá yãthɯ a ngue bi t'ɛs'ahɯ bɯ bi ts'ɛc ɯ 'da yú 'yɛ ra za. Dami bɛmhɯ ngue hinga gue ahɯ guidí unhdɯ rán zaqui a rán dɯi ra za, pɛ gue'a rán dɯi ra za í øt'ahɯ rán ho Ojã bɯ guí tøhmbɯ. 19 "Pɛ man'da xɯn hoje, nguetho bi ts'ɛc'ɯ 'da yɯ 'yɛ, nɛ go bi t'ɛscãhe ua," masque guí ɛmhɯ. 20 Majuãni bi ts'ɛc'ɯ 'da yɯ israel nguetho him bi nde rá mate Ojã. Bi bɛni xɯn hose. Nɛ guí tøhmbɯ bɯ 'da ahɯ ngue hing yɯ israel ahɯ, nguetho guí pãhmbɯ hønt'a rá mate Ojã nãn ho ahɯ. Pɛ o guím bɛmhɯ gán tøsehɯ bɯ, pɛ gan jamansuhɯ. 21 Damí bɛmhɯ him bi yãn Ojã ɯ 'da yú 'yɛɛ ra za. Há má gue'adahɯ da yãn ahɯ 'bɯ guím bɛmhɯ xɯn hose ahɯ. 22 Pɛ nu'bɯ 'bo'o hinguin nde rá mate Ojã, pɛ da nuse a rán säui a to'o da 'uepɯ ja rá mate. Pɛ nu ahɯ gui nuhɯ rá mate Ojã 'bɯ gui thoqui guim bɛmhɯ a. Pɛ nu'bɯ hin'na, nɛ ahɯ da ts'ɛc'ahɯ mahøn'a bɯ ja ra za 'bɯ. 23 Nɛ nu'ɯ yú 'yɛɛ a ra hogaza, ngue yɯ israel, nu'bɯ da 'yɛc'yɛi rá mate Ojã, da t'ɛs' mahøn'a bɯ ja yú zase. Nguetho ja rá ts'ɛdi Ojã da 'yɛs' mahøn'a bɯ bi zɛqui.

24 Nu'bu mam bá ts'ec'ahu bu gmi tǝhmbu ja n'da ra za hingui ho, ne bi t'ēs'ahu bu ja man'da ra za ngue hin ni zasehu, pe man'da hingui hēi da ndǝpu mahǝn'a u yú 'yese nguetho rá zase.

Da zǝni n'dat'a dim pǝhǝ xun ngu yu israel

25 Ma zi cu ahū, dín nde ahū gui pǝhmbu a ja bi t'uhya, n'dahma hin gan 'yēzēhēhu hing yu judío ahū. Dín nde gui pǝhmbu, 'da yu patho bi meh yú mbui u 'da u yu israel, ja gue'bu bi zǝn ra pa xtí cǝthū xun ngu ahū hǝnt'a go to'o hing yu judío ahū. 26 Ne m'bejua buya, xun ngu dim pǝ u yu israel. Ne gue'a bi man rá t'ohni Ojā, bi 'yēna:

Di nequi n'da yú yante ngue yú mi'israelhu bu Siǝn, da yan'a ra Jacob nanguē yú ts'oqui. Ngue ra Israel a ra Jacob.

27 Ne ja gue'bu ga ja'ts'a dá xifi, ga punba yú ts'oqui, bi 'yēm bu ja rá t'ohni Ojā maya'bu.

28 Nu'hu yu israel i ǝt'e ngue yún suihu Ojā ya, ngue'a hingui ēc'yēi ra hogamhma. Pe gue'a í zā bi zin ahū Ojā a. Pe guehma di huēc Ojā u yu israel, nguetho bi than 'bu maya'bu u yú ngurpa bombǝta. 29 Nguetho njām'bu da goh rá mbui Ojā nanguē u to xí zohni, pe majuāni di un'na bi ma, tengu'bu ya xí um 'bu mí ma 'be'a di unni. 30 Ne nu ahū hin gyu israel ahū gmí ǝthu ram fē'ts'i nanguē Ojā mam'bet'o. Ne m'bejua ne

u yu israel bi mbesthoho Ojā. Jananguē'a bi zā gá tǝhmbu rá mate Ojā. 31 Ne gue'a in ja ya, ngue i festa a rá mate Ojā u yu israel, ne guí tǝhmbu rá mate Ojā ya. Pe gue'a dí dǝn rá mate Ojā mahǝn'a u yu israel. 32 Ojā bi ma, njo'o n'da ra ja'i bi 'yēc'yēi a nguetho ja yú ts'oqui. Ne bi 'yǝt' Ojā buya gue njon da hyāt'i din hoc zēhe, nguetho in nde gǝtho di un rá mate di hoqui to'o gǝtho in nde dim pǝhǝ. 33 Ęmme xun ngu rá mate Ojā, ne Ęmme xun ndoho rán 'yomfēni. Ne hin'yu ngue hingui pǝ Ojā. Njo'o n'da ra ja'i da bǝdi 'be'a nam bǝn'a i ǝt' Ojā, ne njongui sǝ da bǝdi 'be'a gǝtho i sǝnd Ojā da 'yǝt'e. 34 Njo'o n'da ra ja'i da bǝdi da 'yǝt'e tengu rán t'ǝt'e Ojā, ne njon da 'yut Ojā 'be'a da 'yǝt'e. 35 Ne njo'o n'da ra ja'i da hyoni 'be'a di un Ojā ne ngue'a dí 'yēmbi dín dupate Ojā a. 36 Nguetho gǝtho bí 'yēpu 'bu Ojā, ne gǝtho di 'yonse Ojā u, ne gǝtho bi 'yǝt'hu gue di pēpzehe u. Jananguē'a nde'bu ga ēspahu Ojā gǝtho yu pa mazai. Ne hǝnt'a gam bēmhbū a ya.

12

Dam 'buhmbu ngue hǝnt'a Ojā gam bēmhbū

1 Ma zi cu ahū, ts'edi dí xi'ahū, nu'bu dí pǝhmbu rá mate Ojā, pe nde'bu gǝtho ma ja'ihu dan umhbū bu 'bu Ojā gue ga ǝrpuhu rá 'befi. Ne gue'a majuāni ná thǝndehū Ojā a, ne gue'a ra 'bǝts'e in numanho Ojā a. 2 Ne hin

gam bɛmhbu ga homhbu 'be'a gátho xun ho nangué yu pa i jabu ya, tengu i ɔt'u 'bucua ja ra ximhäi. Pɛgue thocpa thoho ga päh man 'yomfɛnihu gam bɛmhbu ma'da'yo. Janangué'a thocpa thoho ga homhbu ga pähmbu nda'a rá pähä Oja, ngue nda'a xun ho ga ɔthu, ne nda'a numanho Oja buya. ³ Bi 'dacä rá ts'edi Oja ga ɔrpa rá 'befi nangué rá mate. Janangué'a dí xi ahü, ngue 'ne ahü gátho n'da ngu n'da ahü bin tat'ahü rá mate Oja nangué rá 'befi. Janangué'a hin gan 'yɛxhu, pɛgue gui pɛschü nda'a ní 'befi bi zän'nahü n'da ngu n'da ahü, nangué rá m fäts'i Oja. ⁴ Tengu ní ja'i n'da, ngue an ts'änni xun ngu yú xɛqui. Ne hinga gátho 'dat'a ra 'befi ɔt'e, pɛ 'dahma 'dan'yo yú 'befi u yu xɛqui. Ngutho dí ɔthu. ⁵ Ne madague'bu xun nguju, pɛ tengu'bu n'danja'itho ma ja'i dí comhbu ra Cristo. Ne tengu ní ja'i n'da, 'da nam fäxta n'da ngu n'da yu xɛqui, ngutho dí ɔthu ngue dí comhbu rá 'befi ra Cristo. ⁶ Bi 'daju ra ts'edi Oja gue ga ɔthu rá 'befi 'dahma 'dan'yo, nangué rá mate zɛhɛ. Pɛ nde'bu ga ɔthu xun ho. O nu'bu n'da dim pɔngahya da hyoni 'bɛpu dí ma xun ho a di bɛnba Oja, nangué rá m fäts'i. ⁷ O nu'bu n'da bin t'un ra 'befi dim fäxte 'be'a di 'be a n'da, pɛ di ja'ts'i xun ho, ngue da mbäx yú cu. O nu'bu n'da bin t'un ra 'befi din xänbate, din xänbate 'be'a nam bøn'a rá m hman Oja. ⁸ O nu'bu n'da ra zote, pɛgue da

xifi nda'a xun ho da 'yɔt'u yú cu. O nu'bu n'da bin t'un ra 'befi di un rá mbɛti, pɛ hin da bɛni da hnumanhose. O nu'bu yu ngurpi ngue di manda rá 'befi Oja, di ja'ts'i xun ho nangué ra ts'edi bin t'unni. O nu'bu n'da bin t'un ra 'befi da mbäx u yu hyoya ne yun zäman'u, mpähä thoho da mbäts'i.

Gam bɛmhbu nda'a xun ho dá tɛnhdu Oja

⁹ Ne hingui yoho gam bɛmhbu 'bu ga huɛju n'da, pɛ majuañi ga ɔthu ran huɛcate. Ne xingui ts'u gam bɛmhbu ga ɔthu a hingui ho, pɛ dan ɛhyahu ga ɔthu a 'be'a gátho xun ho, ne nzai ga ɔthu a. ¹⁰ Dan huɛju n'da ngu n'daju nguetho dadin cuhu. Ne n'da ngu n'da man'da da bɛni da 'yɛspa rá mija'iui, xinda gue'bu da t'ɛspa zɛhɛ. ¹¹ Ne hin ga cuthu ran danhyi ma mbuihu, pɛ dan ɛhya ga ɔrpahu rá 'befi ma Hmuhu. ¹² Dan johyahu nangué'a ran ho dí tɔmhbu, ne hin dan xɔmbuihu nangué yun unbi. Ne thocpa thoho yu ora thoho dan yahü Oja. ¹³ Ga fäxhu yu 'yɛc'yɛi 'bu ja 'be'a di 'bedi. Ne mpähä thoho ga säyabahu yu ja'i bu ja ma ngumhbu. ¹⁴ Pɛ ga äfu ran japi nangué u to di ugahu, ne hin ga äfu ra 'yanthi. ¹⁵ Ne 'dat'a dan johyahu to'o di johya, o nu'bu 'bo'o tu rá mbui, 'da dán du ma mbuihu buya. ¹⁶ Ne gátho 'dat'a gam bɛmhbu. Ne hin da bɛn'a n'da man'da xun ho xinda gue rá mija'iui, pɛ din

amigohu u yu ja'i hin'yu yu ts'edi. Ne hin gam bεmhbu ngue jase man 'yomfεnih. 17 Nu'bu 'bo'o ørcahu ran ts'o, hin ga cospahu ran ts'o. Pe gam bεmhbu nda'a xun ho ga ørpahu, ngue 'be'a gätho i hnumanho. Ne nubuya da nu gätho yu ja'i ngue xun ho ma mbuihu. 18 Ne dam 'bεmanhohu u gätho yu ja'i 'bu da zä. 19 Ma zi cu ah, hin ga cos'hε ra pengui 'bu ja'a da t'ørcahu. Pe 'be ga tømhbts'u di unba Oja 'bu gue'a in nde di unba u. Nguetho nt'o't'i: "Ma 'befi zεhεgä ngue ga unba n'da ne ga un rán theui a bi 'yøt'e," bi 'yεn Oja. 20 Janangue'a nu'bu tumanthuhu man suihu, ga 'uimhb. Ne nu'bu tuthε, ga sithebahu. Nguetho nu'bu njabu dí ørpa man suihu, xun u da bεni ngue'a midí ughu, ne xøhma thoho da goh yá mbui buya. 21 Hin ga cos'hε ran ts'o pe ga ørpahu ran ho, gue'a dá tafu a ran ts'o a buya.

13

Ga øthuyán t'εdi yu ts'ut'abi

1 Gätho gahu ga εc'yεihε ra ts'ut'abi ua ma häihε. Nguetho njo'o n'da ra ts'ut'abi ua ja ra häi ngue bi zän zεhε yán t'εdi. Pe Oja bi zänni ngue din ja yá ts'edi. 2 Janangue'a nu to din sähmi ra ts'ut'abi, din sähmi a to bi zänba rá ts'edi a, ne i honse rán use. 3 Nguetho nu'yu ts'ut'abi ua ma häihε, hin ga suhu 'bu dí øthε ran ho, hinda hønt'bu ga øthε ran ts'o ga suhu 'bu. Pe nu'bu dín nde hin ga suhu

ra ts'ut'abi, pe ga øthε ran ho, ne da numanhoju buya. 4 Nguetho nu'yu ts'ut'abi, Oja bi zänni da mbäxchahu. Pe nu'bu dí øthε ra ts'oqui, ga suhu 'bu, nguetho i ja rán t'εdi di unba n'da. Ne Oja bi un yán t'εdi di unba u to'o øt' ra ts'oqui. 5 Janangue'a i jatho ga εc'yεihε yán t'εdi u yu ts'ut'abi, n'dahma hin di unghahu. Ne gue'a di bεngahu Oja 'bu in zoc ma mbuihu. 6 Ne janangue'a ga juthε 'be'a gätho i äju yu ts'ut'abi, n'dahma di thoqui da 'yøt' yé 'befi ngue bi zänba Oja, ne i tåh yán zäbi u. 7 Mpähä thoho ga juthε xun ho to'o gä i ja yán t'εdi da 'yädi 'be'a gä da 'yäjε. Ga jut'a ma häihε, ne ga juthε yu puesto, ne mi'da yu cota i äh ra ts'ut'abi. Ne ga numansuhu yán t'εdi u to'o gätho i ja yán t'εdi.

Ga ørpahu ran ho ma mija'ihu

8 Ne ga juthε 'be'a gätho dín dupatehu, ne hin te gam bεmhbu ngue dín dupatehu buya. Pe gam bεmhbu ngue dan huεju n'da ngu n'dajε. Nguetho nu to gätho ja yán huεcate bi ja'ts'i gätho yán t'εdi Oja u. 9 Nguetho gue'a bi man'yu yán t'εdi Oja bi 'yεna: "O guí 'yomt'εnihε, ne o guí hεcpahu rá te ni mija'ihu, ne o guím pεhu, ne o guidí seyahahu 'be'a pe'ts' ni mija'ihu." Ne nu 'be'a gätho mi'da yun t'εdi i man yun t'εdi, nu'yu gätho n'dat'a i ma: "Guí huεc ni mija'ihu tengu bu gni huεczεhε ni ja'ihu." 10 Nu'a øt'

ran huɛcate, hingui ɔrpa ran ts'o rá mijá'iuu a. Janangue'a dí ja'ts'u yán t'ɛdi Ojã a ran huɛcate í ɔt'a n'da. ¹¹ Nɛ man'da ga humbi ga ɔthɛ na, nguetho dí pãhmbɛ ya bin de, ya bi thoh yɛ pa. Damin 'yomfɛnihɛ xɛn ho ya ngue daná hãmhbɛ yɛ pa gan nuhɛ ra Hmu, xinda gue'a dá ɔthɛ 'bɛ ja má dɛ'mi dá ɛc'yɛihɛ. ¹² Ya bi thoh ra xui, ya maguepɛ da hyats'i. Mbähã ga bɛnthɛ yán t'ɔt'e ra 'bɛxui, ga he man thãquihɛ, ngue dan samzɛhɛhɛ janangue'a da dãh ran nɛqui. ¹³ Mbähã ga ɔthɛ a rán sãui ran nɛqui, hin dan itihɛ, nɛ hin dam muns'hɛ bɛ ja yán johya zɛhɛ yɛ jã'i. Nɛ xín dan 'yomt'ɛnihɛ, xínga gue'a ma pãhã zɛhɛhɛ ga ɔthɛ, xín ga ɔthɛ yɛ sui, xín ga ɔthɛ yɛn ts'ɛya. ¹⁴ Pɛ jatho gam bɛmhɛ ga hãmhbɛ rá ts'ɛdi a ma Hmuhɛ ra Jesucristo, ngue ga ɔthɛ tengu bi 'yɔt'e, nɛ him ma gam bɛmhɛ ga ɔthɛ rá pãhã ma ngɔc'yɛihɛ.

14

'Dahma 'dan'yo bɛ na ɛc'yɛihɛ

¹ Nu'bɛ 'bɛ a n'da ra 'yɛc'yɛi gue hin ɛ pãdi xɛn ho, pɛ ga simanhohɛ bɛ ja mam pɛtihɛ ɛ. Nɛ hin dan junthɛ nangue 'bɛ'a im bɛni ngue xɛn ho da 'yɔt'e. ² Nguetho 'dahma 'dan'yo im bɛnsɛ 'bɛpɛ ní 'yɛc'yɛi Ojã. Nu'ɛ 'da im bɛni xɛn ho da zi gãtho 'bɛ'a í ts'i. Pɛ nu mi'da im bɛni hingui ho 'bɛ da za ɛ 'da yɛ ngɔ. ³ Nɛ nu ra 'yɛc'yɛi gue í si

nɛ í sa gãtho 'bɛ'a í ja, pɛ hin da zan'a n'da to'o mbɛni hingui ts'i. Nɛ ximangutho a n'da to'o hingui si, pɛ hin da 'yɛmbi hingui ho ɔt'a í si gãtho 'bɛ'a í ts'i. Nguetho Ojã 'da nan zintho. ⁴ Nu'i, to'o e, gue guí ɛmbi hingui ho ɔt' ní mi'yɛhɛhɛ. Nu rá hmusɛ n'da da mam 'bɛ xɛn ho 'bɛ'a ɔt'a n'da rá 'yɛhɛ, o hin'na. Pɛ guehma da bɔmanho n'da ngu n'da ra 'yɛc'yɛi, nguetho í ja rá ts'ɛdi ra Hmu dí japi da bɔmanho. ⁵ Nɛ í 'bɛ í 'da yɛ 'yɛc'yɛi im bɛni din sãya 'da yɛ pa. Nɛ nu mi'da baya im bɛni xɛn ho 'bɛ hin din sãya 'da yɛ pa. Pɛgue n'da ngu n'da da bɛnsɛ 'bɛ'a xɛn ho da 'yɔzɛhɛ. ⁶ Nguetho nu to din sãya 'da yɛ pa, din sãya nangue da bɛn Ojã. Nɛ ngutho 'bɛ hinga gã í si yɛn ts'ihmɛ ɛ 'da, njabɛ ɔt'e nguetho im bɛn Ojã, nɛ í xifi jamadi Ojã nangue ɛ 'da í si. Ximangutho a to gãtho í si, njabɛ í ɔt'e nguetho im bɛni Ojã bi un'na, nɛ di un ra jamadi Ojã. ⁷ Njo'o gahɛ gue gam bɛmhɛ dyá hmusɛhɛ. Pɛ yá mbɛtigahɛ a ma Hmuhɛ. Nɛ ngutho 'bɛ dí 'bɛhmbɛ nɛ ngutho 'bɛ dá tuhɛ. ⁸ Nguetho dán dãsɛhɛ bɛ 'bɛ Ojã gãtho yɛ pa dí 'bɛhmbɛ. Nɛ ngutho 'bɛ dá tuhɛ, dan dãhɛ bɛ 'bɛh ma Hmuhɛ nɛ guexta'a yá mbɛtigahɛ a. ⁹ Nɛ gue'a í du nɛ í ndants'a ra Cristo mahɔn'a, ngue dim hmu nangue ɛ xɛn du nɛ'ɛ í 'bɛi. ¹⁰ Pɛ 'da ahɛ hanja gní numan'ɛ a ní cuhɛ ngue guí xihmbɛ hingui ho 'bɛ'a í si. Nɛ nu mi'da ahɛ guí pãhmbɛ xɛn ho 'bɛ'a gãtho

i ts'i, pε hanja gñi numan'u
'da ni cuh_u guí εmf_u nte di
muui 'b_u hingui nde da zi 'da
y_un ts'ihmε. Nguetho gätho
gah_u dam 'bähmb_u b_u ja rá
hmi ra zε'mi ngue'a ra Cristo.
11 Nguetho nt'o't'i 'bε'a bi man
Ojå gue'b_u mí 'yεna:

Guehma majuani din ja a
dím ma, ngue gätho y_u
jä'i din danyahmu b_u dí
'bui,

nε gätho din juan b_u ja ma hmi
ngue guecä drá Ojå, bi
'yεn Ojå.

12 Janangue'a dí pähmb_u,
gätho gah_u ga däf_u ra güenda
Ojå nangue man t'øt'e zεhεh_u.

*Hin ga jaf_u da dang b_u ja ra
ts'oqui n'da ma cuh_u*

13 Him ma numan'u_{h_u} n'da
ngu n'daj_u. Pε hønt'a gam
bεmh_u hin ga jaf_u n'da ma
cuh_u di fet rá gua b_u ja y_u
ts'oqui. 14 Dí pácä nangue ran
'yomfεni bi 'dac ma Hmu_{h_u}
ra Jesús, gue hin'y_u 'bε'a da
ts'i ngue hingui ho. Pε nu'b_u
mbεnse n'da hingui ho da
ts'i, ra ts'oqui a 'b_u da zi
'b_u. 15 Pε nu'b_u 'da ni cuh_u
hingui numanho nin ts'ihmε
zεhεh_u, nde'b_u hin guí tho-
qui guí sih_u, nguetho hin guí
ørpah_u ran huεcate 'b_u guidí
thoqui guí sih_u. Pε o guí øth_u
nangue ran ts'ihmε dí 'ue u
'da ni cuh_u bi pøh ra Cristo
'b_u mi du. 16 Pε guí 'yεs'h_u a
ní jaf_u da ts'an'a guí pähmb_u
x_un ho. 17 Nε hin gam bεmh_u
nangue ran ts'ihmε ná øth_u
rá 'bεfi Ojå. Pε nu rá 'bεfi
Ojå, ga øth_u ran hocjä'i, nε

'dat'a gam bεmh_u, nε dan jo-
hyah_u nangue rá Hogandähi
Ojå dí 'bähmb_u. Gue'a nam
bøni gue rá 'bεfi Ojå a. 18 Nε
nu'b_u njab_u i øt'a n'da, ma-
juani i ørpa rá 'bεfi ra Cristo
a 'b_u. Nε Ojå da numanho a,
nε'u yú mijå'ih_u da numanho
a. 19 Mbähä dan εhyah_u dan
hocpa ma mbuih_u n'da ngu
n'daj_u, nε 'da däm fäxtah_u din
te ma mbuih_u n'da ngu n'daj_u.
20 Nε hin ga ts'onbah_u rá 'bεfi
Ojå nangue man ts'ihmεh_u.
Mfädi gue gätho x_un ho da ts'i.
Pε hingui ho 'b_u dadí unbah_u
rá mbui n'da ma cuh_u nangue
'bε'a dí sih_u. 21 Man'da x_un
ho 'b_u ga εs'h_u a na unbah_u yú
mbui 'da ma cuh_u nangue ra
ngø dí sah_u, o ra vino o 'bε'a
gä ní dehe dí sih_u. 22 Nu'b_u
bi bεn'nah_u Ojå nε guí pähmb_u
gue x_un ho 'bε'a guí sih_u, x_un
ho a 'b_u. Nε'a Ojå in nu-
manho. Pε hin dá yäth_u a. Nε
di johya n'da 'b_u xise rá mbui
x_un ho 'bε'a gätho i øt'e, nε hin
te mbεm b_uya. 23 Pε nu'b_u
n'da im bεni hingui ho da ts'i
'bε'a gätho i ja, pε nu'b_u bi zi
b_uya, ya ra ts'oqui a bi 'yøt'
'b_u. Nguetho 'bexque bi bεni
bi mbesta'a rá pähä Ojå 'b_u mi
zi. Nε'u 'bε'a gätho dí øth_u,
nu'b_u hin dí pähmb_u majuani
rá pähä Ojå a, ra ts'oqui 'b_u dí
øth_u a 'b_u.

15

*Ga homhb_u 'bεp_u dí zac yú
mbui ma cuh_u*

1 Pε nuj_u 'b_u dí pähmb_u x_un
ho 'bε'a da zä da 'yøt'a n'da, pε
nde'b_u man'da gam bεmh_u
ga fäxh_u u hin ε pädi x_un

ho, xinda gue'bu ga øthu 'be'a gätho dím bensehu xun ho. ² Pē n'da ngu n'dajū ga øthu 'be'a i numanho ma mi 'yεc'yēihū gue 'be'a dín te yá mbai ũ. ³ Tengu ra Cristo, him bi 'yøt'e 'be'a di hose pē bi 'yøt'e 'be'a bi numanho Oja. Janangue'a bi 'yεmp'a rá Ta: "Go dá tuxä yun ts'ante bi si i," bi 'yēn a ra Cristo. ⁴ Nē 'be'a gätho bi t'o't' maya'bu bu ja rām hman Oja, bi t'o't'i ngue da xāngahu, nē di zerca ma mbaihu, di jajū ga tømhbū rām fäts'i Oja, hin dan xømhbū. ⁵ Oja di jajū dan zāmhbu bu, nē di zerca ma mbaihu. Nē dí äp rá mate di ja ahū 'da'angu guim bεmhbu n'da ngu n'da ahū, nguetho 'darbu guí 'buhmbū ra Cristo Jesús. ⁶ Nē janangue'a da zä n'dat'a guim bεmhbu 'bu guí thāndehū Oja, ngue nu rá Oja nē rá Ta ma Hmuhū ra Jesu-cristo.

Gä da sih ra hogamhman ũ hingyū judío

⁷ Janangue'a n'da ngu n'da ahū gan numanhohū, nē ũ yū judío nē ũ hing yū judío, tengu thoho ra Cristo 'da nan zimanhogdahū n'da ngu n'dajū. Nē gue'a ná εspahū Oja a. ⁸ Nguetho bí 'yēh ra Cristo ngue din 'yēhe nanguue yū judío. Nē bi jā'ts'a mi man Oja maya'bu ngue bi sih yám bombøta yū judío ba ēh ma yāntehū. Janangue'a bi façade majuani bi man Oja. ⁹ Pē nē ũ hing yū judío nē ũ yū judío bi jap ra Cristo 'darbu bi 'yεspa Oja ũ nanguue rá mate. Tengu

mán t'o't'i 'be'a bi xih rá Ta ra Cristo:

Ga xi ũ hing yū judío nanguue ni mate,

nē ga xifi εmme xun ho i, bi 'yεmb rá Ta a ra Cristo.

¹⁰ Nē man'da bi man ra t'ohni: Gan johyahū ya gyū jā'i gue hin gyū judío ahū, gan 'yohū ũ bi huand Oja ngue yū judío.

¹¹ Nē man'da bi mam bu:

Dami 'yεspahū ra Hmu Oja gyū jā'ihū ngue 'dahma 'dan'yo bu gná yāhū gätho ná nguni ra ximhäi,

gätho gui numansuhū Oja.

¹² Nē bi 'yēn a ra pøngahyā Isaiás:

Dim 'bu a n'da rām bom'betø ra Isai gue nē'ū hing yū judío da 'yεmbi rá Hmu,

ngue da dø'bu rām fäts'i a, bi 'yēna.

¹³ Nu'a Oja di jajū dí tømhbū ran ho bi xijū. Janangue'a dí äp Oja da hyut'a ni mbaihu nanguue guí εc'yēihū a. Nē xingui ts'ū nte guim bεmhbu, pē thocpa thoho gui tømhbū da mbäx ahū rá Hogandāhi Oja nanguue rá ts'edi.

I man ra Pablo hanja bi yo't'na ran zofo

¹⁴ Ma zi cu ahū, dí paçä gue xun ngu ni hogambaihu, nē i ja nin 'yomfēnihū xun ho, nē guí paħmbū 'da gdín xänba thohohū n'da ngu n'da ahū. ¹⁵ Pē guehma dá hut'anzambū dá ot'ahū na, ngue dadí bēn'nahū 'be'a gá paħmbū. Nguetho gue'a ran t'ēdi bi 'dacä Oja nanguue rá

mate. ¹⁶ Nguetho rá mbeḡigä ra Cristo Jesús b_u 'b_u u hing y_u judío, dí m mangä ran ho ma'da'yo. Ne tengu'b_u drá mbäjä dadí hocpa rá 'bøts'e Ojä, nu'a nám bøni dadí hoc'a ni mb_uih_u ngue hing y_u judío ah_u n'dahma da numanho ah_u Ojä. Ne mahoqui ah_u nangué rá Hogandähi Ojä guín 'yoh_u. ¹⁷ Janangue'a εmme i hu ma mb_uigä nangué 'be'a gätho bi 'yørpa u hing y_u judío a ra Jesucristo, bi jaqui bi bømanho rá 'befi Ojä dá øt'ä b_u i 'b_u u. ¹⁸ Pε hingui sä gam mangä 'be'a bi 'yøt'a ra Cristo nangué u mi'da yú mbeḡi. Pε hønt'a da zä gam mangä 'be'a bi 'yørpa däm pεcä. Ne bi jap u hing y_u judío da den'na ra Cristo nangué ram hma dá xifi ne nangué y_un t'øt'e bi 'yuti. ¹⁹ Nguetho bi 'yøt' y_u hmεpya, ne y_un t'øt'e mixte nangué rá ts'edi rá Hogandähi Ojä. Ne dá ja'ts'ä ma 'befi dá mangä ran ho ma'da'yo nangué ma yanteh_u ra Cristo. Dá d_u'mi dá mangä b_u Jerusalén, ne dá mangä gätho y_u xequi nán zant'i ra häi gue'b_u go má søm b_u Ilirico, gätho dá mangä b_u ram hma. ²⁰ Ne guehna dá nde ga øt'e, gue dá mba dá mamp'a ram hma guerp_u him mi fäp_u rá thuhu ra Cristo. Ngue hin dá nde dá mba b_u ja yú 'befi u mi'da bi mb_uen'na ra Cristo. ²¹ Pε dá øt'ä tengu bi mam b_u ja rá t'ohni, ngue i εna: Nu' u 'da gue njam'b_u mi sifi pε nuya da b_uah ya. Ne nu' u 'da njam'b_u mi øde da zøni da b_uädi nangué rá

'yu Ojä.

Im bēni da mba b_u Roma a ra Pablo

²² Ne janangue'a him 'bexque bi zä dá mba b_u guí 'b_uhmb_u. Nguetho guexta'a mi ja ma 'befi ua bí ja ra xequi ua nán jongua. ²³ Pε nuya ya nte mi ja ua ma 'befi ya. Ne x_un ngu y_u nidi mín nde xcä mba b_u guí 'b_uhmb_u b_u Roma. ²⁴ Ne mí ts'utho ya ga mbab_u ga zεngua ah_u ne dam 'b_uhmb_u b_u'da y_u pa. Ne nu'b_u dá thop_u España, da zä dan hy_umhb_u ts' u b_u ja ra 'yu ní mba b_u. ²⁵ Pε 'be ga mba b_u Jerusalén, ne ga dā b_u a ra mbeti dí mbäx u y_u 'yεc'yεi bí 'b_up_u. ²⁶ Nguetho bi bēn u y_u cu bí 'b_up_u Macedonia nep_u Acaya ngue da mbäx'i ts' u y_u hyoya 'yεc'yεi bí 'b_up_u Jerusalén, ngue ga hax 'b_u dá mba b_u. ²⁷ Ne gue'a bi zänni da 'yøt' u hing y_u judío, nguetho in nde di co'ts'a ra mate bi t'ørpe. Nguetho bi gomhb_u rán japi Ojä u hing y_u judío u y_u judío gue yú mi 'yεc'yεih_u 'b_up_u Jerusalén. Janangue'a nde da mb_uenbi ts' u ra mbeti u. ²⁸ Ne nu'b_u ya dá dā a 'be'a bi 'bēhni, ja ga mba b_u Roma ga nu ah_u b_u, ne ga thocä b_u España b_uya. ²⁹ Ne nu'b_u dá søngä b_u guí 'b_uhmb_u, dí p_ucä da 'yεnscah_u rán japi x_un ngu a ra Cristo nangué di p_uhmb_u rá m hma. ³⁰ Ma zi cu ah_u 'yørcah_u ts' u ra mate εmme guí 'yäf_u rá m fäts'i Ojä nanguécä, nangué 'dat'a ma Hmuh_u ra Jesucristo ne nangué rá

Hogandahi Oja bi jaju dan huɛju. ³¹ Dami xihmbu Oja da yangui nangue u hing yu 'yɛc'yɛi bu ra häi Judea, guet'a ra xɛqui bu Jerusalén. Ne dami 'yãfu rá mate Oja nangue u yu cu bí 'buɾu Jerusalén, ngue da hyãmanho a ra mbeti ga haɣ bu ga unni, ngue bi mbɛn'ndu hing yu judío bu Macedonia neɾu Acaya, ngue'u yá cu. ³² Ne nu'bu da nde Oja dan johyagã 'bu dá mbagã bu, dan säya ts'u bu guí 'buhmbu. ³³ Ne nu Oja nzãi i hurpa rá mbui n'da, pe ne ahu da hyut'a ni mbuihu. Ne hont'a gam bɛmhbu a ya.

16

Nu ra Pablo i penba ran zengua yá amigo

¹ Nuna man juhu ra Febe, mi ts'utho da mba bu guí 'buhmbu ya ne di zengua ahu na. Nuna, rá 'befi im fãxte ram peti bu Cencrea. ² Ne dami simanhohu na, nangue rá thuhu ma Hmuhu, ngue nuju dyu 'yɛc'yɛihue'a man sähu ga øthu. Ne dami fãxhu 'be'a gãtho ní 'befi da 'yot'a ra Febe, nguetho guesɛ bi mbãx u xun ngu mi'da, necã bi mbãxqui. ³ Dami zenguagui ts'u bu ra Priscila, ne ra Aquila rá ndø, ma mimbefihe nangue rá 'befi ra Cristo Jesús. ⁴ Ne nugã 'bu mi t'ɛna xtã thogã, ne u mi t'ɛna xtã tho u 'bu mí yangã 'bu n'dandj. Gue'a ná undã ra jamadi Oja nangue u. Pe hinga hõngdã pe ne u gãtho yám peti yu 'yɛc'yɛi ngue hing yu judío, 'da xna

undãhe ra jamadi Oja nangue u. ⁵ Ne dami zenguagui ts'u u gãtho dim peti bu rá nguse ra Aquila. Ne'a ma amigogã ra Epeneto dami zenguagui ts'u bu a. Nu'a ra mbadi 'yɛc'yɛi bu ja ra häi Acaya a. ⁶ Ne'a ra María, dami zenguagui ts'u bu. Nu'a ɛmme xun ngu ra 'befi bi 'yot'e nangue ahu. ⁷ Ne a ra Andrónico ne ra Junias ma mijudíohe, ne 'darbu dá sähe ran unbi. Nu'u gãtho yá 'bãihu ra Cristo i numanho u, ne m'bet'o bi 'yɛc'yɛi ra Cristo u xinda guecã. ⁸ Ne a ra Amplias dami zenguagui ts'u bu. Dadí huɛcã a nangue rá thuhu ra Hmu. ⁹ Ne dami zenguagui ts'u bu ra Urbano, ma mimbefi'be nangue ra Cristo, ne ra Estaquis ngue dadí huɛqui. ¹⁰ Ne a ra Apeles dami zenguagui ts'u bu. Nu'a ɛmme bi ts'ã rá t'ɛc'yɛi, ne bi bõmanho. Ne u 'buɾu ja rá ngu ra Aristóbulo dami zenguagui ts'u bu. ¹¹ Ne a ra Herodiön ma mijudío'be, ne u 'buɾu ja rá ngu ra Narciso, gue nu yu 'yɛc'yɛi 'buɾu, dami zenguagui ts'u bu. ¹² Ne a ra Trifena ne ra Trifosa dim pefi nangue ra Hmu, gãtho dami zenguagui ts'u bu. Ne a ra Pérsida mahuɛqui a, ne a xun ngu ra 'befi bi 'yot'e nangue ra Hmu. ¹³ Ne dami zenguagui ts'u a ra Rufo, an thahni da 'yõrpa rá 'befi ra Hmu, ne a rá mbe tengu'bu ma mbegã a. ¹⁴ Ne a ra Asíncrito, ne ra Flegonte, ne ra Hermas, ne ra Patrobas, ne ra Hermes, ne u yun 'yohu bí 'buhmbu u, dami zenguagui ts'u bu. ¹⁵ Ne

a ra Filólogo, ne ra Julia, ne ra Nereo ne a rán ju a, ne'a ra Olimpas, ne'u gätho mi'da yu 'yεc'yei bí 'bηpη. ¹⁶ Ne damín zenguahη n'da ngu n'da ahη nangue ran huεcate. Ne gätho yám peti yu 'yεc'yei ja ua i pen'nahη ran zengua.

N'da ran zofo rán zegui bi man ra Pablo

¹⁷ Pe dí xi ahη ma zi cu ahη, damim fäsehη nangue η to'o in nde di hec'ahη gue di 'uec'ahη nangue a ra hogamhma gán xänbahη. Pe hin gui 'yurbahη ra güenda η. ¹⁸ Ne nu'η yu 'yu't'ate, hingui ørpa rá 'befi ma Hmuhη ra Jesucristo η. Ne i häte thoho nangue εmme xηn ho 'be'a mma ne i sixmanho ahη. Pe i härpa yú mbui η 'da hingui pađi dim fäse. Ne gue'η yú 'befi zehε i øt'η. ¹⁹ Pe nu'η mi'da gätho i pađi hin gui festahη rá m hman Oja. Janangue'a i hu ma mbuigä. Pe dadí hec'a thohohη ngue'a dín nde ahη gui pađmbη gätho 'be'a xηn ho, pe nu'a hingui ho hin dín nde ahη gui pađmbη a. ²⁰ Ne nu Oja ngue'a nzai di hoc ra sui, nu'a di ja ahη 'dahmantho gui 'yethη bu häi ra zıtho nangue η to in nde di hec'ahη. Janangue'a gui comhbη rá mate ma Hmuhη ra Jesucristo. Ne hønt'a gam bεmhbη a ya. ²¹ Nuna ra Timoteo i pen'nahη ran zengua, ma mimbefi'be na. Nehna ra Licio nehna ra Jason, nehna ra Sosípater, ma mijudíohe ya, gätho i pen'nahη ran zengua. ²² Nugä dí Terciogä rá 'yosøcuagä ra

Pablo, dí o't'ä ra søcuq ja ua, dadí zengua ahη nangue ma Hmuhη. ²³ Nehna ra Gayo, i pen'nahη ran zengua, nuna di säyagui ua rá ngu drá Pablogä, ne η gätho yu 'yεc'yei di säyabi ua rá ngu. Nehna ra Erasto i ja rá 'befi i haχ ra mbeti ua ja ra hnini, nehna man 'yohηhη ra Cuarto, gätho i pen'nahη ran zengua. ²⁴ Dami comhbη rá mate ma Hmuhη ra Jesucristo gue gätho ahη.

Hønt'a Oja ga εspahη gätho yu pa mazai

²⁵ Zai ga εspahη Oja, nu'a i ja rá ts'edi di zet'a ni t'εc'yehη 'bu guím bεmhbη ran ho ma'da'yo ngue 'be'a bi 'yøt' ra Jesucristo, tengu dím mangä. Nguetho nuya i si ahη ram hma ngue maya'bη thoho him mí fađi. ²⁶ Pe nuya i pa mhman ya, ne i sifi gätho yu ja'i hønbη go hapη i 'bui gätho ra ximhäi. Ne nu'a ram hma i hman ya, guet'η yám hman η yú pøngahya Oja maya'bη. Ne i hman ya nangue rán t'εdi Oja gue i 'bui mazai, in ndepe gätho yu ja'i da 'yεc'yei ra hogamhma. ²⁷ εmme xηn ho rá 'yu Oja bi 'dajη, janangue'a ga εspahη Oja gätho yu pa mazai nangue ga εspahη ra Jesucristo. Ne hønt'a dí xi ahη ya.

1 CORINTIOS

Ná n'da ra sɔcuɔ bi

'yorba ra Pablo ɥ yɥ

'yɛc'yɛi bɥ ja ra

dɔhnini Corinto

Ran zɛngua

¹ Ma zi cu ahɥ guí 'bɥhmbɥ bɥ ra dɔhnini Corinto, dí ot'ahɥ rá sɔcuɔ i jaua. Dí zɛngua ahɥ gátho gyɥ 'yɛc'yɛihɥ Ojɔ. Nɛ nugä drá Pablogä, bi huangä Ojɔ, nɛ rá pähä zɛhɛ bi xiqui gam mangä rá m hman ra Jesucristo hɔnbɥ go hapɥ. Nɛ'a man 'yohɥhɥ ra Sóstenes dí 'bɥ'be ua, di zɛngua ahɥ. ² Nu'a ra Cristo Jesús bi 'uec'a ni mbɥihɥ bɥ ja ra ts'oqui. Nɛ bi zon'nahɥ guí 'yɔrpahɥ rá 'bɛfi Ojɔ. Nɛ tengu'bɥ 'darpɥ guí 'bɥhmbɥ ɥ mi'da to'o gátho i thɔnde ma Hmuhɥ ra Jesucristo, ngue n'dat'a ra Hmu dí comhbɥ ɥ. ³ Nɛ dí äpä Ojɔ ma Tahɥ nɛ ma Hmuhɥ ra Jesucristo ngue di 'da ahɥ yún japi, nɛ'a rán johya guí hyámhbɥ a.

Bi dɪn yún japi Ojɔ nguetho i 'bɥhmbɥ ra Cristo

⁴ Bi 'da ahɥ yún japi Ojɔ nguetho 'darpɥ guí 'bɥhmbɥ ra Cristo Jesús. Gue'a ná undä ra jamadi Ojɔ a ya. ⁵ Nɛ nte di 'bɛpɥ ja nim pɛtihɥ, nguetho 'darpɥ guí 'bɥhmbɥ ra Cristo. Pɛ gä i ja ahɥ ran 'yomfɛni da zä guí pähmbɥ xɥn ho a ya, nɛ da zä guí mamhbɥ xɥn ho rá 'bɛfi Ojɔ ya. ⁶ Nɛ gue'a rá m

hman ra Cristo gá hyámhbɥ, gue'a gní bɔmanhohɥ a ya. ⁷ Janangue'a i juadi xɥn ho rá ts'edi bi 'da ahɥ Ojɔ nangue rá 'bɛfi guí ɔthɥ gátho gní tɔmhbɥ dí 'yɛh mahɔn'a ma Hmuhɥ ra Jesucristo. ⁸ Nɛ di ja ahɥ Ojɔ gan zámhbɥ bɥ gue'bɥ go rán zɛgui yɥ pa, janangue'a nte ma ts'oqui da dɪn'nahɥ 'bɥ bá peng ma Hmuhɥ ra Jesucristo. ⁹ Nguetho dí pähmbɥ nzɔi di ja'ts'a im man Ojɔ, nɛ guesɛ Ojɔ bi zoncahɥ dam 'bɥhmbɥ rá Ts'ɔnt'ɥ ma Hmuhɥ ra Jesucristo.

Bin sɥh yɥ 'yɛc'yɛi

¹⁰ Dí äcä ra mate n'dat'a guim bɛmhbɥ, nguetho guí tɛnhɔ a ma Hmuhɥ ra Jesucristo. Nɛ 'yo guidín hejɥ, pɛ jatho n'datho guim bɛmhbɥ nɛ n'dat'a guí 'yɔthɥ. ¹¹ Gue'a dí xi ahɥ a, ma zi cu ahɥ, nguetho bi xicä 'da yɥ cu ngue yá mɛnguhɥ ra Cloé, bi xiqui 'bɛ'a guí ɔthɥ. ¹² Nguetho guí ɛmhbɥ 'da ahɥ guí tengahɥ, nɛ ɛn'i 'da ten ra Apolo, nɛ ɛm mi'da ten ra Pedro, nɛ ɛm mi'da ngue tɛn'na ra Cristo. ¹³ Pɛ ha guím bɛmhbɥ gá xɛmhbɥ ra Cristo. O xigä ha dá tugä bɥ ja ra pont'i nangue ahɥ. Uague guím bɛmhbɥ ngue gán xixyáhɥ nangue ma thuhugä. ¹⁴ Pɛ jamadi Ojɔ ngue njo'o to dá xixyá ahɥ, hɔnt'a ra Crispo nɛ ra Gayo. ¹⁵ N'damhma njon da zä da ma bin xixyá nangue ma thuhugä. ¹⁶ Nɛ hɔnt'ɥ gátho 'bɥpɥ rá ngu ra Estéfano dá xixyábi. Pɛ hin dím bɛngä 'bɥ 'bo'o xcamá

xixyabi mi'da, uague hont'u.
 17 Nguetho hinga gue'a ra
 'bɛfi bi xicä ra Cristo ga øt' ran
 xixya, pɛ bi xiqui gam mangä
 ran ho ma'da'yo. Pɛ nu'bɛ dím
 mangä a, pɛ hin dí ya tengu bɛ
 na ya yam bamhya, nguetho
 hont'a dí honi da bah yɛ ja'i
 ma ts'oquihɛ í du ra Cristo bɛ
 ja ra pont'i. Janangue'a din ja
 ra ts'edi ram hma di hocpa yú
 ts'oqui u.

*Gue'a ra Cristo ní 'dajɛ ran
 'yomfɛni Oja*

18 Pɛ nu'a ram hma ngue ra
 Cristo bi du bɛ ja ra pont'i,
 ɛmbi nte ní mbatho u ní mba
 bɛ ja ran unbi mazai. Pɛ nuju
 ná mbähä bɛ ja ra temazai,
 dí pɛmbɛ gue'a ram hma ní
 zinju Oja ngue bi du ra Cristo
 bɛ ja ra pont'i, bi hoga ma
 ts'oquihɛ. 19 Nɛ i ɛm bɛ rá
 t'ohni Oja:

Ga uti ngue nte ní mbatho
 u im ma jase yán
 'yomfɛni,
 nɛ ga hɛpa yú ts'edi zɛhɛ yɛ
 ja'i, ga ɛm bɛ ma'ueni,
 bi 'yɛn Oja.

20 Nguetho bi zän Oja hin
 te ní mbat u to'o ɛna jase
 yán 'yomfɛni, nɛ'u ɛmme bin
 xäse yám hmanse yɛ ja'i, nɛ'u
 ɛna paði da dah yam hma.
 Nguetho hingui sä da yan
 a n'da u nangue yám hman
 u. 21 Nɛ bi bɛnse Oja, bi
 zän baya ngue hin dí ba Oja
 n'da u yán 'yomfɛnise. Pɛ bi
 zänni da yan u to da hyan'a
 ráh hma nangue ra Cristo bi
 du, madague'bɛ t'ɛmbi nte ní
 mbatho. 22 Nguetho nu ma
 mijudíohe im bɛni gue'u yan

t'øt'e mixte da nu 'bɛ gue'a
 n'da ram hma ngue majuañi.
 Nɛ nu'u 'da ni mænguhɛ ngue
 hing yɛ judío ahɛ nzai i honse
 n'da ram hma ngue i ɛmb
 zɛhɛ majuañi. 23 Pɛ nu'a ram
 hma dím mamhbɛ ngue bi
 du bɛ ja ra pont'i ra Cristo,
 njonguin numanhosɛ a. Nɛ'u
 yɛ judío i san tho 'bɛ i sifi,
 nɛ'u hing yɛ judío i ɛmbi nte
 ní mbatho 'bɛ i sifi. 24 Pɛ
 nuju ngue bi zoncahɛ Oja,
 madague'bɛ dyɛ judío hɛ ogue
 hin dyɛ judío hɛ, pɛ n'dat'a dí
 pɛmbɛ i ja rá ts'edi Oja di
 hoga ma ts'oquihɛ nangue'a
 ra Cristo bi du. Janangue'a
 bi nɛqui ɛmme xɛn ndoho rán
 'yomfɛni Oja. 25 Nɛ nuna ra
 'yu bi zän Oja, pɛ man'da di
 muui na, madague'bɛ t'ɛmbi
 hin te ní mbatho, xinda gue'u
 yú 'yuse bi zän zɛhɛ yɛ ja'i.
 Ngue gue'a í t'ɛmbi hin'yɛ rá
 ts'edi Oja a, ngue bi du ra
 Cristo, pɛ man'da xɛn ngu bɛ
 ní nɛqui a, xinda gue'u gätho
 yán t'øt'e zɛhɛ yɛ ja'i. 26 Ma zi
 cu ahɛ ngue bi zoncahɛ Oja,
 gam bɛmbɛ hague dín jahɛ
 bɛ na nuju ra ximhäi, ngue
 xɛn nguju dyú 'yambuihɛ, nɛ
 xɛn nguju hin'yɛ ma ts'edihɛ,
 nɛ xɛn nguju ngue bin hyoya
 ma tahɛ. 27 Pɛ bi huan Oja u i
 t'ɛmbi yɛ 'yambui, n'damhma
 da mbɛ'ts' yú sä u i jase yán
 'yomfɛni. Pɛ gue'a í huan
 Oja u hin'yɛ yú ts'edi bɛ na
 nu ra ximhäi, janangue'a da
 mbɛ'ts' yú sä u i jase yú ts'edi.
 28 Nɛ bi huan Oja u nte di
 muui bɛ na nu ra ximhäi, nɛ'u
 to'o i pa nts'ani, pɛ man'da in

numanho Ojã ð, ne gue'a dí 'berpa yá ts'edi ð to'ona i ja se yán t'edi. ²⁹ Janangue'a njon di jap Ojã din 'yẽzẽhẽ. ³⁰ Ne bi jajũ Ojã 'darpũ dãm 'bũhmbũ ra Cristo Jesús, ne gue'a ní 'dajũ ran 'yomfẽnĩ Ojã a, ne nangue'a ra Cristo ní zimanhojũ Ojã, ne gue'a í 'yõrcahũ Ojã ngue yá t'ũhni gahũ a, ne gue'a ní yãnjũ bũ ja ran ts'o. ³¹ Nguetho i mam bũ ja rá t'ohni Ojã, hin'yũ 'be'a man'da ran ho da zã da man'a n'da, hinda hõnt'a ran ho bi 'yõrpa Ojã.

2

*Hõnt'a ram hma 'be'a í dura
Cristo i ja rá ts'edi*

¹ Ma zi cu ahũ, nu'bũ má mbagã bũ guí 'bũhmbũ, ngue dá xi ahũ rãm hman Ojã majũni, pẽ hin dá huan thohogã yãm hma guerpũ da numanhogã ra ximhãĩ, ne hin te dá ma nangue man 'yomfẽnise. ² Ne nu'bũ má bẽnĩ ga mba bũ guí 'bũhmbũ, pẽ dá bẽnĩ hõnt'a ga xi ahũ 'be'a ín unba ra Jesucristo 'bũ mí du bũ ja ra pont'i. ³ Ne nu'bũ má mãm 'bũhmbũ bũ, dá øt'ã hin'yũ ma ts'edi, nguetho dá su Ojã hin da numanho 'bũ xcá uãspa mam hmanse, ne dá fet'i. ⁴ Ne nu'bũ mán yãhũ bũ ngue dá xi ahũ ram hma, hinga gue'a mam hmanse ngue mahotho bi pãt a ni mbũihũ, pẽ hõnt'a rá ts'edi rá Hogandãhi Ojã bi zã bi hoc a ni mbũihũ. ⁵ Janangue'a hinga gue'ũ yán 'yomfẽnĩ 'da yũn 'yohũ bi ja ahũ gá 'yẽc'yẽihũ Ojã, pẽ hõnt'a

rá ts'edi zẽhẽ Ojã bi ja ahũ gá 'yẽc'yẽihũ.

*Rá Hogandãhi di japi dí fajã
Ojã*

⁶ Pẽ nu'a ram hma dí mãm hma nangue ra Cristo, go i pã ð xũn ho yá t'ẽc'yẽĩ, ngue ran 'yomfẽnĩ majũni a. Ne hinga gue'a rán 'yomfẽnĩ ra ximhãĩ bi bã ð xũn ho yá t'ẽc'yẽĩ, xinga gue'ũ yãm hmanse ð yá ngũrpi ra ximhãĩ, ne nu'ũ mí ts'ũtho di 'bẽh yá ts'edi. ⁷ Pẽ nu ran 'yomfẽnĩ dí mãm hma him mãm fajã, pẽgue urcahũ Ojã ya, nangue ra Cristo mi sãnni da yãnjũ 'bũ him mani 'yõt' ra ximhãĩ, ne da zixcahũ bũ mahẽts'i ní comhũ rán ho bũya. ⁸ Pẽ xinga n'da ð i ãna jase yá ts'edi ua ja ra ximhãĩ ngue i pãrpa rán 'yomfẽnĩ Ojã. Nu'bũ xtãm bã'ũ 'da, hin xtĩ cuarpũ ja ra pont'i a ra Hmu mixte. ⁹ Pẽ tengu mán t'o't'i bũ ja rá t'ohni Ojã:

Hin da zã da bãse n'da a ran ho bi zãn Ojã da 'yõrpa ð to'ona hõnt'a Ojã im bẽnĩ,

ne njãm'bũ da zã da 'yõse n'da, ne njãm'bũ da zã da nuse n'da, bi 'yẽn rá t'ohni Ojã.

¹⁰ Pẽ nujũ dí pãhmbũ a, nguetho bi xijũ rá Hogandãhi Ojã. Ne nu rá Hogandãhi Ojã di aĩts'i xũn ho bũ ja rán 'yomfẽnĩ Ojã, ne gue'a i xijũ a bũya. ¹¹ Tengu yũ jã'i hin jon da zã da bãrpa rá mbũĩ rá mijã'iuĩ, pẽ hinda hõnt'a rá mbũĩ zẽhẽ n'da i pãdi. Ne in jabũ Ojã, njon da bãrpi 'be'a mbẽnĩ, pẽ hinda hõnt'a

rá Hogandāhi zehε i pādi. Ne di bεngahε a. ¹² Nguetho bi 'dajε rá Hogandāhi Ojā, ne hinga gue'a rán 'yomfεni ra ximhäi, ngue in nde di bεngahε rán 'yomfεni Ojā, ne gātho yú hogant'unni bi 'dajε nangue rá mate xεn ndoho. ¹³ Pε nu'bu dí mambε rán 'yomfεni Ojā, pε hin dí uāspahε yεm hma nangue man 'yomfεni sehε, pε hont'ε yεm hma bi xāngahε rá Hogandāhi Ojā, ne da zā dí xihmbε xεn ho ε to'o bin t'un rá Hogandāhi Ojā. ¹⁴ Pε nu'a hingui 'bεhmi rá Hogandāhi Ojā, hingui sā da hyāni 'be'a gātho i xāngahε rá Hogandāhi Ojā, ne εmbi rám hman a n'da ra 'yāmbui. Ne njām'bu sā da bādi, hinda hont'bu dim 'bεhmi rá Hogandāhi Ojā. ¹⁵ Pε nu'a ra jā'i ngue 'bεhmi rá Hogandāhi Ojā da zā da bādi 'be'a nam bōn'a 'be'a gā i ja, ngue nda'a da numanho ne nda'a hin da numanho. Pε nu'a hing ra 'yεc'yεi hin da zā da bāpa yún 'yomfεni ε yε 'yεc'yεi. ¹⁶ Njon da 'yεnse da bāpa rán 'yomfεni Ojā ra Hmu, njo'o da xifi xεn ho 'be'a da 'yot' Ojā. Pε nujε dí comhbε a rán 'yomfεni a ra Cristo.

3

I comhbε Ojā rá 'bεfi ε yú mbεfi

¹ Ma zi cu ahε, nu'bu mám 'bεhmbε bu him bi zā dá xi ahε ε xεn hεi tengui si ε in 'youi xεn ho rá Hogandāhi Ojā. Pε dá xi ahε tengui'bu gmí 'yothohε ua ja

ra ximhäi, uague tengui'bu ja gním 'bεhmbε nangue ra Cristo. ² Pε dá xi ahε a hingui hεi tengui'bu ra xi'ba thoho dá 'da ahε, nguetho tengui'bu hin ní zā gui sihε xεn ho ra hmε. Ne nguetho ya, guexta'a hont'a ra xi'ba da zā gdín sihmεhε. ³ Nguetho hin guín zac ni mbuihε. Ne guín nde gam mixte zehεhε, jananjabε gadín sεhmbε. Pε ha hin guí øthε tengui'bu gyú jā'i thohohε ua ja ra ximhäi. ⁴ Nguetho guím mambε to'o guí tēhhdε, ne 'da'ahε guí εmhε guí tēngahε, ne mi'da εna tēn ra Apolo. Pε gue'a gní 'yøthε tengui'bu gyú jā'i thohohε. ⁵ 'Be'a dadí mu'be a ra Apolo. Ha hin guí pāhmbε ngue yú mbεfi thoho gā'be Ojā, ngue dá fāxa'be gā 'yεc'yεihε ra Hmu, nangue ra 'bεfi bin 'dac'be n'da ngu n'da gā'be. ⁶ Nugā dá tuh ra hmudā bu, ne nu'a ra Apolo bi uāpi, pε nu'a Ojā bi japi bin te ne bi bōx ε yε hmudā. ⁷ Janangue'a hin'yε rá ts'edi a bi duh ra hmudā, xinga gue'a bi uāpi, pε hont'a Ojā i ja rá ts'edi ngue bi japi bin te yε hmudā a. ⁸ Ne nugā dí comhma'bεfi'be a ra Apolo, ne nugā dá tuhu, ne nu'a ra Apolo bi uāpi. Ne di 'dac'be Ojā 'be'a in nde di 'dac'be nangue ra 'bεfi dá øt'be n'da ngu n'da gā'be. ⁹ Neεε Ojā dí comhbe rá 'bεfi. Ne nu'ahε tengui'bu yú huāhi ahε Ojā ngue bi thuhu.

Ne nu'ahε tengui'bu n'da ra ngu ngue i hø a Ojā.

10 Ne nugä tengu'bu n'da drá ngurpagádo nangue rá mate zehé Ojá, ngue dá fá'mi xun ho yú guangujádo a ra ngu. Ne nu man'da pe di thoqui dim peru ja a ra ngu. Pe n'da ngu n'da ra mbefi 'bu dim peru ja a ra ngu, pe i jatho dim pefi xun ho. 11 Ne njon da zä di pärpa a rá guangujádo ra ngu, ne hont'a ra Jesucristo ngue rá guangu n'da rá ngu Ojá. 12 Pe nu'u to'o di thoc'a ra ngu, sä da huahni xun ho 'be'a da japi. Xun ho 'bu xotho yu do dí fò't'a ra ngu, ne nu rá 'bet'e, xotho yu t'egui u. Pe 'bo'o im beni dí fò't' yu za, o gue yu 'yox'yo, ne 'bo'o im beni dí mbet' yu paxi. 13 Ne nu yú 'befi n'da ngu n'da yu 'yéc'yéi da hnu hangu nangu di muui 'bu bi zøn ra pa din ja ran juanbi. Nguetho da zøn ra pa da ts'ä nangue ra sibi, ne da fah puya gue'bu xun ho bi 'yöt rá 'befi n'da ngu n'da yu 'yéc'yéi. 14 Ne nu'bu n'da ra mbefi bi hyät' ra sibi a rá ngu bi hyøe, da dah rán zäbi buya. 15 Pe nu'bu bin zø a ra ngu bi hyøe, ne nte da dah rán zäbi buya nangue rá 'befi bi 'yöt'e. Ne maguepu hin xtám bongui, tengu u 'da bi 'da 'bu min zø yú ngu. 16 Pe ha hin guí pahmbu ngue gue ah u yú ngu ah u Ojá, ne nu rá Hogandahi Ojá i 'buru mbo ni mbuihu. 17 Ne nu'a to'o da 'yena di ts'onba rá ngu Ojá, emme xun ngu yun unbi da 'yörpa Ojá. Nguetho nu rá ngu Ojá xun ndaxqui a, ne guesé ah rá ngu ah u Ojá. 18 Ne hin da

zä gui thoqui gan hyäzehéhu ngue guim bémhbu jase nin 'yomfënihu. Pe jatho gam pumbënihu a guim bënshu, janangue'a da zä gui tïmhbu a njuantho ran 'yomfëni xun ho. 19 Pe nu rán 'yomfëni ra ximhäi nte di muui bu na nu Ojá. Ne gue'a män t'o't'i bu rám hman a, ngue nu'a nín 'yomfënisse n'da 'bu i ena dim mixte, pe di jap Ojá dim 'besé bu n'da buya. 20 Ne man'da bi man ram hma, ngue nu'a to'o ena jase yán 'yomfëni, pe go i pä a ra Hmu ngue nte di muui u yán 'yomfëni. 21 Janangue'a hin guim bémhbu man'da di muui n'da ra ja'i. Pe Ojá bi 'da ah u gätho ni ngurpihu ngue da mbäx ah u. Ne gätho u i jaua ja ra ximhäi ne'u 'be'a gä i 'bui, ne bi zän Ojá di ze ah u. 22 Necä ngue drá Pablogä dí fäx ah u, ne ra Apolo, ne ra Pedro. Pe ne'a 'be'a gätho dín nuhu ua ja ra ximhäi i fäxcahu ga pahmbu Ojá, ne ra te i fäxcahu, ne ran däte, ne ra pa i jabu ya, ne ra pa ba xhe. Ne janangue'a gätho ni mbetihu u. 23 Nguetho yú mbeti ah u ra Cristo ne nu ra Cristo rá mbeti Ojá a.

4

Yú 'befi i øt' yú 'bäihu ra Cristo

1 Pe nugä ne ra Apolo, ne jatho guim bémhbu ngue yú 'yêhe gä'be ra Cristo, bin 'dac'be ra 'befi ngue ga xi a'be rám hman Ojá him mám fädi. 2 Pe damím bémhbu, n'da ra 'yêhe thoho 'bu bin t'un ra 'befi, i jats'edi tho di ja'ts'a sifi.

³ Pε hin dí ɯrpä a ra güenda a guím bεmhβɯ, ximangutho ɯ mi'da yɯ jā'i εngui hin dí jā'ts'i. Nε xinga guēcä i sä ga pɯsε 'bɯ dí jā'ts'i uague hin'na. ⁴ Pε nu ma mbɯigä dím bεni hin dá soh ma 'bεfi. Pε madague'bɯ ngubɯ dím bεnsε, pε jatho ga tø'mi gue'bɯ go da nuse Ojā 'bε'a dá øt'ä. ⁵ Pε hin go m'bet'o gui 'yεmfɯ hingui ho bi 'yøt'a n'da. Pε 'bε gui tømhbɯ ba εh ra Hmu, nε gätho di nεqui bɯya 'bε'a mim bεmhβɯ mbo ma mbɯihɯ n'da ngu n'dajɯ. Nε di un Ojā bɯya 'bε'a rán säui a bi 'yøt'a n'da ngu n'da ra 'yεc'yεi. ⁶ Nu ram hma dí xi ahɯ, ma zi cu ahɯ, nanguecä'be ra Apolo, pε n'da ran zofo ngue hin da donts'i 'bε'a gui 'yøthɯ. Nε him man guim bεmhβɯ i ja rá ts'edi n'da ra xänbate, nε xín guim bεmhβɯ n'datho xɯn ho xinda gue'ɯ mi'da. Janangue'a hin gui thoqui gan 'yεxhɯ. ⁷ Pε to'o bi ja ahɯ ngue xɯn ho ahɯ xinda gue'ɯ mi'da. Gätho 'bε'a i ja ahɯ bi 'da ahɯ Ojā. Nε nu'bɯ guí pɯhmbɯ bin 'da'adahɯ 'bε'a gä i ja ahɯ, pε hanja gnán 'yεzεhεhɯ, tengu'bɯ gá tɯnsehɯ a ran ho i ja ahɯ. ⁸ Pε guí øthɯ tengu'bɯ gám hmusehɯ, ngue hin te guidí 'bεhmbɯ, nε tengu'bɯ ya bin 'da a ni ts'edihɯ ngue guidí mandahɯ gätho mi'da. Pε nuya tengu'bɯ ya gá sogae. Pε hyøcta hmaha 'bɯ xquí søni ngue xtín ja ni ts'edihɯ, nguetho nεcähe n'dat'a xtín 'dac ma ts'edihɯ 'bɯ. ⁹ Pε nugähe

ngue ma 'bäihe ra Cristo, dím bεmhbe Ojā bi 'yørcähe ngue i hnuhäigahe xinda gue gätho mi'da. Nε tengu'bɯ dyá ofädihe i pε'ts'i da thoje. Nε i pa ma ɯnguigahe 'bɯ i thengahe ra ximhäi. Nε'ɯ yám 'bεhni Ojā mahεts'i di hyonya thoho nangue 'bε'a dí sähe. ¹⁰ Nε nuje t'εnje dyá 'yambɯihe, nguetho dí tenhde ra Cristo. Pε nu'ahɯ εmme guí homhbɯ da t'εn ahɯ i ja nin 'yomfεnihɯ nguetho guí εna guí tenhdɯ ra Cristo. Pε nugähe hin'yɯ ma ts'edihe bɯ na hnuje, pε nu bɯ na hnu ahɯ tengu'bɯ εmme i ja ni ts'edihɯ. Nε εmme i pa nt'ε'ts'i ahɯ, pε nugähe i pa nts'ani gähe. ¹¹ Nε gätho yɯ pa xɯ thogui, nε gätho yɯ pa i jabɯ ya, εmme dí sähe ra thuhu, nε ra tuthe, nε dyá 'yāhehe, nε pa m'bε'migahe, nε hin hapɯ pøni i ja ma ngumhbe. ¹² Nε εmme dí yähmbe ngue dadím pesεhe nangue ma 'yεhe. Nε εmme i ts'anje, pε man'da dí äfe rán jāpi Ojā nangue ɯ i sante. Nε εmme pa ma ɯngui gahe, pε mpähä thoho dí häthe 'bε'a i t'ørcahe. ¹³ Nε di c'aman'ɯje, pε man'da dín zomanhohe. Nε ngutho yɯ pa jabɯ ya, i t'ørcahe tengu'bɯ dyá ngohäihe ra ximhäi ngue hin'yɯ 'bε'a dadí muje. ¹⁴ Pε hin dín nde ahɯ guí pε'ts' ni sähɯ nanguehna dí xi ahɯ. Pε dadí 'da ahɯ n'da ran zofo, nguetho tengu'bɯ ma t'ɯhni ahɯ εmme dadí huεc'ahɯ. ¹⁵ Pε madague'bɯ xquí nuhɯ 'det'a mahuāhi ni ngɯrpihɯ i xän'nahɯ nangue

ra Cristo, pε hont'a n'datho ni tahu i 'bui, ngue guecä, nguetho rá mbadi thoho dá xi ahü nangué ra Cristo, jananjabu gá 'yεc'yehü büya. ¹⁶Janangué'a dí ä'ahü ra mate ngue guí 'yøthü tengu dí øt'ä. ¹⁷Nε gue'a dá pεhndä bu ra Timoteo, ngue di zε ahü. Nε nu'a tengu'bu majuañi ma ts'unt'u ngue εmme dadí huεqui, nε di ja'ts'i xun ho, nguetho εc'yεi xun ho a ra Hmu. Nε di bεn'nahü ngue 'bε'a dí øt'ä ngue dí tenni xun ho ra Cristo Jesús. Nε nguetho dí m mangä bu hapü gätho i ja yüm peti yu 'yεc'yεi. ¹⁸Nu bu guí 'buhmbu, i 'buþu 'da im bεni jase yú ts'edi, im bεni ngue hin ga mba bu. ¹⁹Pε mi ts'utho ga mba bu gan nu'ahü 'bu da nde Oja. Nε ga paði to'o gätho i εna i jase yú ts'edi. Nε hinga hont'u yüm hma ga øts'e, pε gan nu 'bu majuañi i ja yú ts'edi nangué Oja. ²⁰Nguetho nu'bu majuañi di manda Oja bu ja rá mbui n'da, hinga hontho da baði din ya xun ho, pε din ja ra ts'edi njuantho. ²¹Ha guín ndehü ga femhya ahü 'bu dá mbagä bu, uague guín nde ga huεc'ahü 'bu dá songä bu.

5

Da thøn'a thi n'da ra 'yεc'yεi bi 'yøt'e tengu'bu ran 'yomt'εni

¹Nε dí øcä bin thañui rá hømbe n'da ra cu. Pε n'da ran thañi gá 'yøthü εmme xun ts'otho, tengu'bu ran 'yomt'εni. Nε njo'o to'o numanho tengu a, xinga gue'u

yu ja'i hingui εc'yεi Oja. ²Nε sä εmme guídín 'yεxhu guí εmhbu nte guídí 'behmbu. Pε xingui ts'u tu ni mbuihu nangué 'bε'a bi 'yøt'a. Hanja ngue hin guí hømhbü thi a. ³Pε madague'bu njo'ogä bu guí 'buhmbu, pε tengu'bu 'darpü dí 'buhmbu, ngue dá sändä a ran unbi da nu a bi 'yøt' ra ts'oqui, tengu tho 'bu ya dí 'bücä bu. ⁴Pε i jatho gätho gam petihü nangué rá thuhu ma Hmuhü ra Jesucristo. Nε tengu thoho 'bu necä dí 'bücä bu, janangué'a dá 'da ahü ran t'εdi i ja ua. Pε gan 'yohü rán t'εdi ma Hmuhü ra Jesús. ⁵Nε nu'a ran 'yohü, dami hyømhbü thi da bent'a ra zithu, di unba rá ngøc'yεi, n'damhma da 'yöp rá punbi Oja nangué rá ts'oqui. Nε da zä da yan Oja nangué rá mbui 'bu bi zøn ra pa bá peng ra Hmu büya. ⁶Pε hingui sä gan 'yεxhu. Ha hin guí pañmbü n'da ram hma, ngue ts'utho ra íxi pε i sinni gätho ra jüni. ⁷Dami hyømhbü thi a ra nyo'ixi ngue ran ts'o guí 'buhmbü di ts'on'na nim petihü. Janangué'a xtán ho ahü, tengu ra thuhmε an t'øt'e nangué ra jüni ma'da'yo ngue nte ma íxi da mbε, i ts'i 'bu ndäbaxjua. Nε i jatho dan hoju, gue'a bi nde a ra Cristo 'bu mim 'bøts'e zεhe bi hoga ma ts'oquihü. Nε gue'a ra hmεpya mi u u yu ja'i 'bu ndäbaxjua mi pøxa n'da ra t'udε'yo. ⁸Janangué'a thocpa thoho hont'a xun ho ga øthü, nε hont'a ra 'yu majuañi ga tēhdü. Nε gue'a ra thuhmε a

ngue hin'y_u ra íxi. P_e hin ga øth_u tengu ra nyo'ixi, ngue 'b_e'a gátho dín numanhos_e nangue man 'yomf_eniseh_u, n_e 'b_e'a gátho mi'da x_un ts'o. ⁹ P_e nu ra s_ocu_q dá p_en'nah_u mam'b_et'o, n_e hin gá p_qhmb_u 'b_e'a dín nde xcá xi ah_u, ngue dá xi ah_u hin gan 'yoh_u n'da ra 'yomt'ëni. ¹⁰ P_e hin dí ãn ah_u him man zohmb_u u hinga na p_qdi, madague'b_u y_u 'yomt'ëni, n_e y_u ziyate, n_e y_u b_e, n_e'u th_qnde y_u hy_qte o_q. Nguetho nu'b_u gui sothoh_u u, n_e gui 'uehmb_u ua ja ra ximh_{ai} 'b_u. P_e hinga gue'a dá xi ah_u a. ¹¹ P_e nu'a mi nde xcá xi ah_u, ngue hin gui 'y_emf_u ni cuh_u u 'da, n_e xín gui comhb_u rá 'b_efi O_q n'da 'b_u ãmbi ra cu 'b_u guexta'a ran 'yomt'ëni øt'e o gue'b_u bin th_qtui a him mi sä xtín th_qtui, o ran ts'iyate, o i th_qnde y_u hy_qte o_q, o n_e'u y_u ucu_qte, o gue ra ãti, o gue ra b_e. P_e o guín 'yoh_u u tengu u, xínga 'darp_u gan sihm_eh_u u. ¹²⁻¹³ Nguetho ni 'b_efih_u gui ju_qnbah_u ni mi'y_ec'y_eih_u 'b_up_u ja nim p_etih_u. Janangue'a gui hy_omhb_u thi a bi 'y_ot' ra ts'oqui b_u guí 'b_uhmb_u. P_e nu'u hinga ná ãc'y_ei, hingui sä ga ju_qnbah_u u, h_ont'a O_q di ju_qnba u.

6

Sä din hocpa zeh_e y_u 'y_ec'y_ei

¹ Hanja gnín y_qp zeh_eh_u b_u 'b_uh ra z_e'mi, nu'a hing ra 'y_ec'y_ei. Hanja hinga gue'u ni mi'y_ec'y_eih_u guí xihmb_u di hoc'ah_u. ² Ha hin guí p_qhmb_u

ngue ga ju_qnbah_u ra ximh_{ai} 'b_u rán z_egui y_u pa, nguetho y_u t'uhni gah_u O_q. Hague má guet'u y_un s_ui dí øth_u hin ga hoj_u, nguetho man'da hingui h_ei dan hocpah_u. ³ N_e asta gue'u y_um 'b_ehni O_q mah_ets'i ga ju_qnbah_u. Ha má guet'u y_un junt'i dí øz_eh_eh_u y_u pa i jab_u ya ngue hin da z_ä ga hoj_u. ⁴ Janangue'a nu'b_u ja n'da ran junt'i, p_e hin ga xihmb_u n'da ra z_e'mi, nguetho hin dí comh ma 'b_efih_u a. ⁵ Gue'a dí xi ah_u a, janangue'a jatho gui p_e'ts' ni säh_u 'b_e'a guí øth_u. Ha njo'o n'da ah_u i ja ts'u ran 'yomf_eni ngue'a di hoc'ah_u nangue ran s_ui guí øth_u. ⁶ Ha i jatho da zix rá cu b_u 'b_uh ra z_e'mi n'da ra 'y_ec'y_ei, n_e hing ra 'y_ec'y_ei a ra z_e'mi. ⁷ N_e nu'a gní 'y_oth_u y_un junt'i, n_e gue'a gním 'b_ehmb_u a. Hanja hin gní hy_qth_u a ran ts'o i t'øt ah_u, n_e hin guídí jaf_u da f_e ah_u 'b_e'a guí pesh_u. ⁸ Hin guí h_qth_u, nguetho gues_e ah_u guí ørpah_u ran ts'o ni cuh_u, n_e guí p_ef_u 'b_e'a i p_e'ts'i. ⁹ P_e ha hin guí p_qhmb_u ngue hin da z_ä da y_urp_u di manda O_q n'da ra ts'om'b_{ai}. N_e o sä guim b_emhb_u da zin O_q u y_u 'yomt'ëni, o gue'u i th_qnde y_u hy_qte o_q, o gue'u in nutonto y_u xisu y_u mim 'yoh_uh_u, o gue'u di 'y_qsäba y_u mim 'yoh_uh_u tengu'b_u ra xisu. ¹⁰ N_e hin da y_urp_u di manda O_q u y_u b_e, o y_u ziyate, o y_u ãti, o y_u ucu_qte, o y_u n_exmate. ¹¹ In jab_u gá 'y_oth_u 'da ah_u, p_e bi mba m'b_et'e ni ts'oquih_u, n_e gues_e O_q bi

'yøt'e yá t'ahni ahú. Nε bi hoc'ahú nangue a guí εc'yεihú ra Hmu Jesús, nε nangue a guí 'búhmbú rá Hogandáhi ma Ojáhú.

Rá mbeti Ojá ma já'ihú

¹² Majuáni a ram hma ngue i ja man t'εdihú ga øthú 'bε'a gátho dín ndehú. Pε m'batho a da bømanho ga øthú. Majuáni ngue i ja man t'εdihú ga øthú 'bε'a gátho dín ndehú. Pε hin gan nde ga øthú a da daçpa ma mbúihú. ¹³ Nε majuáni a ram hma nangue ran ts'ihmε, ngue nu'bú in ndehmε ma fohohú, dan sihméhú. Pε hin'yú 'bε'a man'da nts'änni nangue ma fohohú, nε da zøn ra pa ngue da man Ojá him man dan sihméhú. Pε nu'bú in nde ran 'yomt'εni ma já'ihú, hingui sä ga øthú a, nguetho nu ma já'ihú bi zán Ojá dim 'búpú ra Hmu. ¹⁴ Nε da xox Ojá ma já'ihú nangue rá ts'εdi, tengu thoho a ra Cristo bi xox 'bú mi du. ¹⁵ Ha hin guí pähmbú ngue nu ma já'ihú, gue'a rá já'i ra Cristo a. Ha da zä ga hajú n'da xεqui rá já'i ra Cristo, ngue ga øt' ran 'yomt'εni, tengu'bú n'danja'i tho ga øt'be n'da ra xisu ra 'yomt'εni. Pε hingui sä ga øthú tengu a. ¹⁶ Pε gue'a i øt' ra 'yomt'εni bú na nu Ojá, tengu bi mam bú ja rá t'ohni, ngue nu'ú mi yonjá'i, pεgue bi 'yøt'e tengu'bú n'danja'i tho bi gohi. ¹⁷ Pε nu'a ra já'i 'bú in 'youi ra Cristo, tengu'bú n'danja'i tho da 'yøt'ui. ¹⁸ Janangue'a da zä gui 'dahmbú búya nangue'a ran 'yomt'εni. Nguetho nu

mi'da yú ts'oqui di ts'onba bú maxøts'e rá ngu Ojá, pε nu ran 'yomt'εni di ts'onba bú mbo rá ngu Ojá. ¹⁹ Ha hin guí pähmbú ngue nu ni já'ihú rá nguse rá Hogandáhi Ojá a, nguetho 'búpú mbo ma já'ihú a, gue'a bi 'dajú Ojá a. Nε nu ni já'ihú hin ni mbeti zεhéhú a. ²⁰ Nguetho Ojá bi 'yøt'e rá mbeti ahú, nε tengu'bú xúm hmadi bi gut'i. Janangue'a ga ørpahú rá 'bεfi Ojá nangue ma já'ihú nε nangue ma mbúihú.

7

Ran zofo nangue ran tháti

¹ Pε nuya ga xi ahú a guí ängahú. Nε ya dí xi ahú ngue xún ho 'bú da zet'a n'da ran 'yohú, hin da hyon rá xisu. ² Pε εmme xún ngu ran 'yomt'εni i ja. Janangue'a man'da xún ho 'bú dim 'búh rá xisu n'da ran 'yohú, nε dim 'búh rá ndø n'da ra xisu. ³ Nu ran 'yohú i jatho dim 'búhmi xún ho rá xisu. Nε ngutho ra xisu, i jatho dim 'búhmi xún ho rá ndø. ⁴ Nguetho nu n'da ra xisu hin di manda zεhε a rá já'i zεhε, pεgue di manda a rá ndø. Nε ngutho n'da ran 'yohú hin di manda zεhε a rá já'izehε, pεgue di manda a rá xisu, nguetho n'dat'a ram 'búi øt'e. ⁵ Pε hin da 'ue'a n'da nangue rá xisu, nε xín da 'ueh ra xisu nangue rá ndø. Pε hinda hønt'bú gá bεmhmbú gan yáhu Ojá 'da yú pa da zä gui sεthú. Pε i jatho 'da'angu guim bεmhmbú ni xisuhú. Nε m'bεjua búya da zä gan yáhu ni xisuhú mahøn'a. Nguetho nu'bú nya'a ts'ú yú pa hin

gui yãhũ ni xisuhũ, xõmhma thocho da hyã ahũ ra zĩthu 'bũ hingui sã gui sethũ. ⁶ Nu'a dí xi ahũ, tengu'bũ n'da ran t'ẽdi. Pẽ hin dadĩ hẽc'ahũ 'bũ guĩn nde gan thãthũ o xin guĩn nde gam 'bũsẽhũ. ⁷ Pẽ dí ẽnse gã ngue xũn ho 'bũ gãtho dim 'bũsẽ tengugã. Pẽ hingui sã, nguetho n'da ngu n'da bin 'dajũ ra ts'edi nangue Ojã, ngue 'dahma 'dan'yo ga øthũ n'da ngu n'dajũ. ⁸ Pẽ dí xi ahũ, nu'ũ to'o hinga na din thãti, nẽ'ũ xũn du yũ xisu, nẽ'ũ xũn du yũ ndø, man'da xũn ho 'bũ ya hin gan simhbũ, tengu thohogã. ⁹ Pẽ nu'bũ hingui sã da zethoho n'da, man'da xũn ho da hyon rãm pẽpiui, ngutho n'da ra xisu, nẽ ngutho n'da ran 'yohũ. Nguetho ẽmme di xõmbũ ngue njongui 'bũhmi. ¹⁰ Nẽ dí xi ũ to'o i 'bũhmi yũ ndø, hingui sã da zogui. ¹¹ Nẽ nu'bũ bi zoh rá ndø n'da ra xisu, i jatho dim 'bũsẽ, o gue dim 'bũhmi mahõn'a a rá ndø. Nẽ ximangutho n'da ran 'yohũ, hingui sã din xummi a rá xisu. Nẽ nuna ran t'ẽdi i jaua dí xi ahũ, him mam hmansẽgã, pẽgue rãm hma ma Hmuhũ ra Jesucristo 'bũ mi'bũcua ja ra ximhãi. ¹² Nẽ nu man'da ram hma dí xi ahũ him bi man'a ma Hmuhũ 'bũ mi 'bũcua. Nẽ nu'a ram hma dí xi ahũ, nu'bũ n'da ra cu, ngue hing ra 'yẽc'yẽi a rá xisu, pẽ nu ra xisu 'bũ in nde ma zã dim 'bũpũ, pẽ man'da xũn ho 'bũ di thoqui dim 'bũhmi. ¹³ Nẽ ngutho n'da ra xisu 'bũ ra 'yẽc'yẽi, nẽ hing ra 'yẽc'yẽi

a rá ndø, pẽ nu rá ndø 'bũ ma zã in nde dim 'bũhmi a rá xisu, pẽ man'da xũn ho 'bũ di thoqui dim 'bũhmi. ¹⁴ Nẽ nu Ojã di jamansu n'da ran 'yohũ ngue hing ra 'yẽc'yẽi, ngue'bũ ra 'yẽc'yẽi a rá xisu. Nẽ ngutho n'da ra xisu ngue hing ra 'yẽc'yẽi, pẽ Ojã di jamansu ngue'bũ ra 'yẽc'yẽi a rá ndø. Nu'bũ hin xtan jabũ, ya hin xtĩ jãp Ojã ni t'ũhnihũ 'bũ. Pẽgue ya majãpi nangue Ojã ũ. ¹⁵ Pẽ nu'a ran 'yohũ hing ra 'yẽc'yẽi, o gue n'da ra xisu, nẽ nu'bũ in nde da zo a ra 'yẽc'yẽi mi 'bũhmi, man'da xũn ho 'bũ di thøtho da mba. Nẽ hingui sã da 'yõrpa ra ts'edi dim 'bũhmi 'bũ ya hingui nde. Nguetho Ojã bi zãngahũ dam 'bũmanhohũ ngue nte man sũi din ja. ¹⁶ Nẽ nu'bũ guĩ 'bũhmbũ ũ hing yũ 'yẽc'yẽi, xõmhma thocho da yãn yũ mbũi 'bũ gui fãxhũ da dĩn ra 'yu, nẽ'ahũ gyũ xisuhũ, nẽ'ahũ gyũn 'yohũhũ. ¹⁷ Pẽ jatho gui 'yõthũ a dí bõmanho a rá ts'edi bi 'da ahũ Ojã, n'da ngu n'da ahũ, ngue nda'a bi zãn Ojã gdãm 'bũhmbũ, tengu gmĩ øthũ 'bũ hin ní zon'nahũ Ojã. Nẽ ngutho dí xicã mi'da ngue hõnbũ go hapũ i ja yãm pẽti yũ 'yẽc'yẽi. ¹⁸ Nẽ nu'ũ to'o nthẽqui yũ xifani 'bũ mi 'yẽc'yẽi Ojã, pẽ i jatho guexta'a rá hmẽpya yũ jã'i nguetho yũ judío. Nẽ nu'bũ n'da ngue him mán thẽqui rá xifani, pẽ hin da bẽni ngue m'bejua tho da hyẽqui. ¹⁹ Nguetho nte ni mba tho 'bũ am hmẽpya uague hin'na. Pẽ man'da i jats'editho ga øthũ a i xijũ Ojã.

20 Pɛ n'da ngu n'da da 'yɔt'e nda'a da zā dām 'bɛi, tengu mi ɔt 'bɛ hin ní 'yɛc'yɛi. 21 Nu'bɛ gmín 'yɛhɛhɛ bɛ 'bɛh yɛ jã'i 'bɛ gmí dǎp ni mbɛihɛ Ojã, pɛ hingui jatho gui pãh ni 'bɛfiɛhɛ. Pɛ nu'bɛ da xi a ni hmuhɛ ngue gui pɔmhɛbɛ, pɛ man'da xɛn ho 'bɛ gui pɔmhɛbɛ bɛya. 22 Nɛ nu'bɛ n'da ra 'yɛhɛ, 'bɛ mi dǎp rá mbɛi ra Cristo, bi mba ma thøgue bɛ na nu Ojã. Nɛ ximangutho n'da ra jã'i ngue him bin 'yɛhɛ, pɛ bin 'yɛhɛ nangue ra Cristo. 23 Ngue nu Ojã bi 'yɔt'e yá t'ahni gahɛ, nɛ tengu'bɛ xɛm hmadi bi gut'i. Janangue'a 'yo guí tenthohohɛ 'bɛ'a di 'bɛp ahɛ gui 'yɔthɛ yɛ jã'i 'bɛ i xi ahɛ gui 'yɔthɛ yɛ ts'oqui. 24 Nɛ n'da ngu n'da ahɛ, ma zi cu ahɛ, gui thoqui gui 'yɔthohohɛ ni 'bɛfiɛhɛ, tengu gmí ɔthɛ 'bɛ hin gní 'yɛc'yɛihɛ Ojã. Pɛ man'da gui thoqui gui 'yɔthɛ xɛn ho guepɛ da numanho Ojã. 25 Nɛ nu man'da ram hma guí ängahɛ nangue'ɛ njo'o yá xisu o yá ndø, pɛ hin'yɛ n'da ram hma bi manɛ a ma Hmuhɛ ra Jesucristo 'bɛ mim 'bɛcua ja ra häi. Pɛ ga xi ahɛ a dím bɛngã. Nɛ xɛn ho 'bɛ gui 'yɔthɛ a dím mangã, nangue a rá mate ma Hmuhɛ bi 'dac ran 'yomfɛni. 26 Nɛ nu mam hmangã dí xi ahɛ ya, nangue njo'o yá xisu o njo'o yá ndø, xɛn ho 'bɛ din jatho tengu in ja ya. Nguetho nu'ɛ yɛ pa jabɛ ya, xɛn hɛitho 'bɛ gan nuhɛ yɛn ɛnbi 'bɛ dán simhbɛ. 27 Nɛ nu'bɛ n'da i 'bɛh rá xisu, hin da bɛni ngue

da hyɛgui, nɛ nu'bɛ n'da njo'o rá xisu, hin da bɛni da hyoni. 28 Pɛ nu'bɛ guín ndehɛ gan simhbɛ, hin guim bɛmhɛbɛ ngue ra ts'oqui a. Nɛ ngutho 'bɛ n'da ra hmute da bɛni din thãti, pɛ hin da 'yɛmbi ra ts'oqui a. Pɛgue nu'bɛ gan simhbɛ, man'da xɛn hɛi ram 'bɛi gui 'yɔthɛ, xinda gue'bɛ njon xtím 'bɛ ahɛ. Nɛ dín nde gan yãn ahɛ nangue ɛ xɛn hɛi. 29 Ma zi cu ahɛ, nu'a nam bøn a dí xi ahɛ, him min ngu yɛ pa dam 'bɛhmbɛ ua ja ra ximhäi. Janangue'a i jatho ga humbahɛ ga juahmbɛ n'dihi rá 'bɛfi Ojã yɛ pa ní mba bɛ. Nɛ nu'ɛ to'o i 'bɛh yá xisu bɛya, nɛ xingui ts'ɛ da bɛni da 'yɛ'ts'a rá 'bɛfi Ojã nangue a rá xisu. 30 Nɛ hingui sä nya'a ga ɛshɛ rá 'bɛfi Ojã 'bɛ ya dín nuhɛ ra dumbɛi, nguetho dí xønhdɛ ga juahmbɛ n'dihi rá 'bɛfi Ojã. Nɛ xíngui sä nya'a dan johyahɛ nangue ma amigohɛ, xínga gue'ɛ dí tãmhɛ nya'a gan numan-hohɛ. 31 Nɛ ngutho ɛ to'o gãtho i ɔt' yá 'bɛfi zɛhɛ ua ja ra ximhäi, pɛ man'da zi ts'ɛtho da bɛni. Nguetho mi ts'ɛtho da guadi 'bɛ'a gãtho dín nuhɛ ya. 32 Janangue'a dín nde ahɛ ngue man'da ts'ɛtho guim bɛmhɛbɛ 'bɛ'a di hɛn ahɛ ua ja ra ximhäi. Nɛ nu'bɛ n'da ran 'yohɛ ngue njo'o rá xisu, pɛ man'da ɛmmɛ da bɛn a rá 'bɛfi Ojã, nguetho 'bɛɛ, nɛ i honi 'bɛ'a da numanho Ojã. 33 Pɛ nu'bɛ ya i 'bɛh rá xisu, nɛ hinga hønt'a rá 'bɛfi Ojã da hyom bɛya, nɛ'a rá xisu da

numanho ne da hyonbi 'be'a gätho da hyoni. ³⁴ Ne nu'a n'da ra xisu ngue njo'ora ndø, pe man'da da zä hønt'a rá 'befi Oja da be'ni da 'yøt'e. Pe ne'a rá ja'i ne'a rá mbai hønt'a rá 'befi Oja øt'e. Pe nu'a ra xisu 'bu ya i 'buh rá ndø, ne da 'yøt'e dí numanho a rá ndø. ³⁵ Ne nuna dí xi ahü dín nde ga fäx ahü, ne hin dín nde ga un'nahü. Ne dín nde ahü gui 'yøthü a xun ho, ngue hin di hxi ni mbaihü 'bu gui 'yøthü rá 'befi Oja. ³⁶ Pe nu'bu n'da ran 'yohü ngue i 'bu a n'da rá t'ixu, ne ya bi zøn ra ora din thäti. Ne im be'ni hingui ho 'bu da zammi, ne emme in nde rá t'ixu dín thäti, xun ho 'bu di tharpa a rá t'ixu, ne hin da 'yembi ra ts'oqui a. ³⁷ Pe nu'bu n'da ran 'yohü hin te im be'n rá mbai ngue din thät'a rá t'ixu, ne nu'bu ja rán t'edi rá ta da zä da xifi, pegue man'da xun ho 'bu dim 'batru. Ne n'dat'a im be'ni ngue gue'a xun ho da 'yøt'a. Ne da ba'di xun ho a bi 'yør buya. ³⁸ Janangue'a nu'u to'o di tharpa yá t'ixu, xun ho i øt'e, pe ne'u to hingui nde di tharpa yá t'ixu, pe man'da xun ho i øt'u. ³⁹ Pe nu'bu n'da ra xisu bi hyon rá ndø, pe i jatho dim 'buhmi gätho yu pa i 'bu a rá ndø. Ne nu'bu ya bi du a rá ndø, 'bu in nde din thät mahøn'a, xun ho ngue din thäti, pegue n'da rá mi'yec'yeiui dín thätui mahøn'a. ⁴⁰ Pe dí ensegä ngue man'da din johya 'bu hin din thäti mahøn'a. Ne dím be'ni ngutho di bengä rá

Hogandähi Oja.

8

Da yun t'änni nangue yu 'bøts'e

¹ Ne nuya dín nde ga xi ahü a gá 'yängahü, 'bu da zä gui sahü a ra ngø xí 'bøspa u yu hyäte oja, uague hin'na. Ne majuani guim mamhbu ngue gätho gahü dí pahmbu xun ho a. Pe nu'a gní pahmbu, gue'a gnín 'yextahü a. Pe man'da gue'a ran huçcate nan te rá 'befi Oja a. ² Pe nu'bu gui ensehü gui pahmbu ran 'yomfëni, pe gueru na färu buya ngue hinga ná pahmbu xun ho, nguetho guidín 'yexhü. ³ Pe nu'bu majuani dín numanhohü Oja, ne dí comhbü rán 'yomfëni Oja 'bu. ⁴ Nuya, nu'u 'be'a gätho bí 'bøspa u yu hmite, pe dí pahmbu hing yu oja u embi n'youi. Ne dí pahmbu n'datho Oja 'bai, ne hønt'a i ja rá ts'edi a. ⁵⁻⁶ Ne madague'bu t'embi 'buh yu oja ua ja ra häi neru mahçts'i, ne t'embi xun ngu yu oja ne yu hmu, pe nuju, hønt'a n'datho a Oja dí 'buhmbü, ngue ra Ta, ne bi zänni 'be'a gätho i ja, neju bi zängahü ga ørpahü rá 'befi. Ne hønt'a n'datho a ra Hmu dí 'buhmbü, ngue gue'a ra Jesucristo a, ne gue'a í 'yøt' Oja 'be'a gätho i ja, ne gue'a bi 'daju ra te xun ho ma mbaihü a. ⁷ Pe hinga gätho yu cu gui 'buhmbü i pa'di xun ho nangue u yu hyäte oja, ne zai mi thände u, janangue'a ena guexta'a im bëm 'bu ya bi za a ra ngø xí

'bøts'e. Nε i εnse ngue'a ra ts'oqui a 'bη ya bi za, nguetho hinguin zaqui yá t'εc'yεi. ⁸ Pε hinga gue yηn ts'ihmε dí sihη nan numanhojη Ojā. Xín gam bεmhβη ngue'a nan numanhojη a 'bη dí sihη o hin dí sihη. ⁹ Pε i jatho gui jamansufη yá mbηi ni cuhη. Nε mamí jafη da dang βη ja ra ts'oqui, nguetho hinga na pādi 'be'a guí øthη 'bη guí øthη a guí pāhmbη xηn ho. ¹⁰ Pε xi'bη da nu ahη 'da ni cuhη gue'a guí sihmεhη βη ja yá nijā yη hmite. Nε guí pāhmbη xηn ho 'be'a guí sihη. Pε nu'η ni cuhη im bεnse gue'a ra ts'oqui a 'bη da ts'i. Nε xi'bη sä da 'yεna da hyut'an zambηi da zi η xí 'bøx βηya. ¹¹ Jananjabη nu nin 'yomfεnihη gue'a nam 'beη ni cuhη a, nguetho hinga na pādi xηn ho. Pε nu'η ni cuhη, gue'a í du ra Cristo a ngue da yānba yá te. ¹² Janangue'a nu'bη ngubη guí øthη, pε guí ørpahη ra ts'oqui ra Cristo 'bη, nguetho guí ørpahη ra ts'oqui ni cuhη ngue hinguin zaqui yá t'εc'yεi, nε guidí ts'onbahη yá mbηi. ¹³ Nε nugā drá Pablogā, nu'bη gue'a ra ngø dí sagā nin ηnba rá mbηi n'da ma cu, pε man'da xηn ho 'bη him man ga sagā ra ngø 'bη, janangue'a hin ga japi da mbeng βη ja yη ts'oqui n'da ma cu.

9

Da bεni nda'a xηn ho da 'yøt'yá 'bāihη ra Cristo

¹ Nε nugā man'da ja man t'εdi xcá øt'ä 'be'a gātho dín

numanho ga øt'ä, nguetho majuañi ma 'bāigä'be a ra Cristo, ngue dá nusegä a ra Hmu. Nε mfādi majuañi bin 'dac man t'εdi nguetho dá ja ahη gá 'yεc'yεihη Ojā nangue rām fāts'i ra Hmu. ² Nε masque i 'bηh mi'da εngui him ma 'bāigä'be ra Cristo, pε nu'ahη guí pāhmbη, nε mfādigui nangue ahη. ³ Nε gue'a ga xicā η to'o da 'yāngui nangue man t'εdi. ⁴ Nε i ja man t'εdi xcá tåh man zābi o xtín 'dac man ts'ihmε. ⁵ Nε i ja man t'εdi xcán tåh'be n'da ra xisu, ngue ma mi'yεc'yεi'be, nε xcá sits'i hønβη go hapū dí 'yo, tengu i øt'η yān 'yohη ra Cristo, nε ra Pedro, nε mi'da yá 'bāihη ra Cristo. ⁶ Pε ha guím bεmhβη hin'yη man t'εdi'be a ra Bernabé ngue xcá ε'ts' ma 'befi zεhe'be ngue'a ná tåh man ts'ihmε'be. ⁷ Nguetho njo'o n'da ra dofai i juzεhe yá gasto zεhe. Nε n'da ra jā'i 'bη i øt' ran uāndät'ä i jant'εdi da zi. Nε yη jā'i 'bη di 'yεh yá de'yo, i jant'εdi da zip yá xi'ba η yá de'yo 'bη in nde. ⁸ Pε hinga hønt'η yη jā'i im ma tengu na dí xi ahη, pε nε'a Ojā im ma tengu na, nε gue'a mán t'o't'i βη ja rán t'εdi Ojā a. ⁹ Nguetho nu'a rán t'εdi Ojā bi 'yo't'a ra Moisés: "Pε nu'bη n'da ra mbηndāni i pη, hinguí sä da thurpa rá nde, n'damhma da zä da za η yη xi'yømpøhø i jabη," bi 'yεna. Pε ha gam bεmhβη hønt'η yηn dāni in nu Ojā. ¹⁰ Ha hin dí pāhmbη ngue nεjη da t'ørcahη a i hmangua, nguetho

n'da ran t'uti a, man t'o'ti nanguej_u. Ne tengu'b_u dadim p_ehmb_u b_u ja ra häi, ngutho _u y_u duj_u ne'_u y_u mbej_u, ne x_un ho 'b_u da b_eni da d_ah y_un zäbi nangue y_u 'b_efi σ t'e. ¹¹ Ne nugä'be tengu'b_u ya dá tu'be ra hmudä b_u guí 'b_uhmb_u nangue ra te. P_e xiya ha guím b_emhb_u hingui ho 'b_u xcá xoc'be ngue ga si'be. Nu'a nam b_on'a dí xi ah_u, tengu'b_u ya xquí jurca'be. ¹² P_e nu'_u mi'da y_u xänbate i h_ani 'be'a guídí unhd_u, ne man'da i ja man t'ēdi'be xcá h_am'be 'b_u xcá nde'be. P_e hinga gue'a dí hongä'be ngue'a ga t_a'be. X_un ngu _u gätho dadim 'y_epta'be, nguetho dí su'ah_u hin xquí hy_amhb_u a rán ho ma'da'yo ra Cristo. ¹³ P_e guí p_ahmb_u 'be'a i σ t'_u to'o dim p_ep_u ja y_u nija ma mijudíohe, h_ont'a i t_im b_u ja ra nija i si, ne gue'a nam p_ep_u _u y_un t'unni din t'un'na Oj_a b_u. ¹⁴ Ne nguthogähe ya, ngue'a dí m mamhbe rán ho ma'da'yo ra Cristo, bi zän ra Hmu ngue gue'a däm p_epähe a rá m hma. ¹⁵ P_e hin dí σ t'_u y_un t'ēdi gä bin 'daqui. Ne hinga gue'a nam b_on'a dá σ t'ah_u a, ngue gui 'daj_u man zäbigä. P_e man'da x_un ho 'b_u ga tugä, xinda gue'b_u 'bo'o da 'u_ingui, ne ndetho dí 'uega man johya. ¹⁶ P_e nu'b_u h_ont'a ga σ t'ä ngue ga mangä rá m hman ra Cristo, p_e hin dí guah man johyagä a 'b_u, nguetho gue'a ín 'dac ma 'b_efi a. Nguetho jats'edi tho gam mangä a ram hma. ¹⁷ P_e nu'b_u mpähä thoho dí

σ t'ä rá 'b_efi ma Hmu, ne i ja 'b_e'a dí t_ah_a. P_e nu'b_u d_ats'edi tho ga σ t'e ts'utho, p_e guemhma 'yo ma güenda ga juadi. ¹⁸ P_e 'b_e'a nin jurca 'b_u mpähä thoho dí m man rán ho ma'da'yo ra Cristo. P_e man'da dí t_ah ran johya 'b_u nte dí t_acä ra hme. Janangue'a man'da x_un ho 'b_u nte ga t_ah_a, madague'b_u i ja man t'ēdi ngue xcá t_ah_a nangue'a ma 'b_efi. ¹⁹ Ne madague'b_u hingan ts'änni ngue dan 'y_eh_egä, ne njo'o n'da ra j_a'i ngue'a ma hmu, p_e dí cohi tengu'b_u drá 'y_eh_egä _u gätho y_u j_a'i, ngu_ep_u da zä ga zedi da d_in ra 'y_u x_un ho _u mi'da x_un ngu. ²⁰ Janangue'a nu'b_u dí 'b_uhmbe ma mijudíohe, ngue i σ t' y_un t'ēdi bi xi Oj_a y_u judío, necä dí σ t'ä _u, madague'b_u hin di mandagä _u. Janangue'a da zä ga z_erpa y_u mb_ui da 'y_ec'y_ei ra Cristo. ²¹ P_e nu'b_u dí 'b_uhmbe _u hingui p_ah y_un t'ēdi bi xi Oj_a y_u judío, necä hin dí σ t'ä _u. Janangue'a da zä b_u ga zedi da 'y_ec'y_ei ra Cristo. P_e hingui nde da ma ngue dí sotho _u y_un t'ēdi Oj_a, nguetho dí t_endä a im man ra Cristo. ²² Ne nu'b_u dí 'b_uhmbe _u x_un güent'i thoho y_u t'ēc'y_ei, p_e necä dí σ t'ä tengu'b_u x_un güent'i thohogui, janangue'a i sä b_u dí zedi da 'y_ec'y_ei ra Cristo. Ne gue'a dí σ t'ä, ngue 'da'iguje n'da ngu n'da y_u j_a'i, ne dí honi x_un ho 'b_ep_u dí 'y_ec'y_ei y_u j_a'i. ²³ Guehna gätho dí σ t'ä na, janangue'a da zä ga comhb_u rán j_api ra Cristo h_ont'a go to'o ní j_a'i da hy_an'a

ran ho ma'da'yo. ²⁴ Pε guín nuh_u y_un t'uti nangu'e_u i tihi, madague'b_u i tihi, pε n'datho a i t̄ah ran t'unni. Pε dami tihmb_u ya nguεp_u da zä gui t̄ahmb_u. ²⁵ Nε tengu tho ho y_un 'yεni ua ja ra ximhäi, εmme din jamansuse, nε hingui nde da 'yot'a di hēni. Pε hōnt'a dim 'bēdi i t̄a u. Pε nu'b_u in jab_u ga øth_u, ga t̄ahmb_u a da hyät'i mazäi. ²⁶ Nε nugä tengu'b_u dí øt' ra 'dihi, dí hax ra 'yu i uεntho b_u hap_u i ja ran t̄ahä. Nε tengu'b_u 'bo'o dadín tun'be, pε hinga ha sätho dí p_ucpi, pε dí pađi hap_u dí täpi x_un ho. ²⁷ Pε dí sam zεhe ma ngøc'yēi, dín ndepe da 'yot'a dí xifi, n'damhma hin go ga 'bēcä a 'bē'a dí xi' u mi'da ngue da d̄ahä.

10

Ma hεcpi y_u 'yεc'yēi nangu'e y_u hmite

¹ Nε gue'a dín nde ah_u gui paḥmb_u a, ma zi cu ah_u, ngue 'bē'a bi 'yot' mam bombøtahe maya'b_u, gätho mi cot ra güi b_u ní mba u, nε bi zits'i. Nε gätho bi 'daxp_u 'danguadi ra thengdejä. ² Nε gätho bin yam b_u ja ran unbi 'b_u mi dēn ra Moisés, tengu'b_u ya yú yante a. Nε janangue'a i t'εmbi tengu'b_u bin xixyā nangu'e'a ra dejä b_u bi thogui nε ra güi. ³ Nε gätho 'da'an zitho ra maná ngue ra hme bi un Ojä hap_u ní mba. ⁴ Nε gätho bi zi ra dehe bi bøm b_u ja ra do, tengu'b_u bi zip rán zaqui a ra Cristo, nε tengu'b_u ya bin 'yoh_u ra Cristo b_u ní

mba u. ⁵ Nε madague'b_u bi t'ørpe gätho u, pε εmme x_un ngu u him bi numanho Ojä a bi 'yot'e. Nε hōnb_u go hap_u bin c'uaxt' yú do'yo b_u ja y_u d̄apo bi thogui. ⁶ Nε gue'a urcah_u a, janangue'a hin gan ndeh_u ga øth_u y_u ts'oqui, tengu mi øt' u 'b_u mi 'yo b_u ja ra d̄apo. ⁷ Janangue'a o guí thandeh_u y_u hyäte ojä, tengu mi øt'i 'da u, tengu mán t'o't'i, ngue bin sihme u nε bim mihni, bi ndants'i bin nε 'b_u mi dānde ra pøte xí 'yøzεhε. ⁸ Janangue'a hin ga øth_u ran 'yomt'ēni tengu mi øt'i 'da, nε n'dapa tho ho án du 'däte ma hyu mahuāhi njā'i. ⁹ Pε hingui sä ga säh_u ra Hmu nangu'e ma ts'oquih_u, tengu mi øt'i 'da, nε x_un ngu bi du, bi za y_u c'εyā. ¹⁰ Janangue'a hin ga säman'uh_u nangu'e Ojä, tengu bi 'yot' u 'da, nε gue'a bí mbēnh Ojä n'da ram 'bēhni mahēts'i ngue'a bi hyo u. ¹¹ Nε gue'a bin ja a tengu'b_u ya n'da ran t'uti ngue i suj_u dan jah_u b_u. Nε gue'a xmán t'o't'i 'bē'a dām 'b_uhmb_u y_u pa i jab_u ya ngue rán zεgui. ¹² Janangue'a nu'b_u dím bēmhb_u tengu bi 'yot' u, pε hingui sä ga εmh_u, nangu'e ra ts'edi bi 'daj_u Ojä hin' y_u 'bē'a ga suh_u. Pε i jatho εmme dam fäseh_u, ngue hin ga tanj_u b_u ja y_u ts'oqui. ¹³ Pε nu'b_u i ts'ac ma mbūih_u ga øth_u y_u ts'oqui, tengu'b_u i ts'ap yú mbūi gätho mi'da y_u jā'i. Pε dí paḥmb_u di zerca ma mbūih_u Ojä ga t̄af_u ran ts'äte. Pε nu'b_u εna da sij_u mi'da x_un hēi ngue hin da

zä ga tafu, hin di jaju Oja gan nuhu u. Ne i urcahu 'beru dá tafu u dín nuhu. ¹⁴ Ne nuya, ma zi cu ahü, ne xingui ts'u guim bεmhbu gui thandehu yu hyäte oja. ¹⁵ Ne guehna dá xi'ahu na ya, nguetho i ja nin 'yomfenihu, ne sä gui pæsehü 'be'a nam bøn'a dá xi ahü. ¹⁶ Ne zai dí äfu Oja rán japi 'bu dí sihu ran ts'ihme bi zän'na ra Cristo bu ja ram peti. Ne nu'bu dí sihu rán gui ra uva, ha hin dím bεmhbu ngue dí comhbü rá ji ra Cristo ngue bi hogahu. Ne'bu dí xεmhbu ra hme ne dí sihu a, ha hin dím bεmhbu ngue dí comhbü rá ja'i ra Cristo ngue bi unba 'bu mi hogahu. ¹⁷ Madague'bu εmme xun nguju ngue dá sihu u, pe n'dat'a ra hme, ne gue'a ní 'yorcahu n'datho ma ja'i dí comhbü a ra Cristo. ¹⁸ Ne tengu bi 'yot' ma mi'israelhe, gä bi zi yan t'unni mí pa nt'unni Oja, ne gue'a í gomhma rá te Oja a. ¹⁹ Janangue'a hin nin sähu gui comhbü a i si u pa m'böspe yu hmite, madague'bu hingui nduxqui u yu ngø i pa m'böspe u, ne hin'yü yá ts'edi u yu hmite. ²⁰ Pegue dí xi ahü, nu'u 'da ngue hingui pa Oja, i pøspa yu hmite, pegue yu zithu i hani. Janangue'a hin dín nde'ahu gui com'ma gui sihu u yá 'bøts'e, n'damhma hin gui comhbü rá 'befi yu zithu. ²¹ Hingui sä ga thecpahu rá tasa ra Cristo 'bu dí thecpahu rá tasa yu zithu. Ne hingui sä ga comhbü rá ngøc'yéi ra Cristo 'bu dí comhbü yá

'bøts'e yu zithu. ²² Uague guím bεmhbu go gui muthu a Oja. Ha man'da i ja ni ts'edihu xinda gue Oja.

I sä 'be'a da 'yot' yu 'yεc'yéi, pe da bεn ran huεcate

²³ Majuani a ram hma ngue da zä ga øthu 'be'a go dín numanhohü. Pe nu'bu ga øthu 'be'a gä i ja, hinga gä xun ho bu dán gohi. Majuani da zä da 'yot'e hønt'a go numanho n'da ra ja'i, pe hinga gätho nan te rá 'befi Oja u. ²⁴ Pe i jatho ga huanhdü nda'a man'da xun ho, ngue da zä ga fäxhu u mi'da, ne hin nangué man hosehu. ²⁵ Pe dami sihu 'be'a gätho i 'bä bu ja ra tai, ne hingui jatho gui 'yänhdü 'be'a di ja a ra ngø 'bu m'bøts'e o hin'na. ²⁶ Nguetho gätho rá mbeti Oja u gätho i ja ua ja ra häi, ne ra ngø, ne'a ra ximhäi büya. ²⁷ Ne nu'bu 'bo'o da zix'ahu na ts'ihme bu ja yá ngu u hing yu 'yεc'yéi, ne nu'bu guín nde gui mbähä, dami sahu 'be'a gätho di 'da'ahu, ne hin te gui 'yänhdü, ne o guím bεmhbu ngue di hec'ahu Oja ngue gui sihu. ²⁸ Pe nu'bu n'da ngue da xi'ahu: "Nuna ra ngø bi mba m'böspe yu hmite," da t'æn'ahu, pe o guí sihu büya, janangue'a hin gui unbahü rá mbüi a to bi xi'ahu, nguetho im bεni hingui nde Oja gui sihu a. ²⁹ Nguetho i jatho gui jamansup rá mbüi ni mi ja'iuu, madague'bu gui paði ngue xun ho a ra ngø. Pe masque 'bu'i 'da ahü guín nde gui 'yängahu: "Hanja

ngue ga et' man ts'ihmεh_u 'b_u
'bo'o hingui numanho a, pε
tengu'b_u hin'y_u ma ts'edi_h
'b_u. ³⁰ Nε nu'b_u dadí unhde
ra jamadi Ojā nangue man
ts'ihmε dí sihe, hanja ngue
sä di c'aman'ujε h_u 'da," gue'b_u
'bo'o da 'yängui. ³¹ Pε dí xi'ah_u,
dami jamansuh_u a guí øth_u,
uague ran ts'ihmε guí sih_u, o
'bε'a gätho guí øth_u, pε hønt'a
dí t'εspa Ojā gui 'yøth_u. ³² Nε
εmme ga jamansuh_u 'bε'a dí
øth_u ngue njon ga jaf_u da
dängui, xinga n'da ra judío,
xínga gue'ε hing y_u judío, nε
xínga gue'ε ma mi'yεc'yεih_u.
³³ Nguthogä ya, εmme dí honi
ngue ga øt'ä 'bε'a gätho da
numanho mi'da y_u jå'i x_un
ngu, nε hin dí honi 'bε'a dín
numanhosεgä. Pεgue dí honi
nangue mi'da, nguep_u da zä
da dñn ra tema'da'yo h_u gä
mi'da x_un ngu.

11

¹ Pε dí xi'ah_u gui tεnhd_u a dí
øt'ä, nguetho dí øt'ä a i øt'a ra
Cristo dí tēndä.

*'Bε'a da 'yøt' y_u xisu b_u ja
ram peti*

² Pε x_un ho guí øth_u ngue'a
guím bεnthoh_u 'bε'a gätho dá
xi'ah_u, ngue bi bεngä Ojā ga
xi ah_u. ³ Pε dín nde ah_u gui
pähmb_u, ngue nu ra Cristo,
go rá hmu n'da ngu n'da ran
'yoh_u, nε nu y_u xisu, tengu'b_u
yá hmu h_u yá ndø. Nε dín jah_u
b_u nangue Ojā. Nε in jab_u
a ra Cristo, rá Hmu a Ojā a.
⁴ Pε nu'b_u n'da ran 'yoh_u i yäui
Ojā b_u i ja ram peti, o gue
im man ram hma, pε hingui

sä da hyu'ts' rá f_ui, tengu'b_u
hin'y_u rá ts'edi. ⁵ Pε nu'b_u
n'da ra xisu i yäui Ojā b_u ja
ram peti, o gue im man ram
hma, i jatho da gomp' rá yä,
ngue hin da mispa a rá ndø,
nε hin da 'yøt'e tengu'b_u nt'äxi
rá yä. ⁶ Pε nu'b_u n'da ra xisu
hingui nde da gomp' rá yä,
man'da x_un ho 'b_u da 'yax rá
yä 'b_u. Pε nu'b_u guím bεmh_u
ra 'yasä 'b_u nt'äxi n'da ra xisu,
o gue'b_u tengu'b_u hin'y_u yá
xtä, pε man'da x_un ho 'b_u xtän
gomp' rá yä. ⁷ Pε nu n'da ran
'yoh_u hingui sä da hyu'ts' rá
f_ui b_u ja ram peti, nguetho
i udi i ja rá ts'edi x_un ho,
tengu 'b_u guesε Ojā i 'b_up_u. Pε
nu n'da ra xisu i udi man'da
ja rá ts'edi n'da ran 'yoh_u.
⁸ Nguetho mbädi bi 'yøt' Ojā
a ran 'yoh_u, nε m'bεjua b_uya
bi thäcpa n'da rá do'yo'bøts'e
a ran 'yoh_u, nε gue'a í t'øt' ra
xisu a b_uya. ⁹ Nu ran 'yoh_u
hin í t'øt'e ngue da mbäx'a ra
xisu, pε í t'øt'a ra xisu ngue
da mbäx'a ran 'yoh_u. ¹⁰ Nε
ε gue'a dím mangä a, ngue
nu y_u xisu i jatho da gomp'
yá yä, janangue'a da 'yudi ja
yá ts'edi yá ndø. Nε gue'a
dín numanho yám 'behni Ojā
mahεts'i a b_uya. ¹¹ Pε nu b_u
ja rá 'bεfi ra Cristo, hin da
bømanho 'b_u hønt'ε y_un 'yoh_u
dim pεp_u, xín da bømanho 'b_u
hønt'ε y_u xisu, pεgue gätho
'da däm fäxtah_u h_u. ¹² Nguetho
majuäni nu'a ra xisu nt'øt'e
nangue rá do'yo'bøts'e a ran
'yoh_u, pε guexta'a majuäni ím
'b_u a n'da ran 'yoh_u nangue rá
mbe. Nε gätho bi zän Ojā din

jabu. ¹³ Pɛ dami bɛnsehɛ 'be'a man'da xɛn ho gui 'yɔthɛ, nangue n'da ra xisu 'bɛ in yɔui Ojɔ, 'bɛ hingan jo'mi rá yɔ. Ha guí ɛmhɛ xɛn ho i ɔt'e uague hin'na. ¹⁴ Nɛ dí pɔhmbɛ 'yɔsá 'bɛ xtá mba rá yɔ n'da ran 'yohɛ. ¹⁵ Nɛ ngutho n'da ra xisu, gue'a ní necmanho a rá xtɔ 'bɛ xɛ mba. Nɛ gue'a í ts'ánba n'da ra xisu a, ngue'a xtá mba yé xtɔ, tengu'bɛ ya rán jo'mayɔ a. ¹⁶ Pɛ nu'bɛ 'bo'o in nde dán junt'a 'be'a dí xi ahɛ, pɛ hingui sá dán junthɛ a. Nɛ i jatho ga xifi ngue ngutho i t'ɔrɔpɛ ja mí'da yám pɛti yɛ 'yɛc'yɛi.

Da hnumansu ran ts'ihmɛ bi zán ra Hmu

¹⁷ Pɛ nu'a man'da ga xi ahɛ ya, hingui sá ga ɛn'ahɛ xɛn ho guí ɔthɛ. Nguetho hingui sá di zet'a ní mbɛihɛ a guí ɔthɛ bɛ ja nim pɛtihɛ, pɛ man'da di ts'on'nahɛ. ¹⁸ Nguetho i siqui 'be'a guí ɔthɛ 'bɛ guídín pɛtihɛ, guídín junthɛ n'da ngu n'da ahɛ. Nɛ dí ɛc'yɛi ngue majuaɔni a i siqui. ¹⁹ Masque guím bɛmhɛ jatho gan hejɛ. Pɛ guerpɛ bi fɔdi nda'a majuaɔni yɛ 'yɛc'yɛi. ²⁰ Nguetho nu bɛ ja nim pɛtihɛ guí sihmɛhɛ, pɛ him majuaɔni gue'a ran t'ɔt'e bi xic ma Hmuhɛ guí ɔthɛ. ²¹ Pɛ nu'bɛ ra ora guí sihmɛhɛ, ɛmme guídín uɛmhɛ nin ts'ihmɛhɛ n'da ngu n'da ahɛ. Nu'ɛ 'da xínga n'damhɛ gá unhɛ, nɛ nu'ahɛ bɛya gue'bɛ go ɛmme gán niyahɛ. ²² Ha hin'yɛ ni ngumhɛ ngue gan sihmɛhɛ bɛ. Nguetho guídí

ts'onbahɛ rá 'bɛfi Ojɔ, nɛ guídí 'yɔsábahɛ ɛ ni cuhɛ nte gá unhɛ. 'Be'a guí ɛna ga xi ahɛ. Ha guí ɛna ga ɛn'ahɛ xɛn ho a guí ɔthɛ. Pɛ hin'na.

Nangue 'be'a nam bɔn a ran ts'ihmɛ bi zán ra Hmu

²³ Janangue'a dín nde ga xi ahɛ mahɔn'a ya 'be'a nam bɔn a ran ts'ihmɛ bi zán ra Hmu. Nɛ tengu thoho bi xängá ra Hmu, nɛ ngutho dí xi ahɛ. Ngue n'dat'a ra xui bi mba ma dá ra Hmu Jesús, nɛ bi hyɔc ra hmɛ, ²⁴ bi 'yáp ra jamadi Ojɔ nɛ bi xɛm bɛya. Nɛ bi 'yɛna: "Dami sihɛ na, nuna ma ngɔc'yɛigá na, ngue dín ɛnbi nangue ahɛ. Nɛ guí thoqui guí 'yɔthɛ na, n'damhɛ guim bɛnjɛ." ²⁵ Nu'bɛ mi jua a bi zi a ra hmɛ, bi dec a ra tasa bɛya, ngue mi po ra gui'uva, nɛ bi 'yɛna: "Nuna nam bɔni ngue ya di hoc'ahɛ xɛn ho ra 'da'yo'yu da 'yɔt'ahɛ Ojɔ nangue ma jigá. Nɛ n'dandí ngu n'dandí guí sihɛ, guim bɛnjɛ dá tugá nangue ahɛ," bi 'yɛn'a ra Jesús. ²⁶ Janangue'a n'dandí ngu n'dandí ga sihɛ ra hmɛ nɛ ra gui'uva, dí uhmbɛ rán ɔte ra Hmu gue'bɛ go bá pengua mahɔn'a.

'Bɛpɛ dá fɛn ran ts'ihmɛ bi zán ra Hmu

²⁷ Pɛ nu'a to'o hin din 'yomfɛni, nɛ sá i si a ra hmɛ nɛ ra gui'uva, ya i ja rá ts'oqui, nguetho hingui numansup rán ɔte a ra Hmu bi du. ²⁸ Janangue'a i jatho m'bet'o da bɔsɛ n'da 'be'a i ja mbo rá mbɛi, nɛ nubɛya da zá

da zi ra hme ne'a ra gui'uva.
 29 Nguetho nu'bu i si a ra hme ne i si rán gui ra uva, ne hinguim beni 'be'a in unba ra Hmu 'bu mi du, ne hont'a ran unbi da nu a. 30 Ne gue a gui othu a, janangue'a xun ngu xun u ah u ne xun güent'i ah u, ne ya xcá tuh u 'da ah u. 31 Pe nu'bu m'bet'o dadí juanbazehē ma mbuih u, hin da zegbah u ra Hmu 'bu. 32 Pe nu'bu hin dadí juanbazehē ma mbuih u, guemhma da 'yorchah u ram fei 'bu. Pe man'da xun ho 'bu da mbegbah u ra Hmu ya, n'damhma hinga 'darp u gan nuh u ran unbi ra ximhäi. 33 Janangue'a ma zi cu ah u, nu'bu guidím petih u, ngue gui sih u ra hme ne ra gui'uva, nde'bu hin gan uenseh u, pe gui tømhb u din 'da ah u n'da ngu n'da ah u. 34 Ne nu'bu 'bo'o i tumanthuhu, hin da beni din sihme bu ja ram peti, pe jatho 'be din sihme bu ja rá ngu, n'damhma hin da mber ah u Oja nangue'a nim peti gui othu. Ne nu'a 'be'a gätho man'da gui othu, ga hoc'ah u 'bu dá mba bu.

12

'Dahma 'dan'yo yu ts'edi bi un rá Hogandahi Oja

1 Ne nuya ma zi cu ah u, dín nde ah u gui pähmb u 'be'a nam bøn a ra ts'edi di 'daju rá Hogandahi Oja nangue ga orpah u rá 'befi 'dahma 'dan'yo. 2 Guí pähmb u 'be'a gá 'yøthu 'bu him maní 'yēc'yēih u, ne gá hya 'dah u yu hyäte oja, ne hingui ya u. 3 Janangue'a dín nde ah u gui

pähmb u a majuani ya. Nu'bu guí øhmb u 'bo'o i ya nangue rá Hogandahi Oja, da 'yēmbi rá Hmu a ra Jesús 'bu i ya. Pe nu'bu i san'a ra Jesús 'bu i ya, him majuani in 'youi rá Hogandahi Oja a. 4 Ne 'dahma 'dan'yo yu 'befi da zä da hyan'a n'da ngu n'da yu 'yēc'yēi, pe n'dat'a rá ts'edi rá Hogandahi Oja ngue di unni. 5 Ne 'dahma 'dan'yo 'beru ní 'yørpa rá 'befi Oja n'da ngu n'da, pe n'dat'a ra Hmu dí orpah u rá 'befi. 6 Ne gätho bi ts'anbi 'be'a da mbefi n'da ngu n'da yu 'yēc'yēi, pe n'dat'a Oja di benbi 'be'a da 'yøt'e. 7 Ne nu Oja bi 'daju ra ts'edi, janangue'a gätho dí uhmb u ngue dín 'yoh u rá Hogandahi Oja. Ne gue'a bi 'yorchah u Oja a, n'damhma da zä 'da dám fäxtah u. 8 Nu'u 'da bin t'un ra ts'edi da man'a rá hogan'yomfēni Oja ngue him mám fadi, pe nangue rá Hogandahi Oja di benbi da ma. Ne nu mi'da bin t'un ra ts'edi da ma xun ho 'be'a nam bøn'a rám hman Oja. Ne n'dat'a rá Hogandahi Oja bi unni gätho yu 'befi 'dahma 'dan'yo. 9 Ne nu mi'da bin t'un ra ts'edi da badi din t'un'na i äp'a Oja. Ne nu'u 'da bin t'un ra ts'edi da xox yu hyēnni, ne n'dat'a rá Hogandahi Oja di unni. 10 Ne nu'u 'da bin t'un ra ts'edi ngue da 'yøt' yun t'øt'e mixte ngue hingui sä da 'yøt'a n'da ra ja'i. Ne nu'u 'da bin t'un ra ts'edi da ma 'be'a din ja. Ne nu'u 'da bin t'un ra ts'edi da badi nda'a ním hma bi benba rá Hogandahi Oja,

ne nda'a bi bɛnba ra z̄ithu. Ne nu'ɸ 'da b̄ɸya bin t'un ra ts'ɛdi din ȳa man'da ra nde ngue hingam f̄adi 'be'a nam b̄ɸni. Ne nu'ɸ 'da b̄ɸya da ma 'be'a nam b̄ɸn'a bi man a. ¹¹ Pɛ ḡaθho ya i ɔzche rá Hogand̄ahi Oj̄a, ne di darpi n'da ngu n'da 'be'a da ndese Oj̄a da 'yɔt'e.

Ḡaθho n'danj̄a'i tho dí comhb̄ɸ

¹² Ne tengu n'da ra j̄a'i ɛmme x̄un ngu ní hut rá j̄a'i, pɛ n'danj̄a'i tho i cohi. Ne in jab̄ɸ ra Cristo nanguej̄ɸ. ¹³ Ne dá gue'b̄ɸ dȳɸ judiɔh̄ɸ o dȳɸ griegoh̄ɸ, o dá gue'b̄ɸ dȳá 'yɛh̄ɸh̄ɸ o hin'na, pɛ n'dat'a rá Hogand̄ahi Oj̄a dá h̄amhb̄ɸ b̄ɸ ja ma mb̄aih̄ɸ, tengu'b̄ɸ 'darb̄ɸ í nex ra dehe dá sih̄ɸ. Ne gue'a í 'yɔrcah̄ɸ ngue n'danj̄a'i tho dín jah̄ɸ. ¹⁴ Pɛ nu rá j̄a'i n'da, hinga n'datho ní huti, pɛ ɛmme x̄un ngu i ja ȳá thuhu, ngue i juadi x̄un ho n'da ra j̄a'i. ¹⁵ Pɛ nu'b̄ɸ n'da ra gua da 'yɛnse ngue hinga gue'a ra 'yɛ: “Janangue'a hin te dí pɛc̄á 'b̄ɸ,” ɛna. Pɛ hingui s̄a ngub̄ɸ da b̄ɛni, nguetho rá gua ra j̄a'i a. ¹⁶ Ne nu'b̄ɸ n'da ra zagu da b̄ɛni: “Hin te dí pɛc̄á,” nguetho im b̄ɛni hinga gue'a ra dá a. Pɛ hingui s̄a ngub̄ɸ da b̄ɛni, nguetho rá zagu ra j̄a'i a. Ne hingui s̄a da b̄ɛni ngue hing rá ngø ra j̄a'i a. ¹⁷ Nguetho nu'b̄ɸ ḡaθho xtín j̄a'i a rá dá n'da, 'be'a dí 'yɔhnahȳá 'b̄ɸ. Xi'b̄ɸ ḡa xtín zagu rá j̄a'i n'da, ne hin'ȳɸ rá x̄iyu, 'be'a xtán z̄a xtám bah̄a tengu rá x̄iyu. ¹⁸ Pɛ nu Oj̄a bi z̄anni 'be'a ḡaθho i ja

rá j̄a'i n'da, ne n'da ngu n'da bi un rá ts'ɛdi ngue da z̄a da 'yɔt'e 'be'a ḡaθho in ndepe da 'yɔt'e. ¹⁹ Pɛ nu'b̄ɸ n'daxɛqui tho, ha dán z̄a din ja tengu ra j̄a'i. ²⁰ Pɛ in jab̄ɸ n'da ra j̄a'i, ɛmme x̄un ngu ȳɸ xɛqui i ja, guep̄ɸ nan ho a n'da ra j̄a'i. ²¹ Pɛ nu rá dá n'da hingui s̄a da 'yɛmp a rá 'yɛ, ngue nte ní mb̄ats'i, xinga gue'a rá ȳa hingui s̄a da 'yɛmp ɸ ȳá gua nte ní mb̄ats'i. ²² Pɛ hingui s̄a ngub̄ɸ da ma, nguetho n'da ngu n'da ȳɸ xɛqui ḡaθho i ja ȳá 'be'fi. Pɛ nu ȳá xɛqui ma j̄a'ih̄ɸ ngue dí ɛmf̄ɸ nte i pɛ'fi, pɛ man'da ɛmme di muui ɸ. ²³ Ne nu 'da ȳɸ xɛqui dí ɛmf̄ɸ di 'bedi, pɛ man'da ga hoj̄ɸ n'damhma xtán ho. Ne nu ȳɸ xɛqui dí ɛmf̄ɸ hingui s̄a da hnu, pɛ man'da dí jamansuh̄ɸ n'damhma hin da ts'ani. ²⁴ Pɛ nu 'be'a di necmanho nangue ma j̄a'ih̄ɸ, ya hin'ȳɸ 'be'a man'da ga jaf̄ɸ. Pɛ Oj̄a bi hoqui ḡaθho ma j̄a'ih̄ɸ, ne bi japi ngue man'da bi muui a dí ɛmf̄ɸ hingui ho. Janangue'a hin da t'ɛmp a n'da xɛqui nte di muui. ²⁵ Janangue'a hin da z̄a din hec ȳɸ 'yɛc'ȳɛi, tengu'b̄ɸ ȳá xɛqui ma j̄a'ih̄ɸ, pɛ 'da xtín jamansu n'da ngu n'da. ²⁶ Janangue'a nu'b̄ɸ n'daxɛqui ma j̄a'ih̄ɸ x̄un ɸ, ya 'da nan ɸ tho ḡaθho ma j̄a'ih̄ɸ b̄ɸya. O nu'b̄ɸ n'da ra xɛqui ngue hin hap̄ɸ i s̄a, ya di johya ḡaθho ma j̄a'ih̄ɸ b̄ɸya. ²⁷ Pɛ guim b̄ɛmh̄b̄ɸ nangue nim petih̄ɸ, ne gue'a rá j̄a'i ra Cristo a, ne n'da ngu n'da ah̄ɸ tengu'b̄ɸ n'da a n'daxɛqui ah̄ɸ

rá ja'i ra Cristo. ²⁸ Ne ngubũ bi zãn Oja nanguẽ ram peti dí øthũ, ngue 'be'a ní 'befi dí øthũ n'da ngu n'dajũ. Ne nu'ũ yú 'bãihũ ra Cristo man'da bi ts'ãnbi da hnumansu Ʃ. Ne nu yú pøngahyã Oja, ne'ũ bi ts'ãnbi da hnumansu Ʃ, pẽ hinga 'da'igu. Ne ná hyu bũya yũ xãnbate nanguẽ rãm hman Oja, ne bi ts'ãnbi ne'ũ da hnumansu Ʃ, pẽ hinga 'da'iguhũ Ʃ mi'da. Ne'ũ mi'da i øt' yũn t'øt'e mixte, ne'ũ mi'da i øthe yũ hyẽnni, pẽ ne'ũ mi'da to'o i fãx yú mi'yẽc'yẽihũ nanguẽ ran huẽcate ørpe, ne'ũ mi'da yũ ngũrbi di manda ram peti, ne'ũ to'o 'dahma 'dan'yo bũ na yã ngue yũ nde hingan fãdi, gãtho bi ts'ãnba yú 'befi n'da ngu n'da. ²⁹ Pẽ ha gãtho ahũ ni 'bãihũ ra Cristo 'bũ, uague yú pøngahyã ahũ Oja 'bũ, uague guí ẽmhũ gãtho gan xãnbatehũ, uague gãtho guí 'yøthũ yũn t'øt'e mixte 'bũ. ³⁰ Ha gãtho i ja ni ts'edihũ ngue guí xoxhũ yũ hyẽnni, uague gã 'dahma 'dan'yo yũ nde guí yãhũ, ha gãtho guí pãdi guim mamhũ 'be'a nam bøn'ũ yũ nde xũn hẽi. Ne majuãni dí xi ahũ ngue hin'na. ³¹ Pẽ dami hyomhũ Oja ngue di 'da ahũ ra ts'edi nda'a man'da dí fãx ni mijã'ihũ. Pẽ nuya ga ut'ahũ man'da ra 'befi 'be'a ctí fãx ni mijã'ihũ pẽ xinda gue mi'da.

13

Nanguẽ'a ran huẽcate

¹ Pẽ nu'ũ gã xcãn yãhũ yú nde yũ ja'i, o tengu bũ na yã Ʃ yãm 'behni Oja mahẽts'i, pẽ

nu'ũ hin'yũ man huẽcatehũ, hin te ní mba tho 'be'a dí øthũ 'bũ, tengu tho ho n'da ra dambu o gue'ũ yũ xit'ẽgui zũntho ne ndetho ẽmmẽ xũn hẽi. ² Ne madague'ũ i ja ma ts'edihũ gam mamhũ ram hma ngue dí m pøngahyãhũ nanguẽ Oja, pẽ nu'ũ hin dadí huẽjũ to dí xihmbũ ram hma, nte ní mba tho. O nu'ũ xcá pãhmbũ 'be'a gãtho an t'ãgui nanguẽ Oja, o gue'ũ xcá pãhmbũ 'be'a gãtho man'da xũn hẽi, o nu'ũ ga pãhmbũ da t'ørcahũ a dí ãfũ Oja, ne'ũ yũ t'øhø da zã da 'uegue, pẽ nu'ũ hin'yũ man huẽcatehũ, hin te dadí muhũ 'bũ. ³ O nu'ũ xcá unhũ yũ hyoya 'be'a gãtho dí peshũ, pẽ nu'ũ hin dá bẽmhũ a ran huẽcate, ya nte dá tãhmbũ bũ na nu Oja 'bũ. Ne ma xinda gue'ũ gãtho ma ja'ihũ xcá umhũ ngue xtín zø, pẽ nu'ũ him bin ja man huẽcatehũ, ya nte dá tãhmbũ bũya nanguẽ rán ja'pi Oja. ⁴ Pẽ nu'a ran huẽcate nam bøni, ra yembũ, ne hin din xømbũ, ne hin din seya, ne xín ná yãt'a ngue ja rá ts'edi, xíngui honi da t'ẽspa zehẽ. ⁵ Ne nu ran huẽcate nam bøni, pẽspa rá sã rá mijã'iu, ne híngui honi nanguẽ rán hose pẽ i honba ran ho rá mijã'iu. Ne híngui sãman'ũ, ne híngui ørpa ra güenda ran ts'o bi t'ørpe 'bũ majuãni ja rán huẽcate. ⁶ Ne nu'ũ di huẽc yú mijã'ihũ, hin di johya 'bũ 'bo'o in nu i øt' ra ts'oqui, pẽ ẽmmẽ di johya 'bũ 'bo'o in nu i tẽn'na ra 'yu majuãni. ⁷ Ne nu'a i ja rán huẽcate, híngui sumanhẽi

di huɛc'a n'da, madague'bu i ɔrpa ran ts'o. Nε hinjam'bu ɛc'yɛi 'bu t'ɛmbi ɔt' ran ts'o a to di huɛqui. Pε nu'bu i paɖi bi 'yɔt' ran ts'o, i tɔ'mi din 'yomfɛni. Nε hinjam'bu ɛ'ts'a ní 'yɔt' ran huɛcate. ⁸ Pε nu'bu 'da gä dí ɔthɯ ya, da zɔni da zɛ'ɯ. Nguetho da zɔn ra pa ngue njom mam pɔngahya nangue Oja, nε njom mam ma nangue mi'da yɯ nde 'dahma 'dan'yo ngue hingam faɖi. Nε nu'bu to'o i ja yá ts'edi da ma 'bɛ'a gätho xɯn hɛi da faɖi nangue Oja, pε him ma man'ɯ, 'bu ya gätho ga paɖmbɯ xɯn ho. ⁹ Pε nuya nu to'o bin t'unni da man'a xɯn hɛi, pε hinga gätho i paɖi xɯn ho nangue Oja. Nε'ɯ to bin t'unni dim pɔngahya, pε hinga gä im ma. ¹⁰ Nε nu'a dí ɔthɯ ya ngue dí 'bɯhmbɯ yɯ pɔngahya, pε ya him ma homhbɯ 'bu dá paɖmbɯ xɯn ho, nguetho hinga gätho im man'ɯ. ¹¹ Nε tengu'bu mán t'ɯhniɯ, dá yaɖɯ tengu bu na ya yɯ t'ɯhni, nε ngubu dá m bɛmhɯ, tengu bu nam bɛn yɯ t'ɯhni. Nε nu'bu mán dan'yohɯhɯ bɯya, ya dá bɛmhɯ ngue ga sohmbɯ 'bɛ'a gätho mí ɔthɯ 'bu mán t'ɯhniɯ. ¹² Nε gue'a dí ɔthɯ yɯ pa i jabɯ a ya, nε hingui sä gan nuɯ 'bɛ'a di ja Oja. Tengu tho ho 'bu dí hɛthɯ n'da ran hyɛdä hingui di nɛqui xɯn ho rá hmi n'da ra ja'i. Pεgue da zɔni ngue da zä ga paɖmbɯ xɯn ho 'bu dá nusehɯ Oja. Nuya hingui sä ga paɖmbɯ xɯn ho ha in ja, pεgue da

zɔni ga paɖmbɯ xɯn ho, tengu tho ho Oja i paɖɯ ya. ¹³ Pε hyu i jajɯ ngue hinjam'bu ga juahmbɯ. Nu'a n'da, ngue'a ga paɖmbɯ majuani da 'yɔt'a ran ho bi man Oja, nε nu'a ná yoho ngue'a ga tɔmhɯ a i mam bɯya, ná hyu bɯya, ngue a ran huɛcate. Nε man'da xɯn ngu di muui ran huɛcate xinda gue'ɯ mi'da i hmangua.

14

Nangu'e'ɯ 'dahma 'dan'yo bu naya

¹ Pε man'da ga humbi ga ɔthɯ ran huɛcate. Nε a man'da di bɛngahɯ rá Hogandahi Oja, dam pɔngahyaɖɯ ga mamhbɯ rá m hman Oja. Nε m'bejua ts'ɯ da zä ga ɔthɯ mi'da yɯ 'bɛfi di bɛngahɯ rá Hogandahi Oja bɯya. ² Pε nu'bu to'o i ya n'da ra nde hingam faɖi, hɔnt'a Oja da zä din yaui, nε hinga gue'ɯ yɯ ja'i i yaɖɯ. Nguetho njongui ɔde 'bɛ'a im ma. Nε masque rá Hogandahi Oja di bɛnbi, pε nt'agui tho ho. ³ Pε nu'bu to'o dim pɔngahya nangue ra nde ngue'a mfaɖi, i xih yá mija'ihɯ, nε da zä di japi din te yá mbɯi, nε di zɛrpa yá mbɯi, nε ɛmme di un ran johya yá mbɯi. ⁴ Pε nu'bu to'o i ya n'da ra nde ngue hingam faɖi, masque di zɛsɛ rá mbɯi, pε nu'bu to dim pɔngahya, gä di zɛ'ɯ yá mi'yɛc'yɛihɯ. ⁵ Nε dín ndehmagä gätho ahɯ gan yaɖɯ 'dahma 'dan'yo yɯ nde. Pε ɛmme man'da dín nde ahɯ gätho gui mamhbɯ rá m hma Oja nangue ra nde

ngue mfādi. Nguetho man'da xun ho a, xinda gue'bu gan yaḥu mi'da yu nde gue n'dan'yo hinda hōn'bu da zā gui mamhbu 'be'a nam bōn'a gá mamhbu, ne gātho din te yá mbui yu 'yεc'yεi buya. ⁶ Jannangue'a ma zi cu'ahu, xi'bu hōnt'u yu nde hingam fādi gam mangā 'bu dá mbagā bu, 'be'a ním fāts'i ga øt'ahu 'bu. Pε man'da xun ho 'bu ga xān'nahu rām hman Ojā nangue ma ndesehu, ne ga 'da ahū n'da ran 'yomfēni hin guí pāhmbu, ne ga xān'nahū 'be'a bi 'yurcā Ojā. ⁷ Ne gam bεmhbu 'be'a i øt' yum 'bixt'i ne yu 'bida. Nu'u hingui ja yá te pε i ya. Pε nu'bu hingui pōmanho a im ma, ya hingam fādi 'be'a ní 'bei a buya, nguetho 'da nan gētho. ⁸ Ne ngutho n'da ra thuxi bu ja ra sui, da ma xun ho a ra 'bei ngue dín tunh yu dofai. Pε nu'bu hin da mba m'bixt'i xun ho, njon da bādi 'be'a nam bōni, ne njon din sā da mba ra tuhni. ⁹ Ne ngutho ahū 'bu hin guí yaḥu n'da ra nde nt'ode xun ho, hague dán zā da fādi 'be'a guím mamhbu. ¹⁰ Ne masque εmme xun ngu yu nde i ja ua ja ra ximhāi, ne gātho xun ho 'bu 'bo'o i pādi 'be'a nam bōni. ¹¹ Pε nugā, nu'bu hin dí pā a ra nde ní ts'oqui, ya xcā øt'be tengu'bu n'da an 'danni ma hnini'be, ne hingui sā dam pā'be. ¹² Nu'a guí ndehu εmme din ja ni ts'εdihū nangue rá Hogandāhi Ojā, pε dami 'yāfu 'be'a ní ts'εdi da zā dín te yu mbui gātho yu 'yεc'yεi guí

'buhmbu. ¹³ Nu'bu n'da ra jā'i din ya man'da ra nde hingam fādi, pε da 'yāp rá ts'εdi Ojā da zā da ma 'be'a nam bōni. ¹⁴ Nu'bu dí ya'be Ojā nangue man'da ra nde n'dan'yo, go i ya rá Hogandāhi Ojā i o ma mbui, pε hin dí thocpa ran 'yomfēni u mi'da 'bupū, ngue 'be'a nam bōn'a dí ma. ¹⁵ 'Be'a xun ho ga øt'e. Pε nde'bu dan ya'be Ojā nangue rá Hogandāhi, pε i jatho ga japi da bā u mi'da 'bupū ngue 'be'a nam bōni. Ne ngutho 'bu dan tuh yu thuhu, ga εspa Ojā nangue rá Hogandāhi, pε guexta'a i jatho ga bēni 'be'a nam bōni, ne ga japi da bēn'u mi'da buya. ¹⁶ Nguetho nu'bu guí εspahu Ojā nangue n'da ra nde hingam fādi, ne madague'bu di bēn'nahū rá Hogandāhi Ojā, pε nu'u 'da hin da zā gui comhbu a ram hma 'be'a gní 'yεspahu Ojā, nguetho hingui pādi 'be'a nam bōn'a guí mamhbu. ¹⁷ Ne madague'bu majuāni guídí unhdū ra jamadi Ojā gue'bu n'dan'yo ra nde guí yaḥu, pε hin guídí zεrpahu yá mbui ni mija'ihu, ngue ne'u dí un ra jamadi Ojā. ¹⁸ Jamadi Ojā nguetho man'da i sā dan yaḡā yu nde hingam fādi xinda gue ahū. ¹⁹ Pε nu bu ja yum pεti, madague'bu hōnt'i cut'a thoho yum hma ga ma gue'u nt'ode xun ho, pε man'da xun ho, xinda gue'bu ga εna ga mam bu 'det'a mahuāhi yum hma gue'u hingam fādi 'be'a nam bōni. Nguetho dín nde ga xānba yu cu. ²⁰ Ma zi cu ahū, o

guí øth_u tengu'b_u gyú t'ahni ah_u, p_e damín 'yomf_enih_u x_un ho 'b_e'a man'da x_un ho gui 'yøth_u b_u ja nim petih_u. Nguetho gy_u dajá'ih_u, madague'b_u i t'ɛn'ah_u gy_u 'u_ereh_u ngue'a hin guí nde gui 'yøth_u y_u ts'oqui. ²¹ Bi 'y_em b_u ja rá t'ohni Oj_a: "Madague'b_u dá japi bá ɛh y_u 'damhnini ngue 'dan'yo b_u na y_a, ngue da zo _u 'b_ucua, p_e ngutho him bi 'y_urpa ra güenda a dám mangä _u," bi' y_en Oj_a. ²² Janangue'a ga p_ahmb_u n'da ra hm_epya 'b_u 'bo'o din y_a man'da ra nde n'dan'yo, i uh rá ts'edi Oj_a, hndepe da 'y_ec'y_ei _u hingui nde da 'y_ec'y_ei. N_e hinga gue'_u y_u 'y_ec'y_ei i pa nt'ørpe y_u hm_epya. P_e nu ra ts'edi ngue da man rám hman Oj_a nangue y_u ndese _u, x_un ho ngue'a da xänbi gätho y_u 'y_ec'y_ei, n_e hin nangue'_u ɛmme x_um me y_u mb_ui, hingui nde da 'y_ec'y_ei. ²³ P_e xi'b_u bim peti gätho y_u 'y_ec'y_ei n_e gätho 'dahma 'dan'yo y_u nde i y_a, n_e da zøm b_u 'da ngue hing y_u 'y_ec'y_ei, o gue'_u hinga na p_adi x_un ho. Ha hin guím b_emhb_u ngue da 'y_en'ah_u guí j_ath_u. ²⁴ P_e nu'b_u gätho guí mamhb_u rám hma Oj_a ngue ra nde mf_adi, n_e da y_urpa 'da hing y_u 'y_ec'y_ei o gue'_u hinga na p_adi x_un ho. N_e da b_aɛ b_uya ngue ja y_u ts'oqui, n_e da b_adi 'b_e'a i ja y_u mb_ui z_eh_e 'b_u bi 'yø'a guí mamhb_u. ²⁵ N_e nu'a nt'ägui b_u mbo y_u mb_ui da japi di n_equi x_un ho. N_e din d_anyahmu n_e

da 'y_ap rá punbi Oj_a b_uya. N_e da 'y_ena: "Maju_ani maha guí 'b_uhmb_u Oj_a," da 'y_em b_uya.

Da t'øt'e x_un ho a ram peti

²⁶ Nuya, ma zi cu ah_u, dín nde ga xi ah_u 'b_e'a man'da x_un ho gui 'yøth_u 'b_u guídím petih_u. P_e nde'b_u 'b_e guim b_emhb_u 'b_e'a dín te y_u mb_ui gätho y_u 'y_ec'y_ei, n_e da zä gan tuhmb_u n'da ra thuhu guín nde gan tuhmb_u b_uya, o gue n'da ram hma guín nde gan xänbateh_u, o gue n'da ram hma bi b_en'nah_u Oj_a ngue gui mamhb_u, o n'da ram hma guí nde gui mamhb_u n'da ra nde hingat f_adi 'b_e'a nam bøni, p_e gue'b_u di 'b_ui to'o da man a 'b_e'a nam bøni ngue hingat f_adi. ²⁷ P_e nu'b_u guí y_ah_u man'da ra nde n'dan'yo, hønt'_u yonj_a'i din y_a, n_e nu'b_u x_un ngu, hyunj_a'i. N_e hinga n'dat'a ra ora din y_a gätho. Nub_uya i jatho dim 'b_u'a n'da da ma 'b_e'a nam bøn a bi hma. ²⁸ P_e nu'b_u njongui 'b_upa n'da i p_adi da ma 'b_e'a nam bøn'a bi hma, man'da x_un ho 'b_u nte da mam b_u ja nim petih_u. Da zä din y_a, p_e n'danni din y_aɛui Oj_a. ²⁹ Ximangutho _u i man rám hman Oj_a nangue ra nde mf_adi, dín y_a yoho o hyu. N_e nu'_u to'o bin t'un ra ts'edi da b_adi 'b_e'a nam bøn'a ram hma, da mam 'b_u hingui ho, ua gue'b_u x_un ho. ³⁰ N_e nu'b_u i hup_u n'da bi b_enba Oj_a da ma 'b_e'a im b_eni da ma, p_e 'b_e di jua a i y_a b_u, n_e gui jaf_u dín y_a a man'da b_uya. ³¹ Janangue'a da xøt'a gan y_ah_u 'dahmi 'datho, n_e

gätho ah_u to'o gätho di b_{en}ba Oj_a din y_a. Nub_uya tengu 'b_u gán niy_abah_u y_u cu nangue y_u mb_ui n_e gätho da hy_a y_u ts'edi y_u mb_ui b_uya. ³² Nu'_u to i man rá_m hman Oj_a i jatho da z_amz_eh_e rá mb_ui z_eh_e, madague'b_u Oj_a bi b_{en}bi din y_a, p_e jatho da d_o'mi ts'_u, 'b_e din y_a a man'da. ³³ Nguetho nde Oj_a da ts'änni 'b_e'a gätho din ja b_u, n_e hinga 'da ni th_as thoho 'b_e'a gätho i øt' Oj_a. N_e in jab_u i t'øt'e h_on_bu go hap_u i ja y_um peti ma mi'y_ec'y_eih_u. ³⁴ N_e nu y_u xisu hingui sä din y_a b_u ja y_u d_amp_eti, nguetho hin'y_u y_un t'edi din y_a _u, n_e i jatho da 'yø'a 'b_e'a da sifi, n_e hin dim 'bet'o, tengu i mam b_u ja rá t'ohni Oj_a. ³⁵ N_e nu'b_u in nde da 'yänni 'b_e'a nam b_on a hmam b_u, i jatho da 'yän'na rá nd_ob_u ja rá nguse, nguetho hin di n_ecmanho 'b_u i y_a n'da ra xisu b_u ja ram peti. ³⁶ Ha guím b_emhb_u gá d_amz_eh_eh_u rá 'b_efi Oj_a, ngue gui _emhb_u da z_a gui sänz_eh_eh_u 'b_e'a gui 'yøth_u. Uague guím b_emhb_u h_on'adah_u gá hy_amhb_u a ram hma. ³⁷ P_e nu'b_u maju_ani bi 'da ah_u rá ts'edi Oj_a gui mamhb_u rá_m hma, o gue'b_u maju_ani bin 'da ah_u nin 'yomf_eni_h nangue rá Hogand_ahi Oj_a, nu'b_u, jatho gui 'yøth_u a dá ot'ah_u 'b_u, nguetho rá manda ra Hmu a. ³⁸ N_e nu'b_u 'bo'o hingui nde da 'yø'a dá ot'ah_u, p_e hingui sä gui 'y_urpah_u ra güenda a. ³⁹ Janangue'a ma zi cu ah_u, man'da _emme gui hyumbi gui mamhb_u rá_m hman Oj_a

nangue ra nde mf_adi. P_e hin gui h_ec_pah_u to'o in nde din y_a man'da ra nde. ⁴⁰ P_e gan 'yomf_eni_h x_un ho, n_e 'darp_u dí mba gui 'yøth_u, n_e hinga 'da dí th_as thoho 'b_e'a gätho gui 'yøth_u.

15

Bi ndants' mahøn'a ra Cristo

¹ Nuya ma zi cu'ah_u, dín nde ga xi ah_u mahøn'a ran ho ma'da'yo, tengu dá xi ah_u mam 'bet'o. N_e gue'a ram hma gá hy_amhb_u, n_e gue'a gním 'bähmb_u x_un ho a. ² N_e guet'a ram hman a gní y_an ni teh_u a 'b_u guidí thoqui gui t_en thohoh_u a dá xi ah_u. P_e nu'b_u hin'na, säti tho gui _emhb_u gui øth_u 'b_u. ³ N_e dá ja ah_u gá p_ahmb_u a ram hma bin 'dacä ngue man'da jats'edi tho ga p_ahmb_u. Ngue dá xän'nah_u bi du ra Cristo, bi hoga ma ts'oquih_u, tengu thoho mán t'o't'i b_u ja rá t'ohni Oj_a. ⁴ Bi t'ägui, n_e bi xox Oj_a 'b_u ná hyupa, tengu thoho mí mam b_u ja rá t'ohni Oj_a. ⁵ N_e nu'b_u mi d_amb_eni ra Cristo, m'bet'o bin 'yuse b_u 'b_uh ra Pedro, n_e m'bejua b_uya bi nu mi'da y_u xädi. ⁶ N_e m'bejua b_uya xø 'bexque bi n_equi b_u 'darp_u mídím peti c_ut'a ciento y_u cu. N_e _emme x_un ngu i 'b_utho _u ya, madague'b_u x_un du _u 'da. ⁷ N_e m'bejua bi nu ra Jacobo, n_e m'bejua mahøn'a bi nu gätho _u y_u 'bäih_u. ⁸ P_e rán z_egui thoho n_ecä bi zä dá nugä ra Cristo b_u 'yu. N_e _emme x_un h_ei b_u dá _ec'y_eigä a ram 'b_ui ma'da'yo,

tengu'bu n'da ra 'uere hingui sä dim 'bui, ne xmmε din unbi. ⁹ Ne him man zä'be ngue xtá t'engä ma 'bäi'be ra Cristo, ne man'da ts'utho dadí mu'be xinda gue'u mi'da yú 'bäihü, nguetho xmmε dá unbä u yú 'yεc'yei Oja. ¹⁰ Pe nu Oja rá mate zεhe bi jaqui tengu dín jagä ya. Ne hinga säti thoho rá mate Oja bi 'yørque, nguetho xmmε dá humbi xinda gue gätho mi'da yú 'bäihü ra Cristo. Pe hinga guecä dá øt' ra 'befi, ne gue'a rá mate zεhe Oja bi zεqui dá øt'e. ¹¹ Madague'bu guecä o gue'u mi'da bi xän'nahü, pe n'dat'a ram hma dí mamhbe ngue bi du ra Cristo nangue ma ts'oquihü, ne bi xox Oja 'bu mi du. Ne gue'a ram hma gá 'yεc'yeihü a.

Da xox Oja u xun du

¹² Pe xi a ram hma dí mamhbü, ngue bi dambëni ra Cristo 'bu mí du, pe hanja gní 'yεmhbü 'da ahü büya, ngue hingui sä da dambëni u xun du. ¹³ Nu'bu hin da dambëni u xun du, pe xinga gue'a ra Cristo xtán dambëni 'bu, ne guexta'a ya xun du a ya 'bu. ¹⁴ Ne nu'bu hin xtán dambëni a ra Cristo, hin'yü rá ts'edi a ram hma dí mamhbü 'bu, ne ndetho guí 'yohü bu 'bu. ¹⁵ Ne nu'bu ngubü guím bεmhbü ngue hingui sä da dambëni u xun du, guí nubethäni gahe 'bu ngue dí mamhbe bi xox Oja a ra Cristo 'bu mi du. ¹⁶ Nu'bu hingui sä da dambëni n'da ra du, pe xinga gue a ra Cristo xtán zä xtán dambëni

'bu. ¹⁷ Ne nu'bu guexta'a ra du a ra Cristo, säti thoho guí εc'yeihü a 'bu, ne guexta'a him mahoqui ni ts'oquihü 'bu. ¹⁸ Ne nu'bu ngubü guím bεmhbü, pe ne'u yü 'yεc'yei xun du bu ja rá 'ye ra Cristo, ne má zä dim 'berü 'bu Oja 'bu, gue'bu ya má zä bim 'be a ra Cristo 'bu mí du. ¹⁹ Pe nu'bu hontya dí nuhü ran ho nangue ra Cristo, ha hin guím bεmhbü ga nuhü man'da ran ho 'bu dá tuhü 'bu. Pe huεhigahü 'bu nte ga nuhü, xinda gue'u gä mi'da yü jä'i ngue nte mbëni da nu. ²⁰ Pe majuäni maha bi dambëni ra Cristo 'bu mí du. Ne tengu'bu rá mbüdi n'da ra thä bi sopü ja n'da ra huähi, ne gue'a nam böni ngue da xox Oja u to'o gätho i 'bühmi ra Cristo. ²¹ Tengu thoho 'bu mí dämp' ran däte ua ja ra ximhäi n'da ran 'yohü, ngue ra Adán, ne ngutho a man'da ran 'yohü ngue ra Cristo, bi dü'mi ngue da ndants' mahøn'a yü du. ²² Ne tengu tho u gätho bi xänd ra Adán, gätho i tu, pe nu gätho di xänd ra Cristo, gätho da mba nsots'i. ²³ Pe hinga gätho n'dat'a ra ora da mba nsots'i, nguetho rá mbüdi a ra Cristo, ne nu'bu bá εh ra Cristo, gätho u xü huähni da mba nsots'i m'bejua. ²⁴ Ne nubüya, ba εh rá pa ran zεgui. Nguetho nu'a ra Cristo xí dapi 'be'a gätho má ts'edi, ngue yün säihü Oja, ne gätho to'o i hase yün t'edi, ne to'o di manda zεhe, ngue'u yü jä'i ne'u yü zithu. Ne nu'bu ya bi dāha, di un'na Oja rá Ta rá ts'edi mahøn'a. ²⁵ Nguetho nu

ra Cristo, im Hmuts'ut'abi ya, ne gue'bu go bi dāha di 'berpa yá ts'edi u gātho yán sūih. 26 Ne nu'a ran dāte ran zegui thoho da dāpi, ne má zā dim 'be a baya. 27 Tengu bi mam bu ja rá t'ohni Oja, di japi da dāh ra Cristo 'be'a gātho má ts'edi i ja. Pe njon da bēni ne'a Oja rá Ta da dāpi, nguetho guesē bi un rá ts'edi ra Cristo a. 28 Ne nu'bu gātho bi dā a ra Cristo u 'be'a gā ní ts'edi i ja, ne nu'a ra Cristo baya, ngue rá Ts'unt'u Oja, ne din dāse bu 'bu Oja rá Ta. Nguetho m'bet'o xí un rá ts'edi. Nubaya da hōnse Oja din ja rá ts'edi baya. 29 Ne man'da guí ōthu guídín xixyāhu nangue'u xun du. Pe hanja gní 'yēmhbu him mam 'bu u xun du baya. 30 Ne hanja hin dí su man dātehe, gātho u yu pa dí 'buhmbe ua thā, gue'bu xcá pāhmbē hin ga ndanshe mahōn'a. 31 Ne majuāni thocpa thoho dadím pom'be ran dāte. Ne gue'a dí xi ahu a ngue'a dín nde ahu guí pāhmbu 'be'a dí ōt'ä. Nguetho ēmme dí numanho ahu, ma zi cu ahu, ngue n'dat'a ma Hmuhu ra Jesucristo dí ēc'yēih. 32 Ne dá hāt'i xun ngu yun unbi, ne xi u yu zate dán tunhdä'be ua Éfeso, ngubu i ēmb yu jā'i. Pe 'be'a ní mba a dá ōt'ä 'bu hin da dāmbēni u xun du. Pe nu'bu hin ga ndanshe mahōn'a, mbähä dan sihmeha ya ne dam minhdē, nguetho má zā ga tuhū nixudi mani. 33 O guídín hyehmbu da thā ahu guí tēhdū yām hman u 'da

yu hyäte, janangue'a hin guí 'behmbu yu hogan t'ōt'e. 34 Pe damin 'yomfēnih u xun ho guí pāhmbu nda'a ram hma gue majuāni, ne guí 'yeshu yu ts'oqui baya. Nguetho guí 'buhmbu 'da hinga ná pāhmbu xun ho Oja. Ne guehna dí xi ahu na, janangue'a guí pes' ni säh.

Hague din ja 'bu bi dāmbēni u xun du

35 Uague guím bēmhbu 'da ahu guí 'yāngahu: "Be'a di ja 'bu bi dāmbēni u xun du, ne 'be'a ní ngōc'yēi din ja mahōn'a." 36 Pe n'da rán t'ānni yu 'yāmbui a. Ha hin guí nuhu 'be'a di ja n'da ra hmudä 'bu pa nthuhu ngue i 'ya rá xi ne ja da bōx'a rá mbui baya. 37 Ne hōnt'a go má hmudä guí tuhmbu, hinga guexta'a rá ndä 'bu bi bōts'e. Nguetho gue'a rá ndä gā tuhmbu, ne ra paxi bu dán go 'bu bi bōts'e. 38 Ne hōnt'a go nda'a má hmudä da thuhu, gātho yá xise 'bu bin ja, tengu bi zānba Oja a. 39 Ne hinga 'da'angu ma ngōc'yēih yu fani o gue yu doja o yu huā. 40 Ne in jabu 'be'a gātho i ja bu mahēts'i ne 'be'a gātho i ja ua ja ra ximhäi, nu'u bí ja bu mahēts'i, n'dan'yo thoho nán ho xinda gue'u ja ua ja ra häi. 41 Nu'a rán nequi ra hyadi ne ra zāna ne yu sō gātho 'dahma 'dan'yo. Ne hinga 'da'angu u yu sō, 'dahma 'dan'yo bu ni nequi. 42 Ne ngutho nangue'bu bi dāmbēni yu du, ne nu'bu bi t'ä a ra ngōc'yēi, da 'ya nguetho nts'ānbi da 'ya a. Pe nu'bu bi

dambɛni bɔya nɛ hin njam'bu da du mahɔn'a. ⁴³ Nu'a bi t'ägui hingui ho, pɛ nu'a da bɔts'e ɛmmɛ xɛn ho a. Nu'bu mi t'ägui hin'yɛ rá ts'edi, pɛ nu'bu mí bɔts'e, man'da ɛmmɛ bin ja rá ts'edi. ⁴⁴ Nu'a ra ngø 'bu mi t'ägui, nts'änni hont'ua ja ra ximhäi dim 'bui. Pɛ nu'bu bi bɔts'e, nts'änni dim 'bupɛ mahɛts'i bɔya. Nɛ guí pɔhmbɛ i ja ma jã'ihɛ nangue ra ximhäi, pɛ man'da i jatho gui pɔhmbɛ ngue nɛ'a dín ja ma jã'ihɛ nangue rá Hogandãhi Ojã. ⁴⁵ Nɛ gue'a in ja a tengu mán t'o'ti bu ja rá t'ohni Ojã, gue ná n'da ra Adán bi ts'änni bin jã'i ua ja ra ximhäi. Pɛ nu'a ná yoho gue'a di un ra temazã ngue njam'bu da guadi, gue'a ra Cristo a. ⁴⁶ Nɛ m'bet'o dãm 'buhmbɛ nangue ma ngøc'yɛihɛ ngue hont'ua ja ra ximhäi dim 'bui. Nɛ m'bejua bɔya dam 'buhmbɛ nangue ra ngøc'yɛi ngue nts'änni dim 'bupɛ mahɛts'i. ⁴⁷ Nɛ nu rá mbudi ran 'yohɛ nt'øt'e nangue ra häi. Nu a ná yoho gue'a bí 'yɛh mahɛts'i, ma Hmuhɛ ra Cristo a. ⁴⁸ Nɛ ngutho ma ngøc'yɛihɛ ua ja ra häi, tengu tho a ran 'yohɛ ngue bi t'øt'e nangue ra häi. Pɛ nu ma ngøc'yɛihɛ m'bejua dín ja tengu thoho rá ngøc'yɛi a ma Hmuhɛ ra Cristo, nu'a ran 'yohɛ bí 'yɛh mahɛts'i a. ⁴⁹ Nɛ tengu thoho bu dá nɛquihɛ nangue ra Adán nt'øt'e ra häi, nɛ ngutho bu dá nɛquihɛ mahɔn'a nangue'a ra mɛngu bu mahɛts'i. ⁵⁰ Nɛ dín nde ga xi ahɛ mahɔn'a,

ma zi cu ahɛ, ngue nu'a man ngøhɛ nɛ ma jihɛ i jajɛ ya, hingui sä da gonhui rá ts'edi Ojã mahɛts'i a. Nguetho nu'a hingui hät'i, hingui sä 'darpɛ da 'bes'ui a da hyät'i høn'bu go njam'bu. ⁵¹ Pɛ dín nde ahɛ gui pɔhmbɛ a him mam fãdi, ngue hinga gãtho ga tuhɛ ngue dyú 'yɛc'yɛihɛ, pɛ gãtho da mba ma pãrquigahɛ ma ngøc'yɛihɛ. ⁵² Nɛ xøgue n'dan c'uɛrpadãtho da 'yørcahɛ 'bu bin yã ra thuxi 'bu rán zɛgui ra pa. Nɛ nu'bu bin yã ra thuxi, 'bex da ndants'i gãtho ɛ yɛ 'yɛc'yɛi xɛn du, nɛ dín ja yú ngø him man zã dín ts'oni. Nɛ'ɛ xí du, nɛ'ɛ hin ní du, gãtho da mba ma pädi. ⁵³ Nɛ nu ma ngøc'yɛihɛ dí hehɛ ya hin da hyät'i, janangue'a da mba mahoqui ngue da hyät'i mazã bɔya. Nɛ i ja rán dãte a ma ngøc'yɛihɛ ya, pɛgue dín jajɛ a njam'bu da du. ⁵⁴ Nɛ nu'bu bin ja ma ngøc'yɛihɛ ngue njam'bu da du, ya bi jã'ts'a bi man rá t'ohni Ojã bɔya, bi 'yɛna: "Pɛ nu'bu dãm 'buhmbɛ mahɔn'a, gue'a dí guah ran dãte a, nguetho ya bi thãpi." ⁵⁵ "Hague grán dãte, hapɛ i ja ni ts'edi ya ngue gui hyoje. 'Be'a gá ja ya thã, nɛ ya guí ɛna xquí taje." ⁵⁶ Nɛ nu yán t'ɛdi Ojã nɛ gue'ɛ nám fãdi ja ma ts'oquihɛ. Nɛ nu'a ma ts'oquihɛ bɔya, gue'a ní zã di ɛngahɛ ran dãte a. ⁵⁷ Pɛ jamadi gahɛ Ojã, nguetho bi jajɛ dá tãfɛ ran dãte nangue'a ma Hmuhɛ ra Jesucristo. ⁵⁸ Janangue'a, ma zi cu ahɛ, dãmín zãhmbɛ bu xɛn ho

ne hin hapu gui 'uehmbu bu. Ne gui hyumbi man'da man'da gam pehmbu nangue rá 'befi ra Hmu, nguetho gui paphmbu hinga sáti thoho a, xinda gue'bu hin ga ndanshu mahon'a.

16

Nthaqui yu mbeti da 'bax yu cu

¹ Ne nuya din nde ga xi ahu 'be'a gui 'yothu nangue ra mbeti guidi pethu, ngue nu'a ram fats'i ma mi'yec'yeyihu. Dami 'yothu tengu thoho dá xicá u 'buru ja yam peti bu Galacia. ² Ngue gátho 'bu domingo, n'da ngu n'da ahu gui hyaju ts'u a hangu xqui taphmbu nhyato 'bu nhyato, gui peshu. Ne nu'bu dá songá bu, ya di jabu, ne hinga ja gui pethu buya. ³ Ne nu'bu dá songá bu, ga pehdá bu Jerusalén u yun 'yohu ngue gá huanhdu. Ne ga un ra socuá da gats'i nangue ran zengua, ne da hyax'a xqui pethu buya. ⁴ Ne 'be dán 'yomfeni 'bu da zá 'nequi ga mba, ya 'daru dá mbahmbe buya.

Bi ma da bon na 'yo ra Pablo

⁵ Ne nu'bu dá mba na 'yo, i jatho 'be ba songá bu Macedonia, ne ja ga thocá bu Corinto buya. ⁶ Ne xomhma thoho dam 'buhmbu bu 'da yu pa, uague dam 'buhmbu bu gátho dam bon yu pa xu se. Ne nubuya xomhma thoho da zá gui zejü ts'u 'bu di nequi to'o da 'yurca ra 'yu hapu gátho dan 'yo m'ejua. ⁷ Pe hin din ndegá ngue xo ga

thotho bu gui 'buhmbu, pe din nde dam 'buru 'da yu pa, 'bu gue'a da nde ma Hmuhu a. ⁸ 'Be dam 'bucá ua ja ra hnini Efeso man yozna, ja ga mba bu. ⁹ Nguetho emme hndequ ga man ram hman Oja ua, madague'bu xun ngu man sui'be 'bucua. Pe emme i te rá 'befi Oja ua, jannangue'a him 'bexque sä ga mba n'dihi. ¹⁰ Ne nu'bu da zom bu a ra Timoteo, dami simanhohu, janangue'a nte da beni. Nguetho dim pefi nangue rá 'befi ma Hmuhu a, tengu thohogá. ¹¹ Pe jatho gátho ahü gui numansuhu a ra Timoteo. Ne nu'bu bá ecua, dami faxhu ngue da zomhanho ua. Nguetho di ton'ua a, ne emme din nde ga nu mahon'a, ne'ü gátho mi'da. ¹² Ne emme dá xicá ma cuhu ra Apolo xtá mbähá 'da yu cu 'bucua, ngue da nu ahü. Pe him bi nde bi mba ya. Pe xomhma thoho m'ejua da mba bu 'bu bi zá da mba.

Yun zegui ran zengua

¹³ Ne jant'a thoho gui 'yothu tengu'bu gan athahu, ngue gan zamhbu bu ja ni t'ec'yeyihu. Dami hyuthu ran zambu, din ja ni ts'edihu xun ho. ¹⁴ Ne 'be'a gátho gui othu, pe dami 'yothu nangue ran huécate. ¹⁵ Ne nuya ma zi cu ahü, gui paphmbu ngue gátho ja a yun jahu ra Estéfano, mbadi yu 'yec'yeyi bu ra häi Acaya, ne emme hont'a im beni ngue da mbax yá mi'yec'yeyihu u. ¹⁶ Janangue'a din nde ahü emme gui numansuhu a ra

Estéfano, ngue'a gui 'yøth_u a da man a. Pɛ nɛ'ɯ mi'da i 'b_up_u, ngue 'da'angu i øth_u a ra Estéfano, ngue'a hin din s_ui, nɛ humbi da 'yøt' ra 'bɛfi x_un ho, nɛ'ɯ gui numansuh_u ɯ. ¹⁷ Nɛ ɛmmɛ dadí johyagä, ngue nu'a mí hɛmbä 'bɛ'a guí øth_u, pɛ ya dí pãcä ya, nguetho bi zøcua a ra Estéfano, nɛ ra Fortunato, nɛ'a ra Acaico. ¹⁸ Janangue ɛmmɛ bi xah ma mb_ui. Nɛ ah_u bi xah ni mb_uih_u ya, nangu'e'a ram hma gá 'yãngah_u gue'a hin gmí pãhmb_u. Nɛ dami numanhoh_u ɯ y_u ja'i tengu ɯ. ¹⁹ Nu y_u cu i 'b_ucua ra häi Asia, gätho i pɛn'nah_u ran zengua. Nu ra Aquila nɛ ra Priscila rá xisu, nɛ gätho ɯ dim pɛti b_u ja rá ngu, nɛ gätho i pɛn'nah_u ran zengua nangue rá thuhu ma Hmuh_u. ²⁰ Dami hyãnbah_u yãn zengua gätho y_u cu i 'b_ucua. Damin zengua zɛhɛh_u n'da ngu n'da ah_u ngue 'da gdín huɛctah_u. ²¹ Pɛ nugä dra Pablogä ga ozɛhɛgä n'da ran zengua dí pɛn'nah_u nangue ma 'yɛsɛgä. ²² Nu'b_u i 'b_u a n'da ngue him majuãni i numanho a ma Hmuh_u ra Jesucristo, nɛ hin te rán jaii Ojã a 'b_u, nɛ da zãnba ran ɯnbi a. Nɛ mi ts'utho ba ɛh ma Hmuh_u da 'yøt' ran juãnbi a. ²³ Nɛ nuya da mbãx ah_u rá mate ma Hmuh_u ra Jesucristo. ²⁴ Nɛ ɛmmɛ dadí huɛc'ah_u gätho ah_u nangue 'darp_u dí 'b_uhmb_u ra Cristo Jesús. Nɛ hønt'a dí xi ah_u ya.

2 CORINTIOS

Ná yoho ra sɔcuɔ bi 'yorba ra Pablo ɯ yɯ 'yɛc'yɛi bɯ ja ra dɔhnini Corinto

Ran zɛngua

1 Nugä drá Pablogä, nɛ nangue rá pähä Ojɔ ma 'bäigä'be a ra Jesucristo. Dín 'yogä'be ma cuhɯ ra Timoteo. Nɛ dí pɛn'nahɯ bɯ ra sɔcuɔ gyɯ 'yɛc'yɛihɯ ngue dim peti bɯ ja rán ngu Ojɔ bɯ ja ra hnini Corinto, nɛ gátho yɯ 'yɛc'yɛi i 'bɯpɯ ja ra xɛqui Acaya. 2 Nɛ nu'a Ojɔ ma Tahɯ nɛ ra Jesucristo ma Hmuhɯ di 'da ahɯ rá mate a, nɛ da hyut'a ni mbɯihɯ.

Yán ɯnbi ra Pablo

3 Jamadi Ojɔ rá Ta ma Hmuhɯ ra Jesucristo, nguetho i ja rá yembɯi nanguejɯ. Nɛ guesɛ Ojɔ thocua thoho i hurca ma mbɯihɯ. 4 Nu'a Ojɔ i hurca ma mbɯihɯ nangue gátho yán ɯnbi dín nuhɯ. Janangue'a da zä ga hurpahɯ yá mbɯi 'da to'o in nu ran ɯnbi, tengu tho bɯ í hyurcahɯ ma mbɯihɯ Ojɔ. 5 Nu'bɯ dí comhbɯ yán ɯnbi ra Cristo, nu'a di zerca ma mbɯihɯ, go din thɛui ran ɯnbi dín nuhɯ. 6 Nɛ nangue ran ɯnbi dín nugä'be, gue'a dín te ni t'ɛc'yɛihɯ, nɛ di zet'a ni mbɯihɯ a. Nɛ nu'bɯ di zerca ma mbɯi'be Ojɔ, nɛ ahɯ di zet'a ni mbɯihɯ. Nguetho nu'bɯ guím bɛmhɯ a ran ɯnbi dín nu'be, sä gui

hyáthɯ nɛ hin gan xɔmbɯihɯ ran ɯnbi guín nuhɯ, tengu thohogä'be. 7 Hin ts'ɯ dadí 'yon ma mbɯi'be nangue ni t'ɛc'yɛihɯ. Nɛ dí pɔ'be ngue guí comhbɯ man ɯnbi'be. Ngutho Ojɔ da hyurca ma mbɯihɯ. 8 Nugä'be dín nde ahɯ, ma cu ahɯ, gui pɔhmbɯ ngue dán nu'be ran ɯnbi bɯ ja ra häi Asia. Nɛ hin'yɯ ma ts'ɛdi'be ngue xcá häzɛhɛ'be, nguetho ɛmmɛ ts'ɛdi ran ɯnbi dá nu'be, nɛ mi ts'ɯtho xcá tu'be bɯ. 9 Majuɔni ɛ maguerɯ xcá tu'be, pɛ gátho ɯ bin ja n'damhma sä ga pɔ'be ngue hin'yɯ ma ts'ɛdi zɛhɛ'be, pɛ ga tɔm'be 'be'a da 'yɔt' Ojɔ, ngue man'da xɯn ndoho rá ts'ɛdi ngue da xox'ɯ xɯn du. 10 Nu'a Ojɔ bi yängä'be bɯ ja ran dɔte ngue ɛmmɛ nts'utho, nɛ dí pɔ'be ngue Ojɔ da yängä'be mahɔn'a. Nɛ dí ɛc'yɛi'be nɛ dí tɔm'be ngue thocua thoho da yängä'be Ojɔ. 11 Nɛ nu ahɯ sä gui zec'be ts'ɯ 'bɯ guín yáthɯ Ojɔ nanguecä'be, nɛ m'bɛjua bɯya da zä gátho ahɯ n'dat'a ga xihmbɯ jamadi Ojɔ nangue 'be'a bi 'yɔrca'be.

Ra Pablo bi ma hanja him bi mba n'dihi bɯ ja ra hnini Corinto

12 I hu ma mbɯi'be nguetho di bɛnga ma mbɯi'be ngue xɯn ho 'be'a dí ɔt'be ua ja ra ximhäi, nɛ xɯn ho 'be'a dí ɔt'be nangue ahɯ. Nɛ hin nangue man 'yomfɛnisɛ'be, pɛ Ojɔ i fäxca'be ngue dí ɔt'be ran ho. 13 Dín nde ahɯ gui pɔhmbɯ xɯn ho 'be'a dí ɔt'be, tengu dí ɔt'ahɯ ya. 14 Nɛ madague'bɯ

hin guí p̄hmb̄ ḡätho ya dí xi'ah̄, p̄e nu'b̄ bi z̄on ra pa ba ɛ̄h ra Hmu Jesús, gan johyah̄ nangue a ram hma dí ot'ah̄. N̄e ngutho ga'be da hyu ma mb̄i'be nangue ah̄. ¹⁵ Majūani min ndeḡä xcá mba b̄, n̄e nu'b̄ xcá mba b̄, mi sä nyond̄i xcá hut'a ni mb̄ih̄. ¹⁶ Mim b̄nḡä ngue xcá thocä b̄ guí 'b̄hmb̄, gan nu ah̄ ts'ü nu'b̄ má mbagä b̄ ja ra häi Macedonia, n̄e dí m b̄nḡä ga thop̄ mah̄on'a 'b̄ dá p̄nḡä ua ja ra häi Macedonia. N̄e nu'b̄ dá mba b̄, dí m b̄nḡä ngue guí f̄äxcä b̄ ja ra 'yu Judea. ¹⁷ P̄e hingui yoho man 'yomf̄enigä, tengui guí ɛ̄nj̄ dí ɔt'ä 'b̄ him má thocä b̄. Hin dí ɔt'ä tengui ɔt'i 'da ɱ ȳan 'yoh̄ ngue yoho im b̄ni. ¹⁸ N̄e majūani dá b̄nḡä xcá mba b̄ 'b̄ má xi ah̄. N̄e i p̄ä Oj̄a majūani dí xi ah̄. ¹⁹ Nugä n̄e ra Timoteo n̄e ra Silvano ya dá xi ahe nangue ra Cristo Jesús, rá Ts'unt'ü Oj̄a. N̄e nu'a ra Cristo hin di pä a im b̄ni, p̄e h̄ont'a majūani im man a. ²⁰ N̄e gue'a ra Cristo ní ja'ts'i 'be'a ḡätho i s̄an Oj̄a da 'ȳot'e, n̄e nangue bi hogah̄ ra Cristo dí p̄hmb̄ di 'daj̄ rá mate Oj̄a 'b̄ dí äf̄, n̄e gue'a ná ɛ̄spah̄ Oj̄a a. ²¹ Guet'a Oj̄a bi 'daj̄ ra ts'edi ngue thocua thoho ga tenhd̄ ra Cristo, n̄e n'da ngu n'daj̄ bi 'daj̄ ra 'be'fi. ²² N̄e guet'a Oj̄a bi 'ȳot'e ȳ mb̄eti gah̄ a, n̄e bi 'daj̄ rá Hogand̄ahi mbo ma mb̄ih̄, guerp̄ na f̄adi majūani di 'daj̄ 'be'a ḡätho man'da. ²³ Majūani

a dí xi ah̄ ngue hanja hin dá thocä b̄ guí 'b̄hmb̄. Nu'b̄ xcá s̄ongä b̄ a ra pa dá xi ah̄, xcá d̄amhyä ah̄ ts'ü 'b̄, nguetho hinga nadí hoj̄m 'be'a guí ɔth̄. N̄e ndetho ɛ̄mm̄ xcá ɱn'na ni mb̄ih̄ 'be'a xcá xi ah̄. N̄e dí p̄adi majūani a dí xi ah̄ ya, n̄e dí xi Oj̄a di 'dac ran ɱnbi 'b̄ him majūani a dí m ma. ²⁴ P̄e dí n̄e ah̄ da hyu ni mb̄ih̄, n̄e hin da du ni mb̄ih̄ 'be'a ga xi ah̄. N̄e gue'a dí n̄e ga ɔt'ah̄ 'b̄ dá mbagä b̄. P̄e hin'ȳ man'da sä ga xi ah̄ guí 'ȳɛ'ȳeīh̄, nguetho i jua'a guí ɛ̄'ȳeīh̄ ngue guí p̄hmb̄ majūani ra Cristo.

2

¹ Janangue'a dá ɛ̄nsegä, nu'b̄ dá mba b̄ mah̄on'a, hin ga 'da ah̄ ra dumb̄i mah̄on'a. ² Nguetho nu'b̄ guím b̄ndumb̄ih̄, hingui sä guí 'daj̄ ran johya 'b̄. N̄e h̄onse ah̄ sä guí 'daj̄ ran johya, p̄e hingui sä 'b̄ i tu ni mb̄ih̄. ³ Janangue'a dá ot'ah̄ ra s̄ocuā nguetho dí n̄e ngue gan 'yomf̄enih̄ ts'ü, n̄e sä guí hoj̄m 'be'a gnám 'b̄hmb̄. N̄e nu'b̄ dá mbagä b̄, ya xquí hoj̄m a 'be'a man'da gnám 'b̄hmb̄, n̄e sä guí 'daj̄ ran johya b̄ya n̄e hin dí n̄e ja'ah̄ ra dumb̄i. Nguetho dí ɛ̄nsegä ngue n'dat'a dí m b̄mhb̄, nu'b̄ dí n̄e johyagä n̄e ah̄ ja nin johyah̄. ⁴ N̄e ɛ̄mm̄ mi tu ma mb̄i nu'b̄ má ot'ah̄ ra s̄ocuā, n̄e ɛ̄mm̄ dán zoni, nguetho hin dí n̄e guí ɱt' ni mb̄ih̄ nangue 'be'a dá

ot'ah_u, pε dín nde gui pãhmb_u
ngue εmmε dadí huεc ah_u.

*Da mba ma punbi to'o bi
'yõt' ran ts'o*

⁵ Hinga hõnsεgä pε gätho
ah_u i ja ah_u ra dumb_u
nangue 'be'a bi 'yõt' ran 'yoh_u
ngue bi zin rá hõmbe. ⁶ Pε
dí εna xõt'a ya ran unbi gá
unhd_u a ran 'yoh_u. ⁷ Nε
nuya nde'b_u gui punbah_u
rá ts'oqui, nε gui hyurpah_u
rá mb_ui. Nguetho nu'b_u
hin gui hyurpah_u rá mb_ui,
man'da din ja ra dumb_u
ngue njãm'b_u sä din hogui.
⁸ Nuya dí ä ah_u ra mate
ngue gui 'yuth_u x_un ho nin
huεcateh_u a ran 'yoh_u. ⁹ Nugä
dá ot'ah_u nguetho dín nde ga
pã 'b_u guí øth_u tengu dí xi
ah_u, uague hin'na. ¹⁰ Nu'b_u
guí punbah_u n'da ni mijã'ih_u,
nεcã ga punba a. Nε nu'b_u guí
punbah_u 'be'a bi 'yõt'a n'da,
nε dí punbã a nangue rán t'εdi
ra Cristo. ¹¹ Nguetho hin dín
ndegä da daj_u ra zĩthu nangue
'be'a dí øth_u. Dí pãhmb_u 'be'a
nde da 'yõt'a ra zĩthu nguetho
in nde da hyãj_u.

*Him bin säya a ní bεm bu
Corinto ra Pablo*

¹² Nu'b_u má sõngä b_u ja ra
hnini Troas, Ojã ya xí xocua
yú mb_ui y_u jã'i b_u. Nε hin-
gui hεi dá mangä b_u rán ho
ma'da'yo ra Cristo nguetho y_u
jã'i min nde da 'yøde. ¹³ Pε
hin dán johyagä, nguetho hin
dá tĩngä b_u ma cuh_u ra Tito.
Ngue xtã xiqui 'be'a guí øth_u
b_u. Jananjab_u dá socã y_u jã'i
b_u Troas nε dá mbagã b_u ja ra

häi Macedonia, ja dá tĩngä b_u
a ra Tito.

*Nangue ra Cristo sä ga tafu
ra zĩthu*

¹⁴ Pε jamadi Ojã, nangue
dín 'yoh_u ra Cristo di jaj_u
ga taf_u ra zĩthu be'a gätho dí
øth_u. Nε hõnb_u go hap_u dím
mam'be ran ho ma'da'yo, Ojã
di japi da tho a, tengu tho
'b_u n'da ra 'yεthi i tux ran
dãhi i y_umanho. ¹⁵ Nε nangue
dín 'yoh_u ra Cristo, Ojã in
numanhoj_u, tengu ra 'yεthi
i y_umanho b_u nam bεn Ojã.
Nugã'be dím mam'be ra Cristo
Jesús b_u 'b_ui gätho y_u jã'i,
gue'u i ja yú temazã, nε u di
'beh ra temazã. ¹⁶ Nu a ram
hma dím mam'be, da zãnba
ran unbi a 'b_u hingui nde da
hyãn a n'da, pε nu u to'o i εc'yεi
'be'a dím mam'be, di un ra
te a. Pε to'o maha da hyät'i
da'yõt' na. ¹⁷ Hõnt'u tengu
gã'be ngue n'dat'a Ojã dím
bεmhbe, nε dy_um 'behnigã'be
Ojã, nε dyú 'yεhe gã'be ra
Cristo, nε nu a Ojã in nuc'be.
Nε nugã'be hin dí øt'be tengu
øt'u 'da x_un ngu ngue in nde
da dãse nangue rá 'bεfi Ojã i
øt'e.

3

Rãn hoqui Ojã ma'da'yo

¹ Ha guí εmh_u dí ozεhe ma
certificado'be 'b_u dí xi ah_u
'be'a dí øt'be. Ha jatho din ja
ma certificado'be ngue da xi
ah_u x_un ho dí øt'be tengu i çã
y_u hyäte xãnbate guí 'bahmb_u
b_u. O ha guí εmh_u jatho
gui 'yørca'be n'da tengu guí
ørpa u 'da. ² Pε go guesε ah_u

ma certificado ah_u nguetho nu'b_u 'bo'o ngue bi ba'a gním 'b_uhmb_u, da bađi 'be'a ma hoga'befi dá øt'ä b_u 'b_u má_m 'b_uhmb_u b_u. ³ Ne nu u y_u ja'i ngue hingui øc'y_ei da nu ah_u, tengu 'b_u bi nu n'da ra søcu_u nangue rá_m hman Oja. Pe hinga gue ra søcu_u nt'o't'i ra tinta o gue nt'o't'i b_u ja ra do ngue da nu u, pe gue'a bi 'yo't'a ra Cristo b_u ni mbuih_u nangue rá Hogandahi Oja 'b_u má xän'nah_u. ⁴ Da zä ngub_u ga xi ah_u ngue x_un ho ra 'befi dí øt'a'be, nguetho i fäxca'be Oja nangue dín 'yoh_u ra Cristo. ⁵ Ne hin nangue man hose'be da zä ga øt'be ran ho, pe hønse Oja di 'dac'be ra ts'edi ga øt'be 'be'a dí øt'be. ⁶ Nu Oja bi 'dac'be 'be'a ga hom'be ngue i juadi x_un ho, ngue da zä ga xi'be y_u ja'i rán hoqui Oja ma'da'yo. Nu ran hoqui hinga 'da'anguui i mammi y_un t'edi nt'o't'i maya'b_u. Nguetho nu'a ran ho ma'da'yo i xij_u di 'daj_u ra temazai a rá Hogandahi Oja. Pe nu y_un t'edi i xij_u tengu 'b_u ma y_upateh_u, ngue'a hin dí hä't'i ga øzeh_u a ran ho im mam b_u. ⁷ Pe nu'b_u rá mbadi bin t'un y_un t'edi, pe min 'youi a rá nuixte Oja, nguetho ømme madi yoxni rá hmi ra Moisés 'b_u madín t'un y_u do nt'o't'i y_un t'edi, janangue'a hingui sä u y_u ja'i da hy_epa rá hmi. M'bejua b_uya bim 'be a rá nuixte mi ja b_u rá hmi. Pe madague'a in 'youi ra nuixte u y_un t'edi 'b_u ja min t'uni, pe din y_upate ne ran anb_i. ⁸ Nu y_un t'edi

min 'youi rá nuixte Oja ne bi man a ran da_e. Pe ømme x_un ngu man'da rá nuixte Oja in 'youi rá 'befi rá Hogandahi Oja. ⁹ N'youi rá nuixte Oja y_un t'edi ngue din y_upate, pe ømme man'da x_un ngu rá nuixte Oja din 'youi ran ho ma'da'yo ngue im man Oja di hogah_u. ¹⁰ Nuya bim 'be_h rá ts'edi u y_un t'edi, nguetho ømme man'da i ja rá ts'edi ran ho ma'da'yo. ¹¹ Nu y_un t'edi min 'youi ra nuixte, pe nts'änni'da y_u patho da hyät'i, ne bi thogui. Pe nuya ømme x_un ngu ra nuixte in 'youi a ran ho ma'da'yo, ne njam'b_u da guadi. ¹² Dí pa_hmb_u ngue njam'b_u dim 'be_h rá ts'edi a ran hoqui ma'da'yo ngue bi 'yøt' Oja. Janangue'a sä ga huth_u nzamb_ui gam mamhb_u ran ho ma'da'yo. ¹³ Ne nu'b_u dí_m mamhb_u ran ho ma'da'yo, hin dí øth_u tengu mi øt' ra Moisés maya'b_u, ngue bi gop rá hmi ra 'bø't'e, ndepe hin da nu y_u ja'i israel gue'b_u xtím 'be a rá nuixte. ¹⁴ Pe nu y_u ja'i him mi pa u ngue dim 'be u y_u nuixte y_un t'edi ne guexta'a y_u pa ya, nu'b_u in nu ra søcu_u guep_u nt'o't'i y_un t'edi rán hoqui Oja maya'b_u, hingui sä da bađi. Nguetho tengu 'b_u i ja n'da ra 'bø't'e b_u ja rá hmi da gop rá dä. Ne hønt'a ra Cristo sä di 'uecpa a. ¹⁵ Guexta'a y_u mb_ui u 'da i 'b_uhya, nu'b_u in nde da den y_un t'edi ra Moisés ne nu'b_u im ma, hingui sä da bađi 'be'a nam bøn u, nguetho njot'i tho y_u mb_ui. ¹⁶ Pe nu'b_u di pä_h rán 'yomf_eni n'da

nangue a ra Cristo ne di dáp rá mbúi a, din ja ran nequi rá mbúi 'bú. ¹⁷ Nu'a ra Cristo, 'da anguui rá Hogandáhi. Ne nu'bú i 'búpú mbo ma mbúihú, ne gue'a í thógahú bú ja ra 'bexui ne ran únbi. ¹⁸ Ne hingan jo'mi ma mbúihú tengu 'bú dí hanthú xún ho a rá nuixte ra Cristo. Ne tengu n'da ra hyédá di nequi bú to'o da hyandi, ne ngutho gahú man'da man'da di nequi gahú rá nuixte ra Cristo dí hanthú, ne gue'a ní 'yørcahú a ngue ga cohmbú tengu a.

4

¹ Nu rá mate zehé Ojá ngue bi 'dac'be ra 'befi, janangue'a hingui cuent ma mbúi'be nangue ra 'befi dí øt'be. ² Zai hin di thoc man 'yomfēnise'be nangue rá 'befi Ojá, ne hin dí häte'be 'bú dí m mam'be rá m hman Ojá tengu i øt'ú 'da. Pe dí m mam'be ngue majuañi a rá m hman Ojá, ne gátho yú ja'i sä da badi ngue dí 'yo'be xún ho bú ja rá hmi Ojá. ³ Hønt'ú ngue ní mba bú ja ran únbi hingui paði 'be'a nam bøn a dí m mam'be ngue ran ho ma'da'yo. ⁴ Nguetho nu ra zithu t'ēmbi oja ua ja ra ximhäi i ja ya di xädäba yú mbúi ú i tēnni, hin di japi ngue da nu nuixte a rán ho ma'da'yo ra Cristo, ngue xtí yorpú 'búi. Pe nu'a ra Cristo gue'a ní fa Ojá a, ne 'da anguui rá ts'edi. ⁵ Pe nugä'be hin dí m mam'be a dí hnumanhoc'be, pe dí m mam'be ngue gue'a ra Cristo Jesús ra Hmu a. Ne dí øt'be ni 'yēhe ga'be, nguetho

εμμε δί numanho'be ra Jesús. ⁶ Nu Ojá rá mbúdi bi manda din ja ran nequi bú mi ja ra 'bexui, guet'a Ojá bi yorbú ja ma mbúihú. Ne nangue ran nequi i jajú bú ma mbúihú, sä ga pāhmbú rá nuixte Ojá. Nguetho ra Jesucristo bi jajú dá pāhmbú rá nuixte Ojá.

Nám 'búhmbú a ngue dí pāhmbú a majuañi

⁷ Ojá bi 'dajú rá ts'edi mbo ma mbúihú, tengu n'da ra jähäi bi järpú a xún ngu di muui. Tengu 'bú dyú ts'øehú din xén'a n'dihi. Pe guerpú na faði him ma ts'edi zehéú a ná ørpahú rá 'befi Ojá, pe guesé rá ts'edi a bi 'dajú. ⁸ Nguetho thocua thoho dí n nu'be yún únbi, pe hingui tu ma mbúi'be nangue rá ts'edi Ojá dí n 'yohe. Ne ja'bú hin dí pa'be 'be'a dán go a dí øt'be, pe hin dí m mam'be ngue ga hēh ma 'befi'be. ⁹ I 'búh man sai'be pe hin di 'yosé'be nguetho 'búh mam fäts'ihe ra Cristo, ja'bú in nu ran ú ma ja'i'be, pe hin dí tu'be. ¹⁰ Hønbú go hapú ga mbé'be, dí n nu'be ran únbi, ne sä xcá tu'be nangue rá 'befi ra Jesús dí øt'be, tengu tho 'bú mi du ra Jesús. Pe nangue dí hät'be yún únbi di nequi dí 'búhmbé ra Jesús, ne di jamansuc'be. ¹¹ Ne thocua thoho éna da thog'be nangue dí øt'be rá 'befi ra Jesús, pe gue'a ní nequi rá ts'edi ra Jesús dí n 'yo'be a, ngue i fäxca'be, ne hin'yú ma ts'edi zehé'be. ¹² Janangue'a thocua thoho i thusca man dātehú, pe

gue'a man'da gním 'bähmbu Oja xñ ho a. ¹³ Nu'a n'da ran 'yohu bi ma maya'bu bu ja rá t'ohni Oja: "Nugä dí εc'yεigä, janangue'a dí m mangä na," bi 'yεna. Ngutho dí øt'ä'be ya, dí εc'yεi'be, janangue'a dí mam'be a dí εc'yεi'be. ¹⁴ Ne hin dí su'be, nguetho dí pã'be madá thog'be, pε guet'a Oja ngue bi xox'a ma Hmuhu ra Jesús 'bu mi du, da xoxcä'be tengu bu í xox'a ra Jesús. Ne ahü dan 'yohu 'bu dá sømhbu bu 'bu a Oja. ¹⁵ Pε nu'u 'be'a gätho dín nu'be nangue ahü, n'damhma man'da xtán ngu ahü guin nuhu rá mate Oja, ne man'da xtán ngu ahü gui 'yεmfu Oja, jamadi ni mate. Ne gue'a man'da dí t'εspa Oja a buya. ¹⁶ Janangue'a hingui cuent ma mbüi'be nangue a ma 'bεfi'be, madague'bu man'da man'da in theh rá ts'edi ma ja'i'be. Pε Oja di un ra ts'edi ma mbüi'be gätho yu pa. ¹⁷ Nu'u yñ üñbi dín nuhu ua ja ra häi hingan ya'a u, pε gue'a man'da dá tñmhbu ran ho bu mahεts'i. εmme man'da xñ ngu ra nuixte gan nuhu bu, xinda gue ran üñbi dá nuhu ua ja ra häi. ¹⁸ Hin dím bεmhbu gätho yñ üñbi dín nuhu ua ja ra ximhäi, nguetho da tho u. Pε man'da dím bεmhbu 'be'a gätho hin dín nuhu ya, nguetho nu'a din jagähü bu mahεts'i hin da tho a.

5

¹ Ne dí pãhmbu ngue ma ja'ihu tengu n'da ra ngu ua ja ra ximhäi, hinga ya'a da

hyät'i. Ne nu'bu da yøt' ma ngu ua din ja bu a man'da ma ngumhbu bu mahεts'i ngue bi hyø Oja. Ne njam'bu da gua a, nguetho him bi hyøh yu ja'i. ² Ne nuju dadín xømbüihu nangue ma ngøc'yεihu i jaju ya, ne dín dømdahü di pãrca ma ja'ihu, da gohi ma'da'yo, ngue rán säui bu mahεts'i a. ³ Nu Oja di japi ngue din ja ma ngøc'yεihu bu. ⁴ Pε nuya ngue dí 'bähmbu ua, ne in nu ran üñbi ma ngøc'yεihu ne dín xømbüihu. Pε hin nangue a dín nde ga tuhu n'dihi, pε man'da dín ndehu a ma ja'ihu ma'da'yo, ngue dím pãrcahu ma ngøc'yεihu i ja ya. ⁵ Nu Oja bi zänni ngue di pãrca ma ja'ihu, ne bi 'daju rá Hogandahi ngue ra hmεpya majuani din ja. ⁶ Ne dín dø'mate thohü yu pa dí 'bähmbu ua. Nguetho dí pãhmbu nu yu pa dí 'bähmbu ma ja'ihu i jaju ya, hin dí 'bähmbu ma Hmuhu ra Jesús bu ja rá ngu bu mahεts'i. ⁷ Dí pãhmbu majuani din ja ma ngumhbu bu, nguetho dí εc'yεigähü Oja, madague'bu hin dín nuhu. ⁸ Ne dín dø'mate thohü ua, pε dí εmhbu ngue man'da xñ ho ga sohmbu ua ma ngøc'yεihu, ne ga mbähä bu bí 'bu a ma Hmuhu mahεts'i. ⁹ Pε man'da hñchi thoho dín nde ga øthu 'be'a in nde ma Hmuhu, madague'a dí 'bähmbu ua ja ra häi, uague dí 'bähmbu bu gueru bí 'büi. ¹⁰ Nguetho da zøn ra pa ngue gätho dyu 'yεc'yεihu jatho dam 'bähmbu bu ja rá hmi ra Cristo, n'da ngu n'daju.

'Dahmi 'datho ga hãmhbu 'be'a yãn thehu dá othu ua ja ra häi. Ga tãhmbu 'bu xãn ho, ga 'behmbu 'bu hin ε ho.

Bi hogahu 'be'a nãn sãhmbu Oja 'bu mí du ra Cristo

11 Nε dí su ga øt'ã a hin da numanho Oja, janangue'a dí humbi dí xifi 'be'a dí 'yεc'yεi Oja u yã ja'i. Nugã'be Oja i pãc'be xãn ho 'be'a majuãni dí øt'be, nε nu ahã dín nde ngue gui pãc'be xãn ho. 12 Hin dín nde a'be guim bẽmhbu ngue dí m ma nangue man hose'be. Pε dín nde ngue guin numanhoc'be, guerpã da zã gui hεcuahã yã ja'i ngue i tẽn'ndã yãn 'yohã dín 'yεzεhε, pε nu'ã yú mbui u him majuãni u. 13 Pε dí øt'be 'be'a gãtho da numanho Oja, nguetho dín numanho'be Oja, madague'a im man yã ja'i dí tontogã'be. Pε nu'a 'be'a dí øt'ã'be da bõmanho nangue ahã. 14 Nangue rán huεcate ra Cristo ná øt'be 'be'a gãtho dí øt'be, nguetho dí pãhmbu ngue bi du bi nu ran unbi nangue gãtho yã ja'i. Nε gue'a ní zã dim pomhbã ran unbi u, tengu 'bu xtãn duse ngue xtãn guzεhε yú ts'oqui. 15 Nε bi du nε bi ndants' mahøn'a ngue nde di un ra 'da'yote u gãtho yã ja'i. Janangue'a da 'yε'ts'a ní 'yøt' yú pãhä zεhε u to da hyãn ra 'da'yote, nε da 'yøt'e 'be'a in numanho a. 16 Janangue'a nuya dá pãh man 'yomfεnihã, nε nuya hin ná numanhohã ma mijã'ihã 'be'a di ja, tengu mi øthu nu'bu him mí εc'yεihã.

Pε gam bẽmhbu tengu bu nam bẽn Oja u. Nε nu'bu him mí εc'yεigã, dí m bẽn ngue nu ra Cristo n'da ran 'yohã thoho tengugã, pε nuya hinguin ja bu dí m bẽnã ya. 17 Nguetho gãtho to'o in 'yohã ra Cristo tengu 'bu ma'da'yo u, nu yãn yon 'yomfεni zεhε bi 'be'u, pε nuya gãtho bi gohi ma'da'yo. 18 Pε gãtho bi 'yøzεhε Oja dãm 'bãhmbu ma'da'yo. Nguetho bi hogahu 'be'a madín sãhmbu Oja 'bu mí du ra Cristo. Nε nuya bi 'dajã ra 'befi ngue ga xihmbu yã ja'i 'be'a dí zin a Oja u, nε da mba ma punbi yú ts'oqui u gãtho i εc'yεi. 19 Nguetho nu'a Oja min 'youi ra Cristo nu'bu mí 'yøt'e 'be'a dí hocpa yú mbui yã ja'i ja ra ximhäi. Nuya hin da gũcpa a rá muui u yú ts'oqui gãtho to'o da 'yεc'yεi a. Nε bi 'dajã ra 'befi ngue ga xihmbu yã ja'i 'bεpã dín yãmanhohã Oja u. 20 Nuju ma 'bãigãhã ra Cristo, εmme dí hãh ma mbui dí xihmbu yã ja'i tengu tho 'bu xtã xise Oja u, ngue da 'yãpi di hocpa yú mbui, nε dín 'yohã xãn ho Oja. 21 Nu'a ra Cristo hin'yã rá ts'oqui, pε bi nu ran unbi nangue ma ts'oquihã tengu 'bu yú ts'oqui zεhε. Janangue'a da 'yεmbi rán ho a rán hose ra Cristo to'o gãtho da 'yεc'yεi 'be'a í du a.

6

1 Nεεε a Oja dí comhbe rá 'befi, nε janangue'a gãtho ma mbui'be dí xi ahã ngue gui jamansuhã rá mate Oja.

2 Nguetho Ojã bi mam bu ja rá t'ohni: "Dá øcã ni ndehu a ra pa gá zoju, ne dá øt'ahu ra mate. Ne dá ze ahã ra pa dá yã ahã," ãn'a Ojã. Nuya yã pa ja buya Ojã sä da 'yøt'ahu ran ho, nuya nám pa ya Ojã i sä di pø'ahu. 3 Ne dí honi xun ho 'be'a gãtho ga øt'be, ngue hin di 't' yú mbui 'da 'be'a dí øt'be, n'damhma njon di c'aman'u rá 'befi Ojã dí øt'be. 4 Ne nangue 'be'a dí øt'be dín nde ga ut yã ja'i ngue majuañi yúm 'behniga'be ra Cristo ua ja ra häi. Ne gãtho dí øt'be xun ho ne hin dín xømbui'be, madague'bu xun ngu ran unbi dín nu'be. Ne xun hxi 'be'a nám 'bu'be, ne ja'bu hin dí pa'be 'be'a ga øt'be. 5 Ne xun ngu yã nidi i 'benzaga'be, ne dí ofãdi'be, ne dín nu'be 'da yun 'yo'ts'i 'bu in cue yã ja'i. Ne 'da yã pa emme dí yã'be nangue ra 'befi xun hxi dí øt'be. Ne dí äthã'be 'da u yã xui, hin dí a'be, pe dí tømda'be 'be'a din ja. Ne 'da yã pa hin'yã ga si'be. 6 Pe n'datho ma mbui'be tengu rán säui a majuañi, ne dá øt'be ran ho nguetho dín 'yo'be rá Hogandãhi Ojã. Ne hin dadí xømbui'be nangue ma 'befi'be, pe dí utã'be yã ja'i ma yembui'be ne man huçcate'be. 7 Ne dím mam'be a ram hma majuañi, nguetho di zec'be Ojã ga øt'be rá 'befi. Ne nangue ma hocja'i dí øt'ã'be, hingui sä di yãcpa'be yã ja'i. 8 Ja'bu i hnumansuc'be, ja'bu hin'na, nu'u 'da di c'aman'uc'be, nu'u mi'da im ma xun ho dí øt'be,

nu'u 'da im ma dí fehnigã'be. Pe madague'a xun ngu 'be'a man u yã ja'i, dím mam'be 'be'a ngue majuañi. 9 'Bu i 'da ngue im ma ngue hingui paði 'be'a dí øt'be, pe 'bu i 'da i paç'be xun ho. Ne n'dapa ngu n'dapa i husca man dãte'be, pe guexta'a dí 'bu'be. Ne xun ngu yun unbi dín nu'be, pe hin dí tu'be. 10 Ne nu'bu dín nu'be ra dumbui, 'bex di 'dac'be ran johya ra Hmu mahçts'i. Nugã'be dí hyoya'be, pe xun ngu u dí jap'be da dín a ran ho, nguetho dí xicã'be 'be'a di un'na Ojã. Ne hin'yã 'be'a da zã gam mam'be ngue ma mbeti zeh'e'be, pe hin'yã 'be'a dadí 'be'be, nguetho Ojã di 'dac'be gãtho dí hom'be. 11 Nu ahã ma amigo ahã guí 'buhmbu bu ja ra hnini Corinto, ya dá xi ahã gãtho 'be'a dím bxi, nguetho dadí huçc'ahu ngue gãtho ma mbui. 12 Nugã'be majuañi dadí huçc'ahu, pe nu ahã hin e ja nin huçcate nanguecã'be. 13 Pe dí xi ahã tengu tho 'bu ma t'uhni ahã, dami xoc ni mbuihu ne din ja ahã ran huçcate nanguecã'be, tengu tho dí øt'be nangue ahã.

Ojã i 'bupã mbo ma mbuihu

14 O guín 'yohu u 'da ngue hingui çc'yei Ojã, nguetho nte yún jahu n'da u øt' ran ts'o 'bu øt' ran ho n'da. Ne nte rán jai ra 'bexui a ran nequi. 15 Ne hin te rán jai ra Cristo a ra Satanás ngue ra zĩthu, ne hinga 'dat'a im bçmmi n'da ra 'yçc'yeyi a hingui çc'yeyi. 16 Ne hin te rán jai rá ngu Ojã u

yu hmite, nguetho ni mbuihu rá ngu Oja ngue i 'bui mazai. Ne gue'a bi man Oja maya'bu: "Nugä dam 'buru mbo yu mbui, ne dan 'yohu, ne nugä ga øt'e yu Ojagä u, ne nu'u ga øt'e ngue ma t'uhnigä u," bi 'yæn Oja. ¹⁷ Janangue'a bi 'yæn Oja: "Dami 'uehmbu bu, o gui tenhdu ngue'u hingui øc'yæi, ne 'yo gui sähu 'be'a xun ts'o. Ne ga øt'e ngue ni Ojaju, ne ga sin ahü büya. ¹⁸ Ne ga øt'e ni Tajü ne nu ahü ga øt'e ma ts'ant'u ahü ne ma t'ixu ahü." Gue'a bi man Oja ngue nuixte rá ts'edi.

7

Bim päh yu mbui yu 'yæc'yæi

¹ Ma amigo ahü dadí huæc ahü, ya xun ngu yun ho bi man Oja da 'yørcahu, pe jatho ga 'uehmbu bu i ja 'be'a gätho xun ts'o. Ne ga 'uehmbu 'be'a in nde di ts'on ma ja'ihu, ne ma mbuihu. Jatho ga homhbu man'da man'da 'be'a dí gua'a dán hoju, ngue gan numansuhü Oja. ² Ne nu ahü gui 'buhmbu bu ja ra hnini Corinto, dami bænc'be nanguecä'be, nguetho xinga n'da ahü bi nu ran unbi 'be'a dá øt'ahu, ne hin te dá øt'ä'be ngue di ts'on'na ni mbuihu, ne xinga n'da ahü dá hä ahü ngue m'bejua ga øn'ahu gui jurcahu. ³ Nuya hin dín nde ngue ga dämhyä ahü, nguetho ya dí xi ahü ngue ømme dadí huæc ahü, ne thocua thoho dím bæñ ahü, asta gue'bu ga tugä. ⁴ Nugä dí øc'yæi ngue gui øthu ran ho, ne gue'a ní hyu ma mbui a. Ne nu ahü gadí

'daju ran johya, madague xun ngu yun unbi dín nugä'be, pe ømme hu ma mbui ran johya. ⁵ Nu'bu má søngä'be bu ja ra häi Macedonia, ømme xun heï 'be'a dá øt'be, nguetho hønbu go hapu dá tho'be bi zuc'be yu ja'i, ne xun heï 'be'a nám 'bu'be ne mi ja ra mbidi ma mbui'be. ⁶ Pe nu Oja nzai i hurpa yu mbui u to'o i tu yu mbui, ne bi hyurca ma mbui'be 'bu mi zøm bu ra Tito. ⁷ Bi hyurca ma mbui'be nangue gä hyurpa rá mbui ra Tito 'bu gmí 'buhmbu bu. Nu ra Tito bi xicä'be ngue ømme bi du ni mbuihu nangue 'be'a gä 'yøthu ngue hingui ho. Ne bi xicä'be ømme gmín ndehu guin nuju. Ne nu'bu mi c'aman'ugä 'da, nu ahü bu gä yænju. Ne nangue guím bæñju, man'da i hu ma mbui. ⁸ Bi du ma mbuigä 'da yu pa nangue rá mbudi søcuä dá pen'nahü bu, pe hin'na ya. Bi du ma mbui nangue ra dumbui dá 'da ahü. ⁹ Nuya dadí johyagä, hin nangue bi du ni mbuihu, pe nangue gä päh nin 'yomfënihu 'bu mi du ni mbuihu. Ne nu Oja bi japi ngue bi bømhanho 'be'a dá xi ahü. Ne nte man unbi bi gohi 'be'a dá øt'a'be. ¹⁰ Nguetho nu'u i hon Oja 'bu i tu yu mbui, di japi di päh yu mbui nangue yu ts'oqui, ngue da yäni, ne da 'ue'a ra dumbui büya. Pe nu'bu i tu yu mbui ngue hingui pädi 'be'a da 'yøt'e ne im bæñ ra ximhäi, hin di päh rá mbui 'bu, pe man'da di un ran däte büya. ¹¹ Nu ni dumbuihu bi 'da ahü ran 'yomfëni xun

ho nangué gá hyomhba Oja, ne emme gá hyumbi gá hojba 'be'a bin ja. Ne emme gá numan'ahba a ngue bi 'yot' ra ts'oqui, ne emme gá suhba 'be'a bin ja. Ne gá un ran unbi to'o bi 'yot' ran ts'o, ne emme gán xhyahba gui 'yothba ran ho. Emme gmin ndehba xcá mbagä ba xcá ze ahba. Ne ya gá 'yuhmba bin ho a ra ts'oqui gmin 'yohba. ¹² Jananjabba gue'a dá ot'ahba ra sœcuä a, ngue hinga hont'a ngue di hoc rá mbai a ran 'yohba ngue bi 'yot' ran ts'o, xinga gue'a bi t'örpa ran ts'o, pe nangué ma sœcuä dá ot'ahba, Oja bi zä bi 'yut'ahba ngue majuani gui tengahba. ¹³ Janangué'a emme hu ma mbai'be. Ne man'da dadí johya'be nu'ba mi xic'be ra Tito ngue gá hyurpa rá mbai a nangué 'be'a gá 'yothba. ¹⁴ Ne dá xih ra Tito, gue da t'ömanho a rá m hma ba gui 'bahmbba. Ne gue'a gá 'yörpahba, gá 'yömanho a ram hma bi xi ahba. Janangué'a hin dí pe'ts' ma sägä nangué 'be'a dá xifi, pe emme i hu ma mbai. ¹⁵ Nguetho nu'ba mí mba ba ra Tito, emme gá numansuhba, ne emme gán xhyahba gá 'yothba 'be'a gätho bi xi ahba. Janangué'a man'da bin ja rán huçcate ra Tito nangué ahba ba. ¹⁶ Ne emme hu ma mbai nguetho sä ga çc'yeyi ngue majuani gui othba ran ho.

8

Yän t'unni yu 'yçc'yeyi

¹ Ma za cu'ahba, dín nde ahba gui pahmba 'be'a gätho bi 'yot'

rá mate Oja ba mbo yá mbai yu 'yçc'yeyi dim peti ba ja ra häi Macedonia. ² Nu yu 'yçc'yeyi ba bi nu ran unbi nguetho yu hyoya thoho ba. Pe guemhma emme i ja ran johya yá mbai, ne man'da man'da di unda yän t'unni yá mi'yçc'yeyihba. ³ Nugä dí haçxanjuani ngue bi unni xän ngu, madague'a hin'yu 'be'a da gopba ja rá nguse, ne rá pähäzehe bi uni. ⁴ Ne bi 'yäc ra mate ngue ne'ba da gom'ma ram fäts'i din t'un'ndu yu hyoya 'yçc'yeyi ba ja ra häi Judea. ⁵ Ne man'da xän ho bi 'yot'e xinda gue'a dá bängä, nguetho m'bet'o thoho bi hyon rá pähä Oja ngue di bänbi 'be'a da 'yot'e, ne nubaya bi xiqui ngue da mbäxqui ga fäx ba yu cu. ⁶ Nu ra Tito rá mbadi bi xi ahba nangué yän t'unni gui umhba. Ne dá xi'be ra Tito di jua'a di peti gätho nin t'unnihba gá mamhba gui umhba, nangué nin huçcatehba, ngue ra mate thoho. ⁷ Nu ahba emme xän ngu yän ho gui othba, ne i ja ni t'çc'yeyihba xän ho, ne sä guím mamfba rá m hman Oja xän ho, ne emme gui pahmba xän ho, ne emme gui çhya gui 'yothba rá 'befi Oja, ne ja ahba nin huçcatehba nanguecä'be. Pe nuya xän ho 'ba gui umhba xän ho nin t'unnihba, n'damhba hin te gui 'behmba nangué rá 'befi Oja gui othba. ⁸ Nugä drá Pablogä hin dín nde ga manda ahba 'be'a gui othba. Nuna 'be'a bi 'yot' yu cu ba ja ra häi Macedonia, n'da

ra hmεpya a. Nu'bu ngubū
 gui 'yøthū, da zā ga pācā
 ngue majuāni i ja ahū nin
 huεcatehū nangue yū 'yεc'yēi.
 9 Nguetho guí pāhmbū rá mate
 ma Hmuhū ra Jesucristo.
 Nu'a tengū 'bū ra mεmbeti
 a, pε bin hyoya nanguejū
 ngue bi nde din jajū xūn
 ngu. 10 Nuya i ja a ga xi
 ahū 'bε'a dí m bεngā. Xūn
 ho 'bū gui juahmbū 'bε'a gá
 dūmhbu má jεya, nguetho
 εmme gán εhyahū má jεya
 gá un nin t'unnihū. 11 Nuya
 dami pethū nin t'unnihū, nε
 daman εhyahū ya, tengū 'bū
 rá mbūdi gá bεmhbu, nε gui
 umhbū 'bε'a gātho sá gui
 umhbū. 12 Nu'bu ja a nde di
 un a n'da, Ojā da numanho,
 'bū gue'a rán theui 'bε'a pε'ts'a
 n'da a di uni. 13 Pε hin dí εna
 go din dānhyēi ũ 'da o dí m
 mεmbeti ũ 'da nangue a gá
 unhdu, nε nu ahū būya hin'yū
 'bε'a gui hyomhbū. 14 Pε nu'a
 dí xi ahū, pε nuya xūn ngu i
 ja ahū, xūn ho 'bū gui unhdū
 ts'ū ũ 'da hin'yū 'bε'a da hyoni.
 Nε nu'bu da zōn ra pa ngue
 hin'yū 'bε'a gui hyomhbū,
 nu'ū di zε ahū ũ. Janangue'a
 gātho thocua thoho din ja
 'bε'a da hyoni. 15 Nε gue'a
 mán t'ot'i bū ja rá m hman Ojā:
 "To'o di peti xūn ngu, pε hin
 da bong thoho a da hyonse,
 pε nε'ū di peti zū ts'ūtho, hin
 te di 'bēdi."

Ra Tito nε'ū in 'yohū

16 Dí εmfe jamadi Ojā ngue
 bi 'dac mam fāts'i'be ra Tito,
 ngue nε'a εmme im bεn ahū
 nε εmme εhya nangue ahū.

17 Ngue nu ra Tito min nde
 da 'yøt'e 'bε'a dá xifi, nε'a
 mi ja rá pāhā zεhε da mba
 bū. 18 Nε da mbε ra Tito na
 man'da ra cu ngue dí penhdā
 bū, nu'a im man rá m hman
 Ojā xūn ho, nε gātho yū 'yεc'yēi
 ngubū im ma nangue'a. 19 Ma
 mi'yεc'yēihū bi huanhna ran
 'yohū na, ngue dan 'yohe
 'bū dá hāxhe ra mbeti bū
 Judea. Nε gue'a ná uh man
 huεcatehe ngue dí n de ga
 fāx ma cuhū, nε dí nuixte ra
 Hmu mahεts'i a. 20 Nugā'be
 dadí jamansu 'bε'a dí øt'be
 nangue yūn t'unni xūn ngu,
 nguetho hin dí n de din ja
 'bε'a dí c'āman'ūc'be. Nε gue'a
 í than'ndū mi'da yū cu ngue
 ga mbāhmbe 'bū dá hāxhe a ra
 mbeti. 21 Nguetho dí n de ga
 øt'be gātho xūn ho bū na nu
 Ojā nεpū na nu ma mijā'i'be.
 22 Nε ga pen'nahū bū man'da
 ra cu mahōn'a ngue da mbāhā
 ra Tito. Nε nuna dí pāhmbē
 ngue ra 'yεc'yēi xūn ho na.
 Nεhna εmme εhya da 'yøt'e
 xūn ho rá 'bēfi Ojā. εmme
 nde da mba bū da nu ahū,
 nguetho ya dá xihna nangue
 ni hogant'øt'ehū. 23 Nε nuna
 ra Tito, man 'yo'be nangue
 mā 'bēfi dadí zε ahū. Nε
 nu'ū mi'da in 'yohū ra Tito,
 yūm 'bēhni ũ yū 'yεc'yēi dí m
 peti ua. Nε da mbāx ahū
 nangue rá 'bēfi Ojā, gue'a
 dí n nεqui xūn ho rá nuixte
 ra Cristo bū guí 'būhmbū.
 24 Nuya dami 'yørca'be ra
 mate gui simanhohū yūn
 'yohū, n'damhma gātho mi'da
 yū 'yεc'yēi da bādi ngue
 majuāni i ja nin huεcatehū,

tengu tho dí m angä ngue nzai i ja ah ran huçcate.

9

Di pet yan t'unni nangué yá mi'yçc'yéih

¹ Nugä hingui jatho ga xi ah nangué gui zehmbu ni mi'yçc'yéih, nangué yan t'unni gui unhd. ² Nguetho dí pađi ngue emme i ja ah ra pähä gui zehmbu. Ne ya dá xih y ja'i ngue i 'bucua ja ra häi Macedonia 'be'a gui othu bu ja ra häi Acaya. Dá xihya ngue gán çhyahu gá pet nin t'unnih má jeya. Ne y cu ua nde da den'nah 'be'a gui othu. ³ Nuya dí pen'nah ya y cu da mbäx ah gui pethu nin t'unnih jannangué'a di ja bu 'bu dá songähe bu, ne din nequi ngue guín çhyahu gui fäxhu y hyoya, tengu dá xih y cu ua ngue gui othu. ⁴ Ne nu'bu ga mbähmbe bu u 'da y mengu ua ja ra häi Macedonia, ne hin xquín çhyahu gui pet nin t'unnih, ga pe'ts' ma sähu 'bu. Nguetho emme dí çc'yéi gui othu 'be'a guím mamhu. ⁵ Janangué'a dá xihya y cu dim 'bet'o da mba bu, di ze ah, n'damhma da zä gui pethu gätho nin t'unnih, di jua a gá mamhu. Ne nu'bu dá mbähmbe bu, ya xtí guadi xquí pet'u gätho nin t'unnih. Ne nu man 'yohe da bađi ngue gá umhu nangué ni pähä zehhu, ne hin nangué dá xi ah. ⁶ Dami be'mhu ya, to'o i tu zu yoho y hmudä, zu yoho da xoc'u, pe to'o da duhu xan ngu, da xocui xan ngu.

Janangué'a mpähä thoho gui unhd y hyoya yan t'unni, ne nu Oja xan ngu ran japi di 'da ah buya. ⁷ N'da ngu n'da di uni tengu im ben rá mbai zeh di uni. O gadi umhu 'bu hin guín ndese ni mbaih, pe xinga gue'u mi'da da xi ah gui umhu. Nguetho Oja di huçc'u to'o i ja ran johya di uni. ⁸ Nu Oja sä di 'da ah xan ngu, janangué'a dí gua a gui hyonsehu, pe ne'a thocua thoho gui unhd to'o hin'y 'be'a da hyoni. ⁹ Nt'o't'i bu ja rá m hman Oja to'o ngue di unni xan ho y hyoya, nu'a rá hogant'ot'e da gohi mazai. ¹⁰ Nguetho nu'a Oja ngue nzai di un y hmudä to'o i tupu ja ra huahi, ne di japi din xandi ngue din ja 'be'a da zi, guet'a Oja di 'da'ah ra hmudä dán xand ni hogant'ot'ehu, tengu bu nan xand y hmudä bu ja ra huahi. ¹¹ Nu Oja di 'daju xan ngu, n'damhma da zä xø ga thoju xan ngu buya. Ne nu'bu dá undähe nin t'unnih, ne to'o da hyani da 'yçspa Oja ne di un ra jamadi Oja. ¹² Yoho yan ho da bõni nangué nin t'unnih, nu y 'yçc'yéi din ja 'be'a da hyoni, ne gätho u di un ra jamadi Oja buya. ¹³ Ne gätho to'o da hyan nin t'unnih da 'yçspa Oja, nguetho nu nin t'unnih ra hmepeya a ngue majuani gui çc'yéih rán ho ma'da'yo ra Cristo, ne emme di johya ngue gui pahmbu ni cuhu u, ne'u gätho mi'da y cu. ¹⁴ Ne to'o da hyan nin t'unnih, da 'yap Oja da mbäx

ah_u, ne di huɛc ah_u b_uya, nguetho i ja ah_u x_un ngu rá mate Oj_a b_u mbo ni mb_uih_u.
 15 P_e jamadi Oj_a nangue ran t'unni ɛmme x_un ho bi 'daj_u, ngue rá Ts'ant'_u, ne hingui sä gam b_ɛmhb_u hangu na ngu di muui a. Janangue'a nu'b_u dí m b_ɛmhb_u 'be'a bin 'daj_u, hin ga hyøj_u 'be'a dí pesh_u 'b_u.

10

I ja rán t'ɛdi ra Pablo 'be'a da xih y_u y'ɛc'y_ei

1 Nugä drá Pablogä, ɛmme dín nde ah_u gui 'yøhmb_u a ga xi ah_u, p_e janate tho ga xi ah_u, tengu thoho 'b_u da xi'azeh_eh_u ra Cristo. Nguetho guí 'b_uhmb_u b_u 'da ɛ sä ɛna mbe dín su 'b_u dí 'b_uhmb_u b_u, ngue'a janate tho dí m mangä, p_e nu'b_u dí p_en'nah_u ma søcu_a, ɛmme nts'edi dí m mam b_uya, sä ɛn ɛ 'da. 2 Nu'b_u dá mbagä b_u, hin dín nde ga ut'ah_u hangu rá ts'edi man zamb_ui, p_e sä ga d_amhyagä ts'_u to'o im ma ngue dí m b_ɛnse_gä'be 'be'a dí øt'be. 3 Maju_ani dy_u ja'i thohoga'be ua ja ra ximhäi, p_e hin dí t_um'be ua a ra ts'edi ná taf_u ra ximhäi. 4 Nuj_u hinga gue'a ma ts'edizehe nán s_uhmb_u, p_e rá ts'edis_e Oj_a a ná taf_u rá ts'edi ran ts'o. 5 Nangue rá ts'edi Oj_a dí h_ecuah_u yán 'y_ets'i y_u ja'i nangue 'be'a p_ase, ne'ɛ hinguin nde da b_a Oj_a. Ne nu rá ts'edi Oj_a da zä di pärpa yán 'yomf_eni y_u ja'i ngue 'da'anguui da b_ɛmhb_u ra Cristo. 6 Ne nu'b_u ya dá p_a'be ngue maju_ani guí øth_u

'be'a in nde Oj_a, nugä ga hut'anzamb_ui ngue ga 'uec'_u 'da guí 'b_uhmb_u b_u, ngue hingui nde da 'yøt'a in nde Oj_a. 7 Dami b_ɛmhb_u ya 'be'a i t'øt'ah_u. 'B_u i 'da ah_u ngue im b_ɛni ngue maju_ani in 'yoh_u ra Cristo, x_un ho 'b_u, p_e jatho da b_adi ngue necä'be dín 'yo'be ra Cristo. 8 Hin dí p_e'ts' ma sä x_un ngu y_u nidi ga xi ah_u, ngue bi 'dac man t'ɛdi'be Oj_a. Nu Oj_a bi 'dac'be ra ts'edi ga ze ah_u man'da gui p_ahmb_u Oj_a, p_e hin nangue ga ts'ongä'be ra 'b_efi b_u. 9 Nugä hin dín nde gui suh_u nangue 'be'a dí ot'ah_u. 10 Nguetho 'b_up_u 'da di c'aman'ugä, ne ɛn'ɛ: "ɛmme ja rá ts'edi rá søcu_a ra Pablo, p_e nu'b_u i 'b_ucua hin'y_u rá ts'edi, ne hingui sä din y_a x_un ho," ɛn ɛ 'da. 11 P_e jatho guim b_ɛmhb_u 'da ah_u ngue tengu b_u nan ja rá ts'edi ɛ ma søcu_agä, ne ngutho 'b_u dá xi a zeh_eh_u. 12 Nugä'be hinga 'da'igu dí m b_ɛmhb_e y_u ja'i i 'b_up_u, ngue i ja ran 'y_ets'i nangue 'be'a ɛna p_ase ɛ. P_e nu'ɛ to'o im b_ɛni man'da i p_ase xinda gue'ɛ mi'da, p_e hingui p_a a maju_ani. Nguetho sä i nu_ispa y_e mi_aja'ih_u nangue 'be'a im b_ɛnse. 13 P_e nugä'be hin dí m mam'be man'da ja man t'ɛdi'be xinda gue'a bi zänga'be Oj_a, p_e hønt'a dí øt'be 'be'a i xic'be Oj_a. Ne bi xic'be Oj_a dam p_e'be b_u guí 'b_uhmb_u. 14 Ne njon da zä da 'y_ena man'da bi tho'a dá øt'be, xinda gue'a bi xic'be Oj_a 'b_u mb_udi thoho dá søm'be b_u guí 'b_uhmb_u dá xi ah_u

rán ho ma'da'yo ra Cristo. ¹⁵ Nε hin dín nde ga εm'be ngue ma 'bεfi'be 'bε'a bi 'yøt'u mi'da bη guí 'bηhmbη, hønt'a ma 'bεfi'be ga ja ahη guim benthη ni t'εc'yεihη xηn ho, nε gue'a dí zä ga øt'be man'da ra 'bεfi bη, 'bη da xic'be Ojå. ¹⁶ Nε sä ga mbe'be bη mi'da yη hnini baya ngue man'da yatho guerpη njom bi xih yη jå'i rán ho ma'da'yo ra Cristo. Nε njon da zä da ma ngue n'dan'yo dá thocpa rá 'bεfi bη. ¹⁷ Hingui ho 'bη din 'yεzεhε n'da, pε man'da da hyådumbwi da 'yεspa ra Hmu mahεts'i. ¹⁸ Nguetho hin te di muui 'bη din 'yεzεhε n'da, pε nu'bη i øt'e 'bε'a da numanho Ojå, gue'a di muui.

11

Ra Pablo bi ma nanguε yη hyäte

¹ O gadín xømbwihη 'bε'a dí xi ahη ya, madague'a dí yåtontogä ts'u. ² Pε nugä εmme dí hah ma mbwi nanguε ahη, nguetho i ja bη mbo ma mbwi rán huεcate Ojå. Nε εmme dín nde ahη hønse ra Cristo guin numanhohη, tengu n'da ra hmute ngue hin di ts'on rá mbwi, hønt'a in numanho a to'o dim 'bηhmi. ³ Pε dín su ngue di ts'on nin 'yomfεnihη nanguε ra fεhni im man ra zĩthu, tengu thoho bi 'yørpa ra zĩthu ra Eva rá mbwi di thoho, nε ts'erpη thoho di ja ahη ngue hinga gätho ni mbwihη guin numanhohη ra Cristo. ⁴ Pε εmme guí øhmbη 'bε'a gätho i xi ahη 'da yη jå'i

ngue i søm bη guí 'bηhmbη, madague'a i xi ahη n'dan'yo ra Jesús ngue'a hin din theui a dá xi ahη, nε n'dan'yo n'da ran 'yomfεni in nde di 'da ahη, nε i xi ahη n'dan'yo thoho nanguε ran ho ma'da'yo, xinda gue'a dá xi ahη. ⁵ Pε nugä hingui coh ma ts'edigä xinda gue η 'da guí tēhhdη, ngue im manse ngue man'da yü 'bäihη ra Jesucristo. ⁶ Pε dí pęcä a majuani ran 'yomfεni nanguε Ojå, nε gue'a dá ut'ahη xηn ngu yη nidi, madague'a hingui sä dan høt'ahyå tengu'η yηn 'yohη. ⁷ Uague guí εmhmbη hingui ho dá øt'ä nguetho nte dá hęc'ahη 'bη má mangä rán ho ma'da'yo ra Cristo bη. Pε dá øt' ra 'bεfi dá honse man ts'ihmε, nguetho min nde ga zε ahη. ⁸ Nε nu'bη má xän'nahη bη, nu'η yη 'yεc'yεi i 'bηpη mi'da yηm pεti, gue'η bi 'dacä 'bε'a dá hongä bη, jananguε'a bi zä dá xi ahη ran ho ma'da'yo nε nte dá ä ahη. ⁹ Nε nu'bη mám 'bηhmbη bη, him mi ja 'bε'a dá hongä, nε hin te dá ä ahη. Pε nu'bη mí zøm bη ma cuhη yη mεngu macedonia, bi 'dacä 'bε'a madi 'bεcä. Nε ngubη ga øt'ahη mahøn'a bη, hin te ga ä ahη. ¹⁰ Nε dím ma majuani bη ja rá hmi ra Cristo, ngue hin te ga hęcua yη cu 'bηpη ja ni häihη Acaya, nanguε rá 'bεfi Ojå dí øt'ä bη, nε njon da zä da xiqui ga äh ra mbeti. ¹¹ Ha gue'a dí øt'ä gni 'yεmhmbη hin dadí huęc'ahη, pε Ojå i pędi ngue dadí huęc'ahη. ¹² Nε ga thoqui tengu dá øt'ä,

n'damhma di nequi ngue hinga 'da'igu dí øthe yu hyäte madague'bu ná yat'a ena i øt'e xun ho rá 'befi Oja. ¹³ Nu u im manse u ena yú 'bäihü ra Cristo, pe him majuañi im man u, yu hyäte thoho, ne hin yú 'bäihü ra Cristo u. ¹⁴ Pe nde'bu hin gui hyonya thohohü 'be'a i øt'u, nguetho nese a ra zithu da zä da hyä ahü, da zä da 'yøt'e tengu 'bu n'da ra hogam'behni mahets'i bá pen'na Oja. ¹⁵ Janangue'a 'da'igu øthü u yú 'yehü ra zithu, ne im ben yu ja'i yu hogam'behni u. Pe da zøn ra pa da nu ran unbi din thehü 'be'a bi 'yøt'e.

Ran unbi bi nu ra Pablo nguetho rá 'bäiui ra Cristo a

¹⁶ Pe emme dí nde ahü gui 'yøhmbü 'be'a dí xi ahü, madague'bu guim bømhbü ngue dí tontogä ts'u 'bu dí manse 'be'a dí øt'ä. ¹⁷ Nu'bu dí mán manse 'be'a dí øt'ä, ena gue'bu hinga gue'a bi xicä Oja ngue gam ma, pe ena gue'bu dí tontogä ts'u 'bu dí mán mangä tengu na. ¹⁸ Pe nu yan 'yohü bu i xi ahü nangué yan hose, nuya necä ga xi ahü ts'u nangué man hose. ¹⁹ Nu ahü emme xun ho nin 'yomfënihü, pe emme guí xhyahü guí øhmbü 'be'a i xi ahü yu tonto. ²⁰ Ne emme gadí hohü gan 'yehëhü to'o in nde di manda ahü, madague'bu i hä ahü o gue i ä ahü 'be'a gätho i ja ahü. Ne guin numansuhü u emme din 'yëzëhë, madague da mber'pa ni hmihü, pe guexta'a guí

tënhdü u. ²¹ Nugä'be hingui sä ga øt'be tengu u, pe gue'a gnim mamhbü hin'yü ma ts'edigä'be. Nu'u yan 'yohü guí 'bühmbü bu im man yan hose. Necä ga hut'anzambü gam mangä ts'u nangué man hose, tengu n'da ra tonto. ²² Ná yat'u ngue yu hebreo u, pe necä drá hebreogä. Ne ná yat'u gue yu israel u, pe necä drá israelgä. Ne ná yat'u gue yüm bom'betö ra Abraham u, pe necä drám bom'betögä ra Abraham. ²³ Ne ná yat'u ngue yú 'yehü ra Cristo u, pe nugä man'da drá 'yehëgä a ra Cristo xinda gue'u. Nuya dí mán mangä tengu n'da ra tonto. Nugä man'da xun ngu ra 'befi dí øt'ä xinda gue'u 'da yan 'yohü, ne man'da xun ngu yu nidj dán ofädigä, ne xun ngu yu nidj dá nu ran unbi nangué yüm fei, ne xun ngu yu nidj mi ena xtá thogä. ²⁴ Ne cat'a nidj bi 'yørcä 'däte ma 'de'magato yüm fei u ma manguhe yu judío. ²⁵ Ne nhyundj bi 'benzagä, ne n'dandj yu ja'i bi bat'adögä. Ne nhyundj án xen'a ra barco mi hugä büya, bi zo bu ja ra dehe, ne 'däte ma goho ora dá o bu ja ra dehe büya. ²⁶ Pe xun ngu yu nidj dán 'yögä ne xun ngu yu nidj má gueru xcä tugä bu ja yu dæthe, neru 'büh yu bë. Ne bi gorcä ra 'yu ma manguhe yu judío, ne'u hing yu judío. Ne mi ena xtá thogä bu ja yu hnini neru ja yu dæpo. Ne dá hu yu barco bu emme en ra dehe ran dæhi emme nts'utho. Ne mi ena xtá hyögä u yu hyäte

'yɛc'yɛi. ²⁷ Nɛ ja'bu ɛmme dá yäcä nangué ma 'bɛfi, nɛ bin unba ma ja'i, nɛ ja'bu nya'a thoho hin dán açä. Nɛ ja'bu nya'a thoho hin dán sihmägä, xinga gue ra dehe dá sigä. Nɛ ja'bu xun sɛ nguetho hinga xot'a ma pahngä. ²⁸ ɛmme xun hɛi 'bɛ'a dí øt'ä, nɛ'u yu 'yɛc'yɛi gätho hɔnbu go hapu dim peti ɛmme dí hädumbui ga jamansugä u. ²⁹ Nɛ'a dí øt'ä 'da'angu dí sägähe u 'bɛ'a gätho i sä u, nu'bu 'bu a n'da ra 'yɛc'yɛi xun güent'i, dí com'be rán güent'i a. Nɛ nu'bu n'da ra 'yɛc'yɛi i øt' ran ts'o, nugä ɛmme dí cuägä nangué a to bi 'bɛpi da 'yøt'e. ³⁰ Pɛ nu'bu i ja a dín nde dá yädä, pɛ hønt'a dán güent'igä dá yädä. ³¹ Nu Oja rá Ta ma Hmuu ra Jesucristo majapi mazai a, i paði ngue hing ra fɛhni dím mangä. ³² Tengu dá øt'ä n'dandj nu'bu mám 'bucä bu ja ra hnini Damasco, nu'bu min ts'ut'abi ra Aretas, nɛ nu'a ra ts'ut'abi bi xi u yu dofui da gorca ra 'yu bu ja ra goxthi rá mbä't'i ra hnini, mim bɛni ngue da bɛndgä bu. ³³ Pɛ nugä dá pøngä bu ja n'da ra ventana nɛ dá hugä bu ja n'da ra dɔ'bøts'e, nɛ nu'u ma amigo bi ca'ma ra 'bøts'e ngue ra xahi bu thi rá mbä't'i ra hnini. Nɛ him bi bɛndgä u yu cot'yu. Mahotho dá øt'ä 'bu má pøngä bu ja ra hnini Damasco.

12

Oja bi 'yurpu mahɛts'i ra Pablo

¹ Nu'bu dím mansägä 'bɛ'a dí øt'ä, hin te di muui. Pɛ guemhma ga xi ahü 'bɛ'a bi 'yurcä ra Hmu mahɛts'i 'bu n'dandj. ² Bi bonga 'de'magoho njeya Oja bi zixcä bu mahɛts'i. Hin dí paçä 'bu nɛ'a ma ngøc'yɛi o hin'na, pɛ Oja paði 'bɛpu ín ja. ³ Hønt'a dí paçä ngue dá mba mahɛts'i, hin dí paçä 'bu n'youi ma ngøc'yɛi o hin'na, hønt'a Oja paði 'bɛ'a dá øt'ä. ⁴ Nɛ nu'bu mí ts'ixcä bu guɛpu mahotho, dá øcä 'bɛ'a bi hmam bu, nɛ njongui man yu ja'i tengu a. Nɛ him bin 'dac ran t'ɛdi gam ma 'bɛ'a dá øpu. ⁵ Nɛ nuna bi t'ørcä i sä xcä yädä a 'bu gue'a xcä bɛni gam ma, pɛ hønt'a man hosegä gam mangä ngue dí paçä hin'yu ma ts'edi zɛhɛgä. ⁶ Nugä i jagä 'bɛ'a xcan 'yɛxä 'bu xcä ndegä nɛ hin dadín hyät'ä tengu 'bu ra tonto, nguetho da zä xcä ma majuani 'bɛ'a bi t'urcä. Pɛ hin dín nde ngue gue'a dí t'ɛscä a, pɛ dín nde ngue gue'a in nuse yu ja'i a dí øt'ä dí numansugä u, nɛ'a 'bɛ'a øsɛ ngue dím mangä. ⁷ Nugä dá nugä ɛmme mahotho bu. Pɛ nu ra zjthu bi 'dacä n'da ran unbi dí sägä. Nɛ Oja bi un ran t'ɛdi da 'yørcä, ndeque hin dán 'yɛzɛhɛgä nangué 'bɛ'a bi 'yurcä Oja. ⁸ Nɛ hyundi dá äpä Oja ngue di 'uec'i ts'u ran u i jagä. ⁹ Pɛ nu'a Oja bi xiqui hin di 'uec'a ran u, pɛ di 'dacä rá mate nɛ rá ts'edi sä ga hä't'ä ran unbi. "Nu'bu hin'yu ni ts'ɛdizɛhɛ, man'da di nɛqui ma ts'ɛdigä," i ɛngä Oja.

Janangue'a nu'bu hin'yü ma ts'edi zehägä, man'da emme dadín johyagä, nguetho dí pçä ngue'a man'da dí nequi rá ts'edi ra Cristo. ¹⁰ Nuya hingui tu ma mbüi 'be'a dí øt'ä, madague'a xün ngu yün ünbi dín nugä, ngue di c'aman'ug yu jã'i, uague i pa ma uguigä. Ne hingui tu ma mbüi nangue 'be'a i ørca yu jã'i 'bu dí øt' rá 'befi ra Cristo. Nguetho nu'bu hin'yü ma ts'edi, pe man'da di 'dac rá ts'edi ra Cristo.

I hah rá mbüi ra Pablo nangue yu 'yç'yei bu Corinto

¹¹ Nu'a 'be'a guím bengahü, jatho ga xi'asehü 'be'a dí øt'ä, tengu 'bu drá tontogä. Man'da xün ho 'bu xquím manséhü man hogä xinda gue'bu gam mansägä. Nu yün 'yohü guí tenhdü, hin'yü 'be'a i ja ü ngue hin'yügä, madague'a nte i jagä a di muui. ¹² Nu'bu mám 'bucä bu, dá ut'ahü ngue majuqni ma 'bäigä'be ra Jesucristo, hin dán xømbüi 'bu má ut'ahü yün t'øt'e nuixte ne yu hyonya nt'øt'e gue gä nusehü 'bu mám 'bühmbü bu. ¹³ Hanja guím mamhbü ngue hin dá øt'ahü bu tengu dá øt'ä bu 'büh mi'da yu 'yç'yei. Pe 'da'angu dá øt'ahü, pe hønt'a n'da, ngue hin dá ä ahü 'be'a dá hongä. Ha gue'a gni 'yønju hingui ho a dá øt'ä. Pe dami pungahü 'bu. ¹⁴ Nuya ná hyundj ga mbagä bu. Ne hin te ga ä'ahü 'be'a dí hongä mahøn'a, nguetho hin dín ndegä a ni mbetihü, pe dín ndegä gan

jahü tengu 'bu ma t'ähni ahü. Ne hinga gue'ü yu t'ähni i pe'tsi 'be'a i hon rá ta o rá mbe. Pe nu yu ta ne yu mbe i pe'tsi 'be'a da hyon yu t'ähni. ¹⁵ Pe da hyu ma mbüi 'bu da zä ga 'bedi 'be'a gätho dí pe'tsi guerü da zä ga hon'na ran ho ni mbühü, ne guerü go him mi sä dam pefi ga ze'ahü. Pe masque hin gadí huëgahü tengu bu na huëc'ahü. ¹⁶ Ne guím mamhbü majuqni ngue hin te dá hçä ni mbetihü, pe guím bëmhbü 'da ahü ngue dá tçä ni mbetihü ngue guí emhbü dá hä ahü. ¹⁷ Ha guím bëmhbü dá hä ahü ngue dá pen'nahü yüm 'behni bu. ¹⁸ Nugä dá ndep ra Tito da mba bu, in 'youi man'da ma cuhü. Guí pähmbü hin te bi dçha ngue damá 'yä ahü. Nguetho 'da'ingu dím bengah'be ra Tito ngue dadí huëc'a'be, ne 'da'ingu bu na øt' ma 'befi'be. ¹⁹ Ma cu'ahü, dadí huëc'ahü, dín 'yohü ra Cristo. Ne Ojã pãdi majuqni a dím mam'be ya, ngue dí hom'be 'be'a dín te ni mbühü. Janangue'a dí honi ga tãpã ü yüm hma him majuqni, ngue im man'ü yu hyäte di ugui. Ne hinga gue'a guím bëmhbü 'da ahü, ngue guí emhbü dí hom'be guin numanhoju. ²⁰ Pe dí su ngue hin gan numanhogä 'be'a guí øthü bu 'bu dá mbagä bu. Pe ne da du ni mbühü 'be'a ga xi ahü büya. Dí su ngue ga tün ahü gadín sahmbü n'da ngu n'da ahü, ne gadín seyabahü, ne gadín cuëfü n'da

ngu n'da ah_u, ne gadín tafu n'da ngu n'da ah_u, ne gadín c'aman'uh_u, ne gadín 'yøspatho 'be'a gadín xihmb_u, ne gadín 'yεzeh_u, ne dí su ga tñn ah_u hinga gue'a guí øth_u b_u ja nim p_utih_u. ²¹ Ne nu'b_u dá mbagä b_u, dí su ngue ma Oj_u di jaqui ga p_u'ts' ma sä nangue 'be'a guí øth_u b_u. Ne din jagä ra dumb_ui nangue to'o bi 'yøt' ran ts'o mam'bet'o, ne guexta'a hin ni päh yú mb_ui, him bi 'yöp rá punbi Oj_u nangue ran ts'o bi 'yøt'e, gue'ü bi 'yøt' ran 'yomt'eni, ne'ü bi zinba yú xisu mi'da y_un 'yoh_u.

13

Rán zofo ra Pablo, ne y_un zengua

¹ Na hyund_ui ya ga mbagä b_u gan nu ah_u. Ne nu'b_u dá mbagä b_u, ga ju_unbä ü i 'bähmb_u ü yoho o gue hyu y_u testigo. ² Nu'b_u mäm 'bucä b_u mam'bet'o dá d_umhyä ü to'o zai i øt' y_un ts'o. Nuya ga xi'ü mahøn'a ne gätho mi'da ah_u, nu'b_u dá mbagä b_u mahøn'a, to'o gätho i øt' ran ts'o hin ga hu_ucthoho ü. ³ Ne nu'ah_u da zä gui p_uhmb_u x_un ho ngue majua_uni rá ts'edi ra Cristo 'b_u ja a dim mangä b_uya, ne him ma ts'edi zeh_ugä. Ne nu'a ra Cristo hingui 'beh rá ts'edi ne guí p_uhmb_u nguetho dim p_up_u mbo ni mb_ui_u rá ts'edi. ⁴ Nu ra Cristo him mi ja rá ts'edi 'b_u mi du b_u ja ra pont'i, p_u nuya i 'b_ui nangue rá ts'edi Oj_u. Ne cä'be hin'y_u ma ts'edi zeh_u'be tengu tho a ra Cristo

'b_u mi du, p_u nuya dín 'yohe ra Cristo nangue rá ts'edi Oj_u, n'damhma da zä ga hoc'ah_u b_u. ⁵ Nuya n'da ngu n'da ah_u dami b_umhb_u x_un ho mbo ni mb_uiz_ueh_u, janangue'a gui p_uhmb_u majua_uni guí ε'yei_u o hin'na. Nu'b_u hin gán hyäzeh_u, sä gui p_uhmb_u majua_uni i 'b_up_u mbo ni mb_ui_u ra Cristo. ⁶ Ne cä'be dín nde ah_u gui p_uhmb_u ngue majua_uni dí ε'yei'be ra Cristo. ⁷ Dí äp'be rá ts'edi Oj_u ngue gui 'yøth_u ran ho, ne hin nangue da b_umanho ma 'befi b_u, nguetho man'da dín nde ah_u gam 'b_umanhoh_u ra Cristo, xinda gue'b_u guin numansuc'be. ⁸ Nugä'be hin dín ndehma ngue ga h_um'be to'o i øt'a majua_uni p_u hønt'a dín nde ga øt'be 'be'a di z_u ü. ⁹ Da hyu ma mb_ui'be 'b_u di zac ni mb_ui_u nangue Oj_u, madague'a guim b_umhb_u ngue hin'y_u ma ts'edi'be. P_u hønt'a dí äp'be Oj_u ngue din te ni mb_ui_u nangue Oj_u. ¹⁰ Dí o't'ah_u ngue gui hoc ni mb_ui_u, nguetho hin dín nde nts'edi ga d_umhyä ah_u 'b_u dá mbagä b_u. Nu Oj_u bi 'dacä ran t'edi ngue ga tet'a ni mb_ui_u, p_u him bi 'dac ran t'edi ga ü't'a ni mb_ui_u. ¹¹ Nuya hønt'a dí xi'ah_u ya, ma z_u cu'ah_u, Oj_u gui cohmb_u b_u guí 'b_uhmb_u. P_u man'da din te x_un ho ni mb_ui_u. Ne dami b_umhb_u 'be'a gätho dá xi'ah_u, nde'b_u n'dat'a guim b_umhb_u n'da ngu n'da ah_u, ne gam 'b_umanhoh_u, ne hin gan s_uhmb_u b_u. Ne Oj_u da zä man'da di hu_uεc ah_u ne da hyu

ni mbuih. ¹² N'da ngu n'da
 dami zomanhoth nangu
 ran huɛcate, nguetho n'dat'a
 ra Hmu dí tɛnhd. ¹³ Nɛ gätho
 y 'yɛc'yɛi 'bɛcua i pɛn'nah
 ran zɛngua. ¹⁴ Nu rá mate
 ma Hmuh ra Jesucristo, nɛ
 rán huɛcate Oja, nɛ rá m fäts'i
 rá Hogandahi Oja dí comhb
 gätho ah. Nɛ hønt'a dí xi ah
 ya.

GÁLATAS

Ra sɔcuɑ bi 'yorba ra Pablo ɥ yɥ 'yɛc'yɛi bɥ ja ra hɑi Galacia

Ran zɛngua

1 Nugɑ dra Pablogɑ, guecɑ him bi huangɑ yɥn 'yohɥ, pɛ guesɛ a ra Jesucristo, nɛ'a rɑ Ta, ngue bi xox'a rɑ Ts'ant'u 'bɥ mi du. 2 Nugɑ nɛ gɑtho ya ma cuhɥ nangue Ojɑ ngue i 'bɥcua dɪ pɛn'nahɥ ran zɛngua. Guehna ra sɔcuɑ dɪ ot'ahɥ, nangue gɑtho yɥ 'yɛc'yɛi i 'bɥpɥ ra hɑi Galacia. 3 Dɪ ɑp Ojɑ ra Ta nɛ ma Hmuhɥ ra Jesucristo di 'da ahɥ rɑn jɑpɪ nɛ da hyut'a nɪ mbɥihɥ. 4 Nu'a ra Jesús bin dɑsɛ bi gurca ma ts'oquihɥ. Nɛ nangue'bɥ mɪ du a, bi zɑ da yɑnjɥ nangue ran ts'o i jaua ja ra ximhɑi. Nɛ guehna rɑ pɑhɑ ma Tahɥ Ojɑ bi 'yɔrcahɥ. 5 Janangue'a dɪ ɛspahɥ Ojɑ nɛ i ja rɑ nuɪxte gɑtho yɥ pa mazɑi.

*Hin'yɥ man'da ram hma
ngue dɪm pɔ a n'da*

6 Nugɑ xɔgue dadɪ hyonya thoho hanja 'bexque gɑ hyɛhmbɥ Ojɑ ngue bi zon'nahɥ xquɪ pɑhmbɥ rɑ mate ra Cristo, nɛ gɑ hyɑxhɥ n'dan'yo ra 'yu t'ɛmbi nɪ zin ahɥ Ojɑ. 7 Pɛ hin'yɥ man'da ra 'yu nɪ zinjɥ Ojɑ, hinda hɔnt'a rɑn ho ma'da'yo ra Cristo. Pɛ i 'bɥ'i 'da'ɥ in nde da hyɑ ahɥ, ngue nde di pɑt'ahɥ ra 'yu nangue ra Cristo. 8 Pɛ ya xtɑ

xi ahɥ ra 'yu ngue majuaɥnɪ dɪ yɑnjɥ Ojɑ a. Nu'bɥ 'bo'o da xi ahɥ nɛ 'dahma 'dan'yotho da xi ahɥ, da nu rɑn ts'ɛmbi Ojɑ a, madague'bɥ guecɑ o n'da rɑm 'bɛhni mahɛts'i. 9 Ga xi ahɥ mahɔn'a tengu ya xtɑ xi ahɥ, nu'bɥ 'bo'o xi ahɥ n'dan'yo n'da ra 'yu xinda gue'a gɑ hyɑmhɥ, Ojɑ da zɑnba ran ɥnbi a. 10 Nuna ram hma dɪ xi ahɥ nts'ɛdi ts'ɥ. Mfɑdi hin dɪ honi guin numanhojɥ, pɛgue dɪ hongɑ Ojɑ da numanhogui. Pɛ nu'bɥ xcɑ honi 'bɛ'a dɪ numanhog yɥ jɑ'i, hingui sɑ xcɑn 'yɛhɛgɑ nangue ra Cristo 'bɥ.

*Hɔnt'a Ojɑ bi bɛnba ram
hma im man ra Pablo*

11 Ma zɥ cu ahɥ, dɪn nde ahɥ gui pɑhmbɥ hing rɑm hman yɥ jɑ'i a rɑn ho ma'da'yo ra Cristo dɑ xi ahɥ. 12 Nu ran ho ma'da'yo dɪm mangɑ, xɪnga n'da ran 'yohɥ bi xiqui, nɛ hɪn dɑ ɔcɑ bɥ ja man xɑdi a, pɛ guesɛ a ra Jesucristo bi jaqui dɪ pɑdi. 13 Nu ahɥ ya gɑ 'yɔhmbɥ 'bɛ'a mɪ ɔt'ɑ nu'bɥ mi tendɑ yɑ t'ɛc'yɛi ɥ ma mijudɪohe, ɛmmɛ madɪ undɑ ran ɥnbi ɥ yɥ 'yɛc'yɛi ra Cristo, nɛ mim bɛngɑ xcɑ juadi gɑtho ɥ. 14 Nɛ mi ɔt'ɑ xɥn ho yɑ t'ɛc'yɛi ma mɛnguhe yɥ judɪo, ɛmmɛ mi ɛhya ga jɑ'ts'ɑ ɥ, nɛ xɪnda gue'ɥ mɪ'da 'da ingu yɥ jɛya mi pɛs'he. Nguetho ɛmmɛ min nde xcɑ thocɑ yɑn t'ɔt'e ɥ ndu mam bombɔtahe maya'bɥ. 15 Pɛ nu'bɥ hin nɑm 'bɥcɑ, Ojɑ xɪ huangui, nɛ m'bɛjua bi zongui nangue rɑ mate. Nguetho bi ndesɛ Ojɑ a. 16 Janangue'a bi jaqui dɑ

pa'a rá Ts'unt'u ngue gue'a ra Cristo, gueru bi zä gam man rá m hma bu 'buh yu ja'i hing yu judío. Ne nu'bu mi zoncä Oja, xinga n'da ra ja'i bi xängui. ¹⁷ Ne him 'bex dá mbagä bu ja ra hnini Jerusalén ngue xcán ya'be u mi'da yú 'bäih bu ra Cristo ngue m'bet'o xinda guécä. Pe m'bet'o dá mbagä bu ja ra häi Arabia bu njongui 'bui, gueru dán yase'be Oja. M'bejua buya duá pengä bu ra hnini Damasco. ¹⁸ Pe xí tho'an hyu jeya 'bu má mbagä bu ja ra dahhini Jerusalén, ja dá paçä ra Pedro buya, ne 'de'macut'a thoho däm 'bu'be bu ra Pedro. ¹⁹ Pe hin dá nugä mi'da yú 'bäih bu ra Cristo, pe hont'a ra Jacobo rán 'yohu ma Hmuhu dá nugä bu. ²⁰ Pe majua ni na dí ot'ahu, nguetho i pa Oja hin dí mangä ra fehni. ²¹ M'bejua buya dá mbagä bu ja ra häi Siria ne ra häi Cilicia. ²² Ne nu'u yu 'yec'yei dim peti bu ja yám peti bu ra häi Judea, him mi paqui nguetho njam'bu min nugui. ²³ Pegue mi øde ngue guécä drá Pablo mi xna xcá juah yu 'yec'yei, pe nuya dí m mangä rá m hman Oja. ²⁴ Janangue'a bi un ra jamadi Oja ngue 'be'a bin ja nanguecä.

2

Mi'da yú 'bäih bu ra Cristo bi zimanho a ra Pablo

¹ Nu'bu mi tho'a 'de'magoho njeya dá mbagä mahon'a bu ja ra dahhini Jerusalén. Dá mbe'be ra Bernabé ne dá six'be ra Tito. ² Nugä

dá mbähmbe bu nguetho bi bengä Oja. Ne dán yahe 'da'u yú ngurpi yu 'yec'yei. Ne hont'u dá xi'be 'be'a ním hma dí xi'u hing yu judío, ngue gue'a rán ho ma'da'yo ra Cristo. Nguetho dí su di'u't' yú mbui 'be'a dí øt'ä, ngue hinga ne'u yú t'ec'yei yu judío dí mangä hapu dí 'yo. Ne nu'bu hin xtá numanho, xti ts'onga ma 'befi bu 'bu. ³ Pe nte bi xic'be, xim bi ma ngue jatho da thecuä rá xifani ra Tito tengu yú t'ec'yei yu judío. Ne nuna ra Tito hin ra judío na, pe ra griego na. ⁴ Pe mi 'buru u da yu hyäte ngue yan 'yøxte, ngue hontho in øxtho, ngue nde da baði gue'bu dí øt'ä yú t'ec'yei yu judío o hin'na. Nu'u in nde di hegahu 'be'a gätho bi 'daju ra Cristo, ngue bi jaju ga hehmbu yán t'øt'e yu judío. ⁵ Pe xingui ts'u dán hyehmbe ngue da hyäje u yu hyäte, pe dá zacuahe a ram hma majua ni. Nguetho dí n dehe, hont'a majua ni rán ho ma'da'yo ra Cristo gui 'ye't'ambüh u a. ⁶ Ne nu'u njuantho yu ngurpi bu, madague'bu t'ëmbi man'da ja yán t'ëdi xinda guécä, pe 'da'angudähe, nguetho 'da'angu yan 'yohathoho bu na nu Oja. Ne him bi xiqui n'dan'yo n'da ram hma ga xänba yu ja'i. ⁷ Pe nu'u yu ngurpi bi hyaxa njuani ngue gue'a Oja bi 'dacä ra 'befi ga xi'u hing yu judío a rán ho ma'da'yo ra Cristo, tengu thoho ra 'befi bi un Oja ra Pedro nangue da xih ma mijudíohe. ⁸ Nguetho n'dat'a Oja bi 'dac'be ra ts'edi ra

Pedro, nε bi xifi da xi'η yη judío, pε nugä, bi xiqui ga xi'η hing yη judío. ⁹ Janangue'a nu'bη mi hyäxa njuani ngue 'da'angu nan hεts'i a ra 'bεfi bin 'daje η yη ngurpi a ra Jacobo, nε ra Pedro, nε ra Xuua, bi bεndga ma 'yε'be ra Bernabé. Nu'a nám bøn'a n'dat'a dí εc'yεihe, nε n'dat'a dí m mamhbe ga mbε'be bη 'bη'η hing yη judío, dam pε'be bη, pε nu'η, di thoqui da xih yη judío. ¹⁰ Hønt'a bi xic'be jatho ga fäx'be yη hyoya, pε ngubη dí εhya ga øt'a.

Nu'a ra Pablo bi dαmhyä ra Pedro bη Antioquia

¹¹ Pε nu'bη mi mba bη ja ra hnini Antioquia a ra Pedro, nugä dá xip rá hmi, nguetho hingui ho bi 'yøt'e. ¹² Nguetho nu'bη mi zøm bη 'da η ma mijudíohe bi mbεn'na ra Jacobo, nε 'bex bi 'yε'ts'a na sihmehη η hing yη judío, sä bi zu da 'yεmp'η yä mijudíohe hingui ho bi 'yøt'e. ¹³ Nε nu'η mi'da yη judío ngue mi εc'yεi bη, bi dεn'na ra Pedro. Ne'a ra Bernabé bi dεn'ndη ngue madí yorba yán t'øt'e. ¹⁴ Pε nu'bη má nugä ngue him bin theui ran ho ma'da'yo a bi 'yøt'η, dá xi'a ra Pedro, nε gätho mi 'bäpη: “Nu'i gra Pedro gra judío, pε hin gmi øt' yán t'øt'e yη judío. Pε hanja gni 'yøt' mahøn'a yán t'øt'e yη judío, nε n'danni guín sihme. Pε tengu'bη guí uthη η hing yη judío ngue da 'yøt' yán t'øt'e yη judío,” dá εmbi.

Dyη judíohe, ní yαnje a ra Cristo

¹⁵ Nugähe ngue dām 'bηhmbe dyη judíohe, nzai dá øthe yán t'εdi Ojä bi sije. Nε hin dām 'bηhmbe tengu'η hing yη judío, ngue hingui päh yán t'εdi Ojä η. ¹⁶ Pε guehma dí pähmbe hin dí hogahe η yän t'εdi gue Ojä bi un mam bombøtahe maya'bη, pε hønt'bη ga hāmhbε rá mate ra Jesucristo, di hoga ma ts'oquihe, dyη judiogähe. Janangue'a nεcähe ngue dá pähmbe yán t'εdi Ojä, pε dá hāmhbε rá mate ra Jesucristo ngue di hogahe. Nε hin dí εmhbe di hogahe 'bη dí øzεhεhe η yän t'εdi. Nguetho mán t'o't'i: “Xínga n'da da t'εmbi xæn ho nangue yán t'εdi Ojä.” ¹⁷ Nε nugähe dyη judíohe, pε nangue ra Cristo dí homhbε di hogahe ya. Nε gue'a ná εs'he a dí m bεmhbe di hogahe η yán t'εdi Ojä. Pε hin dí m bεmhbe ngue dyη 'yøt'ats'oquihe 'bη dí εs'he η, nguetho gätho xæn hotho rá 'yu ra Cristo. ¹⁸ Pε nu'bη gam mangä ngue jatho ga øt'ä mahøn'a yán t'εdi Ojä bi un ma mijudíohe, ngue gue'η dí hogä η, pε ga cohi dra 'yøt'ats'oqui 'bη, nguetho hin dí hät'i ga øt'ä yän t'εdi tengu in nde Ojä. ¹⁹ Janangue'a dá ε'ts'ä ná bεngä ní zingä Ojä η yán t'εdi, nε dá tēn'na ra Jesucristo nguεpη da zä di 'dac ra 'da'yote, nε da zä bη ga ørpa rá 'bεfi Ojä bηya. ²⁰ Nuya dām 'bücä tengutho 'bη 'darpη xcá tu'be ra Cristo bη ja ra pont'i, ngue bi 'berca man 'yomfεnise. Nε gue'a ra

Cristo i 'bucua mbo ma mbui ya, di bēngā a dīm ma ne 'be'a gātho man'da dí øt'ä. Pē gue'a nám 'bucā a ngue thocua tho dí hāngā rá ts'edi a rá Ts'ant'u Ojā, ngue bi huēgā a ne bi un rá te nanguēcā. ²¹ Nē nugā hin te dīm mangā ngue sāti tho ho bi du'a ra Cristo. Pē nu'bū xti hogahū u yān t'ēdi Ojā, sāti tho ho bi du'a ra Cristo 'bū.

3

Hinga gue'u yūn t'ēdi ín 'dajū rá Hogandāhi Ojā u

¹ Nu'ahū ma zū cu ahū, ngue guí 'būhmbū bū ra hāi Galacia, hanja gnán 'yāmbūihū, to'o bi hyā ahū ngue hin gui 'yøthū a majuāni. Nguetho rá mbūdi gā 'yøhmbū xūn ho 'be'a nam bøn'a í du'a ra Jesucristo. ² Pē damim bēmhū ya nda'a ín 'dajū rá Hogandāhi Ojā a, ha gue'u yān t'ēdi Ojā bi man ra Moisés, uague gue'bū má ēc'yēihū bi du ra Cristo nanguē ma ts'oquihū. ³ Nē ya gā dūhmbū gán 'yohū rá Hogandāhi Ojā nanguē gā 'yēc'yēihū ra Cristo. Ha guí ēna gui hyēhmbū a, nē guí ēna gan hoczēhēhū ya. Hanja gán tontohū. ⁴ Nē nanguē gātho yūn ũnbi gā nuhū, ha hin te ts'ū nin 'yomfēni bi 'da ahū yūn ũnbi. Nde'bū gui pāhmbū ts'ū 'be'a nam bøn'ū yūn ũnbi. ⁵ Pē gā 'yēc'yēihū 'be'a bi 'yøt'ahū ra Cristo, nē gue'a ín 'da ahū rá Hogandāhi Ojā a, nē gue'a ní ja ahū gui 'yøthū yūn t'øt'e nuixte, nē hinga gue'a gní 'yøthū yān t'ēdi yū judío. ⁶ Nu ra Abraham bi 'yēc'yēi a

bi xi Ojā da 'yørpe, nē hin'yū man'da 'be'a í ts'imanho a. ⁷ Nde'bū gui pāhmbū ya ngue gātho yū 'yēc'yēi i comhbū rán jāpi Ojā bin t'un'na ra Abraham, tengu'bū njuāntho gātho yā t'ūhni ra Abraham. Nguetho i ēc'yēi 'be'a bi man Ojā tengu ra Abraham. ⁸ Nu Ojā mām'bet'o mi pādi ngue da numanho u gātho to'o da 'yēc'yēi 'be'a bi ma, dague'bū dyūm bom'betohū ra Abraham o hin'na. Jananguē'a Ojā bi xi'a ra Abraham: "Gātho yū nde 'dahma 'dan'yo gui comhbū ran jāpi u da 'yēc'yēi gui tengu i," bi t'ēmp'a ra Abraham. ⁹ Jananguē'a gātho to'o da hyāntho ram hma nanguē ran ho da 'yørcahū Ojā, n'dat'a ran jāpi ga comhbū ra Abraham, nguetho n'dat'a rá t'ēc'yēi dí øthū. ¹⁰ Nu'ū gātho ngue i ēna, jatho da 'yøt' yūn t'ēdi bi un Ojā yū judío, gātho da nu rán ts'ēmbi Ojā u. Nguetho i mam bū ja rām Hman Ojā: "Nu'bū gui fēsthohohū a n'da ran t'ēdi, sāti tho ho 'be'a mi'da gui 'yøthū 'bū, nē guexta'a gui nuhū rán ts'ēmbi Ojā." ¹¹ Mfādi ya ngue xinga n'da ra jā'i sā da zin'a Ojā nanguē'a ní 'yøt' yān t'ēdi yū judío. Pē tengu i mam bū ja rām Hman Ojā: "Gātho to'o da hyāntho ram hma nanguē ran ho da t'ørpe, nu Ojā di hocpa yā ts'oqui, nē di un ra temazāi." ¹² Pē nu yān t'ēdi Ojā, guí ēmhū gui uāspahū rá mate Ojā u. Pē bi 'yēntho u: "Nu'bū 'būi to'o da hyāt'i

da 'yõt'e gätho yán t'õt'e yán t'ëdi, dí zin Ojã yán t'ëdi 'bũ," bi 'yë'n'ũ. ¹³ Nu'a ra Cristo bi yãnjũ nangue ran ts'embi mi ja xcá nuhũ ngue hin dá jã's'hũ yán t'ëdi. Nguetho bi nu ran ts'embi nanguejũ 'bũ mín zãpũ ja ra pont'i. Nê gue'a nam bõn'a mán t'o't'i bũ ja rãm Hman Ojã: "Da nu rán ts'embi Ojã a to'o din zãpũ ja ra za," mi ñna. ¹⁴ Nangue 'b'e'a bi 'yõt'a ra Cristo Jesús, sä ga hãmhbũ rá Hogandãhi Ojã, nangue'a dá ëc'yëihũ. Nê n'dat'a ran jãpi bi un Ojã ra Abraham ngue da comhbũ yã jã'i hing yã judío, nê gätho mi'da ngue da 'yëc'yëi.

Hingui sä yãn t'ëdi di ts'onba ran hoqui bi 'yõt' ra Jesucristo

¹⁵ Ma zũ cu ahũ, ga xi ahũ n'da ra hmëpya ya. Tengu'bũ yoho yãn 'yohũ i hon yã tes-tigo da 'yõt'a n'da ran hoqui, nê i huspa yá firma nê rá sello ra zë'mi. Njõ'o man'da ran 'yohũ sä di pädi. ¹⁶ Nu ran hogui bi 'yõt'ui Ojã a ra Abraham nê rãm bom'beto. Pê nu rãm hman Ojã him bi ma ngue gätho yãm bom'beto, pë bi ma hõnt'a n'datho, ngue gue'a ra Cristo. ¹⁷ Nugã ga xi ahũ ya 'b'e'a nam bõn'a dí'm mangã. M'bet'o thoho xí 'yõt'ui ran hogui Ojã a ra Abraham, nê tengu'bũ ya bi firmabi ngue njãm'bũ dim pädi. Nê m'bejua bũya bi un yãn t'ëdi ma mijudíohe, 'bũ ya xí thoqui goho ciento nê 'dãte ma 'dët'an jëya. Pê hin'yũ yá ts'ëdi ã yãn t'ëdi ngue di

ts'onba a ran hogui bi 'yõt'ui Ojã ra Abraham. ¹⁸ Nê nu'bũ da gue'ũ yãn t'ëdi xtí zinjũ Ojã, pë hin xtá man'a Ojã a ran hogui í hogazehëhũ Ojã 'bũ. Pê nu'a ran hogui bi mammi Ojã a ra Abraham, di untho nangue rá mate zëhë. ¹⁹ Pê hanja í zãn'na Ojã ã yãn t'ëdi, gue'bũ ya hinga gue'ũ òrcahũ ran ho ã. Pê m'bejua bi man Ojã yãn t'ëdi, guerpũ da fãdi gätho i ja yá ts'oqui yã jã'i. Pê nu'ũ yãm 'bëhni Ojã mahëts'i bi xi'a ra Moisés ngue di un yãn t'ëdi yã jã'i nê hinga guesë Ojã. Nê bi zãn Ojã din t'ët's' 'bũ bi zõh rãm bom'beto ra Abraham ngue bi ma ba ëhë, ngue gue'a ra Cristo. ²⁰ Pê nu Ojã bin yãseui ra Abraham 'bũ mí 'yõt'ui ran hogui, njom mi 'bã'inde n'da ra pøngahyã, nê him mi 'bähmi n'da rãm 'bëhni mahëts'i. Nê hõnt'a Ojã bi 'yõt'ui ran hogui ra Abraham.

'B'e'a nam bõn'ũ yãn t'ëdi

²¹ Pê nu'a Ojã hingui yoho yãm hma bi xijũ. Nu'bũ xcá hãthũ xcá jã's'hũ yán t'õt'e ã yãn t'ëdi, gue'ũ xtí 'dajũ ra temazãi 'bũ. ²² Pê nu rãm Hman Ojã i ma ngue gätho yã jã'i i ja yá ts'oqui. Nê gätho to'o da 'yëc'yëi 'b'e'a bi 'yõt'a ra Jesucristo, da hyãni 'b'e'a bi man Ojã ngue di unni. ²³ Nu'bũ hin ní zõcua häi ra Cristo, mí øthe yán t'ëdi Ojã madí mandagahe xãn ho, tengu'bũ dyũ ofãdihe. Jague'bũ mi zõh ra Cristo, dá hãmhbë rá mate bi xogahe. ²⁴ Nê nu yãn t'ëdi midí mandagahe 'bũ hin ná pãhmbe ra Cristo.

Nε tengu n'da ra t'uhni i pa ma unbi 'b_u hingui ho øt'e, pε gue'u dá hãmhbe rá mate ra Cristo di hogahe. ²⁵ Nuya dá dãh ma mbuih_u ra Cristo, nε him man dí hombh_u 'bε'a man'da di mandagah_u. ²⁶ Nguetho gãtho bi 'yørcah_u yú t'uhnigah_u Ojã 'b_u má hãmh_u rá mate ra Cristo. ²⁷ Nε gãtho dán xixyãh_u nangue dí tẽnhd_u ra Cristo nε 'da'angu dí m bẽmh_u a. ²⁸ Nε dí 'bũhmb_u ra Cristo, janangue'a hinga 'dahma 'dan'yo b_u na nuju Ojã, dy_u judiõh_u, o gue dy_u griegoh_u, o gue dy_u 'yẽhẽh_u o gue hin dy_u 'yẽhẽh_u, o gue y_un 'yoh_u, o gue y_u xisu. Pε gãtho gah_u tengu'b_u dí 'bũhmb_u n'danjã'itho b_u na nu Ojã. ²⁹ Nε nu'b_u dí 'bũhmb_u ra Cristo, tengu'b_u nε ah_u gãtho bi xãndgah_u ra Abraham, nε sã ga comhb_u ran hogui bi 'yøt'ui Ojã a, nε sã ga hãmh_u rán jãpi Ojã bi ma di unni.

4

¹ Nuya dín nde ga xi ah_u n'da ra hmεpya 'bε'a mi ørcahe yún t'ẽdi Ojã 'b_u him mi tĩmhbe ran 'yomfẽni. Tengu'b_u n'da ra t'ut'uhni da du rá ta, nε i 'bũi tengu'b_u n'da ra 'yẽhẽ b_u ja rá ngu, madague'b_u xãn ngu 'bε'a bi zocpa a rá ta. ² Jatho da mba ma manda asta gue'b_u go bin te ra t'uhni. ³ Nε gue'a mi øthe a 'b_u hin ná pãhmbe, midí mandagahe _u yún t'ẽdi Ojã, gue bi xije 'bεp_u dán 'yohe ua ja ra ximhãi. ⁴ Pε nu'b_u mi zøn ra pa ngue bá pẽn

Ojã rá Ts'unt'a, nε bim 'bũi nangue n'da ra xisu ngue ma mijudiõhe. Nε nu'a rá Ts'unt'a Ojã bi 'yøt' yún t'ẽdi Ojã. ⁵ Janangue'a bi zã bi hyãgah_u gãtho y_u ts'oqui dín dupateh_u nangue hin dá øth_u y_un t'ẽdi xãn ho, nε bi zã b_u bi zinju Ojã ngue dy_u t'uhni gah_u b_uya. ⁶ Nε nuju yú t'uhnigah_u Ojã, nε bá pẽngah_u a rá Hogandãhi b_u ja ma mbuih_u. Nε nangue dí 'bũhmb_u rá Hogandãhi Ojã, sã gam mamhb_u ngue ma Tah_u Ojã. ⁷ Nuya guí 'bũhmb_u ngue yú t'uhni ah_u Ojã, nε hin guí 'bũhmb_u tengu gy_u 'yẽhẽh_u. Nε nangue'a 'bε'a bi 'yøt'a ra Cristo, Ojã di 'da ah_u 'bε'a gãtho i ja, nguetho yú t'uhni ah_u.

Ihãdumbui ra Pablo nangue y_u 'yẽc'yẽi

⁸ Pε nu'b_u hin gní pãhm_u Ojã majuãni, ngue gue'ah_u hing y_u judiõ ah_u, gmín 'yẽhẽh_u y_u ojà ngue him majuãni. ⁹ Pε nu ah_u ya gã pãhm_u Ojã, nε'a Ojã i pã ah_u. Ha guím bẽmh_u gui hyomhb_u man'da ra 'yu mahøn'a, ngue gan 'yẽhẽh_u yún t'ẽdi Ojã guím bẽnsẽh_u dí zin'ah_u Ojã _u. Pε nu y_un t'ẽdi hin'y_u yú ts'edi _u, tengutho a ra 'yu gã hyẽhmb_u mam'bet'o, 'b_u gmí thãndeh_u y_u ojà him majuãni. Pε nte manho da 'yøt'ah_u mahøn'a _u. ¹⁰ Pε nuya guí ẽmh_u i ja yú ts'edi _u 'da y_u pa, o gue'u 'da y_u zãna, o gue 'da y_u jeya. ¹¹ Nugã dra Pablogã, ẽmmε dí su nangue ra 'bẽfi xtã øt'ã b_u guí 'bũhmb_u, nε

'be'a dá xi ah_u, ξna gue'bu nte ní mbatho. ¹² Nu ah_u ma z_u cu ah_u, dín nde ah_u gam 'b_uhmb_u tengugä, nguetho dá ε'ts' y_un t'εdi mi øt'ä, ne dí 'b_ucä tengu ah_u ngue njam'bu gá 'yøth_u y_un t'εdi mam'bet'o. Ne nu'bu mám 'b_uhmb_u bu, gán numanhoj_u, nte mán ts'o gá 'yørcah_u. Masque nehya gui 'yømanhoh_u na. ¹³ Pε guí p_uhmb_u ngue mi ugä, ne gue'a dá mbagä bu. Ne nu'bu mám 'b_uhmb_u bu, dá xi ah_u ran ho ma'da'yo buya. ¹⁴ ξmme x_un hεi ran u mi jagä, pε njo'o ah_u gá sanj_u ngue x_un ugui. Pε gätho ah_u gá sinj_u x_un ho, tengu'bu dram 'behni mahεts'igä, o tengu'bu da guecä dra Jesucristogä. ¹⁵ ξmme mi hu ni mb_uih_u 'bu má xi ah_u ram hma. Ne nu'bu 'bo'o xtán zä, xtá hyah rá dä ne xtí 'daqui. ¹⁶ Pε nuya, ha guí s_uju ya nangue dí xi ah_u majuani. ¹⁷ Nu y_u ja'i ngue i hä ah_u, høntho in nde di 'uec'ah_u nanguecä, nguetho in nde ah_u go gui numansuh_u u ne gui tenhd_u u. ¹⁸ X_un ho ngue gui tenhd_u u 'da, pε gui huanhd_u to'o majuani im ma x_un ho, madague'a hinga 'darbu dí 'b_uhmb_u. ¹⁹ Ma z_u t'uhni ah_u nangue ra Cristo, nts'edi gá ungh_u, tengu'bu n'da ra xisu ngue hinga nam 'b_uh rá t'uhni, ngue xø ga ja ah_u gam 'b_uhmb_u ma'da'yo mahøn'a. Ne guexta'a ga thoqui ga nu ran unbi, jague'bu gá p_uhmb_u x_un ho a ra Cristo. ²⁰ Xi'bu dí 'b_ucä bu, n'dahma sä dan y_usch_u, nguetho nuua dí

'b_ucä hingui sä ga p_udi 'be'a guím bεmh_u.

Rá hmεpya ra Agar ne ra Sara

²¹ Nu ah_u ngue guín nde gui 'yøth_u y_un t'εdi ma mijudíohe, ga xi ah_u ya 'be'a nam bøn u y_un t'εdi. ²² Nt'o't'i ngue mi 'b_ui yoho yá ts'unt'_u ra Abraham. N'da rá ts'unt'_u ra 'yεhε xisu, ne n'da rá ts'unt'_u a rá xisu zεhe ngue hinga gue'a rá 'yεhε. ²³ Nu rá ts'unt'_u ra 'yεhε xisu bim 'b_ui tengutho 'b_u im man y_u ja'i dim 'b_uh yá t'uhni, pε nu rá ts'unt'_u a rá xisu zεhe bim 'b_ui nangue rá ts'edi Oj_u nguetho ya xí man'a Oj_u ngue dim 'b_ui. ²⁴ N'da ra hmεpya ngue yoho y_u 'yu i hax y_u ja'i. Nu ra 'yεhε xisu ní huti ra Agar, rán t'uti u y_un t'εdi Oj_u bin t'un'na Moisés bu ja ra t'øhø Sinai. Ne nu'u to i ten'nd_u, tengu'bu y_u 'yεhε u. ²⁵ Nu ra Agar i uh ra hmεpya nangue ra t'øhø Sinai nub_u ja ra häi Arabia, ne ngutho ra d_uhnini Jerusalén ngue'a i ja bu a ya. Ne nu y_u ja'i i 'b_up_u, i uh ra hmεpya tengu'bu yá 'yεhε u y_un t'øt'e y_un t'εdi u. ²⁶ Pε nu ra xisu ngue hing ra 'yεhε i uh ra hmεpya nguep_u mahεts'i, ra hnini Jerusalén ma'da'yo. Ne njongui pa ma manda bu nangue y_un t'εdi. Ne nuju dyú mεnguh_u bu. ²⁷ Nt'o't'i bu ja rá m hman Oj_u:

Gan johya gra xisu ngue hing ra 'yεhε, madague'bu hinga nam 'b_uh ni t'uhni.

Nts'edi gan ya nangue nin joha, gue'e hin gana nu ran unbi.

Nguetho dim 'buh mi'da ni t'uhni ngue yá t'uhni Oja, emme xtán ngu, xinda gue'a ra 'yehé xisu ngue i tñ yá t'uhni nangue bi manse tengu ya ja'i.

²⁸ Ma zú cu ahú, nuya dí øthú tengu ra Isaac rá ts'unt'ú ra Abraham, ngue Oja bi ma dim 'bui. Nguetho yá t'uhnigahú Oja tengu bi ma.

²⁹ Pɛ nu man'da ra ts'unt'ú ngue bim 'bui nangue bi manse tengu man ya ja'i, bi zú'a ra ts'unt'ú ngue bim 'bui nangue rá ts'edi a rá Hogandáhi Oja, tengutho in ja ya. ³⁰ Im mam bú ja rá m hman Oja; "Dami 'yethú ra 'yehé xisu ne'a rá t'uhni, nguetho hin da gonhui 'be'a i ja rá ts'unt'ú ra xisu ngue hing ra 'yehé." ³¹ Gui páhmbú ya, ma zú cu ahú, ngue hin dyú t'uhni gahú ra 'yehé xisu. Pɛ tengu'bú dyú t'uhnigahú ra xisu ngue hing ra 'yehé.

5

Hin dan 'yehéhu yun t'edi mahón'a

¹ Nu'a ra Cristo bi yanju bú min 'yehéhu mam'bet'o, ngue ya him man dan 'yehéhu bú. Pɛ damin zámhbú bú hapú bi mbáp'ahú ra Cristo, ne 'yo gadín umhbú gan 'yehéhu mahón'a. ² Dami 'yøhmbú ya 'be'a dí xi ahú, nugä dra Pablogä. Nu'bú gui 'yena gui 'yøthú 'da yun t'edi ngue gui hyc ni xifanihú, nu'a ra

Cristo hin da zä da 'yøt'ahú n'da ran ho a 'bú. ³ Dín nde ga xi ahú mahón'a. Nu'bú gui dá'mi gui 'yøthú yán t'edi ma mijudíohe, jatho gätho gui 'yøthú, nguetho hinga xøt'a n'datho gui 'yøthú. ⁴ Nu'bú 'bú i 'da ahú éna ngue ja yá ts'edi ú yun t'edi di hoc'a ni mbuihú ngue da zimanho ahú Oja, pɛ ya gá hycmbú ra Cristo 'bú, ne gá 'uehmbú bú ja rán huçcate Oja búya. ⁵ Pɛ nu rá Hogandáhi Oja dá hámhbú 'bú má páhmbú majuáni ra Cristo, gue'a dí 'yénju xun hoju Oja a, ne gue'a ná tømhbú da zinju xun ho. ⁶ Ne nu'bú dí 'búhmbú ra Cristo, madague'bú da mba nthequi ma xifanihú o hin'na, hin te di muui. Pɛ man'da hñhi thoho ga simhbú xun ho ma mbuihú a ra Cristo, ne gue'a dí jajú ga øthú ran huçcate a. ⁷ Pɛ nu'bú rá mbúdi thoho, emme gmí 'yohú xun ho bú ja rá 'yu Oja. To'o bi zamp'ahú ngue hin guí øthú ra 'befi majuáni. ⁸ Him bi zamp'ahú Oja, nguetho guesé Oja bi zon'nahú gan 'yohú bú ja rá 'yu. ⁹ Nu'bú guí 'búhmbú n'da in nde di ts'on'na nin 'yomfènihú, 'da xni ts'on'natho ni mbuihú 'bú, tenguthoho 'bú rá íxi ra thuhmɛ i sinni gätho ra jani. ¹⁰ Nugä dí háxa njuáni ngue ma Hmuhú Oja di ja ahú 'da'angu gam bémhbú. Ne to'o i 'búpu ngue in nde di ts'on'na nin 'yomfènihú, da nu rán ts'embi Oja a, hønt'a go to'o. ¹¹ Nu'bú guexta'a dí xicä yú ja'i, jatho gui 'yøthú yán t'edi ma mijudíohe, hin din

nugä ran ucpi 'bũ. Pɛ guexta'a i pa ma uguigä nguetho dí m mangä, jatho gui 'yɛc'yɛihũ a ra Cristo, ngue bi du bũ ja ra pont'i nangue ma ts'oquihũ. 12 Nu'a to'o in nde da hyɛc'a ni xifanihũ, man'da xũn ho 'bũ da 'uetho ɥ. 13 Nguetho nu ahũ, ma zũ cu ahũ, Ojã bi ja ahũ bi thɔc'ahũ yũn t'ɛdi, nɛ bi zon'nahũ in nde ahũ gan 'yɛhɛhũ n'da ngu n'da ahũ nangue ran huɛcate. Nɛ hínguín nde ahũ gui 'yɔthũ ni pähã zɛhɛhũ. 14 Pɛ tengu'bũ dá jãs'hũ gätho yũn t'ɛdi Ojã 'bũ dan huɛjũ n'da ngu n'dajũ tengu bũ nan huɛcɛhũ. 15 Pɛ gan jamansuhũ, xøhma ts'arpu thoho gam 'bɛɛhũ 'bũ gan sũhmbũ n'da ngu n'da ahũ, nɛ gan täthũ.

Gam bɛmhũ rá Hogandãhi Ojã

16 Pɛ guehna dí xi ahũ na ya. Dami 'yɔthũ a di bɛn'nahũ rá Hogandãhi Ojã, nɛ gue'a gní 'yɛs'hũ gní 'yɔrpa rá pähãzɛhɛ ni ja'ihũ bũya. 17 Nguetho nín 'yomfɛnise n'da, hinga gue'a im man rá Hogandãhi Ojã a, nɛ nu rá Hogandãhi Ojã hinga 'da'anguui ní pähãzɛhɛ n'da, nɛ din sũhmi ɥ. Nɛ nu rá Hogandãhi Ojã hin di jajũ ga øthũ 'bɛ'a in nde ma ts'on 'yomfɛnihũ. 18 Nɛ nu'bũ gue'a rá Hogandãhi Ojã dí tɛnhdũ, di zɛrca ma mbũihũ, janangue'a hin da zã da sijũ dá fɛstahũ yũn t'ɛdi Ojã. 19 Gätho mfãdi 'bɛ'a nín t'øt'e n'da 'bũ øzɛhɛ 'bɛ'a in nde ní ja'i n'da. Ngue i øt' ran 'yomt'ɛni, nɛ ran ts'om'bãi, nɛ

ra ts'on'yomfɛni, 20 nɛ i thãnde yũ za o gue yũ hmite, nɛ i øt' yũn jãxtøni, nɛ i øt' yũn sũi, nɛ i øt' ran ts'ɛya, nɛ in cuɛ, nɛ i øt'a i numanhosɛ, nɛ i øt' yũn heque, nɛ i nde n'danni din 'yo, 21 nɛ i siyate, nɛ i hote, nɛ mihni, nɛ di muns' pu ja yũ ngo ngue da 'yøt' yũ ts'oqui, nɛ n'dan'yo thoho i øt'e. Nɛ dí xi ahũ mahøn'a tengu dá xi ahũ, ngue nu'ũ to'o øt' ya, hin nan säui da yũrpu di manda rá ts'ɛdi Ojã. 22 Pɛ nu'a rá Hogandãhi Ojã di jajũ ga øthũ ran huɛcate, nɛ ran johya, nɛ ní hyu ma mbũihũ a, nɛ hin dan xømbũihũ, nɛ ga øthũ ra yembũi, nɛ ran hocjã'i, nɛ ga jãs'hũ dí mamhbũ, 23 nɛ hin ga säman'ũhũ, nɛ ga sãmzɛhɛ ma mbũihũ. Nɛ nu'bũ ga øthũ ya, hin'yũ n'da ran t'ɛdi da zã dí zũjũ 'bũ. 24 Nɛ nu'a to'o in 'youi a ra Cristo, tengu'bũ xí guarpu ja ra pont'i a rá ts'on'yomfɛni zɛhɛ, ngue him man di manda a rá pähã zɛhɛ nɛ gätho 'bɛ'a mí nde rá ja'i. 25 Pɛ nu'bũ dí 'bũhmbũ rá Hogandãhi Ojã, jatho ga jafũ di mandagahũ 'bɛ'a gätho dí øthũ 'bũ. 26 Pɛ nde'bũ hin dan 'yɛzɛhɛhũ, janangue'a hin ga bɛnbahũ ɥ mi'da ngue da nde da 'yøt'e tengu'ũ da bin 'yɛts'i.

6

Dam fãxhũ n'da ngu n'dajũ

1 Ma zũ cu ahũ, nu'bũ 'bũ'a n'da ahũ bi dãng bũ ja ran ts'o, pɛ nu'ahũ gue guexta'a guím bɛmhũ rá Hogandãhi Ojã, janate tho guin zohmbũ a, gui zɛhmbũ da mbeng bũ

ja rá 'yu Oja, guim bɛmhbu ne'ahɛ hin'yɛ ni ts'ɛdihɛ, ts'arpɛ thoho ne ahɛ gui tɔnjɛ 'bu da ts'ä ahɛ. ² Ne nu'bu guí comhbɛ ni dumbɛihɛ, guí øthɛ rán t'ɛdi ra Cristo 'bu. ³ Pe nu'bu 'bu'a n'da ahɛ din 'yɛzɛhɛ, ne hin'yɛ 'be'a paði, din hyäzɛhɛ 'bu. ⁴ Ne hinga gue'a nan johyahɛ ngue gam bɛmhbu xɛn ho ma 'bɛfihɛ xinda gue mi'da. Pe ga ørpamasu ma 'bɛfihɛ ngue ga øthɛ xɛn ho, ne gue'a dán johyahɛ a buya. ⁵ Pe n'da ngu n'da ahɛ jatho gui 'yøzɛhɛhɛ 'be'a go ní 'bɛfi di 'da ahɛ Oja, ngue ni 'bɛfizɛhɛhɛ. ⁶ Nu ahɛ ngue i sän'nahɛ ran ho ma'da'yo, nde'bu gui fäxhɛ ni xänbatehɛ gätho 'be'a i honi, janangue'a 'da xtám fäxtahɛ. ⁷ O guím bɛmhbu gui nuhɛ ran ho 'bu gui øthɛ ran ts'o, nguetho guidín hyäzɛhɛhɛ 'bu guím bɛmhbu a, ne hingui sä ga häthɛ Oja. Tengu'bu ga tuhmbɛ yɛ hmudä. Nu'bu dá tuhmbɛ a xɛn ho, xɛn ho a din ja buya, pe nu'bu ga tuhmbɛ a hingui ho, hingui ho din ja buya. ⁸ Nu'bu 'bu'i to'o i øt'e ngue i numanhose rá ja'izɛhɛ, xmá mba di 'bɛh ra temazaí 'bu. Pe to'o 'bu'i nangue rá pähä rá Hogandahi Oja, nu'a dín t'un ra temazaí. ⁹ Nde'bu hin dan xømbɛihɛ ngue ga øthɛ ran ho, nguetho da zøn ra pa da hnurca ma 'bɛfihɛ 'bu hin da güent' ma mbɛihɛ. ¹⁰ Janangue'a jant'a thoho ga ørpahɛ ran ho gätho ma mijä'ihɛ a ra ora ngue da zä ga ørpahɛ. Ne man'da gam bɛmhbu ga ørpahɛ ran ho ɛ

ma cuhɛ nangue ra Cristo.

Man'da ran zofo, ne ran zengua ran zegui

¹¹ Guín nuhɛ ya yɛ t'ohni xɛn ndoho dá o't'äzɛhɛ. ¹² Nu'bu to'o in nde di 'bɛp'ahɛ ngue gui hyɛc ni xifanihɛ, pe hønt'a in nde dí numanho yɛ ja'i. I su xtá nu ran ɛnbi 'bu xtá ma, hønt'a ra Cristo í hogahɛ 'bu mí du bu ja ra pont'i nangue ma ts'oquihɛ. ¹³ Nu'bu to'o im ma ngue da thec'a ni xifanihɛ, pe nde hønt'a dí ya't'a gui tɛnhɛ, gue'bu da zä di 'bɛp'ahɛ gui hyɛc ni xifanihɛ. Ne hingui øt'e gätho yɛn t'ɛdi. ¹⁴ Pe nugä hin dín nde dá ya't'a dí øzɛhɛ. Pe hønt'a nán johyagä a í du bu ja ra pont'i ma Hmuhɛ ra Jesucristo. Ne nugä tengu'bu 'darbu dá tu'be ra Cristo, tengu'bu dá tugä ua ja ra ximhäi, ngue hin dí øt'ä yɛn t'øt'e a. Ne nu yɛn t'øt'e ra ximhäi, hin te rán jauí a 'be'a dí øt'ä. ¹⁵ Pe nu'bu in 'yohɛ ra Cristo, hin te di muui 'bu nthɛqui o hin'na, pe man'da di muui ngue i ja ra tema'da'yo. ¹⁶ Ne dí äp Oja da hyurpa yú mbɛi, ne di un rán johya ɛ gätho to'o i 'yo ra 'yu dí xi ahɛ, nguetho gue'ɛ majuani yú t'uhni Oja ɛ. ¹⁷ Nu yɛ pa dí mba bu ya, o ɛmme gadi ɛngahɛ ma mbɛi, nguetho i ja yɛ mbɛdi ma ja'i hapɛ bi ts'ɛgui, nangue dán 'yɛhɛgä ra Hmu Jesús. ¹⁸ Ma zɛ cu ahɛ, dami cohmbɛ rá mate ma Hmuhɛ ra Jesucristo. Ne hønt'a dí xi ahɛ a ya.

EFESIOS

Nu ra sɔcuɔ bi

'yɔrba ra Pablo ɥ yɥ

'yɛc'yɛi bɥ ra dɔhnini

Éfeso

Ran zɛngua

1 Nugä drá Pablogä, nangue rá pähä Ojɔ ma 'bäigä'be ra Jesucristo. Nu'ahɥ gyú 'yɛc'yɛihɥ bɥ ja ra hnini Éfeso, dí ot'ahɥ na ra sɔcuɔ. Nɛ gátho gyɥ mbeti ahɥ Ojɔ nangue guí ɛc'yɛihɥ ra Cristo Jesús. 2 Dí äp Ojɔ ma Tahɥ di 'da ahɥ rán jɔpi, nɛ rán johya da hyut'a ni mbɛihɥ, nɛ ma Hmuhɥ ra Jesucristo.

Ojɔ di jɔcuahɥ nangue dín 'yohɥ ra Cristo

3 Dí ɛspahɥ Ojɔ, nu'a rá Ta ma Hmuhɥ ra Jesucristo. Nɛ nangue a dín 'yohɥ ra Cristo, nu'a Ojɔ bi jɔcuahɥ nangue gátho yún jɔpi i ja bɥ mahɛts'i. 4 Nu Ojɔ bi huangahɥ nangue ra Cristo nu'bɥ ma hin'yɥ ra ximhäi, nguetho in ndejɥ hin din ja ma ts'oquihɥ, nɛ xtán hotho ma mbɛihɥ bɥ na nu Ojɔ. 5 Nɛ nangue rá pähä Ojɔ ya xɥ huangahɥ, nɛ nangue ra Jesucristo bi jajɥ ngue dyú t'uhnigahɥ Ojɔ. Nɛ gue'a bi 'yɔt'e nguetho bi huɛgahɥ. 6 Janangue'a zai dí ɛspahɥ Ojɔ, nguetho ɛmmɛ xɥn ngu rán huɛ cate bi 'yɔrcahɥ 'darbɥ dí ' bɥhmbɥ a rá Ts'unt'ɥ di huɛqui. Nɛ gue'a rán jɔpi bi 'dajɥ 'bɥ má däh ma mbɛihɥ a rá Ts'unt'ɥ. 7 Ngue ɛmmɛ

bi huɛgahɥ Ojɔ, nɛ gue'a í du a rá Ts'unt'ɥ bi pɔjɥ, bi nde bi punga ma ts'oquihɥ. 8 Nɛ ɛmmɛ xɥn ngu rán huɛcate Ojɔ, ngue bi jajɥ dá pɔhmbɥ a rá 'yu, nɛ bi 'dajɥ rán 'yomfɛni xɥn ho. 9 Pɛ bi jajɥ Ojɔ dá pɔhmbɥ 'be'a mán t'agui, ngue 'be'a mím bɛnse da 'yɔt'e ngue da 'yɔt'a ra Cristo. 10 Nguetho da zɔn ra pa di jua'a 'be'a mím bɛn Ojɔ da 'yɔt'e, ngue di jap ra Cristo di manda gátho ja ua ja ra häi nɛpɥ mahɛts'i. 11 Nu'a Ojɔ i ɔt'e 'be'a gátho mím bɛni da 'yɔt'e, nɛ bi huangahɥ maya'bɥ ngue dan 'yohɥ ra Cristo. Nɛ nangue'a dín 'yohɥ ra Cristo, sä ga hɔhmbɥ yún jɔpi di 'dajɥ a. 12 Gue'a bi zän Ojɔ nanguejɥ, janangue'a da t'ɛspa Ojɔ 'bɥ bi hnu a ran ho da 'yɔrcahɥ. Nɛ guecähe yá mbɛdigähe dá ɛc'yɛihe ra Cristo, nɛ yú mbɛdigähe bi 'yɔrcähe a. 13 Nɛ ahɥ, nu'bɥ gmí 'yɔhmbɥ rán ho ma'da'yo ra Cristo di pɔjɥ, gue ram hma majuɔni a, gá 'yɛc'yɛihɥ a. Nɛ nu'bɥ gmí 'yɛc'yɛihɥ, nɛ ahɥ gá hyɔhmbɥ rá Hogandɔhi Ojɔ, ra hmɛpya ngue yú mbeti ahɥ Ojɔ, tengu xí ma. 14 Nu rá Hogandɔhi i udi ngue majuɔni ga hɔhmbɥ rán t'unni di 'dajɥ Ojɔ 'bɥ bi zɔn ra pa da zixcahɥ bɥ mahɛts'i, gátho gahɥ ngue yú mbɛtigahɥ a. Gue'a ná ɛspahɥ nuixte thoho a.

Nu ra Pablo i äp Ojɔ di un ran 'yomfɛni xɥn ho yɥ 'yɛc'yɛi

15 Nɛ nu'bɥ má ɔcä ngue guí ɛc'yɛihɥ a ra Hmu Jesús, nɛ í ja ahɥ ran huɛcate nangue

ni mi'yεc'yειη, dán ya'be Oja,
 16 ne zai dí xi Oja i hu ma
 mbui ngue di huεc'ah, ne zai
 dí äpä rá m fäts'i nangue ah.
 17 Ne nu'a ra Ta nuixte thoho,
 gue'a rá Oja ma Hmuh
 ra Jesucristo, dí äp'ah ran
 'yomfεni man'da gui pähmb
 xun ho a. 18 Ne dí äp'a Oja
 ngue man'da da xoc'a nin
 'yomfεnih, ngue gui pähmb
 a ran ho nuixte guí tōhmb,
 ngue gue'a í zon'nah gui
 comhb a. Ne gui pähmb
 ngue εmme nuixte thoho di
 muui 'be'a di 'da ah Oja gätho
 u to'o yá mbeti a. 19 Ne dí äp
 Oja gui pähmb εmme xun
 ndoho rá ts'edi rá Hogandahi
 hin hap nín zegui, ngue dim
 pεp mbo ma mbuih, gätho
 gah dí εc'yειη. 20 Ne n'dat'a
 rá ts'edi ngue εmme se a dim
 pεp mbo ma mbuih, gue'a
 bá xox'a ra Cristo bu 'bu xun
 du, ne bi japi ngue da hyup
 ja rán 'yei Oja bu mahεts'i.
 21 Ne nu'a ra Cristo bin t'un
 man'da ra ts'edi xinda gue'u
 to'o gätho ja yá ts'edi bu
 mahεts'i ne cua ja ra häi, o gue
 yu ts'at'abi, o gue yu ngarbi,
 o gue'u mi'da di manda. Ne
 hingui sä n'da da ndōnba n'da
 ra thuhu da t'εmbi i ja man'da
 rá ts'edi gue i 'buhya o gue yu
 pa dí 'yεp. 22 Ne gätho 'be'a i
 ja Oja bi jap'a ra Cristo ngue
 gätho di manda. Ne bi jap'a ra
 Cristo ngue di manda gätho
 yu 'yεc'yει, nguetho tengu 'bu
 ma yah a di mandagah.
 23 Ne nu yu 'yεc'yει i 'bui tengu
 'bu rá ja'i ra Cristo. Ne dí
 comhb 'be'a gätho i ja ra

Cristo. Ne nu rá ts'edi í yu'a
 'be'a gä øzehε ua ja ra häi,
 nep mahεts'i.

2

*Dám pōhmb nangue rán
 huεcate Oja*

1 Ne mam'bet'o tengutho
 'bu xtá tuh nangue ma
 ts'oquih, nguetho him mi
 ørpah masu a ran ho mi sij.
 Pe nuya nu Oja bi 'daj ra
 temazai nangue ra Cristo.
 2 Ne nu'ah nu'bu hin gmí
 'yεc'yειη, gmí tenhd yán
 t'öt'e ra ximhäi, ne madí
 manda ah rá hmu yu zithu,
 tengutho yu pa ja bu ya, gätho
 to'o hingui ørpa masu Oja,
 ne hingui øt'e 'be'a nde Oja.
 3 Ne gätho gähe 'da'angu tho
 mi øth 'bu mam'bet'o, ne
 mi tenhd 'be'a min nde ma
 ja'i zehεh. Ne dá øt' ma
 pähä zehεh. Ne nu'bu xcá
 thoqui xcá tenhd, εmme xcá
 nuh rá cue Oja 'bu, tengu
 tho u mi'da. 4 Pe nu'a Oja
 εmme xun ngu rá yembui i
 ja, ne εmme i ja rán huεcate
 nangueju. 5 Janangue'a bi
 'daj ra 'da'yote, tengu 'bu
 'darbu bi xoxgah ra Cristo,
 madague'bu tengu 'bu ya
 xí du ma teh nangue ma
 ts'oquih. Pe nangue rá mate
 thoho Oja xtám pōhmb. 6 Ne
 nu'a Oja n'dat'a bi xoxgah ra
 Cristo Jesús, ne bi jajm 'darbu
 dá huhmb a ra Cristo bu
 mahεts'i bu nam bεn Oja.
 7 Guehna bi 'yöt'e, ngue gätho
 yu pa mazai da 'yuh rán
 huεcate, ne da fadi hin hap
 se a rá mate bi 'yørcah 'bu mí
 yanju ra Cristo Jesús. 8 Bi pōju

Ojã 'bũ má hãmhbũ rá mate thofo Ojã, nẽ hin nangue yũ hogant'õt'e dá øthũ. Pẽ nangue a rán t'unni zehẽ Ojã xtãm pøhmbũ. ⁹ Nẽ hin nangue ra 'bẽfi xũn ho xtã øthũ, janangue'a njon da zã din 'yẽts'i. ¹⁰ Nguetho bi 'yørca zehẽhũ Ojã ngue dãm 'bũhmbũ ma'da'yo nangue ra Cristo Jesús, guerpũ da zã ga øthũ xũn ho rá 'bẽfi bi zãn Ojã maya'bũ.

Nu ra Cristo bi jajũ dán yãmanhohũ dyũ judíohe nẽ'ahũ

¹¹ Nẽ nu ahũ ngue hin gyú judío'ahũ, o gadín 'yẽxhũ nangue rá mate Ojã, pẽ damim bẽmhmbũ ngue yatho gnãn hyajũ Ojã mam'bet'o. Nẽ nte má hmẽpya gmí øthũ tengu mí øt'ãhe ngue dá hẽc ma xifanihe dyú judíohe. Nẽ gue'a ná hut'a thofohe gyũ 'yãnthẽquihũ. ¹² Nẽ nu'ũ yũ pa ỹ, hin te nin jahũ ra Cristo, xín te nin jahũ ỹ yũ judío. Nẽ hin gní pãhmbũ ran hogui ngue mi man Ojã da 'yøt'e. Pẽ gãm 'bũhmbũ ua ja ra ximhãi nẽ nte gmí tømhbũ 'bẽ'a da 'yøt' Ojã, nguetho hin gní pãhmbũ Ojã. ¹³ Nẽ gmí 'yo man hẽthũ nangue a Ojã, pẽ nuyã bá jũn'nahũ, nẽ sä guin 'yohũ ra Cristo ngue bi du nanguejũ. ¹⁴ Pẽ nu'a ra Cristo bi jajũ dán yãmanhohũ, dyũ judíohe nẽ ahũ ngue hin gyú judíohe. Nẽ bi jajũ ngue 'da'angu bũ na nujũ Ojã yũ judío nẽ'ũ hing yũ judío. Nu'a ra Cristo bi hogahũ 'bẽ'a madín hyajũ. ¹⁵ Nguetho bi du ra Cristo, nẽ gue'a í

jua ỹ yũn t'ẽdi yũ judío bi xi Ojã, ngue yũn t'uti mi øt'ũ. Nẽ bi japi ngue 'da'angu ga comhbũ ra temazã yũ judío nẽ'ũ hing yũ judío, nangue ma'da'yo dí 'bũhmbũ ra Cristo ya, nẽ hinga 'dahma 'dan'yo bũ dán nujũ Ojã. Janangue'a hin dadín sũhmbũ ya. ¹⁶ Nẽ nu'bũ mi du bũ ja ra pont'i ra Cristo, bi japi da numanho Ojã ỹ hønt'a go to'o ma jã'i da 'yẽc'yẽi a, madague'a yũ judío, uague hing yũ judío. Nẽ him man sũhmbũ ỹ. ¹⁷ Nu'a ra Cristo bi zøcua ja ra hãi nẽ bi xijũ ran ho ma'da'yo, ngue'a dá ẽshũ ran sũi mi øthũ a Ojã, guecãhe dyũ judíohe ngue mi hãnthẽ rá 'yu Ojã, nẽ ahũ ngue hing yũ judío'ahũ ngue gmin 'yomanhẽtho nangue rá 'yu Ojã. ¹⁸ Nẽ gue'a ra Cristo bi zã dán yãmanhohũ Ojã rá Ta, nguetho n'dat'a rá Hogandãhi bi 'dajũ, madague'bũ dyũ judíohe o gue hin dyũ judíohe. ¹⁹ Pẽ nuyã hin guí 'bũhmbũ tengu 'bũ gyú 'damhninihũ ya, pẽ 'da'angugdahũ ngue dyũ 'yẽc'yẽihũ. Nguetho nuyã gãtho gahũ dyũ mænguhũ bũ bí 'bũ Ojã, nẽ gãtho gahũ yú t'ũhni gahũ Ojã. ²⁰ Nẽ nujũ dyũ 'yẽc'yẽihũ, tengu 'bũ n'da ra ngu bi thøe nguerpũ dim 'bũ Ojã. Nẽ bi dũ'mi bi hyøh yũ pøngahyã maya'bũ, nẽ'ũ yú 'bãihũ ra Cristo nu'bũ mi ma nangue ra Cristo. Nẽ bi dũ'mi tengu 'bũ i pa m'bã'mi yú guangujãdo n'da ra ngu, nẽ guesẽ a ra Jesucristo a ra do mahyoni bim pẽpũ. Nẽ guenjũ tengu 'bũ dyũ føt'ehũ bũya.

21 Nε nu'a ra Cristo tengu 'b_u ra cemento nín zøt' _u y_u do b_u pa nthøts'e a ra ngu, ngue da gomanho, asta gue'b_u go bi guadi x_un ho, guep_u ja rá ngu Ojå, tengu ndesε Ojå. 22 Nε nanguε dín 'yoh_u ra Cristo, ne_u tengu 'b_u dy_u doh_u ngue dim pεp_u ja a rá ngu Ojå, guep_u i 'b_uh rá Hogandåhi.

3

Nura Pablorá 'bεfi i xih ran ho ma'da'yo _u hing y_u judío

1 Jananguε'a dí äpå rá ts'edi Ojå nanguε ah_u, drå Pablogå. Pε dí ofädigå nanguε dí xi ah_u ran ho ma'da'yo, gue ah_u ngue hing y_u judío'ah_u. 2 Masque ya gå 'yøhmb_u ngue Ojå bi 'dacå ra 'bεfi ngue dí xi ah_u rån hma, nanguε rá mate thofo. 3 Nugå ya dá ot'ah_u ts' _u 'bε'a bi 'yurcåzεε Ojå, ngue njom mi pådí, ngue nε _u hing y_u judío da zin Ojå nanguε ra Cristo. 4 Nε nu'b_u gå nuh_u ra søcuå, sä gui pånmb_u a bi xicå Ojå ngue njom mi pådí nanguε ra Cristo. 5 Nε x_un ngu y_u jεya bi thogui ngue him mi xi Ojå y_u jå'i 'bε'a mim bεni da 'yøt'e. Pε nuya bi 'uega ma mbuihe gueje ma 'båigåhe ra Cristo nε _u yú pøngahyå, nε bi jaje rá Hogandåhi ga pånmbε 'bε'a him mam fådi, ngue i fåh ya. 6 Pε nuna him mam fådi, guehna ngue ran ho ma'da'yo sä gui pånmb_u ya 'bε'a i ja ua ya, ngue nε' _u y_u jå'i hing y_u judío sä dim 'b_uhmb_u Ojå tengutho y_u judío. Nε n'dat'a gui comhb_u y_u judío ran

hogui bi 'yøt' Ojå nanguε ra Cristo Jesús. Nε n'danjå'itho gui comhb_u nanguε rá jå'i ra Cristo, nguetho ya gå 'yεc'yεih_u rån ho ma'da'yo ra Cristo. 7 Pε nanguε rá mate zεε nε rá ts'edi Ojå sä gam mangå rån ho ma'da'yo ra Cristo, madague'a him man 'yεnigå'be. 8 Nugå hin te ts' _u dadí mu'be, nε him man 'yεni'be ngue ga xih y_u jå'i ngue hing y_u judío rån ho ma'da'yo ra Cristo. Pε guehma bi 'dacå Ojå ra mate ngue gam mangå a, nε ga xih y_u jå'i njon da hyät'i da mbede hangu nan ngu y_un ho in nde di 'daj_u ra Cristo. 9 Nε bi 'dac rá 'bεfi ga japi gånho y_u jå'i da bådí 'bε'a him mam fådi, ngue 'bε'a mím bεn Ojå da 'yøt'e 'b_u rá mbüdi thofo, ngue nε' _u hing y_u judío da zin Ojå 'b_u da hyån rá mate ra Cristo. Nε gue'a mi sänni da 'yøt' Ojå, n'dat'a Ojå bi 'yøt'e 'bε'a gånho ja ua ja ra ximhäi, nεp_u mahεts'i. 10 Gue'a mím bεn Ojå da 'yørpa y_u 'yεc'yεi, guep_u da fådi x_un ho gånho rá hogan'yomfēni, da bå _u i 'b_up_u mahεts'i ngue i ja yú ts'edi. 11 Nε gue'a i øt' Ojå ya, tengu mim bεm 'b_u ra mbüdi thofo da 'yøt'e, nanguε ma Hmuh_u ra Jesucristo, nε da 'yøt'e gånho y_u pa mazåi. 12 Nε nanguε dí εc'yεih_u ra Cristo, hin dí su ga sømh_u b_u nanguε ma mbuih_u ngue dan yåh_u Ojå. Nε dí pånmb_u da 'yøde. 13 Jananguε'a dí ä'ah_u ra mate hin da du ni mbuih_u 'b_u dín nugå ran _unbi,

nangue'a dá xi ah_u ran ho ma'da'yo. Xingui ts'_u guim b_umb_u ngue'a dín nugä ran unbi, p_e 'da dán johya thohoh_u ngue bin 'dac ra ts'edi ga hä't' y_un unbi.

Rán huçcate ra Cristo

14 Nu'b_u dí m b_ungä ngue n_e ah_u gy_u m_enguh_u b_u bí 'b_u Oj_a, dín d_anyahmu dí äp'ah_u ra jamadi Oj_a rá Ta ma Hmuh_u ra Jesucristo. 15 N_e rá Ta _u gätho y_u 'y_eç'y_ei, n_e'_u bi z_om b_u mah_ets'i, n_e'_u 'b_utua ja ra ximhäi. 16 N_e dí äp Oj_a ma Tah_u nuixte thoho di muui rá ts'edi, ngue di zac ni mb_uih_u nangue rá ts'edi rá Hogand_ahi Oj_a. 17 N_e dí äp Oj_a ngue din z_am b_u mbo ni mb_uih_u a ra Cristo, nguetho guí ç'y_eih_u a. N_e dí äp Oj_a ngue man'da din te nin huçcateh_u, n_e nangue nin huçcateh_u dí zac ni mb_uih_u. 18 Janangue'a n_e ah_u n_e gätho mi'da y_u 'y_eç'y_ei da zä gui p_ahmb_u hangu nan uant'i, n_e hangu na mba, n_e hangu nan h_e, n_e hangu nan h_ets'i a rán huçcate ra Cristo. 19 N_e madague'b_u hingui sä gätho ga p_ahmb_u rán huçcate ra Cristo nguetho çmme x_un ngu, p_e dí äp Oj_a ngue man'da man'da gui p_ahmb_u a, janangue'a da zä gätho da yuh ni mb_uih_u a rá ts'edi z_ehe Oj_a. 20 P_e x_un ho ga çpah_u Oj_a gätho y_u pa maz_ai, nguetho i ja rá ts'edi da 'y_ot'e x_un ngu man'da, xinda gue'a 'be'a dí ähmb_u o 'be'a dí m b_umb_u. Ngue n'dat'a ra ts'edi dim p_ep_u mbo ma mb_uih_u. 21 N_e gätho

gah_u dy_u 'y_eç'y_eih_u, x_un ho dan johyah_u ga çpah_u Oj_a, nangue'a ra Cristo Jesús dí p_ahmb_u, h_on't'b_u go nj_am'b_u maz_ai. N_e h_ont'a gam b_umb_u a ya.

4

Nu rá Hogand_ahi Oj_a di jaj_u n'dat'a gam b_umb_u

1 Nugä drá Pablogä dí ofädigä nangue dí øt'a rá 'be'fi ra Hmu. N_e dí ä'ah_u ra mate ngue gam 'b_umanhoh_u tengu nin säh_u ngue ya bi zon'nah_u Oj_a. 2 N_e hin gan 'y_exh_u, p_e gui 'y_oth_u ngue hin'y_u ni ts'edi z_eh_eh_u, n_e hin gan x_omb_ui n'da ngu n'da ah_u 'be'a i t'øt'ah_u, n_e hin gan xuhnanyah_u n'da ngu n'da ah_u, p_e gan huçj_u. 3 N_e çmme gan jamansuh_u ngue hinga 'dahma 'dan'yo guim b_umb_u. P_e dami thoqui gui t_enhd_u rá Hogand_ahi Oj_a di ja ah_u n'dat'a guim b_umb_u. 4 Nguetho tengu 'b_u gätho n'danj_a'idäh_u b_u na nuju Oj_a dy_u 'y_eç'y_eih_u, n_e n'dat'a rá Hogand_ahi Oj_a dí comhb_u. N_e n'dat'a dí t_omhb_u 'be'a da 'y_orcah_u Oj_a, ngue gätho bi zongah_u. 5 H_ont'a n'da ma Hmuh_u i 'b_ui ngue di mandagah_u. N_e n'dat'a ma t'ç'y_eih_u nangue ma Oj_ah_u i 'b_ui, n_e n'dat'a man xixy_ah_u dí øth_u, ngue dí uhmb_u y_u mb_etigah_u Oj_a. 6 N_e n'dat'a Oj_a gue'a ma Tah_u dí comhb_u, ngue gätho gah_u, n_e gätho di mandagah_u, n_e gätho di 'yonj_u, n_e gätho gah_u i 'b_up_u mbo ma mb_uih_u a. 7 Nu'a ra Cristo, nangue ra mate thoho,

'dahma'dan'yo y_u ts'edi bi 'daj_u n'da ngu n'daj_u ngue sä ga o_{th}u ra 'befi ngue ndej_u ga o_{th}u. ⁸ Ne gue'a män t'o'ti b_u ja rá m hman Oj_a maya'b_u: "Pe gue'a ra Cristo bi un yú ts'edi y_u ja'i 'b_u mí mbeng b_u mahçts'i, 'b_u mi dambçni. Ne bi 'berba rá ts'edi gátho nan ngu ran ts'o mim bent'u y_u ja'i." ⁹ Ne nu'b_u mi mbeng b_u mahçts'i, mfa_{di} ngue guep_u bá nçxp_u, ne bi zocua ja ra häi, ne bi mba nt'ägui. ¹⁰ Guet'a bá çai, ne guet'a bi ndex mahçts'i, ngue da yu'ts' rá ts'edi b_u mahçts'i, ne høn_bu go hap_u, neçua ja ra häi bi yu'ts' rá ts'edi. ¹¹ Ne 'dahma 'dan'yo y_u ts'edi bin 'daj_u n'da ngu n'daj_u ngue dy_u 'yç'yçih_u. Bin 'dac ma ts'edihe 'dagähe ngue ma 'bäigähe ra Cristo, ne 'da ah_u di ja'ah_u gam pøngahyaçh_u, ne mi'da ah_u di ja ah_u gadí 'yomhb_u a ran ho ma'da'yo, ne 'da ah_u di ja ah_u gam mbädih_u, ne mi'da ah_u di ja ah_u ngue gan xänbateh_u nangue rá m hman Oj_a. ¹² Ngub_u bi 'yøt'a ra Cristo, bi un yú ts'edi y_u 'yç'yçei, nguep_u da zä da 'yøt'e xän ho ra 'befi bi zänbi n'da ngu n'da, nangue rá 'befi Oj_a. Janangue'a da zä 'da däm fäxtah_u. Ne gue'a dín te rá 'befi Oj_a a, tengu 'b_u bi zac rá ja'i ra Cristo. ¹³ Ne da zøni ngue gátho 'dat'a gam bçmh_bu nangue ma t'ç'yçih_u, ne gátho n'dat'a ga paçhb_u xän ho rá Ts'unt'u Oj_a. Ne gue'a dín te xän ho ma mbai_u ne dam 'bamanhoh_u tengu ra

Cristo. ¹⁴ Ne nu'b_u gue'a dí homhb_u, hin da thäj_u tengu 'b_u dy_u t'ahnih_u, 'b_u 'bo'o 'dahma 'dan'yo da xij_u ngue da 'yçna da hyäj_u. Nguetho nu'u y_u hyäte çna gue'b_u çmme pa_{di}, pe hønt'a in ndej_u ga tenhd_u yú fehni. ¹⁵⁻¹⁶ Pe ga pa_{di} ga tenhd_u a majuçni nangue ran huçcate. Ne gue'a nán te xän ho ma mbai_u, ne di jaj_u tengu 'b_u n'danja'i tho ga cohmb_u. Tengu 'b_u rá ja'igah_u ra Cristo, ne nu'a ra Cristo, tengu 'b_u rá ya a. Ne gue'a nín zøt'u y_u 'yç'yçei. Nguetho di manda gah_u ne di zerca ma mbai_u, di jaj_u n'dat'a gam bçmh_bu, ne gátho ga comhma'øt'eh_u xän ho ra 'befi bi 'daj_u n'da ngu n'daj_u, ngue 'da däm fäxtah_u, nangue ran huçcate. Ne gue'a nán te xän ho rá 'befi Oj_a, tengu 'b_u bin te xän ho rá ja'i ra Cristo.

Dám 'buhmb_u ma'da'yo nangue ra Cristo

¹⁷ Nugä dra Pablogä dím pøngahyaçgä nangue ra Hmu 'b_u dí xi ah_u na jaua, ngue nu'ah_u him mam 'buhmb_u ya tengu u y_u ja'i hinga na pa Oj_a. Ne him mam 'buhmb_u tengu y_u ja'i ngue di manda yú ts'on'yomçeni zehç. ¹⁸ Ne nu'u i 'yo tengu n'da ra xädä nangue yän 'yomçeni, ne hingui pa_{di} 'be'a nam bøn'a i øt'e nguetho hingui 'yo b_u ja rán neçui Oj_a. Ne hinguin nde da ba Oj_a nguetho çmme xäm me yú mbai u. ¹⁹ Ne hingui pe'ts' yú sä 'b_u øt y_u ts'oçui, nguetho ya xäm bent ran ts'o, ne çmme di ho da

'yøt'e hønt'a go 'b'e'a man ts'o, nguetho hin'yü mbo yü mbüi 'b'e'a di zedi ngue da zämmi. ²⁰ Pë nu'ehü hinga ngubü bi xän'nahü ü bi xi'ahü nangue ra Cristo. ²¹ Ya gá 'yøhmbü nangue ra Cristo, në nu'bü majuañi gá 'yøhmbü 'b'e'a bi xi ahü, guí pähmbü ya ngue gue'a majuañi a. ²² Janangue'a dami hyehmbü gätho 'b'e'a gnám 'bühmbü, ngue ni nyon'yomfënisëhü i hä ahü, ngue 'b'e'a guí ndesë guí 'yøthü. ²³ Në ma'da'yo ni mbühü në nin 'yomfënihü, ngue gätho ma'da'yo guim bëmhü ya. ²⁴ Në dami hyehü ngue gätho ma'da'yo tengü bi zän'nahü Ojä nangue rá pähä zehë. Nuya dami 'yuhmbü ram 'bui njuantho guí 'yøthü, ngue nte man ts'o guí 'yøthü ya. ²⁵ Dami 'yeshü a ra fëhni ngue madín xihmbü n'da ngu n'da ahü, në guim mamhbü a majuañi. Nguetho tengü 'bü n'danjä'itho dí comhbü ra Cristo. ²⁶ Në nu'bü guím cüehü nangue ran ts'o i t'øt'e, pë damím fähmbü, mamán dä ahü ran ts'o. Në hinga n'dapa gan cüehü. ²⁷ Pë xingui ts'ü ga cüthü ra zïthu bü ja ma mbühü. ²⁸ Nu'bü guím pëhü 'da ahü, pë guí 'yeshü a gnám pëhü. Në gam pëhmbü xün ho, në gue'a gdí tïmhbü a guí homhbü, në da zä guí fäx'ü mi'da ngue hin'yü 'b'e'a da hyoni. ²⁹ Në 'yo guím mamhbü yü ts'ore, pë guim mamhbü ran ho dí zë'ü në dí hyu yü mbüi ü to'o guí xihmbü. ³⁰ Në 'yo gadí unhü

ra dumbüi a rá Hogandähi Ojä nangue n'da ra ts'oqui. Nguetho nu'a i 'bëpü mbo ma mbühü, në gue'a da 'yudi ngue yü mbëtigahü Ojä 'bü rán zegui ra pa, tengü 'bü jajü ra sello. ³¹ Dami 'yeshü a gní bëman'ühü, në hin gan cüehü 'bü ja 'b'e'a da si ahü o ja 'b'e'a da t'øt'ahü. Në 'yo gadí c'aman'ühü n'da ngu n'da ahü, në o guím bëmhü ran ts'o nangue ni mijä'ihü. ³² Pë gan 'yøpähü ran ho n'da ngu n'da ahü, në 'da xtán ja ni yembühü, në gam punbahü n'da ngu n'da ahü, tengü tho í pun'nahü Ojä nangue ra Cristo.

5

Da 'yøt'e xün ho ü yü t'ühni Ojä

¹ Ga øthü 'b'e'a øt'a Ojä, nguetho yü t'ühni gahü a ngue di huëgahü. ² Ngue ga ørpähü ran huëcate ma mijä'ihü, tengutho ra Cristo bi huëgahü 'bü mín däse bü ja ra pont'i nanguejü. Në nu ra Cristo bi un rá te, n'da ran t'unni ngue bi numanho Ojä. ³ Në yü t'ühni gahü Ojä, janangue'a xingui ts'ü gam bëmhü ran ts'o, hin ga øthü ran 'yomt'ëni, xing ran ts'iyate, në xinga n'da ran ts'o ga øthü. ⁴ Në hin gam mamhbü ra ts'ore o gue ran 'yant'ü, në hin dan yä mangät'ihü, nguetho hin rán thëui rá 'yëc'yëi Ojä ü. Pë ga xihmbü Ojä jamadi nangue rán ho bi 'dajü. ⁵ Pë dí pähmbü hingui sä n'da da yäpü di manda ra Cristo në Ojä, nu'bü

i øthoho ran 'yomt'ɛni, o gue im bɛn ra ts'on'yomfɛni, o gue i øt' ran ts'iyate. Nguetho nu ra ziyate tengutho 'bɛ i thɛnde 'bɛ'a i ja. ⁶ Nɛ njon ga jafɛ da hyäɛ gue'bɛ 'bo'o da xijɛ ngue xɛn ho 'bɛ ga øthɛ ran ts'o. Nguetho to'o da 'yøt' ya yɛn ts'o, ɛmme xɛn ngu da nu rá cue Ojɛ, nangue a him bi 'yørpa masu Ojɛ. ⁷ Pɛ hin dan 'yohɛ to'o i øt' ran ts'o, nguetho hin'yɛ 'bɛ'a man jahɛ ɛ. ⁸ Pɛ nu'ahɛ mam'bet'o gmí 'yohɛ bɛ ja ra 'bɛxui. Pɛ nangue guí 'bɛhmbɛ ra Cristo ya guí 'bɛhmbɛ bɛ ja rán nɛqui a. Nuya dɛmam 'bɛhmbɛ tengu rán säui bɛ ja ran nɛqui. ⁹ Nɛ nu'a rán nɛqui Ojɛ, gue'a dán jahɛ ra hogambɛi a, nɛ gue'a dám mamhbɛ majuaɛni a, nɛ gue'a dá øthɛ ran ho a. ¹⁰ Nɛ dami hyumbi gan xähmbɛ guí 'yøthɛ 'bɛ'a dí hyu rá mbɛi Ojɛ. ¹¹ Pɛ xíngui ts'ɛ ga øthɛ tengu øt'ɛ i 'yo bɛ ja ra 'bɛxui. Pɛ ga uhmbɛ ngue nte ní mbatho 'bɛ'a øt'ɛ. ¹² Pɛ ga pɛ'ts' ma sähɛ hin gam mamhbɛ 'bɛ'a øt'ɛ i øt' mán t'äguitho ran ts'o. ¹³ Pɛ nu'a rán nɛqui Ojɛ di yot'ɛ to'o i 'yo bɛ ja ra 'bɛxui, ndepe da bɛdi ngue i ja yá ts'oqui. Nɛ hingui sä da 'yɛn mant'ägui thoho n'da 'bɛ'a øt'e, nguetho nu'a rán nɛqui Ojɛ di yot'ɛ gätho ran ts'o. ¹⁴ Janangue'a nt'o't'i: "Daman nuhmbɛ ngue guí ähmbɛ, tengu 'bɛ gyá duhɛ, nguetho nu'a ra Cristo di 'da ahɛ ran nɛqui," bi 'yɛna. ¹⁵ Janangue'a dami jamansu 'bɛ'a guí øthɛ, nɛ hin gam

'bɛhmbɛ tengu ɛ yɛ jä'i ngue hingui pɛdi 'bɛ'a øt'e. ¹⁶ Pɛ madague'a xɛn hɛi yɛ pa i ja bɛ ya, dami hyumbi gam pɛhmbɛ xɛn ho. ¹⁷ 'Yo guí co'yambɛihɛ, pɛ dami hyumbi guí hyoni guí pɛhmbɛ rá pähä ra Hmu. ¹⁸ Pɛ hin dán johyahɛ a ra sɛi, nguetho di ts'ongahɛ a. Pɛ man'da dán johyahɛ rá Hogandɛhi Ojɛ. ¹⁹ Nɛ 'da dán johyabahɛ n'da ngu n'dajɛ ngue dan xihmbɛ 'bɛ'a i ørcahɛ ra Hmu, ngue dan tuhmbɛ yá thuhu Ojɛ gätho ma mbɛihɛ dá ɛspahɛ Ojɛ a. ²⁰ Nɛ thocua thoho ga xihmbɛ jamadi Ojɛ ra Ta, nangue 'bɛ'a gätho jajɛ, nangue rá thuhu ma Hmuhɛ ra Jesucristo.

Dim 'bɛmanho yɛ 'yɛc'yɛi bɛ ja yá nɛgue

²¹ Nɛ hin dan junthɛ, pɛ 'da xtán 'yɛhɛ thohohɛ, nguetho gätho gahɛ dín numansuhɛ ra Cristo. ²² Nɛ nu ahɛ gyá xisuhɛ, dami 'yøthɛ 'bɛ'a im man ni ndøhɛ, tengutho bɛ gní 'yøthɛ a im mam ma Hmuhɛ mahɛts'i. ²³ Nguetho nu'ɛ yɛn 'yohɛ i 'bet'o bɛ ja rá ngu, tengu a ra Cristo i 'bet'o bɛ 'bɛh yɛ 'yɛc'yɛi, ngue tengu 'bɛ guesɛ a rá jä'i a, nɛ rá m pørpate gätho ɛ. ²⁴ Nu'ɛ yɛ xisu da 'yøt'e 'bɛ'a gätho im man yá ndø, tengu tho yɛ 'yɛc'yɛi da 'yøt'e 'bɛ'a gätho im man ra Cristo. ²⁵ Nɛ nu ahɛ ma min'yohɛ ahɛ, dami huɛc ni xisuhɛ, tengu tho a ra Cristo bi huɛc yɛ 'yɛc'yɛi, nɛ bi un rá te nanguejɛ. ²⁶ Nɛ nu a ra Cristo ngubɛ bi 'yøt'e, nu'bɛ mi japi da bo xɛn ho

gätho y_u 'yεc'yεi nangue räm hman Ojä. Nguetho ram hma tengu 'b_u ra dehe i pe't'e gätho ran ts'o. Ne nu'a ran xixya, n'da ra hmεpya ngue ra Cristo bi hoga ma mb_uih_u. ²⁷ N'damhma da zin _u y_u 'yεc'yεi, ngue ya gätho mahoqui, ne nte man ts'o din 'yoh_u. Ne hin'y_u 'be'a da th_umbi, pegue gätho i jua a ran ho. ²⁸ Ne gätho y_un 'yoh_u, nde'b_u di huεc y_u xisu, tengu b_u ni huεc rá ja'izehe. Nguetho nu'_u to'o di huεc rá xisu, din huεc zehε a. ²⁹ Ne xinga n'da ra ja'i i san rá ja'izehe, pe din jamansu, ne i 'u_uni x_un ho rá ja'i, tengutho i ø't'a ra Cristo nangue y_u 'yεc'yεi. ³⁰ Nguetho nuj_u dy_u 'yεc'yεih_u, tengu 'b_u rá ngøc'yεi ne rá do'yo gah_u a rá ja'i ra Cristo. ³¹ Tengü män t'o't'i: "Nu'b_u n'da ran 'yoh_u i sin rá xisu, i soh rá ta ne rá mbe, n'damhma da zä di manda rá xisu, tengu 'b_u ε rá ja'izehe," bi 'yεn'a ra t'ohni. ³² Ne x_un hεi da bađi 'be'a nam bøn na, pe dí εngä drá Pablogä, ngue i udi nangue ra Cristo ne nangue y_u 'yεc'yεi. ³³ Pe ne im ma, gätho ah_u ngue gy_un 'yoh_uh_u, dami huεc ni xisuh_u tengu b_u gní huεc zehεh_u. Ne nu'ah_u gy_u xisuh_u damin numansu ni ndøh_u.

6

¹ Nu'ah_u gy_u t'uhnih_u gy_u 'yεc'yεih_u dami 'yøth_u 'be'a man ni tah_u ni mbeh_u, nguetho gue'a y_un theh_u a ngue gui 'yøth_u. ² Dami

numansu ni tah_u ne ni mbeh_u. Ne gue'a rá mb_udi a rán t'εdi Ojä ngue ní jaρ Ojä n'da a, ngue bi ma maya'b_u. ³ Ne guehna ran jaρi bi ma da nu n'da 'b_u da 'yøt'e, ngue din ja ran johya ne x_un ngu y_u pa dim 'b_ucua ja ra häi. ⁴ Ne nu ah_u gy_u tah_u, nu'b_u gui sah ni t'uhnih_u, nde'b_u hin gui jaf_u din cuetho. Pe dami temanhohe guep_u dí 'yεc'yεi ra Hmu _u. ⁵ Ne nu ah_u gy_u mbefih_u ne gy_u 'yεhεh_u, dami 'yøth_u x_un ho 'be'a im man ni hmuh_u ua ja ra häi, ne guin numansuh_u _u, ne gui suh_u. Ne mpähä thoho gui 'yøth_u ni 'befih_u, tengutho b_u gní 'yørpah_u rá 'befi ni Hmuh_u ra Cristo. ⁶ Dami 'yøth_u x_un ho ni 'befih_u, hinga høn'b_u in nu ah_u ni hmuh_u, pe dami 'yøth_u tengutho b_u gnín 'yεhεh_u ra Cristo. Ne gätho ni mb_uih_u, ne gue'a rá pähä Ojä a b_uya. ⁷ Dami 'yøt' ni 'befih_u nangue ran johya, tengu b_u gní 'yøth_u rá 'befi ni Hmuh_u mahεts'i, ne hinga hønt'a dín numanho ah_u y_u ja'i. ⁸ Ne damim bεmh_u ya, Ojä di cos'ah_u ran ho nangue ran ho xcá 'yøth_u, madague'a gy_u 'yεhεh_u o gue gy_u hmuh_u. ⁹ Ne nu ah_u gy_u hmuh_u, pe gui 'yørpah_u a x_un ho _u ni mbefih_u, o gue ni 'yεhεh_u, tengu tho b_u gní ndepe da 'yøt'ah_u ran ho. Ne hin gui xihmb_u y_un _unbi, nguetho gui p_uhmb_u ngue n'dat'a ni Hmuh_u mahεts'i. Ne nu a ra Hmu mahεts'i hin di hyesp_u na nuj_u.

Di zerca ma mbuihu rá ts'edi Oja tengu rá he ra dofui

10 Ne nuya ma zu cu ah, ga zacia ma mbuihu nangué rá ts'edi Oja i jaju. 11 Ngue tengu n'da ra dofui i he rá he ngue ra t'egui ní tácia yán sa u yán suihu. Ne ngutho rá ts'edi Oja 'bu dí homhbu ngue hin da zä da hyäju ra zithu. 12 Nguetho hinga gue'u yu ja'i man suihu, pε gue'u yú hmu yu ts'oqui, ngue ra zithu rá hmu ra 'bexui i ja gätho ra ximhäi. Ne u gätho yám fäts'ihu ra zithu in 'youi ran dähi, ne gätho 'be'a má ts'edi bá nεxpü 'buh rá hmu ran ts'o, gätho man suihu u. 13 Janangué'a tengu 'bu ga hehu yu t'egui ya, nangué gätho rá ts'edi Oja, ngue ga häthü ga tafu yán sa ra zithu i säc ma mbuihu. Ne nu'bu dá tåhmbu ran sui, ya dá juahmbu xän ho, ne dá nuhu xingui ts'u dá 'behmbu. 14 Ne nu yu t'egui dí xi ah, ne gue'u nán sähu u. Ngue nu'a ram hma dí tenhdü, ngue tengu 'bu ran gat'i ngue ra t'egui gam päthü. Ne nu'a ná hãmhbü ran hogui bi 'yörcahu ra Cristo, tengu 'bu ra coto ngue ra t'egui a, ngue hingui sä da daju ra zithu. 15 Ne nu'a ná yámanhohu Oja nangué'a ran ho ma'da'yo dá hãmhbü, ne gue'a ná huthü ran zambüi tengu 'bu dí net' ma zapatohu ngue yu t'egui, ne dan tihmbü ga sahmbü ra zithu. 16 Ne man'da, nu'a ná pãmhbü majuani Oja, ngue tengu 'bu n'da ra xit'egui ní däqui gätho yán sa ra zithu, tengu 'bu

t'engbahü n'da ra sibi. 17 Ne nu'a ná pãmhbü majuani dám pøhmbü, tengu 'bu dá pant' ma yahu ra fui ngue ra t'egui, ngue hin gam bëmhbü a in nde di bεngahü ra zithu. Ne nu'a rám hman Oja, tengu 'bu ra espada di 'daju rá Hogandähi Oja, gue'a dám muthü ra zithu a. 18 Pε thocua thoho dan yahu Oja, ga äfu rá ts'edi, xingui ts'u ga εshü nan yahu Oja, tengu di bεngahü rá Hogandähi Oja. Ne dan εhyahu hin dan xømbuihu, ngue ga äfu Oja da mbäx'u gätho ma mi'yεc'yεihü. 19 Ne nugä drá Pablogä, dami 'yäfu Oja nanguécä, n'damhma di 'dacä ran 'yomfëni ne ga hut'anzambüi gam mamp'a rám hma, ne ga xi u hing yu judío 'be'a nde Oja ngue da bäh ya. 20 Gue'a nán ofädigä a, ngue dí xicä yu ja'i 'be'a bi xicä Oja. Dami 'yäfu rá ts'edi Oja ngue hin ga su ga thoqui gam mangä rám hma.

Ran zengua ran zεgui

21 Nuya dí penhdä bu na ma cuhu ra Tíquico, ngue εmme mahuεqui. Ne nuna εmme øt'e xän ho rá 'befi Oja. Nu'a da xi ahü 'be'a gätho dadí jagä, ne nangué gätho 'be'a dí øt'ä. 22 Nuna ra Tíquico da gax na ra søcuä dí øt'ä, ne da xi ahü nanguécähe, ne da hyut'a ni mbuihu. 23 Pε Oja ma Tahu ne ma Hmuhu ra Jesucristo da hyut'a ni mbuihu, ne di ja ahü gui huε c ni mi'yεc'yεihü, nguetho gä hãmhbü rán ho mbo ni mbuihu. 24 Pε Oja di 'da ahü rán japi gätho ahü

to'o gätho hin gui 'yε'ts'a gnín
numanhohε a ma Hmuhε ra
Jesucristo. Ne hεnt'a dá xi ahε
ya.

FILIPENSES

Ra sɔcuɔ bi 'yorba ra Pablo ɯ yɯ 'yɛc'yɛi bɯ ja ra daɦnini Filipos

Ran zɛngua

1 Nugä drá Pablogä dí yo'be ra Timoteo drá 'yɛɦɛ'be ra Jesucristo. Dí o't'ä'be na ra sɔcuɔ gätho ahɯ ma zɯ cu ahɯ, nɛ ɯ yɯ ngɯrbi nɛ ɯ yúm fäts'ihɯ yɯ ngɯrbi, nɛ gätho ɯ i 'bɯpɯ ra daɦnini Filipos ngue i tɛn'na ra Cristo. 2 Pɛ dí ndep Ojɔ ma Tahɯ nɛ ma Hmuɦɯ ra Jesucristo da 'yents'ahɯ rán japi nɛ da hyut'a ni mbɯihɯ.

Nu ra Pablo i äp ra jamadi Ojɔ nangue yɯ 'yɛc'yɛi

3 Jamadi, dí ɛmp'a ma Ojɔ, n'dandɨ ngu n'dandɨ dí m bɛn ahɯ, nguetho gue ahɯ mam fäts'i ahɯ bi 'dacä Ojɔ. 4 Nɛ zai ɛmmɛ i jagä ran johya 'bɯ dí äpä ra jamadi Ojɔ nangue ahɯ. 5 Nɛ dadín johyagä nguetho n'dat'a rá 'bɛfi ran ho ma'da'yo dí comhbɯ, gue'a gní zɛjɯ a, nɛ gue'a gá 'yøthɯ 'bɯ rá mbɯdi gá 'yɛc'yɛɦɦɯ, nɛ asta gue yɯ pa i jabɯya. 6 Nugä dí pɔdi ngue Ojɔ di thocta a ra hoga'bɛfi ngue bi dɯ'mi bi 'yørbɯ ni mbɯihɯ, janangue a di juadi xɯn ho 'bɯ bi zøn ra pa ba ɛɦ mahøn'a ra Jesucristo. 7 Nɛ gue'a ná äpä ra jamadi Ojɔ a, ngue ɛmmɛ dí m bɛn ahɯ. Nɛ tengu'bɯ 'da'angu dí sähɯ ran ɯnbi dí sägä nɛ gue'a ná comhbɯ

rán japi Ojɔ a, dá gue'bɯ dí ofädigä, o gue'bɯ dí 'bäpɯ ja ran juɔnbate, ngue dadín yɔn a rán ho ma'da'yo ra Cristo dí m ma ngue majuɔni a. 8 Nɛ hønt'a Ojɔ i pɔdi hangun gu bɯ ná huɛc'ahɯ, nɛ tengu bɯ ɛmmɛ ni huɛgahɯ ra Jesucristo. 9 Hanangue'a dí äp Ojɔ ngue man'da xɯn gu din ja ahɯ ran huɛcate n'da ngu n'da ahɯ, nɛ din ja ahɯ ran 'yomfɛni xɯn ho, nɛ guim bɛmhɯ xɯn ho nangue a 'bɛ'a gätho guí øthɯ. 10 N'damhma guí huanhdɯ 'bɛ'a man'da xɯn ho guí 'yøthɯ, nɛ n'dat'a guim bɛmhɯ, nɛ hin hapɯ di nɛqui ní ts'oquihɯ 'bɯ bi zøn ra pa ngue ba ɛɦ ra Cristo. 11 Nɛ hønt'a ra Jesucristo sä di 'da ahɯ ra hogambɯi, ngue xɯn gu yɯ hoga'bɛfi din ja ahɯ, nɛ gue'a dí t'ɛspa Ojɔ a.

Hønt'a ra Cristo nám 'bɯ a ra Pablo

12 Ma zɯ cu ahɯ, dí n de ahɯ ngue guí pɔɦmbɯ, gue'a nán te ran ho ma'da'yo a nám 'bäcä ua. 13 Ngue gätho yɯ dofɯi ua ja ran guts'ut'abi, nɛ'ɯ gätho mi'da yɯ jɔ'i i pɔdi ngue rá 'bɛfi ra Cristo a ná 'bäcä ua. 14 Nɛ dá gue'bɯ dí ofädigä, pɛ gue'a ní hyut'an zambɯi ma cuɦɯ ngue'ɯ xɯn gu i 'bɯcua, nɛ hinguin su 'bɯ im man rá m hman Ojɔ. 15 I 'bɯcua 'da ɯ ngue im mamp'a rá m hman Ojɔ, i sɛya nangue rá m hman Ojɔ dí øt'ä. Pɛ i 'bɯh mi'da ngue im man rá m hman Ojɔ ngue nde da 'yøt' ran ho. 16 Nɛ nu'ɯ ngue ɯ i ja ran ts'ɛya, im ma nangue ra Cristo, nguetho

in nde 'be'a da dąse ı. Pe hinga gátho rá mbıi im ma, pe hontho nde ıngue di yop a ma dumbıgä ua ja ra fädi. ¹⁷ Pe nu'ı mi'da di huęgä, ne nde da mbäxgui, ne gue'a ní man rámhman ra Cristo ı, nguetho i pądi 'be'a ná 'bäcä ua, ngue dín yąnba a rán ho ma'da'yo ra Cristo. ¹⁸ Pe madague a hont'a go to'o im mamp'a rámhman Oja, dá gue'ı n'dat'a im bėni o hin'na 'ı im ma nanguie a ra Cristo, ne guexta a ęmme dadín johya. Ne thocuą thoho dan johyagä. ¹⁹ Nguetho dí pądi ngue ga pomanhogä ua ja ra fädi, nguetho zai guí äfı rá ts'edi Oja nanguiecä, ne zai i fäxcä rá Hogandahi ra Jesucristo. ²⁰ Nugä hin dín ndegä ngue m'bejua ga pe'ts' ma sä nanguie 'be'a dí ot'ä, pe ęmme dín nde ga hut'an zambıi gam mangä xın ho rámhman Oja 'ı bi ts'egbä. Jananguie a gátho ıı ja'i da bąh rán uıxte ra Cristo nanguie a dí ot'ä, madague'ı dí 'bucä o gue'ı da thogä. ²¹ Nguetho hont'a dí 'bıi nanguie ra Cristo, dín ndegä ngue dín uıxte ra Cristo nanguie 'be'a gátho dí ot'ä, ne man'da tho 'ı dá tugä. ²² Pe nu'ı guexta a dadí thoqui dí 'bucua ja ra häi, sä ga tąh mi'da ıı ja'i ngue da 'yęc'yei a ra Hmu mahęts'i. Pe hin dí pąse nda a ga huanhni, Hague dam 'bıi, uague ga tu. ²³ Pe nugä ęmme xın hęi ga pądi nda a ngue man'da xın ho. Pe nu'ı da hönsegä, man'da dín nde 'ı ga tu ngue ga mba

nım 'ı'be ra Cristo, nguetho man'da xın ho nanguiecä. ²⁴ Pe man'da xın ho nanguie ahı ngue guexta a dí 'bucä ua ja ra ximhäi. ²⁵ Jananguie a dí hąxanjuanı guexta a dam 'bucä ua ngue ga fäx ahı ngue dín te ni t'ęc'yeiı. Ne man'da dín ja ahı ran johya 'ı man'da gá 'yęc'yeiı ra Cristo. ²⁶ Ne nu'ı dí 'bucä ua ja ra häi, ne guín nuıı mahon'a, ęmme da hyu ni mbıiı nanguie ra Cristo, ne gui 'yęspahı ra Cristo bıya. ²⁷ Pe damam 'ıhmbı 'be'a rán sähı rán ho ma'da'yo ra Cristo. Ne madague a 'darı dí 'ıhmbı o yabı dí 'bucä, pe ga ocä ran ho gui 'yothı bıya, nanguie 'da' angu guim bęmhı, ne gui fähmbı ma t'ęc'yeiı nanguie rán ho ma'da'yo ra Cristo. ²⁸ Ne hin gui suhı to'o da zı ahı nanguie ran ho ma'da'yo. Ne nanguie hin gá suhı, da bądi ngue di 'beh yú te ı, ne da bądi ngue i ja ahı ra temazai ngue bi 'da ahı Oja. ²⁹ Nguetho hinga hont'a ran ho bi 'da ahı Oja ngue gui 'yęc'yeiı ra Cristo, pe ne'a man'da ran ho, ngue gui sähı ıın ınbi nanguie ra Cristo. ³⁰ Ne 'da'angu dí othı ya, dadín ınbahı ngue dín ıımhı a ran ho ma'da'yo, tengu thoho gá nuhı dá ot'ä mám'bet'o, ne guí øhmbı ngue guexta'a dí ot'ä ya.

2

*Nu rán uıxte ra Cristo,
hin'ıı ran 'yęts'i*

1 Nu'bu gue'a ra Cristo di ze ah_u, ne guí p_hmb_u rán hu_εcate a, ne nu'bu guín 'yoh_u rá Hogand_hi Oj_u, ne guí p_hmb_u gui 'y_oth_u ra yemb_ui ne ra mate, dan johyagä 'b_u. 2 Pe dami yusca ma mb_ui ran johya nanguie 'be'a guí _oth_u ya, ngue n'dat'a guim b_εmhb_u, ne 'da xct_un hu_εctah_u, ne 'da'angu nin 'yomf_εnih_u guim b_εmhb_u, hinga 'dahma 'dan'yo guim b_εmhb_u. 3 Ne hin ga _oth_u ran 'y_uya, ne hin dan 'y_εxh_u, ne hin gam b_εmhb_u ngue dan u_ixteh_u, pe man'da da b_εnse n'da hingui hose xinda gue'u gä mi'da. 4 Ne hinga h_ont'a ga h_onse_hu gam b_εmhb_u, pe ne'a i hon _u mi'da ga fäxh_u. 5 Pe n'da ngu'n'da dam b_εmhb_u tengu tho b_u í b_εn_hu ra Cristo. 6 Nu ra Cristo 'da'angudui Oj_u a, pe him bin 'y_εze_he ngue Oj_u a, nguetho bi b_εn_hu. 7 Ngue bá sogui gätho rá ts'edi mah_εtsí, ne bin 'y_εhe 'b_u mín ja'i ua ja ra ximhäi, ne bi mbäx y_u ja'i. 8 Ne nu'bu mín ja'i xingui ts'ü bin 'y_εts'i, pe bi 'y_ot'e gätho 'be'a min nde Oj_u, ne bi du b_u ja ra pont'i tengu n'da ra ts'om'bäi. 9 Ne nanguie a bi 'y_ot' ra Cristo, Oj_u bi 'y_εspa a, ne bi un ra ts'edi man'da x_un gu, ne gue'a ra thuhu bi unni _εmme man'da di muui. 10 Jananguie a nu'a ra Jesús gue'a rán säui din th_unde a, gätho 'b_up_u mah_εts'i ne_ua ja ra häi ne'u gätho x_un du, y_u ja'i ne yám 'be_hni Oj_u ne y_u z_ith_u, gätho da 'y_εspa ra Jesucristo ra Hmu. 11 Ne gätho nán gu da

b_udi ne da ma ngue gue'a ra Jesucristo a ra Hmu nanguie gätho 'be'a i ja, n'damhma gätho da 'y_εspa Oj_u ra Ta.

Nu y_u 'y_εc'y_εi gues_ε _u y_un yot'i ua ja ra 'b_εxui

12 Jananguie a ma z_u cu ah_u ngue dadí hu_εc'ah_u, z_ui gá 'y_oth_u 'be'a dá xi ah_u nu'bu 'darb_u mám 'b_uhmb_u, p_ε madague'a yaua dí 'b_ucä ya, man'da h_uehi thoho gui 'y_oth_u a nin sä_hu ngue i 'b_uh ma p_or_upate_hu, ne hin gan 'y_εxh_u, pe guin numansuh_u Oj_u. 13 Nguetho gue'a Oj_u dim p_εp_u mbo ma mb_ui_hu ne gue'a di 'daj_u rá pähä ne rá ts'edi ngue ga _or_ubah_u rá pähä Oj_u. 14 Ne o gadí y_uni thoh_u, x_un gan junth_u, pe dami 'y_oth_u gätho in nde Oj_u. 15 N'damhma njon da dingah_u n'da ran ts'o ngue da ma i ja ma ts'oquih_u. Pe dam 'b_uhmb_u tengu man sä_hu ngue y_u hogat'uh_uni gah_u Oj_u, guep_u 'b_u _u y_u ja'i ngue i _ot' ram fe'ts'i. Jananguie a ga _oth_u b_uya tengu n'da ran yot'i b_u ja ra 'b_εxui, ngue ga xihmb_u rá_um hman Oj_u di un ra te. 16 Ne nu'bu gui xihmb_u rá_um hman ra temaz_ui, nugä dan jhyagä 'b_u bi z_on ra pa ngue ba _εh ra Cristo, ngue hin'y_u 'be'a dá p_ε'ts' ma sä nanguie ra 'be_fi xtá _ot'ä b_u guí 'b_uhmb_u. 17 Nguetho dadí hoc'a ni t'ε_uc'y_εi_hu, tengu'b_u dadí hocä n'da ra 'b_ots'e, x_un ho 'b_u dá undä Oj_u. Ne nugä 'b_u hin dí gua _u y_un _ungi dá sä 'b_u gmí 'y_εc'y_εi_hu, pe man'da x_un ho 'b_u ga un ma te ne ga

fäm ma ji, ngue dí gua a ra 'bøts'e ga undä Oja nanguie gätho ahü. Guexta a dadín johyagä, nε da zä gui hyāmhbü man johyagä. ¹⁸ Jananguie a ga comhbü man johyagä 'bü bi zøn ra pa da t'ēna da thogä.

Ra Timoteo nε ra Epafrodito

¹⁹ Nε nu'bü rá pähä Oja 'bex ga pēn'nahü bü ra Timoteo da nu ahü. Nε nu'bü dá pädi 'bε'a gadí jahü bü dan johyagä büya. ²⁰ Nguetho njohgui 'bücua man'da ngue im bēni tengu dí m bēm'be ra Timoteo nanguie ahü. ²¹ Nguetho gätho mi'da i 'bücua im bēnse nanguie yú 'bēfi zεhε, nε him majuāni rá 'bēfi ra Cristo Jesús im bēm büya. ²² Pε ya guí pähmbü ngue εmme di muui nanguie 'bε'a i øt' na ra Timoteo, ngue dí com'be rá 'bēfi Oja, tengu n'da ra ts'ant'ü i conhui rá 'bēfi rá ta. ²³ Pε dí tøm'i hasta gue'bü ga päçä 'bε'a din jacä ua. Nε m'bějua ga pēnhdä bü na ra Timoteo. ²⁴ Pε xømhma da nde ra Hmu mahęts'i ngue da zä ga mba bü n'dihi, gan nu ahü. ²⁵ Pε dí m bēni ngue m'bet'o ga pēn'nahü bü mahøn'a na ra Epafrodito, ma cuhü, nε dí com'be rá 'bēfi ra Cristo dín yānba'be a rán ho ma'da'yo. Guehna guá pēncä'be ua nanguie da mbäxca'be. ²⁶ Pε nuya εmme nde da mba bü gam 'bühmbü mahøn'a, nε εmme tu rá mbüi ngue ya rá 'yøhmbü ngue mí ü a. ²⁷ Nε majuāni εmme mí ü nε mi ts'ütho xtán du. Pε

nanguie rá mate Oja ngue him bi du. Nε nu'bü xtán du, man'da εmme xøn gu ra dumbüi xcá nugä 'bü. ²⁸ Pε jananguie a dí humbi ga pēnhdä n'dihi na, n'damhma gan johyahü 'bü guin nuhü mahøn'a, nεcä da hyu ma mbüigä ua. ²⁹ Nε nu'bü bi zøm bü dami simhbü xøn ho, nε gui 'yāfü ra jamadi Oja ngue bi xox a. Nε gätho yü ja'i guin numansuhü ngue øt'e tengu i øt' na ra Epafrodito. ³⁰ Nε nuna mi ts'ütho xtán du nanguie rá 'bēfi Oja, nguetho bi 'yēn rá te nanguie bi zεqui, ngue bi 'yøt' ra 'bēfi tengu tho'bü gue ahü xzui zεjü.

3

Nu ra Cristo 'bü dí εç'yēihü, gue'a ní bo ma mbüihü a

¹ Nuya ma zü cu ahü, dí xi ahü, daman johyahü nanguie ra Hmu mahęts'i. Nugä hin dadín xømbüi ngue ga xi ahü mahøn'a, gan johyahü, nguetho nin hos'εhü ngue dí xi ahü. ² Daman jamansuhü nanguie yü ts'on'yomfēni ja'i, nguetho nu'ü tengu tho'bü yü satexa'yo, nε i xi ahü jatho da hmεpya ni ja'ihü ngue da mba nthεqui ahü. ³ Pε nujü majuāni am hmεpya gahü bü na nujü Oja, nguetho dí thāndehü Oja nanguie rá Hogandāhi, nε dadín johyahü nanguie a ra Cristo Jesús, nε dí pähmbü hinga gue'a man hosegahü ní 'yēnjü yü t'ünigahü Oja. ⁴ Pε nu'bü 'bo'o sä ēna yú t'ühni Oja nanguie xøn hose, pε man'da sä xcá

ɛngä 'bɯ, nguetho man'da mi pømanho man t'øt'egä. ⁵ Nguetho däm 'bɯi nangue yɯ judío, nɛ ná hyɔtopa xtám 'bɯcä 'bɯ mi thegä ma xifani, nɛ gätho dá comhbe a bi xije Ojɔ dyú hebreohe dyú judíohe, nguetho nu'a ma ta ra hebreo a gue a bi xand mam bombøta ra Benjamín mi 'bɯh maya'bɯ. Nɛ dá tendä 'bɛ'a im man yɯ fariseo, ngue ɛmme dá humbi dá øt'ä ɯ yún t'ɛdi yɯ judío. ⁶ Nɛ nugä ɛmme dá yängä a ma t'ɛc'yɛihe dyú judíohe, janangue a madí ɯnba yú 'yɛc'yɛi ra Cristo. Nɛ mi øt'ä ɯ gätho yɯn ho im man ɯ yún t'ɛdi yɯ judío, janangue'a njo'o to'o mi sä da man'a n'da rán t'ɛdi Ojɔ ngue dá festhoho. ⁷ Nɛ mín bɛngä ní zingä Ojɔ a man hose. Pɛ nuya dí pɔdi ndetho di 'bɛrpa nín 'yomfɛni n'da a. Nɛ dá ɛ'ts'ä a ná bɛngä xɯn ho segä janangue bi zä dá tɪngä ran ho nangue ra Cristo. ⁸ Nɛ madague'a hangu nan gu xtá øzehɛgä, pɛ ndetho man'da dí 'bɛdi, nguetho man'da di muui ngue dí pɔcä ra Cristo Jesús ma Hmu. Janangue a gätho man hose dá 'bɛdi, ya him mín numanho, n'damhma bi zä dán 'yo'be ra Cristo. ⁹ Nɛ nuya sä dam 'bɯ'be ra Cristo, nɛ ntemanho i jagä 'bɛ'a dí øzehɛgä nangue yɯn t'ɛdi, pɛ nangue a dí ɛc'yɛi 'bɛ'a bi 'yørca ra Cristo, nɛ gue'a í bo ma mbai a nɛ in numanhogä Ojɔ. Nguetho Ojɔ in numanho ɯ i hantho

rá mate ra Cristo. ¹⁰ Nɛ nuya hønt'a man'da ɛmme dín nde ga pɔdi xɯn ho a ra Crsito. Ngue ga com'be xɯn ho a rá ts'ɛdi bin t'um 'bɯ mi dambɛni, nguepɯ da zä dam 'bɯi xɯn ho 'bɯ dí 'bɯtua ja ra ximhäi, nɛ da zä dan ɯnbä tengu yɯn ɯnbi bi nu a, nɛ da zä ga com'be rán dɔte, ngue nde da ma di 'bɛrqui xɯn ho a man yombai zɛɛ. ¹¹ Nɛ nubɯya xømhma thoho da zä ga com'be xɯn ho a rá ts'ɛdi ra Cristo bin t'um 'bɯ mí dambɛni, ngue dam 'bɯi xɯn ho a ra 'da'yote.

Gan uɛnthohɯ ga tqhmbɯ ra 'dihɯ bɯya

¹² Pɛ nugä hingui sä gam mangä ngue gätho dí com'be rá ts'ɛdi ra Cristo, nguetho hin daná søni ngue gätho xtán hotho ga øt'e. Pɛ guexta a dadí thoqui dí honi ngue ga pɔdi gätho 'bɛ'a bi bɛngä ra Cristo Jesús 'bɯ mi bɛndgä. ¹³ Pɛ ma zɯ cu ahɯ dí xi ahɯ ya, ngue hinga gätho dí øt'ä xɯn ho, pɛ hin dín nde gam bɛngä mahøn'a 'bɛ'a xtá øt'ä mam'bet'o. Pɛ guexta a ɛmme dadí thoqui dí nde man'da ga øt'ä ran ho, ngue ga tqhɔ xɯn ho. ¹⁴ Nɛ dín nde gan uɛntho xɯn ho, ngue ga tqhɔ ga hɔn a í zoncahɯ Ojɔ bɯ mahɛts'i ga hɔmhɯ, nangue dí ɛc'yɛihɯ ra Cristo. ¹⁵ Nɛ gätho ahɯ ngue xɯn te nin 'yomfɛnihɯ nangue ni t'ɛc'yɛihɯ, nde'bɯ 'da'angu guim bɛmhɯ tengu dím bɛngä. Nɛ nu'bɯ bɯ a n'da ahɯ n'dan'yo guím bɛmhɯ, nu a Ojɔ di ja ahɯ ngue gui pɔhmbɯ 'bɛ'a nde Ojɔ. ¹⁶ Pɛ

nde'bu ga thohmbu tengu zai di othu, nangué rá 'befi Oja. ¹⁷ Ma zu cu ah, dami tenhd a 'be'a di ot'ä, ne'u mi'da 'bu i ot'a tengu di ot'ä, dami tenhd u. ¹⁸ Nugä drá Pablogä, ga xi ah mahon'a, emme xun gu yu nidj ya xtá xi ah, nguetho emme tu ma mbui nangué 'be'a i ot'u 'da xun gu, i ena i 'yo bu rá 'yu Oja, pegue din sühmbu ra Cristo ngue hingui ec'yei 'be'a i du bu ja ra pont'i. ¹⁹ Ne da zon ra pa ngue da guadi ne di 'beh yá te, nguetho hont'a 'be'a i si ne 'be'a ndese rá ja'i i hadumbui. Pe emme din 'yex u nangué 'be'a i ot'u ne hin'yu yá 'yasä. Ne hont'a im beni nangué a 'be'a jaua ja ra ximhäi. ²⁰ Pe nuju dyú 'yec'yeh, dyú menguh bu mahets'i, ne dadí thoqui di tömdah ngue ba eh mahets'i a mam pörpateh, ngue gue'a ma Hmuh ra Jesucristo. ²¹ Ne nu'a ra Cristo di pärcá ma ngoc'yehi tengu rá ja'izehe ngue nuixte thoho, rá rs'edi i ja. Ne n'dat'a rá ts'edi ngue di manda 'be'a gätho i jaua.

4

Thoscuá thoho dan johyah nangué ra Hmu

¹ Ma zu cu ah emme dadí huéc'ah ne emme dí m ben ah, nguetho xcá 'daju ran johya, ne nangué gá 'yec'yehi, gue'a ní nequi xun ho ma 'befigä a. Ne nuya ma zu cu ah, o gadí uanspa nin 'yomfēnih nangué ni t'ec'yehi. ² Ne

nu aui man ju aui nangué ra Cristo ra Evodia ne ra Síntique, dami 'yorcaui ra mate ngue 'yo gadín sühmi, nguetho gadín cuui nangué ra Hmu mahets'i. ³ Ne nu i ma hogamfäts'i ngue gá fäxca ra 'befi, dami fäx u yu xisu ngue dim 'bushmanho, nguetho emme dám pecähe u nu'bu má mamhbe bu rán ho ma'da'yo ra Cristo. Ne a ra Clemente ne'u mi'da bi mbäxqui, ngue gätho bi thusca ma thuhuh bu ja ra xöcuq bu mahets'i nangué bin 'daju ra temazai. ⁴ Pe thocua thoho dan johyah nangué ra Hmu, ne dí xi ah mahon'a, dan johyah. ⁵ Ne ga fäxhu ma mijä'ih, n'damhma gätho yu ja'i da nu ngue dadí jamansuh 'be'a nám 'bühmbu. Ne gam bēmhb ngue mi ts'utho ba eh ra Hmu mahets'i. ⁶ Ne hin ga hadumbuih nangué 'be'a gätho dí homhb, pe gätho ga xihmb Oja 'be'a dí homhb, ne ga xihmb ra jamadi ngue zai orcahu a xun ho. ⁷ Ne nu Oja da hyurca ma mbuih buya nangué ran johya hingui sä xtám bāse n'da, pe gue'a ran johya ní jamansuc ma mbuih ne man 'yomfēnih, nangué dín 'yohu ra Cristo Jesús.

Gambēmhb 'be'a gätho xun ho

⁸ Nuya ma zu cu ah, mi'da jaua ngue dín nde ga xi ah. Ngue gam bēmhb gätho 'be'a a majuani, ne gätho 'be'a yún theh ngue dí hnumansuj, ne gam bēmhb hin di yoho

b_u dá øth_u 'be'a dí øth_u, ne hin te man ts'o gam b_emhb_u. Ne gam b_emhb_u ga ørpa_u 'be'a dí hyu yá mb_ui u ma jija'ih_u, ne gam b_emhb_u ga øth_u 'be'a mfa_udi ngue x_un ho. Ne gam b_emhb_u gátho 'be'a emme x_un ho, ne gam b_emhb_u ngue 'be'a gátho da t'εspi x_un ho. ⁹ Ne gui 'yøth_u 'be'a gátho dá xán'nah_u, ne gui tenhd_u gátho 'be'a xtá ut ah_u. Ne nu'b_u ngub_u gui 'yøth_u, da zä gan 'yoh_u x_un ho Oja ngue zai i hurpa ní mb_ui n'da.

Bi 'benpi ts'u ram fäts'i a ra Pablo

¹⁰ Ne nu Oja bi 'dacä ran johya nangué a gá b_en_ju mahøn'a, ngue gadí zεj_u ts'u. Ne dí paçä ngue hin gá pumb_enij_u, p_e hønt'a nja, him mi sä b_u gui zεj_u mam'bet'o. ¹¹ P_e hin dí εna ngue xcán unbä 'b_u hin xqui fäxcah_u, nguetho ya xtán zai ngue i jagä ran johya madague'b_u i ja a ga honi o hin'y_u. ¹² Nugä dí paçä 'be'a nám 'b_umanho n'da ra hyoya, ne dí paçä 'be'a nám 'b_umanho n'da ngue i ja x_un gu. Ne dadín johyagä madague a dín niyaçä o gue dí tumanthuhugä. Ne hønt'a go 'be'a dín nu, uague x_un gu i jagä o hin'y_u, p_e i hu ma mb_uigä. ¹³ Ne hønt'a go má ts'edi indec Oja, ya gátho sä ga øt'e, nguetho i fäxca ra Cristo. ¹⁴ P_e guexta a x_un ho gá 'yøth_u ngue gá zεj_u ts'u, ngue i pan hnuman'ugä. ¹⁵ Ne nu ah_u guí 'b_uhmb_u b_u Filipos, guí pa_uhmb_u ngue hønse ah_u gá zεj_u ts'u nu'b_u má pøngä

b_u ra häi Macedonia, ngue rá mb_udi dá mangä ran ho ma'da'yo b_u, ne gá p_encah_u ra mb_eti. ¹⁶ Ne nu'b_u guexta a mí 'b_ucä b_u ra hnini Tesalónica, yondi hyundi gá p_encah_u ra mb_eti, gue'b_u má hongä. ¹⁷ Ne hinga høntho dín nde ga h_uni, p_e dín nde ngue di ja_u ah_u Oja nangué a xcá 'daj_u, nangué gá zεj_u. ¹⁸ Nugä ya dá h_uni 'be'a guá p_encäh_u 'b_u mi zøcua ra Epafrodito, ne i pongui ts'u 'be'a dí honi. Ne nangué 'be'a guá p_encäh_u, nu Oja i numanho, tengu'b_u n'da ran t'unni emme di muui. ¹⁹ Ne nu'a ma Oja_u di 'da ah_u x_un ho 'be'a gátho guí homhb_u nangué dí 'b_uhmb_u ra Cristo Jesús. Nguetho nte di 'be'a, ne emme x_un ho a di 'daj_u. ²⁰ P_e dí εspah_u ma Tah_u Oja ne gátho y_u pa mazai. Ne hønt'a dím b_engä a.

Rán zεgui ran zεngua

²¹ Ne dí p_en'nah_u ran zεngua gátho y_u 'yεc'y_ei ngue i 'b_up_u, nangué rá thuhu ra Jesucristo. Ne gátho ya y_u cu dí 'b_uhmb_e ua i p_en'nah_u ran zεngua. ²² Ne'u mi'da y_u 'yεc'y_ei ngue i 'b_ucua ja ra hnini, gátho i p_en'nah_u ran zεngua. Ne nu'u y_u 'yεc'y_ei ngue dim p_ecua ja ran guts'at'abi man'da in nde di zεngua ah_u. ²³ Ne nu ma Hmuh_u ra Jesucristo dí äpä di 'da'ah_u rán ja_ui gátho ah_u. Ne hønt'a dí xi ah_u a, ne hønt'a gam b_emhb_u a ya.

COLOSENSES

Ra sɔcuʌ bi 'yorba ra Pablo ɥ yɥ 'yɛc'yɛi bɥ ja ra daɦnini Colosas

Ran zɛngua

¹ Nugä drá Pablogä, ma 'bäigä'be ra Cristo Jesús, nangue rá pähä Oja. ² Nɛ dí yo'be ma cuɦ ra Timoteo, dadí zɛngua aɦ gätho yɥ 'yɛc'yɛi ngue guí 'bɥɦmbɥ bɥ ja ra hnini Colosas, dadín cuɦ nangue n'dat'a dím bɛɦmbɥ ra Cristo. Nɛ dín ndehe ngue gätho aɦ guin nuɦ rán japi Oja ma Tahɥ, nɛ da hyut'a ni mbɥihɥ.

Jamadi dí ɛmfɛ Oja

³ Nu'bɥ dí yɥhe Oja ngue rá Ta ma Hmuɦ ra Jesucristo, thocua thoho dí ɛmfɛ jamadi nangue aɦ. ⁴ Nguetho ya xtá øɦmbe nangue ni t'ɛc'yɛihɥ nangue ra Cristo Jesús, nɛ dá øɦmbe ngue ja aɦ ran huɛcate nangue ni mi 'yɛc'yɛihɥ. ⁵ Nguetho guí tɔɦmbɥ 'bɛ'a gätho yɥn ho guin nuɦ bɥ mahɛts'i, nɛ guí tɔɦmbɥ gue'bɥ go rá mbɥdi gmí 'yɛc'yɛihɥ a ram hma majuani. ⁶ Nu ran ho ma'da'yo ngue xcá 'yøɦmbɥ, nuya din xandi, nɛ hɔnbɥ go hapɥ i pa, di pärpa yú mbɥi yɥ ja'i, tengu tho bin ja bɥ guí 'bɥɦmbɥ 'bɥ gmí 'yɛc'yɛihɥ njuan̄tho rá mate Oja. ⁷ Gmí 'yøɦmbɥ ran ho ma'da'yo gue'a bi xi aɦ man 'yo'be ra

Epafras. Nugähe ɛmmɛ dadí huɛje na, nguetho nuna ran 'yohɥ n'da rá 'yɛɦɛ ra Cristo, nɛ di zɛ aɦ nangue rá 'bɛfi Oja. ⁸ Nɛ nuna ra Epafras bi xije ngue gadí huɛgahe nangue rá Hogandahi Oja di bɛn'nahɥ. ⁹ Nɛ nu'bɥ ra pa dá øɦmbe ngue xɥn ho ni t'ɛc'yɛihɥ nɛ nin huɛcateɦɥ, thocua thoho dí äfe rá ts'ɛdi Oja nangue aɦɥ, ngue gui pɥɦmbɥ rá pähä Oja nɛ gui pɥɦmbɥ rán 'yomfɛni a rá Hogandahi Oja. ¹⁰ Nɛ dí äfe rá ts'ɛdi Oja ngue gam 'bɥɦmbɥ tengu rán säui ɥ yú t'ɥɦni Oja, nɛ thocua thoho zai gui 'yøthɥ a in numanho ra Hmu. Nɛ dí äfe Oja ngue gui 'yøthɥ yɥ hogant'øt'e, nɛ din te ni mbɥihɥ ngue man'da gui pɥɦmbɥ Oja. ¹¹ Nɛ gätho nan gu rá ts'ɛdi Oja dí äpähe nangue gätho yɥn ɥnbi guín nuɦɥ, ngue hin gan xømbɥihɥ. Nɛ nangue rá ts'ɛdi Oja di ja aɦɥ ngue hin di ɥn'na ni mbɥihɥ, nɛ din ja aɦɥ ran johya. ¹² Janangue a da zä gui 'yɛmfɥ jamadi ma Tahɥ Oja, nguetho bi hogahɥ da zä ga comɦbɥ 'bɛ'a gätho di un yɥ 'yɛc'yɛi guerpɥ bí ja rán nɛqui. ¹³ Nɛ bi yɥanjɥ Oja bɥ ja rá ts'ɛdi ra 'bɛxui, nɛ bi zixgahɥ bɥ di manda rá Ts'ɥnt'ɥ di huɛqui. ¹⁴ Nɛ nu'a rá Ts'ɥnt'ɥ bi gurca ma ts'oquihɥ, nɛ gue'a í zä bi pungahɥ Oja a.

Rá 'bɛfi bi 'yøzɛɦɛ ra Cristo

¹⁵ Nɛ nu Oja hingui sä da nu n'da, pɛ nu ra Cristo ngue 'da'angudui Oja, nɛ bin ja'i ua ja ra häi tengu tho 'bɥ dá nuɦ

Ojã. Nu ra Cristo mi 'bũ 'bũ rá mbũdi thoho, 'bũ nte mi ja ua. ¹⁶ Nε nangue rá ts'edi Ojã ra Cristo bi 'yõt'e 'be'a gãtho i ja nε to'o gãtho i 'bũi, guecua ja ra häi, nεpũ mahęts'i, nu'ũ di nεqui nε'ũ hin di nεqui, gãtho ı i ja yá ts'edi, nε'ũ ęmbi i jase yá ts'edi, pε nu ra Cristo bi 'yõt'e gãtho ı ngue di manda ı. ¹⁷ Nε nu'a ra Cristo mi 'bũi nu'bũ ma hin'yũ ua ra ximhäi. Nε nangue rá ts'edi di jamansu xũn ho gãtho 'be'a bi 'yõt'e, nε gue'a ní bõmanho a. ¹⁸ Nu gãtho yũ 'yęc'yęi i 'bũi n'dam'bũi tho i øt'e tengu'bũ n'danjã'i tho, nu ra Cristo tengu'bũ rá yã a. Nε di un ra temazaı yũ 'yęc'yęi. Nε nu'a, rá mbũdi ngue bi dambęni a. Janangue a hin'yũ man'da ra ts'edi nuıxte tengu rá ts'edi a. ¹⁹ Nguetho bi zãn Ojã hønt'a rá Ts'unt'ı bi unni gãtho rá ts'edi. ²⁰ Nε nu'bũ mí mbãn rá ji ra Cristo bũ ja ra pont'i, bi 'berpa yá ts'edi ı gãtho madın sũhmbũ Ojã i 'bũcua ja ra häi nεpũ mahęts'i. Nε gue'a dí hocpi gãtho 'be'a i ja, nε gue'a dí hocpa ı to'o gãtho in nde. ²¹ Nε nu'a ra Cristo bi hogahũ, nguetho yatho dá 'uehmbũ bũ rá 'yu Ojã, nε mí øthũ yũn ts'o, nε gue'a dán sũhmbũ Ojã a. Pε nuya Ojã sä da numan-hojũ. ²² Nu Ojã bi hogahũ gãtho ma ts'oquihũ, nguetho rá jã'i ra Jesús bi nu ran ınbı nε ran dãte nanguejũ. Janangue'a xtãn hotho gahũ 'bũ bi däjũ bũ 'bũ Ojã, nε hin da dınga ma ts'oquihũ. ²³ Pε nu'bũ guın nde ngue din ja ahũ bũ, pε jatho thocua

thoho gui 'yęc'yęihũ, nε hin gui 'yon nin 'yomfęnihũ. Nε gui thoqui gui tõmhbũ ran ho ma'da'yo gã 'yøhmbũ, nu'a bi sih yũ jã'i gãtho ra ximhäi. Nε n'dat'a ram hma dí øt'ã ngue dí m pøngahyãgã, guecã drã Pablogã.

Rã 'befi ra Pablo

²⁴ Nε nugã di johya ma mbũi 'bũ dın nu ran ınbı nangue ahũ. Nε xũn zãn Ojã ga comhbũ rán ınbı ra Cristo, nguetho yá mbeti gahũ a. Nu'a bi nu ran ınbı nangue gãtho yũ 'yęc'yęi, necã dın nu ran ınbı tengu bi zãn Ojã ngue gan nugã. ²⁵⁻²⁶ Nε bi huancã Ojã gãtho yũ 'yęc'yęi ga pępi, ngue ga xih ran ho ma'da'yo. Nε nu'a ran ho ma'da'yo ní gua a rãm hman Ojã a, ngue im ma gãtho him mam fãdi mam'bet'o. Nguetho gue'bũ rá mbũdi thoho njom mí pãdi. Nε nu'bũ mãm 'bũhmbũ bũya, nε ja dá pãhmbũ bũya. ²⁷ Nε nuna ram hma him mam fãdi, ngue dim 'bũpũ ra Cristo bũ mbo ma mbũihũ, ngue gãtho dyũ 'yęc'yęihũ i 'bũh ra ximhäi, nε'ũ hing yũ judıo. Nε nangue dim 'bũpũ mbo ma mbũihũ ra Cristo, sä ga tõmhbũ a rán ho nuıxte bí ja bũ mahęts'i. Nε guehna ran t'øt'e nuıxte in ndejũ Ojã ga pãhmbũ ya. ²⁸ Janangue a nu ran ho ma'da'yo dí mãm hbe nε dí xãnbahe xũn ho, nε gãtho yũ jã'i dí xihmbe ran ho, nangue bi 'dacã ran 'yomfęni Ojã. Nguetho dí ndepe gãtho da mba ma hocpi yá mbũ ı,

nu'bu i pađi 'be'a bi 'yɔrba ra Cristo. Ne da zä dim 'bui xan ho ra Cristo bu mbo yä mbui buya. ²⁹ Janangue a gätho ma mbui dí øt'ä ma 'befi, nangue ra ts'edi ngue bi 'dac ra Cristo dí øt'ä.

2

¹ Nugä drá Pablogä dín nde ahü gui paħmbü ngue dí hađumbui dí äpä rá ts'edi Oja nangue ahü gyä 'yɛc'yɛihü. Ne'ü ngue 'burü ra hnini Laodicea ne gätho ü mi'da ngue njam'bu mi nugui. ² Dín nde ahü ngue da hyu ni mbuihü, ne n'dat'a guim beħmbü nangue i ja ahü nin huɛcatehü n'da ngu n'da ahü. Ne hin te di 'bedi ngue gui paħmbü nangue ra Cristo, nguetho 'be'a gätho him mam fađi sä gui timhü nangue ra Cristo. ³ Pe nangue ra Cristo sä gui timhü 'be'a him mam fađi nangue rán 'yomfɛni ra Cristo. Ne hønt'a ra Cristo sä da 'yut ahü rán 'yomfɛni Oja. ⁴ Nuna guehna dí xi ahü na, nguetho 'bui 'da nde da hyä ahü, ɛmme mahotho im man ü, pe him majuani. ⁵ Nugä hinga 'darbu dí 'bühmbü ya, pe i so ma mbui nangue ahü. Ne ɛmme i hu ma mbui 'bu dí øde ngue hingui cuent' ni mbuihü, ne hingui tap a ni mbuihü ü yu hyäte, nangue ni t'ɛc'yɛihü nangue ra Cristo. ⁶ Nde'bu thocua thoho gan 'yohü ra Cristo Jesús ra Hmu, nguetho ya gá sin a ra Cristo ngue dim Hmu bu ja ni mbuihü, ne bi du nangue ahü. ⁷ Nu ra Cristo

tengu'bu ra da'yü a, ne n'dat'a guí comhbü rá te ni mbuihü, ne gue'a nán te ni mbuihü a. Ne dami zacua ni t'ɛc'yɛihü, tengu bi sän'nahü. Ne zai gui 'yɛmfü jamadi Oja gätho bi 'da ahü.

Dí comhbü ra 'da'yote ra Cristo

⁸ Damin jamansuhü ngue hin din ts'on ni t'ɛc'yɛihü nangue 'be'a im man i 'da yun 'yohü, ngue nde da hyä ahü. Pe im beñse a i xi ahü, ne him majuani a i xi ahü. Gue'ü yüm hmanse yun 'yohü im ma mi'da yu hmu hin di nequi di manda ua ja ra ximhäi, ne hin rán t'ɛđi ra Cristo ü. ⁹ Pe nangue a ra Cristo da zä ga paħmbü xan ho Oja. Nguetho Oja bin ja'i nangue rán gɔc'yɛi ra Cristo, ne nte di 'bedi gätho i ja a Oja nangue rá ja'i ra Cristo. ¹⁰ Janangue a nu'bu dín 'yohü ra Cristo, i jajü 'be'a gätho dí homhbü. Ne nu'a ra Hmuts'ut'abi a, ne hønt'a di manda gätho 'be'a i ja. ¹¹ Ne nu'bu má ɛc'yɛihü ra Cristo, bi thegahü gätho ma ts'oquihü gätho gahü, ne ahü ngue hing yu judío ahü. Ne gue'a njuantho ran thequi in nu Oja a bi 'yøt ahü ra Cristo. ¹² Nguetho nu'bu män xixyahu, tengu'bu 'darbu bi t'ägahü a ra Cristo, ngue dá sohmbü bu ma nyon 'yomfɛnihü. Ne tengu'bu 'darbu dá thambɛnihü ra Cristo bu ja ra 'da'yote, nguetho dí ɛc'yɛihü rá ts'edi Oja bi xox'a ra Cristo 'bu mi du, nangue rá ts'edi xan

ndoho. ¹³ Nε nu'bu hin ní hoc ni mbu^h, gátho ah^u ngue hing y^u judío ah^u, tengu'bu gyú duh^u nangue ni ts'oquih^u, nε hin gmi comhb^u ran hoqui bi man Oja maya'bu. Pε nu Oja bi ja ah^u ne'ah^u dá comhb^u ra tema'da'yo ra Cristo, nε bi pungah^u gátho ma ts'oquih^u. ¹⁴ Nε nuju hin dá jash^u yán t'edi Oja, o gue'a ran hocja'i dí pash^u hin dá jash^u a, nε gue'a gá dín dupateh^u a. Pε bi gurga man dupateh^u a ra Jesús 'bu mi du bu ja ra pont'i. Nε gue'a ní hogah^u Oja a. ¹⁵ Nε nangue a 'be'a bi 'yot' ra Cristo 'bu mi du bu ja ra pont'i, bi 'berpa yú ts'edi u i εna i ja yú ts'edi ngue hin di nεqui. Nε bi japi ngue bi mbε'ts' yú sä 'bu mi hnu ngue bi da a ra Cristo.

Ga homhb^u ga oth^u ngue dy^u menguh^u bu mahεts'i.

¹⁶ Janangue a njon da zä da xij^u ga suf^u 'be'a dí sih^u, nε njon da zä da xij^u jatho ga suf^u n'da ran go, gue'u y^u t'angopa, o gue'u y^u pa ran ts'äya. ¹⁷ Nε nuya y^u t'edi εmbi x^u duxqui, bi man Oja maya'bu ngue bi xi u y^u judío, pε 'da y^u patho u. Nε dín t'es' 'bu bá εh ra Cristo u, nguetho y^u hme^upya thoho nangue a ra Cristo. Pε nuya bi zoh ra Cristo, nε gue'a majuani i ja rá ts'edi a. ¹⁸ Nε masque i si ah^u gui 'behmb^u rán japi Oja 'bu hin gui thandeh^u yám 'behni Oja mahεts'i. Pε o guí suh^u. Gue'a im man u 'da, nguetho εmbi ran 'yεts'i 'bu dí thandeh^u ra Cristo, nguetho i

ja rá ts'edi. Pε go i εn u hing ran 'yεts'i 'bu ga thandeh^u u i coh yá ts'edi, ngue yám 'behni Oja mahεts'i. Pε im manse, nε him bi 'yut Oja, nguetho εmme x^u ts'o yán 'yomfεni u. ¹⁹ Pε nu'bu hin'y^u 'be'a yán jah^u ra Cristo. Pε nuju dy^u 'yεc'yεih^u dí 'buhmb^u ra Cristo tengu'bu n'danja'i tho dí comhb^u. Nu ra Cristo tengu'bu ra ya, nε di bεngah^u y^u 'yomfεni x^u ho, nε gue'a nán te ma mbu^h a, tengu bi zän Oja.

'Darbu dá tuh^u ra Cristo nε 'darbu dí 'buhmb^u a

²⁰ Ha hin gá tuh^u ra Cristo, nε guí εna gá hyehmb^u yán t'ot'e ra ximhäi. Pε hanja guexta a gní 'yoth^u tengu'bu rá mbeti ah^u ra ximhäi, ngue guí odah^u yán t'edi u to'o εmbi di manda ua ja ra ximhäi. ²¹ Ngue sä i εn ah^u: “Yo guí thähmb^u ya, nε o guí sah^u ya, nε o guí haxh^u ya.” Pε nde'bu hin gan hyehmb^u ngue di 'ber ah^u u yán t'edi u. ²² Pε gátho ya εnj^u ga suf^u, pε an ts'änni gátho ga homhb^u nε din thegue. ²³ Nε εna gue'bu gue'a ran 'yomfεni x^u ho a im man ya y^u 'yoh^u, nguetho im man a n'da ran thande ngue hin dín 'yεx a n'da, nε im ma da zethoho 'be'a in nde n'da. Pε mfadi hinga gue'a, nguetho hinga gue'a ní zεrpa ní mbu^h n'da 'bu im bεni da 'yot' ran ts'o.

3

¹ Pε gam bεmh^u ngue 'darbu dá thambεnih^u ra Cristo, tengu'bu ya dá

sohmbu ra ximhäi. Janangue a ga homhbu ga othu ngue dyu menguhu bu mahets'i, ngue ya di 'buhmbu ra Cristo, ne nu'a i 'buru ja rán 'yei Oja, i conhui rá ts'edi a. ² Gam bεmhbu tengu bu nam bεn u 'buru mahets'i, ne hin gam bεmhbu tengu bu nam bεn u 'buca ja ra ximhäi. ³ Gam bεmhbu ngue 'darbu dá tuhu ra Cristo, ne nuya 'darbu bi 'besca ma tehu ra Cristo bu bí ja rá ts'edi Oja, bu nam bεn a. ⁴ Nu ra Cristo dá simhbu mbo ma mbuihu, ne gue'a ma tehu ijaju a ya. Ne nu'bu bi hnu a rá ts'edi nuixte ra Cristo, neju da hnu ngue dí comhbu rá nuixte a.

Hønt'a ma'da'yo gam bεmhbu ya

⁵ Janangue a nuya gátho yán ts'o ra ximhäi i ja bu mbo ma mbuihu ga hehmbu, tengu'bu dán hyosehu. Hin dan 'yomt'εnihu, xin ga othu yu 'yāsā, ne ga eshu u yu ts'on'yomfēni. Xín dan siyatehu, nguetho tengu'bu dí thāndehu u yu oja ngue him majuāni. ⁶ Pegue guehya da nu rán ts'embi Oja nts'utho, ngue gátho u hin di jamansu 'be'a im man Oja. ⁷ Nu'ehu ngubu gmí othu 'bu gmí 'yohu bu ja ra 'bexui. ⁸ Pe nuya dami hyehmbu 'be'a gmím bεnbahu ni mijā'ihu ya, gátho ra cue, ne dami hyehmbu a gní 'yēt'ambuihu ran ts'o. Ne o gadí c'āman'u ni mijā'ihu nangue ra ts'ore, ne gui 'yeshu nangue ra ts'ore i pōn ni ndehu. ⁹ Ne o gadín xihmbu yu fehni n'da ngu n'da ah,

nguetho ya gá pāhmbu nin 'yomfēnihu ne gátho 'be'a gmí othu. ¹⁰ Ne nuya i ja ah ma'da'yo nin 'yomfēnihu. Pe nu Oja man'da man'da di 'da ah ran 'yomfēni, da gohi tengu thoho rán 'yomfēni ra Cristo, ngue bi 'daju ra 'da'yote. ¹¹ Nu ra Cristo 'da'angu bu na nu yu jā'i, madague hønt'a go 'be'a má jā'i, yu griego, o gue yu judío o gue hing yu judío, o gue yu 'būndapo jā'i, o gue yu 'yēhē, o gue hing yu 'yēhē. Nu ra Cristo in 'yohu hønt'a to'o nde da 'yēc'yēi, ne nangue ra Cristo ga tūmhbu gátho dí homhbu. ¹² Ne nangue rán huēcate Oja ya bi huancahu ngue ga εc'yēihu. Janangue a nde'bu ga othu ran hocjā'i, ne hin dan 'yēxhu, ne ga ørbahu ran ho ma mijā'ihu, ne din ja ma yembuihu, ne hin dan xōmbuihu 'be'a da t'ørcahu. ¹³ Ne dam punbahu n'da ngu n'daju nu'bu da 'yørcahu ran ts'o n'da, tengutho bu í pungahu ra Cristo. ¹⁴ Pe man'da εmme hnehí thoho ga othu ran huēcate, hin te dadí 'behmbu 'bu. ¹⁵ Ne ga jafu ra Cristo di manda gahu, n'damhma dim 'būmanho ma mbuihu. Nguetho ya bá zoncahu Oja ngue dam 'buhmbu tengu'bu n'danjā'itho. Ne thocua thoho ga xihmbu ra jamadi 'be'a bi 'yørcahu Oja. ¹⁶ Ne gam bεmhbu rá m hman ra Cristo, ne nangue rá m hma din jajū ran 'yomfēni xān ho. Ne gue'a dán xānbahu a n'da ngu

n'dajꞤ. Nε ga εmfꞤ jamadi OjꞤ nu 'bꞤ dí tuhmbꞤ yꞤ thuhu, o gue díꞤ mamhbꞤ ráꞤ hman OjꞤ. ¹⁷ Nε 'bε'a gátho dí øthꞤ, nε 'bε'a gátho díꞤ mamhbꞤ, pε ga øthꞤ a dí t'εspa ra Hmu Jesús. Nε ga εmfꞤ jamadi OjꞤ ma TahꞤ, nangue a ra Jesús.

Dam 'bꞤmanhohꞤ bꞤ ja ma ngumhbꞤ

¹⁸ Nε nu ahꞤ gyꞤ xisuhꞤ, dami 'yøhmbꞤ 'bε'a im man ni ndøhꞤ, nguetho gue'a rán sāui n'da ra 'yεc'yεi. ¹⁹ Nε nu ahꞤ gyꞤ 'yohꞤ, dami huεc ni xisuhꞤ, nε hin gui sꞤhmbꞤ Ꞥ. ²⁰ Nε nu ahꞤ gyꞤ t'ꞤhniꞤ, dami 'yøthꞤ 'bε'a gátho man ni tahꞤ nε ni mbehꞤ, nguetho gue'a in numanho OjꞤ a. ²¹ Nε nu ahꞤ gyꞤ tahꞤ, nε gyꞤ mbehꞤ, hinga thocua tho gui sꞤh ni t'ꞤhniꞤ, janangue a mpähä thoho da 'yøt'a guín numanhohꞤ. ²² Nε nu ahꞤ gyꞤ 'yεhεhꞤ nε gyꞤ mbεfiꞤ, dami 'yøthꞤ 'bε'a gátho nde ni hmuhꞤ, yꞤ ja'i. Pε hinga hønt'Ꞥ guim bεꞤmhꞤ da numanho ahꞤ Ꞥ, pε gue'a OjꞤ guín ndehꞤ da numanho ahꞤ. Janangue a gui 'yøthꞤ xꞤn ho ni 'bεfiꞤ ngue dí numanho ahꞤ OjꞤ. ²³ Nε nu'Ꞥ 'bε'a gátho ní 'bεfi guí øthꞤ, gui 'yøthꞤ xꞤn ho, nguetho hinga hønt'a ra ja'i ni hmuhꞤ, pε nεε a OjꞤ. ²⁴ Nguetho ya guí pꞤhmbꞤ a ra herencia di 'dajꞤ ra Cristo, ngue i juadi xꞤn ho, nε gue'a majuꞤni ni HmuhꞤ a. ²⁵ Pε nu'Ꞥ to'o i øt' ran ts'o, OjꞤ di cospa a bi 'yøt'e, madague a hønt'a go to'o ní ja'i.

4

¹ Nε nu ahꞤ gyꞤ hmuhꞤ, dami 'yørpahꞤ ran ho ni 'yεhεhꞤ o gue ni mbεfiꞤ, nguetho guí pꞤhmbꞤ i 'bꞤpꞤ mahεts'i ni HmuhꞤ.

Man'da ran zofo

² Nε gátho gahꞤ hin dan xømbꞤihꞤ nangue dan yaꞤhꞤ OjꞤ, nε thocua thoho ga xihmbꞤ jamadi OjꞤ 'bε'a gátho di 'dajꞤ. ³ Nε nu ahꞤ damin yaꞤhꞤ OjꞤ nanguecähe, ngue di jaje ga thoje gam mamhbe ráꞤ hma, nε ga xih yꞤ ja'i 'bε'a bi 'yurcahꞤ, ram hma ngue him mam fꞤdi, ngue dim 'bꞤpꞤ mbo ma mbꞤihꞤ ra Cristo. Nε nugä dí ofädigä nguetho díꞤ mangä na ram hma. ⁴ Dami 'yäfꞤ rá ts'edi OjꞤ ngue da bømanho 'bε'a díꞤ mangä, ngue 'bε'a bi 'yurcahꞤ, nguetho jatho gam mangä xꞤn ho a. ⁵ Nε dami jamansu ni mbꞤihꞤ, janangue a nu yꞤ ja'i hing yꞤ 'yεc'yεi da nu ngue majuꞤni guín 'yohꞤ ra Cristo. Nε dꞤman εhyahꞤ gui xihmbꞤ nangue ra Cristo. ⁶ Dami zomanhohꞤ yꞤ ja'i, nε hin gui 'yꞤthꞤ Ꞥ, pε dꞤmi hyurpahꞤ yꞤ mbꞤi. Pε ga pꞤhmbꞤ 'bε'a dá thꞤhmbꞤ n'da ngu n'da, nangue a ran ho di bεngahꞤ OjꞤ ngue ga xihmbꞤ.

Ran zεngua ran zεgui

⁷ Nuna ma zꞤ cuhꞤ ra Tíquico, εmme dadí huεcä na, nε bi mbäxqui xꞤn ho ngue dá øt'be rá 'bεfi OjꞤ. Nu'bꞤ bi zøꞤm bꞤ, da xi ahꞤ gátho 'bε'a dadí jagä. ⁸ Janangue a dí pεhndä bꞤ ya, ngue gui pꞤhmbꞤ 'bε'a dí jagähe ua. Nε nu'a da hyut

a ni mbuih_u nangué ra Cristo.
 9 Né da mbé ra Tíquico ma
 cuh_u ra Onésimo, nuna i'éc'yéi
 x_un ho na, néhna dadí huécä
 na. Nuna n'da ra mēngu b_u
 guí 'b_uhmb_u, né da xi ah_u
 'bé'a gätho bin ja ua. 10 Néhna
 ma mi ofädi'be ra Aristarco,
 i pen'nah_u ran zengua, né ra
 Marcos rá meni ra Bernabé i
 pen'nah_u ran zengua. Né ya
 dá xi ah_u nangué ra Marcos,
 né nu'b_u da zøm b_u, dami
 simhb_u x_un ho. 11 Néhna ra
 Jesús i Justo i pen'nah_u ran
 zengua. Pé hõndi hyutho ya
 ma mijudíohe ngue y_u 'yéc'yéi
 dadím pēhmbe ua nangué
 rá 'béfi Ojã, né guehya hyu
 εmme i hurca ma mbui. 12 Né
 nuna i pen'nah_u ran zengua
 na ra Epafras, n'da ra mēngu
 b_u guí 'b_uhmb_u, né rá 'yéhē
 ra Cristo na. Né zãi i äp rá
 ts'edi Ojã nangué ah_u, ngue
 hin gui päh nin 'yomfēnih_u
 nangué ra Cristo, pé njuãntho
 gui 'yøth_u rá pähä Ojã. 13 Né
 majuãni dím mangã nangué
 ra Epafras, ngue εmme x_u
 hyãdumbui in yãui Ojã nangué
 ah_u, pé hinga hõn'a thoh_u,
 pé né'u y_u 'yéc'yéi i 'b_up_u
 ja ra hnini Laodicea, né'u
 'b_up_u ja ra hnini Hierápolis.
 14 Nu'a ra Lucas, ra médico,
 εmme dadí huēj_u a, né'a i
 pen'nah_u ran zengua. 15 Nécä
 dra Pablogã dí penpa ran
 zengua y_u 'yéc'yéi ngue i
 'b_up_u ja ra hnini Laodicea,
 né'a man juh_u nangué ra
 Cristo ra Ninfas, né gätho u
 y_u 'yéc'yéi ngue dim peti b_u
 rán gu. 16 Né nu ah_u, nu'b_u
 gá jua a gá mamhb_u na ra

søcuã dí pen'nah_u ya, dami
 thocpah_u y_u 'yéc'yéi bí 'b_up_u
 ja ra hnini Laodicea. Né'a
 man'da ra søcuã dá pēndä
 b_u Laodicea, dami nuh_u b_u.
 17 Né nu'i gra Arquipo, pé i
 jaua a dí xi a'i. Dami 'yøt'e
 x_un ho ra 'béfi ngue bi 'da a'i
 ra Hmu, né hingui ts'ũtho gui
 'yøt'e. 18 Nugã dra Pablogã,
 dá o't'ä ua na man zengua
 nangué ma 'yεεε. Pé damim
 bēmh_u ngue dí ofädigã. Ojã
 di jamansu ah_u né da mbäx
 ah_u. Né hõnt'a dí xi'ah_u ya.

1 TESALONICENSES

Ná n'da ra sɔcuɔ bi 'yɔrba ra Pablo ɩ yɩ 'yɛc'yɛi bɩ ja ra ɔɔhnini Tesalónica

Ran zɛngua

1 Nugä dra Pablogä ne ra Silvano ne ra Timoteo dí ot'áhe na ra sɔcuɔ, ne dí pɛnh'nahe ran zɛngua gätho ɩ yɩ 'yɛc'yɛi gue dim pɛti bɩ ja ra hnini Tesalónica, gätho yɩ ja'i ngue in 'yohɩ Oja ma Tahɩ ne ra Jesucristo ma Hmuhɩ. Ne nu ahɩ ne dín ndehe din ja ahɩ rán jaɩi Oja, ne da hyut'a ni mbuihɩ Oja ma Tahɩ ne ma Hmuhɩ ra Jesucristo.

Bi t'ut'ɩ 'bɛpɩ dí 'yɛc'yɛi ɩ 'bɩpɩ mi'da yɩ häi

2 Ne zai dí xihmbe jamadi Oja nangue ahɩ. Ne zai dím bɛn ahɩ 'bɩ dí yahe Oja. 3 Ne dím bɛn ahɩ 'bɩ dí yahe Oja ma Tahɩ, nangue ni t'ɛc'yɛihɩ gní'yóthɩ rá 'bɛfi Oja ne nangue nin huɛcatehɩ ɛmmɛ guí humbi gam pɛhmbɩ, ne nangue a guí tɔmdahɩ ngue ba ɛh mahɔn'a ra Jesucristo, ne gue'a gní hyät'i gní sɛthɩ 'bɛ'a gätho guín nuhɩ. 4 Ma zɩ cu ahɩ dí pɔhmbɩ ngue ɛmmɛ dí huɛc'ahɩ Oja, ne bi huan'nahɩ ngue gyɩ mbɛti ahɩ a. 5 Ne nu'bɩ rá mbɛdi dá mangähe bɩ a rán ho ma'da'yo ra Cristo, gá pɔhmbɩ him mam hmansɛgä, pɛ nangue rá ts'ɛdi a rá Hogandɔhi Oja

guí hyɔmhɩ a ram hma bi bɛn'nahɩ gue majuaɩi a. Ne guí pɔhmbɩ mam 'buihe nu'bɩ mäm 'bucähe bɩ, nguetho dá ut'ahɩ 'bɛ'a däm 'bɩ a n'da. 6 Ne nu ahɩ gá tɛnhɩ a ram 'bui dá ut'ahɩ ngue tengu bi 'yót' ra Hmu mahɛts'i. Ne madague'a xɩn ngu ran ɩnbi gá nuhɩ, pɛ guehma gá hyɔmhɩ a ram hma ne gán johyahɩ nangue rá Hogandɔhi Oja. 7 Pɛ nangue mpähä thoho gá hyɔmhɩ ram hma ne gám 'bɩmanhohɩ, gätho gá 'yuthɩ 'bɛpɩ dí 'yɛc'yɛi ɩ 'bɩpɩ ra häi Macedonia nɛpɩ ra häi Acaya. 8 Ne nangue ahɩ gá jafɩ bi fa a rán ho ma'da'yo ra Cristo, janangue'a hinga hɔnbɩ ra häi Macedonia ne ra häi Acaya, pɛ hɔnbɩ go hapɩ i faɔi gue ɛmmɛ i ja ni t'ɛc'yɛihɩ nangue Oja. Ne him mahyoni ga xihmbe a ram hman ya. 9 Ne nu'ɩ gätho yɩ ja'i i ma ngue ɛmmɛ gá simanhoje 'bɩ má mbähmbe bɩ ni hninihɩ. Ne i ma nangue gá sohmbɩ ni nyoguihɩ, ne nuya guí thandehɩ Oja i 'bui ngue majuaɩi a. 10 Ne i ma gue guí tɔhmbɩ ba ɛh mahɔn'a mahɛts'i ra Jesús, rá Ts'ant'ɩ Oja. Gue'a bá xox'a Oja bɩ 'bɩ ɩ xɩn du, ne gue'a ra Jesús da yaɩjɩ nangue rán ts'ɛmbi Oja xɩn ɩ tho ngue ba ɛhe.

2

Rá 'bɛfi ra Pablo bɩ Tesalónica

1 Ne nu ahɩ ma zɩ cu ahɩ guí pɔhmbɩ ngue hinga säti thoho dá mbähmbe bɩ guí

'buhmbu. ² Ne guí p̄ahmbu hangu nangu ran unbi bi mba ma unguigahe nu'bu mám 'buhmbe bu ja ra hnini Filipos. Pe madague'a dá nuhe ran unbi, nu Oja bi 'daje ran zambuí dá xi ahú rán ho ma'da'yo ra Cristo, madague xun ngu min nde da zuje. ³ Nguetho hin dá xi ahú n'da ram hma him majuañi, ne hin dá xi ahú nangu 'be'a ga t̄asehe, ne hin dímbeni ngue h̄ontho xcá há ahú. ⁴ Pe nugähe nzai dí mamhbe tengu in nde Oja, nguetho Oja bi huangähe ga mamhbe rán ho ma'da'yo ra Cristo, ne i p̄a Oja ngue hin te dá c̄omhbe, ne hin dá homhbe 'be'a da numanho yu ja'i. Pe Oja di asca ma mbuihe. ⁵ Ne hin dí huanhde yam hma mahotho guepu da numanhoje yu ja'i. Ne hin dí homhbe ngue ga t̄ahmbe ra mbeti. Nu'a Oja i p̄adi 'be'a dí mamhbe. ⁶ Ne hin dá homhbe 'be'a dí numansuje yu ja'i, xinga gue ahú o gue'u mi'da, madague'a mi sä xcá øt'ahe ts'edi nguetho ma 'bäigähe ra Cristo. ⁷ Pe emme dá tump'a ma mbuihe tengu'bu n'da ra mbe di jamansu yú t'uhni, nangu man huçcatehe dá øt'ahú. ⁸ Dín nde ga comhbu a rám hman Oja madague'a jatho ga em ma tehe, nguetho emme dadí huçc'ahú. ⁹ Ma zu cu ahú, ha hin guím b̄emhbu 'be'a dá øthe 'bu mám p̄ehmbe bu ma pa ne ra xui ngue dá hons̄ehe 'be'a dá homhbe, nguetho him mi nde ga pa ahe. Pe ra mate thoho dá xi

ahú rám Hman Oja. ¹⁰ Pe ha hin guí p̄asehu, ne a Oja i p̄adi 'be'a mam 'buihe nu'bu mám 'buhmbe bu guí 'buhmbu gyu 'ȳc'ȳeihú, ngue h̄ont'a Oja dín ndehe da t'̄espi, ne hin'yú 'be'a dí mba ma ȳaçpihe, nguetho ḡätho xun ho 'be'a dá øthe. ¹¹ Ne guí p̄ahmbu ngue n'da ngu n'da ahú dá øthe tengu'bu ma t'uhni ahe tengutho n'da ra ta di huçc yú t'uhni ne di un ran zofo. Ne xtá hat'ahú ra ts'edi ni mbuihu. ¹² Ne dá xi'ahú ja ts'editho guí 'ȳøthú ram 'bui tengu i numanho Oja. Nguetho Oja bi zonh'nahú guí comhbu a rá ts'edi nuixte bu di manda. ¹³ Ne nzai dadí unhde ra jamadi Oja nangu ahú, nguetho nu'bu má xi ahú rám Hman Oja, gá hyamhbu a majuañi rám Hman Oja, ne hin gá 'ȳemhbu gue h̄ontho rám hman ra ja'i. Ne gue'a ram hma dim pepu mbo ni mbuihu ya, ḡätho ahú ngue guí çc'ȳeihú. ¹⁴ Nu ahú ma zu cu ahú, gá nuhu ran unbi gue bi 'ȳøt'a ni m̄enguhú, tengutho bi nu yu 'ȳçc'ȳei bu ra häi Judea nu'bu mi nu ran unbi ngue bi 'ȳørpa yú mijudíohu u. ¹⁵ Nu yu judío bi hyo a ra Hmu Jesús, tengutho bi 'ȳørpa yú p̄ongahyá Oja mam'bet'o, necähe bi hyønje thi, ne Oja dín s̄uhmbu u, ne njo'o to i numanho u. ¹⁶ Ne nu'bu má xihmbe yu ja'i ngue hing yu judío ra 'yu dí p̄ø Oja u, pe bi hegähe u yu judío. Janangu'e'a bin te yú ts'oqui u, ne nuya bi ts'anni da nu rán ts'embi Oja nts'utho u.

Nu'a ra Pablo nde da mba mahøn'a b# Tesalónica

17 Ma z# cu ah#, nu'b# má njo'ogähe b# 'da y# pa, hin dadí pumb#ni ah#, p# dí m b#n ah# n# x#m#e dín ndehe ga mbähmbe b#, gua nu ahe. 18 Nugähe mim b#ni ga mbähmbe b#, n# nugä dra Pablogä mi säpi ga mbagä b# x#n ngu y# nidi, p# 'bex bi z#ngua ra z#thu. 19 P# gue'a z#h#h# man johya ahe. Nguetho nu'b# bá x# mahøn'a ma Hmuh# ra Jesucristo, di n#qui x#n ho ma 'b#fihe, ngue ya gá 'y#ç'y#ih#. 20 Majuq#ni gues# ah# man johya ah#, nguetho tengu'b# man t'unni ah# ga dä ah# b#.

3

1-2 P# nugä him mí hä't'i ga t#'mi mi'da y# pa ngue da 'bäx ah#. Janangue'a dá p#n'nah# na ma z# cuh# ra Timoteo ba fäx ah# n# di z# ah# nangue ni t'ç'y#ih#, n# dá co'be ua ja ra hnini Atenas. N# nu ra Timoteo n'da rá 'y#h# Oj# ngue dadím p#h#mbe ngue dí mamhbe rán ho ma'da'yo ra Cristo. 3 Nuna ra Timoteo di z# ah# ngue hin gui 'uehmb# b# ja rá 'yu Oj# nangue ran #nbi guín nuh#. Nguetho ya guí p#h#m# gue rá pähä Oj# ga nuh# ran #nbi nangue'a ga t#h#d# ra Cristo. 4 Guí p#h#m# 'be'a dá xi ah# nu'b# má m 'b#h#m#, ngue jatho guin nuh# ran #nbi tengu guín nuh# ya. 5 N# nu'b# him mi sä man'da nya'a ga t#'mi, dá p#h#ndä n'dihi b# ra Timoteo, nguetho dín nde

ga p#di 'be'a guí #th# nangue ni t'ç'y#ih#. Nguetho nugä dí su da dä ah# ra z#thu, n# säti thohe ra 'b#fi dá #t'ahe b# 'b#. 6 P# nuna ra Timoteo ya bí 'bärp# guep# guí 'b#h#m# n# dá h#m#h#be ra nde nangue ni t'ç'y#ih# n# nangue nin huçcateh#. N# bi xije ngue nz#i x#m#e guím b#n#je n# guín nde guin nuje, tengutho b# na ndegähe gan nu ahe. 7 Janangue'a ma z# cu ah#, madague'a dín nuhe ran #nbi ua, p# nu'b# má #h#m#be ngue'a gadí zacuatho ni t'ç'y#ih#, 'bex bi hyu ma mb#ih#. 8 N# nugähe sä ga häthe # y#n #nbi dín nuhe ua, nguetho dí p#h#m#be gue ya gadí thot'a ni t'ç'y#ih# nangue'a ra Hmu. 9 Thocua thohe dí xih#m#be jamadi Oj# nangue'a ran johya gadí 'daje. 10 N# nu ra pa n# ra xui dí y#he Oj# nangue ah#, n# dí äp'ahe rá ts'edi Oj# ngue gan nu ah# mahøn'a. Nguetho dín nde ga x#n'nah# 'be'a gadí 'b#h#m# nangue ni t'ç'y#ih#. 11 N# dí äcähe Oj# ma Tah# n#'a ma Hmuh# ra Jesucristo gue di jaje ga mbähmbe b# gua nu ah#. 12 N# ma Hmuh# di ja ah# ngue 'da gdán huçctah# n'da ngu n'da ah#, n# gui huçj# gätho mi'da, tengugähe ngue dadí huçc'ah#. 13 Gue nu'a ran huçcate i ja ah# dí zac'a ni mb#ih# n# di ja ah# n'dat'a Oj# guim b#m#h#b#, n# gätho ma hoqui b# dán nu Oj# ma Tah# nu'b# bá x# mahøn'a ma Hmuh# ra Jesús din 'yoh# gätho x#m p#h#.

4

*Dam 'buhmbu a dí numan-
hoj Oja*

1 Nuya ma zu cu ah, dí xi ah nangue rá thuhu ma Hmuh ra Jesús gue gui thoj gui 'yothu 'be'a dá xän'nah. Ne gam 'buhmbu a dí numanho ah Oja, ne man'da gui thoj xän ho. 2 Ne guim bəmhbū ya 'be'a gätho dá xän'nah nangue rá thuhu ma Hmuh ra Jesús gue gui 'yothu. 3 Ne gue'a nde Oja gue gui dāfū gätho ni mbūih, ne hin gui 'yothu ran 'yomt'ēni. 4 Ne n'da ngu n'da ah nde'bu gui pāhmbū guin numansu ni xisu zehēh, janangue'a hin gui 'yothu ran 'yomt'ēni mi'da yū xisu. 5 Ne hin gui 'yōrpahū ran ts'o tengu i øt'ū yū jā'i ngue hingui pā Oja. 6 Nde'bu xinga n'da ah gui 'yothu gui unba ni min'yohūhū ngue gui nutontofū rá xisu. Nguetho Oja di cos'ahū ran unbi 'bu gue'a gui 'yothu, tengu dá xi ah. 7 Nguetho Oja bi zongahū ga øthu ran ho ne him bi zongahū ga øthu ran ts'o. 8 Nu'a to'o fēsthoho ū yūn zofo im mangua, pē hin rām hmanse n'da ran 'yohū i fēsthoho pē rán t'ēdi Oja, ngue bi 'dajū rá Hogandāhi. 9 Nu Oja ya bi xän'nahū ngue gan huējū n'da ngu n'da ah, janangue'a hin'yū man'da ga xi ah. 10 Ne ya gá 'yuthū nin huēcatehū gätho yū cu i 'būpū ra hāi Macedonia. Pē dí xi ah mā zu cu ah ne man'da gui 'yuthū nin huēcatehū. 11 Ne nu ah o

gadím pate thohohū pē gui 'yōzehē ni 'bēfi zehēhū ne gui hyādumbūi gui hyomhbū 'be'a gdām 'buhmbū, tengu xtá xi ah. 12 Nu'bu ngubū gui 'yothū, da numanho ah ū hingui ēc'yēi, nguetho hin gui äthū 'be'a gui homhbū.

*Ba ēh mahøn'a ma Hmuhū
ra Jesucristo*

13 Nuya ma zu cu ah dín nde ah gui pāhmbū 'be'a din ja ū yū 'yēc'yēi xän du, janangue'a hin da du ni mbūihū tengu ū yū jā'i nte mán ho i tø'mi, ngue hingui pā Oja. 14 Ne tengu bu na ēc'yēihū ngue bi du ra Jesús ne bi dāmbēni a, ne ngutho bu dá ēc'yēihū da dāmbēni ū yū 'yēc'yēi xän du, ne di jap Oja gätho din 'yohū ra Jesús nu'bu bá ēh mahøn'a. 15 Guehna rām hman ra Hmu dí xi ahū ya, nujū dyū 'yēc'yēihū gue dí 'būthohū 'bū bá ēh mahøn'a ra Hmu, hin dam 'bet'ohū ga texhū mahēts'i, pē nu'ū yū 'yēc'yēi xän du dim 'bet'o ū. 16 Nguetho guesē ra Hmu ba cāh mahøn'a mahēts'i, ne ēmmē ts'ēdi da ma nangue rá ts'ēdi nu'bu bi zøn ra pa da man Oja. Ne rá ngūrpā m'behni mahēts'i ēmmē nts'ēdi da ma. Ne gätho na ngūni ra ximhäi da t'ø a rá thūxi Oja. Ne gätho ū to'o xí 'yēc'yēi, ngue xän du, da dāmbēni, ne gue'ū rá mbūdi da ndexpū mahēts'i. 17 Ne dim 'bejua ū yū 'yēc'yēi ngue i 'būtho, 'dat'a da zixcāhū, ne dan c'athū ra Hmu bu i ja yū güi ne dam 'buhmbū ra

Hmu gätho y_u pa mazai. ¹⁸ Ne guehna dá xi ah_u gnín hyurpa ni mbuih_u n'da ngu n'da ah_u.

5

¹ Ma z_u cu ah_u, hingui jatho ga xi ah_u jam'b_u da z_{on} u y_u pa din ja u an ts'änni din ja.

² Nguetho nu ah_u guí pahmb_u x_un ho ngue njongui pa_{di}, o gue ra pa o gue ra xui ba ðh ra Hmu. Tengu'b_u hingui pa a n'da jam'b_u ba ð'a n'da ra b_e. ³ Ne nu'b_u da man u hing y_u 'y_ec'y_ei gue gätho i

'b_umanho ne nte mán ts'o din ja, 'bex ba ðh ran ts'embi da 'y_ot' Oja ngue hin dim pommi u. Nguetho tengu n'da ra xisu gue bi z_{on} ra ora dim 'b_uh rá t'uhni, ne hin hap_u sä da mbatho. ⁴ P_e nu ah_u ma z_u cu ah_u, hin di pi ah_u ngue tengu'b_u ba ð a n'da ra b_e, ne hingan ts'arb_u da z_oh_o, ne di pi u i hup_u ja ra 'bexui. P_e guí t_omhb_u ra pa ba ðh ra Hmu. ⁵ Nguetho gätho gah_u dí 'b_uhmb_u b_u ja ra 'bexui tengu'b_u ra xui. ⁶ Nde'b_u hin dam 'b_uhmb_u tengu'b_u dí a_hmb_u, tengu u mi'da, p_e dí nuhmb_u ne dan 'yomf_enih_u x_un ho. ⁷ Nu ra xui i a_h y_u ja'i ne ra xui di ho di mihni. ⁸ P_e nuj_u gue dí 'b_uhmb_u ja rán nequi Oja, nde'b_u nzai din jaj_u ran 'yomf_eni x_un ho. Ne nuj_u jatho ga heh_u rá ts'edi Oja nangue ma t'ðc'y_ei_h, ne ran hu_ecate, ne ga t_omdah_u rán ho ma'da'yo ra Cristo gue gue'a dí p_oj_u, janangue'a hin da daj_u ra z_ith_u. ⁹ Nguetho Oja him bi z_angah_u ga nuh_u rán ts'embi a. P_e bi z_angah_u

ga hamhb_u a ran ho ma'da'yo ngue di p_oj_u ma Hmuh_u ra Jesuscristo. ¹⁰ Nguetho nu ra Jesuscristo bi du nanguej_u, ngue in nde 'darb_u dam 'b_uhmb_u a, madague'b_u xtá tuh_u o gue dí teh_u nu'b_u bá ðh mah_on'a. ¹¹ Janangue'a damin hyurpa ni mbuih_u ne gam fäxh_u n'da ngu n'da ah_u tengutho guí ðth_u ya.

Nu ra Pablo di un ran zofu
y_u 'y_ec'y_ei

¹² Nuya ma z_u cu ah_u, damin numansuh_u u gätho bi huan Oja ngue y_un ngurpi b_u, ngue xän'nah_u ne di 'da ah_u ran zofu nangue Oja. ¹³ Dami numanhoh_u u ne ðmme guí hu_ej_u nangue ra 'b_efi i ðt'e nangue ah_u. Ne dami 'y_es'h_u a gnín junth_u b_u guí 'b_uhmb_u.

¹⁴ Nuya ma z_u cu ah_u dí xi ah_u, dami xihmb_u u i danhy_ei ngue hingui ho 'b_e'a i ðt'e. Ne dami z_ehmb_u to'o i tu y_u mbui, ne dami z_ehmb_u u ngue hinguin zaqui y_u t'ðc'y_ei. Ne o gadín x_ombuih_u nangue gätho u, p_e dami fäxh_u u. ¹⁵ Ne gan jamansuh_u hin guí cospah_u ran ts'o 'b_u i ðt'ah_u ran ts'o u 'da, p_e gan 'y_orpah_u ran ho n'da ngu n'da ah_u, ne gätho i 'b_ucua ja ra ximhäi.

¹⁶ Ne daman johyah_u gätho y_u pa. ¹⁷ Ne 'yo guí _es'h_u gan y_uh_u Oja. ¹⁸ Ne Oja guí xihmb_u jamadi 'b_e'a gätho bi 'y_ot'ah_u. Nguetho gue'a in nde Oja a guí 'y_oth_u, gue ah_u guín 'yoh_u ra Cristo Jesús. ¹⁹ Ne 'yo guí _erpah_u rá ts'edi rá Hogand_uhi Oja dim p_ep_u mbo ni mbuih_u. ²⁰ Ne 'yo

guí øman'uh_u 'b_u 'bo'o da
 ma, ngue dim pøngahy_u Oj_u.
 21 Dami b_umh_u gue 'b_u'a
 g_utho x_un ho o hin'na. Nu'b_u
 x_un ho, dami p_us'h_u. 22 Dami
 'uehmb_u g_utho 'b_u'a mán ts'o.
 23 Nu Oj_u gue bi hoc'ah_u, n_u
 di ja ah_u g_utho ni mb_uih_u
 guim b_umh_u a. N_u di ja
 ah_u ni mb_uih_u n_u ni teh_u nte
 mán ts'o din 'yoh_u nu'b_u bá
 ðh mahø'n'a ma Hmuh_u ra
 Jesucristo. 24 Nu Oj_u gue'a bi
 zon'nah_u, ngub_u da 'yøt'ah_u.
 Nguetho di j_u'ts'a im ma n_u da
 'yøt'e g_utho na.

*Ran zengua ran z_ugui n_u
 rán j_upi Oj_u*

25 Ma z_u cu ah_u dami 'y_uf_u
 rá ts'edi Oj_u nanguec_uhe.
 26 Dami z_unguagah_u ts'_u u
 y_u cu nangue ran hu_ucate.
 27 Nuya dí xi ah_u nangue
 rán t'ðdi ma Hmuh_u, dami
 mamh_u ma søcu_ugä b_u 'b_ui
 g_utho y_u cu. 28 N_u gue'a
 ma Hmuh_u ra Jesucristo di
 j_up'ah_u. Hønt'a dí xi ah_u ya.

2 TESALONICENSES

Ná yoho ra sɔcuɔ bi 'yorba ra Pablo ɛ yɛ 'yɛc'yɛi bɛ ja ra ɗahnini Tesalónica

Ran zɛngua

1 Nugä dra Pablo, nɛ ra Silvano nɛ ra Timoteo dí o't'ahɛ na ra sɔcuɔ gätho ahɛ gyɛ cuhɛ nangue ra Cristo guí 'bɛhmbɛ bɛ ra hnini Tesalónica, gue ahɛ guí 'bɛhmbɛ Ojɔ ma Tahɛ nɛ ma Hmuhɛ ra Jesucristo. ² Nu'a Ojɔ ma Tahɛ, nɛ ma Hmuhɛ ra Jesucristo dí ndepe di 'da ahɛ rán jɔpi nɛ da hyut'a ni mbɛihɛ.

Di ɛnba ɛ yɛ ts'om'bäi 'bɛ bá pengra Cristo

³ Ma zɛ cu ahɛ jatho ga xihmbe Ojɔ jamadi nangue ahɛ. Nɛ xɛn ho ngue ngubɛ dí m bɛmhbe, nguetho thocua thoho man'da te ni t'ɛc'yɛihɛ, nɛ man'da man'da gnín huɛctahɛ n'da ngu n'da ahɛ. ⁴ Janangue'a man'da jagähe ran johya nu'bɛ dí xihmbe mi'da yɛ 'yɛc'yɛi 'bɛ'a guí ɔthɛ. Nguetho hin gadín xɔmbɛihɛ nangue ni t'ɛc'yɛihɛ, madague'a hangu nangu yɛn ɛnbi guín nuhɛ nɛ'ɛ 'bɛ'a gätho i t'ɔt'ahɛ ya nangue guí tɛnhɛ ra Cristo. ⁵ Nangue a guí häthɛ yɛn ɛnbi, guí uhmbɛ gue jatho dí ɛnba Ojɔ ɛ to di ɛn'nahɛ, pɛ nu ahɛ gám pomhbɛ a. Nɛ

nu'ɛ yɛn ɛnbi guín nuhɛ ya, gue'a ní hoc'a ni mbɛihɛ Ojɔ tengu rán säui bɛ di manda Ojɔ. ⁶ Nɛ xɛn ho da 'yɔt' Ojɔ 'bɛ bi un ran ɛnbi ɛ to di ɛn'nahɛ. ⁷ Nɛ nu Ojɔ di japi din säya nin ɛnbi guí nuhɛ ya, nɛ ngutho da 'yɔrcahe 'bɛ bá ɛh mahɔn'a mahɛts'i ma Hmuhɛ ra Jesús, din 'yohɛ yúm 'bɛhni gue i ja yá ts'ɛdi, nɛ ban 'yohɛ ra sibi nts'utho. ⁸ Nɛ nu'bɛ bá ɛhɛ, di un ran ts'ɛmbi gätho to'o hingui pɔ Ojɔ, nɛ gätho to'o him bi 'yɔrpamasu rán ho ma'da'yo ma Hmuhɛ ra Jesucristo. ⁹ Nɛ nu'ɛ to'o da nu ran ts'ɛmbi xamá mba da nu ran ɛnbi ngue njɛm'bɛ da guadi, nɛ ma 'ueque tho bɛ 'bɛh ra Hmu mahɛts'i, nɛpɛ hapɛ ja rá ts'ɛdi nuixte. ¹⁰ Pɛ nu'ɛ yɛ 'yɛc'yɛi, gue'ɛ dí hnu a rá nuixte a ra Hmu 'bɛ bi zɔn ra pa ba ɛhɛ. Nɛ gätho yɛ 'yɛc'yɛi da 'yɛspa a, nɛ ahɛ gan 'yohɛ ɛ, nguetho gá 'yɛc'yɛihɛ ran ho ma'da'yo dá xi ahɛ. ¹¹ Janangue a nzɔi dí yähe Ojɔ nangue ahɛ. Nɛ dí äfe di 'da'a ni mbɛihɛ ngue yán thehɛ ram 'bɛi bi zän'nahɛ. Nɛ nu'a Ojɔ di 'da ahɛ rá ts'ɛdi guí 'yɔthɛ ran ho guím bɛni guí 'yɔthɛ. Nɛ nangue ni t'ɛc'yɛihɛ, Ojɔ di zɛ ahɛ guí 'yɔthɛ rá 'bɛfi. ¹² Nɛ nangue'a 'bɛ'a guí 'yɔthɛ bɛya, nu'a ma Hmuhɛ ra Jesucristo da t'ɛspi. Nɛ nu'a xín da 'yɛs'ahɛ, nangue rá mate zɛhɛ a Ojɔ nɛ ma Hmuhɛ ra Jesucristo.

2

Ran 'yohɛ ngue ra ngɛrpa

yõt'ats'oqui

1 Nuya ma z_u cu ah_u, dí xi ah_u ya 'be'a din ja nu'b_u bá ðh mahøn'a ma Hmuh_u ra Jesucristo, ngue di p_ercah_u 'darb_u dam 'b_uhmb_u. 2 'Yo gadí p_äh nin 'yomf_eñih_u 'b_u 'bo'o da xi ah_u, ya bi z_on ra pa ba ðh ra Hmu. 'Yo gadí 'yon ni mb_uih_u 'b_u 'bo'o da xi ah_u bi b_enba Oj_ä ngue ya ba ðh ra hmu ya. Ne 'yo guí ðc'y_eih_u 'b_u 'bo'o da hyä ah_u ngue da 'y_en ah_u dá o't'ähe ra s_ocu_ä dá mamhbe ya bi z_oh ra Hmu mah_ets'i. 3 Ne 'yo guí ðc'y_eih_u 'be'a gätho i man y_u j_ä'i. Nguetho him ba ðh ra Hmu asta gue'b_u go gätho y_u j_ä'i i 'b_ucua ja ra häi ngue hingui ðc'y_ei din s_uhmb_u Oj_ä. Ne him ba ðh ra Cristo asta gue'b_u din 'yo a n'da ran 'yoh_u ngue ra ngarpa 'yõt'ats'oqui, ngue m'bejua da t'érp_u ja ran _unbi maz_äi. 4 Ne nu'a ra ngarpa 'yõt'ats'oqui da z_äi gätho y_u 'y_ec'y_ei gue i th_ände Oj_ä, ne da z_u _u mi'da i th_ände h_ont'a go 'be'a i th_ände, nguetho in nde a dí mba nth_ände z_eh_e. Ne da y_urp_u ja n'da ra nij_ä ne da hyup_u, tengu'b_u gue'a Oj_ä a. 5 Ha hin guím b_emhb_u guehna dá xi ah_u nu'b_u má_m 'b_uhmb_u b_u. 6 P_e nuya guí p_ähmb_u 'be'a i s_äm_mi ngue ba ðh_e, nguetho hinga na s_on ra pa da man Oj_ä gue ba ðh_e. 7 P_e nuya _em_me x_un ngu dim p_ep_u y_u mb_ui y_u j_ä'i a rá ts'edi ra z_ith_u, ngue hin di nequi. P_e i pa nts'ämbi thoho rá ts'edi asta gue'b_u go bi z_on ra pa ngue Oj_ä di 'uec'a to'o i s_äm_mi.

8 Ne gätho da nu ran 'yoh_u ngue ra ngarpa 'yõt'ats'oqui. P_e nu'b_u bá ðh mahøn'a ra Hmu Jesús nuixtetho rá ts'edi, da hyo a ran 'yoh_u, ngue da huic thoho. 9 Ne nu'b_u bá ðh ran 'yoh_u ngue x_un ngu rá ts'edi ra z_ith_u in 'youi, ne da 'yõt'e x_un ngu y_u hm_epya, ne y_un t'öt'e nuixte ngue dí hyät' y_u j_ä'i. 10 Ne gätho 'be'a mán thäte da 'yõt'e, ngue da hyät' y_u j_ä'i i 'yo rá 'yu ram 'bedi, gue'_u him mín nde da 'y_ec'y_ei a maju_äni guep_u mí sä xtím p_oh_o. 11 Ne nu'_u gätho him bi nde da 'y_ec'y_ei a maju_äni Oj_ä, di japi da 'y_ec'y_ei y_u fehni ne da den'na ran 'yoh_u ngue ra ngarpa 'yõt'ats'oqui. 12 Janangue'a gätho _u him bi 'y_ec'y_ei a maju_äni p_e man'da dí ho ran ts'o, 'darb_u da nu rán ts'embi Oj_ä _u.

Nthahni dim p_oh_o

13 P_e nz_äi ga xihmbe jamadi Oj_ä nangue ah_u 'be'a gätho bi 'yõt'ah_u ma z_u cu ah_u, ngue di hu_ec'ah_u ra Hmu. Nguetho Oj_ä bi huahn'nah_u rá mb_udi thoho ngue di p_o ah_u. Ne nangue gá 'y_ec'y_eih_u a maju_äni, nu'a rá 'be_fi rá Hogand_ähi Oj_ä í bo ni mb_uih_u. 14 Ne bi huahn'nah_u Oj_ä ngue gá 'y_ec'y_eih_u 'b_u má xi ahe rán ho ma'da'yo ra Cristo. Ne bi z_än'nah_u Oj_ä gui comhb_u rá nuixte ma Hmuh_u ra Jesucristo. 15 Nuya ma z_u cu ah_u dami thoctah_u ni t'ðc'y_eih_u, ne 'yo gadí u_äns'h_u 'be'a guím b_emhb_u, ne 'yo gadí pumb_eñih_u 'be'a dá x_än'nah_u nu'b_u 'darb_u má_m 'b_uhmb_u,

ne'a 'be'a dá xi ah_u nu'bu má o't'ahe u y_u s_ocuá. ¹⁶ Nuya gue ma Hmu_u ra Jesucristo, gues_e a, ne Oj_a ma Tah_u, da hyut'a ni mb_uih_u maz_ai nangue rán hose Oj_a. Nu'a Oj_a di hu_ec'ah_u, ne nangue rá mate bi jaj_u ga t_ohmb_u 'be'a di 'daj_u. ¹⁷ Ne nu'a Oj_a da hyu ni mb_uih_u, ne di zet'a ni mb_uih_u ngue gui mamhb_u ne gui 'y_oth_u 'be'a gátho x_un ho.

3

Gui 'yáfu Oj_a nanguecähe, en'a ra Pablo

¹ H_ont'a dí xi ah_u ya ma z_u cu ah_u, dami 'yáfu rá ts'edi Oj_a nanguecähe n'dahma din ja rá ts'edi rá m hman ra Hmu, ne da b_omanho h_onb_u go hap_u ga 'yomhbe. Ne gátho to'o da 'y_ode da hy_ani nangue ran johya, tengutho bin ja bu guí 'b_uhmb_u. ² Ne gui 'yáfu rá ts'edi Oj_a ngue da y_anje bu 'b_uh y_u ts'om'bäi ja'i, nguetho hinga gátho in nde da hy_an rá m hman Oj_a. ³ Nguetho nu'a ra Hmu nj_am'bu da hyegah_u pe nz_ai da mbä_u, ne i ja rá ts'edi ngue hin di japi di _un'nah_u ra d_aman'ts'o. ⁴ Ne nu'a ra Hmu di jaje dí p_ahmb_e ngue gadí thoctah_u guí _oth_u 'be'a gátho dí xi ahe. ⁵ Ne nu'a ra Hmu di ja ah_u man'da man'da gui p_ahmb_u rán hu_ecate Oj_a, ne di ja ah_u gui hyáth_u 'be'a gátho guí thohmb_u tengutho bi 'y_ot'a ra Cristo.

Jatho gui 'y_ot'ni 'befi zeh_eh_u

⁶ Ma z_u cu ah_u dí xi ah_u nangue rá thuhu ma Hmu_u

ra Jesucristo, dami 'uehmb_u ts' u bu 'bu u ni cuh_u i d_anhy_ei, ngue hingui nde dim p_efi, gue' u hingui ten'na 'be'a dá x_an'nahe. ⁷ Ne nu'ah_u guí p_ahmb_u 'be'a gdám 'b_uhmb_u, tengu dá ut'ahe 'bu má m 'b_ucähe bu, ngue hin d_am 'b_und_anhy_ei thohogähe. ⁸ Ne x_ingui ts' u gá 'daje 'be'a dá homhbe. Pe d_am p_ehmb_e ra pa ne ra xui n'dahma bin ja 'be'a dá homhbe, ne x_ingui ts' u dá pa ahe. ⁹ Madague mí sä xcá ähmbe ngue xquí z_eje. Pe dá ndehe ga ut'ahe ra hm_epya gui 'y_oth_u. ¹⁰ Ne nu'bu má m 'b_uhmb_u bu, dá xi ah_u, ngue'bu 'bu a n'da hingui nde dim p_efi, hin din sihme 'bu, pe da z_a ra thuhu 'bu. ¹¹ Nguetho dí _ohmb_e gue 'bu i 'da ah_u hingui nde dim p_efi, pe di h_od_anhy_ei thoho ne ndetho din th_int p_u hin y_a 'befi. ¹² Nuya nangue rá ts'edi ma Hmu_u ra Jesucristo, dí xi u to'o hingui nde dim p_efi, ngue da hy_any_a zeh_e rá 'befi da 'y_ot'e, ne da hyonse 'be'a d_am 'b_ui. ¹³ Pe nu'ah_u ma z_u cu ah_u, o gadín x_omb_uih_u gui 'y_oth_u ran ho. ¹⁴ Nu'bu 'bu a n'da ah_u hingui nde da 'y_ot'a 'be'a dí xi ah_u, dami hy_eth_u 'bu, janangue'a da mb_e'ts' y_a sä. ¹⁵ Pe o gadín s_uhmb_u, pe gui unhd_u ran zofu tengu'bu ni cuh_u.

Ran z_egui ran zofu

¹⁶ Ne gues_e ra Hmu, h_ont'a sä da hyut'a ni mb_uih_u, h_ont'a go 'be'a guí thohmb_u gátho y_u pa. Ne nu'a ra Hmu gam 'b_uhmb_u gátho ah_u. ¹⁷ Nugä

dra Pablo dí o't'ä na ran
zengua i ja ua ya nangué ma
'yεsεgä. Tengu'bu ma firmagä
na, ngue gätho ya ma sœcuä.
18 Nuya nu'a ma Hmuhü ra
Jesucristo di jap'ahü, gätho
ahü. Ne hønt'a dí xi ahü a ya.

1 TIMOTEO

Ná n'da ra sɔcuɔ bi 'yorba ra Timoteo a ra Pablo

Ran zɛngua

1 Nugä dra Pablogä, ma 'bäigä'be ra Jesucristo nangue rán t'ɛdi Ojɔ ma yantehɛ, nɛ ra Jesucristo, guesɛ'a ran ho dí tɔmhɛ a. ² Dí pɛnh'na n'da ra sɔcuɔ gra Timoteo, tengu'bɛ majuaɲi ma ts'ant'ɛ i, ngue ya dá xän'na ma t'ɛc'yɛihɛ. Nɛ dí äp Ojɔ ma Tahɛ di 'da'a rá mate nɛ rán huɛcate, nɛ da hyut'a ni mbɛi a ra Cristo Jesús ma Hmuhɛ.

Da mba ma hɛcpi ɛ n'dan'yo in xänbate

³ Nɛ tengu dá xi'a 'bɛ má mba bɛ Macedonia, nɛ ngutho dí xi'a ya, dami copɛ Éfeso, nɛ gui hɛcpa ɛ 'da bí 'bɛpɛ, ngue hinga n'dan'yo da ma 'bɛ in xänbate. ⁴ Nɛ dami xifi hin din xäh mi'da yɛ cuento gue 'be'a sä ɛmbi bi 'yɔt'ɛ ndu ma bombɔtahɛ maya'bɛ nɛ'bɛ ɛmmɛ ma 'be'a yú thuhu ɛ, ngue man'da di xant'ɛ yám hma. Nguetho nu'ɛ yám hma tengu ɛ, säti thoho ran 'yomfɛni di un'na n'da, pɛ hin di 'yomfɛniba n'da da 'yɛc'yɛi Ojɔ. ⁵ Pɛ nu'a ma 'bɛfihɛ dyɛ xänbatehɛ, ga xänba yɛ ja'i dan huɛjɛ. Nɛ gue'a ran huɛcate di nɛqui bɛ ma mbɛihɛ 'bɛ m'be't'e a, nɛ'bɛ zai dí ɔthɛ a di bɛngahɛ Ojɔ, nɛ'bɛ hɔnt'a Ojɔ dí m bɛmhɛ a. ⁶ Pɛ nu'ɛ 'da hinga

guehya yám hma dí n huɛca n'da i honi, pɛ bi 'uepɛ ja rá 'yu Ojɔ, janangue i tɛn yám hma säti thoho. ⁷ Nu'ɛ, ɛmmɛ i honi nde din xänbate nangue yán t'ɛdi Ojɔ bi man ra Moisés, pɛ hingui pɔdi 'be'a im ma. Sä i mants'ɛditho, pɛ nɛ hingui pɔdi 'be'a nam bɔn'ɛ yám hmansɛ i ma 'bɛ i man yán t'ɛdi. ⁸ Dí pɔhmbɛ gue xän ho ɛ yán t'ɛdi bi xi Ojɔ ra Moisés. Pɛ bi ts'än yán t'ɛdi Ojɔ gue dí mba ma hɛcpi ɛ yɛ dɔdits'oqui. ⁹ Nɛ gue'ɛ yán t'ɛdi dí mba ma hɛcpi ɛ to'o jase yán t'ɛdi zɛhɛ, nɛ'ɛ i festa yán t'ɛdi Ojɔ, nɛ'ɛ to hingui numansu Ojɔ, nɛ di ho da 'yɔt' yɛ ts'oqui. Nɛ'ɛ to hingui ɛspa Ojɔ, nɛ i tɛn ra ximhäi, nɛ i ho yá ta nɛ yá mbe, nɛ yɛ hyodu. Gue'ɛ da sih yán t'ɛdi Ojɔ ɛ, nɛ hinga gue'ɛ hɔnt' Ojɔ mbɛni. ¹⁰ Nɛ bi ts'än yán t'ɛdi Ojɔ dí mba ma hɛcpi ɛ ɔt' ran 'yomt'ɛni, nɛ'ɛ din 'yasäbi yú min'yohɛhɛ tengu'bɛ n'da ra xisu, nɛ'ɛ i pɛ yú mijɔ'ihɛ, nɛ'ɛ i man yɛ fehni, nɛ i xih ra fehni yɛ zɛ'mi. Nɛ gätho ɛ n'dan'yo i ɔt'e xinda gue ra hoganxädi, nɛ gue'ɛ da sih yán t'ɛdi Ojɔ ɛ, nguetho i xijɛ hin ga ɔthɛ yɛ ts'oqui. ¹¹ Pɛ nu'a rán ho ma'da'yo ra Cristo dí pärcä ma mbɛihɛ Ojɔ a, nu'a mixte xän hotho a. Nɛ gue'a ran ho ma'da'yo bi xicä Ojɔ gam mangä.

I xi Ojɔ jamadi ra Pablo, nangue rá mate xän ngu

¹² Jamadi dí xih ma Hmuhɛ ra Jesucristo, nguetho bi huangui dram 'bɛhnigä, nɛ i

pađi ga ja'ts'i, nguetho di 'dac rám fäts'i ga øt'a i xiqui. ¹³ Pε nugä εmme dra nexmategä mam'bet'o, ne mí sangä a ra Cristo gue'bu go má unba u 'da yú 'yεc'yεi. Ne xíngui ts'u mí pačä 'be'a nam bøn'a mí øt'ä, nguetho him mí εc'yεigä ra Cristo. Pε Oja bi 'dac rá mate bi pungui. ¹⁴ Pε εmme xun ngu rá mate ma Hmuhu ra Cristo Jesús, bi jaqui dá dápä ma mbui a, ne bi jaqui εmme dá numanhogä a Oja ne dá huεc ma mija'i'be. ¹⁵ I ja ua n'da ram hma da zä ga paħmbu majuani, ngue bi zocua ja ra ximhäi a ra Jesucristo di pø'u yu ts'om'bäi tengugä man'da xun ts'o dá øt'ä. ¹⁶ Pε εmme xun ngu rá mate bi 'yørcä Oja, nguetho nde gätho da 'yut mi'da yu ja'i εmme ja rá yembui a ra Jesucristo. Ne tengu thohogä, ngutho da 'yørpa u to'o di dáp yú mbui a, ne'u din ja ra te mazai. ¹⁷ Janangue'a ga εspa mä Ojaħu gätho yu pa mazai. Nu'a, ra Hmutst'ut'abi mazai a, ne njongui sä da nu, ne njam'bu da guadi. Ne n'datho Oja, njo'o man'da, ne gätho i pađi. Ne hønt'a gam bεmhbu a ya. ¹⁸ Ne nuya gra Timoteo, tengu'bu ma ts'unt'u i, i ja ua a dí xi'a ya. Nu'i gra dofui nangue Oja, dami 'yøt' ra hogatuhni, tengu thoho bi xi'a u yú pøngahya Oja. Janangue'a dami hyadumbui gui 'yεc'yεi rá hogamhma Oja, ne gui 'yøt'a 'be'a i xi'a 'bu in zop'a ni mbui. ¹⁹ Ne hin gui 'yøt'e tengu mi øt'u 'da

'bu mí zop yú mbui Oja, pε bi mbesta'a 'be'a bi sifi, bi ts'onse yú mbui buya. ²⁰ Tengu mí øt'a ra Himeneo ne ra Alejandro. Pε dá juanba u, ne dá xifi bi mba ma dá bu 'buh ra zithu, di unbi, da bađi hin da zan Oja.

2

Da mba nt'äpi rám fäts'i Oja nangue gätho yu ja'i

¹ Ne i ja ua n'da ram hma ga xi'i, gra Timoteo, ngue mahyoni gui 'yørpu ja ram peti. Ngue nu'bu gui yaħu Oja, gui xihmbu nangue gätho yu ja'i, gui 'yäfu rá mate nangue'u, ne gui xihmbu jamadi Oja nangue'a 'be'a bi 'yørpa n'da ngu n'da u yu ja'i. ² Ne'u yu ts'ut'abi ne gätho to'o ja yú ts'edi, dami 'yäfu rám fäts'i Oja nangue'u, ngue hin din ja yu sui ne xing ra dumbui, ne hin te gam bεmhbu, ne da zä bu ga øthu xun ho 'be'a bi man Oja buya. ³ Ne xun ho 'bu ga øthu a, nguetho gue'a numanho Oja mam pørpatehu a. ⁴ Nguetho in nde Oja da yañi gätho yu ja'i nangue rá ts'edi ra zithu ne di 'yomfēnibi nangue'a majuani. ⁵ Ne n'datho Oja i 'bui. Ne n'datho a i 'bä'inde ne din hocpate bu bí 'bu Oja, nu'a ra Jesucristo ngue bin ja'i a. ⁶ Nguetho bin dāse ngue gätho bi gurca ma ts'oquihu. Ne guehna ram hma bi xijhu Oja 'bu mi zøn ra pa bi ma. ⁷ Ne guehna ram hma í thangä gam mangä na, ne guehna bí 'bencä na, ne majuani hin dí fehnigä, ngue ma 'befigä ga xänba u hing yu judío, ga

japi di dāp yá mbai Oja, da yañi, ne da 'yɛc'yɛi a majuani. ⁸ Ne man'da dí xi'i, hɔnbu go hapu dim peti yu 'yɛc'yɛi, xtán hotho yá 'ye u yun 'yohu di 'uá'ts' 'bu din yañu Oja, ngue nte má cue da bɛni, ne xing ran ucate. ⁹ Ne dí xi'i 'be'a gui xih yu xisu, ngue hin din hoc zehɛ nangue ran 'yɛts'i, uague di hoc yá ya, uague ra oro o yu thebe o 'be'a xum hmadi da japi. Pe din hoc zehɛ nangue yá he rán säui n'da ra hogambu ne ra hogan'yomfɛni. ¹⁰ Ne da badi da 'yɔt' ra hogambu, ne gue'a ran hoqui rán säui n'da ra xisu i numansu Oja. ¹¹ Ne nubu ja nim petihu, da ndese yu xisu da sämbi, ne hin go din xänbate, ne gätho da 'yøde. ¹² Ne dí xi'i hin dim 'bet'o yu xisu ngue da xänba yun 'yohu, pe din hɛtho. ¹³ Nguetho m'bet'o bi 'yɔt' Oja a ra Adán, ne m'bejua a ra Eva, janangue'a hingui sä dim 'bet'o n'da ra xisu. ¹⁴ Nguetho nu ra xisu bi numanho 'bu mí xih ra zithu da 'yɔt' ra ts'oqui, pe nu ra Adán him mín nde xtá 'yɔt'e. ¹⁵ Janangue'a din unba 'bu xum 'buh yá t'uhni u yu xisu, pe da mbäx Oja u 'bu thocpa thoho i ɛc'yɛi, ne'bu din ja yän huɛcate, ne'bu din 'yomfɛni xun ho, n'dat'a Oja da bɛni.

3

Nda'u yun 'yohu din ngurpi

¹ Majuani a ram hma, nu'bu in nde din ngurpi n'da, in nde n'da ra 'bɛfi xun ho. ² Pe jatho

din hocja'i n'da ra ngurpi, ne nte da thɛnba n'da rá ts'oqui. Ne hɔnt'a n'da rá xisu da zi, ne da badi da zamzɛhe rá mbai ne din 'yomfɛni xun ho, ne di jamansu 'be'a i ɔt'e, ne di ho di un ran ts'äya bu ja rá ngu, ne da badi din xänbate nangue rá m hman Oja. ³ Ne njam'bu dim mihni, xín din ndesui, ne hin da 'yɔman'u a i sifi, ne xín din hecpate pe din hocpate, ne hin da nde xun ngu ra mbeti. ⁴ Ne da badi dim 'bet'o bu ja rá nguse, ne nu yá t'uhni da 'yɔt'e 'be'a i xifi, nguetho numansu yá ta. ⁵ Nguetho nu'bu hingui paði dim 'bet'o bu ja rá nguse n'da ran 'yohu, hin da badi di jamansu yu 'yɛc'yɛi 'bu. ⁶ Ne hin din ngurpi n'da ra 'da'yo 'yɛc'yɛi, ts'arpu thoho din 'yɛts'i tengutho ra zithu, ne da dex'a Oja a. ⁷ Ne nu yu ngurpi da 'yɔt'e ngue da hnumansu, nepu 'bu u hingui yu 'yɛc'yɛi da 'yɔt'e 'be'a dí hnumansu, janangue'a njon di c'aman'u, ne hin da dap ra zithu buya.

Ndana ní ja'i dim fäxte

⁸ Ximangut'u yám fäts'ihu yu ngurpi, ngutho guexta'a jatho din hocja'i, ne 'da'angu da ma, ne hin dim mihni, xín din siyate nangue ra mbeti. ⁹ Ne da badi xun ho 'be'a gätho rán theui a ram hma ne din zam bu, ne zaɪ ɔt'a xi Oja 'bu in zop yá mbai. ¹⁰ Ne nde'bu 'be da hnu 'bu tenni xun ho, ne nubaya nu'bu hin te da thɛnbi, da zä da 'yɔt' ra 'bɛfi dim fäxte buya. ¹¹ Ximangutho

'b_u dim fäxte n'da ra xisu, i jatho da hnumansu, p_e hin din c'äte, n_e xín dim mihni, p_e din 'yomfëni x_un ho, n_e di ja'ts'i 'b_e'a gä øt'e. ¹² N_e nu n'da ran 'yoh_u 'b_u im fäxte, n'datho rá xisu da zi, n_e da b_adi dim 'b_et'o b_u ja rá ngu, n_e da 'yøt'_u yá t'uhni 'b_e'a da xifi. ¹³ Nguetho nu'b_u i øt'e x_un ho rá 'b_efi n'da ram fäts'i, da hnumanho b_uya, n_e man'da da hyut' ran zamb_ui nangue rá 'b_efi ra Cristo.

Mixte x_un ho a ram hma dí ɛc'y_eih_u

¹⁴ Guehna dí ot'a na ya, gra Timoteo, madague'b_u dí m b_eni ga mba b_u n'dihi. ¹⁵ P_e xi'b_u him 'bex da zä ga mba b_u, p_e ya dá xi'i 'b_e'a x_un ho gui 'yøt'e nangue a rá ngu Oj_a. Ngue nu y_u 'y_ec'y_ei xa hyømba rá ngu Oj_a nangue yá mb_ui, ngue 'dat'a Oj_a i 'b_ui. N_e tengu'b_u rá ngu_u Oj_a guerp_u na f_adi x_un ho rá m hma Oj_a, n_e dí n y_amb_u a. ¹⁶ N_e gue'a ran ho ma'da'yo dí t_enh_u mixte x_un ho a,

ngue bin 'yuse ra Cristo ua ja ra häi 'b_u mín ja'i a,

p_e bin 'youi rá Hogand_uhi Oj_a guerp_u í f_adi hin'y_u rá ts'oqui a,

n_e bi nu _u yám 'b_ehni Oj_a mah_ets'i.

N_e bi hmangua dí 'b_uhmb_u høn_u go hap_u 'b_uh y_u ja'i gue 'dahma'dan'yo b_u na y_a.

N_e bi t'ɛc'y_ei ua ja ra ximhäi, bi ts'ix mah_ets'i b_u bí ja rá ts'edi Oj_a mixte b_uya.

4

Mi pq Oj_a da 'ue'u 'da

¹ Nu rá Hogand_uhi Oj_a m'b_et'o di b_engä ngue da 'uep_u ja rá 'yu Oj_a _u 'da. Ngue da 'yømanho _u yá nde _u y_u hyäte xänbate bin xädi nangue yám hman y_u z_ithu. ² Nu y_u hyäte hingui sä b_u da zop yá mb_ui Oj_a, nguetho bi ts'on yá mb_ui nangue y_u f_ehni z_ai im ma. ³ Ngue sä di h_ecpa y_u ja'i, i xifi hin din th_ati, xín da zi 'da y_un ts'ihm_e, sä ɛn'_u. P_e bi zängah_u Oj_a ga h_amh_u hønt'a go 'b_e'a mán ts'ihm_e 'b_u dí xihmb_u jamadi Oj_a, gue nu_u dy_u 'y_ec'y_eih_u, n_e dí p_ahmb_u nda'a maju_uni. ⁴ Nguetho gätho x_un ho 'b_e'a bi 'yøt' Oj_a, n_e hin'y_u 'b_e'a ga ɛmh_u, p_e ga h_amh_u n_e ga ɛmf_u jamadi Oj_a b_uya. ⁵ Nguetho maj_api ngue'a dí äf_u rán j_api Oj_a, n_e nu rá m hman Oj_a i ɛmbi x_un ho a.

Rá hogamb_efi ra Jesucristo a ra Timoteo

⁶ Nu'i gra Timoteo, x_un ho 'b_u guim b_enba y_u cu na ram hma i ja ua, janangue'a gam p_efi x_un ho nangue ra Jesucristo. Nguetho bi h_a'a ra ts'edi ni mb_ui a ra hogamh_uma dí ɛc'y_eih_u, ngue ra hoganxädi gui t_enni. ⁷ N_e o gui ɛrpa ra güenda yám hman_e y_u ja'i säti thoho n_e x_un ts'o. P_e dami hyädumb_ui nangue rá 'b_efi Oj_a. ⁸ N_e tengu 'b_u z_ai dadin cunh ma ja'ih_u, n_e da hy_a ra ts'edi, n_e ngutho ga øth_u nangue ma mb_uih_u, da hy_a ra ts'edi 'b_u z_ai ga hambah_u nangue rá 'b_efi Oj_a.

Nε εμμε xηη ngu di muui 'bη ga humbahη, nguetho i ørcahη ran ho yη pa i jabη ya, ne gätho yη pa mazai. ⁹ Nε majuani na ram hman na, janangue'a nde'bη gätho ga øthη xηη ho. ¹⁰ Janangue'a dí häthη yηη ηnbi ne dí humbi dadím pηhmbη, guerpη go da zä ga xihmbη xηη ho räm hma Ojå yη jå'i. Nε da zä ga döp yú mbui Ojå baya, ne dim pøhø. Nguetho n'dat' Ojå dí tømhbη i 'bui, nu'a in nde da yän'η gätho yη jå'i i 'bui, ne da yän'η to'o da 'yεc'yεi a. ¹¹ Nuya yηη xädi i ja ua, thocpa thoho gui hyådumbui εμμε gui bεηbi ne gui xänbi gätho yη cu bi 'bηpη. ¹² O to guídí japi da 'yü'ts'i'í ngue gra ts'ant'η thoho. Pε gui 'yut'η yη cu nangue yηη t'øt'e bi xijη Ojå gue gui 'yøzehε xηη ho, gui jamansu 'bε'a gui ma, o 'bε'a gui 'yørpη. Janangue'a gui 'yuti din huεqui n'da ngu n'da, ne di jå'ts'i, ne da zamzehε yú mbui. ¹³ Pε gätho 'bη hin ná søngä bη, pε gui jamansu ni 'bεfi 'bη gui man räm hman Ojå, ne'bη gadí un ran zofo yη jå'i, ne'bη guí xänbi 'bε'a nam bøn'a n'daxεqui gui xifi. ¹⁴ Damim pεfi xηη ho nangue a rá ts'edi Ojå bi 'da'i, tengu bi xi'a η 'da yú pøngahyå Ojå. Ngue bi bεη'n'a ni mbui Ojå 'bη mí 'yöp rá mfäts'i nangue'e, ne bi gäx yú 'yε bη ja ni yå. ¹⁵ Thocpa thoho gui 'yøt'a dí xi'i, ne hønt'a gui hyådumbui gui 'yøt'a, ne nubaya da nu i gätho yη jå'i ngue bin te xηη ho ni mbui nangue rá 'bεfi

Ojå guí øt'e. ¹⁶ Nε thocpa thoho gui hyådumbui gam fäse nangue ni mbui, ne gui jamansu 'bε'a gätho gui xi η 'bηpη nangue räm hman Ojå. Nε nu'bη ngubη gui 'yøt'e, ne di jåp'a Ojå, ne'η gä mi'da yη jå'i guí xänbi.

5

Gafax ma cuhη

¹ O guí sū'a n'da ra dác'yεi, pε dami zofo xηη ho, tengutho 'bη ni ta. Nε nu'η yη ts'ant'η gui 'yøt'e tengutho 'bη nin 'yohηη. ² Nε nu yη zi bømbe gui 'yøt'e tengutho 'bη ni mbe, ne nu yη hmute, gui 'yøt'e tengutho 'bη nin ju, ne hin guim bεη'a n'da ra 'yåsä nangue'η. ³ Nε nubη ja yam peti gui jamansuhη n'da ra bømbe 'bη xηη du rá ndø, ngue'bη njo'o to'o di jamansu. ⁴ Pε nu'bη n'da ra bømbe xηη du rá ndø, ne 'bηh yú t'ühni, o gue yú 'beto, da badi rán t'εdi Ojå a di jamansu yú mbe, tengutho bi 'yørpa 'bη mín t'ühni. Nε gue'a in nde Ojå. ⁵ Nε nu'bη n'da ra zi bømbe i nyai Ojå gä ra pa ne ra xui, ne hønt'a Ojå im bεni, ne nu'bη njo'o to'o di jamansu, pε gui fäxhη a baya. ⁶ Pε nu mi'da yη xisu, xηη du yú ndø, ngue hinguim bεη Ojå, ne i honi da 'yøzehε yú pähä zehε. Madague'bη i 'bui, pε tengu'bη xηη du bη nam bεη Ojå. Hinga gue'η da mba ma jamansu bη ja ram peti η. ⁷ Nε nuya yηη hma i ja ua, gui xänba η yη cu, janangue'a njon da 'yεna

hingui ho øt'ɯ. ⁸ Ne nu'bu n'da hin di unni 'be'a di 'be a rá ta o gue rá mbe, o gátho mi'da yú meni, man'da xɯn ts'o rá mbɯi 'bu, xinda gue'bu hin xtá 'yɛc'yɛi, ne bi gø'n'a ra Cristo. ⁹ Nuya ga xi'i nda'ɯ ní hyoya bømbe gui hyuspa yú thuhu dim pɛpɯ ja ram pɛti. Hønt'ɯ pɛ'ts'a hyáte njeya ne ɛmmɛ bim 'bɯmanhoui yú ndø. ¹⁰ Ne i hnumanho nangue yɯ hoga'befi i øt'e, ne bi jamansu xɯn ho yú t'ɯhni, ne zai di säyaba yɯ ja' i bu ja yú ngu, ne him bin 'yɛzɛhe pɛ bin 'yɛhe nangue yú mi'yɛc'yɛihɯ, ne bi hyurpa yú mbɯi to'o mi tu yú mbɯi, ne bin ɛhya bi 'yøt' mi'da yɯ hogant'øt'e. Ne guehya yɯ hyoya bømbe gui hyuspa yú thuhu ya. ¹¹⁻¹² Pɛ nu mi'da yɯ xisu xɯn du yú ndø, nu'bu hingui ngu yɯ jeya pɛ'ts'i, hin gui hyuspa yú thuhu gue gui 'yɛmfɯ dim pɛpɯ. Nguetho ts'ɯrpɯ thoho da bɛni din thati, ne nu'bu din thati mahøn'a hin da 'yøt'a ra 'befi mí ma xtá 'yøt'e. Ne ra ts'oqui a nguetho him bi ja'ts'a bi ma. ¹³ Ne nu'ɯ, ts'ɯrpɯ thoho din dɯnhɛi yú mbɯi 'bu njo'o yú ndø, ne da hyá'da thoho yɯ ngu, ne høn nan c'ate di ja, im man'a hingui ho, ne sä din thjnt'i i øt'e ne hin rá 'befi bu. ¹⁴ Janangue'a man'da xɯn ho 'bu din thati mahøn'a, dim 'bɯh yú t'ɯhni, ne dim pɛpɯ ja yú nguse. Ne nu'bu din jabɯ da 'yøt'e, hin di c'aman'ɯju man suiɯ 'bu. ¹⁵ Nguetho i 'bu i 'da yɯ xisu xɯn du yú ndø,

ne ya xɯ mbengui ne i tɛn ra zjthu. ¹⁶ Ne dí xi'i mahøn'a, nu'bu 'bu a n'da ra cu ngue bi du rá ndø a rá mbe, jatho da mbɛpi, o gue rá nana bi du rá ndø, o gue rá meni, i jatho di jamansu, ne hinga gue'a ra mbeti pa ma pɛti bu ja ra nijá dí mba ma jamansu ɯ. Janangue'a dí gua'a ra mbeti bu ja ra nijá ngue hønt'ɯ njo'o to'o di jamansu da mba m'ɛpi bu. ¹⁷ Nu yɯ ngɯrpi bu ja ram pɛti, nu'ɯ to di ja'ts'i xɯn ho yú 'befi, da t'ɛspa ɯ, ne da mba m'bäts'i 'be'a di 'bedi. Ne nu'ɯ to i humberi din xänbate nangue rá m hman Oja, man'da jats'ɛditho da t'ɛspi. ¹⁸ Nguetho nt'o't'i: "Nu yɯ uafanindani 'bu i uahi hingan thu't'i yú nde, pɛ da zä da za yɯ paxi i ja bu." Ne man'da ram hma i ja: "Nu'a to dim pɛfi ja rán t'ɛdi din ju't'i," i ɛna. ¹⁹ Ne hin gui 'yɯrpa ra güenda 'bu da mba ma yapi n'da ra ngɯrpi t'ɛmbi bi 'yøt' ra ts'oqui, hinda hønt'bu di yoho hyu ɯ di yapi gui 'yøh pɯya. ²⁰ Ne nu'bu majuani bi 'yøt' ra ts'oqui, da mba ma hecpi bu dim pɛti ɯ mi'da, n'dahma gátho din su. ²¹ Ne madague'bu gadín amigoui o hin'na, pɛ 'da'angu gui 'yørpe. Ne gue'a i jats'ɛdi dí xi'i gui 'yøt'a, nguetho in nu a Oja, Oja da badi 'bu gui ja'ts'i, ne'a ra Hmu, ra Jesucristo, in nu i, ne yú hogam 'bɛhni Oja mahɛts'i in nu i. ²² Him 'bex gui un ra 'befi n'da ran 'yohɯ, 'be gui pɯhmbɯ 'be'a rá mbɯi. Nguetho nu'bu n'da gá un ra 'befi, ne da 'yøt' ra ts'oqui,

guí conhui rá ts'oqui a baya. Janangue'a gan 'yomfɛni xɛn ho, nɛ nte gan dupate baya. ²³ Nuya dí xi'i gra Timoteo, nangue ni mbɛi xɛn ɛ, nɛ jant'a pɛnts' thoho, dami si zits'ɛtho ra vino, nɛ hinga hɔnt'a ra dehe gui si. ²⁴ Guim bɛmhbu ndana ɛ yɛn 'yohɛ da sih ra 'bɛfi bu ja ram pɛti, 'bu i 'da ngue mfɛdi i ja yú ts'oqui, nɛ 'bɛh mi'da ngue hinga mfɛdi i ja yú ts'oqui jague'bu da zɔn ra pa da thɛnba yú ts'oqui. ²⁵ Nɛ ngutho nangue ran hocjɛ'i i ɔt'a n'da, mfɛdi nangue yɛ jɛ'i. Nɛ nu'bu him 'bexque mfɛdi, pɛ m'bɛjua da fɛdi, nguetho hingui sá da 'yɛgui.

6

¹ Nu'ɛ yɛ 'yɛhɛ bí 'bɛpɛ, da numansu ɛ yú hmu to i ɔrpa yú 'bɛfi. Nɛ nu'bu din jabɛ da 'yɔt'e, njon di c'aman'ɛ nangue Ojɛ nɛ njon di c'aman'ɛ rán xádi Ojɛ. ² Nɛ nu'bu yɛ 'yɛc'yɛi ɛ yú hmu yɛ 'yɛhɛ, pɛ guexta'a da numansu ɛ yú hmu nɛ hin da zani ngue'bu mbɛni din cuhɛ ɛ. Pɛ man'da da bɛni da mbɛpi xɛn ho, nguetho rá mi'yɛc'yɛiui da mbɛpi, nɛ di huɛc'a rá hmu. Dami xánba na ram hma, nɛ thocpa thoho gui bɛnba ɛ.

Xɛn ngu dí tqhmbɛ nangue rá 'bɛfi Ojɛ nguetho i hurca ma mbɛihɛ

³ Pɛ i 'bɛ'i 'da yɛ xánbate n'dan'yo ram hma in xánbate, nɛ hin din thɛui a rá m hma ma Hmuhɛ ra Jesucristo ngue

majuɛni di zɛrca ma mbɛihɛ, nɛ hin din thɛui a ram hma ga dáp ma mbɛihɛ Ojɛ. ⁴ Pɛ nu'ɛ, bí ɛt' yú mbɛi nangue ran 'yɛts'i, nɛ nte i pɛdi. Nɛ ɛmme honi di dunba yɛm hma guepɛ i fɛpɛ ran ts'ɛya, ran heque, ran ts'ante, ran t'ɛt'ate, 'bɛ'a gátho im bɛn rá mbɛi. ⁵ Nɛ nu'ɛ thocpa tho din sɛi n'da ngu n'da ɛ, gue'ɛ bin ts'on yán 'yomfɛni, nɛ hingui sá da bɛdi ndana a majuɛni. Nɛ im bɛni xɛn ngu ra mbɛti da dɛha nangue rá 'bɛfi Ojɛ. Pɛ o guí ɔhmbɛ a i man ɛ. ⁶ Pɛ majuɛni xɛn ngu dí tqhmbɛ nangue rá 'bɛfi Ojɛ, i hurca ma mbɛihɛ, nɛ dí 'bɛmanhohɛ nangue Ojɛ. ⁷ Nguetho nte bá hɛhɛ 'bɛ mám 'bɛhmbɛ ua ja ra ximhái, nɛ nte da zá ga hɛxhɛ 'bɛ bi zɔn ra pa ga tuhɛ. ⁸ Pɛ hin da du ma mbɛihɛ 'bɛ zí ts'ɛtho dí pɛs'hɛ yɛn ts'ihmɛ nɛ yɛ he. ⁹ Pɛ nu'ɛ to'o in nde dim mɛmbɛti, hingan ts'árpɛ thoho da thát'i da 'yɔt'a ra ts'oqui. Nɛ tengu'bu da mbanthu't'i rá mbɛi, nɛ man'da man'da nín xɛndi 'bɛ'a gátho da bɛn rá mbɛi. Pɛ ndetho din ɛnbazɛhɛ, nɛ din tonto rá mbɛi 'bɛ'a gátho honi, nɛ gue'ɛ yán t'ɔt'e ní zo bu ja ram 'bɛdi. ¹⁰ Nguetho nu'bu 'bɛ a n'da ɛmme in nde ra mbɛti, gue'a ní mbɛdi gátho yɛ ts'oqui bu rá mbɛi a. Nɛ nu'a ní ho ra mbɛti ɛ 'da, bí 'uɛpɛ rá 'yu Ojɛ, nɛ di ɛnba zɛhɛ rá mbɛi nangue ra dumbɛi.

I ɔt' ra hogatuhni nangue Ojɛ a ra Timoteo

11 Pɛ nu'i gra Timoteo, rá mbɛfi'i Ojɔ, dami 'uegue nangué yɛn ts'o i mangua. Pɛ gui hyumbi gui tɛn'na ran ho, nɛ hɔnt'a Ojɔ guim bɛni da mbäx'i'i, nɛ gui huɛc ni mija'ihɛ, nɛ hin gan xɔmbɛi, nɛ din ja ni yembɛi. 12 Xɛn ngu yɛ ja'i bi 'yɔ 'bɛ gmím ma xɛn ho ni t'ɛc'yɛi. Nɛ ngutho ya gui hyut'anzambɛi gui taha, tengu'bɛ n'da ra dofɛi i hät yɛn ɛnbi ngue da dah ran sɛi. Janangué'a da zä guim bɛnt'i xɛn ho a ra te ma'da'yo, gue'a í zon'na a. 13 Nɛ guim bɛni Ojɔ in nu i, nu'a di un yá te 'bɛ'a gätho i 'bɛi. Janangué'a gui hyut'anzambɛi nɛ hin gui su nin dɛte. Nɛ in nu'a ra Jesucristo ngue bi ma xɛn ho a majuɔni 'bɛ mí mba ma dăpi ra Poncio Pilato. 14 Janangué'a dí xi'i, jats'editho gui ja'ts'i gätho ra 'bɛfi bin 'da'i, nte gui ts'oni, nɛ njon da man ran ts'o nangué'a bɛya. Nɛ gue'a gui 'yɔt'a ya, gue'bɛ go bi zɔn ra pa di nɛqui ma Hmuhɛ ra Jesucristo. 15 Nguetho nu'bɛ bi zɔn ra pa nts'änni, Ojɔ ba pɛnhua ra Cristo mahɔn'a. Nɛ nu Ojɔ mixte xɛn hotho, nɛ ɛmmɛ di johya, nɛ i 'dase ngue di manda. Nɛ nu'a Ojɔ ra ts'at'abi xinda gue gätho mi'da yɛ ts'at'abi 'bɛi, nɛ nu'a ja rá ts'edi xinda gue gätho mi'da ja yá ts'edi. 16 Nɛ hɔnt'a Ojɔ njam'bɛ da du. Nɛ ɛmmɛ di nɛc thoho hapɛ bí 'bɛi, njon da zä da hyäm bɛ, nɛ njongui sä da nu Ojɔ. Nu'a ɛmmɛ

i t'ɛspi nɛ da 'yuh rá ts'edi mazai. Nɛ hɔnt'a gam bɛmhɛ a ya. 17 Dami xi'ɛ yɛ mɛmbɛti 'yɛc'yɛi, ngue'ɛ to i ja yá mbɛti ua ja ra ximhäi, dami xifi hin din 'yɛts'i, nɛ xín da bɛni di muui yá mbɛti, nu'ɛ ts'ɛrpɛ thoho dim 'bɛdi. Pɛ dami xifi hɔnt'a Ojɔ da bɛni, ngue di muui xɛn ho, nɛ da badi bí nɛxpɛ 'bɛ Ojɔ gätho xɛn ho dí pɛs'hɛ, ndejɛ dan johyahɛ. 18 Pɛ dami xifi da 'yɔt' ran ho, nɛ man'da tengu'bɛ gue'a ná mɛmbɛti ɛ bɛya. Ngue hin din 'yɛya pɛ da gomhɛ yɛ ja'i 'bɛ'a pɛ'ts'i. 19 Nɛ nu'bɛ din jabɛ ga ɔthɛ, ga pɛs'hɛ 'bɛ'a majuɔni di muui, nɛ ga nuhɛ xɛn ngu rán japi Ojɔ 'bɛ bi zɔn ra pa, nɛ majuɔni dam 'bɛmanhohɛ gätho yɛ pa mazai.

N'da ran zofɔ ran zɛgui

20 Nu'i gra Timoteo, dami jamansu xɛn ho ra 'bɛfi nangué rá m hma Ojɔ bi 'da'i. Nɛ dami 'uegue nangué'ɛ yɛm hma ɛmbi ní dɛn ran 'yomfɛni n'da, pɛ hingui ho ɛ. Säti thoho, nɛ n'dan'yotho ra 'yu i ut'a n'da. Nɛ nu'ɛ to'o bi dɛnni, bi 'bɛh rá 'yu Ojɔ. 21 Nɛ nuya Ojɔ di 'da ahɛ rá mate. Nɛ hɔnt'a dí xi'a ya.

2 TIMOTEO

Ná yoho ra sɔcuɔ bi 'yorba ra Timoteo a ra Pablo

Ran zengua

¹ Nugä dra Pablogä, Ojå bi zänni ma 'bäi'be a ra Jesucristo, ga xih yu ja'i a bi mam majuañi Ojå, ngue di un ra temazaï u to di dâp yá mbüi ra Cristo Jesús. ² Dí pen'na ra sɔcuɔ gra Timoteo, dadí huɛc'a'i tengu'bu ma ts'unt'u i. Ne dí äp Ojå ma Tahu di 'da'a rá mate ne rán huɛcate ne da hyut'a ni mbüi, ne ra Cristo Jesús ma Hmuhü.

Ra Timoteo da ma ran ho ma'da'yo nangue ra Jesucristo

³ Dí ɛmbä jamadi Ojå 'bu dí m bɛn'i, ra xui ne ra pa thocpa thoho, nguetho dí paði guí ɛc'yɛi xun ho tengugä, ngue dá ɔt'ä ra 'bɛfi bi 'dacä Ojå, ne ngutho mi ɔt'u mam bombɔtahe 'bu maya'bu. ⁴ Dí m bɛn'i gän zom 'bu mán xummi, ne bi däh ni guidä. Ne ɛmme dí n de ga nu i mahøn'a, ne din jagä ran johya xun ho 'bu ga nu i. ⁵ Dí m bɛn'i ngue hingui yoho ni mbüi. Pe guí ɛc'yɛi xun ho, tengubü na 'yɛc'yɛi ni ndømbe ra Loida ne'a ni mbe ra Eunice. ⁶ Janangue'a dí n de'e thocpa tho guim bɛni bi 'da'a rá ts'edi Ojå 'bu má cäx ma 'ye bu ni ya, ne dí xi'i gan ɛhya guí 'yɔt' rá 'bɛfi Ojå bi 'da'i. ⁷ Nguetho nu'a rá Hogandahi Ojå bi 'daju

hin di jaju dan suhu, pe di jaju ga huthu ran zambüi, ne dan huɛju n'da ngu n'daju, ne ga sam zehɛ ma mbüihü. ⁸ Janangue'a o guí pes' ni sä guí mamp'a rá m hman ma Hmuhü, ne o guí su ngue dí ofädigä nangue Ojå. Pe ne'i dami hyät'i guí set yun unbi tengu thohogä, nangue rá m hman Ojå guí ɔt'e. Ne Ojå da mbäx'i'i. ⁹ Ne bi yañju Ojå ne bi mberca ma mbüihü, ne nubuya bi xiju ga ɔprahu rá 'bɛfi. Pe hin í yañju a rá 'bɛfi Ojå dí ɔthu, pe bi yañju 'bu má hamhbu rá mate. Ne gue'a bi zän zehɛ Ojå 'bu him maní 'yɔt' ra ximhäi, ngue da yañju ra Jesucristo. ¹⁰ Nuya bi nequi a mán ts'änni, ngue bi nequi ma yañtehu ra Jesucristo, nu'a bi dâp rá ts'edi ran däte, ne bi jaju dán 'yohu rá 'yu ra te mazäi. Ne gue'a i xiju rán ho ma'da'yo ra Cristo. ¹¹ Ne gue'a ram hma dá mangä, ne bá 'bɛngä, ne gue'a ram hma dá xänba u yu ja'i hing yu judío. ¹² Janangue'a dí sägä ran unbi ya. Pe hin dí pes' ma sä, nguetho dí paçä a to'o dí ɛc'yɛigä, dí paði i ja rá ts'edi da mbɛsca ma tegä ngue dá däpi, ga pømanho 'bu rán zegui. ¹³ Ne nangue ran ho ma'da'yo dá xän'ni'i, dami thoqui guí 'yɛc'yɛi ra Cristo Jesús ne dami 'yɔt' ran huɛcate bi 'da'i. ¹⁴ Ne dami jamansu ran ho ma'da'yo i 'yo ni güenda, nangue rá Hogandahi Ojå i 'bupü mbo ma mbüihü. ¹⁵ Guí paði gätho bi 'ue'u yu cu ngue yu mɛngu

b_u Asia, bi 'uegue nanguecä, n_e ra Figelo n_e ra Hermógenes. ¹⁶ P_e nu'_u gätho 'b_up_u rá ngu ra Onesíforo, Ojå dí jãp'_u. Nguetho nu ra Onesíforo x_un ngu y_u nidj bi mbäxcagui, n_e him bi mbes' rá sä nanguue y_u cadena i thurcä. ¹⁷ N_e nu'b_u mi zocua Roma a, xmm_e bi hyongui n_e bi dñgui. ¹⁸ Nu ra Jesucristo di jãpi x_un ho 'b_u rán zegui ra pa, nguetho nu'b_u mám 'b_up_u Éfeso, n_e xmm_e x_un ngu 'be'a gätho bi 'yörp_u ngue bi mbäx rá 'b_efi Ojå b_u a. N_e man'da gui pãdi xinda guecä.

2

Rahoga dof_ui nanguue ra Jesucristo

¹ P_e nu'i tengu'b_u ma ts'ant'_u i, gra Timoteo, dami hyã ra ts'edi nanguue rá mate bi 'da'a ra Jesucristo. ² Nu ram hma gá 'yøde dá mangä, n_e x_un ngu'_u i man'a majuãni. N_e n'dat'a ram hma gui thocpa ra 'b_efi mi'da y_u hocjã'i, gui huan'nd_u to'o da zã da xänba _u mi'da. ³ Dami hyät y_un unbi tengugä, nguetho gra hogadof_ui nanguue ra Jesucristo. ⁴ Nu ra dof_ui hingui sä xtán h_eti rá mb_ui, ngue x_un ngu mi'da 'be'a gätho da 'yøt'e tengu mi'da y_u jã'i thoho, janangue'a da zã da 'yøt'a i numanho rá hmu ngue bi c_u't' ran dof_ui. ⁵ Nu'a to'o nde da dah ran t'ëni, p_e hin da dã 'b_u hin da 'yörpa y_un t'ëdi a ran t'ëni. ⁶ Nu'a to dim p_ep_u ja ra häi da zi a

rá mb_udi din ja, janangue'a da hyumbi da 'yøt' rá 'b_efi, ngue da bãdi rá mb_udi i tãse rá 'b_efi nanguue rá mb_ui zeh_e. ⁷ Dami pãdi 'be'a dí xi'i, Ojå di 'yomfëni'i ngue 'be'a gätho gui 'yøt'e. ⁸ Thocpa thoho guim b_eni i 'b_u'a ra Jesucristo ya, bi dambëni 'b_u mi du, n_e nu'a n'da rá m bom'beto ra David. N_e gue'a ram hma dí mangä a. ⁹ Janangue'a dí sä ran unbi ya, n_e dí ofädi, tengu'b_u drá ts'om'bäigä. P_e nu rá m hman Ojå hingui ofädi a. ¹⁰ N_e dí hät'i dí thocä a ra 'b_efi, madague'b_u pa ma unguigä, dín ndepe n_e'_u dim pø _u to'o gätho nthahni. N_e ga comhb_u rá ts'edi mixte a ra Cristo, gätho y_u pa mazã. ¹¹ Majuãni a ram hma, ngue Nu'b_u dí m b_emhb_u tengutho 'b_u 'darb_u xcamá tuh_u ra Cristo, da zã 'darb_u dam 'b_uhmb_u 'b_u. ¹² N_e nu'b_u dí häth_u y_un unbi, p_e 'darb_u ga comhb_u b_u ja rá ts'edi 'b_u. P_e nu'b_u dí cømhb_u a ra Cristo, n_e'a da gøn_u a. ¹³ Nu'b_u hin dí ëc'yëih_u gue majuãni a, p_e guexta'a majuãni a, n_e gätho da 'yøt'a bi ma da 'yøt'e.

Ojå da numanho ra hogambëfi

¹⁴ Dami b_enba _u bí 'b_up_u nanguehya y_um hman ya, nguetho in nu Ojå _u. Gui xifi hin din junt'i nanguue y_um hma. Nguetho säti tho 'b_u din junt'i, ndetho di _u't'_u to'o i øde. ¹⁵ N_e gan çhya gan xädi nguetho gra hogambëfi

nangue a ram hma majuani. Damin 'yomfēni gui hyoni 'be'a nam bōni n'da ngu n'da ram hma, ne gui pađi 'be'a pe u n'da ngu n'da yam hma, ne gui pepi xan ho. Janangue'a da numanho Oja a gui øt'e, ne hin gui pes' ni sä. 16 Ne gui 'uegue nangue yam hma säti thoho, nguetho nu'u hingui ho u, ne di japi emme din ts'om'bäi n'da. 17 Ne nu'u yam hma, tengu'bu ra saši din ndoqui, ne da 'ya rá ja'i n'da. Ngue tengu yam hma i man'a ra Himeneo ne ra Fileto. 18 Nu'u bi 'uegue nangue ram hma majuani, ne sä en'u ya bin ja ngue ya xan dambēni u yu 'yēc'yēi i 'bui. Janangue'a bi pärra yu t'ēc'yēi u 'da. 19 Pe nu rá 'befi Oja i ørpa yu 'yēc'yēi, hin da zä dim 'bedi, nguetho di jamansu u yu t'uhni Oja. Ne nu'u yu t'uhni Oja, ngue i man rá thuhu ra Cristo, i jatho da 'uepu ja ra ts'oqui. 20 Ne nuju dyu 'yēc'yēih, dí øthu tengu'bu dyam pefih bu ja rá ngu Oja. Ne tengu'bu xan ngu yam pefi bí ja bu. Nu'u 'da yu oro, ne yu t'axi, pegue ra za u 'da, ne ra jahäi u mi'da. Nu'u 'da emme pa nthoni, nu'u 'da hin e mahyoni. 21 Nu'bu n'da ra ja'i da 'uesε bu ja ra ts'oqui, da gohi xan ho, tengu n'da ram pefi i pa nthoni, da mba ma jamansu, ne da zä di pepi xan ho rá hmu bu ja rá ngu. 22 Janangue'a dami 'uegue nangue yu ts'oqui di ho yu ts'unt'u, pe gan øhya gui 'yøt' ran ho in nde Oja. Ne gui hya ra ts'edi nangue guim bēn Oja, ne din ja nin huçcate,

ne n'dat'a guim bēmhbu u gä mi'da i øc'yēi Oja, nangue'u m'be't'e yu mbui. 23 Ne gui 'uetho nangue ran junt'i im man'u to'o hin din 'yomfēni, nguetho ja gueru da mburu n'da ra sui. 24 Pe nu yu 'yēhe ra Hmu hingui sä din sui, pe din ja yu yembui nangue n'da ngu n'da u, ne din øhya din xänbate, ne da hyät'i xan ho 'be'a da t'ørpe. 25 Ne nu'bu 'bu'a n'da n'dan'yo im bēni, jante thoho gui 'yuti, xøhma tho Oja di japi di päh rá mbui, da zōni da ba a majuani. 26 Ne da din ran 'yomfēni xan ho buya, nguetho da yu nangue rá 'dihi ra zithu xi bent'i, mín nde a ra zithu xtä 'yørpa rá pähä.

3

I jatho dam fähmbu nangue'u yu ts'om'bäi

1 Nu'i Timoteo, dami pađi 'be'a din ja. Ba øpu yu pa xan hej, nguetho dim 'buh yu ts'om'bäi. 2 Nguetho din huçc zehε, ne hønt'a ra mbeti da nde. Ne ná yat'a, ne din 'yēzehε, ne din sante, da mbesta'a 'be'a i xih rá ta ne rá mbe, ne hingui bēn ra mate bi t'ørpe, ne hingui numansu Oja. 3 Ne hin din ja yun huçcate, ne njam'bu din hoh yu mbui, ne hønt'a go 'be'a da xih yu mi ja'ih, ne øzehε yu pähä zehε, ne njo'o to i su, ne i san'u i øt' ran ho. 4 Ne yu zandatetho, ne hingam 'be din 'yomfēni 'be'a da 'yøt'e. Ne mbēni ma guesε, ne di ho rán johya ra ximhäi xinda gue rá

pähä Oja. ⁵ I ja yän t'öt'e tengu yú t'éc'yéi, pε hingui nde da hyän rá ts'edi Oja ɯ. Pε gui 'uegue nangué'ɯ. ⁶ Nε i pa bɯ ja yɯ ngu, i hä't' yɯ xisu, i xifi 'da'angu da 'yóthɯ ngue'ɯ yɯ xisu hinguin zaqui yú mbɯi, ngue'a xɯn ngu yú ts'oqui i tu. Nε man'da ní ts'ixpɯ ja ra ts'oqui. ⁷ Nε da 'yømanho 'be'a gá ním hma da sifi nε thocpa tho din xädi pε njam'bɯ da bɔ a majuani. ⁸ Tengui mi øt'ɯ ra Janes nε ra Jambres, ngue'a mim bɔdi ɯ, nε midín sɯhmbɯ ra Moisés, ngue rá pøngahyɔ Oja. Nε ngutho i øt' yɯn 'yohɯ ya, din sɯhmbɯ a ram hma majuani. Nε bi ts'on yän 'yomfɛni, nε bim 'bɛdi nangué'a ra 'yu majuani. ⁹ Pε hingui ngu yɯ pa da hyät'i, nguetho gätho da t'uti nte ní mbat'ɯ yám hma, tengui bin jap'ɯ yɯ bɔdi ngue ra Janes nε ra Jambres.

Rán zegui ran zofó

¹⁰ Pε nu'i Timoteo, gá tenni 'be'a dá xän'na'i. Nε guí pɔdi 'be'a dám 'bucä, nε guí pɔdi hanja dá øt'ä a. Guí pɔdi 'be'a dí éc'yéigä, nε gán nu njam'bɯ dán xømbúigä. Nε guí pɔdi ja man huçcate. ¹¹ Nε guí pɔdi εmme bi mba ma ugui, nε gán nu 'be'a mán unbi dá hä't'ä. Nε guí pɔdi 'be'a gätho dá thocä bɯ Antioquía, nεpɯ Iconio, nεpɯ Listra, ngue nu yɯn ucpí dá nugä. Pε Oja bi yangui nangué gätho ɯ. ¹² Nε majuani dí xi'i, to'o gätho da nde n'dat'a ra Cristo da dɛnni, da mba ma ucpí ɯ. ¹³ Nu yɯ ts'om'bäi nε yɯ hyäte,

man'da man'da xɯn ts'o 'be'a da 'yøt'e. Nε 'da xtín hyäthoho. ¹⁴ Pε nu'i, dami thoqui 'be'a gán xädi, guí pɔdi gue majuani a, gue guí pɔdi to'o bi xän'na'i. ¹⁵ Nε gue'bɯ go gmín t'uhni, gá pɔh rá t'ohni Oja, i ja rá ts'edi bi bɛn'ni'i gá dɔp ni mbɯi ra Jesucristo, nε gán yäni. ¹⁶ Gätho rá t'ohni Oja bi bɛnba Oja nangué rá mbɯi to'o bi 'yo't'i. Nε mahyoni di jajɯ ga pɔhmbɯ 'be'a rán 'yomfɛni Oja, nε da xijɯ 'bɯ hinga gue'a dí øthɯ, nε gue'a dí pärca ma mbɯihɯ a, nε da xängahɯ ran ho ga øthɯ. ¹⁷ Janangué'a nte di 'be a rá mbɛfi Oja, da zä bɯ da 'yøt'e 'be'a gätho xɯn ho.

4

¹ Janangué'a dí xi'i gra Timoteo, Oja in nuju, nε ra Jesucristo, nu'a i jatho ba pengua da 'yøt' ran ts'ut'abi, di juanbɔ ɯ 'bɯi nε'ɯ xɯn du. In nuju, janangué'a εmme dí xi'i: ² Dami mamp'a rám hma, εmme gan çhya guim ma, hønbɯ go hapɯ nε hønt'a go ní ora, pε guehma gui xifi n'da ngu n'da yɯ ja'i. Dami hεcpa yɯ dɔdits'oqui, japi da 'yε'ts' yú ts'oqui, nε gui zεrpa yú mbɯi bɯya. Nε jante tho ho gui xänbi nε hin gan xømbɯi. ³ Gui hyumbi nguetho ba εpɯ yɯ pa njon da nde da 'yø'a ram hma di hocpa yú mbɯi, pεgue da zonh'nɯ mi'da yɯ xänbate, da man ɯ 'da yɯm hma man'da di hose. ⁴ Da goh yú mbɯi nangué'a majuani, nε da dɛn'nɯ yɯm hma him majuani. ⁵ Pε nu'i thocpa

thoho gan 'yomfɛni xɛn ho. Dami hyät' yɛn ɛnbi, dami ja'ts'i xɛn ho a ni 'bɛfi, nangue rán ho ma'da'yo ra Jesucristo. ⁶ Nɛ nugä, mi ts'ɛtho da zɔn ra pa da guah ran t'unni nangue ma te dadí un Oja, da zɔn ra ora ga pɔngä ua, ngue ga tu. ⁷ Bi gua a ran taha dá øt'ä ya nangue'a ran taha xɛn ho, nɛ bi gua a ra 'dihi dá øt'ä. Dá jamansu ma 'bɛfi nangue ma t'ɛc'yɛi dá øt'e. ⁸ Nɛ nuya bí jabɛ a ran ho di 'dacä ra hoga Inspector, ngue rán theui a ran ho dá øt'ä. Nɛ di 'dacä 'bɛ bi zɔn ra pa. Nɛ hinga hɔngdä, nɛ gätho ɛ mi'da gue i xɔnni ba ɛh ra Hmu, nɛ'ɛ gätho din t'un ran ho ɛ.

Bi mba ma bɛnbi ra Timoteo

⁹ Nɛ nu'i, Timoteo, dami 'yøt' ra ts'edi gua ɛcua n'dihi. ¹⁰ Nguetho nu ra Crescente bi mba bɛ Galacia, nɛ ra Tito bi mba bɛ Damacia, nu'a go ra Demas bi mbasɛ bɛ ra hnini Tesalónica, ngue bi ho ra ximhäi in nu ya. ¹¹ Hønt'a ra Lucas dí 'bɛ'be ua. Bá si a ra Marcos 'bɛ guá ɛhɛ, nguetho ga hongua a. ¹² Nɛ dá pɛnh pɛ ja ra hnini Éfeso a ra Tíquico. ¹³ Pɛ nu'bɛ guá ɛhɛ, gua cɔngui ts'ɛ ma coto dá sopɛ Troas bɛ bí 'bɛh ra Carpo, nɛ'ɛ ma libro gua cɔngui ts'ɛ, pɛ man'da jats'edi gua cɔnga yɛ søcuɔ hinga nt'o'ti. ¹⁴ Nu ra Alejandro ra 'yøt'acobre, xɛn ts'o 'bɛ'a bi 'yørque. Oja di cospi nangue yán t'øt'e. ¹⁵ Damim fädi hin da 'yøt'e'e tengu bi 'yørcä, nguetho ɛmmɛ bi gorca ma

nde 'bɛ mán ya. ¹⁶ Nu'bɛ rá mbɛdi bi mba ma juɔngui njom bi mbäxcagui, pɛ gätho bi hyɛga thoho. Oja di punba ɛ. ¹⁷ Pɛ Oja dám 'bä'be nɛ bi zɛrca ma mbɛi, janangue'a dá ja'ts'i dá man'a rá m hman bɛ bí 'bɛ'ɛ hing yɛ judío. Nɛ Oja bi mbäxqui bi yɔngui nangue yú nde yɛ zate. ¹⁸ Nɛ Oja da yɔngui nangue gätho 'bɛ'a xɛn ts'o, nɛ 'bɛx da zixca bɛ mahɛts'i bɛ di manda. Ga ɛspahɛ Oja gätho yɛ pa mazai. Nɛ hønt'a gam bɛmhɛ a ya.

Yɛn zɛngua rán zɛgui

¹⁹ Dami zɛnguagui ts'ɛ ra Prisca, nɛ'a rá ndø, nu'a ra Aquila, nɛ'ɛ 'bɛpɛ rá ngu ra Onesíforo. ²⁰ Nu ra Erasto bí copɛ Corinto. Nu'a ra Trófimo dá sopɛ Mileto ngue xɛn ɛ. ²¹ Dami 'yøt' ra ts'edi gua ɛ 'bɛ hin ní yat' yɛ pa xɛn sɛ. I pɛnh'na ran zɛngua gätho yɛ cu i 'bɛcua, nu ra Eubulo nɛ ra Pudente, nɛ ra Lino, nɛ ra Claudia, nɛ gätho mi'da yɛ cu 'bɛcua, gätho i pɛnh'na ran zɛngua. ²² Nu ma Hmuhɛ ra Jesucristo da mbäx'a ni mbɛi, nɛ di 'da ahɛ rá mate Oja. Nɛ hønt'a dá xi'a ya.

TITO

Ra sɔcuɑ bi 'yo't'a ra Pablo bi mbɛnpa a ra Tito

Ran zɛngua

1 Nugä drá Pablogä, dí pɛn'na ra sɔcuɑ i ja ua grá Tito. Nugä rá 'yɛhɛgä Ojɑ, nɛ ma 'bäigä'be ra Jesucristo. Ga zedi da 'yɛc'yɛi ɯ bi huan Ojɑ, nɛ da bɑ a ram hma majuani, janangue'a da 'yɔt' ran hocjɑ'i nangue Ojɑ. 2 Guehna dí øt'ä nguetho dín ndep ɯ ga comhbɯ ra temazɑi ngue bi ma majuani Ojɑ 'bɯ rá mbædi ra ximhäi. Nɛ nu Ojɑ hingui sä da man ra fɛhni a. 3 Nɛ nuya bi zɔn ra pa ngue bi ts'änni da hman ran ho ma'da'yo, nɛ bi 'dac man t'ɛdi gam mangä, ngue guesɛ Ojɑ ma yantehɯ. 4 Nɛ nu'i Tito, tengu'bɯ majuani ma ts'ant'ɯ i, ngue dá ja i gá 'yɛc'yɛi. Nɛ dí äp Ojɑ ma Tahɯ di 'da'a rán jɑpi nɛ rán huɛcate, nɛ da hyut'a ni mbæi, nɛ ra Jesucristo ma Yantehɯ.

I pa nsifi ra Tito 'be'a da 'yɔrɸɯ Creta

5 Janangue'a dá soc'a bɯ ja ra häi Creta, ngue gui juadi hapɯ di 'be'a ra 'bɛfi. Ngue gui huan'ndɯ yɯ ngarbi n'da ngu n'da yɯ hnini bɯ guí 'bæi, ngue nu yɯ ngarbi nangue yɯ 'yɛc'yɛi, tengu dá xi'a mam'bet'o. 6 Gui huan'ndɯ to'o nte ma ts'oqui i thɛnbi, nu'a n'datho rá xisu i si, nɛ nu yú t'uhni bi dɑp yú mbæi

Ojɑ, nɛ hingui øt'a n'da ran tonto, xinga gue ram fɛ'ts'i i øt'ɯ yú t'uhni, janangue'a njon di yɑpi. 7 Nguetho nu yɯ ngarbi i 'yo yú güenda a rá 'bɛfi Ojɑ. Janangue'a da thahni to'o hingui øt' ran ts'o, nu'a hin din 'yɛzɛhɛ, nɛ hin din cuɛ, nɛ xín dim mihni, xín din ndesɯi, xín din siyate ngue ra mbɛti. 8 Nɛ da thahni to'o di säyaba yú mijɑ'ihɯ bɯ ja rá ngu, nɛ di ho 'bɛ'a gätho xɯn ho. Nɛ din 'yomfɛni ts'ɯ, nɛ 'da ni huɛcthoho gätho, nɛ da numansu Ojɑ nangue n'da ra hogambɯi, nɛ i samzɛhɛ rá mbæi hin din tonto. 9 Nɛ dín zam bɯ ja ram hma majuani, nangue ram hma dadín xähmbɯ, janangue'a da zä da xänba ɯ bí 'bɯrɸɯ, da mbäts'i. Nɛ nu mi'da bí 'bɯrɸɯ, ngue'ɯ di ɯcpa räm hman Ojɑ, di bɛnbi hapɯ di 'bɛ'ɯ, janangue'a da 'yɛc'yɛi. 10 Nguetho nu'ɯ to'o im ma da 'yøthoho yɯn t'øt'e mi xi Ojɑ yɯ judío maya'bɯ, i jatho da mba ma hɛcpi ɯ. Nguetho nte ní mbat'ɯ yám hma ɯ, nɛ i häte ɯ, nɛ i øt' yú pähä zɛhɛ. 11 Nɛ hɔnbɯ go hapɯ i cɯrɸɯ ja yɯ ngu, i ɯt'ɯ gätho i 'bɯrɸɯ, nangue yám hmanse yɯ hyäte, ngue hingui sä da hma. Nɛ hɔnt'a ra mbɛti in nde. 12 Nɛ i øt'e tengu mi man'a n'da yú mɛngu zɛhɛhɯ bɯ ra häi Creta, ngue n'da ra bɑsɔcuɑ, bi ma: “Zɑi yɯ ndøbɛthani ɯ ma mɛnguhe ua, nɛ tengu yɯ zate ngue xɯn ts'o øt'ɯ, nɛ hɔnt'a da zi i honi, nɛ ɛmmɛ i dɑnhyɛi,” bi 'yɛna. 13 Nɛ majuani bi man'a

n'da yú mēnguh. Janangue'a gui hecpa u, n'damhma da bōmanho yú t'εc'yεi u i 'bup. 14 Ne gui xifi hin da 'yεc'yεibi yám hman se u yu judío, ne xín da numansup yú t'εc'yεi se yu ja'i, gue'u hinguin nde da 'yot'a majuani. 15 Nu'u to'o xun ho yú mbui, hont'a xun ho im bēni, pe nu'u to'o hin bi dāp yú mbui Oja ne xun ts'o yú mbui, nu'u, hin'yu 'be'a numanho u. Nguetho bin ts'on yán 'yomfēni, ne him bi zā bi 'yø'a bi xi Oja 'bu mi zop yú mbui. 16 Ne nu'u yu ja'i tengu u, εna ngue i εc'yεi Oja, pe n'dan'yo thoho yán t'ot'e, gueru ní fadi hingui εc'yεi u. Ne xun ts'o yú mbui nangue'a festhoho 'be'a sifi, hingui sā da 'yot' ran ho.

2

Ra Tito din xānbate nangue ra hoganxādi

1 Pe nu'i gra Tito, dami xānbi 'be'a nín t'ot'e rán theui a ra hoganxādi. 2 Nu yu zí ndø, dami xifi hin din iti, ne da 'yot'e ngue da hnumansu, ne da bēni xun ho 'be'a da 'yot'e, ne da 'yεc'yεi xun ho, ne da 'yot' ran huεcate, ne hin din xōmbui. 3 Ne'u yu zí bōmbe, dami xifi da numansu Oja hapu din 'yo, ne njon di c'aman'u, ne xín dim mihni, ne da 'yuh ra hoga'yu. 4 Ne nu yu zí bōmbe da xānba yu hmute di huεc yú ndø ne yú t'uhni. 5 Ne da xānba n'da ran 'yomfēni xun ho, hin din 'yomt'ēni, ne di jamansu bu ja yú nguse, din ja ra yembui, ne da 'yot'a

da xih yú ndø, n'damhma njon da zā da man ran ts'o nangue rám hman Oja. 6 Ne nu'u yu ts'unt'u, gui xifi din 'yomfēnise ts'u. 7 Ne nu'i Tito, dami 'yut'u mi'da 'be'a gātho guí øt'e, ngue dim 'būmanho. Ne n'dat'a guim bēni ngue gui xānbi 'be'a majuani, ne gui 'yot'e ngue da hnumanho'i 'bu guín xānbate. 8 Ne εmme xtán ho 'be'a gātho guim ma, n'damhma nte da thūn'na nim hma. Ne da mbe'ts' yú sā to'o nde da zūju, ne hin hapu dí mbu'a 'be'a da ma. 9 Ne'u yu 'yεhe i 'bup, dami xifi da 'yot'e gātho i xih yú hmu, ne hin da dāti, ne mpāhā thoho da 'yot'a i sifi. 10 Ne hin da bēpi 'be'a pe'ts' yú hmu, pe da 'yot'a gātho in numanho yú hmu. Ne nu'bu gātho din jabu da 'yot'e, gue'a dí necmanho ram hma nangue ma yāntehu Oja. 11 Nguetho bi nequi rá mate Oja ngue in nde di pø'u gātho 'bucua ja ra ximhāi. 12 Ne nu rá mate Oja di bēngahu ga hehmbu ran ts'om'bāi, ne ga hehmbu ma pāhā zehēhu. Ne di bēngahu ga sāmzehe ma mbuihu ne ga øthu ran hocja'i, ne gan numansuhu Oja gātho yu pa dí 'buhmbu ua ja ra ximhāi. 13 Ne di bēngahu ga tømhbū ja gue'bu bi nequi a ran johya dí tømhbū, ngue di nequi a ma Ojahū ra Jesucristo tate tho rá ts'edi, ne ma yāntehu a. 14 Ne bin dāse a ngue di 'bercahu gātho man ts'om'bāihu, ne da mberca ma mbuihu, da 'yot'e ngue yú t'uhni zehēgahu Oja,

ne di ξhyagahu nangue ran ho ya. ¹⁵ Ne guehna i ja ua gui xänba büya. Dami xänbi, gui 'yomfēnip yu cu, ne gui hecpi, nguetho bin 'da'a ran t'ēdi xun ho gui 'yot'e. Ne o guidi japi da mbesta'a nim hma.

3

I sih ra Tito nda'a nin zofa da xänba yu 'yēc'yēi

¹ Ne nu'i gra Tito, dami benba u yu cu ngue da numansu ra ts'ut'abi, ne'u yam fäts'ihu ra ts'ut'abi gätho da numansu. Ne hin da 'yörpa ram fe'ts'i, pegue mpähä thoho da 'yot'e 'be'a gätho xun ho. ² Ne gui xifi njon ga c'aman'uhu, ne hin dan junthu, pe ma pähä zehehu da thacpahu. Ne din jajü ra yembai nangue gätho yu ja'i. ³ Guim bēmhbü ngue nejü dán tontohü mám'bet'o, ne mi jase man t'ēdihü, nejü dán hyäzehehu, ne gätho dán 'yēhēhü rá ts'oqui ra ximhäi. Ne dá 'beh ma pahü nangue man ts'om'bäihü dá othu, ne dá seyabahü ma mija'ihu. Mi ts'anju ne xim mi santehu. ⁴ Pe bi zön ra pa bi nequi rá mate Oja ma yantehu, ngue bi 'yörpa ran huécate u yu ja'i. ⁵ Ne bi yanju Oja. Pe hin nangue yun t'ot'e xun ho dá othu, pe bi yanju nangue rán huécatese 'bü má omanhohü a. Bi 'daju ra 'da'yote 'bü mi mberca ma mbühü, ne di 'bühmbü ma'dayo nangue rá Hogandahi. ⁶ Ne bi 'daju xun ho rá Hogandahi n'youi

xun gu rán japi ne rá ts'edi nguetho ra Jesucristo ma yantehu a. ⁷ Ngue bi hogahu nangue rá mate, janangue'a 'darbü dam 'bühmbü nangue ra temaza, ne gue'a dí tōmhbü a ya. ⁸ Ne gätho majuani na im mangua. Gui hyah ni mbai gui xänbi xun ho yu 'yēc'yēi 'bühü, janangue'a da beni emme da hyumbi da 'yot'a ran ho. Nguetho xun ho a, ne da mbäx yu mija'ihu büya. ⁹ Pe o guidin junthu nangue'u yam hma nte ní mbatho, ne hinguin junthu nangue 'be'u yu thuhu u yam bomböta maya'bü. O guidin sühbü nangue yun t'ēdi midí un Oja yu judío, nguetho säti thoho 'bü dán sühbü u. ¹⁰ Nu'bü 'bü a n'da n'dan'yo yam hma im ma ní dūp'ahu yun junt'i, dami hecpi. N'dandí o yondí gui hecpi. Pe nu'bü hin da 'yöde, gui hyethohü a. ¹¹ Nguetho nu'a xi'ahu yam hma ní dūp'ahu yun junt'i, xí böm bü ja rá 'yu Oja a, ne ot' yu ts'oqui, ne da nuse bü 'be'a xí 'yör büya.

Man'da i xih yu amigo ra Pablo

¹² Dí ena ga penhna ra Temio o gue ra Tíquico. Nu'bü bi zöm bü, 'yörqui ts'u ra mate gua ξ'a n'dihi, dan c'at'ui bü ra hnini Nicópolis. Nguetho dín nde dam 'bühmbü bü 'bü bin ja yu pa xun se. ¹³ Dami fäts'i xun ho a ra Zenas, nu'a im pōngahya nangue yun t'ēdi. Ne'a ra Apolos, dami zedi da dín'a mahyoni ngue da hyax 'bü bi mbē bü n'danni.

¹⁴ Nguetho nu y_u cu da b_ädi
ngue dim p_efi x_un ho nangué
y_u 'b_efi z_eh_e, n'damh_uma da
z_a da mb_äx_u _u mi'da di 'b_e'a
mahyoni. ¹⁵ Dami z_engua
gahe ts'_u _u bí 'b_up_u, ngue'_u
ma mi 'y_ec'y_ei_h_u, ngue 'da
xtán hu_ectah_u. Ne dí äp Oj_a
da 'y_ents'ah_u rán j_api gätho
ah_u. Ne h_ønt'a dí xi ah_u ya,
ne h_ønt'a gam b_emhb_u a ya.

FILEMÓN

Ra sɔcuə bi 'yo't'a ra Pablo bi mbɛnpa a ra Filemón

*Ra Pablo bi 'yorba ra sɔcuə
ra Filemón*

¹ Nguä drá Pablogä dí ofädigä nangue ra Cristo Jesús. Dí ot'ä'be ra sɔcuə ra Timoteo, nɛ ga pɛn'na'be ma amigo'a'be grá Filemón, man 'yohɯ i nangue rá 'bɛfi Ojə. ² Nɛ dadí zɛngua'be yɯ 'yɛc'yɛi ngue zəi dim pɛti bɯ ni ngu, nɛ ma cuhɯ ra Apia. Nɛ dadí zɛngua ra Arquipo man 'yohɯhɯ dín yəmhbɛ rá 'bɛfi Ojə. ³ Nu Ojə ma Tahɯ nɛ ma Hmuhɯ ra Jesucristo di 'da'ahɯ rá mate nɛ da hyut'a ni mbɯihɯ.

*Rán huɛcate nɛ rá t'ɛc'yɛi ra
Filemón*

⁴ Nɛ nu'i ma zɯ cu mahuɛqui i, nu'i grá Filemón, dadí undä ra jamadi nangue'e nu'bɯ dí yə'be Ojə. ⁵ Nguetho dá øde 'bɛ'a guí ørpɯ guí 'bɯhmbɯ, ɛmmɛ i ja nin huɛcate nangue yú t'ɯhni Ojə bɯ. Nɛ dí øde ngue i ja ni t'ɛc'yɛi xɯn ho nangue ra Jesús ra Hmu. ⁶ Nɛ dí äcä rá ts'ɛdi Ojə ngue xɯn ngu yɯ jə'i da 'yɛc'yɛi ra Jesús nangue nim hma, nɛ da hyəni 'bɛ'a gätho ran ho di 'dajɯ ra Cristo Jesús. ⁷ Gueczehɛgä ɛmmɛ dadí johya, nɛ i hu ma mbɯi nangue nin huɛcate, ma zɯ cu i grá Filemón. Nguetho

xɯn ngu gá hyurpa yú mbɯi yú t'ɯhni Ojə.

*Bi t'äp ra mate ra Filemón
nangue rá 'yɛhɛ ra Onésimo*

⁸ Nuya madague a i ja man t'ɛdigä nangue ra Cristo ngue xcä manda i, ⁹ pɛ man'da xɯn ho ga ä'a n'da ra mate tho gui 'yɔt'e nangue ran huɛcate tho, ngue gui simanho mahøn'a na ni 'yɛhɛ ra Onésimo. Nugä drá Pablogä, ya xtán dəc'yɛigä, nɛ dí ofädigä nangue rá 'bɛfi ra Cristo Jesús. ¹⁰ Dí ä'a ra mate nangue ra Onésimo, nu'a tengu'bɯ ma t'ɯhniɡä nangue ra Cristo, nguetho bi 'yɛc'yɛi ra Cristo nangue dá xicä ua ja ra fädi. ¹¹ Nu'ɯ 'da yɯ pa xɯ thogui, hin te madí muui ni 'yɛhɛ ra Onésimo. Pɛ nuya xɯn ho da 'yɔrcəui. ¹² Nuya ga pɛn'nahɯ ra Onésimo bɯ guí 'bɯi. Nɛ nu'bɯ bi mba a, da du ma mbɯi, nguetho ɛmmɛ dím bɛn a. ¹³ Nɛ dín ndɛpe xtán gocua ra Onésimo, sä xti zɛqui ts'ɯ, nguetho dí ofädigä, ngue dím mangä ran ho ma'da'yo, ngue tengu'bɯ da gue'a zɛhɛ xqui zɛqui. ¹⁴ Pɛ hin dín ndɛ gam ma ngue da gocua 'bɯ nte guím ma, nguetho nu'a ran huɛcate jatho da bɛnsɛ n'da, hin da t'ørba ts'ɛdi n'da a. ¹⁵ Pɛ nu'a bi 'yɔt'na bi 'dapɯ guí 'bɯi 'da yɯ pa, pɛ bi bɔmanho, nguetho bi hocpa rá mbɯi Ojə ya. Nɛ nuya gadín cuui mazəi na ya. ¹⁶ Hin gui sini nangue ni 'yɛhɛ thoho pɛ gui sini nangue ni zɯ cu nangue ra Cristo, nguetho nuna ma zɯ cuhɯ mahuɛqui. Nuya

man'da di nuui ya, nguetho hinga hont'a ni 'yehē, pē ni zə cu nanguē ra Cristo ma Hmuhə ya. ¹⁷ Nu'bə majuaŋi dadín amigoui xən ho, dami sin na ra Onésimo, tengu tho 'bə xquí sin zehégä 'bə xcá mbaségä bə. ¹⁸ Nu'bə ja 'bē'a bi 'yot'e'e, uague i ja 'bē'a i tu'a'i, pē 'yo ma güenda ga juzehégä. ¹⁹ Nugä ga firmagä, drá Pablogä, jananguē da fađi majuaŋi ga ju't'ä a rá güenda na. Jananguē'a hingui hēi gui sin ya nē gadín cuui. Pē nde'bə guin 'yomfēni ts'ə, nguetho guengä dá ja'a'i gá tñ a ra temaza'i 'bə gmí 'yēc'yēi ram hma dá xi'i. ²⁰ Nuya ma zə cu, 'yörqui ts'ə ra mate 'bē'a dí ä'a'i, nanguē guín 'youi ra Hmu. Nu'bə gui 'yut nin huēcate nanguē ra Onésimo, da hyu ma mbai 'bə. ²¹ Nugä dá o't'ä a ra sōcuə i ja ua ya, nguetho dí ēc'yēi ngue gui 'yot'e 'bē'a dí xi'a'i. Nē dím bēni hinga hont'a dí xi'a'i pē man'da ran ho guim bēnsē 'bē'a gui 'yot'e. ²² Dami hoqui ts'ə hapə sä dan säyagä bə, nē dami 'yäfə Oja nanguēcä, nē Oja da 'yot'e da xogagui, da zä ga mbagä bə, gan nu'ahə bəya.

Oja di zengua i. ²⁵ Nē nu'a ma Hmuhə ra Jesucristo di 'da'ahə rán jaŋi a, gätho ahə. Nē hont'a dí xi a ya.

Yün zengua ra Pablo, nē bi ma da nu ran jaŋi a ra Filemón

²³ Nuya dí ofädi'be ra Epafra, nē'a di zengua i. Nē nu'a i ofädi nanguē bi mamp'a rán ho ma'da'yo ra Cristo Jesús. ²⁴ Nu ra Marcos nē ra Aristarco nē ra Demas nē ra Lucas, nuya ma mimbēfihe nanguē rá 'bēfi

HEBREOS
Ra sɔcuã bi 'bɛnba
yɥ 'yɛc'yɛi, yɥ israel,
ngue na yã ra
hebreo ɥ

Bin 'yuse Ojã nangu'e a rá
Ts'unt'ɥ

¹ Nu'buɥ maya'buɥ thoho 'dahmi ts'ɥ buɥ í 'yu'a rán 'yomfɛni Ojã, nɛ 'dahma 'dan'yo buɥ á xi'ɥ yá pɔngahyã. Nɛ gue'ɥ bi xi a mam bombɔtahɥ ɥ, gue dyɥ is-raelɥ. ² Pɛ nuya rán zɛgui yɥ pa ya, bi jajɥ ga pãhmbɥ xɛn ho Ojã ya nangu'e rá Ts'unt'ɥ bi zɔcuã dí 'bɥhmbɥ. Nɛ guesɛ a rá Ts'unt'ɥ í 'yɔt' Ojã gãtho yɥ ximhãi, nɛ bi zãnni dim Hmu 'bɛ'a gãtho i ja. ³ Nɛ ní 'yɛpɥ bí 'bɥ Ojã rá Ts'unt'ɥ tengu'buɥ rá thai ra hyadi, gue'a dí jajɥ ga pãhmbɥ a rán ho Ojã. Nɛ tengu 'bɥ ra sello, 'da angu da bɔni. Nɛ di 'yonse 'bɛ'a gãtho i ja a rá Ts'unt'ɥ Ojã, nangu'e rá hma i ja rá ts'ɛdi. Nɛ nu'buɥ mí juase bi hoga ma ts'oquihɥ ua, bi mbeng buɥ mahɛts'i 'darpɥ ní mandau i a tãte thoho i ja rá ts'ɛdi.

Man'da i ja rá ts'ɛdi rá
Ts'unt'ɥ Ojã xinda gue'ɥ yám
'bɛhni mahɛts'i

⁴ Nu rá Ts'unt'ɥ Ojã 'buɥ ya xí hogahɥ, bin t'un rá ts'ɛdi xɛn ho xinda gue'ɥ yám 'bɛhni mahɛts'i. Nguetho ya rá Ts'unt'ɥ zɛhɛ Ojã a, i conhui rá ts'ɛdi rá Ta xinda gue'ɥ yám 'bɛhni. ⁵ Nguetho:
 Nu'i ma 'dats'unt'ɥ i,

dí 'da a ni ts'ɛdi ya,
 pɛ njãm'buɥ bi t'ɛmp'ɥ yám
 'bɛhni Ojã, pɛ hinda hɔnt'a rá
 Ts'unt'ɥ zɛhɛ. Nɛ:

Nugã dra Ta nangu'e ma
 Ts'unt'ɥ,
 nɛ xínga n'da rá m 'bɛhni Ojã bi
 'yɛmbi. ⁶ Pɛ nu Ojã 'buɥ mambá
 si ua ja ra ximhãi a rá Ts'unt'ɥ,
 nɛ bi 'yɛna:

Nu ahɥ gyɥm 'bɛhni hɥ
 mahɛts'i, gãtho gui
 thãndehɥ na ma
 Ts'unt'ɥ,

bi 'yɛn Ojã. Nguetho nu'a rá
 Ts'unt'ɥ go da t'ɛspa a buɥ na
 nu Ojã. ⁷ Pɛ nu yám 'bɛhni
 mahɛts'i, i ɔt' Ojã yá 'yɛhɛ
 thoho ɥ, tengu mán t'o't'i:

ɛmmɛ i tih yám 'bɛhni 'buɥ i
 ɔrpa rá 'bɛfi tengu 'buɥ
 yãn dãhi,

nɛ di juadi 'bɛ'a gãtho hingui
 numanho Ojã tengu
 'buɥ yɥ sibi, nangu'e rá
 ts'ɛdi zɛhɛ Ojã.

⁸ Pɛ gue bi 'yɛmp'a rá Ts'unt'ɥ
 Ojã:

Nu'i gra Ojã, thocpa thoho
 gam manda zɛhɛ
 mazãi,

njãm'buɥ dim 'bɛh ni ts'ɛdi, nɛ
 guidí manda xɛn ho.

⁹ Nɛ bi 'yɛmbi:

Nu'i gra Ojã, ɛmmɛ guí nu-
 manho a ran ho, nɛ 'bɛ
 xingui

ts'ɥ guí nde gui nu a ran ts'o.
 Janangu'e a ni Ojã gui man'da
 dá 'da'a ran johya

xinda gue'ɥ gãtho mi'da ni cu
 gue ma 'yɛc'yɛi,
 bi 'yɛmbi. ¹⁰ Nɛ bi 'yɛmp'a rá
 Ts'unt'ɥ a Ojã:

Nu'i gra Hmu, rá mbɔdi gá
 'yɔt' ra ximhãi,

ne gá 'yøzεε 'bε'a gä bí ja
mahεts'i,
bi 'yεn Oja.

¹¹ Ne nu'a ra ximhäi dim pädi,
ne mahεts'i, pe nu'i
gam 'bui mazqi.

Gätho yu din ts'oni tengu'bu
yu 'yahe.

¹² Ne tengu'bu di päh ní he
n'da,

din jabu 'bu gá päh ra ximhäi.
Pe nu'i njam'bu gam pädi
gätho yu pa,

ne njam'bu da gua'a ni te.

¹³ Ne, dami manda ua ja ma
ts'edi ui,

ja gue'bu ga ja i gui tap'u gätho
man suihu,

bi 'yεmp'a rá Ts'unt'u a Oja.
Pe njam'bu bi xi u yúm 'behni
Oja tengu a. ¹⁴ Gätho yúm
'behni bí penhua, tengu'bu
yün dahi gue hin dí nuhu, i
øt' yá 'yεε Oja nangueju to'o
gätho nts'änni da hyän a ra te
njam'bu da guadi.

2

*Jatho ga urpahu ra güenda
a ni yanju Oja*

¹ Pe nu'a rá Ts'unt'u Oja bi
'yurcahu rá 'yu Oja, xinda
gue u 'bε'a mí hma maya'bu.
Janangue'a man'da εmme
jats'editho ga jamansuhu a
'bε'a dí øhmbu ya, n'dahma
hin ga 'behmbu a, ne xín
dam 'behmbu buya. ² Nu'bu
mí man'u yúm 'behni Oja
u yün t'edi Oja maya'bu, pe
guehma bi nu ran unbi a
rán säui a to bi mbesta a bi
ma. Pe nu'a rá hma Oja bi
man'a rá Ts'unt'u, man'da ja
rá ts'edi a. ³ Janangue 'be

xíngui ts'u ga ponju 'bu hin
dí urpahu ra güenda a rá m
hma mixte thoho. Ne gue'a
ram hma ní yanju Oja a. Ne
rá mbadi bi mansε ra Hmu
'bu mim 'bucua ja ra ximhäi.
Ne m'bejua bi xiju u yá xädi
gue bi 'yø a bi man ra Hmu.
⁴ Ne'a Oja bi 'yudi majuani
a ram hma 'bu mí 'yøt' yu
hmεpya ne xun ngu yün t'øt'e
mixte. Ne'bu mí 'daju ra ts'edi
nangue rá Hogandahi, tengu
mí ndese Oja bi darcahu. Ne
gue'a í 'yudi majuani a ram
hma.

*Nu ra Jesús njuqntho bin ja
tengu thohogahu*

⁵ Pe nuna rá ts'edi Oja gue
dí mangä, hinga nan ja xun
ho. Pe hinga gue'u yúm 'behni
mahεts'i di jap Oja di manda
bu ja ra 'da'yo ximhäi 'bu
bin ja rá ts'edi Oja xun ho
bu. ⁶ Pegue bi zän Oja to'o di
manda bu, tengu bi si'a Oja
'bu mí t'änni 'bε'a di 'yεt'ui yu
ja'i:

'Bε'a gue ε dí pεhmbe gue
εmme guím bεnje,

ne dyu ja'i thohohe. Ne
man'da guidí jaman-
sue.

⁷ Pe ja 'da yu pa gá jaje him mí
ja ma ts'edihe, xinda
gue'u nim 'behni bu
mahεts'i.

Pegue gá sänni gui 'yεscahe,
ne gui 'dac ma ts'edihe.

Ne gá sänni ga mandahe 'bε'a
gätho i 'bui ne 'bε'a
gätho i ja gue gá 'yøt'e.

⁸ Ne gätho gá sän'ndu mi'da
'bε'a gá gá 'yøt'e gue da
'yεc'yεigahe,

bi 'yɛm bɥ mán t'o't'i. Janangue'a hin'yɥ 'bɛ'a bi zänni gue hin ga mandahɥ, nguetho bi 'yɛna: “Gätho da t'ɛc'yɛi ɥ yɥ ja'i.” Pɛ hindaná nuhɥ gue gätho da 'yɛc'yɛigahɥ. ⁹ Pɛ hinda hont'a ra Jesús, bin ja tengu mán t'o't'i, bi t'ɛspa 'bɥ mí du, bin t'un rá ts'ɛdi. Pɛgue xín ja 'da yɥ pa bin japi him mí ja rá ts'ɛdi xinda gue'ɥ yám 'bɛhni Ojã mahɛts'i. Janangue'a bi zã bi du nangue n'da ngu n'dajɥ, nangue rán huɛcate Ojã. Nɛ nu'a ran däte bi nu, gue'a í t'ɛspa a. ¹⁰ Nu Ojã bi zãn'ndɥ gätho da hyonse. Nɛ bi nde bá si xɥn ngu yú t'ɥhni bɥ ja rá ts'ɛdi. Janangue'a xɥn ho a bi 'yot' Ojã gue bin ɥnba ɥ yú Hmu, guerpɥ bi zã bi yãnjɥ xɥn ho. ¹¹ Nɛ nu'a ra hocpate nɛ'ɥ to'o mahoqui, nɛ n'dat'a yɥ Ta. Janangue'a hingui pɛ'ts' rá sã a ra hocpate da 'yɛmbi yú cu ɥ bi hoqui. ¹² Tengu mán t'o't'i, bi 'yɛna: Ga xi ɥ ma cu gätho nangue'e, nɛ ga ɛs'i'i nubɥ ja rá m peti ma cu, bi 'yɛn'a ra Cristo. ¹³ Nɛ man'da bi man ra Cristo: Dí tɔ'mi da mbãxcã Ojã. Nɛ xø bi 'yɛna: Dí 'bãhmbe ua ya yú t'ɥhni Ojã bi 'daqui, bi 'yɛn'a ra Cristo. ¹⁴ Nujɥ yú t'ɥhni gahɥ a, dyɥ ja'i thohohɥ, ngue í ja ma ngøhɥ nɛ ja ma jihɥ. Nɛ a ra Jesús bin ja'i nɛ bin ja rá ngøc'yɛi tengu thoho gahɥ. Janangue'a bi zã bi du ngue í 'bɛrpa rá ts'ɛdi a rá hmu ran däte, ngue ra zĩthu. ¹⁵ Nɛ guerpɥ da zã di 'uecpa

yú mbidi ɥ to'o i su ran däte gätho yɥ pa i 'bɥi. ¹⁶ Nɛ mfãdi hinga gue'ɥ yám 'bɛhni Ojã mahɛts'i bi 'yørpa ra güenda da yãni, pɛgue guenjɥ dyɥ 'yɛc'yɛihɥ yám bom'betojɥ ra Abraham, nde Ojã da yãnjɥ. ¹⁷ Janangue'a nu ra Jesús njuãntho bin ja tengu thoho gahɥ, bi bɛni 'bɛ'a gätho dí m bɛmhɥ, bi zã 'bɛ'a gätho dí sãhɥ. Nu'bɥ hin xtín jabɥ, hin xtán zã xtí huɛgahɥ, hin xtán zã xtí juah rá 'bɛfi Ojã gue bi hoga ma ts'oquihɥ. Gue'a í t'ɛmbi bim hmumbãjã a. ¹⁸ Nɛ nuya da zã da mbãxcãhɥ to'o i ts'ã nangue yɥn ɥnbi, nguetho nɛsɛ a bi ts'ã nangue yɥn ɥnbi, nɛ bi hyät'i.

3

Nu ra Jesús man'da sã da t'ɛspi xinda gue'a ra Moisés

¹ Nuya, ma hoga cu ahɥ, gue bi huan'nahɥ 'darpɥ dam 'bãhmɥ bɥ mahɛts'i a Ojã. Dami 'yøhmbɥ ya nangue ra Jesús, nu'a ra pøngahyã nɛ ra hocpate nangue rá 'yu Ojã dí tɛnhɥ. ² Nu ra Jesús bi juah rá 'bɛfi bi un'na Ojã, tengutho ra Moisés bi juah rá 'bɛfi gue bi jamansu ɥ n'dam'bɥi yú t'ɥhni Ojã. ³ Pɛ nu ra Jesús man'da sã da t'ɛspi xinda gue'a ra Moisés, tengu thoho ra ta bɥ ja n'da ra ngu man'da da t'ɛspi xinda gue'ɥ yú t'ɥhni. ⁴ Pɛ madague'bɥ i ørpa rá 'bɛfi Ojã ɥ yɥ ja'i, tengu bi 'yot' ra Moisés, pɛ nu'a Ojã í øzɛhɛ gätho rá 'bɛfi. ⁵ Nguetho rá 'yɛhɛ Ojã a ra Moisés, nɛ bi ja'ts' rá bɛfi bi jamansu gätho

yú t'uhni Ojã maya'bu. Ne nu rá 'befi ra Moisés bi 'yu i ts'uh a rá 'befi ra Cristo da 'yõt' 'bu bi zøhø. ⁶ Pe nu ra Cristo rá Ts'ant'uh Ojã a, ne bi jã'ts'i bim hmu nangue'uh n'dam'buí yú t'uhni Ojã. Ne guectahu ya n'dam'buí yú t'uhni gahu Ojã, 'bu dadí thoctahu dí pãhmbu majuañi a, ne'bu dadí thojuh a nãn johyahuh a ran ho dí tømhbuh.

Da zin yú t'uhni Ojã da hyurpa yú mbuí

⁷ Janangue'a i en'a rá Hogandãhi Ojã bu ja rá t'ohni: Nuya ra pa i jabu ya in zo ahuh Ojã. Pe emme xun ho 'bu gui 'yøhmbu a i xi ahuh.

⁸ Yo gadí ut' ni mbuíhu tengu bi 'yõt'uh mí ten ra Moisés, bi numan'utho Ojã 'bu mín 'yo bu ja ra uhái.

Ne bi zã Ojã u yu jã'i nangue 'be'a bi numanhose.

⁹ Nu nim bombøtahuh bi 'yørcã ran ts'ãte ne bi numan'uthogui 'bu nyote njeya mín 'yo bu ja ra 'yu, madague'bu bi nu xun ngu yun t'øt'e gue dá ut ma ts'edi, bi 'yẽn Ojã.

¹⁰ Janangue'a dán cuẽgã nangue'uh yu jã'i, nguetho thocpa thoho i 'uegue nangue yú mbuí,

hin jam'bu bi bã a ra 'yu dá xifi, bi 'yẽn Ojã.

¹¹ Janangue'a emme dán cuẽgã nangue'uh. Majuañi dá ma,

hin ga singã bu ja ra hãi u ngue da hyu yú mbuí, bi 'yẽn Ojã.

¹² Ma zi cu ahuh, pe dam fãhmbuh. Xi'bu n'da ahuh gui 'uehmbuh 'bu din ja ahuh ra ts'ombuí, gue gui 'yẽna hin gui nde gui 'yẽc'yẽihuh Ojã, i 'buí. ¹³ Pe n'da ngu n'da ahuh damim fãxhuh bu ja ra hoga'yu, n'da pa ngu n'da pa, janya i sã ga øhmbuh a im ma Ojã, yu pa ya. Ne nu'bu din jabu gui 'yøthu, xinga n'da ahuh da hyã ahuh yu ts'oqui, gue di 'bãt'a ni mbuíhu. ¹⁴ Nguetho dí combhuh a rán ho ra Cristo 'bu dí thojuh a ní hyu ma mbuíhu a, gue'bu go rán zegui tengu 'bu rá mbúdi dá tømhbuh. ¹⁵ Janangue'a i xijuh a rá t'ohni Ojã ya:

Emme xun ho 'bu gui 'yøhmbuh a rá nde Ojã gue in zo ahuh ya.

'Yo gadí ut' ni mbuíhu tengu bi 'yõt'uh 'da bi numan'utho Ojã, bi 'yẽna.

¹⁶ To'o u bi 'yøh rá m hma Ojã ne bi numan'uh tho. Ha hinga gue u yu jã'i bi yan Ojã nangue'a ra hãi Egipto mín 'yøhu ra Moisés. ¹⁷ Ne to'o bi un ra cue Ojã gãtho nyote njeya. Ha hinga guet'uh bi yan Ojã bu ja ra hãi Egipto, bi 'yõt' yu ts'oqui, janangue bi du bu ja ra uhái. ¹⁸ Ne to'o u majuañi bi t'ẽmbi hin da hyurpa yú mbuí Ojã. Ha hinga guet'uh him bi 'yẽc'yẽi Ojã. ¹⁹ Gam bẽmhuh ya hanja him bi zã bi zin Ojã u, nguetho him bi 'yẽc'yẽi Ojã u.

4

1 Nuya i jatho ga suh_u, janya i ja y_u pa i xij_u Oj_a da zinj_u b_u ja rá ngu ngue da hyurca ma mb_uih_u. Xøhma ts'arb_u thoho hin da zøni ga c_uth_u b_u. 2 Nguetho nej_u bi sij_u a ram hma gue dí c_ut'a n'da, tengu bi sih y_u j_a'i mí 'b_uh maya'b_u, gue'u bin 'yoh_u ra Moisés. P_e nu'u, him bi zä í ts'im b_u a ram hma bi sifi, nguetho him bi nde bi b_a u gue maju_uni a. 3 P_e nuj_u gue dí p_ahmb_u maju_uni a ram hma, guenj_u gue ga c_uth_u b_u da hyurca ma mb_uih_u Oj_a. Ne guerp_u him bi zä bi y_ut'u 'da, bi 'y_en Oj_a:

Janangue'a dán cu_egä nangu_e
u, ne maju_uni dá ma,

njam'b_u ga singä u gue da hyu
y_u mb_ui, bi 'y_en Oj_a.

P_e bi d_u'mi bi xih y_u j_a'i gue da zim b_u 'b_u mí jua a bi 'yøt' ra ximhäi Oj_a, ne bin säya b_u, bi hyu rá mb_ui zeh_e. 4 Teng_u bi ma rá t'ohni gue nub_u bi ma, gue:

Ná yoto ma pa bin säya Oj_a
'b_u mí jua a bi 'yøt' ra ximhäi.

5 P_egue bi xi'u b_uya nangu_e'u
'da mín 'yoh_u ra Moisés:

“Njam'b_u ga singä u gue da hyu
y_u mb_ui,” bi 'y_en Oj_a.

6 P_e guehma 'b_ui to'o din säya b_u da hyu y_u mb_ui. P_e hinga gue'u 'da bi sifi maya'b_u, nguetho him bi 'y_ec'y_ei a ram hma. 7 P_egue bi 'yu Oj_a n'da ra pa mahø'n'a, gue ra pa i jab_u ya, teng_u bi ma ra David nangu_e u x_un ngu y_u

jeya xí thogui 'b_u mí 'b_uh ra Moisés. Ne gue'a ram hma xí hmangua, gue _ena:

Nuya ra pa i jab_u ya in zo ah_u
Oj_a. P_e _emm_e x_un ho 'b_u gui 'yøhmb_u a i xi ah_u.

'Yo gadí u't' ni mb_uih_u teng_u
bi 'yøt'u 'da bi nu-man'u_utho Oj_a, bi 'y_en'a ra David.

8 Nu'a ra Moisés bim pommi a ra Josué bi thoqui bi zix u y_u j_a'i. Bi säyabi b_u ja a ra häi Canaan bi un Oj_a, bin johya b_u. P_e nu'b_u da gue'a ran johya bi man a Oj_a, hin xtá ma mahø'n'a Oj_a nangu_e man'da ra pa 'b_u.

9 Janangue'a guexta'a i ja n'da ra x_equi í juadi x_un ho, guerp_u da hyurca ma mb_uih_u Oj_a, gue y_u t'ahnigah_u a. 10 Nu'u to'o da y_ut'i gue da hyurpa y_u mb_ui a Oj_a, din säya nangu_e gätho y_u 'b_efi u teng_u tho Oj_a bin säya nangu_e gätho rá 'b_efi bi hyu rá mb_ui 'b_u mí jua a bi 'yøt' ra ximhäi. 11 Janangue'a nde'b_u _emm_e ga ndeh_u ga c_uth_u b_u. Hin ga øth_u teng_u u him bi 'y_ec'y_ei ram hma 'b_u mí xi Oj_a. 12 P_e nu'a rá m hman Oj_a dim p_efi teng_u'b_u ra theni yoho y_u h_et'i, p_e man'da i ja rá ts'edi a xinda gue ra theni, ngue i sä da zørp_u mbo ní mb_ui n'da, i urcah_u 'b_e'a gätho dím b_emh_u mbo ma mb_uih_u, 'b_e'a maju_uni dín nde ga øth_u, ngue nda'a bi b_engah_u Oj_a, ne nda'a dá b_ens_eh_u. 13 Xinga n'da u bi 'yøt'a Oj_a gue i sä da 'y_acpi 'b_e'a mb_eni, gätho i p_adi, ne di nequi b_u ja rá d_a a to i h_ascah_u ra güenda.

Nura Jesús ma hmumbäjäḥu xun ndoho rá ts'edi

¹⁴ Nu ra Jesús rá Ts'unt'u Oja, i t'ēmbi ma hmumbäjäḥu nguetho ma hocpateḥa. Ne bi zøm bu mbo mahęts'i. Ne i fāxcaḥa a gue i ja rá ts'edi mixte. Janangue'a ga thoqui ga tenhdḥa a rām hma. ¹⁵ Nu ra Jesús ma hmumbäjäḥu i paḍi hinga gātho dí häthḥu dí sähḥu, nguetho bi zä 'be'a gātho dí sähḥu. Pe hin jam'bu bi 'yøt'a n'da ra ts'oqui. ¹⁶ Janangue'a hin ga suḥḥu dan yaḥḥu Oja bu bí ja rá ts'edi, nguetho di huęgaḥḥu ne di pungahḥu, ne da mbāxcaḥḥu a ra ora dí homhbḥu a.

5

¹ Bi than'dḥu 'da yḥu ja'i israel 'bu maya'bu ngue dim hmumbäjä. Ne da 'yāp'a Oja nangue gātho mi'da. Ne midí thocpa Oja yú 'bøts'e nangue ḥu yḥu zu'uę bi tho, gue ní mba ma punbi yú ts'oqui yḥu ja'i. ² Ne nangue yḥu ja'i thoho ḥu yḥu hmumbäjä, hinga gātho bi 'yøt'e xun ho, ngutho ḥu mi'da yú mija'ihḥu. Janangue'a bi zä janate tho bi hoc'ḥu yḥu 'yāmbui ne yḥu 'yøt'ats'oqui. ³ Ne jatho rá mbudi midí un Oja n'da ra 'bøts'e ra mbäjä nangue yú ts'oqui zehę, tengu bi 'yøt'e nangue yú ts'oqui yḥu ja'i. ⁴ Njongui sä da 'yøt'e gue dim hmumbäjäse, ne hont'a Oja sä da huahna n'da ra hmumbäjä, tengu 'bu mí huahna ra Aarón. ⁵ Ne ngutho bin ja nangue ra Cristo, him bi manse gue dim hmumbäjäse, pe Oja bi un

ran t'ędi gue dim hmumbäjä, tengu bi ma rá t'ohni Oja 'bu mí yęna:

Nu'i ma 'dats'unt'ḥu i, dadí 'da'a ni ts'edi ya.

⁶ Ne bi 'yęmbi mahøn'a:

Nu'i gam mbäjä gātho yḥu pa ya,

tengu ra hmępya bi 'yøt' ra Melquisedec,

bi 'yęn Oja bu ja rá t'ohni. ⁷ Nu ra Cristo 'bu mim 'buca ja ra häi, zaı nan yaui Oja, bi 'yāp rá mfäts'i da daḥ'ḥu. Nts'edi bi mbafi ne bin zoni. Pe bi baḍi ja rá ts'edi Oja da yaḥ bu ja ran daḍe. Ne bi 'yø Oja 'bu mí nde din unse bu ja rá pähä Oja. ⁸ Nu'a ra Cristo, madague'bu rá Ts'unt'ḥu Oja a, pegue bin ja'i a, janangue'a bi xänba yun unbi 'be'a dí 'yørpa rá pähä Oja a. ⁹ Bin jabu bi 'yøt'e, janangue'a bi zøni bi ja'ts'i gātho rá pähä Oja. Ne bi zä bi un'na ra te mazai gue to'o gātho da 'yęc'yei a. ¹⁰ Nguetho bi huan Oja a gue dim hmumbäjä nangue dyḥu 'yęc'yeiḥḥu, tengu ra hmępya bi 'yøt' ra Melquisedec.

Nts'utho 'bu ga penju

¹¹ I ja xun ngu 'be'a dín nde ga xi ahḥu nangue a bim hmumbäjä a ra Cristo. Pe xun heı ga xi ahḥu nguetho hin guı honi guı paḥmbḥu. ¹² Ne xun ngu yḥu pa xḥu thogui gue mí ja ngue xquın xänbateḥḥu, pe guexta'a i jatho da si ahḥu ḥu yḥm hma hingui heı nangue Oja. Nguetho gá cohi gán 'yāmbuiḥḥu. I jatho guı siḥḥu ra xi'ba tengu'bu gyḥu 'uereḥḥu, ne hin guı häthḥu guı siḥḥu

njuan̄tho ran ts'ihmε. ¹³ Nε nu'a gnán ts'ihmεh̄u ra xi'ba, in ja tengu yu 'uere, nε hinda ná p̄hmb̄u 'bε'a ra te gue dām 'b̄hmb̄u njuan̄tho. ¹⁴ Pε nu ran ts'ihmε x̄h̄n ho nt'øt'e nangue yu daja'i. Nε x̄h̄n te yá mb̄ui nangue zai din 'yomf̄eni, janangue'a p̄adi nda'a x̄h̄n ho nε nda'a hingui ho.

6

¹ Janangue'a nde'b̄u ga thoqui ga homhb̄u gue dan daja'ih̄u. Nde'b̄u hinga h̄ont'a ga mamhb̄u a rá mb̄udi bi sāngah̄u nangue ra Cristo. Nde'b̄u hinga h̄ont'a ga mamhb̄u gue ga p̄ah ma mb̄uih̄u gue mí εna xtá h̄oȳh̄u, nε hinga h̄ont'a ga mamhb̄u ga d̄ap ma mb̄uih̄u Oja. ² Nde'b̄u hinga h̄ont'a ga mamhb̄u ram hma dan xixȳah̄u, nε nangue ran jāxa'yε, nε nangue da d̄amb̄eni h̄u x̄h̄n du, nε nangue din ja ran juan̄bi 'b̄u rán zεgui, nde'b̄u hinga h̄ont'̄u ga mamhb̄u ya, nguetho dí p̄hmb̄u nda'a h̄. ³ Mb̄ähä ga thoj̄h̄ 'b̄u da zä da xoc'a ni mb̄uih̄u Oja, nguetho i ja mi'da. ⁴⁻⁶ Nguetho nu'b̄u hin ga thohmb̄u, x̄oh̄ma thoho da b̄eni da mbenc i 'da. Nε nub̄uya him man'dand̄i da nde ba pengui mah̄on'a. Nguetho nu'b̄u mí numanho n'dand̄i rán nεqui Oja, nε bi zāmanho a bi un Oja, nε bin 'yoh̄u rá Hogand̄ahi Oja, nε bi zāmanho a rá hogamhma Oja, nε bi b̄a i ts'̄u rá ts'edi a ra 'da'yo ximhäi din ja. Pε nu'b̄u da mbengui, ya him

man'dand̄i da zä di hoc yá mb̄ui mah̄on'a. Nguetho im b̄eni tengu'b̄u da zä di cuat mah̄on'a b̄u ja ra pont'i a rá Ts'unt'̄u Oja, nε di japi din thenda a ra Cristo. ⁷ Nguetho tengu'b̄u n'da ra häi a ra ja'i, n'dand̄i ngu n'dand̄i din 'ye, i p̄øt'e, nε i p̄øts'e 'bε'a pa nthuhu b̄u. Nε nu'a ra häi nu'b̄u di japi din ja 'bε'a tup̄u a ra mb̄efi, da hyan rán japi Oja a. ⁸ Pε nu'b̄u hin di japi da b̄ox'a 'bε'a bi thup̄u, nε h̄ont'̄u yu 'uini i ja b̄u, nte di muui 'b̄u. Nε hin da hnumanho a ra häi 'b̄u. Nε nzēgui da mba nt'udi nangue ra sibi.

Bi zangba ma mb̄uih̄u a ra Jesús, dí t̄omhb̄u a ran ho ya

⁹ Pε madague'b̄u njab̄u dá mamhbe, ma zi cu ah̄u, p̄egue dí h̄axhe njuani gan jah̄u tengu ra hogah̄i, bin japi bin ja x̄h̄n ngu 'bε'a bi thup̄u, nguetho bi hoc'a ni mb̄uih̄u Oja. Nε x̄h̄n ndoho ran japi ba εh̄e, guin nuh̄u. ¹⁰ Nguetho x̄h̄n ho øt' Oja ngue hin di pumb̄eni a ra 'b̄efi gá 'yøth̄u, nε ran huεcate gá 'yuth̄u h̄ 'da ni cuh̄u, nangue rá thuhu Oja, nε nangue a guí ødah̄u ya. ¹¹ εmme dí ndehe gui thoj̄h̄ gan εhyah̄u, n'da ngu n'da ah̄u, gue'b̄u go rán zεgui ra pa. Janangue'a da z̄oni gui hyamhb̄u 'bε'a gätho guí t̄omhb̄u. ¹² Hin dí ndehe da yand̄anh̄ȳei thoho ah̄u, p̄e dami 'yøth̄u 'bε'a mí øt'̄u 'da 'b̄u mí b̄adi majuani a rá hma Oja, nε bi hyät'i bi zet yá mb̄ui, janangue'a bi hyan a ra herencia bi ma

majuḡani Oḡa. ¹³ Nu Oḡa 'bḡ mí xih majuḡani a ra Abraham, bi ma majuḡani nangue rá thuhu zεhε. Nguetho njo'o man'da xḡn ndoho rá ts'edi hinda hḡnse a. ¹⁴ Nε bi 'yεn Oḡa: “Majuḡani xḡn ngu ran ho ga 'da i, nε ga 'da i xḡn ngu nim bom'beto,” bi t'εmp'a ra Abraham. ¹⁵ Nu ra Abraham bḡya bi hyāt'i bi dḡ'mi, janangue'a bi hyḡni 'bε'a bi xi a Oḡa. ¹⁶ Nu'bḡ 'da yḡ ja'i im ma majuḡani 'bε'a da 'yḡt'e, i ndḡnba rá thuhu Oḡa, nε ya him ma hyom mi'da yḡm hma dí hoc'a, nguetho i fḡdi majuḡani a bi ma. ¹⁷ Nε'a Oḡa 'bḡ mí nde da 'yurcaḡḡ ngue majuḡani a rá m hma, bi man rá thuhu zεhε 'bḡ mí xijḡ ra herencia. Ngue guejḡnts'änni ga ḡmhḡḡ a. Janangue'a ga pḡmhḡḡ njḡm'bḡ di pä a bi xijḡ. ¹⁸ Janangue'a yoho bḡ dá pḡmhḡḡ, rá m ḡmansε nε rá thuhu zεhε, ga pḡmhḡḡ hin dim fεhni Oḡa, pε majuḡani da zinjḡ bḡ. Ngue guejḡ bá 'dahmbḡḡ bḡ mí ja xcá tuhḡ, dá benthḡḡ bḡ hapḡ da zinjḡ ya. ¹⁹ Janangue'a bi zinjḡ bḡ a ra Jesús, bi zḡngba ma mbḡihḡ bḡ mbo rá ngu Oḡa, njḡm'bḡ da hyεgahḡ. ²⁰ Nguetho m'bεt'o bi yḡrpḡ a ra Jesús. Nε bi xi a Oḡa ngue bi hogahḡ ngue da numanhojḡ bḡ. Gue'a nam bḡni ma ḡmumbḡjḡḡḡ, ngue i 'bḡi mazḡi, tengu ra ḡmεpya bi 'yḡt' ra Melquisedec.

7

Bim mbäjä ra Jesús

tengu ra ḡmεpya bi 'yḡt'a ra Melquisedec

¹ Nu ra Melquisedec bim ḡmuts'ut'abi bḡ ja ra ḡnini Salem, nε bim mbḡjä nangue Oḡa mixtetho rá ts'edi. Nε nu ra Abraham 'bḡ mam bá tḡp'ḡ 'da yḡ ts'ut'abi, bin c'at'ui ra Melquisedec, bi t'ḡp rán jḡpi Oḡa nangue a ra Abraham. ² Nε nu'a ra Abraham bḡya bi un'na ra Melquisedec a ná 'dεt'a gue xpí hyḡnba yḡn sḡihḡ, gue rán t'unni Oḡa a ná 'dεt'a. Nε nu rá thuhu ra Melquisedec nde da ma “ra hoga ḡmuts'ut'abi.” Nε nde da ma gue “ra ḡmuts'ut'abi di hocpa ra sḡi,” nε gue'a nam bḡn'a rá thuhu rá ḡnini Salem. ³ Nε ḡinga mfḡdi to'o rá ta ra Melquisedec, o to'o rá mbe. Nε ḡinga mfḡdi nda'a rá 'yḡ, nε ḡinga nt'o't'i gue'bḡ mí m 'bḡi o gue'bḡ mí du. Janangue'a tengu'bḡ rá ts'edi rá Ts'unt'ḡ Oḡa bḡ ín 'yu a ra Melquisedec, gue dim mbḡjä gḡtho yḡ pa ḡn'bḡ go njḡm'bḡ. ⁴ Janangue'a sä ga pḡmhḡḡ ya gue xḡn ngu rá ts'edi ra Melquisedec 'bḡ min ja, nguetho guesε ma ngḡrpa bḡtahḡ ra Abraham bi un'na ná 'dεt'a bá tḡp'ḡ yḡn sḡihḡ. ⁵ Nu rán t'εdi Oḡa bi xi ḡ yḡ t'ḡhni ra Leví gue yḡ mbḡjä yḡ israel, gue da hyḡcpa a ná 'dεt'a ḡ yḡ mēni, madague'bḡ yḡm bom'beto ra Abraham ḡ, pε nεsε ḡ. ⁶ Pε nu ra Melquisedec, madague'bḡ ḡngui conhui rá 'yḡ ra Leví gue ra Abraham, pε bi un'na ná 'dεt'a gue'a bá tḡḡ ra Abraham. Nε nu ra Abraham,

madague'bu xñ ngu rá ts'edi bu nam beñ Oja, nguetho bi xifi majuani da 'yørpa a Oja. Pe man'da ja rá ts'edi ra Melquisedec nguetho bi t'äp a ran japi a ra Abraham. 7 Ne mfaði nu'a di jap'a n'da man'da ja rá ts'edi xinda gue'a pa ma japi. 8 Pe nu'u yú mbäjä ra israel zai midin t'un'na ná 'det'a, pe yu ja'i u, ne i tu u. Pe nu man'da ra mbäjä gue ra Melquisedec, i mam bu ja ra t'ohni tengu 'bu i 'bu'ho. 9 Ne da zä gam beñmbu ya, gue gätho rá 'yu ra Leví, gue yú mbäjä ra israel, gue i äp'a ná 'det'a u yú meni, gam beñmbu gue ne'u tengu'bu bin jut'u 'bu mí un'na ná 'det'a xequi a ra Melquisedec a ra Abraham. 10 Nguetho da zä gam beñmbu nangue ra Abraham, tengu'bu ya xmín 'yohu yám bom'betu 'bu mín c'at'ui ra Melquisedec, madague'bu hin nám 'bu. 11 Bim mbäjä ra Aarón gue rá 'yu ra Leví, ne rá ngurpa bōta a ra Abraham a. Ne gue'u bim mbäjä u nangue'u yu israel, tengu bi man yán t'ēdi Oja. Pe nu'bu da guehya yú 'befi gue ní yan Oja u yu ja'i, him mi jatho xti nequi man'da ra mbäjä gue n'dan'yo 'bu, tengu ra hmeɣpa bi 'yu a ra Melquisedec, ne hin nangue a ra Aarón. 12 Pe nu'bu mí mba ma pädi yu mbäjä, ne 'be'a mí øt'e, ne u yuñ t'ēdi mí tenni, mí jats'editho da mba ma pädi u. 13-14 Bi 'yēn ra t'ohni gue nu a man'da ra mbäjä gue ra Cristo a, bim

'bu nangue man'da rá ts'ant'u ra Israel, gue hing rá 'yu yu mbäjä. Nguetho mfaði xñ ho gue ma Hmuhu bim 'bu nangue rá 'yu ra Judá. Ne nte bi ma yán t'ēdi ra Moisés, gue dim mbäjä a rá 'yu ra Judá. 15 Pe man'da gui pañmbu 'be'a dá mangä 'bu guim beñmbu nangue a ra Melquisedec, gue i udi tengu a man'da ra mbäjä, nu'a ra Cristo a. 16 Ne hin nangue ra 'yu bi man u yuñ t'ēdi da zä dim mbäjä a ra Cristo. Ne xín nangue u yuñ t'ēdi mí ma 'be'a da t'øt'ua bi deñ'na, nguetho him mán ts'änni zai din ja u. Pegue bi zä bim mbäjä nangue a rá ts'edi a rá tesse njam'bu da zä da guadi. 17 Gue'a bi man Oja: Nu'i gra mbäjä mazai, tengu ra hmeɣpa bi 'yøt'a ra Melquisedec, bi 'yēn Oja. 18 Gue'a án t'e'ts'a ra 'yu gue bi ts'än maya'bu, nguetho mbe nte midí muui a. 19 Nguetho njom bi zä bi hocpa yú ts'oqui u yuñ t'ēdi bin t'un ra Moisés. Pe bi nequi man'da xñ ho, gue i sixcahu bu bí 'bu Oja. 20 Ne man'da xñ ho ra 'yu nangue ra 'da'yo mbäjä, nguetho bi mansē rá thuhu Oja 'bu mí un rán t'ēdi a rá Ts'ant'u. 21 Pe nu mi'da yu mbäjä 'bu mín t'un yú 'befi, him bi hndønba rá thuhu Oja. Ne nanguehna ra hmumbäjä, bi mansē rá thuhuse Oja. Tengu bi mam bu ja rá t'ohni Oja, bi 'yēmp'a rá Ts'ant'u zehc: Nugä dra Oja, dí mansē ma thuhugä, ne hin ga pä a

dí ma.

Nu'i gam mbäjä gätho yu pa mazai,

tengutho ra hmeþya bi 'yøt'a ra Melquisedec,

bi 'yæn Ojä. ²² Nu ra Jesús, da zä di jä'ts'a n'da ran hoqui man'da xæn ho xinda gue'a mí ja mam'bet'o, nguetho dim hmumbäjä mazai a. ²³ Nu'u 'da yu mbäjä bi zøni xæn ngu mí 'bæi, nguetho i tu, ne him bi zä bi thoqui høn'bæ go njam'bæ. ²⁴ Pε nu ra Jesús hingui tu, janangue'a njo'o man'da sä da hyænba rá 'befi.

²⁵ Janangue'a da zä di hoqui xæn ho u to'o da zøm bæ 'bæ Ojä ya, nanguue a ra Cristo. Nguetho i 'bæi mazai, da zä thocpa thoho da 'yäp'a Ojä nanguue u to da zøm bæ.

²⁶ Njuæntho ε gue'a ra Jesús a ma hmumbäjä dí homhbæ. Nguetho xæn hotho a, nte in dupatesε him bi 'yøt' yu ts'oqui, ne him bi hyænba yúm 'bæi u yu ts'om'bæi, ne man'da i pa nt'εspi gue i ja rá ts'edi bæ mahεts'i. ²⁷ Nu yu jä'i 'bæ mim hmumbäjä di thoqui da mbøspa Ojä gätho yu pa, mbædi bi mbøspe nanguue yú ts'oqui zεhε, ne m'bejua yú ts'oqui yu jä'i. Pε nu ra Jesús him bi 'yøt'e tengu u, ne n'dandj thoho bi mbøspa Ojä 'bæ mi un rá tesse, nguetho di muui mazai a. ²⁸ Nu rán t'εdi Ojä bi man ra Moisés bi t'εmbi dim hmumbäjä u yu jä'i thoho, pε him bi hyät'i bi jä'ts'u yún t'εdi Ojä. Pε nu'bæ mí mansε rá thuhu Ojä, bi ma gue dim hmumbäjä rá

Ts'ant'u zεhε. Ne nu'a gätho bi jä'ts'u yu t'εdi ne bi juadi, nte di 'beh ya. Ne gue'a rám poniuu a rán t'εdi Ojä bin t'un ra Moisés a ra Jesús.

8

Nu ra Jesús bin hocpate nanguue ra 'da'yon hogui

¹ Bí 'bæpæ mahεts'i a ma hmumbäjähæ gue ma hocpatehæ, 'darpæ ní mandauu a tæte thoho rá ts'edi. Ne guehna man'da jats'edi na dí xi ahæ. ² Ne dim mbäjä bæ majuæni i pa nthænde Ojä bæ mahεts'i, tengu'bæ ra nijä bi 'yøt' Ojä, ne him bi hyøh yu jä'i. ³ Gätho yú hmumbäjä u yu israel, bi ts'ænni di un yu 'bøts'e nanguue u yu zu'uε bi tho, ne mi'da. Janangue'a ne a ra Jesucristo ja 'be'a bi uni, nguetho ne a ra hmumbäjä a.

⁴ Pε hinga guecua ja ra ximhäi bim mbäjä a. Ne nu'bæ xtín zängua ja ra häi, njam'bæ xtán zä xtím mbäjä. Nguetho hing rá 'yu ra Leví a, ne hing yu zu'uε bi mbøx'a, tengu bi man rán t'εdi Ojä bi man ra Moisés.

⁵ Ne nu'a ra nijä bæ midím pε u yu mbäjä ua ja ra ximhäi, n'da ra hmeþya thoho gue 'be'a ørpæ mahεts'i. Nguetho bi sih ra Moisés 'bæ mí dæp'a ra nijä: "Dami jamansu 'be'a gui jap'u i ja bæ, ne 'be'a gätho gui 'yørpæ, tengu thoho dá ut'a 'bæ gmí 'bæpæ ja ra t'øhø," bi 'yεmp Ojä. ⁶ Pε nu ra Cristo bin t'un'na n'da ra 'befi εmme man'da xæn ho xinda gue'u mi'da yu mbäjä. Nguetho din hocpate nanguue ran hogui

man'da x̄n ho 'b'e'a gätho i ma da 'yørcah̄. ⁷ Nu'b̄ xtán zä xtí hocpa n'da a rá mb̄di ran hogui, him mí jatho xtán ja a ná yoho ran hogui. ⁸ P̄e nu Oj̄a him bi zä bi numanho ȳ ja'i nangue a ran hogui mí ja, p̄e guexta'a ndupate b̄ na nu Oj̄a. Janangue'a bi 'ȳena: Da z̄on'a n'da ra pa

ga øt'ä n'da ra 'da'yon hoqui mah̄on'a nangue ȳ me israel n̄e ȳ me judá.

⁹ N̄e hin din ja tengu ran hoqui dá xi ̄ ȳm bomb̄ota

'b̄ mambá j̄cp̄ ra häi Egipto, n̄e dá jamansu.

Dá xifi xtí ja'ts'i, p̄e him bi hyät'i da 'ȳz̄eh̄e man hoqui dá xifi, gue man t'̄di dá xi a ra Moisés.

Janangue'a him bi zä dá numanho ̄, bi 'ȳn'a ra Hmu.

¹⁰ P̄e nu ran hoqui ga ørpa ȳ israel 'b̄ m'bejua mi'da ȳ pa, din ja tengu gam mangä ya.

Ga un man 'yomf̄eni b̄ ja ȳn 'yomf̄eni ̄,

n̄e ga japi mpähä thoho da dengui.

Janangue'a da numanhogui, n̄e ga øt'ä gue ȳ Oj̄agä ̄, n̄e din ja gue ma t'uhni z̄eh̄e ̄ b̄ya.

¹¹ N̄e hinga h̄eh̄i thoho 'bo'o da xänba ̄,

n̄e njon da sänbi gue da baqui, nguetho gätho da bac z̄eh̄e ̄, ȳ ngarp̄i o gue ȳ ja'i thoho.

¹² N̄e ga punbi nangue ran ts'o,

n̄e him man gam b̄ngä ̄ ȳ ts'oqui,

bi 'ȳn Oj̄a. ¹³ In jab̄ a ra 'da'yon hoqui, n̄e gue'a í t'̄mbi ra nyonhoqui a mí ja, gue ya bi juah rá 'b̄fi a, n̄e ní mba b̄ dim 'b̄edi 'b̄ mí man na.

9

N̄e cuaja ra häi mí ja rá ngu Oj̄a, n̄ep̄ mah̄ets'i

¹ Nu'a rá mb̄di ran hoqui, mí ja ȳn t'̄di nangue ȳn t'øt'e mí t'ørp̄a ja ra nij̄a ua ja ra ximhäi. ² N̄e nu'a ra nij̄a bi t'øt'e, bin ja n'da ra cuarto rá mb̄di, t'̄mbi x̄n d̄xqui,

guerp̄a mí ja rán 'd̄ogue ȳ lámpara, n̄e ra m̄exa gue i c̄x ȳ 'b̄øxthuh̄e. ³ N̄e mí ja man'da ná yoho ra cuarto gue nub̄a mbo, mán joti n'da ra 'b̄øt'e, guerp̄a mí t'̄mbi man'da x̄n d̄xqui. ⁴ N̄e nub̄a, mí ja b̄ ra m̄exa ra

oro guerp̄a mí z̄ø ra x̄ca xiza ȳmanho. N̄e a rá huada ran hoqui gue mán jots'i ra oro gätho ȳ hyo. N̄e nub̄a mbo ra huada mí h̄ørp̄a n'da ra xaro gue ra oro, mí o b̄ zi ts'̄u ra h̄m̄e i t'̄mbi ra maná.

N̄e a rá t̄h̄ø ra Aarón gue bi 'dogui, n̄e ̄ ȳ x̄ndo bi t'o't'a ra nyonhoqui, gue nu'̄ ȳn t'̄di Oj̄a maya'b̄. ⁵ N̄e nu rán jo'mi ra huada, n'da ra xithe i t'̄mbi ran ts'äya ram punbate. N̄e mí t̄ørp̄a yoho ȳ p̄øte ̄ ȳ mbädi Oj̄a mah̄ets'i, mí com'p̄a mate ra xithe b̄ mí pa nsits'i ra ji dím punba ȳ ts'oqui ȳ ja'i. P̄e hinga x̄øt'a ga xi ah̄ 'b̄'e'a nam b̄on'̄ gätho ȳ h̄m̄ep̄ya mí ja b̄ mbo ra nij̄a. ⁶ Bin

jabu bi t'ot'e. Nu yu mbäjä thocho, thocpa thocho mí carpu a rá mbudi ra cuarto, gue mí ot' yá 'befi nangue ran dande bu ja ra nijä. ⁷ Pe nubu ná yoho ra cuarto man'da xun daxqui, hont'a ra hmumbäjä mí thopu, hont'a n'dapa thocho i tho a n'da jeya. Ne nu'bu mí yurpu, i thexpu rá ji yu zu'ue gue mí xixpu, nangue rá ts'oqui zehé 'bu rá mbudi, ne nangue yá ts'oqui yu ja'i 'bu ná yondi. ⁸ Nu'a rá Hogandahi Ojä di jajü ga pahmbu, ngue hin ní soc'a ra 'yu ní mba bu bí 'bu Ojä 'bu gätho mí t'othocho ran dande bu ja a ra nijä ua ja ra ximhäi. Ne gue'a n'da ra hmepya bi 'yu a ra 'bø't'e mí corpu man'da xun daxqui, mí corpa bu u yu ja'i. ⁹ Gätho u yun t'ot'e mí t'orpu ja a ra nijä, n'da ra hmepya thocho nangue a njuantho i jajü ya. Nguetho yun t'unni ne yu 'bøts'e bi un'na Ojä, him bi zä bi hocpa bu mbo rá mbui u mi ot'e. Janangue mí pa njorpi bu u. ¹⁰ Nguetho hont'a mí man yun t'edi nangue yun ts'ihme midí hoqui, ne midín xat'i. Pe nu'u gue'u 'da yun t'edi gue i ja thi. Ne gue'a bi zän Ojä da 'yøt'u, ja gue'bu mam bá eh ra Cristo, ja bi nequi a majuani ra 'yu ja rá ts'edi a buya. ¹¹ Gue ya bá eh ra Cristo, ne gue'a ma hmumbäjähu a, nangue ra 'da'yo nhoqui i ja ya. Ne nu'a ra nijä gueru dim pehna ra mbäjä ya, man'da xun ho, ne gueru majuani bu. Ne him bi 'yøt' yu ja'i, nguetho hing

ra ngugua ja ra ximhäi a. ¹² Pegue mahets'i bu bi yut' na ra Cristo ya, tengu ra hmepya bi 'yuh yu hmumbäjä 'bu mí yurpu man'da xun daxqui. Ne ya hin di un yá ji yu t'ude'yo o gue yu t'andani, pe bi un rá jise. Ne n'dandi thocho bi yurpu, ne bi yanju xun ho a. ¹³ Nu rán t'edi Ojä bi t'embu xun ts'o ní ngøc'yei n'da 'bu xí dä a n'da ra du. Ne bi ma jatho da mba ma c'uaspa rá ji ra toro ne ra de'yo, ne rá 'bospi a ra t'usundani gue bi t'upu ja ra sibi. Ne gue'a dí hocpa ní ngøc'yei n'da a. Ja bi zä bi dande Ojä u buya. ¹⁴ Pe gam bəmhu man'da emme i ja rá ts'edi a rá ji ra Cristo, bi mberca ma ts'on'yomfenihu midí uegahu nangue Ojä, n'dahma da zä ga ørpahu rá 'befi Ojä gue i 'bui. Nguetho hin'yu rá ts'oqui ra Cristo, ne bin unse bu 'bu Ojä, ra 'bøts'e gue mazai di muui bu nam beñ Ojä. ¹⁵ Nu ra Jesucristo bin hocpate nangue ra 'da'yon hoqui 'bu mí du. Janangue'a gätho bi mba mahoqui ma ts'oquihu, gue gueju mí tenhdu rá mbudi ra yonhoqui. Hinga høngdahu, pe ne u mí 'bu 'bu hin nán ja a ra 'da'yon hoqui. Ne nubuya gätho bi zä dá comhu ran japi mazai gue bi xi Ojä u bi zohni. ¹⁶ Nu'bu i man'a n'da to'o da zocpa u 'be'a pe'ts'i, pe 'be da fadi 'bu majuani bi du, ja da t'ot'a xi ma buya. ¹⁷ Hingui sä da t'ot'a xi ma 'bu i 'butho, hinda høn'bu bi du. ¹⁸ In jabu bin

ja 'bɯ rá mbɯdi a ran hoqui bi man Ojɔ, gue bin ho 'bɯ mí mba m'bänbi rá ji n'da ra zu'uɛ, ja bi fɔdi majuani bi nu ran dɛte bɯya. ¹⁹ Janangue'a nu'a ra Moisés 'bɯ mí xih rán t'ɛdi Ojɔ gátho yɯ me israel, ne bi c'uaspa ra ji bɯya. Bi mit' ra thenga xidɛ'yo ne n'da ra t'u'yɛza gue n'youi yá paxi, ne bi garbɯ ja ra dehe n'youi rá ji ra t'undani ne rá ji yɯ chibo, bi c'uaspa bɯ ja rá sɔcuɔ i man rán t'ɛdi Ojɔ, ne gátho yɯ ja'i bi mba ma c'uaspi a ra ji bɯya. ²⁰ Nubɯya bi 'yɛna: "Nuna ra ji, guehna dí hoc'a ran hoqui na, gue bi man Ojɔ nanguejɯ. Nuya da zä dí punga ma ts'oquihɯ," bi 'yɛn a ra Moisés. ²¹ Ne nubɯya bi c'ua'ts' ra ji bɯ ja rá nijɔ Ojɔ, ne 'be'a gátho mí ja bɯ mbo mí pa nthoni bɯ ja rán thande Ojɔ, gátho bi mboxpɯ yɯ ji. ²² Ne i mam bɯ ja rán t'ɛdi Ojɔ, gue gue'a ra ji í hoc'u 'be'a gátho mí t'ɔt'e. Pɛ nu'bɯ hin dim fän ra ji, hin'yɯ ra punbi nangue ra ts'oqui, i ɛm bɯ mán t'o't'i.

Í 'uec yɯ ts'oqui a ím 'bɔts'e ra Cristo

²³ Nu'a ra nijɔ, n'da ra hmɛpya thoho mí ja ua ja ra häi, bi mba ma hoqui nangue ɯ yá ji yɯ zu'uɛ mí hma. Janangue'a bin ja ra 'bɔts'e man'da xɯn ho gue dí hogahɯ, tengu'bɯ dyá nijahɯ majuani bɯ mahɛts'i. ²⁴ Ne hinga guepɯ ja ra nijɔ bi 'yɔt' yɯ ja'i i 'bɯh ra Cristo ya, nguetho yɯ hmɛpya tho ɯ nangue a majuani rá ngu

Ojɔ. Pɛ ɛ guepɯ mahɛts'i bi yɯt'i, i äp Ojɔ ya nanguejɯ. ²⁵ Nu yá hmumbäjä yɯ israel, jɛya 'bɯ njɛya mí cɯrpɯ ja ra cuarto man'da xɯn dɯxqui, midí un ra ji, pɛ hin rá jisɛ. Pɛ nu ra Cristo hinga thocpa thoho di un ra 'bɔts'e. ²⁶ Xi'bɯ xtín ja tengu yɯ hmumbäjä, jɛya 'bɯ njɛya midí un ra ji. Mí jatho xɯn ngu yɯ nidi xtán du ra Cristo 'bɯ, gue'bɯ go rá mbɯdi ra ximhäi. Pɛ him bin jabɯ bi 'yɔt'a. Pɛ nuya n'dandí thoho bi zɔcua ra Cristo gue bin unse bim 'bɔts'e zɛhɛ, gue í 'uecpa yá ts'oqui yɯ ja'i. Ne guehya yɯ pa gue di ja'ts'a mí hma mám 'bet'o. ²⁷ Tengu yɯ ja'i, nts'änni n'dandí thoho da du, ne m'bejua da nu ran juanbi. ²⁸ Ne ngutho ra Cristo, n'dandí thoho bin uni bim 'bɔts'e, ngue bi 'uecpa yá ts'oqui ɯ xɯn ngu yɯ ja'i. Ne m'bejua ba pengua da zin ɯ i t'ɔ'mi, pɛ hin dí 'yɛhɛ dí 'uec yɯ ts'oqui mahɔn'a.

10

¹ Nu'a ran t'ɛdi bin t'un ra Moisés nangue yɯ 'bɔts'e bi 'yɔt' yɯ mbäjä, n'da ra hmɛpya thoho nangue'a ran ho bá ɛhya. Ne hinga gue'a majuani ran ho a. Ne njam'bɯ bi zä bi mba ma hocpi yá ts'oqui ɯ mí ɔt' yɯ 'bɔts'e, madague'bɯ njɛya 'bɯ njɛya midí uni. ² Nu'bɯ da gue'ɯ yɯ 'bɔts'e xtán zä xtín hoc'ɯ, pɛ n'dandítho xtí uni, ne xtá 'yɛ'ts'a ní un yɯ 'bɔts'e 'bɯ. Ne ya xtám badi n'dandí thoho bi bo yá ts'oqui bɯya. ³ Pɛ nangue yɯ 'bɔts'e bi uni gátho

y_u jeya, bi japi da b_ɛni gue in dupate tho y_u ts'oqui.

⁴ Nguetho hinjam'b_u da zä di punba y_u ts'oqui n'da _u y_u ji y_u ndani ne y_u de'yo.

⁵ Janangue'a bi 'y_ɛn ra Cristo 'b_u mí zocua ja ra häi, bi 'y_ɛmp'a Oj_ɔ rá Ta:

Hinga njuantho gue'_u y_u zu'u_ɛ guí nde.

Janangue gá jaqui dán ja'igä ngue dam 'b_ɔts'egä, bi 'y_ɛn'a ra Cristo.

⁶ Ne hin gnán johya n'da ran t'unni ngue y_u zu'u_ɛ bi t'up_u ja ra sibi, xínga gue'_u y_u 'b_ɔts'e nangue y_u ts'oqui.

⁷ Janangue dá ɛngä: “Bá ɛcä ya ga ɔt'ä ni pähä ma Oj_ɔ i, dam 'b_ɔts'e zehägä,

tengu mán t'o'ti b_u ja nim hma,”

bi 'y_ɛn'a ra Cristo. ⁸ Nu'a rá mb_udi bi mangua, hin nán johya Oj_ɔ _u y_u 'b_ɔts'e gue y_u zu'u_ɛ bi t'udi nangue y_u ts'oqui n'da, madague'b_u gue'a bi man'a n'da rán t'ɛdi a.

⁹ P_ɛ x_ɔ bi 'y_ɛm mahøn'a b_uya: “Bá ɛcä ya gue ga ɔt'ä ni pähä, ma Oj_ɔ i, gue dam 'b_ɔts'e zehägä.” Gue nde da ma, dí 'ueh ya y_u 'b_ɔts'e mí ja, ne din ja n_u man'da ra 'b_ɔts'e. ¹⁰ Nu ra Jesucristo bi 'y_ɔt' rá pähä Oj_ɔ, gue bi unse rá ja'i n'dandj thoho bi juadi. Janangue'a bi hogah_u Oj_ɔ ya. ¹¹ Nu y_u mbäjä y_u israel mí ɔt'_u y_u 'b_ɛfi gätho y_u pa, ne thocpa thoho midi un y_u 'b_ɔts'e, madague'b_u hinjam'b_u mí sä di hocpa y_u

ts'oqui n'da _u. ¹² P_ɛ nu ra Jesucristo n'dandj thoho bin uni bim 'b_ɔts'e nangue ma ts'oquih_u, p_ɛ him man'dandj din uni. Ne bí 'b_up_u 'darb_u ní mandauí Oj_ɔ ya. ¹³ Ne guerp_u bí 'b_up_u ya, gue'b_u go bi dap'_u y_un s_uih_u.

¹⁴ Nguetho nangue n'dandj thoho bin unse, janangue'a bi juadi bi hoc'_u to'o bi 'y_ɔt'e y_u mbeti.

¹⁵ Gues_ɛ a rá Hogandähi Oj_ɔ di jaj_u ga pähmb_u a mangua, 'b_u mí ma:

¹⁶ Nu ran hoqui ga ɔrpa y_u ja'i 'b_u m'bejua, din ja tengu na,

ga b_ɛnba b_u ja y_u mb_ui ma pähä zeh_ɛ, da ndese gue da dengui.

Nguetho ga un man 'yomf_ɛni b_u ja y_un 'yomf_ɛni _u.

¹⁷ Ne x_ɔ bi 'y_ɛm mahøn'a:

Him man'dandj gam b_ɛngä y_u ts'oqui, ne xínga gue'_u y_um f_ɛ'ts'i mí ɔt'_u,

bi 'y_ɛn rá Hogandähi Oj_ɔ.

¹⁸ Nangue Oj_ɔ bi punga ma ts'oquih_u, hingui sä ga unhd_u mi'da y_un t'unni dí punga ma ts'oquih_u.

Da zä ga s_ɔmhb_u b_u 'b_u Oj_ɔ

¹⁹ Ma zi cu ah_u, gam b_ɛmhb_u nangue a ra nyonhoqui mi ja, njo'o n'da ra ja'i thoho mí sä da y_urp_u man'da x_un d_uxqui, ne gue'a í t'u'a ra 'b_ɔt'e mí ndam b_u. P_ɛ nuya bi zä dí c_uth_u b_u ja a rá ngu Oj_ɔ mah_ɛts'i, man'da x_un d_uxqui. Ne dí c_uth_u nangue a rá ji ra Jesucristo, bi hogah_u. Ne hin dín suh_u ya. ²⁰ Ne dí c_uth_u nangue a ra 'yu ma'da'yo gue i 'b_ui. Nguetho

bi 'uegah_u ra 'bø't'e mí ndam b_u ja ra goxthi, 'b_u mí unse rá ja'i ra Cristo ya. ²¹ Nu'a ra Jesús, gue'a ma hmumbājāh_u, nanguej_u gue yát'uhniġah_u Ojā. ²² Janangue'a mbähā ga sōmh_u b_u 'b_u Ojā ya, n'dat'a gam bēmhb_u majuāni i ndej_u. Nguetho bi mberca ma mbūih_u nangue rá ji ra Cristo, hin gam bēmhb_u gue dín dupateh_u y_u ts'oqui ya. Ne tengu 'b_u am 'be't'egah_u a ra dehe x_un güe. ²³ Ne ga thoqui ga mamhb_u a ran ho dí tōmh_u, hin ga suh_u. Nguetho majuāni di ja'ts'a rām hma bi xij_u Ojā gue di pōj_u. ²⁴ Mbähā dan xānbah_u ga øth_u ran huçcate, ne 'da dán ġhyadah_u ga øth_u a. ²⁵ Ne hin ga øth_u tengu øt'i 'da him mi sōm b_u ja mam pētih_u. Pēgue mbähā ga thoqui dam pētih_u, ne dan xānbah_u n'da ngu n'daj_u. Ne man'da ga humbi ga øth_u ya, nguetho ya mí ts'utho ba ġh ra Hmu. ²⁶ Pē nu'b_u dí ndese ga thoctah_u y_u ts'oqui 'b_u ya má pāhmb_u a majuāni, tengu'b_u hin dá jamansuh_u a ra 'bøts'e xtím pungah_u. Pē ya hin'y_u 'be'a man'da sä ga umhb_u b_uya, gue dí mba ma pungui ma ts'oquih_u. ²⁷ Pē hōnt'a ra mbidi gan nuh_u 'b_u, gue ran unbi dí co'ts'a Ojā, nangue ra sibi nts'utho 'b_u bi de, gue di jua _u yūn sūih_u Ojā. ²⁸ Gam bēmhb_u tengu ran t'ēdi bin t'un ra Moisés, gue'b_u 'b_u a n'da i øt' ram fē'ts'i, ne di nequi yoho o gue hyu y_u testigo gue bi nu, bi tho a

ra ja'i b_uya, ne hin da mba ma huçqui. ²⁹ Pē ha hin dím bēmhb_u gue man'da nts'utho ran ts'embi ga nuh_u 'b_u dím bēni ga nemhb_u b_u häi a rá Ts'ant'uh Ojā, ne dí ġmh_u nte di muui a rá ji xtí hoga ma mbūih_u, ne'b_u dí numan'uh tho a rá Hogandāhi Ojā gue mí ġna xtí huçgah_u. ³⁰ Pē dí pāhmb_u a ra Hmu gue bi ma: “Nugā ma 'befi ga ju't'i, ga un'na rá muui bi 'yøt'e.” Ne bi 'yēn ra t'ohni: “Da zemba yá t'uhni Ojā 'b_u di thoqui da 'yøt' ra ts'oqui.” ³¹ ġmme nts'utho 'b_u da dīnba yá ts'oqui n'da a Ojā b_u ja ran juānbi, gue'a i 'būi. ³² Pē dami bēmhb_u 'be'a gá 'yøth_u _u y_u pa x_u thogui, gue'b_u ja gmí tīmhb_u ran nequi. X_un ho gá 'yøth_u, jante tho gá hyāth_u y_un unbi x_un ndoho. ³³ Ne 'da ah_u bi mba nthenni ah_u, ne bi mba ma un'ni ah_u b_u ja yá hmi y_u ja'i. Ne mi'da ah_u gue hin gá suh_u da mba ma un'ni ah_u 'b_u 'darb_u gmí 'yoh_u _u bi mba ma unbi. ³⁴ Ne hin gán suh_u gue gá zenguah_u _u ni cuh_u 'bāp_u ja ra fādi, ne gán johya thohoh_u 'b_u mí thān'nah_u 'be'a gmí pes'h_u. Ne gá pāhmb_u ja ah_u b_u mahęts'i a man'da x_un ho, gue da hyät'i mazāi. ³⁵ O guí es'h_u a gní hyuth_u nzambūi, janangue'a din 'da ah_u n'da ran t'unni x_un ndoho. ³⁶ Pē i jatho ga sēth_u ts'uh, n'dahma da zā ga øth_u rá pähā Ojā, janangue ga hāmhb_u a bi ma majuāni di 'daj_u. ³⁷ Nguetho i mam b_u ja rá t'ohni Ojā: Mi ts'utho ba ġ'a i ja gue ba

εχε,

ya hin da ya'a ba εχε, νε di 'da
ahα a guí tømhbα.

38 Νε nu'α to da 'yεc'yεi ma-
juαnigā, gue'α ga hocpa
yá ts'oqui, ga εmbi xαn
ho bαya, νε ga un'ndα
ra temazqi α.

Ρε nu'α bi mbengui hin ga nu-
manho α,

bi 'yεn Ojα. 39 Ρε nujα hinga
guejα dá penjα guερα xcá
nuhα ran αnbi mazqi. Ρε
dí εc'yεihα gue majuαni a
Ojα, janangue'a din jajα ra
temazqi.

11

*Νε gue'a ná εc'yεihα ma-
juαni a Ojα*

1 'Βε'a nam bøn'a na εc'yεihα
majuαni a Ojα. Nám bøni,
gue dí εc'yεihα majuαni ga
hαmhβα a ran ho bi xijα
Ojα. Νε nam bøni ga εc'yεihα
majuαni 'βε'a gātho i ma Ojα,
madague'bα hin dí nuhα
a.

2 Nu ma bombøtahα
bi hnumanho nguetho bi
'yεc'yεi majuαni a Ojα. 3 Dí
εc'yεihα majuαni bi 'yøt' Ojα
yα ximhäi, madague'bα hin
dá nuhα 'bα mí 'yøt'α. Nu'bα
mí 'yεna din ja, ya bin ja bαya,
gue bi 'yøt'e nangue α 'βε'a
him midí νεqui. 4 Nu'a ra

Abel bi un Ojα n'da ra 'bøts'e
xαn ho xinda gue a bi un a
ra Caín, nguetho bi 'yεc'yεi
majuαni a bi xi Ojα. Nu'bα mí
thαnba a rán t'unni ra Abel,
bi fadi bi numanho Ojα a. Νε
madague'bα bi du ra Abel, πε
tengu 'bα 'bαtho, gue urcahα
'βε'a mí øt'a, gue bi 'yεc'yεi

majuαni a Ojα. 5 Ngutho ra
Enoc, bi 'yεc'yεi mbo rá mbαi
a majuαni. Janangue'a bi
ts'ixpα ja rá ngu Ojα νε him
bi du. Νε him bi thingua ja ra
häi a, nguetho bi zix'a Ojα. Νε
i εn ra t'ohni: "Nu'bα hin ní
ts'its'i, bi hnumanho a." 6 Ρε
nu'bα i 'bα a n'da i nde da zøm
bα 'bα Ojα, πεgue da 'yεc'yεi
majuαni i 'bα a, νε da 'yεc'yεi
majuαni din t'un ran ho a to
i hon Ojα. Nguetho hingui
sä da numanho Ojα n'da 'bα
hingui εc'yεi a majuαni. 7 Bi
'yεc'yεi a ra Noé gue majuαni a
mí xi Ojα din ja a ra dαmbant'i,
madague'bα hin ní nu. Νε bi
'yøt'a ra dαbarco bi xifi, guερα
da yαn'α i 'bαpα rá ngu. Νε bi
'yεmbi xαn ho Ojα a nguetho
mí εc'yεi mbo rá mbαi a
Ojα. Νε gue'a í νεqui hing
yα 'yεc'yεi gātho ra ximhäi,
jαn í ts'emba α. 8 Bi 'yεc'yεi
majuαni Ojα a ra Abraham.
Janangue'a bi bøm 'bα mí
zon'na Ojα, gue da mba bα ja a
ra häi bi xi Ojα gue di unni. Bi
nεxpα ja rá häi zεhe, νε him
mí padi hapα man ní mba.
9 Νε nu'bα mí zøm bα, πε bin
'yøtho bα. Nguetho bi 'yεc'yεi
majuαni gue ja nín zαm bα rá
ngu Ojα mahεts'i. Janangue'a
bi hyøtho yα ngum'bøt'e bα.
Νε ngutho bi 'yøt'a ra Isaac
rá ts'ant'α, νε a ra Jacob rá
'beto, gue νε'α da gomhbα
ra herencia bi sih majuαni
ra Abraham. 10 Nguetho
nu ra Abraham mí tøm'i da
zøni nín zαm bα ja n'da ra
dαhnini gue mahεts'i, din ja
høn'bα go njam'bα, gue bi bεn
Ojα νε bi 'yøzεhe. 11 Νε bi

'yɛc'yɛi majuɓani a ra Sara, nɛ gue'a í hyɓan rá ts'ɛdi Oɓa a gue dim 'buh rá ts'unt'u. Nɛ him mí sã xtím 'buh rá t'uhni, gue ya xam bømbe. Pɛ bim 'bu'a rá ts'unt'u, nguetho bi baɗi majuɓani da 'yot'a bi man Oɓa. ¹² Nɛ nguetho ra Abraham, madague'bu ya xí thoh yu pa gue mí sã xtím 'buh yú t'uhni, pɛgue bi zøni bim 'buh yám bom'beto ɛmme xun ngu, tengu yu sø mahɛts'i, o tengu yu 'bomu bu ja ra ndendeɓa, gue njongui hát'i da mbede. ¹³ Nɛ gátho u bi du 'bu him mani hyɓan a ran ho bi xi Oɓa. Pɛ tengu'bu mí handi yatho bu bí ja a ran ho bi sifi, nguetho mí ɛc'yɛi mbo yú mbui gue majuɓani din t'unni. Janangue'a bin johya 'bu mí bɛni gue da nu a. Jananjabu bi mansɛ tengu'bu bi thotho ua ja ra ximhái u. ¹⁴ Nɛ nu u im ma tengu na, i udi gue i 'yotho nɛ i hon man'da ra hãi guɛpu din zai. ¹⁵ Nɛ nu'bu xtám bɛntho a ra hãi bu xpí bøn u, mí sã xtá mbeng mahøn'a u 'bu. ¹⁶ Pɛ mí nde n'da ra hãi man'da xun ho, gue nde da ma, ra hãi mahɛts'i. Janangue'a bin johya Oɓa gue da 'yɛmbi yú Oɓa u, nɛ bi hocpa yú hnini u. ¹⁷⁻¹⁸ Nɛ nu'bu mí ts'äp rá mbui ra Abraham, gue bi sifi bá si a rá ts'unt'u ra Isaac, da mbøspa Oɓa. Nɛ mí nde xtá 'yot'e, nguetho bi 'yɛc'yɛi majuɓani a Oɓa, madague'bu bi xifi dim 'buh yám bom'beto 'bu bi xand ra Isaac. ¹⁹ Gue'a bi bɛn'a ra Abraham gue i ja rá ts'ɛdi Oɓa da xox u xun du.

Janangue'a tengutho 'bu bi dambɛni bu 'bu u xun du a ra Isaac 'bu mam bá si mahøn'a a rá ta. Nɛ n'da ra hmɛpya bi 'yot' na. ²⁰ Nɛ nangue a bi 'yɛc'yɛi majuɓani ra Isaac gue da gomhbu rán ho Oɓa u yú t'uhni, janangue bi sih majuɓani ra Jacob nɛ ra Esaú gue da mba majapi. Nɛ bi sifi 'bɛ'a bi zänba Oɓa n'da ngu n'da u. ²¹ Nɛ nguetho a ra Jacob, bi 'yɛc'yɛi majuɓani a ran japi bi man Oɓa. Nɛ ní mba bu da du, pɛ bi thocpa a ran japi u yú 'betto, gue'u yú ts'unt'u ra José. Nɛ bi dande Oɓa 'bu mí dospa rá ya rá tøhø a ra Jacob. ²² Nɛ a ra José bi 'yɛc'yɛi majuɓani a bi man Oɓa. Janangue'a nu'bu mí ts'utho da du, bi xi u yú mɛnguhu gue yu israel, gue da zøni da mbeng bu yú hãi zɛhɛ. Nɛ bi xifi da thux'a ra ánima 'bu bi bøm bu u, gue'a ra José xí du. ²³ Nɛ rá ta nɛ rá mbe ra Moisés 'bu mim 'buh ra Moisés, bi 'ya'a rá ts'unt'u an hyuzna. Nɛ him bi numansu a rán t'ɛdi ra ts'ut'abi gue mí ma xtí tho u yú ts'unt'u yu israel. Nguetho midí nɛqui din hocja'i, nɛ mí ɛc'yɛi majuɓani di jamansu Oɓa. ²⁴ Nɛ a ra Moisés guexta'a mí ɛc'yɛi majuɓani a Oɓa. Janangue'a nu'bu mín dan'yohu, him mam bi nde da t'ɛmbi rá ts'unt'u a rá t'ixu ra ts'ut'abi bu Egipto, gue xtán zã xtín jase rá ts'ɛdi. Nɛ gue'a rá t'ixu a ra ts'ut'abi bi ðim bu mán t'agui nɛ bi tede. ²⁵ Pɛ man'da bi nde 'darbu bin unbahu u yú t'uhni Oɓa a ra Moisés nu'u

yú mēnguh_u, xinda gue'bu xtán den rán johya ra ximhäi gue ní mba bu da guadi. ²⁶ Ne nu'bu mín 'yomfēni ra Moisés, man'da di muui 'bu n'dat'a yun ts'ante da nuui ra Cristo, xinda gue'bu xtí manda 'be'a gätho mí ja bu ra häi Egipto, nguetho man'da mí numanho 'be'a di un Oja m'bejua. ²⁷ Ne nangué bi 'yēc'yēi majuāni ra Moisés, janangué'a bi bōm bu ra häi Egipto, ne him bi zu a nán cue a ra ts'ut'abi. Pe bi hyut'an zambui, nguetho bi bādi in 'youi Oja, madague'bu him mí nu. ²⁸ Pe bi 'yēc'yēi majuāni a bi xi Oja a ra Moisés, janangué'a bi 'yōt'a bi xifi, ngue bi manda dí cots'i ra ji bu ja yú 'yojut'i yu israel. Janangué'a him bi thop yú mbūdi ts'unt'u u yu israel 'bu mam bá ēh rām 'behni Oja. Gue'a t'ēmbi ndābaxjua bi dū'mi bi 'yōt'u. ²⁹ Bu mí 'yēc'yēi mbo yú mbui i ja rá ts'edi a Oja u yu israel, janangué'a bi jap'a Oja bi xocpa n'da ra 'yu bu ja ra dejā, gue bi tho u. Pe nu'bu mí 'yēna ne u xtá 'dax'u yu me egipto, gue'u mí cute, bi comp' ra dehe bi du u buya. ³⁰ Nu yu israel bi sifi di thē'ts'a ra dāhnini Jericó gätho nyoto pa, nguetho ma mbä't'i ra jado a ra hnini. Ne nu'a í 'yēc'yēi majuāni a Oja, ne gue'a í yōt' ra jado a 'bu mí gua'a nyoto pa di thē'ts'i. Ne bi zā bi dāp ra hnini u yu israel buya. ³¹ Pe mí 'bup'u n'da ra xisu gue ra Rahab. Ne madague'bu man

ra 'yomt'ēni mam'bet'o, pe hinga ne a bi tho a 'bu mí tho yú mēnguh_u gue him mí ēc'yēi Oja. Ne nu'a í zimmanho u yám 'behni yu israel, ne gue a í fādi mí ēc'yēi mbo rá mbui a Oja. ³² Ne xun ngu mi'da xtán zā xcá xi ah_u, pe hinga xōt'a yu ora ga xi ah_u, nangué ra Gedeón ne ra Barac, ne nangué ra Sansón ne ra Jefté, ne nangué ra David ne ra Samuel, ne gätho mi'da yu pōngahyā. ³³ Ne mí ēc'yēi majuāni Oja u, ne gue'a í hyān rá ts'edi Oja u, gue bi dāp yu jā'i mí 'bup'u n'danni mi'da yu häi 'bu mín sūhmbu. Ne bin ts'ut'abi xun ho. Ne mí ēc'yēi majuāni a bi sifi, janangué'a gätho bi zā bi 'yōr buya. Ne nu'u mi'da mí ēc'yēi majuāni a Oja, janangué'a him bi za yu dāzate. ³⁴ Ne him bin zō u mi'da bí thōtpu ja ra orno 'bu ēmme midí thoni nám pa, nguetho bi 'yēc'yēi a majuāni u. Ne him bi zā bi tho mi'da 'bu mí t'ēmbi xtá tho nangué ra juai. Ne nu'bu mí güent yú jā'i u mi'da, bi jap'a Oja bi zaqui. Ne madague'bu him mí ja yú ts'edi u mi'da, pegue tengu'bu ya mí ja yú ts'edi 'bu mí 'yēc'yēi majuāni Oja, ne gue'a í 'da u yu dofai yún sūih_u. ³⁵ Ne mí 'bu i 'da yu xisu 'da'a n'danni, gue xí du yú t'uhni. Pe bi dāmbēni u yú t'uhni 'bu mí 'yēc'yēi majuāni u yú mbe. Ne nu'u mi'da bi ndese bi tho nangué'a bi 'benza, ne him bi nde bi goh yú mbui guepu xtá mba ma thōgue, nguetho bi 'yēc'yēi majuāni da bōmanho bu ja

ran dāte ɯ, da mba bɯ ja ra te man'da xɯn ho. ³⁶ Nɛ nu'a í 'yɛc'yɛi majuɯni ɯ mi'da, nɛ gue'a í hyät' yɯn ɯcpi gue bi t'ɯspi, nɛ bi hyät' 'bɯ mí mím 'benza, nɛ'bɯ bi thu't'i 'da nangue yɯ cadena nɛ bi jot'a fādi. ³⁷ Nɛ bi tho ɯ 'da gue bi mba ma bat'ado. Nɛ nu'ɯ mi'da bi thɛngui nde nangue ra thɛgui. Nɛ mi'da í tho ra juai 'bɯ mí sifi da mba ma thøgue. Nɛ mí 'yotho ɯ mi'da, nɛ í huɛhi thoho ɯ, mí he yɯ xide'yo, nguetho pa ma ɯcpi. Nɛ mí sã ran ɯ gue mí pa ma ɯnbi. Nɛ gātho ɯ bi hyät'i, nguetho bi 'yɛc'yɛi majuɯni a Ojã. ³⁸ Nɛ him mí fādi gue man'da xɯn ho ɯ, pɛ man'da di muui ɯ xinda gue'ɯ gātho ra ximhäi. Pɛ ha sã mí 'yotho bɯ ja yɯ ɯhäi 'bɯ mí 'dagui, nɛpɯ ja yɯ t'øhø. Nɛ mí 'bɯpɯ ja yɯ hyādo nɛpɯ ja yɯ hyāhäi. ³⁹ Pɛ gātho bi hnumanho ɯ nangue bi 'yɛc'yɛi majuɯni Ojã. Janangue'a i pa mfɛni thoho ɯ. Pɛ him 'bex bi hyɯn a bi xi a Ojã di unni. ⁴⁰ Nguetho xí zän Ojã 'be'a man'da xɯn ho da 'yøt'e nanguejɯ, gue 'darbɯ ní hɯmhɯ ran ho ɯ mí 'bɯh maya'bɯ.

12

Thocpa thoho ga tɛnhɯ a ma ngɯrpihɯ ra Jesús

¹ Janangue'a nuju i 'bɯi xɯn ngu yɯ jã'i gue xɯ 'yurcahɯ a majuɯni Ojã tengu ja dá xi ahɯ. Janangue'a ga 'uejɯ ts'ɯ gātho di pajɯ, nɛ yɯ ts'oqui gue tengu'bɯ an thu't'i ma guahɯ, n'dahma ga häthɯ dan tihmbɯ nangue'a ran

tāha bin 'dajɯ guepɯ go him min sã. ² Nɛ thocpa thoho ga hanthɯ a ma ngɯrpihɯ ra Jesús, janangue'a da zã n'dat'a ga øthɯ bɯya. Nɛ di jajɯ ga øthɯ tengu bi 'yøzɛhɛ, gue bi 'yɛc'yɛi majuɯni a Ojã, nɛ gue'a í hyät' ran ɯnbi bɯ ja ra pont'i a. Nɛ nu'a ran dāte bi nu, yán dāte ɯ yɯ ts'om'bäi, ɛmmɛ ma ɯcpi a. Pɛ him bi zu da nu a tengu a, nguetho mí pādi din ja ran johya m'bejua nanguejɯ. Nɛ nuya bí 'bɯpɯ mahɛts'i 'darbɯ ní mandaui Ojã. Nɛ guepɯ i sixcahɯ bɯ. ³ Nɛ gam bɛmhɯ tengu bi 'yøt' ra Jesús, bi hyät' 'bɯ mí ts'ɯi, nɛ'bɯ bin ɯnba bɯ 'bɯh yɯ ts'om'bäi. Janangue'a hin dan xømbɯihɯ, nɛ hin gam bɛmhɯ gue ga penjɯ. ⁴ Pɛ nu ahɯ hinga ná ɛs'hɯ yɯ ts'oqui guepɯ gdí tuhɯ. Pɛ dami 'yɛs'hɯ ɯ, madague'bɯ gdí tuhɯ 'da ahɯ. ⁵ Ha gá pumbɛnihɯ a ran zofu gue i xijɯ Ojã, gue yá t'ɯhni gahɯ a, tengu mam bɯ ja ra t'øhni bɯ i ɛna:

Ma ts'ɯnt'ɯ i, dami bɛni 'be'a dí mbɛp'a a ní Hmu, gue'bɯ bi xi i hapɯ gá 'bedi.

Nɛ xín gui säman'ɯ 'bɯ bi zu i.

⁶ Nu'a ra Hmu i xänba ɯ di huɛqui,

nɛ i fɛ ɯ gātho ɯ i ɛmbi yá t'ɯhni.

⁷ Dami hyäthɯ ɯ yɯm fɛi, nguetho gue'ɯ i xän'nahɯ ɯ. Nu Ojã i ɛna yá t'ɯhni ahɯ. Nɛ jo'o n'da ra t'ɯhni gue hin da xänba rá ta nangue yɯm fɛi. ⁸ Pɛ nu'bɯ hin da mbɛp'ahɯ Ojã, tengu ɯ gātho

yú t'ahni i fei, nu'b_u, masque hin yú t'ahni ah_u 'b_u. Guín jah_u tengu ra t'ahni gue hinga mfádi to'o rá ta. ⁹ Nε man'da, nu'b_u mín t'ahnih_u, gue'b_u mí mbεgba ma tah_u dám 'b_uhmb_u ua ja ra häi, dá numansuh_u u. Hanja man'da hin dín umhb_u da mbεgbah_u Oj_u, rá Ta ma mb_uih_u, janangue ga t_umh_u ra te ma mb_uih_u. ¹⁰ Nu ma tah_u ua ja ra ximhäi bi mbεgbah_u 'b_u n'dandj, gue mí m bēni x_un ho. Pε nu Oj_u 'b_u i fεgbah_u, z_ui x_un ho i ørcah_u, gue di jaj_u xtán hothogah_u tengu a. ¹¹ Maju_uni hin dí εmh_u x_un ho a ram fei 'b_u ra ora dí säh_u a, nguetho x_un u. Pε nu'b_u bin hoh ma mb_uih_u nangue ram fei, nε dí 'b_umanhoh_u b_uya, nε i hu ma mb_uih_u.

Nts'utho 'b_u ga hehmb_u rá nde Oj_u

¹²⁻¹³ Janangue'a dan εhyah_u mahøn'a gue ga thoj_u a rá 'bēfi Oj_u, nε hin ga 'uehmb_u. Pε ga h_uxh_u ra 'yu x_un ju_uni. Nub_uya nu ni guah_u guí hεmf_u, mí εna xtá 'uagui, pεgue da ya_uni, da hy_u ra ts'edi mahøn'a. ¹⁴ Nε guí hyomhb_u hin guí d_umh_u n'da ra sui. Nε guí hyomhb_u ra hogamb_ui. Nguetho nu'a hin'y_u ra hogamb_ui hin da zä da nu a ra Hmu. ¹⁵ Nε 'da gdám fäxta nin 'yomfεnih_u n'da ngu n'da ah_u, janangue'a hin dim 'b_u i 'da ah_u hin da nde rá mate Oj_u. Nε xinga n'da ah_u din ja tengu n'da rá 'y_u ra ts'oqui, gue hin di nεqui 'b_u rá mb_udi, pε nu'b_u bi b_uts'e din x_undi, di ts'on u

mi'da b_uya. ¹⁶ Nε dam fähmb_u njon dan 'yomt'εnih_u. Nε xín ga samh_u a rá mate Oj_u, tengu bi 'y_ut' ra Esaú, gue í pä a ra t_uh_u a rán j_upi mí εna xtí un'na Oj_u, gue rá mb_udi ts'unt' u ra Isaac. ¹⁷ Nε guí p_uhmb_u 'be'a bi 'y_ut' ra Esaú, gue m'bεjua bi nde a ran j_upi mí εna xtí un'na rá ta. Pε him mam bi zä bi un'na. Nε ts'edi bin zoni, pε him bi d_uni 'be'a xtá 'y_ut' mahøn'a gue xtá hy_un'a. ¹⁸ Gam bεmh_u 'be'a bi 'y_ut' y_u israel, bi z_um b_u ja n'da ra t'øhø ua ja ra ximhäi, guerp_u bi dε ra sibi nts'utho, nε bi 'bexui y_u güi tengu 'b_u ra xui, nε bin ja ra ndønht_u 'b_u mi sih yán t'edi Oj_u u. Pεgue n'da ra hmεpya a tengutho b_u rá ngu Oj_u gue εmme x_un d_uxqui. ¹⁹ Nε bi 'y_uh ra th_uxi, nε rá nde Oj_u bi 'y_u u. Nε nu'b_u mí 'y_u a rá nde u y_u israel, εmme bi 'yäh ra mate gue hin da 'y_uh mahøn'a, nguetho εmme bin su. ²⁰ Him mí hät'i da 'y_u a ra nde bi xifi, bi 'yεna: "Xinga n'da ra j_u'i nε xing y_u zu'uε da zä da däcua, nu'b_u da däcua, 'bexque da tho, nε da mba ma 'yε'mado o gue da mba ma s_unza." ²¹ εmme nts'utho 'be'a bin ja b_u. Nεsε ra Moisés bi 'yεna: "Dí fet'i gue dín su." ²² Pε nuj_uya nju_untho rá hnini Oj_u b_u mahεts'i dí c_uth_u, i p_up_u ma mb_uih_u, gue Oj_u z_ui 'b_ui. Nε i t'εmbi ra t'øhø Siön a rá hnini Oj_u, nε i t'εmbi Jerusalén b_u mahεts'i. Nε dá s_umhb_u b_u 'b_uh yám 'bēhni Oj_u mahεts'i gue y_u mahu_uhi

thoho, guep_u di munts'i i thande Ojã εmmε di johya. ²³ Nε dá cuth_u b_u an thuts'i ma thuhuh_u b_u mahεts'i, guep_u dãm pεtih_u gãtho to'o bi hyã ra herencia bi un Ojã. Nε dá cuth_u b_u bí 'b_u Ojã ra Zε'mi di juãbi gãtho. Nεp_u 'b_uh yá mbai u i tu, gue nu' u bi t'εmbi x_un ho 'b_u mí hoc'a Ojã. ²⁴ Nε dá cuth_u b_u 'b_uh ra Jesús ma hocpateh_u b_u bí 'b_u a i ørcah_u ran hoqui ma'da'yo. Nε dí cuth_u nangue rá ji ra Jesús 'b_u mí tho, í pungah_u Ojã a. Janangue'a man'da x_un ho i xij_u rá ji 'b_u mí tho, xinda gue'a rá ji ra Abel 'b_u mí tho, nu'a i ma di unba a to bi hyo a. ²⁵ Janangue'a i jatho dam fãhmb_u hin ga hεhmb_u a rá nde a in zoju ya. Gam bεmh_u him bi zã bi zo a ran unbi u bi mbεsta a rá nde Ojã, 'b_u mí ts'ocua ja ra ximhãi. Janangue'a 'be xingui ts' u da zã ga sohmb_u ran unbi 'b_u ga festah_u a Ojã, nguetho mahεts'i b_u in zoju ya. ²⁶ Nu'b_u mí man y_un t'εdi Ojã b_u ja ra t'øhø, bi japi bi 'yã ra häi. Pε nuya i εn Ojã: "Man'dandj ga japi di 'yãni, pε hinga høn ra häi, pε nε mahεts'i," bi 'yεn Ojã. ²⁷ Nε nu'a 'be'a gãtho hingui d_u, da mba ma b_unt'i. Nε din zãm b_u u hingui sä da mba ma 'ueque, gue nu' u 'be'a gãtho bi zãn Ojã gue din zãm b_u. ²⁸ Nε bin 'daj_u b_u di manda Ojã gue hingui sä da mba ma 'ueque. Janangue'a ga xihmb_u jamadi Ojã, nε ga thãndeh_u ngue ga numansuh_u nε ga suh_u. Nε gue'a

numanho a b_uya. ²⁹ Nguetho nu ma Ojãh_u di juadi 'be'a hingui numanho tengu ra sibi.

13

Ga øth_u a dí numanhoj_u Ojã

¹ O guí ε'ts'a gnán huej_u n'da ngu n'da ah_u tengu'b_u guidín cuh_u. ² Nε guim bεmh_u gui säyabah_u ja ni ngumhb_u to'o da zøm b_u. Nε nu' u 'da njab_u mí øt'e, bi zin u 'da yám 'behni Ojã bá nεxp_u mahεts'i nε him mí pãdi. ³ Nε dami bεmh_u u y_u ofãdi, ngue tengu'b_u n'da gnan ofãdithoh_u. Nε guim bεmh_u u bi mba ma unbi, nguetho nε ah_u i ja ni jã'ih_u gue sä da mba ma un'ni ah_u. ⁴ Nε gãtho ah_u guin numansuh_u a ran thãti gá 'yøth_u ni xisuh_u, nε a bi 'yøt' u mi'da. Nε gam 'b_umanho nangue nin thãtih_u, njon di ts'on a. Nguetho di unba Ojã u to'o da 'yøt' ran 'yomt'εni, nε u hinga na din thãti, nε u x_un thãti nu'b_u i øt' ran 'yomt'εni. ⁵ Nε 'yo guí numanhoh_u x_un ngu ra mbeti. Pε gan johyah_u nangue hangu ts' u i ja ah_u. Nguetho: "Njam'b_u ga hεc'ah_u, thocpa thoho ga jamansu ah_u," bi 'yεn Ojã. ⁶ Janangue'a sä dan johyah_u 'b_u dí εmh_u: I fãxcah_u ra Hmu, nε hin ga suh_u 'be'a da zã da 'yørcah_u y_u jã'i. ⁷ Dami bεmh_u 'be'a bi 'yøt' u y_u ngurp_u gue bi xi ah_u rãm hman Ojã. Nε guim bεmh_u 'be'a bi bøni nangue ra te man nám 'b_u u. Nε gui thøj_u a bi

'yut'ah_u, nangué bi 'yεc'yεi majua_{ni} a Oja _u. ⁸ Nu ra Jesucristo hingui dim pädi, gue'b_u go maya'b_u, nehya ne gätho y_u pa høn'b_u go njam'b_u. ⁹ Janangué'a hin gan hyehmb_u da ts'ix ah_u b_u ma'ueni, guerp_u i hman y_um hma 'dahma 'dan'yo ne hingam fa_{di}. Pe nu'a ná bεmh_u rá mate Oja _u gue'a ní zac ma mbuih_u a, xinda gue'u y_un t'εdi gue 'be'a i ts'i. Nguetho njo'o to'o xí zac yá mbui 'b_u supi 'b_u ja a i si. ¹⁰ Pegue i jaj_u n'da ran ts'ihmε, tengu ra hmεpya gue ra 'bøts'e mí øt' y_u mbäjä b_u ja ra nijä maya'b_u, him mí ja ran t'εdi da zi. ¹¹ Pe nu rá hmumbäjä y_u israel 'b_u mí mbøspa Oja _u nangué y_u ts'oqui, bi dεxp_u mbo a rá ji u y_u zu'uε, guerp_u ja ra cuarto man'da x_un dαxqui. Pe nu yá ngø u y_u zu'uε mí zø b_u ndehnini. ¹² Ne gue'a bi 'yøt' ra Jesús, bin unbi bi du b_u ndehnini b_u 'b_uh y_u israel. Ne gue'a rá jise í hoc y_u ja'i. ¹³ Pe ga mbähä ga tenhd_u b_u ndehnini b_u 'b_uh ra Jesús, tengu'b_u n'da na 'bengadah_u b_u ma'ueni. ¹⁴ Nguetho nuua ja ra ximhäi hin'y_u ua n'da ma hninih_u gue din zäi x_un ho. Pe dí homhb_u ra dāhnini gue njam'b_u da gua a, guerp_u nín zāmh_u b_u. ¹⁵ Ne nde'b_u thocpa thoho ga thāndeh_u Oja _u nangué ma ndeh_u, ne ga xihmb_u ra jamadi. Ne di thoc'a mam hmamhb_u a ra Jesucristo, tengu'b_u di un Oja _u ma 'bøts'eh_u. ¹⁶ Ne hin dam pumbεnih_u a na øth_u ran ho,

ne hin dam pumbεnih_u ga comhb_u 'be'a jaj_u, nguetho ne'u tengu'b_u y_u 'bøts'e i numanho Oja _u. ¹⁷ Ne gui 'yøth_u a xi a ni ngurpih_u, ne gui pähmb_u ja yán t'εdi da xi ah_u 'be'a gui 'yøth_u. Nguetho i fät'a ni mbuih_u u, ne i jatho di dāp Oja _u ra güenda nangué ah_u. Gui 'yøth_u a dán johya ni ngurpih_u, ne hin da du yá mbui. Nguetho nu'b_u hin gui 'yøth_u a, xín da bømanho ah_u 'b_u. ¹⁸ Yäfu rá m fäts'i Oja _u nanguecähe, nguetho n'dat'a dí m bεmhbe ga tenhde a, ne dí nde ga øthe x_un ho gätho. ¹⁹ Dí ä ah_u ra mate, gue εmmε gui 'yäfu Oja _u di jaqui ga mbagä b_u n'dihi.

I äp rán japi Oja _u yá cu

²⁰ Nu Oja _u ra hocpate a, bi xoxp_u 'b_u u x_un du a ma Hmuh_u ra Jesucristo, nu'a di jamansuc ma mbuih_u. Ne nu'a rá ji í hoc'a ran hoqui njam'b_u da guadi. ²¹ Ne dí äp rá mate Oja _u da 'yøt'ah_u hin hap_u gui 'behmb_u, n'dahma da zä gui 'yøth_u rá pähä a. Ne dí äp rá mate da 'yørcah_u 'be'a gätho i nde a rá ts'edi ra Jesucristo. Ga numansuh_u Oja _u gätho y_u pa mazai. Ne hønt'a gam bεmh_u a. ²² Ma zi cu ah_u, dí ä ah_u ra mate hin gan xømbuih_u gui 'yøhmb_u na ran zofo, nguetho nuna ram hma dá ot'ah_u hingui ngu 'be'a ma. ²³ Ja n'da ram hma dí nde ga xi ah_u, nu'a man 'yoh_uh_u ra Timoteo ya bi so'ts'i. Nu'b_u da zøcua n'dihi, ga six 'b_u dá mba b_u. ²⁴ Zenguagah_u ts'u b_u gätho

ni ngarpih_u, ne gätho _u y_u cu
gue ma mi'yεc'yεih_u. Nehya
bá nεxp_u Italia i pεn'nah_u ran
zεngua. ²⁵Ne dí äp rän japi Oja
nangue gätho ah_u. Ne hont'a
dí xi ah_u ya.

SANTIAGO

Ra søcuã bi 'yo't'a ra Jacobó Santiago

Ran zengua

¹ Nugã drá Jacobogã, rá 'yẽhẽgã Ojã ne ma Hmuhã ra Jesucristo. Ne hõnbũ go hapũ gã mbãhã n'da ngu n'da ahũ, dí zengua ahũ ma meni ahũ, ngue n'dat'ũ mam bombõtahũ ˆ d'ẽ'mayoho yú ts'unt'ũ ra Israel.

Di 'dajũ ran 'yomfẽni Ojã

² Ma zi cu ahũ, nde'ũ dan johyahũ 'ũ dí sãhũ yũn ˆnbi, hõnt'a go man ˆnbi dín nuhũ. ³ Nguetho dí pãhmbũ nu'ũ da ts'ac ma t'ẽc'yẽihũ, gue'a ní jajũ ga hãthũ xũn ho a. ⁴ Pẽ i jatho ga hãthũ xũn ho ne hin gan suhũ, ne gue'a dín te ma mbũihũ a, ne di hajũ xũn ho ra ts'edi, ne nte ga 'bẽhmbũ bũya. ⁵ Pẽ nu'ũ hin dí pãhmbũ nda'a xũn ho ga øthũ, ga äfũ Ojã ran 'yomfẽni ne di 'dajũ a. Nguetho di unni xũn ho to'o da 'yãpi, ne hin di japi da mb'ẽts' rá sã n'da. ⁶ Pẽ jatho n'dat'a gam bẽmhbũ 'ũ ja 'b'e'a dí äfũ, ne hinga 'dahma'dan'yo gam bẽmhbũ. Hin ga øthũ tengu rá t'øthe bũ ja ra dãdãdehe, hõnbũ go hapũ ní 'yẽn ran dãhi. ⁷ Nu ra jã'i i øt'e tengu a, sä im bẽni di un'na i äp a Ojã, pẽ nte di unni. ⁸ Nguetho 'dahma'dan'yo im bẽnsẽ, ne hingui sä n'dat'a da 'yøt'e. ⁹ Pẽ ẽmmẽ di johya n'da zi hyo-
oya 'yẽc'yẽi, nguetho i pãdi

ẽmmẽ xũn ngu di muui bũ nan nu Ojã. ¹⁰ Ne'a ra mẽmbeti 'yẽc'yẽi, ẽmmẽ di johya 'ũ mi bãdi hinga gue'a rá mbeti ní numanho Ojã a, ngue nu rá mbeti tengu yú dõni ˆ yũ paxi i hõe. ¹¹ Ngue nu'ũ xpãm bõx ra hyadi ẽmmẽ xãm pa, di hmang yũ paxi ne i hõh yú dõni bũya, ne him man di necmanho. Din jabũ n'da ra mẽmbeti 'ũ hõnt'a ra mbeti in numanho, madague'ũ di thoqui dim pẽfi, pẽ di 'b'edi 'b'e'a gãtho i p'ẽts'i.

Ga hãthũ 'bũ bi ts'ãjũ

¹² Nu'ũ ga hãthũ yũn ˆnbi, dan johyahũ bũya. Nguetho nu'ũ mi ts'ãjũ ne dá hãthũ, ya din 'dajũ ra temazã, tengu bi man Ojã di 'dajũ 'ũ hõnt'a gam bẽmhbũ a.

Dím bẽnsẽhũ yũ ts'oqui

¹³ Nu'ũ 'b'e'a n'da da bẽni da 'yøt'a n'da ra ts'oqui, pẽ hin da 'yẽna Ojã bi bẽnbi. Nguetho xũn ho Ojã ne hingui xifi da 'yøt' ra ts'oqui n'da ra jã'i, ne xín da zã da si Ojã da 'yøt' ra ts'oqui. ¹⁴ Pẽ n'da ngu n'da yũ jã'i 'bũ im bẽni da 'yøt' yũ ts'oqui, pẽ bin 'yørpazehẽ nanguẽ rán 'yomfẽni sã. ¹⁵ Ne nu'a 'b'e'a bi numanho sã, ne nu'ũ mi bẽni da 'yøt'e, ne gue'a dí mbũxca yũ ts'oqui rá mbũi a. Ne nu'ũ mi 'yøt' yũ ts'oqui mi bẽni, ne man'da bi thoqui bi 'yør bũya, ne gue'a dí nu ran ˆnbi mazã a bũya. ¹⁶ Ma zi cu ahũ, hin dan hyãzehẽhũ 'ũ dí øthũ yũ ts'oqui, gue'a hin gam bẽmhbũ Ojã di 'b'ẽcpahũ.

17 Nguetho x̄n hotho 'be'a gätho di 'daj̄u Oja, ne h̄ont'u gätho x̄n ho bí n̄exp̄u bí 'bu Oja, ngue bi zän ȳu nyot'i ua ja ra häi. Nu'u ja'bu di 'beh ȳn n̄equi 'bu x̄u 'bät'u, p̄e nu Oja n̄jam'bu di 'beh ran ho. 18 Rá pähä zeh̄e Oja bi x̄andgah̄u 'bu má h̄amhb̄u räm hma majuani, ne ȳt'uhni gah̄u a buya. Janangue'a man'da x̄n hoj̄u xinda gue'u mi'da gätho bi 'ȳot'e.

Dan xähmb̄u ram hma ne ga øth̄u ȳn theh̄u

19 Gue'a dí p̄ahmb̄u a, ma zi cu ah̄u. Janangue'a dan ðhya dan xähmb̄u a räm hma, xinda gue'bu go dan ȳas̄eh̄u, ogue ga ðmh̄bu go dí p̄as̄eh̄u ngue dan junth̄u. 20 Nguetho nu'bu dadín junth̄u, hingui sä ga øth̄u 'be'a nde Oja. 21 P̄e ga ēsh̄u a ná øth̄u ȳu ts'oqui, ne ran ts'o zai dá b̄emhb̄u. Ne hin dan 'ȳezeh̄eh̄u. Janangue'a da zä ga c̄u't' ma mb̄uih̄u a ram hma, tengu'bu n'da ra hmudä da thup̄u, ne din te bu. Ne gue'a dí p̄ōcpa ma mb̄uih̄u a buya. 22 P̄e hinga h̄ontho dan x̄äthoh̄u ram hma. Nguetho dán hyäzeh̄eh̄u 'bu dí m̄ b̄emhb̄u hin'ȳu man'da ga øth̄u. P̄e i jatho thocpa thoho ga øth̄u ȳn theh̄u a ram hma dadín xähmb̄u. 23 Nguetho nu'bu dí ðmh̄bu dadín xähmb̄u ram hma, ne hin dí øth̄u ȳn theh̄u, dadí pumb̄eni thoh̄u a dán xähmb̄u 'bu. Tengu'bu dí h̄eth̄u ran hȳädä ma hmih̄u, ne hin dí z̄amhb̄u bu. 24 Dá nuhma a ma hmih̄u, p̄e 'bex dá pumb̄enih̄u

'bu má 'uehmb̄u. 25 P̄e nu'bu dan z̄amhb̄u a ra 'da'yomhma, gue'a di z̄ej̄u ga øth̄u ȳn theh̄u a. Ne nu'bu zai dí øth̄u a, ne hin dí pumb̄enih̄u a, di j̄ap̄ah̄u Oja buya nangue 'be'a gätho dí øth̄u. 26 Nu'bu sä ðna ørpa rá 'befi Oja n'da, ne hin di jamansu 'be'a ma, din hyäzeh̄e 'bu, ne nte ní mbat'a ní 'ȳørpa rá 'befi Oja 'bu. 27 P̄e nuna majuani rá 'befi Oja ma Tah̄u da numanho 'bu ga f̄axh̄u ȳu hyoya t'uhni, ne ȳu xisu x̄n du ȳá ndø, ngue in nu ran unbi. Ne nde'bu dam f̄as̄eh̄u hin di ts'onga man 'yomf̄enih̄u rán t'øt'e ra ximhäi.

2

Hin ga huandah̄u to'o gan numanhoh̄u

1 Ma zi cu ah̄u, nu'bu dí ðc'ȳeih̄u ma Hmuh̄u ra Jesu-cristo ngue mixte x̄n ho a, nde'bu ga øth̄u tengu i øt'a, ngue hin ga huandah̄u to'o dí n̄ numansuh̄u. 2 Xi'bu da z̄øm bu ja mam p̄etih̄u n'da ran 'yoh̄u i fo rá 'ȳe ram fo'ȳe ðm̄me x̄m hmadi, ne mahotho rá he. Ne da z̄øm bu n'da zi hyoya hingui ho rá he. 3 Ne man'da gan numanhoh̄u a mahotho rá he, xinda gue'a n'da zi hyoya. Ne ga ðmf̄u a mahotho rá he: "Nu'i n'ȳø, damin säya ts'u ua ja ran thuts'i," ga ðmf̄u. Ne nu'a zi hyoya buya: "Nu'e, damím 'bäh n̄u ogue dami hyuh n̄u häi ja rá hyo ran thuts'i," ga ðmf̄u a buya. 4 Ha hin dí m̄ b̄emhb̄u ngue yoho man t'øt'eh̄u 'bu dí samhb̄u a nan hyoya u 'da, ne nu'a

na membeti u 'da, gue'a na espahu u. Ne guexta'a ra ts'oqui dí øthü 'bü dí huan-dahü a dín numanhohü. ⁵ Ma zi cu ahü, damí 'yøhmbü na ga xi ahü. Ha him bi huan Ojå u xün ngu i hyoya bü na nu ra ximhäi, ngue da dñn a man'da di muui, ngue da gomhbü yün japi u di un yú t'ühni Ojå. Ne gue'a bi ma majuani di un'ndü to'o gätho da bæn a. ⁶ Pe nuya gá 'yäsäbahü yü hyoya. Ha hin dí pähmbü ngue gue'u yü membeti di unghü, ne i six-cahü bü ja yü ngunts'ut'abi. ⁷ Ha hinga gue'u yü membeti dí øhmbü im man ra ts'ore nangué rá hoga thuhu ma Hmuhü ra Cristo. ⁸ Pe: "Ga huéc ma mijå'ihü tengutho bü na huéczehe ma jå'ihü." Guehna xün ho ga øthü na, nguetho rán t'ëdi ra Cristo mixte thoho a, tengu man t'o't'i bü rá m hman Ojå. ⁹ Pe nu'bü hinga gätho yü jå'i dadí huéjü, ra ts'oqui a dí øthü 'bü, ne dín dupatehü a ran t'ëdi ngue im ma gätho 'da i gu bü dán huéjü. ¹⁰ Pe dín ndehü made tho ga øthü gätho rán t'ëdi Ojå. Pe madahønt'a n'datho rán t'ëdi Ojå hin dá øthü, ya dín dupatethü gätho rán t'ëdi Ojå 'bü. ¹¹ Ngubü dí ørpahü yün t'ëdi Ojå ngue bi 'yëna: "O guí øthü ran 'yomt'ëni," ne: "O guí hãcpahü rá te ni mijå'ihü," bi 'yëna. Madague'bü hin dí øthü ran 'yomt'ëni, pe dí hãcpahü rá te ma mijå'ihü, guemhma dín dupatethü gätho rán t'ëdi Ojå 'bü. Nguetho n'dat'a Ojå bi

ma gätho yün t'ëdi. ¹² Pe nu'a rán t'ëdi ra Cristo, gue'a di zejü ga øthü yün thehü. Ne gue'a rán t'ëdi dí 'yängahü Ojå a 'bü dá øthü o hin'na. Janangué'a ga jamansuhü a dím mamhbü në'a dí øthü. ¹³ Ne nu'bü him bi 'yøt' ran huécate n'da, ne hingui ngu 'be'a dí huéc Ojå a 'bü bi juanbi. Pe nu'bü bi 'yøt' ran huécate n'da, da bømanho 'bü bi juanba Ojå a.

Hingui ho 'bü nte n'youi yün t'øt'e rá t'ëc'yëi n'da

¹⁴ Ma zi cu ahü, 'be'a gue ní mba a i øt' i 'da sä ëna ja yú t'ëc'yëi, pe hingui øt'ü yün thehü. Hin da yan Ojå n'da 'bü sä ëna ja rá t'ëc'yëi. ¹⁵⁻¹⁶ Xi'bü 'bü'a n'da ma cuhü ra 'yåhe ne sä ra thuhu. Ne ga ëmfü: "Ní mba, bá he ni he, ne bán sihme, da hyu ni mbüi," ga ëmfü. Pe nte dá unhdü 'be'a honi. 'Be'a gue ní mba a dá ørpahü 'bü. ¹⁷ In jabü n'da 'bü hingui øt' yün t'øt'e rán säui rá t'ëc'yëi, nu rá t'ëc'yëi nte di muui, tengu'bü n'da ra du ngue hingui di 'yüni. ¹⁸ Pe nu'bü gui 'yënjü: "Nu'i ja ni hogant'øt'e, pe nugåhe dí ëc'yëi mbo ma mbüihe." Ne ga xi'ahü büya, damí 'yurca ni t'ëc'yëi ngue nte n'youi nin t'øt'ehü, gan nugå. Nugå da zå ga ut ahü yün t'øt'e dí øt'ä, janangué'a di nequi ma t'ëc'yëigå ngue majuani a. ¹⁹ Guí pähmbü i 'bü Ojå, pe hin dí gua a zi ts'ü. Nguetho në'ü yü zïthu i pädi i 'bü Ojå, pe ëmmë di fet'i, nguetho yün säihü Ojå ü. ²⁰ Gyú 'yåmbüihü, ha hin guí pähmbü ngue

xingui ts'u nte di muui ni t'ɛc'yɛihɯ 'bɯ hin te guí ɔthɯ. ²¹ Nde'bɯ gam bɛmhɯ ts'u nangue mam bombɔtahɯ ra Abraham. Ja bi nequi a xmi pɔ Ojɔ xɯn ho 'bɯ mi 'yɔt'a bi xifi, ngue bi gǎxɯ ja ra do a Isaac rá ts'unt'u, ngue ɛna xtá hyo xti un'na Ojɔ. ²² Nangue bi 'yɛc'yɛi mbo rá mbui, bin ja ra ts'edi bɯya ngue da 'yɔt'u yán thehɯ. Janangue'a rám pɛ ra t'ɛc'yɛi ɯ yɯn t'ɔt'e. ²³ Ne gue'a mi mam bɯ ja rám hman Ojɔ, bi 'yɛna: “Nu ra Abraham bi 'yɛc'yɛi a bi man Ojɔ, janangue'a bi 'yɛmp Ojɔ xɯn ho,” ne bi 'yɛmbi rá amigo xɯn ho Ojɔ bɯya. ²⁴ Dí pǎhmbɯ ya, i ɛmp Ojɔ xɯn ho n'da ra jǎ'i 'bɯ ɔt' rán sǎui rá t'ɛc'yɛi, ne hinga sǎ da 'yɛna ɛc'yɛi Ojɔ. ²⁵ Ximangutho a Rahab, ngue ra xisu zǎi min 'yomt'ɛni mam 'bɛt'ó. Pɛ bi 'yɛmp Ojɔ xɯn ho 'bɯ midí nequi rá t'ɛc'yɛi, 'bɯ mi 'yɔt'a ran ho bi 'yɔt'e, ngue bi jamansu ɯ yɯ 'yɛc'yɛi 'bɯ mi mba bá ǎspa rá hnini. Ne bá uti n'dan'yo ra 'yu bá hǎx 'bɯ mam bá pengui, janangue'a him bi mba mfent'i ɯ. ²⁶ Ja ga pǎhmbɯ bɯya ngue hingui ho rá t'ɛc'yɛi n'da 'bɯ hingui ɔt'u yán thehɯ, tengu n'da ra jǎ'i xɯn du ngue hin'yɯ bɯ rá mbui.

3

Ga sǎmzɛhe ma jǎnihɯ

¹ Ma zi cu ahɯ, nde'bɯ hinga gǎtho dan xǎnbatehɯ bɯ ja ram pɛti. Nguetho dí pǎhmbɯ Ojɔ da nu 'bɛ'a dí ɔthɯ, ne

nuje, man'da da 'yǎngahe Ojɔ, xinda gue'bɯ hin xcán xǎnbatehe. ² Ne gǎtho gahɯ xɯn ngu yɯ nidi jǎ'bɯ dí ɔthɯ yɯ ts'oqui. Pɛ nu'bɯ 'bɯ'a n'da xinga n'da ra ts'oqui im ma, ya xɯn te xɯn ho rá mbui a, ne i pǎdi di jamansu xɯn ho gǎtho i ɔt'a 'bɯ. ³ Tengu'bɯ dí cǎrbahɯ yán ts'are yɯ fani, da 'yɔt'a dí xihmbɯ bɯya, ne hinga hɔnt'a rá nde di 'bǎt'i, pɛ 'da dí 'bǎthoho. Ngutho 'bɯ i sǎmzɛhe rá jǎni n'da, ne hinga hɔnt'a rám hma da bǎdi da zǎmmi, pɛ da da bǎdi di jamansu xɯn ho gǎtho i ɔt'e. ⁴ Ne tengu ra dǎbarco, madague'a xɯ ndoho, ne ts'edi ran dǎhi i joni, pɛ ɛmme zicue a ní mba ma 'yoni, pɛ hɔnbɯ go da ndepe dí mba a di 'yoni. ⁵ Ngutho ma jǎnihɯ, zicue, pɛ ɛmme xɯn ngu da bɔni nangue 'bɛ'a da ma. O tengu'bɯ n'da ra dɛspi zicue, pɛ ɛmme xɯn ngu 'bɛ'a da 'yudi, ne da zǎ da 'yu a n'da ra xǎnthɔ xɯ ndoho. ⁶ Nguetho ma jǎnihɯ tengu'bɯ n'da ra sibi. Ne man'da xɯn ts'o ɔt' ma jǎnihɯ xinda gue'a ma 'yɛhɯ ogue ma guahɯ. Ne gue'a ní ts'oni gǎtho dí ɔthɯ a, ne di xǎnd ran ts'o gǎtho ra ximhǎi, ngue di bɛnba a ra zǐthu. ⁷ Pɛ nu yɯ jǎ'i man'da da zǎ di maxubi hɔnt'a go má zate ne yɯ doja ne yɯ pozɯ ne yɯ huǎ. ⁸ Pɛ nu rá jǎni n'da, njo'o to da zǎ di hǎt ra 'yu. Ne i hote, tengu n'da ra pozɯ, ɛmme in cue, ran dǎte a rá nde. ⁹ Nangue ma jǎnihɯ sǎ dí ɛmhɯ dí ɛspahɯ Ojɔ ma

Tah_u, pe ne dí äf_u ra 'yãnthi ma mija'ih_u. Pe nu'ü, bi zãn'na Ojã_u, bi ndepe dim 'bui tengu tho Ojã_u. ¹⁰ N'dat'a ma ndeh_u ná yãh_u 'b_u dí εspah_u Ojã ne'b_u dí äf_u ra 'yãnthi ma mija'ih_u. Pe ma zi cu ah_u, hingui sä ga øth_u tengu a. ¹¹ Ha i sä 'darb_u da bøhmi ra dehe x_un ho a ra dehe x_un xã. ¹² O 'be'a di ja y_u za'ixi, ma zi cu ah_u, ha ne'ü y_u pëni i zãp_u. O xi n'da ra zãbot'i, ha zãp_u y_u ixi. Xingui sä 'darb_u da bøhmi ra dehe x_un ho a hingui ho.

Bí nexp_u bí 'b_u Ojã ran yomfëni x_un ho

¹³ Nu'b_u dí pãhmb_u ran 'yomfëni, pe ga uhmb_u 'b_u, nangue ran hocjã'i ga øth_u, ne hin dan 'yεzεhεh_u, guep_u da fãdi majuãni i ja man 'yomfënih_u. ¹⁴ Pe nu'b_u x_un ju dím bënba ma mija'ih_u nangue ran ts'eya, ne dadí mispah_u, ne sä dí εmhb_u ja man 'yomfënih_u, pe ra fëhni a dím mamhb_u 'b_u. ¹⁵ Pe nuna ra ts'on'yomfëni na him bí nexp_u bí 'b_u Ojã, pe bi nequida ua ja ra ximhäi, ne dá bënse ma mbuih_u, ne ra zithu bi bëngah_u tengu na. ¹⁶ Nguetho nu'b_u dí øth_u ran ts'eya, ne dí n'nde dam mixteh_u, nu'b_u, dí øth_u gãtho y_u ts'oqui 'b_u, ne y_u säi. ¹⁷ Pe nu ran 'yomfëni di 'daj_u Ojã, n'dat'a gam bëmhb_u, ne ga hocpah_u rá mbui ma mija'ih_u, ne gan numanhoh_u ü, ne din ja man huεcateh_u, ne ga fãxh_u ü, ne hin da goh ma mbuih_u 'b_u ja a dí xihmb_u ü, ne hin ga häth_u ü. ¹⁸ Pe nu'b_u jante

thoho ga hocpah_u rá mbui ma mija'ih_u, dí øth_u tengu'b_u dí pomhb_u ra hmudã dí bøx ran ho 'b_u.

4

Hin ga øth_u rá pähä ra ximhäi

¹ Ha hin guí pãhmb_u hap_u di nequi ü y_un säi guí øth_u, ne y_un heque. Ha hinga gue'ü di ho ni mbui zεhεh_u a gnín sãhmb_u. ² Nu'a hin ní zã guí tĩmh_u a guín ndeh_u, gue'a gnín hote thohoh_u a. Ne gue'a ran ts'eya a gnín sãhmb_u 'ne gnín tunhd_u, nguetho hingui sä guí tãhmb_u a guín ndeh_u nangue ni pähä zεhεh_u. Pe hin guí tĩmh_u ngue hin guí äf_u Ojã. ³ Pe madague'b_u guí äf_u Ojã a guín ndeseh_u, pe hin di 'da'ah_u, nguetho hingui ho guím bëmhb_u, guín nde guí xãnd ni pähä zεhεh_u. ⁴ Sä guí εmh_u hønt'a Ojã guím bëmhb_u, ne ya guí ten thohoh_u ra ximhäi. Ha hin guí pãhmb_u gadín sãhmb_u Ojã 'b_u guín numanhoh_u ra ximhäi. ⁵ Uague guí εmh_u säti thoho bi man rá t'ohni Ojã ngue bi 'yëna: "Pe εmme dí n'ndepe da bëngui, janangue'a dá un ma Hogandãhi di huεc'ü, ne di jamansup yã mbui," bi 'yëñ Ojã. ⁶ Pe di zet'a ni mbuih_u Ojã, n'damhma da zã hønt'a guím bëmhb_u a. Janangue'a ëñ Ojã, di un rá mate n'da 'b_u hin din 'yεzεhε, pe da z_u a n'da 'b_u din 'yεzεhε, i ëñ rá t'ohni Ojã. ⁷ Damin unseh_u ya ngue di manda ah_u Ojã, ne dami sãhmb_u ra

zìthu, da 'dagui nangué'ah_u.
 8 Zai damim b_emhb_u ngue
 'darb_u guí 'b_uhmb_u Oj_a, n_e
 zai da hyut'a ni mb_uih_u b_uya.
 Dami 'yesh_u y_u ts'oqui guí
 øth_u, n_e hingui yoho da b_en
 ni mb_uih_u. 9 P_e i jatho da
 du ma mb_uih_u nguetho dyú
 ts'om'b_uai h_u. N_e dan zomhb_u,
 hingui sä dan thethoh_u. Nu
 ma thedeh_u dim pommi ra
 ts'oni, n_e nu man johyah_u
 dim pommi ra dumb_ui. 10 N_e
 ga øth_u ngue hin'y_u ma ts'edi
 zeh_uh_u b_u ja rá hmi Oj_a. Ga
 äf_u ra punbi, janangué'a di
 pungah_u n_e di jaj_u dan jo-
 hyah_u b_uya.

Hin dan c'aman'uh_u

11 Ma zi cu ah_u, o gadín
 c'aman'uh_u, nguetho nu'b_u
 gadín c'aman'uh_u, masque
 guím b_emhb_u hingui ho rán
 t'edi Oj_a i ñna dan hu_ej_u. N_e
 nu'b_u hin dí øth_u rán t'edi Oj_a,
 ñna gue'b_u jase man t'edih_u
 'b_u. 12 P_e hont'a n'da sä di
 'daj_u y_un t'edi, nguetho Oj_a
 a, n_e hont'a sä da y_an'a n'da
 n_e i sä di jua'a n'da. P_e ha dím
 b_emhb_u dy_u ojah_u ngue sä ga
 ñmh_u ja y_u ts'oqui h_u 'da.

Hin dí hand b_u ní 'y_eh man zaquih_u

13 Mbähä dan 'yomf_enih_u
 ts'u ya, nguetho dí ñnthoh_u:
 "Nuya ogue nixudi ga mbähä
 n'danni, dam 'b_uhmb_u n'da
 jeya b_u, n_e dam p_ehmb_u,
 ga t_ahmb_u," dadín 'y_emf_u.
 14 P_e hingui sä gam mamhb_u
 tengu a, nguetho ya hin dí
 p_ahmb_u 'b_e'a ga øth_u, n_e hin dí
 hand b_u ní 'y_eh man zaquih_u.
 Tengu tho n'da ra güi, guín

nu, jab_u, n_e xø gán nu, hin'y_u
 b_u. Njarb_u n'da ra ja'i. 15 P_e
 nde'b_u ga ñmh_u: "Nu'b_u da
 nde Oj_a, dam 'b_uhmb_u ts'u,
 n_e din ja 'b_e'a da zä ga øth_u
 b_uya." Guehna gam mamhb_u
 na ya. 16 P_e dán 'y_ezeh_uh_u 'b_u
 hin dá äf_u Oj_a 'b_e'a da zä ga
 øth_u. P_e ra ts'oqui a. 17 Nu'b_u
 dí p_ahmb_u a ran ho, n_e hin dí
 øth_u a, ra ts'oqui a 'b_u.

5

N'da ran zofo i sih y_u membeti

1 Damin 'yomf_enih_u ts'u
 gy_u membetih_u, gan zomhb_u
 n_e ga mbahmb_u nguetho
 nts'utho ra 'y_anthi guin nuh_u.
 2 Nu'a 'b_e'a gä guí pesh_u
 tengu'b_u x_u 'ya b_u nam b_en
 Oj_a, n_e ni heh_u tengu'b_u x_un
 za y_u zu'u_e. 3 Nu ni mbetih_u
 x_un ts'om b_u na nu Oj_a a,
 nguetho nin ts'iyateh_u a gní
 t_imh_u h_u, n_e hin gá p_ahmb_u
 nda'a x_un ho xqui jaf_u. N_e
 gue'a dí jua ah_u a tengu'b_u
 ra sibi. N_e tengu'b_u guidí
 munsh_u a ran h_umbi guin nuh_u
 'b_u ran zegui. 4 Gá hyät ni
 mbefih_u hin gá juarpah_u y_an
 zäbi 'b_u min xop_u ni hu_ahih_u.
 N_e nu'a ran zäbi gá cønba
 ni mbefih_u, n_e gue'a dí yap
 ah_u a. N_e nu'a rá ts'oni ni
 mbefih_u bi 'yø Oj_a t_ate thoho
 rá ts'edi, n_e da hy_a ra güenda
 nangué'u. 5 Nu'ah_u gám
 'b_uhmb_u nangué nin johya
 zeh_uh_u nguecua ja ra ximhäi
 gy_u ziyateh_u. N_e bi zac ni
 mb_uih_u tengu n'da ra ts'adi.
 P_e gue'a dín ja'ah_u tengu'b_u
 ran thots'adi 'b_u rán zegui

ra pa. ⁶ Ne nu'ah_u guí coth_u fädi _u nte in dupate, ne xø guí hoh_u b_uya, ne hin di mu.

Ga häth_u 'b'e'a i t'ørcah_u

⁷ Janangue'a ma zi cu'ah_u, nu'b_u i t'ørcah_u a, pe hin dan xømb_uih_u, ne ga tømhb_u gue'b_u go bá ðh ma Hmuh_u ra Cristo. Tengu'b_u dí tuhmb_u y_u hmudä ua ja ra häi, dí tømhb_u hønt'b_u go njäm'b_u ba ðh ra 'ye, di hoqui 'b'e'a gä xtá tuhmb_u b_uya. Ne din ja a mi numanhoh_u din ja b_uya. ⁸ Janangue'a ga seth_u hin dan xømb_uih_u, nguetho ya him maya'a ba ðh ra Hmu. ⁹ Ma zi cu'ah_u, hin ga ðmh_u rá ts'oqui na n'da ma cuh_u 'b_u dín nuh_u y_un _unbi, ne xømhma di _ungah_u Ojå. Pe guim b_umh_u mi ts'utho da zø'a ra z'e'mi ya. ¹⁰ Ma zi cu'ah_u, gam b_umh_u gue bi hyät y_un _unbi _u yá pøngahyå Ojå, ne ngutho ga häth_u _u. ¹¹ Nguetho dí p_uhmb_u majari _u i hät y_un _unbi. Xtá øhmb_u ngue bi hyät y_un _unbi a ra Job, ne x_un ngu ran ho bi t'ørpa m'bejua. Nguetho nu'a Ojå x_un ngu rán huécate ne x_un ngu rá mate. ¹² Hnehi thoho hin ga uåspah_u rá thuhu Ojå a mam hmans_uh_u, xín ga ndønbah_u rá thuhu 'b'e'a man'da jaua ja ra häi ngue ga ðmh_u di zerca mam hmans_uh_u. "Ha guí ðc'y_uði a dí xi'i uague hin'na," ga ðmthohoh_u. Janangue'a hin di _ungah_u Ojå.

Dan yåh_u Ojå

¹³ Nu'b_u dín nuh_u ran _unbi, dan yåh_u Ojå 'b_u. O nu'b_u dadín johyah_u, dan tuhmb_u

n'da ra thuhu ngue dí _uspah_u Ojå. ¹⁴ Nu'b_u x_un _uj_u, ga xihmb_u y_u ngarbi b_u ja ram peti ba ðh_u da 'yåp rá mfäts'i ra Hmu, ne da jaj_u ra aceite nangue rá thuhu ra Hmu. ¹⁵ Ne Ojå di 'uec'a ran _u dí h_umf_u, nguetho dá ðc'y_uðih_u ngue maju_uni da yånj_u 'b_u má äf_u a. Ne nu'b_u ma ts'oquih_u a dán hy_unhd_u, pe di pungah_u. ¹⁶ Ne dan xih ma ts'oquih_u n'da ngu n'daj_u, janangue'a da zä dan 'yåf_u rá mate Ojå n'da ngu n'daj_u, ne nu'b_u x_un _u n'da da yåm b_uya. Nguetho x_un ngu rá ts'edi da 'yøt' Ojå 'b_u da 'yåp a maju_uni n'dat'a Ojå im b_uni, ne gue'b_u di b_unba Ojå a i ädi. ¹⁷ Tengu a ra Elías, nu'a n'da ra jå'i thoho tengu gah_u, ne bi hyåh rá mb_ui bi 'yåp Ojå ngue hin din 'ye. Ne him bin 'ye ua ja ra ximhäi gätho nhyunj_uya ne n'dato zåna. ¹⁸ Ne xø bin yåui Ojå mahøn'a ngue bi 'yåp ra 'ye. Ne bá p_unh'na Ojå ra 'ye, ne bi bøx y_u hmudä ua ja ra häi b_uya. ¹⁹⁻²⁰ Ma zi cu'ah_u, nu'b_u n'da ra 'y_uc'y_uði da 'uep_u ja ra 'yu x_un ju_uni, ne nu'b_u da zä ba sih_u mahøn'a, ga p_uhmb_u ngue dá yånbah_u rá te a xí 'uegue. Ne madague'b_u x_un ngu yá ts'oqui, pe bi mba ma punbi.

1 PEDRO

Ná n'da ra sɔcuɔ bi 'yo't'a ra Pedro

Ran zengua

1 Nugä drá Pedrogä, ma 'bäigä'be ra Jesucristo. Dí penh'nahɯ ra sɔcuɔ gyɯ 'yɛc'yɛihɯ ra Cristo, n'da'a n'danni gá mbähä ja ra häi Ponto nɛpɯ Galacia nɛpɯ Capadocia nɛpɯ Asia nɛpɯ Bitinia. 2 Nu ma Tahɯ Ojɔ maya'bɯ thoho bi huancahɯ, nɛ bi zänni da 'yɔrcahɯ yú t'uhni gahɯ. Nɛ bi 'uega ma mbühɯ a rá Hogandəhi Ojɔ, nɛ bi mbän rá ji nanguejɯ a ra Jesucristo, guerpɯ nan zä ga øthɯ a i xijɯ. Dí äp'a Ojɔ ngue man'da gui hyámhbɯ rá mate, nɛ man'da da hyu ni mbühɯ buya.

Ga tafɯ ran dɔte

3 Jamadi Ojɔ, ngue nu rá Ta ma Hmuhɯ ra Jesucristo, nɛ rá Ojɔ a. Nguetho xɯn ngu rán huɛcate bi jajɯ däm 'bühmbɯ ma'da'yo. Nuya dí pəhmbɯ gan nuhɯ ran ho mazai, nguetho bi dambɛni ra Jesucristo. 4 Nɛ nuya dí tømhbɯ ɯ yɯ erencia di 'dajɯ Ojɔ ngue m'be'ts'i bɯ mahɛts'i, nɛ njám'bɯ dim 'bedi, nɛ njám'bɯ din ts'oni. 5 Nɛ nuya i fäjɯ Ojɔ nangue rá ts'edi, nguetho dí ɛc'yɛihɯ a. Nɛ ya i sänni da yənjɯ xɯn ho 'bɯ bi zøn ra pa ran zɛgui. 6 Nɛ nu'bɯ dí m bɛmhɯ ya, nɛ guehya ní 'dajɯ ran johya, madague'bɯ

da du ma mbühɯ bɯ na sähɯ hønt'a go man ɯnbi 'da yɯ pa ya, 'bɯ da 'yɛn Ojɔ. 7 Tengu ra oro i ts'ä ngue ra sibi ngue din hogui. Nɛ ngutho ma t'ɛc'yɛihɯ i ts'ä, nɛ man'da di muui a xinda gue'a ra oro ngue dim 'bedi. Janangue'a di nɛcmanho ma t'ɛc'yɛihɯ 'bɯ bá peng ra Jesucristo, nɛ da numanhojɯ, nɛ di 'dajɯ ran ho, nɛ 'darbɯ dam 'bühmbɯ buya. 8 Nɛ nuya madague'bɯ hinga nán nuhɯ ra Cristo, pɛ ɛmme guín numanhohɯ a. Nɛ madague'bɯ hin guín nuhɯ a ya, pɛ guí pəhmbɯ majuani a. Janangue'a ɛmme dadí johyahɯ, tengu tho'bɯ ya dí 'bühmbɯ ra Cristo bɯ mahɛts'i. Nɛ hin di jua ɯ mam hmansɛhɯ gam mamhbɯ a ran johya. 9 Nguetho ya dí dɯ'mi dí hámhbɯ a dí tømhbɯ, ngue da yənjɯ Ojɔ. 10 Guehna bi 'yo't'ɯ yɯ pøngahya maya'bɯ ngue da yənjɯ rá mate Ojɔ. Nɛ bi hyədumbɯi min nde xtám bədi xɯn ho 'be'a nam bøn a ram hma bi 'yo't'ɯ. 11 Min nde xtám bədi jam'bɯ din ja a, nɛ nda'a ní pa din ja a bi man rá Hogandəhi ra Cristo mi o yú mbɯi. Nguetho bi bɛnbi da 'yo't'i 'be'a da 'yøt' ra Cristo 'bɯ bi zøhø, ngue da nu ran ɯnbi ngue da tho, nɛ da t'ɛspa 'bɯ m'bejua. 12 Pɛ bi xi Ojɔ ɯ yɯ pøngahya ngue hin da bəse, xinga gue'ɯ yɯ jə'i mi 'bühmbɯ, pɛgue gue'a go i sijɯ a ya nangue ran ho ma'da'yo. Nɛ nu'ɯ to bi xijɯ na, bi ma nangue rá Hogandəhi bá pɛnpa Ojɔ. Nɛ'ɯ yúm 'bɛhni

Ojã mahęts'i ęmme in nde da będi 'be'a nam bøn a i siju ya.

I xijũ Ojã ngue xtãn hojũ

13 Pę nuya dan sãhũ ga øthũ a rãn thehũ a dí tenhdũ, ngue ga samzehlę ma mbũihũ 'be'a gãtho dímb bęmhũ. Nę hont'a rá mate Ojã ga tømhbũ di 'dajũ 'bũ bá ęh ra Cristo. 14 Nę ga øthũ 'be'a i xijũ Ojã, tengu yũ t'ũhni i øt'a i xih yũ ta. Nę hin ga øthũ tengu mi øthũ mam'bet'o ngue ma pãhã zehlęhũ 'bũ nte mi pãhmbũ. 15 Pę gã xtãn hotho ga øthũ, nguetho xũn hotho Ojã ngue bi zoncahũ bi 'yøt'e yũ t'ũhni gahũ a. 16 Tengu nt'o't'i: "Xtãn hotho ahũ nguetho xũn hotho gã," bi 'yęn Ojã. 17 Pę nu'bũ dí yãhũ Ojã, dí ęmfũ ma Tahũ. Pę gam bęmhũ njuãntho da gurcahũ 'be'a dá øthũ n'da ngu n'dajũ. Janangue'a dam fãhmbũ ngue gan numansuhũ Ojã gãtho yũ pa dí 'bũhmbũ ua ja ra ximhäi. 18 Nguetho dí pãhmbũ bi yãnjũ Ojã nangue yũn t'øt'e bi xãnga ma tahũ sãti thoho. Pę hing ra mbeti í yãnjũ a, nu'a dim 'be'a. 19 Pę bi yãnjũ ra Cristo 'bũ mi du ngue bi mbãn rá ji, nę hont'a da zã di pø a n'da a. Nguetho xũn hotho ra Cristo, tengu n'da ra dę'yo mi man Ojã maya'bũ ngue da 'bøts'e, pę gue'a hing ra mbedi nę xũn hotho. 20 Nu ra Cristo bi ts'ãnni din yãnte 'bũ hin ní 'yøt' ra ximhäi a Ojã. Nę ran zęgui ya ja bi nęqui ua ja ra ximhäi nanguejũ. 21 Nę nangue ra Cristo bi zøcua, gue'a dá ęc'yęihũ Ojã ya, ngue bi xox a ra Cristo 'bũ mi du,

nę bi 'yęspi. Janangue'a dí pãhmbũ majuãni di 'dajũ rãn ho Ojã dí tømhbũ ya. 22 Nuya nangue rá Hogandãhi Ojã dá tenhdũ ram hma majuãni, nę gue'a dán hojũ a. Nę gue'a dán zã ya majuãni ga huęc ma cuhũ. Janangue'a mpãhã thoho dan huęjũ n'da ngu n'dajũ nangue gãtho ma mbũihũ. 23 Nguetho dãm 'bũhmbũ ma'da'yo nangue rãm hman Ojã da hyãt'i mazãi a, nę njãm'bũ di 'bęh rá ts'edi a. Pę nu ma tehũ bi 'dac ma tahũ nę ma mbehũ, hinga gue'a da hyãt'i mazãi a. 24 Nę nt'o't'i: Tengu yũ paxi thoho yũ jã'i, nę gãtho xũn ho 'be'a pę'ts'i tengu yũ dønĩ yũ paxi. Pę nu yũ paxi di hmangui, nę yũ dønĩ i høe. 25 Pę nu'a rãm hman a ra Hmu njãm'bũ dim 'bęh rá ts'edi. Gue'a ran ho ma'da'yo i siju a.

2

Nu'a ra Cristo tengu n'da ra do

1 Jatho ga ęshũ gãtho ran ęcpate nę ra fęhni nę'bũ yoho ma mbũihũ, nę ga ęshũ ran ts'ęya nę ran c'ãte. 2 Nę tengu yũ 'uere ngue ma'da'yo bim 'bũi, ngue ęmme i hon ra xi'ba da zi, nę ngutho ga øthũ, thocpa thoho ga homhbũ rá hogamhma Ojã, ngue dín te xũn ho ma mbũihũ a. 3 Nguetho ya dá tømhbũ a rá mate Ojã nangue rãm hma, nę dá pãhmbũ ngue xũn ho a. 4 Nę man'da gam bęmhũ ga cuathũ ra Cristo xũn ho, nu'a bi 'dajũ ra te. Madague'bũ

i pa ma ꞑcpi, tengu'bu n'da ra gado di bunt'a n'da ra do, pɛ Oja bi huahni man'da di muui bu da thoh rá ngu.

⁵ Tengu'bu n'da ra do man'da di muui a ra Cristo bu ja ra ngu, nɛ nuju i pa ma cuati gahu buya, tengu'bu dyu dohu, da 'yøju rá ngu Oja ngue hin di nɛqui. Nɛ yú mbäjä gahu Oja, nguetho dí unhdu Oja yan t'unni gätho ma mbuihu. Nɛ di thocpa a rá Ta man t'unnihu a ra Cristo, janangue'a da numanho Oja u. ⁶ Nɛ nt'o't'i maya'bu bu ja rá m hman Oja nangue 'be'a da t'ørpa ra Cristo. Bi 'yɛn Oja:

Tengu'bu drá ngarpagado dá huahna n'da ra do man'da di muui, nɛ dá hørpu ja ma dongu bu Sión, nubu hapu ja ma ts'edi, bi 'yɛn Oja.

Nɛ nu'a to'o da guat'a, hin da mbɛ'ts' rá sä 'bu bi nu ran juanbi,

bi 'yɛn Oja. ⁷ Nɛju xun ngu dadí muhu nguetho dí cuathu a ra Cristo. Pɛ madague'bu hin da guat'u 'da, pɛ guexta'a din ja tengu bi man Oja, ngue bi 'yɛna:

Madague'bu him bi numanho u 'da yu gado a ra do,

pɛ da gopu ja ma dongu, ngue man'da di muui 'bu da thoh ma ngu,

bi 'yɛn Oja. ⁸ Nɛ man'da mi hma:

Nu'a ra Cristo tengu'bu n'da ra do ngue di ferpu rá gua n'da, nɛ dim 'bɛpu,

bi 'yɛn ra t'ohni. Nɛ bi ts'anbi dim 'bɛpu, nguetho hinguin

nde da 'yɛc'yɛi ram hma nangue ra Cristo.

Yú t'uhni gahu Oja

⁹ Pɛ nuju, Oja bi huancahu bi 'yørcahu tengu'bu n'da'bu gahu, ma'ueque ma mbuihu. Nɛ gätho gahu dyu mbäjä gahu bi 'dac ma ts'edihu Oja, nɛ yú mbɛti gahu a. Nguetho in nde ga uhmbu ngue mixte xun ho Oja, ngue bá jugahu bu ja ra 'bexui mi 'buhmbu, nɛ bi zixcahu bu ja rán nɛqui mahotho ya. ¹⁰ Nu'bu mám'bet'o mi 'buhmbu tengu'bu dyu hyoya t'uhnihu, nɛ nuya dí 'buhmbu yú t'uhni gahu Oja. Pɛ nu mám'bet'o him mi pahmbu rá mate Oja, pɛ nuya dá hamhbu rá mate Oja ya.

Ga humbi ga øthu ngue yú mbɛfi gahu Oja

¹¹ Ma zi cu ahu, ɛmme dadí huɛc'ahu. Janangue'a nts'edi dí xi'ahu ga øthu tengu'bu hin dyu menguhu ua ja ra ximhäi, hin ga øthu rá pähä ma nyon 'yomfɛnihu ngue i ørcahu ran sui ma mbuihu. ¹² Nɛ thocpa thoho dam fähmbu dan 'yomanhohu, nguetho in nuju u hingui pə Oja. Nɛ madague'bu i ɛnju dyu ts'om'bäihu, pɛ xømhma thoho da zøn ra pa da 'yɛspa Oja 'bu bi nu ran hocjä'i dí ørpahu. Nguetho da zä da xocpa yú mbui Oja u. ¹³ Nɛ ga øthu a im man a ra ts'ut'abi ngue i 'bet'o ua ja ma häihu, janangue'a da hnumanho ma Hmuhu ra Cristo buya. ¹⁴ Nɛ'u mi'da to'o gätho bi un yán t'ɛdi ra ts'ut'abi, gätho ga ɛc'yɛihu u. Nguetho i ja yú ts'edi di unba

u to'o øt' yu ts'oqui, ne da numanho u to'o øt' ran ho. ¹⁵ Nguetho ne'a Oja rá pähä a 'bu dí øthu a, ne gue'a dí 'ye'ts'u yun c'ate im man u yu 'yambui buya. ¹⁶ Nuya hingui ørcahu ra ts'edi ga tenhdu yun t'edi Oja, nguetho in ndeju mpähä thoho ga tenhdu. Pe hin gam bεmhbu gue'a ní jajü ga øthu yu ts'oqui a, pe man'da ga øthu ngue yu mbefi gahu Oja. ¹⁷ Ne gan numanhohu gätho yu ja'i, ne ga huεc ma mi'yεc'yεi hu, ne gan numansuhu Oja, ne ga εspahu ra ts'ut'abi i 'bet'o ua ma häihu.

Ga øthu tengu bi 'yøt ra Cristo bin unbi nangueju

¹⁸ Gyü 'yεhεhu ne gyü mbefihu dami 'yεc'yεi ni hmuhu 'bu gadí zεhmbu u. Ne'u yu hocja'i ne'u yu ts'om'bäi 'bu di un'nahü, gätho guin numansuhu u. ¹⁹ Nguetho man'da da numanho ahü Oja 'bu gui hyäthu yun unbi 'bu nte man ts'o gá 'yøthu, pe bi un'nahü nangue guí tenhdu Oja. ²⁰ Pe nu'bu gan nuhu ran unbi nangue ma ts'oquihu, ne ga häthu, pe hin gam bεmhbu ga tåhmbu n'da ran ho nangue'a. Høntho dá jut ma ts'oquihu. Pe nu'bu ga häthu ran unbi nangue ran ho dí øthu, da numanhoju Oja. ²¹ Oja bi zänni ga häthu yun unbi tengu ra Cristo, bi nde bin unbi nangueju, ne bi 'yurcahu 'be'a ga øthu. ²² Nguetho nu ra Cristo njam'bu bi 'yøt' yu ts'oqui, ne njam'bu bi man yu fehni. ²³ Ne nu'bu mi ts'ani, njam'bu bi

dädi. Nu'bu mi mba ma uεpi, him bi ma dí co'ts'i. Him bi zu da zan yu ja'i, nguetho bi badi Oja da numanho a. ²⁴ Nu rá ja'i zεhe ra Cristo bi nu ran unbi nangue ma ts'oquihu 'bu mi 'dømp'u ja ra za. Ne gue'a í thøgahu ma ts'on 'yomfεnihü a, nguepu da zä ga øthu ran ho ya. Nu yun unbi bi zä 'bu mi tho, gue'a í yanju a. ²⁵ Nujü dá 'behmbu ra 'yu, tengu yu de'yo. Pe nuya bá penju bu 'buh ma mbände'yohü, nu'a i färca ma mbuihu.

3

Ran zofu bi sihyu xisu ne yü ndø

¹ Nu'ahu gyü xisuhu, gui 'yεspa ni ndøsehü n'da ngu n'da ahü. Ne nu'bu 'da ni ndøhu hinguin nde da 'yεc'yεi rá m hman Oja, pe nu'bu bi nu gui 'bushmanhohü, xømhma thoho da zøni da 'yεc'yεi u, ne hinga hnehi thoho ja a gui xihmbu 'bu hinguin nde da 'yøde. ² Nguetho da nu ahü gadím fähmbu ngue guín numansuhu Oja, ne hin gui 'yomt'εnihü. ³ Ne nu'bu guím beñi gan hoczεhehu, pe nangue ni mbuihu. Ne hin guim bεmhbu nangue 'be'a gä i ja'ahu thi ngue dí necmanho ahü, ogue ni yahü, ogue ni hehu gui hoju, ogue yu thebe, ogue yu ts'angu. ⁴ Pe gan hoczεhehu ngue ni mbuihu, ngue di necmanhotho bu dá nu Oja, ngue hin di nequi, ne nu'a njam'bu dim 'be a. Ngue'a hin gan 'yεzεhehu, pe gan johyahü nangue Oja. Ne εmme xun ngu di muui

b_u nam b_{en} Oj_a a. ⁵ N_e njab_u mi øt' y_u xisu mi 'b_uh maya'b_u, ngue gue'u y_u 'y_ec'y_ei mi numansu Oj_a, nu'u mi hocz_eh_e y_u mb_ui ngue mi numansu y_u ndø. ⁶ Tengu ra Sara bi 'y_ec'y_ei a rá ndø ngue ra Abraham, n_e bi 'y_em_bi rá hmu. Nuya tengu'b_u y_u t'ixu ah_u ra Sara 'b_u guí øth_u 'b_e'a mi øt'e, ngue thocpa thoho gui 'yøth_u ran ho n_e nte gui suh_u. ⁷ N_e ngutho dí xi'ah_u, man 'yoh_u ah_u, dam 'b_umanhoh_u ma xisuh_u nangue ran 'yomf_eni bi 'daj_u Oj_a. Ga p_ahmb_u hin'y_u y_u ts'edi y_u j_a'i u y_u xisu, janangue'a ga f_axh_u u. N_e gan numansuh_u u, nguetho n'dat'a rá mate Oj_a i conhui rá xisu n'da ran 'yoh_u, ngue n'dat'a ra te ma'da'yo. N_e nu'b_u hin dam 'b_umanho ma xisuh_u, hin da 'yømanho ma ndeh_u Oj_a 'b_u.

Ga øth_u a di b_enga ma mb_uih_u Oj_a

⁸ N_e g_atho gah_u n'dat'a gam b_emhb_u n'da ngu n'daj_u, n_e gam b_emhb_u tengu'b_u 'da dá s_ah_u 'b_e'a i s_a a n'da. N_e dan hu_ej_u n'da ngu n'daj_u, n_e din ja ma yemb_uih_u, n_e hin dan 'y_ez_eh_eh_u n'da ngu n'daj_u. ⁹ N_e hin ga cospah_u ran ts'o 'b_u 'b_ui to da 'yørcah_u ran ts'o, xín ga cospah_u ran ts'ante 'b_u 'bo'o da zanj_u. P_e ga äf_u ran j_api tengu thoho i ørcah_u Oj_a, bi zoncah_u di 'daj_u rán j_api. ¹⁰ Nguetho nt'o't'i: Hønt'a go to'o in nde dim 'b_umanho, n_e da nu y_u pa x_un ho,

p_e i jatho da z_am rá j_ani nangue ran ts'o, n_e xín da man y_u f_ehni.

¹¹ N_e da h_ye a ran ts'o, da 'yøt' ran ho.

N_e hin da nde dim 'b_uh y_un s_uih_u, p_e ðmme da h_yoni 'b_ep_u dí hocpa rá mb_ui rá mij_a'iui.

¹² Nguetho nu ra Hmu in numanho u to i øt' ran ho,

n_e i ømanho 'b_u ja a äpi, p_egue da z_uh_u øt' ran ts'o,

bi 'y_en rá t'ohni. ¹³ P_e to'o maha di ungh_u 'b_u dan ðhya ga øth_u ran ho. ¹⁴ P_e madague'b_u ga s_ah_u ran u

'b_u dí øth_u ran ho, p_e gue'a man'da ná t_imhb_u rán ho Oj_a

a. Janangue'a hin ga suh_u 'b_u in nde di pij_u u 'da, xín da du

ma mb_uih_u. ¹⁵ P_e høntho gan numansuh_u ra Cristo mbo

ma mb_uih_u, ngue ma Hmuh_u a. N_e thocpa thoho dan s_ah_u

ga xihmb_u 'b_e'a dí ðc'y_eih_u 'b_u 'bo'o da 'y_angah_u.

P_e jante thoho ga xihmb_u n_e gan numansuh_u u. ¹⁶ N_e thocpa

thoho ga øth_u a di b_enga ma mb_uih_u Oj_a. Janangue'a da

mb_e'ts' y_u sä to'o di c'_aman'u ran ho dí øth_u 'b_u dí tenhd_u

ra Cristo. ¹⁷ Nguetho man'da x_un ho 'b_u gue'a ran ho ná

s_ah_u ran unbi, 'b_u da nde Oj_a, xínda gue'b_u ga s_ah_u ran unbi

nangue ma ts'oqui z_eh_eh_u. ¹⁸ N_e'a ra Cristo bin unbi, n_e

njam'b_u bi 'yøt' y_u ts'oqui. P_e n'dand_i thoho bi du nangue

ma ts'oquih_u, guej_u dy_u ts'om'b_aih_u, nguetho bi nde

da zixcah_u b_u bí 'b_u Oj_a. N_e maju_ani bi tho rá ngøc'y_ei,

p_e nu rá mb_ui guexta'a mi

'bui. ¹⁹ Ne nu rá mbui ra Cristo 'bui mi du, bi mba bi zop yú mbui u xun du ngue ofädi. ²⁰ Ngue yú mbui yu jä'i nangue u ngue him bi 'yεc'yεi Oja 'bui maya'bui thoho. Pe Oja mi tø'mi xtá 'yεc'yεi gätho ní 'yøt' ra barco ra Noé. Guepu bi zä bin yan u zi hyäto njä'i thoho, bi bong 'bui min ja ran ts'εmbi, nangue ra dehe ra dambant'i. ²¹ Ne nu ran xixya nam bøni, nejü däm pomhbui ran ts'εmbi nangue bi dambeni ra Jesucristo. Ne nu ran xixya hinguin nde da ma ngue i pa m'bet'e ma jä'ihui ngue ra häi, pe nam bøni dí äfu Oja di hoga ma mbuihui. ²² Ne nuya, nu ra Jesucristo bi mba mahets'i, darbui di mandaui bu ja rá ts'edi Oja. Ne nu'ui gätho yu ts'edi i 'bui i su a ra Cristo, nguetho hont'a i ja rá ts'edi xinda gue'ui yám 'behni Oja mahets'i ne yu zithu.

4

Dan darbui rá mate Oja

¹ M'bet'o thoho dan sähu din unba ma ngøc'yεihui tengu ra Cristo, ne gue'a ní täc yu ts'oqui a. Nguetho nu'a to bin unba rá ngøc'yεi, him man da nde yu ts'oqui a. ² Ne gätho mi'da yu pa dí 'buihui ua ja ra ximhäi, hin däm 'buihui nangue ma pähä zehēhu, pe dam 'buihui ga øthu rá pähä Oja. ³ Dá xøt'a dá øthu rán t'øt'e ra ximhäi, midí hohui ran 'yomt'eni, ne mi øt' ma pähä zehēhu, ne mi minhdui, ne madin sixhui bu ja yu calle ne mi mbahmbui

bu, ne däm munshui bu däm minhdui, ne mi thandehui yu pøte, pegue Oja him bi zänni ga thandehui u. ⁴ Ne nu'ui 'bucua ja ra ximhäi hinguin sä da badi hanja hin dí øthu ran tonto tengu i øt'ui, janangue'a i sanjui u ya. ⁵ Pe Oja di unba u to i sanjui, nguetho di juanba Oja u 'bui ne'ui xun du. ⁶ Ne nu yu jä'i xun du ya, bi sih ran ho ma'da'yo 'bui mi 'bui, ngue'a í zä bi un Oja ra te yú mbui u, madague'bui ya xun du yú ngøc'yεi. Ne gue'a rán säui nangue yú ts'oqui, nangue gätho yu jä'i i tu. ⁷ Nuya bi zøn ra pa ran zegui. Janangue'a dan 'yomfēnihui xun ho, ne ga samzēhe ma mbuihui, ngue da zä thocpa thoho dan yāhui Oja buya. ⁸ Ne m'bet'o thoho ga øthu ngue emme dan huejui n'da ngu n'dajui. Nguetho nu'a to'o ja rán huecate, di punba rá ts'oqui rá mijä'ui, madague'bui xun ngu yú ts'oqui. ⁹ Dan säyabahui n'da ngu n'dajui bu ja ma ngumhbui nangue ma pähä zehēhu. ¹⁰ Ne 'da däm fäxtahui n'da ngu n'dajui nangue rá 'befi Oja 'dahma 'dan'yo bin 'dajui, gue dan darbui a rá mate Oja 'dahma 'dan'yo ngue dá hāmhbui. ¹¹ Ne nu to bin t'un ra 'befi da mamp'a rám hman Oja, da ma tengu'bui da guesē Oja da ma. Nu to bin t'un ra 'befi da mbäx'ui mi'da, da mbäts'i nangue ra ts'edi xun ho bi un'na Oja. Ngue'a da nde dí 'yεspa Oja a 'be'a gätho øt'e, nangue dí tenhdui ra Jesucristo, nu'a mixte thoho, ne i ja rá ts'edi gätho yu pa

mazaj.

Gan nuh_u ran unbi nangue dí tenhd_u ra Cristo

¹² Ma zi cu'ah_u, hin ga hyonya thohoh_u 'b_u i ts'äj_u y_un unbi nts'edi, n_ε hin ga ξmh_u, hague in ja a ya. ¹³ P_ε dan johya thohoh_u, nguetho dí comhb_u y_un unbi ra Cristo. N_ε nu'b_u bi nequi x_un ho rá ts'edi, man'da x_un ngu ran johya gan nuh_u b_uya. ¹⁴ Nu'b_u pa ma ugui gah_u nangue dí tenhd_u ra Cristo, p_ε majapi gah_u, nguetho mixte thoho rá ts'edi rá Hogandahi Oja dín nuh_u b_uya. N_ε madague'b_u di ucpa ra Cristo u 'da, p_ε nuju dí ξspah_u a. ¹⁵ P_ε nu'b_u gan hoteh_u n_ε gam p_εh_u, ogue n'da ran ts'o ga øth_u, ogue sä dan th_unth_u 'be'a øt' ma mijä'ih_u, ga p_ε'ts' ma säh_u 'b_u, n_ε gan nuh_u ran unbi nangue a ra ts'oqui dá øth_u. ¹⁶ P_ε nu'b_u dín nuh_u ran unbi nangue dí tenhd_u ra Cristo, hin ga p_ε'ts' ma säh_u 'b_u. P_ε ga ξmf_u jamadi Oja, ngue dí p_εhmb_u ngue dí tenhd_u ra Cristo. ¹⁷ Nguetho bi zøn ra pa ya di d_u'mi øt' rán ts'embi Oja. P_ε rá mb_udi thoho gah_u i ørcah_u ran ts'embi, ngue y_u t'uhni gah_u a. P_ε ts'atho dín nuh_u. P_ε nu' u hingui ξc'y_εi rá m hman Oja, x_un ngu 'be'a gä da nu u 'b_u bi zøn ra pa da 'yøt'e x_un ho rán ts'embi Oja. ¹⁸ N_ε ξmme x_un ngu y_un unbi gan nuh_u b_u dí pøj_u Oja, ngue dy_u 'y_εc'y_εih_u, nguetho ja'b_u n'dand_u hin dí øhmb_u a i xij_u. N_ε 'b_uh mi'da 'be xingui ts' u nde da 'yøde, n_ε i san Oja.

N_ε nu' u hin da zä dim pø u. ¹⁹ Janangue'a nu'b_u dí säh_u y_un unbi bi zängah_u Oja, p_ε ga däh ma mb_uih_u Oja di jaman-suj_u. N_ε njam'b_u da hy_εgah_u, nguetho gue'a bi 'daj_u ra te. N_ε ga thoqui ga øth_u ran ho.

5

Di jamansu y_u de'yo Oja u y_u ngurbi

¹ Nuya n'da ram hma dí xi'ah_u, y_u ngurbi ah_u y_u 'y_εc'y_εi. N_εcä drá ngurbigä, dá nuse ra Cristo 'b_u mi du, n_εcä ga comhb_u ran japi din 'daj_u m'bejua. ² Ma mi ngurbi ah_u dy_u mbänd_ε'yoh_u, dí xi'ah_u ya, jatho ga jamansuh_u y_u de'yo Oja, nguetho 'yo ma güendah_u ga jamansuh_u u. N_ε hin gam b_εmh_u i t'ørcah_u ts'edi, p_εgue gam b_εmh_u ma pähä zeh_u ga øth_u. N_ε hin nangue a din jurgah_u ngue dy_u ngurbih_u, p_ε nangue a dín numanho seh_u a. ³ N_ε hin ga s_uthoh_u y_u t'uhni Oja hap_u dí 'b_uhmb_u n'da ngu n'daj_u, p_ε janate tho ga uth_u ra 'yu nangue man t'øt'e zeh_u. ⁴ N_ε nu'b_u bi nequi ma Hmuh_u dy_u mbänd_ε'yoh_u, di 'daj_u ran japi ngue ga t_εhmb_u, ngue hin jam'b_u din thegue. ⁵ Ngutho ah_u man 'yoh_u ah_u, dami 'y_εc'y_εih_u 'be'a im man y_u d_εc'y_εi ngue ni ngurbih_u. N_ε gätho ah_u gan umhb_u da si ah_u n'da ngu n'da ah_u. N_ε njam'b_u gan 'y_εzeh_u, nguetho: Da z_u Oja a din 'y_εt's'i, p_ε di un rá mate a to'o hin din 'y_εt's'i.

⁶ Janangue'a ga øth_u ngue hin'y_u ma ts'edi zeh_u bu ja rá hmi Oj_u, gam b_umb_u hønt'a ja rá ts'edi xinda guej_u. Janangue'a da 'y_uesca zeh_u Oj_u 'b_u bi zøn ra pa.

⁷ N_u ga xihmb_u Oj_u g_utho ma dumb_uih_u, nguetho di jamansuj_u a. ⁸ Damín äth_uh_u x_un ho, ngue damím f_uhmb_u, nguetho nu man s_uih_u ra z_uth_u i 'yo ua, teng_u n'da ra zate i 'yo, in cu_u, i honi to'o da za. ⁹ P_u dami s_uhmb_u a ra z_uth_u nangue rá ts'edi Oj_u guí _uç'y_uih_u. N_u gam b_umb_u ngue n'dat'_u y_un _unbi dín nuh_u ma mi'y_uç'y_uih_u ngue g_utho ra ximhäi. ¹⁰ P_u nu Oj_u _umme x_un ngu rá mate, bi zoncah_u ga comhb_u rá ts'edi mixte g_utho y_u pa maz_ui, nangue dí 'b_uhmb_u ra Cristo. P_u m'bet'o thofo dan _unba_uh_u ts'_u, ngue di hoga ma mb_uih_u Oj_u, n_u di h_ut ra ts'edi ma mb_uih_u, n_u di jaj_u dan z_umhb_u x_un ho b_u. ¹¹ Nu Oj_u nte h_um_ubi, g_utho da zä da 'yøt'e, g_utho y_u pa maz_ui. N_u gue'a gam b_umb_u a ya.

di zengua ah_u, teng_u'b_u ma ts'_unt'_u na. ¹⁴ N_u z_ui gan zohmb_u n'da ngu n'da ah_u nangue ran huçcate. N_u dín nde da hyu ni mb_uih_u nangue guí t_unhd_u ra Cristo. N_u gue'a gam b_umb_u a ya. Hønt'a dí xi'ah_u ya.

Rán zegui ran zengua

¹² Dí p_unh'nah_u ra søcu_u i ja ua, ngue da g_ux a ra Silas, nuna n'da ma cuh_u ngue da zä ga _uç'y_uih_u a man a. Nuna ra søcu_u ja ua, hingui ngu 'be'a ma, n'da ran zofo thofo, n_u dí xi'ah_u maju_uni rá mate Oj_u a guí t_unhd_u. Janangue'a damín z_umhb_u b_u.

¹³ I p_unh'nah_u ran zengua ni cuh_u i 'b_ucua Babilonia, nthahni nangue Oj_u, teng_u ah_u. Nehna ra Xuua Marcos

2 PEDRO

Ná yoho ra sɔcuɔ bi 'yo't'a ra Pedro

Ran zɛngua

¹ Nugä dra Simón Pedrogä, rá 'yɛhɛgä ra Jesucristo, nɛ ma 'bäigä'be a. Dí pɛnh'nahɛ ra sɔcuɔ ja ua, ngue gätho n'dat'a dí ɛc'yɛihɛ a bi zängahɛ Ojɔ. Nɛ 'da nan zimanhogdahɛ Ojɔ, nguetho 'da í hoga thohohɛ ra Jesucristo, nu'a ma Ojahɛ a nɛ mam pɔrpatehɛ a. ² Dí äp Ojɔ man'da gui pɔhmbɛ a, nɛ ma Hmuhɛ ra Jesús. Nɛ man'da gui hyámhɛ rá mate, nɛ man'da da hyu ni mbɔihɛ bɛya.

Nu Ojɔ i ɔrcahɛ dan jahɛ tengua

³ Nu rá ts'ɛdi Ojɔ bi 'dajɛ 'bɛ'a gätho ga homhɛ ngue dam 'bɛhmbɛ ra 'da'yom'bɛi, janangue'a bi zä bɛ dá tɛnhɛ Ojɔ. Nguetho dá pɔhmbɛ a bi zoncahɛ 'darbɛ dam 'bɛhmbɛ bɛ bí ja rá ts'ɛdi mixte. ⁴ Nɛ nangue rá ts'ɛdi i ɔrcahɛ ran ho mixte thoho ngue mím ma, nguetho i ɔrcahɛ dan jahɛ tengua, ngue in yɔnjɛ bɛ ja rá ts'o'yu ra ximhäi i ɔt' ran ts'iyate. ⁵ Nɛ nu'bɛ dí pɔhmbɛ in yɔnjɛ Ojɔ nangue ra ts'o'yu, ɛmmɛ ga hɔdumbɛihɛ ga ɔthɛ 'bɛ'a mangua 'bɛ. Ya dí ɛc'yɛihɛ rá mate bi hogahɛ. Pɛ hinga hɔnt'a, nuya ga ɔthɛ yɛ hogant'ɔt'e. Nɛ hinga hɔnt'a ga ɔthɛ yɛ hogan t'ɔt'e, pɛ man'da ga homhɛ dan xähmbɛ ga pɔhmbɛ rá 'yu

Ojɔ. ⁶ Nɛ hinga hɔnt'a dan xähmbɛ rá 'yu Ojɔ, pɛ man'da ga sɔmzɛhɛ ma mbɔihɛ. Nɛ hinga hɔnt'a ga sɔmzɛhɛ ma mbɔihɛ, nɛ man'da ga sɛthɛ. Nɛ hinga hɔnt'a ga sɛthɛ, nɛ man'da hɔnt'a Ojɔ gam bɛmhɛ. ⁷ Nɛ hinga hɔnt'a ga ɔthɛ ngue gam bɛmhɛ Ojɔ, nɛ man'da ga fäx ma mi 'yɛc'yɛihɛ. Nɛ hinga hɔnt'a ga fäx ma mi 'yɛc'yɛihɛ, nɛ man'da ga huɛjɛ gätho yɛ ja'i. ⁸ Nɛ nu'bɛ ɛmmɛ ga humbi ga ɔthɛ ɛ im mangua, dyɛ hoga mbɛfi gahɛ a ma Hmuhɛ 'bɛ, nɛ da zä ga fäx ma mi ja'ihɛ bɛya, nguetho dí pɔh ma Hmuhɛ ra Jesucristo. ⁹ Pɛ nu'bɛ hin ga ɔthɛ ɛ im mangua, hin dí cɛthɛ xɛn ho ran nɛqui ma mbɔihɛ 'bɛ. Nguetho dí pumbɛni thohɛ ngue m'be'te ma mbɔihɛ nangue yɛ ts'oqui mi ɔthɛ. ¹⁰ Pɛ ma zi cu'ahɛ, ɛmmɛ ga hɔdumbɛihɛ ga uhmbɛ ngue yɛ thahni gahɛ Ojɔ, ngue bi zoncahɛ a. Nɛ nu'bɛ din jabɛ ga ɔthɛ, hin hapɛ ga tɔnjɛ 'bɛ. ¹¹ Nɛ din johya Ojɔ 'bɛ dá cɛthɛ bɛ di manda rá ts'ɛdi mazai a ma Yɔntehɛ ma Hmuhɛ ra Jesucristo bɛya. ¹² Janangue'a thocpa thoho dín nde ga bɛn'nahɛ na mangua, madague'bɛ gui pɔhmahɛ a, nɛ gui zɔnthɛ bɛ ja ram hma majuani ngue bi si ahɛ. ¹³ Pɛ man'da xɛn ho 'bɛ ga thoqui ga 'yomfɛni ahɛ, ngue gätho yɛ pa dí 'bɛcä ua gätho ma ngɔc'yɛi, ga ja ahɛ guim bɛmhɛ a dá xi'ahɛ. ¹⁴ Nguetho mits'utho da zɔn ra pa ngue ga soh

ma ngøc'yēi, ngubū bi xicā ma Hmuhū ra Jesucristo. ¹⁵ Janangue ξmme dí humbi dí xi'ahū, n'damhma thocpa thoho guim bēmhbū a 'bū dá mbagā.

Dá nuhe rá ts'edi mixte ra Cristo ngue ma dāsehe

¹⁶ Nugā xtá xi'ahū nangue rá ts'edi ma Hmuhū ra Jesucristo, din ja 'bū bá ξcua mahø'n'a a. Hinga ngu mi'da yū jā'i im bēnse 'da yū cuento ngue ní hyāt'a n'da. Pē nu'a dá nuhe, gue'a dí m mamhbe a. Nē gue'a xtá xi'ahū a, nguetho dá nusehe rá ts'edi mixte ra Cristo ngue ma dāsehe. ¹⁷ Gue'bū má øhmbe n'dandī rá nde Ojā bí 'yēh mahēts'i mixte thoho, nē gue'a í 'yēspa a rá Ts'ant'ū 'bū mi 'yēna: “Guehna ma Ts'ant'ugā na, ngue ξmme dadí huēcā na, nē ní hyu ma mbūi na,” bi 'yēn Ojā. Nē bi japi ξmme bi necthoho. ¹⁸ Nē majuāni dá øhmbe rá nde Ojā bí 'yēh mahēts'i, nguetho 'darbū mi 'būhmbe ra Jesucristo bū ja ra t'øhø guepū bin yā. ¹⁹ Janangue'a man'da da zā ga pāhmbū majuāni a mi hmam bū ja yū søcuā yū pøngahyā maya'bū, ngue mi ma nangue ra Cristo ba ξhē, nē din ja rá ts'edi mixte. Nē nu ram hma man t'o't'i, xūn ho 'bū thocpa thoho ga honi ga pāhmbū, tengu'bū ra nyot'i di yot'ua ja ra 'bēxui, gue'bū go bi zøn ra pa ngue da mbūdi gan nuhū yū hmēpya ngue udi ya ba ēpū ra Hmu, ga pāhmbū xūn ho 'bē'a man t'o't'i būya.

²⁰ Nē m'bet'o thoho ga pāhmbū ngue xinga n'da ra jā'i sā da bāse n'da rá t'ohni Ojā 'bū hin nangue a rá Hogandāhi di zēdi. ²¹ Nguetho nu'ū yū pøngahyā Ojā ma'ueque yū mbūi, him bi bēnse a ram hma bi 'yo't'ū, pē guese a rá Hogandāhi Ojā bi bēnbi 'bē'a bi 'yo't' 'bū mi 'yo't' rām hman Ojā ū.

2

Dim 'būh yū hyāte xānbate

¹ Nē mi 'būhmbū 'da yū hyāte pøngahyā yū jā'i israel maya'bū, ngutho ahū, gam 'būhmbū 'da yū hyāte xānbate. Nē yū zāndate tho, nguetho di cū't' yūm hmanse 'bū im man rām hman Ojā. Nē nangue ū yūm hma dí m 'bē'a n'da ū. Nē hingui ørpa rá pāhā a ra Hmu ngue bi gurba yū ts'oqui. Janangue a jā xūn dāmbēni, ya xím 'bēdi. ² Nē xūn ngu da dēn'na dí 'yøt' yū pāhāzehe ū yū hyāte xānbate. Janangue da mba nthenni thoho a ra 'yu majuāni. ³ Nē ξmme da nde da hyā ahū nangue yūm hma mahotho, nguetho da nde gui juthū ū. Pē ya maya'bū thoho bi ts'ānni da nu yūn ūnbi ū, tengu øt'ū, nē guehma da nu nguetho hingui pa ma pumbēni 'bē'a da nu. ⁴ Nguetho xinga gue'ū yūm 'bēhni Ojā mahēts'i bi yām 'bū mi 'yøt' ra ts'oqui. Nē'ū bi hyøtpū ja ra 'bēxui, bi dāt'i con yū cadena, guepū bi got'ū, da dømp'ū ran juānbi. ⁵ Nē xím bi yān yū jā'i 'bū maya'bū a Ojā, hinda hønt'a

ra Noé, ngue bi 'yεc'yεi Oja, ne bi xih yu ja'i xtá 'yot' ran ho. Ne hont'u yotonja'i min 'yohu ra Noé bi yan Oja 'bu mam bá penh ra 'ye, bin ja ra dambunt'i gátho ra ximhai nangué u yu ts'om'bái mi 'bái. ⁶ Ximangutho a ra hnini Sodoma ne Gomorra, bi nu ran ts'embu ne bi gohi bim 'bospi u. Janangué'a nu Oja i urcahu 'be'a din jap u yu ja'i hinguin nde da den Oja. ⁷ Pe bi yan a ra Lot ra hocja'i a. Ne nu'a emme madin xombu nangué u yan t'ot'e u mi sanzehe 'be'a mi ot'e. ⁸ Ne emme madi unba rá mbu a ra hocja'i, nguetho n'dapa ngu n'dapa min nu yan t'ot'e xun ts'o ne mi oh yu ts'ore 'bu 'darbu mi 'buhmbu bu ra hnini Sodoma. ⁹ Janangué'a dí pahmbu ja rá ts'edi Oja i färpa yu mbu u to'o mben Oja, hin da 'yot'e tengu ot' yu ts'om'bái 'bu 'darbu i 'buhmbu. Ne i ja rá ts'edi Oja da gorbu ja ran unbi u yu ts'om'bái, ne ya in nu ya gátho yu pa tomp'u ran juanbi u. ¹⁰ Ne nu'u 'da i orpa yu páhä yu ngoc'yεi, man'da da nu ran unbi u. Pe di ts'on yu mbu ngue i øzehe yu páhä zehe, ne i san ma Hmuhu ra Cristo. Nu'u yu zambu u, ne yan 'yεts'i u, i thenda u to'o ja yan t'edi, ne hingui su. ¹¹ Pe nu yam 'behni Oja mahets'i man'da i ja yu ts'edi ne yan t'edi xinda gue'u yan 'yohu i sante, pe i su di cospa ran ts'ante u go i sante, nguépu ja rá hmi Oja. ¹² Tenguyu zu'uε i 'bucua ja ra ximhai, i ts'anba u

ngue da fent'i ne ma zá dim 'bedi, ne ngutho u yu hyäte xänbate. Ne i sani 'be'a hingui paði. Ne nu'bu bi du, hont'a ran unbi mazai da nu. ¹³ I ot' ran ts'o, pe hont'a ran unbi da dāha. Ne im beni ngue ran johya 'bu di thoc'a ní 'yot' yu páhä zehe gá ra pa. Ne nu'u tenguyu ts'oni ne yu mbedi bu guidim petihu, nguetho di johya i ot' yu páhäzehe 'bu guí sihmeh u. ¹⁴ Ne hont'a ran 'yomt'eni im bem 'bu i hand yu xisu, ne njam'bu sä da 'ye'ts' yu ts'oqui. I hät'u 'da hinga na εc'yεi xun ho, nguetho nu'u thocpa thoho yu ziyate. Pe Oja di unba u. ¹⁵ Nguetho bi zoh ra 'yu xun juani, bi mbase bu ma'ueni. Ne i ten ra 'yu mi ten ra pøngahya Balaam, rá ts'unt'u a ra Beor, nu'a emme madí ho din ju'ti nangué yu ts'oqui mi ot'e. ¹⁶ Pe bi hecpa Oja 'bu n'dandi, ngue bi japi bin ya rá fani hingui sä din ya. Pe bin ya rá fani ngue bi hecpa a ra pøngahya, ngue hin da 'yot'a ra ts'oqui mi εna xtá 'yot'e. ¹⁷ Pe nuya yu hyäte ya, tenguyu n'da ra hyado εna i po bu ra dehe, pe nte po bu. Ne tenguyu güi i tuxta ran dahi, sä εna din 'ye. Ne nts'anni ra 'bexui man'da xam pothi da nu u, tenguyu, gátho yu pa mazai. ¹⁸ Nguetho emme xu ngu 'be'a ma, pe hin'yu 'be'a nam bøni. Ne i hät'yujai mi εna xtá 'uepu ja ra ts'o'yu. Ne xø i xifi dá 'yothu yu ts'oqui, ne emme da 'yørpa yu páhä yu ngoc'yεi, ne im beni nte din japi. ¹⁹ Ne

i xifi, mathøgue thoho ah_u, njon da zamp ah_u 'b_u gui tangahe, sä ξna. Pε i fehni _u, nguetho guesε _u i sam ra zithu _u. Nguetho nu'b_u bi dap ra ts'oqui n'da ra ja'i, ya rá 'yεhε ra zithu a b_uya, nε hingui sä da mba mathøgue nangue yú ts'oqui. ²⁰ Nguetho nu'b_u n'da ra ja'i bin ya_{ni} nangue rá ts'o'yu ra ximhäi, nangue bin xäh rá_m hma ma Hmuh_u mam pøteh_u ra Jesucristo, pε nu'b_u da mbengui mahø'n'a, hingui sä da bøm b_u ja y_u ts'oqui mahø'n'a a. Nε nub_uya man'da x_un ts'o da 'yøt'e xinda gue'a mi øt' 'b_u him mi pa_h ra Cristo. ²¹ Janangue'a nu'_u to bi mbenc 'b_u ya mi d_u'mi da ba_u'a ra hoga'yu, man'da x_un ho 'b_u hin xtí d_u'mi, nguetho bi hyetho rá hogant'εdi Oja 'b_u mi sänbi. ²² Nε bi 'yøt'e tengu man't'o't'i: "Tengu'b_u n'da ra fo'yo bi zi mahø'n'a yú ts'odi xí zani. Nε tengu'b_u n'da ra ts'udi bi 'yo mahø'n'a ra bøhäi 'b_u xín hi."

3

Ra Cristo bi ma majua_{ni} ba εh mahø'n'a

¹ Ná yoho na ra søcu_u dí ot'ah_u ya, ma zi cu'ah_u. Nε nu gätho yoho y_u søcu_u n'dat'a dí_m bēni man'da ga bēn'na ni hogan 'yomfēnih_u. ² N'damhma guim bēmh_u _u y_um hma mi ma mam'bet'o _u yú pøngahy_u Oja. Nε guim bēmh_u mam hmamhbe dá xi'ahe, ma 'bäi gähe ma Hmuh_u ra Jesucristo, nε ma pørpateh_u a. ³ M'bet'o thoho ga pa_hmb_u 'be'a din ja 'b_u rán

zεgui y_u pa. Di nequi 'da y_u 'y_uspate da dentho ho ra 'yu majua_{ni}, gue'_u zai øt' yú pähä zεhε. ⁴ Nε da 'yεna: "Hap_u gán ya_hu ngue bi xi'ah_u ra Jesucristo ba εh mahø'n'a, nε hin jam'b_u i sä ba εhε. Nε gue'b_u go mi 'b_u _u ndu ma ngurba bøtah_u maya'b_u thoho, guexta'a i ja, gue'b_u go rá mb_udi ra ximhäi," da 'yεna. ⁵ Pε nu'_u 'da i ξna, i ξna nguetho di pumbēni tho 'be'a bin ja maya'b_u, nε hinguin nde da ba_udi, ngue bi juah ra ximhäi Oja nangue ra dambant'i. Nguetho xí 'yøt' Oja mahεts'i nε ra ximhäi nangue rá_m hma. Nε bi japi bi bøx p_u ja ra dehe a ra häi, nε gue'a ra dehe ín 'yøt' ra häi. ⁶ Pε guet'a ra dehe bi juah ra ximhäi mi ja, ngue bi mbant'i. ⁷ Nε nuya mahεts'i nε ra ximhäi ngue i ja ya, Oja i sänni di juadi mahø'n'a. Pε i tø'mi da zøn ra pa ngue bi ma ba penh ra sibi ua ja ra häi, gue'a ran _unbi da 'yøt'a Oja a nangue y_u ts'om'bäi. ⁸ Ma zi cu'ah_u, hin ga pumbēni thoh_u ngue nu'a dí εmf_u n'da mahu_uhi njeya, da zä da 'yεn Oja n'dapa tho b_u nam bēn a, nε nu'a dí εmf_u n'dapa thoho, da zä da 'yεn Oja n'da mahu_uhi njeya b_u nam bēn a. ⁹ Nε hingui danhyεi Oja tengu im man i 'da, guemhma da 'yøt'e 'be'a bi ma da 'yøt'e. Pε i tøgbah_u Oja da zøni ga coh ma mb_uih_u, nguetho in nde xinga n'da dam 'behm_u. ¹⁰ Pε nu'b_u bá εh ra Hmu, tengu'b_u ba ε'a n'da ra bε 'b_u bin xui,

hinga mfädi 'be'a ma ora da zøhø. Ne di juadi gätho u di nequi mahęts'i, emme din thoni ndøspi, ne gätho 'be'a i ja da mbünt'i ngue nám pa. Ne gätho ra häi, ne gätho 'be'a bi 'yøt' yu ja'i ua ja ra häi, gätho din zø u. ¹¹ Janangue'a nte man ts'o da bęn ma mbuihu, ne thocpa thoho gan numansuhu Oja, nguetho dí pähmbu da mbünt' ra ximhäi ra sibi. ¹² Ne nuya dín dømdahu da zøn ra pa bi man Oja, ngue da 'yuh mahęts'i, ne dim 'bedi gätho jabu. Ne din hyegui 'be'a gätho i ja nangue ra sibi. Ne dí xønhdu din ja n'dihi a. ¹³ Nguetho dí tømduhu ma'da'yo mahęts'i ne ra ximhäi, tengu bi ma majuani Oja, ngue din zäm bu ran ho. ¹⁴ Janangue'a, ma zi cu'ahu, nu'bu dí tømhu ngue din ja, ga humbi gan nde da numanhoju ra Cristo 'bu bá ęhę da 'yøt' ran ts'ut'abi. Ne nte man ts'oni, ne nte man dupate da dįngahu 'bu bá ęh puya. ¹⁵ Ne gam bęmhbu ngue i set rá mbui Oja, i tøm'ni dim pø'u 'bucua ja ra ximhäi. Tengu thoho bi 'yot'ahu ma zi cuhu ra Pablo nangue rán 'yomfęni bi un Oja. ¹⁶ Ne mbe gätho yú søcuę bi 'yo'ti im ma tengu dí ot'ahu ya. Pe xun heı da fädi 'be'a nam bøn'i 'da yam hma bi 'yo'ta ra Pablo. Ne 'bu'i 'da him bin xädi ne him bin zäm bu ja ram hma. Janangue'a nu'bu sä im man'a rá t'ohni ra Pablo, ogue mi'da yú t'ohni Oja, pe hinga gue'a bu na hma. Ne gue'a

im 'be'i 'da a. ¹⁷ Pe nu'ahu guı pähmbu ngue ngubu da 'yøt'i 'da yu ja'i. Janangue'a gam fähmbu hin da zix'ahu bu rá 'yu Oja gmı zämhu, guepu i yę yu ja'i i honse yam hmansę. ¹⁸ Pe man'da damı pähmbu rá mate ma Hmuhu ra Jesucristo, ne ma pørpatehu a. Ne nu'a ga ęspahu a ya, ne gätho yu pa mazai. Ne gue'a gam bęmhbu a ya. Hønt'a dí xi'ahu ya.

1 XUUA

Ná n'da ra sɔcuɔ bi 'yo't'a rá 'bäiui ra Jesucristo ra Xuua

*Ram Hma ngue di 'dajɔ ra
'da'yote*

¹ Nu'a mí 'bɔ 'bɔ rá mbɔdi thofo, gue'a dá hɛthe ma dáhe, nɛ dá øhmbe a bi ma, nɛ dá nuhe xɛn ho, nɛ dá thähmbe ma 'yɛhe. Nɛ gue'a ra Jesucristo a, ráam Hma Ojɔ ngue bi ma di 'dajɔ ra 'da'yote. ² Nguetho nu'a di 'dajɔ ra 'da'yote bin 'yuse gue bin ja'i, nɛ dá nuhe, janangue'a dí mamhbe majuaɔi a bin ja, nɛ dí xi ahɔ ya gue zai xmi 'bɛi nɛ zai dim 'bɛi. Mam bí 'bɔhmi rá Ta nguetho n'dat' Ojɔ a, nɛ bin 'yuse ua dí 'bɔhmbɔ. ³ Nɛ nu'a dá nuhe nɛ dá øhmbe a bi ma, gue'a dí xi ahe a ya, n'dahma nɛ'ahɔ gui pɔhmbɔ a, nɛ gátho dan yamanhohɔ a ra Ta nɛ rá Ts'ɛnt'ɛ ra Jesucristo. ⁴ Guehna dí ot'ahɔ na ya, n'damhma nɛ'ahɔ din ja ahɔ ran johya xɛn ho.

Nu Ojɔ ran Nɛqui a

⁵ Nu'a Ojɔ ran Nɛqui a, nde da ma xɛn hofo a, nɛ hin'yɔ ra 'bɛxui nangue'a. Nɛ gue'a ram hma bi xije ra Jesucristo, nɛ gue'a dí xi'ahɔ a ya. ⁶ Sä dí ɛmhɔ dí yamanhohɔ ra Jesús, pɛ nu'bɔ guexta'a dí 'yohɔ bɔ ja ra 'bɛxui, dí fehniɔ 'bɔ, nguetho hín dí øthɔ a rán säui a majuaɔi. ⁷ Pɛ nu'bɔ majuaɔi dí 'yohɔ bɔ ja ran nɛqui

guepɔ 'bɔ Ojɔ, hin'yɔ 'bɛ'a ga ɔhmbɔ bɔ, nɛ dí yamanhohɔ a 'bɔ, nɛ nu rá ji ra Jesús rá Ts'ɛnt'ɛ Ojɔ, thocpa thofo i thugahɔ gátho ma ts'oquihɔ a. ⁸ Pɛ nu'bɔ sä dí ɛmhɔ hin'yɔ gahɔ ra ts'oqui, dadín hyäzehɛhɔ 'bɔ, nguetho hin dá cɛt' ma mbɔihɔ a majuaɔi. ⁹ Pɛ nu'bɔ ga mamhɔ ma ts'oquihɔ, gue hingui ho dá øthɔ, da zä di pungahɔ Ojɔ nangue ra Cristo bi gut'i, nɛ da mbercahɔ gátho ran ts'o, tengu míam ma. ¹⁰ Pɛ nu'bɔ sä dí ɛmhɔ hin te dá øthɔ yɔ ts'oqui, dí nubɛthanihɔ Ojɔ 'bɔ, nguetho bi 'yɛn Ojɔ gátho bi 'yøt' yɔ ts'oqui. Pɛ xíngui ts'ɛ dí cɛt' ma mbɔihɔ ráam hman a 'bɔ.

2

*Ma hocpatehɔ a ra Jesu-
cristo*

¹ Ma zi t'ɛhni ahɔ gue dyɔ 'yɛc'yɛihɔ, dí ot'ahɔ ra sɔcuɔ i ja ua, dadí hɛc'ahɔ hin gui 'yøthɔ yɔ ts'oqui. Pɛ nu'bɔ ga øthɔ n'da ra ts'oqui, gue him majuaɔi dí numanhohɔ, pɛ dí 'bähmbɔ ma Hocpatehɔ din hocpau i bɔ 'bɔh ra Ta, ra Jesucristo, ra Hocjɔ'i a. ² Nguetho gueɛ a ran t'unni a di hoga ma ts'oquihɔ. Nɛ hinga hɔngdahɔ in nde di hogahɔ, pɛ gátho yɔ ts'oqui ja ua ja ra ximhäi in nde di hoqui nangue bi du ra Cristo. ³ Nu'bɔ majuaɔi dí øthɔ ɔ yán t'ɛdi Ojɔ, da zä ga pɔhmbɔ gue dí yamanhohɔ a bɔya. ⁴ Pɛ sä ɛn i 'da: "Dí pɔcä Ojɔ," ɛn ɔ, pɛ fehni ɔ nɛ hingui ørpa yán t'ɛdi, nɛ hin di cɛt' rá mbɔi

a majuaṇi. ⁵ Pe nu'bu i øt'a man Oja n'da, hinga ndetho bi huεc Oja n'da 'bu, pe bi bømanho a bi 'yørpe. Ga xi ahṁ ya 'beṛpu dán zä ga paḁmbu 'bu majuaṇi dí 'buhmbu a ra Cristo. ⁶ Nguetho nu'bu εn'a n'da gue i 'buhmi ra Cristo, "jatho ga øt'ä tengu bi 'yøt' ra Cristo," da 'yεnse 'bu. ⁷ Ma zi cu ahṁ, nu ran t'εdi dí ot'ahṁ gue dan huεju, him ma'da'yo a, pegue guet'a ram hma mbudi bi siju maya'bu, 'bu ra mbudi thoho dá paḁmbu ra Cristo. ⁸ Pegue tengu 'bu ma'da'yo a, nguetho janaguehya dí øthṁ ya tengu bi 'yøt' ra Cristo. Nguetho bi du'mi di 'uegahṁ ra 'bexui ma mbuihu ra nyot'i majuaṇi. ⁹ Nu'bu sä εn'a n'da i 'buṛpu ja ran nequi, ne i san rá cu, pe guexta bu ja ra 'bexui i 'bu 'bu. ¹⁰ Ne nu'a to'o di huεc rá cu, bin zaṁ bu ja ran nequi a, ne nu'a hin hapu da danc'a. ¹¹ Pe nu'a to'o san rá cu, i 'buṛpu ja ra 'bexui a, ne i zaṁ bu. Hinguí sä da baḁi nda'a xṁn ho, nguetho bi 'berpa ran 'yomfεni a ra 'bexui. ¹² Dí ot'ahṁ ma zi t'uhni ahṁ, nguetho dí paḁi xṁ pun'na ni ts'oquihu, bi hoc'ahṁ ra Cristo. ¹³ Ne nuya 'da ahṁ dyu dác'yεihu, dí ot'ahṁ nguetho dí paḁi guí paḁmbu a mí 'bui gue'bu rá mbudi thoho. Ne 'da ahṁ gyṁ ts'unt'uhṁ, dí ot'ahṁ nguetho dí paḁi gá tafu ra zithu. Ne xø dí ot'ahṁ ya gátho ahṁ ma zi t'uhni ahṁ, nguetho gátho gahṁ dá paḁmbu ra Ta. ¹⁴ Ne xø dí ot'ahṁ, dyu

dác'yεihu, nguetho dí paḁi gá paḁmbu a mí 'bui gue'bu rá mbudi thoho. Ne xø dí ot'ahṁ gyṁ ts'unt'uhṁ, nguetho dí paḁi i ja ni ts'εdihṁ gá tafu ra zithu, nangue rá m hman Oja thocpa thoho guím beṁmbu. ¹⁵ O guídí hohṁ rá páhä ra ximhäi, gue hin gui 'yøt' ni páhä zεhεhu. Nguetho nu'bu dadí ho ma páhä zεhεhu, hin dadi hohṁ Oja 'bu. ¹⁶ Nguetho nu'bu yá páhä ra ximhäi, gátho him bi zän Oja ṁ, 'be'a gá di ho ní ngøc'yεi n'da, ne ní dá n'da di ho 'be'a gátho in nu nde da mbεzεhe, ne'bu im beṇi jase rán 'yomfεni n'da. Pe nu'bu bi nequida ua ja ra ximhäi ṁ tengu ṁ. ¹⁷ Pe nu ra ximhäi ní mba bu da guadi, ne'bu yán 'yomfεni ra ximhäi da gua'hu. Pe nu'bu ørpa rá páhä Oja, dim 'bamanho gátho yṁ pa mazai.

Ba εh rán suiui ra Cristo

¹⁸ Ma zi t'uhni ahṁ, rán zegui ya. Ne xtá øhmbu ngue di nequi n'da rán suiui ra Cristo. Ne nuya bi mbudi bi nequi xṁn ngu yá mfäts'ihu a rán suiui ra Cristo. Janangue'a dí paḁmbu mbe rán zegui ya. ¹⁹ Ne gue'hu 'da xṁm bøngua dí 'buhmbu. Pe him majuaṇi ma mi'yεc'yεihu ṁ, nguetho nu'bu majuaṇi ma cuhu ṁ, hin xtá 'ue ṁ 'bu. Pe bi bøn'hu janangue'a bi 'yuse gue him majuaṇi ma cuhu ṁ gátho ṁ bi bøni. ²⁰ Pe nu ahṁ bi 'daju rá Hogandahi Oja a ra Cristo. Janangue'a gátho gahṁ dí paḁmbu nda'a majuaṇi. ²¹ Dí ot'ahṁ na, pe hin dí εn'i hin guí paḁmbu a

majuani. Pe guí p̄hmbu a, ne guí p̄hmbu hinguin 'youi ra fehni a majuani. ²² Nu'a gue ɛna hing ra Cristo a ra Jesús, ɛ gue'a ra nḡrpa fehni a, ne rán saiuu Oj̄a, nguetho i ɛna hing rá Ts'unt'u Oj̄a a ra Jesucristo, ne x̄ngui ɛc'ȳeiba a rá Ta buya. ²³ Nguetho nu'a to'o hingui ɛc'ȳei ra Cristo rá Ts'unt'u Oj̄a x̄nga gue'a Oj̄a rá Ta i p̄adi. Pe nu'a to'o ɛc'ȳei rá Ts'unt'u ne'a rá Ta i p̄arpa a buya. ²⁴ Ne nu'a 'be'a ḡätho dá øhmbu ra mb̄adi dá p̄hmbu ra Cristo, ga thoqui gam b̄ɛmhbu a. Nguetho nu'bu dí thoqui dím b̄ɛmhbu a, z̄ai dí 'b̄hmbu a ra Ts'unt'u ne'a rá Ta buya. ²⁵ Ne bi x̄ij̄u majuani di 'daj̄u ra 'da'yote gue i ja ya ne n̄jam'bu da guadi. ²⁶ Guehna dí ot'ah̄u na, nguetho 'bu i 'da in nde da hȳä ah̄u. ²⁷ Pe nu ah̄u, nu'a rá Hogand̄ahi bi 'daj̄u ra Jesucristo bin z̄am bu ma mb̄uihu a, ne gues̄e a i x̄angah̄u ḡätho 'be'a man Oj̄a. Janangue'a him mahyoni to'o da x̄angah̄u ȳun thehu. Ne nu'a i x̄angah̄u rá Hogand̄ahi Oj̄a majuani a, hing ra fehni a. Ne di b̄ɛngah̄u dan z̄amhb̄u bu 'b̄h̄ ra Cristo. ²⁸ Ne nuya ma zi t'uhni ah̄u, damin z̄amhb̄u bu 'b̄h̄ ra Cristo, n'damhma dan johyah̄u 'bu dá nuhu ne hin ga pes' ma sähu. ²⁹ Nu'bu dí p̄hmbu gue x̄un ho Oj̄a, ngutho ga p̄hmbu gue bim 'b̄ui ma'da'yo nangue Oj̄a u to'o ḡätho i øt' ran ho.

3

Yú t'uhnigah̄u Oj̄a

¹ Dyú 'ȳɛc'ȳei hu, gam b̄ɛmhbu gue ɛmme x̄un ngu rán huɛcate ra Ta, ngue bi 'ȳøt'e ngue yú t'uhnigah̄u a. Janangue'a hingui paj̄u u i ten ra ximh̄ai, nguetho n̄jam'bu mi p̄a Oj̄a. ² Ma zi t'uhni ah̄u, nuya yú t'uhnigah̄u Oj̄a. Ne hinga na urcahu hague dán jah̄u m'bejua. Pe nu'bu bi nequi 'be'a da 'ȳørcahu, dí p̄hmbu dan jah̄u tengu ra Cristo, nguetho da z̄ä ga p̄hmbu hague majuani in ja a ra Cristo. ³ Ne n'da ngu n'daj̄u 'bu dí t̄ømhbu dan jah̄u tengu ra Cristo, janangue'a dadín hoc zeh̄e ma mb̄uihu, dín ndeh̄u da gohi x̄un ho tengu ra Cristo. ⁴ Nu'a to'o øt' ra ts'oqui i festho r̄an t'ɛdi Oj̄a, nguetho nu'a ra ts'oqui nam b̄øni ram f̄e'ts'i nangue ȳun t'ɛdi. ⁵ Pe dí p̄hmbu bi z̄øcua ra Cristo gue di 'berca ma ts'oquihu. Ne nu'a ra Cristo hin'ȳu rá ts'oqui a. ⁶ Nu'bu z̄ai 'b̄h̄mi ra Cristo n'da, hingui nde da 'ȳøt' ȳu ts'oqui a. Pe nu'bu bin z̄am bu ja ȳu ts'oqui n'da, n̄jam'bu bi c̄t' rá mb̄ui hague in ja a ra Cristo, ne n̄jam'bu bi ndepe di hocpa rá mb̄ui. ⁷ Ma zi t'uhni ah̄u, njon gui jaf̄u da hȳä ah̄u, nguetho h̄ønt'u gue z̄ai øt' ran ho bi mba mahoqui u ne x̄un ho u tengu ra Cristo. ⁸ Pe nu'a z̄ai øt' ran ts'o, rá 'ȳɛhe ra z̄iθhu a. Nguetho nu ra z̄iθhu z̄ai øt' ra ts'oqui gue'bu go rá mb̄adi tho ho. Ne gue'a i z̄øcua ja ra ximh̄ai rá Ts'unt'u Oj̄a, gue di ts'onba rá 'befi ra z̄iθhu. ⁹ Nu'bu to'o bim 'b̄ui mah̄øn'a nangue

Ojã, hingan zãì øt yã ts'oqui ã, nguetho í hyãxta Ojã yá ta gue ra hogambã. Hingui sã din zãm bã ja yã ts'oqui nguetho bim 'bãì mahøn'a nangue Ojã. ¹⁰ Da zã ga pãhmbã nda'ã yá t'ãhni Ojã nã nda'ã yá t'ãhni ra zĩthu. Nguetho nu'ã to'o bin zãm bã ja ra ts'oqui, nã hin di huẽc yá cu, hing yá t'ãhni Ojã ã.

Dan huẽjã n'da ngu n'dajã

¹¹ Nguetho guehna ran t'ẽdi bi siju 'bã rá mbãdi dá pãhmbã ra Cristo, ngue dan huẽjã n'da ngu n'dajã. ¹² Nã hin ga øthã a bi 'yøt'a ra Caín gue í hyãxta a rá m 'bãì ra zĩthu nã bi hyo rán 'yohã. Hanja ngue bi hyo a. Nguetho hingui ho rá mbãì a, janangue'a bi hyo rán 'yohã ngue xãn ho rá mbãì a. ¹³ Janangue'a, ma zi cu ahã, hin ga hyonya thohohã ngue'bã di ugahã yã jã'i i tãn ra ximhãì. ¹⁴ Pã nujã dí pãhmbã dá sohmbã rá ts'edi ran ðãte, nã dá sømhã bã ja rá ts'edi ra te. Guehna dí pãhmbã nguetho dadí huẽc ma mi'yẽc'yẽihã. Nu'a to'o hin'yã rán huẽcate, bin zãm bã ja rá ts'edi ran ðãte a. ¹⁵ Nu'a to'o di ãp rá cu, ra hyodu a. Nã dí pãhmbã njo'o n'da ra hyodu i ja ra 'da'yote mazãì. ¹⁶ Pã nu ra Cristo bi 'yurcahã 'bã'a njuãntho ran huẽcate, ngue bi dãse rá te nanguejã. Nã jatho ngutho ga øthã, hin ga su ga dã ma tehã guepã da zã ga fãx ma cuhã. ¹⁷ Pã nu'a to'o i ja 'bã'a i pã'ts'i, nã i pãdi hin'yã 'bã'a da hyon a rá cu, nã nu'bã hingui ørpa

ran huẽcate, hingui bãni da numanho Ojã a 'bã. ¹⁸ Ma zi t'ãhni ahã, hinga høntho gam manthohã ran huẽcate, pã guemhma ga øthã a.

Dadín johyahã 'bã dí yãhã Ojã

¹⁹ Nã nu'bã majuãni dí øthã ran huẽcate, janangue dí pãhmbã yá t'ãhni gahã a Majuãni, nã gue'a nan johyahã bã ja rá hmi a. ²⁰ Pã nu'bã ga juãba zẽhẽ ma mbãihã, pã da hyurca ma mbãihã Ojã, madague'bã i pãdi 'bã'a gãtho dá øthã, nguetho man'da ja rán huẽcate xinda guejã. ²¹ Janangue'a ma zi cu ahã, nu'bã hin te dí tĩmhã ja ma mbãihã a xãn ts'o, dadín johyahã ngue dí pãhmbã dí yãmanhohã Ojã, ²² nã di 'dajã 'bã'a gãtho dí ãfã 'bã dí yãhã, nguetho dí ørpahã yãn t'ẽdi, nã dí ørpahã gãtho i numanho. ²³ Nã i ja ua yãn t'ẽdi Ojã, gue ga ẽc'yẽihã rá Ts'ant'ã, ra Jesucristo, nã dan huẽjã n'da ngu n'dajã, tengu bi xijã. ²⁴ Nã nu'a to'o i ørpa yãn t'ẽdi, i 'bãhmi Ojã nã bim 'bãpã Ojã bã rá mbãì a bãyã. Nã dí pãhmbã dí 'bãhmbã Ojã, nguetho gue'a di bẽngahã rá Hogandãhi bi 'dajã.

4

Nda'a rá m Hman Ojã, nã nda'a rá m hman a rá n sãiui Ojã

¹ Ma zi cu ahã, hingui sã ga ẽc'yẽihã 'bã'a gãtho nĩm hã ẽmbi rá m hman Ojã. Pã i jatho ga pãhmbã 'bã majuãni ngue gue'a rá m hman Ojã, uague hin'na. Nguetho xãn

ngu yu hyäte pøngahya i 'youa ja ra ximhäi. ² Ne nu'a jatho ga pøhmbu nda'a ním hma bi bønba rá Hogandahi Oja, nu'bu im ma ngue rá Thahni Oja ngue bin ja'i ne gue'a ra Jesucristo a, gue'a ram hma bi bønba rá Hogandahi Oja a buya. ³ Pe to'o gätho ngue ɣna hin bin ja'i a rá Thahni Oja gue ra Jesucristo, pe nu'a ra hyäte a 'bu, nguetho bi thocpa rá m hman a rán suiui ra Cristo. Xtá øhmbu ngue din 'yo ua rá m hma, ne ya i 'yo ua rá m hman a ya. ⁴ Ma zi t'uhni ah, yá t'uhnigah Oja. Ya dá tafu u yu hyäte pøngahya, nguetho nu'a dí 'buhmbu, man'da ja rá ts'edi a xinda gue'a rán suiui Oja, ngue i 'bucua ja ra ximhäi. ⁵ Nu yu hyäte pøngahya, yá mbe fi ra ximhäi u, ne guecua ja ra ximhäi bi nequida yám hman u, janangue'a i ømanho ra ximhäi 'be'a im man u. ⁶ Pe nuju yá t'uhnigah Oja. Janangue'a hønt'a to'o i pa a Oja i ømanho ma hmamhu u. Pe nu'u ngue hin yá t'uhni Oja, hingui ømanho ma hmamhu u. Gueru na pøhmbu buya nda'a i ten'na majuani, ne nda'a i ten'na him majuani.

Ran huɣcate a Oja

⁷ Ma zi cu ah, nde'bu dan hueju n'da ngu n'daju. Nguetho nu ran huɣcate bí 'yepu 'bu Oja. Ne nu'a di huɣc rá mijá'iui, gue'a bim 'bui ma'da'yo nangue Oja, ne dim pøhmi Oja a. ⁸ Pe nu'a hin'yu rán huɣcate, hingui pa a Oja a, nguetho nu'a Oja ran

huɣcate a. ⁹ Oja bi 'yurcahu ran huɣcate 'bu mambá penhua ja ra ximhäi rá 'dats'unt'u bi yanju, n'dahma din jajm ra 'da'yote. ¹⁰ Oja bi 'yurcahu ran huɣcate ngue majuani, nguetho bá penhua rá Ts'unt'u ngue bin dæse bi gurca ma ts'oquihu. Ne mada hangu gam bømhu Oja, pe njam'bu da zä gam bømhu, tengu bu nam bønju. ¹¹ Ma zi cu ah, nu'bu emme xun ngu rán huɣcate bi 'yørgahu Oja, nde'bu nejmu dan hueju n'da ngu n'daju. ¹² Hingui sä gan nuhu Oja nangue ma dæhu. Pe mfaði bin zam bu ja ma mbuihu 'bu dadin hueju. Ne bi bømanho rán huɣcate i øcahu buya. ¹³ Dí pøhmbu ngue dí 'buhmbu Oja, ne nu Oja bin zam bu ja ma mbuihu. Guehna dí pøhmbu, nguetho bi 'dajm rá Hogandahi, ¹⁴ neje dí bøn'nahu nguetho dá nusehe rá Ts'unt'u Oja, ne dí mamhbe majuani bá penh Oja ua ja ra ximhäi gue da yanba yá te yu ja'i. ¹⁵ Nu'a to'o im ma ngue rá Ts'unt'u Oja a ra Jesús, nu'a Oja bin zam bu ja rá mbui, ne nu'a ra ja'i xim mi 'buhmi Oja a. ¹⁶ Dín nuhu rán huɣcate Oja, nguetho dí ɣc'yuibahu a. Nu Oja ran huɣcate a. Nu'a to'o zai ɣc'yei rán huɣcate Oja, ne'bu zai di huɣc rá mijá'iui, nu'a i 'buhmi Oja a, ne Oja bin zam bu ja rá mbui a. ¹⁷ Ne nangue dí 'buhmbu Oja dí pøhmbu xun ho rán huɣcate. Janangue'a dan johyah 'bu bi zøn ra pa din ja ran juanbi. Nguetho

dí 'buhmbu tengutho ma Hmuh ra Cristo i 'buhmi Oja, madague'bu guexta dí 'buhmbu ua ja ra ximhäi. ¹⁸ Nu'a to'o i su ran juanbi, i su nguetho hinga na paði xun ho ran huçcate i ørpa Oja. Pe nu rán huçcate Oja di 'uec'a ra mbidi a. Pe nu'bu dín suhu, dí emhbu di unghu Oja 'bu. ¹⁹ Dí øthu ran huçcate, nguetho m'bet'o bi huçgahu Oja. ²⁰ "Dí numanho Oja," sä dí emhbu, pe dadí up ma cuhu. Dí fehnihu 'bu. Nguetho nu'bu hin dadí huçc ma cuhu gue zant'a dín nuhu, hague dán zä ga numanhohu Oja gue njam'bu dín nuhu. ²¹ Ne jaua rán t'edi Oja, bi xij: "Nu'a to'o da numanho Oja, pe i jatho ngue ne'a rá cu da numanho, ne di huçqui."

5

Dí tafu ra ximhäi nanguie ma t'ec'yehu

¹ Nu'u to'o gätho i ec'yehi gue bin ja'i Oja ne n'dat'a ra Jesucristo a, yú t'uhni Oja u. Ne gätho to'o i numanho Oja ne'u yú t'uhni Oja di huçc'u nguetho n'dat'a Oja yú Ta. ² Ne nu'bu majuani dín numanhohu Oja, ne'bu dí øthu yún t'edi, dí pahmbu buya ngue majuani dadí huçc ma cuhu. ³ Ne nu'bu majuani dín numanhohu Oja, ga øthu yún t'edi, ne nu'u yún t'edi hingui heí. ⁴ Nguetho nu'u to'o bim 'bui ma'da'yo nanguie Oja bin t'un ra ts'edi rá mbui gue da dap ra ximhäi. Ne dí tafu rá ts'edi ra ximhäi nanguie dí

ec'yehi ra Cristo. ⁵ To'o ngue i tap rá ts'edi ra ximhäi. Nu'a gue i ec'yehi ngue rá Ts'unt'u Oja a ra Jesús.

Rá Hogandahi Oja di bengahu rá Ts'unt'u Oja a ra Jesús

⁶ Nu ra Jesucristo bi zocua ja ra häi. Bin xixya ra dehe a. Ne n'dat'a gue bi mbän rá ji 'bu mi du a. Ne hinga hont'a ngue bin xixya ra dehe, pe ne bi mbän rá ji, ngue bi du. Nu'a ra Jesucristo, rá Thahni Oja a. Gue'a im ma majuani rá Hogandahi Oja nguetho hingui sä dim fehni a. ⁷ Hyu u bí 'buh mahets'i im ma majuani gue rá Ts'unt'u Oja a ra Jesucristo. Nu'a n'da, ra Ta, nu'a n'da ram Hma, nu'a n'da rá Hogandahi Oja, ne n'dat'a im man'u. ⁸ Ne hyu u i urcahu majuani ua ja ra ximhäi gue rá Ts'unt'u Oja a ra Jesucristo. Nu'a n'da, rá Hogandahi Oja, nu'a n'da rán xixya ra Jesucristo, nu'a n'da, rán date ra Jesucristo. Ne gätho u hyu n'dat'a i urcahu. ⁹ Dí ec'yehi yám hman yu ja'i 'bu majuani, pe man'da ja ts'edi tho ga ec'yehi rá m hman Oja. Ne bi man Oja gue rá Ts'unt'u a ra Jesús. ¹⁰ Nu'a to'o ec'yehi rá Ts'unt'u Oja, i paxe mbo rá mbui gue majuani a. Pe nu'a to'o hingui ec'yehi, i nubethani Oja a 'bu, nguetho hingui ec'yehi a bi man Oja nanguie rá Ts'unt'u. ¹¹ Ne i jaua a ram hma ngue bi ma, gue Oja bi 'daju ra 'da'yote mazai 'bu má ec'yehi rá Ts'unt'u. ¹² Nu'a 'buhmi rá Ts'unt'u Oja, i ja ra

te ma'da'yo a, pε nu'a hingui 'bɛhmi rá Ts'unt'ɛ Ojɔ, hingui ja ra te ma'da'yo a.

Dí pɔhmbɛ dí pεshɛ ra 'da'yote mazqi

¹³ Janangue'a dí ot'ahɛ gyɛ 'yεc'yεihɛ a rá Ts'unt'ɛ Ojɔ, n'dahma gui pɔhmbɛ i jajɛ ra 'da'yote. ¹⁴ Nε dadín johyahɛ gue dan yɔhɛ Ojɔ, dí pɔhmbɛ i numanhojɛ. Nε nu'bɛ din theui rá pähä Ojɔ a dí ähmbɛ, dí pɔhmbɛ i ømanho 'bɛ dí yɔhɛ a. ¹⁵ Nε nu'bɛ dí pɔhmbɛ ngue ømanho, ga pɔhmbɛ gue da 'yøt'a dí ähmbɛ 'bɛ. ¹⁶ Nu'bɛ dín nuhɛ n'da ma cuhɛ i øt' ra ts'oqui, ngue him má zä bi hyɔx ra ts'o'yu, ga äfɛ rá mate Ojɔ nangue a. Nu Ojɔ bɛya dí japi ba pengui to'o bi 'yøt' ra ts'oqui. Pε nu'bɛ 'bo'o má zä bi hyɔx ra ts'o'yu, pε hin dí εn ahɛ ga äfɛ rá mate Ojɔ nangue a. ¹⁷ Gätho ɛ hing yún thehɛ i øt'a n'da, ra ts'oqui a. Pε ja'bɛ øt' ra ts'oqui n'da him má zä bi hyɔx ra ts'o'yu, janangue'a ga äfɛ Ojɔ bɛya. ¹⁸ Dí pɔhmbɛ to'o gätho bim 'bɛi ma'da'yo nangue Ojɔ, hin dín zɔm bɛ ja yɛ ts'oqui a. Nguetho i fäh rá Ts'unt'ɛ Ojɔ a, nε hingui sä di 'uec'a ra zıthɛ bɛ 'bɛ Ojɔ a. ¹⁹ Nε dí pɔhmbɛ ngue yá t'ɛhnigahɛ Ojɔ. Nε dí pɔhmbɛ i o rá ts'edi ra zıthɛ ɛ gätho mi'da i 'bɛcua ja ra ximhäi. ²⁰ Nujɛ dí pɔhmbɛ bi zøcua ja ra ximhäi rá Ts'unt'ɛ Ojɔ, nε nu'a bi jajɛ dá pɔhmbɛ a majuɔni. Nε dí 'bɛhmbɛ a majuɔni nguetho dí 'bɛhmbɛ ra Jesucristo. Nε gue'a majuɔni Ojɔ a, nε gue'a

di 'dajɛ ra 'da'yote ma mbɛihɛ a gue njɔm'bɛ da guadi. ²¹ Ma zi t'ɛhni ahɛ, hin ga εc'yεihɛ yɛ hyäte ojɔ. Nε hønt'a dí xi ahɛ ya.

2 XUUA

Ná yoho ra sɔcuɔ bi 'yo't'a rá 'bäiui ra Jesucristo ra Xuua

Ran zɛngua

¹ Nugä dra dɔc'yei ngurpigä, dí penh'na ra sɔcuɔ jaua, grá xisu, nthahni nangue Ojɔ, nɛ guí 'bɔhmbɔ bɔ ni t'ɔhni. Dadí huɛc'ahɔ ngue'a n'dat'a dí tɛnhdɔ ram Hma majuɔni. Nɛ hinga hɔngdä dadí huɛc'ahɔ pɛ nɛ'ɔ gätho mi'da ngue i pɔ a Majuɔni. ² Dadí huɛc'ahɔ, nangue'a ram Hma majuɔni bin zɔm bɔ ja ma mbɔihɔ nɛ njɔm'bɔ dim 'bɛpɔ a. ³ Ma zi cu ahɔ, 'da'angu dí m bɛmhɔ a ram hma majuɔni, nɛ dadín huɛjɔ. Janangue'a dí äp Ojɔ ma Tahɔ nɛ'a rá Ts'ɔnt'ɔ ra Jesucristo da gopɔ ni mbɔihɔ a rá mate, nɛ rán huɛcate, nɛ thocpa thoho da hyut'a ni mbɔihɔ.

Ga cohmbɔ bɔ ja rán xädi ra Cristo

⁴ Nugä ɛmmɛ dán johyagä 'bɔ má ɔcä ngue i tɛn'na ram Hman ɔ'da ɔ ni t'ɔhni, tengu i xijɔ ra Ta. ⁵ Nɛ nuya, grá xisu, nthahni nangue Ojɔ, n'da ran t'ɛdi dí nde ga bɛn'ni i. Nɛ him ma'da'yo na ran t'ɛdi gue ga xi i, pɛ tengu thoho bi sijɔ rá mbɔdi dá pɔhmbɔ ra Cristo, ngue dan huɛjɔ n'da ngu n'dajɔ. ⁶ Nu'a ran huɛcate nam bɔni, gätho ga ɔthɔ yán t'ɛdi Ojɔ. Nɛ gue'a rán t'ɛdi bí sijɔ rá mbɔdi gue thocpa

thoho dan huɛjɔ. ⁷ Guehna dí xi ahɔ na, nguetho xɔn ngu yɔ hyäte i 'youa ja ra ximhäi, ngue i ɛna him bin ja'i a ra Jesucristo. Pɛ nu'ɔ häte ɔ, nɛ i tɛn rán sɔiui Ojɔ ɔ. ⁸ Pɛ jatho gam fähhmbɔ njon da hyä ahɔ, janangue'a hin dim 'bɛ a xtá pɛhmbɔ. Pɛ dami thojɔ xɔn ho ni 'bɛfiɔ, janangue'a gätho gui tɔhmbɔ 'bɛ'a in nde Ojɔ di 'da ahɔ m'bɛjua. ⁹ Pɛ nu'a to'o in nde da mispa rán xädi ra Cristo, nu'a hinguin 'youi Ojɔ 'bɔ. Pɛ nu'a to'o copɔ ja rán xädi ra Cristo, nu'a din 'youi ra Ta nɛ rá Ts'ɔnt'ɔ a bɔya. ¹⁰ Nu'bɔ da zɔm bɔ n'da ɛna im man rá m Hman Ojɔ, pɛ nu'bɔ hin din theui rá m hman ra Cristo, hin ga säyabahɔ bɔ ma ngumhbɔ, xín ga äfɔ rá m fäts'i Ojɔ nangue a. ¹¹ Nguetho nu'a to i äp rá m fäts'i Ojɔ nangue a, tengu thoho 'bɔ i fäx'ɔ yán t'ɔt'e gue hingui ho.

Dím bɛni ga mba bɔ

¹² ɛmmɛ xɔn ngu 'bɛ'a dí nde ga xi ahɔ, pɛ masque hɔnt'a dá huxä ra sɔcuɔ jaua. Nguetho xɔmhma da zä ga mbagä bɔ, gan nu ahɔ bɔ, nɛ dan yɔhɔ bɔ, janangue a hin te ga 'bɛhmbɔ ran johya. ¹³ I penh'na ran zɛngua ɔ yú t'ɔhni a ni juhue, nɛ'a nthahni nangue Ojɔ a. Nɛ hɔnt'a dí xi ahɔ ya.

3 XUUA

Ná hyu ra sɔcuɔ bi 'yo't'a rá 'bäiui ra Jesucristo ra Xuua

Ran zengua

¹ Nugä dra dɔc'yɛi ngurpigä, dí penh'na ra sɔcuɔ ma zi cu i Gayo, mahuɛqui i. Dadí huɛc'i i nangué ram Hma majuɔni dí ɛc'yɛiui. ² Dí äp Ojɔ di ja i gui pømmanho, nɛ di zac ni ja'i, tengu nán zaqui ni mbɛi. ³ ɛmmɛ dán johyagä nangué'e, nguetho bi xicä 'da yɔ cu bá peng bɔ guí 'bɛi, ngue guí tɛn'na ram Hma majuɔni, nɛ nu'ɔ gätho guí ɔt'e din theui a ram Hma. ⁴ Hin'yɔ man'da dán johyagä 'bɔ dí ɔde i tɛn'na ram hma majuɔni ɔ dá xänbi.

Xɔn ngu rá mate ra Gayo

⁵ Ma zi cu i, xɔn ngu ni mate ngue'a gadí jamansu ni cuhɔ, madague'bɔ hin guí pɔ ɔ. ⁶ Nu'ɔ 'da yɔ cu gue bá peng bɔ guí 'bɛi bi ma nangué'e. Nu'bɔ máam petihe bi xije ngue i ja nin huɛcate. 'Yɔrqui ts'ɔ ra mate guí fäx'ɔ 'bɔ bi zøm bɔ mahɔn'a, nguetho yán sähɔ da 'bäx'ɔ yám 'bɛhni Ojɔ. ⁷ Nguetho nu'ɔ 'da bi 'bɛhni da mba n'danni da ma nangué ra Jesucristo, nɛ hin te da 'yäp'ɔ hingui ɛc'yɛi. ⁸ Janangué'a jatho ga jamansuhɔ ɔ. Nɛ nu'bɔ dí fäxhɔ ɔ, dí comhbɔ ra 'bɛfi nangué ráam Hman Ojɔ bɔya.

Nu ra Diótrefes in hɛcpate

⁹ Dá penh'na n'da ra sɔcuɔ bɔ ja nim pɛtihɔ. Pɛ nu ra Diótrefes hinguin nde da 'yɔde 'bɛ'a dí mamhbe, nguetho in nde dim 'bɛt'ɔ nanguesɛ. ¹⁰ Janangué'a, nu'bɔ dá mbagä bɔ, ga xi ahɔ 'bɔ däm pɛtihɔ, 'bɛ'a i ɔt'a ra Diótrefes, ngue di c'aman'ɔje. Nɛ hinga hɔnt'a, nɛ hingui sin'ɔ yám 'bɛhni ya ní nɛts'i, nɛ di hɛcpa ɔ to'o ɛna da zin ɔ, nɛ i hɔn a thi bɔya.

Im mamanho nangué ra Demetrio

¹¹ Ma zi cu'i, dí xi i, hin ga tɛnhɔ ɔ yán t'ɔt'e yɔ ts'om'bäi, pɛ ga humbi ga tɛnhɔ yán t'ɔt'e yɔ hocjɔ'i. Nu'ɔ to'o zɔi ɔt' ran ho, bim 'bɛi ma'da'yo nangué Ojɔ. Pɛ nu'ɔ to'o zɔi ɔt' ran ts'ɔ hingui pɔ Ojɔ ɔ. ¹² Pɛ nu ra Demetrio gätho im mamanho yɔ cu nangué'a. Nɛ nu yán t'ɔt'e gätho din theui a ram Hma majuɔni. Nɛcä n'dat'a dí m mangä ngue xɔn ho a ra Demetrio. Nɛ guí pɔdi ngue majuɔni dí m mangä.

Rán zɛgui ran zengua

¹³ ɛmmɛ xɔn gu 'bɛ'a dín nde ga xi'i, pɛ hɔnt'a dá huxä ra sɔcuɔ jaua. ¹⁴ Nguetho xømhma mi ts'ɔtho ga mbagä bɔ ba nu i, nɛ dan yɔui bɔ. ¹⁵ Ojɔ da hyut'a ni mbɛi. I penh'na ran zengua ni amigo 'bɔcua nɛ dami zengugahe ts'ɔ n'da ngu n'da ɔ guí 'bɔhmbɔ bɔ. Nɛ hɔnt'a dí xi ahɔ ya.

JUDAS

Ra sɔcuɑ bi 'yo't'a rá 'bäiui ra Jesucristo ra Judas

Ran zengua

¹ Nugä drá Judascä, drá 'yɛhɛgä ra Jesucristo, nɛ man 'yohugä a ra Jacobo Santiago. Dí o't'ahɛ ra sɔcuɑ hɔnbɛ go hapɛ i 'bɛh yɛ 'yɛc'yɛi, gätho ahɛ ngue Ojɑ bi huahn'nahɛ nɛ ɛmmɛ di huɛc'ahɛ, nɛ ra Jesucristo di jamansu ahɛ. ² Nɛ Ojɑ dí ndepe di 'da ahɛ rá mate xɛn ngu, nɛ da hyut'a ni mbɛihɛ. Nɛ thocpa tho man'da gui hyɑmhɛ rán huɛcate Ojɑ.

Yɛ hyäte xänbate

³ Nu'ahɛ ma zɛ cu ahɛ dadí huɛc'ahɛ, mí ndegä ga o't'ahɛ nangue 'bɛ'a í pɔjɛ Ojɑ gätho gahɛ. Pɛ dí m bɛngä ngue n'dan'yo jatho ga xi ahɛ. Jatho gui hyuthɛ nzambɛi guin yɑmhɛ a rám hma ma t'ɛc'yɛihɛ ngue bi 'dajɛ Ojɑ, dyɛ 'yɛc'yɛihɛ, n'damhma njon da zä di pät'ahɛ 'bɛ'a guí ɛc'yɛihɛ. ⁴ Dí xi ahɛ na, nguetho i 'bɛ i 'da ɛ yɛ hyäte xänbate, gue'ɛ 'darbɛ gadím pɛtihɛ, nɛ him bi xi ahɛ ngue xɛn ts'o im bɛni da 'yɔt'e. ɛmmɛ xɛn ts'otho nɛ hinguin 'yohɛ Ojɑ ɛ. Nguetho sä i ɛn ɛ: “Sä gui 'yɔthɛ 'bɛ'a go guím bɛnsɛhɛ, nɛ hin di ɛn'nahɛ Ojɑ nguetho i ja rá mate,” sä i ɛn ɛ yɛ hyäte. Him majuɑni i man ɛ, nɛ nu'ɛ hingui ɛc'yɛi ma

Hmuhɛ ra Jesucristo gue'a di mandagahɛ. Nɛ nt'o't'i bɛ ja rám Hman Ojɑ 'bɛ'a ran ɛnbi da nu ɛ i ma tengu na. Nɛ Ojɑ da 'yɔt'e tengu bi ma. ⁵ Nuya dí nɛ ga bɛn'nahɛ 'bɛ'a gá pɑhmbɛ mám'bet'o, ngue 'bɛ'a bi 'yɔt' Ojɑ maya'bɛ. Nu Ojɑ bi yɑn ɛ yɛ jɑ'i israhel gue bi gucpɛ ja ra häi Egipto, pɛ to'o gätho him bi 'yɔt'e 'bɛ'a nde Ojɑ, gätho Ojɑ bi japi bi du bɛ ma'ueni ɛ. ⁶ Nɛ nu 'da ɛ yɛm 'bɛhni mahɛts'i mí ja yá ts'ɛdi. Pɛ m'bɛjua bi 'bɛh yá ts'ɛdi 'bɛ mí ts'on yán 'yomfɛni. Janangue'a bá pɔm bɛ mahɛts'i guerpɛ mí 'bɛi. Nuya Ojɑ hin di japi da bɔm bɛ ja ra 'bɛxui guerpɛ 'bɛhya. Nguetho nu'ɛ tengu nthu't'i yɛ cadena bɛ, nɛ da gopɛ asta gue'bɛ go da zɔn ra pa din ja rán ts'ɛmbi Ojɑ nts'utho. ⁷ Nɛ'ɛ yɛ jɑ'i mí 'bɛpɛ ja ra hnini Sodoma nɛ ra hnini Gomorra nɛ yɛ hnini mbɛ 'darbɛ mí jahɛ, bi 'yɔt' ran ts'o. Bi 'yɔt' yɛn 'yomt'ɛni, nɛ yɛn 'yohɛ bi 'yɔrpa ran ts'o yá min 'yohɛhɛ, tengu 'bɛ ra xisu i 'bɛhmi, nɛ yɛ xisu mí ɔt'e tengu a. Pɛ nu Ojɑ bi juadi nangue ra sibi mahɛts'i. Nɛ nu'a 'bɛ'a bi t'ɔrɛpɛ, Ojɑ bi 'yuh ra hmɛpya 'bɛ'a da 'yɔrpa yɛ dɑdits'oqui. ⁸ Pɛ madague'bɛ i ja yɛ hmɛpya 'bɛ'a da 'yɔt' Ojɑ, pɛ nu yɛ hyäte xänbate guexta'a i ɔt'e tengu mí ɔt' yɛ jɑ'i bɛ ja ra hnini Sodoma. I ma guesɛ Ojɑ i uti 'bɛ'a da 'yɔt'e xɛn ho gue'bɛ i 'ui, nɛ i ɔrpa ran ts'o rá jɑ'izehe. Nɛ i fɛsthoho yán t'ɛdi ra Hmu mahɛts'i, nɛ

di c'aman'u tho yam 'behni mahęts'i. ⁹ Pę nu ra Miguel rá hmu yam 'behni mahęts'i, hingui ęt'e tengu i ęt'u yu hyäte xänbate. Nguetho nu'bu mín junt'ui ra zıthıu nangue rá ja'i ra Moisés xan du, nu'a ra Miguel mí pađi ngue hingui ho 'bu dí yap'a ra zıthıu ram hma xan ts'o. Janangue'a bi t'em tho ho a ra zıthıu: "Oja di hec'a'i." ¹⁰ Pę nu'u yu hyäte i man ran ts'o nangue yam 'behni mahęts'i, ne nangue 'be'a gue majuani. Pę nu'u hingui pađi 'be'a gue majuani. Hont'a i pađi tengu yu xalyo ne yu buru, ne i ęt'e tengu u. Pę Oja di un yan unbi ne di jua u nangue ran ts'o i ęt'u. ¹¹ Huęcate u i ęt' yá pähä zehę tengutho bi 'yot'a ra Caín. Ne nu'u i nde da xänba yu ja'i 'be'a gue him majuani, tengu bi 'yot'a ra Balaam, n'damhma da dađı ra mbeti. Nu'u i festhoho yan t'ędi a i ja rá ts'ędi di mandagahu, tengu bi 'yot'a ra Coré. Ne'u da mba ma juadi, tengutho ra Coré. ¹² Ne nu'bu guı ęt' nin ts'ihmehu, gue'a ra hmeypa gadın huęju n'da ngu n'da ahı, ne i sım bu yu hyäte xänbate, nu'u tengu 'bu i pät'a xan ts'o bu ja ni pahnihu. Ne nu'u xingui ts'u i pe'ts' yá sä da zi nangue yan johya zehę, ne xinguim beđi 'be'a nam bön'a ran ts'ihme. Pę nu'u yu hyäte hin te i ja a di muui, tengutho yu güi hinguin 'youi ra 'ye, ne ran dađı i tuts'i. Ne nu'u tengu tho n'da ra za njam'bu zıh yan dät'o. Tengutho n'da ra za xı

'yot'i bi yot'e. ¹³ Ne nu'u yu hyäte xänbate 'bu i ya, i mbafı tengu 'bu emme mahyoni tho u yam hma. Tengu ra dehe bu ja ra dađeja ngue emme di hi 'bu i en ran dađı, pe hont'a 'be'a xan ts'o min 'youi ra dehe bi zopu ndendeja. Ne nu'u hingui sä da 'yut ra 'yu n'da nguetho tengu yu sө bi dađı, hin din ja ran yot'i mahön'a, da gohi ra 'bexui mazai. ¹⁴ Nu'a ra Enoc bim pöngahya maya'bu 'be'a nın juanı da nu a n'da ngue i ęt'e tengu i ęt'u. Nu'a ra Enoc, ná cut'a a rá m bom'beto ra Adán, bi ma: "Dami 'yohmbu ya 'be'a da 'yot' ra Hmu mahęts'i. Ba ęhe din 'yohu yu miyone tho ho u yam 'behni mahęts'i, ¹⁵ ngue di juanı bu gätho u i ęt' ran ts'o. Ne di unbi nangue 'be'a hingui ho bi 'yot'u, ne bi man ran ts'o nangue Oja gätho u ngue him bi 'yęc'yei Oja." ¹⁶ Ne nu'u yu hyäte xänbate i sani nangue dí ęt' mam 'buihu tengu i nde Oja. Ne i ma ęmbi ngue'a n'da ra ja'i rá ts'oqui a 'be'a nám 'bu u. Nu'u i ęt' ran ts'o tengu i ndese rá mbui u, ne din 'yęzehę. Ne i xih rán ho u mi'da yu ja'i ngue i honi 'be'a i ndese.

Nu ra Judas bi zım yu 'yęc'yei ne bi xifi 'be'a da 'yot'e

¹⁷ Pę nu'ahu ma zı cu ahı, dadı huęc'ahı, o guı pumbęnihu 'be'a bi man u yá 'bäihu ma Hmuhu ra Jesucristo. ¹⁸ Ya bi xi ahı ngue dim 'bu i 'da, gue'bu rán zęguı, ngue da den'nahı ne da 'yot' ran ts'o i ja bu mbo yá

mbui u ne gue'a bi si ahu. ¹⁹ Ne nu'u yu hyäte di dump u yu 'yεc'yei din junt'i. Pe i sänzehe 'be'a i øt'e, ne hinguin 'yohu rá Hogandahi Oja u. ²⁰ Pe nu'ahu ma zu cu'ahu, o guí øthu tengu i øt' yu hyäte, pe dami tenni xun ho ni t'εc'yeihu him ma thaspi, ne gue'a dán te ni mbuihu a buya. Ne dami japi di manda ahu rá Hogandahi Oja 'bu guí yahu Oja. ²¹ Dami 'yøthu ram 'bui xun ho ngue din theui rán huçcate Oja, ne dami tømhu a ra pa ba ðh ra Jesucristo ma Hmuhu, din ja rá yembui nangueju ne di 'daju ra temazai. ²² Dami japi da 'yεc'yei to'o di 'yon yú mbui nangue Oja. ²³ Dami yam bu ja ran ts'o, tengu tho 'bu gá yam bu ja n'da ra sibi. Ne din ja ni yembui nangue u 'da, pe damin jamansuse ngue hin gui 'yøthu yan ts'o tengu i øt'u. Dami samhu 'be'a i øt'u gue bi ts'on yú mbui u.

Iεspa Oja ra Judas

²⁴ Nu'a Oja i ja rá ts'edi di jaju hin ga øthu yan ts'o, ne di daju bu ja rá hmi mahoqui tho ma mbuihu. Ne emme din jaju ran johya bu. ²⁵ Hønt'a n'datho Oja i 'bui, ne hønt'a i paði xun ho. Ne di pøju nangue 'be'a bi 'yøt'a ra Jesucristo ma Hmuhu. Ne nu'a Oja i ja rá nuixte thoho, nu'a ra Hmuts'at'abi, ne di manda 'be'a gätho i ja a rá ts'edi, ne gätho mí ja, ne i ja ya, ne din ja mazai. Ne hønt'a dí xi'ahu ya.

APOCALIPSIS

Rán t'uti ra

Jesucristo bi nu ra

Xuua

*Rám hman ra Jesucristo bi
sih ra Xuua*

¹ Nu'a Ojã bi 'yut yá 'yêhê i 'bucua ja ra häi. Janangue'a nu ra Jesucristo bá pëhna n'da rám 'behni mahëts'i bi 'yurcã dra Xuuagã, rá 'yêhêgã, 'bë'a din ja. ² Nê nugã dra Xuuagã dí o't'ã ya 'bë'a gãtho dín nugã, nê'a rám hman Ojã nê'a rám hman ra Jesucristo i xiqui. Gãtho dí o't'ã ngue da fãdi 'bë'a majuañi din ja. ³ Din johya gãtho to'o da man'a 'bë'a nt'o't'i ua ja ra søcuã. Nê din johya to'o gãtho da 'yøde 'bë'a din ja. Nê din johya 'bë da 'yøt'e 'bë'a gãtho i mangua ja ra søcuã, nguetho him maya'a din ja 'bë'a gãtho nt'o't'i ua.

*I t'orpa ra søcuã yu 'yêc'yêi
bë ja yoto yu hnini*

⁴ Nugã dra Xuuagã dí ot'ahü ra søcuã gãtho yu 'yêc'yêi dim pëti bë ja yoto yu hnini bë ja ra häi Asia. Ojã di jãp ahü nê da hyut'a ni mbëihü, guet'a Ojã i 'bëi nê mi 'bëi, nê guet'a dim 'bëi mazãi. Nê rá Hogandãhi Ojã i juadi xun ho rá ts'edi, gue i 'bëpü hapü di manda rá ts'edi Ojã, i pën'nahü rán jãpi. ⁵ Nê bí pën'nahü rán jãpi a ra Jesucristo, nê da hyut'a ni mbëihü. Nu'a ra Jesucristo zãi i mam majuañi, nê rá mbëdi bi dambëni 'bë

mi du, nê dim hmuts'ut'abi nê di manda gãtho yu ts'ut'abi gue i 'bucua ja ra häi. Nu'a di huëgahü nê bi yanjü nangue ma ts'oquihü, bi mberca ma mbëihü nangue ran ts'o, nangue rá ji bi mbãm 'bë mi du bë ja ra pont'i. ⁶ Nu ra Jesucristo bi 'dajü ra ts'edi dan ts'ut'abihü nê dam mbãjahü ga ørpahü rá 'bëfi bë i ja rá ts'edi Ojã rá Ta. Nê nu'a ra Jesucristo din ja rá nuixte nê rá ts'edi høn'bë go njãm'bë mazãi. Nê hønt'a gam bëmhbü a ya. ⁷ Nuna ra Jesucristo guet'a ba êhê ban 'yohü yu güi, nê gãtho yu jã'i da nu. Nê gãtho to'o bi ucpi da nu, nê gãtho yu jã'i i 'bucua ja ra ximhäi emme dín ja ra dumbëi 'bë bi nu a. Majuañi njabü din ja 'bë bá êhê. Nê hønt'a gam bëmhbü a ya. ⁸ Nu ra Cristo bi 'yëna: "Nugã ra mbëdi dãm 'bücã, nê njãm'bë him mi 'bücã," ên'a ra Hmu mahëts'i nuixte rá ts'edi, nu'a i 'bëi nê mi 'bëi, nê i 'bëi mazãi.

*Ra Xuua bi nu madã rá
ts'edi ra Cristo*

⁹ Nugã dra Xuuagã, ni cujü nangue ra Cristo, dí ot'ahü ra søcuã ya. Nuju dí comhbü yun unbi guín nuhü nangue dí êc'yëihü ra Hmu mahëts'i. Nu'a Ojã di manda bë ja ma mbëihü, nê ra Jesucristo bi 'dajü ra ts'edi ngue hin dadí xømbëihü 'bë'a dí nuhü. Nê nugã dra Xuuagã dí ofãdigã bë ja ra häi Patmos, n'da ra t'uhäi i ja bë ja ra dehe nguetho dím mangã rám hman Ojã nê dí mangã nangue ra Jesucristo.

10 Nu'a ra pa domingo dán ya'be Oja, ne 'bex bi bəngä a rá ts'edi rá Hogandahi Oja. Ne dá øcä n'da ra nde bu ja ma xathä tengu'bu n'da ra thaxi, emme nts'edi thoho. 11 Ne nu ra nde bi 'yena: "Nugä dra mbudigä ne hinjam'bu ngue him mi 'bucä, ne zai dí 'bucä." Ne nu'a ra nde bi xicä, bi 'yena: "Gui 'yo't' ya 'be'a gätho gui nu, ne gui penpu 'buh yu 'yəc'yei, gue'u dim peti bu ja yoto yu hnini bu ja ra häi Asia, gueru ja ra hnini Efeso, neru ja ra hnini Esmirna, neru ja ra hnini Pérgamo, neru ja ra hnini Tiatira, neru ja ra hnini Sardis, neru ja ra hnini Filadelfia, neru ja ra hnini Laodicea." 12 Ne nugä dra Xuuagä 'bex dá nyegui ngue dín nde ga nugä to'o bin ya. Ne dá nugä yoto yu lámpara ngue ra oro yú gua. 13 Ne dá nugä i 'bä inde bu ja yu lámpara ra Cristo, ngue'a bin ja'i ua ja ra ximhäi, mi he ra pahni xam mba, i sorpu ja yú gua, ne man thu't'i rá tija n'da ran gut'i ngue ra oro. 14 Nu'u yú xtá tengu ra t'axca xide'yo, ogue tengu ra t'axcase. Ne nu yú dä emme bi hyät'i tengu'bu n'da ra sibi i sø. 15 Ne nu'u yú gua, emme di fexni tengu ra xit'egui ra bronce di hoc ra sibi ne i pa nthammi xan ho. Ne nu'a rá nde tengu yu dathe xan ngu ne nts'edi di hi. 16 Ne mi o rán 'yei yoto yu sø, ne bi bøxpu ja rá nde tengu n'da ra espada i yoho yú het'i ngue din juanbate. Ne nu'a rá hmi emme bi fexni

tengu rá ts'edi ra hyadi 'bu bi hyuxyadi. 17 Ne nu'bu má nugä, dá tängä bu ja rá gua tengu'bu ya xtá tugä. Pe nuna bi dosca rán 'yei ne bi xiqui: "Yo guín su, nguetho nugä dra mbudigä ne dran zeguigä, ne hinjam'bu him mi 'bucä. 18 Nugä zai dí 'bui, guecä dá tugä pe nuya guí nu dí 'bucä ya, ne dam 'bucä mazai høn'bu go njam'bu. Ne i ja ma ts'edi gue dadí manda hapu i pa xan du. I jagä ran sogui ngue ga xocpa u 'da, ne ga jurpa u mi'da." 19 Ne bi xiqui, bi 'yena: "Dami 'yo't' ya 'be'a gätho guí nu ya, ngue gätho i ja ya, ne'u gätho din ja m'bejua. 20 Ga xi a ya 'be'a ní hmepya i ja bu man 'yei, ngue yoto yu sø ne'u yoto yu lámpara ngue yu oro yú gua. Gue yoto yu sø, rá hmepya u yoto yuam 'behni mahets'i, gue di ze'u dim peti bu yoto yu hnini, ngue 'da'a n'danni yu hnini i 'bui. Ne nu'u yoto yu lámpara rá hmepya u yoto yúm peti yu 'yəc'yei hapu zai dim peti."

2

Ram hma da hmam bu ja ra hnini Éfeso

1 Nu'a ra nde bi xicä ngue ga o't'a n'da ra søcuq, ga undä a ram 'behni ngue i fax u yu 'yəc'yei bu ja ra hnini Éfeso. Ne nu'a ra søcuq da hmam bu 'buh yu 'yəc'yei. Nu yúm hmanse a gue i 'yo inde bu ja yoto yu lámpara, ne i o rán 'yei yoto yu sø. 2 Ne nu'a ra nde bi xi'u yu 'yəc'yei bu, bi

'yɛna: “Dí paçã 'be'a gätho gá 'yøthɯ bɯ, nɛ dí paçã hangu nangu ra 'bɛfi gá 'yøthɯ. Nɛ dí paçã gue hin gán xømbɯi nangu ni 'bɛfiɯ. Nɛ dí paçã ngue xingui ts'ɯ gadí jafɯ da 'yøt' ran ts'om'bäi n'da. Nɛ gá 'yänhdɯ 'da yɯm hman ɯ to'o ɛna yá 'bäihɯ ra Cristo, nɛ gá paɯmbɯ yɯ hyäte thofo ɯ. ³ Nɛ dí paçã gue hin gán xømbɯihɯ ran ɯnbi gá nuɯ, nɛ ra 'bɛfi gá 'yøthɯ nangu gá 'yɛç'yɛigahɯ, nɛ xingui ts'ɯ gá 'yɛ'ts' ni t'ɛç'yɛihɯ. ⁴ Pɛ i ja ahɯ ts'ɯ gue hin dí numanhogã, ngue gá 'yɛs'hɯ ts'ɯ a guí bɛnjɯ ya nɛ hín gadín huɛjɯ. Nɛ hin guín jahɯ bɯ 'bɯ ra mbɯdi thofo gá 'yɛç'yɛigahɯ. ⁵ Dami bɛmhɯ ya hangu na ngu bí ga'a ni t'ɛç'yɛihɯ 'bɯ gmí 'yɛs'hɯ a gní bɛnjɯ nɛ gá 'yɛ'ts' nin huɛcatehɯ. Dami päh nin 'yomfɛnihɯ ya. Dami thojɯ a gmí øthɯ rá mbɯdi thofo. Pɛ nu'bɯ guexta'a guí øthɯ, ga 'uecã n'da ra lámpara 'bɯ, nɛ him man ga ja ahɯ tengu'bɯ ra lámpara bɯ guí 'bɯhmbɯ, 'bɯ hin gui hoc nin 'yomfɛnihɯ. ⁶ Pɛ i ja ahɯ 'be'a xɯn ho ts'ɯ, nguetho n'dat'a díɯm bɛmhɯ gue hin díɯn numanhohɯ a i øt'ɯ yɯ nicolaítas. ⁷ Nu'bɯ i ja ni zaguhɯ, gui 'yøhmbɯ 'be'a da xi ahɯ a rá Hogandahi Oja gätho gyɯ 'yɛç'yɛihɯ. Nɛ nu'ɯ to'o hin da thapi nangu ran ts'o, hin da mba bɯ ja ran ɯnbi mazai, nɛ hin di ɯnba a ná yoho ran ðate,” bi 'yɛn'a ra nde bi zoqui.

Ram hma da hmam bɯ ra hnini Esmirna

⁸ Nɛ xø bi 'yɛngui: “Nuya gui 'yorpa ra søcuɯ ram 'bɛhni gue i fäx yɯ 'yɛç'yɛi bɯ ja ra hnini Esmirna. Nɛ gui xifi gue mam hmangã, guecã mi 'bɯcã 'bɯ ra mbɯdi thofo nɛ dam 'bɯcã mazai, nugã dá tugã nɛ dá ndants' mahøn'a nɛ dí 'bɯhɯya, gui 'yɛna. Nɛ nu'a ra søcuɯ da hmam bɯ 'bɯh yɯ 'yɛç'yɛi bɯ ra hnini Esmirna.” ⁹ Nɛ ɛn'a ra nde: “Dí paçã 'be'a gätho nín ɯnbi guí sähɯ nanguécã. Nɛ dí paçã gue gyɯ hyoyahɯ bɯ ja ra häi, pɛ xɯn ngu i ja ahɯ nangu Oja. Nugã dí paçã gue di c'aman'ɯ ahɯ 'da yɯ judío gue ɛnɛ majuaɯni yɯ judío ɯ, gue nde da ma yá t'ɯhni Oja ɯ. Pɛ him majuaɯni yá t'ɯhni Oja ɯ, pɛgue ráɯm peti ra zithu a i øt'ɯ. ¹⁰ Nɛ 'yo guí suhɯ ran ɯnbi gue mi ts'ɯtho din ja ahɯ. Gui 'yøhmbɯ ya 'be'a din ja ahɯ, ngue gui nuɯ rán ts'äte ra zithu nu'bɯ da jo ahɯ 'da ahɯ. Nɛ 'dɛt'apa guin nuɯ yɯn ɯnbi. Nɛ nu'bɯ hin gui 'yɛ'ts' ni t'ɛç'yɛihɯ madague'a gui tuhɯ, gá taɯhmbɯ xɯn ho a ra te 'bɯ. ¹¹ Nu'bɯ i ja ni zaguhɯ, gui 'yøhmbɯ ya 'be'a i xi ahɯ rá Hogandahi Oja gyɯ 'yɛç'yɛihɯ. Nɛ nu'ɯ to'o hin da thapi nangu ran ts'o, hin da mba bɯ ja ran ɯnbi mazai, nɛ hin di ɯnba a ná yoho ran ðate,” bi 'yɛn'a ra nde bi xiqui.

Ram hma da hmam bɯ ra hnini Pérgamo

¹² Nɛ bi xic mahøn'a ra nde, bi 'yɛna: “Nuya gui 'yorpa ra søcuɯ ram 'bɛhni ngue i fäx ɯ yɯ 'yɛç'yɛi bɯ ja ra hnini

Pérgamo, gue da mam bu 'buh yu 'yɛc'yɛi. Ne gui 'yo't'i 'be'a dí mangä gue i jagä ra espada yoho yá het'i. ¹³ Nugä dí pãcä 'be'a guí øthü hapü guí 'buhmbü, guerpü di manda ra zithu. Ne dí pãcä gue hin gá hyehmbü ni t'ɛc'yɛihü, xíngui ts'ü gá cønjuh nu'bü mi mbantho bü a ma hoga'yɛhɛ ra Antipas, guerpü 'buh ra zithu. ¹⁴ Pɛ i ja ahü ts'ü a gue hin dí numanhogä, nguetho i 'bü i 'da ahü i tɛn rán xädi ra Balaam, nu'a ran 'yohü gue bi xänba ra Balac 'be'a da 'yøt'e gue da hyät'ü yu israel. Nu ra Balac bi xih yu jã'i da den yán gopa yu hmite, ngue da zi 'be'a bi mbøspa ü, ne da 'yøt' ran 'yomt'ɛni. ¹⁵ Ne i 'bü i 'da ahü gue hingui nde da 'yɛ'ts' yán xädi yu nicolaitas, ne hin dí numanho 'be'a øt'ü. ¹⁶ Janangue'a dami päh nin 'yomfɛnihü. Ne nu'bü hin'na, ga mbagä bü n'dihi ne ga s'ü nanguie mam hmangä, tengu ra espada gue i pøm bü ma ndegä," bi 'yɛn'a ra nde gue bí 'yɛh mahɛts'i. ¹⁷ Ne bi thoqui bi xiqui, bi 'yɛna: "Ne to'o i ja yá zagu, da 'yøde 'be'a xi'a rá Hogandähi Ojã yu 'yɛc'yɛi. Ne to'o hin da thapi nanguie ran ts'o, ga undä ra maná mahɛts'i gue nt'ãgui. Ne ga undä n'da a n'da ra do xün t'axi guerpü nt'o't'i ma'da'yo rá thuhu zehɛ. Ne xínga gue'ü mi'da yu jã'i da bãdi 'be'a nt'o't'i bü, hønt'a to'o da hyäni," ɛn'a ra nde bí 'yɛh mahɛts'i.

Ram hma da hmam bü ra

hnini Tiatira

¹⁸ Ne bi xic mahøn'a, bi 'yɛna: "Nuya gui 'yorpa ra søcuã ram 'behni gue i fãx ü yu 'yɛc'yɛi bü ja ra hnini Tiatira, gue da hmam bü 'buh yu 'yɛc'yɛi. Gui 'yorpi 'be'a dí mangä rá Ts'unt'ugä Ojã, gue i sø ma dä tengu ra sibi i the, ne nu'ü ma gua di fɛxni tengu n'da ra bronce ra xit'ɛgui gue i pa nthãmmi xün ho. ¹⁹ Dí pãcä 'be'a gätho guí øthü ne dí pãcä gue i ja nin huɛcatehü ne majuãni guím bɛnjü, ne ja a ni t'ɛc'yɛihü xün ho. Ne dí pãcä gue guí øthü xün ho rá 'bɛfi Ojã, ne hin gán xømbühü. Ne man'da xün ho guí øthü ya xinda gue'bü ra mbüdi tho gá 'yɛc'yɛihü. ²⁰ Pɛ i ja ahü ts'ü a hin dí numanhogä, nguetho gadí jafü in xänbate bü n'da ra xisu, ra Jezabel, gue'a i ɛnsɛ rá pøngahyã Ojã. Pɛ nu'a i xänba yu 'yɛc'yɛi bü da den yán ts'ihmɛ yu hmite, ne i xänba ran 'yomt'ɛni. ²¹ Nugä dá tø'mi a ra xisu ngue xtí päh rán 'yomfɛni, pɛ hingui nde, i nde dí thocta a ra ts'on'yomfɛni. ²² Janangue'a ga un ran ünbi nts'ɛdi, gue din hyɛn'na ra xisu, ne'ü gätho to'o i tɛnni da nu ran ünbi nts'ɛdi gue ga undä. Ne din jabü ga øt'ä nu'bü hin di päh yán 'yomfɛni ü ne hin da hyɛh ran ts'o i øthü a ra xisu. ²³ Ne nugä ga ho gätho yá t'ähni a ra xisu, guerpü da bã ü gätho yu 'yɛc'yɛi gue dí pãcä yán 'yomfɛni yu jã'i, ne dí pãcä 'be'a gätho in nde yá mbü ü. Ne ga cos'ahü 'be'a gá 'yøthü n'da ngu n'da ahü. ²⁴ Pɛ mi'da ahü bü ja

ra hnini Tiatira gue hin gá tenhd_u rán xädi ra xisu, ne hin guí p_hmb_u rán xädi ra z_ithu tengu i man _u 'da gue _hna p_hdi x_un ho rán xädi ra z_ithu. Ne nugä hin ga 'da ah_u man'da x_un h_ei guí 'y_oth_u. ²⁵ P_e h_ont'a ga xi ah_u, guim b_enth_u x_un ho ni t'ëc'y_ei_hu asta gue'b_u go bá ëcä mah_on'a. ²⁶ Ne nu'_u to'o hin da th_hpi nangue ran ts'o, ne'b_u di thoqui da 'y_ot'e 'be'a gätho dí ndegä asta gue'b_u go rán z_egui ra pa, ga undä ran t'ëdi di manda 'da y_u x_equi ra häi, ngue ga comhbe ra ts'edi bi 'dacä ma Ta. ²⁷ Ne'_u di manda gätho _u y_u j_h'i ngue 'dahma 'dan'yo b_u na y_h. Ne da 'yut ram fet'ëgui _u man s_uihe, tengu'b_u da x_en ra j_hhäi a ra bareta ngue din t_ex_t'i. Ne gue'a ra ts'edi bi 'dacä ma Ta. ²⁸ Nugä tengu'b_u dra D_hs_o. Ne to'o da 'y_ot'e 'be'a x_un ho, dam 'b_uhmb_e 'b_u guá pengä. ²⁹ Ne nu'b_u i ja ni zaguh_u, guí 'y_ohmb_u 'be'a i xih rá Hogand_hhi Oj_h y_u 'y_ec'y_ei," _hn'a rá Ts'unt'_u Oj_h.

3

Ram hma da hmam b_u ra hnini Sardis

¹ Ne x_o bi 'y_eng mah_on'a: "Nuya guí 'yorpa ra s_ocu_h ram 'behni i f_hx_u y_u 'y_ec'y_ei 'b_ur_u ja ra hnini Sardis. Ne guí xih mam hmangä, ngue dí 'b_u'be rá Hogand_hhi Oj_h i juadi x_un ho y_u ts'edi. Ne i o ma 'y_e _u yoto y_u s_o. Ne nuna mam hma da hmam b_u 'b_uh y_u 'y_ec'y_ei. Nugä dí p_hcä 'be'a gätho guí _oth_u b_u. Nu ah_u guí mamh_u max_ots'e thoho,

ne sä guí _hmhb_u guí 'b_uhmb_u nangue Oj_h, p_e dí p_hcä, nu ah_u, tengu'b_u ya x_un du ni teh_u. ² P_e daman nuhmb_u ya, ne dami zacuah_u a z_u ts'_u ni t'ëc'y_ei_hu bi bongui, n'damhma him maju_hni da du ni teh_u ngue gan _unba_hu mazä. Nguetho dí p_hcä gue hin guí _oth_u in nde Oj_h guí 'y_oth_u. ³ Dami b_emhb_u ya 'be'a bi sän'nah_u. Nuya dami p_hh nin 'yomf_eni_hu, ne dami tenhd_u 'be'a gá p_hmb_u rá mb_udi. P_e nu'b_u hin guí p_hh nin 'yomf_eni_hu, ga mbagä b_u tengu n'da ra b_e, ne hin guí p_hmb_u 'be'a má ora ga s_ongä b_u, ne ga _un'nah_u. ⁴ P_e i 'b_u'i 'da ah_u gue him bi ts'on y_u mb_ui. Ne nu'_u dan 'yohe _u, ne da hye _u y_u pahni x_un t'axi nguetho y_un s_hh dan 'yohe," bi 'y_en'a ra nde bi 'y_eh mah_ets'i. ⁵ Ne bi thoqui bi xic ra nde, bi 'y_ena: "Ne nu'_u to'o hin da th_hpi nangue ran ts'o, da hye y_u pahni x_un t'axi. Ne hin ga ts'onba y_u thuhu i huxp_u ja ra s_ocu_h i ma to'o i ja ra temaz_hi. Ne gam mangä gue ma mb_etigä _u, guerp_u ja rá hmi ma Ta, guerp_u i 'b_hh y_um 'behni mah_ets'i. ⁶ Ne nu'b_u i ja ni zaguh_u, dami 'y_ohmb_u 'be'a i xih rá Hogand_hhi Oj_h _u y_u 'y_ec'y_ei," _hn'a ra nde.

Ram hma da hmam b_u ra hnini Filadelfia

⁷ Ne bi xiqui mah_on'a: "Nuya guí 'yo't' man'da ra s_ocu_h, guí un'na ram 'behni i f_hx' _u y_u 'y_ec'y_ei 'b_ur_u ja ra hnini Filadelfia, gue da hmam b_u 'b_uh y_u 'y_ec'y_ei. Ne

gui xih mam hmangä gue xan hothogä, hin'y_u ma ts'oqui, ne hont'a majuani dím mangä. Ne dí hã ran sogui ngue ra hmεpya i jagä ra ts'edi tengu ra hmεpya bi 'yu'a ra David. Ne nu'b_u ga xocpa n'da b_u ja ma ts'edi, njo'o n'da da zä da gurpi, ne nu'b_u ga jurpa n'da, njon da zä da xocpi. ⁸ Nugä dí pãcã 'be'a gätho guí øth_u b_u, ne dá xoc'ah_u rá 'yu Ojã man'da da zä gui 'yørcah_u ma 'befi, ne hingui sä n'da ra ja'i da got ra 'yu. Ne dí pãcã ngue hinguin zaqui ni t'εc'yεih_u, pe i ja ah_u ts'ü. Thocua thoho gá ten man xädigä, xíngui ts'ü gá hyεgah_u. ⁹ Pe nuya dami 'yøhmb_u ts'ü ya 'be'a din ja y_u ja'i b_u gue i ten ra zïthu, nu'ü im ma gue y_u hogajudío ü, pe him majuani y_u hogajudío, ngue hingui ten Ojã ü. Nugä ga japi din danyahmu b_u ja ni guah_u to'o i ten'na ra zïthu, n'dahma da bã ü εmme ngue dádí huεc'ah_u gy_u 'yεc'yεih_u. ¹⁰ Ne nangué a dá xi ah_u, ne hin gán xømb_uih_u 'b_u mi mba ma ün'ni ah_u, tengugä, janangué'a ga jamansu ah_u nu'b_u bi zøn ra pa din ja ran ünbi nts'utho ua ja ra ximhäi, ngue da ts'ä gätho y_u ja'i i 'b_ucua ja ra ximhäi. ¹¹ Nuya him maya'a ga mbagä b_u. Nde'b_u gan jamansuh_u gue hin gui jaf_u n'da di ts'on'na ni t'εc'yεih_u, ngue hin da zä gui hyãmhb_u 'be'a gá tãhmb_u. ¹² Ne nu'ü to'o hin da thãpi nangué ran ts'o, ga japi da hyãñ a ra 'befi nuixte thoho, ngue tengu n'da ra guangu b_u

ja rá ngu ma Ojãh_u mahεts'i, ne njãm'b_u da bøm b_u. Ne ga o't'ä rá thuhu ma Ojã b_u ja rá ja'i, ne ga orp_u rá thuhu rá hnini ma Ojã, Jerusalén ma'da'yo, guet'a ra hnini ba çãp_u bí 'b_u Ojã mahεts'i. Ne'a ma thuhu ma'da'yo ga o't'ä b_u ja rá ja'i ü. ¹³ Ne to'o i ja y_u zagu, dami 'yøhmb_u 'be'a i xih rá Hogandãhi Ojã ü y_u 'yεc'yεi," bi 'yεna.

Ram hma da hmam b_u ra hnini Laodicea

¹⁴ Ne bi xiqui mahøn'a, bi 'yεna: "Nuya gui 'yorpa ra søcuã ram 'beñni i fãx'ü y_u 'yεc'yεi 'b_up_u ja ra hnini Laodicea, da hmam b_u a. Ne gui xih mam hmangä guécã zãi dím mam majuani. Nugä dá øt'ä 'be'a gätho i ja ua ya gue bi zänd Ojã. ¹⁵ Nugä dí pãcã 'be'a gätho gá 'yøth_u b_u, xøgue guí 'yo indeth_u, yoho nin 'yomfεñih_u, ne 'da xni hoth_u. Man'da xcá numanho ah_u 'b_u n'dat'a ni t'εc'yεih_u xquí 'yøth_u, xtán ho ogue hin di ho. ¹⁶ Pe nugä dí san'nah_u a gá 'yøth_u, ne ga sox ah_u. ¹⁷ Guetho nu ah_u sä guí εmh_u gy_u mεmbetih_u 'be'a gätho guí homhb_u, ne guí εmh_u hin'y_u 'be'a man'da guí homhb_u. Pe nugä dí pãcã gue hin'y_u 'be'a i ja ah_u di muui. Pe huεcate ah_u, xøgue ndumb_ui thoho ah_u, tengu'b_u gy_u 'yãheh_u ne guí xädäh_u," εñ'a ra nde bí 'yεh mahεts'i. ¹⁸ Ne xø bi 'yεna: "Nugä gan zo ah_u ts'ü, gua εhmb_u ga 'da ah_u ra temazãi, tengu'b_u gui tãmhb_u ra oro mahoqui ngue ra

sibi, janangue'a majuꝁni gam mɛmbɛtiɦɛ. Nɛ ga 'da aɦɛ ran ho ni mbɛiɦɛ, tengu'bɛ gui tɛn yɛ pahni xɛn t'axi gui hyehɛ, janangue'a hin gui pɛ'ts' ni sɛɦɛ ngue hin'yɛ 'bɛ'a gdí comp' ni jɛ'ihɛ. Nɛ ga xoc'a ni dɛɦɛ, tengu'bɛ gui tɛmhɛɛ ra 'yɛthi gui cospa ni dɛɦɛ, janangue'a da zɛ gui nuɦɛ xɛn ho. ¹⁹ Nugɛ ga dɛmhya aɦɛ ts'ɛ, nɛ ga 'da aɦɛ ts'ɛ ran ɛnbi gɛtho to'o dadí huɛcɛ, n'damhɛma di hoc'a ni mbɛiɦɛ. Janangue'a daman ɛhyahɛ gui pɛh nin 'yomfɛniɦɛ. ²⁰ Nuya gui 'yohmbɛ ts'ɛ, nguetho dí 'bɛcɛ bɛ ja ra goxthi, dín zo aɦɛ. Nɛ to'o da 'yoh ma ndegɛ nɛ da xogui, ga cɛrɛɛ, dam 'bɛ'be bɛ nɛ dam pɛ'be. ²¹ Nɛ to'o hin da thɛpi nangue ran ts'o, ga japi ga huxhe bɛ mahɛts'i, gueɛɛ i ja ma ts'ɛdi, tengutho 'bɛ má tɛpɛ ran ts'o nɛ dí hux'be ma Ta bɛ mahɛts'i. ²² Nɛ to'o i ja yú zagu, da 'yoh a i xi a rá Hogandɛhi Ojɛ ɛ yɛ 'yɛc'yɛi," bi 'yɛn'a ra nde bi xiqui.

4

Ran thɛnde bɛ mahɛts'i

¹ Nɛ nu'bɛ mi jua a bi mam bɛya, dá ndɔts'e, nɛ dá nugɛ nsoqui n'da ra jut'i mahɛts'i. Nɛ nu'a ra nde dá ɔcɛ tengu thoho n'da ra thɛxi i yɛ nts'ɛdi, bi 'yɛngui: "Ba ɛcua nɛ ga ut'a'i 'bɛ'a jatho din ja m'bejua." ² 'Bex bi 'dacɛ ra ts'ɛdi rá Hogandɛhi Ojɛ gue bi zɛ dá nugɛ bɛ. Nɛ dá nugɛ bɛ mahɛts'i n'da ran thuts'i mahoqui xɛn ho, tengutho

bɛ hux yɛ hmuts'ɛt'abi. Nɛ mí huxɛ n'da. ³ Nɛ nu'a to'o mi hupɛ, di fɛxni tengu yɛ fɛxna sɔdo ra jaspe ogue ra cornalina. Nɛ bi go'ma ra 'bejɛni di fɛxni tengu ra fɛxna sɔdo ra esmeralda. ⁴ Nɛ bi mbɛs' pɛ ja ran thuts'i mi 'dɛte ma goho yɛn thuts'i, gueɛɛ mi hupɛ 'dɛte ma goho yɛ dɛc'yɛi. Gɛtho mi he yɛ pahni xɛn t'axi nɛ mi hu'ts' yú corona ra oro. ⁵ Nɛ gueɛɛ ja ran thuts'i mi hɔ inde, bi bɔm bɛ ra huɛi nts'ɛdi, nɛ ran gɛni ɛmme di thoni, nɛ yɛ nde. Nɛ nubɛ mi hu a n'da, mi ja bɛ yoto yɛ sibi gue mi xɛh yɛ t'ɛsibi, rá hmɛpya rá Hogandɛhi Ojɛ ɛ, gue í juadi xɛn ho yú ts'ɛdi. ⁶ Nɛ nubɛ mi hu a n'da, mi ja bɛ n'da ɛna ra dejɛ, nɛ ɛna ra xito. Nɛ dá nugɛ goho yɛn t'uti gue madim 'bɛt'a ran thuts'i, gue i 'bɛi. Nɛ gɛtho goho yɛn t'uti mi ja yú dɛ bɛ yú hmi nɛ yú xɛthɛ, nɛ gɛtho yú jɛ'i. ⁷ Nu'a n'da ran t'uti bi nɛqui tengu n'da ra zate ra león, ná yoho bɛya bi nɛqui tengu n'da ra toro, nɛ ná hyu bɛya bi nɛqui tengu rá hmi ran 'yohɛ, nɛ ná goho bi nɛqui tengu n'da ra dɛpɛnts'ɛ madí tɛnts' yú zahua, tengu'bɛ 'yo. ⁸ Nɛ gɛtho goho yɛn t'uti i 'bɛi, ja n'da ngu n'da 'dato yú hua. Nɛ gɛtho yú hua i ja xɛn ngu yú dɛ maxɔts'e nɛɛɛ mbo. Nɛ ma pa nɛ ra xui bi dɛnde Ojɛ, xíngui ts'ɛ bin hɛ'a nán tuhu, nɛ bi 'yɛm 'bɛ mɛn tuhu:

Xɛn ho, xɛn ho, xɛn hotho Ojɛ nuixte rá ts'ɛdi,

gue'a mi 'bui ne i 'buhya, ne
guet'a i 'bui mazai.

⁹ Ne gátho goho yun t'uti bi
dãnde a gue mi hu inde bu,
bi 'yẽspa a Oja ne bi xifi ja-
madi Oja gue i 'buhya ne dim
'bui mazai hõn'bu go njam'bu.

¹⁰ Ne nu'bu mi dãnde Oja yun
t'uti, gátho 'dãte ma goho yu
dãc'yei bin dãnyahmu bu ja rá
hmi a i hu inde bu, ne bi
un'ndu yá corona ra oro gue
mi hu'ts'i. ¹¹ Ne bi 'yẽna:

Nu'i ma Hmu ahe, ma Oja
ahe,

hõn'a thoho nin säui din ja
ni nuixte ne ni ts'edi,
ne hõn'a thoho nin säui
da numansu a u gátho i
'bui.

Nguetho gátho gá 'yõt'e 'be'a i
ja ya,

nangue ni pähä zehẽ, ne gue'a
ni pähä án ja'u 'be'a i ja
ya.

5

*Ra T'ude'yo rán säui di
tants'a ra søcuã*

¹ Ne nugã dra Xuuagã dá
nugã a mi huxpu ja ran thuts'i
mi cã bu rán 'yei n'da ra søcuã
m'bants'i ne nt'o't'i maxõts'e
nepu mbo. Ne mi ja yoto
yún cuahmi bu ja ra søcuã.

² Ne dá nugã n'da ram 'behni
mahõts'i xun zaqui, ne nts'edi
bi ma: "Ha 'bu a n'da rán säui
da xõc'u yún cuahmi i ja ua
ja ra søcuã, ngue di tants'i,"
bi 'yẽna. ³ Ne xinga n'da mi
'bupu mahõts'i, xinga n'da mi
'bupu ja ra häi, ne xinga n'da
mi 'bupu i 'bu u xun du rán säui
da xõc yún cuahmi ra søcuã
ngue da badi 'be'a nt'o't'i bu.

⁴ Ne nugã dra Xuuagã emme
dán zongã nguetho njongui
'bui rán säui di tants'a ra
sõcuã ngue da nu 'be'a nt'o't'i
bu. ⁵ Ne nu n'da ra dãc'yei
bi 'yẽngui: "O guí zoni," bi

'yẽngui, "nguetho 'bu'a n'da
t'ẽmbi ra León nangue rá 'yu
ra Judá, ne rá 'yu ra ts'ut'abi
ra David, nu'a him bi thapi
nangue ran ts'o, ne da zã da
xõc'u yún cuahmi ra søcuã."

⁶ Ne 'bex dá nugã n'da i 'bã
inde bu 'buh yun t'uti, ne'u
'dãte magoho yu dãc'yei. Ne
nu'a bi nequi tengu n'da ra
T'ude'yo bi mba ntho. Nu'a
ra T'ude'yo mi ja yoto yá dani
ne mi ja yoto yá dã, gue'a ra
hẽpya rá Hogandahi Oja
gue i juadi xun ho yá ts'edi,
bã 'behni gátho ná ngani ra
ximhã. ⁷ Ne bi mba bu ne
bi gånba ra søcuã gue mi
ja bu rán 'yei n'da gue mi
hupu ja ran thuts'i. ⁸ Ne
nu'bu mi gånba ra søcuã, nu'u
'dãte magoho yu dãc'yei bin
dãnyahmu bu ja rá gua ra
T'ude'yo. Ne n'da ngu n'da
mi hã yá arpa'bida, ne gátho
mi ja yá ximbo ra oro mayuh
rán dega ra za i yũmanho, ra
hẽpya gue ní mba nt'ẽspi
Oja, gue i ẽspa Oja u yá t'uhni.

⁹ Ne gátho bin tu a n'da ra
thuhu ma'da'yo, ẽn'u:
Hõn'a zehẽ i nin säui gui xõcua
yún cuahmi ra søcuã,
nguetho ya bi tho i, ne nangue
ni ji guí jut'u yu jã'i,
ngue gá 'yõrpa yá mbeti
Oja u

gátho u 'da gue 'dahma
'dan'yo bu na ya, ne
gátho u 'da gue 'dahma

'dan'yo yá 'ya, ne
gátho ɯ 'da gue 'dahma
'dan'yo yá häi mi 'b'hi.

10 Ne gá un ni ts'edi din
ts'ɯt'abi, ne dim mbäjä
bɯ di manda rá ts'edi
Ojä,

ne di manda bɯ ja ra häi, bi
'yɛm 'bɯ min tuhu.

11 Ne nugä dra Xuuagä, 'bex
dá nugä ne dá ɔcä yá nde yɯm
'bɛhni mahɛts'i ɛmmɛ xɯn ngu
yɯ munts'i, ngue yɯ millone
thoho madím 'bä't'a mi hupɯ
ja ran thuts'i, ne yɯn t'uti ne yɯ
dɛc'yɛi. 12 Ne gátho yɯm 'bɛhni
mahɛts'i nts'edi bin tuhu, ne
bi 'yɛm 'bɯ min tuhu:

Nangue bi du ra Jesús ra
T'ɯdɛ'yo,

rán säui din t'un rá ts'edi, ne
'bɛ'a gátho di muui,

ne ran 'yomfɛni nuixte, ne ra
ts'edi nuixte,

ne da hyɛnba yám hman ɯ
i numansu. Ne da
t'ɛspi ne ɛmmɛ da
hnumanho.

13 Ne 'bex dá ɔcä bi mba
nt'ɛspi a huxpɯ ja ran thuts'i,
ne ra Jesús ra T'ɯdɛ'yo. Gátho
i 'b'hi bi man'ɯ tengu n'dare
thoho:

Majäpi thoho ne i hnumansu
ngue nuixte thoho. Ne
din ja rá ts'edi xɯn ho,

ne gátho i 'b'hi da 'yɛspi hɔn'bɯ
go njám'bɯ mazäi.
Njabɯ bi ma gátho i
'bɯpɯ mahɛts'i, ne pɯ ja
ra häi, ne'ɯ xɯn du, ne'ɯ
'bɯpɯ ja yɯ dejä, ngue
n'dat'a bi man'ɯ.

14 Ne gátho goho yɯn t'uti
i 'bäpɯ mahɛts'i bi 'yɛna:
"Nɛcähe n'dat'a dí m bɛmhbe
a," bi 'yɛn'ɯ. Ne gátho 'däte

magoho yɯ dɛc'yɛi mi 'bɯpɯ
bin dɛnyahmu i thande a
hu'inde bɯ mahɛts'i, ne ra
T'ɯdɛ'yo.

6

Yoto yɯn cuahmi

1 Ne nugä dra Xuuagä dá nu
ra Jesús ra T'ɯdɛ'yo bi xɔc'a rá
mbɯdi rán cuahmi ra sɔcuɛ ne
bi dɯ'mi di tɛnts'a ra sɔcuɛ. Ne
n'da ran t'uti bi xicä, ne nt'ode
rá nde tengu ran gäni: "Ba
ɛcua gua nuua," bi 'yɛngui.

2 Ne dá hɛtä bɯ, ne dá nu
n'da ra t'axca ndɔfani. Ne
nu'a mi huxpɯ mi hɛ n'da
ran sɛ, ne bi mba ma unni
n'da ra corona. Ne bi mba
bɯ zäi da dɛh yɯn säi din ja.

3 Ne nu ra Jesús ra T'ɯdɛ'yo bi
xɔc'a ná yoho rán cuahmi ra
sɔcuɛ. Ne dá ɔcä a bi mam
man'da ran t'uti, bi xicä: "Ba
ɛhɛ, gua nu," bi 'yɛngui. 4 Ne
dá nugä, bi bɔm bɯ n'da ra
thenga ndɔfani. Ne mi huxpɯ
n'da, ne bi mba ma unni ra es-
pada xɯm mba. Ne bin t'un'na
ran t'ɛdi gue di japi din sɯ'ɯ yɯ
jä'i gátho 'bɯpɯ ja ra ximhäi,
ngue din hyo n'da ngu n'da ɯ.

5 Ne nu'a ra Jesús ra T'ɯdɛ'yo
bi xɔcua ná hyu ran cuahmi,
ne xɔ dá ɔcä rá nde man'da
ran t'uti bi xicä: "Ba ɛhɛ, gua
nu," bi 'yɛngui. 'Bex dá nugä
bi bɔm bɯ n'da ra 'bondɔfani,
ne mi huxpɯ n'da mi hɛ ra
t'ent'i. 6 Ne dá ɔcä n'da ra
nde bi bɔm bɯ mi 'bäh yɯn
t'uti, bi 'yɛna: "Hɔnt'a n'da
kilo ra trigo da dän'a n'dapa,
ne hɔnt'i hyu kilo ra cebada
da dän'a n'dapa. Pɛ dami ja-
mansuhɯ ra aceite ne ra vino,

o gadí japi dim 'bedi.” 7 Ne nu'bu mi xoc'a ná goho ran cuahmi a ra T'ude'yo, dá ocä rá nde man'da ran t'uti, bi 'yengui: “Ba xhe gua nu,” bi 'yena. 8 Ne 'bex dá nugä bi bøm bu n'da ra ndofani xun c'axt'i ts'u. Ne mi huxpu a n'da t'ëmbi ran däte, ne mí ten'na ran däte n'da gue xí bøm bu 'bu u xun du. Nu'u bin t'un ra ts'edi di manda u ná goho bu 'buh yu ja'i gätho ra ximhäi. Ne nu'u bin ja ra ts'edi gue da hyo yu ja'i nangue ra espada, ne nangue din tumanthuhu, ne nangue ra gexë, ne yu zate da hyo yu ja'i. 9 Ne nu'bu mi xoc'a ná cut'a rán cuahmi ra söcuä a ra T'ude'yo, dá nugä bu n'da ra mexa gueru i pa m'böspe Oja, gue bim 'bøts'e zehë u yu 'yëc'yëi. Ne dá nugä bi hyupu 'bimexa yú te u gätho ítho a rá m hman Oja, ne bi ma nangue ra Cristo. 10 Ne gätho u mi hupu 'bimexa nts'edi bi 'yena: “Ma Hmu tətethoho ni ts'edi, ne xun ho i, ne ma-juani guím ma. Ham'mi pa gui tøm'i ngue gui 'yörpa ran juanbi u, ne gui cospa u yu ja'i 'buru ja ra ximhäi 'be'a bi 'yörcahe,” bi 'yë'n'u. 11 Pe nu'u bin t'un yú pahni xun t'axi, ne bi sifi da døm'i ts'u 'da yu pa, ja gue'bu bi gua'u dí du a rá m hman Oja u yú mi'yëhehu, ngue tengu u. 12 Ne nugä dra Xuuagä dá nugä ra T'ude'yo bi xoc'a ná 'dato rán cuahmi a ra söcuä. Ne 'bex bin ja n'da ra 'yámhäi nts'utho. Ne nu'a ra hyadi gätho 'bex bi boqui tengu n'da ra 'bo'bø't'e, ne nu'a ra zana 'bex bi thengui

tengu ra ji. 13 Ne gätho yu sö bi däpu häi, tengu n'da ra za i hoh yün dät'o 'bu i huqn ran dahi. 14 Ne nubu xun c'ammi ra ximhäi, bi mba m'bants'i tengu'bu ra söcuä, bim 'bedi. Ne gätho yu t'uhäi mi ja bu ja ra dehe, pe ne'u gätho yu t'øhø, bi mba ma pädi bu mi ja. 15 Ne gätho yu ts'ut'abi bu ja ra häi, ne gätho yú ngurpi yu ja'i, ne gätho yu hmudofai, ne gätho yu membeti, ne gätho i jase yú ts'edi, ne gätho yu 'yëhe, ne gätho hing yu 'yëhe, bi mba bu dapo, mi honi haru din 'yani gueru ja yu hyanhäi, o gueru ja yu hyädo. 16 Ne gätho mi nde u da zemba yú yu do 'bu bi xo't' yu t'øhø ne da go'mi, ngue i su da nu a rá cue a i huxpu ja ran thuts'i mahëts'i, ne'a ra T'ude'yo. 17 Nguetho bi zøn ra pa ran unbi nts'utho, ne njon da zä da hyät ran unbi.

7

Rá 'bede u yu israel bu mahëts'i

1 Ne nubaya dá nugä goho yum 'behni mahëts'i, ne 'da a n'danni mi 'bäpu rá nyani ra ximhäi i sam'ma ran dahi i 'yo ua gue xingui ts'u din 'yo bu ja ra häi, o gueru ja ra dadeja, ne xinga gue di 'yan yu za. Ne'u yu dadeja hin di 'yani, di nequi tengu n'da ra xito xun juani thoho. 2 Ne dá nugä n'da ram 'behni mahëts'i bí 'yëpu ní böx ra hyadi, ne nu'a bá hyä a rá sello Oja ngue i 'bai, ne nts'edi bi mba't'u goho yum 'behni Oja gue i 'bäpu yú nyani ra ximhäi. Gue'u

mi 'bäpɥ bin t'un ra ts'edi di ɯnba ra häi nɛ ra dɔdeja. ³ Nɛ nu'a ram 'behni mi ha ra sello, bi xi ɯ mi'da gue da dɔ'mi ts'ɯ, him 'bex di ɯnba ra häi o gue ra dɔdeja o gue yɯ za, ja gue'bɯ di selloba bɯ ja yú dɛ yɯ 'yɛc'yɛi a rá sello Oja. ⁴ Nɛ dá ɔcä hangu bi 'beh yɯ ja'i di jap ra sello yú dɛ, n'da ciento nɛ yote ma goho mahuahi, bi thɔsta ɯ yúm bom'beto yú ts'unt'ɯ ra Israel. ⁵ Bi thɔsta ɯ 'dɛ'mayo mahuahi yúm bom'beto ra Judá. Nɛ bi thɔsta ɯ 'dɛ'mayo mahuahi yúm bom'beto ra Rubén. Nɛ bi thɔsta ɯ 'dɛ'mayo mahuahi yúm bom'beto ra Gad. ⁶ Nɛ bi thɔsta ɯ 'dɛ'mayo mahuahi yúm bom'beto ra Aser. Nɛ bi thɔsta ɯ 'dɛ'mayo mahuahi yúm bom'beto ra Neftalí. Nɛ bi thɔsta ɯ 'dɛ'mayo mahuahi yúm bom'beto ra Manasés. ⁷ Nɛ bi thɔsta ɯ 'dɛ'mayo mahuahi ɯ yúm bom'beto ra Simeón. Nɛ bi thɔsta ɯ 'dɛ'mayo mahuahi yúm bom'beto ra Leví. Nɛ bi thɔsta ɯ 'dɛ'mayo mahuahi ɯ yúm bom'beto ra Isacar. ⁸ Nɛ bi thɔsta ɯ 'dɛ'mayo mahuahi ɯ yúm bom'beto ra Zabulón. Nɛ bi thɔsta ɯ 'dɛ'mayo mahuahi ɯ yúm bom'beto ra José. Nɛ bi thɔsta ɯ 'dɛ'mayo mahuahi ɯ yúm bom'beto ra Benjamín.

Yɯ ja'i mi he yɯ pahni xɯn t'axi

⁹ Nɛ nugä dra Xuuagä, dá handi nɛ dá nugä xɯn ngu yɯ ja'i nɛ njon da zä da mbede hangu na ngu dá nugä. Dá nu ɯ i 'bäpɥ gätho ɯ 'da gue

'dahma 'dan'yo bɯ na ya, nɛ gätho ɯ 'da gue 'dahma 'dan'yo yú 'yɯ, nɛ gätho ɯ 'da gue 'dahma 'dan'yo yú häi mi 'bɯi. Nɛ gätho ɯ mi 'bäpɥ mí hɛt'a mí huxpɯ ja ran thuts'i bɯ mahɛts'i, nɛ mi hɛt'a ra Jesús ra T'ɯdɛ'yo. Gätho mi 'bäpɥ mi he yú pahni xɯn t'axi, nɛ mi cɔ yɯ xijam'boza. ¹⁰ Nɛ gätho nts'edi bi 'yɛna:

ɛmmɛ dín numanho ahe, ma Oja ahe,

tɔtetho ni ts'edi, nɛ'e gra Jesús gra T'ɯdɛ'yo, dí ɛs'ahe ngue gá pøje, bi 'yɛn ɯ.

¹¹ Nɛ gätho yɯm 'behni mahɛts'i bi mbä'ts'a mi hupɯ made bɯ mahɛts'i, nɛ gätho 'däte ma goho yɯ dɔc'yɛi nɛ'ɯ gätho goho yɯn t'uti bi mbäs' thoho gätho mi 'bɯpɯ, bin danyahmu, bi nye'mahäi, bi dande Oja i hu inde bɯ. ¹² Gätho bi 'yɛna:

Nɛcähe 'dat'a dím bɛmhbe, dí ɛs'ahe, ma Oja ahe, nuixte xɯn ho i.

Nɛ gätho guí paði. Zai dí xi ahe jamadi nangue ran ho guí ɔrcahe. Dín numansu ahe, nɛ nte guí hɛmbi, pɛ i ja ni ts'edi xɯn ho, nɛ gam 'bɯi høn'bɯ go njam'bɯ mazai.

Nɛ høn'a tho dím bɛn ahe ya, bi 'yɛn'ɯ.

¹³ Nɛ nu n'da ra dɔc'yɛi bi 'yängä dra Xuuagä: “Ha guí paði hapɯ bá nɛx yɯ.” ¹⁴ Nɛ dá ɛmp'a ra dɔc'yɛi: “Nu'i guí paði.” Nɛ nu'a ra dɔc'yɛi bi 'yɛngui: “Nu'ɯ gue'ɯ bi 'yɛc'yɛi Oja 'bɯ mi ja ran ɯnbi

ndumbæi tho bæ ja ra ximhäi. Ne nu'a rá ji ra Jesús gue a í bo yá pahni æ, bi japi xtan t'axi. ¹⁵ Janangue'a i 'bähnnæ ja rá hmi Ojå yæ. Ne in 'yêhe ma pa ne ra xui ua ja rá nija Ojå. Ne gue'a i huxpæ ja ran thuts'i di jamansu yæ. ¹⁶ Ne him man'dandj din tumanthuhu yæ, ne him man'dandj din tuthe. Ne him man'dandj da nu ran ænbi nam pa ra hyadi, xinga gue æ mi'da xæm pa di ænbi. ¹⁷ Nguetho nu ra Jesús ra T'æde'yo gue i 'bæ inde bæ mahæts'i da 'yøt'e tengu 'bæ ra mbände'yo, ne da zixpæ hapæ i ja ra dehe gue di un ra te yá mbæi. Ne nu'a Ojå him man'dandj di japi din zoni."

8

Ná yoto ran cuahmi ne ra t'uts'i ra oro

¹ Ne nu'bæ mi xøcua na yoto yæn cuahmi ra søcuå, made ora njom bin yå bæ mahæts'i ne nte bi 'yæni. ² Nu'bæ mí gua'a bæya dá nugå yoto yæm 'behni mahæts'i zaji i 'bæpæ ja rá hmi Ojå, ne bin t'un yæ thæxi n'da ngu n'da. ³ Ne dá nugå n'dan'yo ram 'behni mahæts'i, bi mba bim 'bæpæ ja rá mæxa yæn t'unni, ne mi the n'da ra t'uts'i ra oro ne bi mba nt'unni xæn ngu rá ndega ra za din zø bæ, i yæman'u, ne nu'a rá 'bifi da mba ma uæspi yæm hma yæ 'yæc'yæi 'bæ i æspa Ojå. Ne gætho i zø bæ ja rá mæxa ra oro gue i høpæ ja rá hmi a Ojå i hu inde bæ. ⁴ Ne nu'a ra 'bifi i næxpæ ja rá t'uts'i a ram 'behni, mauæts'i yæm hman yæ

'yæc'yæi 'bæ i æspa Ojå, ne bi zøm bæ bí 'bæ Ojå. ⁵ Ne nu'a ram 'behni bi yus' yæ dæspi bæ ja ra t'uts'i ra oro gue mi zø bæ ja ra mæxa, ne bi 'yæm bæ ja ra ximhäi. Ne 'bex dá øcä nts'edi yæn gæni din thoni. Ne dá nu nts'edi yæ huæi bi c'uæti bæ ja ra ximhäi, ne bin ja n'da ra 'yæmhæi bæ.

Yæ thæxi

⁶ Nuya bim 'bæpæ yoto yæm 'behni mahæts'i i tø'mi da huixt' yá thæxi. ⁷ Ne rá mbædi ram 'behni bi huixt' rá thæxi, 'bex bi t'æn bæ hæi yæn do, ne ra sibi, mauæspi ra ji. Ne ná hyu xæqui ra hæi bin zø, bi gopæ mi yoxæqui ra hæi. Ne pæ na hyu xæqui bin zø yæ za ne yæ t'ei xæn c'ammi. Pæ bi gohi yo xæqui ngue him bin zø. ⁸ Ne na yo ho yæm 'behni bi huixt' rá thæxi, ne dá nu tengu n'da ra t'øhø xæn ndoho, i sø ne æmme ndøspi, ne bi mba nt'ent'i bæ ja ra dædejå. ⁹ Ne na hyu xæqui ra dædejå bi japi din ji. Ne gætho bi du æ mi 'bæpæ mbo ra dehe. Ne gætho yæ dæmbosa gue mi 'yo bæ bin ts'oni. Pæ bi go æ yoxæqui ra dædejå ngue him bin ts'oni. ¹⁰ Ne ná hyu yæm 'behni bi huixt' rá thæxi. Ne 'bex bi dæh mahæts'i n'da ra sø xæn ndoho ngue i zø ne æmme xeh yæ t'æsibi. Ne bi dæpæ ja ná hyu yæ dæthe ne ná hyu yæ mbøthe bæ ja ra ximhäi. ¹¹ Nu rá thuhu ra sø ngue bi dægui ra Ajenjo na. Ne guerpæ bi dæh ra sø gætho ra dehe æmme bi ju'ts'i. Ne xæn ngu yæ jå'i bi du ngue bi zi a ra dehe xæn ju. ¹² Ne nu ná

goho ram 'behni bi huixt' rá thaxi. Ne 'bex bi boqui ná hyu xequi ra hyadi, ne'a ná hyu xequi ra zana bi boqui. Ne a ná hyu nets'i yu sø bi boqui. Ne mbe ngoho ora ra pa ne ra xui him bin ja ran nequi. ¹³ Ne drá Xuuagä dá nu n'da ram 'behni mahets'i mi 'yo inde bu mahets'i, ne emme nts'edi mbafi, bi 'yena: "Huécate, huécate, huécate yu ja'i 'buru ja ra ximhäi, nangué 'be'a din ja 'bu bi huixt' yu thaxi yu mi hyu yam 'behni mahets'i gue i 'bähm," bi 'yena.

9

¹ Ne ná cut'a yam 'behni bi huixt' rá thaxi ne dá nu n'da ra sø tengu n'da ram 'behni mahets'i ngue hingui ho, bi dāru mahets'i bi zōru ja ra ximhäi. Ne bin t'un'na n'da ran sogui da xoc ra hyahäi ngue emme xan he ne nts'utho, gueru i 'bu a ra zithu. ² Ne nu'bu mí xoc'a, bi bōm bu ra 'bifi xam pothi tengu 'bu fan ra sibi xan ndoho. Ne 'bex bi go'ma ra hyadi a ra 'bifi ne bin uants'ui ran dāhi gātho ra ximhäi. ³ Ne xan ngu yu he'yaxi bi bōm bu ja ra 'bifi ngue bin 'yo gātho ra ximhäi. Ne bin t'un yu ts'edi da 'yot'e tengu ran unbi di un yu mbozu. ⁴ Ne bi sifi ngue hin di ts'on yu t'ei o gue yu za o gue mi'da i ja ua ja ra ximhäi, hont'u yu ja'i di unbi gātho to'o him mi ja rá sello Oja bu ja yu dē. ⁵ Ne him bi japi da hyo yu ja'i, hont'a cut'a zana di unba yu ja'i, tengu i ot' yu mbozu 'bu i sa n'da. ⁶ Ne nu'u yu pa

gue i 'yo ua yu he'yaxi in nde yu ja'i da du pe hingui sä da du, hont'a ran unbi thoho da nu. ⁷ Ne nu yu he'yaxi di nequi tengu yu fani ena da mba ra sai, pe nu yu hmi tengu yu hmi yu ja'i, ne i hu'ts' yu corona yu oro. ⁸ Ne nu u mi ja yu xtā tengu n'da ra xisu, ne mi ja yu ts'i tengu yu ts'i ra dazate. ⁹ Ne nu u mi ja bu yu tiya tengu rá xi ra dāhua, pe xam me tengu ra t'egui. Ne di hi yu zahua tengu'bu yu carro i jat yu fani i tihī, emme di thoni tengu'bu i pa bu ja ran sai. ¹⁰ Ne nu yu 'yozu tengu yu mbozu, ne cut'a zana bin t'un ran t'edi di unba yu ja'i, nangué yu 'bite i ja yu 'yozu. ¹¹ Ne nu'a rá hmu u yu he'yaxi 'buru ja ra hyahäi ngue emme xan he, ne nu'a rá thuhu ra Abadón ngue rá nde ra hebreo, ne nu'u yu griego embi ra Apolión. Pe nu rá thuhu nde da ma, gue nde di ts'oni 'be'a gātho i ja. ¹² Nuya rá mbadi ran unbi bi thogui, pe ba eh mi yoho yan unbi. ¹³ Ne ná 'dato yam 'behni bi huixt' rá thaxi. 'Bex dá ocä n'da ra nde bi bōm bu ja yu dāni gue'u mi ja bu goho yu ts'at'i ra mexa ngue ra oro i hōru ja rá hmi Oja. ¹⁴ Ne nu a ra nde bi 'yemp'a ná 'dato yam 'behni mahets'i gue i ja bu rá thaxi: "Dami xoc'u goho yam 'behni mahets'i ngue nthu'ti bu ja ra dāthe Eufrates," bi t'embi. ¹⁵ Ne bi mba nsoqui, nguetho bi dō'mi da zōn ra ora, ne ra pa, ne ra zana, ne ra jeya da soc'u. Ne da mba u da hyo a ná hyu njā'i bu

'buh yu ja'i gätho ra ximhäi. 16 Ne yociento millone yu dofai i hux yu ndofani bi den'nda. Nugä dra Xuuagä dá ocä hangu na ngu bi mba. 17 Ne in ja bu 'bu má nugä yu ndofani, ne nu'u yu dofai madin togue bi dác yá tija ra t'egui ma cuhu xun theni, xun c'ammi ne xun c'axt'i. Ne nu'u yá ya yu ndofani tengu yá ya yu dazate. Ne bi bøm bu ja yá nde yu ndofani ra sibi ne ra 'bifi ne ra despi. 18 Ne na hyu ram 'bede yu ja'i mi 'bucua ja ra ximhäi bi du nangue rán unbi ra sibi, ra 'bifi ne ra despi gue bi bøm bu yá nde yu ndofani. 19 Nu yu ndofani mi ja yá ts'edi nangue 'be'a bi bøm bu ja yá nde, ne mi ja ra ts'edi yá 'yozu, nguetho yá 'yozu i ja yá ya tengu yu pozu di unba yu ja'i. 20 Ne gätho mi'da yu ja'i gue him bi du, him bi päh yun 'yomfëni, pe guexta'a bi dande yu zithu ne'u yu hmite bi 'yøzehe, yun t'ot'e ra oro ne ra t'axi ne ra fexna t'egui, ne ra do, ne yu za, yu hmite u gue hingui nute ne hingui øhnahya, ne hingui sä din 'yo. 21 Ne xingui ts'u bi hyeh yun t'ot'e xun ts'o. Guexta'a bin hyodu ne bim badi ne bin 'yomt'ëni, ne bim pe.

10

Ra t'usocua i ca n'da ram 'behni Oja

1 Ne nugä dra Xuuagä dá nugä man'da ram 'behni Oja bá cah mahëts'i, mi ja rá ts'edi. Ne bán 'youi n'da ra güi, ne mi comba ra 'bejani rá ya. Ne nu'a rá hmi bi yoxni tengu ra

hyadi, ne nu'u yá gua madi nequi tengu'bu n'da ra sibi. 2 Ne mi ca n'da ra t'usocua ma tants'i. Ne nu'a rán 'yeigua mí nemp'u ja ra dadeja, ne nu'a rá gahagua mi nemp'u ja ra häi. 3 Ne nu'a ram 'behni nts'edi bi mbafi, tengu'bu i mba a ra dazate. 4 Ne nu'bu mi mbafi, 'bex dá ocä yoto yun gäni. Ne mí engä xcá o't'ä ra socua 'be'a dá nugä, pe 'bex dá ocä n'da ra nde mahëts'i bi 'yengui: "Yoguí o't'ya 'be'a bi ma yun gäni, nguetho hingui sä gui ma 'be'a bi man'u." 5 Ne dá nugä rá m 'behni Oja mahëts'i gue i 'bäpu ja ra deja nepu ja ra häi, bi 'ua'ts' rán 'yei bu mahëts'i. 6 Ne bi ndønba rá thuhu Oja i 'bui ne dim 'bui maza, gue bi 'yot' mahëts'i ne ra ximhäi ne ra deja ne gätho 'be'a i jabu. Bi ndønba rá thuhu, gue majuani hin da d'omi mi'da yu pa 'be'a din ja. 7 Ne ëna, nu'bu bi huixt' rá thuxi a ná yoto rá m 'behni Oja gue mi 'buhn, 'bex din ja buya 'be'a bi xi Oja yá pøngahya maya'bu gue din ja, gue him mám fadi. 8 Ne nu'a ra nde mahëts'i bi 'yengä mahøn'a: "Nu'i, ní mba bu, bá can'a ra socua gue i ca'a rá m 'behni Oja mahëts'i i 'bähu ja ra deja ne ra häi." 9 Janangu'e'a dá mbagä bu mi 'bä'a ram 'behni mahëts'i, ne dá xifi gue di 'dac'a ra socua. Ne nu'a ram 'behni bi 'yengui: "Cani, ne gui sa. Ne nu'bu gá sa, tengu'bu ra t'afit'asa bu dán zä ni nde, pe nu'bu bi mba bu ni foho emme xtán ju buya." 10 Ne dá cangä ra socua

buya, ne dá sagä a. Ne bin ja tengu bi xicä ram 'behni, xü cühi 'bü má sagä, emme xün ü, pe guerpü ma foho, emme xün ju. ¹¹ Ne bi xiqui: "Jatho gui mamp'a rá m hma Oja mahøn'a, hønübü go hapü 'büh yu ja'i 'dahma 'dan'yo bü na ya ne 'da n'danni yú häi, nepü 'büh yu ts'üt'abi." Ne gue'a bi sicä a dra Xuuagä.

11

Yoho yu pøngahya

¹ Ne nugä dra Xuuagä, bin 'dacä n'da ra t'eni gue ra za, ne bi t'engui: "Ní mba bü ja ra danija ne gui 'yeni hangu na ndoho ra ngu. Nepü ja ra mexa i pøx yün t'unni yu ja'i." Ne bi siqui ga pede hangu na ngu yu ja'i i thände Oja bü. ² Pe bi sicä: "O gui eni hangu na ndoho ra häi ma mbä't'i bü thi ja ra danija, nguetho bin t'un'dü yu ja'i 'dahma 'dan'yo bü na ya, gue'ü hingui pø Oja. Ne yote ma yozna din 'yo bü ne di ün'na rá hogahnini Oja." ³ Ne bi 'yengui: "Ga penhdä bü yoho ma pøngahya, ne da hye yu he tengu'bü i tu yú mbüi. Ne n'da mahuähi yo ciento ne hyäte pa da man'a mam hmangä bü ü," en Oja. ⁴ Ne nu'ü yoho yú pøngahya Oja, gue'ü mí u'ü yoho yu za ngue yu olivo, ne'ü yoho bü tøh yu lámpara gue i 'bäpü ja rá hmi ra Hmu mahëts'i, gue'a di manda gätho ra ximhäi. ⁵ Ne to'o im bëni di ünba ü yoho yün 'yohü gue yú pøngahya Oja, da bøn ra sibi bü yú nde ngue'a i zø'ü. Ne gue'a dí

du'ü gätho yün saihü yoho yú pøngahya Oja. ⁶ Ne nu'ü yoho yu pøngahya, din ja yú ts'edi ngue di japi hin din 'ye gätho yu pa gue dim pøngahya bü. Ne din ja rá ts'edi gue gätho yu dehe di japi ngue din ji. Ne din ja yú ts'edi høn't'a go 'be'a man ünbi di ünba ra ximhäi, høn't'a go ní pa i nde. ⁷ Ne nu'bü mi gua'a rá 'befi Oja ü, 'bex bi bøm bü ja ra hyähäi emme xün he tengu n'da ran dätezate, rá m 'behni ra zithu emme nts'utho. Ne bi mba bü, bi zü'ü yoho yú pøngahya Oja, ne bi dähä bi hyo ü. ⁸ Ne nu'ü yú ngøc'yëi ü yoho bi du, mi 'bem bü ja ra calle made ra dahnini, gue n'dat'a ra hnini guerpü bi du ra Hmu mahëts'i bü ja ra pont'i. Ne nu'a ran ts'o bin ja bü ja ra dahnini 'da'angu nan ts'oui bin ja bü ja ra hnini Sodoma, nepü ja ra häi Egipto. ⁹ Ne nhyupa made bi mba yu ja'i gätho 'dahma 'dan'yo bü na ya gue bi nexpü gätho yu häi, bi hyët'ü 'bom bü xí du. Ne him bi japi bi mba nt'ägüi. ¹⁰ Ne gätho yu ja'i i 'bücua ja ra ximhäi bin johya 'bü mi du ü, ne nangue ran johya, bi un yün t'unni n'da ngu n'da, ne bi hyu yú mbüi ngue hin di paha mahøn'a ü yú pøngahya Oja, nguetho bi nu ran ünbi nangue 'be'a bi 'yøpü ü. ¹¹ Pe nu'bü mi tho a nhyupa made mi 'bom bü, pe Oja bi un ra xehya mahøn'a, ne 'bex bi ndants'ü, ne gätho to'o bi nu, emme bin su ü. ¹² 'Bex bá ë'a n'da ra nde mahëts'i nts'edi bin ya,

bi 'yεmp'u: "Ba εcua ya," bi 'yεna. Ne bi ndex mahεts'i u, in 'yohu n'da ra gūi. Ne gātho yān swihu mi 'bāpū bi nu 'bε'a bin ja. ¹³ Ne nu'bū mi mba u yú pōngahyā Ojā, 'bex bi 'yān ra hāi bu ja ra dāhnini, εmme nts'utho. Ne ná 'dεt'a ra xεqui ra hnini bin ts'oni, yoto mahuāhi yu jā'i bi du nangue nts'edi ra 'yānhāi. Ne nu'u yu jā'i gue him bi du, εmme bin su, ne bi 'yεspa Ojā mahεts'i buya. ¹⁴ Nuya ná yoho yūn unbi bi thogui, ne 'bex ba ε'a ná hyu ran unbi.

Ná yoto ra thuxi

¹⁵ Ne nu'bū mi huixt' rá thuxi a ná yoto ram 'bεhni mahεts'i gue mi 'bāpū, 'bexque nt'ode bu mahεts'i xun ngu yu nde nts'edi bin yā, bi 'yεna:

Nuya gātho ra ximhāi bi dā
Ojā ma Hmuhū,

ne'a ra Cristo bi huahni,
ne hōnt'u di manda bu hōn'bū
go njām'bū mazāi, bi
'yεn'u yu nde i yā
mahεts'i.

¹⁶ Ne nu'u 'dāte magoho yu dāc'yēi ngue mi hupū ja yān thuts'i di mbā't'a Ojā bu mi hudi, bin dānyahmu ne bi dānde Ojā. ¹⁷ Ne bi 'yεm 'bū mi dānde:

Nu'i ma Ojā ahe nte guí
hεmbi,

Nu'i zāi guí 'būi, ne zāi gmi
'būi,

nuya gā dū'mi gā 'berpa yú
ts'edi gātho mi'da,

ne da zā guí manda xun ho
'bε'a gātho i ja.

Dí xi ahe jamadi, ngue ya
gá 'yuh ni ts'edi tate
thoho.

¹⁸ Nu'u yu jā'i i 'bāpū hōnbū go
hapū i ja yu hāi εmme
bin cue

ngue ya bi zōn ra ora da nu
ran unbi.

Nuya bi zōn ra ora da nu nin
juānbi, ne gātho u xun
du.

Bi zōn ra ora gue gui un'dū ya
'bε'a bi dā'u ni 'yεhe ne
ni pōngahyā.

Ne bi zōn ra ora gue gui
un'dū yūn t'unni gātho
bi 'yεc'yēi,

hōnt'a go to'o i ja yú ts'edi, ne'u
hin'yū yú ts'edi.

Ne bi zōn ra ora, gue gui jua'u
gātho to'o di unba yú
mijā'ihu, bi 'yεn'u.

¹⁹ Ne nu'bū mi gua'a bi
man'u yu dāc'yēi, dra Xuuagā
dá nugā nsoqui ra dānijā
mahεts'i. Ne dá nugā ra
huada i hōpū mbo, guerpū
m'bε'ts'i ran hoqui bi 'yōt'ui
Ojā u yú 'yεc'yēi. Ne bin ja
nts'edi ra huēi, ne bin thoni,
ne yūn gāni, ne bin ja n'da ra
'yāmhāi, ne bi hyōh yūn do.

12

Ra xisu ne ra jarga

¹ Ne dá hant'a n'da ran
t'uti xun ndoho bu magāts'i,
ngue n'da ra xisu mi he ra
hyadi ngue rá pahni, ne mi
tōpū ja ra zāna. Ne mi hu'ts'a
n'da ra corona gue min 'youi
'dε'mayoho yu sō. ² Ne nu'a ra
xisu mi hāt'uhni a, ne εmme
mi mbafi ngue xun u, ngue
nde dim 'būh rá t'uhni. ³ Ne
bi nequi bu man'da ran t'uti

tengu n'da ra jarga xun ndoho ne xun theni, emme nts'utho. Ne nu'a ra jarga mi ja yoto yá ya, ne n'da ngu n'da yá ya mi hu'ts' yu corona. Ne mi ja 'det'a yá dani. ⁴ Ne nu'bu mi uan'na rá 'yozu, bi hyom bu hai ná hyu nets'i yu so mi ja bu mahets'i. Ne nu ra jarga 'darbu mi 'bähmi ra xisu, i nde da zap'a rá t'uhni 'bu bim 'bui. ⁵ Ne bim 'bu'a n'da ra ts'unt'u, rá t'uhni ra xisu buya. Ne guehna ra ts'unt'u din ts'ut'abi gätho yu hai, ne njon di japi da mbesta'a da ma. Pe nu'bu mim 'bui, bi jamansu Oja, ne 'bex bi zixpu mahets'i bí ja rá ts'edi. ⁶ Pe nu ra xisu bi 'dagui, bi mba bu ma'ueni gueru bi hocua Oja dim 'bui n'da mahuahi ne yociento ne hyate pa. Ne din ja bu 'be'a gätho da hyoni. ⁷ Ne nu bu mahets'i bin ja n'da ra dasui, nu'a rá ngarba m'behni Oja mahets'i ngue ra Miguel ne gätho u mi'da yüm 'behni Oja mahets'i, bin sahmbu a ra jarga ne'u gätho yá 'yeha a ra jarga. ⁸ Pe nu'a ra jarga him bi daha, ne Oja him bi japi dim 'buru mahets'i buya. ⁹ Ne bi thon'a thi bu mahets'i a ra jarga, guet'a ra c'eyä, ra zithu a, rá thuhu ra Satanás, gue i häte gätho ua ja ra ximhai gue'bu rá mbudi thoho. ¹⁰ Ne nubuya nugä dra Xuuagä dá ocä n'da ra nde mahets'i nts'edi bin ya bi 'yena: "Ya bi zon ra pa da yan'u yu 'yec'yei, ne da nu a rá ts'edi Oja, di manda rá ts'edi Oja u, ne a ra Cristo. Nguetho

ya bi thon'a thi bu mahets'i ra zithu ngue nzai madi yap'u ma cuhu bu ja rá hmi Oja ma pa ne ra xui. ¹¹ Pe gue'a rá ji ra Jesús, tengu'bu ra De'yo, ní dap'a ra zithu u yu 'yec'yei, ne'bu i ma ngue ec'yei ra Jesús, ne'bu hingui su da du. ¹² Janangue'a dan johyahü gätho dí 'buhmbu mahets'i. Pe ndumbui thoho ahü gue gui 'buhmbu bu ja ra hai, neru ja ra deja, nguetho bi zom bu ja ra ximhai ra zithu, ne emme in cue. I padi him maya'a yu pa din ja rá ts'edi bu," bi 'yen'a ra nde dá ocä bin ya bu mahets'i. ¹³ Ne nu'bu mi nu ra jarga zithu ngue bá t'ent'ua hai, bi gu'a ra xisu gue bim 'buh rá ts'unt'u. ¹⁴ Pe nu'a ra xisu bi mba nt'unni yoho yu zahua tengu n'da ra pents'u xun ndoho, ne bi zägui bi mba ma'ueni gueru him bi zä bi bent'a ra jarga. Ne bi mba ma jamansu bu hyu jeya made. ¹⁵ Nu ra jarga buya bi bon ra dehe rá nde, tengu'bu n'da ra dathe xun ndoho, ena xtán dux'a ra xisu ra dehe. ¹⁶ Pe Oja bi xoc'a n'da ra hyahai gueru bi yu'a ra dehe bi bom bu rá nde ra jarga. ¹⁷ Pe nu ra jarga buya emme bi de ra cue nangue'a ra xisu, ne bi mba bi zu'u gätho mi'da ngue rá 'yu'a ra xisu, gätho u gue bi 'yot'a bi man Oja ne bi den'du 'be'a bi man'a ra Jesús.

13

*Ran t'uti bi bōxpū ja ra dejq,
ne ran t'uti bi bōxpū ja ra häi*

1 Nε bi mba bim 'bäpυ ja ndenthe a ra jarga zı̄thu. Nε nugä dra Xuuagä dá nu man'da tengu n'da ra zate, bi bōxpυ ja ra dādejā. Nε nuna ra zate mi ja yoto yú yā, nε 'dēt'a yú dāni, guerpυ mi ja 'dēt'a yυ corona. Nε mán t'o't'i bυ yú yā yú thuhu zehε a ra zate εmbi guesε Ojā, nε bi ma mants'o nangue Ojā. 2 Nε nuna ra zate dá nu, gue bi bōxpυ ja ra dejā, tengu n'da ram hmasni, pε nu yú gua tengu yú gua yυ oso, nε nu υ yú nde, tengu yú nde yυ león. Nε nu'a ra jarga bi un zehε rá ts'edi ná yoho ra zate gue xí bōxpυ ja ra dejā. Nε bi un ran t'ēdi di manda bυ hapυ i ja rá ts'edi ra jarga zı̄thu, εmme xυn ngu ra ts'edi mi ja a. 3 Nu'a n'da rá yā mi ja bυ n'da ra seni ngue mí εmbi dí du a, pε bi zä. Nε gätho yυ jā'i mi 'bucua ja ra ximhäi, bi denni, nε bi hyonya thoho nangue rá ts'edi mi ja. 4 Nε nu υ yυ jā'i bi dānde ra jarga, nguetho ya xi un rá ts'edi ra zate xi bōxpυ ja ra dejā. Nε bi dānde ra zate, nε bi 'yεna: "Njo'o man'da tengu na, nε njo'o to'o da zä din sūhmi na." 5 Nε bin t'un rán t'ēdi ra zate xí bōxpυ ja ra dejā, da man ra ts'ore xυn ts'o nangue Ojā. Nε bin t'un ran t'ēdi din ja rá ts'edi yote ma yozna. 6 Nε nu'bυ mí nyā, εmme xυn ts'o bi ma nangue Ojā. Bi ndøm mánts'o rá thuhu Ojā, nεpυ bí 'bui, nε gätho υ i 'bυpυ mahęts'i. 7 Nε bin t'un ran t'ēdi ngue din sūhmbυ yú t'uhni Ojā ngue di

japi di 'bε'υ. Nε bin t'un ra ts'edi ngue di manda gätho ná ngu yυ jā'i 'bucua ja ra ximhäi, gätho yυ häi, nε gätho 'dahma 'dan'yo bυ na yā yυ jā'i, gätho yυ hnini. 8 Nε gätho yυ jā'i bi dānde a. Pε him bi dānde υ xmán t'o't'i yú thuhu bυ ja rá sōcuā ra Jesús gue bi 'yo't'a ra T'udε'yo gue'a bi tho. Nε ya mán t'o't'i bυ υ yú thuhu υ 'bυ má hin'yυ ra ximhäi, im ma to'o i ja ra temazāi. 9 Nu'υ to'o i ja yú zagu, dami 'yōhmbυ xυn ho ya. 10 Nu'a to'o di un ran υnbi yυ jā'i gue da got' ra fādi, nεsε a da nu ran υnbi ngue da mba njot'i. Nε to'o din hote ngue di sente, nεsε a da nu ran dāte ngue da ts'eni. Janangue'a to'o gätho υ yú t'uhni Ojā, jatho hōnt'a da bęni gue yú yānte Ojā, nε hin din xōmbui. 11 Nε nubuya dá nu man'da ran t'uti gue bi bōxpυ ja ra häi, nε mi ja yoho yú t'udāni tengu n'da ra t'udε'yo. Pε nu'bυ mín yā εmme nts'utho tengutho ra jarga zı̄thu. 12 Nε nu'a ran t'uti xí bōxpυ ja ra häi bin ja rá ts'edi tengu ra zate ngue xí bōxpυ ja ra dādejā ngue mi ja n'da ra seni a n'da rá yā gue xí zä. Nε bi japi gätho i 'bucua ja ra häi da dānde ra mbudi ra zate. 13 Nε nu'a ran t'uti gue bi bōxpυ ja ra häi, bi 'yōt' yυn t'uti nts'utho, bi japi bá çah mahęts'i ra sibi ngue da nu yυ jā'i. 14 Nε bi hyät' yυ jā'i gätho 'bucua ja ra ximhäi 'bυ mi 'yōt' yυ hyonya nt'ōt'e. Nε hōn'bυ i 'bäpυ ja rá hmi ra zate xí bōxpυ ja ra dejā, bi zä

bi 'yøt'ɥ. Nε bi xih yɥ jɑ'i da 'yøt'a n'da ra nyoguido tengu ra zate xí bøxpɥ ja ra deǰɑ, gue mí ja ra sɛni bɥ ja n'da rá yɑ, ngue xí zǎ. ¹⁵ Nε nu'a ran t'uti gue bi bøxpɥ ja ra hǎi, bin t'un ran t'ɛdi di japi dim 'bɥ a ra nyoguido nt'øt'e tengu ra zate bi bøxpɥ ja ra deǰɑ. Nε di japi din yɑ. Nε bi japi da mba ntho gǎtho to'o him bi dǎnde a. ¹⁶ Nε bi manda ngue gǎtho yɥ jɑ'i din ja rá hmɛpya ra nyoguido bɥ ja rá dɛ nɛpɥ ja rán 'yɛi, madague'a hønt'a go má jɑ'i, gǎtho i ja yá ts'edi nɛ'ɥ hin'yɥ yú ts'edi, gǎtho yɥ mɛmbɛti nε gǎtho yɥ hyoya, gǎtho yɥ 'yɛhɛ nε gǎtho ngue hing yɥ 'yɛhɛ, gǎtho yɥ jɑ'i jatho din ja ra hmɛpya. ¹⁷ Nε hingui sǎ n'da ra jɑ'i dim pǎ o gue din tǎi 'bɥ hin di nɛqui rá hmɛpya ra zate xí bøxpɥ ja ra deǰɑ, nu bɥ ja rá jɑ'i. Gǎtho jatho din ja ra hmɛpya ngue nam bøni rá thuhu, o rá número, rá hmɛpya rá thuhu ra zate. ¹⁸ Jatho gan 'yomfɛnihɥ xɥn ho ngue gui pǎhmbɥ 'bɛ'a nam bøn'a rá número ra zate, nguetho nu rá número, 'dato ciento nε hyǎte ma 'dato, rá número n'da ra jɑ'i.

14

Bin tuhu ɥ bim pøhø

¹ Nε nubɥya dá nugǎ ra Jesús ra T'udɛ'yo i 'bǎpɥ ja ra nyuni t'ɛmbi Sión. Nε mi 'bǎhmbɥ ra Jesús n'da ciento nε yote ma goho mahuǎhi yɥ jɑ'i ngue gǎtho i ja bɥ ja yá dɛ rá thuhu ra Jesús nε rá thuhu

rá Ta. ² Nε dá øcǎ n'da ra nde bɥ mahɛts'i nt'øde tengu yɥ dehe xɥn ngu ɛmmɛ di hǐ nε tengu ran gǎni nts'edi di thoni. Nε dá øcǎ tengu'bɥ yɥ arpa'bida xɥn ngu i pɛi. ³ Nε nu'ɥ n'da ciento nε yote ma goho mahuǎhi bi yǎn Oǰɑ bɥ ja ra ximhǎi, nε bin tupɥ n'da ra thuhu ma'da'yo bɥ ja rá hmi Oǰɑ gue'a i huxpɥ ja rán thuts'i, nε guɛpɥ 'bǎh yɥn t'uti i 'bɥi, nε yɥ dǎc'yɛi. Nε njo'o mi'da bi zǎ bi bɑ a ra thuhu. ⁴ Nε nu'ɥ, gǎtho xɥn hotho ɥ, gue hønt'a Oǰɑ mbɛni. Nε i ten'na ra Dɛ'yo hønɥ go hapɥ da mba. Nε nu'ɥ gue bi yǎm bɥ ja ra ximhǎi bɥ 'bǎh mi'da yɥ jɑ'i, yɥn t'unni man'da xɥn ho bin t'un Oǰɑ nε ra Dɛ'yo. ⁵ Nε xinga n'da ra fɛhni bi thɥnbɥ ɥ, xøgue xingui ts'ɥ yú ts'oqui bɥ na nu Oǰɑ.

Nu'a bi man'ɥ hyu yǎm 'bɛhni Oǰɑ mahɛts'i

⁶ Nε nubɥya dá nugǎ man'da ram 'bɛhni mahɛts'i mi 'yo inde bɥ mahɛts'i, nε i cǎ ra søcuǎ nt'o'ti bɥ ran ho ma'da'yo hin njǎm'bɥ da guadi nε da mba gǎtho nangɥni ra ximhǎi. Da mba bɥ gǎtho yɥ hǎi nε nu yɥ jɑ'i 'dahma 'dan'yo bɥ na yɑ da 'yøde hønt'a go to'o ní jɑ'i. ⁷ Nε nu'a ram 'bɛhni mahɛts'i nts'edi bi 'yɛna: "Dami numansuhɥ Oǰɑ nε gui 'yɛspahɥ rá ts'edi nuǐxte a, nguetho ya bi zøn ra ora da 'yøt' rán juǎnbi Oǰɑ. Dami thǎndehɥ a ya, gue'a gue bi 'yøt' mahɛts'i nε bi 'yøt' ra ximhǎi. Nε bi 'yøt' yɥ deǰɑ

ne bi 'yøt' y_u mbøthe,” bi 'y_εna. ⁸ Ne nu'a man'da ram 'behni mah_εts'i mahøn'a bi den'na rá mb_udi m'behni, ne bi 'y_εna: “Ya bin theh rá ts'edi ra d_uh_ni_ni Babilonia ngue ϵ mm ϵ mi ja rá ts'edi. Nguetho nu'_u y_u j_u'i mi 'b_up_u bi x_uandi g_utho ra ximh_ui a ran 'yomt'_εni mí øzehe. Ne g_utho _u bi 'yøt' ran ts'o tengu n'da ra _iti gue com'ma rá s_εi g_utho mi'da,” bi 'y_εna. ⁹⁻¹⁰ Ne nu'a ná hyu ram 'behni mah_εts'i bi den'na ná yoho, ne nts'edi bi 'y_εna: “To'o gue da d_unde ra zate gue bi b_øx_p_u ja ra de_u, ne ra nyoguido, ngue i ja rá hm_εp_ya b_u ja rá d_ε o guerp_u ja rá 'y_ε, da nu hangu nangu rá ts'edi rá cu_ε O_u. Nu O_u x_ingui ts'_u da 'y_ε'ts'a ran _unbi di un'nd_u nangue rá cu_ε. Ne da nu a ra Jesús ra De'yo ne y_u hogam 'behni mah_εts'i 'b_u bin t'un'na, ngue ra sibi n'youi ra d_εs_pi. ¹¹ Nu'a ra 'bifi i p_øm b_u nj_um'b_u din h_ε a h_ønt'b_u go nj_um'b_u maz_ui. Ne nu'_u i 'b_up_u nj_um'b_u din h_ε a ran _unbi i nu _u ma pa ne ra xui. Gue'_u g_utho bi d_unde ra zate x_i b_øx_p_u ja ra de_u, ne ra nyoguido, g_utho _u i ja b_u ja rá j_u'i rá hm_εp_ya ne rá thuhu ra zate. ¹² P_ε nu ah_u gy_u 'y_εc'y_εi_h_u p_ε nde'b_u man'da gui hy_udumb_ui_h_u gui thoc ni t'_εc'y_εi_h_u ne gui hy_uth_u y_un _unbi. Nguetho y_u t'ahni O_u _u g_utho di thoqui i øt' y_un t'_εdi ne di thoqui i ϵ c'y_εi ra Jesús,” bi 'y_εn'a ná hyu rá m 'behni O_u mah_εts'i. ¹³ Ne nub_uya bi 'y_εng_u man'da ra nde dá øc_u mah_εts'i: “Dami

'yo't' ya 'b_ε'a ga xi a i. Din johya thoho g_utho _u x_un du 'b_u ya mí ϵ c'y_εi a ra Hmu Cristo mah_εts'i. Maj_upi thoho, ϵ n'a rá Hogand_uhi O_u, nguetho din s_uya a rá 'b_εfi mi øt'e. Ne nu'a ran ho mi øt'ua ja ra ximh_ui _u, ne nub_u mah_εts'i da nu rá muui b_u.”

Rán sofo ra ximh_ui

¹⁴ Ne dá nu n'da ra g_ui x_un t'axi thoho ne mi hu inde b_u ja ra g_ui a n'da tengu n'da ra j_u'i. Ne mi hu'ts'a n'da ra corona ra oro. Ne mi h_u ra mbore theni ϵ mm ϵ het'i. ¹⁵ Ne bá p_øm b_u rá d_unij_u O_u mah_εts'i man'da rá m 'behni O_u, ne nts'edi bi xi a mi hup_u ja ra g_ui: “Dami 'y_ørpa y_u j_u'i b_u h_ui tengu'b_u da h_uec y_u uva x_un y_ux_p_u ja ra nu_ud_ut'o. Nguetho ya bi z_øn ra ora gue gui p_ε'ts'_u bin ja b_u ni hu_uhi,” bi 'y_εn'a rá m 'behni O_u. ¹⁶ Ne 'bex bi 'yøt'a mi hup_u ja ra g_ui tengu xi sifi. ¹⁷ Ne man'da ram 'behni bá p_øm b_u ja rá ngu O_u mah_εts'i ne'a mi h_u n'da ra mbore theni ϵ mm ϵ i het'i. ¹⁸ Ne x_ø bá p_øm b_u man'da rá m 'behni O_u b_uya guerp_u ja rá m_εxa y_un t'unni O_u, ne nu'a di manda da d_ε ra sibi b_u. Ne nts'edi bi xi a ram 'behni gue mi h_u ra mbore theni: “Dami 'yøt' ya tengu i øt' y_u j_u'i 'b_u i h_εc y_u uva hingui ho nguetho bi z_øn ra ora gue da nu ran _unbi _u nangue rán ju_unbi O_u,” bi 'y_εna. ¹⁹⁻²⁰ Ne njab_u bi 'yøt' rá m 'behni O_u, tengutho 'b_u di p_εt y_u uva ne da 'y_εn b_u ja ran the'mi da b_øn rán gui b_uya. Ne

tengutho ra ja'i i ne't'u yu uva da bõn yán gui, ne ngutho da 'yõrpa u to da zembi, da nu rá cue Oja emme nts'utho. Janangue'a ran t'uti ngue bi mbän rá ji. Ne bi 'yõrpa ja ra ndehnini, ne emme xun ngu ra ji bi mbäni, hyuciento kilómetro nan janni, ne nan he tengu 'bu da hycpja ya yá nde yu fani a ra ji bi 'yugui.

15

Yoto yam 'behni di manda yoto yan unbi

¹ Ne nugä dra Xuuagä dá nu man'da ran t'uti bu mahets'i, ne emme dá hyonya thoho. Mi 'bähmbu bu yoto yám 'behni Oja mahets'i, gue u di manda yoto yan unbi din ja ua ja ra ximhäi, ne nu'bu bi thoh yan unbi, ya bi thoh rá cue Oja buya. ² Ne dá nu n'da ra xito di nequi tengu ra deja, rá cahu xun theni tengu ra sibi. Ne gätho mi 'bäpu ja ra xito, gue'u gue him bi dände ra zate xí bõxpja ja ra dehe, bi zedi, him bi dände ra nyoguido ngue ra pöte a, ne xim bin jap'a rá número o rá thuhu a. Ne n'da ngu n'da mi ha yu 'bida, ngue yu arpa xí un'na Oja u. ³ Ne gätho mi 'bäpu bin tuh rá thuhu ra Moisés rá 'yehc Oja, ne bin tuh rá thuhu ra Jesús ra De'yo. Bi 'yep'u:

Nu'i ma Oja ahe, ma Hmu ahe, nuixte thoho ni ts'edi, emme xun ho i, ne ma hyonya thoho nin t'öt'e.

Majuani nin t'öt'e xun hotho u. Nu'i grá hoga ts'ut'abi mazai.

⁴ Xinga n'da dim 'bui gue hin da dände i, gue hin da numansu ni thuhu, nu'i ma Hmu ahe.

Hõn'a thoho i xun ho i, ma Oja ahe.

Gätho hõnt'a go 'be'a má nde da dände i,

nguetho gätho ya bi nu ngue xun ho 'be'a gätho gui öt'e, bi 'yep'u.

⁵ Ne nubaya dá nu nsoqui n'da ra jut'i i ja bu mbo rá danija Oja bu mahets'i, gueru m'be'ts'i yan t'edi bi 'yo't' ra Moisés. ⁶ Ne yoto yám 'behni Oja ngue di manda yan unbi bu ja ra häi bi bõm bu. Gätho i he yá pahni xun t'axi ngue ra lino, ne gätho bi du't' yá tija ra oro. ⁷ Ne nu'a n'da ran t'uti mí 'bäpu bi un'i yoto yu ximbo bi un'ndu yám 'behni Oja. Gätho ma yudi rá cue Oja, ne nu'bu 'dah mi'da da mbän u mí po bu ja ra ximbo, gätho yu ja'i i'buca ja ra ximhäi da nu rá cue Oja, gue i 'bui mazai. ⁸ Ne gätho rá nijä Oja bu mahets'i ma yudi rá ts'edi ne rá nuixte Oja tengu ra 'bifi 'bu i yupu mbo ra ngu. Ne xinga n'da sä da yurpu asta gue'bu bi gua'a rá 'befi u yoto yam 'behni gue di manda yoto yan unbi ua ja ra ximhäi.

16

Yu ximbo i po yan unbi ngue rá cue Oja

¹ Ne dá ocä n'da ra nde gue bi bõm bu ja rá danija Oja. Ne nu'a ra nde bi xi u yam 'behni: "Dami fämhu bu ja ra ximhäi rán unbi Oja nts'utho i po u

yoto ni ximboh_u,” bi 'y_ena. ² Nu rá mb_udi ram 'behni bi mbäm b_u ja ra ximhäi rá cue Oj_a mí po b_u ja rá ximbo. Ne gätho y_u ja'i gue bin ja rá hm_epya a ra zate xí b_oxp_u ja ra dehe, ne'a ra nyoguido ngue i th_ande _u, bi nu ran _u ngue y_u s_asi x_un ts'otho. ³ Nub_uya ná yoho ram 'behni mah_ets'i bi mbän a rá cue Oj_a mi po b_u ja rá ximbo, b_u ja ra d_adej_a. Nu'a ra dehe b_uya bin ja tengu rá ji n'da ra ja'i x_un du. Ne gätho mi 'b_up_u mbo ra dej_a bi du. ⁴ Ne ná hyu ram 'behni mah_ets'i bi mbän'a rá cue Oj_a mi po b_u ja rá ximbo hap_u ja gätho y_u d_athe ne gätho y_u mb_othe. Gätho ra dehe mi po b_u bin ji. ⁵ 'Bex dá _ocä rá nde rá m 'behni Oj_a gue'a bi _unba y_u dehe bi 'y_ena: “Nu'i ma hoga Hmu, ma Oj_a i, z_ai guí 'b_ui ne gmí 'b_ui, x_un hotho gätho nin ju_anbi, nguetho rán säui _u gá _unbi. ⁶ Ya gá un ra ji da zi _u, nguetho bi hyo _u nim 'behni b_u häi ne ni p_ongahy_a. Nuya gá cospa ra pengui nangue 'be'a bi 'y_ot'_u,” bi 'y_ena. ⁷ Ne dá _ocä n'da ra nde bi b_om b_u ja ra m_exa gu_ep_u mí ja yán t'unni Oj_a, i _ena: “Ma Hmu i Oj_a nu_ixte ni ts'edi x_un ho, nju_antho a nin ju_anbi, ngue rán säui _u,” bi 'y_ena. ⁸ Ne nu'a ná goho rá m 'behni bi mbäm b_u ja ra hyadi a rá cue Oj_a mi po b_u ja rá ximbo. Ne _emme bin ja rá ts'edi ra hyadi ngue bin z_o _u mi 'b_up_u ja ra ximhäi nangue nam pa ra hyadi. ⁹ Ne nu'_u gue bi nu

ran _unbi nangue rá ts'edi ra hyadi, bi nd_omants'o rá thuhu Oj_a, gue'a bi manda y_un _unbi, p_e guexta'a him bi 'y_espa Oj_a, him bi p_ah yán 'yomf_eni _u. ¹⁰ Nuya ná cut'a ram 'behni bi mbäm b_u rá cue Oj_a mi po b_u ja rá ximbo, ne bi mbäm b_u hap_u i ja rá ts'edi ra zate xí b_oxp_u ja ra dehe. Ne nup_u hap_u ja rá ts'edi, gätho x_um 'b_exui thoho b_u. Ne nu'_u y_u ja'i gue i 'b_up_u bi zase y_u j_ani nangue ran _unbi bi nu. ¹¹ Ne bi c'_amants'otho Oj_a nangue y_un _u, ne nangue y_u s_asi mí ja. P_e guexta'a him bi 'y_e'ts'a ran ts'o mi _ot'e, him bi p_ah yán 'yomf_eni. ¹² Ne nu'a ná 'dato ram 'behni bi mbäm b_u rá cue Oj_a mi po b_u ja rá ximbo, bi mbäm b_u ja ra d_athe x_un ndoho t'_em_bi Euf_rates. Ne bi x_a ra dehe ne 'b_ex bi 'yo't' ra d_athe ngue da z_a da thop_u y_u ts'_ut'abi gue ní 'y_ep_u ní b_ox ra hyadi. ¹³ Ne nug_a dra Xuuag_a, dá nu hyu y_u ts'onth_i di nequi tengu y_u 'u_e, ngue bi b_om b_u ja rá nde ra j_ar_ag_a z_ith_u, nep_u ja rá nde ra zate xí b_oxp_u ja ra dej_a, ne bi b_om b_u ja rá nde ran t'uti xí b_oxp_u ja ra häi, gue ra hy_ate p_ongahy_a. ¹⁴ Nguetho nu'_u, gue'_u y_u ts'onth_i ra z_ith_u _u i ja y_u ts'edi ngue da 'y_ot' y_u hyonya nt'_ot'e. Ne nu'_u bi mba b_u gätho ná ng_uni ra ximhäi, h_on_bu go hap_u 'b_uh y_u ts'_ut'abi, ngue bi japi di pet y_u ja'i. Ngue din ja ra d_as_ui din s_uhmb_u Oj_a. Ne nu'a ra pa din ja ra s_ui gätho da nu rá ts'edi Oj_a nu_ixte. ¹⁵ Ne dá _ocä rá nde ra Jesucristo ngue

bi 'yɛna: “Gui 'yøhmbu ya, nugä ba ɛcä tengu n'da ra bɛ. Hinga mɛädi njam'bu ga søhø. Din johya thoho u gue him bin aha pe bi jamansu yu he dá unni, janangue'a hin din 'yåhe ne hin din 'yåsä buya, ngue im benthø a ran hoqui dá ørpa u, janangue'a hin di nequi yú ts'oqui, ne hin da mbe'ts' yú sä,” bi 'yɛna. ¹⁶ Ne gäthø bim peti bu yu ts'ut'abi ne yu ja'i bu ja ra xequi t'ɛmbi Armagedón, ngue yú nde yu hebreo a. ¹⁷ Nuya ná yoto ram 'bɛhni bi mbäm bu rá cue Oja mi po bu ja rá ximbo, bi huic ran dahi 'be'a mi po bu. 'Bex bi t'ø a n'da ra nde bi bøm bu ja rá nijå Oja mahɛts'i, guepu i hu inde Oja. Ne nu'a ra nde bi 'yɛna: “Ya da guadi gäthø man ts'embu,” bi 'yɛna. ¹⁸ Ne 'bex bi hyät'i nts'edi yu huei, ne nts'edi bin thoni yu ngäni. Ne bin ja n'da ra 'yånhäi nts'edi hin jam'bu bi nu n'da ra ja'i tengu na, asta gue'bu go mim 'bu u yu mbadi thoho yu ja'i. ¹⁹ Nu ra 'yånhäi bi xen'a ra dahnini Babilonia, hyu xequi bi bøni. Ne gäthø mi'da yu hnini hønbu go hapu mi ja bi guadi. Ne bi bɛn Oja gue xøn ts'otho mi øt' yu ja'i 'bøpu ja ra dahnini Babilonia, ne nts'edi bi unba u, nangué rá cue nts'edi a, asta gue'bu go min theh rá cue Oja. ²⁰ Ne gäthø yu t'uhäi i ja bu ja yu dejå bim 'bedi. Ne gäthø yu nyuni ne yu t'øhø bim 'bedi, hin'yu buya. ²¹ Ne 'bex bi dæpu mahɛts'i yøn do ɛmme nts'utho nguetho yote kilo nån hyu n'da ran do, bi

zu i 'da yu ja'i. Pe nu u yu ja'i bi c'amants'o Oja nangué ran unbi nts'edi bi nu nangué yøn do.

17

Ra ngurpa 'yomt'ɛni xisu

¹ Ne nu'a n'da u yám 'bɛhni Oja mahɛts'i gue'a mí ja n'da ra ximbo, bi xicä: “Ba ɛhe ga ut'a i rán juånbi Oja da nu ra 'yomt'ɛni xisu i hupu ja yu dehe 'dahma 'dan'yo bu gäthø ra ximhäi. ² Nu'u yu ts'ut'abi bu ja ra ximhäi bi 'yøthu ran ts'o a ra 'yomt'ɛni xisu. Ne yu ja'i 'bæcua ja ra ximhäi bi xänba bu gue da 'yøt' ran ts'o guepu 'bu a ra 'yomt'ɛni xisu. Gäthø mi øt' ran ts'o tengu'bu iti thoho,” bi 'yɛm 'bu mi xiqui. ³ Ne nubuya nu rá ram 'bɛhni Oja bi zixcä bu ja n'da ra huenhäi ma'ueni njon mi 'bøpu. Ne nu rá Hogandahi Oja bi jaqui gue dá handi, ne dá nugä a ra xisu i hux'a n'da ra zate xøn theni. Nu ra zate mi ja yoto yú yå ne 'det'a yú dani, ne nt'o't'i bu ja rá ja'i ɛna jase rá ts'edi, gue rá thuhu ɛna guese Oja. ⁴ Nu ra xisu mi he n'da ra hoc'bøt'e xøn jæpoi ne xøn theni. Ne ɛmme madín 'yøt'e xøn ho nangué yu thebe ne yum fo'ye ra oro ne yu ts'ungu ɛmme xum hmadi thoho, ne hønt'a go mi cuat rá pahni. Ne mi the n'da ra tasa ra oro. Pe gäthø 'be'a mi po ra tasa ra hmɛpya nangué gäthø yøn ts'o mi øt' ra xisu. ⁵ Ne nubya ja rá dɛ nt'o't'i bu rá thuhu: “Ra dahnini Babilonia, ngue ja rá ts'edi tengu'bu rá mbe

gätho y_u 'yomt'ɛni ne tengu'b_u rá mbe gätho i øt' ran ts'o høn_u go hap_u i ja ra ximhäi," bi 'yɛn'a ra t'ohni. Pɛ hin da b_usɛ n'da 'bɛ'a ním bøn'a. ⁶ Nɛ dá hant'a ra xisu, tengu 'b_u ðti thoho nangue yú ji _u gätho bi hyo 'b_u mi dɛn Oj_u nɛ'b_u mi mamp'a rá_m hman ra Jesús. Nɛ nugä drá Xuuagä, dadí hyonya thoho 'b_u má nugä a n'da ran t'uti. ⁷ Nɛ nu rá_m 'bɛhni Oj_u mahɛts'i bi xiqui: "O gadí hyonya thoho, nguetho ga xi a ya 'bɛ'a ni hmɛpya a ra xisu, nɛ 'bɛ'a ni hmɛpya a ra zate i hux'a ra xisu, gue i ja yoto yú y_u nɛ i ja 'dɛt'a yú d_uni. ⁸ Nu'a ran t'uti ngue ra zate gá nu, pɛ gue'a n'da mi 'b_ui, nɛ hingui 'b_uh ya, pɛ him ma ya'a ba ɛhɛ mahøn'a, da bøm b_u ja ra hy_uh_ui ɛmme x_un hɛ. Nɛ m'bɛjua da nu ran d_ute x_un ho hin dim 'b_uh mahøn'a. Nɛ gätho y_u j_u'i ngue hinga nt'o't'i yú thuhu b_u ja ra sɔcu_u mahɛts'i, gue bi t'orp_u 'b_u ma hin'y_u ra ximhäi, di hyonya thoho 'b_u bi nu mahøn'a tengu b_u í hnu ra zate. Nguetho mi 'b_ui, nɛ njo'o ya, pɛ dim 'b_ui mahøn'a. ⁹ Nu'u to'o i ja yún 'yomfɛni x_un ho, sä da b_udi 'bɛ'a ním bøn a ra hmɛpya. Nu yoto yú y_u ra zate ra hmɛpya ngue _u yoto y_u nyuni guerp_u i hu a ra xisu. ¹⁰ Nɛ ra hmɛpya gue'u yoto y_u ts'ut'abi, ngue y_u ts'om'bäi thoho. Bi du _u c_ut'a nɛ nu ná 'dato i 'b_up_u ya, nɛ ná yoto dim 'b_ui, pɛ hingan ya'a din ts'ut'abi.

¹¹ Nɛ nu'a n'da, ná hy_uto ra ts'ut'abi b_uya, gue'a gue mi 'b_ui, pɛ njo'o ya. Nu'b_u bá ɛh mahøn'a, di manda tengu _u yoto y_u ts'om'bäi ts'ut'abi, pɛ m'bɛjua da mba da nu ran _unbi maz_ui. ¹² Nɛ nu'u yú d_uni ra zate gá nu, y_u hmɛpya ngue 'dɛt'a y_u ts'ut'abi din ja yú ts'ɛdi 'da y_u t'u ora tho nɛ da gomhb_u rá ts'ɛdi ra zate. ¹³ Nɛ gätho y_u ts'ut'abi 'dat'a da bɛni ngue di un ra ts'ɛdi di manda ra zate. ¹⁴ Nɛ gätho y_u ts'ut'abi da z_u'a ra Jesús ra Dɛ'yo. Pɛ nu'a ra Jesús da d_uha, nguetho ra Hmu a nangue gätho mi'da y_u hmu, nɛ ra hmuts'ut'abi nangue gätho mi'da y_u ts'ut'abi. Nɛ nu'u gätho din 'yoh_u ra Jesús 'b_u bi d_uh_u, gue'u bi zon Oj_u _u, nɛ bi huahni, nɛ him bi 'yɛ'ts'a ní dɛnni," bi 'yɛn'a ram 'bɛhni. ¹⁵ Nɛ nu rá_m 'bɛhni Oj_u mahɛts'i xø bi xicä mahøn'a dra Xuuagä: "Nu y_u dehe gá nu guerp_u mi huh ra xisu, ra hmɛpya a nangue gätho mi'da y_u j_u'i i 'b_uh nang_uni ra ximhäi, gätho y_u häi gätho y_u nde 'dahma 'dan'yo b_u na y_u. ¹⁶ Nɛ nu y_u d_uni gá nu, ngue yú hmɛpya y_u ts'ut'abi, nɛ'a ra zate, m'bɛjua da z_u a ra 'yomt'ɛni xisu _u. Nɛ nu'u da hy_uɛpi 'bɛ'a gätho mi ja a ra xisu, nɛ da zap rá ngøc'yɛi a, nɛ da 'yu'ma ra xisu nangue ra sibi. ¹⁷ Nguetho Oj_u bi bɛnba y_u ts'ut'abi da 'yøt'e tengu mim bɛn Oj_u, ngue n'da ngu n'da _u di un rá ts'ɛdi ra zate di manda, asta gue'b_u go bin ja 'bɛ'a bi man Oj_u ngue

din ja. ¹⁸ Ne nu'a ra xisu gá nu b_u, rá hmεpya ra dāhnini gue'a di manda y_u ts'ut'abi a, nangue gātho y_u hāi i ja ua ja ra ximhāi," bi 'yεn'a ram 'behni.

18

Bi 'beh rá ts'edi ra dāhnini Babilonia

¹ M'bejua dá nugä man'da ram 'behni bá çah mahęts'i, ne εmme i ja rá ts'edi. Ne i ja rán nequi, bi hyät ra ximhāi 'b_u mi gāi, tengu ra hyadi. ² Ne εmme ts'edi bin yā, bi 'yεna: "Bi guahya, bi guahya rá ts'edi ra dāhnini Babilonia. Ne hont'u y_u zıth_u dim 'b_up_u, ne gātho y_u ts'onthı. Ne i 'b_up_u hont'a go 'be'a mán ts'o, ne y_u doja gue hingui ho øt'e, x_un ts'otho. ³ Nguetho nu y_u mεngu b_u bi xānba ran ts'o gātho y_u jā'i mi sōm b_u gue i 'b_uh ná ng_uni ra ximhāi. Ne gātho y_u ts'ut'abi bi gomhb_u ran ts'o ra hnini, ngue tengu'b_u ra 'yomt'ęni xisu b_u. Ne x_un ngu y_u jā'i 'da n'danni y_u hāi, bim mεmbeti 'b_u mí mbāp'u 'be'a gātho bi numanhose y_u mεngu b_u ja a ra hnini," bi 'yεn'a ram 'behni. ⁴ Ne dra Xuuagä dá øcä man'da ra nde bí 'yεh mahęts'i, bi 'yεna: "Ba εhe gātho y_u jā'i ngue ma mbetigä, dami pōm b_u ja ra dāhnini, gue hin gui cohma øt'eh_u ran ts'o i ja b_u, ne hin guin nuh_u ran _unbi gue da nu _u to'o da gop_u. ⁵ Nguetho nu'b_u sä da mba ma munts'i yán ts'o i t'ørp_u, tengu'b_u da z_uh nán hęts'i ra ximhāi mahęts'i. Ne nu'a

Ojā xingui ts'u bi pumbęni ran ts'o 'be'a bi t'ørp_u." ⁶ Ne bi sih yám 'behni Ojā b_uya: "Nuya dami cospah_u ra pengui tenguthoho bi 'yørpa mi'da, dami cospah_u ran _u gue gui yof_u mahøn'a. ⁷ Dami un ya ran _unbi ne nts'edi ra dumb_ui 'be'a rán theui bi 'yøt'e. Nguetho bi bęni maguese, ne bi 'yøt' y_u ts'oqui bi numanhose, ne x_un ngu 'be'a gātho bi hyonse. Tengu'b_u n'da ra xisu da manse mbo rá mb_ui, da 'yεna: "Nugä x_un ngu ma ts'edigä, hingan ts'ogui thohogä, ne njam'b_u din jagä ra dumb_ui," ngub_u bi ma. ⁸ Pe janangue'a da nu ran _unbi di und Ojā, ne gātho 'be'a din ja, 'da huętho án ja gātho y_u 'yānthı. Ne da nu ra gęhe ne ra dumb_ui, ne di juadi nangue ra sibi. Nguetho tate thoho rá ts'edi Ojā ra Hmu, gue di un'na rán theui bi 'yøt'e. ⁹ Ne nu y_u ts'ut'abi gātho y_u hāi gue zāi i comhb_u ran ts'o, gātho din zoni ne dim mbafi 'b_u i hand rá 'bifi ra dāhnini ngue i zø. ¹⁰ Ne gātho dim 'bāmanhę nguetho εmme i su da nu ran _unbi tengu in nu _u i 'b_up_u ja ra dāhnini. Ne da ma: "Huęcate, huęcate, nguetho mahotho ra dāhnini, ne εmme mi ja rá ts'edi, pe n'da huętho gue bi ts'embi," da 'yεn'u. ¹¹ Ne gātho y_u mbä b_u ja gātho ra ximhāi din zoni ne dim mbafi, nguetho njo'o da dāmbi 'be'a da mbä. ¹² Ngue y_u oro, y_u t'axi, y_un 'yøt'e, y_u perla, ne ra 'bøt'e ra lino x_un ho, ra 'bøt'e ra seda, ra 'bøt'e x_un tudi x_un

jəpoi ne xən theni, ne gätho yu za gue muman'u, ne'u nt'ot'e yu do'yo, ne gätho u yu za nt'ot'e emme xəm hmadi, ne'u nt'ot'e ra bronçe ngue ra thenga fexna t'egui, ne'u nt'ot'e ra t'egui, ne'u nt'ot'e ra 'yaxi. ¹³ Ne zai mi 'bä bu yu canela, yu 'yēthi ngue in 'yohu yu tūhu, ra t'uzza muman'u, yu 'yēthi i yumanho, yu perfume, yu vino, yu aceite, ra hocjani, ra trigo, yun dani, yu de'yo, yu fani, yu carro, ne yu 'yēhe mi 'bä bu, nguetho mi 'bäp yu te yu jə'i tengu'bu i 'bä yu fani. ¹⁴ Ne da 'yēn'u yu mbä: "Gätho gue xən ho gmi honi bin thegue. Ne gätho yu mbeti ne gätho 'be'a mahotho ya bi mba. Him man'dandj guin nu mahon'a tengu mi ja bu," da 'yēn'u. ¹⁵ Ne nu'u gue bim membeti ngue'u mim pä bu ja ra dahnini, dim 'bämanhē tho, nguetho i su da nu ran unbi, tengu in nu'u mi 'bup. Ne emme din zoni, i tu yu mbai, nguetho njo'o da däi 'be'a i ja da mbä. ¹⁶ Ne da 'yēna: "Dumbai thoho nangue 'be'a bin ja ra dahnini, emme mi ja bu mahotho, ne mi ja bu yu 'bō't'e ra lino, ne yu 'bō't'e xən jəpoi, ne yu 'bō't'e xən theni, ne madi nequi bu 'be'a mahotho gue yu oro ne yun 'yōt'e ne yu perla xəm hmadi. ¹⁷ Nuya nte jabu ya, n'da oratho am 'bedi gätho emme xəm hmadi mi ja bu," da 'yēn'u mim pä bu. Ne gätho yu hmu yu barco ne'u gätho i hu bu, ne gätho yu mbefi di 'yon yu barco, mi 'bämanhētho.

¹⁸ Ne bi du yu mbai 'bu mi nu ra 'bifi i zō ra dahnini, ne bi 'yēna: "Hin'yu man'da ra hnini mahotho tengu nu." ¹⁹ Ne nu'u, bi 'yux yu ya yu fonthai, ra hmerpya gue tu yu mbai, ne bin zoni ne bi mbafi, ēna: "Huēcate ra dahnini emme mi ja rá ts'edi, nguetho gätho gahu dyu hmuhu yu barco dām membetihu nu, ne xogue n'da oratho am 'bedi gätho mi ja bu," bi 'yēn'u. ²⁰ Pe gan johyahu gätho ahue guí 'buhmbu ua mahets'i, gan johyahu nangue 'be'a bin ja ra dahnini, bi ts'embi. Ne dan johyahe gätho gahe ma 'bäihe ra Cristo ua ja ra häi, ne gätho gyu pōngahyahu Oja, ne gätho gahu ngue dí tenhdu Oja, dan johyahu, nguetho ya bi cos'ahu 'be'a bi 'yōt'ahu yu jə'i mi 'bup ja a ra dahnini. ²¹ Ne nubaya n'da ráam 'behni Oja mahets'i ngue xən ngu rá ts'edi, bi gəts'a n'da ra do emme xən ndoho, ne nts'edi bi 'yem bu ja ra dadeja. Ne bi 'yēna: "Tengu thoho din ja ra dahnini Babilonia ngue mi ja rá ts'edi, pe njam'bu da hnu mahon'a, gätho n'da m'bedi thoho. ²² Ne hin da t'opu mahon'a yu mbe'bida, gätho u i pe yu arpa, ne gätho u i huixt yu thaxi, xinga gue'u yu hyaxi. Xinga n'da ran 'yohu dim pepu mahon'a, ne njon din cam bu mahon'a. ²³ Ne din ca'beixui thoho, him man'dandj mahon'a di nequi bu yu sibi, ne njon da 'yōt' ran thəti bu ngue din johya tengu mi ot'e. Nguetho man'da mi ja yu ts'edi u mi ot' yu 'befi

b_u xında gue'ü mi'da gätho ra ximhäi. P_e mi hät y_u ja'i 'b_u mi xänbi di ho yú pähä zeh_e u gätho mi sòm b_u, bí nexp_u ná ngüni ra ximhäi. ²⁴ N_e guerp_u bim fän yú ji u yú pøngahya Oja, n_e u gätho mi'da yú t'uhni Oja, gue bi tho. P_e guerp_u bi tho u, n_e gue'a í ts'emba a ra dahnini," bi 'y_en'a rá m 'behni Oja.

19

¹ N_e nub_uya, dra Xuuagä dá øcä yú nde n'da munts'i y_u ja'i i 'b_up_u mah_ets'i. N_e bi 'y_en'a: "Dí _espah_u Oja, nguetho ma pørpateh_u a, n_e hønse ma Ojah_u i ja rá nuixte n_e tate thoho rá ts'edi. ² X_un ho rán ts'embi Oja, nguetho rán säui bi t'ørpa ra dahnini, tengu'b_u ra 'yomt'eni xisu, gue bi ts'onba yú mbai gätho y_u ja'i ra ximhäi. N_e nuya Oja bi cospa u gätho to'o bi hyo yú 'y_eh_e," bi 'y_ena. ³ N_e nts'edi bi mam mahøn'a y_u nde dá øcä: "Dí _espah_u Oja nguetho ya bi juah ra sibi a ra dahnini, n_e hin din h_e a nín 'yo rá 'bifi," bi 'y_en'a y_u ja'i. ⁴ Nub_uya gätho 'däte magoho y_u dæc'y_ei ngue zai di mbä'ts'a Oja, n_e'u goho y_un t'uti i 'b_ui, bin danyahmu b_u i hu a Oja, n_e bi dande. N_e gätho bi ma bi 'y_en'a: "Necähe, ngub_u dím b_emhb_e dí _espahe Oja," _en'a.

Bi zin rá xisu ra D_e'yo

⁵ N_e dá øcä man'da ra nde bi bøm b_u guerp_u i hu a Oja, ngue bi ma: "Dami 'y_espa ma Ojah_u gätho u yú 'y_eh_e. Dami 'y_espah_u gätho to'o i numansu

Oja, n_e'u i ja yú ts'edi n_e'u hin'na," bi 'y_en'a ra nde. ⁶ N_e dá øcä yú nde y_u ja'i x_un ngu, ngue di h_i tengu'b_u x_un ngu y_u dehe, n_e tengu'b_u bi thoni y_un gäni. N_e bi 'y_em 'b_u mi ya: "Dí _espah_u Oja, nguetho di manda ya ra Hmu, ma Ojah_u tate thoho rá ts'edi. ⁷ Gätho dan johyah_u, n_e da hyu ma mbuih_u, n_e ga _espah_u Oja ngue i ja rá ts'edi. Nguetho bi zøn ra ora da zin y_u 'y_ec'y_ei ra Jesús, ra D_e'yo, tengu thoho n'da ran 'yoh_u din that'ui rá xisu. N_e mahøntho da mba ra xisu, mahoqui thoho. ⁸ N_e bin t'un ran t'edi da hye ra pahni di fexni, gue ra lino xingui ts'u ts'o. Nu'a ra pahni x_un t'axi nam bøni ngue bi mba mahoqui yú ts'oqui u yú t'uhni Oja n_e nub_uya i øt' yún theh_u." ⁹ N_e nuna ram 'behni mah_ets'i bi xicä 'b_e'a ga øt' ya: "Din johya gätho to'o u bi ts'on b_u ja ran sihme nangu_e rán thati ra D_e'yo. Majuani rá m hman Oja na dí xi a ya," bi 'y_eng rá m 'behni Oja mah_ets'i. ¹⁰ N_e nub_uya dán danyahmu b_u ja rá gua ram 'behni mah_ets'i. P_e nu'a bi xicä: "O guín jab_u, nguetho nugä rá 'y_eh_e thohogä Oja tengu thoho i, n_e tengu ni cuh_u, gätho u i mamp'a rá m hman Oja nangu_e ra Jesús, gätho dadí jaf_u da fah ra Jesús," bi 'y_eng 'b_u mi xiqui.

Nu'a n'da bi hyux ra t'axca ndøfani

¹¹ N_e nub_uya, dra Xuuagä, dá nugä nsoqui mah_ets'i. N_e mi 'bäp_u n'da ra t'axca

ndøfani pa nthuts'i. Ne nu'a i huts'i, Majuḡani a rá thuhu, nguetho zai im mam majuḡani a. Ne di Ja'ts'a rá thuhu, janangue'a n'da ngu n'da di un'na rán sāui 'bḡ bi juḡnbi, ne xḡn ho 'bḡ i øt' ran sḡi a. ¹² Ne nu'ḡ yá dá a mi huxpḡ, mi zø tengu ra sibi, ne mi jabḡ xḡn ngu yḡ corona bḡ ja rá ya. Ne nu rá thuhu nt'o't'i bḡ, hønse mi paḡi 'be'a rá thuhu. ¹³ Ne nu rá pahni mi he, bi zinni gätho ra ji, ne nu rá thuhu, ngue rá m Hman Oḡa a. ¹⁴ Ne nu'ḡ yḡ dofḡi mahḡts'i, gätho mi he ra t'axca lino mahotho, xingui ts'ḡ xḡn ts'o. Ne gätho mi hux yḡ t'axca ndøfani, ne bi den'na ra mbḡdi mi huxpḡ ja ra ndøfani. ¹⁵ Ne nu'a ra ngurbi i pøxpḡ ja rá nde n'da ra espada ḡmme het'i, ngue da ḡp yán sḡihḡ 'bḡpḡ gätho yḡ häi bḡ ja ra ximhäi. Ne gätho di manda ḡ bḡya, ne njon di japi da mbesta'a da ma. Ne tengutho ra ja'i bḡ ja ran the'ma gui'uva, i nen yḡ uva, ne ngutho da 'yørpa ḡ to da zembi, di un rá cue Oḡa nts'utho, ngue nu'a nte hḡmbi da 'yøt'e. ¹⁶ Ne nt'o't'i bḡ ja rá pahni ne rá xḡnthe rá thuhu, ngue ra Hmuts'ut'abi a ngue di manda gätho yḡ ts'ut'abi, ne rá thuhu, ngue ra Ngurpa Hmu a ngue di manda gätho yḡ hmu. ¹⁷ Ne dá nugä n'da rá m 'behni Oḡa mahḡts'i mi 'bäpḡ ja ra hyadi, ne nts'edi bi mba't'ḡ gätho yḡ doja mi 'yo bḡ magḡts'i, bi 'yḡmbi: "Gätho ahḡ gyḡ dojahḡ, ba ḡhmbḡ ya, nguetho Oḡa bi 'yøt'ahḡ n'da ra ḡants'ihme. ¹⁸ Ba ḡhmbḡ ya

gui sihḡ yḡ ngøc'yei yḡ ts'ut'abi ne yḡ hmudofḡi, ne'ḡ gätho mi ja yá ts'edi. Ne yḡ ndøfani ne gätho mi huts'i, ne gätho yḡ ja'i yḡ 'yḡhe ne gätho hing yḡ 'yḡhe, ne yḡ hmu uague yá mbefi," bi 'yḡm 'bḡ mi mba't' yḡ doja. ¹⁹ Ne dá nugä ra zate gue xí bøxpḡ ja ra ḡḡdeja, ne 'darbḡ bim petihḡ gätho yḡ ts'ut'abi ngue gätho yḡ häi, ngue da 'yørpa n'da ra ḡsḡi a mi huxpḡ ja ra t'axca ndøfani, ne'ḡ gätho mi tenni. ²⁰ Ne nu ra zate bḡya bi mba mfent'i a, ne'a ra hyäte pøngahyḡ bi fent'i, gue'a ran t'uti í bøx ra häi ne xí 'yøt' yḡ hyonya nt'øt'e bḡ ja rá hmi ra zate. Ne gue'a mi hät yḡ ja'i gätho to'o mi ja rá thuhu bḡ ja rá ḡ. Gätho yoho bi t'entpḡ ja ra sibi ra azufre, tengu n'da ra ḡeja na ndoho a ra sibi. ²¹ Ne gätho yḡ ja'i mi ten'na ra zate, bi tho nangue ra espada mi pøxpḡ ja rá nde a mi huxpḡ ja ra t'axca ndøfani. Ne nu'ḡ yḡ doja bḡya bin niyḡ thoho nangue yḡ ngøc'yei.

20

N'da mahuḡhi njeya

¹ Ne nubḡya, dra Xuuagä dá nugä man'da rá m 'behni Oḡa mahḡts'i bá çai ne bá hyḡ rán sogui ra hyḡhäi ḡmme xḡn hḡ ne nts'utho, guerpḡ i 'bḡh yḡ zḡthu. Ne nu'a rá m 'behni Oḡa mi çḡ n'da ra cadena xḡn ndoho. ² Ne bi bent'a ra jarga, ne t'ḡmbi ra c'ḡya, pḡ guet'a ra zḡthu, rá thuhu í Satanás. Ne bi mba nthḡt'i n'da mahuḡhi njeya nangue

ra cadena. ³ Ne nu'a rám 'behni Ojã býa, bi 'yentpũ ja ra hyãhãi a ra zĩthu. Ne bi go'mi, ne bi hyũt'a ran sogui, ne bi cuahmi xũn ho, ngue hin da zã da bõm bũ da hyãt yũ jã'i, asta gue'bũ bi gua'a n'da mahuãhi njeya. M'bejua da mba nso'ts'i 'da yũ pa. ⁴ Ne dá nugã man'da ra hmẽpya mahẽts'i, xũn ngu yũn thuts'i, ne nu to'o mi huxpũ bin t'un ran t'ẽdi da 'yõt' ran juãnbate, gãtho min 'yohũ Ʃ bi tho 'bũ mi ma i ẽc'yẽi ra Jesús, ne'bũ mi mamp'a rãm hman Ojã. Gue nu'ũ gãtho him mi thãnde ra zate xí bõxpũ ja ra dejã ne rá nyoguido. Ne nte mi ja bũ yú dẽ rá thuhu ra zate, xĩnga guepũ ja yú 'ye. Nu'ũ bi ndants' mahõn'a 'bũ mi du, ne bin 'yohũ ra Jesús bin ts'ũt'abi n'da mahuãhi njeya. ⁵ Ne guehya yú mbũdi bi xox Ojã bi t'urcã. Pẽ nu'ũ mi'da gue bi du, hin da dãmbẽni asta gue'bũ bi gua'a n'da mahuãhi njeya. ⁶ Ne di johya ne majãpi Ʃ gãtho Ʃ ra mbũdi da xox Ojã, ne hin da nu a na yoho ran dãte ngue ra sibi mazãi. Ne dim mbãjã nanguẽ ra Cristo bũ bí ja rá ts'edi Ojã, ne din 'yohũ ra Cristo ngue din ts'ũt'abi n'da mahuãhi njeya.

Da mba nthãpi ra zĩthu

⁷ Ne nu'bũ bi gua'a n'da mahuãhi njeya, da mba nsocui a ra zĩthu mi ofãdi. ⁸ Ne nu'a ra zĩthu býa da bõm bũ, xõ da hyãt mahõn'a yũ jã'i gãtho na ngũni ra ximhãi. Da mba bũ ja ra hãi Gog ne ra hãi Magog ne di japi dim

pẽti gãtho nanguẽ din ja ra dãsuĩ. Ne xũn ngu da dẽnni hingui sã da 'bede, tengu ra 'bomu 'bom bũ ndendejã, njon da hyãt'i da mbede. ⁹ Ne din 'yẽrpa tho ho bũ ní mba bi mbã'ts'i hapũ mi 'bũ Ʃ min 'yohũ Ojã, guepũ ja ra dãhnini di huẽc Ojã. Pẽ bá cãh mahẽts'i ra sibi bi juadi gãtho yũn suiũ. ¹⁰ Ne nu'a ra zĩthu ngue bi hyãt'ũ, bi t'entpũ ja ra sibi i the ra azufre, tengu n'da ra dejã na ndoho, guepũ xí t'entpũ ra zate xí bõxpũ ja ra dãdejã, ne'a ra hyãte põngahyã gue ran t'uti xí bõxpũ ja ra hãi. Ne gãtho hyu da nu ran Ʃnbi nanguẽ ra sibi, ma pa ne ra xui hõn'bũ go njãm'bũ gãtho yũ pa mazãi.

Ran zẽgui ran juãnbi

¹¹ Ne drã Xuuagã dá nugã mahõn'a, gue n'da ran thuts'i xũn ndoho xũn t'axi, ne mi hupũ Ojã. Ne nu ra ximhãi ne mahẽts'i bim 'be 'bũ mi hyant'a mi hupũ, ne him man ja býa. ¹² Ne dá nugã gãtho Ʃ xũn du, hõnt'a go 'be'a ní jã'i, mi 'bãpũ ja rá hmi Ojã i hupũ. Ne bi mba ma tãnts'i yũ søcuã bũ, ne'a ra søcuã im ma to'o i ja ra temazãi. Ne gãtho bi mba ma juãnbi nanguẽ'a nt'o't'i bũ 'be'a gãtho bi 'yõt'a, nu'bũ mi 'bũi. ¹³ Ne gãtho Ʃ gue bi du bũ ja ra dejã, ne gãtho Ʃ mi'da bi du hõnbũ go hapũ, ngue gãtho i 'bũpũ 'bũ'ũ xũn du, bi bõm bũ, ne bim 'bãpũ ja rá hmi Ojã. Ne bi mba ma juãnbi nanguẽ 'be'a gãtho bi 'yõt' 'bũ mi 'bũi. ¹⁴ Ne nu'a ra xẽqui mi 'bũ'ũ xũn du, bi

t'entp_u ja ra sibi, tengu ra de ja na ndoho. Gue'a na yoho ran d_{ate} a. ¹⁵ Nε nub_u ja ra s_ocua_g gue im ma to'o i ja ra temaza_i, nε nu'_u g_ätho him man t'o't'i y_á thuhu b_u, bi t'entp_u ja ra sibi.

21

Ma'da'yo mahęts'i nε ra ximhäi

¹ Nε nub_uya, dra Xuuag_ä, dá nug_ä man'da bi t'urc_ä, ngue ma'da'yo mahęts'i nε ma'da'yo ra ximhäi. Nguetho ya bim 'bēdi 'bē'a g_ätho mi ja b_u mahęts'i nε ra ximhäi. Nε hin'y_u ra de ja b_u ja ra 'da'yo ximhäi. ² Nε dá nug_ä bá ç_{ah} mahęts'i guep_u bí 'b_u Oj_ä n'da ra hogahnini, gue'a ra Jerusalén ma'da'yo, mahotho, mahoqui, tengu n'da ra hmute i he ra pahni mahotho da mba dín th_{at}'ui rá ndø. ³ Nε dá øc_ä n'da ra nde nts'edi bin y_ä, gue bá nεxp_u ja ran thuts'i b_u bí hu Oj_ä, bi 'yęna: “Dami hyand ya, bi g_{ac}ua mahęts'i rá ngu Oj_ä,” bi 'yęna, nε nuya z_äi dim 'b_uhmb_u y_u j_ä'i a. ⁴ Nε guesε Oj_ä di un ran johya, nε him man ja y_u guid_ä y_u j_ä'i, nε hin dín ja ran d_{ate} mahøn'a b_u, nε hin dín ja y_u dumb_ui b_u. Nguetho g_ätho 'bē'a mán unbi mi ja, ya bi thogui. ⁵ Nε nu Oj_ä ngue i hup_u ja ran thuts'i, bi 'yęna: “G_ätho ma'da'yo dá øt'ä ya.” Nε bi xiqui, dra Xuuag_ä: “Dami 'yo't' ya 'bē'a dí xi a i, nε sä da t'ęc'yēi nguetho maju_äni a.” ⁶ Nε bi xiqui mahøn'a: “Ya bi guadi 'bē'a g_ätho dá øt'ä ya. G_ätho dá d_u'mi, nε ga juac_ä

ra 'bēfi dá d_u'mi. Z_äi d_{ám} 'b_uc_ä nε dam 'b_ui maz_äi. Nε nu'_u to'o i sä ngue di 'bē a ra te mahyoni thoho, tengu'b_u i tuthe, ga und_ä ra te i juadi, tengu'b_u ra mbøthe im fonts'a ra dehe ga unni, nε hin da gurqui. ⁷ Nε to'o da d_äha, ga comhbe 'bē'a g_ätho i jag_ä, nε ga øt'e ma t'uhnig_ä u, nε dy_u Oj_äg_ä u. ⁸ Pε ga entp_u ja ra sibi u to'o i su y_un unbi 'b_u da dengui, nε'u to'o yoho y_{án} 'yomfęni, nε g_ätho u x_un ts'o y_á mb_ui, nε g_ätho y_u hyodu, nε g_ätho y_u 'yomt'ęni, nε g_ätho u in y_äh_u y_u z_ıth_u, nε g_ätho u i th_ände h_ønt'a go 'bē'a gue him maju_äni, nε g_ätho u i man y_u fehni. G_ätho ya da nu na yoho ran d_{ate}, da t'entp_u i zø ra sibi ra azufre, tengu ra de ja na ndoho,” bi 'yęn Oj_ä.

Ma'da'yo ra hnini Jerusalén

⁹ Nε xø dá nug_ä man'da ra hmεpya bi t'urc_ä. Nu'a n'da u y_{ám} 'bēhni Oj_ä mahęts'i gue min 'yoh_u 'dato y_um 'bēhni, gue'u mi thε y_u ximbo gue bi un y_un unbi b_u ja ra häi, nε nu'a bi xiqui: “Ba ęhε, ga ut'a ra hnini, tengu'b_u ra hmute bin th_{at}'ui ra Dε'yo.” ¹⁰ Nε nu'a rá Hogand_ähi Oj_ä bi bęng_ä man'da mahøn'a, tengu'b_u bi zixc_ä a rá m 'bēhni Oj_ä b_u ja n'da ra t'øhø x_un hęts'i, nε bi 'yurca ra hogahnini Jerusalén ma'da'yo, bi g_{ah} mahęts'i guep_u bí 'b_u Oj_ä. ¹¹ Nε nu'a ra hnini ęmme di yoxni nangue rán hose Oj_ä i 'b_up_u mbo. Nε di yoxni tengu ra do ra jaspe i pømhyats'i.

12 Nε nu'a ra hnini mi ja bu ra mbä't'i, ra jado xun hets'i, goho yá ts'at'i. Nε nu'a ra mbä't'i, mi ja bu 'de'magoho yu dajut'i, ne n'da ngu n'da yu jut'i mi 'bäpü n'da rám 'behni Ojä mahets'i, da mbäh ra goxthi. Nε nu'u 'de'mayoho yu jut'i, n'da a n'da nt'o't'i yá thuhu u 'de'ma yoho yá ts'ant'u ra Israel. 13 Nε n'da nguadi min ja hyu yu jut'i, hyu i xopü ní bōx ra hyadi, ne hyu i xopü ní yuh ra hyadi, ne hyu i xopü ra norte, ne hyu i xopü ra sur. 14 Nε nu'a ra hnini mi fa'ts'i 'de'mayoho yu do, n'da'a n'da nt'o't'i yá thuhu u 'de'mayoho yun 'yohu gue yá 'bäihü ra Jesús, ngue ra De'yo. 15 Nε nu'a rám 'behni Ojä mahets'i gue dán ya'be, mi hä n'da ra t'eni ra oro, tengu'bu ra metro, gue da 'yēn ra hnini, hangu na ndoho yu jut'i, ne yu fō't'e. 16 Nu'a ra hnini xun zant'ma ndoho, 'da'angu ná mba, ne 'da'angu nán jünni. Nε nu'a ram 'behni mahets'i bi 'yēn ra hnini, ne bi 'yu' ra güenda ngue yo mahuähi ne yo ciento kilómetro ná ndoho, 'da'angu ná mba, 'da'angu nán jünni, ne 'da'angu nán hets'i. 17 Nε nu'a ram 'behni bi 'yēni hangu nán hets'i rá mbä't'i ra hnini, ne bi 'yu' ra güenda ngue hyäte ma goho metro. Nε bi 'yēni tengutho i øt' yu jä'i. 18 Nε nu'a ra mbä't'i nt'øt'e nangue yu do ra jaspe, pε nu ra hnini nt'øt'e nangue ra oro, tengu'bu ra xito a ra oro. 19 Nε nu'u 'de'mayoho yu dādo mi fa'ts'a ra mbä't'i, xun

ngu nt'ut'i yu t'udo 'dahma 'dan'yo, ngue di fexni, xum hmadi di muui. Nu'a rá mbädi ra dādo nt'ut'i yu t'udo ra jaspe, nu'a ná yoho ra dādo nt'ut'i yu t'udo ra zafiro, nu'a ná hyu ra dādo nt'ut'i yu ágata, nu ná goho ra dādo nt'ut'i yu esmeralda. 20 Nε nu'a ná cut'a ra dādo nt'ut'i yu ónice, ná 'dato ra dādo nt'ut'i yu cornalina, ná yoto ra dādo nt'ut'i yu crisólita, ná hyäto ra dādo nt'ut'i yu berilo, ná guto ra dādo nt'ut'i yu topacio, ná 'det'a ra dādo nt'ut'i yu crisoprasa, ná 'de'ma'da ra dādo nt'ut'i yu jacinto, ná 'de'mayoho ra dādo nt'ut'i yu amatista. 21 Nε gätho 'de'mayoho yá jut'i rá mbä't'i ra hnini nt'øt'e nangue yu perla gue xun t'axi, ne n'da'a n'da yu perla gue bi t'øt'e n'da ngu n'da ra jut'i. Nε nu'a ra calle xun ndoho bu mbo ra hnini nt'øt'e nangue ra oro xun ho, tengu'bu ra xito a ra oro. 22 Nε hin dá nugä n'da ra nijä bu, nguetho gätho rá nguse Ojä a ra hnini, ngue ra Hmu tätetho rá ts'edi, ne ra De'yo, ne 'darpü i 'bühmbü u i 'bupü ja ra hnini. 23 Nε nu'a ra hnini, him mahyoni ra hyadi di yorpü, ogue ra zana, nguetho guesε Ojä ne ra De'yo di yorpü. 24 Nε nangue'a ra nyot'i i ja bu, gätho di yot'u ne dim 'būmanho u yu jä'i dim 'bupü gätho yu häi ua ja ra ximhäi. Nε yu ts'ut'abi gätho yu häi dim 'bui di dä bu u yun ho xü 'yøt'e, tengu'bu di um bu yun t'unni xun ngu di muui. 25 Nε nsoquitho yu jut'i

gätho ra pa, ne njam'bu da mba njut'i, nguetho njam'bu din xui bu. ²⁶ Ne hont'a go 'be'a gätho di muui, gue bi zän Oja bi 'yot' yu ja'i 'dahma 'dan'yo yu häi ua ja ra ximhäi, ne gue'a da hyaxpu u, ni thim bu mbo ra hnini. ²⁷ Pe hin da yurpu ja ra hnini 'be'a xun ts'o, xing yu ts'om'bäi da yurpu, xing yu hyäte. Pe hont'u to'o bi 'yorpa rá thuhu ra De'yo bu ja rá socuq, gue to'o gätho bi un ra temazai, hont'u da zä da yurpu.

22

Mi ts'utho ba eh ra Jesu-cristo

¹ Ne nu'a ram 'behni Oja xo bi 'yurca man'da mahon'a, dra Xuuagä. Ngue n'da ra datho mahoqui thoho ra dehe xun güe tengu ra xito, t'embi rá dehe ra temazai. Ne bi nexpu ja rán thuts'i Oja ne ra Jesús ra De'yo. ² Ne bi tho'inde bu ja ra calle xun ndoho bu ja ra hnini. Ne n'da n'danguadi mi 'bäpu yu za t'embi yu za gue di un ra te. Ne nu'u yu za din zudi, n'dazna ngu n'dazna ma'da'yo yun dat'o din zupu, janangue'a 'demayo nidj din zudi n'dajeya. Ne nu'u yu xi di un yun zaqui gätho yu ja'i. ³ Ne hin'yu 'be'a di hnu rán ts'embi Oja bu. Pe din ja bu rá ts'edi Oja ne rá ts'edi ra Jesús ra De'yo. Ne gätho yu 'yehhe da dande u ne da 'yorpa yu 'befi. ⁴ Ne nu'u dim 'bupu da nu rá hmi Oja, ne gätho din ja rá thuhu Oja bu ja yu de. ⁵ Ne hin'yu bu

ra xui, janangue'a njon da hyom man'da ran nequi, xing ra hyadi, nguetho guese Oja ra Hmu di yozeh bu. Ne nu'u dim 'bupu din ts'ut'abi gätho yu pa mazai. ⁶ Ne nu'a ram 'behni bi xicä: "Gätho ram hma gá 'yode, majuani a, ne da zä da t'ec'yei gätho. Nu'a Oja ra Hmu, gue'a di un rá Hogandahi yu pongahya, ya bá pencä ua drám 'behnigä a, ngue ga xi ahü 'be'a din ja, gue yu 'yehhe ahü Oja. Ne him maya'a din ja," bi 'yena. ⁷ "Dami 'yohmbu ya," en'a ra Jesús, "him maya'a gue gua ecä. Gan johyahu gätho ahü gue guí ec'yehü 'be'a din ja, nt'o'ti bu ja ra socuq," bi 'yena. ⁸ Ne nugä dra Xuuagä, majuani dá ode ne dá nugä 'be'a gätho bi t'urqui ngue dá o'tä ua. Ne nu'bu mi gua'a 'be'a dá ocä ne 'be'a xi 'yurqui, dán danyahmu bu ja rá gua ram 'behni mahets'i bi 'yurqui gätho, dí ena gue ga thande. ⁹ Pe nu ram 'behni bi xiqui: "O guí thandegui, nguetho nugä dra 'yehégä tengu i, ne ni cuhu mi'da yu pongahya, ne gätho mi'da u gue i ec'yei 'be'a gá 'yorpu ja ra socuq. Honse Oja gui thande," bi 'yena. ¹⁰ Ne xo bi xicä ram 'behni buya: "O guí pes' thoho na gá 'yo'ti, ngue 'be'a din ja, nguetho him maya'a din ja. ¹¹ Ne nu'u to'o i ot' ran ts'o, thocua thoho da 'yot' ran ts'o, ne gätho to'o i ot' ran ts'om'bäi, thocua thoho da 'yot'e. Pe nu'u to'o i ot' ran ho, thocua thoho da 'yot' ran ho, ne to'o mahoqui thoho

yú mbúi thocua thoho gue xtán ho yú mbúi,” bi 'yɛn'a rá m 'bɛhni Ojɔ mahɛts'i 'bɛ mi xiqui. ¹² Nɛ bi 'yɛngä ra Jesús bɛya: “Nɛ guehna dí xi ahɛ, him maya'a ba ɛcä. Nɛ n'da ngu n'da ga un rán theui 'bɛ'a gätho bi 'yøt'e. ¹³ Nugä gätho dá dɛ'mi nɛ ga juacä ra 'bɛfi dá dɛ'mi, dra mbudigä nɛ dran zɛguigä, zɔi däm 'búi nɛ dam 'búi mazai. ¹⁴ Majapi thoho gätho mahoqui yú mbúi nangue Ojɔ, tengu'bɛ m'beni yú pahni. Janangu'e'a i ja yán t'ɛdi da yɛrɛ ja yú goxthi ra hnini. Nɛ nu'ɛ to'o da zä da yɛrɛ, da zä da zi yán dät'o yɛ za gue t'ɛmbi yɛ za di un ra temazai. ¹⁵ Pɛ hingui sä da yɛrɛ gätho ɛ ngue bi 'uegue nangue Ojɔ. Nɛ da gopɛ thi ɛ gätho i yɔhɛ yɛ zithu, nɛ gätho yɛ 'yomt'ɛni, nɛ gätho yɛ hyodu, nɛ gätho i thande 'bɛ'a him majuani, nɛ gätho yɛ jɔ'i gue di ho da man yɛ fehni, hingui sä da yɛrɛ ɛ. ¹⁶ Nugä dra Jesúsgä, dá pɛnhdä bɛ mam 'bɛhnigä gue da xi ahɛ gyɛ 'yɛc'yɛihɛ, gue 'bɛ'a gá 'yorpɛ ja ra sɔcuɔ. Nugä dram bom'betogä ra David, nɛ tengu'bɛ dra Dɔsø dín 'yo'be ran nɛqui,” bi 'yɛn'a

ra Jesús. ¹⁷ “Ba ɛhmbɛ gätho ahɛ,” ɛn'a rá Hogandahi Ojɔ, nɛ'a rá xisu ra Dɛ'yo ɛna. Nɛ'ɛ gätho gue i øde, da ma: “Ba ɛhmbɛ.” Nɛ ba ɛcua gätho i tuthe, nɛ gui sihɛ ra dehe gue di un ra temazai, nɛ hin gui juthɛ a.

Ran zofo ran zɛgui

¹⁸ Nɛ nuya dí xi ahɛ, gätho ahɛ gui nuhɛ ya yɛm hma i jaua, ngue i ma 'bɛ'a din ja, o gue ahɛ gui øhmbɛ 'bɛ i hman ya yɛm hma nt'o't'i ua, pɛ nu'bɛ gui ɛna gui hyuspahɛ mi'da yɛm hma, pɛ da hyus'ahɛ Ojɔ ɛ yɛn ɛnbi im mangua ja ra sɔcuɔ 'bɛ. ¹⁹ O nu'bɛ gui ɛmhɛ him majuani 'da yɛm hma nt'o't'i ua, ɛna gue'bɛ gdí 'uejɛ ɛ, pɛ Ojɔ di 'uec'ahɛ yɛn japi im mangua ngue hin di ja ahɛ gui cɛrɛ ja ra hogahnini, nɛ hin di ja ahɛ gui sifɛ yán dät'o a ra za di un ra temazai. ²⁰ Nɛ nu'a ra Jesús gue bi man ya yɛm hma gätho i jaua, i ɛm bɛya, “Majuani ba ɛcä n'dihi,” bi 'yɛna. Nɛ gue'a dín nde'e, nɛ dí xi a i, ba ɛhɛ ma Hmu i Jesús. ²¹ Nɛ gätho ahɛ dín nde guin nuhɛ rán japi a ma Hmuhɛ ra Jesús. Nɛ hønt'a dí xi ahɛ ya.